Սայր Ցուխցակ
Ձեռագրաց
Սրբոց Յակոբեանց

Հատոր չորրորդ

Կաջմեց
Նորայր եպս. Պողարեան

CALOUSTE GULBENKIAN FOUNDATION ARMENIAN LIBRARY

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ ԳԱԼՈՒԱՍ ԿԻՒԼԲԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐ ՑՈՒՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

ՀԱՏՈՐ ՁՈՐՐՈՐԴ

GRAND CATALOGUE OF ST. JAMES MANUSCRIPTS

VOLUME IV

CALOUSTE GULBENKIAN FOUNDATION ARMENIAN LIBRARY

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՍՏԵՐՈՒՅՍ ԳԱԼՈՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

GRAND CATALOGUE

OF

ST. JAMES MANUSCRIPTS

VOLUME IV

●

BY

BISHOP NORAIR BOGHARIAN

JERUSALEM

ARMENIAN CONVENT PRINTING PRESS

1969

CALOUSTE GULBENKIAN FOUNDATION ARMENIAN LIBRARY
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼԲԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Մայր Յուշակ Ձեռագրաց

Սրբոց Յակոբեանց

ՀԱՏՈՐ ՁՈՐՐՈՐԴ

A 3704

ԿԱԶՄԵՑ

ՆՈՐԱՑՐ ԵՊՍ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

1969

ՄՈՒՇԵՂԱՆԻՇԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀՐԱՄԱՆԱՒ

ՏՆՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎՈՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՈՒՐԲ ԱԹՈՌՈՑՍ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սրբոց Յակոբեանց Ձեռագրաց Ցուցակի այս նոր հրատարակութեան մեկնեցաւ քիւրը ազնուաբար ստանձնից Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Պատուարժան Վարչութիւնը, որուն դարձեալ կը յայտնենք մեր ջերմ շնորհակալութիւնը:

Վստահ ենք որ, մեզի հետ միասին, Հայ բանասիրութեան եւ մշակոյթի բոլոր նուիրեալ աշխատաւորներն ու բարեկամները, երախտագիտութեամբ եւ օրհնութեամբ պիտի յիշեն անունը այն Մեծ Հայուն, Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեանի, որ իր հաստատած հոյակապ Հիմնարկութեամբ, բազմաթիւ բարերարութեանց կարգին, հանդիսացաւ նաեւ Հայ մշակոյթի գերազանց գնահատողը, հովանաւորողը եւ տարածիչը:

Հայ երուսաղէմը, որուն հանդէպ այնքան իրաւունքներ եւ հոգածութիւն ունէր Մեծանուն Բարերարը, այս Հրատարակութեամբ համեստ յուշարձան մը կը կանգնէ իր անզուգական բարեկամին՝ Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեանի յաւերժացոյց յիշատակին:

ՆՈՐԱՑՐ ԵՊՍ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Վանուց Ձեռագրաց Մատենադարանի գրչագիրներուն ցուցակին այս Հատորը կը պարունակէ Ոկարագրութիւնը 365 գիրքերու. թիւ 1001–1365, որոնց ցանկը առանձին ներկայացուած է էջ 653–666:

Ձեռագիրներու յաջորդական թուահամարէն զատ. գիրքերու անուններ տալ, կ'երթինք թուանշաններ, որոնք կը ցուցնեն յիշեալ գիրքին բանիերորդ օրինակն ըլլալը: Իսկ հեղինակի կամ թարգմանչի անունին կից գտնուող թուականը կը ներկայացնէ երկին յօրինման կամ թարգմանութեան տարին: Ձեռագրին գրչութեան թուականը. եթէ ծանօթ է. դրուած է աջակողմեան սիւնակին վերեւ. իսկ վայրը՝ անոր հանդիպակաց կողմը:

Այս հատորին մէջ գետեղած ենք մանրանկարչական եւ զարդագրական երեք տասնեակ նմոյշներ. առնելով աստ ոկարագրուած ձեռագիրներէն, այդ կերպով գաղափար մը տուած ըլլալու համար ծանօթ կամ անյայտ ոկագողներու եւ ծաղկողներու արուեստին մասին: Այդ ոկարներուն մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է երզնկացի Ցովհաննէս Պլուզ Վարդապետիին. որ կը կրէ իսկական դիմանկարի մը դրոշմ:

Այս հատորին մէջ առած ենք նաեւ կէս հարիւրեակ կարճ կամ երկար բնագիրներ, որոնցմէ շատեր կը ներկայացնեն մեծ շահեկանութիւն. պատմական. մատենագրական. եւ այլ տեսակէտներէ:

ՆՈՐԱՑՐ ԵՊՍ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

15 Դեկտեմբեր 1969
Երուսաղէմ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏԵՍԱԿԱՒՈՐԵԱԼ

(Ա – Դ Հատորներ)

Ագաթանգեղոս.— *Թիւ.* 230, 309, 314
Ադամգիրք.— *Առաքել եպս Սիւնեաց* 830, 1208, 1310
Ախթապատին.— *Ամիրտովլաթ* 250
Աղբիւր Բաղձալի.— *Ծովհ. Արք. Համատանցի* 682
Աղօթագիրք.— 793, 1130, 1137
» .— *Բենիկ Վրդ. Վանանդացի* 793, 1265
» .— *Ծովհ. Վրդ. Գառնեցի* 731, 859
» Ս. Տեղեաց.— *Վարդան Վրդ.* 939, 1130, 1344
Այլաբանութիւն Ս. Գրոց.— 441
Անալոգիա.— *Մարտինոս Գէք(7)*.— 1100, 1164
Անգիտաց Անպէտ.— *Ամիրտովլաթ* 953
Անոստո Այլաբանութեան.— *Հ. Լաուդէթո* 3, 17 46
» » .— *Հմուտ. Գ. Վրդ. Ա. Գոլսեցի* 385
» Նորագոյն Մտածմանց.— *Ա. Գալամաթոս*(13)
» » » .— *Հմուտ. Գ. Վրդ. Ա. Գոլսեցի*(5)
Աշխարհագրական Պատմութիւն.— *Թրպմ. Ծովհ. Անկուբեացի* 554
Աշխարհագրութիւն.— (*Մ. Խորենացի*) 743, 1616, 1138, 1211, 1288
» .— *Վարդան Վրդ.* 68, 157, 642, 849, 1138
Ապաշխարարաց.— *Գ. Վրդ. Աղամալեան* 622, 639, 957
Առածք Իմաստասիրաց.— *Զաքարիա* 1214
Առակագիրք.— 1016, 1142, 1158, 1195
» .— *Ասար Սեբաստացի* 743
Առակախօսութիւնք.— 488
Առաջնորդ Մեղաւորաց.— *Լուդ. Կրանատացի* 284
Առարկութիւնք եւ Լուծմունք.— *Մ. Ֆեպուռոս* 118
Աստղաբաշխական Գուշակութիւնք.— 554
Աստղաբաշխութիւն.— 817, 944, 1214
Աստուածաբանութիւն.— 926
» .— *Ալպերտ*(6).— 1150, 1330
» .— *Թ. Ագուինացի* 20, 496, 866, 1332
» .— *Լուտ. Հաքերտ* 237
» .— *Մ. Վրդ. Ալդերեան* 606
» .— *Ծովհ. Վրդ. Սպահանցի* 710
» .— *Սկոթոս*(5).— 1013
» Քաղուածոյ(5)
Աստուածանմանութիւն.— *Գ. Վրդ. Աղամալեան*(5)
Աստուածաշունչ(12).— 1090, 1127
Աստղոլոգ.— *Մատթէոս Վանանդեցի* 457, 1148, 1192
Արամեան Լեզուի Գաղձ.— *Ե. Ե. Միքոսեր* 108
Արեւոստ Բանական.— *Ծովսէփ Մանճոնի* 680
Աւետարան (4).— 1227, 1305, 1349

Աւետարան (թիւրքերէն)։— 455

Բանիմ Աստուածաբանականիմ։— *Մխիթար Սասնեցի*(4)
Բանիմ Իմաստասիրականիմ։— *Սո. Լեհացի* 69, 679, 1138
Բանիմ Իմաստասիրաց։— 1183
Բանիմ Ճարտարականիմ առ Գաղատացիս։— *Հ. Գէորգ Պապատեան* 1006
Բանիմ Ոսկիականիմ։— *Յ. Վռամշինէ*(24)։— 1054
Բանիմ Ձափաւ։— *Ն. Շնորհալի* 1240
Բանիմ Վարդապետականիմ ըստ եկեղեցւոյն Հռովմայ։— 1270
Բանիմ Օրինակաց եւ Նմանութեանց։— 561
Բառագիրք։— 657, 769, 847, 857, 859, 1004, 1008, 1038, 1173, 1244, 1352
Բառագիրք Բժշկական։— 975
Բառագիրք Իմաստասիրական։— 1213
Բառագիրք։— *Երեմիա Վրդ.* 859, 1239
Բառարան։— *Մեսրոպեան Սերմնացի* 1345
Բառարան Բացատրական։— 110
Բառարան Ս. Գրոց։— 1138
Բառգիրք Գոյական Անուանց։— *Գէորգ Եպս.* 229
Բառք Նշանաշանիմ։— *Մատթէոս Վրդ. Միխիթարեան* 1355
Բառք Քերականութեան։— 1355
Բարոյագիտութիւն (Թրգմ.)։— 897
Բարոյական Աստուածաբանութիւն։— *Ալիճոնոս* 220
Բացայայտութիւն Նարեկի։— 318
Բացատրութիւն Ճաճախապատումի։— *Երեմիա Վրդ.* 194, 628
Բացատրութիւն Շարականաց։— 203
Բժշկարան(8)։— 1256
Բժշկարան։— *Հ. Բ. Քրիստինէ* 1346
Բժշկարան (թիւրքերէն)։— 497
Բնութեանութիւն։— *Թրգմ. Յակոբ Ծամճենց* 55
Բնագանցական Վիճաբանութիւնիմ։— 575
Բնագանցութիւն։— *Արիստոտէլ*։— *Թրգմ. Սո. Լեհացի* 48, 780
Բնագնութիւն— *Թրգմ. Վ. Յունանեան* 69, 375, 915
Բոյսաստան Ս. Երուսաղէմի։— *Ղազար Ախդ. Ազգիանուպոլսեցի* 176, 437, 502

Գանձարան։— 135, 231, 265, 278, 1191, 1249
Գանձուց Գիրք։— *Կիւրեղ Ալեքսանդրացի* 1209, 1247
Գաւազանագիրք։— *Մովսէսի Դպիր* 462
Գաւազանագիրք Կայսերաց եւ Քահանայապետաց Հռոմայ։— *Թրգմ. Նեբաւս Գալիանենց* 995
Գիշերային Մտածութիւնիմ։— *Էդուարդ Եուինկ* 1114
Գիրք Առաքինութեանց եւ Մոլութեանց։— *Գ. Արապոնացի* 452, 796, 808
» Ատենական։— *Ալեքս. Վրդ. Ջուղայեցի* 992
» Ի Վերայ Բնութեան։— *Իշուխ Քահանայ* 401, 791, 925, 1365
» Հոգեաց եւ Հրեշտակաց։— *Թրգմ. Սո. Լեհացի* 584, 969, 1094
» Հոգւոց եւ Հրեշտակաց։— *Թրգմ. Ծրա Ջուան* 877, 1259, 1294
» Վայից եւ Մեղայից։— *Գր. Ցեսուացի* 807, 1110
» Օրինակաց եւ Նմանութեանց։— *Ի. Խօրօնացի* 31, 188
» Օրինաց եւ Կանոնաց Լատին եկեղեցւոյ։— 349

Դաշանց Թուղթ(6)·— 1004, 1296, 1337
Դատաստանագիրք·— *Մխիթար Գոշ*(7)
Դիմառնութիւն ի Քարչարանս Քրիստոսի·— *Գր. Փեշտիմալճեան* 607
Դիցաբանութիւն·— *Թրգմ. Գէորգ Դպիր կ. Պոլսեցի* 1241
Դուռն Աստուածային·— 761

Եկեղեցօրհնէք·— 527
Եղիռնական·— *Հոմիլիա* 257
Երազահան·— 976
Երեւոյք Կրից·— *Գր. Վրդ. կ. Պոլսեցի* 1023
Եօթնադպրեան Գիրք·— *Բարդ. Սալուցիո* 529, 685

Զգօն(6)
Զէն Ընդդէմ Վիշապին·— *Գ. Վրդ. Թլկատինցի*(4)·— 1312
Զծնունդեն Աստուածածնին·— *Պտ. Փիլոս Բիւվիոյ* 758
Զուարճարան Կենաց·— *Դաւիթ Վրդ. Կարնեցի* 636

Իակաց Գիրք·— 68, 1303
Իակաց Գիրք·— *Դաւիթ Փիլիսոփայ* 401, 1288, 1291

Ընդդէմ Երկաբնակաց·— *Վարդան Վրդ.* 888
Ընդդիմադրութիւն Նեստորիոսի·— *Ճոխ. Դամասկացի* 1035, 1297

Թանգարան Խրատու·— *Պօղոս Պտր. Ա. Պոլսեցի* 803
Թափօրատետր·— 1061, 1246
Թղթոց Գիրք·— 858, 960, 999, 1138
Թուղթ առ Թէափիստէ·— *Պօղոս Տարօնեցի* 775, 847
Թուղթ առ Պատրի Դաճիէլ·— *Սարգիս Ջհն. Բերբերցի* 1005
Թուղթ·— *Եփրեմ Խորին Ասորոց* 1293
Թուղթ·— *Իդն. Աստուածաղղեաց* 611, 1360
Թուղթ կաթուղիկեայ·— 1173

Ժամագիրք(4)·— 1236
Ժամանակագրութիւն·— *Գր. Դարանաղցի* 1069
Ժամանակագրութիւն·— *Մ. Ուռհայեցի* 1051, 1107
Ժամանակագրութիւն·— *Մխի. Ասորի*(7)·— 1149
Ժամանակագրութիւն·— *Սամ. Անեցի*(5)·— 1051, 1221, 1288
Ժողովածոյ·— 1001, 1004, 1005, 1009, 1012, 1015, 1016, 1024, 1027, 1039
1040, 1047, 1056, 1060, 1067, 1068, 1070, 1071, 1072, 1089,
1096, 1102, 1105, 1109, 1113, 1114, 1119, 1133, 1136, 1138,
1142, 1164, 1171, 1173, 1183, 1187, 1189, 1195, 1197, 1198,
1201, 1204, 1207, 1209, 1210, 1211, 1221, 1232, 1236, 1239,
1245, 1251, 1257, 1258, 1264, 1266, 1273, 1278, 1279, 1281,
1283, 1286, 1288, 1290, 1295, 1296, 1300, 1303, 1304, 1307,
1308, 1310, 1311, 1315, 1317, 1320, 1321, 1323, 1326, 1332,
1336, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1350, 1351, 1352,
1353, 1359, 1362, 1365
Ժողովածոյ·— *Մարտիրոս Եպս.* 273
» *Մ. Վրդ. Աղթամարցի* 213

ժողովածոյ.— *Մ. Վրդ. Արծրունեան* 222
» Բաճխ.— 381
» » .— *Մովսէս Ջուղայեցի* 928
» Միսական Գրոց.— 64
» Մեկնութեանց.— 643, 830
» » Խմաստասիրական Գրոց.— *Սիմէոն Վրդ. Երևանեցի* 845, 1263
» Վկայութեանց ի Ս. Գրոց.— 612
ժողովարանիք Պատմ. Առասպելաց.— *Նոննոս* 318, 429, 533, 788

Իմաստասիրական Վիճաբանութիւնք.— *Կղեմէս* 752, 787, 1039
Իմաստութիւն Սիրաճայ.— 410, 1119, 1173, 1183, 1209

Լուծմունք Առ Որս Գրոց.— *Ց. Որոտնեցի* 718
» Առաքինութեանց.— *Գր. Տաթեւացի* 335
» Աւետարանի.— *Թրգմ. Պետրոս Վրդ. Քիլիկեցի* 664
» Բնութեան Գրոցն.— 390, 757, 820, 1122
» Գր. Նիւսացւոյ.— 172, 318
» Գրոցն Պարսիւրի.— *Սիմէոն Վրդ. Երևանեցի* 845, 895
» Գրոցն Մեքսֆիզիքիոց Արիստոտէլի.— *Սմ. Լեհացի* 1039
» Գրչութեան Արիստակիսի.— *Գր. Տաթեւացի* 335, 735, 791, 925
» Գրչութեան Գէորգեայ.— *Գր. Տաթեւացի*(4)
» Դիոնէսիոսի.— *Եսայի Նչեցի* 718
» Դիոնէսիոսի.— *Դաւիթ եւ Ցակոբ Վարդապետք*(5).— 1043
» Ի Ս. Գրոց.— *Վարդան Վրդ.* 888, 895
» Կուսութեան Գրոց.— 718
» Հարցողաց Գրոցն.— 172, 318, 406, 619
» Ն. Գրոց Գր. Նիւսացւոյ.— *Ցակոբ Վրդ. Կրակացի* 718
» Ճառից Գր. Աստուածաբանի.— *Դաւիթ Վրդ. Քոբայրեցի* 318, 429
» Ճառից Գր. Աստուածոքանի.— *Ցակոբ Վրդ. Կրակկացի* 1257
» Մեկնութեան Ցոբայ.— *Գր. Տաթեւացի* 592, 686, 736, 800, 906, 954, 987, 1128, 1284, 1326
» Նարեկի.— 485, 504, 1210, 1211, 1324
» Շարականաց.— 87
» Պահոց Բարսղի.— 172, 318, 406, 619
» Պսարապմանց.— *Գր. Տաթեւացի* 335, 735, 775
» Պսարպմանց.— *Ց. Որոտնեցի* 718
» Պէրիարմէնիասյ.— 925, 1291
» » .— *Գր. Տաթեւացի* 791, 925, 974, 990, 1019
» » .— *Ց. Որոտնեցի* 885
» » .— *Սիմ. Վրդ. Երևանեցի* 845, 1332
» Պորփիւրի.— 318
» » .— 925, 1291
» Սահմանաց.— *Ց. Որոտնեցի* 718, 885
» Ստորոգութեանց.— 925, 1291
» Ստորոգութեանց.— *Գր. Տաթեւացի* 791, 925, 974, 990, 1019
» » .— *Վահրամ Վրդ.* 925, 1291
» Փիլոնի.— *Դաւիթ Քոբայրեցի* 172, 318
Լուսաշուիղ.— *Գր. Փէչոմայլեան* 165, 872

Լուսաւորութիւն Խոստովանութեան.— *Գուլիէլմոս* 103, 105, 248
Լուսաւորութիւն Խոստովանութեան.— *Մեսրոպ Վրդ. Կ. Պոլսեցի* 685

Խաբէութիւն Աշխարհի.— *Թրքմ. Ղուկաս Վրդ.* 350, 760
Խազգիրք.— 503
Խաւսք Ցինն Երանութիւնն.— *Գր. Նիւսացի* 390, 602, 757, 1050
Խնդիր Ուղղութեան.— *Ստ. Դաշտենցի* 346
Խորհրդածութիւն Վասն Ուղղ. Հաւատոյ.— *Ն. Համբրոնացի*(4)
Խորհրդատետր=Պատարագամատոյց(11).— 1066, 1231, 1236
Խրատ Գրչութեան.— *Արիստակէս*(5).— 1303, 1311
Խրատ Գրչութեան.— *Գէորգ Սկևռացի*(3).— 1303, 1311
Խրատ Հասարակաց Քրիստոնէից.— *Ց. Երզնկացի* 425
Խրատ Միաձայնից.— *Յովհ. Աստուածաբան* 300, 435, 989, 1304
Խրատ.— *Նեղոս* 1292

Յանուցմունք Սրբատեղեաց.— *Մ. Վրդ. Արծրունեան* 212
Ծառ կենաց.— *Պ. Վրդ. Թիֆլիզեցի* 1180

Կանոնագիրք (9).— 1104
» Նկեղեցւոյն Հռոմայ.— 58
Կիրակուր Հոգեւոր.— *Սրապիոն Վրդ. Ալանեան* 1194
» Քահանայից.— *Թրքմ. Վարդան Կրօնաւոր* 221, 360
Կշիռ Արդարութեան.— *Պ. Արք. Բերդումեան* 421
Կոչնակ Հշմարտութեան.— 1271
Կռւոմն Ընծայութեան.— *Կիւրեղ Երուսաղէմացի* 266, 594
Կտակ Ջարչարանաց.— *Ց. Նալեան* 152, 1345
Կտակագիր Հոգեշահ Բանից.— *Մարգար Երեւանեցի* 862
Կտակի Նահապետաց.— 939, 1170
Կրօնի եւ Վարք Երրայեցւոց.— *Թրքմ. Մելք. Կ. Պոլսեցի* 392
Կցուրդ.— *Եփրեմ* 63

Համայնագիտարան.— 108
Համառօտ Նոր Դիցաբանութիւն.— *Թրքմ. Արիստակէս Ալիշեան* 957
Համառօտ Որպիսութիւն Եկեղեցւոյ.— *Մարգար Երեւանեցի* 1087, 1114
Համառօտ Վարդապետութիւն Քրիստոնէութեան.— 1147
Համառօտ Տեսութիւն Բեյրականին.— *Յովհ. Մարծուրեցի* 713, 1184, 1257
Համարողութիւն.— 143
Հայելի Ազդեցութեան.— 378
Հայելի Մանօքութեան.— 1197
Հայելի Հոգեւոր.— 469
Հայելի Վարուց.— *Թրքմ. Մտ. Լեհացի*(6).— 1175, 1352
Հանելուկք.— *Ն. Շնորհալի* 1016
Հարանց Վարք(20).— 1089, 1173
Հարիւրաւորք Վեցերորդք.— *Եւագր* 620, 1326
Հարիւրհակք.— 1313
Հարցմանց Գիրք.— *Գր. Տաթեւացի*(7).— 1084, 1152
Հարցմանց Գիրք Ծաղկաքաղ.— 751
Հարցմանց Գիրք.— *Վանական Վրդ.* 587, 1288
Հարցմունք Աստուածաբանականք.— 832

Հարցմունք Ընդ Երկաբնակսն ·— 1039, 1138
Հարցոդաց Գիրք ·— *Բաբանեղ կեսարացի*(4)
Հաւատաբանական Աստուածաբանութիւն ·— *Գևորգ Վրդ. Հոմկլայեցի*(4) ·— 1260
Հաւատածոյ ·— 361
Հաւատածոյ Բանք ·— *Մ. Վրդ. Ալծրունեան* 247
Հաւատածոյ (Գանձտետր) ·— 1042
Հաւատածոյ ·— *Երեմիա Զէյլեպի* 1059
Հաւատածոյ Ընտիր Ասացուածոց ·— 123
Հաւատմունք Մեկնութեանց Կաւոնիկխոսի ·— *Հոռոս. Սամուէլ Վրդ.* 217
Հերձուածք Վահան Հաւատոյ Գրոց ·— 359, 560, 684, 1022, 1161
Հին Կտակարան ·— 353, 369, 397, 542, 711, 1153, 1232
Հնախօսութիւն ·— *Թրգմ. Գևորգ Դպիր* 139
Հրահանգ Բարոյական ·— *Սուրէն* 576

Ձեռնադրութիւն Ծերկիցս ·— *Թրգմ. Վ. Յունանեան* 816

Ճաշոց(14) ·— 1255
Ճառ Տնօրէնութեան Ցիսուսի ·— *Գր. Վրթ. Փէշտիմալճեան* 860
Ճառարան (Ժողովածոյ) ·— 973
Ճառընտիր(16) ·— 1032, 1110
Ճառք ·— *Գր. Աստուածաբան*(4) ·— 1085, 1268, 1340
» ·— *Զաքարիա Կաթողիկոս* 326, 955
» ·— *Յակոբ Եպս. Մծբնայ* 371
» ·— *Յ. Ոսկեբերան* 62, 937, 972
» ·— *Վարդան Այգեկցի* 754, 936, 1293
» եւ Թուղթք (Յ. Մանդակունի) ·— *Յ. Մայրապոմեցի* 1228
Ճարտասանական ·— 380
Ճարտասանութիւն ·— *Մխ. Ասորւ* 815, 1179, 1348, 1354, 1355, 1356, 1358
Ճիւղագրութիւնք Նախահարց ·— 627, 947
Ճշմարիտ Նշանակութիւն Կարգադրիչ Բանից ·— *Գևորգ Վրդ. Մխայելեցւոյ* 992

Մակացութիւն Ճշմարտութեան ·— *Յովհ. Վրդ. Սպահանցի* 665, 1235
Մաշտոց(16) ·— 1063, 1092, 1097, 1154, 1162, 1167, 1202, 1286, 1323
Մատենագրութիւնք ·— *Բարթ. Եպս. Մարաղայ* 1314
» ·— *Բաբանեղ կեսարացի* 406, 470, 619
» ·— *Գր. Նարեկացի* 1041, 1238
» ·— *Գր. Նիւսացի*(4)
» ·— *Դաւիթ Անյաղթ* 1213
» ·— *Յովհ. Դամասկացի* 1035, 1297
» ·— *Եւսեբ Պամփիլացի* 62, 300, 318
» ·— *Ն. Լամբրոնացի*(4)
» ·— *Փիլոն* 157, 333, 1331
Մարգարէութիւն ·— *Հերոնիմոս Ագապանկեղոս* 1028, 1115
Մարդակազմութիւն ·— 975
Մարդակազմութիւն ·— *Բուռաչիս* 683, 791, 925
Մեկնութիւն Ամ. չար տանջելի ·— *Ներսէս Կթղ.* 401, 1291, 1304
» Անբառամ Ծագկի ·— *Վարդան Վրդ.* 882

Մեկնութիւն Առակաց — Գր. Տաթեւացի(7) — 1128, 1181, 1190, 1199, 1233, 1277
» » — Ն. Լամբրոնացի(7) — 1168
» » Աւետարանի — Գ. Վրդ. Բերբերեանց(10) — 1218, 1243, 1269
» Առ Որսի — Մեսրոպ Գանձակեցի 128
» Աղաթածոց — Գր. Տաթեւացի 931
» » — Յ. Թլկուրանցի 859
» Բարձրացուցէք Ճառին — Ներսէս Կթղ. 1072
» Գաղատացւոց — Կուռնելիոս 259
» Գործոց Առաքելոց — Գէորգ Լամբրոնացի(5)
» Գործոց Առաքելոց — Եփրեմ եւ Ոսկերբերան 84
» Գործոց Առաքելոց — Կուռնելիոս 80, 124, 150
» Գործոց Առաքելոց — Մատթէոս Վրդ. 292, 591, 1048, 1165
» Դանիէլի — Կուռնելիոս(5)
» — Յ. Զորզորեցի 207, 327
» — Վարդան Վրդ.(7) — 1121, 1123, 1232
» Եզեկիէլի — Եսայի Նչեցի(5) — 1121, 1159
» — Կիւրեղ Եպս. [Թէոդորեան Եպս. Կիւրացի] 208, 347, 882
» » — Կուռնելիոս(4)
» (Մասնակի) — 765
» եւ Դանիէլի — Հմառ. Գ. Վրդ. Ա. Գոյանեցի 383
» Եսայեայ — 994
» — Գէորգ Սկեւռացի(6) — 1057, 1199
» — Գր. Տաթեւացի(5) — 1181, 1198, 1282
» — Կուռնելիոս 40, 59
» — Յովհ. Վրդ. Կոլոտիկ 841, 1248
» — Յովհ. Ոսկերբերան 327
» — Հմառ. Գ. Վրդ. Ա. Գոյանեցի 267, 379, 419
» Երգոց Երգոյն — Բեռնարդոս 199
» » — Գր. Նարեկացի(8) — 1132, 1162, 1225
» » — Գր. Նիւսացի 390
» » — Գր. Տաթեւացի 49, 479, 536, 672, 755, 766, 813, 883, 904, 985, 1024, 1128, 1181, 1190, 1233, 1277
» » — Կուռնելիոս(6)
» » — Յակոբ Վրդ. Սիմէոնեան 396, 1203
» » — Որոգինէս 49, 286, 479, 766, 1197
» » — Վարդան Վրդ(9) — 1138, 1289, 1317
» Երեմիայի — Կուռնելիոս 202, 210
» Երեմիայի — Մխ. Գոչ 207, 347, 379, 1082
» Երեմիայի — Հմառ. Գ. Վրդ. Ա. Գոյանեցի 432
» ԺԲ. Մարգարէից — Կուռնելիոս 24 47
» » — Ն. Լամբրոնացի(4) — 1086, 1280
» » — Հմառ. Գ. Վրդ. Ա. Գոյանեցի 225, 382
» » — Հմառ. Մարդիս Վրդ. Ֆէրմանեան 692
» Նւագրեայ — Գր. Վարդապետ 320
» Նւագրի Ուր խորհրդոց — Մատթէոս Վրդ.(4)

Մեկնութիւն եփեսացւոց Թղթոյն.— Գ. Աբբ. Աղամալեան 1116
» Ընթերցուածոց Հառասնորդաց.— 965
» Ընթերցուածոց.— Գրիգոր Վրդ. 1273
» Թղթոցն Պօղոսի.— Կուռնելիոս 531, 829
» Թղթոցն Պօղոսի.— Ց. Որոտնեցի 560, 736, 1284
» Ժամակարգութեան.— Ի. Աձաճացի 519, 1253
» Ժամակարգութեան.— Մովսէս Երզնկացի (5).— 1252, 1306
» Ժամակարգութեան եւ Պատարագի.— Ներ. Ծովհ. Վրդ. 1141
» Ժողովոյ.— Գր. Նիւսացի(4)
» » .— Գր. Տաթեւացի 49, 559, 646, 755, 813, 883, 904, 1128, 1181, 1190, 1233, 1277
» » .— Ն. Լամբրոնացի(6).— 1168
» Իմաստ. Սողոմոնի.— Գր. Տաթեւացի 49, 559, 646, 755, 813, 883, 904, 1128, 1181, 1190, 1233, 1277
» Իմաստ. Սողոմոնի.— Ն. Լամբրոնացի(6).— 1168
» Խորհ. Նշանաց.— Կուռնելիոս 103
» Խորհրդոց եկեղեցւոյ.— 825
» Ծննդոց.— Բնբրդումեան? 253
» » .— Եպիփան Կիպրացի 464
» » .— Կուռնելիոս 667
» » .— Վարդան Վրդ. 715, 734, 749
» » ելից. Դեւտացւոց.— 347, 1164
» Ծննդոց եւ ելից.— Գր. Խլաթեցի 1065
» Կաթուղիկեայց.— Թղմ. Գր. Դպիր 1072, 1301
» Կաթուղիկեայց.— Մարկոս Վրդ.(11)
» Կորնթացւոց.— Կուռնելիոս 259
» Հայր մերի.— Գր. Նիւսացի 948
» Հարիւրաւորացն Եւագրեայ.— Կիր. Վրդ. Երզնկացի 132, 620, 1138, 1262, 1326
» Հարցողաց Գրոց.— Մատթէոս Վրդ. 470
» Հնգամատեանի.— Կուռնելիոս(6)
» » .— Վարդան Վրդ.(9).— 1036, 1055, 1123, 1157, 1217
» » .— 564
» Հռովմայեցւոց.— Կուռնելիոս (4)
» Ղուկասու.— Իգնատիոս Վրդ. (6)
» » .— Մատթէոս Վրդ. (4).— 1018, 1103, 1248, 1258, 1282, 1284
» » .— Մարկոս (Կունդ) 149
» Ճաշու. Ընթերցուածոց.— 69, 1322
» Մատթէոսի.— 572
» » .— Գր. Տաթեւացի(11).— 1031, 1045, 1128, 1196, 1223, 1224, 1229, 1287
» » .— Գր. ի Տաթեւացւոյ, Համառօտեալ.— 750
» » .— Ծովհ. Որոտնեցի 1282
» » .— Ն. Շնորհալի(7).— 1031
» » .— Ն. Շնորհալի եւ Ց. Ծործորեցի(5)
» Մարկոսի.— Բարսեղ Վրդ.(12).— 1025
» Յակոբայ Թղթոյն.— Կուռնելիոս 77, 790

Մեկնութիւն Ցայտնութեան.— *Անդրէաս Եպս.*(8).— 1026, 1072, 1131, 1134
» » .— *Բերթուխեան* 131
» » .— *Կուռնելիոս*(4)
» Ցայտ. Համառօտաբար.— *Կուռնելիոս* 1363
» Մեկնութիւն Ցայտնութեան.— *Հմուտ. Պ. Վրդ. Ա. Պոյաճեան* 164, 382
» Ցայտնութեան.— 543
» Ցեսուայ եւ Դատաւորաց.— *Եղիշէ Վրդ.* 347, 882, 999
» Ցեսուայ եւ Դատաւորաց.— *Եփրեմ Խուրխ* 347, 882, 999
» Ցորայ.— *Պետրոս Վրդ. Ադամեանեան* 196, 374
» Ցորայ.— *Վանական Վրդ.*(4)
» Ցովհաննու.— *Դր. Տաթեւացի*(6).— 1044, 1166, 1188, 1284
» » .— *Մատթէոս Վրդ.*(5).— 1103, 1248, 1258
» » .— *Ց. Ոսկերբերան* 206, 460, 717
» » .— *Ց. Որոտնեցի* 412, 1014, 1282
» » .— *Նանա Ակորի* 68, 871, 1046
» » .— *Նիկ. Լիւրացի* 187, 202
» » .— *Սարգիս Վրդ.* (*Կունդ*) 855
» Ցովհաննու.— *Եփրեմ Վրդ. Մսեցի* 178, 505, 878
» Ցովհաննու.— *Ն. Լամբրոնացի* 178
» Նիչմաճ Ցովհաննու.— *Ն. Լամբրոնացի*(6).— 1072, 1137
» Ողրոց.— *Կուռնելիոս* 210
» ԺԴ. Թղթոցն Պօղոսի.— *Անանիա Վրդ.*(7)
» ԺԴ. Թղթոցն Պօղոսի.— *Ց. Ոսկերբերան* 245
» ԺԴ. Թղթոցն Պօղոսի.— *Ց. Որոտնեցի* 1181
» Պատարագի.— 778, 919, 1000, 1252
» » .— *Մովսէս Վրդ. Երզնկացի* 68, 395, 1236, 1206
» » .— *Ցովհ. Վրդ. Աբեղեչեցի* 319, 976, 998
» » .— *Ն. Լամբրոնացի*(6).— 1254
» Սահմանաց Դաւթի.— *Անտիկ Եպս. Սիւնեաց*(12).— 1078, 1079, 1088, 1152, 1291
» Սաղմոսաց.— *Դր. Տաթեւացի*(11).— 1047, 1151, 1174, 1182, 1190
» » .— *Եփրեմ Կիր.* 18, 1005
» » .— *Ն. Լամբրոնացի*(6).— 1011
» » .— *Պօղոս Վ. Մերկիկեոյ* 115
» » .— *Վարդան Վրդ.*(8).— 1118, 1143, 1289
» » .— 81, 93
» Սիրաքայ.— *Ց. Նալեան*(5)
» Վիշապին Ցայտ. Ցովհաննու.— 965
» Տոմարի.— *Յակոբ Վրդ. Ղրիմեցի* 785, 935, 1019, 1052, 1084, 1184, 1196, 1223, 1248, 1256
» Տրամաբանութեան Կովտնոյ.— 1212
» Փերակաճի.— *Ցովհ. Երզնկացի* 1311
» Փերակաճի.— *Դաւիթ Քհն. Զէյթունցի* 1163
» Փերակաճի.— *Վարդան Վրդ.* 657, 857
» Փերակաճութեան.— 925, 1311
» Փերակաճութեան.— *Ներ. Եպս. Սիւնեաց* 857, 884, 938, 1096, 1291

Մենսար Մանկանց.— *Թրմ. Տ. Հ. Թ. Սաւալանեանց* 1081
Մէյվէ Խիլաաէի.— 1186

Ցաղագս Անկիւնաւոր Թուոց.— *Ցովհ. Քահանայ* 157
» Առաքինութեանց.— *Արխատոսէլ* 401. 974. 1213. 1291, 1350
» Բնաբանութեան.— *Կղեմէս Վրդ.* 1095
» Բնութեան Մարդոյ.— *Գր. Նիւսացի* 390. 757, 1084. 1122. 1177
» Գոյի.— *Ցովհ. Դամասկացի* 898. 925. 1213
» Սրգոյ Սրգոց.— *Գր. Նիւսացի* 757
» Երկն. Քահանայապետութեանց.— *Թրմ. Մտ. Լեհացի*(11)— 1074
» Երկն. Քահանայապետութեանց.— *Թրմ. Մտ. Միննեցի* 270. 342. 451. 1017. 1043. 1108. 1120. 1328
» Բ. Բնութեանց.— *Բարթ. Ֆոանկ եպս.* 486, 576, 666. 1357
» Է. Խորհրդոց.— *Բարթ. Ֆոանկ եպս.* 486. 574. 666, 815
» » » .— 810
» » » .— *Գ. Վրդ. Մխայիմօղլու* 1034
» » » .— *Կղեմէս* 789, 1095, 1126
» » » .— *Ց. Նալեան*(6)
» Զօդուածոյ Հաւատոյ.— *Թ. Ադուիենացի* 265. 335. 735
» Էութեան եւ Գոյութեան.— *Ց. Դամասկացի* 768. 1297
» Կազմութեան Մարդոյ.— *Գր. Նիւսացի* 757
» Կուսութեան.— *Գր. Նիւսացի* 390, 394, 757
» Համապատուութեան Ժ. Առաքելոց.— *Մխիթար Վրդ.* 459. 888. 1138
» Հաւատոյ Քրիստոնէից.— *Ֆօդոս Փիրոմալլի* 1125
» Միութեան Եկեղեցւոյ.— *Գ. Վրդ. Մխայիմօղլու*(4)
» Մոլութեանց.— *Գ. Աբաղոնացի* 262, 468
» Պահոց.— *Բարսեղ Կեսարացի* 406, 470, 619
» Սկզբանց Բնական Մարմնոյ.— *Կղեմէս Գալանոս* 713, 1039
» Սրբացուցմամբ Խորհրդոյ Գոհութեան.— *Եվտոսատոս Խմաստասէր* 959
» Օրինացն Աստուծոյ.— *Թրմ.* 901
Ցանախապատում.— 94. 668, 908, 1072
Ցայսմաւուրք (6)
Ցայսմաւուրք Համառօտ (Թիւրքերէն).— *Եր. Զէյէպի* 1076
Ցայտնութիւն Ցովհաննու.— 326
Ցիսուս Որդի.— *Ն. Շնորհալի* 964, 1208, 1238. 1338
Ցորդորակ.— *Ց. Ոսկերերան* 972

Նախադրութիւնք եւ Գլխակարգութիւնք Ս. Գրոց.— 1170
Նախնութիւն Հայկազեան Լեզուին.— *Ֆեսթոս Վրդ. Մուրատճալեան* 323
Նամականի.— *Գր. Մագիստրոս* 447, 508, 940
» (Ղրիազարեան).— 186
» .— *Երեմիա Զէյէպի* 1058
» .— *Մ. Վ. Ամծրունեան* 1083
» .— *Ց. Տեր. Նալեան* 1002
» .— *Ն. Շնորհալի* 89, 596, 633, 641, 645, 652, 672, 773, 835, 858, 936, 1085, 1156
» (Սաւալանեան).— 215

Նամականի (Փէշտիմալճեան) — 99, 398
Նարեկ — Գր. Նարեկացի(5) — 1200, 1215, 1237, 1265, 1285, 1299, 1319, 1324, 1339
Նարեկ Տաղաչափեալ — Ծրթ. Ակբ. եդեսացի 321
Ներածութիւն Աստուածաբանութեան — Թ. Շարժէս 1242
Ներածութիւն Պորփիւրի(6) — 1122, 1213, 1276, 1291, 1309
Ներբողեան Լուսաւորչի — Թէոփիլոս 89
Ներկրպումն Ապաշխարողի — Թրգմ. Ղ. վ. Խարբերդցի 789
Նոր Կտակարան — 331, 354

Շաղկապք Աստուածաբանականք Պրոկղի — Մեկն. Սիմէոն Եպս. Գաոնեցի (6) — 1099, 1169, 1226, 1334
Շարական(4) — 1140, 1230, 1335
Շարական — Խմբ. ըստ Գր. Ամաւարպեցւոյ? 1361
Շարականոց — Գր. Ամաւարպեցի 798

Ոզր Նդեսիո — Ն. Շնորհալի 476, 1240
Ոզր Երուսաղէմի — Գրիգոր Տղայ 939
Ոսկեփորիկ — Գր. Տաթեւացի(4) — 1248
Ոսկեփորիկ (Ժողովածոյ) — (4) — 1084, 1337
Ուղղափառ Հաւատոյ — Ծովհ. Դամասկացի 768, 1035, 1297
Ուսումն Բարուց — Փ. Սոուէ 329
Ուսումն Բժշկութեան — 975
Ուրբաթագիրք — 943

Պաշտպանութիւն Հայց. նկեղեցւոյ — 566
Պատասխանի առ Թէոպիստէ — Գօրգս Տարօնեցի 893, 1072
Պատասխանի առ Հրէայսն — Ծովհ. Դամասկացի 1035, 1297
Պատասխանիք Մակարայ Կրօնաւորի — 439
Պատարագամատոյցք Ցուսաց — Թրգմ. Գ. վրդ. Մխայիմդատէ 1021
Պատճառ Կազմութեան Գրոց — 318
» Սահմանաց Գրոց — 172, 318, 434
» վեցաւրէից Բարսղի — 172, 318, 406
Պատճառաց Գիրք — Թրգմ. Սմ. Լեհացի 679
Պատճառք Մեծ. եւ Անկ. Հռովմ. Կայսրութեան — Կ. Մոնթէսքիէօ 687
Պատմագիրք — Սմբատ Գունդստապլ 521
Պատմութիւն — Ալբ. կթղ. Կրետացի 699, 959
» — Ա. Լաստիվերցի 341, 1172
» — Թ. Աբծրունի 148
» — Կ. Գանձակեցի 493, 819
» — Մ. Խորենացի(7) — 1075
» — Ց. Պատմաբան 375, 513, 551, 888, 1020, 1101, 1302
» — Սիկբատ 960, 999, 1117
» — վարդան 819
» — Փաւստոս Բուզանդ(5)
» Ազգին Նետոզաց — 32, 960
» Աղեքսանդրի — 473, 597, 1053, 1080, 1136
» Աղեքսանդրի (Թրք.) — Թրգմ. Եբեմիա Զէլէպի 988
» Աղուանից — Մ. Կաղանկատուացի 375

Պատմութիւն Անցից Ս. Տեղեաց ·— *Դիոն. Վրդ. Գաբրիելի* 893
» Առաքել Կ. Պոլսոյ ·— *Թրգմ. Մելքիսեդեկ* 482
» Գիւտոյ Ամերիկայի ·— *Թրգմ. Ծովհ. Վրդ. Կեսարացի* 14, 422
» Գր. Նդեայակրի ·— *Աբր. Սրկ. Սամուէլեան* 681
» Նկեղեցական ·— 108
» Նկեղեցւոյ ·— *Եւս. Կեսարացի* 230, 436
» Նկեղեցւոյն Քրիստոսի ·— 448
» Ու Խօսք Խիկարայ ·— 473, 542, 642, 743, 1016, 1142
» Ընդհ. Աշխարհի ·— *Ծովէտ Քհն.* 29, 50
» Թագաւորութեան Քինայի ·— *Թրգմ. Մելքիսեդեկ Կ. Պոլսեցի* 387
» Ժողովոյն Տրիտէնթիոյ ·— 337
» Ժողովոյն Քաղկեդոնի ·— 34, 130, 821
» Ժողովոց ·— *Թրգմ. Ցակոբ Դպիր* 4, 136, 875
» Ի Հերակլ ·— *Սեբէոս Եպս.* 521
» Լէհկբէմրոյ ·— *Թ. Մեծոփեցի* 493, 1051
» Հայոց ·— *Պաղտասար Վրժ.* 625
» Հրակիզման Կ. Պոլսոյ ·— *Եր. Չէլէպի* 892
» Մեծին Ներսէսի ·— *Մ Խորոն Երէց* 263, 308, 310, 1051, 1107
» Մեծին Պետրոսի ·— *Ա. Քանչէլլարիոս* 119
» Ցաղագս Աշխարհի ·— *Աբրահամէ* 401, 974, 1213, 1291
» Ցաղագս Պատերազմին Հրէից ·— *Ծովսեփոս* 555, 905, 920
» Պարոնտէր Գրիգորի ·— 322
» Պղնձէ Քաղաքին ·— 1016, 1070
» Ռուսերուրբ Պատերազմի ·— *Թրգմ. Մելքիսեդ Սրկ.* 445, 737
» Ս. Նրկրի ·— *Մարիանոս*(5)
» Ս. Նրուսաղէմի Պատր. Ընտրութեան ·— *Թ. Տէրոյենց* 812
» Ս. Վարդանայ ·— Նդիշէ 308, 310, 1117
» Ստամպօղոյ (Տաղաչափեալ) ·— *Եր. Չէլէպի* 1030
» Տարօնոյ ·— *Ջենոբ Գլակ* 1149
» Տարօնոյ ·— *Ծովհան Եպս.* 1149
» Օսմ. Թագաւորաց ·— 14
» Օսմ. Թագաւորաց ·— 1329
» Օսմ. Թագաւորաց ·— *Եր. Քէօմիւրճեան* 464, 1176
» Օսմ. Վէզիրներու ·— 83
Պարապմանց Գիրք ·— *Կիւրեղ Աղէքսանդրացի* 534, 1072, 1206, 1209, 1222
Պարզատոմար ·— 64, 183, 615
Պարտէզ Ծաղկաւէտ ·— *Գր. Կիսասարկաւագ Կ. Պոլսեցի* 1010
Պարտէզ Հովուաց ·— *Թ. Մարգանտիոս* 102, 450
Պէրիպարմէնիա Արիստոտէլի ·— *Մեկն. Դաւիթ*(7) ·— 1213, 1291, 1309
Պիտոյից Գիրք ·— *Մովսէս Քերթող* 515, 1350
Պրոխորոս ·— 1, 154, 326, 557, 611

Ջատագովութիւն Հայց. Նկեղեցւոյ ·— *Եր. Չէլէպի* 533, 1205
Ջերմանց Մխիթարութիւն ·— *Մխ. Հերացի* 370
Ջերմեռանդ Կեաց ·— *Թրգմ. Ղ. Վրդ. Ինաբեխդցի* 712

Ռամահարութիւն ·— 545

Սահմանիք Խմաստասիրութեան ·— *Դաւիթ Անյաղթ*(7) ·— 1078, 1213, 1291, 1342

Սազմոս(8)։— 1033, 1077
» (Ըստ Եբր. Բնագրի)։— 864
» (Թիւրքերէն)։— 1124
» Տաղաչափեալ։— *Յակոբ Ք/Հն. Եւդոկիացի* 892
Սանդուխք Աստուածային Նկից։— *Յովհ. Կլիմաքոս* 623, 1220
Սանդուխք Երանութեանց։— 655
Ստորոգութիւնք Արիստոտէլի(7)։— 1019, 1213, 1291, 1309
Սրբագնագործութիւն։— *Յովհ. Վրդ. Սպահանցի* 614
Վահան Հաւատոյ (Գաղուածոյ)։— 409
Վաստակ Ոսկեղէն։— *Սամուէլ Ռաբբի* 324, 377, 962, 1261
Վարդապետութիւն եկեղեցւոյն Կաթլիացւոց։— *Երզմ.* 530, 959, 1114, 1164
» Հշմարտութեան։— *Գ. Վ. Թիֆլիզեցի*(6)։— 1111, 1178
» Ցղ. Սրբ. Աբոռոյն Հռոմայ։— *Երզմ. Մելթիսեդեկ Դպիր* 839, 959
Վարք Ոսկերբերացւոյն։— 79
» Սրբոց։— 97, 811
Վեշտասան Ասացուածք։— *Եփրեմ Ասուր* 326
Վերլուծական Արիստոտէլի(5)։— 1213
Վերլուծութիւն Ներած. Պորփիւրի։— *Դաւիթ Նեոպլհնացի*(8)։— 1122, 1213, 1291, 1309
» Ստորոգութեանց Արիստոտէլի։— *Յ. Որոտնեցի* 718, 885
» Քերականութեան։— *Եսայի Նչեցի* 769, 1145, 1216, 1291
Վեցօրեից Գիրք։— *Բարթ. Եդես. Մարաղուոյ*(7)։— 1314
» » ։— *Բարսեղ* 68, 406, 470, 1062, 1093
» » ։— *Մատթէոս Վրդ.*(6)։— 1196
Վէմ Դայթակղութեան։— *Իլիա Եպս. Մինեադես* 226, 959
Վիճաբանական Աստուածաբանութիւն։— *Կղեմէս* 789, 1095, 1106
Վկայաբանութիւն Յովհ. Պախոմեփիկցւոյ։— *Կաթողիկ Ք/Հն. Տէր Գրիգորեան* 1029
Տաղասացութիւնք։— *Գր. Մագիստրոս* 940, 1345
Տաղարան։— 231, 615, 1193
Տաղք։— *Կարապետ Վրդ.* 664
Տեսարան Հանդիսից։— *Յովհ. Ք/Հն. Մխրզայեան* 763
Տեսիլ Սրբոյն Սահակայ։— 308, 310
Տեսութիւն Մարդոյն Կազմութեան։— *Գր. Նիւսացի* 390, 757, 1122
Տեսութիւն Վեցօրեայ Արարչութեան։— *Յ. Որոտնեցի* 335
Տեսչութիւն Հովուական։— *Երզմ. Յ. Տէր Կարապետեան* 357
Տէր իմ Յիսուս։— *Յովհ. Շահինեան* 566
Տումարագիտութիւն։— 548
Տումարագիտութիւն։— 1244
Տրամաբանութիւն։— 770, 982, 1144
» ։— *Բարթ. Եդես. Մարաղուոյ* 1314
» ։— *Գր. Վրժ. Փէշտըմալճեան* 1049
» ։— *Կղեմէս Վրդ.* 702
» Կռվտնոյ (Համառօտեալ)։— 1226
» Կռվտնոյ։— *Հմռտ. Կրպ. Գաբ. Կ. Գոյտոյ* 374
» Մեծ։— *Ներսէսյ Վ. Մտեփաննեան* 1039
» Փոքր։— *Ներսէսյ Վ. Մտեփաննեան* 1039
» ։— *Սիմէոն Վրդ. Ջուղայեցի* 716, 1036, 1037, 1267, 1342

Տօնապատճառ (7) — 1250, 1272
Տօնացոյց (4)
Տօնացոյց երից Ազգաց — *Կոմիտաս Ք.Ն. Քէօմիւրճեան* 1234

Փիլիսոփայութիւն — *Ա. Կօնտին* 223, 593, 654
» Նեւտոնի — *Թրգմ. Յակոբ Յամտոնց* 55
Փոքր Քրիստ. Վարդապետութիւն — *Թրգմ. Յովհ. Վրդ. Երզրումցի* 1185
Քահանայապաղ — 836
Քաղաքագիտութիւն — *Թրգմ.* 897
Քաղուածք Աստուածաբանութեան — 442
Քարոզագիրք — 1091, 1098, 1139, 1160, 1163, 1173, 1275, 1298, 1327, 1333, 1341
» — *Բարք. Լատին Եպս.* 147, 294, 867, 1274, 1325
» — *Բարք. Լատին Եպս. (Համառօտաւալ)* — 1064
» — *Բերդումեան* (5)
» — *Բերդումեան?* 253
» — *Գէորգ Եպս. Զմիւռնացի* 37, 45, 185
» — *Գր. Տաթեւացի (Ամառան)* — (4)
» — *Գր. Տաթեւացի (Ձմեռան)* — (7)
» — *Գր. Տաթեւացի (Մատնակք)* — 475, 1129
» — *Դամասոս* 274
» — *Դոմինիկոս* 744
» — *Կիր. Պոր. Երուսաղէմի* 344
» — *Ղուկաս Վրդ. Լոռեցի* (4) — 1012, 1047,
» — *Մարտիրոս Վրդ.* 1007
» — *Մ. Վրդ. Արծրունեան* 200
» — *Ց. Պոր. Նալեան* (15)
» — *Յովհ. Մոքսրեցի* 1003
» — *Միմէոն Կթղ. Երեւանեցի* (6)
» — *Տիրաւսար Վրդ.* 49, 589, 963
Քարոզք — 509
Քարոզք Փոքր Քառասնորդականք — *Մատիլլեօն* 678
Քերականութիւն (Գրք.) — 279
» — 1266
» — *Դիոնէսիոս Թրակացի* 110, 1145, 1184, 1216, 1257, 1291, 1303, 1311
» — *Կղեմէս Վրդ.* 702
» — *Միմէոն Վրդ. Զուղայեցի* 1036, 1318, 1342, 1364
Քննութիւն կարգաց նկեղեցւոյ — *Ն. Լամբրոնացի* (4)
Քննութիւն Նզովից — *Գր. Վրդ. Փէչտմալճեան* 1146
Քրիստոնէական Վարդապետութիւն (Թիւրքերէն) — 1135

Օգուտ Բժշկութեան — *Ամբրոսիոյ Ամասիացի* 250
Օրագրութիւն — *Մինաս Վրդ. Ամգեցի* 1316
Օրէնք եւ Սովորութիւնք Նրայեցւոց — *Թրգմ. Հ. Իսկեանոս Վրդ.* 959
Օրէնք Թագաւորաց — 1183
Օրինակք Բանադրանաց եւ Օրհնութեանց — *Մարտիրոս Արք.* 88
Օրինակք Կոնդակաց եւ Բարեւագրաց — *Մարտիրոս Արք.* 158

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

	էջ
Շնորհակալիք	է
Բացատրական	Ը
Բովանդակութիւն Տեսակաւորեալ (Ա–Դ)	Թ
Ցանկ Նիւթոց	ԻԳ
Մայր Ցուցակ Ձեռագրաց, թիւ 1001	1
Բովանդակութիւն	653
Բնագիրներ	667
Նկարներ	669
Ժամանակագրական Ցուցակ	670
Ցանկ Ցատուկ Անուանց	674
Ուղղիլիք	695

1001

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

[Երեւաւադէմ] [1779]

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 20×15×2·5: էջք 386: Գրուածք ԺԴ–ԺԹ, Իե–Լ, Խէ–ՃԴ: Հանդամանաք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրիչ՝ Գրիգորը Դպիր Զհնաջրցի: Գրութիւն՝ ամբողջովին ան մէ–լանով գրութիւն, միասին, 29 տող: Նոտր չէպագիր: Համաւատասխանութիւնք սովորականին գիր մը ուելի: Կապ կիսատ խա–տաքարտեայ:

Նաւթոր.— Այս ձեռագրին մէջ մասե–րը կը կազմեն ուրոյն հատորներ, 955, 980 եւ 1009 թիւերուն ներքեւ:

Բովանդակութիւն.—

Ա.— էջ 1.—

Աճառնեաի Հայոց վարդապետի մաքառման երկարեակ կարծիս հմմտութեան երկակս ի մինն մտածանելով որ է բանն Ա. մարդն Ցս. Ցս.

Ով պատուական ընձ եւ սրտի սիրելի–նալոյ եղբայր պատուական, հաբազատ եւ համամանուն, յոյնեռանդն միով պարա–պնդեալ եւ համակմաւորեալ, հոգեպատճ ինդութեամբ յարմնարար կառուցեալ եւ ղերասիրեալ, անփոխարարար պահելով զամհմանս սերոյն առ մեզ, եւ ի մէնջ պա–հանջես ի նոյն խոհալ, եւ հատուցանել պարժանն պարտ սիրոյ: Ոչ երկրաւորացս ինչ ցանկացեալ, այլ երկնաւորին բազմացեալ պանձուն որ ողոց է փրկութիւն: Եւ մեր հա–յեցեալ ի բաղձան սրտի ձեր, զոր միանգամ ի երկիցս ազաչեցէք, յաւժարական սրտիւ տալ տուր ինչ որ առ բանի, ընդդէմ երկա–րնաի ժողովոյն Քաղկեդոնի...— Համմտ. Քիւ. 963, լ:

Նաւթոր. Գրչի, առարին լուսանցքին. «Ով եղբայր՝ դի օրինակն աւերած էր եւ ոչ կարացաք գրել. վասն այն Քողաք դայդ տեղերնէրն որ կու երեւի. եթէ լիցի օրի–նակ գրեացեն»:

էջ 89.— Նորին դաւանութիւն Հայոց յառաջին Քղքոյն Փոխայ վերադիտողին Կոստայ վասն Հոր.— Խոստովանիմք զՈր–ոյն Աստուծոյ զբանն Ա. գէակիցն եւ ըզ–փառակիցն Հոր եւ Սր. Հոգւոյն...:

Բ.— էջ 93.— Դաւանութիւնս այս է ասացեալ ի Վահրամ Վարդապետէ յաղագս մարդեղութեան Տն. մերոյ Ցի. Քի., ի նոյն դաւանութենէ որ յաղագս Սրբոյ Երրոր–դութեան կայ ի վերսն Ոսկւփորիկ, մինչեւ այն տեղն որ ասէ.

Եկն ի հաւիցս մեզ անճառն. զկնի հա–ռնոյ անճառելի Տէրութեանն...:

էջ 123–124, դատարկ:

Գ.— էջ 125.— Խօսք Գրիգորի Հայոց կաթողիկոսի, որ նախ Վահրամ առաքյ–եալ, ի յորժամ կաթողիկոս ձեռնադրեցաւ, Գրիգորիս կոչեցաւ, յանուն նախնոյն իւրոյ Գրիգորի Լուսաւորչին. ասացեալ վասն պատուիրանաց նախահարցն:—

Զկնի յարութեան Փրկչին Որդւոյն, յերիք հարիւր եւ հնգետասան ամի, Սարկէ եւ Արիոս, զՈրդի արարած ասացին եւ ոչ ծնունդ. Հոր եւ նոքա այսպէս չիմեալ խառնակեցին զեկեղեցի Աստուծոյ...:

Դ.— էջ 140.— ...զի զինչ յաղագս մեր համբերեաց Ցս. լինել, ոչ կարեմք Թուել պանուանս նոցա, սակայն Քուեացուք ասե–լով. ճանապարհ, դուռն, աղ, ոչխար, հո–վիւ, մարգարիտ, լոյս, վէմ, արեգակն, հաան մանանեայ, որդն, մարդ: Բայմա–նեն Ցս. եւ մի Որդի մի եւ բայմանուն ...:

էջ 143–144, դատարկ:

Ե.— էջ 145.— Երանելւոյն Ցհաննու փիլիսոփայի Հայոց, մականուն Սարկա–ւագ կոչեցեալ, ընդդէմ քաղկեդոնականա–ցոն չարափառաց.— Զի՞նչ է անպատեհու–թիւն կարծեացդ այդոցիկ ձերոց, ով իմաս–

առնէք, անկարուքիւն ասել խառնիլ կամ խմանալ անմարմին բանին ընդ մարմնոյ բանձրամանապունի . . . ։

Զ.— էջ 161·— Պատասխանի Մեծի եւ փառաւոր իշխանին, որոյ մականուն Ոսկեձեռն կոչի· Ցաղագս հարցման ընդ Սամուէլի վարդապետին, եթէ որպէս կարասցուք պատասխանի առնել անաւրէնն հերձուածողաց երկարնակացն, որք Ի բնութիւնս, եւ Ի կիրս, եւ Ի ներդործութիւնս ասեն ի վերայ Տն· մերոյ եւ փրկչին Քի· ին·, եւ ոչ երբէք քոյլ տան մեզ, այլ հանապազ խոցոտեն զմեզ նետիւք ստայեաղ պարծարանութեամբն իւրեանց, հարցանելոյ Քէ՝ ընդէ՞ր ոչ ընդունիք զդաւանութիւն խաստովանութեան մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, որ(ք) քարոզի յեկեղեցիս ամ· ուղղափառաց.— Զառն վսեմականի, եւ ըզպատուական իշխանի, զնոհմեամական հըմտասուրի, եւ դասուորհական հանճարեղի, եւ դասուորհաճոյ հաւատս դաւանողի . . . ։

է.— էջ 173·— Ոսօք Ցօհաննու Հայոց կաթողիկոսի ի վիտուքիւն պատուիրանացն Տն· զոր սուրբ հարքն եդին.— Նա եւ եւս զնոյն աղաչեմ մի՛ նոյն օրինակաւ գնալ, որպէս եւ այժմ բազումք պարտուղի գնան . . . . . այլ հնոմամբ ի ժողովոյն Քաղկեդոնի, եւ ի մեկիքիկ հաւատոյն, ի յակորիկ կրօնիցն, ի համահոյսաց նոցա, որ ի քակտումն նզան առաջնոցն . . . ։

էջ 191–192, դատարկ ։

Ը.— էջ 193·— Արտահանեալ ի Հարցմանց Գրգն սրբոյն Վանականի Հայոց վարդապետի, յաղագս անուանց հերձուածողաց միաճամուռ դամ· արատրելոյ ասս .— Արդ են առաջի հերձուածողք հեթանոսք, որ զարարիչն երկնի եւ երկրի, որ է Ած· ճշմարիտ, ոչ խոստովանին, այլ փոխանակ նորա զպարարած աստուածացուցին, եւ բազմաստուածութեամբն մոլորեցան ի ճշմարտէն Աստուծոյ . . . ։

էջ 201·— Հերձուածող զոր սերմանեաց սատանայ ։

Ա.— Բարբարոսք որք կոչին խուժադուժք, ըսկըսեալք յԱդամայ մինչև ի Նոյ, զի ոչ գոյր առաջնորդ եւ ամ· ոք ըստ կամս իւր գնայր . . . ։

էջ 226·— Ճկ·— Եւ ոմանք աշակերտաց Նորա, որպէս Քէ ի Նմանէ ուսեալք, ասեն Քէ՝ Որժամ պատէր խանճարրօք ի մըրրին, նոյն մարմինն յաթոռ փառաց էր . . . ։

էջ 228, դատարկ ։

Թ.— էջ 229·— Երանելւոյն Անանիայի Հայոց վարդապետի, խորհուրդ Ցօհաննու մարկարէի.— Ցաղագս Ցօհաննու Հակիրճ եւ համառօտ բանիւ անցցուք . . . ։

Ժ.— էջ 249·— Բան Գրիգորեայ կաթողիկոսի, ընդ հերձուածողաց երկարնակացն.— Վներսէսի Շնորհալւոյ·— Գիտել պարտ է Քէ դի Քէպէտեւ ազգականական հրամանն յորոյզ դմարդիկ քննել դրկես . . . ։

ԺԱ.— էջ 289·— Պատճառք յարպաս հարցաքննութեան Կղէմտինոսի Հռոմայ հայրապետի, եւ Բարսումայի չարափառի, Անտիոքու եպիսկոպոսի.— Ցաւուրս բարեպաշտ Թագաւորին Քէոդոսի ժողով եղեւ վասն Նեստորի . . . ։

ԺԲ.— էջ 303·— Հարցմունք Մանափկերտի ժողովոյն· Հարցմունք Ասորոց եւ Պատասխանի Հայոց· Հարցումն ։

Բանն Ած· մարմնի մարդկային միայն ասի առնուլ ի կուսէն, Քէ եւ դոյացութիւն մարդկային եւ ղէմս մարդկային ։

Պատասխանի· Ըստ բնութեան ոչ լուիք նուազի· իսկ ըստ միաւորութեանն ոչ ունի յերկուս բաժանիլ . . . ։

էջ 305·— Սրբոյն Ա֊Քանասի Ալեքսանդրի եպիսկոպոսի եւ Արիոսի չարափառի Հարցմունք.— Ա֊Քանաս ասէ· Մ՚ար դրբեալ է Քէ միայն է Հայր . . . ։

ԺԳ.— էջ 309·— Բարսեղի եպիսկոպոսի եւ Ապողինարեայ հերձուածողի առաքինութիւն ի մարմնաւորութիւնն փրկչին.— Բարսեղ ասէ· Մարմին մարդկային ունի՞ր Քս· Քէ ոչ։ Ապողինար ասէ· Ո՛չ։ Բարսեղ ասէ· Այլ զո՞ր։ Ապողինար ասէ· Աստուածային . . . ։

էջ 326–328, դատարկ ։

ԺԴ.— էջ 329·— Թուղթ Ներսէսի Ար-

էպիսկոպոսի Կիլիկեցւոյ Տարսոնի, Պատասխանի Յունականն արդեւլական հղնաւորի ի Տիծն Աստիւք...։

ԺԵ.— էջ 347.— Ընդդիմաբանութիւն սակս ջրոյն խառնման ի Սբ. Խորհուրդն՝ ի քուխն Հայոց ԶԹը։ «Եհասյայ Նչնցւոյ» — Որդիք մարդկան, մինչեւ յերբ էք խրատասիրք...։

ԺԶ.— էջ 359.— Ներսէսի Կլայեցւոյ. Ընդայր Դրիգորի Հայոց Կաթողիկոսի, Պատասխանի Թղթոյ ուրումն Յակոբայ Ասորոց վարդապետի...։

էջ 373.— Յաղագս ժողովոյ որ ի Նիկիւսյն և այլոցն.— Ա.— Զկնի երեք հարիւր եւ ԺԸ ամի յարութենէն Տն. եղեւ ժողովն ի Նիկեայ...։

էջ 378–386, դասարկ։

1002

ՆԱՄԱԿԱՆԻ.— 1

ՅԱԿՈԲ ՊՏՐ. ՆԱԼԵԱՆ

(1750 Նոյմ. 10 – 10 Ապրիլ 1751)

Երուսաղէմ ՌՄ=1751

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×14×3։ էջ ԻԲ+360։ Համադամանք լաւ։ Թուղթ հաստատակ։ Գրիչ եւ ստացող՝ Հէդինակը։ Գրութիւն՝ ամրագոլիին սեւ մելանով, միասեւն, 25 տող։ Նոտր չեղապիր։ Համատօտագրութիւնք առատ։ Կազմակերպ խաւաքարտեակ հինցած։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–ԻԲ, դասարկ, բացի մէկ երեսէն։

էջ Բ, նոտր չեղապիր, տարբեր գրչէ.— ի մատենիս են նամականիք Յակոբայ Աստուածարան պատրիարգի գրեալ յերուսաղէմ յիւրում Պատրիարգութեան ի Զօրիս եւ այլուր, զոր պահելի է խնամով վասն իմաստնալից ասացուածոցն եւ յօրինակ նամակագրութեան ճոխ եւ փարթամ գրչութեան, որ լսի բարոյական եւ վարդապետական իմաստ բազում։

Ապաքէն անցեալ ի ձեռն ուրուք անձին առանձին սեփականէ քաղնաբար՝ ըստ քանիքարտատոյց ծառային՝ առնու դյանցանս յանդիմանութեան, քանզի հասարակաց է եւ յիշատակ Սր. Աքոռոյն։

Ա.— էջ 1.— Ի սրբոյ Գաղաքէս եւ Երուսաղէմի, եւ յամենից Սրբոց Տնօրինական վրկաւոր Տնդեացս, եւ յԱտոքելական Աստուածծաղիր բարձր Աքոռոյս Սբբոյն Յակոբայ, եւ ի սոցին սպասաւորէ ի տէր Յակոբ Արքեպիսկոպոսէ, եւ անարժան պատրիարքէ ժամանեալ հասցէ վեր սրբոյ ողջունի, եւ օրհնութեան առ ի վերայ Աստուածով զօրացեալ, ուշիմութեամբ փայլեալ, եւ ամենայնիւք ըստ հոգւոյ եւ ըստ մարմնոյ բարեբաղդեալ, մեծի եւ գերազնիւ սիրեցելոյդ քոյ Գեորգ Աղայիդ, եւ կրկին ծաղկեալ համեստագոյն որդեկիդ Աբրահամ չելեպւոյն...։ Գրեցաւ ՌՃՂԹ [= 1750], Նոյեմբերի Ծ, ի բարձրագահ Աքոռս ամ. Հայոց ի Սր. Յակոբ ցանկալի որ յեղմ.։

Բ.— էջ 4.— Ի գերաստւրբ եւ փառաւորեալ չնորհազնդոն եւ պարգեւառատ Սրբոյ Գաղաքէս Երուսաղէմ, եւ յամենից կենսատիպ վրկագործ տնօրինական տեղեացս Ջի. Ա.յ., եւ ի սոցին սպասաւորէ, ի տէր Յակոբ Արքեպիսկոպոսէ Ալաքելական մենի, եւ Աստուածախոյ Աքոռոյս ամ. Հայոց, յորոց ժամանեալ հասցէ զեր սիրոյ, ողջունի, եւ օրհնութեան առ ի վերայ ազնիւ սի-

բէլլոյղ Աստուծոյ, եւ խնամօք ըստ Ղազարոսի բարեկամին Քր. խրատեցելոյ, եւ ըստ երջանկին Ծորայ ի բոլս նեղութեան խրատեցելոյ, ժամեսի Ծարութիւն Ադայիդ Ա-ժոյ, ականս արուս, ոսյց ամպրովք տիտրութեան աջողեցելոյ...: Գրեցաւ ՌձՂԲ, եւ Նոյ. Ծ. ի Սր. Ցակորայ ցանկարի Աթոռս ամ. Հայոց, որ յեղմ., իմով ձեռամբ։

ՃԻԸ.— էջ 349.— Ի Սրբոյ Ջաղաքէս երուսաղէմ և ի Սրբոց Տնօրինական Տէղեացս Քր. Ա., եւ յԱստուածադիր Սրբոց Ցակորեանց Առաքելական Աթոռոյս ամ. Հայոց, եւ ի սոցին անարժան ծառայէ, ի տէր Ցակոբ Արքեպիսկոպոսէ, եւ պատրիարգէ, ժամանեսցի զիր սիրոյ, ողջունի եւ օրհնութեան, ի Մայրապատ քաղաքի բնակեալ, տէր Նիկողայոսի որդի, բարեպաշտի, եւ աստուածասիրի պերճապատիւ իչխանի պարոն Գետրոս Ադայիդ...: Գրեցաւ իմով ձեռամբ ՌՄ [= 1751], ապրիլի Ծ. ի Սր. Ցակորայ Առաքելական Աթոռս ամ. Հայոց, որ ի Սր. եղմ. բաւ է։

ՃԻԲ.— էջ 352.— Ի Սրբոյ Ջաղաքէս երուսաղէմ, և յամենից Տնօրհնական տէղեացս...։

էջ 354–360. դատարկ։

1003

ՔԱՐՈԶԱԳԻՐՔ.— 1

ՑՈՎՀ. ՅՈՐՆՅՈՐՑԻ։

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×2։ էջք 302։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստարակ կրկնատեսակ։ Գրութիւն՝ էջ 1–68 երկսիւն, խորագիրներ, սկզբնատողերը եւ ղկսակիրներբը կարմիր. էջ 69–297. մխասիւն, ամբողջովին սեւ մելանով, 33, 36 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համատօտագրութիւնք յոյժ առատ, մանաւանդ երկրորդ մասին մէջ։ Կաշեկազմ տախտակեայ։ Դատարկ քուղթք սկիզբը երկու քերթ։ Որոնց կպցուած ուրիշ քերթիկ մը կր պարունակէ զրքիս ծանկը, Ա–ԻԳ գերախիներով։ Ստացող՝ կիրակոս եպս. Երուսաղէմացի (1817)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1ա.— Երանաշնորհ եւ բազմիմաստ րաբունապետի ծօհաննու Ծործոբեցւոյ կտրաւարիք մտացն տեսութիւն։ Բանն որ առ Ցոբ։ Զի՞նչ երկիր իցէ՝ յորում լոյսն ագանիցի։ (Գլխ. 38, 19)։— Եթէ ոք իմաստուն խորհրդով Նեբակրեզէ զինչն կամիցի...։

Բ.— էջ 19բ.— Մի՛ երկնչիր ճօտ փոքրիկ. զի հաճեցաւ Հայր ձեր տալ ձեզ զԱրքայութիւն։ Վաճառեցէք զինչն ձեր, եւ տուք ողորմութիւն։— Թէպէտ և յմրան ուրեմն էր մեղ աստանօր...։

Գ.— էջ 37ա.— Կապեսցէ զոլորոյ երկայնական իւր. և զնոցակէ որոյ գլաւանական իշոյ իւրոյ։ (Ծնն. 49, 11)։— Ցաղագս խորհրդոյ յուսափայլ տօնիս Ջնորհի, երդ ուրեմն հղկնաւսուց բանիւ աստուածայինն Դաւիթ...։

Դ.— էջ 45բ.— Տէր գլուր ճո լուայ եւ երկեաց, Տէր հայեցայ ի գործս ճո եւ զարհուրեցայ։ (Ամբակ. 3, 2)։— Ջոր օրինակ մշակ ոք հմուտ, որ երկրապործութեան արուեստիւն իցէ հրահանգեալ...։

Ե.— էջ 57ա.— Այր ոմն ազնուական գնաց յաշխարհ հեռի, առնուլ իւր թագաւորութիւն եւ դառնալ։ (Ղուկ. Գլխ. 19, հմր. 12)։— Աստուածն յոան հրամայէ ուրեք յիւրում վարդապետութեանն ասելով...։

Զ.— էջ 69.— Այլ մեղէն եղեալ ակատնատեսք նորա մեծութեանն, ի վերայ ապականութեան։— Թէպէտ հրաման ի Տեառնէ ընկալաք ո՛չ հոգալ յորժամ յատեան կոչիցիմք...։

Է.— էջ 81.— Ահա ես առաքեմ քո հրեշտակ իմ առաջի քո զի պահեսցէ զքեզ

ի Հանապարհի.— Յիրաւի ի սկիզբն նախադրութեան բանիս հպէրեցայց ի դիւրահրաչ եւ ի հոգիահրաւէր ժողովոյդ հանդիսէ...:

Ը.— էջ 95.— Լուր Խօսիչէ, Տէր Աստ. քո Տէր մի է.— Վատահացեալ յուսոյ քոյութեամբ, յայն որ տայ յամենայնի առատապէս եւ ոչ նախատէ...:

Թ.— էջ 107.— Որպէս ջուր ցուրտ ծարաւելոյ անձին ախորժելի է, նոյնպէս եւ աւետիք բարեաց յերկրէ հեռաստանէ ի Հոգին Սուրբ.— Բռնադատիմ ահա եւ յոյժ վարանիմ յերիւաքանչիւր կողմանց...:

Ժ.— էջ 114.— Ժամանակ ծնանելոյ, եւ ժամանակ մեռանելոյ.— Բանական բրնութեա՛նք արարածոց յերկուս մասունս բաժանեալ են...:

Ծանօթ.— Ժո չկայ իր կարգին, բայց կ՚երեւի կայտոյ, էջ 199: Այդպէս է ծանկին մէջ ալ:

ԺԲ.— էջ 119.— Ահաւասիկ ես առաքեմ զհրեշտակ իմ, եւ տեսցէ զճանապարհս իմ առաջի իմ. եւ յանկարծակի եկեսցէ ի տաճար իւր Տէրն զոր դուքն խնդրէք, եւ հրեշտակ ուխտի զոր դուք կամիք.— Ցերկիս բաժանի բանական բնութեանս սեռք. յԱստուածայինն, ի հրեշտակայինն, եւ ի մարդկայինն...: Բեւ այժմ ի մէջ առցուք զաղբերւր իմաստից՝ զայն կորովմամբ՝ ըստ չգիւղացեալն զանազան իմաստից բանականութեանն արդասիօք, զերկրորդն Ոսկեբան, եւ կամ համարձակեցայց ասել Աստուածաբան, զհայրն մեր Հոգիւորս, զպարտնապետն Յոհան: Որ զի թէպէտ եղեալ ոմանք եւ փայլեալք ի վերայ երկրի, եւ են, և լինին, որք համարեալ հոյակին ի խոմբրս աստուածեղէն տուից, սակայն ոմն այսու եւ ոմն այնու չնորհացն պայծառութեամբ յարդին բան Առաքելոյ, եւ բան այնմ, եւ զդովութեանն տարան մրցանակ, եւ կամ տանին: Իսկ նա զդովանդակն ընկալաւ փմասո, եւ բոլորին եղեւ ընդունակ հանճարոյ: Քանզի թէպէտ մասն էր ինքն բոլորին, սակայն զհանուրցն եւ զմասունցն ստացաւ զիտութիւն, ի ձեռն վարժից կըրթութեան, եւ բնական չնորհացն աղօղութեան. նաեւ առաքինի եւ հեղ վարուցն պարկեշտութեան: եթէ ըստ մտացն տեսողութեան եւ ծննդական զոյնի ի դիւտս հնարից զարձուածոց բանից՝ արագ էր զան զամենեսեան, եւ թէ ըստ առատ եւ յորդարուղիս բանին բղխողութեան, եւ հաճել եւ ախորժ ի շահ օգտութեան ի լուր լսողաց՝ ամենեցուն էր նա ըղձալի: Զորս զայս զամենեսեան ի բաց Քողեալ իրրեւ դյայտնիս, զմին միայն եւ թէ յիչեցից, ըստ որ թէ հայրապան խնամոյն որ առ մեզ. վի անոյց եւ վարժեաց զմեզ յորնարեղուն խրատուութեամբ, իբրեւ զորդի սիրելի, և կամ զճշմարտապոյնն ասել՝ ի մեր քան զրնակն սիրոյն ցուցակուքիւն. վասնզի կրկնակի տածմանն եցոյց առ իս զօրինակ, մանուանելով յայտ իրակերտութեան զործոյ եւ զիւ նպաստ և առիթ՝ յորդորական բանիւք քաջալերս տալով:

ԺԳ.— էջ 133.— Ես իմաստութիւն բնակեցայ ի խորտիւտեան.— Ցարարչական բանիւ անեղական լուսոյն՝ հաստատեալ զոյացան բոլոր եւ մանաւանդ արարածք...:

ԺԴ.— էջ 139.— Զի՛ բարի կամ զի՞նչ վայելուչ, որ բնակին եղբարք ի միասին.— Հրամայէ Տէր ի սրբում աւետարանին, եթէ որ խնդրէ՝ ի քէն տուր...:

ԺԵ.— էջ 151.— Ահաւասիկ ես ածից զծառայ իմ զծագումն.— Ցերեւելեաց ասացի ոչ ինչ ըղձալի զոյ, քան զբերելեացն կատարել բաղձանս ունչանացն...:

ԺԶ.— էջ 157.— Փոքր էի ես յեղբարս իմ, եւ կրտսեր ի տան հօր իմոյ, արածէի...:— Ցերկիս բաժանի բանական բնութեանս սեռք, յաստուածայինն, ի հրեշտակայինն, եւ ի մարդկայինն...:— Հմմտ. վերը Քիւ ԺԲ, որ ունի նոյն սկզբնաւորութիւնը:

ԺԷ.— էջ 169.— Զիսորհուրդ արքայի ծածկել բարւոք է, իսկ զդործս Աստուծոյ յայտնել փառաւք.— եթէ ոք ի մարդկայինս բնութենէ մաքրեցաւ, եւ ի ձեռն առաքինութեանն Աստուած հպեցաւ...:

ԺԸ.— էջ 177.— Եւ ահա Դ կտաք եւ լանկէին.— Բայցում ինչ առնեմք՝ զոր ոչ կարեմք, եւ դյոլով իրս կամիմք՝ յորս ոչ կրկնք յօժարիմք...:

ԺԹ.— էջ 187.— Երդուաւ Տէր Դաւիթ ճշմարտութեամբ...:— Որպէս յաստեղս արեգական, եւ ի կենդանիս դիմակն, եւ ի Քիւս միակն, զառաքինութիւն եւ զպսակզրնաւորութիւն ունի...:

էջ 191 մեծագոյն մասամբ, եւ 192 դատարկ։

Ի·— էջ 193·— Ի քէն է Տէր աղբիւր կենաց, եւ լուսով երեսաց քոց տեսանիմք լոյս···:— Ի կարգ բանիս հայելով, երիս խորհուրդս ծանուցանի մեզ···։

ԺԱ·— էջ 199·— Աւր քեզ Տէր համբարձի զանձն իմ, Ա՛ն· իմ, ի քեզ յուսացայ, մի ամաչեցից, եւ մի ծիծաղեսցին զիս նեւ Քրնամիք իմ·— եւ ո՞րպէս համբառնայ անձն առ Ա՛ն, յորժամ մտաւորական հոգին ի բաց դառնայ ի ծառայութենէ ըզպայարանացս···։

էջ 200, 202, 204, 206, դատարկ մնացուած։

ԻԱ·— էջ 212·— Նախերգանք եւ այլ բաղում ինչ։

էջ 216, 218, դատարկ մնացուած։ Ցաջորդներուն մէջ ալ կան՝ կիսով չափ միայն դրուած էջեր։

ԻԲ·— էջ 229·— Ցայլմէ քարոզ, ի բանն որ ասէ Գողտս յերբ· Գլ· ԺԱ, Քէ Առանց հաւատոյ անհնար է հաճոյ լինել Աստուծոյ· այլ հաւատալ արժան է այնմ որ մերձենալ առ Ա՛ն· Քէ է Ա՛ն· եւ որք խնդրեն զնա՝ լինի պարգեւատու·— Վարդապետք ասեն, Քէ որպէս մարմնոյ աչքն առանց ըզդալի լուսոյ՝ ոչ կարէ տեսանել ինչ···։

ԻԳ·— էջ 263·— Այլ բան յայլմէ, ի նոյն բանն Առաքելոյն Գողտս, Քէ հաւատալ արժան է այնմ, որ մերձենալ առ Ա՛ն· Քէ է Ա՛ն·— Առաջին Գլուխ ընդդէմ նոցա՝ որք ասեն ոչ գոլ Ա՛ն·— Վարդապետն Հեքեանոսաց եւ քարոզն Տ՛մարտութեան Սր· Առաքեալն Գողտս զրէ առ երրայեցիսն, Ա՛ժ Գլուխ՝ այսպէս···։

էջ 298–302, դատարկ, ի բաց առեալ յիշատակագրութիւնը։

Ցիշատակագրութիւնք Ստացողի· — 1817, 1818

1·— էջ 300, չեղագիր·— Ջմորթոյն ծաւալումն ճաշանոցս աստուածիմաստ վարդապետին սասնեալ եւ չարպուրեալ գիրքս Ջարոզի ստացայ ի վայելումն նուաստ անձին իմոյ՝ կիրակոսի եպիսկոպոսի Մնացականեան երուսաղեմացւոյ, եւ դինի ի մոյ անցման ընթերցասէր մխարան Եղբարց խմաստասէր բարեւնեաց նախագահ Սրբոյ ճակոբեանց Աթոռոյն ամ· Հայոց· ի ՈՒՄԿԶ, նոյեմբեր Ը, ի Սր· Երուսաղէմ։

2·— էջ 1ա·— Սր· Երուսաղէմացի կիրակոս նուաստ եպիսկոպոսս՝ ստացայ զդիրքս ի վայելս իմ եւ յետագայ Եղբարց չնորհակարդ բարեւնեաց Սրբոյ դիրապահ Աթոռոյն Երուսաղէմի մխարանից, ի 1818։

1004

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ – ԲԱՒՌԻՐՔ

Տեղի ՌԿՐ=1613

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 20×14×1։ էջք 262։ Հանկամանք լաւ։ Թուղթ փայլուն։ Գրիչ՝ Սահակ Արեցայ։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ ըկզկզնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 27 տող։ Նոտրագիր։ Համատատագրութիւնք սովորական։ Քղքակազմ։

ԲԱՒՌԱԳԻՐՔ·— 6

էջ 1, դատարկ։

էջ 2ա·— Այս բառք յեռահիւսական բազմաձայնք հոմանուանց բազմաձեալ գամ· ինչ որ են անուանք յերրայեցի յօրէնս եւ ի մարգարէս եւ ի Նոր Կտակարանս, Քարզմանեալ եւ մեկնեալ յերրայեցւոց ի յոյն եւ ի յունաց ի հայ, կարգաւ ըստ նշանագրաց այիսփնեսիցն երրայեցւոցն···։

Ա·— էջ 3ա·— Բառք Նրրայեցւոց·— [Ա]դամ, երկիր, կամ կոյս, կամ երկիր մարմնացեալ, կամ երկիր կարմիր, կամ յերկրէ···

էջ 29ա·— Քահանայն որ զգենոյր ըզ-

դատաստանաց տախտակն որ էր անունն յայտնութիւն եւ ճշմարտութիւն։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.

Զմեղօք զառաջնեալս որ ծրտով սորայ ապաչեմ հանդիպողացդ յիշել ի Տէր։

Բ.— էջ 29բ.— Այս բառ ես էքքրդակաճ, վասն չափոյ հոմերական տաղիցըն, վասնզի էքքրդական արհեստին չափաբերականճ եւ չափով վարին. եւ ես որ գեղջուկ եմ, որով ճարտարասանճ վարին, զի յաճախապէս փոխաբերին սակս զարդու ճարտարասանիցն, եւ հարկ է յոգնահամար եղանիլ.— *[ԱռաւածՅասան, առաւածապրդ։...*

էջ 148ա.— Քուրարդոր, քուրձ կտաւի։

էջ 148բ, դատարկ։

էջ 149բ.— Բառճ որ ինչ ի խորան եւ այլոց անյայտից.

Անուած, հանած։

Ապարտմն եւ ապաւանդակ, ստորոտ խորանին։

Արտախուրակ, արտաքին պատկ։

Արդր, ոսկէպղինճ։...

էջ 171բ.— Քնքծող, քերական։

Գ.— էջ 172ա.— Արիստոտելի ասացեալ առ թագաւորն թէ Զ են սահմանիճ իմաստութեան.— *Դիտութիւն էակաց ըստ որում էակք են։...*

Դ.— էջ 176ա.— Սահմանիճ իմաստասիրականճ, իբր հարցմունճ։ Զի՞նչ Աստուած.— *Աստուած վանմական եւ ինքնաբուն գոյութիւն։...*

Բայ՝ ձայն նշանակ ըստ չարադրութեան հանդերձ ամանակաւ։...

Զայն է վերաւորումն եւ անպատկան եւ անմարմին, կամ օդ վիրաւորեալ լսելեաց դպալի։...

Սահման է բան կարճառաւտ յայտնիչ բնութեան ննթակայ իրին։...

Քաղաքացւոյ է որ ինքեամբ յայտնի է. որպէս բարին օգտակար է։...

Ե.— էջ 200բ.— Նրբն մահու չափ մեռ եւ որոց ի նոցանէ ծնամին եւ յառաջ գան.— *Եառաջին մեղքն է հպարտութիւն ...։*

Զ.— էջ 202ա.— Հարցումն եւ պատասխանիճ։— *Հարց. Ո՞վ է մայրն մահու։ Պատասխանի՝ նախանձն...։*

է.— էջ 203բ.— Ցաղագս լծորդ տառիցն եւ վանիգիցն եւ հեգիցն, թէ որպէս անվրէպ յարին ընդ միմեանս. ոմանճ սեպհական տեղեաւ, եւ այլճ փոփոխին ի հոլովմն։ Եւ դու եղբայր զգր ինչ ի սմա գրտցես աներկբայ գրեսցես, եւ մի գտառս կամ գրառս փոխեսցես. զի այսպէս սրբազրեալ են զսա սուրբ եւ ընտրեալ վարդապետիցն մեր։ Եւ ես անարժանս տեսի եւ ատս գրեցի զգուշութեամբ։

Անդատին. ապաստամբ. ախտաժէտ, ախտաժեսաց անդնդով։...

Բնքաղայէմ. Բնքաբրայ. Բնքասյիդայ։...

Խարդ, խարդոյց։...

Ծնծղայք. ծունգք. ծնօղ, ծնօղայ։...

Քարեայ այր, քարանձաւ... Քրիստոսեանք մխաւորացին ի դլուխն ճշմարիտ որում փառք յաւիտեան ամէն։

էջ 210ա.— Ցաղագս շիշտի եւ պարուկի.— *Արդ ամ. անուն մխով հեգով յառաջ քան դվերջին հեղն ուղի, զայր, կամ դկէ, կամ դին, ամենեքեան յարաշէտ կոչին։...։ Այսոքիկ խրատք վերծանութեան բացերեւապէս հաւաքեալ ի վերայ բաղում անուանց զրանացան արուեստս զրչութեան, այսինքն, ղշէտ եւ պարտիկ, թէ ի վերայ որոյ զրի պարտ է դնապրել և կամ ընթերնուել խմաստուն զրչաց եւ մտաւոր ընթերցողաց, յաչխատասիրութենէ, եւ հանձարեղ եւ խմաստուն բարուեղն Ցակոբայ աչխարհաս զրմէնցւոյ մնացեալ առ մեզ։ Որոյ ողորմեացի Քս. Ած. եւ ողջ նմա վարձս ըստ վաստակոց իւրոց, և ըստ քրիստոնէական աչխատութենացն հաղարապատիկ աստ եւ ի հանդերձեալն դանտրտում ուրախութենէն հանդերձ Ծնօղիւքն իւրովք ամէն։*

Եւ ես մեղսամած գրիչս Սահակս, որ ոչ եմ արժանի արեղայութեան, յիշել աղաչեմ. եւ Քս. Ած. զձեղ յիշէ իւր սուրբ արքայութենն ամէն եւ եղիցի։ Ինկի քրվականիս դրեցաւ։

էջ 212բ.— Մեկնութիւն բառից Քե-

րականին։— *Առձեռն, ի ձեռն։ Առաջքերութիւն, առաջի բերումն։... Հաղներդութիւն, կատակերգութիւն։... Ծողարորբր, որ յառաջն երկայն է։*

էջ 219ա— Վերլուծութիւնք Արիստոտելի Տասն Բանից։

էջ 229բ— *Նոյն տասն ստորոգութիւնք Արիստոտէլի որ է այս կարճառաւտ։*

ԴԱՇԱՆՑ ԹՈՒՂԹ·— 7

Ը·— *էջ 231ա*·— Թուխք սիրոյ եւ միաբանութեան մեծի կայսերն Կոստանդիանոսի եւ Սբ· Պաւղոս Սեզբեստրոսի. եւ Տրդատայ Հայոց արքայի եւ Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի.— *կամաք եւ կարողութեամբ Համագոյ Սբ· Երրորդութեանն ...։*

էջ 252ա, տարբեր ղրով— *Ճիշատակ է գիրքս ի Սբ· Էչմ· ի դուռն Սրբոյն Ճաղոբա։*

էջ 252բ–262, դատարկ ղրկէ։

1005

ՃՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 20×15×4։ էջք 184+326։ Գրակ Ը, առաջին մասին միայն։ Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ։ Թուղթ երկու տեսակ։ Գրութիւն նոյնպէս։ էջ 1–213, միասին։ էջ 255–326, երկսին։ Նոտր չէզոյիր, եւ նոտրագիրք։ Համառօտագրութիւնք առատ, մանաւանդ երկրորդ մասին մէջ։ Կարմրագոյն գրդագիր եւ լուսանցապարզ, էջ 51 (Ա)։ Կաշկակամ տախտակեայ։ Դատարկ թուղթ սկիզբը մէկ քերթ, որուն վրայ կայ նուիրատուութեան արձանագրութիւնը (1867)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ցիշատակագրութիւն Նուիրատուի·—

Ջմռուանաս այս՝ Մեկնութիւն Սաղ·, եւ Պատասխանիք Բղմոցն Պատրի Դանիէլի, Նուիրեալ քանդարանի Սրբոց Ծակորանց ձեռամբ տեառն Աստուածատրոյ Ծայրագոյն վարդապետի։— Գնտրես Վարժպետ· Սարգիս Վրժպետ· Տէր Թորոսեան։ յՀռոմս, 1867, ի 14 ապրիլ ամսոյ։

Ա·— Մեկն· ՍԱՂՄՈՍԱՑ (Թերի)·— 2

Սփրեմ կթղ· կիլիկեոյ

էջ 1·— *Մեկնութիւն Սաղմոսացն Դաւթի աստուածահօր Սբ· Մարգարէին, պարզ եւ դիւրիմաց չարադրութեամբ, արաբեալ մեծաւ աշխատութեամբ, տեառն Եփրեմայ տառապակիր կաթողիկոսի մեծ Հայոց, եւ վերադիտողի լուսաւորչաւորիզ Սրբոյ Աթոռոյն Կիւլիկիոյ, ըստ անտեսութիւն մտաց հողևիր մեկնչաց, և աստուածարան վարդապետաց։ Ցառաջարանութիւն·— Զի թէպէտ ստիպիմ մխլտ ի սիրոյ սրտիս յառաջ ճեպել ի դաշնակութեան բանիս, եւ բազձանք սրտի իմոյ ի վազ ժամանակաց բորբոքիւր·...։*

էջ 13·— *Երանելի է այր որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամբարշտաց·...։*

էջ 49·— Սաղմոս Երկրորդ։

էջ 95·— Սաղմոս Երրորդ։

էջ 172·— Սաղմոս Տասներորդ։

էջ 173·— *Տէր Աստ· իմ, ի քեզ յուսացայ, փրկեա զիս, եւ յամ· հալածչաց իմոց ապրեցո զիս· 7, 2։*

ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՊԱՏՐԻ ԴԱՆԻԷԼ·— 1

Սարգիս Քհն· Բերիացի (Ձէ· դար)

Բ·— *էջ 1*·— Թուղթ երկրորդ յԵփրեմ կաթողիկոսէ պատասխանի երկրորդ թղթոյն զոր առաքեաց պատրի Դանիէլ·— *Ցերիցուէ առ պատրի Դանիէլ յայտարարութիւն։ Գրատրական քո նամակ եհաս առ մեզ երկրորդ անգամ, յառնէ անդուլ աշխատողէ, եւ ի ճանապարհէ, որ ոչ է բարի, ոչ ձանձրացողէ...։*

Ծանօթ· *ստորին լուսանցքին չեղա-դիր·* «Տէր Սարգսի Բերքացւոյ է Թուղթս եւ ոչ Եփրեմայ»։

Էջ 7·— Լուծումն առաջնորդ գլխոյն, բաժանեալ ի չորս մասունս։ Մասն Առաջին·— «*Ահա յարկելի Սարգիս երէց Հայոց ի Բերիա։ Ասէ Սուրբն Աբրահամ ի քեզ-մով ի բերդում որ ասի Սրապիոն, թէ բազում-ք իմանան զբանս ոչ ըստ հաւատոյ եւ մտաց չարաղօղին…*»։ Գտաւ*ախանեմ ասելով, թէ յասացելոցս զերիս իբրս մակաբերեմք։ Նախ գլուղոքորի բարդ…*։

Էջ 18·— Լուծումն երկրորդ գլխոյն, բաժանեալ յերկուս մասունս։ Մասն Առաջին։

Էջ 203·— Լուծումն Չորեքտասաներորդ գլխոյն, բաժանեալ մասունս։ Մասն Առաջին·— «*Գտաւ*ախանեմ *զեղ վասն վկայութեան զոր յառաջադրեցեր ի Սրբոյն Գօղոսէ…*»։ Գտաւ*ախանեմ սնոտի եւ պատուական պատաս*խանուդ…։

Էջ 213·— «*Իսկ վասն վկայութեան զոր առաջադրեցեր սակս առաքելոց, թէ հանապազ առնին բնականէին զհացն… զի եթէ հաղորդօղքն բաղումք եցեն*» (Այսպէս կանգ առած, շարունակութիւնը կը պակսի)։

Էջ 214–230, *գտաւարկ*, *նոյնպէս երկսիւն դծուած յաջորդ թերթերը*, 231–254։

Ծանօթ·— Այս երկրորդ գրութիւնը Տ. Սուքիասեան նկարագրած է հետեւեալ կերպով։ «Տէր Սարգսի Բերքացւոյ Թուղթ առ պատրի Դանիէլ, ի պատասխանի եւ յընդունմն բանից նորա զոր զրէ ընդդէմ եկեղեցւոյն Հայոց։ Ոճ եւ լեզու թղթոցս ոչ է դովելի, եւ ոչ իմաստքն վայելչականք այլ գրեթէ ի կիր առնու լեզու զիծեցուցիչ, եւ ոչ բանասէրի եւ ճարտար քննադատի։ Եւ ոչ պատրի Դանիէլի բանք զոր ի մէջ բերէ տէր Սարգիս՝ են արդասիք ողջամիտ եւ խաղաղասէր ոգւոյ, այլ ի երկուստեք կրեաք։ Պատրի Դանիէլ գրեալ է զիւրն ի լեզու արարացւոց, եւ զնարդասէ զանգատի վասն գրելոյ հայիցի լեզուաւ եւ ոչ դիւրահասկանալի ոճով։ Ի թղթոյ Սարգսի երիցու յայտնի է, եթէ Թուղթ Դանիէլի բաժանեալ է աւելի զան զծդ գլուխս բանից· զի ասա գլորքաւասներորդին լուծումն գրեալ՝ Թուղու Բերի։ Գարունակեն էջս 223» (*Ծուցակ*, *էջ 533–534*)։ *Էջերուն Թիւն է 213*· *Նախկին էջագրութեան մէջ 10 Թիւի ոստում մը կար*, *69էն 80*, *փոխանակ 70ի*, *որ սրբագրեցինք*։

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ (Թերթ)

Թ. ԱԳՈՒԻՆՑԻ

Գ.— *Էջ 255ա*.— Ցանկ յաղագս Տճօրէնութեանն Քրիստոսի։

Էջ 264, *դատարկ*։

Էջ 265ա.— Առաջին Հատոր երրորդ Մասին Հաւաքումն երանելոյն Թումայի Ակուինացւոյ, ցաղագս Տճօրէնութեանն Քրիստոսի.— *Քանզի փրկիչն մեր Տէր մեր Յս. Քս. ըստ վկայելոյ հրեշտակին…*։

Ծանօթ·— Այս երրորդ մասը բոլորովին այլ դրչութիւն է, տարբեր նախորդներէն, եւ վերաւուած է թացութենէ։

1006

ԲԱՆՔ ՅՈՐԴՈՐԱԿԱՆՔ ԱՌ ԴԱՂԱՏԱՑԻՍ.— 1

Հ. ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ՓԱՂՏԱՑԵԱՆ (1764)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14։ *Էջք 44*։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հաստաբուկ։ Գրութիւն սեւեռագիր մէյնոով, մխաիւն, 24 տող։ Շեղագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կազմ կիսալաթ խաչաքարտեայ։ Դատարկ Թուղթք վերջը եօթ Թերթ։

Ստացող Գօղոս Վրդ. Գետրոսեան, որ հանգամանաբար Գրիչն ալ է։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— *Օգնեա Հոգիդ Սբ. Աստ.*։— *Ցանկ. Գլխ. Ծառայ եւ հոգեհանգստեան սքանչելագործութեան պաշտօնեայ Հայր Գէորգ Վրդ. Գաղ-*

տատեան, կրօնաւոր ի կարգէ Սրբոյ Հօրն մերոյ Անտոնի աբբայի, եւ ձեռնասուն քո– սանամեայ աշակերտ Մխիթարայ գերա– պանծ աբբային··· եւ այժմ ձեզ ··· ուղ– ղափառաց բնակելոց ի Գաղատիա ողջոյն ···։

էջ 29–30 պարապ ձգուած է գրչէն հե– տեւեալ ծանօթագրութեամբ· «Յօրինակին եւս պակասէր թուղթ մի յայս տեղի»։

Ցիշատակարան Հեղինակի·— 1754

էջ 43–44·— Այլ դիս զանարժանս եւ զանպիտան ծառայս ձեր Դշխոյ Գէորգ Վար– դապետն Մխիթարեան, դքարոզիչն Աստ– քեւական, ղհեղինակն եւ ղշարադրողն այ– սոցիկ բանից՝ մի՛ մոռանայք ի հաճոյական ազօթս ձեր· զոր սո ի հաստատել ձեռամբ իմով գրեցի, եւ յատուկ կնքովս կնքեցի։ Բայց իբրեւ որդի հնազանդ զերեմ զամե– նայն պրանս իմ ցայսօրիկ ի հնազանդու– թիւն սուրբ Եկեղեցւոյն Քրիստ· եւ ի դատ– ղութիւն մտաց նորա·— Զնչին եւ անպի– տան ծառայ Հայր Գէորգ վարդապետ Գաղ– ատտեան, յաշակերտաց Մխիթարայ Աբ– բային·— Գրեցաւ գերս յամի Տեառն 1754, ի դեկտեմբերի 17։

Ցիշատակագրութիւն Նուիրատուաց ·— 1861

Առաջին կողքին ներսէ կողմ·—Հրաշ– գրուկս Գետրոսեան Գօղոս Վարդապետի ի յիշատակ նորին Թանգարանին Երուսա– ղէմի նուիրեցին եղբայր իւր Սեբորէ եւ քոյրն Մարիամ· 1861, սեպտ· 14»։

1007

ԳԱՐՈԶԳԻՐՔ·— 1

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՎԸԴ·

(ԾԸ· ԴԱՐ)

Նկարագրութիւն·—

Մաւալ 20×14։ էջք 118։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրութիւն՝ խոր– պիրներու եւ պիսպիրներուն կարմիր, մր– նացեալը սեւագոյն մելանով, միասիւն, 26 տող։ Շեղագիր անհարթ։ Համառօտագրու– թիւնք չափազանց առատ։ Կազմ կիսաթա– խտաբարեալ։

Բովանդակութիւն·—

Ա·— էջ 1·— Ի Մարտիրոս վարդա– պետէ էջմիածնի միաբանէ, յետոյ յերու– սաղէմ հռչակեալ Աբբոյ ծառայ արքեպիս– կոպոսէ, որ երբեմն նուիրակ յաւուն էջ– միածնի ի Հնդսատան լուսածաւալ մեռոնաւ, շարադրեցաւ ողջոյնս ի քուին Ռմի [= 1771]ին·— Ցոր տուն մտանիցէք նախ ասաս– ջիք թէ ողջոյն տանս այսմիկ։ Արդ ի հը– նումն էր աքօղեցեալ ողջոյնս այս առաւ– րեակեաս···։

Բ·— էջ 13·— Նորին Մարտիրոս վար– դապետէ ասացեալ, դարձեալ ի վերայ սրբազան ողջունին Տեառն մերոյ·— Արդ ողջոյնս է խաղաղութիւն···։

Իթ·— էջ 116·— Գարոզ ցաղագս Մաղդեդոնացեանն Քրիստոսի։

Լ·— էջ 117·— Գարոզ ի վերայ ցօնա– նու Մարգարէին։

1008

ԲԱՒՒԴԻՐՔ.— 7

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 20×15: էջք 126: Գրակք ժԴ-ժԲ. վերջինը ոչ լման: Հանդամանք չտայ: Թուղթ հին դեղնորակ: Գրութիւն՝ խոշորիկներ, սկզբնատողերը, եւ յաճախ պլխակիրներըր կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 32 տող: Բոլորգիր վարժ: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կազմ կիսալաթ խաւաքարտեայ:

Բովանդակութիւն.—

էջ 1ա.— Այս քառք յեռահիւսական բաղադրեալիք հոմանուանց բակնածեալք. [ղ]ամ. որ ինչ միանգամ են անուանք հերբայեցի, յօրէնս եւ ի մարդաբէս եւ ի Նոր կտակարանս, թարգմանեալ եւ մեկնեալ յերբայեցւոյ ի յոյն, եւ ի յունէն ի հայ, կարգաւ ըստ նշանագրացն, և զմեկնութիւն նշանագրացն, ալֆաբետիցն երբայեցւոց, թէ զինչ միտրանութիւն ունիցին...— Համմտ. թիւ 1004:

էջ 1բ.— [Աղամ...մարթ] մնացեալ, կ. երկիր կարմիր, կ. յերկրէ:...

էջ 1ցա.— Քրիստոս, օծեալ: Քրիստափոր, Քրիստոսազգեաց: եւ Քի. երկչին մերոյ փառք յաւիտեանս ամէն:

էջ 1ցբ.— [Աստուածազան, աստուածազարդ...:

էջ 10ցբ.— Ք[ր]էական մեղք, այն է որ ի քակաւոր ամբառնայ զձեռս իւր:..., Քրիստոնչիւն, մեքեալ:..., Ցերէր, եղբայր:

էջ 10ցբ.— Թարգմանութիւն պարսիկ բառից ի վարդան դրոց.— ...Սպահիդ, հեծելիդ, կամ պաւրացդ:..., Փանդուրակայ որդի, հիւսան որդի:... Զառաջին ճառն ընթերցեալ զտի երիս բառս զոր պարթեւն ոչ գիտաց առելով թէ չէ պարսիկ, եւ այլն այս է բովանդակ:

էջ 10ցբ.— Արդ թուեն եբրայեցիքն ղէրբս զայս ձեւ աւրինակի: Զառաջինն անուանեն Բերեսիդ՝ զոր մեք Արարածս կոչեմք:... եւ այսպէս գումարին միանգամայն հնոյ օրէնդրութեան գիրք իբ, ընդ ամենայն: Մովսէսի ե, մարգարէիցն Ը, սրբագրացն ինն:

էջ 107բ.— Հանդէս բանաստեղծաց փազանուանաբար ստորագիր նորավարժիցն սակս քառի գեղջուկ.— Գարտ, պատշաճ, ի դէպ, ի ճահ...:...Աբրանեակ, սպասաւոր, պաշտօնեայ: Գիծ, տառք, գծաւորք:

էջ 113բ.— Բառք Գալիանոսի բժշկապետի.— Ախթար, վաղմեռուկ: Ակիկարհայ, բողիտակ:... ... Քամէդրես, զարօշ: Քաղբան, բարգժատուպանի խիժ:

էջ 121ա.— Թարգմանութիւն դեղոց զոր ընտրեալ են իմաստունք եւ կարգեալ ճշմարտութեամբ ի յայլ լեզուաց ի մերս.— Նեախուր, կարաւ:... Ճերկայն զրեւանդ, ալանկի տակ:

էջ 123բ.— Նոտրագիր տաբբեր գերչէ, 12 տող միայն.— Համառօտ գումարումն եւ լուծմամն բառից յԱստուածաշունչ Գրոց, յումեմնէ յերեմիայէ: Բառք ի գրոց Արարածոց:

էջ 124–126, դատարկ:

1009

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ՄԱՍՆԱԿԻ)

[Երուսաղէմ] [1779]

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15: Էջք 84: Գրակք Ի–ԻԴ: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստարակ: Գրիչ՝ Գրիգոր Դպիր Զկնաջրցի: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 29 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կազմ կիսալաք խաւաքարտեայ:

Ծանօթ.— Այս ձեռագրին միւս մասերը կայմած են ուրոյն հատորներ, 955, 980, եւ 1001 թիւերուն ներքեւ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— Էջ 1.— Տճառն Ցոհաննու Օձնեցւոյն Սրբոյ Հայրապետի Հայոց ասացեալ.— Արդ զմեզ յառաջ կոչէ առ ինքն ընդդէմ յառնել երկակաց ոմանց...: Համմտ. Տպ. Վենետիկ, 1833, էջ 46:

Բ.— Էջ 3.— Նորին ընդդէմ երեսփոխականաց.— Ցոյժ տնչալի (եւ) էր եւ փաթաթելի, ոչ այլոց դիս եւ ոչ զայլս ինձ լինել քննել քննութեան...: Համմտ. Նոյն, էջ 48:

Էջ 52, դատարկ:

Գ.— Էջ 53.— [Սակս ժողովոց]: Կանոն Սր. Հայրապետին տիզկերպուր Հայոց Մեծաց Ցօհաննու Օձնեցւոյն և այլ սր. Հարանցն Հայոց եւ Ասորւոց.— Առաջին ժողովն արար երանելի Հայրապետն մեր Սուրբն Գրիգոր, քաներորդի ամի կաթողիկոսութեանն իւրում...: — Համմտ. Գիրք Թղթոց, էջ 220:

Էջ 65.— ...որպէս էրբեմն ի ձեռն ելոյի սփոեալ տարածեցաւ, դոր Տէր հրամայեաց մեզ քակել զորոմն բարկութեան նորին: Զոր սաստկանալ ամբարշտութեան հերձուածոյն որ յեղբէ տարածեցաւ բնդ բոլոր աշխարհս Հայոց արուեստ կործանման աղանդոյն նորա... և օրևայ աւուրբ բնդ պահս սուրբ պասեքին, անդաժանելի եւ անորիչ յօրինելով...— Համմտ. Քիւ. 858:

Դ.— Էջ 77.— Նորին ընդդէմ այնոցիկ որք ապականեն զսուրբ խորհուրդն ի ձեռն խմորոյ եւ ջրոյ.— Ահա յառաջագոյն ծանուցեալ առաքելոցն զպատահմունքիւնն հերձուածոյն ի ճշմարիտ հաւատոյն...— Համմտ. Գիրք Թղթոց, էջ 234:

1010

ՊԱՐՏԷԶ ԾԱՂԿԱՒԷՏ.— 1

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՍԱՍԱՐԿԱՒԱԳ Կ. ՓՈԼՍԵՑԻ

Տեղի 1807

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×14×2·5: Էջք 272: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ կապտորակ: Գրութիւն՝ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 19 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կազմ տախտակեայ սեւատիպ դրոշմազարդ: Դատարկ Թուղթք սկիզբը չորս Քերթ:

Ծանօթ.— Ըստ Մաւսէսեանի է հան-

հարթ ոճով եւ հեռի ի հարազատ հայկաբանութենէն. եւ ընդօրինակուած է ի ձեռն անհմուտ դրչի (Ցուցակ, էջ 535–536):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— *Հայցուածք առ Հողին Սուրբ յաժանդակութիւն գործոյս.*— *Հայեաց Տէր ամենակալ դուարճ քաղցրութեամբ ի արբօրվականս յահեղ յԱքոռոյդ բարձրութենէդ յատուկապրեալ գործոյս յաջողուած: ...Զի քո է հանճար եւ պիտութիւն, քո է խորհուրդ եւ դպրութիւն, քոյոց չնորհաց լուսաւորութիւն եւ իմաստութիւն, եւ քո է արքայութիւն եւ զօրութիւն եւ փառք յաւիտեանս, ամէն.*— *Մեսրոպայ վարժապետի ասացեալ:*

Ձեռագիր.—

էջ 7.— *Գիրք որ կոչի Պարտէզ Ծաղկաւէտ. Շարահիւսեալ քրտնաջան աչխատասիրութեամբ Սրբոյ Ակոռոյս երուսաղէմի ուսուն Թէոդորոսի սրբակնասրբ պատրիարգի ապաստաւոր՝ կոստանդնուպօլսեցւոյ կիսասարկաւագ տրուպ Գրիգորի: Ի Քիւ. չնորհաց 1807, հոկտեմբերի 8ին:*

էջ 8, *դատարկ:*

էջ 9.— *Ցառաջաբանութիւն: Առ բարեպաշտ ընթերցօղ.*— *Զպատուս ճշմարիտ Սբ. Երրորդութեանն՝ յորմէ դուարթացայք, յատաջադոյն մեզ յիշատակեցին աստուածախօս մարգարէք, եւ սրբազան առաքեալք...:* Պտուղ Հոգւոյն այս է: Սէր, խնդութիւն, խաղաղութիւն, համբերութիւն, երկայնմտութիւն, քաղցրութիւն, բարութիւն, հաւատ, հանդարտութիւն, հեզութիւն, ժուժկալութիւն, ձնշումն:...

էջ 13–14, *դատարկ:*

էջ 15.— *Գլուխ Առաջին: Ցաղագս Սբրոյ.*— *Սէրն չնորհաց պարունակի յերիս ի տեսակս...:*

էջ 41.— *Գլուխ Երկրորդ.*— *Ցաղագս Ննդութեան.*— *Ոյ երջանիկ խնդութեանն ...:*

էջ 61.— *Գլուխ Երրորդ.*— *Ցաղագս Ցաղաղութեան.*— *Են խաղաղութիւնք որք ժամանակական, եւ են որք մշտնջենաւոր ...:*

էջ 89.— *Գլուխ Զորրորդ.*— *Ցաղագս Համբերութեան.*— *Համբերութիւնն ըստ բնութեան ահմանի այսպէս...:*

էջ 109.— *Գլուխ Հինգերորդ.*— *Ցաղագս Երկայնմտութեան.*— *Երկայնմտութիւնն է յարատեւութիւն երթից աղագաւ...:*

էջ 131.— *Գլուխ Վեցերորդ.*— *Ցաղագս Քաղցրութեան.*— *Քաղցրութիւն է բարեկեցութիւն կենաց...:*

էջ 153.— *Գլուխ Եօթներորդ.*— *Ցաղագս Բարութեան.*— *Բարութիւնն մխայն՝ Աստ. ածեալ դժեղ ձղեաց յիւրն ի պիտութիւն...:*

էջ 175.— *Գլուխ Ութերորդ.*— *Ցաղագս Հաւատոյ.*— *Հաւատն է իմացականութիւն առանց տեսանելոյ...:*

էջ 197.— *Գլուխ Իններորդ.*— *Ցաղագս Հանդարտութեան.*— *Հանդարտութիւնն է անդորրութիւն կենաց, ծանրակացութիւն մարմնոց, եւ համեստութիւն վարուց...:*

էջ 219.— *Գլուխ Տասներորդ.*— *Ցաղագս Հեզութեան.*— *Հեզութիւնն է սանձումն բարկութեան...:*

էջ 237.— *Գլուխ Մեսասաներորդ.*— *Ցաղագս Ժուժկալութեան.*— *Ժուժկալութիւնն է, որով խորչիմք յամ. հեչտութենէ...:*

էջ 259.— *Գլուխ Երկոտասաներորդ.*— *Ցաղագս ձնշման.*— *Ձնշումն է ընդդէմ հեչտ ցանկութեան...:*

էջ 267.— *Վերջաբանութիւն.*— *Արդ եւ մեք՝ որ զայսոսիկ ըստ կարի մերում չարադրեցաք ... գանդի եւ պատուդ առաջին քաջասաստակութենէն այս եղեւ միայն յարմարագրեցեալ, զաստատականն ուսանելով զարհեստ ի մեծիմաստ վարժապետէն իմմէ, ամենապատիւ տեառն Գևորգոս Եպիսկոպոսէ: Եւ դուք լինիք Տէրամբ զօրացեալ ի չընորհս հեզման Հոգւոյն Սրբոյ...:*

էջ 270–272, *դատարկ:*

1011

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ·— 7

ՆԵՐՔԻՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

Եւմարայ (Կեսարիա) Ռ՚ձհԴ=1695

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 20×14×3: էջք Բ+798: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստարակ, գրիչ՝ Յարութիւն Եւքառացի, որդի Գարամ Քահանայի: Գրուքիւն՝ խորագիրներըը, ըսկզնատողերը, եւ յաճախ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 35 տող: Նոտրագիր մանր: Համառօտագրութիւնք չափազանց առատ: Գունաւոր զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր դուրսյի սկիզբը, գլխազարդ կանոններու սկիզբը, կիսախորան էջ 1ա, խորանազարդ էջ 11: Փառակազմ ոսկեզօծ: Կնիք սեւագրօշմ փակագիր· ՀՅարութիւն վարդապետ, էջ 798: Ստացող Յովհաննէս Վրդ· Առանացի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ Ա, դատարկ, անմաքուր:

էջ Բ·— Ցանկ Սաղմոսաց Սրբոյ Մարգարէին Դաւթի ի գլխաւոր գուբգայից եւ յայլելուեայից, պարտեալ այբուբենական ի յամսոիոյ Սբ· Հոգի եկեղեցւոյն Հայոց անարժան պաշտօնեայ Յովհաննէս Քահանայէ Ամասիացւոյ···:

Յանօթ·— Վերնալիքը չատ դժուարընթեռնելի գարձած բլլալուն պատճառաւ այս վերծանումը մասամբ քիական կր մընայ:

էջ 1ա·— Աստուածային երգոց սաղմոսաց մարգարէութիւն Դաւթի, պարտեալ Ներսէսի եպիսկոպոսի Տարսոնի կիլիկեցւոց·— Ապարդեալ յայն որ տալ ամենայնի առատապէս եւ ոչ նախատէ···:

էջ 11·— Մեկնութիւն Սաղմոսաց Դաւթի, զոր պարտեալ տեառն Ներսէսի Հայոց հայրապետին եւ իմաստուն գիտնականի Լամբրոնացւոյ·— երանեալ է այր որ ոչ դնաց ի խորհուրդս ամպարշտաց···:

էջ 797ր·— Ուսոյ եւ ի ձայն օրհնութեանց, որ հնչի ի մէջ քո նկեղեցի Քրիստոսի···— Հմմտ· Քիւ 472:

Մանր յիշատակագրութիւնք գիչի կան տասնեակ մը· կ՚առնենք կարեւորները:

1·— էջ 86բ·— Զբաստացող սբ· գրոցս վկատանացի գեովհաննէս վարդապետն յիչեցէք ի Քս· եւ Ած· ողորմի ասացէք, նաեւ գծնօղն նորին, Ամէն:

2·— էջ 196բ·— Զբաստացող սբ· գրոցս վկատանացի գեովհաննէս վարդապետն յիչեցէք ի Քս· եւ Ած· ողորմի ասացէք, նաեւ գծնօղն նորին, Ամէն: Դարձեալ յիչեցէք զգծող սորին, անարիտան Յարութիւն նորընծան, եւ ուսուցիչն իմ՝ Աստուածատուր արեզան:

3·— էջ 502ա·— Զմեզադարդ գրիչս յիչեցէք եւ յիչեալ լեցէք ի Քրիստոսէ· Քրիվին ՌձհԴ:

4·— էջ 650բ·— Զանարժան անպիտան մեղաւոր, գնորընծա Յարութիւն ըդծօղ սորա յիչողիք· կեսարացի ի պիւղն որ կոչի Եւքառայ:

5·— էջ 677բ·— Զգծող սորա նորընծա Յարութիւն յիչեցէք, եւ գծնօղս իմ գՅարապատ քահանայն եւ առհասարակ հանդուցեալսն:

Ցիշատակարան Ստացողի·— 1695

էջ 798ա·— Արդ ես մեղաւոր եւ անարժան ծառայ Քի· Ալ· Առանացի Յովհաննէս բանի սպասաւոր, որ եմ ուշակրտ Բաղիչեցի Վարդանա մեծի վարդապետին, առ ուս նորա կացեալ ծ տաս, եւ իմ առեալ իչխանութիւն եւ մեծ պատուան ի Բաղիչեցի Վարդանայ վարդապետէն, որոս Տէր Աստ· երկար կեանս պարգեւեսցէ առատ մարմնով, եւ ի հանդերձեալն բնդ սբ· երկանիկ

վարդապետան դասեցեալ եւ լուսեղէն պըսակաւն պսակեցեալ ծնողաքն իւրոյք ամէն։

Ի թվականիս Հայոց ՌՃՆԴ ամին, մարտի ամսոյն Ժին, ևկի ես Առանացի Յովաննէս վարդապետս ի կնաբերիոյ երկիրն եւ ի պիղն էկքառս, ի մեծ պահոց ի Լուսաւորչի չարաթ օրին, որ մուտ վիրապ ասի։ եւ բաղում թաղանճանօք եւ աղաչանօք խնդրէի զնամոսի Մեկնիչն, որ լուսաւոր հոգի ներսէս Լամբրօնացին էր մեկնեալ գեղեցիկ եւ ախորժ բանիւ։ Եւտու պրել գլամբրօնացոյն Մեկնիչն նորընծա Յարութիւն գծօղի· եւ յիշատակ ինձ եւ հոգեւոր հօր իմոյ Առանացի ոչէր Զաքարիայ քահանային, եւ մարմնաւոր ծնօղացս հօրս Տատուրին եւ մօրս Մարիամին, եւ հօրաքեռն իմ տիկին Մարթային եւ իւր որդոցն Յարութիւնին, եւ Շէրէֆին, եւ Մուրատին եւ Մոլոէսին, եւ իմ եղբօրս Սարդսին, ի քուէրցս Ամէնին, և Հոռիփսիմէ եւ Սառային, եւ իւր որդոյն Միքայէլին, եւ հոգեւոր քրոջս ճգնաւոր եղնարին։

Աղաչեմ զձեզ, ով դասք լուսերամ վարդապետացդ, եւ խոնարհ քահանայիցդ, հանդիպօղք սուրբ գրոցս, կարդալով կամ օրինակելով, զԱռանացի Յովաննէս բանի սպասաւորս, եւ երէկ սորին, աղաչեմ ըզձեզ՝ զմեղ յիշման արժան առնիցէք միով հայր մեղայիւ· զմեղ յիշողացդ եւ յիշեցելոցդ Քս· Աստուածն մեր արդարապէս դատողն ամ· բանակառացս աւուրն ահեղին զձեզ յիշման արժան արասցէ, եւ լուսեղինաց դասն դասեսցէ զձեզ ի միւսանգամ գալստեանն, Ամէն։

Ցիշատակարան Ընծայման.— 1731

Էջ 10ար, Նոտրադիր.— Հոգեբուղխ եւ հնորհածորան Մեկնութիւնս մարդարտայիս սաղմոսացն Թագաւորեալ տեսանողին մեծի, արտաղրեցեալ յերէցս երանելի հայրապետին տեառն Ներսէսի Լամբռոնեան քաջուղէշ հառաչիղի, երկնաքաղաքացոյ ազգն, ճոխմամաս աստուածաբանի, բարեհամբաւ եւ պերահռչակ վարդապետի, արդիւնաւոր տեսութեամբ, բարձրագոյն վերլուծութեամբ, ներապայծառ իմաստիւք, լուսաւոր բանիւք, երկնաճիր պարգեւօք, համեղ չարաքնութեամբ եւ ընդարձակ յայտնութեամբ, զորս իբր զպարտէզ դուռնապեղ եւ բազմազան ամենաբուրեան ծաղկաւէտ մեկնութեամբ աչխատասիրեալ ի պարտ դրախտի եկեղեցւոյն Քրիստոսի, ի յղմայլումն լուսածնունդ մանկանց, ոչ պակաս քան զնդեմարուղխ աղբիւրն մեծ, այլ առաւել քան զնա, որ զբանականս երկիր ոռոգէ ի պտղաբերութիւն։ Քանզի արգարև ոա երկինն լուսազարդ, ուր գտանի գումարմունք արփիանշոյլ փայլ առ փայլ առեղաց, որք վասարն տպիտութեան մերժեն ի մտաց։ Սա արգարեւ ամենալից բուրաստան, յորմէ բուրին ազգէ ազգի անուշահոտութիւնք վերլուծութենից։ Սա արեւպարկն պայծառութեան ծագեալ ի բարձանց լիաշնորհ մտաց սրբոյն ներսիսի առ ի յայց առնել սաղմոսացն Դաւթի լուսաւոր առնելով դիտաւոր քաջնութեան խորհրդոց նոցին։ Սա լուսեղէն եւ դչխոյ ծովու, որ իւրով հնդինակութեամբն, զվարանելս ի յաչս խորին խորհրդոց, առաջի ի նահանգառուիչն մտաց։ Սա արշալոյս աստղ առաւօտու ի մէջ միջի քաջնութեան սաղմոսաց փայլեցեալ։ Սա ճրագ լուսաւոու ուղղեւրիչ ընթացիցն մերոց ի բարեկոյն պողոտայ։ Սա երիվնագեղ վարս լանջաց ոգոյն Դաւթի ընդելուզեալ զանազան ակամբք դնդեցիկ մեկնութեամբք։

Արդ այս ամենաքաղցր եւ հեչտալի մանանայս կենաց, այս մատեանս աստուածային ի հայկազեան թուականիս ՌՃՁ, սպրիլի ԻԶ, ի կոստանդնուպոլիս, ի Սբ· Աստուածածնի նկեղեցին, ի գերամեծար եւ յերջանկասէր վեհապետեր յառնէ ընտրելոյ, տեառն Իսահակայ վսեմախորհուրդ եւ աստուածաբան վարդապետի, որոյ սեբաքրական յօժարութեամբ ընծայեցաւ սբ· գիրքս յաւիտենական յիշատակ, հոգեծին թոռանն տեառն Վարդանայ Բաղիշեցւոյ, ի Քս· հանգուցեալոյ առն սրբազանի, եւ նորին հարազատ եւ հոգեսընտիր որդոյն տեառն Օհաննէսի աստուածիմաստ պատրիարգի Բաղիշեցւոյ, որոյ աշակերտի եւ չնչին բանասիրի այս մատեանս ընծայի Յարութիւն անարժիւն աբեղայիս ի յընթերցումն եւ ի վայելումն մինչ ցեղն յետին չնչոյս ի մարմնոյս, յիշատակելով ի յա-

գոքա գնորհօդն կրքոյս դինքն ընդ ծնողսքրն եւ ննջեցեալսք, որոց Տէր ողորմեցի ...։

Յիշատակարան Յարութիւն Վարդապետի։— 1747

Էջ 798ր, Նոտր չեղագիր։— Ես մէկս-պարտ Յարութիւն Վարդապետս, փոխանորդ տեառն Յակոբայ Աստուածարան պատրիարքի, կրկին գայս յիշատակ չնորհեցի կուսակրօն եւ հոգեծին զաւակին իմոյ, աւագ սարկաւագ տիրացու Սարգսին, բարեաւ վայելէ, Քրիստ Ռ∴Ղ∴, իմ ձեռօքս գրեցի եւ կնքեցի։

1012

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ·— 5

ՂՈՒԿԱՍ ՎՐԴ· ԼՈՒՏԵՒ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 20×14×5։ Էջք 534։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ կոկաւալ։ Գրիչ երկրորդ մասին՝ Գօդոս Սարկաւագ։ Գրութիւն՝ առաջին մասին մէջ սկզբնատողերը եւ նախատառերը երբեմն կարմիր, իսկ երկրորդ մասին մէջ՝ խորագիրներն ալ։ Էջ 1–326 միասին, 22 տող։ Էջ 327–524 երկսին, 23 տող։ Բնորդիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականն աւելի։ Ուղղագրութիւն ոչ գօրաւոր։ Կաշեկազմ տախտակեայ գրշմարով, հինցած ճեղքուած։ Գահագանակ մագադաթեայ սիկրը երկու քերթ բոլորիր, ապօքէ երդմնեցուցչի։

Վաճառ·— *Այս հատորը եւ քիւ 694 ձեռագիրը ունին նոյն բովանդակութիւնը։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Մատագրեալ պահպանակէն հատուած մը։

Երդումն Որդւոյն։— *Սաստեցէ քեզ Տէր մեր Յս· Ք·, սիրդ սատանա, որ եկն յաչխարհս եւ չբջեցաւ ընդ մարդկան· զի դթո խափանեցէ զբոնութիւն, եւ զմարդիկ ապրեցուսցէ, որ ի վերայ փայտին գլխոգլխմակաց դաւրութենան խորտակեաց, ա-բեզպանեաց բռնալով, մարմինք սրբոցն յառնելով· որ էյոյժ մահուամբ զմահ, եւ իսափանեաց որ դատաստանի մահուն ուՆէր, այսինքն է զքեզ սատանա։ Երդմնեցուցանեմ զքեզ յԱծ· կենդանի, որ եցոյց պիսյան կենաց...։*

Էջ 1, Նոտրագիր·
Ի մէջ գրոցս Նէր Նղէրոց,
Վարդապետաց հաւաքելոց,
իրր բնծաղիկս ժողովելոց,
առ ի յօգուտ համայնից հոգոց,
ահա այսք են ցանկքրն գրոցս·
գոր յիշատակ եղի իմոց։

Կր պարտնակէ Ա–Ժ, յիսուն գլուխ։

Ա·— Էջ 3·— Գարգոյ ի բան Սողոմոնի որ ասէ· Զի որք սրբութեամբ պահեն բրսրութիւն՝ սրբասցին·— Ամենայն գիրք աստուածային գԱծ· արդար գատաստ քոյսզ այս է պատճառ, գի մարդկան գատաստան ոչ է արդար վասն Ծ պատճառի ...։— Հմմտ· քիւ 631, Լ։

Բ·— Էջ 25·— Գարգոյ ի բան Աւետարանին որ ասէ· Արիք գնացուք աստի·— Հրամայէ մարգարէն Միքիայ՝ Արի եւ գրնայ աստի, գի աստ ոչ գոյ քեզ հանգիստ ...։— Հմմտ· նոյն, Լ։

Գ·— Էջ 48·— Համառօտ գատմութիւն Ցնոյ արգոյ Նաւասյ·— Ցնոյ արգին Նաւեայ էր ազգէն Եփրեմի, արգոյն Յովսեփայ...։— Հմմտ· նոյն, Ժե։

Դ·— Էջ 78·— Գատմութիւն Համառօտ եղիա Մարգարէին— Ցեղբայր Քհանայի էր յազգէն քուհանայից...։— Հմմտ· նոյն, Ժզ։

Ե.— էջ 115.— Քարող ի բան որ ասէ. Եւ հրամայեաց Դաւիթ քուէլ ժողովուրդն.— վասն էր յերկար ապրէին, վասն յուսուցանելոյ պատուաստպաշտութիւն յորոց իւրոց...:— Հմմտ. Նոյն, ԺԷ։

Զ.— էջ 123.— Քարող ի բանն Ծուլնանու որ ասէ. Ահա երեք աւուրք եւ այլ ոչ ևս իցէ Նինուէ.— Զի Նինուէ էր քաղաք մեծ Աստուծոյ...:— Հմմտ. Նոյն, ԺԲ։

Է.— էջ 142.— Քարող եւ Պատմութիւն ի բան եասէի Մարպարէին որ ասէ. Եւ ի Դն ամի թագաւորութեան Եզեկիայ էլ Սէնէքարիմ արքայ Ասորեստանեաց ի վերս ամուր քաղաքաց.— Սենեքարիմ կռուապաշտ թագաւոր ասորոց նինէ քաղաքի ...:— Հմմտ. Նոյն, ԺԹ։

Ը.— էջ 165.— Քարող վասն Երից Մանկանցն որ ասէ. Եւ նոքա երեքեան կռնացին ի մէջ հրոյն զովէին եւ օրհնէին պատուած.— Եւ ի առաջ քան զդէպրութիւն Բարելացւոց...:— Հմմտ. Նոյն, Ի։

Թ.— էջ 183.— Քարող ի բան Դանիէլի Մարպարէին որ ասէ. Փոխեցաւ թագաւորն ի կերպարանս պատանւոյ.— Եւ ի թագաւորն Նաբուգոդոնոսոր...:— Հմմտ. Նոյն, ԻԱ։

Ժ.— էջ 200.— Պատմութիւն վասն Գօգայ եւ Մագօգայ եւ Նեռինն.— Ցնտ պարծի դէպրութեան Բարելացոց, զի Գ անգամ դերեցաւ ժողովուրդն...:— Հմմտ. Նոյն, ԻԲ։

ԺԱ.— էջ 218.— [Համառօտ՝ արքայից Իսրայէլի՝ եւ Տապտնակին՝ եւ Նորոգման Տաճարին եւ երեմիայի].— Մինչ ի գալուստն Քրիստոսի բոլոր աշխարհս ամէնն կռապաշտ էր, միայն հրէից ազգն որդիք Աբրահամու էին աստուածապաշտ, միայն նոքա ճանաչէին զկենդանի Աստուածն զարարողն ամենայնի...։

ԺԲ.— էջ 242.— [Աւազաւորաց Գահոց քէ պինչ է. եւ ի բանն չարականի. Որ զօրհնս սրբութեան պահոց նախ ի զրախտին աւանդեցեր].— Յորհուրդ պահոցն, ասէ Սուրբն Բարսեղ, ի զրախտին աւանդեցաւ. զի պահոց է պատուիրանն այն որ ասաց՝ ամենայնէ ուտել եւ միոյն չուտել...։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի, էջ 258.

Ով որ կարդայ եւ դիս չիշէ,
Եւ Հայր մեզս մի ինձ ասէ,
Աստուած ըղիւր մեղքն չիշէ,
արքայութեան արժան առնէ։

ԺԴ.— էջ 259.— [Կիրակէէ ի բանն. Եւ հանդևաւ Աբ. ի զործոց իւրոց զոր արար].— Որպէս առաջին արարչութիւն որ ի Զ օրն արար Աստուած...։

ԺԴ.— էջ 267.— Քարող ի բան Մարգարէին Դաւիթ որ ասէ. Որպէս լիթի եւ քարրի զի խրցեալ է զանկնիս իւր զի մի լուսիցէ զձայն թռչնի ճարտարի.— Թէ վասն ինչ պատճառի մարգարէն առակաւ խաւսի, զի առակաւոր բանն խորին է և ծածուկ...։ — Հմմտ. Քիւ. 631, Դ։

ԺԵ.— էջ 281.— Քարող ի բան Սողոմոնի որ ասէ. Որ զանձն ի փորձ իւր ոչ բերժշկէ նգրար նա՝ այնոց որ անձին առնիցէ.— Անձն պրանական հոլին ասէ...:— Հմմտ. Քիւ. 631, Ե։

ԺԶ.— էջ 297.— Քարող ի բան Սողոմոնի որ ասէ. Մահ եւ կեանք ի ձեռն լեզուին է, որք բնդեն դնա կերիցեն պտուղ նորայ.— Առաջին խրատ վասն մարմնաւոր կենացս է...:— Հմմտ. Նոյն, Զ։

ԺԷ.— էջ 313.— Քարող ի բան Սողոմոնի որ ասէ. Որ ոդոմի աղքատին նա փոխոյ Աստուծոյ.— Այսպէս հրբամայեն վարպապետք ևկեղեցւոյ...։

Ծաւօթ.— Այս քարոզը Քերի է. Ժե պրակէն կը մնան միայն հինգ քերթ, միւսնիրը կտրուած են։ Ցաջորդ ԺԶ պրակը երկսի՛ն է եւ նոտրագիր։

ԺԸ.— էջ 327ա.— Քարոզ ի բան վասըն ապաշխարութեան, ի բան սուրբ յաւետարանին որ ասէ. Ողերուէ խորագէտ իբրեւ զաւձ.— Նախ պիտելի է զի մարդս հոգի եւ մարմին է...:— Հմմտ. Նոյն, Գ։

ԺԹ.— էջ 342ա.— Քարոզ Մեծի Հիզկիայ արքայ Յուդայի, խորհուրդ պատարագին, և բանն որ ասէ. Հայեցաւ ի Հաբէղ եւ պատարագ ընդա, ի կայէն եւ զոհ ընդա ոչ հաճեցաւ.— Ցրատ ետուն նախնի ծնողքն Ադամ եւ Եւայ զաւակաց իւրեանց եւ ասեն ...։

Ի.— էջ 357ա.— Քարոզ Զգուշութեան Քառասնից, ի բանն որ ասէ. Եթէ սիրէ

ՊՐՏԻՒ ԱԶԳ. ՆԱՐՐ.
ՏԻՒ. ԴԱՍԵՏԵՆԱՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

զիս զպատուիրանս իմ պահեցիք.— Դարձարուք այսուհետեւ եւ զկարդ բանիս առ դասս քահանայից...։

Իվ.— էջ 375ա.— Քարոզ ի քանն որ ասէ. Ի սկզբանէն արար Ած. զերկինս եւ զերկիր, եւ երկիր էր աներեւոյթ եւ անպատրաստ. եւ այս է խորհուրդ վեցօրեայ արարչութեանն.— Անդրանիկ աւր մի, այլարաթուս, եւ սուրբ ևկեղեցիս Քրիստոսի...— Հմմտ. նոյն, *Իե*։

Իւ.— էջ 401ր.— Քարոզ վասն Գալըստեանն Քրիստոսի եւ յաւուրն դատաստանի.— Եւ վասն միւսանգամ Գալըստեան Քրիստոսի եւ յաւուրն դատաստանի է իւր տեսանել, եւ պիտի...։... Որպէս այն քաղաւորն որ բնաւ ոչ ուրախանայր՝ բայց արդար դատաստան առնէր։ Եւ հարցին ցքաղաւորն միջնորդութեամբ եղուարբն Քէ, էր ոչ ուրախանաս։ Եւ նայ ասէ ցնդրայրն, վաղիւն ողջուէք քեղ պատասխանի։ Եւ ի վաղիւն հրամանաց փող հարկանել. և երկեան յոյժ։ Եւ յետ բերել զեղբայր իւր, եւ նստոյց զնայ մերկ ի վերայ փտած աքոռոյ մի, եւ հուրն ի ներքոյ աքաոռին. եւ նա աւուր կախել սուր ի վերեւ պլխոյն, և այլ սուր առաջուստ և յետուստ, եւ աջ եւ ահեակ կուսէ. Եւ նա բերել զեղբայրն եւ այլ ուրախութիւն առաջի նորա։ Եւ ասէ Քաղաւորն ցնդրայրն, Ընդէ՞ր ոչ ուրախանաս։ Եւ ասէ եղբայրն, «Որպէս ուրախանամ ի մէջ այսչափ նեղութեանս։ Եւ ասէ Քաղաւորն. Նոյն եւ տեսանեմ զիս ի մէջ նեղութեանս...։

Ցիշատակագրութիւն Պօղոս Գրչի.— էջ 423ա.— Որոց փրկեացէ Ցս. Ա՛ստ. ղամ. հաւատացելոցս յահագին դժոխոց եւ դառն տանջանաց, զղծող դիրչիս, զՊողոսն, յուխտեան ամէն։

Իգ.— էջ 423ր.— Քարոզ վասն Հիւրընկալութեան, ի քան Աւետարանին որ ասէ. Աւտար էի եւ ժողովեցէք զիս. եւ Պաւղոս ասէ. Զհիւրասիրութեան գիտո երթայիր.— Եւ դիտեցի ես յաւրինակաց, զի ի մէջ ամ. կինդանանաց որ զաւտարն առէ մխայն չունն է։

Իդ.— էջ 429ա.— [Ցաւուր դատաստանի ցնծութիւն արդարոց, երկիւղ մեղաւորաց].— Եւ մեղաւորաց հոգիքն զարհուրեալ դողան եւ ասեն...։

ԺՈՂՎԱԾՈՑ

Իե.— էջ 434ա.— Հայցումն վասն Հրեշտակաց։

Իզ.— էջ 439ր.— Վասն ժամանակագրոց.— Ազամայ մինչեւ ի փոխիլն ենովքայ ամք ՌՆՁԵ...։

Իէ.— էջ 441ա.— Բայց եւ զայս գիտել արժան է. զի Գ իրք Տերն յանձն էառ վասն հաստատելոյ զաւրութիւն, զոր մեզ ետ մեր յաւրութիւն չէ խոստացեալ. Տէր ողորմեայ.— Նախ որ հանդերձին երեկր աոաքելոցն, Բ, որ պետք տիպին եւ բեւեռացրն չէր կցեալ, Գ, որ կերաւ եւ արբ ընդ առաքեալսն։ Իսկ մեզ յետ արուքեան մերոյ չէ պէտք հանդերձի, եւ ոչ լինի սպի եւ վէր ի մարմինս, եւ ոչ պէտք մարմնական կերակրոց։...

Իը.— էջ 443ր.— կանոնք Սբ. Հայրապետաց։

Իթ.— էջ 447ր.— Ցաղագս շնութեան եւ պոռնկութեանն։

Լ.— էջ 451ա.— Վասն Գողութեան որ Աստուծոյ հակառակ է.— Եւ[Ն]երորդ պրեմ կանոնական բան յայտնի գողութեան, զի գողն Աստուծոյ հակառակ է եւ Սրբոց անհնազանդ եւ ամ. մարդկան թշնամի...։

ԼԱ.— էջ 452ր.— Վասն Երդմանն։

ԼԲ.— էջ 454ր.— Ցաղագս Սուտ Վրկայից։

ԼԳ.— էջ 456ա.— Վասն Ցիշողութեան։

ԼԴ.— էջ 459ա.— Ցաղագս յատեանն։

ԼԵ.— էջ 462ր.— Ցաղագս Սիրոյ զոր հրամայեցաւ ի Տեառնէ։

ԼԶ.— էջ 465ր.— Վասն Ազատից եւ կիրակէի։

ԼԷ.— էջ 468ր.— Ցաղագս խոստովանութեան։

ԼԸ.— էջ 471ա.— Ցաղագս Հաղորդութեան։

ԼԹ.— էջ 472ա.— Ցաղագս Ողորմութեան։

Խ.— էջ 472ր.— Ցաղագս Պահոց։

ԽԱ.— էջ 475ա.— Վասն առնելոյ

սուբ մեռելին.— *Դարձեալ ի վերայ ամենայնի որքան եւ դայս կանոնք հաստատութեամբ...*;

ԽԲ.— *էջ 477ա*.— Սրբոյն Սահակայ Վասն նուիրացաց հահանայից եւ ժողովրդեան:

ԽԳ.— *էջ 477բ*.— Սրբոյն Բարսեղի կաճոմի:

ԽԴ.— *էջ 480ա*.— Վասն քէ բանի եմ հերձուածոցդ յաշխարհս:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.

էջ 488բ.— *Որոց գմեղ փրկեսցէ Ք. Աստ. մեր այսպիսի հերձուածողաց, եւ յաղախուստիւն հաստատէ, եւս առաւել որ պրծուցին զպղծոյ սարկաւագն եւ զհաստատացեալ քրիստոնեայքն այսպիսի հերձուածողացն, եւ նմայ փառք յաւիտեանս. Ամէն:*

ԽԵ.— *էջ 489ա*.— [*Հարց եւ պատասխանիք*].—

Հարց. Վասն *ի՞ր ի հաւատամքն ձայ պիր չկա:*

Պխ. Նիկիոս. *Ար. Ժողովն Ճշմ Հայրապետացն որ զհաւատամքն հաստատեցին, զհերձուածողն հերքեցին, ուրանուն էին հերետիկոսքն...*

ԽԶ.— *էջ 490բ*.— Վասն խոստովանութեան եւ Ապաշխարութեան:

ԽԷ.— *էջ 495բ*.— Ցաղագս Պսակի Ամուսնացեալց:

ԽԸ.— *էջ 500բ*.— Ցաղագս Ազգակցութեան բաժանմանն:

Ցիշատակարան Միքայէլ Գրչի.—

էջ 502բ, չբնդունակի մէջ.— *Որում դամ. հաւատացեալս արժանի արասցէ Ք. Աստ. իւր երանելւոյ եւ աւրհնեալ ձայնին: Եւ լինիմ մեղաւոր պծողիս անարժան հողիս, ցանորդս սարկաւագաց եւ փոչի ոտաց ձերոց, զմիքայէլ սարիօաքն, որ դանուն մինչ ունիմ, և պղծեն ոչ, յիշեսցէք ի մաքրափայլ ազաւթս ձեր, հանդիսիմ աւտապանածին քրիստոնէիք, արժանի արասցէ լինել դաւրհնեալ ձայնն եւ ասասցէ մեզ, Հայր մեր որ յերկինս:*

ԽԹ.— *էջ 516ա*.— Սրբոյն Կիպրիանոսի ասացեալ, վասն խոստ(ովան)ութեան, առ ի խրատ ոգոց մարդկան:

Ծ.— *էջ 520բ*.— Վասն այնորիկ ասացեալ որ ոչն խոստովան գմեղս իւրեանց:

էջ 525–532, *դատարկ*:

էջ 533, *բոլորովիր, ծէ պրակաթիւով*:

էջ 534, *դատարկ*:

1013

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 6

ՍԿՈՒԹԱՒ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաշտ. 20×15×3: էջք Ծ+502: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրութիւն ամպողջական սեւ մելանով, միասին, 29 տող: Նոտր չեզոպիր: Համաձայնագրութիւնք յոյժ առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–Բ, *դատարկ*:

էջ Գ.— Ճակատ.

Աստուածաբանութիւն Սկեռոսին, ի յերկաբաբանութենէ եւ նրբութիւն նորա ի իրթնութենէ ապատ մաքուր եւ պարզեալ, կամ գործ աստուածաբանական ուսանողաց: Ախպէս բարեխառնեալ եւ կարգաւորեալ մինչ չի ի նմա ունելոց են ի ձեռն դամբողջութիւնն հակիրճ եւ համառօտ եւ ղխորութիւնն հարթ եւ հաւասար, այսինքն պարզ դեռավարժից եւ նորակիրթեցոց Աստուածաբանութեան: Գաւուելի հօրն Ճօհաննու Գաբրիէլի Գօլիվինացւոյ ի գաւառս Ծրոնացոյոյ Փարիզիականի խստադունի կանոնապահի կարգին ուսուցչի պարզագունի աստուածաբանութեան: Եւ ի կարգին փոքրկանց Վիրիէնսիոյ արդեամբ

ուսուցչի եւ վարդապետի ծննալ ի նոյ-նում քաղաքի, այսինքն Գօյինվինոյ ի չորս ժասունս բաժանեցեալ: Առաջին մաս-սն՝ վկայերոյ պարտպտոյն զործ ի վե-նիժում: ի տպարանի Գասպարի Սիօբրի-սի: Հրամանաւ եւ իշխանութեամբ մեծա-ւորաց:

էջ Դ, դատարկ:

էջ ե — Առաջաբանութիւն, կամ ըս-կիզբն Աստուածարանութեան:

էջ թ–ժ, դատարկ:

*էջ 1 — Աստուածաբանութիւն Սկօթո-սին: Մասն Առաջին: Զգիութիւն էութեանն աստուածայնոյ, եւ վերրորդութիւն ան-ձանց մէնինոյ: Տրամադրութիւն առաջ-նոյ ընձեռուածոյ: Ցաղագս միոյն Աստու-ծոյ — եթէ արեգակն ի ջուրն, մանդօղն ի առնգծուածն, եւ անհերեւոյքն ի յայնս որք արարեալք են, տեսանիլ եւ ճմանիլ *ւարք են ...: — Հմմտ· քիւ 19:*

էջ 383 — Ցաղագս Առնգծման Ա-խարհի: Ուր զերբեւտակաց, եւ ապա զմար-դոյն ընձեռի:

էջ 476 — Վերջ Առաջնոյ Մասին: ի փառս Աստուծոյ:

էջ 477–482, դատարկ:

էջ 483 — Ցանկ Գլխոց վիճաբանու-թեանց եւ խնդրոց Առաջնոյ Մասին:

էջ 495–502, դատարկ:

1014

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՑՈՎՀԱՆՆՈՒ· — 2

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՈՐՈՏՆԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Չաւալ 20×15×1·5: Էջք 138: Հան-դամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրու-թիւն՝ խորագիրները, բնաւորները եւ գլխա-գիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելա-նով, էջ 1–72 միասին, 20 տող· էջ 73–131 երկսին, 24 տող, եւ տարբր փայլուն թուղթի վրայ: Նոտրակիր: Համաձօտա-գրութիւնք առատ: Կաշեկազմ խաւաքարտ-նայ գրչագործ: Դատարկ թուղթք ըս-կիզբն վեց թերթ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ 1· — Ցուհաննու Որոտնեցւոյ տիե-զերալոյս րաբունապետի արարեալ բան յա-ետադարձէն Ցուհաննու որ ասէ· ի սկզբանէ էր Բանն և Բանն էր առ Ած·: — Կահասարիմ ով կամաւք յուսերամբիջ եւ դասք սերով-բէից···:

էջ 131բ — ···Զի աստուածասիրու-թիւն Քրիստոս իսկ ըստ ինքեան բարձրագոյն է քան զերդայրսերբութիւն, զի այն այսմ փախ-ճան է եւ պատճառ, ասեալն Գր· վասն Դ պատճառի սատ ատուել զերդայրսերբու-թիւնն սիրէ· [այսպէս կանգ կ'առնէ· սիւ-նակին վարի կէսը պարապ կը մնայ]:

էջ 132–138, դատարկ:

1015

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Չաւալ 20×15×4: Էջք Դ+548: Գրակք իգ: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հասարակ, գորշորակ: Գրութիւն՝ խորագիրները, ըս-կզբնատողերը եւ գլխագիրները նարնջա-գոյն եւ կարմիր, մնացեալը սեւ մելա-նով, երկսին, 19 տող: Բոլորդիր: Համա-ոստագրութիւնք առատ: Ուղղագրութիւն

Քերբ։ կաշեկապ տախտակեայ դրոշմադրոշ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ Ա–Բ, դատարկ։

Էջ Գ–Դ.— Ցանկ Գրգոյս։ Նոտը չեզոպիր։ Կը պարունակէ 1–64 Գլուխներ։ Ցանկը կպմոդը չէ Թուագրած այն քարոզը որ կը սկսի 416 էջին։ Նոյնպէս չէ Թուագրած վերջին՝ Քերբի մնացած քարոզը։

Ա.— Էջ 1ա.— Քարոզ Մեծի Ուրբաթին Սուրբ։— Սովորութիւն է մարդկան, յորժամ մեռանի ոք ի յայլ տեղիս, եւ առնէ կասկ...։

Բ.— Էջ 15ա.— Ցաւուր տօնի սբ. առաքելոցն գիշերն ի Տէր յերկնից զգենու հայրապետն կամ ի գլխաւոր բահանայիցն եւ ի փառս տալն ընթերցուածոյ գՀանգիստ Սբ. Առաքելոյն։ Հանգիստ երանելոյն Յոհաննէս...։

Գ.— Էջ 23ա, վերնագիրը նոր շեղագրով է.— Տէառն Առաքեալի Միւնեաց եպիսկոպոսի յղ. պահելոյ դկիր.։— Տասնաբանեայ օրէնք հին, զրեալ մատամբն աստուածային, մինն որ պահեն զկիրակին, եւ ոչ գործել գործ ինչ ի նմին...։ Նուաստ ի բնաւից Տէր Առաքեալ, դոյժամբ առ ոտս ձեր անկեալ, յիշել յաղաթս ձեր լուսափայլ, զիս եւ զծաւդքն իմ եւ զեղբայրք։

Դ.— Էջ 33ա.— Վասն հոգեվարին եւ ննանապարհի հոգոց և պատերազմի դիւացն եւ կայանի հոգոցն. Տունս Ի՛ն։

Վայ իմ աւրն հոգեվարին,
վայ որ առեալ գհոգիս տանին,
վայ ապշութեան ճանապարհին,
վայ որ չգիտեմ թէ ուր տանին։

Վայ չար դիւաց որ ինձ յայտնին,
վայ որ ընդ իս պատերազմին,
վայ որ մեղաց ևամակն ունին,
վայ որ մի մի յայտնեն զնոսին։

Վայ որ յառնեն վկայէ չարին,
վայ որ բացցեն բերանէ նոցին,
Այոյ այոյ աչէ մեր տեսին,
զարկածէ գործոց մերոց ի դմին։

Ընդ թուլ տալն հրեշտակին,
վայ որ խաղան գինեւ նոքին,
վայ որ տանջեալ զանձն իմ կռուին
եւ ի վերայ իմ կատաղին։

Վայ որ պէսպէս գունդքըն չարին,
ահեղ դիմաւք ինձ երեւին,
ըստ զանազան չար խորհրդին,
զոր ինձ գործել տուին նոքին։

Պէսպէս դիմաւք կերպարանին,
չարատեսակէ եւ դժնեայքն,
մըռմըռալով միշտ կատաղին,
եւ պատառել ջանան զհոգին։

Զօրութեանց հոգոյ տասին.
տասըն կերպիւ պատերազմին.
զի ըստ արժանոյն առցէ հոգին.
զառհաւատչեայ դատաստանին:

Դէմ՛ այլակերպ եւ ահագին.
զարհուրական կերպարանին.
հուր ցոլանա յորնկաց նոցին.
եւ պաշարէ զգերեալ հոգին:

Դասք դասք հատեալ չար բանակին.
խառն եւ ի խուռն անդր ժողովին,
գունդ գունդ բերեն զարկածք չարին.
դատաստանաւ պատերազմին:

Ձայնիւ գոչեն ժոյժ սաստկագին,
որպէս ճայթմունք յորոտ ամպին.
եւ ի ճըչել ձայնից նոցին,
սասանեալ հոգոցըն նուաղին:

Զանազան դէմ՛ նոցա յայտնին,
որպէս առ մեզ այժմ անուանին,
դեւք, սատանայ, բաջք եւ պիղծ,
յորոց յահէն հոգիք հալին:

Հոտ գարշուբեանց յոյժ զազրագին.
որ ի դիւաց դասէն բուրին,
զհամազծրուելըն տաղտկին,
առեալ հոգոցըն բակտակին:

Շուրջանակի պատեն զհոգին,
ըստ վեց շարժմանցն որով յանցին,
ի վեր, ի վայր, յաջ, յահեկին,
յետ եւ յառաջ մըրցեալ կռուին:

Մածուկ ու յայտնի պատերազմին,
ըստ կըրկնակի զգայարանին,
ըստ խորհրդոց մտաց սիրտին,
եւ ըստ յայտնի գործոց չարին:

Ի խաւարեալ աւդոց միջին,
խաւարայինն դիմաւք յայտնին,
հոգին ապշեալ, միտքն ցընդին,
միջաբեկեալ լիցի հոգին:

Եւ նուաղեալ ի մէջ մարտին,
միջաբեկեալ կսկծագին,
ի պահպանել զնա հրեշտակին,
մերձ ի բանակըս կայանին:

Եւ ցուցանէ յայտնի ևմին,
վճիռ գործոց դատաստանին,
եւ տեսանէ գկեանս վերին,
ուր ամբարեալ հոգիք պահին:

Դասք դասք կարգեալք ըստ պատշաճին,
ըստ գակեալ յուսով հատին,
եւ զաւղանիջեն գոչմամբ ևոքին,
այոյ այոյ աչք մեր տեսին:

Զարկածք չարեալ մերոց ի դմին,
ի սկզգբանէ մինչ ի վերջին,
յափշտակել ջանան գհոգին,
որպէս գմարմին գՄովսէսին:

Եւ ընդ ասելն հրեշտակին,
ի ձեզ սաստեսցէ Տէր· ցըրուին,
յահագնաց կերպ դիմաց ևոցին,
այսպէս ևա զանմեղաց գործին:

Դասք պռոնկացն յայլոց ջոկին,
եւ սպանանողքն որիշ լինին,
եւ զըրկողաց դասք առանձին,
չարքն յիրերաց ջոկեալ դասին:

Եւ տեսանէ գևացեալ հոգին,
զայն հրապարակ կըսկըծագին,
եւ շուրջ պատեալ դասք դասք ևոքին,
զևա կոծեսցեն ողորմագին:

Ընդ որում կըցորդ եղեալ ևմին,
լալ ընդ ևոսա հառաչագին,
եւ մորմոքեալ փոշիմանին,
մինչեւ ի օր դատաստանին:

Վայ իմ յետինըն գիշերին,
ուր ծածուկ գէշքն իմ յայտնիցին,
վայ երբ գոչէ փողըն վերջին,
հրապարակէ գչարս իմ անձին:

Երկինք ու երկիր ընդ ևոյն ձայնին,
ի միասին հաւաքեսցին,
եւ գիս յառաջ բարշեն բոմին,
աչք ամեներայն ընդ իս հային:

Վայ որ մեղաւք ես յղացայ,
վայ որ ցաւաւք որդի ծնայ,
վայ որ ինձ մահն առաջի գայ,
վայ որ դըժոխքն ինձ կու մնայ:

Վայ որ հոգիս յիմէն գնայ,
վայ որ մարմինս ի հող դառնայ.
վայ որ քնութեամբ ոչընչացայ,
վայ որ յոչինչ համարեցայ:

Ցերր ի փոշի հիւծեալ եղծա.
հոտեալ նեխեալ շարաւ դարձա.
մարմինս յորդումբ դարձեալ եղա,
ի չորս տարերս ցընդեալ գնայ:

Ոչ էր եւ ոչ եղիցի սա.
ոչ երեւի տեղիք սորա,
հողմըն մահու շընջէ ի սմա.
եւ ընդ հնութեան գնայ:

Հոգիս միայն առանձնացայ.
եւ ինքն առ ինքն հիացա.
որպէս էի կամ զինչ եղայ,
կամ զինչ լիցիմ առաջիկայ:

Վայ որ խնդան դէմքս յիմ վերա,
վայ որ գերեզ գհոգիս նոքա,
վայ իմ ծնընդոցն որ բազմանա,
վայ որ բանի չար կայ նոցա:

Վայ որ ի հուրն անշէջ անկա,
վայ որ որդանցն բուն չիկայ,
սառնամանեաւք հոգիս ցընչայ,
վայ որ խաւարն ոչ լուսանայ:

Վայ որ մաշին հոգիքն ի նմա,
վայ տանջանացն որ վերջ չկա,
վայ իմ ազգին որ անդ մնա,
վայ եւ եղուկ ինձ եւ նոցա:

ե·— էջ 41*ա*·— Եւ այս եմ տանուտէրք մարդոյն·— *Կիրակէ, Երիկամն, Իշ· սիրտն· Գչ· լեղդն*···։

Զ— էջ 42*բ*·— *Փեսայ և հարսն, խըրատս և քարոզս վասն ձևր է, միտքն ի վեր կալէք, և յանցէք, եւ ի միտ պահեցէք* ···։

է·— էջ 49*բ*·— Այս է չորեքտասան աստիճանիք հաւատոյ, ի հարց աւանդութեանց, զոր ժողովեալ հասարակ քառիւ այսպէս դաւանիմք·— *Հաստովանիմք եւ հաւատամք զՀայրն Աստուած, անեղ*···։

Ը·— էջ 58*բ*·— Նուաստ վարդապետի ցովաննիսի եզնկեցոյ խրատ հասարակաց Քրիստոնէից, բահանայից եւ ժողովրդոց, ի կանոնական սահմանաց առաքելոց սրբոց եւ հայրապետաց եւ վարդապետաց եւ սր· հօրն մերոյ Վարդանայ Վարդապետի, որ յամ·է ժողովեցի եւ գրեցի·— *Նախ պարտ է խնամալ թէ զինչ է քրիստոնէութիւն*···։

Թ·— էջ 62·— Ցաղագս Մկրտութեան։

Ժ·— էջ 67*բ*·— Ցաղագս զտեալն սրբոյ Նշանին։

ԺԱ·— էջ 71*բ*·— Ցաղագս պսակի եւ ամուսնացելոց խրատ։

ԺԲ.— Կանոնք սբ. հարցն։

ԺԳ.— Կանոնք սրբոց հայրապետաց։

ԺԴ.— *Է.* 79*բ.*— Յաղագս շնացելոց։

ԺԵ.— *Է.* 84*բ.*— Է Երրորդ վասն գործոյ բաճի։

ԺԶ.— *Է.* 87*ա.*— Յաղագս երդմանն։

ԺԷ.— *Է.* 90*ա.*— Յաղագս սուտ վրկայից։

ԺԸ.— *Է.* 91*բ.*— Յաղագս յիշումնացնայտուածոց։

ԺԹ.— *Է.* 96*բ.*— Յաղագս ատելութեան։

Ի.— *Է.* 102*բ.*— Յաղագս սիրոյ հաւատացելոց։

ԻԱ.— *Է.* 107*բ.*— Վասն Ադօքից խըրատ։

ԻԲ.— *Է.* 112*ա.*— Յաղագս խոստովանութեան։

ԻԳ.— *Է.* 115*բ.*— Յաղագս Հաղորդ Տալոյ։

ԻԴ.— *Է.* 117*ա.*— Յաղագս Ողորմութեան։

ԻԵ.— *Է.* 118*բ.*— Յաղագս Պահոց։

ԻԶ.— *Է.* 122*բ.*— Վասն Անդարձ Առնելոյ։

ԻԷ.— *Է.* 123*ա.*— Յաղագս ոչ առնել սուբ մեռելոց։

ԻԸ.— *Է.* 126*ա.*— Սրբոյն Սահակայ կանոնիս։

ԻԹ.— *Է.* 126*բ.*— Սրբոյն Սահակայ Կանոնք։

Լ.— *Է.* 127*բ.*— Սրբոյն Բարսղի Կանոնք։

ԼԱ.— *Է.* 128*բ.*— Յաղագս Քահանայից.— *Ճետ պրեպոյ զհասարակաց Քրիստոնէից կանոնաց, եւ այժմ դիցուք զքահանայիցն։*

ԼԲ.— *Է.* 130*ա.*— Սրբոյն Բարսղի կան.։

ԼԳ.— *Է.* 131*բ.*— Նորին Բարսեղի կանոնք։

ԼԴ.— *Է.* 132*ա.*— Ցառաբելական կան.։

Ի Նիկիա ժողովոյն կանոնաց։

ԼԵ.— *Է.* 133*բ.*— Ի Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Կանոնաց։

ԼԶ.— *Է.* 135*բ.*— Ի կանոնաց Խրատուց ի Ներսէսէ Հայոց կաթողիկոսէ։

ԼԷ.— *Է.* 141*ա.*— Ի կանոնաց Սրբոյն Բարսեղի։

ԼԸ.— *Է.* 145*բ.*— Այլ կանոնք.— *Զմեռանն մի ոք իշխեսցէ ի պէտս դնդոց մերձեցուցանել...*։

Է. 147*ա.*— Բարսեղի կանոնք։

ԼԹ.— *Է.* 147*բ.*— Ցոհանննու Մանդակունեցւոյ։

Խ.— *Է.* 148*բ.*— Կանոնք Եփրեմի։

Է. 151*բ.*— *«Ենբ. Շնորհ.» չեզագիրք, լուսանցքի վրայ.*— Առ իշխանս աշխարհի։

Է. 154*բ.*— Առ Հաղաբականս Կանոնք։

Է. 155*բ.*— Առ երկրագործ եւ համբուրէն ժողովուրդն։

Է. 159*բ.*— Առ Կանայս կանոն։

Է. 163*ա.*— Սահակայ Կանոնք։

ԽԱ.— *Է.* 164*ա.*— Ի Հայրապետաց կանոնաց, յաղագս եպիսկոպոսաց։

ԽԲ.— *Է.* 173*բ.*— Խրատ Հահանայից եւ կրօնաւորաց։

ԽԳ.— *Է.* 176*բ.*— Վասն հոսմամն որ ֆուն լինի։

ԽԴ.— *Է.* 180*բ.*— Ընդդէմ դիմամարտ դիւաց այս նուագ ազօթից, ջերմի եւ տեղի տագնապ ախտաւորութեանց Աստուծով փարատիչ.— *Արդ այսքանեաց անուանց հրապիրս...*։

ԽԵ.— *Է.* 184*ա.*— Սուրբ հօրն ՅոհաննէՀ Գանձեցոյ արարեալ ազօթ ընձեղման գիշերոյ.— *Աղաչեմք զքեզ Տէր, եւ պահանջեմք զանհաս մարգասիրութենէդ քումմէ...*։

ԽԶ.— *Է.* 186*ա.*— Սուրբն Ցոհաննէս (Ոսկէբերան) *Պլուզ վարդապետի* խրատ հոգեւոր պիտանի.— *Արար Աստ. հոգի եւ մարմին եւ զարդարեաց ի նմանութիւն պատկերի իւրոյ...*։

ԽԷ.— *Է.* 200*ա.*— Ցովհաննէս Վարդապետին Գառնեցոյ.— *Աստանաւր պիտոյ է մեզ ապր հառաչանաց...*։

ԽԸ.— *Է.* 207*բ.*— Կարգ եւ կանոն Ադօթից, զոր խնդրեալ է ի հոգեկիր արանց յումեմնէ միայնացելոյ Արքունի եւ գաւառ-քուն հոգոյ Գրիգորի Նարեկացւոյ, որ եւ ցուցանէ նախադրութիւն բանիս թէ ոչ հաւմարի զանձն արժանի այսպիսի իրի· վասն որոյ գառաքելոյն ի մէջ առեալ դնէ բսկիգքրն կանոնիս· պատմութիւն եւ ոգեշահ.—

Առաքեալն Գաւղոս, անաւրէն բնտրութեան, և բնակարանն ամենասուրբ Հոգւոյն…:

ՅԹ.— էջ 233*բ*.— Դարձեալ ի նոյն խորհուրդ ոտնալուայիմ. աւրինակաւ ի տաճարն Սողոմոնի.— *Դիտելի է զի ևօթն ազգ իրք կայր ի տաճարն Սողոմոնի, որ նշանակէր առ մեզ զէ խորհուրդ ևկեղեցւոյ…:*
— Տես նաև վարր կրկնուած, համար կ:

Ծ.— էջ 244*ա*.— Նորին Քարոզ խաչին խորհրդոյ· ի շաւաւիղէ ելեր որդեակ. ելեալ բազմեցար ննջեցար իքր զառիւծ.— *Ասէ Ած. մարդարէին առաջնոց, եւ բարեկամին իւրոյ Մովսէսի…:*

ՃԼ.— էջ 267*բ*.— Նորին Քարոզ վասն կաթին գիտութեան եւ հերձուածողաց, ի բան առակին որ ասէ· կթեայ կաթ զի եղիցի իւղ· ապա առաւել ճշմեսցես զպտուկսն՝ ելանէ արիւն.— *Քաղցր են ի քէմս իմ բանք քո քան պղեղր բերանոյ իմոյ…:*

ՃԲ.— էջ 293*ա*.— Նորին քրիստովին, ի դէմս բահանայից եւ ժողովրդոց· ի բանն· Այր մի իջաներ յերուսաղիմէ յերիքով եւ անկաւ ի ձեռս աւազակաց, որք մերկացուցին եւ քողին կիսամահ.— *Աւանն խաստատունք քէ բարի է միաբանիլ ընդ բարիսն քան ղօրոշիլն…:*

ՃԿ.— էջ 312*բ*.— Նորին Քարոզ Բուն Բարեկենդանին, եւ մեծի Բշխին այլ պատշաճ, ի բան մարգարէին Դաւթի· Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ նմանեցաւ անասնոյն է պինդ էր պատիւ մարդոյն…:

ՃԴ.— էջ 333*բ*.— Նորին դարձեալ յառաջին կիրակէն, ի բանն՝ ձրագ մարմնոյ ակն է, երբէ ակն առատ է.— *Ամենայն բանք առակաւոր քարոզութեանցն Քրիստոսի դիւրաւոր են…:*

ՃԵ.— էջ 355*ա*.— Նորին Քարոզ մեծի Բշխին, ի բանն՝ Նմանեցաւ արքայութիւնն երկնից ծ կուսանաց, որոց առեալ զլապտերս իւրեանց, ելին ընդառաջ փեսային եւ հարս·:— *Որքան մարդն ի հեչտութիւն աշխարհիս է ըմբռնեալ ոչ իմանայ դիմաճան կենացն…:*

ՃԶ.— էջ 377*ա*.— Նորին Քարոզ Մեծի Բշխին, ի բանն Աւետարանին· Իբրեւ եկն Յս· ի տուն Սիմոնի բորոտի մատեաւ առնայ կին մի, եւ ունէր շիշ իւղոյ ծաղրագին, թափեաց ի գլուխ նորա եւ ելանէր.— *Անունս օծեալ քարքմանի, լսել մերոմս լսելոյ, եւ է օծումն յարդանդի կուսին…:*

ՃԷ.— էջ 392*բ*.— Նորին դարձեալ Քարոզ Բշխի աւուրն. յաղագս հաղորդութեան, ի բանն· Քանիցս անգամ քէ ուտիցէք եւ րմպիցիք. գիտի Տեառն պատմեցէք.— *Վարդապետք սուն քէ հաղորդութիւնն է խորհուրդ սիրոյ…:*

ՃՀ.— էջ 416*բ*.— Դարձեալ Քարոզ վասն սուրբ հաղորդութեանն. ի բանն Տեառն· Մարմին իմ ճշմարիտ կերակուր. արիւն իմ ճշմարիտ ըմպելի.— *Ի փրկական խորհուրդ հաղորդութեանն Քրիստոսի…:*

ՃԹ.— էջ 429*բ*.— Նորին դարձեալ ի խորհուրդ Սր· Աւագանին: Աբար Մովսէս աւագան ջրոյ զի լուսացին բահանայք.— *Գրեալ է ի գիրս Արարածոց, յորժամ Նահապետն Ցակոբ էջ ի Միջագետս Ասորոց…:*

Կ.— էջ 447*բ*.— Դարձեալ ի նոյն խորհուրդ ոտնալուայիմ. աւրինակաւ ի տաճարն Սողոմոնի.— *Գիտելի է զի ևօթն ազգ իրք կայր ի տաճարն Սողոմոնի…:*— Տես նաև վերր համար ՅԹ:

ԿԱ.— էջ 457*ա*.— Սրկբռբդ Կիրակէի Ադուհացից. Յովհաննու Ոսկիբերանի աւացեալ ի Ղուկասու Աւետարանի Մեկնութենէն.— *Յայնժամ վարդապետն բարեբան՝ յորժամ աչակերտն դիւրահաւատն…:*

ԿԲ.— էջ 482*ա*.— Երաւելեանն Սարգրսի Վարդապետի ասացեալ խրատ հոգեւորական.— *Եւ արդ քննեսցուք հղրարք պինդ են հաւատք…:*

ԿԳ.— էջ 495*բ*.— Նորին Յովհաննու Մանդակունոյ ասացեալ վասն ոխակալաց եւ ինհահանց.— *Ահեղ անօրէնութիւն եւ աստուիկ չարութիւն տեսանելմ գոխակալացն…:*

ԿԴ.— էջ 514*բ*.— Նորին Յովհաննու Մանդակունեցւոյ ասացեալ վասն բարկացողացն.— *Ամենայն բնութիւնք մեղաց՝ եւ պիղծ ազտից անօրէնութիւնքն ջանան ի մարդկանէ ծածկել զանօրէնութիւնս իւրեանց…:*

կն.— էջ 532բ.— Նորին Յովհաննու Մանդակունեցւոյ ասացեալ վասն մախասնաց նախատնձու.— *Ոչ ինչ պիտոյ են յաղագս սիրոյ նորադարձիս խնդրել, զի ունիմք զնոյն ինքն զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս սիրոյ վարդապետ մեզ...*։

կջ.— էջ 548ա.— Նորին Մանդակունեցւոյ ասացեալ վասն հարցուածոց եւ պատուհասից.— *Բազում են կերպարանք պատուհասից...*։

1016

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ

(Թէ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×3·5։ էջք 352։ Հանգամանք յաւ ընդհանուր առմամբ։ Ա–Գ պըրակներ կը պակսին. Դ. պրակը քայքայուած։ Թուղթ հասարակ։ Գրիչ՝ Սարգիս վարդապետ։ Գրութիւն այլազան, երկաթիւն, կաշխանելը կարմրագիր առաջին պրուքեան մէջ։ Նոտրագիր։ Ուղղագրութիւն տկար։ Կաշկանդ տախտակեայ դրբոյմատարդ։ Գահպանակ քղքնայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ քերթ, ժանդպոյն մելանով, բոլորգիր, երկաթագիր տառերով խառն, աստուածաբանական բովանդակութեամբ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1ա.— Եկն ոմն իմաստասէր կրաւնաւոր առ սուրբն Ներսէս եւ ասէր Քէ առանձինն առեր դովութիւն ի մեծապօլսոյ վարդապետ մեզ...։

կզ.— էջ 548ա.— Նորին Մանդակունեցւոյ ասացեալ վասն հարցուածոց եւ պատուհասից.— *Բազում են կերպարանք պատուհասից...*։

1016

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ

(Թէ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×3·5։ էջք 352։ Հանգամանք յաւ ընդհանուր առմամբ։ Ա–Գ պըրակներ կը պակսին. Դ. պրակը քայքայուած։ Թուղթ հասարակ։ Գրիչ՝ Սարգիս վարդապետ։ Գրութիւն այլազան, երկաթիւն, կաշխանելը կարմրագիր առաջին պրուքեան մէջ։ Նոտրագիր։ Ուղղագրութիւն տկար։ Կաշկանդ տախտակեայ դրբոյմատարդ։ Գահպանակ քղքնայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ քերթ, ժանդպոյն մելանով, բոլորգիր, երկաթագիր տառերով խառն, աստուածաբանական բովանդակութեամբ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1ա.— Եկն ոմն իմաստասէր կրաւնաւոր առ սուրբն Ներսէս եւ ասէր Քէ առանձինն առեր դովութիւն ի մեծապօլսոյ վարդապետ մեզ...։

Ցարժէ այս կենացս իրէ միճ այլ կենացն մինչ մէկ միւ մազ,
յորժամ բաժանի հոգին կու վերնա շատ մարդոյ վրռազ
էր կամիս սիրել զայն իրմն որ կենայ հետ էեզ զէտ ի վազ,
ծոռզովէ դու զանազ բարին եւ արա գինէ էեզ ի սազ,
որ յօրն մահուն հոգիդ ու մարմինդ չտանու մազէ մազ։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.

էջ 11ա.— *յորոց ազատեսցէ զրարմամէզ գծողս, տէր Սարգիս վարդապետ վերաձայնեալս, յաւիտենական տանջանացն, եւ զծնօղս իմ. եւ ազատիչ Սրբ. երրորդութիւնն աւրհնեալ եղիցի յաւիտեանս յաւիտենից ամէն*։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.

էջ 1բ.—

Զեռս երթա դառնա ի հող,
զկրս մնա յիշատակող·
զձեղ աղաչեմ, ով ընթերցօղ,
վասն իմ առ Տէր լինիք մաղթող։
Ցիշնէջիք զսուտանուն Ղազարս։

Ա.— էջ 62ա.— Ցաղագս պատմութեանն Գալհուլին։ Էր սայ մեծ քաղաքար եւ տէր արեւելեան աշխարհին։ Էր իմաստուն եւ առաքինի, սիրէր զաղքատութիւն, առէր զայս կեանքս, եւ հոգայր ըզմահն. եւ այսպէս հոգայր զայս կեանս եւ ասէր. Փառք Աստուծոյ կենդանոյն որ կայ եւ մնայ յաւիտեան։ Եւ ասաց ընդ իւր անձրն կաֆայ զայս։

Բ.— էջ 11բ.— Գովեստ կաթողիկոսաց, վարդապետաց, եպիսկոպոսաց, Հայոց.— *ի ղերապետական գլխոյն զերապատուելոյ*...։

Գ.— էջ 23ա.— Նախերգան.— *Ով զասք լուսեղբայիկ եւ կայծառք աստեղափայլ սուրբ հանդիսից*...։

Դ.— ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 2

Մ. Խորենացի

էջ 50ա.— Ցաղագս Աչխարհագրութեան.— Ցաղագս աչխարհագրութեան ո-չինչ գտանեմք յաստուածային գիրս ոճով ասացեալ...։

Ե.— էջ 76ա.— Ցաղագս Նոքա Հրաշիցըն։

Զ.— էջ 77ա.— Ցաղագս Խրատու եւ իմաստութեան խօսք փիլիսոփայից։

Գրասարքն ասէ. Աւտարք ի ճանապարհէ, խակ անխրատք յիրէ իւրեանց մոլորին հանապազ։...

Փիլիսոն ասէ. Զհոգի մահ ոչ կոթուանէ, այլ անմաքուր կենանք. յորմէ Տէր Աս. ազատեսցէ զմարդիս հոգին, ամէն։

Է.— էջ 96ա.— Սակս Աւերմանն Իլիոնի եւ շինելոյն Հռոմայ.— ի ժամանակս Ազդանի գատաւորի առաս Իլիոն այսպէս ...։

Ը.— էջ 99ա.— Ի գաշնաւ(ն)էն գառնածու.— Ի ժամանակս Մահմեդի հասեալ առ մեզ այր ճշմարիտ, որ գրով եհող մեզ զպատմութիւնս...։ Չմմտ. հետադայ թ. 1288, ԹԸ։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 111ա.— Ով պատուական ընթերցաւղք, յորժամ ընթեռնոյք զպատմութիւնս ... զԱծ. մեծաձայն փառաւորեցէք, եւ զանպիտան գրիչս զմարգիս վարդապետ, և զհոգեւոր հայր իմ զհամեստիկ մարկոսն յիշման արժանի առնէք, եւ յիշողք յիշեալ լիցէք, ամէն։

Թ.— ԱՌԱԿԱԳԻՐՔ.— 1

էջ 111ա.— Այլ առակ յաղագս պէս-պէս խրատուց եւ զանազան ցուցմունիւ ի գազանաց եւ անասնոց առնիղ երբեմն յանձնից եւ երբեմն ընչաւորաց։

1.— Գայլքն առ ոչխարս հրեշտակ ուղարկեալ ասեն։...

100.— էջ 164բ.— Աղքատ մի երթայր ի գեղ մի եւ հիւանդացաւ եւ անկաւ ի վէր ճանապարհին։... Ցուցանէ առակս Քէ են մարդիկք որ այս կեանքս [Այսպէս կանգ կ'առնէ. յաջորդը տարբեր բան է]։

էջ 165, միաբուն, բոլորակները կարմրըպրիպ.— Այս են աւուրքս ամառոց պատրաստ կալոյ։

Այսպէս են գրել յոմանց խմաստնասէրք. Եթէ այս աւուրքս որ ծնանի ոչ ապրի, որ հարանիս առնէ ոչ ուրախանայ, հիւանդանայ դիժարար առողջի, որ չինէ ոչ բնակի, որ ի ճանապարհ երթայ ոչ աջողի, որ ի պատերազմ երթայ ոչ յաղթէ, որ վաճառէ ոչ չահի, եւ ամ. բանից չի աջողել. պատրաստ կաց յայս աւուրքս։

էջ 166, գատարկ։

էջ 167ա.— եւ եթէ ողորմած ղողորմութիւն գտցեն...։ Ով սբ. ընթ[եր]ձող, յիշեա զանդիտանս, եւ զու յիշեալ լիցիս յաստուծոյ։ Ամէն։

Ժ.— էջ 167բ.— Վասն ձգանաց մարմնոյն։

էջ 170, գատարկ։

ԺԱ.— էջ 171–193, միաբուն, բոլորակներըր կարմրագիծ.— Ցաղագս արեգական և լուսնի խաւարման, Արիստոտէլի.— Ցաղագս խաւարման լուսնին, ասացեալ մեծի իմաստնոյ Ճեպեմիոսի եւ Հերմիանոսի։— Ցաղագս արեգական պաթուհնային, ասացեալ մեծի իմաստնոյն Արիստոտէլի, Ճեպեմոսի։— Ցաղագս ընծայման լուսնին, ասացեալ մեծի իմաստնոյն Անդրխասայ։— Գրասքի, զլուսին տես քէ որ տանուտէր է եւ զհրամանքն այն աչխարհին վերայ արա եւ գործդ յիշեա.— Վասն խաւարման լուսնի ի վերա ամառց. ըզծող սորին յիշեա։

ԺԲ.— էջ 194.— Տումար արեգական և լուսնին, որ ցուցանէ զկենդանակերպքըն, զաստիճանքն, եւ զմասունքն զծնունդ լուսնի, եւ զլրումն, եւ զայլ ամ. կարգաւ, դժամն։ Առաջին գասագանն կենդանակերպքըն արեգական, երկրորդն աստիճան, երրորդն մասունք է, չորրորդն գօտիք աստեղաց, հինկերորդն աւուրք ամառոց է, վեցերորդ չարաթագիրն, եօթներորդ լուսնագիրն, ութներորդ ժամք ծննդեան լուսնի, իններորդ մասունքն է, տասներորդ մանգիլքն լուսնի, որ ցուցանէ գամ. ան-

սրղալապէս կամօքն Աստուծոյ։ Դարձեալ ծանիր, զի յամի ծննդեան Տեառն մերոյ եւ փրկչին Ցի. Ռի. Ռոժէ Քվին, եւ հռոմայեցւոց Քվին ՌՃԿէ, եւ Հայոց Քվին ՌԿԴ [= 1615], եւ լուսնադիրն Ա էր, եւ լման դիրն ԺԶ, եւ դիր չարաթուցն Ա էր, եւ այլն կարգաւ երթայ, եւ ի նահանջին ամին Քիւ մի յաւելնայ...։

էջ 195–211, ամբողջովին սեւ մելանով. տառնեակ մը գաւազաններ, յարակից ծանօթութիւններով։

էջ 212–213.— Գարունակք երկնից։

էջ 214.— Տաղաչք երիցուի.— Եօթը կարգ պարիսպներ գծուած լարփւրինքոսի ձեւով։

էջ 215.— Շարժումն մոլորականաց ի գօտիս իւրեանց։

ԺԳ.— ՀԱՆՆԱՒՈՒԿԻ.— 1

Ն. Շնորհալի

էջ 216ա.— Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթուղիկոսի ասացեալ է համեղուկս, վասն ուրախութեան մարդկան։

Ծանօթ.— Ընդամէնը թուով 139 հատ են։

Ա.— ԱԴԱՄ

Կաթուղիկոսն էր անխաւսատ,
իւր վիճակէն ոչ չէր ի զատ,
այնչափ մեղանչ ապար նա չատ,
Տեառն իւրոյ վճիռ մահու եհատ։

ՁԻԳ.— ՆՈՐՍԷՍ

Ումն չնորհաց հայկազածին,
յայտնուեաւ առնէր կենաց բանին,
Քէպէտ չհասաւ աւարտ նմին,
յոյժ գեղեցիկ են բանք նորին։

ՁԼԹ.— ԱՐՑԱԿՆ

Նայ բարձրանայ այբէն ի քէն,
եւ խոնարհի գաւազեալ անդրէն,
ամէն գրի հինգ աւր իւրմէն,
դընայ ըզվից ամիս ամէն։

ԺԴ.— էջ 231բ.— Այս է նշանն Սր. Գեղարդեանն եւ այսու աւրինակաւ ճանաչէէ որ ոչ խաթեն զնոյ նեզգաժոտ ազգն Հայոց որ թագաւորք սուրբք եւ աստուածասէրք բերեալ գերկնայինն պսակն սր. հաւատացն Ցի. եւ յամ. սր. եկեղեցիս հռչակաւորեցան Ցի.— Եւ արդ Սր. Գեղարդն Ցրիստոսի երկնաւին զանճն լուսոյ կայ ի խաւարի ծածկեալ յաշխարհին Հայոց...։

էջ 233բ.— Պատմութիւն Սր. Տճառաբինականաց Ցի. Այ. մերոյ։

էջ 235ա.— Այս են ուխտատեղիք որ հաստեալ կան մարմին ի կոստանդնուպաւլիս.— Առաջին փառաւոր եւ մեծ յեկեղեցին Այիա Սոֆիա...։ ...Թլն. Թձի տուք Քան Մուհամատ ըստամբոլ առեր ամէն։

ԺԵ.— էջ 241ա.— Թվականի առհասարակ մինչ առ մեզ.— Ազամայ մինչեւ ի Ջրհեղեղն ամք ՍՄՆԲ...։ ... Իսկանգ մերքան Քաղաւորեաց ՉՀ Քլն..

ԺԶ.— էջ 244բ.— Կաղանդագոյց արարեալ Սրբոյն Կիւրեղի Հայրապետին։ Ասացեալ է ցառագս որպէտութեանն տարբոյն.— Երբէ կաղանդն կիրակի հանդիպիլ՝ ձմեռն պինդ ամառն խորչակ երաչու, հողմն հարաւ շնչելով...։

ԺԷ.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՊԼՆՋԻ ՔԱՂԱՔԻՆ.— 1

էջ 246ա.— Պատմութիւն Պղընձէ Քաղաքին, զոր թարգմանեալ է տաճիկ լեզուէ ի հայ լեզու ի խրատ ազգ իւ շահ իմաստնոց.— Կայր ի Գաղտատ խալիֆայ մի յորում անուն էր Աբդլմելիք...։

ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ.— 1632

էջ 277բ.— Թարգմանեալ եղեւ բանս ի տաճկաց ի հայ լեզու ի Գրիգորիս կաթուղիկոսէ Հայոց Աղթամարայ, շնորհազարթ իմաստութեամբն, զոր եւ ողբերս և ասացուածոցն ինքն է ասեր, եւ գեղեցկացուցեր բազմիմաստ եւ հանճարեղ իմաստութեամբն իւրով, ի հաճոյսն եւ ի գովեստ ընթերցողի եւ ուսումնասիրէ մանկանցն. որ յիշատակն աւգտակար եղիցի, եւ աղօթիւք նորա Տէր մեզ ողորմեսցի, ամէն։

Գրեցաւ Քլն. ՌՁԱ։

ԺԸ.— ՊԱՏՄ. ԽԻԿԱՐԱՑ.— 5

էջ 278ա.— Պատմութիւն Խիկար.—

Զայս ամենայն ուսուցեալ Նաթանայ քեռորդոյ իմոյ, ես Ինկար զպիր ...։

Էջ 292ա.— Այլ խրատ հիկարայ զոր ասաց բերդորդոյ իւրում Նաթանայ.— Որդի Նադան, որ ընդ ականջն ոչ լսէ՝ ընդ թիկունն եւ ընդ լանջս լսեցուցանէ ...։

ԺԲ.— Էջ 296ա.— Պատմութիւն գերեցիկ, վասն առակ իմաստութեան.— Այր մի էր իշխան ի քաղաքի եւ ունէր անչափ պանձ որ չկայր ան համար եւ ինքն ծնրացնալ էր եւ ոչ ունէր զաւակ ...։

Գրեցաւ Թվ. ՌԿԳ [= 1614]։

Ի.— Էջ 309բ.— Պատմութիւն Դաստուտակին.— Ի ժամանակս Աւդոստոսի Թագաւորին եղեւ աւետիս կուսին ...։

ԻԱ.— Համառօտ ժամանակագրութիւն։

Էջ 315ա.— Այս են թվականք տաճկաց Թագաւորաց եւ այլազգեաց։

Ի Թվ. Հայոց ՆԿԷ զարքեաւ աստուածասաստ բարկութիւն, եկին ազգ տաճիկք ի վերայ քրիստոնէից եւ կոտորէին անողորմ ի Վասպուրական, յաւուրսն Սենեքարիմայ։ Եւ Սենեքերիմ նեղեալ այլազգաց ետ զաչխարհն իւր ի Վասպուրական Թագաւորըն յունաց եւ մնկնեցաւ Սեբաստիայ ե որդոյն, որ է Դաւիթ, Աւոտ, կոստանդին, Վեստ, Ապուսահլ։

Թվ. ՆՀԸ, արձակումն եղեւ սատանայի։

Թվ. ՐՁԺ, Ջրհեղեղն եկ։

Թվ. Կ, երեւեցաւ Մահմետն։

Թվ. ԿՐ, բաժանեցան Վրացիքն ի մխարանութենէ Հայոց։

Թվ. ՀՐ, վերբէնչ էառ Թուրքն։

Թվ. ՇԺԳ, բարձան Քաղաւորքն յԱնոյ, որ էր վերջին Թագաւորն Եռվանէից։

ՇՒԵ, Ծռանդն էառ զերուսաղէմ։

ՇԺ, ոչ վառեցաւ լուսն երուսաղէմի աւուր չարաբու այլ ի կիրակի Ժ ժամուն։ Ծռազատիկ արարին առ։ ազգ։ Հայք եւ Ասորիք ուղիղ մնացին։

ՈՂԱ, Պաչուն էառ զկարնոյ քաղաքն, զՀոռոմք եւ զեզնկան։

ՁԺԳ, չահպատինն տարաւ զվարդան Վարդապետն ի մատ Հոլաուն խանին, բազում բան իմաստութեան հատուցումն արար եւ մեծաւ պատուով պատուեաց զդվարդապետն։

Թվ. ՁԼԶ, ելաւ Թամուրլանկն բազում զաւրաւք ի Սմրղանդայ, եկեալ աւերեաց զԱնատաս, դնաց յԱնկուրիայ, զՊոնթքարին Իլդրում Պայազիտն եդիր գաֆգն։

ՁՂ, այրեցին զխոշ անի Մարզպետան։ Զսպիտակ տաւղպատն ի Հայոց վերուցին։

ՁԱ, Ջրհնչահն զեղբնկան առաւ։

Թվ. ՁՐ առաւ սուլթան Մահեմետն զՍտամբաւլ։

ՁԺԸ, մահն անկաւ ամենայն աչխարհս։ Նաղաշ Վարդապետն զՈղբն ասաց։

ՁԼԱ, մեռաւ սուլթան Մեհեմետն եւ նստաւ որդին սուլթան Պայազիտն։

ՁԿԲ, եսպան սուլթան Սելիմն զՊայազիտն, հայրն իւր եւ ինքն նստաւ։

Թվ. ՁԿԴ, սուլթան Սելիմն գնաց ի Զալտրանն, կուռեցաւ հետ շահին եւ կոտորեաց գշահն, եւ ՁԿԶ գնաց առ գՇամ եւ գՄսր։

Թվ. ՁԿԸ, սուլթան Սելիմն չարացաւ տղայ ժողովեաց քրիստոնէից։

Թվ. ՁՀ, մեռաւ Սելիմն եւ նստաւ ի Թոխատ սուլթան Սուլեմանն։

Թվ. ՁԹ, տաճիկն առաւ զՏրապիզոն։

ՁՀԷ, աթամանայ խալիֆան ելաւ։

Թվ. ՁՀԶ, տաւուիլու հոռոմն գլուխ քաչեց, Հուսէին փաչան գնաց եւ կոտորեաց եւ վերոյց գնոսա։

ՁՂԷ, Ալխասն եկաւ գՆունքարն տարաւ Թարեզ նդաւրէն ի վերայ եւ աւերեաց գԹարեզ։ իսկ տէրն Թարվիզու Շահ Տամանն եկեալ աւերեաց զբասեն, զՆունս, զԱրզրում, զԵրբրան, զնեղի, զեզնկան, զԲաբերթ եւ Սպեր։

ՌԲ, Ռոնթքարին որդիքն կուռեցան ի կաւնիան, Սելիմն զՊայազիտն փախուց մինչեւ ի յԱրզրում, եւ գնաց ի Շահն Գ որդոյն, անտ սպանին։

ՌԾԲ, մահ տարծեցաւ։

ՌԾԵ, գնաց սուլթան Սուլեման ի վերայ Փէչայ, առին գՊիպրոս։

ՌԻԴ, մեռաւ Սելիմն եւ նստաւ սուլթան Մուրատն։

ՌԻԼ, զերեւան դերեցոյց Լալայ փաչան, ՀՌ գերի հանեց Հայոց ազգէն։

Ռվ, պչալման վերուց սուլթան Մուբարեր։

ՌՎԴ, Աւետման փաչան դիմարեղ առաւ։

ՌՎԳ, մեռաւ սուլթան Մուրատ, նստաւ որդին սուլթան Մեհմետեան։

ՌՎԴ, մեռաւ սուլթան Մեհմետեան, նստաւ որդի նորա սուլթան Ահմատեան։

Ծանօթ.— Գրիչը սուլթան բառը մէկ անգամ միայն – ՌԻԴ – լոյ դրած է, միւս բոլորը առանց Լի ն, սուլթան։

ԻԲ.— էջ 317բ–320, աղիւսակներ, պուչակութիւններ, տոմարական տեղեկութիւններ, եւլն։

ԻԳ.— էջ 321ա., անվերնագիր.— Թագաւոր մի կամեցաւ աշտարակ չինել, եւ որչափ ցերեկն չինէին՝ գիշերն ի փուլ գայր...։

Ծանօթ.— էջ 325, ստորին լուսանցքին, չեղագիր. «Միկարայ Պատմութեան կրկնութիւն է»։

Ցիշատակագրութիւն.—

էջ 327ա.— Նոտարդիր, անհարթ.— ի հրօտից ամսու ԻՀ, ի փառբս Ռս.ի։ Հօրէ Ամէն։

Տէր ինձ ողորմեա Ռս. Ած. քո սբ. Նահատակին բարեխօսութեամբն ողորմեայ տապալդրօղի սորա դանդրժան մեղաւոր ընտեփանոսին եւ Սարգսին եւ իմ մայրիկ Անահտոն եւ քոյր իմ Աճամին. եւ ով որ հանդիպիք օրինակելով կամ կարդալով ողորմի ասէք, Ամէն։

էջ 327բ, դատարկ։

ԻԴ.— էջ 340ա.— Այս է Պատմութիւն ձգնաւորի Ալէքսիոսին.— Այր մի էր ի քաղաքին ըմատաթոլ, յոյժ մեծատուն եւ իշխան...։

1017

ՑԱՂԱԳՍ ԵՐԿ. ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ.— 4

ԹՐԳՄ. ՍՏ. ՍԻՒՆԵՑԻ

Բաքերդ ՌՂԸ=1649

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×5։ էջք 566։ Հանպամանք լաւ. առաջին պրակին թերթերը փրթած։ Թուղթ տոհմուն։ Գրիչ՝ Մելքիսէք երէց։ Գրութիւն՝ խորագիրները, ըսկզբնատողերը եւ գլխագիրները կարմիր, մըննացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 27 տող։ Բոլորագիր յստակ։ Համառօտագրութիւնք դրեթէ սովորական։ Գունաւոր զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր գլուխի սկիզբը. գլխազարդ էջ 119բ, 258ա, 487ա. խորանազարդ էջ 3։ Կալեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ, փրթած։ Մագաղաթեայ պահպանակ սկիզբը երկու թերթ, իսկ վերջը մէկ, երկաթագիր Աւետարանի մասն։ Կնիք բոլորչի կարմրադրոշմ, ոչ շատ յըստակ. «Քէչէդրոս Պատրիարք Երուսաղէմի, ՌՄՀԲ», էջ 3 լ.։ Ստացող՝ Մինաս Վարդապետ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1ա.— Դիոնէսի Արիսպագացւոյ եպիսկոպոսի Աքենացւոյ առ Տիմոթէոս եպիսկոպոս եփեսացւոց, Ցաղագս երկնայնոյն հրահանգապետութեան։

էջ 3.— Քահանայակցի Տիմոթէոս, ի Դիոնէս Քահանայէ, ցաղագս երկնայնոցն Քահանայապետութեան։ Գլուխք Առաջին.— Ամենայն տուրք բարիք եւ ամենայն պարգեւք կատարեալք ի վերուստ է իջեալ առ ի Հօրէն լուսոյ...։

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 561բ.— Ով երանեալ տուրք հայրդ մեր հոգեւոր, հանդիպողք տուրք մատենիս, անմեղադիր լերուք խոշորութեան գրիս եւ սղալանացս. զի իբրեւ զծով տատանեալ եւ ողորկեալ կայայք ի ձեռս բազմակուլ արհաւարքաւ անօրինացն. զի ոչ մի անգամ

միտք իմ հաստատ լինէր ի վերայ գործոյ արուեստի իմոյ։

Գլխաւոր յիշատակարան.— 1649

էջ 562ա.— *Փառք համադոյ եւ միասնական Սուրբ Երրորդութեանն...։*

Որ եւ բազմազեղ շնորհիւն եւ առատ ողորմութեամբն սկսեալ, եւ անճառելի զբաղութեամբն եւ անհաս աստուածային խնամովն յանկ հանեալ աւարտեցաւ սուրբ մատեանս՝ որ է ծածկեալ աստուածային գանձիւն, որ կոչի Աստուածաբանութիւն Դիոնէսիոսի Արիսպագացւոյն, ի դաւառս Ջաղեցոց, որ այժմ ասի Բաքերդ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնին, որ է միջի եկեղեցին քաղաքիս, ձեռամբ յոգնամեղ եւ զհողոյ հասասար անարհեստ քարտուղարիս, վատթարեալ Մելքիսէք երիցուոյ, ի խնդրոյ մեծի բարեւնոյ, քաջ եւ արի Մինաս վարդապետի։ Որ եւ յոգնաբազէ տենչմամբ, և ջերմեռանդ սիրով, ցանկացեալ եղեւ աստուածային գանձոյս, որ լի է շնորհօք եւ եօթնարփեան իմաստութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ։ Եւ ստացաւ զսուրբ մատեանս ի հալալ եւ արդար ստացուածոց իւրոց, ի վաչելումն անձին իւրոյ, եւ ի պայծառութիւն սուրբ եւ կաթուղիկէ եկեղեցւոյ, եւ ի լուսաւորութիւն մանկանց սիոնի, եւ ի պարծանս համանդամոյն ազանց։ Զոր եւ Տէր Աստ. մեր բարիւք վայելել տացէ, եւ զառաքաստ մտից նորա երկնային հրաժարան շնորհիւն յցուսցէ։

Զի եւ աստուածային դիտութեամբն, եւ առաջնորդութեամբ ամենասուրբ Հոգւոյն, բացայայտեցաւ զոր ի սմա կան հաստեալ գեղումն աստուածային պարգեւացըն զանազանապէս, առ ի հասկանալ եւ չահիլ սմ. ումեք զզօրութիւն բանի մտաց սուրբ դրոցս։ Եւ յետ առաեցաս ելանելոյ ընդ սրբոց երկրատեան վարդապետաց դասուն դասակից եւ պսակակից արասցէ, հանդերձ ննջեցելոյք խրովք ամէն։

Եւ արդ մեղօք մածեալ եւ դանարժան ծառայիցդ Յառաջս Աստուծոյ, անկեալ առաջի ձեր, ով աստուածաբեալ դասք սրբոց, հայրք եւ եղբայրք մեր, աղաչեմ աղաչեմ զձեզ, եւ արտասուաթոր աչօք եւ մոխրամած դիմօք, հայցեմ ի ձէնջ զի որք հանդիպիք սմա, յիշման արժանի առաքինիք գիս եւ զծնողս իմ եւ զուսուցիչս իմ, եւ այլ սմ. արեանառու մերձաւորաց մեր, եւ խնդրել առ Տէր զթողութիւն յանցանաց մերոց, և որ առաւն է ի տուրս բարեաց չնորհեսցէ Քրիստոս ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշեցելոցս իւր միւսանգամ գալստեան ամէն։

Եղեւ կատարումն սուրբ տոհմս ի Քրիստոսէ ընտրելութեան Հայոց ՌՂԸ, ի Նաւասարդի ե, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ամէն։

էջ 564–566, դատարկ։

Ցիտնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1802

էջ 2, չեղագիր.— *Ջատացող դրքոյս զտէր Թէոդորոս պատրիարքս Սրբոյ Երուսաղէմի յիշեցէք ի Տէր, զոր եղի յիշատակ ի գրչատունն Սրբոց Յակոբեանց հրաշալեան Աթոռոյս ամ. Հայոց, ՌՄԽԱ, եւ ի հոկտ. Թ ին։*

1018

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՂՈՒԿԱՍՈՒ.— 5

ՄԱՏԹԷՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×13×3։ էջք ՄՀԱ։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ գորշորակ։ Գրութիւն՝ խորագիրները, բնաբանները եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 29 տող։ Բոլորգիր։ Համաուսումնադրութիւնք յոյժ առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ։ Դատարկ թուղթք՝

սկիզբը երկու Քերթ, իսկ վերջը մէկ Քերթ Քուղք եւ մէկ Քերթ մաշտաղաք: Կնիք բո-լորչի սեւագրով, «Է: Ցիւ. Ծ. Ժառայ Ե-սաի Վարդապետ», էջ Բ, յա:

ՐՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Բ.— Ցանկ Աւետարանիցն Գագուա-ծու:

էջ դ.— Նաւաստ եւ յետին աշակերտի Մաթէոս նամծացւոյ Ցվաճնոյ եւ Գրիգո-րի աշխատասիրեաց, հաւաքումն բանից յԱւետարանէն Ղուկասու, եւ բարոզ յոյովք ի վայելումն մանկանց Հայաստանեայց.— ուսումն յընդունել զխրատս հոգէ-շահս: Ցորժամ սկսանի ընթեռնուլ զգիրս սուրբս, չորս կերպիւ այսպանի...— Հմմտ. Քիւ. 643:

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

էջ մկէ.— Աղէ ես վերջինս սպասա-ւորաց բանին եւ տրուպս բանասիրաց Մատ-թէոս քահանայ...:

էջ մկը.— Զի՞նչ է նախատօնական զոր առնեմք տէրունական տօնից յերեկորեայն, իսկ սրբոցն ոչ այսպէս...:

1019

Ա.— ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ.— 5

ԳՐԻԳՈՐ ՑԱՔՆԻԱՑԻ

Տեղի 1732

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×3: էջք 482: Հանդա-մանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրիչ իշխատ-խոս: Գրուքիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնա-տողերը եւ ղեկագիրները կարմիր, մնաց-եալը սեւ մելանով, էջ 1–382 երկսիւն, էջ 1–22 եւ 95–382 նոտր չեղագիր, 23–94 բո-լորգիր. էջ 383–482 մխասիւն բոլորգիր, բացի 383 էջէն: Առաջին մասին մէջ 26 տող, իսկ երկրորդին 33: Համառօտագրու-թիւնք առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ:

ՐՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— ԼՒ. ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ

էջ 1ա.— Այս ինչ է ի գիրս Ստորո-գութեանցն:

էջ 3ա.— Նաւաստիի Ցօհաննու Հայոց փիլիսոփայի եւ վարդապետի, հաւաքումն համառօտ վերլուծութեամբ Ստորոգութեան-ցըն Արիստոտելի ի Գրիգորէ աշակերտէ.— *Ստորոգութիւնք վասն այն կոչին զի տատ-նեաքինն ամ. սեռականադոյն սեռք են...:*

Բ.— ԼՒ. ՊԵՐԻԱՐՄԵՆԻԱՍԱՑ.— 5

Գր. Տաթեւացի

էջ 116բ.— Նորին Ցօհաննու Որոտնեց-ւոյ, Համառօտ Լուծմունք Պէրիարմենիաս գրոյն, ի Գրիգորէ աշակերտէ.— Բն. *ըս-կիզբն եւ նախադրութիւն*: Լծ. *նոյն նա-խադրեալ բանիդ՝ նոյնդ է եւ սկիզբն դը-րոցդ...:*

Գ.— ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՔ ԱՐԻՍՏՈՏԷԼԻ.— 8

(Հանդերձ Մեկնութեամբ)

էջ 253ա.— Ստորոգութիւնք Արիստո-տէլի. Տասն Բան.— Բն. *[Հ]ոմանիանք ա-սին, որոց անունք միայն հասարակ, իսկ ըստ անուանն բան դոյացութեան այլ. որ-գան կենդանի մարդն եւ գրիաչն. քանզի ա-ցա անուն միայն հասարակ, իսկ ըստ ան-ւանն բան դոյացութեան այլ...*: Մեկ. *Հո-մանունութիւն լինի ըստ երկուս եղանակս, ըստ պատահման, կամ մտածութեան...*:— Հմմտ. Քիւ. 401, Դ:

Ցաւօք.— Լուսանցքի վրայ տեղ տեղ *լ'երեւելն մանրատառ լուծմունք:*

Դ·— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՕՄԱՐԻ·— 3

Ցակոբ Վրդ· Ղրիմեցի

էջ 383·— Մեկնութիւն Տօմարի զոր խնդրեալ Թօմայ Բարուձապետի Մեծոփեցւոյ, եւ սիրով գհայցուածս նորա կատարեալ Ցակոբ Վարդապետի Ղրիմեցւոյ·— *ըստ հայցուածս վերջնոյն բարուձապետի եւ երիցս երանելոյ···*։

էջ 384·— Գիտելի է ըստ կանոնացդ իմաստասիրաց· զի գիտութիւն ի չորս բաժանի···։

էջ 387·— Նախ թէ զիմ է Տօմար, բայց յառաջ եմն զայս խնդրելի է կանոն և սահման իմաստասիրաց գոյ։

էջ 478·— Նորին Ցակոբայ Վարդապետի Ղրիմեցւոյ, Ցաղագս տօմարական մակացութեանց, *թէ յորոց մարդկանէ արհեստեցաւ·— Գիտելի է դի նախ ի նախամարդաբէչն օրինադրեցաւ···*։

Ցիշատակագրութիւն·—

էջ 482·— 1732, *ապրիլի ի· Իգնատիոսէ Երեցաւ*։

1020

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ·— 5

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Չափ 20×14×2·5։ էջք 340։ *Հանգամանք լաւ*։ *Թուղթ հաստարակ*։ *Գրութիւն սեւորակ մելանով, մխաթեն*, 25 *տող*։ *Նոտր չեզալիր*։ *Համառօտագրութիւնք բաւական առատ*։ *Կայ նկարազարդ խաչաքարտեայ*։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–4, *դատարկ*։

էջ 5·— Ցոհաննու Հայոց Կաթողիկոսի Ցառաջաբան Պատմութեան·— *Զգաստ բուն դարուց ժամուց եւ ժամանակաց քէպէտ եւ խակապէս զՀօրէ առաց բանն դնել յիւրում իշխանութեան ի բաց մխանգամայն տարեալ ի մարդկայնոցս գիտութեանց···*։

էջ 9·— Արդ այսոքիկ քեզ բաւական ետացեալ յառաջաբանութիւն որով մարթասցես զալ բանիւ զրուցացն ճշդութեամբ առ ի մատուցանել զյանկիս եւ առնուլ զպատմութիւն···։

էջ 320·— Բան ինքնուրոյն սակս յիշատակի անուան իւրոյ·— *Թագաւորք ազատասանձասիրք եւ բարեպաշտօնք, իշխանք եւ պետք եւ հրամանատարք Հայոց, եղարբք մեր եւ առաքելք եկեղեցւոյ եւ փառք Քրիստոսի···։ Արդ այսքան բան ձեզ յինէն բաւականասցի· բայց անարժանս եւ ի հեղգ ապաշաւս Ցօհաննէս Նուաստ Կաթողիկոս Հայոց աղաչեմ*։

էջ 325–340, *դատարկ*։

1021

ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՑՑ ՅՈՒՆԱՑ·— 1

Թրգմ· ԳՆՈՐԳ ՎՐԴ· ՄԱԼԱՑԻՄՂԱՑԷ (1752)

Կ· Պոլիս 1811

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Չափ 20×15×1·5։ էջք 176։ *Հանգամանք չատ լաւ*։ *Թուղթ հաստարակ*։ *Գրիչ՝ Ցակոբ Վրդ· Մահլճցի*։ *Գրութիւն՝ խորագիրները եւ հրահանգները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաթեն*, 24 *տող*։ *Նոտր*

չեղադիր։ Համառօտապրութիւնք սովորականէն աւելի։ Կաչեկաղմ խաչաքարեայ, մասամբ ոսկեզօծ։

Ճակատ.— էջ 3

Աստուածային Պատարագ Սրբոց Հարցըն մերոց, Յօհաննու Ոսկեբերանի, Վասիլիոսի Մեծին, եւ Գրիգորի Աստուածաբանին։

Նորապէս թարգմանեալ ի Հելլենականէ առ Հայկական բարբառ ի Մխայիմ վարժ Գէորգ Վարդապետէ։ Ի փառս ամենամեծին Աստուծոյ, եւ ի լուսաւորութիւն Սրբոյ Եկեղեցւոյ։ Ցամէ փրկչին 1752, Ցուլիսի տասն եւ ևօթն։ Ի Կոստանդնուպօլիս։

Եւ այժմ օրինակեցաւ Անդրբանուպօլսեցի Գօղոս վերիմաստ Վարդապետի աշակերտ Մահճցի Յակոբ թարմատար արեզակի ձեռամբ, ի մխարանութենէ Աթոռոյն Երուսաղէմի ամենայն Հայոց։ Ցամէ փրկչին մերոյ 1811, եւ ի դիվեմբերի 1։ Ի Կոստանդնուպօլիս ի վէգիլարանն Սրբոյ Երուսաղէմի։

Ցիշատակ է ի դուռն Սուրբ Յակոբայ։

էջ 5.— Նախաբանութիւն եւ Թուղթ ի լոյս ածողի գրոյս.— Բանաստեղծի եւ իմաստագուսի տեառն Մատթէոսի Տիրալտօյեան Արքի Տիացօսիդ Ամենասրբուհի եւ Աստուածաքանագուսի Մելիտինոյ եղբայրասիրի, եւ արժանագուսի Տիտոսգամլոսիդ ամենայնի մերոյ տեառ.— *Ոչ միայն Աստուածաշունչք գործիք Սրբոյ Աստուածաքանութեան... որ եմ բանաստեղծիդ նուաստ ծառայ եւ հաւատարիմ աշակերտ Իէօրկիոս Սուղտուբիս, որ իսնեան։*

Ա.— ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՑ.— 1

Ցովհաննէ Ոսկեբերան

էջ 7.— կարգադրութիւն Աստուածային եւ Սուրբ Պատարագին Սրբոյ Հօրն մերոյ Ցովհաննու Ոսկեբերանի.— *Քահանայն որ պարտ է զԱստուածայինն կատարել ըստ Նորհրդածութեանն, պարտի յառաջագոյն խոստովանիլ և հաշտիլ ընդ ամենեսեան...։*

էջ 67.— Վերջ Աստուածային Պատարագիս Յօհան Ոսկեբերանին։

Բ.— ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՑ.— 1

Բարսեղ Կեսարացի

էջ 71.— Աստուածային Պատարագ Սրբոյ Հօրն մերոյ Մեծին Վասիլիոսի.— *Օրհնեալ Թագաւորութիւնն Հօր եւ Որդւոյ եւ Սրբոյ Հոգւոյն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից։*

էջ 103.— Վերջ Աստուածային Պատարագին Մեծին Վասիլիոսի։

Գ.— ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՑ.— 1

Գրիգոր Նազիանզացի

էջ 107.— Աստուածային Պատարագ Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Աստուածաբանի.— Նախասրբեցեալք.— *Աստուածային Պատարագս այս, մխայն սակ յաւուր քառասնորդաց, որպէս ի մէջ սերիկաց պրեալ է...։*

էջ 126.— Վերջ Աստուածային Պատարագին Նախասրբեցելոց։

Դ.— էջ 131.— Կարգաւորութիւն Եղեկոյեան ժամուն.— *Ետ օրհնելոյ քահանային սկսանի կարգաւորեալ վանականն ընծխելարկանն...։*

էջ 147.— Վերջ Կարգաւորութեան Եզեկոյեան ժամուն։

Ե.— էջ 151.— Կարգաւորութիւն Ասուաւտեան ժամուն.— *Ետ օրհնելոյ քահանային սկսանիմք...։*

էջ 164.— Վերջ Կարգաւորութեան Ասուաւտեան ժամուն։

Զ.— էջ 165.— Արձակականք տէրտուեակացաց տօնից, սահիք ի յերեկոյի, եւ ի յառաւօտուն եւ ի պատարագին ըստ կարգի։

էջ 167.— Վերջ Արձակականաց։

էջ 168–176, դատարկ։

1022

ՀԵՐՔՈՒՄՆ ՎԱՀԱՆ ՀԱԽԱՏՈՑ ԳՐՈՑ·— 4

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Ծաւալ 20×15×1: Էջք 144: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստակ: Գրիչ՝ Ճակրոս: Գրուքիւն ամբողջովին սեւագրակ մելանով, մխասիւն, 29 տող: Նոտք չեղագիր: Համառօտագրութիւնք քաւական առատ: Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ: Կնիք սեւագրօմ բոլորշի· «Տէր Գրիգորեան Տէր Մարգար, ١٢٨٣» [= 1834], էջ 6:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Էջ 1·— Շարունակութիւն կամ հաստատութիւն յառաջադոյն դրեալ մերումս տեսաբանի, կամ, Ծայռնի ապացոյց նոր հերձուածող լինելոյ վերապատուելի Հայր Մխայէլի Ջամչեանց· · ·— Հմմտ· Քիւ 359:

Ծիշտատակագրութիւն Գրչի ·—

Էջ 144, ատօրոտը, եղծուած·— Օրինակեցաւ ի նուաստ Ճակրոս յետին սպասաւորէ հոգեւարքուն դիտի· · ·:

1023

ԵՐԵՒՈՑԹ ԿՐԻՑ·— 1

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ· Կ· ՊՈԼՍԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Ծաւալ 20×16×1·5: Էջք Դ+210: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստակ: Գրուքիւն ամբողջովին սեւագրակ մելանով, մխասիւն, 23 տող: Նեղագիր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ:

Տպ· Երուսաղէմ, 1851:

Ձեռագիր·— Էջ Ա·

Երեւոյթ կրից· յիմաստասիրական եւ վարդապետական ոճս խօսեցեալ, ի Գրիգոր Վարդապետէ Կոստանդնուպօլ· ի Կապադովկիա, Քրիստոսի Սբ· Կարապետին ի հրաշափառագոյն Սբ· Վանս, որում ի վերատեսչութեան Սրբազան Առաջնորդի՝ տեառն եւ տեառն Աւետիս առաքելապատուիր Արքեպիսկոպոսի, որ առ պաշտպանութիւնս իւրոյ միաբանական դասուն՝ հայր դբ· Քառատ· Փրկ· 1829:

Էջ Գ·— Նախաբանութիւն:

Էջ 1·— Ծանօթութիւն կանոնի որ ըստ ղազա զերազանցութեան մտաց· եւ կրկին ի հասարակի՝ Քէ գինչ:

Էջ 9·— Դուռն Առաջին, որ ծաղկաց երեւութական յայտնութեան:

Էջ 183·— Ցանկ:

Էջ 204–210, դատարկ:

1024

ԹՈՂՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Ծաւալ 20×15×1: Էջք 96: Գրակազմ Ռ+Գ: Հանգամանք լաւ· Թուղթ տոկուն: Գրուքիւն, առաջին մասը մխասիւն, բոլորգիր· երկրորդ մասը երկսիւն, նոտրագիր: Կազմ կիսալաթ խաւաքարտեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1.— Տեառն Յոհաննու Օծ-ՙ ընցւոյն Սրբոյ Հայրապետի Հայոց ասացեալ.— Աբդ դմեզ յառաջ կոչէ առ ինքն ընդ-ՙ դէմ յառնել երկակաց ոմանց առ միմեանս մեռնամարտութեչոց... Հմմտ. աստ, Քիւ. 1009, եւ Տպ. Վենետիկ, 1833, էջ 46:

Բ.— էջ 2.— Նորին ընդդէմ Նրեւուրականաց.— Ցոյժ տեղեալ էր ինձ եւ փափաղելի... Հմմտ. Տպ. Վենետիկ, էջ 48:

Ցիշատակագրութիւն.— 1738

էջ 26, Նոտրադրի.— [Ցիշատակ է] հաստատութեան սուրբ վիրացս Ամենայ Ցօղարարակ կոչեցեալ վիրիցն. խոստովանահայր Գրիգոր Վարդապետին, ի Սբ. Երուսաղէմ, ի դուռն Սբ. Յակոբայ, եւ ով ոք որ յանդգնի եւ իշխեսցէ հանել աստի, ըստ-ՙ ման կայենին եւ Ցուդայինն ընկալցի, եւ դուք ընկերացօղքդ Ամէն. ողորմի ասացէք հեղահոգի Գրիգոր սպիսկոպոսին եւ Ցնօղաց Նորա եւ համայն զարմից, ի քվին Ռաձէ ամին եղեւ այս:

էջ 27–28, դատարկ վրէպէ:

Գ.— ՄԵԿՆ. ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— 11

Գր. Տաթեւացի

էջ 29ա.— Համառօտ հատուածումն ի տեսութիւն լուծմանցս երգոց երգոյն, աշխատասիրեալ Գրիգորիսի հսկողի, արի եւ երջանիկ հոտոյն, եւ փայ փիլիսոփայի Հայոց, աշակերտի Ցոհաննու հրամանացոյ, ի լուսաւոր քանից վարդապետին Վարդանայ:

էջ 96, դատարկ:

1025

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԿՈՍԻ (Բ. ՀԱՏՈՐ).— 13

ԲԱՐՍԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×2·5: էջք 320: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ կապոյտ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 25 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ: Կազմ կարմրակաշի խաւաքարտեայ դրօշմազարդ: Դատարկ Թուղթք սկիզբը հինգ, վերջը ինը Թերթ: Կնիք սեւադրօշմ փակագիրը. «Կիրակոս Վարդապետ, 1256» [= 1807], էջ 318:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Երկրորդ Հատոր Մեկնութեան Սրբոյ Աւետարանին Մարկոսի, ասացեալ ի ձեռն Բարսեղ Վարդապետի Հայոց: Գլուխ Ա. համար 10:

Ցիշատակագրութիւն.— 1824

էջ 318.— Սբ. Երուսաղէմացի Նուաստ կիրակոս եպիսկոպոս ասացայ պիրքս ի վայելս անձին իմոյ, եւ յետագայ եղբարց հոգեշնորհ բարեւնեաց Սրբոյ Աթոռոյս Երուսաղէմի միաբանից, յամի 1824, ի Սբ. Երուսաղէմ:

էջ 319–320, դատարկ:

1026

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՑԱՑՏՆՈՒԹԵԱՆ.— 9

ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐՔԵՊՍ.

Պրուսա 1816–1817

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×2: *Էջք* 256: *Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ հաստարակ: Գրիչ՝ Ցովհաննէս դպիր Ճոնեան: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 21 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ, մասամբ ոսկեզօծ:*

Ճակատ.— *Էջ* 1

Մեկնութիւն Ցայտնութեան Աստուածաբան Աւետարանչին Ցօհաննու, արարեալ տեառն Անդրէասի Արքեպիսկոպոսի Կեսարու: Թարգմանեալ ի հելլենացի լեզուէ ի հայ բարբառ ի կոստանդնեայ մեծապատիւ Ցերապօլսի, եւ սրբագրեալ տեառն Ներսիսի Արքեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկիոյ: Ի Հայրապետութեան տեառն տեառն Գրիգորիսի Հայոց Կաթողիկոսի: Ի Թուին ՈՒԻԸ (1179), ի հայրապետական Աթոռն Հռոմկլայ:

Իսկ այժմ օրինակեալ յամի տեառն 1807, եւ ի յամսեանն ապրիլի, ի դպրատունն որ ի Պրուսա: Եւ զաղափարեալ յայնմ օրինակէ յամին 1816, եւ Ռմկե, ի գեկտ. 12, ի նոյն դպրոցն Պրուսայ:

Էջ 7.— *Գլուխք Ցայտնութեան զոր եւս ի Պատմոս կղզին Աւետարանչին Ցօհաննէս:*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— 1817

Էջ 254.— *Ամարտեցաւ դիրքս ի Ռմկզ, ի յապրիլի Ը, ի Պրուսայու Դպրատունն, ձեռամբ Ճոնեան Ցովհաննու Դպրի:*

Էջ 255–256, *դատարկ:*

1027

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×1: *Էջք* 130: *Գրակք* Բ+Ա+Գ: *Հանդամանք բաւարար: Թուղթ կրկնատեսակ: Գրութիւն նոյնպէս: Նոտրագիր: Կազմ կիսալաթ խաւաքարտեայ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Նաւասարդի Ա, գաւեա յանաց, եւ ասացոց, եւ օգոստոս հռովմայեցոց ի ԺԱ: Տօն է Ցովհաննու կարապետին և ևաքանգինեաս Հայրապետին, եւ է տարեմուտ Հայոց;

Էջ 5.— Նաւասարդի Բ, եւ օգոստոսի ԺԲ, վկայարանութիւն Սրբոցն Անիկտոսի եւ Փոտինոսի:

Էջ 8.— Նաւասարդի Գ եւ օգոստոսի ԺԳ, վկայաբանութիւն Սրբոյն Մարկիոնոսի եպիսկոպոսին:

Էջ 9.— Նաւասարդի Դ եւ օգոստոսի ԺԴ: Տօն է Շողակաթին իջման Միածնին Բանին Աստուծոյ ի վազարշապատ քաղաքի:

Էջ 11.— Նաւասարդի Զ եւ օգոստոսի ԺԶ: Տօն է փախման աւետարանեալ Կուսին Մարիամու Աստուածածնին:

Էջ 16.— Նաւասարդի Է եւ օգոստոսի ԺԷ: Վերստին տօն է փախման Աստուածածնին, եւ յիշատակ պատկերին Քրիստոսի որ ի Սբ. Դաստառակին:

Էջ 23.— Նաւասարդի Ը եւ օգոստոսի

ժէ: Վերստին տօն է փոխման Աստուածածնին: Եւ վկայաբանութիւն Սրբոյն Միւռոնիոյ Բահանայիւ:

Էջ 26·— Նաւասարդի Ը եւ օգոստոսի ԺԸ. վկայութիւն Սրբոցն Եռոսի եւ Փլոռոսի:

Էջ 32·— Նաւասարդի Թ եւ օգոստոսի ԺԹ, վկայաբանութիւն Սրբոց Ատոմեանցն Զօրավարաց:

Էջ 34·— Նաւասարդի ժ եւ օգոստոսի Ի, վկայաբանութիւն Սր· Մօրն Վասայ եւ Գ որդւոց Ոռոս:

Էջ 38·— Նաւասարդի ԺԱ եւ օգոստոսի ԻԱ, վկայաբանութիւն Սրբոյն Ցուստինոսի:

Էջ 40·— Նաւասարդի ԺԲ եւ օգոստոսի ԻԲ: Տօն է Սր· Առաքելոյն Թումայի:

Էջ 43·— Նաւասարդի ԺԳ եւ օգոստոսի ԻԳ, վկայաբանութիւն Սրբոյն Նրաեոսի Եպիսկոպոսին:

Էջ 44·— Նաւասարդի ԺԴ եւ օգոստոսի ԻԴ: Տօն է Դանիէլի Մարգարէին:

Յանօթ·— *կը մնայ թերի: Յաջորդ պրակը բոլորովին տարբեր է թուղթով եւ դրչութեամբ:*

Էջ 45–46, դատարկ:

Էջ 47·— Ձակատ·—

Սրբոյ Երկրին ոտրապէս ի լոյս ածեցոյոյ ի Մարիամեան Մօռօնի հօրէ իմալէոյ:

...

Ցիշատակ է գիրքս Երուսաղէմի մխա-

բան Անդրեանուպոլսեցի նախկին պատրիարք մեծին Գօլոյ տեառն Գօղոս սըրբազան Աբգենց·ի ձեռնատուն աշակերտ Զօրլուեցի Տէր կարապետեան նուիրեալ հանգուցեալ Երեմիա չնորհազարդ վարդապետին, ի դուռն Սրբոց Յակոբեանց մայր հաստատութեանն Երուսաղէմի:

1828

Ձակատ·— *Էջ 3·*

Մարգարէութիւն, *զոր նոյնս նրանելի եւ սրբազան քահանայն Հերունիմոս Ադադանդիլոս, որ էր ի կարգէն Սրբոյ Մեծին Բարսղի, եղեալ ի Մէսէքիս քաղաքն Սիկիլիա կղզւոյն, յամի 1279:*

Նախիջեւան?

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաշալ 20×16: *Էջք 48: Հանդամանք լաւ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով: միասիւն, 26 տող: Նոտր չեղագիր: Համաոտաղրութիւնք առատ: Թղթակազմ: ընտացող՝ Ստեփան Օհանէսեան:*

1028

ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆ·— 1

ՀԵՐՈՆԻՄՈՍ ԱԳԱԴԱՆԳԻԼՈՍ

Իսկ զկնի յամի Տեառն 1555 ի լոյս ածաւ յիտալական բարբառ ի հայոց հնագոյն տէր Յակոբէ որ էր ի կարգէն սբոյն Բէնէդիկտոսի։

Ապա թարգմանեալ յիտալական բարբառոյ ի յոյն, ի սբգակրօն վանահօրէ ի տէր Գօլճնտոսէ։

Եւ զկնի ժամանակաց թարգմանի ի յունականէ ի հայ ի յետին Յառաջ յոմեմնէ, 1816։

Եւ ընդօրինակեցաւ ի Մ. Վ. Ե. Ս. ի 1828, փետրվարի 20։

էջ 5.— Ներածութիւն.— Ես Յառաջս Յիսուսի Քրիստոսի եւ ճշմարտին Աստուծոյ եւ փրկչին աղգի մարդկան, Հերոնիմոս Ապադանպիոս...։

էջ 8.— Գլուխ Ա.— Կոստանդիանոս չինեաց զքաղաքն եւ Կոստանդնուպոլիս ասէ ըեսցէ...։

էջ 11.— Գլուխ Բ.— Տեսի ի ներքոյ ոտից անգեղ զերիս ոսկիակազմ արքայական թագս...։

էջ 15.— Գլուխ Գ.— Գերմանիէ, Գերմանիէ, վայ Գերմանիէ, զի դքեզ տեսանեմ անմխաքանս...։

էջ 17.— Գլուխ Դ.— Ով փառամոլ քաղաք ներկեալ արեամբ մարդկային...։

էջ 20.— Գլուխ Ե.— Ով ճանաչուման խորին եւ անչափ...։

էջ 33.— [Գլուխ Թ].— Լուայ զձայն որ ասէր այապէս. Ռուսիա, զարդիցես արդ ի քնոյդ...։

էջ 36.— Գլուխ Ժ.— Գողոնիա, Գողոնիա, անհանգիստ Գողոնիա, ամբարիշտ զաւակ...։

էջ 39.— Գլուխ ԺԱ.— Ի կողմանս հիւսիսոյ ի վերայ բարձրաւոյն բլրոց երեսէին երեք հրվիդուբիւնք...։

էջ 42.— Վախճան։ 1828, յուլիսի 26։

էջ 43.— Եւ զայս յայլ ուտիճք հանեալ գրեցաք աստանօր.— Թագաւորութիւն առիւծոյն, այսինքն Օսմանցւոց, վախճան ունիցի ի սահմանեալ ժամանակի, եւ ի մասունըս լուծցի...։

Այս տետրակս կը պատկանի Ստեփան Օհանէսեան Քամաճով, ծամի 1828, ի Նախիջեւան։

էջ 44–48, դատարկ։

1029

ՎԿԱՅԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՊԱԽՃԷՃԻԿՅՈՑ.— 1

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓԱՆ. ՅԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (1838)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×13։ էջք 60։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ առաջին մասը կապտորակ, երկրորդը ճերմակ։ Գրութիւն սեւորակ մելանով։ էջ 1–46 նոտր չեղագիր, 49–59 մեքենագիր՝ թուղթի մէկ երեսին վրայ։

ՅԱՒԿԱՏ.— Պատմութիւն Նահատակութեան Նոր վկային Քրիստոսի Սրբոյն Յովհաննու Պաղխչէճցւոյ։ Արարեալ ի տէր Կարապետ Քահանայէ Տէր Գրիգորեան, որ ի նոյն գեղէ, 1838։

էջ 1.— Պատմութիւն Նահատակութեան Նոր վկային Քրիստոսի Սրբոյն Յովհաննու Պաղխչէճցւոյ.— Քրիստոսի երանելիք վկայն Յովհաննէս՝ էր ծնեալ եւ սնեալ ի գիւղն Պարտիզակ, այսինքն (Պաղչէճուխ) որ է յանդիման Նիկոմիդիոյ քաղաքի, անուն հօրն Ստեփաննոս՝ եւ մօրն Թագուհի...։

էջ 25.— Պատմութիւն Նահատակութեան Սրբոյն Յովհաննու Նոր վկային Քրիստոսի, ուսանելոք ձեռով արարեալ ի նոյն երիցուէ։

Ի հօրէ ծնեալ Որդին Միածին,
խոնարհեալ յերկինից կամաւ Հօր վերին,
եկեալ մարմնանալ յերջանիկ Կուսէն,
ծնանի ի նմանէ մարմնով մարդկային։
...

էջ 48.— Արժանագիր չիրմի վկայի, յօրինեալ ի հեղինակէ վկայաբանութեանս։

էջ 49.— Ծամբ Տեառն 1927, յամսեանն Սեպտեմբերի, ի տասներորդում աւուրս ամսոյն ի Վանս Սրբոց Ծակորեանց, ի Մատենադարանի նորա հանդիպեալ այսմ վկայաբանութեան, իղձք եղեն ինձ յանելով աստէն զհետագայսդ։

Իմ տեսեալ է զրնագիր գրուածոյս ի Մատենադարանի ժամատան Սուրբ Ծակոր եկեղեցւոյ Վարդովանի...։

Այսչափ ինչ տեղեկութիւնս յաւելեալ աստէն ի պատիւ անուան եւ յիշատակի եբանեալ նահատակիս, որոյ հայրենակից գտայ, ազգեմ զՏէր ... ի լոյս երեսաց իւրոց հանդուցանել զհոգիս ամենեցուն, եւս եւ զնախնիսն իմոյ, զորս երկրպագութեամբ պատմեացն եւ հոգեկրեաց զվարս եւ զնահատակութիւնն նորա ի փառս փառաւորելոյն ի խորհուրդս սրբոց իւրոց, Ամէն։

Թորգոմ եպիսկոպոս, Առաջնորդ վիճակի եգիպտոսի.— Ի 20-ն Սեպտեմբերի 1927 ամի, ի Վանս Սրբոց Ծակորեանց, յերուսաղէմ։

էջ 60, դասարկ։

1030

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՄՊՈԼՈՑ (ՏԱՂԱՁԱՓԱԿ).— 1

ԵՐԵՄԻԱ ՉԵԼԵՓԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15։ Թերթք 40։ Հանգամանք բաւարար։ Թուղթ հասարակ։ Գրիչ՝ Հեղինակը։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը, ըսկզբնաւորդները եւ մասամբ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 27 տող, երբեմն աւելի՝ լուսանցքներու վերայ, եւ տարբեր մելանով։ Նոտրագիր։ Համառօտութիւնք պրեթէ սովորական։ Թղթակազմ հնամաշ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ. 2ա.— Հակիրճ պատմութիւն ի վերայ կոստանդնուպոլսոյ։

Ա.— Մեծարգոյ եւ քաջ բարեմասիւտի՝ Տեառն Վարդան Վարդապետի ընծայեցաւ, յերեմիայէ Կոստանդնուպօլսեցոյ Քէօմիւրճեան։

Թղ. 3ա.— Այս լիցի պատճէ բանիս՝ խնամտանց տալով զպատասխան, ըստ սահմանի խնդրոյն յիշատակ, բարեւնոյ վարդամոյ ընծայն։ Ով ասէր մեծ վարդապետ իմ, ողջունիւ զքեզ մեծարական, աւուց զքեզ ի հարաւոյ, չըրջեցուք յերկիրս ի զբօսան ...։

Թղ. 14ա.— Ռուհրմ Վարդապետ խնդրեմ ամենայն ինչ մի դիպեցնաս, զի նաւաս այլ ոչ բայուի՝ ընդ քեզ ձիս հեծնուսմբ յընթացսման...։

Թղ. 34ա.— Ուրբաթոյդ Գլուխ յաւարտումբն զգլխովին մնացեալ շինուածս ու զզարդս յիշելով։ Ու գերեզաց ու դեսպանաց բանիբ։ Ու ծիշատակարան երգոցիս ու ընծայոցիս։

Թղ. 39ա.— Ծիշատակարան ընծայիս երգոցի.

Ծիշատակ տեառն Վարդանայ,
որ կոչի մեծ բարունի այն,
յղղեմ զիմ աղվոր աղերս,
զի չնորհաց Տեառն նա զոհաբան...։

Թղ. 40, դասարկ։

1031

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×6·5։ *Էջք* 1120։ *Գրակը* ԻԴ+ԻԳ։ *Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հին դարչրորակ։ Գրիչ՝ Ա. մասին՝ Դուխք Դըպիր։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ ղէխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, էջ 3–367 երկսիւն 29 տող, էջ 573–1120 միասիւն 31 տող։ Բոլորակիր կրկնատեսակ։ Համառօտագրութիւնք առաջին մասին մէջ սակաւ, երկրորդին մէջ յոյժ առատ։ Գունաւոր զարդագիր, լուսանցագարդ եւ գլխազարդ, էջ 206ա, 347 և 461։ կիսախորան էջ 3, 17, 26։ Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցագարդ եւ գլխազարդ, էջ 581, 694, 811, 865, 928, 1018։ Խորանազարդ էջ 611։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1, դատարկ։

Էջ 2, նոտր չեղագիր.— Տէրն մեր Յս. Քս. ... ուսոյց մեզ...։

Ա.— ՄԵԿՆ· ՄԱՏԹԷՈՍԻ.— 8

Ն· Շնորհալի

Էջ 3ա.— Մատեանք աստուածաշունչք եւ հոգեբուղխ վարդապետութիւնք իմաստից...։— Հմմտ· Քիւ 283։

Էջ 17ա.— Սիրոյ զաւրութիւն զերապանց է քան զբնութիւն...։

Էջ 26բ.— Գիրք Ծննդեան Ցի· Քի· որդւոյ Դաւիթ, որդւոյ Աբրահամու։ Ցինչ խաւսի աւետարանիչն...։

Էջ 168ա.— Եւ ցհրեայսն Քէ «Մով ոք յանդիմանեացէ դիս վասն մեղացն։ Եւ զարժեալ ղի նոր իւրով աւրինաւքն ղհինն եղից...։

Ծանօթ.— Զախ լուսանցքին չեղագիր· «Մինչեւ աստ է Ներ· Շնորհալոյնն»։

Էջ 203ա.— Տեառն Յովհաննու Ոսկեբերանին, Կապադովկացւոյ քանի Տեառն Մեկնութիւն.— Իբրև եմուտ ի կափառնաւումն, մատեաւ առ Նա հարիւրապետ մի...։

Էջ 347ա.— Ցհաւանու Ոսկիբերանին կոստանդինուպօլսի հայրապետի Գիրք երրորդ կեսարացւոյ Պիլիպպէ.— Եւ յորժամ եղեալ Ցս· ի կողմանս Փիլիպպէ կեսարացի— նայն հարցանէր ցաշակերտսն իւր...։

Էջ 461ա.— Իսկ փարիսեցիքն իբրեւ լուան եՔէ պապանձեցոյց զսադուկեցիսն ...։

Էջ 567բ – 570, դատարկ։

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի.

1.— Էջ 346բ.— Ով Տէր Աստ· Ցս· Քս· Փրկիչ աշխարհի և ապատիչ ազգի մարդկան, ի չարչարանացն յաւիտենական ազատեա և զիս գմեղապարտ ծծողս, զեղկելի եւ գթչուառ անձնս, չիաւիթ սոսկանուն գլրի, և իմ հոգեւոր հարցն քալ բարեւնապետ Մեւրոպ Վարդապետին, եւ տէր Սահակին, ամէն։

2.— Էջ 400.—

Ցիսուս Քրիստոս արքայ փարթամ,
դանցուց ես տէր լարքայութեան,
րիւր քանքարաց եմ պարտական,
Քող գիմ պարտիս զքեզ հաւատամ։

Բ.— ՄԵԿՆ· ՄԱՏԹԷՈՍԻ.— 12

Գր· Տաթեւացի

Էջ 571–572, դատարկ։

Էջ 573.— Ցանգն է գլխաւորագոյն քանից բոլոր գրոցս, զի դիւրաւ գտցես զոր եւ կամիցիս։

Էջ 580.— Գրիգորի, աշակերտի Նոաւմեծի և տիեզերալոյս Վարդապետի Ցովհաննու Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ բազմածոյ Մեկնութիւն Սրբոյ Աւետարանին Մաթէոսի։ Նախերգաբար բազդատութիւն չորս գիտցն եդեմարուխ, չորից Աւետարանչացըն Հոգեբուխ։

Էջ 595.— Վասն ծ խորանացն, եւ զա-

նագան գունուց.— *Գիտելի է, զի ըստ Թուոյ չորից տարերացդ է Դ որակ գունոցն...:*

Էջ 611.— Ի սկիզբն Աւետարանին հետեւեսցուք սահաւօք իմաստից քերթուածնց...:

Էջ 694.— Նորին Երկրորդ Հատոր Մեկնութեան Գաղատացոյ:

Էջ 1120.— Իսկ.— Վասն վկայից ցառութեան.— Որքան են վկայք ցարութեանն Քրիստոսի: Գ՚ի. Տասն են: Նախ մարգարէքն ... իններորդ ... նախ Մարիամայ Մագդաղենացւոյն [Այսպէս կանգ կ՚առնէ, յաջորդ պրակը կորած]:

Ցիշատակագրութիւնք.—

Էջ 786–7, տտորբն լուսանցքին մէկ տող.— Ով Տէր Ցիսուս, բարեխօսութեամբ ամենայն սրբոց քոց փրկեա ի չարէն ըղմեղուցեալ ծառայս քո, ըղդծողգ սորայ:

Էջ 986–7, ըստ վերնոյն.— Տրտում է անձն իմ, տրտմութեամբ ելի, վայ ղեզկեալս:

1032

ՁԱՒՐՆՏԻՐ.— 17

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×13×4: Էջք 574: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրութիւն՝ խորագիրներըն եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 22, 21 տող: Էջ 7–366 եւ 399–407 նոտրագիր, 377–389 եւ 417–536 բոլորգիր· 537–574 նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ, առաւելապէս առաջին մասին մէջ: Կազեկազմ տախտակեայ դրօչմադարդ: Մագաղաթեայ պահպանակ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ ծալուած երկուքի: Առաջինը ընտիր երկաթագիր հատուած կողոսացւոց Թուղթէն, Գլուխ Ա. 7–15: Երկրորդը անկիւնաւոր երկաթագիր, «Կորընթացաւոց յառաջնում թղթին վկայութիւնք ծէ»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–6, դատարկ:

Ա.— Էջ 7.— Ի մեծի աւուր ձրագալուցին երանելոյն Սերբիրանոսի եպիսկոպոսի խօսեցեալ վասն հաւատոյ եւ վասն ի Հօրէ Ծնընդեան Բանին.— Ի մէջ քրիստոսասիրաց դՔրիստոսէ խոստացա ճառել....:

Բ.— Էջ 17.— Երանելոյն Սերբիրանոսի եպիսկոպոսի ասացեալ.— Զորդիս լուսոյ լուսաւորեն լուսոյն ճառագայթք...:

Գ.— Էջ 49.— Սրբոյն Սերբիրանոսի եպիսկոպոսի.— Երբեմն զմեզ կենարարին վերանալն վայելուչ եւ տօնական պատկօք պատկեաց...:

Դ.— Էջ 111.— Նորին Սերբիրանոսի եպիսկոպոսի ասացեալ վասն առաքելոցն ի կրօնս.— Երկիր ճառն վասն ակն մարմնոյ զարմացոյց զմեզ...:

Ե.— Էջ 152.— Երանելոյն Սերբիրանոսի խօսք վասն զատկի, կաթարտոսց, եւ վասն խոհակերաց.— Երբեմն յորժամ նահատեաքդն արարին չնորհքն Աստուծոյ զաստուածապաշտ նուագան հնչէին...:

Զ.— Էջ 182.— Նորին երանելոյն Սերբիրանոսի եպիսկոպոսի ասացեալ ի քանն քէ դպրութիւնէ քացան.— Ոչխարք իմ, ասէ կենարարն, ձայնի իմում լսեն եւ դհետ իմ գան...:

Է.— Էջ 212.— Նորին Սրբոյն Սերբիրանոսի ասացեալ ի ծայն կրաւնս.— Զարմացայ ընդ ձեզ, ով քրիստոսասէրք...:

Ը.— Էջ 249.— Նորին ասացեալ ի Սուրբ վկայն յԱկակ մարտիրոս, ուր եւ ած զծուսէվի յօրինակ Քրիստոսի.— Զուարճանան երկինք յորժամ աստղք ի մէջ աստեղաց ծագեն...:

Թ.— Էջ 271.— Ի քանն Աւետարանին որ ասէ· Հայր եթէ հնար ինչ իցէ անցցէ յինէն բաժակս այս, բայց ոչ որպէս ես կամիմ այլ որպէս դու.— Յորժամ մեզ եղ-

բարք վասն ողորմութեան քարոզէին օրէնք ...։

Ժ.— էջ 316·— Նորին Սրբոյն Սերեր-իանոսի հրաւիրեալս ի մկրտու.։— *զի խնասուն էր Սողոմոն ըստ իրս աչխար հիս...։*

ԺԱ.— էջ 342·— Աբբա Նիփրմի Խորին Աստրոյ ասացեալ Ցաղագս Զոչմամ·— *Հոգեւորապէս նորոգեսցուք եւ մի՛ մարմնով ...։*

էջ 367–376, *դատարկ։*

ԺԲ.— էջ 377·— Նրաձելոյն Նպիփանու եպիսկոպոսի կիպրացւոյ ասացեալ ի Մեծի Ուրբաթն ի խաչելութեան Տեառն, ի Սրբոյ Աւետարանէն·— *Զմեծապատիւ եւ դհրաչափառ սոսկալի աւուրս այս զանուն եւ զխորհուրդ ոչ ունի ոք չիմասուննս, բովանդակապէս ընդ գրով արկանել, որպէս արժանն է, եւ կամ հաւասարել դմա օր չէօքին դարուցս...։*

էջ 408–416, *դատարկ։*

ԺԳ.— էջ 417·— Նրաձելոյն Նպիփանու եպիսկոպոսապետի կիպրացւոյ, ցաղագրս ցարութեանն Քրիստոսի, եւ խնկաբեր կանանց ասացեալ, ի Մաթէոսէ, ի Մարկոսէ, ի Ղուկա, ի Յովհաննէսէ, ի Սրբոց Աւետարանչաց·— *Ամենափրկագործ մեծութեանն Քրիստոսի խորհուրդք յերուսաղէմ կատարեցան...։*

ԺԴ.— էջ 469·— Նորին Նրաձելոյն Նպիփանու ցաղագս վերստին կոչմանն Թովմայի եւ հաստատուն առնել զցարութիւնն Քրիստոսի·— *Եւ յետ ութ աւուր դարձեալ էին ի ներքս առաքեալքն, եւ Թովմաս ընդ նոսա...։*

ԺԵ.— էջ 478·— Նորին Նրաձելոյն Նպիփանու, յերկրորդում կիրակիին, եւ ոռոմոսմանչ հրաշափառ երիտղի երիցս անգամ ցիտուսի աշակերտաց իւրոց·— *Ցետ այսորիկ դարձեալ յայտնեաց զանձն իւր ցիսուս աչակերտաց իւրոց առ ծովեզերբն Տիբերեա...։*

ԺԶ.— էջ 484·— Նորին Նպիփանու, ի նմին աւուր Նրբորդումն կիրակիին, վասն գՊետրոս վերստին հաստատել ի հաւատս Սուրբ Նրբորդութեանն առաջի առաքելոցն·— *Ի բրեւ ճաչեցին ասէ ցՅիսուն Պետրոս ցիսուս...։*

ԺԷ.— էջ 499·— Նորին Նրաձելոյն Նպիփանու, ի Համբարձումն Քրիստոսի մեծոյ·— *Եւ մինչդեռ տակաւին չհաւատային ի խնդութենէ անտի...։*

Ծանօթ·— էջ 518 *և* 519 *պարապ Թողուած՝ օրինակին պակասաւոր ըլլալուն պատճառաւ։*

ԺԸ.— էջ 528·— Նրաձելոյն Նպիփանու ցաղագս Գալատեացն Հոգոյն Սրբոյ եւ Տնօրինական Ատտուածային Խորհրդոյն, որ յաւուր Սուրբ Պենդէկոստէիցն եղեն·— *Եւ ի կատարել աւուրցն Պենդակոստէիցն էին ամենեքեան միաբան ի միասին...։*

էջ 535·— Նրեբէշաքաթոջ Աւուրն·— *Ապա ի հասարակել գեչերոյն ... այսպէս առնէին դեռ չաքաթն զայն ողջոյն, օր աւուր, մինչեւ [այսպէս կանգ կ'առնէ· յաջորդ էջը նուրագիր տարբեր նիւթ է]։*

էջ 538·— *Մատթէոսեան Գրիխոյն·— Մեկնութիւն սբ· աւետարանին առակին, որ ի կին եւ ի խմորն։*

էջ 541–542, *դատարկ։*

էջ 543·— *Ձառեցաք վերնադոյդ յեկեղեցականաց...։*

էջ 555·— *Ցետ ասելոյն մտօղացն ի կարդ, ասելի է ի վարուց Նոցին...։*

էջ 573·— *Ասելի է ըստ Վիլէրմի քէ այնպիսի մեծամեծ որ ունի հեծեալս...։*

1033

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ.— 9

Ձիպս գիւղ, կիպրոս ՉՃԾ=1306

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×13×5: էջք 692: Հանգամանք լաւ. նոր կազմի ժամանակ լուսանցքներէն կտրուած եւ նկարները քիչ մը վնասուած: Մալաղաթ փափուկ: Գրիչ՝ Լեւոն Քահանայ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատողերը, եւ մէջընդմէջ տնաչուխ տառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 13 տող: Բոլորգիր կանոնաւոր: Համառօտագրութիւններ սովորական: Կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր գոչուդայի սկիզբը՝ երբեմն ինքնատիպ մարդագիր· գլխազարդ իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը· բազմագոյն խորանազարդ էջ 65· նկար՝ Դաւիթ Թագաւոր էջ 64: կազմ կիսալաթ խաւաքարտեայ հնամաշ: Գահպանակ թղթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ, առաջինը դատարկ, վերջինին մէկ երեսին վրայ կայ չեղագիր՝ Սաղմոսի գովեստէն հատուած մը: Ստացող՝ Ստեփանոս Քահանայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Ցառաջաբան Դաւթի Մեկնութեան Աբաւնասի Սպիսկոպոսապետի Ազէկսանդրացւոյ.— Զամենայն երգոց սաղմոսարանացն Դաւթի զներունական միտոն իւր դտեալ, եւ այլոց յայտնի կացուցեալ...:

էջ 38.— Թրանիոյն Սպիտիանու Սպիտկոպոսի կիպրացւոյ, ցաղագս Երգոց Սաղմոսարանիս Առաջաբանութեանց ասացեալ .— Զամենայն ինչ զոր ասաց Հայրն մեր Աբաննաս, զոր լուեալ էր նորա ի հոգեկիր Յերոյն, բաւական համարեցաք պատմել փոքր ի չատէ...:

էջ 47–48, նախապէս դատարկ:

էջ 49.— Այս է բազում բարեաց բանալի, եւ բազմաց ըղձալի, Թէ կամիս բանդիդ աչակերտել, երկանիմութեամբ խմա զբերալոզ· զի դայ է լոյս աչաց եւ խրատ մտաց, եւ սահման պաղատանաց, եւ աղաւթականաց հուիչոզ զբաւանք անճանճիբր, եւ գրեթէ խաւսակցութիւն ընդ Ցս. մեր: Այլ դու, ո՛ անդրանիկ ոգւոյ իմոյ, քրիստոսընկալ եւ ուսումնասէր սիրելի, ցայդացանկ աղաւթական, և ցերկկաւորի ժիր մշակ, մանաւանդ խնդրող այսմ նըւագի, որ է աղ, եւ համեմիչ ամենայն աղաւթից, այս քաղցրաճաշակ սաղմոս:

Զի այլ եւ այլ աւելի եւ պակաս ասեն գՀոգւոյն Սրբոյ կարգեալ բանքս, եւ անփոյթութեամբ, եւ անուսումնութեամբ հեռացուցանեն զճշմարտութիւնն յինքեանց, եւ գրեթէ ինքեանք հեռանան: Մի՛ հայիր ընդ բարբաջանս բազմաբիւր բանից բազմաց, եւ մի հեղգանար հասանել ճաշակ ճաշդիւ ի վերայ առուտրութեանց սորա· զի այլք այլապէս առեղծաբանեն, եւ ընդ վայր դատանիցեն: Բայց դու զայս ճշմարտիւ վարկիր իբր բազում երկուքք ընտրեալ եւ ըստուգեալ, զի սա է դաղափարն գերունակ, սուրբ վարդապետին եւ մեծ սեպհականին Սուրբ Ուխտին Հաղբատայ, Սարկաւագին:

Այս Սարկաւագս, այր սուրբ եւ տնտանասէր, զուարթատես, եւ լի հոգւով, որ եւ ի տանի Սուրբ Նախավկային խնդրէր ի Սուրբ Վկայէն տեսանել դնա: Եւ ահա երեւեցաւ նմա դէմ յանդիման, և գրկախառն համբուրիւ ողջունէր ողջունեցաց գնա, եւ բազում բանս մխիթարականս խաւսեցաւ ընդ նմա: Եւ սա վշտացեալ էր ի բազում ժամանակս վասն այլայլման Սաղմոսիս· եւ ոչ գիտէր գնալ իրացն Թէ ուստեք ճշդիւ տեսցէ: Եւ ապա մտեալ եւ յարկեղս գրեանցն որ ի Հաղբատ, զամենայն որոնեաց, եւ ապա հուսկ քան զամենայն գրեանսն ի ներքոյ եդիս Քարզմանչագիր Սաղմոսարան, ջինջ եւ նուազ գրով, եւ առեալ զայն խընդութեամբ համբուրեաց, եւ եդ ի վերայ աչաց իւրոց, եւ ապա արկեալ ձեռն ի գործ բացայայտեաց անտի զծածկեալ գանձն եւ զիմացեալ աղբերն:

Սիրելի եղբայր ընթերցաւղ, դու զայդ քաջ իմա, եւ դիս յիշեա, եւ Ա՛ծ· զքեզ, ա՛մէն։

Էջ 51·— [Հ]աւատամք ի մի Աստուած, Հայր ամենակալ, արարող երկնի եւ երկրի, երեւելեաց եւ աներեւոյթից···։

Էջ 53·— Քարող զինի Տէր եթէ չըրքան·— Զարթուցեալքս սմենեքեան ի հանպըստենէ քնոյ···։

Տաճօք·— Էջ 53 առաջին պրակին առաջին էջն է, եւ նախընթաց մասէն տարբեր գրչութեամբ։

Էջ 63, դատարկ։

1·— Դաւիթ Թագաւոր, էջ 64

Էջ 65·— Գիրք Սաղմոսաց Դաւթի·— Երանեալ է այր որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամպարշտաց···։

Տաճօք·— Ձեռք սաղմոսին կից, լուսանցքի վրայ նշանակուած են եբրայական այբուբենին գիրերուն անուններըը եւ նշանակութիւնները, այսպէս·

Էջ 566·—

Աղիփ, ուսումն նշանագրաց։

Բեթ, բնակեայ ի դմա։

Գամիղ, լրումն վերապոյն, կամ ծնունդ։

[Տ]աղիթ, չափով յուսոյ։

Հէ, սայ։

[Վ]աւ, ի սմանէ։

Զէ, կեաց։

Հէթ, կենդանի է։

Տէթ, բարի է։

Ճոդ, սկիզբն։

Քաֆ, դեռևս։

Ղամիթ, ուսեր։

Միմ, ի սմանէ։

Նուն, յաւիտեան։

Սամբաթ, աւդնականութիւն։

2·— Զարդագիր, էջ 240

Էյ, աղբերակն։

Փէ, բերան։

Ծադէ, զարդարութիւն։

Կոր, կոչումն սրբութեան։

Րէշ, երեւելի առաջնորդ։

Շին, ատամունք։

Թաւ, նշան կամ կանխումն։

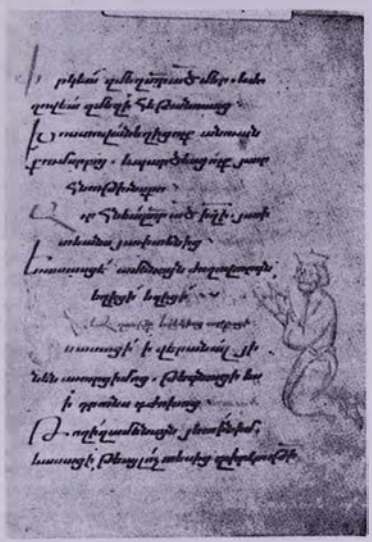
Աւելցնենք նաեւ որ Սաղմոսարանիս լուսանցքներուն վրայ կը գտնուին հետա-

քրքրական տարբերակներ կամ սրբագրութիւններ։

էջ 682.— Աւրհնութիւն երից Մանկանց։

էջ 684.— *Մատնեցեր զմեզ ի ձեռս թշնամեաց մերոց անաւրինաց խստից եւ սպստամբողաց։*

Ի ձեռս թագաւորի անաւրինի, [այսպէս կանգ կ'առնէ. շարունակութիւնը կը պակսի. յաջորդ էջին վրայ կը գտնուի մեծ յիշատակարանը, գունաթափ եղած մասամբ]։

3.— Նզեկիա Արքայ, էջ 525

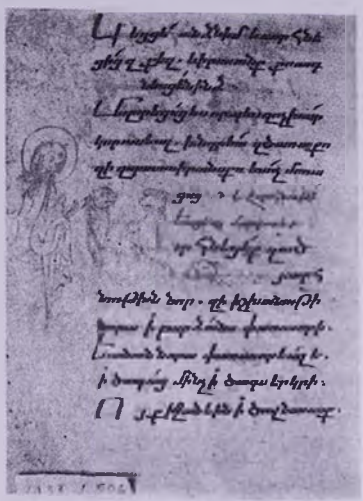
Ցիշատակարանիք.—

Ա.— Գրիչ Լեւոն Գահանայի.— 1306

1.— *Էջ 130.— Զստացաւղ Սուրբ Սաղմոսարանիս զմտեփանոս սրբասէր քահանայ եւ զեղբայր իւր զձուան, եւ զծնողսն իւր, հանդերձ համաւրէն ամենայն զաթմիւք, եւ զիմ զանարժանութիւնս զնուաստ ղրիչս զԼեւոն քահանայ, յիշեցէք ի Քրիստոս, եւ դուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ։*

2.— *Էջ 685.— Ամէն եօթնհարիւրեքորդի, յիսներորդի, հինգերորդի, զրեցաւ Սուրբ եւ աստուածաշունչ ս. հոգելից Սաղմոսարանս, ի հայրապետութեան Հայոց տեառն Գրիգորի եւ ի թագաւորութեան Հայոց տեառն Գրիգորի եւ ի թագաւորութեան Հայոց Լեւոնի որդւոյ Թորոսի, որ եւ յաջսմ ամի աւծաւ թագաւոր։ Զոր յոյս ունիմ մեզ առ աւծեալն Քիստոս, պահել զսա խաղաղութեամբ ըստ հնումն Սողոմոնի։*

Մեմ ցանկացաւղ եղեալ սրբազան քահանայն Աստուծոյ Ստեփանոս, եւ ստացաւ զսա յարդար վաստակոց իւրոց ի մխիթարութիւն հոգւոյ իւրոյ եւ ի պայծառութիւն մանկանց նոր սիոնի, զի որք ընթերցին՝ հոգւոյն Աստուծոյ լցցին։

4.— Նսայի Մարգարէ, էջ 594

Էջ 689.— *Աստուածաստունկս այս հոգիաբաղդիչ բուրաստանս, սաղմոսթափիթիթ յոգնապատիւղ հոյլ բիւրաբանութեամբ բնմանաւրեալ, մանաւանդ քնարս բաղմայարմար սքողչուք երկնաւորին հարսինս եկեղեցւոյ, հանուրաստիս տիեզերագոլ, որտահնչաւղ, ազդարարակ, անմահաղորձ լցեալ գաւրութեամբ...* [կը շարունակուի մինչեւ էջ 692 եւ կը մնայ ամփոփում]։— Համմտ. *Սիոն*, 1951, էջ 377–378։

Արդ աղաչեմ զձեզ, որք ուսանիք ի սմանէ կամ աւրինակիջք, յիշեցէք զյաւրաջառաջեալ քահանայն զՍտեփաննոս, և զեղբարսըն իւր զԻովհաննէս, ընդ նմին եւ ընդ ծնաւղս նոցա, զԳրիգոր քահանայ, եւ զդայրն իւրեանց զՍալէ։ Աղաւթիկ յիշման արժանի արարէք գհանդուցեալսն ի Քրիստոս, եւ մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ի Քէօսէէ Քրիստոսէ, զի եւ ինքն Տէր Քէսռս ողորմեսցի ձեզ ի գալստեանն իւրում, ամէն։

Եւ դիմ զանարժանութիւնս զմեղաւոր հողս եւ մեղսաներկ անձս ղէևոն Նուաստ երէցս յիշեցէք առաջի անմահ գառինն Քրիստոսի, եւ ղծնաւղսն իմ և զուսուցիչն իմ դհոռոմացոյն քահանայ, զանհաս եւ զանհամեմատ գրիչ, որ եւ մանկադոյնս խակկոտոր եղեւ, եւ եթող ինձ եւ խոցն վէր մեծ։ Աղաչեմ զձեզ զի եւ նմա թողութիւն խնդրէք ի Քրիստոսէ, եւ Ած· ձեզ թողութիւն չնորհեսցէ։

Գրեցաւ սա ի հռչակաւոր կղզիս Ակղրոս, ի գնաւղս որ կոչի ձիպս, ընդ հովանեաւ Սրբոց Հրեշտակապետացն Միքայէլի եւ Գաբրիէլի։

Փառք Քրիստոսի եւ յիշատակ մեղաւոր գրչիս, ամէն։ Եայսմ ամի եղեւ պայլ Սրոյ տէրն Կիպրոսի։

Բ·— «Վերջնաստացութեան»·— 1337

Էջ 60·— [Զ]մեծ նախախնամութիւն բարերարին Հօր, եւ զգուշ Միածնին Որդւոյ, եւ զպարգեւս Հոգւոյն Սրբոյ, ընկալեալ ազգիդ մարդկան յանկոխանձ պարգեւատուողէն, որով եւ նախախնամեալ ունի զիւրաքանչիւրան յիւրումն ի կարգ եւ ի սահման, պէսպէս եւ զանազան իրս ներգործել։ Ուստի զաստուածնմանն յինէն ըստ կարողութեան ի մարդն է տեսանել. որքան արժանապատիւ եւ բազմերջանիկ արհեսան քաւչպետս եւ մեծապօլիտս մեծ Հայոց, մա՛նաւանդ տանս Սիւնեաց, եւ պատօճիրօնէս սուրբ հայրապետանոցիս Տաթեւոյ, եւ աչխարհիս Սիսական։

Սա մինչ սպասաւորն դոլով Սուրբ Ուխտիս եւ աստուածարեալ մենաստանիցըս, ցանկայր միշտ Սուրբ Տեղեացն երուսաղէմի եւ տեսութեան սիրագործ Գերեզմանի Փրկչին, եւ այլ փրկագործ տնօրինականացն· զոր եւ Ած· հոգւոյն առաքնորդութեամբն փութապէս հասեալ գտանիւր անձկալիր ոդոյն բաղձանացն։ Եւ անդ ի Սբ· Քաղաքն Երուսաղէմ, ընդ բազում եւ զանազան արդեանցն եւ վաստակոցն, զոր ամբարեալ ունէր ի յընտիրսարանս հոգւոյ, նաև եւս յաւել զայս զանձ եւ ստացաւ զսուրբ Երկրաբանս Սաղմոսացն Դաւթի մարգարէի եւ աստուածահօր, ի յառաջնոյն ամի իւրո բարեվարելուչ հայրապետութեանն· որ եւ իբրեւ զքահ վառեալ, եւ զարօսեակ պայծառ, լուսաւոր երեւելի ի կարգս պատուակ(ա)ցացն, ծաղկեալ ամենայն ուղղափառութեամբ եւ սրբութեամբ, քանոն լրման օրինաց զոլ, եւ կարդաց կրօնի եւ կանոնաց, որ ի Սուրբ Լուսաւորչէն։

Արդ այսմ ծաղկերանդ վարդափթիթ բուսաստանի եւ աստուածայնո նուագարանիս ստացող եղեւ, յարդար արդեանց իւրոց, մեծ մեծարապօլիտս տէր Սարգիս, ընծայ եւ յաւելուած սրբուհոյ մօր եկեղեցւոյ։ Նա եւ ի վայելս անձին իւրոյ արհեսկանի եւ սրբազանի, եւ յիշատակ անբիծ իւր եւ ծնողաց իւրոց, հօր իւրոյ Հասանայ, որ էր յազգէ եւ յաղնէ մեծափառ իշխանաց տանս Սիւնեաց, և մօր իւրո տիկին վախխին, եւ եղբօրն իւրում պայազատի եւ քաջագործ զաւրի Իվանէի, որ էր ամիրա եւ պետ երկրին Որոտան, եւ եղբօրորդւոյ իւրոյ կորովմամբ սրբազան նորընծա քահանայի Ծովաննիսի, յաստուածայնոյն համալսարանս նախաչար պէտուի, որ մեծ չանիւ եւ սիրով յիմաստս բանի դեպերի, զպատուականսն ի տուրբ մատենաց որոճալով, եւ ճրագ դրով ի վերա աչառնակի աչխարհալոյս։ Նայ եւ եղբարց սորին հարազատաց եւ հակայազօրու հաստատարզուկ մանկտուցըն Հասանայ և Զաքարէի, և ամենայն աբեան մերձաւորաց։

Արդ յաւուրս տեառն Սարգսի մեծ արհիւականի քաջ հովուութեան և լուսաւոր պետութեանն, էր քահանայապետութեանն օծման եւ պլուխ ի նախնականն աթոռ՝ յայորդ Սրբոյ Լուսաւորչին, տէր Ծակովբ։ Եւ քաղաւոր Հայոց՝ քրիստոսասպակն Լեւոն, սերեալ ի քաջ նախնեացն եւ չորորդ ի կարգս Լեւոնեանց։ Եւ ի տէրութեան տանն Սիսական՝ մեծի սպասապետին Հայոց և վրաց՝ Քադազարմ իշխանին Ռուբինէլին։ Եւ

լուսընծա ծիրանաձին զօրու եւ զամիր քաջ դաւակաց Նորին, Գնչունի եւ Իվանէի, որ ամենայնիւ նման դոլ հօրն բարեպաշտի, այսինքն խոհականութեամբ եւ մատակարարութեամբքն զաշխարհս եւ զզօրս, նա եւ յառաջադէմ յարքունիս եւ մեծատառ, զի մեծարանս արար Տէր երեսաց սոցա եւ այլ սոյնպէսք յոլովք։

Արդ որք հանդիպիք երգարանիս այսմ նուագելով եւ կամ գաղափար առնելով խումբք սրբոյ սեռին մօր, վերս գրեցելոցդ ի մատեանս Աւ. ողորմի ասել և Քողութիւն յանցանաց խնդրել յանապատ առուղէն, որ տայն յամենայնի առատապէս եւ ոչ նախատէ։ Զի եւ նոյն ինքն Տէր Ցիսուս ողորմեցաւ ողորմեսցի, եւ յիւրեսցէ յիւրում արքայութեան, ամմէն։

Եւ մատեան յիշատակիս որ գրեցաւ ի վերջնաւտացութեանս ի տեառն Սարգսէ արհիեպիսկոպոսէ, էր յաթեթական քիւ ՉՉՉ, եւ փոքր չրջան քուռ. որ եւ Սարկաւագին կոչիւր, ՄՄԴ, եւ Քրիստոսի փառք միշտ։ զաւ։ յիշ. ապէ։

Գ.— Նուիրումն.— 1546

էջ 47, նոտրապիր անհարթ.— Ցանուն Այ. յիշատակ է սբ. աստուածաշունչ վերքըսը, որ կոյր Սաղմոսարան, որ է հոգոց բժշկարան, տէր Յովանիքին, եւ իւր հատրլն պարոն Մելքսէդկին, եւ իւր մարն Շընոֆորին, եւ իւր կողակցին Սալխուկ խաթունին, և իւր զաւակացն մեծի եւ փոքր. կամաւ եւ յաւժարութեամբ տուաք զսուրբ պէրքս, ի ձեռն Գրիգոր Վրդ. յիշատակ ի Վանքն Վահանչինու, ի դուռն Սբ. Սահակնոսու։ եթէ վարդապետաց կամ եպիսկոպոսաց կամ կրաւնաւորաց, կամ զաւակաց եւ ազգականաց իմոց, կամ վաճառեն կամ գրաւնեն, դնանէի պատիճ կրեն, եւ զնազաի ման առցեն։ Թվ. ՉԴԵ տուաւ յիշատակ։ Օրհղեն յիշեալ լեցին ի Քրիստոսէ։

Դ.— Վերստին նուիրումն.— 1861

էջ 1, ստորին լուսանցիին, շեղագիր .— ի յիշատակ Պետրոսեան Գօղոս Վարդապետի՝ Քանդարանին երուսաղէմի նուիրեցին եղբայր նորին Սերոբէ եւ քոյրն Մարիամ, 1861, սեպտ. 14։

1034

ՑԱՂԱԳՍ ԵՕԹՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵԿԵղԵՑԻՈՑ.— 1

ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ՄԵԼԱՑԻՄՕՂԼՈՒ (1713)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×1·5։ էջք 204։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հասարակ փայլուն։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, մխաւիւն, 21 տող։ Նոտր չեզաւիր։ Համառատագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Գազմ խաւաքարտեայ։

ՃԱԿԱՏ.— էջ 1

Աստուածաբանութիւն.— Ցաղագս քահանայագործութեանց եկեղեցւոյն Քրիստոսի։ Շարադրեցեալ ի վարդապետէ ոմանէ, ի մէջ բանտին Ծռանկստանայ։ — Թուին Քրիստոսի ՌՉժէ, իսկ Հայոց ՌՃկԲ։

էջ 2.— Սքանչելի եղեւ գիտութիւն քո յիս, Տէր, զօրացաւ եւ ոչ հանդարտեմ սմա։ ... Մի ոք զարմացի, որ զԲուսականն Քրիստոսի չորս տարի աւելի եղաք ի վերոյ՝ քան զԲուսականն լատինացւոց, զի այժմ սմ. իմաստունք Ֆռանկստաց այնպէս համարեն։

էջ 4.— Ճչմարիտ մեկնութիւն եօթն քահանայագործութեանց, ըստ վարդապետութեան Աստուածաշունչ Գրոց։ Գլուխ Ա.։ Ընկիզըն Մեկնութեանս։ Համար Ա.։

էջ 12.— Գլուխ Բ.։ Ցաղագս եօթն Քահանայագործութեանց։

էջ 15.— Գլուխ Գ.։ Ցաղագս Մկրտու-

Քեան.— Հրամայեաց Աթ. ի ժէղ օրինաց իւրոց...։

էջ 45.— Գլուխ Թ.։ Ցաղագս կնքոյ։

էջ 54.— Գլուխ ԺԱ.։ Ցաղագս Հաղորդութեան։

էջ 147.— Գլուխ ԻԸ.։ Ցաղագս չորրորդ քահանայադործութեան, որ է օծումն կամ ձեռնադրութիւնն սպասչխարհաց եւ հիւանդաց։

էջ 169(բ.).— Գլուխ ԻԷ.։ Ցաղագս հինգերորդ քահանայադործութեան, որ է օծումն ննջեցեալ քահանայից։

էջ 173.— Գլուխ ԻԲ.։ Ցաղագս վեցերորդ քահանայադործութեան, որ է ձեռնադրել զկարգաւորս։

էջ 191.— ... Ուրեմն կայր հնազանդութիւնն է ճշմարիտ, եւ մի [Այսպէս կանգ կ'առնէ, Էջին մնացեալ մասը դատարկ, ինչպէս նաեւ յաջորդները]։

1035

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 1

ՑՈՎՀ. ԴԱՄԱՍԿԱՑԻ

Իլով, Լեհաստան ՌՆԳ=1604

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×14×4·5։ Էջք 610։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հասարակ խոշոր։ Գրիչ՝ Վարդան, որդի Բէքբէյի։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ սկզբնատողերը նարնջագոյն, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւուն, 22 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրօշմադարդ։ Ստացողք՝ Ա.— Աստուածատուր Դպիր։ Բ.— Յովանէս։ Գ.— Յովսէփ Քահանայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–13, դատարկ։

էջ 14.— [Այս ինչ է ի գիրքս այս։

Ա.— Զի անհասանելի է Աստ. եւ քէ ոչ է պարտ քննել։

էջ 19.— Ճ.— Վասն Ցարութեան Ամենեցուն։

Նորին եւս պատասխանի առ հրէայսն։ Եւս նորին վասն հաւատոյ եւ ընդդէմ դադրութիւն Նեստորի։

էջ 20–22, դատարկ։

Ա.— ՈՒՂՂԱՓԱՌ ՀԱՒԱՏՔ.— 2

Թրգմ. Սիմէոն Գառնեցի

էջ 23.— Սրբոյ հօրն մերում Ցոհաննու Ոսկի. կրօնաւորի Դամասկացոյ Ալանդուքիւն Ուղղափառ Հաւատոյ։ Վասն զի անհասանելի է Աստ. եւ եթէ ոչ է պարտ բննել, եւ խնդրել զոր ոչ տուեալ է մեզ ի մարգարէիցն եւ յառաքելոցն.— Զհաստատ ոչ ոք նտես երբէք, Միածին Որդի, որ ի Հոց Հօր նա պատմեաց մեզ։ Անպատմելի է Աստուած եւ անհասանելի...։— Հմմտ. Գ. Հաստոր, Քիւ 768, էջ ձեռագրին 91։

էջ 335.— Ճ.— Վասն Ցարութեան Ամենեցուն.— Այլ հաւատամք ի յարութիւնն՝ վասնզի լինելոյ ստուգապէս յարութիւն մեռելոց...։

էջ 343.— Կատարումն վաստակոց Ցոհաննու Դամասկացոյ կոչեցեալ Մանաւր, համառօտ ստացեալ ընդոյ շնորհից աստուդութիւնէ, եւ թարգմանեալ ի Սիմէոնի ի վրաց լեզուէ ի հայ բառս։

Բ.— ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԱՌ ՀՐԷԱՑՍՆ.— 1

էջ 343.— Նորին Ցոհաննու Դամասկացոյ Պատասխանի առ Հրէայսն.— Զաստուածայինն զամենայն յԱստուած վաստահնալ պարտ է, եւ ի մարդ զմարդկայինն...։

Գ.— ԸՆԴՀԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՆԵՍՏՈՐԻՈՍԻ.— 1

Էջ 505.— Նարիւ հօրն մերոյ Յոհաննու Դամասկացոյ, հռիւսնկտաբի կոչեցեալոյ, բանիւ վասն հաւատոց եւ ընդդիմադրութիւն Նեստորիոսի.— Պարտ է մեզ փրկչոյս Աստուծոյ ի ձեռն Միածնին որդւոյն իւրոյ, զոր ետ ի փրկանս մեզ ըստ աստուածայինն բանի, հաւատալ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին...:

Էջ 530.— Նեստորի, որք համախոհ կէք, առ ձեզ բանս այսպէս սկսանիմք...:

Յիշատակարան Գրչի.— 1604

Էջ 569.— Գոհութիւն եւ փառք վերադարձուք ամենասուրբ Երրորդութեան, ի սեռից եւ մասանց արարածոց յամ. յաւիտեանս ամէն:

Ի Քվականութեան Հայկազնեան տումարի ՌԾԳ, ի յաչխարհս Լախաց, Իլով, ընդ հովանեաւ Սուրբ Ննջման Աստուածածնին, ի Քաղաւորութեան քրիստոնէական զարմի երրորդ Զիկմունտի, զոր Տէր Աստ. մեր պահեսցէ զսա ընդ հովանեաւ ամենազօր յաջոյ իւրոյ ամէն: Եւ ի կաթողիկոսութեան Ագարատեան յՔաղոյ տեառն ատէր Մելքիսեթեկի. հայցեցէք առ Տէր զի մշակ առանց յամօթոյ պահեսցէ զսա, ամէն: Գրբեցաւ գպրութիւնս առակաւոր հանճարոյ աստուածածնյոն Յոհաննու Դամասկացոյ արքեպիսկոպոսի եւ տիեզերալոյս վարդապետի:

Արդ որ ոք պատահի յարձանս անչունչ, բայց բանաւոր իբր կենդանի, ընթերցեալ՝ յիշեսցէ ի բարի զատացող սորին եւ վայելող զԱստուածաւուր գործ զվարպետն իմ, Ավաքի որդի, որ ետ զսա գրել: Ընդ նմին եւ զիս զաներեւակս ի մարգկանէ, զվարդան գրիչ Բէթրէխի որդի:

Վասնորոյ աղերսական պաղատանօք հայցեմք ի ձէնջ, որք հանդիպիք սմին ընթերցմամբ կամ դաղափառութեամբ, յիշեցէք զվերոյ պրեալ զվարպետն իմ եւ ըստ ծնողս իւր, հոգեւոր եւ մարմնաւոր, եւ զեղբարս իւր, եւ զամ. ազգայինս, զկենդանիս եւ զննջեցեալսն. եւ որով կամօք յիշէք առ Տէր նովին չափով յիշիցէ ի կամեցողէն բարեաց Քրիստոսէ: Զի նա ետ գրել զսա ի վայելս անձին իւրոյ, եւ յետ իւր ի չահ եւ ի օգուտ ամ. բանասիրաց, որ եւ ստացաւ զսա մեծափափաք տենչանօք ի գտիսին մխիթարութեան անձին իւրոյ:

Արդ աղաչեմ զձեզ, Հայր մեր որ յերկինսդ ես ասել մի ձանձրանայք վերծանողքըդ յիշատակարանիս:

Փառք եւ գոհութիւն առ Սբ. Երրորդութիւն, ի Հայր եւ ի Որդի եւ ի Հոգի Սուրբ, որ ետ հասանել ի գծիս եւ կատարել զսուրբ տառիս, որ է իբրեւ զվունճ մի մանուշակ ի քիմս խմաստասիրաց:

Յետնագոյն յիշատակագրութիւնք.
Ա.— Վաճառումն.— 1621

Էջ 571, նոտրադիր.— Թվ. ՌՀ Հայկազան տումարին ծախեցաւ. Ըումխէսին այս գիրք ԺԲ մանրիկ Մխքարին եւ կրէսքոին առվեւ, յունվար ամսոյ գ:

Բ.— Ստացող Ըովսէի Գահաճայի.— 1730

Էջ 571, նախորդին ներքեւ, բոլորգիր վարժ.— Զվերջին ստացող սորին յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղօթս դյետնեալ ծառայս ձեր, եւ ողորց բազմաց ստորակացեալս ըստ Ըովսէփ քահանայս եւ զծնօղան իմ. ընդ որս եւ դուք յիշեալք լիջիք ի Տեառնէ մերմէ Քիսուսէ Քրիստոսէ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս ամէն: Ցամբ Տեառն Ռիձվ, Ըունչիի:

Էջ 571–574, տարբեր գրչով, Սղագրական բառարան: Կը պարունակէ Ա գիրով սկսող 86 բառ, չառերը ներկայացուած նշագիրներով, նմանապէս եւ յաջորդները: Կան Բ գիրով 27 բառ. Գով 20. Դով 15. Եով 28. Զով 17. Էով 3. Ըով 2. Թով 12. Ժով 5. Իով 9. Լով 7. Խով 9. Ծով 5. Կով 17. տարբեր գրչով՝ ՁԾ. պատասխանիկ: Էջ 574 մեծագոյն մասը դատարկ:

Էջ 575–610, դատարկ ամբողջովին:

1036

Ա.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՀՆԴԱՄԱՏԵՆԻ.— 10

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Պէշտէկիրմէն, էրիկլի Ռ.ՃԿ=1711

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×14×3·5: էջք Դ+498 Փրակք ԻԴ+Զ, Հանգամանք լաւ: Թուղթ տունկուն: Գրիչ եւ Ստացող Ստեփանոս Արզ. կաֆայեցի: Գրութիւն՝ խորագիրները, ըստկզբնատողերը եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 35 տող: Բոլորգիր: Համաոտապրութիւնք յօժ առատ: Սեւագիծ զարդագիր եւ գլխազարդ էջ 349ա, 407ա, 439բ, 455ա: Գունաւոր զարդագիր եւ գլխազարդ էջ 257բ, 279ա, 299ա. կիսախորան էջ 177ա. խորանազարդ 13: Գունաւոր նկարք, ոչ նրբարուեստ. էջ Դ, Ճաչէրութիւն. 12, Ս. Երրորդութիւն. 176բ, 298, 348, 406: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ, հինցած: Կուրծքին երկաթագիր. «Ինձնդոց Մեկնիչ Վարդանայ»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–Գ, դատարկ գրեթէ:

էջ Դ.— Նկար, խաչելութիւն. արուեստով ոչ նուրբ:

էջ 1ա.— Աւրհնէք Վարդապետաց:

էջ 2բ.— Այլ օրհնութիւն:

էջ 6, դատարկ մեծագոյն մասամբ:

Ա.— ՄԵԿՆ. ՀՆԴԱՄԱՏԵՆԻ

էջ 7ա.— Նախադրութիւն Ծննդոց Տեառնեան Սրբոյ Հօրն Վարդանայ, առ խրատ մատենի.— Բարբ է բնաւոր առ մարդն ի բնութեանս մերում...:

Աշխարհաւուր եւ տիեզերաւուր Վարդապետի Վարդանայ ասացեալ, Մեկնութիւն Արարածոցն.— *Հաւատարիմ դանձուցն Աստուծոյ եւ մեծ հաղորդապետն...:*

էջ 11, դատարկ:

էջ 12.— Նկար, Ս. Երրորդութիւն:

էջ 13.— Նախադրութիւն Ծննդոց Տեառնեան, զոր արարեալ է սրբոյ հօրն Վարդանայ Հայոց Վարդապետի.— Ի սկզբանէ արար Աստ. զերկին եւ զերկիր...:

Նմանօք.— *Լուսանցքներու վրայ նշանակուած են օտատարձուած աղբիւրները կրճատուած ձեւով:*

էջ 177ա.— Նախադրութիւնք Դպրութեանն նկից:

էջ 255բ.— Այլմէ մեկնէ Ստեփանոս Սիւնեաց եպիսկոպոսէ.— Աչ Տէր ցՄոսէս. Տեսցես զմեննայն որ ցուցաւ քեզ ի լեառն ամպանման խորանն...:

էջ 256բ.— Վերտառութիւնք:

էջ 257բ.— Նախադրութիւն Վերտառական,

էջ 277բ.— Թիւք, թիւք, եւ դարձեալ թիւք:

էջ 279ա.— Նախադրութիւն Թուոց:

էջ 296բ.— Երկրորդ Աւրհնէք:

էջ 299ա.— Նախադրութիւնք Երկրորդ Օրինաց:

էջ 347, դատարկ:

Բ.— ԿԵՐԱԿՆՈՒԹԻՒՆ.— 1

Սիմէոն Վրդ. Ջուղայեցի

էջ 349ա.— Սիմէոն Վարդապետի առարեալ յաղագս Կերակնութեան վարժ մտաց: Օգ. ցս.:— Կերակնութիւն է պիտութիւն տարից եւ ասութեանց եւ կիրառութեանց սոցին, ըստ չարագրութեան քերթողացն...:

էջ 402ա.— Մեկնութիւն Բառից Կերակնի.— Առձեռն, ձեռն ի ձեռն...:

էջ 404բ.— Ցանկ ցաղագս Կերակնին:

Գ.— ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 2

Սիմէոն Վրդ. Ջուղայեցի

Նմանօք.— *էջ 407, կը սկսի Ա. պրա-*

կը· բայց սկիզբի երկու քերթերը կտրուած են, նոր իշադրութեամբ 406էն 407ի մինչև։

էջ 407ա.— Ի սկզբան Տրամաբանութեանս պարտ է փոքր ինչ ասել զհարցմանէն զոր սահմանէ Արիստոտել այսպէս...։

էջ 439բ.— Յաղագս Շարամանութեան, որ է Հատոր երկրորդ.— Շարամանութիւն է բաղհիւսութիւն պարզ ձայնից՝ առ ի յարտարերել դներտրամատրեալն...։

էջ 455ա.— Յաղագս Շարադրանութեան, որ է Հատոր երրորդ.— Առարկութիւն է բան, յորում ծանօթիւք ոմանք ծանուցանի անծանօթն...։

էջ 498բ, դաւթարիկ· Նոյնպէս՝ յաջորդ քերթը, որ տարբեր թուղթ է, իբրև պահպանակ։

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի.— 1711, 1712

1.— էջ 175բ.— Ով իմ նազելի եղբարք, երբ ընթեռնուք կամ օրինակէք, յիշեցէք հոգս անպիտան եւ մեղսամած նորահաս ներընծայ կաֆայեցի Մտեփանոս յաբեղայս, քանզի ոյժ աչխատեցայ, գիչերն չատ եմ գրէր քան ցերեկն· ի վանս Սբ· Աստուածածնին որ Գէչտէկիբմէն անուն մականբէր, այլազգեաց բառումն թաթարաց եւ Քրքաց, որ եւ ե Զաղաց լսի· Նախնեաց եւս էրիվէլի ասեն, եւս նոյն բառումն, որ եւ ի մերս Թամօն լսի· Ներթուում աղքանազներ Ռշկն։ Նայսմ ամում ձեռնադրեցայ այսմ վանացս Եպիսկոպոսէ հեզահոգի եւ աղաչնարարու Աւետիք պարոնտիրէ· որ եւս Տէր Աձ· երկայն աւուրս արասցէ։ Նախ յիչեցէք Աւետիք եպիսկոպոսս, հուսկ յետոյ մեզաւոր ծրիչս· քանզի չատ է երախտիքն ի վերայ իմ։ Ալողոմոնի Աստուծոյ եւ սատարութեան պարոնտիրիս դրեցի։ Ծիչեն յոյժ ցանկամ, եւս դուք։

2.— էջ 257ա.— Ծիչեցէք պիտակս ղՄտեփանոս Նորահաս աթեղայս, որ տուչութեամբ Հոգւոյն, ձեռամբ իմով գրեցի, ներհամարում Ռշկն, ղան անձինս վայելման։ Փառք Աստուծոյ, եւս գոհութիւն ամէն։

3.— էջ 401բ եւ ստորին լուսանցք.— Աւրհնեալ ես Տէր Աձ· որ չնորհեցեր զայս աւարտուածն· Տէր Ցս· նոյն ողորմութեամբդ արժանի սորս վայելման յանձինս Մտեփանոս դրող յաբեղայիս Նորընծայ։ Ներթուում աղքանաղենի Ռշկին, Նամատոլ դեկտեմբրում իր։

1037

ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 3

ՍԻՄԷՈՆ ՎՐԴ· ՋՈՒՂԱՑԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×1։ էջք 120։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ կոկեալ։ Գրութիւն՝ խոթագիրներըը եւ գլխագիրներըը կարմիր, մըննացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 37 տող։ Ռոլորգիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ, էջ 5, 49, 68։ Կաչեկազմ խաւաքարտեայ։ Դաւթարիկ Թուղթք սկիզբը եբեք քերթ։ Կնիք սեւագրոչմ անարուեստ· «Ջի· Մռ· Նկղս·», էջ 4։ Այլ կնիք սեւագրոչմ փակագիր· «Գեորգոս Վարդապետ, 1740», էջ 5, 68։ Ստացող՝ Գեորգոս Վարդապետ, հաւանաբար։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, դաւթարիկ։

էջ 5ա.— Համառօտ Հաւաքումն Տրամաբանութեանս, արարեալ ի Սիմէոն ի՞ոյ րաբունապետէ Զուղայեցւ։ Յաղագս Տրամաբանութեան.— Ի սկիզբն Տրամաբանութեանս պարտ է փոքր ինչ ասել զհարցմանէն, զոր սահմանի Արիստոտէլ այսպէս...։

Վաճօք.— Ստորին լուսանցքին կայ անհարթ չեղագրով երկու տող· «Ծիչատակ է Սրբոյն Յակոբայ որ յԵրուսաղէմ· մի՛ ոք իշխեսցէ հանել...»։

1038

ԲԱՌԳԻՐՔ·— 8

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 20×16×3: Էջք 382: Գրակք է+ թ: Հանգամանք բաւարար· լուսանցքները ցեցակեր: Թուղթ հաստարակ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, մխաւուն, 22 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք սակաւ: Կաշկապատ խաւաքարտեայ ոսկեդրոյմ· մասամբ քայքայուած:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Էջ 1–2, դատարկ:

Ա — Էջ 3 ·— Գուարթք բառից որք դուռնին ի Քերականութեան ·— Ալցան, ռամկօրէն քէչիկին, այսինքն բեւեռաքարշ: Ազատորդի, որդի իշխանի, ռամկ· պէյզատէ: Ազդատուհին, ազգական, ռամկ· սինսիլէ···: Հմմտ· հետագայ թիւ 1355:

Էջ 19 ·— Բազէ, թռչուն մի մեծ խայտափետուրք, որ ռամկ· կոչի տօղան, մերթ եւս կոչի շահին թռչուն: Բազմադիմի, բազմակերպ, կամ բազմազան···:

Էջ 94 ·— Ճագաթ, ռամկ· չախալ, որ է աղուեսանման կարճոտն կենդանի···:

Էջ 153 ·— Փակակալ, եկեղեցական, ի ձեռս որոյ է բանալին դրան նորա···:

Էջ 162 ·— Օրիորդ, կոյս աղջիկ հարսնանալի, կամ աղջկունքն, որք ընդ հարսին ընկերակցին: Օցտել, բաժանել ·— Վաղեան:

Էջ 164–165, դատարկ:

Բ ·— Էջ 165 ·— Հաւաքուն բառից, որք նշանակութեամբ նոյն, կամ մերձաւորք են ·— Ագանիլ, օթեւանիլ, կամ օթեվանս առնել, օթիլ, իջեւանիլ, եւ կամ անդ, կամ առ նոսա: Ագահ, ընչաւէր, արծաթասէր, ժլատ, ընչրտ, կծկիր, անողորմ···:

Էջ 279 ·— Օդ, օդամանեակ, ճարմանդ: ···: Օրհնել, կամ տալ զօրհնութիւն, կամ մատուցանել զօրհնութիւն, տես գՕդիչն:

Էջ 280, դատարկ:

Գ ·— Էջ 281 ·— Մատնկունք բաղադրականք, եւ սկզբնատառք բաղադրելեաց բառիւք: Ամէն: Ամենաժողով տօն, ամենաթադաւոր, ամենաճեղուն, ամենատեղծ, ամենիշխան ··· ամենալուսաւոր···

Էջ 322 ·— Օդ, օդապարիկ, օդաչու:

Էջ 323–324, գրեթէ դատարկ:

Դ ·— Էջ 325 ·— Վերինաբառք բաղադրեալ բառից, բաժանեալք ըստ ձայնաւորս տառիցն, որք ի վերջին վանկս նոցա ·— Աբաձակ: Սանձաբաձակ, հեռարձակ, ձիաբաձակ ··· ընդարձակ···

Էջ 360 ·— Ձոս: Ինամախոս, աստուածախոս, բարեխոս, չարախոս, քաղցրախոս, քաջախոս, չատախոս:

Էջ 361–362, տարբեր դիչէ, նոտր չեզագիր անհարթ ·— Մուր եգիպտոյ օբինակն է այսպէս ·— Ա նուվի գիտոր, որ է ա տիրէմ, կոտորել զայն խոչորագոյն, եւ լընուլ ի մէջ նոր տապակի, եւ ընուլ ի վերայ նորա Գ նուվի ջուր···:

Ը ·— Էյ 363 ·— Ածանցական անուանց վերջք, ըստ զանազան ձայնաւորաց տառից, որք ի նոսա են, եւ եգերին բաժանմամբ եղան ի մի վայր: Ած: Առած, կատարած, կազմած, ողորմած, պիծած, վիժած, կոխած, արտալած···

Էջ 377 ·— Ծու: Մահացու, մահկանացու, տիրացու, քահանայացու, կրօնաւորացու:

Էջ 378, դատարկ:

Էջ 379 ·— Վերջք ածանցականաց, որք երբեմն զզօրութիւնս նշանակելոյ ունին իրեւ զընդունելութեանց, որք ի օզ եղերին:

Էջ 381 ·— Վերջք ածանցականաց, որք երբեմն զզօրութիւն նշանակելոյ ունին ըստբայածականս, որք ի ումն եղերին:

Էջ 382 ·— Թուղթք Պօղոսի Առաքելոյն···:

1039

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15×3·5: Էջք 548: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստակ: Գրուածիւն՝ խորագիրներըը եւ ոլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24 տող, մէկ մասը 32 տող: Նոտր չեղագիր, տարբեր գրիչներէ: Համառօտագրութիւնք առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ: Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը երեքական թերթ:

Ա.— ՅԱՂԱԳՍ ՍԿԶԲԱՆՑ ԲՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆՈՑ.— 2

Կդեմէա Գալատաց

Էջ 1.— Ի գիրս փիղիպպոսի, այսինքն Բնաբանութեան Արիստոտելի: Ցաղագս ընկսբանց բնական մարմնոյ: Առաջին վիճաբանութիւն: Թէ ընչ եւ քանիք իցեն սկզբունք բնական իրաց: Առաջին խնդիրք: Հմմտ. Քիւ 713, Դ. Հատոր, էջ 158:

Նախ գիտելի է, զի սկիզբն առհասարակ սահմանի յԱրիստոտելէ ի հինգերորդ գիրս մէթաֆիզիքային...:

Բ.— ԻՄԱՍՏ. ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՔ.— 3

Կդեմէա

Էջ 41.— Իմաստասիրական վիճաբանութիւնիմ փիսիքային գիտութեան, որ թարմնաի Բնաբանութիւն, Շարակարգեալ ի կարգէ Թէոդիմոսայ Կդեմէա աստուածբան վարդապետէ: Ցաղագս առարկեալ Բնաբանութեան, եւ յայտգս ընկզրանց բնական իրաց: Առաջին վիճաբանութիւն: Թէ գիւղ իցէ առարկեալ Բնաբանութեան: Առաջին խնդիրք:— Հմմտ. Քիւ 713, Էջ 158· Քիւ 752, Էջ 196:

Պատասխանի Թէ բոլորական առարկեալ ենթակայ Բնաբանութեան է էակ, իբր բնական...:

Էջ 88, դատարկ:

Գ.— Իմաստասիրական վիճաբանութիւնք ոմանք, որք պատկանին առ գիտութիւն մէթաֆիզիքային, որ Թարգմանի Համարնաբանութիւն:

Ցոյժ ի յերկար տարածիւր բանն ԼՔէ կամէաք մի ըստ միոջէ տեսանել եւ քննել զամ· վիճաբանութիւնս Համարնաբանութեան· սակս այսորիկ ի բաց կալով ի խորին խրթնադունեցն՝ դրան արագուք միայն յաղագս այնոցիկ, որք Մանաւանդ յաջմարին ելեւմտութեան Հայոց, և են պիտանացու, վասն չհեղեղ զդիտութիւն Բնաբանութեան եւ Աստուածբանութեան:

Ցաղագս ճշմարտութեան եւ սրտոտութեան ներդործութեանց մտաց: Հինգերորդ վիճաբանութիւն: Առաջին խնդիրք:

Ոչ ասացի յառաջին վիճաբանութիւն, այլ հինգերորդ...— Հմմտ. Քիւ 752, էջ 196:

Էջ 143–149, դատարկ:

Դ.— ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՓՈՓՐ (Թերի).— 1

Ռոշքայ Վ. Ստեփաննեան

Էջ 149.— Փիլիսոփայութիւն Ստեփաննեան կամ Ներածութիւն ի բովանդակ փիլիսոփայութիւնն Արիստոտէլի: Ցառաջաբանութիւն.— Փիլիսոփայութիւնն՝ յոնարքէն, իմաստասիրութիւն հայերէն վերածայնի...:

Էջ 151.— Ներածութիւն ի Տրամաբանութիւնն Արիստոտէլի: Մասն Առաջին: Ցաղագս Փոխ Տրամաբանութեան.— Տրամաբանութիւնն բաժանի ի փոքրն եւ ի մեծն: Նախ զփոքրսէն որ է հիմն եւ դուռն մեծին ձեռն արկցուք, ապա զմեծէն...:

Էջ 206.— Ցաղագս պարզական հատաբանութեանց:

Էջ 208–220, դատարկ:

Ե.— ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԵՆ.— 1

Ռ. Ստեփաննեան

Էջ 221.— ԶԱԿԱՏ.—

Սկսանի Տրամաբանութիւնն Մեծ։ Գլուխ Առաջին։ Ցաղագս Բնութեան եւ Ցատկութեանց Տրամաբանութեան։ Արկանելք զինն տրամաբանութեան եւ զդուռն նորին, յորում դժուարութիւնք խոտոր եւ խրթինք պարունակին, եւ բացեալք զմուտս առ իմաստասիրական գիտութիւնս հարթացաք, առ որս առաջնորդութեամբն Աստուծոյ յառաջելով, նախ զբնութենէ եւ զյատկութեանց Տրամաբանութեանն ապա զայնցանէ, որք սըմա պատկանին, վճռաբանեցուք։

էջ 222։— Պրակ Առաջին։ Թէ զինչ եւ քանիպատիկ իցէ Տրամաբանութիւնն։— Տրամաբանութիւնն է իմացական կարողութիւն սահմանելոյ, բաժանելոյ, և առարկելոյ...։

էջ 398։— Այսքանս բանականացեալ յաղագս Տրամաբանական գիտութեանն, յորոյ խորհրդին եւ դժուարահաս վիճաբանութեանցն, իբր ի փշոտ վայրենացն զերծեալք, ի հրճուալի, եւ փառացի դրախտըն բնաբանութեան մտցուք, հանդերձ Աստուծով փրկչաւ մերով, որում զայս դուշնաքեայ տրքնութիւնս ի խորոց սրտիս նուիրեմ, եւ մընամ ձեզ։ Ստեփանեան Ռօչքայ Վարդապետ։ Վերջ և վախճան Տրամաբանութեանն։

էջ 399։— Ցանկ Տրամաբանութեանս, և մեկնութիւն բառից դժուարադատից։— Ազամ եւ եւայ զիա՞րդ խօսիլ ըսկըսան...։

էջ 412, դատարկ։

Զ.— ԼԻ. ԳՐՈՑՆ ՄՆԹԱՖԻԶԻԿՈՑ ԱՐԻՍՏՈՏԷԼԻ։— 1

Ստեփանոս Լեհացի

էջ 413։— Լուծմունք Գրոցն Մեթաֆիզիքոց Արիստոտէլի Ստագիրացոյ։ Շատադրեցեալ ի Ստեփաննոսէ Լեհացւոյ, որ եւս է թարգմանիչ նոյնոյ գրոցդ։— Լուծմունք Առաջնոյ Գրոցն։ Պրակ Առաջին։

Ամ. մարդկէ բնութեամբ ցանկան գիտել։ Այսինքն, բնականապէս՝ եւ բնական ցանկութեամբ...։

էջ 479–483, դատարկ։

Է.— ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԸՆԴ ԵՐԿԱՐՆԱԿԱՆ։— 1

էջ 484։— Մեծահանդէս հակաճառութիւն փառաւոր եւ յոգնազեղ իմաստից լցեալ երանելեացն Սրբոց, (զմեծին Մովսէսի ասեմ Քերթողի, եւ զԴաւթի անյաղթ փիլիսոփայի), որ եղեւ ի մայրաքաղաքն կայսերական ի Կոստանդնուպոլիս, առաջի ամբարիշտ թագաւորին Մարկիանոսի, որ արար ըզժողովն Քաղկեդոնի, որ յետ մեոյ ամի ժողովոյն եկին, Մովսէս եւ Դաւիթ, (ազգաւ Հայք) ի յԱքենայ ի Կոստանդնուպոլիս, և մեղադիր եղեն ամբարշտին Մարկիանոսի, վասն պիղծ ժողովոյն. որոյ առդաւաւ եղեւ վիճաբանութիւնս, որով բանիւք յաղթահարեալք եղեն քաղկեդոնականացըն գումարք, եւ ամօթի հարեալք պատասխանեցան, եւ ոչ դայլ պատասխանիս երբեք կարացին խօսիլ։ Որոց բանքն բոլոր, եւ հակաճառութիւնքն բնաւ կարդեցաւ յառաջիկայ։ Որ եղեւ ի թվին փրկչին ԴՃԿԶ, այս վիճաբանութիւնս, եւ զտան սոքա յաղթօղք, եւ մեծաւ պատուով դարձան ի Հայս։

էջ 485։— Սրբոց Վարդապետացն Հայոց, Մովսէսի եւ Դաւթի, Հարցմունք ընդ նրկարձակսն։— Որդիք լուսոյ եւ վերին սիօնի, տեսանեմ զձեզ այսօր աստուածային եւ երկնային լուսով փայլեալ...։

էջ 543–548, դատարկ։

Հնագոյն յիշատակարան.— 627?

էջ 542։— Եւ արդ՝ յետ բազում ժամանակաց գրեաց զդիւրս զայս։ Իբրեւ Ած. հասոյց զմեզ ի ժամանակս յայս՝ յորում հօթանասուն եւ վեց էր Թուականն Հայոց։ Ես Գուրգէն քարտուղարս Հայոց Մեծաց եւ սուրբ Քաղաւորացն պատուոյ սպաթար, ստացող եղէ գրոց այսմ։ Բայց զգամանալի է ի նախկի յիշատակէ գրոց այսմիկ, եթէ գրեցաւ գիրք այս էակաց, Հրամանաւ Թագաւորանեալ ի յունաց ի Հայս, տեառն Ցովհաննիսի Հայոց կաթողիկոսի Գաբեղեննացւոյ, որ եւ զնին էջ Թվին, ի քաղաքս հինգերորդի Թուականութեան Հայոց. եւ վկայ է գրոցս այսմիկ Սարգիս Արաբացի եպիսկոպոս, ճշմարիտ վկայութեամբ։ Որ եւ փառք Քրիստոսի մարդասիրի յուսոյն բնաւից, որ տայ ճարտարութիւն ճշմարիտ պատմաբանողաց, և միշտ փառք.— Հմմտ. Ճիշատակարանք Ձեռագրաց, 1951, էջ 17, որ պակասաւոր է, քէեւ առնուած է յատ աւելի հին ձեռագրէ մը։

1040

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

(ԹՂ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×16×4: *Էջք* 402: *Հանդամանք լաւ: Թուղթ բարմատեակ: Գրութիւն այլազան: Նոտրագիր, նոտր չեզաւիղ: Կաշեկազմ դրոչմադարդ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Անկարեւորները դանց ընելով կը նշանակենք կարեւորները:

Էջ 1*ա*.— Գլուխք Առակաց Սողոմոնի,

Յիշատակագրութիւն.— 1731

Էջ 21*բ*, *անհարթ դրով*.— *Ես մեղաւոր Վռացի Գօրիցէի, տէր Զաքարէին, որ էկա Ղարամանի, հօքտօսօսի Ամն, քվ. ՌՃԶ:*

Այլ յիշատակագրութիւն.

Էջ 22*ա*, *նոտր չեզաւիղ*.— *Ձիշատակ է դայս դիրքս Անթափեցի տիրացու Գաղտասարին:*

Ծանօթ.— *Այս մէկ պրակը* (22 *էջ*), *որ երկսիւն եւ նոտրագիր է, եւ նուազ լայն թուղթով քան հատորին մնացեալ մեծքերը, նախապէս պատկանած է ուրիշ ձեռագրքի մը: Ձիշատակող Անթափեցի տիրացու Գաղտասարը ժէ. դարու մարդ է:*

Էջ 251.— *Ցադգա լուծման գրպարտութեանցն Ցօհաննու Դամասկացւոյն, եւ այլոց վայրագօգանիչց, այսինքն կղէմէսի, եւ ընտանի քշնամի անիծելոյն Նիկոսի.*— *Նախ ասէ Ցօհան Դամասկացին Թէ Հայք չփոթեալ մի բնութիւնն ասեն Քրիստոսի: Գիտասխանեմ Թէ, եթէ Ցօհան Դամասկացին զքօղն հնոյ օրինաց յերեսաց իւրոց մերկանայր, կարէր աննախանձաբար նկատել ուղիղ դաւանութիւն Հայոց Սուրբ Եկեղեցւոյ, որ յայտնապէս դոչէ ասելով. Աստուածն մարդացեալ առանց փոփոխման, առանց այլայլութեան...:*

Էջ 275.— *Ի եւ Ը: Ասէ Թէ՝ վասն կենդանեաց ոչ առնէն պատարագ: Եւ դայս ամենեւին սուտ է...:*

Էջ 315*ա*.— *Ներսէսի Արքեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցւոյ ընդ[ր]ադական գովութիւն ի Համբարձման Տեառն մեղոյ Ցիսուսի Քրիստոսի:*

Էջ 342.— *Նըմանութիւն ոոր Օրինացս եւ Շնորհացս ընդ Հնոյն այսպէս:*

Էջ 365*ա*.— *Նրաձելոյն սրբոյն Ցակոբայ Սրճոյ եպիսկոպոսին ի հին խորհրդոց.*— *Ի ծով խորհրդոց քոց ահա ինչանեմ ի վաճառ Որդի Աստուծոյ...*.— *Թերի է:*

Էջ 377.— *[Վարք Տէր Ստեփաննոսի Ցուսկան Որդւոյ]*.— *Ի թուականութեանս ազգիս Հայոց Մեծաց Զձեւ կ ամին, յերկիրն ընդչտունեաց, ի դաւառն Տոսրայ, ի գիւղաքաղաքն, որ ասի Արտամէտ...:*

ՅիշատակարանԳրչի.— 1737

Էջ 398.— *Գաղափարեալ եղեւ պատմութիւնս այս ի Թուին Հայոց ի ¶ եւ ԼԳ [= 1384] ամին, ձեռամբ Մեծոփեցի Թոմայ տիեզերալոյս վարդապետի: Նաեւ այժմս դրեցաւ սա ի Քիւն ՌՃԶԶ, ի դուռն Մշոյ Սրբոյ Կարապետին, ձեռամբ նորին մեղապարտ ներհակ Մարտիրոս Գրչի: Աղաչեմ աղաչեմ, եւ մեծաւ Հայցմամբ պաղատիմ ի ձէնջ, ով հոգեսէր ընթերցօղք, զի միոյ ողորմոյ եւ Հայր մերոյ արժանի համարիջիք զնւաստ ծառայս ձեր, յիշելով միով ողորմէյիւ. եւ դուք յիշեալ լինիք յերկնաւոր Թագաւորէն յԱստուծոյ մերմէ Ցիսուսէ Քրիստոսէ, Հանդերձ համայն ննջեցեալովք ձերովք, Ամէն:*

1041

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ· — 1

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Ամստրդամ ՌՄԾ=1761

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ —

Ծաւալ 20×15×5: էջք 672: Հանգամանք լաւ: Թուղթ տեղւոյն: Գրիչ՝ Աղա փէր Նոր Ջուղայեցի: Գրուածքն՝ սեւ մելանով, երկսիւն, 24 տող: Տողաչիզները նոսրատպէր, հաստատածները բոլորպէր, սկզբնատողերը երկաթագիր, վարժ գրչի ղրծ՝ յարեւմտեան տպագրի: Գունաւոր գլխապարզ էջ 405ա: Գունաւոր կիսախորան էջ 3ա: Նկար էջ 2· մուտք էջ 1: Փառակալմ ոսկեզօծ՝ խաչելութեան քանդակով:

էջ 1— ՃԱԿԱՏ —

Գրքոյ Աղօթից Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ՝ Հոսկեվէրք Հռետորի:

Գրեցաւ ընտիր ի տպագրեալ յօրինուկէ, ձեռամբ Նոր Ջուղայեցւոյ՝ Աստուածատրոյ որդի Աղա Փէրուն:

Ի Հայրապետութեան լուսահեղոյս Սրբոյ Աթոռոյն էջմիածնի՝ Տեառն Յակոբայ Սրբազան կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

Ի թուոյ Փրկչին 1761, եւ Ծունխեի երեքն: Եւ ի թուականութեանս Հայոց ՌՄԾ, եւ յամսեանն Մայիսի ԻԱ: Ի գերահռչակ եւ արդաբադատ քաղաքն Յմմատրդամ, ի փառս Աստուծոյ եւ ամենայն Սրբոց նորա:

էջ 2— Նկար դունաւոր· երկսիւն կամարի մը ներքեւ կանգնած վեհարաւոր վարդապետ՝ գաւազան ի ձեռին, առջեւը նուագած բնիկ դիւահար մը, եւ դուրս հանուած դեւը:

էջ 3— Դուռնք աղօթից, յորմէ յաճախանձ բանից ողբերգականաց· · ·:

էջ 364բ— ՂԴ— Աղօթք Քարոզմանօրէն վասն սրբալոյս խտրոյն մեռոնի:

էջ 393— ՂԵ— Ի վայրն երջանիկ բարեբաստութեան, ժամահարին խորհրդածութեան ազաչանք եղեալ ընդ կերպարանս Քարոզմանութեան:

էջ 405ա— ՂՋ— Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի ասացեալ ճառս: Ցիշատակարանութեան պատմագրանութեան ամենաղօր նշանի աստուածեան Ձայնին· · ·— Ընդ առուրս ժամանակաց· · ·:

էջ 459ա— Ի սոյն կարգ դասեալ իբր ղմխաչաբ խորհրդոյ տեսակ ընդ ներքոգրեալն Ձայնիս խորհրդոյ եւ զգուեստ երգաբանութեան Տիրուհւոյդ— Գումարք խմբից դասուց երկնակացն· · ·:

էջ 484բ— Նորին Գրիգորի Ներքոգրեան, ասացեալ ի համօրէն դունդս Սրբոց Առաքելոցն· · ·:

էջ 506բ— ԼԲ— Բան նուիրական զովեստի Գրիգորի Նարեկացւոյ առն իմաստասիրի, ի մեծ եւ յերջանիկ Հայրապետն ի Սուրբն Յակոբ եպիսկոպոս եւ վերապետող ակղնատիպ երկնահանդէս Աթոռոյ Մծբին քաղաքին:

էջ 531ա— Նորին Գրիգորի Քարոզ ի Գալուստ Սուրբն Հոգւոյն— Ճ·:

էջ 535բ— Նորին Գրիգորի Քարոզ ի Սուրբ Եկեղեցի:

էջ 540ա— Նորին Գրիգորի Քարոզ ի Սուրբ Ձայն աստուածընկալ:

Ցիշատակարան Մատենիս Գրութեան:

էջ 543ա— Ըստ հոլովման ընթացից ամանակաց յառաջ չարժութեան· · ·:

էջ 544բ— Վարք եւ կրօնք Սուրբ Հօրս մերոյ Գրիգորի Նարեկացւոյն— Սուրբ

Հայրս մեր աստուածաշնորհ քահանայս եւ կրօնաւորս Գրիգոր...։

էջ 646բ.— Լուծմունք եւ բացայայտութիւնք հողելից բանից լուսափայլ սբրոյ մատենիս։

էջ 615բ.— Տէր Առաքելի եռամեծի եւ քաջ հռետորի, աշակերտի երից էրանելոյ Գրիգորի Տառեւացւոյ տիեզերալոյս վարդապետի, արարեալ բանս գովութեան ի վերայ Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ.— Աւրփիական լոյս երկնային...։

էջ 618բ.— Ըստ յորից Աւետարանչացըն Սրբոց յատկացուցիս ներս հաւաքեցեալ, վասն քժշկութեան...։

էջ 625բ.— Ճառկ զօրութեանց Աղօթից դպիսոյ՝ Սրբոյ Նարեկացւոյն։

էջ 661.— Ճառկ սբրոյ մատենիս՝ համայն դպիսոցն արարաք այբուբենական, ի բանասիրաց եղբարց որոնողաց իւն՝ դիւրագոյն լինի զնդրեւին առ ի գտանել...։

էջ 667ա.— Գլուխք բժշկութեանց ներս սուրբ մատենիս։

էջ 667բ – 672, դաւտրկ։

1042

ՀԱՒԱՐԱՏՈՑ (ԳԱՆՁԱՏՍՐ)

Կ. Պալիս Բ. կէս ժէ. դարու

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×14×2։ Թերթք 140։ Համեմատաբար լաւ ընդհանրապէս։ Թուղթ տունկոնի։ Գրիչք՝ Ամբակում Դպրիկ եւ երեմիա Զէյթպի։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխասիւն, 19–22 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական։ Կարմրագիծ կամ սեւագիծ լուսանցագարդք տեղտեղ՝ անարուեստ ձեռագրութեամբ։ Կանխագահ խաչաքարտեզ, կռնակի կաշին վերէն վար ճեղքուած։

Ծանօթ.— «Գրիչք՝ Քղ. 10ա – 69բ, Ամբակում Դպրիկ (ապա Գրիգորիս Վրզ. Քէօմխիւրճեան), մնացեալները՝ երեմիա Զէյթպի. կան տեղեր որ Տէր Կոմիտասի գերին կը նմանին» (Մ. Ա. Նշանեան, Օրագրութիւն, էջ ՃԻԸ)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Քղ. 1–7, դաւտրկ։

Քղ. 8ա.— Այս ինչ կայ ի գերքս այս, որ կոչի Գանձ Տեառ։

Քղ. 9, դաւտրկ։

Ա.— Քղ. 10ա.— Նեղրոդեան, ածացեալ նզնկացի Կարապետ վարդապետի Քօք կոչեցելոյ, առ ի թուղումն վարդապետին իւրոյ տեառն Պետրոսի Կաթուղիկոսի կամակարեցւոյ, եւ տեառն Գրիգորի Ուրհայեցւոյ, որ առաջինն Սրապիոն էր անուն ընոր, կաթողիկոս էջմիածնի.— եղեալ կատարեսի, բանի սպասաւորի, ի համառուսանէ բաժանեալ...։— Հմմտ. Կիւլէսէրեան, Պատմ. Կթղ. Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, 1939, էջ 267–277, տպուած քաղուածաբար։

Քղ. 28, դաւտրկ։

Բ.— Քղ. 29ա.— Նեղրոդեան ի վերայ մահուան տեառն Սրապիոնի որ եւ Գրիգոր կաթողիկոսի էջմիածնի Ուրհայեցւոյ, այրուբենիս ճառիւք, եւ կրկին գոհութիւ, և տագիւք, ասացեալ յաշակերտէ ընոյն Գրիգորի վարդապետի կեսարացւոյ, որ եւ ընծ անգամ պատրիարք ետաւ ի Կաստամոնիոպոլիս, եւ անդ թաղեցաւ ի Ղալաթիայ։— Տես Սիոն, 1953, էջ 19–24։

Քղ. 37ա.— Գանձ առաջին վասն մահուան տեառն Գրիգորի Կաթուղիկոսի Ուրհայեցւոյ, ոգեալ աշակերտի ընոյն սոսկ անուն Գրիգորի կեսարացւոյ.— Գոչեմք լալական, ձայն ողբերգական, երդ դամբանական...։— Գրիգորի է բանս այս։

Քղ. 41ա.— Տաղ ի գայն ցիսուս Որդոյն.— Աւետուածային հրամանն որ կայ,

աղամային սեռին վերայ, առեալն հողոյ ի հող դառնայ…։— Ա–Ջ։— Հմմտ· Ա· Ալ–պօյաճեան, Գր· կեսարացի, էջ 184–9։

Թղ· 44բ։— Գանձ նրկրորդ ասացեալ Գրիգոր վարդապետի, ի նոյն տեառւթիւն, այլ իմն յեղանակ։— Այդոյ խրամատի, ե–զաչ նըմանի, որ ցանկըն քակի…։— Ա–Ջ։

Թղ· 46ա։— Տաղ ի գոյնն Իմ եղակա–նի։— Գովեալ անուն սէր Սրապիոն բարուն արաք…։— Գրիգորի է բանս այ։

Գ։— Թղ· 48ա։— Մովսէս մինոյ տեղ–եաւ Տարեւացի սակաւ բան։ Համեմատու–թիւն աշակերտի առ վարժապետ որպէս բազմաց մի և առ[ա]կս։— Գիտելի է զի մար–դոյն Գ ծնունդ ունի…։— Հմմտ· Օրա–գրութիւն, Երեմիա Չէլէպի, 1939, Երու–սաղէմ, էջ Ղէ։

Թղ· 53–65, դատարկ։

Թղ· 66ա։— Գանձ ի վերայ տեառն Մովսէս կաթողիկոսի եւ Գրիգոր մեծ վար–ժապետի, ասացեալ ցանկոր վարդապետի Ջուղայեցւոյ, որ կաթողիկոս եղեւ։— Ճառ–հաս գիտութեանց, յանմարմին բնութեանց, յերկնից պետութեանց…։— Ցանկ է։

Թղ· 68բ։— Տաղ ոգնի։— Բարձան քաջն ի մեր գրչոյ…։

Ծանօթ։— Թղ· 69բ, տարբեր գրով· «Սոյն ցանկոր Վրդ· երգօղ, յետ ՅԶ տարոյ եկեալ ի Ստամպօլ վախճանեալ· որոյ սակի ասացեալ եղեւ գանձս եւ ողբս յերեմիայէ, Ռաւիթ [1680] թվականին»։

Ե։— Թղ· 70ա։— Չեղագիր· «Երեմիայ Զէլէպւոյ գանձ ի վերայ ցանկոր կաթողի–կոսինն»։— Երգս ողբոց արժան, երգս կա–կանական, ողորմ ողբական…։— Ե ր ե մ–ի ա յ ի է։— Հմմտ· Օրագրութիւն, էջ ձիԲ։

Զ։— Թղ· 73ա։— Անցելովքն ըմդ Ներկայիս կոփա։— Ողբամ զբեղ Հայոց աշխարհ, լալական եղեալ ըստ Մովսէսի…։

Է։— Թղ· 74բ։— Այլ իմն եղանակ ըստ դիպմանն թէ յօրինեաց։— Բարձաւ ի մէնջ մեծըն Մովսէս, էվահ, էվահ…։

Ը։— Թղ· 76ա։— Ըստ դիպմանն ասա–ցրուն պատմաբար կոփա։— Ցարքայադա–հում ննջեալ՝ յիսամսեայ մայրաքաղա–քէ…։

Թ։— Թղ· 76ա։— Գովասանարար առ վախճանեալն։ Վանկն յաւէղ պակաս անգի–տութեամբ չէ։— Ի չորից բաղկացեալ, եւ եռից զարդարեալ…։

Ժ։— Թղ· 77բ։— Ողբ ասացեալ Երեմ–իայի ի մահն մանուէլի Ամբակումի, որ էր կ ամաց, ի թվ· Ռաչէ [1658]։— Ցաւուրս սըգոյ Հայաստանեայց աղէտին, որ զՍուրբ Ցակոր ձեռաց մերոց խլեցին…։— Տես, Օրագրութիւն, էջ 586։ Նմանապէս եւ յա–յսորդնեերը։

ԺԱ։— Թղ· 79բ։— Ներբողեան ասաց–եալ Երեմիայի առ ի թադումն Աբրահամ Չէլէպւոյ դստերն փոթեր, որ ի թվականն Հայոց Ռաժ, եւ ի է օգոստոսի։

ԺԲ։— Թղ· 90բ։— Ագաւնեցի խօսայ խօսրովի մահուան, ճառ ի սկզբանէ մինչ ի ոորին վաղճան, ասացեալ ի խնդրոյ ա–մուսնոյ ոորին։ Զգանձն եւ զողբսն երգօղն թէ յարմարեացէ ըստ ոճին զեղանակն՝ ոա մէրէնդպա Տեառն շնորհիւ։

ԺԳ։— Թղ· 96բ։— Գանձ ասացեալ Երեմիայի, ի վերայ մօրն իւրոյ, ՌաժԲ թվին Հայոց, յորում ամի հանգուցեալ լի–նի ի Քրիստոս։ Ղարս եւ մեզ եւ ամենեցուն Տէր ողորմի, ամէն։— Երգս ողբական ող–բոց արժանի, ծնօղիս կարօտեալ եւ փափա–քելի…։

Թղ· 104բ, դատարկ։

ԺԴ։— Թղ· 105ա։— Ողանգ ասացեալ Երեմիայի ի վերայ վաղամեռիկ դստերն Սոդոմիի։— Եթէ ծովուն թանաք մարթաց–նալ…։

Թղ· 109–110, դատարկ։

ԺԵ։— Թղ· 111ա։— Գանձ եւ ողբ ի վերայ հօրն ասացեալ այգուցն։— Երգս ող–բոց արժան, երգս կականական, ողորմ ող–բական…։

Թղ· 113ա։— Գանկատիմ ձեզ սիրել–նացդ…։

ԺԶ։— Թղ· 114բ։— Գանձ մանկահա–սակ ննջեցելոց՝ արուաց եւ իգաց, որոյ ա–սօղն յօրինեացէ։ Ոգեալ Երեմիայի ՌաժԴ թվականիս Հայոց, որ ասէ։— Եկայք ժո–ղովք ազգացըս համայն…։

Ժէ.— Թղ. 121ա.— *Ողբ Ննջեցելոց ի դուռն Այվայի.*— *Յանկարծակի այսօր յիս հնչեալ...*։

Ժը.— Թղ. 22բ.— *Ողբ տղահասակի ի դուռն պանկատի.*— *Գանկատ ունիմ առել ձեզ բարեկամք իմ եւ սիրեցեալք...*։

Ժթ.— Թղ. 124ա.— Տաղ տղայոց Անմեղաց.— *Անեղդ էութեան, էդդ անեղական, էիցս գոյական...*։

Դիտ.— *Վերնադրին «Տաղդը ճիշդ չէ, պէտք էր ըլլար «Գանձ»։ Մ. Ա. Նշանեան փակագիծի մէջ կը յարէ՝ Ուրիշ հեղինակէ կը թուի։ Նոյնպէս եւ յաջորդներուն մասին։*

Ի.— Թղ. 125ա.— *Այլ՝ տղայոց Մաուաս.*— *Հայիմ ու ողբամ ծընօղ տըղայիս...*։

Իա.— Թղ. 126բ.— Տաղ գեղեցիկ ի վերա ընթաւոս մանկանց.— *Արարիչն ապրածոց մեզ բարկացաւ...*։

Թղ. 128–140, *դատարկ*։

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի.—

1.— Թղ. 33բ.— *Եւ զեղկելի զրոզս Ամբակում Դպրիկս։ Եւ որք յիշեալ լինիջիք եւ վարձս ի Քրիստոսէ առնուցուք։ Ամէն, ամէն, ամէն։*

2.— Թղ. 69բ, *եղծուած*.— *Եղկելի զդծոզս յիշեսջիք, եւ դուք ի Քրիստոսէ ընկալցիք։ Ամէն, ամէն, ամէն։*

1043

Ա.— ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՑԻՆ ՀԱՒԱՆԱՑԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ.— 5

Թղգմ. ՍՏ. ՍԻՒՆԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաշալ 20×15×1·5։ էջք 360։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ ղլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 35 տող։ Նոտրագիր մանրը։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Թղթակազմ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դատարկ։

էջ 3ա.— Պատմաւ. Դիոմեդեսիոսի.— *Հմմտ. Բ. Հատոր, թիւ 270։*

էջ 4ա.— Դիոմեդեսիոսի եպիսկոպոսի Աթենացւոյ, ցաղագս երկնային Քահանայապետութեանցն։

էջ 5ա.— Քահանայական Տիմոթիայ, ի Դիոմեդեսիոսէ Քահանայէ, ցաղագս Երկնայնոց Քահանայապետութեանց։ Գլուխ Առաջին.— *(Ա)մենայն տուրք բարի եւ ամ. պարգեւ կատարեալ ի վերուստ ի իջեալ...*։

էջ 7ր.— *Զատացոյ տառիս ազգեմ յիշել ի Տէր։*

էջ 228բ.— Պատմութիւն սրբոյ Դիոնեսիոսի եպիսկոպոսի, որ է որդի Սոկրատայ գլխաւոր ամենեցուն, որ կոչէ իմաստասիրայիսոյ էաղաքի Հռոմ.— *Պատմեաց յաղագս անձին իւրոյ երանելին Դիոնեսիոս...*։

էջ 233–234, դատարկ։

Բ.— ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ԴԻՈՆԵՍԻՈՍԻ.— 6

Դաւիթ եւ ցակոբ Վարդապետիմ

էջ 235ա.— Լուծմունիք Դիոմեդեսիոսի. ի Դաւիթ եւ ցակոբայ յիմաստասուն վարդապետաց.— *(Ա)մենայն տուրք բարի։ Լմ. Սկիզբն զատաքերական դնէ իւրոց բանիցն...*— Հմմտ. *Թիւ 270։*

էջ 357բ.— Առ ցոհաննէս Աստուածաբան.— *Ողջոյն տամ քեզ սրբազանիդ անձին սիրեցեալդ։ Լմ. Իմ սիրեցեալդ...*։

էջ 359–360, դատարկ։

1044

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ·— 7

ԳՐԻԳՈՐ ՋԱՔԵԱՑԻ

Ղարաման Ռձե=1656

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Տաւալ 20×14×4: էջք 416: Հանգամանք լաւ: Թուղթ կոկեալ բանձր: Գրիչ՝ Յովհաննէս Սարկաւագ: Գրութիւն՝ խոշոր-դիրներըը, սկզբնատառերը եւ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 33 տող: Նոտրագիր: Համաձօտագրութիւնք չափազանց առատ: Կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցազարդ էջ 389· գլխազարդ էջ 22բ, 315ա· կիսախորան էջ 3ա: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Գահակալակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկերկու Թերթ դատարկ: Մտացոյց՝ Իգնատիոս Վարդապետ: Հետագայ նուիրող՝ Գօղտս Վրդ· Ամասեցի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ 1–2, դատարկ:

էջ 3ա·— Գրիգորի Առաքելի եւ մայր հետորի իմառաստուհիին, աշակերտի ծառայութիւն Որոտնեցւոյ մականուն կախեալոյն ի սէրն Քհսուսի, ի յետս թաղօռական բանաւէր անձանց նորին աշակերտաց, արարեալ լուծումն համառօտ յառաջարան Աւետարանին Ցոհաննու:

էջ 22բ·— Համառօտ Մեկնութիւն Աւետարանին Ցոհաննու, նորին Գրիգորի, աշակերտի Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ ի հին և ի նոր թարգմանչաց, ի խնդրո համաշունչ աշակերտաց:

էջ 387–388, դատարկ նախապէս:

Բ·— էջ 389ա·— Նորին Քարոզ Փոխման Աստուածածնի Կուսին ի քաւ Սուգն մռնի· Բազում դատերբ ստացան մեծութիւն, բազումբ արարին զօրութիւն, քայց դու առաւել եղեր եւ զանցուցեր:— Ամասարտ:

էջ 407–416, դատարկ:

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի·— 1656

1·— էջ 314բ, մանր բոլորգիր·— Գրեցաւ Ցոհաննու Քաղուածոյս ձեռամբ Ցովանէս սարկաւագի Թվին Հայոց Ռձե ամին, ի յաշխարհս Հոնաց ի գիւղաքաղաքն Ղարասուն, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածնոյ եկեղեցոյս, առ ախս եզեր գետոյն, ի վերումն քաջ հռետորին եւ բարեխնամ մերոյ Իգնատիոս Վարդապետին, զոր եւ Աստ· բարով վայել տացէ ամէն:

2·— էջ 386բ, նոտրագիր·— Ամարտեցաւ Ցոհաննու Քաղուածոյս ձեռամբ Ցովանէս սարկաւագի Թվին Հայոց Ռձե ամին, հոռոմայեցոց ամսոյ փետրվարի ծդ օրըն Տեառնընդառաջին: Դարձեալ յիշեսջիք զուսուցող կրթս զհոգեւոր հայրն իմ զտէր Ցովաննէս քահանայն քաջագրիչ, որ բազում աշխատանաւք եւ ջանիւք ուսոյց մեզ զկիր: Եւ մեր սկսեալ զայս Ցոհաննու Մեկնիչս աւարտն արարաք· Զոր Տէր Աստ· իւրեանց փոխարէն յերկնից արձայութիւնն պարգեւէ ի միւսանգամ դալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ:

Այլ եւ յիշեսջիք զմարմնաւոր ծնօղքըն իմ զտէր Ալէքսանոս քահանայն եւ զըստհայրն իմ զԹակորն, որ ալեաւք ծաղկեալ փոխեցան առ Քրիստոս: Եւ զուք յիշեալ լիջիք ապէնիաղ արարչէն Աստուծոյ մերմէ:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1692

էջ 387ա, նոտրագիր·— Ցիշատակ է դիրքս Ամասեցի Գօղտս Վարդապետին ի հալ ստացուածոց իւրոց եւ եդ ի Սբ· Քաղաքն յերուսաղէմ, ի դրան Սբբոյն Ցակոբայ· եւ ոչ ոք չունիմ հրաման խլել կամ վաճառել զի մի պատժեսցի, ի Թվին Ռձեև:

1045

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ (ԹՈՐԻ).— 13

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՊԵՒԱՑԻ

Տեղի Ռ.ՃԾԴ=1664

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15×2·5, էջք 240: Հանգամանք լաւ: Թուղթ քանձր: Գրուքիւն՝ խոբագիրները, սկզբնատառերը եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 29 տող: Նոտրագիր: Համաոտպագրութիւնք չափազանց առատ: Կարմրագիծ թուղթեր եւ գլխագրեր էջ 1ա, 8ա, 103ա, 111ա, 182բ, անթուական: Գոնեաւոր խորանազարդ էջ 33, նկար եպիսկոպոսական, գլխաբաց, լուսապսակ, էջ 32: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոյմազարդ: Պահպանակ թղթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ դատարկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1ա.— ցանգ է գլխատրագոյն բանից բոլոր գրացն, զի դիւրեաւ գտցես զոր կամիս;

էջ 8ա.— Գրիգորի եռամեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի հաւաքեալ բազմատոծ Մեկնութիւն Սբ. Աւետարանիս Մաթէոսի: Նախերգաբար բազդատութիւն Դ գիրացն եղիմարուխ, չորից Աւետարանչացն հոգերուղիս:

էջ 33.— Ի սկիզբն Աւետարանիս հետեւեցուք իմաստից քերթուքեանց...;

էջ 237ա.— Հրց· Զի՞նչ է ասելն· Զանձինս արարին ներքինիս: Պն· Նախ հոգեւոր այն է, որ զկար խորհուրդ մտացն բառնայ...;

էջ 240, դատարկ:

ՁԻՇատակագրութիւնք.—

Ա.— Գրչի.— 1664

էջ 102բ.— Զոչինչ ծրագ աստուածաբանիս յիշել մեռ Տէր ողորմիս, աղաչեմ. Քվ· Ռ.ՃԾԴ:

Բ.— Պետրոս եպիսկոպոսի.— 1806

էջ 7բ.— Նոտր չեղագիր.— Մեծի Պօղոսոյ՝ տեառն Զաքարիայ ազգասէր պատրիարգի աշակերտ՝ կեսարացի, ի վանք գիւղէն և Աստուածատրեանց զարմէն, Պուտատխի որդի Պետրոս լոկ անուն եպիսկոպոսս, զայս Սբ. Աւետարանիս Քաղուածոյ Մեկնութիւնն ստացեալ էի· այժմ եռու յիշատակ Գերմանեցի տէր Ստեփաննոս Աբեղայի, եւ մեր սպասաւորի, ի ձեռնադրելն, ի Սբ. Սաղմի գերագահ Աքոռն Հայոց, ի քաղքն Ռմմե, եւ յուշխիւն: Աստուած բարի վայելումն տացէ, և չնորհաւոր լիցի սուրբ կարգն· բաւ է:

1046

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ.— 3

ՆԱՆԱ ԱՍՈՐԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×12×4: էջք 480: Հանգամանք լաւ: Թուղթ բամպակեայ գոբշորակ: Գրիչ՝ Գրիգոր երէց: Գրուքիւն սեւ մելանով, բացի քանի մը խորագիրներէ եւ ըսկզբնատողերէ, մխաւիւն, 29 տող: Բոլոր-

դիր վարժ։ Սկզբնատողերը երկաթագիր։ Համառօտագրութիւն սովորականէն քիչ մը աւելի։ Ուղղագրութիւն դովելի։ Ծագկող՝ Գետրոս։ Կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցազարդ, էջ 269, 437, հանդերձ գլխազարդով էջ 6 եւ 27։ Կաշեկազմ տախտակեայ։ Գահպանակ մագաղաթեայ, սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ թերթ, երկաթագիր Աբեւտարանի մասն։ Ստացող՝ Վարդան Վարդապետ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, դատարկ։

Ա.— էջ 5.— Համառօտ Տեսութիւն ցովհաննու Աւետարանին Տէր Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի.— Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր Աստ. եւ Աստ. էր Բանն. Նա էր ի սկզբանէ առ Աստուած։ Բան ասի Որդին Աստուծոյ մխածին, վասնզի դամ. անբանութիւն մեր եբարձ, եւ արար զմեզ բանաւորս։ Որ էր ի Հօր ի սկզբանէ, եւ ոչ եղեւ որպէս ոմանք ի հերձուածողացն ցը. նորեցաւ ասել թէ, էր երբեմն յորժամ ոչ էր որդի...։

էջ 26, դատարկ։

Բ.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՀԱՆՆՈՒ

Նաեա Առաքի

էջ 27, վերի լուսանցքին՝ չեզագիր. «Ընտիր Սարեւոյ».— Առաջաբանութիւն ցոհաննու Աւետարանին.— Ոչինչ ըղձալի գոլ քան զսիրելեացն լցուցանել զիղձս տենջանաց, և այնու առաւել հաստատել զաստուածային սիրոյն չաղկապութիւն, եւ զանչափ չահաւէտութիւնն՝ որ անդի լինիցին յինջն ձգել ըստ պատուիրանին...։— Հմմտ. Տպ. Վենետիկ, 1920, էջ 1։

էջ 36.— Սրբոյն Նաեայի Առաքուց Վարդապետի Մեկնութիւն ցոհաննու Աւետարանի.— «Ի սկզբանէ էր Բանն». Պարտ է մեզ ի սկզբան ճառիցս նկատել զառաւելութիւնն խմաստութեանն Աւետարանչիս չը. նորհաց Սուրբ Հոգւոյն, եթէ որպէս զանեզութիւն Որդւոյն կանխաբանութեամբ բացայայտել ի նախկի բանս իւրում ասելով...։ — Հմմտ. Նոյն, էջ 16։

էջ 45.— ... յառնեն եւ մեռեալքն ի յանդիմանութիւն հրէիցն, բազմապատիկ և ա՛յլ եւս նեռգործեն հրաշագործութիւնք. իրաւապէս դնէ աւետարանիչն...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 25 եւ լս։

էջ 52.— ... զանօրինեալն յորովայնին, որում եւ յորովայնէ յորովայնի երկրպագեցաւ.— Հմմտ. Նոյն, էջ 33 լս։

էջ 66.— ... եւ ոչինչ ուրեք տայր պատասխանի, այլ մեղմագոյնս եւ հեզագոյնս տայր պատասխանի...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 47 եւ լս։

էջ 83.— ... եւ առ ծանօթութիւն աստուածութեանն զմեզ վերըստին կոչեաց, առ ի փրկել զմեզ ի դիւացն պաշտամանցն ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 65։

էջ 93.— ... հաւատալով յերկինեց եկելոյ վկայութեանցս. զի զոր ետեսն յերկինս եւ լուաւ՝ զայն վկայեաց։— Հմմտ. Նոյն, էջ 74 եւ լս։

էջ 178.— ... Մ՚չ ես զձեզ բիծանող ընտրեցի, մի ոմն ի ձէնջ սատանայ է. ցուցանելով թէ յրիծանիցն եւ յաչակերտացն է որ մատնելոցն է՝ սատանայ է. եւ Սիմոնեան Ծուռայ իսկարիովտացի է։— Հմմտ. Նոյն, էջ 157 եւ լս։

էջ 179.— ... որք եւ յետս չդան, եւ ոչ չրջէին ընդ նմա. եւ [այլ եւս՝ որք] չրջէին հետեւեալք Փրկչին՝ թէպէտ եւ [ոչ էին երկոտասանիցն] համեմատք եւ պատուակից։

Ծանօթ.— Կարմրագիծերու մէջ գրուած բառերը առինք տպագրէն։ Մեր ձեռագրին մէջ գրիչը ատոնց տեղը բաց ձգած է եւ ստորին լուսանցքին նշած. «Թողուածքիւն չնորհնա տկարութեանս, ով սուրբ ընթերցող, զի օրինակն խիստ եղծեալ էր։ Ցայսնի կ՚երեւի թէ ընտիր գաղափար մը ունեցած է իր առջեւ։

էջ 180.— ... գնայչին ասէ գչարչարանքն, որով զմահն հանդերձեալ եմ կրել վասն աշխարհի փրկութեան...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 160 եւ լս։

էջ 202.— «Ասեն հրեայքն. մեթէ գիւրովին երթիցէ». Եւ էր վասն զայն ասէին. այլ զի յորժամ լուանն ի նմանէ, թէ ուր են երթամ դուք ոչ կարէք գալ...մի արդեօք ինքն իսկ մատն անձին իւրում լինիցի եւ մահ անձին իւրոյ գործիցէ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 182 եւ լս։

էջ 243.— . . . այնուհետեւ պարզապէս վարդապետաց ասելով. «Ամէն ամէն ասեմ ձեզ...»:— Հմմտ. նոյն, էջ 222: Լուսանցքի յաւելումը չունի:

էջ 255.— . . . որպէս զի ցուցցէ, թէ մին ասելով զրնութեանն եւ զպօրութեանն պհետասարութիւն ունի նշանակ...— Հմմտ. նոյն, էջ 233:

էջ 258.— . . . և ոչ երբեք փոյթ յանձին կալան:— Հմմտ. նոյն, էջ 237: Յունի լուսանցքի յաւելումը:

էջ 263.— Եւ վասնզի ձրիւք Հոգւոյն սրբոյ աւարտեալ դլխաւորեցաք զաստուածախօս ճառիցս բացատրութիւնս, ժամ է այսուհետեւ լուսաւորագոյնս չուրջ փայլեցուցանել զաւետարանութեան բան առ Սր. Կաթուղիկէ Եկեղեցի, ըստ մարդաբէին ձայնի ... զորմէ ինքն փրկիչն ի վերայ իւր առ ի մեր վարդապետութիւն պիտառէ ասելով...:— Հմմտ. նոյն, էջ 241, 242:

էջ 267.— Այլ եւ Սմբատ Բագրատունի, եւ Մարեմ Սիւնեաց տիկին, որ զկիրս սուրբ Քաղմանե(ա)լ հրամայեցին, ըստնոյն հայցեն յիչել, եւ Տէր Քհուս յիչողացըդ ողորմեսցի:

Կարգիս եւ զանձն իմ եղկելի,
եւ մեղսաներկ արհետ զբչի,
զոր եւ մատամբ ծլպզրեցի,
նս Քոս[անէս] աղքատ ոգի,
տատապանօք քանձրադունի,
կաքաւութեամբ անպատմելի:
Այլ աղաչեմ զրարունդդ բարի,
յիչման առնէք զիս արժանի:
Սակայն փափաք յոյժ տենչալի,
եւ ախորժանք անքննելի,
զիս յորդորեաց յայնս գործ իրի,
առ ի չարել զսա ի քարտի:
Զի զայս տեղիքս յորում էի,
էր զբպրութիւն յոյժ հրաչալի,
եւ ես կարօտ այսքմ տատի,
զի յիւր տեղին սա հասանի:
Ըչտապեցայ յաւէտ կարի,
բայց իւր տեղւոյն ոչ հասուցի,
զի ինչ նհաս սա ի կարգի,
ընթեռնդրոյ ի հանդիսի:
Տակաւ կիսով չափ է թերի,
հանդէտ գոլով սա աւարտի:

Զոր աղաչեմ զորս հանդիպիցէք,
աստուածախօս այս մատենի,
յիչման առնել զմեզ արժանի,
զնհանն պատինդն առաջի:
Այլ եւ մաղթանք աղերսալի,
խոչորութեանդըս նեթելի,
նաեւ յիչել զմեզ ի բարի,
եւ նոյնդն ձեզ ընձեռեսցէ,
եղիցի եղիցի:

Գիտութիւն լիցի աստուածարեալ եւ վսամաղարզ. որեսարցդ՝ զեղեցկազան եւ քաղցրապատում Սրբոյ Աւետարանիս Քոհաննու. Մինչեւ քեանս պատահոգաց, զի պարս պրոցս պլուսաւոր մեկնչիս օրինակի որ եղաք եւ զրեցուցաք զսա, էր զրեալ Քոհաննու վարդապետին եղնիացւոյ Ձմե [= 1306] թվին, զոր եղաք գաղափար եւ փոխարկեցաք: Վասն որոյ սակս յիչատակելոյ նորին Քոհաննու վարդապետին եղաք զդրեալ յիչատակարան նորին զոտանաւորըն, որպէսզի յիչեսցէ և նա եւս ընդ մեծին Նանայի բարձրչիսա ճղնաւորի եւ ուղղափառ վարդապետի սատրոյ, սորին մեկնչի: Նաեւ ընդ սորին Քարզմանողի մեծի հռետորի, եւ ընտրեալ փիլիսոփայի, Սիւնեաց տէր Ստեփաննոսի եպիսկոպոսի, ուղղաւանի եւ նահատակի: Եւ ընդ Սմբատայ Բագրատունեոյ եւ ընդ Մարեամայ Սիւնեաց տիկնոջ, որ զսուրբ մեկնչիս Քարզմանել հոգացան եւ հրամայեցին: Որոց ամենեցունց ըստ աչխատանաց եւ քրտանց, եւ ըստ յոտոյ հայցման բիւրապատիկ վարձատրեսցէ Տէրն Քս. ըստ անթաւութեան ողորմութեան իւրոյ ամէն: Ընդ առաչնոյ [կը մնայ թերի, վասնզի թերթին ստորին լուսանցքը կտրուած է, նմանապէս եւ յաջորդ թերթինը]:

Ծանօթ.— Վերոգրեալ իրեւաչորդ յիչատակագրութիւններուն սկիզբի տողը համեմատելի են տպագրին հետ, էջ 246· իսկ անոնց յաջորդող ոտանաւորը՝ երեւան Թ· 2520 ձեռագրի նմանօրինակ յիչատակարանին հետ: Տես, Լ· Ս· Խաչիկեան, Ժդ· Դարի Ձիչատակարաններ, էջ 43:

էջ 269.— Նարին Սրբոյն Նանայի Հատած նկարագր.— Էր ոմն հիւանդ Ղազարոս ի Բեթանիայ, ի գեղջէ Մարեմայ եւ Մար-

Քայլ քեւ նորա ...։ — Հմմտ· Տպ· էջ 247։

էջ 279։ — ... Իսկ օծանելն զոտս Տեառն իւղով առ սերոյն առաքելութեան, զոտս անհամեմատ էլախատպրծութեանն ...։ — Հմմտ· նոյն, էջ 248։

էջ 279։ — ... որ դունակ դիպեղ յաղքատհարեն մարմնական չարժժունեքն· պի աստուածութիւնն անսխալ է եւ անարատ· այլ խառնիցաւ, այսինքն հրամայեաց գալ տրամութեանն ...։ — Հմմտ· նոյն, էջ 257 եւ լս։

էջ 280։ — ... եւս հաստատագոյն եւ հաւաստագրեմ ի նոցունց քարոզեացի։ — Հմմտ· նոյն, էջ 258։ Լուսանցքի յաւելումը չունի։

Ծանօթ։ — Տպագրին մէջ կայ ընդարձակ հատուած մը (էջ 260–261), մանրատառ, իբրեւ յաւելում երկրորդ օրինակի։ Այդ հատուածը կը գտնուի մեր ձեռագրին մէջ եւս, սկիզբը լուսանցքի վրայ նշանակուած է «Ցոհ· Ոսկեբե·» (էջ 281), իսկ վերջը, «մինչ ցայս Ցոհ· է» (էջ 283)։ Ստորեւ կը նշենք քանի մը տարբերութիւններ։

էջ 281։ — ... Բազում անգամ ասացեալ է պարս, եւ արդ ասեմ· զի Աստուած ոչ այնպէս ... իսկ որ խնարհ եւ տկարն՝ բազում, եւ հիւսուս ի մխալին դնոսա հրամանօքն։ Իսկ որոհհետեւ ... զի մի՛ որ յայնմ ժամանակի իցեն՝ դայթագղեսցին ... եթէ բազում անգամ որպէս զԱստուածոյ լուեալ էր, ոչ կարէին ըմբռնել զհաւատացեալսն։ Տեսե՞ր թէ ո՛րչափ, զի ոչ միայն ոչ կարացին հանդարտել ... զարճեալ մոլեգնոտ կոչեն, յորժամ քան զմահ լաւ իցէ, որ լսիցէ զրան նորա ... Ապա եթէ այսու ամենայնի ոչ կարացին հանդարտել ... Թէ վասըն բազմութեան ժողովրդեանս ասացի զի հաւատացեն։

էջ 305։ — ... Ի վերստին զկնանս ի մարդիկ տղրնւրացուցիչ։ — Հմմտ· նոյն, էջ 281։ Լուսանցքի յաւելումը չունի։

էջ 327։ — ... առ ի նկուն առնել ըզքիշամարն զօրութիւն։ — Հմմտ· նոյն, էջ 302։ Լուսանցքի յաւելումը չունի։

էջ 364։ — ... ոչ գիտէ ծառայն զինչ գործէ տէր նորա։ Ոչ, ասէ, անգիտանայ զգործոն՝ զոր գործէ տէրն, այլ որպէս զի ասիցէ, Թէպէտ եւ գիտէ, այլ խոցմամբ միայն ...։ — Հմմտ· նոյն, էջ 337 եւ լս։

էջ 366։ — Եկն ասէ ժամն, յորում սպառ է ձեզ յիշել զոր ասացին· եթէ ոչ է ծառայ մեծ քան զտէր իւր ...։ — Հմմտ· նոյն, էջ 339։

էջ 420։ — ... ասրէացաւ իմն այլ ոչ կատարեալսն զայր ի ճշմարտութիւնն։

«Եւ հրեայքն աղաղակէին եւ ասէին ...»։ — Հմմտ· նոյն, էջ 391–2։

էջ 437։ — Սրբոյն Նանայի ի Ցարութիւն Տեառն։ Հատած երրորդ Գրոց։ — Ճետ այսորիկ աղաչեաց զՔրիստոս Ծովսէփ, որ յԱրիմաթիայէ էր ...։ — Հմմտ· նոյն, էջ 408։

էջ 461։ — Եւ զի՞նչ արդեօք յայտ առնէ զոր ասացն, թէ ոչ իշխէին հարցանել թէ դու ո՞վ ես, զի գիտէին թէ Տէրն է։ Եւ զի թէ գիտէին թէ Տէրն է, վասն ի՞ր արդեօք կամէին հարցանել, թէ դու ո՞վ ես ...։ — Հմմտ· նոյն, էջ 431 եւ լս։

էջ 472։ — Ասա ոչ թուլոց անբանութիւնք հնչեն, այլ սրբոց հրեշտակացն ծառելեալ յերկիր՝ ընդ մարդկան նուագեն ըզգոհացողականն ...։ — Հմմտ· նոյն, էջ 441։

էջ 473։ — ... զի հպելով յաջակողմանն դասն՝ արժանաւորեացուք վերառաքել փառս Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւ։

Ոմ գլխատկանդիր խոհեմագոյնք՝ եւ վերասաք առ բանին տեսութիւն, բաղձացողք ի սկզբանն, եւ կարօտ մեացողք առ վախճանն, զուգակից ձերում տենչանացդ եւ զիմըս վարկիջիք քախանճումն։ Այլ այսմ ըզծութեան անկշռեալ՝ տարամեկնումն է, անմարմնոյն, ի մարմնոյ։ [Այսպէս կանգ կ'առնէ· էջին մնացորդ կէսը, ինչպէս ծանր յաջորդ թերթերը կը մնան դատարկ, թերպէտեւ գծուած եւ պատրաստ]։

Ցիշատակագրութիւնք։ —

Ա։ — Ծաղկոցի։ —

էջ 27, առորին լուսանցքին, կարմրագնդով, նուորագիր, մէկ տող։ — Ցիշել աղաչեմ ի յոյն իմ Ցրիստոս զիս զԳեորս համակ ծաղկողս եւ զուք յիշ։·

Բ.— Գրչի.—

1.— էջ 422.— Զվարդան վարդապետն՝ եւ զդծօղ Գրիգորը էրէցս յիշեցէք։

2.— էջ 437.— Ով ընթերցողք տառիս եւ աստուածային մարզաբանիս, յիշեսջիք զնղկելի զբիչս գԳրիգորը էրէցս հանդերձ ծնօղօք։ Նաեւ զվարդան բարեւնապետն զքստացող սորին. եւ դուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ։

1047

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԺԷ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×14×7·5։ էջք 974։ Գրակք ԻԲ (էջ 1–594)+ԺՍ. (էջ 609–838)։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ բազմատեսակ։ Գրիչք Ա. մասին Աստուածատուր երէց կեսարացի, վերջին մասին՝ Մխքայէլ Արեղայ։ Գրութիւն այլազան։ Գիր՝ նոխագիս։ Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ և գլխատրդ, էջ 691բ։ Կաշեկազմ տախտակեայ գրծազարդ։ Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը մէկ թերթ, յատիներէն։ Մատցողք, նախկին՝ Մարտիրոս Արեղայ, վերջին՝ Մխքայէլ Արեղայ։

Ա.— ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ.— 6

Ղուկաս Վրդ. Լոռեցի

էջ 2–567, և, 583–592, երկսիւն, նոտրագիր։

էջ 1, դատարկ։

էջ 2ա.— Ցանկ Գրոց այս է.— Ա.— Քարոզ ի բան Սողոմոնի. Զի որք սրբութեամբ պահեն զսրբութիւն սրբեսցին։··· — ԼԱ.— Ճաղատս պահէի ամուսնացելոց եւ որ են հասուկ եւ չի հասուկ սորին։

Ա.— էջ 5ա.— Քարոզ ի բան Սողոմոնի որ ասէ. Զի որք սրբութիւն սրբեսցին։— Ամենայն վէմ աստուածային զԱ. արդար դատաւոր քրոջն։··

Բ.— էջ 37ա.— Քարոզ ի բան Աւետարանին որ ասէ. Աւր արիէ զքնացուէ աստի.— Հրամայէ մարգարէն Մխքայ՝ Արի եւ գնայ աստի։··

Գ.— էջ 66բ.— Քարոզ եւ պատմութիւն համառաւտ ցեսուեայ որդոյ Նաւեայ.— Ցեսու որդի Նաւեայ էր յայրէն եփրեմի,, որդոյն Ջոմէփայ···— Հմմտ. Թիւ. 631, ԺԵ։

Դ.— էջ 102բ.— Քարոզ եւ պատմութիւն համառաւտ եղիայ Մարգարէին.— Եղիայ Թեսպացի էր յայրէն քահանայիցն։··

Ե.— էջ 146ա.— Քարոզ ի բան որ ասէ. Եւ հրամայեաց Դաւիթ բռնել զծովռվարդն.— Եւ զի առաջին ժամանակն նահատակքն երկար ապրէին։··

Զ.— էջ 155բ.— Քարոզ ի բան ցուցանու որ ասէ. Ահայ երեք աւուրք եւ այլ ոչ եւս իցէ Նինուէ.— Նինուէ էր քաղաք մեծ Ասորեստան զոր չինեաց Նինոս Թագաւոր։··

Է.— էջ 177ա.— Քարոզ եւ պատմութիւն ի բան նայի մարգարէին որ ասէ. Եւ ի չորեքտասան ամի թագաւորութեանն Եզեկիայ եղ Սենեքարիմ արքայ Ասորեստանի ի վերա ամենր բաղաքին.— Սենեքարիմ կըռուպալտ Թագաւոր էր Ասորոց ի Նինուէ քաղաքէ։··

Ը.— էջ 201ա.— Քարոզ եւ պատմութիւն վասն երից մանկանցն որ ասէ. Եւ ևոքա երեքեանիւ գնային ի մէջ հրոյն գովելին եւ աւրհնելին զԱստուած.— Եւ զի առաջ քան զգերութիւն Բաբելացոց։··

Թ.— էջ 219բ.— Քարոզ ի բան եւ պատմութիւն Դանիէլի մարգարէին որ ասէ. Փոխեցաւ թագաւորն ի կերպս գազանաց.— Եւ զի Թագաւորն Նաբուգոդոնոսոր որժամ յետս գՀրաչս։··

Ժ.— էջ 234բ.— Քարոզ ի բան եւ պատմութիւն վասն գալըստեանն Գաւազայ

եւ Մագովմայ·— *Ցևա դարձի զերուքեանն Բ բևացոցն, զի Դ անգամ զերեցաւ ժո-ղովուրդն* · · ·։

ԺՎ·— էջ 252*բ*·— Քարոզ և պատմու-թիւն լոսն զերուքեանն Բաբելացոց, ի բուն մարգարէին որ ասէ· Ան գետս Բաբելացոց ոձդ նստեաք եւ լայաք որպէս յիշեցաք·— *եւ զի առաջ քան զլսուսան Քրիստոսի բո-լոր տչխարհս ամէնն կռապաշտ էր* · · ·։

ԺԲ·—էջ 276*բ*·— Քարոզ բան վասն պահոց, ի բանն Յովհիեղեայ որ ասէ· Սրբ-բեցարուէք, քարոզեցէք պաղատանս·— *Ծոթ-հուրդ պահոց, որպէս ասէ Բարսեղ, ի որ-թահարին աւանդեցաւ* · · ·։

ԺԴ·— էջ 293*ա*·— Քարոզ վասն կի-րակէի, ի բան աւրինացն Մովսէսի որ ասէ· Պատուեցէք զաւր միաշաբաթին·— *Որպէս առաջին աւրբ-ութիւն, որ ի վեց օրն արար Ած· զերեւելի արարածս* · · ·։

ԺԴ·— էջ 302*բ*·— Քարոզ ի բան մար-գարէին Դաւթի որ ասէ· Որպէս յիծի եւ էաբրի զի խցեալ է զականջս, զի մի լուիցէ զծայն թովչի ճարտարի·— *Թէ ոմանք զինչ պատճառի մարդարէն առակաւ խաւսի* · · ·։

ԺԵ·— էջ 316*բ*·— Քարոզ ի բան Սո-զոմոնի որ ասէ· Որ զանձն իւր ի գործս իւր ոչ բժշկէ, եղբայր է նայ այնոցիկ որ ան-ձինն առնիցէ·— *Անձն զրանական հոգին ա-սէ, որպէս ասէ մարգարէն* · · ·։

ԺԶ·— էջ 332*ա*·— Քարոզ ի բանն Սո-զոմոնի որ ասէ· Մահ եւ կեանք ի ձեռն լեզուի եւ որք ըմբռնեն զնայ կերիցեն զգ-պատուղ նորա·— *Առաջին խրատ վասն մարմ-նաւոր կենաց է* · · ·։ *Որպէս զրեալ է Քէ յերկիրն Քաղքեոնի է վանք մի որ կոչի Մենծոփ, եւ մատ ի վանքին գիւղ մի փոք-րիկ, եւ այր մի վայ կանչէր զերեզմանէն ի գուռս ի տարի* · · ·։— Համմտ· *Քիւ* 631, 2։

ԺԷ·— էջ 348*բ*·— Քարոզ ի բանն Սո-զոմոնի որ ասէ· Որ ոգորմի ոչխարին նայ փոխ տայ Աստուծոյ·— *Այսպէս հրամայնէն վարդապետք յեկեղեցւոյ* · · ·։— Համմտ· *Նոյն, Ժ*։

ԺԸ·— էջ 364*ա*·— Քարոզ ի բան վա-սըն ապաշխարութեան, ի բան Սր· Աւետա-րանին որ ասէ· Ոգնեաւք խորագետի իբրեւ զաւծ·— *Նախ գիտելի է զի որպէս մարդս հոգի է եւ մարմին* · · ·։

ԺՔ·— էջ 378*ա*·— Քարոզ մեծի Հինգ-շաբաթին ի խորհուրդ պատարագին եւ ի բանն որ ասէ· Հայեցօ ի Հաբէլ եւ ի պա-տարագս նորա, ի Կայէն եւ զոհս նորա ոչ հանեցաւ·— *Արդ ասեն Նեմնին Ծեսաւղքն Ադամ եւ Եւայ պաւակաց խրճանդ* · · ·։

Ի·— էջ 593*ա*·— Քարոզ զգաւշութեան ֆահանայից ի բանն որ ասէ· Եթէ սիրէք զիս զպատուիրսնս իմ պահեցիք·— *Դարձուա-ցուք այսուհետեւ զկարդ բանիս առ դասս քահանայից, որք աստիճանաւ երկրորդ էք եպիսկոպոսաց* · · ·։— Համմտ· *Ընդհանրա-կան, Երուսաղէմ, էջ* 50։

ԻԱ·— էջ 410*բ*·— Քարոզ ի քա՞ն որ ասէ· Ի սկսբա՞ն արար Ած· զերկի՞ս եւ զերկիր եւ երկիր էր ամերիւոյթ եւ ան-պատրաստ· Եւ այս է խորհուրդ վեցաւրեայ արարչութեան·— *Աղբրանիկ աւր միաչչա-բաթուս եւ Սր· եկեղեցիս Քրիստոսի* · · ·։

ԻԲ·— էջ 433*ա*·— Քարոզ վասն Գա-լստեանն Քրիստոսի, եւ աւուրս դատաս-տանի·— *Եւ վասն միւսանգամ պատանեան Քրիստոսի եւ աւուր դատաստանի* · · ·։

ԻԳ·— էջ 451*բ*·— Քարոզ վասն հիւ-րընկալութեան ի բան Աւետարանին որ ա-րէ· Աւտար էի եւ ժողովեցէք զիս· Եւ Գո-դոս ասէ զհիւրասիրութեան գետս երթալ-ս·— *Եւ զխտելի է յաբրհնակաց, զի ի մէջ ամ· կենդանեաց, որ զաւտարն ատէ, մի-այն չունն է որ զնման չունն եւ զանձնման կենդանեան ատէ* · · ·։

ԻԴ·— էջ 455*ա*·— Վայ է ինձ հազար բերան· Ողբ· *Եւ մեզաւոր հոգիքն զարհաւթ-նալ դողան եւ ասեն, վայ Քէ մերձեցաւ աւր դատաստանին* · · ·։

ԻԵ·— էջ 461*ա*·— Հարցումն վասն Հրեշտակաց· Աւրհնեալ է Ած·— *Զինչ պատճառ է որ հրեշտակք մեղանչեցին* · · ·։

էջ 466*ա*·— Վասն ժամամնակաց գրոց·— *Ցիդամայ մինչեւ ի փոխն Ենովքայ տէր Ինձէ* · · ·։

ԻԶ·— էջ 467*ա*·— Հարցումն·— *Հո-բէտակս յառաջ արարեալ են քան զերկինս եւ զերեսատրս* · · ·։

էջ 516*ա*·— Կանոնք Սր· Հայրապե-տաց·— *Եթէ ոք առնու կին ի մերձաւորէ իւրմէ* · · ·։

Մանօթ.— *Մտորին լուսանցքին չեղա-ւիր· «Ծովհաննու Եղնկացւոյ»։*

Իէ.— էջ 519ա.— Ցաղագս շնութեան եւ պառկնկութեան.— *Քրիստոնեայք մի անկցին յախտ շնութեան...։*

Իհ.— էջ 532ա.— Ցաղագս սիրոյ զոր հրամայեցօ ի Տեառնէ.— *Եւ է առաջին պատուիրանն սէրն...։*

Իթ.— էջ 547ա.— Վասն թէ ընդի եմ հերձուածողք յաշխարհս.— *Առաջին հերձուածողք հերձանօսք...։*

էջ 555ա.— Հարց· *Վասն է՞ր ի հաւատամք ձայ անուն դէր չկայ։* Պխի· *Նիկիւ Սբ. Ժողովն Ճ՟Ի՟ Հայրապետացն, որ զհաւատամքն հաստատեցին, զհերձուածողքն հերքեցին. նայ ուրեմն էին հերձիտիկոսքն...։*— Հմմտ. աատ, թիւ. 1012, էջ 19, Ա՟Ե։

Լ.— էջ 556ա.— Ցատկութիւն խոստովանութեան այսքան է.— *Նախ որ պարղ՝ առանց խարդախութեան...։*

ԼԱ.— էջ 561բ.— Ցաղագս պսակի ամուսնացելոյ.— *Գիտելի է զի կանոն է աստոնցիկ որք սրբութեամբ սնանին եւ լինին կարեմ տղայն Ճ՟Ե տարոյ...։*

էջ 566·— Ցաղագս Ազգակցութեանց բաժանման.— *Գիտելի է ազգականութիւն տարորոշեալ անձանց եւ ոչ հասին...։*

էջ 582, *դատարկ։*

էջ 583ա.— Ասէ Պօղոս· Կտակ յետ մահուն հաստատուն է։ Ցերբայեցոցն Թ Գլուխն.— *Տիկին մի ունէր Գ որդի, մինն մեծ՝ կարէր առնուլ հաց ի բաբէր տեղաց ...։*

էջ 586–587, *մեծադոյն մասամբ դատարկ եւ անմաքուր։*

էջ 593–594, *դատարկ։ Կը յաջորդէ տարբեր տեսակի թուղթ։*

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի կը գտնուին դրեթէ ամէն քարոզի վերջը. կարեւորները կ'առնենք ընտրելի։

1.— էջ 37ա.— *Որ ողորմի Ք՟ս. Ած. ըստացողի գրոցս տէր Մարտիրոս կրաւնաւորի եւ իւր ծնուղացն, ամէն։*

2.— էջ 65բ.— *Որ ողորմի ստացողի գրոցս տէր Մարտիրոս աբեղայի եւ գրծողի սոքայ մեղայսարտ Աստուածածուր էրէցն եւ ծնողաց նորին ողորմեացի, ամէն։*

3.— էջ 155բ.— *Որ ողորմի ստացողի գրոցս Մարտիրոս կրօնաւորի եւ գրծողիս գանձրժան Աստուածատուր էրէցն, որ է կեսարիու դեղջէն Գենատուս, որ է աւրհնեալ նղիցի յաւիտեանս, ամէն։*

4.— էջ 393ա.— *Որ ողորմի ստացողի գրոցս եւ գծողիս եւ որ զմեղ յիշեն լի սրբութիւ եւ ասեն, Հայր մեր որ յերկինս.— Այս բանքս Ներսէսի կլայեցոյն կանոնացն է մինչեւ ցայսաւրիւթեան քարոզն։*

էջ 595–596, *դատարկ։*

էջ 597, *բոլորգիր.*— Գարուզ վասն ոգորմութեան՝ Սբ. Աւետարանին որ ասէ· Նգերուէ գրած որպէս եւ Հայրն ձեր երկնաւոր գթած է.— *Վասնզի ողորմութիւնն յոյժ աւգուտ է այնոցիկ որ ի ծով աշխարհս են, որպէս և նաւի...։*

էջ 607, *նոտրագիր անհարթ.*— Վասըն Աղօթից ասացեալ է։

էջ 608, *դատարկ։*

Բ.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ (Թերի).— 12

Գրիգոր Տաթեւացի

էջ 613–654, բոլորգիր մխասիւն, 655–754 երկսիւն։ էջ 755–808, նոտրագիր մխասիւն։

էջ 609–612, դատարկ, բացի քանի մը տող դրչափոթձերէ։

ԼԲ.— էջ 613.— [Ն]ոյեմն բազմերջանիկ եւ երաշնորհ Սբ. Հայրն եւ անյաղթ հովտերի եւ լուսաւոր վարդապետի եւ խոստովզգաց ճգնաւորի Գորգ լուսաւորչի Հայոց, Գրիգորի նոսմեծի լուծմունս դրժուարիւոց բանից եւ հաղուածոյ Սաղմոսացն Դաւթի; ի Սրբոյն Վարդանա Մեկնութենէ, յոյժ պիտանի շարադրութեամբ եւ գեղեցիկ պիտուտութիւն։ Օգնեա Հոգի Ած· եւ զսկսեալս իմ դու կատ։— *[Մ]իւ է Ած· Նախ ընդդէմ բազում աստուածոց· երկրորդ մի է անձամբ Հայր...։*

էջ 621.— *Ա.*— Սաղմոս ի Դաւիթ.— *Երանելի է այր որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ...։*

էջ 650.— Իմիներորդ Սաղմոս· Վասն Գալատեաց որդւոյն է պատճառ սաղմոսիս ...։

էջ 658ա.— Տասներորդ Սաղմոս չբնհակալութիւն է երախտեացն Աստուծոյ։

էջ 691բ.— ԺԸ.— Ի կատարած, Սաղմ.ս ի Դաւիթ։

էջ 749ս.— Լե.— Ի կատարած ծառայի Տեառն Սաղմոս ի Դաւիթ։

էջ 754բ.— Յանգ է երրորդ կանոնին։

էջ 756.— ԼԶ.— Սաղմոս ի Դաւիթ։

էջ 765.— Նորին Քարոզ վասն մահու, ի բանն· Ահա չափով հդի[ր] զաւուրըս իմ։

էջ 807.— ԽԸ.— Քառասուն եւ ութ սաղմոս։ Պատմեաս ունի առ· ազգաց խրատս ...։

էջ 809, դատարկ։

էջ 810, տարբեր գրով.— Վասն միթանից...։

էջ 813–814, դատարկ։

ԼԳ.— էջ 815, Նոտրագիր.— Պատգամ վարդապետի, ընդդէմ հերձուածոյն Ղազկեդոնի.— Աստուածային և մեծն Պօղոս զքէ առ Կորնթացիան ասելով, զի— մաստութիւն խօսիմք ընդ կատարեալս... Այս աստ ի բազմաց աւարտեցաւ (էջ 833)։

էջ 834, չարունակութիւնն է 810 էջի.— Վարդապետաց.— Բաբունապետին վերնոյ դոյ օթարան...։

էջ 838, համարիա դատարկ։ Նոյնպէս և յաջորդ 2 թերթերը, ի բաց առեալ քանի մը տող գրչագործեր։

էջ 843–972, միասին, նոտրագիր տարբեր գրչէ.— «Հաստուածք ի Հարանց Վարուց, յորում եւ վարք Ուտոնի (ՈՔոն) Եպս·ի Մադդեբուրգ քաղաքի (յամի 85)։ Եւ այլոց ոմանց վարք եւ կենացաղ որք հաստարին Քարզմանեալ ի լտ· լեզուէ» (Տ· Սաւալանեան, Ցուցակ· էջ 557–8)։

ԼԴ.— էջ 843.— Արքա Մարկոսի.— Գաւմաց երանելին Սրապիոն...։

էջ 870.— Պօղոս ձգմաւորի.— Եւ սբ· վարուք եւ մօտաւորք սմ· կարգեաց բարեաց...։

էջ 887.— Ճամի մարդեղութեանն Քրիստոսի Չե յերկիրն, որ ասի Սասունք, էր ոմն գրոց աշակերտ, Ուտոն անուն, բրոնաժխ եւ ապաշնորհ, որ թէպէտ բազում անգամ գանխ հարեալ լինէր, սակայն ոչ յաւելուք ի դիտութիւն...։

էջ 899.— էր ոմն ճգնաւոր եգիպտացի, որ աղաչէր զԱծ· ասելով· Տէր ցոյց ինձ ղպատահանն քո...։

էջ 909.— Տաղ Ադամա.— Ադամ նըստէր դուռն դրախտին, լայր եւ ճայնէր ողորմագին...։

էջ 915.— Վարդապետ ոմն սովորութիւն ունէր ամ յամէ աշակերտաց իւրոց, որք նորայ բանիցն ունկնդրէր լինէին, չուչան ծաղիկ մատուցանել...։

էջ 919.— Ի փարէզ քաղաքի էր ոմն իմաստութեամբ քան զընաւս իւրում ժամանակի դերազանց...։

էջ 934.— Ցաղագս դաւանութեան գլուխ.— Երկու օտար մուրացիք եկեալ առ հայրն խահակ պատատաուն դպեւսուք եւ առանց չապկի, մինչ դի մերկ երեւէին, եւ ողորմութիւն խնդրէին ի նմանէ ...։

էջ 937.— Ցաղագս երդմանն գլուխ.— Երկու քաղաքացիք, ի խոստովանիլ դմեղս իւրեանց քահանայի, խոստովանեցան եւ գերկուս կերպս մեղաց...։

էջ 939.— Գրեալ է ի վարս Սրբոյն Նիկողայոսի, Քէ այր ոմն փախեաւ...։

էջ 940.— Ցաղագս Զգիմոն.— Այր ոմն մեզաւոր, բռնաղատեալ գիւր դաւաւոր, եկն առ խոստովանահայրն, զի խոստովանեսցի զյանցանս իւր...։

էջ 948.— Ցաղագս Իմաստութեան.— Զոր ինչ ասաց իմաստունն, Քէ իմաստութիւն փրկէ ի մահուանէ, այս արդարեւ այսպէս է...։

էջ 954.— Հայր Գամփոյ ոչ դիտէր կարդալ· դնաց առ ոմն ընթերցող գի ուսանիցի գնաղմոսն...։

էջ 968.— Իչխան ոմն մեծաւոուն եւ ազնուատոհմ վասն սիրուն Քրիստոսի կըրօնաւոր եղեւ...։

Ցիշատակագրութիւն.— 1696

էջ 972, նոտրագիր.— Ցիշատակ Սբ· երուսաղիմայ Սրբոյն Յակոբայ Առաքեղբօր Տեառն Միքայէլ Աբեղայ առի Քէֆեցի

տիրացու. Վեստրոսեն անէ վիրքս այս, կաշխէ տվէ կրկին. յառաջն մանր ժողվածուտեսար էր. Հարանց պատմութիւնն ես գըրեցի: Նորեցաւ գիրքս Թվին ՌՃԽԵ, մարտի ամսոյն ը ոմն:

էջ 973–974, դատարկ:

1048

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑ.— 3

ՄԱՏԹԷՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Արծկէ Ռ.Ճ.Ծ.Է=1668

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաշալ 19×13×4: էջք 464: Հանպամանք բաւարար. խոնաւութենէ ապականած: Թուղթ հին բամպակեայ գործուածք: Գիրքէ՝ Անդրէաս Երէց: Գրութիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը եւ գլխագիրերը մեծագոյն մասամբ կարմիր, կան կանաչ երկաթագիր սկզբնատողեր եւ գլխագիրներ եւս, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 36–37 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Զարդագիր եւ լուսանցազարդ հատուածներու սկիզբը, ընդհանրապէս կարմրագիծ. գլխագործ կամ կիսախորան էջ 5ա, 21ա, 52ա, 425ա: Կաշեկազմ տախտակեայ գրոյմազարդ: Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկերկու թերթ, երկաթագիր Աւետարանի մասն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, համարեա դատարկ:

էջ 5ա.— Ցանկ Գործոցս Մեկնութեան;

էջ 20, դատարկ:

էջ 21ա.— Մաթէոսի, ճուտատ եւ յետին աշակերտի նամակագրի Ցոհաննու եւ Գրիգորի, աշխատասիրեալ ի ճնութիւն Գործոց Առաքելոցն, ի Մեկնութենէ առաքն հարցն Ցոհաննու Ոսկերերանի և ծիրեմի, ի խնդրոյ հարազատ եղբօր մերոյ Ցակոբ Վարդապետի՝ մակաւուն Ովսաննայ կոչեալ.— Ցետ քննութեան այնոցիկ, որ վերաբերին ի տնօրէնութիւն մարմնացեալ բանին...: Հմմտ. Բ. Հատոր, քիւ. 292:

էջ 33ա.— Նորին Մաթէոս Վարդապետի ի Մեկնութենէն Ցոհաննու, կարճատուտ.— Զինչ է պատճառն որ յամ. գիրս որ վարդապետաց է արաքեալ...:

էջ 52ա.— Նորին Մաթէոս Վարդապետի արարեալ ի բան որ ասէ. Զգաննն առաջին զոր արարի: Օգնեա Ցս. սկիզբն գըրոց.— Ի հանդէս բանի հրաւիրեալ...:

էջ 394ա.— Լև.— Իբրեւ հրամայեցաւ մեզ ընալ, յԻտալիա տալին զՊօղոսի: Եւ ելեալ ի նաւ մի ազկաւ գմսօք հռոմ ուղուց.— Երանելին Պօղոս...:

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 407ա.— Վասն որոյ աղաչեմ զհանդիպողս մանկունդ Հայաստանեաց, մի՛ Ցուլութեամբ ազգիս յամառեալ ցնորիք ի պատրանս Ցովածուի կենցաղոյս՝ ուրանալով զուխտն աստուածեղէն...:

Ի սպառել ազգի մեր հայկազեան, եւ ի վերջին դարուս սատուցեալ ոդոց տարաժամ կորուսելոց՝ մեծի եւ փոքու...:

Այդ աղաչեմ զհանդիպողսդ սուրբ դանձիս՝ մտադիւրութեամբ ընթեռնուլ, եւ զաւելորդն կշռել...:

Այլ եւ անմեղաբիր լինիլ աղաչեմ, զի դառնութիւն ժամանակիս եւ աղճատանք չար խորհրդոց չխոթեալ ազտեզացուցին զհոգի եւ զմարմին իմ:

Այլ եւ սովորութիւն է բնական մերոյ ազինս՝ յօտար ազգաց իմաստից բանին ցանկալ...: ...մտանել յանդրուանական գիտութիւնն՝ ի Ցս. Ցս.ի Տէր մեր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն.— Հմմտ. Լ. Ս. Խաչիկեան, Ցիշատ. Ժե. Դարի, Ա. Մասն, էջ 118:

էջ 409ր.— ԼԲ.— Նորին Մաթէոսի վարդապետի Ներբողեան ազնիւ ընդ քաղումն երջանիկ բարեւսպասիցն Գրիգորի: Ընդ սմին եւ յիշատակել զողբս լալեաց կատարածին, որ ի Վրաց տանն ի Փայտակերն խաղաւի: Խանզի պատկեր սուրբցն ի մի դիպեցաւ, մանաւանդ ի հրաշագեղն կարապետ եղբայր իւր.— *Ով տայր զմահ իմ փոխանակ մահու քո, եւ ըղդերեզման իմ փոխանակ դերեզմանի քո: Ողբայր երբեմն Դաւիթ ի վերայ Աբեսողոմայ որոյ իւրոյ: Զնոյնն առաւել նուազեցից յիմումս ողբերգութեան, մանաւանդ զի լինձ առաւել վայելէ քանս նախամարգարէին...*.— Համմտ. Թիւ. 591, ԼԲ:

էջ 424, *դատարկ*:

էջ 425ա.— Մատթէոսի վարդապետի աշխատասիրեալ վասն բարոգութեան բանի առեալ ի վարդապետութենէ Սր. Հօրն Եւագրեա, որ միտռ անազատի կոչի, եւ ի նորին վարուցն հետեւոդէ՝ Սրբոյն Նեղոսէ: Որ ցան եւ ցիր գայր ի բանս ճոցա հաւաքեալ ի մի, ի պէտս բանասէր անձանց: Ի բանն Պօղոսի որ ասէ. Մի՛ ոք խաբեսցէ զքաձեզ ուսնելով կամ ըմպելով, կամ մասամբ տօնի, կամ ամսամտօք, կամ շաբաթիւք, որ է ամենայն ինչ ի պէտս ապականութեան: Ցաղագս որկորամոլութեան.— *Ասացինք զայս բաժանի յերից: Նախ ի յարդիւնականն*...— Համմտ. Բ. *Հատոր, Թիւ. 266, էջ 66: Նոյնպէս եւ յաջորդեսն*:

էջ 431ա.— Բ.— Ոչ շռնիճ, ոչ պառնիկի, զարբայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն: ասէ Պօղոս: Ցաղագս Գռեհկութեան.— *Իսկ այժմ գիտացեալ զորկորամոլութիւնն եւ զպատճառ նորին*...:

էջ 436բ.— Գ.— Ցաղագս Արծաթասիրութեան: Արմատ ամ. մեղաց արծաթասիրութիւն է, յորում ոմանք մոլորեցան ի հաւատոց ամսի: Պօղոս.— *Գիտելի է զի արծաթասիրութիւն ոչ միայն զայն ասէ, որ զարծաթն սիրեն, այլ եւ զոր ինչ արծաթով գնուի*...:

էջ 441ա.— Դ.— Որ ըստ աստուածնաբեան տրտմին, է զգջումն եւ ապաշխարութիւն, զի փրկութիւն անապաշաւ գործէ ի մեզ: Իսկ որ աշխարհիս տրտմութիւն է՝ մահ գործէ: Ցառաքելոյն Պօղոսէ: Ցաղագս տրտմութեան.— *Եւ դիտելի է զի տրտմութիւնն բաժանի յերկուս*...:

էջ 445ա.— Ե.— Ցաղագս Բարկութեան...:— *Գիտելի է զի սրտմտութիւնն եւ բարկութիւնն*...:

էջ 451ա.— Զ.— Ցանձրացաւ, կամ յիրէ որ շրջի.— *Իմայ ով եղբայր, զի ձանձրութեան դէմ միայն ընդ առաքինեան պատերազմի*...:

էջ 455ա.— Է.— Սիրեն զգալհագլուխըս յընթրիս, եւ զնախոդոյնս ի հրապարակս, եւ կոչիլ ի մարդկանէ ռաբբի: Ցաղագս նորափառութեան.— *Ծանիր եղբայր զի նորափառն եւ անպատուն դանազանին*...:

էջ 460բ.— Ը.— Տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ...:— *Բայց նախ դիտելի է Թէ ընդէր քան զամ. յետոյ եղ զայս մեղք*...:

Ծանօթ.— *Զեռագրիս վերջին մասը Թերի ըլլալուն՝ կը մնայ անաւարտ*:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— 1668

էջ 51բ.— *Գրեցաւ գիրքս ի Թվին ՌՃԺէ, ձեռամբ սուտանուն Անգրկաս իրիցու, որ միայն զանունս ունիմ եւ զգործս ոչ, ունայն եւ դատարկ յամենայն բարի դործոց, եւ յամառեալ ի չար գործս իմ: Ազաչեմ զձեզ ով հայրք եւ եղբայրք, որք հանդիպիք այսմ տառիս կարդալով կամ օրինակելով Թէ հարաւանդէ անցանելով, սխալանաց եւ անպիտութեան գրիս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս է: Ով պատուական ընթերցողք չողորմի մի ասէք, եւ ղողորմին դուք գիտէք: Այս գրեցաւ ի յԱրծկէ*:

1049

ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 1

ԳՐ. ՎՐԹ. ՓԷՇՏԸՄԱԼՃԵԱՆ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×2: *Էջք* 340: *Հանգամանք լաւ. Թուղթ հաստարակ: Գրութիւն ամբողջովին սեւտրակ մելանով, միասիւն,* 21 *տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական: Կազմ կիսալաթ խաչաքարտեայ:*

Ծանօթ.— «...գաղափարն յորոյ վերայ ապեցաւ ի Ս. Աթոռս յամի 1854» (*Տ. Սաւալանեան, Ծուցակ, էջ* 558):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— *Տրամաբանութիւն:*

Տրամաբանութիւնն է արուեստ ուղիղ խորհելոյ. քանզի ուսուցանէ բարւոք քննել եւ որոշել զճշմարիտն ի ստոյ եւ զստոյգն յանստուգէ:

Էջ 17, *յարակից թղթիկի մը վրայ.— Մասն Առաջին: Ըմբռնումն: Ըմբռնումն է ներգործութիւն մտաց, որով խորհիմք եւ երեւակայեմք զպատկերս իրաց եւ զծանօթութիւնս հանգամանաց նոցա տպաւորելոց ի զգայութեան առանց դատաստան առնելոյ:*

Էջ 187.— *Մասն երկրորդ: Դատումն:*

Էջ 268.— *Մասն երրորդ: Տրամախոհութիւն կամ խելամտութիւն:*

Էջ 338–340, *դատարկ, ի բաց առեալ նշծուած չորս տողերը:*

1050

ԽԱԻՍՓ ՅԻՆՆ ԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆ.— 4

ԳՐԻԳՈՐ ՆԻՍԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×13×2: *Էջք* 162: *Հանգամանք լաւ. առաջին պարակին առաջին թերթը կորած, եւ վերջին պարակին վերջին թերթը կարուած: Թուղթ բանճր փայլուն: Գրութիւն՝ խորագիրներըն եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն,* 27 *տող: Նոտրագիր վարժ: Համառօտագրութիւնք առատ: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցագարդ եւ գլխագարդ, էջ* 3: *Կաշեկազմ տախտակեայ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–2, *դատարկ, իբր պահպանակ:*

Էջ 3.— *Գրիգորոյ եպիսկոպոսի Խոսք յիճն յերանութիւն: Բան առաջին բարձր: Երանի ադբատաց հոգով.— Ո՛ երդեօք այնպիսի ժողովեալոս իցէ մինչ զի աշակերտ լինելով բանին եւ ընդդէմ նմա ելանիցէ յերկրէ հովտացս...:*

Ծանօթ.— Խորագրին մէջ գրուած է Տիրատրոյ եպիսկոպոսի, ուղղեցինք՝ Գրիգորոյ, որ է Նիւսացին: Հմմտ. Քիւ 390:

Բ.— Էջ 13.— *Նորին, երանելիք հեզք, զի ճոխ ժառանգեսցեն զերկիր: Բան երկրորդ.— Որք սանդղովք ոսմամբք ի բարձրագոյնն ելանեն...:*

Գ.— Էջ 21.— *Նորին բան երրորդ: Երանելի սգաւորաց զի ճոխ մխիթարեսցին:*

Դ.— Էջ 31.— *Նորին բան Չորրորդ: Երանելիք բաղցեալք եւ ծարաւիք արդարութեանն զի ճոխ յագեսցին.— Սոսմոք-սացաւն եւ որք չարաչարն կերպարքին...:*

Ե.— Էջ 43.— *Երանելիք ողորմածք,*

զի ոճա ազգմունքիւն գտցեն: Նորին բան Հինգերորդ·— *Թուխ լինէ այնպիսի իմն…*։

Զ·— էջ 55·— Որանելիէ մաբուքբ արտիւբ զի ոճա զԱծ· տեսցեն: Նորին բան վեցերորդ։

է·— էջ 66·— Նորին բան ՕօքՁերորդ: Որանելիէ խաղաղարարբ, զի ոճա որդիի Աստուծոյ կոչեսցին։

Ը·— էջ 79·— Որացելիէ հալածեալբ յաղագս արդարութեան, զի ոնցա է արքայութիւն երկնից: Նորին բան Ութներորդ։

Թ·— էջ 88·— Նորին բան Իններորդ, ի Հայր մեր որ յերկինս:

Ժ·— էջ 102·— Նորին բան Տասներորդ, ի Հայր մեր որ յերկինս:

ԺԱ·— էջ 112·— Նորին բան Մետասաներորդ:

ԺԲ·— էջ 124·— Նորին բան Երկոտասաներկրորդ·— *Լուայ յումեմնէ ի բժիշկանէ՝ արուեստաբար յառողջական մարմնոյ բնախօսելով…*։

ԺԳ·— էջ 138·— Նորին բան Երեքտասաներորդ։

ԺԴ·— էջ 152·— Նորին բան Զորեքտասաներորդ։

էջ 161–162, *դատարկ, իբր պահապանակ*։

1051

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳՐՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մասալ 29×15×5: էջք 686, Գրակք ԻԲ+Զ: Հանդամանք լաւ: Թուղթ՝ առաջին մասին՝ յղկեալ հնագոյն, երկրորդ մասին՝ հասարակ հին: Գրուքիւն՝ առաջին մասին՝ *մխալիւն*, 25 տող, երկրորդ մասին՝ երկսիւն՝ 31 տող: Առաջին մասը նոտրագիր, վերջինը՝ նոտր չեզաղիր: Կաշեկազմ տախտակեայ դրօշմազարդ: Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1·— Ճանկն է գըրոյս· կարգաւ դասնես զամ…— Ա ՚ ԺԺԴ գլուխներ։

էջ 14, մէկ թերթ դատարկ։

Ա·— ՊԱՏՄ· ՄՆԾԻՆ ՆԵՐՍԷՍԻ·— 4

Մեծարոյ Ներսէ

էջ 15·— Պատմութիւն Սրբոյն Մեծին Ներսէսի Հայոց Հայրապետի·— *Որպէս յառուրսն Տրդատա Նտաւ յաթոռ սրբոյ առաքելոյն Թադէոսի Լուսաւորչին Հայոց Սուրբն Գրիգոր…*։

էջ 116·— ԻՀ·— [Վասն փոխելոյն ի Դուին եւ ի Անի զեռնադրութիւնն Հայոց] *·— Ի Լուսաւորչէն մինչեւ ի Սահակ Հայրապետն ի կեսարիայ կու ձեռնադրէին կաթողիկոսունք, յորժամ եղեւ ժողով Քաղկեդոնի բաժանեցան Հայք ի յունաց, եւ հաստատեցին ի Դուին, զի Ովսէփ և զԳիւտ անդ ձեռնադրեցին եւ անտի փոխեցաւ ի Անի, մինչեւ ի Գետրոս հայրապետն, որ դէպ նացեալ ի Բիւզանդիա, եւ եկն ի Սերաստիա, եւ նստաւ, եւ անդստփոխեցաւ։ Եւ յետ նորա Յակինկն քեւրորդի նորա աշխարհացոց դաւթոն նորա։ Եւ յետ նորա ազգն յունաց հակառակութեամբ խափանեցին լըկաթողիկոսութիւնն Հայոց ամս ծ, մինչեւ ցԴաւիթ, որ էր տեղեաւ Ղարսեցի։ Եւ նա եկեալ՝ քաղում կաշառօք հաւանեցոյց զազգն յունաց, եւ ձեռնադրեաց վկահրամ, որ է Վկայասէրն Գրիգոր, ի Թաւաբլուրն։ Ցայնմ ժամանակի բաժանեցաւ կաթողիկոսութիւն։ Եւ յետ Վկայասէրին Գրիգորիս եղբայրն Ներսէսի, ի կարմիր Վանքն, եւ նա յաթոռդեաց ի Հոռոմկլայն։ Եւ յետ նորա Ներսէս մինչեւ ի Ճոհաննէս։ Եւ յայնմ ժամանակի Դաւիթ անուն ոմն ձեռնադրեալ եղեւ ի Սիս, եւ զժտութիւն ի մէջ նոցա եղեւ։ Եւ անտի մինչեւ ի Ստեփաննոս, որ դէպբեցաւ ի յեգիպտոս։ Եւ ի Սիս ձեռնադրեալ կաթողիկոս մինչեւ ցԹուխմա վաք-

դապետան։ Եւ ի բաժանելն նորա ընդ աթոռն սահմանեալ չիմիմածին եւ զրուն ոչ խափանեալ ի դեռ եւս կենդանի էր կաթողիկոսն Սիսոյ։ Զի ի լուսաւորչէն մինչեւ ի նա էր հասեալ կաթողիկոսութիւն, եւ նա ոչ եղեւ կամակից ձեռնադրելո կաթողիկոս էջմիածին, զի նա դեռ եւս կենդանի էր։ Բ եղբայրք Զաքարիա եւ Իւան զործակ Վրաց, եւ եղբայրն ոչ։ նա խնդրէր վրան զի պատարագեցցեն։

Բ.— ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 1

Մ. Ուռհայեցի

Սկիզբ.— Մ. Ուռհայեցիի ժամանակագրութիւնը սպռւած է Երուսաղէմ 1869ին։ Օգտագործուած երկու ձեռագրերն երէկ մին եղած է ներկայս, ինչպէս յիշուած է հրատարակչի Յառաջաբանին մէջ։

էջ 117.— Իմ.— Իսկ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եւ ի սմին Նա եղեւ սով սաստիկ ի բազում տեղիս...— Հմմտ. Տպ. էջ 1։

էջ 199.— . . . այլ հրամայեաց անցուցանել զնոսա ի կղզի, զԴաւիթ, եւ զԼեւոն, եւ զիոաննանդին, զայր քաջ եւ հզօրաւոր, եւ իշխանք երեւելի Հայոց։

Այդ մինչեւ ցայս վայրս բազմաջան եւ աշխատասէր քննութեամբ գտեալ դրեցաք...— Հմմտ. նոյն, էջ 132 եւ 133։

էջ 323.— . . . եւ հանապազաւր ի յաւուր չարաթու լինէր ի մետասան ժամն։

Ի յամի ՃՀ երորդի, եւ Ծ երորդի ի դէրս ասո ժողովեցաք զգործ ժամանակաց Ճ եւ Մէկ ամաց...— Հմմտ. նոյն, էջ 339, 340, եւ ծնթ. 205։

էջ 396.— . . . եւ զնա առեալ տանէր աշխարհն յունաց յայնկոյս ծովուն ի սահմանս Ասիացւոց աշխարհին։

ՄՀՒ.— Քանզի քարձրանալ Թվականութեանն Հայոց յամս ՇՀԶ...— Հմմտ. նոյն, էջ 464 եւ 465։

էջ 401.— . . . առ ի խրատ ամ. ընթերցողաց եւ յիշատակ յազգաց յազգս։

ՄՀՔ.— Իսկ ի Թվականութեանն Հայոց ՇՂԸ. սպանեալ եղեւ տէրն Անտիոքայ...— Հմմտ. նոյն, էջ 473 եւ ծնթ. 281, եւ էջ 500։

էջ 427.— ՃԾԲ.— Ցայսմ ամի առաւ մեծանուն քաղաքն Դուին...— Հմմտ. նոյն, էջ 547։

Դ.— էջ 428.— Պատմութիւն Սրբոյն Թէոդորոսի ծնընդեամբ եւ սնընդեամբն.— Ի ժամանակս յորժամ Մակեդոնացին Ալեքսանդրոս, Փիլիպպեան կոչեցեալ, արեւելեաց...։

Դ.— էջ 432.— Տեառն Յոհաննու Ոսկեբերանի ասացեալ ցաղագս հանդերձեալ դատաստանի.— Պարտապան եմք, ով սիրելիք, ըզմխիթանց բեռն բառնալ...։

Ե.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԼԱՆԿԹԱՄՈՒՐԻ.—2

Թ. Մեծոփեցի

էջ 441.— ՃԱԿԱՏ.—

Թուխմայ Պատմագիր Համառօտ։ Վարեալ Թօմայի Վարդապետի [Տ]ան Արծրունեաց, Վան չար գազանի Թաթարին Լանկթամուր կոչեցելոյն։ Պատմութիւն իրր ամաց

էջ 442–443, դատարկ։

էջ 444.— Պատմութիւն Համառօտ Վասն անհնծեալ չար գազանին Լանկթամուրի, արարեալ Թուխմայի Վարդապետի.— Պարտ է դիտել ուսումնասիրաց եւ յանախ անձանց, զի ժամանակն բաժանի Ի, յանցեալն, ներկայն, եւ յապառնին...— Հմմտ. Բ. Հատոր, էջ 486։

էջ 530.— Ի թուականութեանս Հայոց ՄԼծաց ՊՂ երորդի է [= 1448], եղեւ վախճան մեծ վարժապետին, երիցս երանելոյն սբ. Հօրն մերոյ երջանիկ եւ փառաւոր յարութեան խորհրդոց հռետորին...։

էջ 537.— . . . այլ առեալ տարին բազում քահանայիւք եւ ժողովրդօք բերեալ ի Սբ. Ուխտն Մեծոբայ յառաջին բնակութիւնն իւր, եւ անդ հանգուցին ի դամբարանս ընդ յառաջին սուրբ վարդապետսն, Աստուածատուր մեսրկարցոյց սուրբ վարդապետին, եւ Մխիթարա աքանչելագործի եւ աստուածարան վարդապետի, եւ Մովսէս քաղաւորաբար ճգնաւոր վարդապետին, եւ այլ սբ. սրբոց։ Բարեխօսութեամբ եւ աղօթիւք սոցա Քս. Աստ. մեզ եւ սբ. քրիստոնէից ողորմեսցի աւուր սոսկալի դատաստանին ամէն։

Բայց դուք, ով սիրելիք սրբոց և ցանկալիք հրեշտակաց եւ մարդկան, որ դիւ-

բացուցեր եւ հանդեսք ի լինն դասս հբեչ–տակաց եւ լուսեղինաց, եւ ի գունդս մար–տիրոսաց, եւ ի պարս առաքելոց, եւ եբամս վարդապետաց, եւ ի ջոկս հայրապետաց, եւ ի դասս ճգնաւորաց, եւ ի կաճառս աստեղափայլ մարտիրոսաց, և առնէր զինն երանուքիւն ամէնօրհնեալ բերանոյն Քրիստոսի, լեր մեզ միշտորդ հաշտութեան, օգնականութեամբ ամ· սրբոց, զի փրկեա–ցէ զմեզ յանօրինաց եւ ի մեղաց, եւ ի դի–ւաց, եւ ազատեացէ զմեզ ի դժոխոց բաւե–խօսութեամբ ամ· սրբոց, ամէն։

Մանաւանդ զիս զմեղսամած եւ զտա–ռապեալ հոգիս՝ զԲրիզիզոր Վարդապետ բա–նասէր, հայցեմ եւ առատաձիր պարգեւո–ղէդ պահել անապրքաք ի յորտորէն խար–մանջն, ամէն։

էջ 538, դատարկ, եւ վերջին էջն է իբ պրակին։

Զ·— ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·— 6

Սամուէլ Անեցի

էջ 539ա·— Սամուէլ Քահանայի Հա–ւատմունք ի գրոց պատմագրաց, ցաղագս գիւտի ժամանակաց ասցելոց, միանչու ի ներկայս ծայրաբաղ արարելոյ·— Ցերկիս ո–րոչումն բաժանեալ սահմանեցան Քիւք ժա–մանակաց, ի յանցեալն, ի ներկայն, եւ յապառնին···։

Դանօք·— Ներկայ օրինակիս համա–ձայն է Սամուէլի սկզբնական խմբագրու–թեան եւ չունի հետագայ ներմուծումները։ Գաւազանները կը վերջանան ՌՃԶ – ՈՒի թուականներով (էջ 669)։

էջ 669·— Աստանօր զտեղի առեալ կացին չարագրութիւնքս գեղեցկաբանի Սամուէլի, զոր բազում երկասիրութեամբ հոգ տարեալ ստուգագրութեան, եւ ճշդր–ութ հասուցեալ մինչեւ յիւրն ժամանակ։ Եւ վասն պատմութեանց սահմանէ զանց–լոց եւ զներկայէն ճառել, իսկ առաջիկայն ոչ պոյ հնար անցանել։ Այլ Քէպէտ յայսմ հետէ դարձեալ մտանէ կանոն իչխանու–թեան հայոց ի չարագրութիւնս, սակայն սղալն յոլով տեսանի կանոնացս, վասնզի յայսմ հետէ այլոյ ուրուք է չարագրու–թիւնս· եւ զրէ Քէ Քրիստոսի ծննդեան ամք եւ թուականն հայոց միայն զայ անդադար։

Դանօք·— Ներկայ օրինակին մէջ ալ Սամուէլի դործը չարունակուած է մինչեւ ՌՃՋ – ՁՂԳ թուականը։ Ընդրովի կ'տա–ննենք քանի մը հատուածներ։

էջ 670·— ՌՃՂԹ=ՈՃՋ·— Օրհնու–թիւն գոհութիւն եւ փառաբանութիւն բե–րանակիր խնդութեամբ ամենողորմ Տեառն, զի արդարեւ ոչ ըստ մեղաց մերոց արար, այլ ըստ իւրում ողորմութեան պիացեալ ի մեզ, կանգնելով վերստին զանկեալքս եւ զկործանեալքս, յարուցանելով մեզ քաղա–ւոր յազգէ մերմէ·— Հմմտ· Տպ· Վաղար–շապատ, 1893, էջ 145։

էջ 672·— ՌՄՆԵ=ՈՂՖ·— Ցաղթեաց տաքարն սուլտանն Քայաքաոսին եւ էառ զամէն Հռոմ։

էջ 674·— ՌՃՓ=ՋՃԹ·— Ցարեան ո–մանք, որք պահօք ճգնէին, բայց զեկեղեցի զքահանայ զիսոստովանութիւն արհամար–հէին· եւ իսմայելացիքն յինքեանս յանապին քարշել, եւ ընկիւք զերծան ի նոցանէ, կաց–եալք քրիստոնեայք·— Հմմտ· նոյն, էջ 164։

էջ 676·— ՌՃԹՂ=ՁՂ·— Եկն հրա–մանաւ փոքր չէյխ Հասանայ Շեխոնն եւ Թո–տորն ի վերայ եղնկին եւ նստան ծր օր·— Հմմտ· նոյն, էջ 168։

ՌՃՄ=ՁԼԷ·— Ցայսմ յամի Ալփին ե–կեղն ի կարնոյ քաղաք եւ հարկապահանջու–թեամբ նեղեաց, մինչ զի ամ· երկիրն իս–պառ աւերեաց·— Հմմտ· նոյն, էջ 169։

էջ 677–686, դատարկ։

1052

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՄԱՐԻ.— 4

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴ. ՂՐԻՄԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատ. 19×15×4: էջք 292: *Հանգամանք լաւ.* Թուղթ հին հաստատուն: *Լուսանցքները տեղտեղ ցեցակեր:* Գրութիւն՝ *խորագիրները եւ սկզբնատառերը նաբնջագոյն, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն,* 22, 23 *տող:* Նոտր չեզագիր: *Համառօտագրութիւնք բաւական առատ:* Կաշեկազմ *տախտակեայ դրոշմազարդ:* Դատարկ *թուղթք սկիզբը հինգ թերթ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1.— Մեկնութիւն Տոմարիս, զոր խնդրեաց Թումայ Վարդապետն Մեծոփայ Վանից աստուածարնակ Սուրբ Ուխտին, եւ սիրով գնայցուածս նորա կատարեալ ցակոբ Վարդապետի Ղրիմեցոյ: Օգնեայ Տէր իմ ցս. Քս.:— *Զհայցուածս գնբերդիցնիկ բարունապետի եւ երից երանելոյ վեհին մերոյ, Լուսակի առաքինութեանցն կատարողի, եռանձնեայ սէրութենացն, եռափափագ ներընդունողի...*

էջ 2.— *Գիտելի է ըստ կանոնաց իմաստասիրաց, զի գիտութիւն ի Դ բաժանի, եւ Դ կերպիւ առ ընդունօղսն երեւի...*

էջ 8.— Նախ քէ զինչ Տոմար, քանզի յառաջ քան զայս խնդրելի է քաննոյ եւ տաիման իմաստասիրաց գոլ:

էջ 28, *դատարկ:*

Բ.— էջ 214.— Նորին ցակոբ Ղրիմեցոյ, ցպատգս տոմարական մակացութեան, թէ ու յորոց մարդկանէ արեհետուրեցաւ.— *Եւ գիտելի է, զի նախ ի նախամարդաբէէն Մովսիսէ օրինադրեցաւ, զի նոյ կարգեաց զլրմունս զատկաց հինն իսրայէլի...*

Գ.— էջ 225.— Հրամանն Գէորգ Վարդապետի եւ ծառայաբար կատարումն ցակոբ աշակերտի.— *Զհրամանն Հարկի բանբնդիր իմոյ եւ վարդապետի քոյ փաղերայի, Դէորդ վարդապետի...*

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 255.— *Փառք անքաժանելի երրեակ անձնաւորութեան...* Աբդ ով բարեաւնէ եւ աստուածայիւն իմաստութեան ցանկացօղ որդեակ իմ Հոգեւոր, եւ եղբայր ցանկալի, եւ հոգոյս բաղձալի, վարդապետ Թումայ *... ... այլ ի սիրով քո խնդրելոյդ յաղթեալ ձեռն արկցուք, յօժանդակութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ, որ ոչ անտես առնէ զչնորհս եւ զշահս հաստատակաց օգտութեան:* Վասն որոյ աղաչեմ *... ղի յիմաստասիրեին քոյ, դնակոր Ղրիմեցի սուկ միայն անուամբ վարդապետս, քոյովդ հանդերձ, ի հատա(ն)չելիր յաղօթս ձեր մի մոռա(յ)նայցէք, այլ ի յիշելն ձեր, եւ զԱ. ողորմին յիշեցջիք, եւ ողջ լերուք ի Տէր:* Այլ եւ աղաչեմ պլաղաւիարօղսն սիրոմն Քրիստոսի, *զի ըստակաւ յիշատակարանս իմ գրեսջիք, և Ա. դձեղ պրէ ի դիրն կենաց անպրաւ, ամէն.*— Հմմտ. *Քիւ* 785, էջ 234:

էջ 257.— Վասն ցուցանելոյ զոահման իմաստասիրութեան, որ են թվով Զ: Առաջինն է գոյիցն:

էջ 262.— Ցպատգս բռպէից.— *Գալ ի նուազարդի ամամաէն...*

էջ 265–292, *դատարկ:*

1053

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ·— 3

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 20×13×3·5: էջք 488, հին եւ անճիշդ: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 17 տող: Բոլորգիր նոտրախառն: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կալեկագմ տախտակեայ: Դատարկ թուղթք սկիզբը երկու քերթ, վերջը նօթ, ոմանք ծածկուած գրչափորձերով եւայլն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ 1·— Կամաւն Աստուծոյ սկսայ գրել զվարս եւ գործս մեծին աչխարհակալին Աղէքսանդրի Մակեդոնացոց արքային···:

էջ 24բ·— Ըսկըսայ դրել վասն ցլապլուխ ձիուն Աղեքսանդրի Քէ որպէս ծնաւ ·— Ծաւուր մըում եկն ծառայ մի յանդէ, որ արածէր զերամակս ձիոց, առ Փիլիպոս Թագաւորն եւ պատմեաց նմա եւ ասաց···:

էջ 26, նոտր չեզոպիր·

Ահժան ու խրատ է խոստ՝ դու Մըրտա տէր
Նէքտանէբոս,
պաճուն Քողէր անտէր, ու եկէր առ Օլոմպիոս,
դանմեղ չար եւ մեղ կալար՝ գվիրգացի տիպըն Ամոնիոս,
բայց որ տու խրրկ· ըղձկղ՝ քո սրտին այղ՝
Աղեքսանդրոս:

Հմմտ· Սիոն, 1953, էջ 195 ծ:

Քէպէտ կարի ուսուցանես,
ծանօթ աստեղաց դայ առնես,
Նէքտանէբոս դու զքեզ տեսցես,
եւ մահդ՝ ի դէմանէ ըմպես,

Տարեալ ընկեց ի խորխորատ,
Նէքտանէբոս գործով արատ,
եւ ջախջախեաց գոսկերն ի խախտ,
զիաբող մոգին անարգահատ:
—Հմմտ· Նոյն, էջ 134, ծ, ծԱ:

էջ 176·— Թուխտ Աղէկսանդրի· առ Աքինեացիս առաջին դիրն այսպէս·— Թագաւոր Աղէկսանդրոս, Աքինեացոց զայս ինչ ասէ···:

էջ 482·— Ապէնիայն Ած· Բանն հայրական արտափայլեալ լուսով, լցուց զերկրնակս···:

էջ 487·— Եւ արդ զայս այսպէս հաճեսատեալ մի ըստուտանին ոմանց քէ այլ ի դի պատճառն վերագոյն ճառեցաք, այլ նա ընքերձելովն ձեր զոս յերկման արժանի լիցի ի ձէնջ, զնաչատուր կեչառեցի վարդապետի արմատեալ է զայս սակաւ բանս, եւ զրչութիւն զրոցն հաւատով նաեւ զհեթանոսական պրեալն անմխաբան են եւ անվայելուչ, ի վերոյ չաղկապ բանիւք, որոց կացեալ, եւ ի ներքոյ լի անոտի կարծիւք հուխարէութեամբ, որպէս եւ առ Գողովմէոսիս պատմեցաւ կլրասկանս· իսկ զայս պատմութիւնս աչխարհակալին Աղէկսանդրի, զոր դրեցի ձեռամբ իմով, սակաւ զայս վասն օգտի ինձ, եւ այլ համարակաց· Ով ոք որ կամին, զայն իւրեանք գիտեն, զի իմ օրինակս որ գրեցի նայ այսպսի էր· մի մեղադրէք, եւ զիս դանարժանս առանց պարապուանաց Քողէք:

1054

ԲԱՆՔ ՈՍԿԻԱԿԱՆՔ.— 25

ՅԱԿՈԲ ՎՈՐԱՁԻՆՈՑ

Կ. Պոլիս ՌՄԼՔ=1790

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15×5: Էջք Բ+596, Հանգամանք լաւ, թուղթ տոկուն, Գրիչ եւ ըմբռնողութիւն՝ գետրես եպս. Ամառուձատուրեանց, կնասրացի: Գրուքիւն՝ խորագիրները եւ յաճախ գլխագիրները կարմիր, մբնացեալը սեւ մելանով, մխսխն, 33 տող: Նոտր չեղագիր մանրատառակ: Կաշեկազմ տախտակեայ: Կնիք Սաւոդոյի, սեաղոյմ, փակագիրը. ՀՓ. Մ. Գետրես Վարդապետ, 1232», էջ Բ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ Ա.— Բանիւ Ոսկիականիւ եւ գեղեցկագոյնիւ, զանազան սուրբ դրոց վարդապետութիւնեամբն յարդարեալ եւ ճոխացուցեալ ...:

Առաջաբանութիւն ընդհանուր եղբօրն Յակոբու, բանիւ իւրով իմիեանց ժամանակի:

Էջ 1.— Մեկնի Յառաջաբանութիւն:

Էջ 571.— *Բնական ցանկքն որք են խորագիրքն ամենայն:*

Էջ 576.— Ցանկ բնաբանից ժողովեալ ի նախկին ցանկոյս...:

Էջ 582.— Ցանկ գրգոյս գլխատր իրաց ժողովեալ յաւմմնէ գնի ժամանակաց թարգմանութեանն, եւ դասաւանեալ այբուբենական: կարգաւ ի դիւրութիւն գտման ուսումնասիրաց եղբարց, եւ իւրն իսկ աշխատողիս:

Էջ 590բ – 596, *դասարկ:*

Ձիշտակագրութիւնք Գրչի.— 1790, 1796

1.— Էջ Ա.— *Այժմ օրինակիչն եղեւ ՌՄԼՔ, եւ ի փետ. ծե, յուրբաթի աւուր, ի գալաթ:*

2.— Էջ Բ.— *Մեծի կոստանդնուպօլսոյ տեառն Զաքարիայ ազգասէր եւ բարեկարդ պատրիարգին յետին ձեռնատուն աշակերտս գոլով կեսարացի ի վանք գիւղէն եւ յԱստուածատրեանց զարմէն, սերով զբլուխ զայս Բանք Ոսկիական գիրքս, ի վայելումն ինձ եւ յիշատակ ապագայ վայելօղ ընթերցասէր եղբարց: Եւ զայս յիշատակարանս այժմ գրելով՝ աղերսանօք աղաչեմ, զկնի իմոյ վախճանիս ի վայելմանն ձեռամբ յիշեսջիք ի Տէր զիս եւ զամ. հոգեւոր եւ մարմնաւոր իմայինս, որ եւ յիշօղդ լերուք յիշեալք յԱստուծոյ աստ եւ ի հանդերձեալն: Գրի յիշատակարանս ՌՄԼՔ, մայիսի Է, ի պատրիարգարանս Հայոց ի Գօլիս:*

Ձետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1838

Էջ Ա, ատորին լուսանցքին, տարբեր գրով.— Ցիշատակ է Երուսաղէմի միաբան Անդրիանուպօլսեցի նախկին պատրիարգ Գօլսոյ Գօղոս սրբազան արքեպիսկոպոսի աշակերտ Զօրլուցի հանգուցեալ Երեմիա վարդապետին, ի դուռն Սբ. Յակոբեանց մայր Աթոռոյն, 1838:

1055

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՀՆԳԱՄԱՏԵՆԻ·— 11

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մատեան 20×15×6·5: Էջք 816: Հանդամանք լաւ, բայց լուսանցքները մասամբ ցեցակեր՝ սկիզբի եւ վերջի պրակներուն մէջ, Թուղթ հաստարակ· Գրութիւն՝ խորագիրները եւ մասամբ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24 տող· Նոտրագիր· Համառօտագրութիւնք դրեթէ սովորական· Կաշեկազմ տախտակեայ Նրբադրոշմ· Ստացող՝ Եսայի Վրդ· Կեսարացի·

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Էջ 1–2, վերջէն վար կէսը կտրուած, դատարկ·

Էջ 3·— Նախադրութիւն Ծննդոցն Ցնսուբեան Սրբո Հօրն Վարդանա, առ խնդրող մատենիս·— *Բարք է բնաւորեալ առ մարդն···*·

Էջ 4·— Աշխարհալուր եւ տիեզերալուր վարդապետին Վարդանայ ասացեալ Մեկնութիւն Աբրաածոցս·— *Հաւատարիմ դանձուցն Աստուծոյ եւ մեծ հաղարապետն ···*·

Էջ 13–14, դատարկ·

Էջ 15·— *Բազմադիմի լսի անուն սկզբանդ···*·

Ծանօթ·— Լուսանցքներու վրայ յաջորդաբար կ'երեւին· Բրս· եղիչ· այլ, Գիս· Եփր· Գրիգ· Ցոհ· Լուսաւորիչ, Նիւս· Դօքթ Փիլիսո· Փիլոն, այլուստ, Աձարա· Գրի·, Աչխարացուց, Վրդ· Աքանանա, Վանական, Եպիփ· Մովս· Մխիթ, Կղեմ· Գողթն, Կիւրղ·,

Էջ 426·— *Այս նախադրութիւն առ Թ մատուռն հեղինակն է ամէր Համազասպ, եւ առ լսաւէր վարդապետն Գրիգոր, ի սատարողէ այսմ քարգմանութեան լուսաւոր եւ սյանձնապայծառ երջանիկ սուխատէսէ վարդանայ· եւ վարդապետին եղբայրկանն յիշումն ի Գրքատոսէ Աստուծոյ մերոյ, Ամէն·*

Դպրութիւնք նկիցն·

Էջ 427·— *Այս գիրք նախամեծարեալ եւ պատուական համարեալ որդոցն Իսրայէլի ···*·

Ծանօթ·— Լուսանցքներու վրայ քանի մը տեղ կը տեսնուին· Կիւրղի, Փիլ· Աձարանի·,

Էջ 606·— Ղեւտական Դպրութիւնն·— *Երրորդական մատեան Մովսէսական գրոցս ունի յինքեան ոչ սակաւ ճառս ձեռնտուութեան իմաստից···*·

Ծանօթ·— Լուսանցքներու վրայ քանի մը տեղ կան հետեւեալ անունները· Դիոնէսիոս, Աձարան, Կիւրղի, Ապողինարի, Վարդանա·

Էջ 654·— Թիւք, թիւք, եւ դարձեալ Թիւք·— *Ի չորից եղեալքս, եւ հրաւիրեալք ի նոյն···*·

Էջ 695·— Երկրորդ Աւրէնք·— *Թևաւոք արարչական եւ անճառելի խնամալք ամենասուրբ Հոգւոյն···*·

Էջ 797·— Վարդան Վարդապետի յիշատակարան·— *Ամէնողորմ Աստ· անսխալական, անյիշչարար, քաղցր ··· անեղբ եւ առնութեաք, աչխարհակիր եւ ամենամարգաւոր ամենասուրբ երրորդութիւն, ի մխում բրնութեան եւ զօրութեան փառաւորեալ ··· զսուրբ չրթունս նոցա դնելով ··· եւ ցամաքեալ արարիք խիւս ի խորչակահար հասկաց· սակայն զի արեգակնակոխ էր եւ յոսոյ կենդանի· եւ արդ ընկալարուք զսեր մանեաց ձերոց յոլովից՝ յականջս դիմաւք ··· զի նոքա ողորմ եւ ձեր քաջութիւն յաղաւթս եւ ի հաւատս, սակայն յորդառատ*

եւ անպակաս արտասո[ու]օք ողոքել աղաչեմ...։— Հմմտ. Բ. Հատոր, էջ 376։

Ներքեւը տարբեր գրով, էջ 799.— Ա–

բարձոց Մեկնիչս յիշատակ է կեսարացի Եսայի Վարդապետին յերուսաղէմ, ի դուռն Սբ. Յակոբայ։

էջ 800–816, դատարկ։

1056

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Սօմայ Գիւղաքաղաք ՌՃՄԽ=1708

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19·5×15×2։ Թերթք ՃՁ. կը պակսին Ա, ՃԳ, ԿԲ։ Հանգամանք բաւարար։ Թուղթ հաստակ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Աստուածատուր որդի Գրիգորի։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ. մելանով, միասիւն, 26–28 տող։ Նոտր չեղագիր աղճատ։ Համաստօտագրութիւնք բաւական առատ։ Կաշեկազմ խաւաքարտեայ գրոյմազարդ։ Կնիք, Թղ. ԺԸ 1, սեւագրոյմ. «Գիւրիգորի որդի Աստուծոր»։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ. Բ.— Հոկին մարմինն եհպայր չորջ կուգան աշխարհս հվ երած, տուտւլ են շատ խաղինայ մեղքով վարձք ի կշիռքն ի տրած...։ Գոտաղ օղլի դալի խան տոտ. նիստ? քո մեղքն լաց, քանի քեզ պէս տուտ մարդ երեկ այս աշխարհս ու կնաց, մէկ բերան հար մեզայ ասէք Աստուած ղերախտին դուռն բաց, աստղազ եւ լուսդաց եւ այ ականջ տնողած եւ կրոդած եւ այլ Ած. լնի ողորմած։

Թղ. Գ. 2.— Այս է պատմութիւն եւ պատճառ մարդեղութեան Քրիստոսի Աստուծոյ։

Թղ. Է 2.— Պատմութիւն եւանելուն Ադամա ի դրախտէն։

Թղ. Ժ 1.— Այս է պատմութիւն Ադամա յորդոյն Աբելայ եւ Կայինա։

Թղ. ԺԴ 2.— Վան Աւետացն Սէթեայ։

Թղ. ԻԲ 2.— Յովհաննու Վարդապետին ասացեալ է վան աւետման աշխարհիս եւ վան կալուածեան Քրիստոսի դատաստան առնելոյ։

Թղ. ԻԶ 2.— Քարոզ վան Գալուստեան Քրիստոսի եւ դատաստանն։

Թղ. ԼԴ 1.— Վարդան Վարդապետի ասացեալ վան սքանչելեացն Աստուծոյ։

Թղ. Ծ 2.— Այս պատմութիւն Փարկի Քաղաքին...։

Թղ. ԾԴ 2.— Սրբոյն Յովհաննու Մարդմաստւոյ ասացեալ վան խոստովանութեան.— Տէր մեր Յս. Քս. ուսուց մեզ ևթէ անհնար է առանց եղպարսիրութեան եւ աղքատասիրութեան եւ ողորմութեան Աստուծոյ սէրն միաւորել...։

Թղ. ԾԲ 2.— Սա բան վան Քրիստոն ղո(է)ր եւս Ած. Ադամայ ի ժամ Լանեելոյն ի դրախտէն։

Թղ. Կ 2.— Յովհաննու Մանդակունոյ ասացեալ վան մեզայ եւ հաւհոյոցաց.— երկերաւ երկերաւ պարհուրեցէք եւ դողացէք սարսեցէք եւ սարսափեցէք վան անչահ մեզայն...։

Թղ. ԿԵ 1.— Թագաւոր մի կայր ի քաղաքի իւրում եւ ունէր դուստր մի խիստ պեղեցիկ եւ ճարտար իմաստուն խրիկաբ, որ իւր իմաստունութեամբն լՔ քաղաքորդ որդոյ կործեալ էր զգլուխներն, եւ զարձեալ մանուկ մի հաղթեաց զնայ եւ էատ ըզնայ իւր ամուսին...։

Թղ. ՀԶ 2.— Տեսիլ Սբ. Աստուածածնին ի Լեառն Զիքինեաց զոր յայտնեաց Նեմայ հրեչտակն վան մեզաւորաց տանջանաց։

Թղ. Զ 2 –Զա1, դատարկ, անմաքուր։

Թղ. ՁԲ 2.— Խրատ Խիկարայ, ասացեալ էր վան Նաբաննայ։

Թղ. ՂԶ 2, դատարկ։

*Թղ· Ղէ 1·— Իսկ աւուր զատիկին ե-
լան քնացին կեղէսպաս· · ·։*

*Թղ· ձ2 – ձՍ2, կցկտուր տողեր, խաչ-
մղուքներ, եւայլն*

ՄաՀր յիշատակագրութիւՀ Գրչի կը պոնուին ամէն գլուխի վերջը· կ'առնենք կարեւորները։

1·— *Թղ, Խ1·— 1708·*

Զնոքա զնայ գիրս մնայ,
Հոկիս եչ(ա)նու այլ ոչ զառնայ,
մարմինս փքի ի հող զառնայ,
օվ որ յիշէ ողորմիս տայ։

Կիրկիզոբ որդի անարժան մեղաւոր Աստուրին կիրս յիշատակ ինձ մնացի Թվ· ՌՁՄէ–ին որ էր զաւաբչն Սօմայ։— Հմմտ· Թղ· ՀԳ 1, ուր կրկնուած է սոյն յիշատակագրութիւնը, փոքր տարբերութիւններով։

2·— *Թղ· Իբ 2·— Ես անարժանս իմ պաղնցի ամ· ոտից փուչ (մ) անուն(ա)մբ միայն Աստուր կոչէին, կործովս չար մեղօք լի՛ւ, եւ եմ աւտար զարիպ երկրի, քրվականիս Հայոց ազկի, ՌՁՄէ–ին, եւ քանի (բանս) բանս գրեցի, գրուեցաւ զաւսայկն Սօմայ· ով որ կարդայ կամ օրինակէ մանաւանդ ըստացողս եւ գրողաց եւ այլ մերձաւոր Աե· ողորմի ասէ եւ յիշէն յիշեալ [ւ]իջի առաջի Քրիստոսի աստ եւ ի հանդերձելոմ ամէն։*

3·— *Թղ· ՄԸ 1·— Գրօզ տառիս Աստուր յիշեցէք եւ ողորմի ասացէք, մանաւանդ եւ Հայրն իւր Կիրկիոն եւ մայրն իւր Եաղպհարին, իւր բարն Յովհաաուրն, իւր մաւն Թրվանտն, եւ ամենեան արեան մերձաւորաց, կարտացողաց եւ լսողաց եւ աւնրակողաց, զո(ւ)ր Աե· ողորմի ասիք ամէն· Թիմն· ՌՁՄէ–ին։*

Այլ յիշատակագրութիւՀ·

1·— *Թղ· ՁԳ 1, աջակողմեան լուսանցքին·— ՌՆԿ [= 1711] յունվար յսրսին 9ին։— էջին ստորոտը· ՌԱյս մին փառաքս եւ պատմութիւն Աստուածածնին եւ հրեշտակին ես Ովանէսի որդի Օլքայբէկըս գրեցի Քէ որ ողորմի ամէն ասէք։*

2·— *Թղ· ՌՁ2·— 1729*

Ես Աստուրի մեղաւոր օրդի,
անարժան Մանուկս իմնէ գրեցի,
ստար երկրի էի գարիբ բանտրնակ,
Զաստպուռն Սօմայ բնակեալ էի,
մայրաքաղաքիս անունն Կաղ կոչի,
իմ հայրիս անուն Աստուածատուր կոչի,
եւ իմ ձընողիս անունն Շուշան կը կոչի,
Օվ ոք որ իցէ գրիս հանդիպի,
յիշի զայս ասելով Աստուած · · ·
այս գիրքս իմ Մանուկիս կոչի,
որ աստուածայրան սորայ մէջըն կը [խօսի,
Թվին ՌՁՀԸին կրեցի,
որ է ամենեան աւտր ծգի,
որ ամէնն անունն մարտ կը կոչի։

Ալակողմեան լուսանցքին, տարբեր գրով· ՌՀաւցէ գիրս Գերդամայ կաղըջի Ավետիկն· · ·։

1057

Մ ԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՑԵԱՑ·— 7

ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ· ՍԿԵՒՌԱՅԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ —

Ծաւալ 19·5×14×4։ էջք 512։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ տեղական։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ երբեմն սկզբնատողերը կամ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 29 տող։ Նոտրադիր։ Համառօտագրութիւններ յոյժ առատ։ Գունաւոր խորանազարդ էջ 1։ Լուսանցազարդ ծաղիկ էջ 260։ Կաշեկազմ ապխտակաւ դրոշմազարդ։ Դատարկ թուղթ սկիզբը մէկ թերթ։ Գաւուխրատու՝ Սիմէոն Վարդապետ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Համառօտ Ժողովուրդն Մեկնութեան Սուրբ Մարգարէին Եսայեայ, ի լուսաւոր մեկնչացն, տեառն Եփրեմի Յունբին Ասորւոյ, Յոհաննու Ոսկէբերանի, կեսարիա Աղէկսանդրացւոյ, Հրամանաւ տեառն Հայոց Հեթմոյ, արտաքսեալ լուսաւորը Վարդապետին Գէորգեա.— Ժամուկ մի՛շտ եւ անյայտ են բանք օրինացն եւ մարգարէից ...:

Ժամօք.— Լուսանցքի վրայ յաճախա- կի նշանակուած են, կեսրդ. եփր. Յոհ.:

ՅԱՇՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 260ա – բ.— Արդ գիծն եւ ողորմածն Աստ. ողորմեցայ եւ գիտացի ի հոգիս գնացելոցն, եւ ամ. աչխատելոցն ի սմա: Ընդ նմին եւ Գէորգ Վարդապետին հատուքդողի սորա: Այլ դքայ եւ զարի գՅոհաննոյն, զՍիմէոն Վարդապետն, հանդերձ ծնօղօքն, յիշեսջիք ի Քրիստոս, որ բազում փափաքանօք գրել ետ գաս:

էջ 260բ.— Երկրորդ Հատոր Համառօտիս: Տեսիլ չորքոտանեաց անապատին կամ հարաւոյ:

էջ 510ա.— Գեկեսցէ ամ. մարմին եկեր պատանելոյ: Ամ. մարմին՝ զրաժամայ առօ, եւ ոչ դամնեցուն:

Ժամօք.— Հասած է մինչեւ Գլխ. կԶ, Հմր. 23, որով վերջաւորութիւնը Քերի կը մնայ: Վերջին պրակին կէսը կորած է: Կ'արժէ նշել նաեւ որ 493 էջէն սկսեալ գրիչը յաճախ բաց տողեր կը թողու, ըստ երեւոյթին իր առջեւ գտնուած օրինակին ինաստած ըլլալուն պատճառաւ:

էջ 511–512, դատարկ:

1058

ՀԱԽԱԳԱՏՈՑ (ՆԱՄԱԿԱՆԻ)

ԾՐԾՄԻՆ ՉԵԼԵԳԻ ՔԵՕՄԻՒՐՃԵԱՆ

Կ. Պոլիս — ԺԷ. Դար

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14·5×1·5: Թուղթ 124: Հանգամանք՝ ընդհանրապէս լաւ: Թուղթ ոչ միատեսակ: Գրիչ՝ երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան (բացի լէ եւ ԽԱ հատուածներէն): Գրութիւն՝ առ հասարակ սեւ մելանով, բայց տեղ տեղ կան կարմիր տողեր կամ գլխագիրներ. միասին, անհաւասար տողերով: Նուորագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ: Դասարկ Քուղթ 1–10, 14բ, 44ա, 61բ, 62բ, 63բ, 67ա, 71բ – 77ա, 78բ, 85բ – 88բ, 92բ – 94ա, 96 – 105, 117ա, 120 – 124:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— Թղ. 11ա.— Որդեակ իմ անուանիկ եւ սիրելի տէր Գրիգորիոզ իմ ...: — Տես, Օրագրութիւն, Երուսաղէմ, 1939, էջ 446:

Բ.— Թղ. 13ա.— Լսեր ես ի գարպի մասալաց ...— Տես նոյն, էջ 453:

Գ.— Թղ. 16ա.— Ողկունիս յիշեցուցանեմ քեզ պրանս Գրոց ...— Տես նոյն, էջ 456:

Դ.— Թղ. 20ա.— Վասն մահուան Ապրօի.— Պատուական դլխոյդ պատուական աչիդ աղերս հոգոյ մերոյ համբոյրն ընծայեսցէ ...— Տես նոյն, էջ 408:

Ե.— Թղ. 22ա.— Գանտիդատէ Նիմէթուլահ Չէլէպի Հալիպիէ.— Իդէալի վէ ուրուֆէթի էֆէնտիմ ...— Տես նոյն, էջ 517:

Զ.— Թղ. 23ա.— Աւ Ծօսթով մինչ կայր ի բանտն յԵրբէնու.— Լուաք պիտո-

ձանակրութեան յեղակարծ պատահումն...։ — Տես նոյն, էջ 472։

է.— Թղ. 25բ.— Զերանագունէցն ճոխապատար լրման հանդուսակ...։— Տես նոյն, էջ 442։

Ը.— Թղ. 26ա.— Առ եղիազար, վասըն Շաքըը խրիցու որդոյ մահուն.— Սըբոյ Հօրդ հասարակաց...։— Տես նոյն, էջ 438։

Թ.— Թղ. 28ա.— Բաղում են սէր ի սկզբանէ...։

Եղեւ զրեցեալ երեմիայի
Բառունոյ տեառն առաքնորդի
Եկեղեցւոյդ Գաղատացւոց
Մանաւորէն քեւ յարքելոց
Ի բանդ նա[յ]ևս Թուական Հայկայ
Առ յետս յունվար ամսոյն Հռոմայ
Ըանկել սերոյդ զայս յարակայ
Ի վեր ձգտեաց քան զկարս ահա։

Ցանօթ.— Թուականն է ձի բանդ նախ» = 1134+551=1685։— Տես նոյն, էջ 470–471։

Ժ.— Թղ. 29ա.— Արքեպիսկոպոսի Այուբեաց Տեառնդ Գետրոսի Աստուածբան Վարդապետի.— Ըղձալի էր մեզ ողջապուրել զնամակ սիրոյդ պատուելի...։— Տես նոյն, էջ 430։

ԺԱ.— Թղ. 30բ.— Վայելչագունեղ արժանաւորութեամբ ճոխացելոյ. . .։— Տես նոյն, էջ 405։

ԺԲ.— Թղ. 32ա.— Տեառն ամենամեծար Սրբոյն Հոգւոյս Տիրի երկրպագութեամբ չնորհաւաչս աղի...։— Տես, նոյն, էջ 443։

ԺԳ.— Թղ. 33ա.— Առ եղիազար Կաթողիկոս, յորժամ գնաց ի Սբ. Աթոռն էջմիածին դահակալել նստաւ կաթողիկոս ամ. Հայոց, Թվին ՌԺ[ԼԱ].— Ի չնորհաւորել զծայրագոյն քահանայապետութիւն քո իննեւտասան ամօք նախապուչօք չնորհաւորեցաք, որ ի ներքին բարեբաստեցաւ ...։— Տես նոյն, էջ 434։

ԺԴ.— Թղ. 35բ.— [Նկարագրական հատուած մը, Ղրիմի մէջ գրուած].— Իսկ յայդն ի յորում յոյնք Ալա Դրեստաս կատարեն...։— Տես նոյն, էջ 512։

ԺԵ.— Թղ. 37բ.— [Մ]րբազան եւ երջանիկ գլխաբեալ դառնալից ողբովք ...։— Տես նոյն, էջ 485։

ԺԶ.— Թղ. 38բ.— [Ո]ղջունիւ Սբ. Աջիդ համբուրի յայտ լիցէ՝ զի հարկեցաք ի բան առաքելոյն սրբոյ՝ վչտանալ ընդ վրտացեալս...։— Տես նոյն, էջ 487։

ԺԷ.— Թղ. 39բ.— Տեառն Վարդապետի սրբազանի ողջունիւ յայտ լիցէ։

[Զ]օբէն նախնեաց աւանդութեանց ի չարս ոճի նաեակաց...։— Տես նոյն, էջ 489։

ԺԸ.— Թղ. 40բ.— Տեառն Վարդապետի սրբազանի.— Դառնագոյն կսկծանս սրտիս ոչ արգել...։— Տես նոյն, էջ 491։

ԺԹ.— Թղ. 44բ.— Այսոքիկ են անցք նարդեննիս որպէս ի ընծայս ձեզ եւ կչեճէ ի խրախուքիւն, որ է ահվալի ալէմ .— Տես նոյն, էջ 412։

Ի.— Թղ. 57ա.— Քիսուսահիմն եւ Քրիստոսակերտ սրբոյ մեննաստանիդ...։— Տես նոյն, էջ 478։

ԻԱ.— Թղ. 62ա.— [Առ] Խաչատուր կթղ. Սասյ.— Ի դերապետական դլխոյն ղերապոյացեալ ... ողջ լեր. Քվն. Ռձէ [= 1658].— Տես նոյն, էջ 515։

ԻԲ.— Թղ. 63ա.— Իբրեւ մտաք ի նաւ խաղաղական հողմով զառագաստ բացեալ նաւավարացն խնդութեամբ յուսալով մինչ ի մուտն արեւու. եղերքի ի Բուդանիա...։— Հմմտ. նոյն, էջ 516։

ԻԳ.— Թղ. 64ա.— Զհոչակութիւն իմաստասիրութիւնդ իմաստակիդ եւ իմաստնոյ...։— Տես նոյն, էջ 506։

ԻԴ.— Թղ. 65ա.— Առ թագաւորն Ցերքանցու.— Ի փառս Տեառն մերոյ Քի. Քի. ի վերայ աչտանակի խաչահան լուսով րարձրացեալ, քրիստոսասէր Թագաւորն Լուսոլիդոս...։ Գրեցեալ եղեւ ի Քվն. Քի. 1687...։— Հմմտ. նոյն, էջ 516։

ԻԵ.— Թղ. 65բ.— Սիրելիք ողջունիւ ծանուցումն առնեմ...։— Տես նոյն, էջ 508։

ԻԶ – ԼԴ.— Թղ. 67բ – 68բ.— Տես նոյն, էջ 572–575։

ԼԵ(= ԻԷ).— Թղ. 69ա.— Օրինակ թղթոյն, զոր գրեաց ի Հռոմայէ ի Կոստանդինուպոլիս ծակոր վարդապետ. առ հայրն իւր Մահտեսի Գաղտատարն՝ Շնրհեալ մանուանեալն.— Քի. Քի. Ծառայ ծակոր վարդապետէս Գաղտատարեանց կոստանդ-

նուագօրհնեցւոյս մատուսցի տրակ ողջունէք եւ օրհնութեան, նաեւ Թուղթ սիրոյ որդիականի...:— Գրեցաւ ի մեծն Հռոմ ի ծոց մօր սուրբ Եկեղեցւոյ, ի թվին Հայոց ՌՃՀԱ [= 1722]ին, Ցունվարի ԻԹին.— Հմմտ նոյն, էջ ՁԻԲ:

ԼՁ(= ԻԸ).— Թղ. 77բ.— Տեվլէքլու վէ սատէքլու, հափզէքլու վէ չէֆաէքլու պրատլրի մուրտումի...:— Տես նոյն, էջ 519:

ԼԷ(= ԻԹ).— Թղ. 79ա.— Վէղիրի մուհիպէրմ վէ վէքիլի ալէմ...:— Տես նոյն, էջ 524:

ԼԸ(= Լ).— Թղ. 80ա.— Իղէթլի վէ արիֆլէթլի էֆէնտիմ սուլթանըմ...:— Տես նոյն, էջ 522:

Ի(= ԼԲ).— Թղ. 81բ.— Խարնէտէն կէլէն մէքթուպ սուրէթի պու մէկամուն ուրբ.— Մէրէֆրատի բուհպանան, վէ սէրթաճի պաշիլէր էրմէնիան...:— Հմմտ. նոյն, էջ ՁԻԳ:

ԻԱ(= ԼԳ).— Թղ. 83բ.— Այս է օրինակն խէթի շէրիֆին որ Նորագեցին վասն Ադեհսանդր Կաթողիկոսին, թվին ՌՃԿԲ [= 1713], յունուարի ամսոյ.— Իշխու տաբէնէյի Ֆէլմանի հիմայուն...:— Հմմտ. նոյն, էջ ՁԻԳ:

ԻԲ(= ԼԴ).— Թղ. 89ա.— Պէրայի Քէրճուման Զէմէրեէ, գալմ էրմէնեան Գուռս մարհասընուն մուհապէթիմէ եաոիրլեար էպէտիէ.— Ֆիլիսոֆիէ տէր քի, տօսթըն լութֆընի Ֆէրամուշ էթմէ...:— Հմմտ. նոյն, էջ ՁԻԳ:

ԻԳ(= ԼԵ).— Թղ. 91բ.— «Երեմիայէ տո սրղին իւր».— Ողջունիս աստուածաբանել մէնծանճէութեան ձերում յայս լիցի...:— Տես նոյն, էջ 467:

ԻԴ.— Թղ. 94բ.— «Օրինակ Թուքթըն եւ հայերէն երկու մուրհակներուս: Թուականներն են. «1165 ական, օ-պօստոսըն 12 սինճի կիւնունէ»: «Թվին Հայոց ՌՃԿԴ, յունվար ծդ».— Հմմտ. նոյն, էջ ՁԻԴ:

ԻԵ(= ԼԶ).— Թղ. 106ա.— Տոմարական հանելուկներ՝ բառախաղական ձեւերով».— Սակս մեր աղգի Թուականին, իբրու բառիւ մի յանկ կալցին, բաղումք առնել ցանկանային, զանվայելուչս զանմարքս եկին...:— Հմմտ. նոյն, էջ ՁԻԴ:

Թղ. 107ա.— Առաջին հատոր այս է ցուցման, կարդալ չարել դԳրիչէին Թուականն:

Թղ. 111բ.— Երկրորդ հատոր այս է ցուցման, կարդալ չարել դՀայոց Թուականն:

Թղ. 115ա.— Զերբորդ հատորս յատկացուցանս, զմին Թուականն տուն տուն չաիես...:

Թուականիճ Մինդիաճ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի.— Ըստ եղանակաց ամաց եւ պէտս...:

Թղ. 117բ.— Թուական Հայոց.— Թէտրեճ հաւատոմս հայ հայ հայ ծաղկիս, հարցուալարիոզ Արամեան ազգիս...:

Վերջին կողքին ներսի կողմը. «Փիրք խրիճնաբանութեան յորում պարունակին պանդան իմացուածք գիտոց և գռեհկաց»:

1059

ՀԱԻԱՔԱՆՄՈՑ

ԲՐԻՄԻՈՒ ՉԵԼԵՊԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14·5×2: Թերթք 107: Հանգամանք լաւ. Թուղթերէն ոմանց եւ ներքնները քիչ մը ցեցոտած: Գրիչ եւ Ստացող՝ Հեղինակը: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխագիրները մերթ կարմիր, մերթ նացխալը սեւ մելանով, միասիւն, 17 – 25 տող: Նոտրագիր՝ ոչ մխակերպ: Համառօ-

տագրութիւնք զրկեցէք սոյնպիսական։ Կաչեցաւ մեզ խաւաքարտեայ երկու կողքերուն կիզդրոնը ձուաձեւ դարը։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ. 1–2, դատարկ։

Ա.— Թղ. 3–28.— «Ընդարձակ և համառօտ վերտառութիւններ՝ կաթողիկոսի, եպիսկոպոսի առաջնորդի, փեշկոփոսի, Բարձունեաց, Բաբունեաց, եպիսկոպոսի և Վարդապետի, անուանի Վանահօր, Վարդապետի իմաստնոյ, Արեղայի, անուանի եւ գլխաւոր Քահանայի, Տէրտէրի, Քահանայի իրիցու, Նորընծայ Քահանայի, Սաքաւագի, Իրիցու աղբանի, Մուհապէթնամէ, Վեհ Աղբօր, Քահանայի, Իմաստուն մարդոյ, Իմաստուն Նօտարի, Իմաստուն մանկան, Իլխանի Տիկնոջ, բարեպաշտ եւ մեծաղդի կնոջ, Տանուտէր մարդոյ, Հօր, Ամէրմնայ Աղէյոյ, Գարմրի Փաշայի, Գրքեաւոր մարդոյ, Սիրելի եւ սիրուն եղբօր, Իմաստնոյ և բարեպաշտի, Գազի սիրելեաց, Տուն առ տուն քար անուանց, Խելահաս մարդոյ, Գաւառական ծնողի, Գաւառական վարդապետին»։— Բայց մէջտեղը կան պարապ մնացած թուղթեր, 23բ – 25։ —Հմմտ. Օրագրութիւն, Հրատ. Մ. Աբգ. Նշանեան, 1939, էջ 9ին։

Բ.— Թղ. 29ա.— Թուղթ յորդոյն առ հայր՝ նախագիծ իւր անուն.— Երկնահանդոյնդ եւ սմպրդ քաղցրահոտան... : — Հմմտ. նոյն, էջ 556։

Գ.— Թղ. 31ա.— Տանկաբառ թուղթ եւ արզ նախագիծ զնորայն անուն.— Գամէք ըլ թիֆիլ ու սէրմի ըհվան... : Տես նոյն, էջ 578։

Դ.— Թղ. 32ա.— Տանկաբառ թուղթ որ է մուհապէր-նամէ առ Պուրսացին ուսուցս — Էյ վարում օմրումուն քահանէ սուբքան... : — Տես նոյն, էջ 579։

Ե.— Թղ. 33ա.— ԵՒս տանիկ ունի հայազարմ թուղթ նո եւ արգնամէ նախագծօք — Էյ մէնիմ սուլքանըմ չէլէպի աղամ... : — Տես նոյն, էջ 580։

Զ.— Թղ. 33բ.— Զայս գրեաց վերծանութեամբ առ Աբրօ ումն իշխան որում գրելոյն ունէր Զ տարբ յանկեալ անդրադարձ եւ զի ոչ գտաւ, իսկ մեզացելն այս է որ գրեցաւ որում գլուխն՝ ի գերառիաշ.— ի դերահրաչ լուսոյն լցեալ... : — Տես նոյն, էջ 559։

Է.— Թղ. 35բ.— Ի ներբոյ նամակիս զայս գրեաց թէպէտ ոտանաւորաբար, այլ նախագիծըն զանուն իշխանին եւ վերջնագիրըն զանուն գծողին յայտնէ, եւ զայնս որ ասացաւ Ֆոռանկի տառիւ եւ հռոմի գրեցաւ, թէպէտ ատ անդէպ.— Այս բան որ ատ պէնալ է... : — Տես նոյն, էջ 564։

Ը.— Թղ. 36ա.— Իսկ զայս ի վերայ գրեաց թէ հասնի առ այսոհիկ ձեռ ուրուէ եւ այլազոյնաբար վիպեաց նա եւ նախագիծն եւ վերջնատառ ունի զայտ ինչ, եւ զտառոսն տանկի տարբ՝ զանունն ի միջի եւ գթիւն ամսոյ.— Մալիմ իզէք չէլէպիմէ... : — Տես նոյն, էջ 565։

Թ.— Թղ. 36բ.— Զայս նամակ առ որդի ընդիր գրեաց որում անունն նախագիծ տանցն յայտնէ, եւ գիւրն ի վերջնադառնն այլաազգ տառիւք, նա եւ ի միջի այլ բառիւք բանաձիւսեալ եւ ոսկեփայլ զարդարեալ.— Ինձիկն անեղ եւ գերալրում... : — Տես նոյն, էջ 566։

Ժ.— Թղ. 38բ.— «Հանելուկանման ոտանաւոր մը, անհամաչափ տողերով, բառերը իրար խառնուած.— Սէր Աչամայ անբառ է Բոտեալ Գիծս է ի տոմսիմ... : Տողերու սկզբնատառերը, վերջատառերը եւ մէջտեղերը կը յօդեն ՍԱՐԳԻՍ և ԵՐԵՄԻԱ, քանի մը անգամ կրկնուած»։

ԺԱ.— Թղ. 38բ.— Զայս ի ներբո թղթին արար տատս իւր հանելուկս այսոհիճն անդրադարձ, ի գլխէ առ վերջ հայ բառ ի կիսոյն տանկի, նոյն եւ դարձն.— Է յաւ Քէ վատ... :

ԺԲ.— Թղ. 39ա.— երեմիայի նիազ ոճն է... :

ԺԳ.— Թղ. 39ա.— Գիրս անյարմար ընթանայցէ... : — Տես նոյն, էջ 576։

ԺԴ.— Թղ. 39բ.— Քելամէ նատիրան նօղսուլչէն կէտա... : — Տես նոյն, էջ 581։

ԺԵ.— Թղ. 40ա.— Էյ ծնունդ մըտացս իմ րըխմանէ... : — Տես նոյն, էջ 570։

ԺԶ.— Թղ. 40բ.— Է բանաւոր քրտյուն էյարդոյ... : — Տես նոյն, էջ 571։

ԺԷ.— Թղ. 41ա.— Էարաբ սաֆիաթ սըտոլի տիլ սատէ... : — Տես նոյն, էջ 582։

ԺԸ.— Թղ. 41բ.— (ԵՒս Գեաղոս Զէ-

լէպի).— Վերձապատիւ աղնուափառ ի մեծ ապդէ ...։— Տես նոյն, էջ 536:

ԺԲ.— Թղ. 42ա.— (Թուղթ սիրոյ առ Նիկոմիդացիս).— Երդ վեղապար ըղձիւք լըցեալ ...։— Տես Սիոն, 1932, էջ 393:

Ի.— Թղ. 44բ.— Զայս թուղթ յերկար ողբերգական առաքեալ առ Աբրահամ Զէլէպիի որ էր ի Կարնոյ Մօռա, եւ ատ Զ ամեա դուստր մի ունէր զի մեռաւ, Նախերգարար եւ զամազամ տրամատուբեամբ: Ցիշեա ի Քս։— Խնդակաբ սէր սիրապանծեալ ...։— Տես, Օրագրութիւն, էջ 605:

ԻԱ.— Թղ. 49ա.— Երջանկափառ քահանայից, Թէքիրտաղու բարեկամից ...։— Տես նոյն, էջ 537:

ԻԲ.— Թղ. 52բ.— Մոսթինան ասլի փաքուէն ...։— Տես նոյն, էջ 583:

ԻԳ.— Թղ. 53ա.— Քէքիպ էդէլի արդան ուչյէմ ...։— Տես նոյն, էջ 585:

ԻԴ.— Թղ. 53բ.— (Գովեստ Փիլիպպոս Կաթողիկոսի).— Տէր Փիլիպպոս սըրբահոգի՝ տատրակ ամրիծ ...։— Տես նոյն, էջ 550:

ԻԵ.— Թղ. 54ա.— (Գովեստ Նահապետ Կաթողիկոսի).— Նահապետ հայրապետ, նորանձամբ նեալ նորնոկետ ...։— Տես նոյն, էջ 576:

Թղ. 55ա, դատարկ:

ԻԶ.— Թղ. 55բ.— Ի յԱրուսաղէմէ առ ի Ստամպօլ.— [Տ]օստ եւ եարան մոս հիսներեաց ...։— Տես նոյն, էջ 551:6

Թղ. 56ա – 57ա, դատարկ:

ԻԷ.— Թղ. 57բ.— (Առ Խոճայ Կարապետ Կարնեցի).— Էրբ ի կատար եհաս որդիդ ...։— Տես նոյն, էջ 552:

ԻԸ.— Թղ. 58ա.— Այլեն ասէ, Այ մարդ լաւ պիմ պանկատնխս ...։— Տես նոյն, էջ 554:

Թղ. 59բ – 61ա, դատարկ:

ԻԹ.— Թղ. 61բ.— Առ թագաւորն Լիհաց:

Ի գահ այդմ փառաց քաջազեղ արքայ,
Բօյօնեայ Երկրիդ մեծանուն արքայ,
Ընդ տիրապետութեանդ լատ կարգի արքայ,
Երրորդ Յովանէս չըքնաղ թագաւոր։...
—Տես նոյն, էջ 526:

Լ.— Թղ. 65բ.— Տէրն մեր Քս. ըստ մեծի եւ անճառելի խոնարհութեան իւրոյ ...։— Տես նոյն, էջ 502:

ԼԱ.— Թղ. 67բ.— Ըստ քեզ Իրքանոս կարծեցեալդ։...։— Տես նոյն, էջ 500:

ԼԲ.— Թղ. 68բ.— Ղարիպի.— Փոքաճանաւորդ ի պատահմանց մի՛ հոգար ...։— Տես նոյն, էջ 665:

ԼԳ.— Թղ. 69բ.— Տեառն եպիսկոպոսի եւ քո հոգիըընկալ սրբակրօնի տեառն Գրիգորի բանի սպասաւորի ի մէնջ ընծայելոյ հօրս նուաստի ...։— Տես նոյն, էջ 498:

Թղ. 70, դատարկ:

ԼԴ.— Թղ. 71ա – 87ա.— ՀՔսանեւհինդ ոտանաւորներ, ոմանք ամբողջ եւ ոմանք թերի, իւրաքանչիւրին տողերը և երեսին բառերը կը սկսին այբուբենի տառերով ու կը կազմեն նմանաձայն բառախաղեր՝ Խրիմին եւ դժուարբմացդ (Մ. Աբգ. Նշանեան, Օրագրութիւն, էջ ՃԻԷ):

Թղ. 71ա.— Բարձրեալ հոգւոյն, բանբերաբար Տէառնէ ...։

Ծանօթ.— Հայկական այբուբենի չարքին համաձայն յաջորդաբար կը տեսնուին ոտանաւորները Գ, Ե, Զ, Ը, Թ, Լ, Ծ – Հ, Ղ – Ջ, Ր – Ֆ, տառերով։ Մինչեւհիմա կը պակսին Դ, Է, Ժ, Ի, Ճ, Չ, Ց – Տ, որոնց համար կան պարապ ձդուած էջեր:

ԼԵ.— Թղ. 87բ.— Ցիչեա ըղՔՆբն՝ արդար եւ անարատ էր ...։— Տես նոյն, էջ 666:

ԼԶ.— Թղ. 88ա.— Ջեզ բարեկամ կալ ղքո ԼՐտելդ՝ Ամէ. Հանուիչի ի քո սրտին ...։— Տես նոյն, էջ 668:

Թղ. 91 – 92, դատարկ:

Թղ. 93ա – 101բ.— ՀԳոմիտաս քահանայ Ջէօմլըճեանի լինը ոտանաւորներ:

ԼԷ.— 1.— Թղ. 93ա.— Իսկական բանին նոր պատուիրանին ...։— Հմմտ. Օրագրութիւն, էջ ՉԸ:

2.— Կարօտութեամբ զքեզ նադելի ողջունեմ ...։

3.— Կամիմ ողբալ զողբս լալական ...։

4.— Կարօտութեամբ առ քեզ գայեցէ ...։

5.— [Կ]ոյս անարատ հարսն երկնային ...։

6.— Ի Հօրէ Ծնեալն անմայր ի յերկնի... :— Տես Սիոն, 1932, էջ 392:

7.— Կոյս կուսանաց մայր ստեղծողին... :

8.— Ճիչատակարան Աստուածաշունչ պրոց՝ արարեալ ի կոմիտաս երիցուէ.— Կենագործօղն էիցն՝ Աստուածն ամենի... :

Թղ. 99բ – 100ա, դատարկ:

9.— Ի ժամանել տրակին ողջունի... :

Թղ. 102 – 107, դատարկ:

1060

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15×2: էջք 304: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստարակ: Գրուքիւն՝ խորագիրներուն եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւորակ մելանով, միասիւն, 21 տող: Նոտր չեղագիր անհաւթ: Կազմ կիսալաք յուշաքարտեայ:

Ծանօթ.— Ըստ Տ. Մաւալեանեանի, «Հաւուկտիր մեկնութիւնք բանից Սր. Գրոց ի տնօրէնութենան Քրիստոսի, և մեկնողական բանք ի վերայ ննջեցելոց մոլութեանց եւ առաքինութեանց, անձանօթ հեղինակի պրծ՝ վերջին դարու. գրեալ անհետեք գրչաւ ի վերայ հաստարակ թղթոյ, անթուակառ (Ճուցակ, էջ 564):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, դատարկ:

էջ 5.— Օգնեա Սր. Հոգի: Գլուխ Ա: Ցաղագս Սիրոյն Այ. որ ոտ մեզ.— Եւ այժմ ո՞նչ է ինձ աստ, ի բարձաւ ժողովուրդ լիմ ձրի. եսայեայ 52: Պտ. Ազգ մարդկան, թելադրութեամբ աստանայի մերժեցաւ յինէն... :

էջ 17–18, դատարկ:

էջ 19.— Գլուխ Բ: Ցաղագս Նախկին Գալստեան Փրկչին:

էջ 24, դատարկ:

էջ 25.— Ցաղագս Աւետման Սր. Կուսին:

էջ 57.— Ցաղագս սահեղ դատաստանին Քրիստոսի:

էջ 65.— Ցաղագս խոստովանութեան, զգուշաւն եւ ապաշխարութեան:

էջ 75.— Ցաղագս աստուածպարգեւական առաքինութեանց ոտ հասարակ:

էջ 113.— Քարող վանն զջուրն ի գինի փոխելոյն.— Վանն էր արար զջուրն գինի: Գաւառախանի. Ասեմք թէ վանն ծ պատճառի... :

էջ 128–304, դատարկ:

1061

ԹԱՓՕՐԱՏԵՏՐ.— 1

Նրուսապէմ ՌՄԽԵ=1796

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15: էջք 32: Հանգամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրչ՝ Սիմէոն Սրկ. Թիֆլիզեցի: Գրուքիւն՝ խորագիրները եւ հրահանգները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 21 տող: Նոտրագիր կանոնաւոր: Կողք կաշի: Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ: Ստացող՝ Ստեփանոս Աբգ. Կիւմիւշխանեցի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դատարկ:

էջ 3.— Մշտնջենաւոր տետրակ քաֆսրի, որ կատարի ի մէջ Սրբոյ Յարութեան Տաճարին յատուրս Ուրբաթի, Շաբաթի եւ կիւրակէի· գրեալ շարականօք ըստ պատշաճի Սբ· Տեղեացն Քրիստոսի։

Ուրբաթի Աւուրն։

էջ 8.— Շաբաթի Աւուրն։

էջ 13.— Կիւրակէի Աւուրն։

էջ 19.— Վերջաբանութիւն.— *Մշտնջենաւոր տետրակս Քաֆօրական հանդիսի Սրբոյ Յարութեան Տաճարի, վերստին նորոգեցաւ պատշաճաւոր դրութեամբ Աւետարանաց եւ շարականաց ի մեր[ո]ւմ Քրիստոսի թիվ[ն] ՌՄՀԵ [= 1796], յամսեանն սեպտեմբերի սկզբան, ի պատրիարգութեան Տեառն Գաբրիէլ Հոռոմոսի Հերմոնացւոյ եւ ի ռէյիզութեան Տեառն Ղազարոսի Զօրեայ աւուրց արարչութեան։ Ձառ Առաջին.— Լուաք ի Գրոց զի ասէ· Ի սկզբանէ արար Ա[ստ]ծ· երկինն եւ երկիր[ը]...։*

էջ 166ա.— Ձառ Ինձերորդ, Վասն Զօրեայ աւուրց արարչութեան.— *Սեզան, որ առաջի մեր կազմեցաւ ընդ առաւօտս աստուածեղէն բանին...։*

էջ 182–196, *դատարկ։*

Ծանօթ.— *Վերջին կողքին ներքի կողմը՝ տարբեր գրով· «Ի վայելումն Ծովանէս Վարդապետի»։*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1861

էջ 13, *չեզափը.— Թանգարանին ե-րեսաղէմի ի յիշատակ Գետրոսեան Գօղոս վարդապետի եւուն եղբայր իւր Սերոբէ եւ քոյրն Մարիամ*, 1861, *սեպտ·* 14։

1062

ՎԵՑՕՐԷԻՑ ԳԻՐՔ.— 4

ԲԱՐՍՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×1·5։ էջք 196։ Գրակը Բ–Ը (էջ 15–182)։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստատ, սկիզբն եւ վերջի քանի մը թերթերը տարբեր, աւելի նոր։ Գրութիւն՝ խոշոր երկերինը, սկզբնատողերը, եւ յատեան գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 33 տող։ Նոտագիր։ Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական։ Կաշեկազմ տախտակեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–12, *դատարկ*,

էջ 14, *տարբեր գրով.— Աւետարանութիւն Հեղինակիս.— Մի՛ ոք ի քննդոյ գրպարտեսցէ զԱստուածոյ զստուգութիւն[ն]...։*

էջ 15ա.— Ձառ Սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի կեսարոյ կապադովկացւոյ, Ցառաջագոյ, եւ ի ռէյիզութեան Տեառն Ըստեփաննոս անաբժան արեղայի կիմիւլխանցւոյ, որ բազում փափագանօք եւս զգրել զայս տետրակս ի վայելումն միաբան եղբարց՝ եւ ի պատիւ Սրբոյ Տեղեացն Քրիստոսի Փրկչին մերոյ· որ եւ վայելողացըդ մաղթէ՝ յիշել ի մաքուր յաղօթս ձեր՝ պլէրոպրեալ Ստեփաննոս Վարդապետն եւ հոգեւոր եւ մարմնաւոր ծնօղս սորին, որ եւ յիշօղէդ՝ յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ յուսոյն մերմէ ամէն։

Գրեցաւ ի ձեռն Սրբոյ Աքեռոյս ապարդիւն սպասաւոր եւ իբր զրապիր, Սարկաւագ Տիրացու Սիմէօնիս Թիֆլիզեցւոյ, որ եւ զիս համարեսցիք արժանի յիշման։

էջ 20–32, *դատարկ*։

1062

ՎԵՑՕՐԷԻՑ ԳԻՐՔ.— 4

ԲԱՐՍՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×1·5։ էջք 196։ Գրակը Բ–Ը (էջ 15–182)։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստատ, սկիզբն եւ վերջի քանի մը թերթերը տարբեր, աւելի նոր։ Գրութիւն՝ խոշոր երկերինը, սկզբնատողերը, եւ յատեան գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 33 տող։ Նոտագիր։ Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական։ Կաշեկազմ տախտակեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–12, *դատարկ*,

էջ 14, *տարբեր գրով.— Աւետարանութիւն Հեղինակիս.— Մի՛ ոք ի քննդոյ գրպարտեսցէ զԱստուածոյ զստուգութիւն[ն]...։*

էջ 15ա.— Ձառ Սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսի կեսարոյ կապադովկացւոյ, Ցառաջագոյ, եւ ի ռէյիզութեան Տեառն Ըստեփաննոս անաբժան արեղայի կիմիւլխանցւոյ, որ բազում փափագանօք եւս գրել զայս տետրակս ի վայելումն միաբան եղբարց՝ եւ ի պատիւ Սրբոյ Տեղեացն Քրիստոսի Փրկչին մերոյ· որ եւ վայելողացըդ մաղթէ՝ յիշել ի մաքուր յաղօթս ձեր՝ պլէրոպրեալ Ստեփաննոս Վարդապետն եւ հոգեւոր եւ մարմնաւոր ծնօղս սորին, որ եւ յիշօղէդ՝ յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ յուսոյն մերմէ ամէն։

Գրեցաւ ի ձեռն Սրբոյ Աքեռոյս ապարդիւն սպասաւոր եւ իբր զրապիր, Սարկաւագ Տիրացու Սիմէօնիս Թիֆլիզեցւոյ, որ եւ զիս համարեսցիք արժանի յիշման։

էջ 20–32, *դատարկ*։

1063

ՄԱՇՏՈՑ·— 17

Շօշ=Ասպահան Ռաճդ=1665

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 19×12·5×4: էջք 580: Հանդամանք լաւ· լուսանցքները տեղտեղ քերեւոյթէն ցեցակեր· նորոգուքիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ: Գրիչ՝ Ազարիա: Գրուքիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաիւն, 27, 22 տող: Բոլորգիր կանոնաւոր: Համաուսումնական գրուքիւնք գրեթէ սովորական: Ուղղագրուքիւն ոչ զօրաւոր: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ՝ չատ մը կանոններու սկիզբը: Յորանազարդ էջ 3, 37, 399: Նկար էջ 2, Հիմնարկէք եկեղեցւոյ· նկարին ներքեւի լուսանցքը կտրուած: Կաշեկազմ խաչաքարտեայ ոսկեզօծ: Դատարկ Թուղթք սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ թերթ: Գաւուխրատաւ՝ Գրիգոր ուսուցայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ա·— էջ 3·— Հիմնարկէք եկեղեցւոյ·— Եւ Եպիսկոպոսն ասէ զԱզօթս·— Բարեխօսութեամբ Սրբուհոյ Աստուածածնին, եւ ամենայն սրբոց, լուր մեզ Տէր Ա· մեր, եւ հաստատեա զհիմունս սուրս մնծաւ զօրութեամբ քով···:

Բ·— էջ 17·— Կանովն նկեղեցի օրհնելոյ:

Գ·— էջ 51·— Կանոն յաղթահ նոր դուռն եկեղեցւոյ հաստատեն ի տեղւոջ իւրում:

Դ·— էջ 52·— Կանովն Աւազան Օրհնելոյ:

Ե·— էջ 59·— Կանովն ճաւակատեաց նկեղեցի սրբելոյ յօդօրինաց մոլեգնութենէ, եւ շարժեալ սեղան վերստին հաստատելոյ:

Զ·— էջ 73·— Կանովն ձկարեալ եկեղեցի օրհնել:

Է·— էջ 73·— Կանովն Սկիհ եւ Մատրան օրհնել:

Ը·— էջ 74·— Կանովն հանդերձեղէն սպաս օրհնել:

Թ·— էջ 75·— Կանովն նորակերտ գիրք օրհնել:

Ժ·— էջ 76·— Կանովն ծամահար օրհնել:

ԺԱ·— էջ 79·— Կանովն կենդանարար Մկրտութեանն: Զօրժամ ուխտաւոր լինի տղայն տայ բերել ի դուռն եկեղեցւոյն:

ԺԲ·— էջ 97·— Կանովն ջուր օրհնելոյ յատուկ ցայտնութեանն:

ԺԳ·— էջ 113·— Կանոն Նշան օրհնելոյ:

ԺԴ·— էջ 118·— Կանովն հանդերձ նարսանեաց օրհնել:

ԺԵ·— էջ 124·— Կանովն նարսանեաց պսակ դնել:

ԺԶ·— էջ 130·— Կանովն Հայր Վանաց օրհնել:

ԺԷ·— էջ 135·— Կանոն սպաշխարող առնելոյ:

ԺԸ·— էջ 143·— Կանովն Մեծի Հինգշաբաթի զսպաշխարհոյն արձակել:

ԺԹ·— էջ 159·— Կանովն Մեծի Հինգշաբթիւ Ոտնլուայի:

Ի·— էջ 192·— Կանովն զարմտիս ուրհնել, Սերմն, Շեղջ եւ Հնձան ուրհնել:

ԻԱ·— էջ 196·— Կանովն զնշխար Սրբոց ընդունել եւ փոխել ի հանգիստ:

ԻԲ·— էջ 199·— Ազօթք վասն երաշտի:— Ազօթք որ պէ[ղ]ծ ինչ կերեալ իցէ:— Ազօթք որ ի կնրակուրս միայն պղծիցի:— Ազօթք ի վերայ երդմնահարաց:

ԻԳ·— էջ 201·— Կանովն Հաղորդութիւն տալոյ:

ԻԴ·— էջ 205·— Կանովն յարծամ կրօնաւոր վախճանի:

ԻԵ·— էջ 215·— Կանոն զամենայն հաւատացեալ ննջեցեալս ի Քրիստոս յուշարկել:

ԻՋ.— էջ 239.— Կանովն եօթնօրեայ երբ-ան ի գերեզմանի եւ ասեն...:

ԻԷ.— էջ 242.— Կանոն զամենայն վախճանեալ տղայս որ ի ժ տարւոյն ի վերայ առ Քրիստոս յուզարկել:

ԻԸ.— էջ 257.— Կանովն տեառնականի աւրհնել:

ԻԹ.— էջ 265.— Կանովն ոգեհանգիստ առնել, կամ պատարագ մեռելոյ:

Լ.— էջ 272.— Կանոն հաչ աւրհնելոյ:

ԼԱ.— էջ 293.— Կանոն հաչալուայ առնելոյ, ամենայն ցեղ ցաւոց, բուսոց, պտղոց:

ԼԲ.— էջ 296.— Կանովն Աւրհնութիւն խադոյ: *Զոր արարեալ է Սրբազան կաթուղիկոսի Հայոց, Տէր Ներսէսի, որ կատարէ յաւուր տօնի Սր. Աստուածածնի, կամ Սր. Խաչի, ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց չերմութեան համաձայն պղոյ:*

ԼԳ.— էջ 302.— Սահմանադրութիւն Դաստիարակութեան ընդունելոյ մանկանց, որք հրաւիրելոց են յաստիճան քահանայութեան: *Որպէս հարկաւորք եւ պիտանիք, արարեալ է ած Առաքելոյ Սիմեոնաց եպիսկոպոսէ:*

ԼԴ.— էջ 338.— Սկիզբն աստիճանաց կզերիկոսաց, որք են Սաղմոսերգու եւ Աւետարանի, եւ ամենեքեան ըստ իւրաքանչիւր կարգի:

ԼԵ.— էջ 352.— Կանոն յորժամ Սարկաւագ ձեռնադրեն:

ԼԶ.— էջ 368.— Կանոն Ձեռնադրութեան Քահանայի:

էջ 394.— Տաղ ի Տէր Առաքելէ.— *Տարփայեալ ըղձանաք...*:— Տէր Առաքելէ ասէ:

էջ 397, *դատարկ*:

ԼԸ.— էջ 398.— Կանոն, յորժամ եպիսկոպոս, կամ քահանայ, կամ հայրապետ, կամ Ուխտի Առաջնորդ կատարի մահուամբ, *զայս կարգաւորութիւն արասցեն լուացման եւ պատանաց, եւ այլ կանոնեալ պայմանաւոր կարգացն:*

ԼԸ.— էջ 534.— Խակ յերկրորդում աւուրն երթալ ի հանգիստն, եւ յերթալն ասեն զամբիծէն:

ԼԹ.— էջ 547.— Կանովն Երրորդ Աւուրն:

Խ.— էջ 557.— Կանովն Չորրորդ Աւուրն:

ԽԱ.— էջ 561.— Կանովն Հինգերորդ Աւուրն:

ԽԲ.— էջ 567.— Կանովն Վեցերորդ Աւուրն:

ԽԳ.— էջ 570.— Կանովն Եւթնաւուրն:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1665

էջ 576.— *Փառք Ամենասուրբ Երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, անդրաւ յաւիտեանս ամէն:*

Արդ ես նուաստ եւ դուղնաջեան սուսաւնուն Աղաթիայս կատարեցի զսուրբ Պաշտոցս ի Թուականիս մերոյ ՌՃԺԴ ամին, ի յերկիրն Շօշ, որ այժմ Ասպահան արտաձայնի, ի հայրապետութեան տեառն Ցակոբայ, եւ ի վերատեսչութեան նահանգիս մեր հեզահոգի արհիպիսկոպոսաց, տեառն Դաւթի, եւ Ստեփաննոսի Վարդապետաց, եւ ի թագաւորութեան պարսից՝ Շահ Ապասուն: Աղաչեմ զձեզ, որք հանդիպիք այսմ տառիս բառնայք ի սմանէ զսխալութիւնն, եւ անմեղադիր լերուք խոշոր եւ անյարմար դրոյս, զի կարն մեր այս է: Եւ դուք զվարձըն ի Քրիստոսէ առնուք, Ամէն: Հայր մեր:

Արդ յերես անկեալ աղաչեմ զամենեսեան սրբազան վարդապետաք եւ քահանայք, որք հանդիպիք ի սմա կարդալով, կամ հարեւանցի տեսանելով, եւ կամ զի խորհուրդ եկեղեցւոյ կատարելով, յիշեսջիք ի սուրբ յաղօթս ձեր զարեմմիս եւ խոհեմ ամենայն բարեօք լցեալ հեզահոգի ուսուցչ Գրիգորն, որ ջերմեռանդ սրտիւք եւ փափաղանօք եւս դրել զսուրբ Պաշտոցս, որ կատարի զի խորհուրդ եկեղեցւոյ, անջինջ յիշատակ իւր հուսոյն եւ իւր ծնօղացն, ծակորին եւ մօրն եղիսեբէին, եւ հանգուցեալ եղբօրն Թաւտուրին, եւ քոյրն Անայէ, եւ ամենայն արեան մերձաւորացն, Ամէն:

Նա զարձեալ կրկին անգամ յիշեցէք զքարեմիս զուսուցչ Գրիգորն, որ ստացաւ զսուրբ Պաշտոցս ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւրն, եւ իւր կողակիցին Թադուհէ, եւ որդոցն, Բարամին, Յովհաննէն,

Ահարոնին, եւ դստերն Նանիկին, եւ հանպուցեալ դստերն՝ Սահուրին, Ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք զՅակոբ, եւ ըզՅնոզան իւր Ցառուհին, Բիկսօլքանն, եւ եղբարքն, Փանոսն, Ցառուքն, եւ զքորքն, Մէքրատիկն, Գուլիսարի, Ցանփարն, Ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք եղիսէրն, և զՅնոզսըն իւր, Դատիանն, Ցուսնիխանն, եւ որդիքն, Բաղտասարն, եղնազարն, Դալլաքիարն, եւ զդստերքն, Թագուհին, եղնարն։

Դարձեալ յիշեցէք եղնարն, եւ որդիքըն Աղամալն, Ովագիմն, եւ զդուստրն Նանէն, եւ հանգուցեալ որդին, Թեւանքորոսըն։

Դարձեալ յիշեց(էք) զԲաղտասարն, եւ զՄկլքումն, կրկին անգամ յիշեցէք ուստա Գրիգորն եւ ամենայն աշակերտքն իւր, որ բազում աշխատութիւն ունին։

Եւ դարձեալ կրկին անգամ յիշեցէք զՍուրբ Աստուածածնի եկեղեցւոյ, որ նոր չինուածք ասի, զսրբազան մխարան քահանայքն, պմեծ տէր Ստեփաննոսն, եւ զտէր Աւետիսն, եւ զմիւս փոքր տէր Ստեփաննոսըն, եւ զմիւս տէր Աւետիսն, եւ զտէր Առաքէլն։

Կրկնապատիկ յիշեցէք զսրբազան եւ զխոհեմ զտէր Արիստակէսն, որ կամակից եղեւ առաջ. տէր Աստուած հատուցցէ զվարձս սորա, և դասեսցէ ընդ Ի՞ սուրբ քահանաիցն սպիտակազգեստ, որ կան միշտ աՑոռոյ Աստուածածնեանն, որպէս ասէ (ղ)տեսիլն Ցոհաննու։

Եւ որ յիշէ յիշեալ լեցի եւ գրեացի գիրըն անՑիկնէ յաւիտենից· որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, Ամէն։ Հայր մեր որ յերկինս։

էջ 580, դատարկ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1844

Սկիզբն դատարկ Քերքին վրայ, չեղպէր.— Մարտիրոս Տէր Ստեփաննոսեան· յորմն ընծայեցաւ Սրբոյ Երուսաղէմի նուիրակի Տէր Գրիգորեան Իսահակ Ծայրապոյն վարդապետիս, ի Չիչիրայ քաղաքն, 1844, յունվար մեր 15։

1064

ԿԱՐՈԶԱԳԻՐՔ (ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ).— 1

ԲԱՐԲ· ԵՊՍ· ՄԱՐԱՂՈՑ

(ԾԷ· ԴԱՐ)

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 20×13×3։ էջք 446։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հասարակ։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնաւորութիւնները, եւ տեղտեղ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 29 տող, երբեմն պակաս։ Նոտր չեզագիր։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ։

Ծանօթ.— Բարդողիմէի լո· եպս·ի Մարաղոյ քարտէզ համառօտեալ ի մերոց վարդապետաց, նօտրագիր անձուկական, զոր յամի 1867 տէր Սահակ Առանացի առնաւորեալ ի յիշատակ վանն Թանղարանիսայ (Տ· Սուալանեան, Ճուղայ, էջ 565)։

Բովանդակութիւն.—

Ա.— էջ 1.— Այս է խրատ պիտանացու, զի է սա հոգոց լուսատու։ Ի բանն որ որ ասէ· Հայեաց ի քեզ եւ զգուշ լեր անձին քումմ...։

Բ.— էջ 10·— Վանն Զաղկութեան.— Տէրն մեր ցս· Քս· ասէ· Ուրախութիւն եղիցի ի յերկինս հրեշտակաց ի վերայ միոյ մեղաւորի որ յապաշխարիցէ·— Ծանուցուցմըն լիցի աստուածասիրութեան ձերում...։

Յիշատակագրութիւն.— 1867

էջ 25, *տուրին լուսանցքին, չեղագիր .— Յիշատակ է դիրքս Սրբոց Յակոբեանց Քանդարանի ի տէր Սահակ քահանայէ ձեռամբ Աստուածատուր Վարդապետի. 1867, ապրիլ 19, յԱստանա քաղաքի:*

էջ 365–366 *դատարկ ձգուած, հաւանարար օրինակին Քերի բղխելուն պատճառաւ:*

Մէ.— էջ 411.— *Յայլմէ ֆարոզ վասն սիրոյ ի բանն. Այս է պատուէր իմ զի սիրեսջիք զիմիմեանս.— Աստն իմաստունք թէ Քէնամուքիւնն մեծ պակասութիւն է ի մէջ մարդկան...:*

էջ 434–446, *դատարկ, կամ անկարեւոր գրութիւններով ծածկուած: Կ'առնենք քանի մը տող, որոնք յիշատակելի կրնան համարուիլ:*

էջ 438, *անհարթ գրով.— Խատխատայ տէր Սարգիսին է առ Աբ. փոխեցաւ, Քվին Ռաձոդ, ապրիլի իէ:*

էջ 439, *անհարթ գրով.— Տէր Գրուքիւն առ Աբ. փոխեցաւ, Քվին Ռաձոդ, ապրիլի իէ:*

1065

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԾՆՆԴՈՑ ԵՒ ԵԼԻՑ (ԹՍԻՒ).— 1

ԳՐԻԳՈՐ ԵԼԱԹՑԻ

(ՃՂ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15×1: էջք 124: Հանգամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրուքիւն՝ խոշոր տիպերով, եւ յաճախ դիմագիրներով կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 23 տող: Նոտրագիր անարուեստ: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կազմ կիսալաթ խաւաքարեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1ա.— *Մտրուկ Հայոց այսպէս ասացեալ...:*

էջ 3ա.— Համառատ Լուծմունք Աբարածոց գրացն, որ կոչի Ծնունդք: Արարեալ Գրիգոր Վարդապետի, մակ անուն Ծնեալոց կոչեցեալ. ժողովեալ ըստ կարի, բանից արդոց արացն.— [Ն]ախ զայս պատ է դիտել մեզ, վասն էր կոչի անուն գրոցս Ծնունդք եւ Աբարածք...:

էջ 85–93, *դատարկ:*

էջ 104ա.— Համառատ Քաղուածու ի...լիցն: Նախ զայս պարտիմք ուսանել թէ վասըն ի՞ր է ելք անու(ա)ն գրոցս...:

էջ 124ա.— Աչիչ դեղ:

էջ 124բ, անհարթ գրով.

[Ե]ս վարդապետ Դոմիտացի,
որի անուն Ղազար կոչի,
այս դիրքս ես նորոգեցի,
եւ ի վարձու դրամ չառի.
ի վայելումն Խաչատուր վարդապետի:
Որ զայս կարդայ կամ օրդնէ իչէ,
ով օգ մէկ հայր մեղայ ասէ,
Աստուած այլ իւր մեղքն չիչէ. ամէն:

Ծանօթ.— Եւդոկիացի Ղազար վարդապետ նման յիշատակագրութիւն մը ունէր Քիւ 7 ձեռագրին մէջ, 1733 թուականով (Տես Ա. Հատոր, էջ 65):

1066

ԽՈՐՀՐԴԱՏԵՏՐ·— 12

Տեղի Ռ·ՃԾԴ=1704

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 20×15: Էջք 52: Հանդամանք լաւ, լուսանցքը մասամբ ցեցակեր: Թուղթ հաստատակ: Գրիչ եաայի երէց: Գրուքիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 25 տող: Նոտրագիր: Կողք՝ կաշի դէղձմազարդ: Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մկմկէ թերթ անգիր:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Էջ 1–4, դատարկ:

Էջ 5ա·— Աւրհնէ արկանելոյ սպաս ի կեդեցւոյն:

Ցիշատակարան Գրչի·— 1704

Էջ 46ա·— Ով սուրբ պատարագող, յիշեա զծեսայի երէցս եւ զծնօղս իմ: Թվին ՌՃԾԴ, սեպտեմբերի իզ, օրն Գշ·ի կատարեցաւ:

Էջ 46բ – 52, դատարկ:

1067

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 20×15×1: Էջք 110: Գրակէ ԹՒ – Ի, ոչ լման: Հանդամանք բաւարար: Թուղթ տոկուն: Գրուքիւն այլազան: Նոտրագիր բազմատեսակ: Կազմ կիսալաթ խաւաքարտեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Էջ 1ա·— Նախ և առաջին Գարոզ վասն տարէմտին:

Էջ 11բ·— Գրիգորի Նռնաձծի եւ Թագ հոհաննի Գարոզ վասն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ:

Էջ 28ա·— Նորին Գրիգորի ասացեալ վասն ծօթ հորիզոնց եկեղեցւոյ եւ վասն Սր· Պատարագին:

Էջ 37ա·— Նորին Գրիգորի եւ քաջ հրեշտակի, վասն զնորընծայ ի վարդապետութիւն կոչելոյ, եւ պատգան եւ իշխանութիւն շնորհելոյ, եւ հրաման տալոյ:

Էջ 41–46, դատարկ:

Էջ 47·— Նմանութիւն ևոր յօրինացս եւ շնորհացս ընդ հնոյն այսպէս·— Նախ եւ / րկինքն, եւ ի նորս Սր· յեկեղեցի...:

Էջ 57·— Բանիւ եւ խրատիւ պիտանիի սրտաբիւն իմաստնոց գովելի·— Գղիտաբքոս ասէ· Ճանապարհորդք ի տունս եւ ի հայրենիս փութան, իսկ իմաստունք ի խելս եւ յիմաստութիւն...

Էջ 81·— Խրատ ասացեալ Նոշրվան թագաւորին, որ է պէտ հոգոյ եւ մարմնոյ·— Զանձնահաճ մարդն յինչ ի պատ պահեցեք:...

Էջ 84, բոլորդիր, անարուեստ·— Վասն սուրբ խղոյն, որով օծաւ Քրիստոս ի տունն Սիմոնի բորոտի, այսպէս իմացաք ի հոգելից վարդապետէ ուսեմն...:

Էջ 85·— Նորին Գարոզ Մեծի Ուրբաթի, ի բանն, ի մէջ երկուց կենդանեացն ծանիցին դու:

Էջ 93, նոտրագիր, պունաքափ մելանով·— Այս է վերագրէրն անչարժ, ով ընթերցող:

էջ 95–104, Նախերգանք եւ Օրհնութիւն։

էջ 104–107.— Նշանագիրք, չուրջ 230 հատ, այբուբենական կարգով մեծագոյն մասամբ։

էջ 108–110, դաւարկ։

1068

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×13×1։ էջք 102։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ կոկեալ։ Գրութիւն՝ խոշոր տիրերները եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 24–30 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Կաշեկազմ խաչաքարտեայ։ Դաւարկ թուղթք սկիզբը հինգ թերթ, վերջը վեց։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1.— Ցաւագս անձին յատկութեամբ բանին, խօսեցեալ ցակոբ Վարդապետէ ի խնդրոյ Պարօն Օշկի.— Արդ զի՞նչ պարտ է, զի անձն ի դժոխանալն հանիմ հանապ, եւ իւր անձնաւորութեամբն զոր ունի, կիրս, տիպս, դոյնս, հասակս, ձեւս, այսոքիւք զատի այլ անհատ, եւ ճանաչի իւր անձամբն.... որպէս ունէք ինքն, զրաժանելապար յատկութիւն, զորդեութիւն, դէնելութիւն, որով բաժանի ի Հօրէ եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ. սոյնպէս ունէք եւ ի մարմնոյն իւրում, զսպասաւորական յատկութիւնս, այսինքն զպատրեչութիւնս, որպէս Դաւիթ ասէ. Գեղեցիկ տեսլեամբ քան զամենայն որդիս մարդկան. եւ զհասակս, եւ զձեւս, որպէս այժմ տեսանիմք պատկերահերտեալ...։

Ծանօթ.— «Թուի եթէ էցէ նոյն ցակոբ վարդապետ Սանահնեցի, որ եւ Քահանեցի, զորմէ խօսի կիրակոս Գանձ. ի պատմ. իւրում, առաքեալ առ Քաղաւոյն Ծոնացս Ծովհաննէս վանս սիրոյ եւ միաբանութեան, եւ ցուցեալ անդ խոհեմ բանիւք յերկուց մխացեալ գիս., Ա՛ն. եւ մարդ։ Քանզի եւ ի սկզբան ճառի զնոյն ցուցանէ» (Տ. Սաւալանեան, Ծուցակ, էջ 566)։

Բ.— էջ 13.— Դաւանութիւն հաւատոյ յԱստուածաշունչ Գրոց Մեկնութենէ, ասացեալ Տճառն Ներսեսի Հայոց կաթուղիկոսի.— Երրորդութեան խոստովանիմք դաւանիմք եւ երկիրպագանեմք զմիասնական ամենասուրբ երրորդութիւնն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ...։

Ծանօթ.— Ցաղորդաբար կը տեսնուին հետեւեալ խորագիրները.— Ցաղագս թէ մարդով եղև մահ։ Ցաղագս միաւորութեան բանին եւ մարմնոյ։ Ցաղագս թէ մարդ կատարեալ։ Ցաղագս մի կատարելութեան։ Ցաղագս ներգործութեան։ Ցաղագս վասն աւուր ոչ գիտելոյ։ Ցաղագս թէ, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս։— «Այլ ոչ համարին հարքդատաք գործ ներբսխոյ» (Տ. Սաւալանեան, Ծուցակ, էջ 566)։

Գ.— էջ 36.— Ուղերդարդ ձեռնադրութիւն տնտեսութեան ի խորհուրդ ցաւագկատեաց ե աւուրն, յորում եւ վասն ձրագալուծիճ, ի խնդրոյ Բարսեղ վարդապետին, որդւոյ Սմբատայ բարեպաշտին։ Գրլուխս Ը.— Նորոգող տիեղերաց, որ նորոգեցեր զհնացեալ եւ զապականեալ բնութիւնս մեր, առաքեա եւ յիս զնորոգող հոգիսդ քո սուրբ...։— Հմմտ. Գ. Հատոր, Թիւ. 686, էջ 124, Զ։

էջ 48, դաւարկ։

Դ.— էջ 49.— Պրակ է երորդ բան.— Ուսեալք քէ քանիք եւ որպիսիք են սահմանք իմաստասիրութեան, եւ դպատճառս քանիծնութեան նոցա...։

էջ 59.— Պրակ Ուղերդարդ։ Բան.— Զորրորդ սահման է որ հուպ կատարումն է

որ ասէ Իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու։ Լծ· Արդարեւ գեղեցկայարմար եւ վայելուչ կարէ պահեցաւ…։

Էջ 73–74, դատարկ գբեթէ։

Ե.— Էջ 75.— Նորին տէր Առաքելի Սիւնեաց եպիսկոպոսի ասացեալ ի տեսութիւն քանին որ ասէ· Ահեղայր է չարս տանջելի·— Զինչ է որ ասէ՝ Ամենայն չար տանջելի…։

Էջ 102, դատարկ։

1069

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·— 1

ԳՐ· ՎՐԴ· ԴԱՐԱՆԱՂԻՑ

Ինտոսքոյ 1634–1640

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Չաւալ 20×14×4։ Թերթք 246։ Հանդամանք լաւ ընդհանրապէս, գործածուելէն կազմը քիչ մը խանգարուած։ Թուղթ միջակ հաստութեամբ, դեղնադոյն։ Գրիչ՝ Գրիգոր Վրդ· Կամախեցի կամ Դարանաղցի։ Գլուխքին՝ խորագիրները, սկզբնատողերը կամ սկզբնատառերը կարմիր, մը նագիալը սեւ մելանով, երկսիւն, 26 – 31 տող։ Բոլորգիր մեծագոյն մասամբ։ Համաուագրութիւնք առատ։ Կազեկամ տախտակեայ դրոյմազարդ։

Ծանօթ·— Հրատարակուած է 1915ին, երուսաղէմ, աշխատասիրութեամբ Նշանեան Մեսրոպ Վարդապետի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Թղ· 1ա, նոտր չեղագիր·— Ցանկ Մատենիս։

Թղ· 3–7ա, դատարկ։

Թղ· 7բ, չեղագիր, ձեռ· Տ· Սաւալանեանի·— Թուականաբար վիպասանաբար չարագրութիւն եւ պատմութիւնք ժամանակաց…·— Տես Տպ· Էջ 3։

Թղ· 8ա, չեղագիր·— Ի թվականին Նկ [= 1018] դարձեալ աստուածասաստ բարկութիւնն…։

Թղ· 9ա1, բոլորգիր·— Թվին ՋԼԱ [= 1482] մեռաւ սուլտան Մուհամատ, եւ նստաւ որդին սուլտան Պայազիտն…։— Տես նոյն, Էջ 5։

Թղ· 10ա1·— Դարձեալ գտաւ այլ պատմութիւնս զայս, որ խառն ի խուռն առբարեալ, որպէս զառաջին համառօտ, այլ ոչ ըստ կարգի վիպասանութեամբ·— Տես նոյն, Էջ 9։

Թղ· 11բ2 – 12ա1·— Միհիչեւ ցայս վայր գտաք այսպէս գրեալ յոմանց յայլ եւ այլ գիրս, եւ ժողովեցաք ի մի վայր համառօտիւ բազում աշխատանօք եւ մեծաւ ջանիւ։ Եւ աստանօր ապաւինելով ի Հոգին Սբ· Ած· ճշմարիտ, զի սատար եւ օժանդակ լիցի մեզ ի ձեռնարկութիւն վիպասանականս շարագրութեան մերում, զոր ի յաւուրս մեր գործեցաւ·— Եւ արդ ի վերանալ քրիստոնէութեան ազգիս մերոյ հայկազնի, ՌՒԴ [= 1595], մեռաւ սուլթան Մուրատն, որ ԻԱ տարի թագաւորեաց։ Եւ նստաւ որդին իւր սուլթան Մուհամատն…։— Տես նոյն, Էջ 13։

Թղ· 123ա1·— · · · Եւ այժմ արասցուք գրել զպատմութիւն կաթողիկոսացն էջմիածնիցդ…։— Տես նոյն, Էջ 283։

Թղ· 222ա1·— Եւ յետին անգամս, որ ՔՀ· ՌՀԵ [= 1626] էր որ պնացաք ի Մսըր…։— Տես նոյն, Էջ 543։

Թղ· 222բ – 223, դատարկ։

Թղ· 224ա·— Պատմութիւն կոստանդինուպոլսոյ…։

Թղ· 236ա1, նոտրագիր·— Ի վերայ ձեր։ Զայս սպառնական եւ ընդդէմ պատասխանիս նոցա լսելով յամօթ եղեն եւ զահի հարան…։— Տես նոյն, Էջ 572։

Թղ· 237բ1·— Պատմութիւն վասն առաման Բաղտատին։

Թղ· 243–244ա, դատարկ։

Մաճառ յիշատակագրութիւնք.—

1.— Թղ. 244բ1, նոտրպէրը, նոյնպէս եւ յաջորդները.— Թվ. ՌՃԻԳ [= 1674], Նոյեմբերի ծԹ, Ղանլիսէկլուն ճամփան կօկասուլին վրան քէվրան առին, զմալախին Թոռն պՈռնա Մելքոնն, զմահտեսի Մանուկըն կուռնգէ, զՍեւուկն, զյԱճամ Ջաքարեանն, զՏրապիզոնցի Հոռոմ մէ, զղաթրճի զաւհանն զՀասանն սպանեցին, եւ զմահտեսի Խաչատուրն եւ զմահտեսի Մուրատան զարիկն Քրով. չատ ըռազակ դնաց, Հալաթայու այն դիհն ջրին վրան։

2.— Թվ. ՌՃԻԳ [= 1674], եղեւ սաստիկ ձմեռ եւ ցուրտ ի յԱնթափ, ի դհկտեմբերի ամսուն գն սկսաւ ձիւն գալ մինչեւ ցայսօր։

3.— Թղ. 245ա1.— Թվ. ՌՃԺԷ [= 1668], օդոստոս ամսուն ը, չարժ եղեւ, ուրբաթ ցորեկով. Թօխաթ բերքին դ պուրճըն փլեր մղկինն փլեր, գնանկն սեւ ջուր ճոացեր Սեւաստ Թօխաթ, կեստամոնի։

4.— Թվ. նոյն ամին, սեպտեմբերի ամսուն ի ծա, չարաթ լոյս մէջ դիշերին լոյս ի նաւակատիս զոր եղեւ չարժ սաստիկ յԱնթափ յամ. երկիր, Թվ. ՌՃԺԷ [= 1668]։

5.— Թվ. ՌՃԺԹ [= 1670], նոյեմբերի ա, դինու եասախ եկաւ Քաղաւորէն հաՔիչէրիՔ, կարասնին կտըրտեցին տուն տուն նայիլ եկաւղ ծառան. չատ գինի ասրաս Քափեցաք։ Աստուած ցվերջէն ի բարին առաջնորդէ, ամէն։

6.— Թղ. 245բ1.— Թվ. ՌՃԺ [=1661], Եղեւ սով սաստիկ, մարտ ամսուն սկզբէն մինչեւ յունիս ամիսն, քէլայ մի ցորեն ը զուշ։ Բ լիտր կէս ալիւրն զուշ. մի։ Բ լիտր կէս բրինձն զուշ. մի։ Լիտր մի կաղին ծ ըստակ։ Լիտր մի ըստապղին չօխկամ դ ըստակ։ Ձմեռն ձիւնն խիստ է։ Լիտր դորձեւլեն զուշ. մի։ Թմլակու մի կորեկ զուշ. կէս առին ու ցանեցին։ ԺԲ չէլայ կտաւն ծ ըստակ կու վաստակէր։ Լիտր մի փայտ դ ըստակ։ Դ լիտր չամիչն զուշ. մի։ Այս ամ. եկեղն ի վերայ մեր վասն ծովացնալ մեղաց մերոց, եւ անառակ գործոց մերոց։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1915

Թղ. 245բ, նախորդին ներքեւ, չեզաՔիր.— Ցիչեցէք զՄեսրոպ Վարդապետան Նշանեան Բիւրականցի, որ հրատարակութեամբ ի լոյս ետն զժամանակագրութիւնն Գրիգոր Վարդապետի Դարանաղցւոյ։

Դարձեալ յիշեցէք զհողի նորոգ Հանդուցեալ Տէր Սուքիաս արքեպիսկոպոսի Պարզեանց՝ մխարանի Մայր Աթոռոյ Ս. էջմիածնի, որ ինքնայօժար նուիրատուութեամբ սատարեաց տպագրութեան մատենիս։— 1 Ցունուար 1915, Երուսաղէմ, ի Վանս Ս. Յակոբեանց։

Թղ. 246, դատարկ մնծաւ մասամբ։

1070

ԹՈՂՈՎԱՆԹՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×4։ Թերթք 294։ Չլրացեալք Ա–Հ, Թղ. 2–162։ Հանդամանք լաւ ընդհանրապէս. սկիզբը Թերի, առաջին պրակէն կը մնայ մէյն մէկ Թերթ։ Թուղթ սպիտակ փայլուն։ Գրիչ, սկիզբի մասին, Սիմէոն Դպիր։ Գրութիւն՝ խորագիրներըն եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 22, 21 տող։ Նոտրպէրը յստակ։ Համառօտագրութիւնք սովորական գրեթէ։ Կազմ կիսալաթ խաւաքարտեայ։ Ստացող՝ Ներսիսեան խօճայ։ Կնիք սեւագրչով, ուրանկիւն, «Մխիթարեան», Թղ. 220բ, 222բ, 228բ, լոլորն ալ ստորին լուսանցքին։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ. 1, դատարկ, նոր բարակ Թուղթ։

Ա.— Թղ· 2ա.— դախեալ են· չուն եւ պռոնիկ կոչին, դի այն է չանց գործ...։

Ծանօթ.— Սիկիլբը Թերի է։ Մտորին լուսանցքին նշանակուած է չեղագիր· «Ցօղհ· Եպիսկոպոս Հրատ հաւարակաց Քրիստոնէից»։

Թղ· 2բ.— Ցաղագս Գողոլթեան եւ Զրկաձացն։

Թղ· 15բ.— Արդ աղաչեմ յիշել զյարդարող ճառիս, զՅոհաննէս Վարդապետն, որ է դրեալ դաս ի պէտս, եւ ի խրատ ամենայն քրիստոնէից· եւ զևդիկնի եւ զմեղսաթաւալ Սիմէոն Գրիչս. եւ զստացող սորա զՅարիպխան։ Ննջեցելոց մերոց եւ առ հասարակ ամենայն հաւատացելոց Քրոլթեան մեղայ խնդրեցէք· եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն։

Բ.— Թղ· 15բ.— Վարդանայ տիեզերալոյս վարդապետի ասացեալ Խրատ Քահանայից և Ժողովրդեան.— Աբարիչն Աստուած ոչ ետ բաժին ժառանգութեան Ղեւտացոցն ի մէջ Իսրայէլի, այլ նոցա բաժին դնորանն իւր եւ զտախտակն, եւ կացոյց զնոսա քահանայս ի վերայ ժողովրդեանն ...։

Գ.— Թղ· 20ա.— Խրատ շահաւէտ, Աստուածաշունչ Սուրբ Գրոցն.— Որդեակըք, վերջին է ժամանակս, եւ լցաւ երկիր ամենայն մեղօք... ...Եւ դուք, որդեակք իմ, Քրոլթեան խնդրեցէք մեղաւորացս, եւս առաւել Վարդանայ քրքրելոյս, եւ Քրիստոսի փառք։

Դ.— Թղ· 26բ.— Երանելոյն Եփրեմի Խորին, Ցորդորումն ապաշխարութեան· է զեղեցիկ ճառ.— Հոգեւորապէս Նորոգեսցուք, մի մարմնով, ըստ մարմնոյ...։ —Հմմտ· Թրյմ· Նախնեաց, էջ 462։

Ե.— Թղ· 33բ.— Վարդան Վարդապետի, պատմութիւնք ասացեալ ի վախս Սուրբ Հարցն.— Կամիմ զձեզ զիտակ լինել նոր եւ զհոյց պատմութենանց...։

Զ.— Թղ· 40բ.— Խրատ Խոստովանութեան.— Պարտ է քահանայիցն ասել բազում անդամ Թէ չկայ բնաւ խոստովանդրամ...։

Է.— Թղ· 43բ.— Ոդր վասն սուտ աշխարհիս, և վասն մահու.— Ես գիտէի զաշխարհս Քինձ մուկ էր տմած...։

Ը.— Թղ· 44բ.— Տաղ հոգոյ ազնիւ, ի խաչատուր Կեչառեցի Վարդապետէ ասացեալ.— Ես եմ կորուսեալ ոչխար...։

Թ.— Թղ· 46ա.— Տաղ վասն ոգորմութեան, Առաքել Վարդապետէ ասացեալ.— Դան պահանչն գործս բարեաց, ողորմութիւնն է պատուական...։

Ժ.— Թղ· 47ա.— Պատմութիւն վասն անգամալուծին.— Այր մի էր անդամալուծ, աղքատ, տկար, եւ անօգնական...։

ԺԱ.— Թղ· 52բ.— Սուրբ Հօրն Եփրեմի ասացեալ։ Վասն Ցոհանու կամառը ադխատին.— Սուրբ եւ փառաւորեալ այրս այս Ցոհաննէս էր ի Հռոմ քաղաքէն, մեծատան որդի...։

ԺԲ.— Թղ· 55բ.— Պատմութիւն ընթանչելոց Սուրբ պատկերին Քրիստոսի, որ ի Բիւրիտոն քաղաք.— Պատմեաց մեզ Սուրբն Ակացանս Աղէկսանդրու Հայրապետն...։

ԺԳ.— Թղ· 57ա.— Պատմութիւն առն որ գնեաց զգոդորմութիւն.— Պատմեաց մի ոմն յանապատականաց վասն առն մի մեծատան...։

ԺԴ.— Թղ· 57բ.— Վասն եպիսկոպոսի մի, որ շնար հետ հրեայ կնոջ.— Եպիսկոպոս մի էր ի քաղաքն Եդիպտոս, եւ չը նայր ընդ կին մի հրեայ, եւ ջանայր առնել զնա քրիստոնեա...։

ԺԴ. (Կրկնուած է նախկին ցուցակագրողէն).— Թղ· 59բ.— Հաղցումն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, եւ պատասխանիք հրեշտակին պիտանիք.— Ցաւուր մխոմ Սուրբն Գրիգոր չրջէր անապատն...։

Թղ· 69ա.— Ռս· Ած· բարեխօսութեամբ Սրբոյն Գրիգորի մեր Լուսաւորչին, եւ ամ· արդարոց, ողորմեա ստացողի գրոցս բարեխիտ առն խօճայ Ներսիսեանին, եւ ինձ մեղապարտ գրչիս։

ԺԵ.— Թղ· 69ա.— Տեսիլ սքանչասքրանիոյ Կուսին Աստուածածնի, զոր հտես զտաճկանս մեղաւորացն.— Ետրհեցաւ սմանասրբուհին երթալ ի Լեառն Զիթենեաց կալ աղօթս...։

ԺԶ.— Թղ· 80.— Պատմութիւն աւետարմ Պետրոսին, որ յետոյ ադորմած կոչեցաւ.— Այր մի էր մաքսապետ եւ անուն նորա Պետրոս, եւ մեծատուն յոյժ...։

ժէ.— Թղ. 84բ.— Թուղթ վասն կիրակէի, եւ վասն զգուշութեան մեղաց, որ անկաւ յերկնից, ի մեծ բաղաքն Հռոմ, ի ձեռն սբ. փտիին.— Ես փափս Հռոմայ քաղաքէն, ազգաւ Ծռանկ...:

ժԸ.— Թղ. 90բ.— Պատմութիւն վասն Նեռան գալստեան, այլ եւ վասն ծննդեան, սնունդեան. Եւ վասն կատարածի աշխարհի: Զոր ասացեալ է մեծ իմաստասէրն Ագաթբոն.— Արդ ի ընուլ ի անց դարին, եւ ի մտանել Ըմբ եւ Ըշ եւ ի Ա ամին, լինի կատարումն լուսնին, բոլորովիմբ, ոչ աւելի եւ ոչ նուազ, այլ հանապազ միապէս երեւի մարդկան...:

Թղ. 113ա.— Ես. Ած. յորժամ [գաս] փառօք Հօր դատել դիրելոբս, այնմ աւուր ահելին յիշեայ եւ ողորմեայ ծառային քո Գրիգորի, եւ իւր ծնօղացն, եւ ինձ մեղաւոր պրչիս, եւ ննջեցելոցս, եւ քեզ փառք:

ԺԹ.— Թղ. 113ա.— Նրաւիրոյն Սիբրմի Խորին առրոյ ասացեալ, վասն Սբ. Կիրակէին պահելոյ.— Պատուեցէք զօր Սբ. Կիրակէին, ով անմիտք եւ հեղգասիրտք...:

Ի.— Թղ. 118ա.— վասն Աղօթից եւ խոստովանութեան, այլ եւ վասն դարձի եւ զգուշման. Սիրեմի Սբ. Վարդապետին ասացեալ.— Արդ չնորհք արտասուացն նշանակ է սիրելոյ գիրքսոս...:

Թղ. 123բ.—

Սէր անուն Քհսուս,
օգնեա եղկելոյս,
ինձ ողորմելոյս,
մեղուցեալ յոդոյս.
տուր զեղջ զերելոյս,
եւ յորդ արտասուս,
բխել աչերուս,
առ քեզ ի հառնոյս.
բժիշկ իմ հոգոյս,
մեղօք մեռելոյս,
փարատիչ ցաւոց
Աստուած իմ Քհսուս:
Զեղջ եւ արտասուս
պատրաստեա Քրիստոս,
եւ հան զիս ի լոյս,
ի խաւար գրոյս:
Մի հանդէր անդոյս,
խոստովանութեանս,
ուուր մոացըս լոյս,
ապաչխարելոյս:
Լզղծող զրոյս,
պստացօղ զբօրոյս,
մի Քողուբ անդոյս,
իմ Քհսուս Քրիստոս.
Ետրիպխան խօճուս,
եւ ծնօղացն խրոյս,
ողորմեայ հոգոյս:

Իմ.— Թղ. 124ա.— Վարք եւ Պատմութիւն Սրբոյնոյ կուսին Մարիամայ.— Ցնո [յ]արութեան Տեառն մերոյ եւ փրկչին Քհսուսի Քրիստոսի, եւ փառօք վերանալոյն յերկինս...:

Իբ.— Թղ. 135բ.— Սուրբ հօրն եւ բազմիրգաձիկ տիեզերալոյս Վարդապետին Վարդանա ասացեալ բազում խրատ.— ԶԱստուածաբանութիւնն անճառելի եւ անսահմանելի եւ անխմանալի ուսուցին մեզ ամենայն Աստուածաշունչ Գիրք...:

Իդ.— Թղ. 147ա.— Սուրբ Հարցն ուղղափառաց եւ վարդապետաց ասացեալ վասն Նուակատեաց, թէ վասն էր ազգս Հայոց լուծէ.— Թէ հերձուածող, կամ այլ քրիստոնեայք հարցանեն զիս...:

Իդ.— Թղ. 151բ.— Վասն չքամպասելոյ գիսաւոյս, եւ չդատելոյ զեղբարս եւ զվարդապետս, զի մեծ մեղբ են.— Մի՛ բերք սպոյ եւ տաբաւորաբք աղշամղղին...:

Իե.— Թղ. 160բ.— Վարք եւ Պատմութիւն Ալեքսանոս Ձգնաւորին Քրիստոսի Աստուծոյ.— Այր մի էր ի Կոստանտնուպօլիս, որոյ անուն էր Եփրեմիանոս...:

Ծանօթ.— Կազմի ժամանակ Թուղթերը սխալ դրուած են. 162րդ Թերթին շարունակութիւնը կը պտնուի 171րդ Թերթին վրայ. Ալեքսիանոսի պատմութիւնը կը վերջանայ 178րդ Թերթով, եւ հետեւեալ յիշատակարանութեամբ.

Ես. Ած. բարեխօսութեամբ Սբ. Համբերող նահատակին քո Ալեքսիանոսի, ողորմեայ ստացողի գրոցս Խարխախանին եւ իւր ծնօղացն, այլ եւ կարդացողաց եւ լսողաց, եւ ինձ մեղաւոր եւ անարժան գրչիս Սիմէոնի Դպրի, եւ իմ ծնօղացս. եւ որք յիշէք զմեզ Ա հայր մեղայիս մն, նա Ած. զիշղդէր յիշէ յիւր միւսանգամ պատուական, Ամէն:

Թղ. 163ա, դատարկ:

ԻՋ.— Թղ· 163բ·— Պատմութիւն Եւ [Իωσէφ] Հիկարայ։

Տառօք·— *Հիկարի խոսքը կը չարու-նակուի 179րդ քերթով։*

ԻԿ.— Թղ· 194·— Ազօթք Սրբոյն Բարսեղի կեսարացւոյ ասացեալ աւուր Ձրքաւրիա-նացն·— *Աւրհնեալ ես Տէր Ած· ամենակալ ···։*

Թղ· 202բ·— Ք՜ս· Ած· քո Սբ· Մննդ-*եամբդ եւ Ծարուքեամբդ եւ ազօթիւք Սբ-րոյն Բարսեղի, ողորմեայ Ծառայիդ քո Հարիպհանին, որ մեծաւ փափաքանօք ետ զաս գրել, եւ քեզ փառք։*

ԻՀ.— Թղ· 202բ·— Դաւանութիւն հա-ւատոյ ամ· ուղափառաց, զոր ի Նիկիայ Սբ· Հարքն հաստատեցին, պարտ է ասել ամէն աւր·— *Հաւատամք ի մի Ած· Հայրն ամենակալ, արարողն երկնի եւ երկրի ···։*

ԻԹ.— Թղ· 203բ·— Ազօթք Տեառն Ներսէսի Հայոց Կաթողիկոսի ասացեալ, զոր պարտ է ամ· Քրիստոնէից ուսանել, եւ ուսուցանել զմիմեանս·— *Հաւատով խոս-տովանիմ, եւ երկիր պագանիմ քեզ ···։*

Լ.— Թղ· 207բ·— Պատմութիւն Վա-սրն Պղնձէ Դաւաթին, որ օրինակ է առա-ստնվորիս, զոր թարգմանեաց սուրբն Գր-իգոր Վարդապետն յԼեռնամարայ ի հայ լեզու·— *Կայր ի Գաղատաց Թագաւոր մի, ո-րում անուն էր Աբգէմելիք ···։*

Թղ· 232ա·— *Որ ողորմի ստացողի գը-րոցս Տարխպհանին, կարդացողաց եւ լսո-ղաց եւ գրողացն, ամէն։*

Թղ· 232բ·— Դաւանութիւն Հաւատոյ ·— *Խոստովանիմք եւ հաւատամք ամենա-կատար սրտիւ ···։*

ԼԱ.— Թղ· 233ա, Նոտրագիր տարբեր գրչէ·— *Թվական Հայոց ՌՆԶ [= 1607]։*

Ես անպիտան մեղսոր Գեւորգն տեսրս կապել արեւ Շիրազ քաղաքում· ով կարաչ արժանի ընի տեսռն Քրիստոսի Քէ ողորմի ասի գրողացս։

Տառօք·— Թղ· 233–237, *աղճատ գը-րով· Երազահան եւ մարմնախաղաց։ Վեր-ջը կայ սա մանր յիշատակագրութիւնը։*

Մեղաւոր Գեւորգն գրէց ըշտապով որ կարդան ողորմի ասեն, աբժանի լնին տե-սուն Քրիստոսի։

Թղ· 238ա·— *Ես գիտէի զաչխարհս լնձ մուլք է տված ···։*

Թղ· 238բ·— *Այսաւր անճատ լուսուն ծագումն ···։*

Թղ· 239ա·— *Աւրհնեցէք զՏէր աւրհ-նութիւն ի նոր ···։*

ԼԲ.— Թղ· 239բ, Նոտրագիր մեծ· ըս-տորին լուսանցքին նոր չեզագրով, «տոտա-նաւորք Ծրկան»։

Սուրբ Կուսոյ դեռ չէր գայացել,
Ծրնընդելեան Կուսին հայրն է վկայ,
Բանն ի Հաւրէ առաջեցաւ,
Քէ ի Կուսէն գայ մարմնանայ։
. . . . . .
Ծրիկն ինչ հոգ է մախիր,
որ հանց գոհար բան շարէ նայ,
չէ ծառայել վարդապետի,
ոչ կարդացել աւրիկ մի նայ։

Ոչ ի հաւրէ առեր միրաք,
այս Աստուծոյ տուած նորայ,
որ կու կարէ հանց բան ասել,
ով որ կարդայ որ հանէ զնայ։

Տէրն ողորմի իւր ծնողացն,
ով որ կարդայ զիս յիշէ նայ,
որ ինձն յիշի ողորմութեամբ,
յերր կուսածին թագվորն գայ։ Ծրիկ։

Թղ· 243բ·—
Ինչ ածէ մահու մատ է
որ գրողն գայ,
ոչ ի ծեր կու խնայէ,
ոչ ի մանուկ, ոչ երախայ։
. . . . . .
Ծրիկն հանց պարզ է խաւսել,
որ ամենայն մարդ յիմանայ,
քէ ճշմարիտ է քանս ողորդ,
որ այս կենցաղըս խափ կու տայ։

Թղ· 245ա·—
Զաւրն պաչէղ պիտի զևաստած,
որ գիտութեան հոգի մեզ տայ,
որ մեր բննեմ գայս կնճամբս ու ան
քէ ի նոր հոգուն ի բան կու գայ։

Թղ. 247բ.—
Աստուած ապրիմէ զայն սիրելիս,
որ գիրիկս յիշէ ճայ,
որ յիմէն յիշուս(ք)ի ողորմութեան,
յերբ Դարբիէլ փողով ցնծայ:

Թղ. 250բ.—
Այս է համասփիւռ ծաղիկն,
որ թափէ ըզմարդն ի մահու,
գիտես թէ գիմէն խր ուզես,
սայ կենայ ի լեռն սիրու:

Թղ. 257ա.—
Ես անարժան Գրիկ ծառայս,
արժան առնէք գիս յիշելոյ,
որ դուք յիշուէք առ հասարակ,
յարժամ գայէ փողն բարոյ:

Թղ. 257բ.— *Ողբ Գրիկ ասացեալ.*—
Տէր անուն յիս գթացար,
յերկր կամէիր ստեղծել զնդամ,
յերբ ծնայ ու զգաստացայ,
յիշեմ զքո գութն ու դողամ:

Թղ. 261ա.— *Ողբ Գրիկ ասացեալ, հոգեչահ այ.*— Թէ չերկարես սէր աչխարհիս...:

Թղ. 266ա.— *Բան խրատ հոգեւոր Գրիկէ ասացեալ.*—
Թէ դու ի սրտաց ընկնես,
այս կենցաղս երակ խարդ է,
պահիկ մի խնդ(ե)ալ կու տայ,
բաց երակ ի լաց կու պահէ:

Թղ. 267բ.—
Նդրայրբ լսեցէք բանիս
ու մտիկ դրէք հաւասար,
Գրիկ, դու էր խարնեցար,
ի մեղաց մէջն կապեցար:

Թղ. 274ա.— *Այլ բան Գրիկին ասացեալ.*—
Փափակել իմ ի ջուրն յուսով կու գնամ,
թէ հասնիմ այն աղրիւրն որ կենդանանամ,
յետ խմիմ այն ջրոյն ու հետ գոհանամ,
թէ թողուն մէկ պահիկ որ ինձն լողանամ:

Թղ. 277բ.— *Այլ բանք Գրիկան ի ասացեալ.*— *Մարդուն ու տալեղն ու բորճն ի ֆալաքն չէ ողորդած...:*

Թղ. 279բ, նոտրագիրբ *մանր.*— *Ես Մարտիրոս գիրս գրեցի, ով որ կարդայ ողորմի ասի, Աե. իւր ողորմեայ յաւուրն յաւետնի, զժոխոցն ազատի, արքայութեան արժանի առնի, ամէն ամէն, եղիցի եղիցի:*

Թղ. 280ա.— *Գրիկ դու յիմաբ, յառաջ գքեզ դիտացիբ...:*

Թղ. 283ա.— *Գրիկէ ասացեալ.*— *Գրիկ դմխաքրտ ժողովէ լաւ իմացիբ...:*

Թղ. 286ա.— *Գրիկէ ասացեալ.*— *Ծանր է անձն իմ առ քեզ Աստուած հզաւր եւ կենդանի...:*

Թղ. 287բ.— *Դու ես Աստուած յաւիտենից միշտ կենդանի...:*

Թղ. 288ա.— *Սուտ կենցաղոյս այս մի հաւատաք, զաչխարհս ձեզ մնալ մի դնէք ...:*

Թղ. 289ա.— *Գոչեմ առ ձեզ ողբերգական...:* — Գէորգ վարդապետի բան ի բերանոյ մեռելոց:

Թղ. 292ա.— *Ողբ ննջեցելոց.*— *Մինդ ի յէն բանդ որ ի Հօրէ...:*

Ցիշատակագրութիւն.—

Թղ. 293բ, աղճատ գրով, տարբեր մելանով.— Քարտզիրքս յիշ(ե)ատակ է Նայբաթին, եւ հօրն Մնացականին, եւ մօրն Ջանիփաչէ, եւ դստերըն Շամբի, Ղամբարի, իւր հօրն Սահակին. յիշեցէք եւ Աե. ողորմի ասացէք Շուշանին:

Թղ. 294, գատարկ, նոր բարակ թուղթ:

1071

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ՋԱՓԱՐԾԱԿԱՆ)

(ԺԹ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 20×14: էջք 96: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստարակ: Գրուքիւն ամքողջովին սեւորակ մելանով, մխաւիւն, 24 տող: Նոտր չեզուլիր: Թղթակազմ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Ա·— էջ 1·— Ցառաջաբան ·—
Նախ յաւիտեանց ի սկզբանց,
Մարդն բաղձայ բարի արդեանց·
Շքեղաչուք պայծառ համբաւ,
Ի բաղմաւին քան զանձ անբաւ·...

Տաճօք ·— Ցաջորդաբար կան հետեւեալ խորագիրները· Մարդ անձնիշխան, ըզպայարանք, Հոգի, Բանաստեղծութիւն:

էջ 15·— Ալօթք ·—
Երբ ուշաքաւի դէմք մորփևւոյին այլ[կերպի,
Երևփոսին նոր հարսնացուն սեւաղեստի[·...
Զկնտ արկեայ լսգր անդ Ծովու Գեղո[պոնդեան (1)

Տաճօք Հեդինակին, էջ 18 (1)·— Հըբաչալի խն աքանչելիք արկ վերինն տեսչութիւն պարենն կենաց զկետ մի ահագին յեղերս Գալլոպոնդեայ երբ ի սովու մաչէին հազարացիք ի ժամանակս ապստամբութեան Ցունաստանի, 1824:

Տաճօք ·— Ցաջորդաբար կան հետեւեալ խորագիրներով քերթուածներ· Ցխմբութիւն, Սէր, Ցանկութիւն, Ամուսնութիւն, Ցղութիւն, Գարշութիւն, Մենութ, Ցաւ Մենդեան, Տղայութիւն, Պատանեկութիւն, Ուսումն, Փոփոք Ուսման, Վախճան Ուսման, Օգուտ Գիտութեան, Օգնել Ախլոց, Ցանչել Զալլն, Թագաւորք, Կործանումն, Ախարատ, Անտառք, Պտուղք, Աղբիւրք, Բնակիչք Հայաստանի, Ծորդոր, Վաստակք ի Ցգանց, Հիւանդութիւն, Ցոյս Հիւանդին, Կտակ, Մահ, Դամբանագիր, Տապանագիր:

Բ·— էջ 74·— Ինդիր արարեալ առուէր Ցովհան Վանանդեցի քարեհաճիդ հեղինակն Ջմիւռնոյ, ի կոստանդեան Գրիգոր նուաստ աշակերտէ նորա, ի բաղխիւսութիւն կամ բանաստեղծութիւն եղերերգութեան եւ կամ կատակերգութեան իմիք որք նորաստեղծանելիք են յաղագս մեր հայկազեան· ի 6 փետրվարի, 1829:

Ի չնորհս ե ի սէր աստուածային
Դերափայլեալ հայր կաթողիկ·
. . . . . .
Իսկ նուաստ իմ ծառայի,
Գրիգոր որդւոյս հօրս կոստանդի·

Գ·— էջ 77·— Ընդունելով զինդիրս այս յօրինեաց փոխարէն սորա դերդիզն վ…րժապետն զդիրս հագներգական խորատրեալ ի ճակատ, Հանդէս Հայկայ, Արամայ եւ Ալպայի, զորմէ ի չ(ն)որհակալել դրնցի ես Գրիգոր Կոստանդեան աշակերտ նորա զայս հաղներգս·

Գայ լիապարտ եւ ծաղկապսակ ձեռօք չնորհաց···

Դ·— էջ 80·— Վասն Հրդեհի·— Գոռայ խոխորտայ ձայն ահեղասաստ····

Ե·— էջ 82·— Գովեստ սրբազան Ներսէսի առաքելապատիւ արքեպիսկոպոսի եւ Նշանակիր առպետութեանց կայսերութեան Ռուսաց·— Գեղուն չողուն փայլատակէ լոյս չառաւիղ····

Զ·— էջ 83·— Ներքոյ չատուկ բարեբարաց աղէս վհտ, անձնեայ տեսրց բարեսիրաց եղիայազարեանց···· Բաւ է լռեաց Գրիգոր ծառայ Կոստանդինեան·

Է·— էջ 85·— Նուիրումն առ Սալլանեան չնորհաչուք Միքայէլ վարժապետ բարուն ազգայոյս ձեմարանին Մոսկայու կատուցելոյ ի վհհանձնեայ տեսրց սեպուհ եղիազարեանց·— Առաւտահանգ ածու անբոյս դաշտ ջրական····

Ը.— էջ 87.— *Ծորդոր առ ուսումնական աշակերտս Ձեմարանին Մոսկայու.— Ուր ահագոչաթ ոսկեւոր աղեօք տաւիղ ձեղմածայն...; Ձեզ աղնուորդւոցդ կամ Դրիգոր Ծառայ ևս Կոստանդնեան*։ էջ 89 – 96, *դասարկ*։

1072

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Տեղի Ռկ=1611

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×8: էջք 1368: Գրակք ԻԲ+ԺԶ+Ժ+Է: *Հանգամանք լաւ, Թուղթ տոկուն բարակ*։ *Գրութիւն՝ խոշագիրները և երբեմն սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 33 տող*։ *Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի*։ *Կազեկազմ տախտակեայ, դրոշմազարդ ինքնատիպ. եռեւի կողքին արտաքին կողմը կը կարդացուին ՌԿԶ տառերը. կան նաեւ երկու դժուարաբոյծ փակագիրներ. ուրիշ մըն ալ կը տեսնուի գագաթին վրայ*։ *Գահպանակ մագաղաթեայ լատիներէն, գոթական տառերով. ըսկիզբը երկու թերթ, վերջը մէկ. առաջինները ձախնադրեալ*։ *Ստացող՝ Ծովհաննէս Առաքնորդ երուսաղէմի* (+ 1697)։

Ցիշատակագիրք.— Ա.— *Մկրտիչ կը բօնաւոր ի Գլաձոր*։ Բ.— *Սահմանոս Սիւնեցի*։ Գ.— Անանուն, *թկ*. 1611: Դ.— *Հանգ. Ծովհաննէս Առաքնորդի, թկ*. 1697:

Ա.— ՄԵԿՆ. ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԱՑՑ.— 1

Թրգմ. Գր. Դպիր

Ցանօթ.— *Ըստ Գարեգին Արք. Ծովսէփեանի, «Հնդինակն անյայտ. բայց հետաքրքրական, որ վկայութիւններ է լսեալ Որոգինէսից, ի մէջի այլոց եւ Որոգինէսի երվ երզոցէ Մեկնութիւնից, Դիդիմոսից, Սեւերոս Անտիոքացուց, Հիւսիքոսից չատ յաճախ եւ այլ եկեղեցական հայրերից»* (Ջաղրակեանք, Գ. *Հատոր, Նիւ Եորք, էջ* 158): — Ձմմտ. *նաեւ Տաշեան, Ցուցակ, թիւ* 48:

էջ 1–6, դասարկ։

էջ 7ա.— Հաւաքումն Մեկնութեան Ընթանցուց Թխթոցն Կաթողիկէից: Նախադրութիւն Թխթոյն ցակոբա.— *Արդարն Ցակովբոս, որ էր ըստ մարմնոյ եղբայր Տեառն մերոյ, դրէ զայս Թուխթ*...;

էջ 11ա.— Սրբոյն Ցոհաննու ի բանն որ առ մեզ ցեռուբեամ, եւ որ ի նմանէ կըրիցն, եթէ ոչ պատճառ է Ած. այլ որ ինչ բարիքն են ա՛յնոքիկ են ի նմանէ...: *Ցապուղ հրամայէ, եւ միշտ համբերել փորձանացն*...;

էջ 12բ.— Սեւեռի արքեպիսկոպոսի Անտիոքու ի Սաղմոսն Ե երդոյ. Անօրէնութեամբ յղացայ.— *Ոմանք զառաջակա բանքըս այսպէս կամեցան պատմել. Թէ դպանկուԹիւնն մայր ասաց Դաւիթ անաւրէնութեանն*...;

էջ 55բ.— Նախադրութիւն Առաջին թխթոյն Պետրոսի.— *Զետրոս ինքնին զըբեաց զայս Թուխթ*...;

էջ 61բ.— Թէոդորիտոսի ասացեալ ի սաղմոսն. Երկինք երկնից Տեառն են.— *Ցայս երկինս ոչ ոք եղ բայց միայն որ յերկնէցն իջաւ*...;

էջ 67բ.— Սեւեռիոսի Անտիոքացւոյ Եպիսկոպոսի, ի թխթոյն որ առ Նեկեացի Եպիսկոպոսսն.— *Բանն մարմնացեալ, մնաց եւ այնպէս, յորս էրն*...;

էջ 70բ.— Դիդիմոսի.— *Զ/էմն որ արուեաք հանեալ անարգեցին չնեաւքն, այլ անկեան եղեւ դլուխ*...;

էջ 77բ.— Սեւեռի Անտիոքացւ, ընդդեմ Ցուլիանոսի գրեցելոցն.— *Որ մաւէլ պատարագ, զանձին իւրո մեղս ոչ ուներ*...;

էջ 87ա.— Սեւեռիոսի թխթոյն որ առ

Ամոն.— *Քաթողեաց որոց ի պժոխսն էին, զի զնոսա արձակեսցէ որք հանդերձեալ էին հաւատալ...։*

Էջ 87բ.— Ամոնի բահանայի յոր առ Սեւեռ եպիսկոպոս Անտիոքա.— *Եհարց ցիս քողոստիքեան կեսարիոյ, եթէ իշնալ ի ղը-ժոխս բանին Աստուծոյ Ցիսուսի, ամենեցուն հոգւոյցն արձակեցան կապանք...։*

Էջ 90ա.— Ի պատասխանոյն Սեւերի, որ առ Ամոնն գրեաց.— *Ոչ ամենեցուն կա-յանաւորացն, այլ միայն որոց ծանեան զնա եւ հաւատացին, քաւութիւն չնորհեաց...։*

Էջ 100բ.— Սեւերիանոսի եպիսկոպոսի Գաբաղու.— *Զի յաւտարսիրութենէն բռնիւք յինէն ուսուցանէք Ղեվի...։*

Ցիշատակագրութիւն Նախկին [Մկրտիչ] Գրչի.—

Էջ 109բ.— *Սիրելիք եւ աչակերտք, որք հանդիպիք այսմ մատենի, յիչեսջիք զանպիտան գծողս աղօթիւք, եւ զվարդապետն իմ զԳրիգոր Ր(ր)ջնեցի, եւ զբերորդի նորին արհեպս· զտէր Յովհաննէս, զերախտաւորն իմ եւ զուսուցիչս, եւ զծնողսն իմ, և զհղբարսն, եւ զքոյրն, բոլորով սրտիւ, եւ առասջիք Ցս. Ամ. քաղցր ականք հայեսցի նոսա յանեւրևկ աւուրն, զի առհասարակ արժանի լիցուք ողորմութեանն Աստուծոյ. եւ նմա փառք յաւիտեանս ամէն.— Հմմտ. Նոսրակեանք, Գ· Հատոր, էջ 159։*

Էջ 110ա.— Նախադրութիւն Պետրոսի Սրկրորդ թխտոյն.— *Գրէ զարձեալ նոյն ինքն Պետրոս եւ զայս Թուխք...*

Էջ 110բ.— Թուխտ Պետրոսի Սրկրորդ.— *Սիմոն Պետրոս ծառայ եւ առաքեալ Ցիսուսի Քրիստոսի...։*

Էջ 138ա.— Նախադրութիւն Առաջին Թխտոյն Յովհաննու.— *Ցովհաննէս էր որ զաւետարանն զրեաց...։*

Էջ 166ա.— Որոգինի յԵրգերգոցին առաջին բանէն.— *Համանուն իրաց եւ անուանց պատահի նևրքինս մեր մարդ արտաքնումն...։*

Էջ 182ա.— Սեւերի Անտիոքու ի թղթոյն որ առ Իոհաննիանոսի.— *Աւծեալք են ոչ միայն մարգարէքն, եւ որք իբրեւ ըստնոսա սուրբքն յառաջ քան զնոսա, այլ հասարակաց ամենեքեան...։*

Էջ 256բ.— Նախադրութիւն Յովհաննու երկրորդ թխտոյն։

Էջ 264ա.— Նախադրութիւն երրորդ թխտոյն Յովհաննու։

Էջ 270ա.— Նախադրութիւն Թխտոյն [Յուդայի։

Էջ 274ա.— Մահսիմիանոսի Կրաւնաւորի.— *Իշխանութիւն զայն ասէ զյոչէից դոյացուցանելն, եւ հաստատելն զնոսա որպէս եւ զմեզ...։*

Էջ 276ա.— Իսիքոսի Հաիանայի.— *Ո՛ կարասցէ հասու լինել մարդասիրութեան Նորա...։*

Էջ 278ա.— Սեւերի արքիեպիսկոպոսի Անտիոքու [ի] թղթոյն որ առ Թուա Եպս· Գերմանի կեցոց գրեաց.— *Գիտելի է, եթէ վասն այնոցիկ ասէ պաւլոս...։*

Բ.— ՄԵԿՆ· ՑԱՑՏՆՈՒԹԵԱՆ.— 10

Անդրէաս Եպս·

Էջ 294ա.— Ի տիեզերական ժողովոյն կիւմս, որ եղեւ յաստուածապահ քաղաքն Նաստանդինուպաւլիս, ցայտնութիւնս Ցովհաննու ընկալեալ եղեւ...։

Էջ 452ա.— Ցիշատակ տաճիս գտօղի տեառն Ներսէսի գերաւոչակ վարդապետի ...։

Ցիշատակարան Նախկին Գրչի.—

Էջ 453բ.—

Ընդ նմին եւ զեղկելիս,
զվերապծող այսմ տառիս,
ի մեծաստանն Գլաձորիս,
ընդ հովանեաւ Սուրբ Ստեփաննոսիս
ձերամբ անարժան(իս) Մկրտչիս,
եւ զքրանուն կրօնաւորիս,
որ սպասաւոր եմ լեալ քանիս,
միայն անուամբ ու ոչ ըստ գործիս,
ընդ խնամեաւք վարժապետիս,
կայծակնամաքուր մեծ հռետորիս,
անուանվաիր մարգարէիս,
որ յորջորջի իսկ Եսայիս։
Ցիչել հայցեմ միշտ զեղկելիս,
եւ զծնաւղս իմ ի բարիս,
եւ զքաւրուն իմ ըղձալի,
որս անուն Զուարթուն կոչի(ս)։

եւ զպատանիս իմ զՄարդիս, որ ընդ նմին եւ սա իակ պանդխտիս, ընդ նմին եւ զղձալիքս, սիրով կապեալ առ իմ ոտիս, որք են նղրարք ոչ ըստ մարմնիս, այլ հոգեւորս եւ ցանկալիս, խնամակալութ աստահակիս, արտիւ սիրասէր դիս պանդարիս, դի եւ յիշատդէղ եւ յիշելիս, ի Քրիստոսէ պանճատ բարիս ընկալցութ յաւուրն անեղեկիի, ամէն [ամէն] եւ. եղիցի.— Հմմտ. Խազբակեանք, Գ. Հատոր, էջ 158–9:

Նկատ.— Վերեւ յիշուած Զուարթուն անուն բարւոյնը, նախընթաց յիշատակարանին մէջ տեսնուող Բջնեցի Գրիգոր վարդապետն (+ 1298) է ապահովաբար:

Գ.— ՄԵԿՆ· ՆՆԶՄԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՒ.— 7

Ն· Լամբրոնացի

էջ 454ա.— Տեսութիւն Քննութեան Ազօթից Սուրբ Աւետարանչին Յովհաննու, ի խնդրու վարդապետի *Յակոբեցւո*, ի տէր Ներսէսէ հոգեւոր որդեկէ, յեղբարէ Պարոն Հեթմի:

Դ.— ՄԵԿՆ· ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՒԾԵՑ ՀԱՒՒՒՆ.— 1

Ներսէս Կթղ·

էջ 506ա.— Տեսութիւն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Մեկնութիւն քաղիցն Դաւթի փիլիսոփայի.— *Սկիզբն բարեպաշտութեան Հայաստանեաց ունիմք իմանալ զԱստուածրիչն Գրիգորիոս...:*

էջ 509բ.— Բարձրացուցէ զՏէր Ած· *մեր մարդարէն ձայնէ: Ասեն ոմանք թէ եղ ի մտի չառնուլ վկայութիւն յայլոց...:*

էջ 576բ, դատարկ, եւ վերջ ԻԴ պրակին:

էջ 577–582, դատարկ: Սկիզբն Ա· պրակին:

Ե.— ՊԱՐԱՊՄՈՒՆԴ.— 2

Կիւրեղ Եպս. Ադեբասնդրացի

էջ 583ա.— Կիւրեղի Եպիսկոպոսի Ադեբասնդրացոյ Պարապմունք յաղագս մարդասիրացոյ Միածնին Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի.— *Քրիստոսդ անուն, ոչ սահմանի ծորութիւն ունի, եւ ոչ ուրուք էութիւն ևթէ զինչ երբէք իցէ նշանակէ...:*

էջ 719բ.— Բայց վարկանիմ պարտ ելոյ, եւ պայծառ սրբոցն եպիսկոպոսաց ուղղութիւք ղնել զձայն, զոյն ունելով դիտումն:

Չ.— էջ 912ա.— Սրբոյն Թէոդոսի Եպիսկոպոսի Անկիւրեայ, խաւսք յաւր Ծրնորհեաւն Փրկչին մերոյ եւ Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի յար ի կուսէն ծնաւ· եւ եթէ Ած· է ծնեալն մարդ եղեալ սաճանչելիօք եւ ոչ փոխադրութեամբ էութեանն· եւ եթէ միւնոյն է եւ այն եւ այս ասացեալ եւ ոչ մտածութեամբ եւ ոչ խորհրդով անջատեալ.— *Պայծառ եւ հրաշափառ է մերձակայ ոտնից խորհուրդ...:*

Ը.— էջ 927ա.— Նորին Թէոդորոսի եպիսկոպոսի Խօսք երկրորդ, ի ծայտնութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ի ննջումն Աստուածածնի Կուսին Մարիամայ, յորում եթէ մի է Ած· *տէր Յիսուս.— Պայծառ է մերձակայ տուն պատճառ...:*

Ծիշատակարան հին եւ նոր.—

էջ 939ա.— Ի վեցհազարերորդի, երկերիւրերորդի, քսաներորդի, չորրորդի ամի արարածոց աշխարհիս, ըստ յունարէն թուոյ: Ի չորեքհարիւրհնգերորդի ննդեքսներորդի, յերկրորդ ամի թագաւորութեանն Աստուածասէր Թորգոմանեցւոյն Աշէքսանդրի, ի ստոյգ արքունակաց, ի կոստանդնուպոլսի, ի ձեռն Դաւթի հիպատոսի, եւ թագաւորական սեղանոյ կենաւռի, եւ ի ձեռն Ստեփանոսի քերդողի աշակերտիս Մովսէսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի: Արդ մաղթեմ աստուածասէր պաշտօնէիդ սրբոյ սեղանոյ, որք առնոյք աւրինակ յայսմանէ, գրեսջիք եւ զանս գայսոսիկ առ յիշատակ բարեխաւսութեան առ Ած· զի գրեալ եղիցիք եւ դուք ի գպրութեանն կենաց:

Ընդ նմին եւ զառաքելաշնորհ բարեխնապետն Գրիգորիանէս Որոտնեցի մականուն կախեալ ի սէրն Աստուծոյ, աղաչեմ յիշել յաղաւթս հանդերձ ծնողաւքն իւր, եւ Ած·

գձեղ յիշէ։— Հմմտ. առաջին մասը Ցիշատ. Զեռագրաց, Անթիլիաս, էջ 53–54։

Ը.— էջ 939բ.— Տրանիոյն Կիւրեղի Եպիսկոպոսին Ագէսանդրի խաւսք ի Սբ. Աստուածածնին, ասացեալ ի ժողովն Տփխոսոյ, ընդ չարախոսսին Նեստորի.— Գայծառ է մեզ բանս եւ շնորհաւք լցեալ...։

Թ.— էջ 947բ.— Ա[ռա]հաւել վսեհից, դրաւակ զերահուներից, յանհաղթս Քողյակաց, ներունակ դամագիւտից, արշաւակաՆրս վարձաւորաց...։...եւ ապա ամենայնի ապասեալ անուսս խոստողին։

Տաճօր.— ՀԹուի Գրիգորի Մագիստրոսի լինել։ Ցետոյ պարզելով զխօսսն դնէ ընդդէմ երկաբնակաց։ (Տ. Մաւալեանեան, Ցուցակ, էջ 571)։ Տեսնել սակայն աւելի հին Քիւ. 1209 ձեռագիրը, էջ 263։

Ժ.— էջ 949բ.— Սրբոյն Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին Ափրիկեցոց Քարտաճէնի ճառի, դիտողի եւ վկայի, յորմէ որ յապագայսն ոգորմածութեան ճառէն.— Բազումք եւ մեծամեծք են եղեալք ոխերիմք...։

ԺԱ.— էջ 949բ.— Ամբրոսիոսի եպիսկոպոսի Մեդիոլանացոց.— ԵԹէ ինձ ոչ հաւատան, հաւատասցեն առաքելոյ որ ասէ ...։

ԺԲ.— էջ 950ա.— Վկայութիւնք ի սրբոց հարցն եպիսկոպոսաց, զորս ժողովեաց ի յոլովից ճառից, Սբ. եպիսկոպոսին Կիւրեղի Ագէսանդրացի, առ ի յանդիմանութիւն ամբարշտութեանն Նեստորի։ Սըրբոյն Պետրոսի եպիսկոպոսապետին Ագէսանդրի, եւ վկայի, յորմէ որ յապագս Աստուածաբանութեանն գրոց.— Վասն զի եւ ճշմարտապէս շնորհն եւ ճշմարտութիւնն ի ձեռն Քրիստոսի եղեն...։

Էջ 953ա.— Տեսող Ցետուս Խորխորունեաց եպիսկոպոսի սակս անապական զոլ զտէրութեան մարմնաւորութիւնն աՆդստին առ ի կատարած յղութենէ.— Ամէնանուշակ անանձատելի բաղդատութեամբ մշտնջենական ունոյդ հանդիսութիւնն որա-կութեան, հայրութիւնդ գծաւորութեամբ մերունակ ցձաւորեալ յերթակացութեամբ յատկակի եւ չարամանալ անօրինաբար ներգործութեամբ, մարմին անապական, յամէնանուշակ մշտակուսէ, եւ ի վեր քան զհամայնս գոյացեալ ծոց-ածին Հօր նախայատիտեան Որդի, երկնածին մանուկ կուսամօր որդի Աստուած դոլով, վամնդի եւ Աստուածածին կոյս.— Հմմտ. Բ. Հատոր, էջ 543–4։ Նաեւ, Թրգմ. Նախնեաց, էջ 517 (14)։

Էջ 954բ – 960, դատարկ, եւ վերջ ԺԶ. պրակին։

Էջ 961–964, դատարկ, եւ սկիզբն Ա. պրակին։

ԺԳ.— ՑԱՃԱԽԱՊՍՏՈՒՄ.— 4

Էջ 965ա.— Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի ասացեալ ճառս յաճախապատուումս եւ լուսոյր վարդապետութիւնս յապագս յօգտի լսողաց.— Ա – ԻԳ գլուխներու ցանկ։

Էջ 966ա.— Ս. Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի ասացեալ ճառս յաճախապատուումըս, եւ լուսոյր վարդապետութիւնս յապագս ուգտի լսողաց.— Մի է բնութիւն եւ գոյութիւն Աստեղաստուրբ Երրորդութեանն ...։

Էջ 1155ա.— ԻԳ.— Նրանիոյն Սրբոյն Գրիգորի, Խրատ ճգնօրաց եւ ցայցէ համադիսից, որ յառաքինութիւն յորդորեն.— Ամենայն որք հրաժարեցան յաչխարհէս, եւ ընծայեցին Աստուծոյ զանձինս...։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1611

Էջ 1170ա.— Փառք պատիւ եւ գոհութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն։ Շնորհիւ բարերարին Աստուծոյ կատարեցաւ լուսաւոր վարդապետութիւն Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի, զերքս որ կոչի Ճառախրատուտ։ Ի Թուականութեանն Հայոց ՌԿ, նոյեմբեր ամսոյ ԻԸ, աւրն երկուշաբթի, ի վառս Քրիստոսի Աստուծոյ մեր, որ է աւրհնեալ յօրհեան ամէն։

Արդ աղաչեմք զձեզ, ով սուրբ ընթերցող, եթէ հանդիպիցէ սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաչս ձեր զանարժան եւ պանիմաստ գրիչս սր։ եւ որ առէ Ած. ողորմին, ի բոլոր սրտին, բարերարն Ած. քաղցրանայ նորին,

աստ եւ ի հանդերձեալ յաւուրն ահեղին, ամէն։

ԺԴ.— Է՟Ղ 1170բ.— Դաւանութիւն պատուական եւ ցանկալի յոյժ, հաւաքեալ ի մի, ի բազմաց ասացելոց վարդապետաց .— Խոստովանիմ եւ հաւատամ զզուգափառ մխութիւնն, զամենասուրբ երրորդութիւնն ...։

ԺԵ.— Է՟Ղ 1182բ.— Սրբոյն Աբ-ռասի եւ Սրբոյն Աբրա Եփրեմի ասացեալ խոստովանութիւն.— Եւ արդ հրաժարեցուով ի սատանայէ եւ յամենայն խաբէութենէ նորա ...։

Է՟Ղ 1187ա.— Արձակման Աղաւթ-ք, ա-րարեալ մեծի թագուհապետին Գրիգորի.— Ողորմեացի քեզ Աե. մարդասէրն ...։

Է՟Ղ 1188–1200, դատարկ, եւ վերջ Ժ. պրակի։

Է՟Ղ 1201–1202, դատարկ. սկիզբն Ա. պրակի։

ԺԶ.— Է՟Ղ 1203ա.— Ցիշատակ Սրբոց Հայրապետացն, որ ժողովեցան ի կոստանդնուպոլիս, ընդդէմ հոգեմարտին Մակեդոնի. կիւրեղ Երուսաղէմի, Գրիգոր Աստուածաբանի, Գրիգոր Նիւսացին, Բարսեղ Սմաքնեացագործն, Երանելին Երանես եւ Սուրբն Եփրեմ, Եպիփան, Մելիտոն Ասիոյ, Պրակղոս, Աթանաս, եւ Սուրբն Ցոհաննէս, եւ այլ մեծամեծ հայկազունսուսք։

Եւ երանելոյն Սր. Վարդապետին Պօղոսի իմաստասիրի Տարօնոյ, ասացեալ Ընդդէմ ժողովոյն Քաղկեդոնի.— Աստուածային եւ [մեծ] առաքեալն Պօղոս գրէ առ Կորնթացիսն ասելով ...։— Հմմտ. Բ. Հատոր, Է՟Ղ 416–7։

Է՟Ղ 1222բ.— Թէ որպէս պատասխանի կարասցուք առնել այնոցիկ, որ երկու ներգործութիւնս առնեն ի վերայ Տեառն մերոյ եւ փրկչին Ցիսուսի Քրիստոսի.— Աբդ՝ հարց[ո]ւոք զնոսա այսպէս. եթէ երկու բնութիւնքն ղոր խոստովանիք ի Քս. երկոքեանն երկրպագելի՞ք են թէ ոչ ...։— Հմմտ. նոյն, Է՟Ղ 417։

Է՟Ղ 1225ա.— Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի, տիեզերաբոյս եւ իմաստուն վարդապետի, ասացեալ ի դէմ հերետիկոսաց.— Զբնութեանս զանազանութիւնն ըստ ճանչելին ի բնօս Գրիգորիոս Նիւսացին ուսուցանէ մեզ փաբքամ բանիւք եւ հարցաստ վարդապետութեամբ ...։— Հմմտ. նոյն, անդ։

Է՟Ղ 1229ա.— Գլուխ երկրորդ։ Թէ բնութիւն անմարմին, առանց նիւթական գոյութիւն ունի թէ ոչ.— Գիտել պարտ է նախ, եթէ ի քանիս բաժանի բնութիւնն ...։— Հմմտ. նոյն, անդ։

Է՟Ղ 1231ա.— Գլուխ երրորդ։ Ցորժամ խնդիր ի մէջ, թէ ի բնութիւնէ զոր ասեն, անձնօրոք են եւ դիմօրոք, եթէ անանձն եւ անդէմ.— Գա այսուհետեւ ախոյեանն չարութեան, եւ զայրէ զհոս մաղձակից քրիստոնեից, բերէ պարծանօք զրանս հայհոյութեան առաքարին Լևոնի ...։— Հմմտ. նոյն, անդ։

ԺԷ.— ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԱՒՐ ԹԷՈՊԻՍՏԷ.— 2

Պօղոս Տարօնացի

Է՟Ղ 1239բ.— Պատասխանի Պաւղոսի Տարաւնեցւոյ առ Թէոպհիստէ։— Ա.–ԼԴ Գլուխներ։

Է՟Ղ 1240բ.— Պատասխանի Պաւղոսի Տարաւնեցւոյ առ Թէոպհիստէ.— Գոչեաց կաթուղիկէ առաքելական քարոզութեամբ Սուրբ եկեղեցի Աստուծոյ, եւ եթաց զծածկեալ գանձս իւր յաւիտենից ...։— Հմմտ. նոյն, անդ։

Է՟Ղ 1286բ.— ԺԷ.— Սահմանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի Պատասխանի թղթոյն Անտիոքա պատրիարգի, վասն Հօտատոյ Դաւանութեան.— Գերագոյն եւ աստուածային իմաստութեամբն առաւելեալ եւ հանճարով իմաստս զերակայ ...։— Հմմտ. նոյն, անդ։

Է՟Ղ 1323ա.— Լ՟Ը.— Որ ասեն թէ լոկ մարդ էր Քրիստոս.— Աչգոսնելի կերպ տալ Քրիստոսի, եւ մարդ միայն ասել ի խաչին, պատճառէ երկու բնութիւն ասելն ...։

ԺԸ.— Է՟Ղ 1327ա.— Լ՟Ի.— Ց. վարդապետի Սգնկացոյ.— Ցորժամ յանցաւոր եղեւ Աշամ պատուիրանացն Աստուծոյ, հան զնա Աե. ի դրախտէն փափկութեան. իսկ Աղամ եւ Եւա զամս երեսուն ողբացեալ, եւ ապա մերձեցան առ միմեանս, եւ ծնան զզկայէն, եւ զհոյր մի ընդ նմա, կիմաս առնուն ...։ Հմմտ. նոյն, Է՟Ղ 418, [Լ՟Ի]։

ԺԹ — էջ 1333ա — ԼԴ — Ցպազգս զգուշութեամբ Սբ· Պատարագիս· — Մոսկան մարմինք իմ դողութեամբ, սարսափէ անձն իմ հիացեալ··· : — Հմմտ· նոյն, անդ, յանուն Ցովհ· Մանդակունւոյ :

Ի — էջ 1342ա — ԼԵ — Երանելի Եփրեմի ասացեալ վասն Բամբասանաց — Մըթերք սգոյ անաւրէնութեան, եւ աղջամղջին տրտմութիւն, կուտի ի վերայ իմ հանապազ··· — Հմմտ· նոյն, անդ :

ԻԱ — էջ 1350բ — Որք Սբ· Հոգւոյն են ցանկացեալք, եւ աստուածային սիրոյն են բաղձացեալք··· :

Ցանօթ — Ստորին յուսանցքին չնգապիր, «Մանդակունւոյ» : Այս ճառը կը շարունակուի մինչեւ էջ 1355 եւ կը մնայ անաւարտ : Ցաջորդ էջերը, 1356–1368 դատարկ, բացի հետեւեալ փոքր յիշատակադրութենէն·

էջ 1356ա — Կաթուղիկէից Մեկնութիւնս յիշատակ է Ցոհաննէս Առաքելոր դին, որ վաղճանեցաւ Հայոց Թուոց ՌՃԽՋ [= 1697]ին — Հմմտ· Քիւ 922, Բ· Հատոր, էջ 456 :

1073

Ցանօթ — Այս Քիւը կրող ձեռագիրը այժմ կը պակսի : Տ· Սաւալանեան կը ներկայացնէ զայն սակաւ· «Վաղմոս բոլորապիր եւ բամպակաթուղթ, յորում ամփոփեալ կան ժամալիրք, Պատարագամատոյց, Տօնացոյց եւ Պարզատումար, գաղափարեալ յընտիր օրինակէ ի Թվ· ՌՃ (1651) ի յԱմիթ, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Կիրակոսի, ձեռամբ Ցովհաննիսի, ի վայելուն ոէր Առաքելի» (Ցուցակ, էջ 572) : Սոյն ձեռագրին անհետացումը տեղի ունեցած է Մեսրոպ Վ· Նշանեանի տեսչութենէն առաջ, ինչպէս կը հասկցուի Արձանագրութեան Տմմաբէն, ըստ որում 1906 սեպտեմբեր 1–ին, Մատենադարանի յանձնման գործողութեան առեն Բ· 1073 կը պակսէր իր չարչէն (էջ 1) :

1074

ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՑՆՈՑՆ ՔԱՀԱՆԱՑԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ· — 12

Թրգմ· ՍՏ· ԼԵՀԱՑԻ

Տեղի Ռաժբ=1666

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ —

Մաւալ 19×12·5×4 : էջք 702 : Հանդամանք լաւ : Թուղթ հասարակ դեղնորակ : Գրիչ՝ Ցովսէփ Վարդապետ : Գրութիւն՝ խորագիրները, եւ յաճախ գլխակիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24, 27 տող : Նոտրագիր : Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի, կարմրագիծ ղարդակիր եւ լուսանցադրդ գլուխներու սկիզբը· գլխազարդ էջ 190, 332, 597, 615, 6ՅՅ· խորանադարդ էջ 23 : Սեւագրչմ կըննիք, եղծուած, էջ 362 լս· : Կաշեկազմ տախտակեայ դրոչմազարդ : Վահրամեան մատենադարանեայ սկիզբը եւ վերջը երկուսկան Քերթ, մասն Աւետարանի, երկաթագիր գլխգիրկ : Ստացող՝ Իսահակ Վրդ· Մակուեցի :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ —

էջ 1–17, դատարկ, եւ ցեցերէ վնասուած :

էջ 18· — Գիրք Սրբոյն Դիոնէսիոսի

Արիսպագացւոյ, ցաղագս Երկնայինցն Զահանայապետութեան:

էջ 19.— Ցառաջաբանութիւն Գրոց.— Նախ քան զձեռնարկել յերդոլութիւնս՝ արժան վարկանիմ պատճառս արտադրել...:

էջ 23.— Ամենայն տուրք բարիք, և ամենայն պարգեւ կատարեալ, ի վերուստ են իջնալ...:

Ցիշատակարան գրոցս.—

էջ 682.— Շնորհիւ եւ զթութեամբն Աստուծոյ, ես Ստեփաննոս Իւօլացի, յետին ի բանասիրաց...:

Ցիշատակարան Ստացողի.— 1666

էջ 684.— Շնորհ և վայ ամենիշխանեան բնութեանն համագոյ երրորդութեանն և միասնական Աստուածութեանն Հօր եւ Որդւոյ և. Հոգւոյն Սրբոյ, որ էրն ի սկզբանէ, եւ այժմ, եւ յանապատ յաւիտեանս:

Արդ ես տրուպս յամենայնի նուաստ ողի Իսահակ Վարդապետս Մակուեցի, Առաջնորդ վեհափառ աթոռոյն Սրբոյն Թադէոսի Առաքելոյն, աշակերտեալ հոգեւոր ծնընդեամբ սրբազան տեառն Ճակոբայ Կաթողիկոսի ամ. Հայոց յաթոռն գերապահ Սր. էջմիածնի, ներակրթեալ ըստ կարի ի հրահանգս վարժարանի Սր. Աթոռոյն, առ ոտս Սիմէօնի քաջ բարեբնապետին, արարատոյն վերականութիւնն ըստ լեզուիս Հայկազեան գեղեցկայարմար բանիւք լաւագոյն քան զառաջինն, եւ գծրամատանութիւնն, եւ դշաւաքաքանութիւնն, որ ոչ միայ եւ ուղղակի պտանիւր յազգիս մերում, սա ի լոյս էած, յայլոց ազգաց նիւթ առեալ, եւ յիւրոց առատագոյն մտաց, յօրինեաց լուսաշաւիղ եւ դիւրամուտ ներածութիւնս առ ամենայն իմաստասիրական հանճարս եւ պիտութիւնս:

Այս որով ժամանակաւ էր եւ Շնորհալի եւ արդիւնական Ստեփաննոս Վարդապետն Լհհացի, որ բազում գրեանս քարգմանեաց ի լատինացւոց ի հայ բարբառ՝ բարեհեսակ ոճով: Ցորոց մի է եւ դիրքն Դիոնէսիոսի Սրբոյ, որ ի հնոց անտի քարգմանեալ էր, ոչ լիով ըստ մեկնչին, եւ ոչ ուղղակի ըստ բնաբանին, որով ոչ ոք առնոյր դնրբադոյն տեսութեան զճաշակ՝ քաղցրագոյն աստուածաբանութեան սուիերիս: Իսկ սա ըստ տուելոյն նմա յԱստուծոյ, որպէս տեսանէք բարեզարդ յարդարեաց գանմահական ճաշակս, եւ մատոյց ի քիմս մտաց բանականաց:

Որում եւ ես, տրպազդոյս յամենայնի, Իսահակ պաշտօնատար բանի, եւտու գնաքրնել զդերիմաստ տուս աստուածաբանականութեանս, սիրասնունդ եւ նազաբանելի եղբօր մերոյ, Եովսէփ Վարդապետի, ի վանէութեան անձին իմոյ, որքան իցեմ ի նչդեհութեան վայրս, ի սփոփանս հոգւոյս տառապելոյս, եւ ի յիշատակ բարւոյ, եւ ի նչան արձարծման եղբայրական սիրոյ, յաւյաւյայ եկելոց եղբարց: Ցորոց հայցեմ աղերսական դիմօք, զի որք միանգամ վայելէք ի հոգեւոր բուրաստանէս, սրտի մտօք յիշեսջիք զմեղ ի բարի առաջի անմահ զենմանն Քրիստոսի: Եւ ձեզ լիցի փոխարինումն յիշատակիլ ի յուսոյն համայնի:

Եղեւ զրաւ գրոցս ի հազարորդի, վեցհարիւրորդի, ի վաթսնեորդի, վեցերորդի, յեկաւորութենէ Բանին Աստուծոյ, եւ ըստ հայկազեան տումարի, ի Ռձ եւ հնգետասանի, ի Քաւարուրքեանն պարսից Շահ Սուլէմանին, եւ ի հայրապետութեան տեառն Ճակոբայ կաթողիկոսի ամ. Հայոց, յԱթոռ Սր. էջմիածնի:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1769

էջ 686.— Բան ի յիշատակ նուիրողի եւ վայելողի անուանց:

Ի յորդահոսան հոգիարուղիս աղբերէ աստուածաբանական բանից Սրբոյն Դիոնէսիոսի զայս մատեան բաժակիւ Քաքաղուն ղեղուն զովացուցիչն Ղուրբ լիալիր, ընկալեալ ի ձեռին՝ ստացմամբ արդեանց գըրտանցս երեսաց, ես Զաքենց մահտեսի Ճակօբա Աբուլխզրի, մատուցի՝ այսմ մատենի կաթողին փափաքանաց ըղձակատարեմբ պատգեցեալ աշակերտին Ցիսուսի, Մատթէոս Վարդապետի, որդւոյ Զաքազդի հացագործ Առաքելի, որ եւ միաբան Լիմայ Սր. Աստապատի, յամի Շնորհաց հազար ՀՕԹ հարիւր վաթսուն եւ իննեորդի, ամսեանն մայիսի երեքտասանի, ի վայելումն իւր անձին, առ ի յիշատակ իմ եւ իմոյնոց՝ կեն-

դանեաց եւ ննջեցելոց։ Որպէսզի աշակերտեսցուց անուանն Քհստոսի արդեամբ աղօթից՝ ընկալայց զվարձս ջուր ցուբատ բաժակաւ մատուցանողի յանուն աշակերտի։ Եւ որ ոք պատահեալ սմա, թէեւ դուզնաքեայ չահեսցէ զբան առաի յայսմանէ ընթերցանութեամբ, վասն փրկութեան հոգւոյ ընծայողի մատենիս՝ մատուցէ բան մաղթանաց առ այն, որ զմեզ մատոյց մեզ, եւ ի սէր՝ ղինչն մեզ· որոյ մարդասէր ողորմած դթութեանն փառք, ամենամեծ ամենակալ տէրութեանն պատիւ, ահաւոր եւ ամենալոր զօրութեանն ծնրադրական երկրպագութիւն, ի համայն յաւիտեանս եւ յանեղր ժամանակս յաւիտենից մատուցի յամենայն արարածոց եւ ի մէնջ, Ամէն։

ԾԳ
ՌՄ ԾԸ
Ե
էջ 687–702, դատարկ։

1075

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ· — 8

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

Ուդոկիա ՌՃԾԴ=1666

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ —

Ծաւալ 19·5×14×4։ էջք Ը + 404։ Հանդամանք լաւ, բայց վերջին էջերուն լուսանցքները մասամբ ցեցակեր։ Թուղթ բանձր։ Գրիչ՝ Մկրտիչ Երէց։ Գրութիւն՝ խորադիրներուը կարմիր, առաջին տողերը կապոյտ, երկրորդ տողերը բալադոյն, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 21 տող։ Բոլորովիր կանոնաւոր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Գարդագիծ զարդագիրը հատուածներու սկիզբը, իբրեւ ուղղագիծ։ Գունաւոր խորանադարդ, էջ 5, 103։ Կաշեկազմ տախտակէ, դարձեալ, դրոշմազարդ· առաջին կողքի կաշին կոնակէն ճեղքուած։ Դատարկ Թուղթ վերջը երկու քերթ։ Ստացող՝ Մարտիրոս Վրդ· Ղրիմեցի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ —

էջ Ա–Դ, դատարկ, տարբեր Թուղթ։

էջ Ե — Հայոց Պատմութիւն յերիս հատուածս, առացեալ Մովսէսի Խորենացւոյ, ի խնդրոյ Սահակայ Բագրատունւոյ։ Ցանկ Առաջին։

էջ 1 — Աւուն կենդանակերպից երեք ազգ յեզուաց·

Հայերէն	Պարսկերէն	Թաթարերէն	
Ոչն,	Սալի կով,	Օդուզ իլի,	եզ
Ձուն,	Սալի յուղ,	Փարս իլի,	
Եկաւորն,	Սալի խարուղ,	Ղօյան իլի,	Նապաստակ
Խեցգետին,	Սալի աժտահա,	Աժտահա իլի,	վիշապ
Առիւծ,	Սալի մառ,	Իլան իլի,	օձ
Կոյս,	Սալի ասպ,	Աբ իլի,	ձի
Կշիռ,	Սալի դօսպանդ,	Ոյ իլի,	ոչխար
Կարիճ,	Սալի միմոմ,	Փիչան իլի,	խոյ
Աղեղնաւոր,	Սալի մուրդ,	Թաւուխ իլի,	
Այծեղջիւր,	Սալի սէկ,	Իթ իլի,	
Ջրհոս,	Սալի խուկ,	Դօնկուզ իլի,	
Ձուկն,	Սալի մուշ,	Քաազու իլի,	

էջ 2, դատարկ։

էջ 3.— Ի քանիցն Սակրատա պատմագրի առաք գրանս գայս.— *Բարեբաղտ ոմն այր քաջ հոդով ասեմ եւ մարմնով, ըզպատա եւ սուրբ եւ ուշիղս, որոյ անունն էր՝ Գողոիտս…։*

էջ 3.— Ընդդէմ այնոցիկ որք ոչ ընդունին զնմուանս չորեքտասնեաց յանուն Առտուծոյ, որ ասի մատաղ։ Ի Պատմագրացն Զենոբեայ.— *Ի ժամանակս պատերազմին գօրացն Հայոց ընդ Գիլանեանցսն…։*

էջ 4, դատարկ։

էջ 5.— *Զանազատ խաղաղմունս ի քեզ աստուածասիրոյ չնորհացն եւ զանդուլ հոգւոյն ի վերայ քոց խնացուածոցդ զշարժմունքս նոցա ծանեայ ի ձեռն զեղեցիկ խնդրոյս…։*

Ծանօթ.— *Մտորկն լուսանցքին անհարթ գրով.* «Ճիշատակ է ի դուռն Սբ. Ցակոբայ որ յերուսաղէմ»։

էջ 63.— Համեմատութիւն ծննդաբանութեան ազգիս մերոյ ընդ երրայեցացն եւ ընդ բաղդեացւոցն, միմեանս նմանապատկոս, որ կոչի երբ Թաւնոս կոնկորեռոս.— *Հմմտ. Մ. Խորենացւոյ Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1865, էջ 42։*

էջ 103.— *Գրեմ քեզ այժմ եւ որ ինչ առանձին մերոյ աշխարհիս դործ երկրորդ առնելով գիրս…։*

էջ 273.— Մովսէսի Խորենացւոյ աւարտաբանութիւն մերոցն հայրենեաց հատուած Գ.— Ա.— [Մ]ի հնախօսութիւնք եղեալ մերոց աշխարհիս…։

էջ 393.— ԿԼ.— Ողբանմ վերանալոյ թագաւորութեանն Հայոց ի յազգէն Արշակունեաց և գահանայութեանն ի ցեղէն Սրբոյն Գրիգորի։ Ասացեալ մեծին Մովսէսի Քերդողի.— *Ողբամ զքեզ Հայոց աշխարհ…։*

Զի թաւաւորք տիրեալք խիստք և չարաչարք… սովք անթաւք եւ հիւանդութիւնք ցասալիք, ախտք անբուժելիք և մահք մեռելութեան բազմօրինակք, աստուածապաշտութիւն մոռացեալ եւ աստուածին արհամարհեալ, սէր ցամաքեալ եւ չարիք ուռճացեալ, մեղք բազմացեալ եւ ակնկալութիւն վհհնեղոյն յաճախեալ, սատանայ հերհուեալ եւ հրեչտակք տրտմեալ։ Եւ արդ, ով եղբարք, ողբասցուք զմեղ, քէ յորպիսի արանց զրկեցաք, եւ յորքան բարեաց վրիպեցաք, յորպիսի մեծութենէ աղքատացաք, եւ յորպիսի լաւագոյն հարանց որբացաք, յորպիսի վարդապետաց որոշեցաք, եւ յորքան քաղցրահամ աղբերոյ ծարաւ մնացաք։ Աւաղ զմեզ, զի ոչ տեսանին այլեւս քաղցրահաչնչաց կերպարանքն, եւ ոչ լսարբառին հրաժորան լեզուքն, այլ ոչ սեթմանեան զարդիւնաբար հատն, եւ ոչ մատրուականն զուրախարար բաժակն։

Բայց զոհութիւն զարքայօրէն վնոսա Աստուծոյ հոգւոյն. զի քէպէտ եւ մարմնով հրաժարեցին ի մէնջ, այլ իմաստութեամբ հոգւոյն առ մեզ են. քէպէտ եւ քաջ սերմանողքն ննջեցին, այլ սերմանեալն ի նոցանէ ինքեանն բերէ զպտուղն ըստ բանին Քհսուսի. քէպէտ ի տեսութեանց մերոց անջատեցան, այլ անտրտունջ աղաւթիւքն առ մեզ են։ Որոյ վասն յաւիտեանս ամէն.— Հմմտ. Հանդ. Ամս. 1890, էջ 114–5։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1665

էջ 402.— *Արդ եղեւ զրաւ գրչութեան գամատագրիս ի թվականութեանս Հայոց ՌՃ եւ ԺԴ ամին, ի քաղաքն Եւդոկիա, ձեռամբ Մկրտիչ երիցու, առ ի վայելուչն Ղրիմեցի Մարտիրոս Վարդապետին, զոր Տէր Աստ. բարով վայելել տացէ նմա ընդ երկայն աւուրս, խոր խաղաղութեամբ, մինչեւ ի կէտ անտրտում կենօք ամէն։ Հայր մեր որ յերկինս…։*

էջ 403–404, դատարկ։

1076

ՑԱՑՍՄԱՒՈՒՐՔ ՀԱՄԱՌՕՏ (ԹԻՒՐԳԵՐԷՆ). — 1

ԵՐԵՄԻԱ ՉԵԼԷՊԻ

Էջմիածին Ռձլդ=1685

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. —

Ծաւալ 20×15×2·5: Թերթք 175: Հանդամանք բաւարար: Թուղթ հասարակ: Գրիչ հեղինակը: Գրուածքն ամբողջովին սեւ մելանով, միասին, 28–30 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ քայքայուած: Դատարկ թուղթք, 9, 19, 51, 106, 107, 113, 125, 128, 140–175. Թղ. 174ին արմատը միայն կը մնայ. կան նաեւ բազմաթիւ դատարկ էջեր գորս դատ դատ գրել աւելորդ համարեցինք: Գաղաթին կը կարդացուի. «Թուրքիրատ ժողովածու. Ցայսմաւուրք»:

Ծանօթ. — Տ. Սաւալանեան նկարագրուցած է սապէս — Երեմիա Չէլէպւոյ Քէօմիւրճեանց համառօտութիւն ցայսմաւուրի ի լեզու տաճկաց, որ են ճառք 175· օրինակ է բան ինքնագիր հեղինակին, որ ունի յիշատակարան երկար յղ· առաջիկայ դործոյս ուղղելով զբանն առ որդին իւր Գրիգոր Վարդապետ, եւ կնքէ զբանն ըստ այսմ· «Թարգմանեցաւ եւ չարադրեցաւ եւ գրեցաւ սխալոտ ձեռամբ Երեմիայի յանձնկուենան վայր ի Սբ· Էջմիածին, Ռձլդ (1685) թվականի, ընծայելով առ որդեակն իմ տէր Գրիգորիս բարունի» (Ցուցակ, էջ 573):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. —

Թղ· 1–4, դատարկ:

Թղ· 5ա. — Ցայսմաւուրաց ժողովեալ հաւելորդ ի ծի գլուխ տրամատեալ ի լեզու թուրքի ըստ տեղոյն յօդուտ լսողաց ի պահս սրբոց եւ ի փառս Քրիստոսի, եւ այս ցանկ ըստ դիպող ժամուց լիցի առձեռն հուպ առ քնոյ իրրեւ դմակոյկ· զորոյ աչխատողս յիշեսցես ի բարի, որդեակ իմ ընտրեալ, տէր Գրիգորիս բարունի: Իսկ տէրունական նաց ոճից եւ առաքելոց մարտիրոսաց ճգնաւորաց, զի յայտնիք են ամենից ըստ աւուրց յիշատակի, անփոյթ եղեն յինէն, այնմ սակի՝ որ յետին կարգի համարեցաւ:

Թղ· 6բ. — Ցանկ առաջին գլխոյն ըստփոփանք:

Թղ· 7բ. — Ցանկ ծ երորդին սքանչելեօք մահ եւ անուանք:

Թղ· 8ա. — Աստիճոս զալըմ կոպ· չար թագաւորի իշխիմըշըզ քի վարսը ետուտագնէմ էսիր էյլէտի խսրայէլ պալմըն վէ տաճարէ կուռք գտի վէ տօնուզ պիւէ իչէրու կնօթիւրտի թագլիտ էթմէկ իչըն ···:

Թղ· 134բ. — Ցիչատակարան, ԺԴ գլուխ. —

Ով որդեակ իմ ընտրեալ և սիրելի, ընկալ եւ պայս բան բանականութեան՝ ի լեռնորհաց Սբ. Հոգւոյն կրկնապատիկ ընձիւղեալս վայելչաբար· զի քէ հայերէն դայս ժողովեալ բան էր ըստ տեղոյն պատրաստ նիւթ եւ ղեկ որպէս յառաջաբանութիւնն սակաւուք յիշեցի, իսկ որ կրկին եղեւ աշխատանօք ի թուրքի՝ եւ այն եւս ըստ տեղոյն պիտոյանայ, որպէս եւ ի հայերէն ըստ տեղոյն մարթանայ···

Թղ· 138բ. — Թարգմանեցաւ և չարադրեցաւ եւ գրեցաւ սխալոտ ձեռամբ Երեմիայի յանձնկուենան վայրի ի Սբ. Էջմիածին, Ռձլդ թվականի, ընծայելովս առ որդեակն իմ տէր Գրիգորիս բարունի:

Ծանօթ. — Լուսանցքին վրայ կը կարդացուի. «Ի կամս իմ չէր այսքան յերկարել, թէ ոչ՝ թուրքի մարթէր լինիլ մաղուր պուլուր»:

Թղ. 139ա.— . . . և բովանդակն ՃՀԵ ճառ եղեւ ամէն մին Թուրլի մի լէզէք ունի . . . ; Եւ վասն դի այս խոհիլահ եւ խպարէք՝ քան զդրեալսն Յայսմաւուրս առաւելյան եւ ճոխացան, եւ դի նոր է Թարգմանութիւնս՝ Քէպէտ անկարօտից չէ ինչ փոյթ։ Բաւ է։

1077

ՍԱՂՄՈՍ.— 10

Քիլիկ

ՌՀԴ=1624

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Չաւալ 19×14×6։ էջք 536։ Հանպամանք բաւարար. զործածութեամբ աղտոտուած եւ վնասուած. նորոգութիւն կրած։ Թուղթ դեղնորակ։ Գրիչ եւ Ստացող կիրակոս Քահանայ, որդի Լիպարի։ Գրութիւն՝ խորադիրներուը, սկզբնատողերը, եւ գլխատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 17 տող։ Բոլորդիր։ Կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցագարդ՝ դուռնանըու սկիզբը, գլխազարդ՝ կանոններու բուկիզբը, խորանազարդ էջ 11։ Կաշեկապ տախտակեայ զրոշմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դատարկ։

էջ 3.— Մեղա ամենասուրբ Երրորդութեանն . . . ։

էջ 9–10, դատարկ։

էջ 11.— Ա.— Սաղմոս ի Դաւիթ.— Երանեալ է այր . . . ։

էջ 518.— Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ Աղաւթք, զի իւրաքանչիւր անձն հաւատացելոյ առանձին աղօթեցէ.— Հաւատով խոստովանիմ . . . ։

Ցիշատակարան.—

էջ 530.— Փառք քեզ կօօնիքօղ արեդսազոյն կիսաղնոի եւ դժմեսրի արարիչ։

Աւրհնութիւն եւ փառք եւ գոհութիւն եւ ամ. բարերանութիւն հանդերձ երկրպագութեամբ, ամենասրբի ամենասուրբ ամէնաւրհնեալ ամենաքաղաւրս սուրբ եւ երկրպագելի Երրորդութեան եւ մի Աստուածութեան ճշմարտի։

Հաւր ամենակալի եւ Միածնի Որդոյ նորա եւ աւծելոյ նորա Ցիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ եւ Հոգւոյ նորա Սրբոյ։ Որոյ ծառայս անպիտան կիրակոս էի եւ եմ եւ ելից վիճակ եւ ժառանգութիւն, միայն քէ ընկալցի անարժանիս Տէրն. որոյ չընորհիւն յանկ եկեալ կատարեցաւ Սաղմոսարանս հոգեւից մարդարէին Դաւթի։

Քանզի աւրինակեցաւ դա ի Սկրօստոս Սարկաւագ Վարդապետին յաւրինակէն։

Արդ, ով Աստուածասէր սիրելի, եւ տուիցող ցանկալի, եւ քան զակնս պատուականս Սուրբ Հոգւոյն նուագի բաղձալի բանից մարգարէին Դաւթի, որով ամ. կեանք մեր բարեաւ աւարտի։ Եթէ խաչ աւրհնի եթէ եկեղեցի, այլ եւ ամ. քահանայագործութիւն Աստուծոյ եկեղեցոյ սաղմոսեաւ կատարի, եւ պատուի բանք մարգարէին Դաւթի ի հրնչուտակաց եւ ի հրեշտակապետաց։ Նաեւ ամ. հաւատացեալ մանկունք եկեղեցւոյ ի բերան ունին զայդ նուագդ իրրեւ զտին դիւրագիեցուցիչ մաւթ ի քիմս ստանդիեաց։

Եւ ո՞ր բերան յայտնի կարէ կացուցանել զվոյսասանութիւն դաւթին, այլ որ աթոռ ի սիրոյ սորուն, նա միայն պիտի գնաչակ քաղցրութեան նորին։

Բայց սաստիկ աղաւաղեալ թիւրեցաւ բանք Սաղմոսիդ ի ձեռն գրչաց, եւ անհիւթութեան ուսումնասիրաց, եւ խեղաթիւր բառից եւ լեզուաց, եւ այլասացեալ սաղմոսաց, եւ յիրահամարձակաց, որ յանձն ապաստան ի բերան եւս գրեն առանց աւրինակի։

Իսկ ես անարժանս եւ անպիտանս, վատթարս և անպատուղս ի բարեաց, ծառայս

ծառայեցը Աստուծոյ, կիրակոս, ի բազում ամանչմամբ տոչորեալ էի ուղղաբան Սաղմոսարանի, եւ ահա հանդիպեցա ընտիր եւ լաւ աւքնակի։

Սրդ, ոյ մանկունք նոր Սիոնի, որք հանդիպիք յայսմ տաւթ, յիշման արժանի առնէք զիս արժանի, զկիրակոս ստացուղ տաղս որ գրեցի, Քողուքեան զիս արժանի, հայցեմ լինել յաւրն վերջի· մերոյ ծը- Նողաց նախնեաց բարի, նզրարց եւ ջերց եւ ամ· արուի, Տէր համաւրէն ողորմեացի, լինել բարեացն այն արժանի, որ է անճառ մարդկան ազգի, այլ քո ձեռաւդ նոյն լիցի, որ յանդրդող էք մեզ բարի, ամէն ամէն եւ եղիցի։

Դարձեալ յիշեցէք զծնողս իմ գԼիսպա- րըն եւ գմայրն իմ գվարդենին, եւ զհաւ- րեղբարն իմ զՅոհաննէս եպիսկոպոս, եւ զ(յ)ուսուցիչն իմ գՊողոս եպիսկոպոսն, եւ զամ· արեան մերձաւորքն ամէն։

Գրեցաւ ի Քիխս Հայոց Ռշգ, ի Քա- ղիս, ի դուռն Սր· Յոհաննիսին, ի հայրապե- տութեանն տեառն տէր Մինասին, ձեռամ- բըս կիրակոս քահանայիս, որ է անձին իմոյ չի [չարունակութիւնը կորած է]։

Ցիշատակարանի Նորագործեան.—

1.— էջ 57, ստորոտը, բոլորգիր վարժ — Զկրկին Նորոգող Սաղմոսարանիս գմշ- տաւ Սուլքան, գմշտաւ եղիսէն, գմշտաւ Յոհան, յիշեցէք եւ Ա՛ն· ողորմի ասացէք։

2.— էջ 177, ստորոտը, բոլորգիր վարժ — Զկրկին Նորոգող Սաղմոսարանիս գմշտաւ Սուլքան, գեղիսէն եւ գՅոհան յիշեցէք։

3.— էջ 228, յար եւ նման նախորդին։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1733

էջ 535, Նոտրագիր անհարթ.

Ես Վարդապետ Դոկիացի,
որ ի անուն Ղազար կոչի,
գայս Սաղմոսարանս Նորոգեցի,
եւ ի վարձու դրամ ոչ առի·
Ի վայելում Սուրբ Յրնրդեան,
ի դուռն Սուրբ Աստուածածնին·
որ գայս կարդ(և)ա կամ գողս յիշէ,
ով ոք մէկ հայր մեղայ ասէ,
Աստուած այլ գիւր մեղքն չի յիշէ։
Ամէն

Թվի ՌԺԶԲ։

էջ 536, Նոտրագիր, տասնեակ մր տո- ղեր, անկաբեւոր։

1078

Ա.— ՍԱՀՄԱՆՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ.— 8

ԳԱՒԹ ԱՆՁԱՂ

Բ.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱՑ.— 13

ԱՌԱՔԵԼ ՍԻՒՆԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×13×4։ էջք 454։ Գրակք Ը+ ԹԱ։ Հանդամանք լաւ· վերջին մասին լու- սանցքը վնասուած դեղերէ։ Թուղք հաստ- բակ։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնա- տողերը, եւ յաճախ գլխագիրները կար- միր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 29, 34 տող։ Նոտրագիր։ Համաւտաղութիւնք առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմա- զարդ։ Դատարկ Թուղք սկիզբը երեք Քերթ։ Ստացող՝ Թէոդորոս պարտ· Յոթե- նացի։

Ա.— ՍԱՀՄԱՆՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

էջ 1ա.— Դաւթի հառմնծի եւ ամենայն փիլիսոփայի, ընդդէմ չորից առարկու-

քեանց Պիհրան իմաստակի, եւ Սահման եւ Տրամատուքիւն իմաստուքեաւն.— *Որք մ-անպամ իմաստասիրութենան տենչեան բանից ...*։

Էջ 88ա.— Ընդ այսոսիկ եւ առաջիկայ բան իմաստնոյս.— *Ամենայն չար տանջելի ...*։

Էջ 89ա.— Դաւթի փիլիսոփայի Առածք հինգ, թէ զինչ արդեօք իցէ սահման ստորագրութիւն, եւ ստորադրական սահման, եւ կամ ի սոցանէ զոյս ումանս վիճակեցան ի գոյիցն.— *Արդ՝ սահման է բան համառօտ յայտնիչ դոյացութեան ...*։

Բ.— *Էջ 95բ.*— Մեկնութիւն Դաւթի փիլիսոփայի որ ի կատարումն ոտրին տաղ, որ վասն փորձանաց իմաստութեան, ասացեալ Տճառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի, ի խնդրոյ ուրեմն Ստեփաննոսի սիրոզի իմաստութեան.— *Զխնդիր հոգեւորական ...*։

Ծանօթ.— *Կր մնայ անաւարտ։ Էջ 108բ –120, դատարկ։*

Գ.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱՑ.— Առ. Եպս. Սիւնեաց

Էջ 121ա.— Տէր Առաքելի եռամեծի, եւ ֆաջ եռեւտրի, եւ անյաղթ փիլիսոփայի, աշակերտի երիցս երանելոյն Գրիգորի տիեզերալոյս վարդապետի։ Արարեալ բանս խրատականս եւ ոգեշահս, եւ հանճարս իմաստասէրս ի մեկնութիւն Սահմանաց գրոց, ի յիշոյ մադթանաց ումանց բանասիրաց եղարց հարազատաց ընդիմ աշակերտաց.— *Սահման քէ քանի նշանակութիւն ցուցանէ ...*։

Դ.— *Էջ 422ա.*— Նորին բարոզ վասն եկեղեցւոյ ժողովրդեան, ի բանն. Սեաւ եմ եւ գեղեցիկ, դստերք Երուսաղէմի, որպէս զվրանն Կեդարու եւ զխորանն Սողոմոնի ...։— *Նախ պիտելի է, զի սուրբ եկեղեցի, որք են ժողովուրդ քրիստոնէից, հոգեպէս դուստր եւ հարսն կոչի Աստուծոյ ...*։

Էջ 430ր.— Վերջերոյդ կիւրակէիցն Քառասոյ այգոյն վասն արիութեան եւ գործոց, ի բանն. Ընդէ՞ր կայք զօրս ցերեկ դատարկ ...։

Ցիշատակագրութիւն.— 1762

Էջ 437բ, նոտրադիր տարբեր.— Զառացօղ գրոյս ղՍրբոյ Աթոռոյս Երուսաղէմի պատրաստող, Տարօնեան ի գիւղէն Կորնայ Թէոդորոս Վարդապետն յիշեցէք ի տէր, որ նա զդիրքս յիշատակ ի գրքատունն Սրբոց Ցակոբեանցս։ Եւ ըստ իւրոյ կտակին չունի այլ իշխանութիւն հանելոյ զսա ի Սրբոյ Աթոռոյս։ Եղեւ ի Թուին ՌՄԺԻ։

Էջ 438–454, դատարկ։

1079

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱՑ.— 14

ԱՌԱՔԵԼ ՍԻՒՆԵՑԻ

(ԹԷ· ԳԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×2·5։ Էջք 254։ Համամանեք լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրիչ՝ Սաֆար Ջահրնկալ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ գլխագլխերները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 34 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ։ Կնիքներ, էջ 1, երիցս, «Վարդան Ծո· Քհ·», սեւագրուչմ։ Սեւագրուչմ, բոլորչի, «Քհ· Ծո· Յովաննէս Վարդապետ, թիլ· ՌձլԳ», էջ 250ր։ Ստացող՝ Յովհաննէս Վարդապետ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ —

Էջ 1, գրչափորձեր եւ կնիքներ։

Էջ 2, դատարկ գրեթէ։

էջ 3, այլեւայլք, անկարեւոր։
էջ 4, դատարկ։

էջ 5ա.— Տէր Առաքելի եռամեծի եւ ֆաջ եռետորի եւ անյաղթ փիլիսոփայի, աշակերտի երիցս երանելոյն Գրիգորի տիեզերալոյս վարդապետի։ Արարեալ քանս խրատականս ոգեշահս, եւ հանճարս իմաստասէզս, ի Մեկնութիւն Սահմանաց գրոց, ի յիղձ մաղթանաց, ոմանց բանասիրաց, եղբարց հարազատաց ընդին աշակերտաց.— [Մ]ահման թէ քանի նշանակութիւն ցուցանէ...։

էջ 231բ.— Նորին տէր Առաքելի, Սիւնեաց եպիսկոպոսի, ի տեսութիւն բանին որ ասէ, Ամենայն չար տանջելի։

Ծանօթ· Գրչէ, էջ 248–249, ստորին յուսանցքին· «Այս տեառս դ ասղ է, զիտացիր որ անմեղադիր եղնաս· ես կու կոկինք մոռացա արա(ղ)ինն չի զարկի կպաս կոկինն ու կտոր կտոր էրաց· վա ինձ մեղաւորիս»։

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 250ա.— Ջմեղուցեալ եւ զանարժանս եւ զծրագրող խմաստասիրական ասիեստս, ժերոյ հայկազնի փիլիսոփային Դաւիթ եւ մեկնողի սորա Առաքելի Սիւնեաց վարդապետի, զԱՓաթար սուտ անուն ջահրնկալս-յիշես ի Քս· ով սուրբ բարւոյն եւ դու յիշեալ լիցիս, ամէն։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1694

էջ 250բ, Նոտրապիր անհարթ.— Ցիշատակ է դիրքս Ծովհաննէս Վարդապետին ի Սբ· յերուսաղէմ, ի դուռն Սբցոյն Ցակոբայ՝ աքոռոյն սմ· Հայոց· Թվ· ՌՃՆԳ։

էջ 251–253, դատարկ։

էջ 254, Նոտրադիր, տարբեր քանդքով.— Ներբերդեցի խոճայ Մովսէսն ամէն տարի բեռ մի ցորեն եռուր Շնքցու վանիցըն· Աբ· ողորմի աստցէք· ամէն։

1080

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ (ԹՈՐԻ).— 4

(ՃՋ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատեան 20×15×1։ Թերթք 60։ Հանգամանք լաւ· Թղ· 26 եւ 28 վարէն մաս մը կըտրուած· Թուղթ կոկեալ։ Գրուքիւն՝ խոշագիրներըը, սկզբնատողերը եւ դիմագիրներր կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 25 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրուքիւնք գրեթէ սովորական։ Կազմ կիսալաք խաւաքարեայ։ Կազմէ ժամանակ թուղթերը սխալ դնեցուած են։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ· 1ա.— Պատմութիւն մեծի աշխարհակալին Ալէկսանդրի Մակեդոնացւոյն՝ վարուցն եւ ֆաղուքեանն.— Իմաստուն Եդիպատացւոց՝ երկրի եւ ծովու չափոյ հասեալ, եւ զերկինդ աստղս քրեալ, աւանդեցին սմ· աշխարհս...։

Ծանօթ.— Սոյն ձեռագիրը չկը պատրանակ Ալեքսանդրի Պատմութեան չատ համառօտ բնագիր մը եւ կաֆաներ, նոտրագրուած սեւագեղով։ Թուական չունի։ կաֆաներու բնագիրը համընթաց է Բ· օբինակին (Սիոն, 1953, էջ 163)։

1081

ՄԵՆՏՈՐ ՄԱՆԿԱՆՑ.— 1

Թրգմ. Տ. Հ. Թ. ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×1: *Էջք* Դ+317: *Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն ամբողջովին սեւագրակ մելանով, միասիւն, չեղագիր: Կազմ կիսաալիք խաւաքարտեայ:*

Ծանօթ.— Տպուած է Երուսաղէմ 1867 ին:

Էջ Ա.— ՁԱԿԱՏ.

Մենտոր Մանկանց կամ Առաքինութեան ճամբան: Թարգմանեաց Տիգրան Հ. Թ. Սաւալանեանց Զմիւռնացի: Ի Զմիւռնիա, 1847:

Էջ Գ.— Ճառաքաղ.— Այս գեղեցիկ գրքին նպատակը եւ պատուականութիւնը...:

Էջ Դ.— Ծանօթ. Թարգմանչի. ինքնով ձեռօք սրբագրեցաւ եւ յարդարեցաւ աշխարհաբառ լեզուն ի թարգմանութեանն:

Էջ 1.— Մենտոր Մանկանց եւ Երիտասարդաց: Ներածութիւն:

Էջ 305.— Ցանկ:

1082

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՄԻԱՑԻ.— 4

Մխիթար Գոշ

Սէջով, Պօղտան ՌՀ=1621

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19·5×14×6: *Էջք* 614: *Հանդամանք լաւ: Թուղթ բանձր: Գրիչք՝ Մեսրոպ Վրդ. կաֆայեցի եւ քեռորդին՝ Ներսէս: Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 20 տող: Նոտրագիր անհարթ: Համառօտագրութիւնք առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ: Պահպանակ թղթեայ սկիզբը և վերջը երկուական թերթ, անկիւնաւոր երկաթագրով, մասն աւետարանի: Ստացող՝ Մեսրոպ Վրդ. կաֆայեցի:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–2, *դատարկ:*

Էջ 3.— *Նախադրութիւն Սուրբ Մարգարէին Երեմիայ, ասացեալ Մխիթար Վարդապետի: Այգնեա ցիսուս.— Մարգարէական գիրք է Երեմիա, որ ասացաւ ի ժամանակս Յովսիայ որդւոյ Ամոնայ թագաւորին Յուդայ, եւ Յովակիմ որդւոյ նորա, եւ Սեդեկիա որդւոյ Յովսիայ, որ թագաւորեաց ի Յուդա եւ ի Երուսաղէմ, մինչեւ ի գերութիւն Երուսաղէմի, որ եղեւ ամի ՀԺԱ: Եւ եղեւ ի ամի ԺԳ Յովսիայ որդւոյ Ամոնայ թագաւորի Յուդայ, եւ ի ամի ԺԱ Սեդեկիայ որդւոյ Յովսիայ թագաւորի Յուդայ, մինչեւ ի կատարումն ամի ԺԱ Սեդեկիայ որդւոյ Յովսիայ թագաւորի Յուդայ, մինչեւ ի գերութիւն Երուսաղէմի ամսոյն Ե:*

Էջ 10.— *Համառօտ Տեսութիւն Մեկնութեան Մարգարէութեանն Երեմիայի: Այգնեա Հոգի Աստուած.— Գաւազանն Աստուծոյ որ եղեւ ի վերայ Երեմիայի...:*

Ծանօթ. Գրչի.— Էջ 22–23, *ստորին լուսանցքին.— Աղաչեմ զնիթերծողդ, որ այսչափս մեկնութիւն հաղիւ զտի բաղում տանջանօք, մի մեղադրէք, եւ ղմեսրոպ ծրդոլս յիշեցէք ի Քրիստոս, ՌԿԹ [= 1620]:*

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի, Էջ 46–47, *ստորին լուսանցքին, կարմրագեղով.— Մեսրոպ գծող տառիս ՌԿՀ [= 1619] թվիս. եպիսկոպոս եւ վարդապետ լոհ:*

Էջ 62–63, *ստորին լուսանցքին, սեւագեղով.— Ջտացող եւ գծող Մեսրոպ կա-*

ֆայնցի Վարդապետ, ՌԿՀ Քվ. յիշեցէք ի Քրիստոս։

էջ 116, ստորին լուսանցքին, սեաւ-գնդով։— Յիշեցէք զծերոյս Ներսէս ՌԿՀ։

էջ 200–201, ստորին լուսանցքին։— Ո՛հ զեղխելի գներսեաս, ծերոյս յիշեցէք, ով ուսումնասէրք։

էջ 226–227, ստորին լուսանցքին, կարմրագիր։— Ո՛հ եղկելի Մխոյոպ, ՌԿՀ, կու գրեմ։

Ծանօթ.— էջ 319–320 դատարկ ձգուած, ըստ երևոյթին օրինակին Քերի ըլլալուն պատճառաւ։

էջ 344–345, ստորին լուսանցքին, սեաւգնդով։— Զներսէս սուտ ծերիչ յիշեցէք ի Տէր, աղաչեմ զձեզ, ով ուսումնասէրք։

էջ 449, ստորին լուսանցքին, կարմրագնդով։— Մխոյոպ ծերոյ ՌԿՀ։

Ծանօթ. Գրչի.— էջ 478–479, ստորին լուսանցքին, սեաւգնդով։— Վո՛վ եղբայր, անհեղգդիր լեր, պակասալն չի գտաջ ի Մեկնիչն. ով եղբայրք, անհեղգդիր լերուք, եւ դիծողս յիշեայք։ Գարաչ կը մնայ 479րդ էջին երկու երրորդը։

էջ 554.— Պատմութիւն Գերութեան Հրէաստանի։— Քսան եւ մի ամ էր Սեդեկիայ Արքայի...։

էջ 563.— Գիրք Բարուխայ Մարգարէի։

էջ 585.— Սրբոյն Յերեմիայի Մարգարէի Ողբ.— Նման իմն առնէ մարդարէն այնոցիկ որ հիւանդաց հնարին գառողջութիւնն գնոջ...։

էջ 605.— Ազաւթ Յերեմիայի Մարգարէի, յետ ռազալոյ զգերութիւնն Յերուսաղէմի.— Յիշեայ Տէր որ ինչ անցք անցին ընդ մեզ...։

Յիշատակարան Գրչի.— 1621

էջ 606.— Զծոյլս ի բարիս, եւ զարագիս ի չարիս, լոկ անուամբ միայն Մեսրոպ կաֆայեցի սպասաւոր բանի, բաղում ջանիւ զայսչափ մեկնութիւնս ի լոյս հանի կարի հին օրինակէ, կարծեմ Քէ յօրինողն գրած է մեծին Գօշ Մխիթար Վարժապետի, որ եւ Մեկնութիւնս նորա արարեալ է։ Այսպէս հին եւ փառեալ ու եղծեալ պտի գմեկնութիւնս։ Որ եւ բազում խնդիրս արարի յազգս Մեկնութեանս Ցերեմիայի, որ եւ լսել եմ ի ինդիր կաֆայու մինչեւ ի Էջմիածին Վաղարշապատն, ի Տեր Վիրապն, եւ Սաղմոսավանքն, ի Սանահին եւ Հաղպատն, ոչ գտի։ Ետու եկի Լեհաց տունս եւ ոչ գտի։ Գնացի մինչեւ Հալապ եւ ոչ գտի։ Դարձա Հալապ ի Կեսարիա եկայ, եւ անդ գտի զօր օրինեաց անձն իմ, մի ոմն ի բանասիրէ, Սասըցի Ազարիա վերակոչեցեալ։ Բայց խիստ էր եղծեալ յօրինակն։ Ապաւինեցա Աստուած, մտի ի քննութիւն ՌԿՀ Թէականի, ի Տօմարդու Վանքն Սր. Աստուածածնի, և աւարտեցի զսայ ՌՀ (= 1621) Թվիւն, Գօղտանա յերկիրն ի Սէջով Սր. Օգսէնդ Վանքն։ Զօրս գտա ի Մեկնիչէ, եւ զորն ամմասր մտաց իմոց չարադրեցի, եւ զորն ոչ գտա պարապեալ Թողի։ Աղաչեմ գյաղաղարդողդ ըզյիշատակս իմ գրեսցիք, եւ գաչխատութիւնս իմ մի եղծուցանէք, զի եւ ձերն գրեսցի ի գպրութիւն կենացն, ամէն։

Այլ եւ գթերամարժ գրչակս գներսէս գրող յայսմ տառիս, որ եմ էվերդորդի տէր Մխոպոպ ֆայ բարուխապ[եան]ի, յիշեսջիք ի Քրիստոս, եւ զուք յիշեալ լինիք առաջի աՀնդ առնէին Քրիստոսի։ Զոր եւ ես բազում աչխատանք ի վերայ սորա քաչեցի, զոր գրընցի, եւ սրսալեցի։ Աղաչեմ զձեզ, ով ընթերցողք, որ խոչորութեանս եւ սղայանաց չի մեղադրէք, զի կար մեր այս էր, եւ յօրինակն խիստ հին էր։ յօր կլար որ բ տող գիր ճորով կու գրէին։ Աղաչեմ զձեզ, ով ուսումնասէրք, որ գներսէս յիշէք, զի եւ դուք յիշեսլ լինիք։

Քէ գպիր ես կարդա, Քէ չէ գիտ տուր եւ հաղայ։

Ծանօթ.— Այս վերջին խօսքը կը վերաբերի այն տողերուն, զոր գրած է փոխարինակիր եւ դիծուկէտ ծածկագրերով, որոնք ընդդծուեցան մեր կողմէ։

էջ 609–614, դատարկ։

1083

ՆԱՄԱԿԱՆԻ (ԺԹ. ԴԱՐ)

ՄԿՐՏԻՉ ՎԱՐԴ. ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×16×1·5: էջք 224: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստաբուկ: Գրութիւն ամրողջովին սեւորակ մելանով, միասիւն, 20 տող: Շնդադիր: Համառօտագրութիւնք դրեթէ սովորական: Կազմ կիսակաշի խաւաքարտոնաձ:

Ծանօթ.— Տ. Սահակեանն ներկայացուցած է սակաւ «Պատճէնք մուրհակաց, նամակաց եւ կոնդակաց դրեալ յաւուրս երկոցուն պատրիարքաց Սբ. Աթոռոյս» գաբրիէլի եւ Զաքարիա, հաւաքեալ ի մի ջանիւք Մկրտիչ Վարդապետի Արծրունեան Բաղիշեցւոյ յամի 1845: Գտանին ի սմա եւ վերկայականք զանազան, նամակն գրեալ առ Ծովհ. կաթ. յիջմ. վասն անցից Սրբոյ Համբարձման վանացն մերոց. օրինակ նամակաց դրեալ ձեռամբ Մկրտչեան տէր Ծովհան քահանայի Ջմիւռնացւոյ» (ծուցակ, էջ 576):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ձակատ, էջ 1.— Լիճ Ընտիր Նամակաց· Զորս ժողովեալ եւ հաւաքեալ առանց այլայլութեան, եւ դրոս ուղղեալ եւ սրբագրեալ, եւ դրոս բաղումս չարաղրեալ յարմարական պարզ ոճով, յաղագս կարեւոր ժամանակի պիտանաւորութեան առ ի դիւրաւ չարաղաղել զրանս արդասաւորութեան ի գրութիւն զանազան նամակաց:

Աչխատասիրեալ տ. Մկրտիչ Վարդապետի տէր Մարտիրոսեան Բաղիշեցւոյ, ի մխարանութենէ Սրբոյ Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռոյն: Ի պատրիարգութեան Սրբոյ Աթոռոյն Երուսաղէմի տեառն Զաքարիայ սրբազան արքեպիսկոպոսէ Տարօնացւոյ:

Ցամի Տեառն 1845, դեկ· 19, յԱթոռն Սրբոց Յակովբեանց Առաքելոցն՝ որ յԵրուսաղէմ:

էջ 2–4, դատարկ:

էջ 5.— Վասն վազգի տանց բնակողաց:

էջ 6.— Վկայական վասն աղքատաց:

էջ 11.— Օրհնութիւն եւ ծանուցում եպրեմ կաթողիկոսի:

էջ 29.— Օրինակ մուրհակ տալոյ:

էջ 33.— Օրինակ դրութեան՝ զոր գըրեցին սրբազան պատրիարգունք Սրբոյ Աթոռոյս Երուսաղէմի, Գաբրիէլ Արքեպս· Նիկոմիդացին, եւ մեծին Պօղոս նախկին պատրիարգ Պօղոս Արքեպս· Անդրեանուպօլսեցին առ ատտուածարեալ սրբազան կաթողիկոսն ամ· Հայոց՝ տէր Ծովհաննէս կարբեցին ի Մայր Աթոռն Էջմիածին.— Բաղեփաս տէրութիւն ձեր ի 1837, յապրիլ 10 փրկչական թիւն, որդիութեան եւ խաղաղութեան ոգւով յատուկ կոնդակ առաքեալ էիր առ մեզ···: Ողջ լեր ո՛ պորովադութ հայր սրբութեան ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցւոյ եւ ի մխիթարութիւն աթոռոյնոցս ամենեցուն· ի 1839, ի սեպտեմբեր 23, ի Սբ· Երուսաղէմ:

էջ 54.— Գիր առ ժողովուրդն Դամասկոսի:

էջ 55.— Գիր ազերսանաց ի Մխիթարեանէ Սրբոյ Մայր Աթոռն Էջմիածնի առ տէր եղիազար սրբազան Կաթուղիկոսն Սրբոյ Երուսաղէմի.— Աստուածպահպանեն բանական անդաստանաց քրիստոնյան մեչակիդ···

էջ 59.— Նամակ յեղիազար սրբազան Կաթուղիկոսէ Սրբոյ Երուսաղէմի առ Կոստանդինուպոլսոյ արեւմ· լուսաւորչական եւ ամերայս եւ առ հասարակ ժողովուրդս.— խոյսուտիւ եւ աստուածամիծար, հրաշապարոյր եւ աքանչելապայծառ···: Գրեցաւ օրհնութեան գիրս ի Սբ· Երուսաղէմ ի քրուէն Հայոց ՌՃԺԵ [= 1666], ի դեկ· իգ:

էջ 117.— Սրբապատմաբ մխիթարեան

լրութեան մեծանուն պահի Սրբոց Յակոբեանց բարձրագոյն աթենէոնի, եւ բարեբարտ վարդապետաց, արժանաւորդ սիրելեաց ամենեցուն յաւերժական խնդութիւն եւ սէր։ — Զոր օրինակ յաչխարհիս անցաւոր են կեանք մարդոյ։ ։ ։ այլ եւ դուք որք հնազանդիքն ամ. սիրով, ողջ լերուք։ 1839 սեպտ. 13, ի պատրիարքարանն ի Կ. Պոլիս։ — Պատրիարք Կոստանդինուպոլսոյ Յակոբոս Ալթեպա։։

Էջ 222–224, դատարկ։

Յաձօթ։— Ձեռագրիս պարունակած անհամար գրութիւններէն քանի մը հատը միայն յիշեցինք իբրեւ նմոյշ։

1084

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ (ՓՈՂՈՎԱՏՈՑ). — 5

ԼՈՎ ՌՈՒԳ=1604

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։—

Ծաւալ 19×12·5×6։ Էջք Ը + 1081, ոչ ուղիղ, արաբական քուանչիւններով։ Գրակք է–Թ, ԻԸ–ԼԱ, ԺԹ–ԻԱ, Ժ–ԺԷ, ԻՒ–ԻԷ, ԼՒ–ՄՒ, այսինքէ զոյ են է–ԺԷ, եւ ԺԹ–ՄՒ, կը պակսին Ա–Զ, եւ ԺԸ. է եւ ՄՒ պրակներն են։ Հանգամանք անքաւաքար, չատ տեղ վնասուած, նորոգութիւնն են։ Քարկուած, դարձեալ վնասուած, պրակներ սխալ դնուղուած։ Թուղք բարակ եւ ոչ տոկուն։ Գրիչ եւ Ստացող Ղազար Դպիր։ Գրութիւն՝ խորագիրները, ղլխագիրները եւ մասամբ լուսանցագրութիւնները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 40 տող։ Նոտրագիր չափազանց մանր։ Համաձօտագրութիւնք բաւական տուտա։ Գունաւոր զարդագիր եւ լուսանցազարդ գլուխներու սկիզբը։ Կաշեկազմ տախտակեայ։

Յաձօթ։— Տ. Յաւետարանեան ասպէս ներկայացուցած է. «Ոսկեփորիկ, զոյս անուն կոչեցաք դձեռագիր մատեանս, յորում ամփոփեալ կան անթիւ եւ անհամար հատուածք բանից եւ հեղինակութիւնք ազգի ազգի ի վերայ բազմացեղ նիւթոց, փիլիսոփայական, աստուածաբանական, կրօնական, աշխարհագրական, քիմիականական, տրամաբանական, արհեստական, եւ բժշկական, բարոյական, եւայլն եւայլն, դրեալ ամենամանր նօտրագրով ի մէջն եւ ի լուսանցս ի ստորեւ եւ երկուստէք, որք կարծին խոշորացուցի առ ի անասլիք ընթեռնուլ։ Ջամենայն զպարունակեալսն մի առ մի նշանակել անհնաբին է, քանզի բազմաց առ չլինելոյ վերնագրի՝ դժուարին է պուչակել զհեղինակսն. զայնոսիկ եւեթ զորս ոչ պտաք յայլ ձեռագիրս, կամ զնշանառութեան միայն նշանակեացուք առընթեր հղեալ զԹուռաճեանոյ էջիցն իւրաքանչիւր» (Ծուշակ, էջ 576)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ։—

Էջ Ա–Ը, տարբեր նոր Թուղք։

Էջ Ա, տոմարական մանրուք։

Էջ Բ, ճանկ։

Էջ Գ–Ե, դեղաբանական գիտելիք։

Էջ Զ–է, դատարկ։

Էջ Ը, յիշատակագրութիւն։

Էջ 1, չեղագիր վերի լուսանցքին. «Ծովհ. Որոտնեցւոյ ի բանն, ի սկզբանէ Տէր ղերկինք հաստատեաց»։

Էջ 30ա։— Ցաղագս երկնային չարժմանցն։ Նըւաստ Ծոհաննէսի եզնկացոյ չարադրեալ յիւաստոց բան, ի խնդրոյ բարեպաշտ եւ երկիղազարդ պատանւոյն Գր. Վաղքանկա։

Ի։— Էջ 39ա։— Խրատ ոգէշահ, զոր ասացեալ է գծնազգեաց միայնատուրիմ, հօրն Յովաննիսի Գառնեցւոյ։— Ծառայակիցս ձեր ի Ջս. Ցս. Յովաննէս Գառնեցի, հարցանեմ զողջոյնէ ։։։

Իա։— Էջ 43ա։— Խրատ հոգեւոր ծոհաննէս Պուռզ Վարդապետի ասացեալ։— Ախար ախ. զմարդն հոգի եւ մարմին, եւ զարուբարեաց ։։։

ԻԲ.— էջ 47ա.— Խրատ վասն կիրակէի.— *Մի՛ աշխատիր որ է կիւրակէ*...։

ԻԴ.— էջ 48ա.— Խրատ վասն Աղօթից.— *Ամենայն վարուց եւ առաքինութեանց սահման եւ չափ եդաւ, իսկ վասն աղօթից ոչ ուրուք երեւի ի գիրս բաւ եւ սահման*...։

ԻԴ.— էջ 56ա.— Սահմանիմ և կանոնիմ, զոր եդին աշակերտք Քրիստոսի յետ վերադարձոյ Տեառն.— *Վարդապետութիւն Առաքելոցն զինի վերանալոյն Քրիստոսի առ Հայր ի յերկինս*...։

ԻԵ.— էջ 58բ.— Դասաւորութիւն Սբ. երրորդութեանն Գրիգորի Նարեկացւոյն։

Ծանօթ.— էջ 71բ չարունակութիւնը կը դտնուի ծ պրակին մէջ, էջ 220։

ԻԶ.— էջ 220ա.— Մենոնի Խթիխն ՏՈՒՄԱՐի, զոր խնդրեաց Թոմա Վարդապետ Մեծոփա Վանից ստանաձարկեալ Սբ. Ուխտին, եւ սիրով գնայցաւծս ետրա կատարեալ ծակոբ Վարդապետի Ղրիմեցոյ։

էջ 293ա.— Տօմար արբայական, *որ է յոյժ դժուարիմաց բայց միայն վարժեցն*։

ԻԸ.— էջ 316ա.— Նաւաստ Ծռհանցէս Վարդապետի ընկերացոյ, որ եւ Մարծորեցի, արարեալ ՀԱՄԱՌՕՏ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐԲԱԿԱՆԻՆ.— *Մի՛շտ բաղձանք բանին բնաւորեալ է յոգիս բանականաց*...։

ԻՐ.— էջ 385ա.— *Ամ. ոք զգիբս աստուածային ի ձեռն առնուցուն, նախկի զմայկայրութիւն նորա ընթեռնու, եւ նովաւ հասու լինի*...։

ԻՔ.— էջ 390ա.— Վասն Դատաստանաց.— *Իսկ դիտելի է, զի կրկին իշխանք եւ եւ դատողք երկրի*...։

Լ.— էջ 393ա.— Հրց. *Զի՞նչ է մեղք ընդդէմ Հոգւոյն որ ոչ թողցի*...։

ԼԱ.— էջ 305բ.— Սարգիս Վարդապետի ասացեալ է բանս.— *Բազմաց յաւաքաղոյն ի հարցն մերոց եւ ի վարդապետաց ուղափառաց փոյթ պնդութեան եղեւ քաւտագով լինել ճշմարտութեանն*...։

ԼԲ.— էջ 396.— Իգնատիոսի եպիսկոպոսի։

ԼԳ.— էջ 397ա.— Վասն ցուցանելոյ զսահմանս իմաստասիրութեան...։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— էջ 400բ.—

Ով եղբարք, Քէ քնոյ եւ զինոյ էք սիրեալք,
կամ այլ հիւթոց ըստ յաչխարհի,
այս բանքս քեզ լեն պիտանի,
մի աչխատիր զուր եւ անոտի.
այլ զերբ ի բաց, ուստ զըմպելին,
սփռեա զոտովդ ի յանկողին;
Բայց Քէ ախորժես մտաւոր,
Թափեա ի քէն զհոտ աղցաւոր,
եւ սուրբ սրտիւ անկեղծաւոր,
մխնա յիմաստս հոգեւոր։
Մեծ վարդապետք աստուածարան,
սուրբ իմաստուն եւ սրբազան,
ի մեղաւոր Ղազարէս անարժան,
առընկալէք զործս արդարութեան;
ի յաղէս անհամական,
որ եմ կոխան որդոց մարդկան,
ընկալէք զանձ անմահութեան,
վասն ձերինըդ սրբութեան։
Ի հողոյս հատաբարկան,
ընկալ ոսկի սուիերական,
ի յաղթերէս պղտորական,
ընկալ եւ զոյր ծուր սրբական,
ի ծառոյս զառնաբերական,
ընկալ պտուղ զարմանական.
զսա վայելէք հաղարամեան,
առողջութեամբ ուրախական։
Ինձ յիշատակ, եւ իմ ծնողեան,
եւ իմ ուրհնեալ չառաւիղեան,
զերեսս ձեր առնեմ կոխական,
որ զիազարս յիշման առնէք աթոռան։

ԼԴ.— էջ 401ա.— Խրատ առակաւոր քանիւք պէսպէս ու ազգի ազգի կերպարանօք, ի պէտս կարեաց խօսել ի դէպ ժամու ի հոգեւորն ու ի մարմնաւորն.— *Թագաւոր մի կարմեաց սեզան դնեսպանաց, եւ առեալ մատուրծաց ժողով, եւ զկաչինք դրին ի յաղոց ի մէջ չուկային. եւ ի մէջ գիչերին ժողովեցան չունք քաղաքին ի յուտել ըստ կաչիքն*...։

Ծանօթ.— «Վարդանայ Առակք, *Քըւով իբրեւ 30, եթէ խցեն ամրողջ նորին Վարդանայ Վարդապետի*» (*Տ. Սաւալեան, Ցուցակ*, էջ 578)։

ԼԵ.— էջ 404բ.— վաթՔ Սբ. Հարացց .— *Ասաց հայրն Դանիէլ*...։

ԼԶ.— էջ 405ա.— Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ է Հանդուրկս վասն ուրախութեան մարդկան.— Ադամ։

ԼԷ.— էջ 408ա.— վասն շնորհաց Հոգւոյն ի սիրտս մեր։

ԼԸ.— էջ 411ա.— Հրց. Քաջի են գործ ողորմութեան։

ԼԹ.— էջ 413ա.— Հրց. Որպէս լինի մարմին եւ արիւն Քրիստոսի, հացն եւ գինին։

Խ.— էջ 413ա.— վասն ուրացութեան հարցումն։

ԽԱ.— էջ 414ա.— *Խոստովանիմ առաջի Աստուծոյ*...։

ԽԲ.— էջ 416ա.— *Որք Բ բնութիւնս յաժանէ զԱս. Նոտիեալ եղիցի*...։

ԽԳ.— էջ 417ա.— *Աւետ քէ Աս. յարեաւ*...։

ԽԴ.— էջ 418ա.— վասն յարութեան ամենից։

Ծանօթ.— Գրակ ժէ կը վերջանայ 419 րդ էջով։ Ցաջորդ ԺԸ պրակը կը պակսի։ Գրակ ԺԹ կը սկսի էջ 152։

ԽԵ.— էջ 152ա.— *Սուրբ Հայրն Թեոփիլոս առաջնորդ կացոյց պիտանաս աշակերտն իւր, վանից իւրոց*...։

ԽՋ.— էջ 421ա.— Գիւտ Նշխարաց Սըրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին։...։ *Որոյ առաքինութիւն ողորմի Աստ. գծողի գրոցս Ղազարին, եւ ծնողաց նորին եւ ամ. արեան մերձաւորացն, ամէն*։

ԽԷ.— էջ 422ա.— վարդան Վարդապետի ասացեալ բանս.— [*Ակդէկանդր Մակեդոնացի, որդի Փիլիպոսի, թագաւորեալ ամս ԻԹ*...։

էջ 426ա.— «*Ընդ[ի]րք Թուաբանականք, աշխարհիկ լեզուաւ՝ դրօսալիք*»։

ա.— *Որդեակ, մարդ մի մեռաւ և ունէր ի ոչխար. ծ, գ, գ, գառն կու բերէր, ծ այլ բ, բ, կու բերէր, ծ այլ ա, ա։ Այն մարդոյն գ որդի կայր, հանց բաժանիցէք, որ գ բերէն, բ բերէն, ու ա բերէն, գ որդոյն բաժին անդնի, եւ գառն յիւր մօրէն չբաժնէ*։

գ.— Գ մարդ գ ֆարսանկ ճանապարհ գնացին ա ձիով, ամէն մէկ երկու ֆարսանկ *ի վերայ ձիուն նստան. տեսէք ինչպէս են նստեալ*։

է.— *Որդեակ, ի մարդ ի բաղանիսն գնացին, գ ազգէ, հայերն բ, բ գրամ տըւին, ֆռանկներն ա, ա, ասորիքն ծ մարդ ա։ Երբ տեսաւ ի գրամ էր ի Քասն։ Տեսէք Քէ քանի հայ է, ու քանի ֆռանկ, ու քանի ասորի*։

էջ 427–428.— «*Աղիւսակ բարմապատկութեան հայերէն ամբողջ աթուքայիւքն*»։

էջ 428, աջակողմեան լուսանցքին, չորս տող, տեղ տեղ վնասուած։

Ցաղիւսակս այբ եւ բենից,
Որ Թվականէն է յարհնտից,
Վրսամ խոհեմդ ի համեստից,
Ասյրն) *ահա մայրդ ի յաղնուից,*
Ներքանալի բենն ի
Ն բաց մուտ ի Քիւս քանից,
Է բենն առ բեն ծնօղ չորից,
Սոյն էառ դիմն ատոյգ վեցից,
Վ մինչ քէն զմի մի զրից,
Ասյս է լծումն քակ կապից,
Բոտ տրփից,
Դուտն զոր բացեր Քրտոց դիւտից,
ԵՒս զոր հարցաբ ի զարձուանէից,
Գաւառական [մ]այրդ ի յիմաստից,
ԵՔէ հաճիս ըստ ախորժից,
Տրկար մ մատից։
Էր աբեթա ասամ զարմից,
Հազար երեսնեւՔեան Թուից,
յահեկ ամսոյ օր եւՔից,
որ երկշաբԹի ըստ պատկերից։

Ծանօթ.— *Տողերու սկզբնատառերը կը յօդեն՝ Ցովհաննէս Վարդապետ։ Տըրուած Թուականն է 1037 [+ 551 = 1588]։*

էջ 429ա.— Գերակաւթիւնս, որ կոչի է ագիրեաւք, զոր գրեալ ի Դաւթեա փիլիսոփայէ եւ ի Հռոմա վարդապետէ, կոչեցեալ անուն Փռունիկ, *եւ են այսոքիկ, որք է, ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ, օ. զոր գրին այսպէս*...։

ԽՀ.— էջ 430ա.— Ամոնիա Շիրակաւոյ համարոյն. Ցաղագս Ասարհոսին, դիւդոնի եւ դանիկի։

ԽԹ.— էջ 432բ.— Հրց. *Որն է Ջ չարժմամբ մեղքն*...։

Ծ.— էջ 433*ա*.— Ներածութիւն Պորփիւրի.— *Ելոյր հարկաւորի, Քրիսաւորիչ* ...:

ԾԱ.— էջ 445*ա*.— Դաւթի փիլիսոփայի Ներգինացուոյ, վերլուծութիւն Ներածութեանն Պորփիւրի:

ԾԲ.— էջ 504*ա*.— Դաւթի եռամեծի եւ անյաղթ փիլիսոփայի ընդդէմ չորից առարկութեանց Պիհոռնի խմաստակի, եւ Սահմանն և Տրամատութիւն խմաստութեան:

ԾԳ.— էջ 547*բ*.— Յաղագս մարմնախաղացութեան, զոր ասացեալ է մարգարէն Դաւիթ սուրբ հոգւովն:

ԾԴ.— էջ 551*ա*.— Լուսնացոյց, վասն երազի:

Յաւելո՛ց.— *Պրակ Իւ կը վերջանայ* 551 *դ էջով, յաջորդ պրակը Իւ կը դնենուի էջ* 62:

ԾԵ.— էջ 62*բ*.— Մեկնութիւն Դաւթի փիլիսոփայի որ ի կատարումն Ներին տառի, որ վասն Սահմանաց Իմաստասիրութեան. ասացեալ Տեառն Ներ. ի խնդրոյ Ստեփա. իմաստութեան սիրողի.— *Զխնդիր հոգեւորական հաւատով եւ սիրով հայցողաց* ...:

ԾԶ.— էջ 71*ա*.— Նորին բարոզ վասն մեղաց:

ԾԷ.— էջ 76*ա*.— Նորին դարձեալ վասն մեղաց:

ԾԸ.— էջ 79*ա*.— Նորին դարձեալ Բարոզ վասն Մեղաց, ի բանն, Յանկուցիւն յղացեալ գմեզս ծնանիմ, եւ մեղիմ կատարեալ՝ գմահ.— *Աւձն որ խօսեցաւ ընդ Եւայէ* ...:

ԾԹ.— էջ 81*ա*.— Ցայլմէ Բարոզ վասն սկզբնական մեղաց, ի բանն. Անօրէնութեամբ յղացաւ եւ ի մեղս ծնաւ:— *Մեղք առնուն ի յերից բաժանէ, ի սկիզբնական, ի մահացուն, ի ներելին* ...:

Կ.— էջ 82*բ*.— Յաղագս մահացու մեղաց:

ԿԱ.— էջ 84*ա*.— Յաղագս ներելի մեղացն:

ԿԲ.— էջ 85*բ*.— Նորին Բարոզ վասն խորհրդոց մեղաց, ի բանն առակին. Խորհրդոց ամբարշտաց հարց եւ փորձ եղիցի.— *Երեք են տեսակ մեղաց զոր գործեն մարդիկ, այսինքն, խորհրդոցն, եւ բանիցն, եւ գործոցն* ...:

ԿԳ.— էջ 89*ա*.— Նորին Բարոզ վասն լեզուի: Ի բաւ առակին. Մահ եւ կեանք ի ձեռն լեզուի:

ԿԴ.— էջ 94*բ*.— Ցայլմէ Բարոզ վասն մեղաց լեզուի...:

ԿԵ.— էջ 98*ա*.— Նորին Բարոզ վասն Ագահութեան...:

ԿԶ.— էջ 103*բ*.— Գրիգորի աշակերտի եռամեծի Ցոհաննու Որոտնեցւոյ ասա. ի բան մարգարէին Դաւթի որ ասէ. Առաջ նորդեա ինձ ի շաւիղս...:— *Երկու են ճանապարհք կենցաղոյս, բարի եւ չար*...:

ԿԷ.— էջ 107*բ*.— Նորին Բարոզ ծ բանիւն օրինացն...:

ԿՀ.— էջ 131*ա*.— Նորին Բարոզ ի խրատ աս. մարդկան, ի բանն. Հայեաց ի ինձ,գուցէ լինիցի բան ծածուկ ի սրտի իմում:

ԿԹ.— էջ 140*ա*.— *Սեւերիանոսի եպիսկոպոսի ասացեալ*.— *Ի մէջ քրիստոսասիրաց գՔրիստոսէ խոստացա ճառել*...:

Հ.— էջ 143*ա*.— Բարոզ վասն Պահոց, ի բանն Զաճարիայ. Պահեա ինձ ի չարից, պահեայ ի հնգից, պահեայ է անց, պահեայ ի տասանց:

ՀԱ.— էջ 145*ա*.— Բարոզ վասն Մըխիթարութեան, ի բանն Սադուկեցւոյն. Լաւ է օր մահու քան զօր ծնընդեան:

ՀԲ.— էջ 147*ա*.— Բարոզ վասն Ապաշխարութեան...:

ՀԳ.— էջ 151*ա*.— *Աւրհնեսցուք մեք մխարան*...:

Յաւելո՛ց.— *ԼԱ պրակը կը վերջանայ* 151*դ էջով. յաջորդ ԼԲ պրակը կը դնենուի էջ* 352:

ՀԴ.— էջ 552*ա*.— Գրիգորի եպիսկոպոսի Նիւսեա, ՅԱՂԱԳՍ ՄԱՐԴՈՑՆ ԲՆՈՒԹԵԱՆ.— *Զմարդն ի հոգւոյ իմանալոյ եւ ի մարմնոյ դեղեցիկ կազմեալ*...:

Յիշատակարան Գրչի.— 1604

էջ 623*ա*.— *Փառք Ամենասուրբ Երրորդութեանն, եռանձնեա, եղակի Տէրութեանն, եւ մի Աստուածութեան, ի բարձունս Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ անբաւ յաւիտեանս, ամէն:*

Աւրհնեալ է Հայր համագոյական, ինքնական, եւ միառնական, զօրութիւն Որդւոյ մշտնջենաւորի, եւ ազատողի զիւր արարածս։ Փառք Հոգւոյն ճշմարտի, Նորոգողի, եւ չնորհողի, որ եամ մեզ հաստանել յաւարտումն տուին, որպէս նաւավար ի նաւահանգիստ։

Շնորհօքն Քրիստոսի սկսա, եւ կատարեցի ողորմութեամբ Նորին, զտաուս զայս, զոր ինուքեան Գիրք կոչեն, ես նուաստ եւ անարժան Ղազար Դպիրս, յօժար կամաւ իմ յանկացս աստուածային տուին, ի վայելումն անձին իմոյ, զոր Տէր Ած· վայել տացէ զսա բազում ժամանակս իմ։

Գրեցաւ ի Քուխ Հայոց ՌՄԳին, ի դուռն Սբ· Աստուածածնին, ի մայրաքաղաքս ի Լով, ի կաթողիկոսութեան տէր Մելքիսեդեկին, ի թագաւորութեանն երորդ Զիկմոնտին։ Աղդ անկեալ աղաչեմ զձեզ, ով կարդացողք եւ յօրինակող սորին, մի մեղադրէք գծիս մանրութեան, եւ կամ սխալութեան սորին, զի վասն բազում պատճառի այսպէս գրեցի· այլ ներելով ինձ մեղաւորիս, յիշեցէք մէկ հայր մեզայիւ, առ Ամենասուրբ Երրորդութիւնն։ Եւ որ յիշէ զմեզ, յիշեալ լիցի ի Քս· Աստուծոյ մերոյ, որ աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

Հե·— էջ 623*բ*·— *Խրատ ամ· մարդոյ, զոր պարտ է ուսանիլ եւ պահել*···։

Հզ·— էջ 624*ա*·— Այս է հաւատոյ դաւանութիւն, զոր գրեաց մեծ վարդապետըն Ցռահաննէս Որոտնեցի, որ մականուն կալեալ կոչի, հրամանաւ Պր· Խաթլուշահին ի Հայս առ կաթուղիկոսն տէր Կոստանդին, ի թվին Հայոց ՊԻԴ [=1375]·— *Ցառնեղ եւ անպարագիծ լուսոյն կնքեալ լոյս համասփիւռ*···։

էջ 629*ա*·— *Ննբսէսի կաթողիկոսի պատասխանի Թղթոյն կեռ Մանիլի Հռոմոց Թագաւորի*։

Հէ·— էջ 632*ա*·— Գրիգորի Տաթեւացւոյ ասացեալ է։ Վասն պարզաբանեալ Աստուծոյ, եւ նիւթական գոյից· *Հրց*·։

ՀՀ·— էջ 634*ա*·— Ընդդէմ մարդատուան Նեստորականաց, որք զԲանն քնակութեամբ ասեն ի մարմնի իրր ի տաճարի։ Ի Պարապմանց Գրոց։

Հթ·— էջ 654*ա*·— Ցեղանակ միաւորութեան, *Հրց*·։

Զ·— էջ 656*բ*·— Սրբոյն Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի, տիեզերալոյս վարդապետի, ասացեալ ի*նձ*ի*մ*ացս հերետիկոսաց·— *Լուր երկին և ունկն դիր երկիր*···։

Զա·— էջ 675*բ*·— Դաւանութիւն ուղղափառ հաւատոյ, ասացեալ Մեծին Աթանասի գերազանց վարդապետի Աղեքսանդրու։

Զէ·— էջ 685*բ*·— *ծ* Ստորոգութիւն Աբիստոտէլի։

ՁՀ·— էջ 687*ա*·— Աթանասի եպիսկոպոսի Աղէքսանդրի արտադրութիւն առաքելական, ցառագս աստուածայնոյն մարմնաւորութեան Աստուծոյն Բանի։

Զթ·— էջ 687*բ*·— Ներսէսի կաթողիկոսի պատասխանի Կէռ Մանիլի Հռոմոց թագաւորի։

Ղ·— էջ 689*ա*·— Ցռահանու Դամասկացո ասացեալ վասն երկուց բնութեանցն Քրիստոսի։

ՂԱ·— էջ 694*ա*·— Գլխակարգութիւնք Հռոմոց, զոր պահանջեն ի մէնջ ի պէտս խաղաղութեան, ընդ որս եւ յուծմունք առնցիք եդեալ։

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ·— 8

Գր· Տաթեւացի

էջ 696*ա*·— Ցառաջարան Գրոցս·— *Ներկործական իմն մշտաշարժ*···։

էջ 698*ա*·— Ցմկն առաջի հաւատոյ Հարցմանցս։

Ղբ·— էջ 698*բ*·— Հարցումն·— *Որպէս առեն հերցուածողք*···։

էջ 744*բ*·— Երկրորդ Հատորն Հերձմունքն է Արիոսեանցն···։

էջ 781–782·— *«Բանք եւ նշանագիրք երաժշտականք եւ ձայնք երաժշտութեան յատինաց հանդերձ նօթաչիւ նոցաց»*։

էջ 847*բ*·— Ցառագս մարդոյն կազմութեամբ ամ· անդամոց գոյացութեամբ յոլոր մարմնոյն·— *Մատւգիւ ճարտարօրէ ընտրած իմաստասիրաց, եւ բժշկական վարդապետքն հելլենացոցն եւ յունացն եւ երբայեցոցն*···։

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 858ա.— Զանարժան Ղազարս, ընդծօղ սորին, յիւեցէք ի Քրխատոս։

էջ 858բ.— Վեցերորդ Հատոր Հարցմանցն է։ Ե Գիրքն է Մովսէսի, այսինքն Ա-բարածին...։

էջ 908ա.— Լուսաւորիչ յերեսացն Մովսէսի. Հբց.։

էջ 909.— Ցոհ. Դամ.— Վասն Գրոց Աստուածայնոց։

էջ 910ա.— Ի Վերստական Գրոց Հբց.։

էջ 1055ա.— Սկիզբն Նախերգանաց։

էջ 1058–1081, տարբեր նոր թուղթ է, ձիսուն պրչութեամբ։

Ցիշատակարան ձեռագրի տուդի.— 1749

էջ 1058–1063, նոտրագիր.

Գասմեմ եղբարց բանս յաղէտի,
Նղեալ ի մերս ժամանակի,
վասն ազգին Իսմայելի,
են չարագոյն յոյժ անբարւոյ։

Որ եւ մեզաց մեր զազրելի,
զմեզ արարչին յոտից փոչի,
որ էր երկիր մեր հայրենի,
յայժմ են աւեր յոյժ խղճալի։

Ղօղեալ նատիմք իբր զդերի,
ներքոյ ձեռաց դաժան ազգի,
որպէս յազգէն Իսրայէլի,
ներքոյ ձեռաց փարաւօնի։

Որ հարկահանքն արքունի,
մինչտ պահանջեն զհարկն ի գլխի,
եւ որ ունի տա ղերծանի,
քէ որ չունի բանտ արկանի։

Սոյնպէս բազում տանջուելի,
դառն եւ դժնեա ւ անյիշելի,
զերկեն ըզմեզ կենաց աստի,
միայն սուտ կեանս ինքեանց լիցի։

Վերաւորեալ յանձն իմ տանջի,
որ եմ յայսմ ամանակի,
հանդիստ խղճոյս ոչ գոյ տեղի,
միայն զանցանս նոտեալ լայի։

Աւաղ ազգիս Հայկականի,
եղեալ ծառա ծառայանի,
ղվաստակս մեր ամենայնի,
օտարք ուտեն ուրախալի։

Բամեալ ողբամբ յարտասուալի,
վերշուսուքիւնս մերոյ ազգի,
որպէս երբեմն երեմիաս,
ողբայր զբեկումն Իսրայէլի։

Դատ արա մեզ, Տէրդ ամենի,
դատեա զդատօղսն հայկազնի,
մինչեւ երբ մընամք երեքի,
ներքոյ հարկաց այլազեռի։

Արդ ատ կացեալ եղերեսցի,
բանք աղէտից ողբերգ կուակի,
կողկողալով նատեալ դրեցի,
վասըն իմոյ յայլման սրտի։

Պարտ է զրել ինձ ըստ կարդի,
վասըն զրքոյս յիշատակի,
լեալ ականբ է քաղձալի,
որ է հոդոյս իմ ցանկալի։

Երանելեաց բանք պիտանի,
ղոր ինչ խնդրես գոլ գտանի,
ընթերնուցուս սիրով սրտի,
հոգւոս ակնդ լուսաւորի։

Տունըս Հայոց սուաւ պարծի,
ղէն հոգեւոր է ընդդէմ չարի,
իմաստութեան ով հետեւի,
առ դրան սորին դիպերեսցի։

Է եւ դարձեալ բան յիշելի,
յայսըմ գրքոյս ամենալի,
գրեալ է ի Լով քաղաքի,
ընդ հոյանեաւ Աստուածածնի։

Արդ աղաչեմ, եղբարք բարի,
յիշել զիւղհուկս յայսմ վայրի,
ի բաբելոն չուեալ գնացի,
տարի ւ ամիս մի անդր կացի։

Սիրով զսա քրիստոնեա մի,
սուաւ ինձ յիշատակ բարի,
եւ ես առեալ ընդունեցի,
չուտով զհոգւոցըն ասացի։

Այնուհետեւ անդրէն եկի,
Հարսնմօուր զաղաք եկի,
աղնիւ գիրքս այս կաղմել տվի,
յոմն Ներսէս Վարդապետի։

Ցանկըն սորին յարդարեցի,
ոչ սակաւ ջանիւք չէնեցի,
այլ եւ զքիւ քղքին եդի,
ղոր տեսանես յետոյս եկի։

Երկասէրելս յայսմ վայրի,
մի զանց առներ, եղբայր բարի,
յիշել յաղօքաղ արժանի,
մի Հայր մերիս սիրով սրտի։

Արդ փառըս տամ Հօրըն երկնի,
համապատիւ իւր Ծոցածնի,
եւ Հոգւոյն Սրբո ճշմարտի,
յայժմ եւ անեզր աւիտենի։

Լցեալ Թվականն Հայոց ազգի,
հազար հարիւր ւայլ աւելի,
իննսուն եւ ութ յարաբարդի,
յարդումն անուան Աստուածածնի։
վերջ բանիս առեմք, Ամէն։

Վերջի ստացողի բարեւի պրքոյս, ըղտէր Գողս յանարժան վարդապետիկս, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօքս ձեր, ով Հայրք եւ եղբայրք, սակաւիկ զաչխատանս մի զանց առնէք, մեով Հայր մերիս եւ կամ Հոգոցիս։ Աստուածն համայնից տէրն մեր Ցս· Քս· զձեզ պանցանս ոչ յիշէ իւր մխւանգամ դալստեանն, որ ասէ· եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ մտէք ուրախութիւն Տեառն ձերոյ, Ամէն։

էջ 1064–1078·— Ցանկ Այրուբենական։
էջ 1079·— Ցանկ Քերականութեան։
էջ 1080–1081·— Այլեւայլ մանրուք։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1866

էջ Ը, չեղաղիր·— Զայս գրկուցս նուիրեցի Սրբոց Ցակոբեանց Թանդարանին ի յիշատակ ձեռամբ բարեջան Քարտման չքնորհազարդ Ներսէս Վարդապետին։— 1866 հոկ· 1, ի Թէքէրտաղ·— Ն· Թադէոս եպս· Քղրտ·։

1085

Ա·— ՆԱՄԱԿԱՆԻ·— 12

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

Բ·— ՃԱՌ Ք·— 5

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻ

Լով ՌԽԸ=1606

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 19·5×15·5×6։ էջք 856։ Գրբակք ԾԸ+ԾԸ։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթակ, ցածրակ։ Գրիչք՝ Ա· մասին Ցակոբ Դպիր· Երկրորդ մասին՝ Ղալար Ա-րիւդայ։ Գրուքիւն՝ խորագիրներըր եւ ըղդնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մեղանով, միասին, 23, 21 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Գունաւոր խոբանազարդ էջ 3, 441։ Նըկար էջ 2։ Կաշեկազմ տախտակեայ գծագրըւոյմ· առաջին կողքի երեսին, վերչն վար մեծ տառերով դրոշմուած են, ՏՐ· ԱՇ· ՑՍ· ՐՍ· եւ ապա փակադիր կարապետ Վարդապետ։ Պահպանակ մագազաքեայ ակիլերը եւ վերջը երկուական քերք՝ ետան երկաքաչիր աւետարանի։ Ստացող՝ կարապետ Արքեպս·։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1, *դասաբեր*:

էջ 2.— *Նկար*:

էջ 3.— Պատճառ խնդրոյ միաբանութեան թագաւորին Հռոմոց եմմանուէլի եւ սրբոյ կաթուղիկոսացն Հայոց Թուղթ-ից, զոր գրեցին առ միմեանս.— *Մարգարէն Դաւիթ յաստուածային երգս սաղմոսացն ասրճնարանէ* . . . :

Լ.— *էջ* 7.— Գիր Հաւատոյ խոստովանութեան Հայաստանեայց ընդունելոյ, գրեալ ի Ներսիսէ արքեպիսկոպոսէ . . . :— *Բանիւք դուղնաքեայ լեզն* . . . :

ԼԱ.— *էջ* 37.— Թուղթ Առաջին, թագաւորին Հռոմոց եմմանուէլի առ Սրբազան կաթուղիկոսն Հայոց Տէր Գրիգորիս:

ԼԲ.— *էջ* 41.— Պատասխանի առաջին թղթոյն թագաւորին հռոմոց եմմանուէլի գրեալ Ներսէսի կաթուղիկոսի Հայոց:

ԼԳ.— *էջ* 56.— Սահմանք Հաւատոյ Հայաստանեայց ընդունելոյ . . . ;

ԼԴ.— *էջ* 71.— Նորին Ներսէսի ճառազս Աւանդութեանց ընդունելոյ:

ԼԵ.— *էջ* 93.— Թուղթ Առաջին թագաւորին Հռոմոց եմմանուէլի առ Տէր Ներսէս կաթուղիկոս Հայոց . . . :

ԼԶ.— *էջ* 95.— Պատասխանի մեծի թագաւորին Հռոմոց կիր եմմանուէլի գրեալ Սրբոյն Ներսէսի Կաթուղիկոսի . . . :

Գրեցաւ ի թվականութեանս Հայոց ՈՀԹ [= 1170], *յամսեանն Հայոց Աբեգ եւ Հռոմոց Հոկտեմբեր*:

ԼԷ.— *էջ* 110.— Թուղթ կրկին անգամ պատասխանի դարձեալ ի թագաւորէն Հռոմոց ի կիր եմմանուէլէ Տեառն Ներսէսի կաթուղիկոսի Հայոց, ցաղագս նոյն խնդրոյ միաբանութեան . . . :

ԼԸ.— *էջ* 112.— . . . Գլխակարգեալ խնդիրք առ ի Հռոմոց . . . :

ԼԹ.— *էջ* 113.— Թուղթ պատրիարգին Սուկս այսր խնդրոյ առ Սր. Հայրապետն Ներսէս:

Խ.— *էջ* 117.— Պատասխանի թագաւորական գրոյս Տեառն Ներսէսի երկրորդ անգամ:

ԽԱ.— *էջ* 120.— Թուղթ Տեառն Ն. Կաթուղիկոսի առ տէր Միխայիլ Պատրիարք:

ԽԲ.— *էջ* 127–8.— Թուղթ Գրիգորի կաթուղիկոսի Հայոց, որ գնի Տեառն Ներսէսի յաջորդեաց զաթոռն, առ բարեպաշտ թագաւորն Հռոմոց եմմանուիլ.— *Քրիստոսապսակ աստուածասէր աթոռակից Հռոմոց եմմանուիլի* . . . ;

ԽԳ.— *էջ* 132–3.— Թուղթ բարեպաշտ թագաւորին Հռոմոց եմմանուիլի, զոր գրեաց պատասխանի Գրիգորի կաթուղիկոսի Հայոց.— *Մանուէլ, Քրիստոսի Աստուծոյ հաւատացեալ թագաւոր* . . . :

ԽԴ.— *էջ* 142.— Թուղթ Պատրիարգին Կոստանդնուպոլսի առ Գրիգոր կաթուղիկոս Հայոց, համաձայնութեամբ ամ. ժողովոյն Հռոմոց:

ԽԵ.— *էջ* 150.— Թուղթ Գրիգորի կաթուղիկոսի Հայոց, ձայնակցութեամբ ընդհանուր ժողովոյ Հայոց . . . :

ԽԶ.— *էջ* 167.— Թուղթ Գրիգորի կաթուղիկոսի Հայոց եւ ընդհանուր Հայաստանեայց ժողովոյ, գրեալ ի կաթուղիկէ նկեղեցին Հռոմոց . . . :

ԽԷ.— էջ 182–3.— Ներսէսի կայսեր, եղբայր Գրիգորիսի Հայոց կաթուղիկոսի, Պատասխանի թղթոյ ուրումն ցակովբայ Ասորոց վարդապետի . . . ;— *ի դալիլ դիտաւորութիւն զրաւորական քեամ նամակի* . . . ;

ԽԸ.— *էջ* 197.— Նորին Տեառն Ներսէսի Պատասխանի գրոյ ուրումն, որ գրեալ էր առ նա բանս գնծանաց յանդուգն լրբութեամբ:

ԽԹ.— *էջ* 205.— Նորին Տեառն Ներսէսի կայսեր առ վարդապետն Գէորգ:

Ծ.— *էջ* 207–8.— Նորին Ներսէսի կայսեր Սր. կաթուղիկոսի եւ տիեզերալոյս վարդապետի Գիր Շրջաբերական . . . :— *Շաբաթ նոր հօտ ամենակալին Աստուծոյ հօր* . . . :

ԾԱ.— *էջ* 214.— *Եռայայ Հայոց վարդապետի գրեալ Պատասխանի կաթողիկոսին եւ Թագաւորին Հայոց.— Եւ արդ սուրբ հօրս այսոքիկ բանք* . . . :

ԾԲ.— *էջ* 236.— Վասն Եփեսոսի երկրորդ ժողովոյն:

ԾԳ.— *էջ* 256.— Ընդդիմադրութիւն սակս ջրոյն խառնման ի Սր. Խորհուրդն: Ի թվին Հայոց ՉԾՀ [= 1309]:

ԾԴ.— *էջ* 261.— Ցաղագս միաւորութեան եւ բնութեան եւ Դիմի եւ յանճնաւո-

րութեան· — *Մխաւորութիւն է առոյգ եւ ճչմարիտ եւ համանիւթ մանաւանդ որոչելոց* · · ·։

Մե· — էջ 267· — Թուղթ Ստեփանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի եւ իմաստասիրի, Գատաստանի Թղթոյն Գերմանոսի Պատրիարգի Կոստանդինուպոլսի։

ՄԶ· — էջ 299· — *Մովսէս Վարդապետի Եզնկացւոյ գրեալ Պատասխանի ի Տրապիզոն առ հաւատացեալ էրէցն Գրիգոր*· — *Ինաւիթ բարեաց պարգեւատուն* · · ·։

Մէ· — էջ 325· — Բանիւ երանելւոյն Խոսրովայ· — *Տեղի աղօթից Գիրք Սբ· ղեկեղեցի մեղ ուսուցանէ* · · ·։

ՄԸ· — էջ 343· — Վկայաբիւիւք Վասն Մնըննդեանն Քրիստոսի եւ Մկրտութեանն, զի պարտ է տօնել ի միում յաւուր ի յունուարի ի վեց։

էջ 353· — Վկայութիւիւք ընդդէմ ՈՈգստ, որ ասեն թէ Տէրն ոչ եկեր զգառնն Հինգշաբաթոջ երեկոյին։

էջ 354· — Վկայութիւիւք զի պարտ է զՄաւրբ Պատարագն մատուցանել անխմոր եւ անջուր եւ անաղ եւ անձէր·։

էջ 363· — Վկայութիւիւք զի պարտ է ասել գհաչեցարն ամ· աւուր ի դէմս Որդւոյ։

էջ 375· — Վասն Զատկի Մատեաի, զի բարի է, եւ վասն այլոց մատեացց։

էջ 379· — Վասն Դիժախոցն եւ դառնագոյն տանջանաց ՈՈրա· — *Զար է անուն դըժոխոց ի լեզիս մարդկան* · · ·։

Մասն յիշատակագրութիւն Գրչի· —

էջ 381· — *Զծոլլս ի բարիս, եւ զարագըս ի չարիս, զեփակոբ անպիտան Դպիրս, աղաչեմ յիշել ի Տէր, զի եւ ձեզ լիցի մասն բարի յԱբարչէն համայնի, ամէն*։

Ծթ· — էջ 382· — Վասն թագաւորաց Հայոց, զոր կարգաց Մովսէս Խորենացի· — *Մովսէս Խորենացի գչարս թագաւորացըն Հայոց այսպէս կարդէ* · · ·։

Մեռանի կոստանդին եւ թագաւորէ միւս կոստանդին, յայլմէ ազգէ, որ այժմ ունի զթագաւորութիւնն, եւ է թիւս Հայոց Ոե [= 1356]· — Հմմտ· Գ· Հատոր, էջ 221։

էջ 391· — *Մարգարէից սա սերմանուսըն* · · ·· — Հմմտ· Գ· Հատոր, էջ 475։

Կ· — էջ 392· — Խրատ առ ուղղափառ հաւատացեալ Հայոց, առ արիացեալսն չարհօֆ, եւ ամբարիշտսն կսմօֆ, որում խելագարեալ յանգգինն եւ պէսպէս եւ ազգի ազգի իրս բարդեցեն ի Սբ· Հոգիդարդ Մկրտութեան։ Առաջինն այս, որում ասեն թէ յարժամ մկրտին ոչ է պարտ հաւորդել կամ մեռանել։ Եւ ասեն թէ պարտ է որ առ ի բաժանել։ Ես մկրտեմ։ Քահանայն յորժամ մկրտէ զողայն, հիմն զիւր մկրտելն զի՞արդ ոչ ասէ· Ես մկրտեմ։ ԵՒս այդ Պատասխանի· — *ԵՔէ զմկրտութեան խորհուրդն, եւ զայլ սմ· եկեղեցւոյ խորհուրդն* · · ·։

Կե· — էջ 425· — Վանականն Վարդապետի ասացեալ բան հաւատալի· — *Կենարութիւն Սուրբ Աւետարանն* · · ·։

ԿԸ· — էջ 430· — Այլ բան Վանականին Վարդանայ գրեալ· — *Զի՞նչ է ճրագալոյցին յուծանելն* · · ·։

էջ 435–440, *դատարկ*։

ՃԱՒՏ

Գր· Նազիանզացի

էջ 441· — Աւգոնա ՅՈ· կատարել։ Գրիգորի եպիսկոպոսի Նազիացւոյ, Աւ ՆաւոմիացիսոՅ· — *Աւ որս բանիւ են պատճառալ* · · ·։

էջ 457–8· — Նորին Յաղագս Հաւատոյ· — *Ցորժամ տեսանեմ այժմ լեզուագարութիւն* · · ·։

էջ 475· — Նորին Յաղագս Որդւոյ Բան Առաջին· — *Զոր ինչ արդեաք ասիցէ ոք* · · ·։

Մասն յիշատակագրութիւն Գրչի· —

էջ 508· — *Զատացող գրոցս զտէր կարապետ արհիպեպիսկոպոսն և զերջանիկ բարեբունապետն մեր, ընդ նմին զաշխատողս զեղեկելի Ղազար կրօնաւորս յիշեցէք ի Քրիստոս, եւ Քրիստոս զձեզ յիշէ իւր երկրորդ գալստեանն ամէն*։

էջ 508· — Աւ այնոսիկ որ ասեն եթէ մեծ է Հայր բան զՈրդի· — *Զոր ինչ ախտանան առ բազմածաղիկս բուրաստանաց* · · ·։

Ծանօթ, Գրչի· — *Նիւսացւոյն ասացեալ է ճառս եւ Աստուածբանն եղ յիւր գիրքս առեալ ի Նմանէ*։

էջ 535· — Յաղագս Որդոյ, բան երկի-

ռարդ Նորին.— *Վասնզի քեզ ընդ խորհրդոցն դաթձուածս...*։

Էջ 565.— Նորին Ցաղագս Սրբոյ Հոգւոյն.— *Արդ որ յաղագս Որդւոյ բանն է այսքան...*։

Էջ 607.— Նորին Ցաղագս Աստուածապաշտութեան.— *Եւ արդ վասնզի մաքրեցաք բանիւ դաստուածապաշտութիւնն...*։

Ծանօթ.— *Տեղեակ լուսանցքին վրայ կան հակիրճ լուծմունքներ։ Իսկ ճառիս վերջը մասն յիշատակարանութիւն մը. «Զերքանիկի եւ զամէնաւրհնեալն սպասաւոր բանին, զոր կարապետ Վարդապետն աստացոյ սուրբ կուսիկս յիշեցէք ի Քրիստոս. եւ ըստմեղապարտ ծրիչ սորին զՂազար կրօնաւորս*»։

Էջ 659.— Նորին Գրիգորի Աստուածապաշի առ Արիանոս.— *Մի՛ ւր արդեւք իցեն որք զաղքատութիւնն քշնամանեն...*։

Էջ 680.— Նորին առ Կղեդոնիոս.— *Կամքիք ուսանել զինչ է նորածեւութիւն յեկեղեցւոջ...*։

Էջ 696.— Նորին առ Կղեդոնիոս, Որքարդ քան.— *Վասնզի բաղումք եկեալք ի երկիւղածութեանդ հաստատութիւն խնդրեն...*։

Էջ 704.— Առ Կղեդոնիոս, Նորին.— *Որովայն իմ, որովայն իմ ցաւէ...*։

Էջ 721.— Նորին Ցաղագս բարեկարգութեան ի խօսս.— *Վասնզի եկիք ի միասին յաւժարութեամբ...*։

Էջ 763.— Խաղաղական ի միաբանութեան միայնացելոց, յետ յոտնութեան.— *Արձակել ինձ պլեղուս յօժարութիւնս...*։

Էջ 794.— Խաղաղական Երկրորդ.— *Զնոյն է նախանձ, հեղ հոգի, մարդասէր...*։

Էջ 812.— Խաղաղական Երրորդ.— *Խաղաղութիւն սիրելի, քաղցր, եւ իրք եւ անուն...*։

Մեծ յիշատակարան Գրչի.— 1606

Էջ 836.— *Փառք Ամենասուրբ Երրորդութեանն, անզուգական, ամենեին իւրաքանչիւր, յէացելոց յորմէ չարժեալ մշտաչարժքն, կայականքն սահմանեցան, եւ կայուն եւ անհայտուն բնութիւնք եղելոց վարարանիչք անուան նորա ի փառս անճառելիս, եւ ի կեանս անդրմականս, փառաւորեալ անզուգական գոյեղինացս բնութեանց, յորմէ չէ նկեալ կացին, եւ չէ եկեալ չէն, եւ ոչ չէս, էացեալքս ամենայն սահմանեալ, լսատ կարելի դրութեան նորա, որում փառք յաւիտեանս ամէն։*

Որ եւս կարողութիւն տկարութեանս ։ևրոյ պիտակ անուն Ղազար կրօնաւորիս հասանել ի վերջ գըրիս։ Արդ գծագրեցաւ պիրքս Աստուածապաշին Գրիգորի, ի թիւս կանխս Հայոց ՈՒՏԵՒՆ, ի մայրաքաղաքս Իւղ, ընդ հոմանեաւ Հաճ(ատ)կատար Սր. Աստուածածնին Վանից, ի խնդրոյ երիցս երանելոյ եւ աստուածաբան Վարդապետին եւ արհի եպիսկոպոսին Լօմս, ուր կարապետ բարենպաստին, որ Հայրապետ սիրով պիտ եւ խնամէ զմեզ. զոր եւ կամք ի ներքոյ ձեռաց Նորին անձս է։

Նախ եւ առաջին եւ անդրանիկ աշակերտ Նորին ասէր կարապետ, որ է այժմ վանքահարպետ մեր։ Եւ յետ Նորա ասէր Նահապետ վարպետ, որ է յոյժ ուսած եւ կատարեալ, եւ երաժիշտ տեառըն եւ չարաքանի։ Եւ այլ ծերացեալ հայր ասէր Ստեփաննոս։ Եւ ասէր Գրիգոր կրօնաւորն։ Եւ Ղազար մալաղ, գծող սորին։ Եւ Ծոհան աւագ աբգիւսաքն։ Եւ Անտրիաս կղերկոսն. եւ այլ բազում ծառայք, որ ամենեքեան ի Նորա ձեռն հայիմք եւ Նա կերակրէ զմեզ։ Զոր Տէր Աստ. մեր հաստատուն եւ անփորձ եւ անսուտ կենօք պահեսցէ ընդ յերկայն աւուրս յամերամս ժամանակաց, եւ յետ աստեացս ելանելոյ ընդ յերջանիկ հայրապետացն դասեսցէ ամէն։

Արդ յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ, ով սուրբ ընթերցողք, որք հանդիպիլք սուրբ եւ երանելի Աստուածապաշ Գրիգորի գըրքիս, յիշեսջիք ի սրբասքաւոր յաղօթս ձեր, ընդՂազար Արհնաչս, եւ զվերոյ ասացեալ ընկերակիցք եւ եղբայրակիցքն մեր։ Այլ եւ աւրհնեալն յամենայն աբարձոց Քս. Աստ. մեր աւրհնեսցէ զձեր կարապետ Վարդապետն եւ զծնօղքն իւր, եւ զամ. արեան մերձաւորսն իւր, որ եւս պրել գաս իւր հոգւոյն յիշատակ եւ ամ. արեան մերձաւորաց իւրոց. նոյն ինքն որ բաշխօղն է բարութեանց Քս. պարգեւեսցէ նմա զամ. զհոգեւոր եւ զամբմնաւոր բարութիւն, եւ յետ աստեացս զպրջայութիւնն երկնից, եւ զկեանս

յաւիտենական ժառանգել տա նմա ամէն։ եւ եղիցի եղիցի։

Դարձեալ յերես անկեալ աղաչեմ ըզձեզ, ով սիրողդէ բանի եւ հեզահոգի քահանայք եւ սարկաւագունք, ընկալարուք զսակաւ ընծայս ի տխեղծ մատանց եւ յանաթաժան անձնէս, որ աչխատեցա ի գրել սորին, եւ յոյժ սուիպով գրեցի, զի բազում հուպ կայր իմ վերայ։ եւ քէպէս գոյր կատրողութիւն այլ գեղեցիկ եւ լաւ գրել, նա ժամանակն չուտ անցանէր եւ ես այլ գործոց հետեւի։ Նա գրեա ժամանակն մին մին ժամ լինէր, եւ այն ալ ատորքիս։ եւ ոչ արուեստի գըրոյն, այլ միայն զիսպառն յօժարելով, զի թուխան ցած էր, եւ քանաչն աւեր։ Վասն այս պատճառիս անմեղադիր լերուք, եղրարք, եւ մի պարսաւիք զիս զանաթաժանս։ Այլ ընկալարուք իբրեւ զլուսաչս այրուն։ եւ ըստ կորովի մըտաց ձերոց ըզպակասն լըցէք, եւ զաւելորդն կշռնցէք։ Զի եղբայր յեղբօրէ օգնեալ իբրեւ զքաղաք ամուր եւ բարձր ասացաւ։ զի ըստ տուեցելոյ չնորհաց Սբ· Հոգւոյն կար մեր այսչափ էր։ Ողջ լերուք, ողջունեալքդ ի Հոգւոյն Սրբոյ, եւ զմեզ ի սուրբ աղօթից ձերոց եւ յանկեղծ մտաց եւ ի սիրոյ մի մոռանայք։ եւ ով ոք զմեզ յիչէ մին հայր մեր ասելով, ինքն յիչեալ լիցի ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ ամէն։

էջ 840·— Քաղոզ վարդապետաց, ի բան մարգարէին Դաւթի որ ասէ· Գաւազան զօրութեան առաքեսցէ եւ տիրեսցես դու ի մէջ թշնամեաց քոց·— Թէ վասն էր դասանն զարդարեցոյն արտաքս բերէ···։

էջ 842·— Վասն Աստիճանացն վարդապետութեան թէ որքան է, կամ որպէս ստանալի է գաւտիճան Վարդապետութեամն ·— Աչ Աւետարանիչն Ղուկաս Թէ եղեւ բան Տեառն ի վերայ Յովաննու···։

էջ 853–856, դատարկ։

1086

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ·— 5

ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

Կ· Պոլիս ՌՄԼԷ=1788

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաշտ 20×15×3·5։ էջք ԹԴ + 330։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հասարակ։ Գրիչք՝ Աղերսաս վարդապետ, էջ 1–97· Գետրոս Վրդ· Կեսարացի 98–312։ Գրուքիւն՝ խորհրդիններըը եւ մասամբ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաչիւն, 30 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Մեւագիծ զարդարիր եւ խորանազարդ, էջ 1, 75։ Գաղեկազմ տախտակեայ դերձմազարդ։ Կնիք սեւագրոչմ փակագիր· ԿՓ· Թ· Գետրոս Վարդապետ, 1232» [= 1783], էջ 1, 312։ Մտացող՝ Գետրոս Վրդ· Կեսարացի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ Ա–Ծ, դատարկ։

էջ ԺԱ·— Սրբոյ հօրն մերոյ տեառն Ներսէսի Արքեպիսկոպոսի Տարսոնի, Մեկնուրքիւն երկոտասան Մարգարէիցն, զոր ի թելադրութենէ Աբբա Եփրեմի եւ կիւրղի և յիւրոց յաւելուածոց մտաց գեղեցկայարմար յեռեալ իբր ոսկի ընդ արդիոն։

էջ ԺԴ, դատարկ։

էջ 1·— Գլուխ Ա·— Մեկնութիւն Մարգարէութեան Ովսէի·— Սկիզբն բանից Տեառն առ Ովսէէ···։

էջ 76·— Մարգարէութիւն Ամովսայ։ Ամովս ի Շամբրին մարգարէացաւ յաւուրս Ողիայ։ Գլուխ Նախկին·— Գատարամ Ամովսայ որ եղեն յակարեմ Քեկովայ···։

էջ 98·— Գլուխ Եօթ·— Այսպէս եւ ցոյց ինձ Տէր···։

էջ 109.— Մարգարէութիւն Միխիայ: Միխիայ և Ովսէ և Ամովս յաւուրս Յովաքամու եւ Ահազու եւ Եզեկիայ թագաւորաց Հրէաստանի մարգարէացան: Գլուխ Առաջին.— Եղեւ բան Տեառն առ Միքիայ...:

էջ 192.— Ազօթք Ամբակումայ Մարգարէին: Գլուխ Երրորդ:

էջ 200–203, դատարկ:

էջ 204.— Մարգարէութիւն Սոփոնիայ: Գլուխ Առաջին:

էջ 294.— Մաղաքիա դարձեալ յետ դարձին մարգարէացաւ: Մարգարէութիւն Մաղաքիայի: Գլուխ Առաջին:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1788

էջ 311.— Ահա ի հասանելն իմ յաւարտ Երկոտասան Մարգարէիցն խորհրդական բանիցն Մեկնութեան դրոյս՝ որ ի Սրբոյն Ներսիսէ Լամբրոնացւոյ քաջիմաստ արքեպիսկոպոսէ արարեալ՝ փառս եւ գոհս յարեամ տալով անեղին, յայտ արասցուք թէ վերջ եղեւ օրինակումն մատենիս: Զի ահա սկիզբն արարեալ էր կարգակից եղբայր իմ Անդրէաս զգծամխտ վարդապետն, եւ ի հասանելն յն երորդն գլուխ, այլով հարկաւորեալ պատճառօք Թողեալ էր զայս, եւ յայլս մատեանս ձեռնարկեալ էր առ ի գրբել: Եւ այնպէս մնալն, եւ մեք խնդրեցաք զօրինակն, որ էր դպրատանն Գօլոյոյ առ ի գրել: Եւ նա ողջամիտ կամեցողութեամբն յորդորեաց զմեզ զայս թերին առեալ ի գրել: Եւ նա ողջամիտ կամեցողութեամբն յորդորեաց զմեզ զայս թերին առեալ ի գրել՝ լուխ հասուցանել, տալով եւ զտեսոր յինքենէն: Եւ մեք յօժարեալ նորին բանիցն, սիրով հնազանդեցեալ ընկալաք եւ բուռն հարաք գրելով ի գլուխ հասուցանել, որ ահասիկ ՌՄԼԷ թուականիս Հայոց, եւ ի դեկտեմբերի քսանն աւարտեալ ի մեծն Գօլիս, ներ պատրիարքարանիս ամ. Հայոց, ի ծառայութեանս իմ մեծի աղջասերիցն տեառն տեառն Զաքարիայ ընտրհազարդ պատրիարքի: Ես Գետրոս մեղսամած վարդապետս, գոլով կեսարացի, մեծաւ թախանձանօք խնդրեմ ի քաղցրասէր եւ բարեբարոյ ընթերցող յարգելացդ՝ ներելով ըստ սխալանացս՝ զրոս դառնէք ի գրութիւնս իմ: Ցիշեցէք զարբափալ Տէրն իմ երանելի արժանաւոր պատրիարքս յիշեցեալն ի վերոյ, որ ամ. կերպիւ եղեւ նուաստութեանս զարմանիչ՝ կրթելով ուսուցմամբն եւ ընդհելով գաստիճանս սարկաւագութեան եւ վարդապետութեան, մանաւանդ տարածելով զինամն հայրական ի վերայ իմ: Վասնորոյ արժանին յիշելոյ՝ այժմ կենացն աղօթելով ժուժէք յիշել, եւ յապաւչն ողորմիս հանելով՝ մի լիցի Թողուլ. ի հանդիպիլն մեր մատենիս այս, ի ընթեռնլոյն՝ հանդերձ ամ. եղբամբ իմով չքեզացելովք, որք են, զեօհաննէս քաղաքարոյ եւ ընտրկալիս ընորհափայլ վէքել վարդապետն. եւ զՄակոր չքեղաբան վարդապետն. Գօղոս ճգնաղէտաց վարդապետն՝ որ է այժմ դէտ Գրուսալոյ. եւ զԲարթողիմէոս իմաստափայլ վարդապետն, եւ նա է այժմ դէտ Նիկոմիդեայ, եւս եւ կարապետ համեստաբան վարդապետն, եւ տէր Գօղոս քահանայն որ է եղբայր մեր, եւ եղբօրորդի տեառն մերոյ, եւ այլ ամ. սերբելի հոգեւոր եւ մարմնաւոր մերձակայիւք մերովք. որ եւ յիշօղն յիշեալ լիցի եւ Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ, յամ. ժամ, ամէն:

էջ 313–330, դատարկ:

1087

ՀԱՄԱՌՕՏ ՈՐՊԻՍՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ.— 1

ՄԱՐԳԱՐ ՀՈՎՀԱՆՆԻՑ ԵՐԵՒԱՆՑԻ (1799)

Ածդարխանի 1805

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15: էջք 77: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրչէ եւ Մտացող՝ Մկրտիչ Վարդապետ: Գրութիւն ամբողջովին սեւագրակ մելանով, մխասիւն, 35 տող: Նոտրագիր բոլորակերպ: Համառօտագրու-

Քիւնք պրէքէ սովորական։ Թղթակազմ մալած։

ԱՆԿԱՏ.—

Համառօտ Որպիսութիւն եկեղեցւոյ։ Աչխատասիրեալ եւ համաժողովեալ ի Սբրոյ Աւետարանական Վարդապետութենէ՝ պարզ եւ դիւրիմաց ոճիւ։

Շաբաթդրեալ ի Մարգար Զաքարեայ Խոճենց Երեւանցւոյ կոչեցեալ դպրէ, ի փառս Աստուծոյ եւ ի պատիւ Սրբոյ եկեղեցւոյն Քրիստոսի եւ յօգուտ նորին ղհնուորեալ հայկասեռ մանկանց։ Ցամք Տեառն ՌէձՂ։

Նէրքինը տարբեր մելանով։

Գրեցաւ կրկին ձեռամբ Մկրտիչ Վարդապետիս, որ եմ յետնորդ միաբան Սրբոյ Ամենափրկչի Սբ. Վանին, որ ի Նորն Զուղայ, Քիւին 1805, յունվար ամսի ըսկիբն, ի յԱժդարխան, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Գևորս եւ Գողս եկեղեցւոյ։

Նէրքինը տարբեր դրով։

Ցիչատակ եմ արարեալ դիրքս այս ի–պիպտոսի Սբ. Աստուածածնայ Վանուց եւ Խորհնեան Դպրոցին, ձեռամբ Սբ. Երուսաղէմայ միաբան Մկրտիչ եպիսկոպոսի. 1864, նոյեմբեր 11։

էջ 1.— Բան յաղինակին առ ընթերցողս։

էջ 3.— Համառօտ Տեսութիւն եկեղեցւոյ, Աբտահանեալ ի Սբրոյ Աւետարանական Վարդապետութեան։ Գրակ Առաջին։ Ցաղագս Քէ ղինչ է եկեղեցի, եւ յումէ է կառուցեալ, եւ ի քանիս բաժանի։

էջ 52.— Վասն հաւաքաբանութեան վերջոյ դրքոյս։

էջ 67.— Վերջ։

Որ զդրքուկս յառաջադրեաց,
եւ չարաղրեաց նոյն ղծաղրեաց,
Եւ զոյով մարդ՝ ըստոր կարեաց,
սխալանացն ներումն խնդրեաց։

էջ 68–77, դաւտարկ։

1088

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱՑՆ ԴԱՒԹԻ.— 15

ԱՌԱՔՈՂ ԾԳՍ· ՍԻՒՆՈՒԱՑ

Սիս ՌԽՋ=1597

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×12×4։ էջք 376։ Հանդամանք լաւ. լուսանցքները վնասուած ցեցերէ։ Թուղթ կոկնալ։ Գրիչ Ղազար կբօնաւոր։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը, եւ յաճախ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 30 տող։ Բոլորդիր վարժ։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Գունաւոր զարդագիր եւ լուսանցազարդ՝ գլուխներու սկիզբը։ Նաեւ գլխագարդ էջ 1, 17, 319։ Կաշեկազմ տախտակնալ դրոշմազարդ։ Գաշպանակ մագաղաթեայ սկիզբը և վերջը երկուական թերթ։ Առաջինը մասն երկաթագիր ձայտցի, որ կը պարունակէ նաեւ հատուած մը խորհրդոյն «Աւետարան ըստ Մաթէոսի»։ Երկրորդը, դարձեալ երկաթագիր, քէչ մը աւելի մեծ, մասն Աւետարանի։ Դասարկ թուղթ սկիզբը երկու թերթ, վերջինին վրայ սա երկտողով. «Զկործս ձեռաց մերոց ուղիղ արա ի մեզ Տէր, զկործս ձեռաց իմոց աջողեա ինձ»։ Կնիք հաւկթաձեւ, սեւագրոշմ, փակագիրք. «Աբթանակիենս? վարդապետ», էջ 1, զարդագրերն վրայ։ Ստացող՝ Յովհաննէս կթղ. Անթիպցի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Տէր Առաքելի հռոմէածի եւ բաջ հեռետորի եւ յայնպէս փիլիսոփայի, աշակերտի երիցս հրաշելոյն Գրիգորի տիեզե–

թալոյս վարդապետի, արարեալ բանս խրատական, ոգեշահս եւ հանճարեղս, իմաստասիրս, ի Մեկնութիւն Սահմանաց Գրոց, ի յիշոց մադթանաց ումանց քանասիրաց եղբարց հարազատաց ընդիմ աշակերտացն: Աւգնեա Ցս. եւ հասոյ ի յաւարտ շնորհօք Սբ. Հոգւոյն.— *Սահման քէ քանի նշանակութիւն ցուցանէ...*:

էջ 17.— Նորին տէր Առաքելի հոգեւորոգ հայրապետի, վասն Սահմանացն Դաւթի բաղադրածոյ բան.— *Որք միանդամ ...*:

Լուսանցագրութիւն Գրչի.—

Ով եղբայր իմ սիրելի,
այսաւր պաշկերաս ծեծեցի,
ձեռքս ի սրտէս ունէր դողի,
վասն այն ծաղիկս չէ յարմարի:

էջ 314–318, դատարկ:

էջ 319.— Նորին Տէր Առաքելի Սիւնեաց եպիսկոպոսի, ի տեսութիւն բանիս որ ասէ. Ամենայն չար տանջելի է:

Ցիշատակարան.— 1597

էջ 348.— *Փառք անքաժանելի եւ միանական Սբ. Երրորդութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, յայժմ եւ անդրաւ յաւիտենից ամէն:*

Արդ պրնալ եղեւ հոգւոյիդ եւ իմաստասիրական սուրբ տառս ՌՒԶ Թուականիս, ձեռամբ հոգեւոր որդիացելոյս իմ, Ղազար պրչի, յիշատակ եւ ի վայելուչն ինձ ամէնամեզ անձինս Յովաննէս Վարդապետի Աթեցւոյ, անմահս եւ վարժմամբս կիլիկեցւոյ: Որ եւ ընորհիւն Տեառն կաթողիկոս, եւ վերատեսուչ յայսմ նահանգիս՝ մայրաքաղաքիս Սեբաստիոյ: Վասնորոյ աղաչեմ զոհասողդ եւ զվայելողդ, դի արժանի առնիցեք մեզ Տէր ողորմելի: եւ Տէր Քրիստոս ողորմի աստղացդ ողորմեսցի իւր միւսանգամ դալստեանն, Ամէն:

Փառք փրկչին եւ յիշատակ գրչին: Տէր Աստուած ողորմեա գրոցս ստացողին, ինձ Յովանիսի մեղսամած անձին, ամէն.— Հմմտ. *Սիոն*, 1966, էջ 477:

էջ 349–376, տարբեր նոր թուղթ, նոտրբ չեզագիր:

էջ 349.— *Ցանկ Մեկնութեան Սահմանաց գրգռանս, ըստ դասաւորութեան այբբենական տառից, հաւաքեալ աշխատասիրութեամբ ուրումն բանասիրի կարնեցւոյ անարժան արեզակի, ի յօդուտ ընթերցողաց սորին:*

էջ 375–376, դատարկ:

1089

Ա.— ՀԱՐԱՆՑ ՎԱՐԴ.— 21

Բ.— ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Իզմիր Ռձկ=1681

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաշալ 19×14×4; էջք ԻԶ+414: Հանդիմանեալ լաւ: Թուղթ հասարակ, եւ տեղ տեղ ճեղքրուած՝ մնլանին խստութեան պատճառաւ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ նրբեմն սկզբնատողերն ու գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24 տող: Նոտրագիր անաթուեստ: Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական:

Ուղղագրութիւն տակաւ: Գունաւոր զարդագլիր, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ էջ Թ, 1, 181, 223: Կաշեկազմ տախտակեայ դրբոյմազարդ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա, երկաթագիր նոր.— *Մանուկ Աստուծոյ ծառս:*

էջ Բ, դատարկ:

էջ 9·— ճանկ Հաբանց Վաթուց։

էջ 21, դատարկ։

էջ 23·— Ցառաջայրաձութիւն Գրոց Վարուց Սրբոց Հարանց եւ Հաղաքայվարութիւնք նոցայ։

էջ 1·— Խրատք գեղեցկայհարմար Սբ· եւ Երանելի հարցն մերոց կրօնաւորաց, ցադաւագ կատարեալ Առաքինութեան։ Գլուխ Երկրորդ։

էջ 181·— Գլուխ Գ·; վասն Անյիշայչարութեան։

էջ 223·— Գլուխ Զ Երորդ։ վասն բարուոք խոնարհութեան եւ որք ոռfoք լուսաւորեցան։

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի·— 1681

էջ 270·— կատարեցաւ սուրբ գիրքս Թվին ՌՃՀ, փետրվարի ծէ օրն, յիմքիր։

էջ 271·— Նուքն մահու չափ մեղքն եւ անիծեալ դատաքքն իւր։

էջ 281·— Նորին Նեղոսի Սբ· Հօրն եւ ճգնաւորին Քրիստոսի խրատք ոգեշահ եւ վիճակ արդարութեան։

էջ 287·— Նորին ցադագս բարկութեան՝ Հօրն Նեղոսի ասացեալ։

էջ 324·— Նորին Նեղոսի Սբ· Հօրն պատուէր առ մանկունս։

Բ·— ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

էջ 327·— Նրանեղեայն Գրիգորի խրատ ճգնաւորաց, եւ ցոյցք հանդիսից առաքինութեանց, ցաճախայպատումն Գրոց ոգեշահ խրատ։

էջ 333·— Նրանեղեայն Գրիգորի ասացեալ խրատ Միաձաձց·— Աղաչեմ զձեզ եղբայրք լինել համայոգիք, համայչունչք, սեռայակրք առ միմեանս···։

էջ 334·— Խրատ ոգեշահ Եղիշէի Վարդապետին։

էջ 335·— Նորին Եղիշէի Վարդապետին, վասն խոնարհութեան։

էջ 343·— Նորին ցադագս խորհրդոց ասացեալ է։

էջ 347·— Նգնակ Վարդապետի կոչբացեալ խրատ ոգեշահ·— Աստուածասէրն յիւր կամացն որպէս ի Քրնամոյ զգուշանայ···։

էջ 355·— Հարցումն Արծաձայ եւ պատասխանի Նգնակայ Հայոց Վարդապետին։

էջ 360·— Նաագրեալ Սրբոյ Հօրն ասացեալ։

էջ 361·— Ի Հարանց Վարուց Յոսuf Սբ· Հարցն ի շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ, խրատք կրօնաւորաց։

էջ 364·— Աղօքք Սբ· Առաքելոյն Թոմայի։

էջ 365·— Անանիայ սբ· վարդապետի ասացեալ խրատ ոգեշահ·— Զբանն վասն որոյ աղաչեցեր զիս եւ ասացեր Քէ ղղիման եւ արտասուաց խրատ գրէ···։

էջ 383·— Այլ եւ զայս հարցեր քէ որպէս կարասցէ մարդ զմիտս որդւոյն յերկրաւորացս, եւ զայս կեանիս արհամարհել եւ Աստուծոյ միայն ցանկալ եւ արբայութեան։

էջ 388·— Կանոնք կրօնաւորական վասն երկիւղի Աստուծոյ·— Հայեաց ի քեզ իբրեւ ճմարիտ···։

էջ 395·— Խրատ ոգեշահ իմաստից։

էջ 403·— Խրատ Վարդապետական մեծի Սեգատոսիոսյ առ ճգնաւորս վասն Վարուց Առաքինութեան·— Արդ հաւատացեալ ընտիր մարդ է, ընտիր մարդն Աստուծոյ մարդ է···։

էջ 412–414, դատարկ գրէթէ։

1090

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ (ՄԱՆԱՒԱԿ).— 13

Շօշ ՌՉԷ=1638

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Չաւալ 19×13×6: Թերթք 417: Գրաքերք կը լքէ: Հանգամանք լաւ: Թուղթ կոկեալ դեղնորակ: Գրութիւն՝ խոթագիրներըը, ըստկզբնատողերը եւ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 27 տող: Բոլորակիր կանոնաւոր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Գունաւոր զարդագիր եւ լուսանցազարդ չատ մը գլուխներու ըստկիզբը, բաւական նուրբ արուեստով. գրխազարդ՝ իւրաքանչիւր գրքի սկիզբը. Թուղնագիր սկզբնատող, լուսանցազարդ եւ խորան, Թղ. 6ա, 187ա, 361ա: Նկար, Թղ. 5բ, Եսայի Մարգարէ. 186բ, Գաղոս Ասաքեալ: Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ թերթ, մեծաւ մասամբ դատարկ, կան քանի մը գրչափորձեր եւայլն: Կնիք հետագայ ատացողի, սեւագրոշմ հաւկիթաձեւ, «Մաչատուր Վարդապետ»: Առաջին Ստացող՝ Ղազար Եպիսկոպոս:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ. 1ա, անհարթ գրուած.— *Ընթերցուած ի Գործոց Առաքելոց, Յաղորդ էջը դատարկ:*

Թղ. 2ա1.— Ցառաջաբան Էսայայ Մարգարէի.— *Հռչակաւորն ի մարգարէս Եսայիաս...:*

Թղ. 6ա.— Մարգարէութիւն Եսայայ ...:

Թղ. 70ա.— *դատարկ:*

Թղ. 70բ1.— Նախադրութիւն Առաքացն:

Թղ. 73ա1.— Առակք Սողովմոնի:

Թղ. 103ա1.— Նախադրութիւն Ժողովողին:

Թղ. 106բ1.— Բանք Ժողովողին...:

Թղ. 116ա1.— Ցառաջաբան երգոյ երգոցն:

Թղ. 116բ2.— երգ երգոց որ է Աւրհնութիւն Աւրհնութեանց...:

Թղ. 122ա1.— Ցառաջաբան Սիրեցէք զարդարութիւնիմ:

Թղ. 123բ1.— Իմաստութիւն Սողովմոնի.— *Սիրեցէք զարդարութիւն ոյք դատիք երկիր...:*

5.— Եսայի Մարգարէ, Թղ. 5բ

Թղ. 140բ2.— Ցետոյ Ներսէսի ճիշտատկարան Առակացն Սողովմոնի, զոր իւրով ձեռամբն գրեաց, զարթուցանել զբ-մրբեալսն մեղօք.— *Աստուածեղէն հոգւովն ի սմա ...:*

Թղ. 142բ, *դատարկ:*

Թղ. 143ա1.— Իմաստութիւն Ցետոյ Որդւոյ Սիրաճայ. Բան Առաջին.— *Ամէն-*

Նայն իմաստութիւն ի Տեառնէ է, կայ եւ մնայ բնդ նմա յաւիտեան ...։

Թղ. 156*ա*1·— Աւրհնութիւն Զգօնութեան·— *Զգօնութիւն զովիսցէ զանձն իւր ...։*

Թղ. 164*բ*2·— Ցաղագս Արաբչական Հրամանին եւ պէսպէս խրատուց·— *Ցիչեցի զկարծս Տեառն եւ որ ինչ տեսի պատմեցից ...։*

Ցիշատակարան Ստացողի·— 1638

Թղ. 165*բ*·— *Կամօք եւ օժանդակութեամբ Միածնառաբր Երրորդութեանն Հօր անեղականի, եւ սկզբնառեցեալ յինքենէ Հոգւոյն կենդանի էութեամբ ծնեցելոյն և բղխեցելոյն անձանց, ես նուաստանձն Ղազար Հնուամբ եւեթ Եպիսկոպոս, կարի խոն ըղձանք ստացեալ յաղագս այսոցիկ մատեանց, առ ի կալ ոչ առ իս, զի օր ըստ օրէ ընթերցմամբ մարթացից զուսմարել սոքաւք զամենայն բառգետնաւն անձին իմոյ, եւ ողբալ ի կատարումն աւուրց իմոց այսր ի կալիս իւաւարէ, զվերաւորութիւնն հոգւոյ իմոյ՝ ի սկզբանց հինից ներհակին։*

Եւ արդ սկսեալ ըղձախորհ դիտումն մտաց իմոց վասն այսր մատենից քառամաւ յաւուրս քան զառաջս կատարումն, որոյ պատահել աւարտ ցանկալի այսմ իբրև հասանել, յայլեւայլ վրչաց եւ ստացողաց կենսայցեալ, և վիճակեալ ինձ յանցաւորիս, սատարութեամբ եղարց մերոց։ եղեալ զբոլոր սորա ի մայրաքաղաքիս Շօշ արտաձայնելոյ, ի հազարերորդ, ութհներորդ, ութներորդի թուելութեան հայկազնեայս տումարի, ի քաղոց ամսոյ երեսնիին ըստ լրման իւրոյ։ Ցամս դիտողութեան Սր. Աթոռոյն էջմիածնի տեառն Փիլիպոսի հայրապետի մերոյ։

Եւ արդ մաղթեմ ի հանդիպողացդ, յիշատակել զիս զվազաք եպիսկոպոս, ըստացօղ սորա, հանդերձ ծնողօք իմովք, կնբարեսիւ եւ Շահմելիքիւք։ Նաեւ ընդ սոսա ույսքներեսյան հանիկին իմ զՀոիփսիմէ անապատաբնակն։ զի ամ։ աշխատողաց ի սմա, ընդ ստացչիւք սորա, վարձատրութիւն ի Տեառնէ լիցի, Ամէն։

Թղ. 166–167, *դատարկ։*

Թղ. 168*ա*1·— Ցաղագս Պատգոսի Սոահիոյ. նախակարգեալ ի գլուխ գրոցս։

Թղ. 187·*ա*, *Քոչնադիր գունաւոր·— Պատգոս ծառայ ...։*

Թղ. 207*բ*2·— Թուղթ Առաջին առ Կորնթացիս։

Թղ. 239*ա*2·— Նախադրութիւն Գազատացւոց թղթոյն։

Թղ. 247*ա*2·— Թուղթ առ Եփեսացիս։

Թղ. 273*ա*2·— Թուղթ առ Թրթայեցիս։

Թղ. 301*ա*1·— Առ Փիլիմովն եւ առ Արիստպոս Սարկաւագ եւ առ Ապփիա։

Թղ. 302*ա*2·— Թուղթ Կորնթացւոցն առ Սուրբ Առաքեալն Պատգոս։

Թղ. 303*ա*1·— Թուղթ երրորդ առ Կորնթացիսն, Սր. Առաքելոյն Պատգոսի։

Թղ. 306*ա*2·— Ցառաջաբան Գրոց Գործոց Առաքելոց։

Ցանօթ·— Ներկայ թղթահամարէն առաջ 312 եւ 313րդ Թուղթերուն միջեւ կարուած են երկու թերթ, որոնք ըստ երեւոյթին կը պարունակէին Ղուկասի նկարը եւ Գործք Առաքելոցի խորանաղարդը։

Թղ. 359*բ*1·— Ցառաջաբան Եւթանցաւից Թղթոցն Կաթուղիկէից։

Ցանօթ·— Թուղթ 360 եւ 361ի միջեւ կը պակսի թերթ մը, որ հաւանաբար կը պարունակէր Ցակոբոս Առաքեալի նկարը։

Թղ. 361*ա*, *Քոչնադիր գունաւոր·— Ցակոբոս Ա՛ր. եւ Տն. Ցի. ...։*

Թղ. 367*ա*1·— Թուղթ Պետրոսի Առաջին։

Թղ. 385*ա*·— Թուղթ [Ց]ուդայի՝ հզբաւր Ցակովբայ։

Թղ. 368*բ*1·— Ադերս Եւթագի։

Թղ. 387*ա*2·— Ցառաջաբան Ցայտնութեանն Ցովհաննու·— *Սրբոյ Աւետարանչին Յովհաննու ՚ի պիրգս որ կոչի Ցայտնութիւն ...։*

Թղ. 390*ա*2·— Ցայտնութիւն Սրբոյն Ցովհաննու Աստուածաբանի·— *Ցայտնութիւն Ցի. Քրս. ի ձեռն որոյ ետ Աստ. ցուցանել ծառայից իւրոց որ ինչ լինելոց է վաղվաղակի ...։*

Թղ. 414ա2.— Հանգիստ երանելոյն Յովհաննու Աւետարանչին

Թղ. 417բ2, դատարկ։

Յետնագոյն յիշատակագրութիւնք.

Բ.— Բաբերդցի Գրիգոր Վարդապետի .— 1763

1.— Թղ. 72ա2, անհարթ գրով.— Ես Բաբերդցի Մխիթարի որդի Գրիգոր Վարդապետս իմ էր այս գրքիկս գրեցի գիրս, յետ անձման իմոյ օվ ընդերցի լի սրտիւ Աստ. ո-

6.— Պօղոս Առաքեալ, Թղ. 186բ

7.— Խորանազարդ, Թղ. 187ա

Ա.— Խաչատուր Վարդապետի.— 1724

Թղ. 306ա1, Նոտր չեղապիր.— Արդ ես Աբգարս-Հայ առաջնորդ Խաչատուր Վարդապետս հառաջմամբ սրտիւ զրեցի զայս գիրբրս, եւ աղաչեմ օվ որ լսէ անցման իմոյ որ վայելէ զգրուածս իմ, լի սրտիւ ասացէ Աստ. ողորմի. Թիւն ՌՃՀԴ։

զորմի ասացէք, հար մեղայիս իշէ զքմեզ, Նոքա յիշեն լից առաջի Աւ. ամէն։ ՌՄԺԱ, ի մարտի ե։

2.— Թղ. 166ա, անհարթ խոշոր գրով.— Ես մեղապարտ Գրիգոր Վարդապետս Բաբերդցի Եգէ գիրքս յերուսաղէմ, Սր. Ջակոբայ իշայտակ, օվ ոք ընթեռուս հար մեզաիս իշէ զմեղաւոր, ՌՄԺԲ։

1091

ԿԱՐՈՉԳԻՐՔ (ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ։—

Ծաւալ 20×14×2։ *էջք* 270։ *Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրուածքին՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 21 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Կաշեկազմ խառնաքարեայ դրոշմազարդ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը չորս թերք, վերջը մէկ։ Կնիք բոլորչի կարմրագոյն, «Թէոդորոս Պատրիարք Երուսաղէմի, ՌՄԽԹ», էջ 264։ Ընտացող՝ Թէոդորոս Պար· Վանեցի։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ։—

Ա։— էջ 1։— *Խրատ ազգայն տալոյ։— Ստեղծօղն ամ· ստեղծուածոց, իրակօղն ամ· իրակութեանց···։*

Բ։— էջ 19։— *Քարոզ եւ կտակ Մեծի Ուրբաթի ի խաչելութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, յորմարեալ ի Սիմէօն Սըրքաւազան կաթուղիկոսէ, ի փառս խաչեցեալն ցիծուսի։— Սաբսաւիմ եւ զարհուրեմ, ով սիրելիք···։*

Գ։— էջ 63։— *Ողբ եւ Սուգ վասն Մեծի Աւուր խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Արարեալ ծակոր Պատրիարգէ կոստանդնուպօլսոյ։*

Դ։— էջ 135։— *Ողբ եւ Սուգ Մեծի Աւագ Ուրբաթի, որ արարեալ ումեմնէ քանահարէ, ի փառս Տեառն մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի։ Նախերգան։— Ով անճառելի փեսայիս հարանդ սիրելի···։*

Ե։— էջ 181։— *Ողբ եւ Սուգ անհնարինն չորչարանաց Տեառն մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ։— Աստուածաբանէր հարցդ եւ սիրելի եղբարցդ յայտնի են···։*

Ով անճառելի փեսայիս հարանդ սիրելի···։

Զ։— էջ 225։— *Քարոզ ի վերայ Սըրբոյ Գաղափիս նրուսաղէմի։— Աստուածաբանէր հարցդ եւ եղբարցդ իմոց յայտ լիցի, զի երանելի մարդարէն Եսայի ասէ յիւրում մարգարէութեանն Քէ···։*

Թէպէտ խորհրդական իմացմամբ ի վերայ եկեղեցւոյ մեկնեն մեկնիչք զայս մարգարէութիւնս···։

Է։— էջ 239։— *Քարոզ ի վերայ Սըրբոյն Թէոդորոսի Մեծի Վկայիճ Քրիստոսի։— Սրբազան Առաքեալն Պօղոս, որ զհոգս եկեղեցւոյն Քրիստոսի կրէր յանձն իւր···։*

Ը։— էջ 259։— *Քարոզ վասն Բարեաւմնայէ ասելոյ ժողովրդեանն։— Տէրն մեր Յս· Քս· ի յառաքելն զառաքեալն իւր առ ժողովուրդն···։*

Ցիշատակագրութիւն։— 1802

էջ 264։— *Զատացօղ դրքոյս, զտէր Թէոդորոս Պատրիարգս Սրբոյ Գաղաքիս Երուսաղէմի, յիշեցէք ի Տէր· զոր եղի յիշատակ ի գրքատուն Սրբոց Ցակոբեանց Աթոռոյս ամ· Հայոց· ՌՄԽԱ, հոկտեմբերի ք։*

էջ 265–270, *դատարկ։*

1092

ՄԱՇՏՈՑ (ՄԱՍՆԱԿԻ).— 18

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15: Էջք 94: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրուքիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը եւ գլխագիրները կրբևմն կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 29 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրուքիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կալմ կիսալաւ խաւաքարտեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Կարգ Սրբազնագոյն Մկրտութեան երախայից:

Էջ 19.— Կանոն Կուսի Պսակին:

Էջ 28.— Կանոն զպսակի վերցնելոյ:

Էջ 30.— Կանոն Երկրորդ Պսակի:

Էջ 32.— Կարգ Թաղման ննջեցելոց Աշխարհականաց, արանց եւ կանանց:

Էջ 54.— Կանոն մեծի այգուց կատարելոյ:

Էջ 60.— Կանոն մեծի հօքն աւուր կատարելոյ:

Էջ 63.— Կանոն Տղայաբաղ կատարելոյ:

Էջ 78.— Կանոն Տղայի Այգուց կատարելոյ:

Էջ 82.— Կանոն Տղայի հօքնաւուր, կամ Քառասնաւուր, կամ Տարելից կատարելոյ:

Էջ 83.— Գանձ հոմօրէն ննջեցելոց, Առաքել Վարդապետի ասացեալ.— *Այսօր էհաս հրաման յաթարչէն...:*

Էջ 84.— Ողբ հոմօրէն ննջեցելոց.— *Ով քահանայք եւ վարդապետք աստուածատրան...:*

Էջ 85.— Ողբ հոմօրէն ննջեցելոց.— *Ես դիտէի թէ յաչխարհս ինձ մուլք էր ըստված...:*

Էջ 87.— Ողբ հոմօրէն ննջեցելոց.— *Ես զիս դըրի հազար ատրուս...:*

Էջ 88.— Ողբ ի վերայ փոքր տղայոց, իբր ի բերանոյ մօրն.— *Եկայք սիրելիքդ ամէն, զեղկելի դերիս ողջացէք...:*

Էջ 89.— Ողբ ի վերայ զարիպ մեռելի.— *Ղարիպին կեանքն է լալի ողբերգական...:*

Էջ 90.— Պաղտասար Դպրի Է Ողբս.— *Պարտաւորեալ գերիս խըղճալի...:*

Էջ 93.— Նարիմ ասացեալ ի վերայ մահկանց.— *Պայծառագոյն որդեակ իմ սիրուն...:*— Պաղտասար Դպրի:

1093

ՎԵՑՕՐԷԻՑ ԳԻՐՔ.— 5

ԲԱՐՍԵՂ ԿՏՍԱՐԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19·5×15×2·5: Էջք 214: Հանգամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրուքիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 29 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրուքիւնք գրեթէ սովորական: Կալմ՝ բազիւ զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր ճառի սկիզբը: Խորանազարդ էջ 1: Կալենկազմ տախտակեայ դրուագազարդ: Դատարկ թուղթք՝ սկիզբը մէկ քերթ, վերջը տասնչորս:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Սրբոյ Բարսղի եպիսկոպոսապետի կեսարիոյ կապադովկեցւոյ, ցաղագս

վեցօրեայ Աւուրց։— *Լուաք ի գրոց դի ասէ ի սկզբանէ արար Ած· զերկին և զերկիր…*։

էջ 23։— Երկրորդ վասն վեցօրեայ Աւուրց։

էջ 44։— Ձառ Երրորդ Վասն Վեցօրեայ Աւուրցն։

էջ 144։— Ձառ Չորեքերորդ Վասն Վեցօրեայ Աւուր[ց]ն։

էջ 164։— [Ձ]առ Ութերորդ Վասն Վեցօրեայ Աւուրց։

էջ 189։— Ձառ Իններորդ Վասն Վեցօրեայ Աւուրց։

էջ 213։— *Օրհնութիւն, և գոհութիւն, եւ բարեբանութիւն Ամենասուրբ Երրորդութեանն յաւիտեանս, յաւիտենից, Ամէն։ Կատարեցաւ աստուածահրաշ առաւութիւնս Սրբոյն Բարսղի։*

էջ 214, *դատարկ*։

Յանօթ։— *Ցաջորդ դատարկ էջին վրայ գրուած կայ· «Ծանկ գրոյս բստ Այրուբենական կարգիդ։ Այսչափ միայն։*

1094

ԳԻՐՔ ՀՈԳԵՒՑ ԵՒ ՀՐԵՇՏԱԿԱՑ·— 3

ԹՈՎՄԱ ԱԳՈՒԻՆՑԻ

Թրգմ· ՍՏ· ԼԵՀԱՑԻ

Տեղի — Ժէ· Դար

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 19×13×6։ Էջք 892։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ դեղնորակ։ Գրիչ՝ Գրիգոր Երեւանցի։ Գրութիւն՝ խորաքերնները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխասիւն, 23, 27 տող։ Նոտրապիր վարժ։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կարմրագիծ զարդագիր եւ գլխազարդ էջ 512· զարդագիր, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ էջ 17։ Կաշեկազմ տախտակեայ ղրոշմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ 1–4, դատարկ ընդհանրապէս։

Էջ 5։— Համառօտ Հաւաքումն Ցաղագս Հոգւոյ Բանականին, Ցառաջադրութիւն գրոյս։

Էջ 17։— Գլուխ Առաջին։ Ցաղագս Էութեան հոգւոյն. Ցհօթն Պրակս բաժանեալ։ Առաջին պրակի։ Թէ հոգին ոչ է մարմին։

Էջ 510։— Համառօտ տեսութիւն Ցաղագս Հրեշտակաց։

Էջ 512։— Գլուխ Առաջին։ Ցաղագս Գոյացութեան Հրեշտակաց ընդարձակապէս առեալ, ի հինգ պրակս բաժանեալ։ Պրակի Առաջին։

Էջ 885։— Ցհիշատակարան Թարգմանչի։—

Վասնզի առաջին Թարգմանութիւն գլոցս Ցաղագս մարդկային հոգւոյն, եւ հրեշտակաց էր յոյժ ապականեալ եւ այլափոխեալ…։

Էջ 886։— Գծագրեցաւ ձեռամբ յոգնամեղ Գրիգորի Երեւանցւոյ։

Էջ 887–892, դատարկ մնծագոյն մասամբ։

Ցհիշատակագրութիւնք·—

1·— *Էջ 511, նոտր չեղագիր·— Այս Գիրք Հոգւոց Թումայի Աքուինացւոյն, ի ստացուած Ալիքսանեան Աւետիքէն։*

2·— *Էջ 4, չեղագիր·— Ընծայեաց Ս· Աթոռոյս Ղևոդեաց եւ գշրեշտակաց գիրս, Ջմիւռնացի Պրն· Կոստան Տէր Գասպարեան յուխտաւորութեան իւրում, 1867, մայիս 1։*

3.— էջ 16, *չեղափիր տարբեր.— Ի յառաջադիմութիւն Նորահաստատ Քանդրանի Սրբոց Յակոբեանց Առաքելական Ա-թոռոյ, Նուիրեցի զայս մատեան յիշատակ Հոգւոյ բարեբար հօր իմոյ 1867, մայիս 1, Երուսաղէմ. Կ. տէր Գասպարեան։*

1095

Ա.— ՅԱՂԱԳՍ ՌՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ.— 1

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ.

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 19×15×4։ էջք 406։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստատակ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24 տող։ Նուագդիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ մաշած։ Կնիք սեւադրօշմ. «Ջիվ. Ծռ. Սարգիս Վարդապետ» էջ 1, 37, 65, 317, 406։ Ստացող՝ Սարգիս Վարդապետ, հետեւողութեամբ կնիքին։

Բովանդակութիւն.—

Ա.— էջ 1.— Ի գիր փիսիգային, այսիսիմն քնարանութեան Արիստոտէլի, Ցաղագս սկզբանց քնական մարմնոյ, շարադրեալ ի կարգէ Թէադիւնոսայ Կղեմէս աստուածաբան վարդապետէ։ Առաջին վիճաբանութիւն, թէ գինչ ու բանիւ իցեն ընկզբանիւ քնական։ Առաջին խնդիր.— Նախ դիտելի է զի սկիզբն առհասարակ սահմանք յԱրիստոտելէ ի հինգերորդ դիրս մէքաֆիսիկային այսպէս. Սկիզբն է առաջինն, յորմէ այլ լինի...— Հմմտ. աստ, Թիւ. 1039։

էջ 35.— Վերջ Գրքոյս։

էջ 36, դատարկ։

Բ.— ՅԱՂԱԳՍ Է. ԽՈՐՀՐԴՈՑ.— 2

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ.

էջ 37.— Վիճաբանութիւնք Աստուածնսրանութեան։ Ցաղագս Սր. Խորհրդոց Եկեղեցւոյ առ հասարակ։ Շարակարգեալ ի կարգէ Թէաթիւնոսաց Կղեմէս Աստուածբան վարդապետէ։ Առաջին վիճաբանութիւն. թէ գինչ իցէ Սր. Խորհուրդ, եւ յոյց մասանց բաղկանայ։ Առաջին խնդիր.— Նախ դիտելի է Թէ հաւատով հաւատամք զոլ Սր. Խորհուրդ եկեղեցւոյ...։

Գ.— էջ 65.— Ցաղագս իւրաքանչիւր Սր. Խորհրդոյ Եկեղեցւոյ։ Վիճաբանութիւն Առաջին Վասն Մկրտութեան։ Առաջին Գլուխ։ Թէ որպիսի ինչ էցէ Հաւատիւն Մկրտութեան։ Առաջին խնդիր.— Հմմտ. Թիւ 789։

Գ.— ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 2

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ.

էջ 233.— Ցաղագս Աստուածային բացարձակ կատարելութեանցն, այսինքն Աստուածային Ստորոգելեացն։ Չորրորդ վիճաբանութիւն։ Ցաղագս Աստուածային զոյութեան եւ միութեան։ Առաջին խնդիրք.— Առաջին եղրակացութիւն, Գոյ Աստուած. է հիմն մեր հաւատոյ։ Եւ ցուցանի յԱրիստոտէլէ բնական պատճառօք...։

էջ 406.— Բաւ է յաղագս հրեշտակաց։

Յաձօք.— Վերջին քանի մը թերթերը պատռուած են եւ արմատները մխոյն կ'երեւին։

1096

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Համիք ՌՁՔ=1633

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Չաւալ 19×12×4: Էջք 554: Գրակք ԺՌ+ԼԴ: Հանգամանք լաւ: Թուղթ դեղնորակ, գրիչ՝ ճակոբ Քահանայ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսին էջ 6–359, միասին 361–551, 31–34 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւն յոյժ առատ: Կարմրագիծ զարդագիր եւ գլխազարդ էջ 6· գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ խրանաձարդ էջ 361: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ թերթ: Կնիք սեւագոյն բոշխ փակագիր, ¢Ք· Ծ· Գաբրիէլ Վարշապետ, էջ 6: Ստացող՝ բարսեղ բարունապետ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–4, դատարկ:

Ա.— էջ 5ա.— Տէր Առաքելի նոմանծի եւ ֆայ հոհաննի եւ անյաղթ փիլիպոսիայի, աշակերտի երիցս երանելոյն Գրիգորի տիեզերալոյս վարդապետի, արարեալ բանս ընդ խրատականս ոգեշունչս եւ հանճարս իմաստասէրս, ի Մեկնութիւն Սահմանաց Գրոց, ի յիսդ մադրաւանց ոմանց բանասիրաց հզորագ հարազատաց ընդ աշակերտաց.— Սահման քէ քանի նշանակութիւն ցուցանէ· · ·:

Ցիշատակագրութիւն.—

Էջ 18ա.— Եւ զեղկելի Ճակոբ Գրիչս յիշեսա Տէր եւ ողորմեսա· ամէն:

Ով ընթերցողք կամ զաղաբարողք, աղաչեմ զձեզ սիբումն Քրիստոսի, յիշել զիս զանարժան, պիտակ անուամբ սոակ Բարսեղ, յաղօթս սուրբ եւ ի խնդիրս պատկանաւորս առաջի անմահ գառին զեհմանն ի ժամ Սբ· Պատարագին:

Էջ 18բ – 24, դատարկ:

Էջ 25ա.— Սահմանիք ասացեալ ի Դաւթէ փիլիսոփայէ.— Ողջախոհ մոլութիւն որ ցանկան իմաստասիրութեան· · ·:

Էջ 36բ – 40ա, դատարկ:

Բ.— Էջ 40բ.— Առաջաբանութիւն փիլոնի: Հրց· Ցորում կատարեցաւ Փիլոն: Պն· Պոռխորոն ի Պատմոս ի Ջահաւոր քաղաքէ յիշել է· · ·:

Ցիշատակագրութիւն.—

Էջ 58բ.— Դարձեալ կողկողագին պատանօք հայցեմ ես մեղաւոր հողս ի հողոյ զիմաստուն մակացու վերծանողսդ, յիշել զիս սիրով, Տէր ողորմայիս, ի Քս· Ցս· յոյն ամենեցուն, զի ողորմեցի ինձ Նախկոյս եւ զառաձելոյս յաւուրն ահագին:

Էջ 59 – 60ա, դատարկ:

Գ.— Էջ 60բ.— Ցոհաննու Որոտնեցոյ ասացեալ.— Ով Տէր Աձ· իմ Ցս· Քս· բան հաւր եւ Որդի Կուսի, տուր ինձ անկատարիս զկատարեալ բանից քոց թարգմանութիւն· · ·:

Դ.— Էջ 113ա.— Ցոհաննու Որոտնեցոյ տիեզերալոյս բարուձապետի պարարեալ ի բան Աւետարանին Ցոհաննու որ ասէ· Ի սկզբանէ էր Բանն եւ Բանն էր առ Աձ· եւ Աձ· էր Բանն: Ամ· ինչ ճավաս եղեւ եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչ ինչ.— [Կ]ահաւորիմ ով կաճառդ լուսերամիկ եւ դասք սերովբէից· · ·:

Ե.— Էջ 142ա.— Մեծ բարուձապետին Ցոհաննու Որոտնեցոյ ասացեալ ի բանն առաքելական որ ասէ· Հայեցարուք ընդ Առաքելն եւ ընդ Քահանայապետս խոստովանութեամն մերոյ ընդ Ցս· որ հաւատարիմ է արարչին իւրոյ: Այլ ասի բան գրանս հետեւցուք բնական ճննութեանց, եւ ապա յետ այնորիկ ձեռնարկեսցուք ի մեկնութիւն բանիճ.— Մչտաշարժ իմն էութիւն· · ·:

Ցիշատակարան Գրչի.—

Էջ 158բ.— Գրեցաւ գիրքս սասպուռածոց ի մայրաքաղաքն Հայոց, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Կիրակոսի եւ մօրն Ցուղիտաս, ի վայելումն հարսնեղի բարուեսպետ վերածայնի: Ով ընթերցողք յայսմ տաղ, եւ վայելողք ի յետ սորի, յիշման առնէք զմեզ արժանի, եւ լի սրտիւ տայք ողորմի, Աստուած եւ ձեզ ողորմեսցի, ի յայն աւուրն աներեկի:

Ով Տէր իմ եւ Աստ. իմ Յս. Քս. ողորմեայ ինձ քեզ տառապականիս եւ ախտապրուժիս, բարեխօսութեամբ մօր քո անարատի եւ ամենայն սրբոց:

Զ.— Էջ 159ա.— Մեծ բարուեսպետին Յովհաննու Որոտնեցւոյ ասացեալ ի բան առաքելոյն որ ասէ. Մարդով եղեւ մահ, եւ մարդով եղեւ յարուցիւն մեռելոց.— Ասէ ոմն ի սրբազանից դասուց...:

Է.— Էջ 173բ.— Նամբծի եւ երիցս երջանկի վարդապետին Իսկ Յովհաննու Որոտնեցւոյ ասացեալ ի յարիւնուքիւն նորակերտ շինուածոյ տաճարիսն եւ զանկատուածն առաքելական աթոռոյ Վանիցն ընտրեալի, որ է գլուխ եւ աթոռ Սիւնեաց վանական: Ի բանն որ ասէ. Տէր ի տաճար սուրբ իւրում, Տէր յերկինս աթ.:— Սկիզբն առ. գոյացութեանց Աստ. սկիզբն առ. բարեաց սէր, սկիզբն առ. շնորհաց խոհականութիւն...:

Ը.— Էջ 231ա.— Գրիգորի աշակերտի Նամբծին Յովհաննու Որոտնեցւոյ ի բանն որ ասէ. Ծնաւ ձեզ այսօր փրկիչ օծեալ Տէր ի քաղաքի.— Որ յաւրհնէչն էր աւրհնակին եւ խորհրդազգածն եղելութեանց բոլորին, ջրածին եւ հրածինն...:

Թ.— Էջ 271բ.— Գրիգորի աշակերտի Նամբծի Յովհաննու Որոտնեցւոյ Տեառնթիւն ի բան մարգարէին որ ասէ. Հոգի Տեառնըն ի վերայ իմ.— Տեառնասէրն վեհերեսակ տեսակ տեսութեամբ, ի բնաբարձ բարձու գերամբարձեալ բարձրութեամբ...:

Ցիշատակագրութիւն Ստացողի.—

Էջ 302բ.— Ցիշեա Տէր եւ ողորմեա ստացողի տառիս ինձ հիդոյս եւ եղկելոյս բարւոյն, անուամբ եւբէ տրուպ բանէ ըսպասաւորի, յորժամ դաս ազգայութեամբ գոլ:

Ժ.— Էջ 303ա.— Դաւթի փիլիսոփայի Առածք Հինգ, թէ զինչ արդեաւք է սահման, կամ զինչ բանաւորական սահման. ստորագրութիւն եւ ստորագրական սահման, եւ կամ ոչի ի սոցանէ զոյս ումանց վինճակեցան ի գոյիցն.— Աղղ սահման է բան համառօտ, յայտնիչ գոյացութեան...:

ԺԱ.— Էջ 308ա.— Նամբծի եւ երիցս երջանկի երանելոյ բազմերջանկի և տիեզերալոյս մեծ հռետորի եւ անյաղթ փիլիսոփայի Հայոց Մեծոց Ցովհաննու Որոտնեցւոյ աբարեալ Մեկնութիւն Բանին որ ասէ մարգարէն. Ո՛ տտեղծ առանձին զսիրտս նոցա ի միտ առնուլ.— Ներքնդծական իմն անխափան ընաւորեալ են մխոք սակս մշտաշարժ դրոյն...:

ԺԲ.— Էջ 353ա.— Համառատ վերլուծութիւն Պարսիւրի դժուարութիցն ի յերկաբանութեան մեծ հռետորին Հայոց Ցովհաննու Որոտնեցւոյ.— Զի՞նչ է սահման ընդհանրին...:

Էջ 359բ – 360, դատարկ:

ՄԵԿՆ. ԿԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ.— 4

Առաքել Նպս. Սիւնեաց

Էջ 361.— Ցաղագս Կերականութեան Համառօտ Լուծմունք ի տէր Առաքելէ Սիւնեաց եպիսկոպոսէ ի Մեկնութիւն Կերականութեանս, պէսպէս յատկութեամբ պարզեալ, վասն դիւրալուր հասկանալոյ զնորութիւն Կերականին: Ցաղագս նախերգանի Կերականութեան: Առաջին որ ասէ Ցաղագս Կերականութեան.— Նախ պարտ է պիտել զի ամենայն խորագիր ցուցանէ զասացող դրոցն...:

Էջ 451.— Մովսէսի Կերդողի Ցաղագս Կերականութեանց.— Կերդող է որ բազում մասունս պիտէ բանին, եւ ճանաչէ ղչէմս խօսիցն...:

Էջ 474.— Դաւթի փիլիսոփայի Ցաղագս հոտոտութեանց շաղաշարաց:

Էջ 490.— Ցաղագս ձիոց, որ ականի եւ իգականի, Մովսէսի Կերդողի.— Սեր-

քըս այս սակն ընտրողութիւն մտացն, առ բանին տեսութիւնն···։

Էջ 498·— Լուծմունք ցաղագս Քերականութեան։ Ալգինա Տէր Գս· Ած·։— *ըզքերականութեան արուեստս, սակն թէ բազումք են արարեալ···։*

Էջ 510·— Նորին Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցւոյ, Լուծումն Համառօտ դժուարիմաց բանից ի Գիրս Գրչութեան, որոյ Արիստակիսէ հռետորէ էր լուծութիւն· լուծ, մեկնութիւն յայտնապէս։

Էջ 520·— Նորին Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցւոյ, Լուծումն Համառօտ ի խրատ Գրչութեան Գէորգեայ Վարդապետի, զոր նախ խնդրեալ էր ի նմանէ Կոստանդնա Գրչի, եւ ապա Դպիներիցացց Ստեփաննոսի·— *Անպարապ անձամբ···։*

Էջ 533·— Նորին Քարոզ Վասն Գաւազան տալոյ, ի բանն՝ Տուաւ ինձ ամ· իշխանութիւն յերկինս եւ յերկրի, որպէս առաքեաց զիս Հայր···։— *Տուաւ ասելս, ըստ մարդկութեան իմա···։*

Էջ 539·— Նորին Քարոզ Վասն Գաւազան տալոյ, ի բանն, Գաւազան զօրութեան առաքեսցէ Քեզ Տէր ի Սիովն···։— *Զի՞նչ է որ զդաւազանն զարդարեալ յեկեղեցւոյն արտաքս բերեմք···։*

Ցիշատակարան·—

Էջ 550·— *Փառք, գոհութիւն, երկրպագութիւն եւ բարեբանութիւն Ամենասուրբ Երրորդութեանն, Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ անդադար յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։*

Արդ յանդ ելեալ աւարտեցաւ գիրքս այս որ կոչի Լուծմունք Սահմանաց Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփայի, զոր բաբեալ տէր Առաքել Սիւնեաց դիտապետի, և Լուծմունք Գլխոցն Փիլոնի, եւ ասացուածք Ըոհաննու Որոտնեցւոյ, եւ Նորին աշակերտի Գրիգորի Տաթեւացւոյ, Նորոգ լուսաւորչի, եւ Լուծումք Քերականին, զոր բաբեալ նոյն տէր Առաքել Վարդապետի, եւ Լուծմունք Գրչութեան Քերականի, լուծեալ նոյն Գրիգորի Տաթեւացւոյ, յամի ՌՁԲ Թուականի, ձեռամբ Ըակոբ քահանայի, որ յիշելոյ չեմ արժանի, ի դունէ դուռ ի չորք դային, տուն մի չունէնք նստի ղրի, հոգիս տրտում է ի մարմնի, երբ դատողն ի յաւուրն իջանի։ Ըլչատակ ինձ տրուպ եւ յետ վարդապետացս նուաստ ծառայ ծառայիցն Աստուծոյ, Բարսեղ անուամբ եւեթ վարդապետի. զոր եւտու ղրել դասյ յիշատակ հոդւոյ իմոյ եւ ծնողաց իմոց։ Նա եւ ուսուցանող վարդապետիս իմոյ դուէր Սրապիոն վարդապետին եւ սրբազան հայրապետին Եղեսացի, եղիցի ի սմայ մասն յիշատակի։ Զոր հայցեմք ի տնօղացդ եւ յընթերցողացդ, զի յընթերնուլն լի բերանով եւ բոլոր սրտիւ Աստ· ողորմի ասացէք, ինձ անարժան եւ մեղաւոր գտանձելոյս Բարսեղ Վարդապետիս, եւ իմոցդն ամենայնի, զի աղօթիւք եւ յիշմամբ ձերոց Քողութիւն գտայց ի Քրիստոսէ Ըէսուէ Աստուծոյն մերոյ, բազում յանցանաց իմո յաւուրն ահեղի եւ աներեկի, զի եւ ձեզ Քողջ Ցս· Աստուածն մեր զրպոմութիւն մեզոց ձերոց առաւր եւ ի հանդերձեալն ամէն։

Գրեցաւ գիրքս այս ի մայրաքաղաքս Համբի, ի դուռն Սբ· Կիրակոսի եւ մօրն նորա Ըուշտուայի, եւ ծախիք Բարսեղ Վարդապետի վերադիտողի մայրաքաղաքին եւ այլ չբնակայ երկրիս։ Տնտղդ տուք գնծ· ողորմին, Ամէն։

Ներքեւը բանի մը տող եղծուած։

Էջ 552–554, դատարկ։

1097

ՀԱՑՐ ՄԱՇՏՈՑ.— 19

Ջուղայ Ռ.Հ.=1630

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×12·5×5; էջք 508: Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ, գործածութեամբ աղտոտուած: Թուղթ դեղնորակ: Գրիչ՝ Մոնփանոս Քահանայ, գրել տուած է իր երկու երեք աշակերտներուն: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւիւն, 24 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Ուղղագրութիւն ուշար: Մաղիսղ՝ Գրիչը, զարդարիր եւ լուսանցազարդեր անարուեստ: Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Մտացող՝ Նաւասարդ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–3, այլազան մանրուք:

Էջ 4.— Խրատ Մկրտութեան հոգեւոր հօրն մեռոյ Գրիգոր Վարդապետի:

Էջ 6, դատարկ մասամբ, և անմարքուր:

Ա.— Էջ 7.— Մկրտութիւն.— Տէր Աստ. մեր Աստ. բարեբար...:

Էջ 42–44.— Ծանկ: Կը պարունակէ ԼԳ կանոններ:

Բ.— Էջ 48.— Նշան Աւրհնիլ:

Գ.— Էջ 49.— Խրատ Վասն Նշանի:

Դ.— Էջ 52.— Կանովն Պսակ դնելոյ:

Ե.— Էջ 61.— Խրատ Զգուշութեան ղոր տացէ Քահանային հանդերձելոց պսակ առնուլ կանխաւ, եւ դարձեալ ի ժամ հարսանեաց ընծեռնու: Եւ թէ ոչ քարոզէ, տացէ վրէժ անձանց նոցայ յաւուրն դատաստանին, ղոր դատի Աստուած:

Զ.— Էջ 67.— Խրատ Վասն Պսակին.— Պսակն է խորհուրդ մեծ...:

Է.— Էջ 76.— Կանովն Պսակի:

Էջ 79.— Եւ փեսային բռնէ զձեռ հարսին եւ դնէ գլուխ ի վերայ աջ ուսոցն եւ ըզդլուխն ի վերայ դլխոյն, եւ զինաչն ի վերայ դլխոյ նոցա՝ ցուցանէ թէ քահանայն որպէս զարբին է, եւ եկեղեցին որպէս քուրա, եւ փուքսն Սբ. Աւետարանն, եւ սալն է որպէս սեղանն, եւ կըռան Քրիստոսի Խաչն եւ Աւետարանն, եւ անուէթ հարսն եւ փեսայն, որ դնէ զերկուսն ի վերայ մխմեանց եւ տա Խաչովն որ մի փերթ դառնա:

Բայց պէտեվի է թէ պատարագաւ է պըտսական եւ հաղորդած են: Նայ յետ Ը աւուր առնու զպըտսակն եւ ապա հրաման տա մուտնել յանկողին, եւ թէ ոչ Գ աւուրն յետոյ առնու զպըտսակն, եւ քարոզէ զի սրբութեամբ պահեսցեն զպէրնական տաւնս, զԱղուհացս, զծինանցս, զՀամբարձումն, զՀոդո կաթուսն, զէրկաքաւթն, եւ զուրբաթն, զՎարդավառն, եւ զԱստուածածինն, եւ զԽաչին աթոռքն, զՍուրբ Գէորգն, զՍուրբ Ցաւորն, զՆընդեան պահքն, եւ Զատիկն, եւ զԱռաքելսուրն: Զայս ամենայն պահեսցեն, եւ աւրհնեալ պտուղ տացէ եւ տերեւ նորա մի թափեսցի, եւ զաւակ նորա աւրհնեալ լինիցի:

Ը.— Էջ 93.— Եւ յաւուրն երրորդի գայ Քահանային եւ առնու զպսակն ի գլխոյ փեսային եւ այս կանոն կատարի:

Թ.— Էջ 99.— Կանոն Հաղորդ տալոյ:

Էջ 107.— Կանոն յորժամ տղայն առանց կնունքի մեռանի· չէ պարտ առանց քահանայ թաղել յեղեր ղերեզմանացն: Այլ քահանայն ասէ Գ փոխ զամբիծքն ի քուն եւ թաղէ խաչակնքելով Գ անգամ: Այդչէ չկատ օր չկա:

Ժ.— Էջ 108.— Կանոն յամ· վաղճանեալ տղայոն, որ ի տասն տարուն ի վայր եղ, առ Քս· յուղարկել:

ԺԱ.— Էջ 129.— Ի վաղուեան աւուրն ընդ այգն ընդ առաւօտն գան ի ղերեզմանն եւ սաեն...:

ԺԲ.— Էջ 133.— Եւթներորդ օրն կրթան ի ղերեզմանն եւ սաեն...:

ԺԳ.— Էջ 136.— Կարճ եւ Կանոն զամ· հաւատացեալսն ի Քս· յուղարկել:

ԺԴ.— *էջ* 189·— Գանձ Մեռելք-ապի համառաւտ յԱռաքել Վարդապետէ ասացեալ·— *Այսօր ևհաս հրաման յարքայէն*···։

էջ 192·— Տաղ ընդհանուր կամ ընդշանուր ննջելոյ·— *Ես դիտէի զաշխարհս քէ իմն մուխ է ելեալ*···։

էջ 195·— Այլ տաղ։ Փոխէ զձայնս, զբաղցրիկ ձայնդ, եւ ասա վկանց հանդիսից ձայն·— *Լուարուք ըզբարբառս բերանոյս*···։

էջ 197·— Ոգբ ի բերանոյ մեռելոյն·— *Ով քահանայք եւ վարդապետք աստուածապարան*···։

էջ 200·— Այլ ոգբ ուրիշ ձայնիւ·— *Ցէրեկ հոգվէրաբէն անցայ*···։

էջ 207–208, *տարբեր Թուղթ, անհարթ դրով*։

Ծաճօղ· գրչապետի, *էջ* 210–211, *ըստորին լուսանցքին, բոլորգիր*·— *Ով եղբայր, այս վատ չորրորդ չարակաւս Քէ գերեզմանըն յերկար եղնէ բանդ Ած·ին հետ ասաս*։ *Տեղն ծուլացան, չի դրեցին, այս տեղս դրել տալի*։ *Աչակերտէս դեռ տղէք են, կու ձանձրանան· Քէ չարակաւն ինչու կու գրես*։

Դարձեալ· *էջ* 216–217, *ստորին լուսանցքին*·— *Ով եղբարք, մէկ օրինակ կէր ցուցակն նայեցարուք նշանց չէր տալ*։ *Ցեւտոյ ուրիշ օրինակ բերի երկինք պատմենին դրոյոր կանոն յիշէց· նայեցարուկն այս տեղս դրեցի, յետն ասա*։

ԺԵ.— *էջ* 218·— Եւ այգուցն գան ի գերեզմանն եւ ասեն·— *Երանեալ են ամբիծք է ճանապարհն*···։

ԺԶ.— *էջ* 239·— Կանովն Օծութեան։

ԺԷ.— *էջ* 247·— Կանովն Հոգեհանգիստ առնել մեռելոյ։

ԺԸ.— *էջ* 269·— Կանովն Խաչ Աւրհնել։

ԺԹ.— *էջ* 301·— Կանովն Սերմ եւ Շեղջ եւ Հնծան Աւրհնելոյ։

Ի·— *էջ* 309·— Աւրհնութիւն Մրգոց։

ԻԱ.— *էջ* 312·— Կանովն Տեառնընդառաջ Աւրհնել։

ԻԲ.— *էջ* 327·— Կանովն Ջուր Աւրհնելոյ, յաւուր գալստեան եւ յայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Երբ-ալով ի Սբ· Յովսէփեան, այս կանոն կատարի։

ԻԳ.— *էջ* 353·— Կանովն ապաշխարող առնելոյ։

ԻԴ.— *էջ* 380·— Կանովն մեծի Հինգշաբաթին զապաշխարողս արձակելոյ։

ԻԵ.— *էջ* 405·— Աւրհնութիւն մեծի Աւագ Հինգշաբաթին···։

ԻԶ.— *էջ* 415·— Քարոզ պատուիրանին···։

ԻԷ.— *էջ* 424·— Կանովն Ոտնալուային։

էջ 435·— Երանելոյն Յովաննու Վարդապետին, որ մականուն Պլուզ ասի, ասացեալ բանն վասն սիրոյ։

ԻԸ.— *էջ* 458·— Կանովն Գառն Աւրհնելոյ։

ԻԹ.— *էջ* 459·— Կանովն Վասն Հիւանդաց Աղօթելոյ։

Լ.— *էջ* 465·— Կանոն Նաւակատեաց նկեղեցւոյ, կամ պղծե[ալ] անօրինաց, եւ շարժե[ալ] գսեղանն վերստին հաստատել։

ԼԱ.— *էջ* 481·— Կանոն ժամահար աւրհնելոյ։

ԼԲ.— *էջ* 483·— Կանոն Խունկ աւրհնելոյ։

ԼԳ.— *էջ* 484·— Կանոն Նորակերտ Գրոց։

ԼԴ.— *էջ* 485·— Կանովն Աւրհնութեան զգեստի սրբութեան ե[ղե]ցւոյն· զոր ինչ եւ լինի։

Լե.— *էջ* 487·— Իւղաբերից Աւետարան։

էջ 489·— Բժշկութեան Աւետարան։

էջ 490·— Հանգստեան Աւետարան։

Ցիշատակարան·— 1630

էջ 505·— *Փառք Ամենասուրբ երրորդութեան եւ մի Աստուածութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, Ամէն*։

Եւ արդ ես անարդ եւ անպիտանս, անաչառութեան, ապիրատս, եւ ամ. *մեղօք և ազահութիւնեմբ զառածեալս, անխմաստ եւ անհնհետս ի գործս նաղկանց, Մտեփանոս մեղսաւոր քահանայ, անուանեմբս մխայն եմ եւ ոչ գործով, [չ]նորհիւ Տեառն սկսա եւ ողորմութիւնեմբ նորին կատարեցի զտառս աստուածայայտութեան, որ է կոչեցեալ Մաշքոց, ի գօղաքաղաքին Ջուղա, ի յոտն Սբ· Յակոբա Մծբնա Հայրապետին, ի թվակա-*

նուիրեանս հայկազան տոմարիս ՌՀԲ, ի հրատարակ ամաամտին աւարտեցի:

Ամէնպաղիր լերուք խոշորութեան գըբոյս, երկու եւ երեք աշակերտք քան է, վասն այն ցեղէ ցեղ է, մէկ գրիչ չէ: Ապա լա[ւ] լիակատար է սաղմոս եւ շարականն, եւ ամ. ինչ որ ցուցային է նա յամէն ի յեան ղրած է:

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ եղբարք, որք հանդիպիք ի սմա, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զիս անարժան ղՅոհաննոս, եւ դուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, Ամէն:

[Ա]րդ աղաչեմ զձեզ, ով ուսվայր սբ. քահանայք, [եւ մանկունք սբ. եկեղեցւոյ, յորժամ օգտիք ի սմանէ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զստացող սբ. տառիս ղնաւասարդն, որ ստացաւ զսա ի հալեալ հնչից իւրոց, յիւրատակ իւր եւ հօրն Սարգսին, եւ մօրն Ջուլային, եւ եղբօրն Աստուածատուրին, և միւս մօրն Մարգարտին, եւ քուրցն Հռոմսիմին, եւ կեանակցին Մարիամին, եւ որդուցն Միքայէլին, էմինին, Մինասին. եւ որ հանդիպիք ի սմա եւ յիշէ ղվերոյ գրեալ անուանքս, յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ ամէն:

[Դ]արձեալ [աղ]աչեմ զձեզ եղբայրք, յիշեցէք ի յաղօթս ձեր, ղնաւասարդն, եւ ամ. ընթանիքն իւր, յիշեցէք եւ Աբ. ողորմի ասացէք, եւ Քս. Աբ. ձեզ ողորմեսցի ի միւսանգամ գալստեան իւրոյ ամէն:

էջ 508, Ճորժամ գրեալքն, եւայլն, անհարթ գրով:

1098

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15×2։ էջք 180: Հանգամանք լաւ, բայց մրոտ կողքէն: Թուղթ հասարակ: Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ տէրունական անուններըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 30 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Ուղղագրութիւն յոյժ թերի: Կազմ սեւակաշի խաւաքարտեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դատարկ:

էջ 3ա.— Այս դասանուէիւնս ընդ ծագումն լոյսոյն...:

էջ 7–14, դատարկ:

Ա.— էջ 15ա.— Սրբազան Առաքեալն Պաւղոս գու գրէ Հռովմայեցոց, ծի Գլխ. է հմ. քէ. Արդ հաստուցէք ամենեցուն զպարտսըս, որում զկարկ զկարկսն...:

Բ.— էջ 22ա.— Նրսնկոյն Անանիային Հայոց վարդապետի, ի խորհուրդ ծօնանելու մարգարէին...:

Գ.— էջ 37.— Պատմէ զթագ իւր ծակորայ...:

Դ.— էջ 40.— Գարազ հիւգերարդ, ի վերայ տօնի եկեղեցւոյ...:

Ե.— էջ 60ա.— Գարազ վասն Ծննդեան...:

Զ.— էջ 79բ.— Նախ Սիօն կոչեցաւ ...:

Է.— էջ 109ա.— Ցայլմէ Գարազ վասն փառաց արքայութեան, ի բանն Մատթէոսեան Աւետարանիւն, որ ասէ. Մուտ ուրախութիւն Տեառն էս...:

Ը.— էջ 121ա.— Գաստվելի բահանայից, հոգայրարձուաց հոգոց, եւ հովուաց բանեղէն հօտին Քրիստոսի, խոնարհութեամբ զեկուցումն.— Զոր պահանջէր Աբ. յսկիզբն ստեղծագործութեան...:

Թ.— էջ 143ա.— Ցադանկս Արտասուաց եւ որթան օգուտ ունին եւ զօրութիւն:

Ժ.— էջ 157ա.— Բացիկ զերան մըտաց եւ առիք գնոգի շնորհաց, մարգարէին նախայձայնեաց, եւ ես ընդ նմին դուխեմ...:

ԹՎ.— էջ 168բ.— Պայծառակերպութիւն Քրիստոսի:

էջ 175ա.— Ցանկ Քարոզից, Ա-ԺԱ:

էջ 175բ, տարբեր դրով.— Նորին Քարոզ Վասն կարգաց ազօթից, ի բանն· Տէր, ևթէ ղՂրծունս իմ բանաս, զբերանս իմ ևքսցէ զօրհնութիւնս քո:

Ցանօթ Գրչի, վերջին կողքին ներսի կողմը· Այս խրատիս պակասն միւս կողմն է գրած, ով բարի ընթերցող:

Կ'ակնարկէ հատորիս սկիզբը գտնուող հատուածին, օրինակուած էջ 3 եւ 5:

1099

ՇԱՂԿԱՊՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆՈՒ ՊՐՈԿԼԻ·— 7

ՄԿՆԱ· ՍԻՄԷՈՆ ԵՊՍ· ԳԱՒԱՌԵՑԻ

Իզմիր ՌՄՀԳ=1824

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×2·5: էջք 268: Հանգամանք չատ լաւ: Թուղթ տոկուն, կապտորակ: Գրիչ եւ Ստացող՝ Ցովհաննէս Քահանայ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւորակ մեխանով, միասին, 19–21 տող: Նորը չեղագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կազեկազմ խաւաքարտեայ: Դասարկ թուղթք, սկիզբը չորս թերթ, վերջը երեք:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ճակատ.— ի Հայրապետութեան Սրբոյ Աթոռոյն մերոյ էջմիածնի, տեառն եւ տեառն եփրեմի աստուածընտիր կաթուղիկոսի ամ· Հայոց:

Եւ ի պատրիարգութեան Սրբոյ Երուսաղէմի Տնօրինական Տեղեացն Տեառն Գաբրիէլի երջանկազարդ արիհապանծ եպիսկոպոսի:

Վերափառ հրամանաւ Աչքերանոց պօլսեցի տեառն Գօղոսի երանաշնորհ արքեպիսկոպոսի եւ արժանընտիր պատրարգի Քաղաւորեալ մայրաքաղաքիս ի Կոստանդնուպօլսոյ:

Եւ Սրբոյ էջմիածնայ նուիրակ եւ առաջնորդ Թիֆլիզեցւոյ Ենովքեան տեառն Ըստեփաննոս առաքելաշնորհ արիհապանծ եպիսկոպոսի, մեծին Իզմիւռնոյ:

Աչխատասիրութեամբ եւ ջանիւք Նորոյ դաղափարեալ ի ձեռն իմ, յոդնամեղ տէր Ցովհաննու մեղսամած ապաշրդիւն քահանայիս Սբ· Ըստեփաննոս եկեղեցւոյն:

Վաճառ Գրչի, վերջին կողքին ներսի կողմը· Այս խրատիս պակասն միւս կողմն է գրած, ով բարի ընթերցող:

Կ'ակնարկէ հատորիս սկիզբը գտնուող հատուածին, օրինակուած էջ 3 եւ 5:

1099

ՇԱՂԿԱՊՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆՈՒ ՊՐՈԿԼԻ·— 7

ՄԿՆԱ· ՍԻՄԷՈՆ ԵՊՍ· ԳԱՒԱՌԵՑԻ

Իզմիր ՌՄՀԳ=1824

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×2·5: էջք 268: Հանգամանք չատ լաւ: Թուղթ տոկուն, կապտորակ: Գրիչ եւ Ստացող՝ Ցովհաննէս Քահանայ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւորակ մեխանով, միասին, 19–21 տող: Նորը չեղագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կազեկազմ խաւաքարտեայ: Դասարկ թուղթք, սկիզբը չորս թերթ, վերջը երեք:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ճակատ.— ի Հայրապետութեան Սրբոյ Աթոռոյն մերոյ էջմիածնի, տեառն եւ տեառն եփրեմի աստուածընտիր կաթուղիկոսի ամ· Հայոց:

Եւ ի պատրիարգութեան Սրբոյ Երուսաղէմի Տնօրինական Տեղեացն Տեառն Գաբրիէլի երջանկազարդ արիհապանծ եպիսկոպոսի:

Վերափառ հրամանաւ Աչքերանոց պօլսեցի տեառն Գօղոսի երանաշնորհ արքեպիսկոպոսի եւ արժանընտիր պատրարգի Քաղաւորեալ մայրաքաղաքիս ի Կոստանդնուպօլսոյ:

Եւ Սրբոյ էջմիածնայ նուիրակ եւ առաջնորդ Թիֆլիզեցւոյ Ենովքեան տեառն Ըստեփաննոս առաքելաշնորհ արիհապանծ եպիսկոպոսի, մեծին Իզմիւռնոյ:

Աչխատասիրութեամբ եւ ջանիւք Նորոյ դաղափարեալ ի ձեռն իմ, յոդնամեղ տէր Ցովհաննու մեղսամած ապաշրդիւն քահանայիս Սբ· Ըստեփաննոս եկեղեցւոյն, որ եղեւ յամի Տեառն 1824, մարտի յսկզբան, որ եմ եւ անարժան սպասաւոր և աւետարանի մեծին Իզմիւռնոյ քաղաքի ընդ հովանեաւ Սբ· Ըստեփաննոս եկեղեցւոյն: Ի վայելս անձին իմոյ:

էջ 1.— Սիմէօնի Գաւուզոյ եպիսկոպոսի արարեալ Մեկնութիւն Գրացն Պրոկղի:

էջ 4.— Պրոկղի Դիադոխոսի Պատմական իմաստասիրի Շաղկապք Աստուածարանականք:

էջ 257.— Ցիշատակարան Թարգմանողի Գրացս:

էջ 258.— Բան առ Ընթերցողսդ:

էջ 261.— Ցանկ Գրացս Պրոկղի:

էջ 268, դատարկ:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1824

էջ 265.— Փառք, պատիւ եւ երկրպագութիւն եռանձնեայ Տէրութեանն եւ միանական Ամենասուրբ Երրորդութեան, Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որոյ նախախնամութեամբն դաղափարեցաւ լուսաբան եւ հոգեկեցոյց գիրքս (Պրոկղի Դիադոխոսի) յամի փրկութեան մերոյ 1824, եւ ի Թուին Հայոց ՌՄՀԳ, յուլիսի ամսոյ, աւարտեցաւ, ձեռամբ Ցովհաննու անուամբ եւ եւթէ մեղսամած ապաշրդիւն քահանային Սբ· Ըստեփաննոս եկեղեցւոյ, որ է մեծին Իզմիւռնոյ: Վաճառորոյ յերեսս անկեալ մաղթեմք ի վայելուղացդ յիշել արժանաւոր հայցուածովք: Ցիշել լիիքք ի բարեխնամ

մերս վերկողի երջանիկ ձայնէ կոչման արդարոց, որում փառք յաւիտեանս, Ամէն։

Այլ եւ զհոգեւոր եւ զմարմնաւոր հարսլաստաքն մեր, տէր Ցովհաննու Մխրտչեան Վանանդեցւոյ վարժապետին Զմիւռնոյ, վանդիր տեղեակ գոլոյս արհեստի քերականութեան, եւ այլոց սրբոց գիտութեանց։ Նաեւ հանգուցեալ տէր Գալուստ քահանային, որ էր վարժապետին իմոյ Իմխուռնոյ, վանդիր գոլոյս արհեստի քերականութեան, եւ այլոց սրբոց գիտութեանց։ Եւ իմ հօրեղբայր հանգուցեալ տէր Եղիայ քահանային, եւ իմայնոցն ննջեցելոցն, եւ հայրն իմ Օնօփրիոս, եւ կողակիցն իմ Տիրուհի երիցցային, եւ որդիքն իմ Ցօհաննէս, Գրիգոր, եւ դուստրն Սրբուհի, տէր լուսաւորեսցէ հոգիսն, ի լոյս երեսաց քոց հանգուսցէ։ Աղաչեմ յիշել ի Տէր, եւ միոյ բանիւ ասել Ցս. Աստ. արձակեսցես զնոսա ի մեղաց կապանաց, եւ ի բանադրութենէ մեղանչական բնութեանց, եւ ի յանիծից դատապարտութեանց. եւ Ցս. Աստ. զձեզ արձակեսցես յամօհոգիական եւ մարմնական մեղացն, Ամէն։

Իսկ արդ, որք օգտիք ի սմանէ, կարդալով, կամ օրինակելով, խանդաղաթ դիմօք երես ի հող եդեալ աղաչեմ ի ձէնջ անդադրիւ լինել ինձ նուաստիս, թէ վասն սխալանացն, եւ թէ խօշորութեան եւ մանրութեան գրոյն, եւ թէ ի կողմանէ չէչտին, բութին, ստորակետին, վերկէտին, եւ ենթամոյին, եւ այլոց բոլոր պակասութեանցն։ Վասնզի անտեղեակ գոլոյս իմ քերականութեան եւ այլոց սրբոց գիտութեանց։

Ցոյժ ահիւ եւ դողութեամբ, խակ նըկատարէրն եւ զտիպն առեալ գրեցի, ոչ տատանութենւն եւ ոչ գրադարձութենւն ատրբէ, այլ միայն եւ եթ զտրին տիպն նկատեցի եւ ծրեցի։

Եւ արդ հայցեմ ի բարեսէր ուսումնասիրացդ այսր հոգեւոր սեղանոյ յէչատակել զիս ի մաքրափայլ մաղթանս, եւ ինձ ներումն յանցանաց ընդհուպ, թերեւս աղօթիւք ձերովք ցօղ ողորմութեան մարդասէրին Աստուծոյ ցօղեսցի ի չէրիմ ոսկերաց իմոց, եւ անուն իմ գրեսցի ի կենաց դպրութեան, որով եւ դուք եղիջիք գրեալ կենաց դպրութեան, Ամէն։

Ըստ սմին մաղթեմ, եւ զայս դուզնաքեայ յիշատակս գրոյմէդ, եթէ ոք զայս իրողութիւնս դաղափարիցէ ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս, Ամէն։

1100

ԱՆԱԼՈՁԻԱ (ԹՈՐԻ).— 8

ՄԱՐՏԻՆՈՍ ՊԵՊ

(ԹՂ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×15×1։ Էջք 142։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հասարակ։ Գրութիւն՝ խորաչիրներըը եւ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 26 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Կազմ կիսալաթ խաւարքօտեայ։ Կնիք սեւագրոյմ փակագիրք, ՀՒ. Ծ. Ցովսէփ Վարդապետ, 1227» [= 1778], էջ 1։ Ստացող՝ Ցովսէփ Վարդապետ ըստ կնիքին։

ՀԱԿԱՍ.— էջ 1,

Անալօձիայ, այսինքն՝, Համեմատութիւն հնոյ եւ նորոյս Կտակի, ծորում նախ կացութիւն հնոյ Կտակին, յետոյ համակամութիւն եւ միաբանութիւն ընդ նորոյս Կտակի մեկնաբանի։

Շարադրեալ նախ ի Մարտինոսէ Պետրանեան աստուածաբան Վարդապետէ ի Ցերուսաղէմ կարգէ, լնդուսւ լաթինականաւ, եւ անտի քարքամնեցեալ ի հայկական լեզու ի Պետրոսէ Վարդապետէ Թիֆլիզեցւոյ։

էջ 2ա.— Առաջաբանութիւն Հեղինակին:

էջ 4ա.— Ցանկ Գլխոց եւ հնդրանաց:

էջ 13ա.— Առագրեցութիւնիմ ի Թարգմանչէ:

էջ 16ա.— Առաջին հնդիր· թէ որք ի-ցեն գրեանք կանոնականք Հնոյ կտակին:

էջ 134բ.— Երրորդ հնդիր: Ցաղագս թէ որով պարադրութեամբ ձեռնադրեցեալք իցեն դեւտականքն հահանայք եւ հահանայապետք:

էջ 140–142, դատարկ:

1101

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ·— 6

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Իզմիր 1826

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մասալ 19×15×2·5: էջք 270: Հանդամանք լաւ, գործածութեամբ մրոտած: Թուղթ կապտորակ: Գրիչ և Ստացող՝ Յովհաննէս Ռահանայ: Գրութիւն՝ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւորակ մելանով, միասիւն, 21 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կազմ կիսալաթ խաւաքարտեայ:

ՁԱԿԱՏ.—

Ծօրինեալ սրբոյն Յովհաննու երանելւոյն Կաթողիկոսի ամ· Հայոց, աշակերտի, ազգակցի եւ յաջորդի երանելւոյն Մաշտոցի սուրբ հայրապետի:

Սկսեալ ի նահապետացն մերոց Ցաբէթեայ եւ Հայկայ համառօտ վերծանական ոճիւ համայն ճարտասանական ձրիւք պերճասցուցեալ, բերել հասուցանէ մինչեւ յիւր վախճանն իսկ, այսինքն ցամ (730), յորում միանգամայն (4477) ամաց պատմութիւնք պարունակեալ:

Աշխատասիրութեամբ եւ ջանիւք նորոյ ընդօրինակեալ ի ձեռն իմ, յոգնամեղ ոչէր Յովհաննու մեղապամած Քարմատար քահանայի, որ եմ անարժան սպասաւոր եւ աւետարծու Սբ· Ստեփաննոս եկեղեցւոյ ըՋմիւռնոյ, ի վայելս անձին իմոյ: Ցամի Տեառն 1826, մարտի մէկ:

էջ 1·— Պատմութիւն Յովհաննու կաթողիկոսի ամ· Հայոց ի ժամանակս Սմբատայ Արքայի Բագրատունւոյ

Ցառօք·— Լուսանցքներու վրայ կան տարբեր պէշով արգադրութիւններ կամ տարբերցումներ, եւայլն:

էջ 257·— Բան իմիմնուրոյն սակս յիշատակի անուանի իւրոյ:

էջ 263·— Ողբ վասն բռնալոյ Թագաւորութեանն Հայոց՝ յազգէն Արշակունեաց, եւ եպիսկոպոսապետութեանն՝ յազգէ Սրբոյն Գրիգորի:

էջ 269·— Ի հայրապետութեան լուսաւորչի Սրբոյ եւ մեծի Ահարոնի ի գմանէնի երից երանելւոյ տեառն տեառն Եփրեմի սրբազանասուրբ կաթողիկոսի ամ· Հայոց:

Եւ ի պատրիարգութեան Սրբոյ Երուսաղէմի Տնօրինական Տեղեացն Քրիստոսի տեառն Գաբրիէլի երջանկազարդ արհիապանծ եպիսկոպոսի:

Եւ ի պատրիարգութեան մեծին Փօլսոյ տեառն Փօղոս ազգասէր եւ հանճարապերճ առաքելաշնորհ Արքեպիսկոպոսի Անգրիանուպօլսեցւոյ:

Եւ առաջնորդութեան որ ի յԱրմաչ Վանուցն տեառն Ստեփաննոս աստուածապան եւ առաքելաշնորհ Արքեպիսկոպոսի, մեծին Իզմիւռնոյ· (ընդ հովանաւ Սրբոյ Կուսին Մարիամու):

էջ 270, դատարկ:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1826

էջ 261.— Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն եռանձնեայ Տէրութեանն եւ միասնական Ամենասուրբ Երրորդութեան հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ։

Գաղափարեցաւ լուսաւորեան եւ հոգեկիցս պիրքս (Գաւոմուիչն Ծովհաննու կաթողիկոսի) յամի փրկութեան մերոյ (1826) յունվարի ամսոյ ի սկիզբն, աւարտեցաւ ձեռամբ տէր Ծովհաննու քահանայի, եւ եք մնգամամբ ապարդիւն եւ քարմատաւոր աւելացնու Սր. Առաքեանոս եկեղեցւոյ, որ է մեծին Իղմիւռնոյ։

Վասնորոյ յերեսս անկեալ մաղթեմք ի վայելողացդ յիշել արժանաւոր հայցուածովք յիշեալ լիչիք ի բարեխնամ մերս փրկողէ երջանիկ ձայնէ կոչման արդարոց, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից, Ամէն։

Ցոյժ ահիւ եւ դողութեամբ, իսկ նըկարագիրն եւ զոհիկն առեալ դրեցի, ոչ տաճափոխութիւն եւ ոչ գրադարձութիւն արարի, այլ միայն եւ եզ զսորին տիպն նկարեցի եւ ծրեցի։

Այլ եւ զհոգեւոր և մարմնաւոր հարազատքն մեր տէր Ծովհաննու քահանայի Միքրզայեան Վանանդեցւոյ վարժապետին համոյ, վասնզի տեղեակ գոլոյս արհեստի քերականութեան, եւ այլոց սրբոց գիտութեանց։ Եւ միանգամայն յիմս վարժապետէ եւ կրթողէ ի տէր Գալուստ քահանայէ հանգուցեալոյ։ Վասնզի գոլոյս տեղեակ եւ արհեստի քերականութեան եւ այլոց սրբոց գիտութեանց, եւ լաքինացւոց լեզուաւ գիտութեանց տեղեակ էր։ Եւ իմ հօր եղբայր տէր Նիղիեայ քահանային հանգուցելոյ, Տէր ընդ հոգիան լուսաւորեսցէ, քահանայից դասուն սպասակից արասցէ։ Եւ հայրն իմ Օնօփրէոս, եւ մայրն իմ Սանդուխտ, եւ քոյրն իմ Սուլթան, եւ կողակիցն իմ Տիրուհի, եւ որդիքն իմ Ծովհաննէս, Գրիգոր, եւ դուստրն իմ Սիրուհի։ Տէր լուսաւորեսցէ զհոգիսն, ի լոյս երեսաց քոց հանգուսցէ։

Աղաչեմ յիշել ի տէր, եւ միով բանիւ ասել Ցա։ Աձ։ արձակեսցէ զնոսա ի մեղաց կապանաց եւ ի բանադրութենէ մեղանչական բնութեանց եւ ի յանիծից դատապարտութեանց, եւ Ցա։ Աձ։ զձեզ արձակեսցէ յամ։ հոգեկան եւ մարմնական մեղացն, Ամէն։

Եւ արդ հայցեմ ի բարեսէր ուսումնասիրացդ այսր հոգեւոր սեղանոյ յիշատակել զիս ի մաքրափայլ մաղթանս, եւ լինիմ ներումն յանցանաց չնորհել, թերեւս աղօթիւք ձերովք ցօղ ողորմութեան մարդասէրն Աստուծոյ ցօղեսցի ի չերիմ ոսկերաց իմոց, եւ անուն իմ գրեսցի ի կենաց դպրութեան, որով եւ զուք եղիջիք գրեալ կենաց վերին դպրութեան, Ամէն։

Ըստ սմին մաղթեմ, եւ զայս դուզնաքեայ յիշատակս գրոչմել, եթէ ոք զայս իրողութիւնս գաղափար դիցէ, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս, Ամէն։

1102

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԹՂ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×14×2·5։ էջք Դ + 374 + Ե–Զ։ Հանդամանք չատ լաւ։ Թուղթ սպիտակ տոհմն։ Գրութիւն՝ խորագիրներըն եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 20 տող։ Նոտր չեզաքեր։ Համառօտագրութիւնք սովորական։ Գունաւոր զարդագիրք, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ էջ 1, 185, 193։ Նկարք, մանդաղաքի վրայ, էջ Դ, Զ։ Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–Բ, դատարկ թուղթ։

էջ Գ–Դ, մագաղաթ։ էջ Գ1·— ծանկ Հարցմանց Գրոց, եղծուած, էջ Գ2, անգիր։ էջ Դ, բազմագոյն ոսկեյատակ նկար, Աքաննաս եւ կիւրեղ։

մումբ վայելուչք, եւ պատասխանիք կիւրեղի Երուսաղէմայ Հայրապետի, ցաղագս մակացութեան եւ հանգարոյ։ Հարցումն·— Հետեւումն համարիմ ընդ այս բանս...։

8·— Աքաննաս եւ կիւրեղ, էջ Դ

Ա·— էջ 1·— Երանելոյն Աքաննոսի Արքեպիսկոպոսի Աղեքսանդրացւոյ Հարց– էջ 183·— ձևթ·— Հարցումն·— Եթէ ոք հարկանէ զաղքատն կամ առցէ ինչ ի նը–

մանկ, զի՞նչ լինիցի այնպիսին։

էջ 184.— Զմեղօք լի գծօղս յիշեսջիք ի Տէր, ազաչեմ։

Բ.— էջ 185.— Հարցումն Սմբատայ Աշոտոյ որդոյ Հայոց թագաւորի, եւ պատասխանիւք Եզնկայ Վարդապետին.— Թագաւորն ասէ. Զի՞նչ է Առաջաւորքն առանց պատարագի եւ ընծաբցուածոց։

էջ ե–զ, ընդմէջ 192–3ի, մայազաթ, նկար, լատինատառ արձանագրութիւններով, խաչելութեան առընչակից դրուագներ։

Գ.— էջ 193.— Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Մեկնութիւն քանիցն Դաւթի փիլիսոփայի.— Սկիզբն բարեպաշտութեան Հայաստանեայց ունիմք իմանալ ըստ Լուսաւորչին Գրիգորիոս...։

Ցիշատակագրութիւն.— 1781

էջ 370, եղծուած.— Ցիշատակ է զբերքուիս Ամթեցի հանդուցեալ մահտեսի տիրացու Յովաննէսի որդոյն Գրիգորին, նաեւ կենակցոյն Ղուսիէնի? ի Սր. Երուսաղէմ, եւ ի դերաբիտ գահն Սրբոյն Յակոբայ Թվին ՌՄԶ եւ հոկտեմբերի սկիզբն։

էջ 371–374, դատարկ։

1103

Ա.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՂՈՒԿԱՍՈՒ.— 6

Բ.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ.— 6

ՄԱՏԹԷՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×14×4·5։ էջք ԻԲ + 562։ Գրակը ԺԲ+ԺԲ։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստարակ սպիտակ։ Գրութիւն խոշորագիրները, եւ մասամբ բնաբանները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24–26 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։ Ուղղագրութիւն տկար։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–ԻԲ, դատարկ։

էջ 1, վերնագիրը.— Ցիշատակ է ի դուռն Սր. Յակոբայ որ յԵրուսաղէմ, 1834։

Ա.— էջ 1.— Նաւատ եւ յետին աշակերտի Մատթէոս եռամեծի Յովհաննու եւ Գ(ի)րիգորի աշխատասիրի Հաւաքումն բանի Աւետարանին Ղուկասու, եւ Քարոզ յոլովք, ի վայելուչս մանկանց Հայաստանեայց։— Եւ արդ ուսումնասիրաց պարտ է ընդունել զիարատս հոգէշահս։ Բայց արդ յաղագս Ծուլի քէ զինչ խորհի։ Յորժամ սկսանի յընթերնուլ զգիրս սուրբս, չորս կերպիւ այպանէ...։

էջ 273.— Ցանկ։ ԻԱ ձառեր։

էջ 279–288, դատարկ։

Բ.— էջ 289.— Մատթէոսի Վարդապետի եւ տիեզերալոյս րաբունապետի աբարեալ բանս յԱւետարանին Յոհաննու որ ասէ. Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն.— կհաւատայիմ վասն տեսութեան բանին Տեառն, ոմ կաճառք լոյսաեբամիջ, եւ դասք սերովբէից...։

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 473.— Ի լրումն գրոյս է ըստ ոճ կարգի յիշատակարանս. որ եւ այս տեսչութեամբն ընդ նախասացեալ Մեկնութեանն, որ ըստ Ղուկաս Աւետարանչին դիցէ...։

էջ 475–562, դատարկ։

1104

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ·— 10

[Լեհաստան] ՌՄԼ=1609

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 19×15×5: *Էջք* 556: *Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. մէլանին խառնուքներէն թուղթը տեղ տեղ ճեղքուած: Թուղթ հասարակ: Գրուքիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը, սկզբնատառերը եւ մանաւանդ համարադրերը կարմիր, մնացեալը սեւ մէլանով, միասիւն, 22 տող: Նոտրագիրը յստակ: Համառօտագրութիւններ սովորականէն աւելի առատ: Ուղղագրութիւն տկար: Կաշեկազմ տախտակեայ հինցած եւ ճեղքուած: Ստացող՝ Թորոս Դպիր, որդի Աբապէյի:*

Յաւելք·— «Կանոնագիրքդ, որ համաձայնի ընդ 339 *համարոյն ... գրեալ ի վերուստ Թորոսի դպրէ ...: Զանուն քազաքին ոչ յիշատակէ, իսկ տեսակ կրկնութեան տայ դուշակել՝ գրեալ յաշխարհին Լեհաց» (Սամուէլեան, Ցուցակ, էջ* 587):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ 1·— Տէր ȣս· Քս· օգնեա, եւ տուր շնորհս: Շարադրութիւն կանոնաց եդեալ եւ այս կարգ եւ չափ գրելոյն:

Էջ 26–30, *դասարկ*:

Ա·— *Էջ* 31·— Սահմանիւ եւ կանոնիւ զոր եդին աշակերտքն Քրիստոսի Սրբոյ Նկեղեցւոյ, զնի վերաձուլոյ Տիառն: *Վարդապետութիւն Առաքելոցն զկնի վերանալոյն Քրիստոսի առ Հայր իւր յերկինս, որպէս չնորհեաց նոցա առնել բժըշկութիւնս եւ նշանս, եւ որպէս ընկալան առաքեալքն զպարգեւս Հոգւոյն Սրբոյ···*:

Բ·— *Էջ* 63·— Երկրորդ Առաքելական կանոնիս Գլուխս Զ:

Գ·— *Էջ* 86·— կանովնիմ յետ առաքելոյ Հարանց Հետեւողացս: Գլուխս Ի:

Դ·— *Էջ* 95·— Դնի Դ, կանոն Նիկիական, Գլուխ Ի:

Էջ 109·— *Սուրբ եպիսկոպոսն քաղաքի կուռդուբէ այսպէս հաւատամ որպէս յառաջադոյն գրեալ է· Բիկտոր եւ Բեկենտ եւ բիցունք ի Հռոմի քաղաքէ*·— Համմ· կանոնագիրք Հայոց, Ա· Հատոր, Վաղգեն Ցա կոբեան, Երեւան, 1964, էջ 134:

Ե·— *Էջ* 120·— Անկիւրայ կանոնիս Գլուխ Ի, Վասն էահանայից որ ի բռնութենէ գտնեցին:

Զ·— *Էջ* 133·— Կեսարիայ կանոնիս Գլուխ Ժ: Վասն կանանց որ ընդ արեամբ եմ եւ շնան:

Է·— *Էջ* 140·— Նիոյ Կեսարիայ կանոնիս Գլուխ Ի: Վասն էահանայից ամուսնացելոց կամ որ շընան:

Ը·— *Էջ* 147·— Կանովնիմ Գանգրեաց, Գլուխ ԻԴ: Վասն որ զամուսնութիւն գարշ համարին:

Թ·— *Էջ* 157·— Անտիոքայ կանոնիս Գլուխ ԻԲ: Վասն սահմանադրութ տանից:

Ժ·— *Էջ* 173·— Ղաւոդեայ կանովնիս Գլուխ ՄԲ: Վասն երկեկնից:

ԺԱ·— *Էջ* 182·— Սրբոյն Գրիգորի կանոնիս Գլուխ Լ:

ԺԲ·— *Էջ* 187·— Սարդիկեայ կանովնիս Գլուխ ԻԱ:

Յաւելք·— Գրիչը ԺԲ-էն ետք քանի մը տեղ կլխահամարները չէ նշանակած· կը շարունակենք մեր կողմէ:

ԺԳ·— *Էջ* 201·— Կաստանդինուպալսի ժողովոյն կանոնիս Գլուխ Երեք:

ԺԴ·— *Էջ* 203·— Կանոն ժողովոյն որ յԵփեսոս, Գլուխ Վեց:

ԺԵ·— *Էջ* 206·— Կանովնիմ Աքաճասի, Գլուխ ՔԸ:

ԺԶ·— *Էջ* 239·— Կանոնիմ Բարսղի առ Աֆիղիկոս, Գլուխ ՄԱ:

ԺԷ·— *Էջ* 261·— Կանովնիս Սրբոյն Սահակայ Հայոցն Հայրապետի, Գլուխ ՄԵ:

ԺԸ·— *Էջ* 302·— Հայոց կանոնիս Գլուխ Ի:

ԺԲ.— *էջ* 327.— Թուղթ Սեւանտեայ եպիսկոպոսի· Գլուխ *ԺԴ*:

Ժամօք.— *Գրիչը նախապէս գրած է Հեւանտեայ, ապա Հին վրայ սեւ մելանով դրուած է Ս։ Ցաջորդ էջին վրայ ալ Հեւանտիոսը փոխուած է Սեւանտիոսի*։

Ի.— *էջ* 332.— Կանոնիմ Ներսեսի Հայոց Կաթուղիկոսի եւ Մերշապհոյ Մամիկոնենից եպիսկոպոսի:

ԻԱ.— *էջ* 344.— Ցովհաննու Մանդակունւոյ Հայոց Կաթողիկոսի:

ԻԲ.— *էջ* 349.— Աբրահամու Մամիկոնենից Եպիսկոպոսի առ Վաչականն Աղուանից արքայ:

ԻԳ.— *էջ* 353.— Կանովն Վերջնոյ Սահակայ Կաթուղիկոսի:

Հարցմունիմ կանոնականիմ Ցովհաննոյ Սիւնականի Քաղաքաց, եւ արդեօք եղադրեալ պատասխանիիմ ումին Սահակայ Հայոց Կաթողիկոսի եւ ընդուն յաթոռակցաց եպիսկոպոսաց բազմաց, Գլուխք *ԺԵ*:

ԻԴ.— *էջ* 358.— Կանոնիմ Ցովհաննիսի Իմաստասիրի Հայոց Կաթուղիկոսի, Գլուխս *ԼՔ*:

Իե.— *էջ* 373.— Կանոնիմ Սիովմի Հայոց Կաթուղիկոսի, Գլուխս *ԻԿ*:

ԻՋ.— *էջ* 382.— Սահմանիմ կանոնաց Սր· Առաքելոյն Թադէոսի, ի եղեալին Ուտացւոյն, լուսաւորեալ զնոսա;

Իէ.— *էջ* 393.— Կանոնիմ Տեառն Փիլիպպոսի Առաքելոյն:

ԻԸ.— *էջ* 396.— Կանոնիմ Երկրորդ Անտիոքայ:

ԻԹ.— *էջ* 401.— Կանոնիմ Տեառն Եփրեմի արդիւնականատար կրաւնաւորի, զոր սնուցանէր անապատն: Ի կուսուբեան ձառէն, Գլուխս Ը:

Լ.— *էջ* 403.— Կանոնիմ Կիւրեղի Աղէքսանդրացւոյ, Գլուխս Ե:

ԼԱ.— *էջ* 405.— Կանոնիմ Եպիփանու ասացեալ, Գլուխս Ե:

ԼԲ.— *էջ* 406.— Կանոնիմ Եղիշայի, Գլուխս Ա:

ԼԳ.— *էջ* 406.— Խոստովանութիւն ծոդովոյն Անտիոքայ:

ԼԴ.— *էջ* 408.— Կանոնիմ Երկրորդ Նիկիականի, զոր եդին ՅԾԸ Հայրապետք, կրկնաբանելով կարն ի կարնոր, Գլուխս ՃԺԴ:

ԼԵ.— *էջ* 419.— Սահմանադրութիւն կանոնի Վաչագանայ Աղուանից արքայի, եդեալ ի ժողովն յոր Աղուանս եղեւ, Գլուխս Իե:

ԼԶ.— *էջ* 425.— Բառի Գիր կանոնական վասն (Եպիսկոպոսաց) պէսպէս եւ բիւրապատիկ ախտից, Գլուխս ՄՀԲ:

ԼԷ.— *էջ* 475.— Սահմանի կանոնադրութիւն երանելոյն Գրիգորի Աստուածբանի Նազիանզու եպիսկոպոսի, յաղագս ուղղափառութեան հաւատոյ եւ ապաշխարութիւն յանցաւորաց, Գլուխ Լ:

ԼԸ.— *էջ* 486.— Կանոն Դուխի Սր· ծոդովոյն, որ ամի չորրորդի Կոստանդինու կայսեր բարեպաշտ թագաւորի Հռոմայ: Այս գիր ի հաստատութիւն գրեցաւ զայդ կարգի եւ կանոնաց սրբոյ եկեղեցւոյ եւ առաջնորդաց եւ ժառանգաւորաց, հրամանաւ երանելոյն Կաթողիկոսի Հայոց Ներսեսի Շինողի եւ այլոց եպիսկոպոսաց, որոց անուանիմն դրոշմեալ կան գրով ի կատարման կանոնացդ: Գլուխս ՃԲ:

ԼԹ.— *էջ* 497.— Երանելոյն Մակարայ Սրբոյ Հաղաիին Երուսաղէմի Հայրապետի կանոնական թուղթ ի Հայս, վասն կանոնադրութեան կաթուղիկէ եկեղեցւոյ կարգաց, զոր չէ արժան ընդ սահման եւ ընդ հրամանն անցանել· Գլուխք Թ:

Ի.— *էջ* 504.— Սրբոյն Սահակայ Հայոց Կաթուղիկոսի գիր աւանդութեան, ցաղագս կարգի սպասաւորաց Սրբոյ եկեղեցւոյ եւ պտղոցն ժողովրդականաց ընծայիցոց ի տուն Աստուծոյ· Գլուխ Ա;

ԻԱ.— *էջ* 509.— Ցովհաննու Մանդակունւոյ Հայոց Կաթուղիկոսի եւ թարգմանչի, աշակերտ եղելոյ Սրբոյն Սահակայ Մեծի Հայրապետի Հայոց Կաթողիկոսի, Բան կանոնական· Գլուխ Ա:

ԻԲ.— *էջ* 512.— Կանոնիմ Սր· ծոդովոյն, որ ժողովեցան ի Թէոդոսուպոլիս, որ այժմ կոչի Կարնոյ բազաք:

ԻԳ.— *էջ* 523.— Սահմանիմ եւ կանոնիմ կարգի եկեղեցւոյ, Սրբոյն Ներսեսի Հայրապետի Հայոց· Գլուխք ԽԳ:

ԻԴ.— *էջ* 528.— Կանոնիմ Բ, Ցովհաննի

նու Մաղդակուսոյ Հայոց կաթուղիկոսի· Գլուխ է:

ԽԵ.— էջ 529·— Սրբոյն Դիոնիսիոսի Աքեցացւոյ եպիսկոպոսի քան Ա:

ԽԶ.— էջ 530·— Կանոն Նրսիհոյն Եպիսկոպոսի մեծի եւ առաքինոյ, մարգարէի եւ ճշմարտագրի· Գլուխ Գ:

ԽԷ.— էջ 540·— Ցովհաննու Նրուսաղէմացիս եպիսկոպոսի· Գլուխ Ա:

ԽԸ.— էջ 540·— Հիպոլիտոսից սրբոյ, քան ի Ծնունդն եւ ի Մկրտութիւնն Տեառն· Գլուխ Ա:

ԽԹ.— էջ 541·— Նեկտառեայ Հռոմայ եպիսկոպոսի· Գլուխ Ա:

Ծ.— էջ 542·— Մելիտոնի եպիսկոպոսի թուղթ առ Տրիպոս· Գլուխ Ա:

ԾԱ.— էջ 543·— Սրբոյն Աթանասի մեծի· Ա· կանոնք:

ԾԲ.— էջ 543·— Սերեբիայնոսի ի Ղուկա Աւետարանի Մեկնութենէ· Գլուխ Ա:

ԾԳ.— էջ 544·— Ի Սոկրատոսէ·— *Հանդէս ԾԺԸիցն աւուրս մեծին Կոստանդիանոսի···:*

ԾԴ.— էջ 546·— Սրբոյն Դիոնիսիոսի Արիապագացւոյ, ցաղագս Աստուածածնին:

ԾԵ.— էջ 546·— Մաճուէլի Ա:

ԾԶ.— էջ 546·— Կղեմայ Հռոմայ եպիսկոպոսի:

ԾԷ.— էջ 547·— Կոչումն Ապաշխարութեան, զոր ասացեալ է տեառն Ցովհաննու Մաղդակուսոյ Հայոց Կաթուղիկոսի· Տուիմ ձեզ:

Ծանօթ·— *կարմրագեղով նշանակուած է Ա, իսկ սեւագեղով ՒԵԻՒ, որ կը ներկայացնէ ընդհանուր կանոնաթիւը:*

Ցիշատակարան Գրչի·— 1609

էջ 552·— *Շնորհօք Փրկչին մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի հաւատարակից ընդ Հօր և Հոգւոյն Սրբ· Հոգոյն սկսեցի եւ նորին ողորմութեամբ կատարեցի զառաքեալ(զս)անդ կանոնս, ի վայելումն Թորոսի Դպրի, որդոյ Գր· Աթապէկի: Աւարտեցաւ ի Քիլիս Հայոց ՌՃԼի, փետրուարի ԺԷի, օրն ուրբաթի: Ալաչեմ եղկելիս գծողս չմոռանալ մի Տէր ողորմեաիւ: Դարձեալ անեղադիր լերուք, զի կար այսչափ էր: Այլ բո է ձեղ· յիշողն յիշեալ:*

էջ 553·— *Զդասս եկեղեցոյ յինն մասունս որոշ առաքեալ, աւետյով···: Իննեւրորդ դաս եկեղեցոյ փաւլոք, որ Քարզմանին սաղմոս ասացողք···* (էջ 556):

1105

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Աւագ Վաճք, Նրգնկա ՓՃԸ=1409

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 18·5×14×7: *էջք* 788: *Հանդամանք լաւ: Թուղթ կոկեալ: Գրիչ եւ Ստացող՝ Ղազար կրօնաւոր: Գրութիւն՝ խոշոր դիրներով, եւ երբեմն գլխագիրներով կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 35 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Սեւագիծ զարդագիր, լուսանցազարդ եւ կիսախորան, էջ 3: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Փակպանակ մազաղաթեայ, վերջը մէկ թերթ, մասն երկաթագիր Աւետարանի:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–2, *բոլորգիր, զանազան քանք:*

Ա.— էջ 3*ա*·— Ցովհաննու Որոտնեցւոյ տիեզերալոյս հռետորի սքարիայ ի քան Աւետարանին ըստ Ցոհաննու· Ի սկզբանէ էր Բանն···:— *Կամաւորիմ, ով կամառոյ լուսերամիկ եւ զառաջ սերորդից, սակս տրամարանութեանց երկուց ներհակ հոմանուանց···:*

էջ 32·— Աւրհնութիւն:

Բ.— էջ 42*բ*·— Նարինի Ցոհաննու Որոտնեցւոյ տիեզերալոյս բարուճապետի, ի

բանն որ ասէ· ի սկզբանէ Տէր զերկիր հաստատեցեր···։— *Ով Տէր Աստ. Յս. Քս. բան չաւր եւ Որդի կուսին*···։

Գ.— էջ 93բ.— Եռամեծին եւ երիցս երջանիկ վարժապետին իմոյ, Յովաննու Որոտնեցւոյ, ասացեալ ի յօրհնութիւն ընտրեալ տուարիս շինուածոյ տաճարիս և զանկատուցն Առաքելական Աթոռոյ Վանիցն Ստեփէէ, որ է գլուխ եւ աթոռ Սիւնեաց վիճակի· ի բանն որ ասէ· Տէր ի տաճար սուրբ իւրում, Տէր յերկինս յաթոռ իւրում·— *ըստ կիւրղն ամենայն գոյացութեանց Աստուած, սկիզբն ամենայն բարութեանց աէր, սկիզբն աւ· չնորհաց խոհականութիւն*···։

Դ.— էջ 134ա.— Ցոհաննու Որոտնեցոյ ընդ հանդերձ հոտերի եւ արդիւնական բարեացպտուի արարեալ ի քան մարգարէին որ ասէ· Արդարութիւն Տեառն ուղիղ է, եւ ելից— *ի բեր յետ ելանելոյ ի գագաթն լերանցս աստուածաբնակ Սինէի եւ Քորեբի*···։

Ե.— էջ 159ա.— Ցոհաննու Որոտնեցոյ ասացեալ ի քան առաքելոյն որ ասէ· Մարդով եղեւ մահ եւ մարդով յարութիւն մեռելոց·— *Աւէ ոմն ի սրբազանիցն դասուց*···։

Զ.— էջ 172ա.— Մեծաձայն եւ տիեզերահամբաւ բարեբանպատիսին Տալեայ ի քան մարգարէին որ ասէ· Լեզու իմ որպէս գրիչ արագագիր դպրի···։— *Բեր նախ եւ առաջին զայս տեսցուք թէ բանն ի մեզ բերեալ է թէ չարաբերեաց*···։

Է.— էջ 180բ.— Մեծ բարեբանպատիսին Ցոհաննու Որոտնեցոյ ասացեալ, ի քանի առաքելական որ ասէ· Հայեցարուք ընդ առաքեալն եւ ընդ բահանայապետ խոստովանութեամբ մերոյ ընդ Ցիսուս, որ հաւատարիմ է արարչին իւրոյ·— *Այլ նախ քան դրանս հետեւեսցուք բնական քննութեանց եւ ապա յետ այնորիկ ձեռնարկեսցուք ի մեկնութիւն բանիս*···։

Ը.— էջ 195ա.— Քարոզ ի քան Աւետաւրանին որ ասէ· Մի ոք ոչ ի մէնջ, արիք կացէք յաղօթս, զի մի մտանիցէք ի փորձութիւն·— *Այլ նախ պարտ է դիտել զի քանին չորս եղանակաւ ասի*···։

Թ.— էջ 201բ.— Ապայ թէ խոստովանիմիմ զմեզս մեր, հաւատարիմ է նայ եւ արդար առ ի թողուլ զմեզս մեր·— *Գիտել արժան է զի Աստուծոյ դատաստանն քաղցր քան զաչխարհիս*···։

Ժ.— էջ 213բ.— Ցաղագս Մահու Քառոզ·— *Նախ պարտ է դիտել թէ զինչ է մարդն· Մարդն է կենդանի բանաւոր մահկանացու, մտաց եւ հանճարոյ ընդունակ*···։

ԺԱ.— էջ 228ա.— Քարոզ ի քանի որ ասէ· Ապաշխարեցէք, զի մերձեալ է արքայութիւնն երկնից·— *Աւագեալ են վարդապետք եկեղեցւոյ թէ ապաշխարութիւն՝ մեծ զաւրութիւն ունի*···։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 235բ.— Ով սուրբ քանաւէրք, ըզգծողս յիշեցէք եւ մի մեղադրէք, զի տկար էաք, եւս այն է որ փուքոյլ գրեցաք, զի դխրին է կրթողացն ի կարդալն ուղղել· զի մարմնով աղքատ էաք, եւ առնուլ՝ փափաքէաք, եւ օրինակ ոչ տային, քէ դեռ չէք կատարեալ· եւ այս հետ դասին գրեցաք։

ԺԲ.— էջ 236ա.— Եւ պահեալ զնս տիւ եւ զնս գիշեր, եւ ապայ ճաշեցօ·— *Աւէ Ցոբ քէ կեանք մարդոյ պատերազմ ի վերայ երկրի*···։

ԺԳ.— էջ 244ա.— Ցայնժամ վարեցաւ Ցս· յանապատ ի Հոգւոյն, փորձել ի սատանայէ·— *Աւագեալ են վարդապետք եկեղեցոյ թէ հաւատացեալք որ ապաշխարեն պահօք եւ աղաւթիւք*···։

ԺԴ.— էջ 253բ.— *Աստուած զմահ ոչ արար, ասէ աստուածաչունն Սողոմոն*···։

ԺԵ.— էջ 278բ.— Ի Մեկնութենէ Ներսէսի Տարաւնի հպհկոպոսի հարցմունիւ օգտակարք յԱռակացն Սողոմոնի, ի քանից լուսաւոր բարեբանպատիսին Ցոհաննու Որոտնեցոյ։

ԺԶ.— էջ 291ա.— Դաւանութիւն Գրիգորի Վարդապետի ասացեալ·— *Տէրունեան հաւանեալ խրատու*···։

ԺԹ.— էջ 331ա.— *Եթէ ոք ի մարդկային բնութենէ մաքրեցաւ*···։

Ի.— էջ 342բ.— Ցաղագս Պահոց, առարեալ եռամեծ բարեբանպատիսին Ցոհաննու, ի քանի որ ասէ· Պահեալ զնս տիւ եւ զնս գիշեր ապա ճաղցեաւ·— *Վասն մեզաց լինելոյ ի մեզ դիտելի է*···։

Ծանօթ.— *Քարուի համառօտ քաղուած Մեկն. Մատթէի, քանզի ընդ բոլանդակ Ա-*

ւեւտաբանն անցանէ սղագունիւն (*Սաւալանեան, Ծուցակ, էջ* 589)։

Իմ.— *էջ* 418*բ*.— Պատճառէ Ցարութեան Տէառն մերոյ Յի· Քի· բանիս որ առնիցեր·— *եւ ահաւ չարժուամն մեծ եղեւ*···։

Իթ.— *էջ* 446*բ*.— Նորին Յոհաննու հոգեւորոգ բարուցապետին ի բան Աւետարանին որ ասէ· Եւ յամենայնի Ձերոցդի առաքեցաւ Գաբրիէլ հրեշտակ յԱստուծոյ·— *եւ արդ ի սկիզբն բանիս նախ տեսցուք զՁերոյդ*···։

Լ.— *էջ* 451*ա*.— Հարցումն եւ պատասխանիք, զոր արարեալ է վանական Վարդապետի, ի գրոց սրբոց·— *Հարցումն, Զիարդ ասի մարդ նման և պատկեր Աստուծոյ*···։

ԼԱ.— *էջ* 455*բ*.— Քարոզ Լուսաւորչին, արարեալ Գէորգեայ Վարդապետի Ընձնկացոյ, ի բանն որ ասէ· Յայնժամ կացէ արդարն բազում համարձակութեամբ։

ԼԲ.— *էջ* 462*բ*.— Յոհաննու Որոտնեցւոյ···։— *Ներկործական իմն անխափան բնաւորեալ են միտք, սակս մշտաշարժ ղոյն*···։

ԼԳ.— *էջ* 503*բ*.— Ասացեալ յաղագս հայրապետաց տանիցէ։ Եւ Սրբոյն Յակոբայ Մծբնա Հայրապետին, ի բանն որ ասէ· Ես իմ հովիւն էայ։

Յիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 510–511, *ստորոտը*.— *Ով գերիս յիշեալ եւ զողորմիան ողորմեալ, զի խիստ չտեսուղ էր, զի ժամանակս ոչ էր խոզաղութիւն, եւ գծուղս ախմոր, եւ զանն ի կարդալ, եւ մարմնով տկար, եւ ի զործոց բարեաց ոչ բանիւ միով աքալ, այլ ի բոլոքէն զատարկացեալ, եւ ողորմութիւնն Աստուծոյ ապատան եմ սրաբեալ։*

ԼԴ.— *էջ* 511*ա*.— Վասն Պայծառատեսութեանն Քրիստոսի···։— *Բայց նախ տեսցուք թէ զինչ տեսեալ առաքինքն վարդասան անուանեցին զտասնս զայս*···։

Լե.— *էջ* 521*բ*.— Քարոզ վասն կուսարածին···։

ԼԶ.— *էջ* 531*ա*.— Սրանելոյ Սր· Հաւրըն մերոյ եւ տիեզերահռչակ Հայաստանեաց Յոհաննու Որոտնեցւոյ, մակ ոճուն կախեալ ի սէրն Աստուծոյ, ի բան մարգարէին որ ասէ· Անցաք մեք ընդ հուր եւ ընդ ջուր···։

Լէ.— *էջ* 552*ա*.— Տիրատրոյ Վարդապետի ասացեալ· Զոր կապիցէք յերկրի եղիցի կապեալ։

Յիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 563, *ստորոտը*.— *Ով իմաստուն ընթերցող, մի մեղայդրել սխալանաց զի անչափ է զի սերդ եմ բանի, եւ խիստ եմ աղքատ, Քէ չէ յարուեստէս խիստ եմ ախմար, եւ մարմնովս յոյժ տկար, եւ ի մեղքն ոչ տկար եւ ոչ հեղգալ, այլ արադ եւ խիստ ճարտար, բայց միայն միչտ ծուլանալ· վայ է*.— Հմմտ· Յիչտ· ԺԵ· Դարի, Գ· Մասն, էջ 321։

ԼՀ.— *էջ* 563*բ*.— Քարոզ Ցարութեան, ի Բան որ ասէ· ի գիշերի ե· զձեռս ձեր։— *Բեր նախ տեսցուք Քէ ընդէր ի գիչերի, ասէ, Համբարձէք զձեռս ձեր ի սրբութիւն*···։

ԼԹ.— *էջ* 569*ա*.— Տէր մեր Յս· Քս· ասէ· Այնպէս ուրախութիւն եղիցի։

Խ.— *էջ* 586*ա*.— Քարոզ Խաղկազարդին։

ԽԱ.— *էջ* 593*բ*.— Մեծ հեռետորին Տիրատրոս, ի բան որ ասէ· Դարձեալ ասեմ թէ երկու ի ձենջ միաբանեցէք վասն ամ· իր զինչ եւ խնդր։— *Աղդ ճչմարտիւ դիտեմք զի նախ առաքելոցն խոստացաւ զպարգեւս զայս*···։

ԽԲ.— *էջ* 605*ա*.— Տէր Աե· մեր, տուր մեզ զխաղաղութիւն էռ, զի ըստ ամ· գործոց մերոց հատուցաւ մեզ·— *Աւէ ուրեմն ի մեզս· Եսայիաս Քէ Աւօրինք իբրեւ զծով ծփեսցին*···։

ԽԳ.— *էջ* 613*ա*.— Ի բանն որ ասէ· Ահաւասիկ ես առաքեմ զձեզ իբրեւ զոչխարս ի մէջ գայլոց·— *Ամենայն գիրք աստուածայինք ի խրատ եւ յուսումն մեզ գրեցան ի Հոգւոյն Սրբոյ*···։

Ծանօթ· Գրչի·— *էջ* 617*բ*, *ստորին յուսանցքին, մանրատառ կարմիրով*.— *Ով եղբարք իմ հանդիպողք սմա, աղաչեմ առ մեզադիր լինել մեզ, զի դէտեակա քարոզիս ծորինակն ըստապով էր, մենք զայս ի տեղն*

Քողուք եւ զան գրեցաք· ապա հետ այս քարոզիս այսոր կէսն է եւ այս նշանս.— Տես էջ 628ա։

ՀԴ.— էջ 618ա, տաբբեր գրով.— Գէորգ լուսաւորաբար վարդապետին ասացեալ է այս քարոզս.— Ասէ ուրեմն ի Ղուկա օետաբանին...։

էջ 628ա, լուսանցքին չեղագիր.— Շարունակութիւն է ՀԴ գլխոյն։

ՀԶ.— էջ 633ա.— Քարոզ Նոր կիրակէին։

Ցիշատակագրութիւն.—

էջ 643ա, բոլորգիր փոքր·

Ով եղբայր իմ սիրելի,
եւ սպասաւոր Տեառն բանի,
աշակերտեալ մեծ բարուձոյն Գէորգէի,
սուրբ հաւրն իմոյ բազմերախտի,
տէր Ղազար առաքինի,
եւ կրաձօղ խիստ ի մարմնի,
Աբիսաակէս Սերաստացի,
որ զսակաւ գիրս գծեցի,
ընկալ սիրով եւ լեր անմեղադրելի·
Թէպէտ ի տուն տալն զքեզ վիրաւորեցի,
եւ այսքան զոր ես քեզ եցի,
ի խորհուրդ երրորդութեանն յարմարի,
զոր իմաստոցն է այս պարզ եւ յայտնի։

ՀԹ.— էջ 654ա.— Հարցմ. Դէպ գիտէիր բարուպետի եւ ծառայարար կատարումն ցակոբի աշակերտին։

Ծ.— էջ 710ա.— Ամանիայի վարդապետի Շիրակուոյ, Հարցմամ եւ Լուծմամ։

ՄԷ.— էջ 740ա.— Զըէս պարու Նեբհունից... նազելի բարուպատիւ բոլոր հայկազնեան ազգէ, Սբ. Գրիգոր Լուսաւորչին զաւակի մեծ վարդապետին, Գէորգ բարեբնի, իր եւ անուն շնորհ մակագրեալ... եւ քէ ուստի արդեաք ի նուստա եւ ի ներգեսեալ ոգոյ Ստեփաննոս Լարուկ վարդապետէ, չիքոնամ մակագրեալ...։

ՄԸ.— էջ 741–2.— Քարոզ Նիգմանցի ամենասրբուհւոյ Աստուածածնին և միշտ կուսին Մարիամու, ի քանն, Տեսի թագուհի մի զգեցեալ զարեգակն, և զլուսինն ի ձերբէոյ ոտից նորա, եւ ի վերայ գլխոյ նորա պսակ յաստեղաց երիստասանից.— [Ե]կեղեցի սուրբ պատկեր է աստուածային փառացն...։

ՄԹ.— էջ 767բ.— Վկայաբանիւք ի նոր կտակարանաց, յաղագս մի քնութեանն Քրիստոսի։

Կ.— էջ 773բ.— Վկայաբանիւք ի նոր կտակարանաց, թէ ոչյն (է) մարմնովն է ընդ պատմէ Հաւր։

ԿԱ.— էջ 774ա.— Ցաղագս թէ իւրաքանչիւր ոք ժրաւն առաքելոց միապէս ունին զիշխանութիւնն ի Քրիստոսէ։

ԿԲ.— էջ 776ա.— Ցաղագս թէ հրաժարեալքն ի մէնջ պղտարքն եւ մեղաւորք ի կատարածի աւուրն առնլոց [են] զվճիռ հատուցմանն։

էջ 778ա.— Վկայաբանիւք մարգարէից վասն տնաւրէնութեան Բանին Աստուծոյ մարդացելոյ։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1409

էջ 786ա.— Փառք անբասկզբանն Հաւր, եւ անբասկզբնաբար սկսելոյն Որդւոյ եւ անհատաբար բնելոյն Հոգւոյն Սրբոյ, մի աստուածութեան եւ մի տէրութեան եւ մի իշխանութեան յաւիտեանս ամէն։

Որոյ հրամանաւ չարժին ամ. էակքս ըստ սահմանին իւրեանց եւ ըստ կարգի, մանաւանդ բանականս այս մարդկայինս տեսակի պատուեալ հանճարով եւ իմաստութեամբ, որով զքնաւորական չարժումն իմաստասիրապէս դիտէ յաւրինել աստուածային սիրով ըղերձեալ։ Վասնզի որում բաղձալ նմին եւ հասանել կանայ, զի բուռն քան զմահ սէր, մանաւանդ յորժամ յԱծ. իցէ տրփումն, եւ ոչ ինչ կասեցուցանէ յաստուածանցն։

Որոյ փափաքելի այսմ տուիս եւ ծաղկաւէտ բուրաստանիս, եւ յաւժարեցայ ի գործ իրիս, վասն բանի մակացութեան եւ ի վարժս կրթութեան առ ոստս մեծ հռետորին եւ քալ վարժապետիս իմոյ, որ մեկտ բախ զդրունս իմասից, միկնորդութեամբ Սբ. Հոգւոյն, որով սփռէ զեղու եւ միշտ հեղու առ մեզ, եւ մեք ըստ կարողութեան մտաց մերոյ ընդունելիք. որ եւ մանաւանդ մեզ կրկին երախտաւոր է, որ եւ կրկին վարձս հատուսցէ Տէր Ած. մանաւանդ քէ երեքկին, որ եւ երկոցն աւրհնեան է, եւ տեսակա-

նաեւ եւ գործնականաւն է զարդարեալ եւ մասամբ առաքինութեամբ պայծառացեալ, զի վարդապետն տա զփոխարէնն. այլ որ մեզ երախտաւորք են եւ ուսուցիչք, յաչս քէ եւ սպասաւորք խմաստութեանց եւ եղբարբ հարազատք ի վարդապետէն

զի մեր աղքատութեանն բազում գործոյ պատճառ են, որ եւ զաւրինակ գրոցս չնորհեցին եւ զփոխարէն ի Քրիստոսէ առնուցուն զանվաղչան ուրախութիւնն եւ զկենանս յօտենականս։

Այլ եւ զնղբայրս մեր ըստ հոգւոյ, եւ զսնընդունելիս մեր եւ զնորընծայ եւ զչնորհալից եղբայրս մեր զիստակէս, որ դայ ևս բանի սիրոյ է եւ ցանկացաւղ աստուածաբանին խմաստիցն, եւ միչտ ըղձայ քէ հասանի, եւ քէ ժոյժ ունի նա կատարի, զի յԱստուծոյ հասարակաց չնորհ պարգեւի բայց ըստ ընթակայիս որ պատճառէ? եւ պատրաստ։ եւ զի սա եւս մեզ աւգնական եղեւ ի գրոցս ի գրել եւ ի կապել, զի Ջս. յիւր գալստեանն զայն կատարածն լսել տայ որդոյն եւ հանդերձ ծնաւղաւքն, քէ եկայք մտէք յուրախութիւն Տեառն։

Այլ եւ զիս զանարժանս քերեւս արժանի առնէ Աձ. իւր անչափ գթութեամբն, որ եւ ձեռամբ իմով գրեցաւ ի Ջոխս յաբեթեան տումարիս ի Գևրորդիս, եւ Ծներորդ Ընրորդ ամի կատարի։ եւ մեզ մի մեղադրէք վասն գրոցս քէ տխմար է գրող սորայ, վասն սխալանացս որ պատահի ի գիրքս, եւ կամ վասն անչարմար կարգիս, այլ ողորմած եղերուք եւ ողորմիս աւացէք որ եւս դուք լսէք։ Այլ եւ մեր ծնաւղացն հուլևորացյն եւ մարմնաւորացն եւ այլ երախտաւորացն որ մեղ երախտաւորք են։

Այլ եւ պատճառ գրոցս այս է զի մեք տկար էաք, ի քերդողացն, եւ աղքատ էաք մարմնաւոր ընչից, եւ անտէր էաք, եւ մեք միայն եմք մնացեալ ի յաղգէ ի հոգեւորէ եւ ի մարմնաւորէ։ եւ բանի սիրաւղ էաք եւ յոյժ փափաքաւղ։ Մեք յոյս զայս դրաք քէ գրոց փափաքողն այսպիսեացս սովոր են կարեն զսխալն ուղղել եւ զմիտս բանին յայտնի կացուցանել։

Գրեցաւ սա յառաջնորդութեան Սբ. Ուխտիս մեծ վարժապետիս մերոյ Գէորգէ– եայ ի գաւառէս Դարանաղեաց, որ եւ առաջնորդէ սա Վանիցս Ասաք կոչեցեալ ընդ չրքով Տիրամաւր Սբ· Առաւածածնիս եւ Սբ· Առաքելոցս եւ Սբ· Կարապետիս· զի եւ աղքատաց է սա տեղիք, մանաւանդ քէ չնորհաբաչխ են եւ առաւել պարգեւեն։

Ազդ աղաչեմ աղաչեմ զի կար մեր այս էր եւ դեռ եւս դիր առաջին է այս· եւ վասն չտալ գբելոյն, եւ այս հետ դասին, որ եւ քան զմարտիրոսութիւնն այլ է դժուարին· եւ դեռ եւս ի կարդալս նոր էաք եւ տկար մարմնով, եւ միչտ չարչարէաք, եւ այս չափս կարացաք գծել։

Այլ եւ զգծողս զիս զանարժանս ի կըրաւնաւորաց Ղազար անուամբ կոչեցեալ, եւ զնղբայրն մեր զԳորոն որ սարկաւագ էր եւ այժմ քահանայ եղեւ, որ աւգնական եղեւ ի քղքիս առածելն, առհասարակ յիչեցէք հանդերձ հարբ եւ ծնաւղօք եւ Աձ· զըգձեղ յիչէ յիւր առենին։ Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեան ամէն ամէն։— Չմմտ· ծիչտ· ժե· Դարի, Գ· Մաան, էջ 320։

էջ 788ա·— Ազգաբանութիւն Մատքէի։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1608

էջ 788ա – բ, բոլորիւր վարժ·— Ընդ առաջին աչխատաւորացն եւ ըստացող հոգւբուխ մատենիս, զիս զվերինս եւ զետնայս ի կարգ առաչնորդաց, զնուաստ Դաւիթ եպիսկոպոս Սբ· Երուսաղիմայ, աղաչեմ յիչել մխոյ հայր մեզաչիւ ի Տէր, որ մեծաւ փափաքանօք ստացա զսայ եւ եռուս կազմել, եւ եդի ի Սբ· Երուսաղէմ ի մեծ եւ հրաչափառ Վանքն Սբ· Յակոբայ, յիչատակ ինձ եւ ծնօղացն իմոց, հօրս մահտսի Ցովաննիսին եւ մօրս մահտսի Ղամարին, եւ եղբարցս տէր Կիրակոսին, եւ մահտսի Զաքարին, եւ եղբօրորդոցս առ Ջս. փոխեցեալ տէր Նիկողոսին, եւ Յակոբին, եւ Սարգսին, եւ Անդրէասին, եւ կենդանեաց, Աբրահամին, եւ միւս Անդրէասին, եւ այլ ամ· արեան մերձաւորացս ամէն։ Ով ոք սրտի մտօք յիչեսցէ Աձ· ողորմիչ եւ ինքն յիչեալ լիցի ահեղ առենին Քրիստոսի ամէն։

Այլ եւ աղաչեմ զմանկունս Սբ· եկե–

ղեցոյ, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր պիս գրաղմամեղս զատանուն Միքայէլ ա-բեղէս, որ եմ յերկրէն Բաղրեւոյ, գեղչէն Նէլայոր վերսին նորոգեցի զսա հրամա-նաւն հոգեւոր հօրն իմոյ վերոյդրեալ տէր Դաւիթ արքեպիսկոպոսին Սբ. երուսաղէ-մայ, ի թվին Հայոց ՌՃԷ, ի Հալապ քա-ղաքն, ի գուռն Սբ. Աստուածածնին եւ Սբ. Քառասուն Մանկանցն։ Որում փառք յա-ւիտեանս, ամէն։

1106

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 3

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ.

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×15×1·5։ Էջք 240։ Հանգա-մանք լաւ։ Թուղթ բարակ փայլուն։ Գրու-թիւն՝ սկզբնատողերը վարդագոյն, մնաց-եալը սեւ մելանով, մխասիւն, 23–24 տող։ Նոտրագիր մաքուր։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ գը-ծադրոյմ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը և վեր-ջը մէկմէկ թերթ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Ցաղագս աստուածային բա-ցարձակ կատարելութեանցն, այսինքն, աստուածային ստորոգելեացն, եւ յաղագս աստուածային գոյութեան եւ մխութեան։ Առաջին ՃՆդիր.— Առաջին եղրակացութիւն Գոյ Աստուած է հին մերոյ հաւատոյ եւ ցուցանի յԱրխատուելէ բնական պատճառօք ...— Հմմտ. Քիւ 1095 Դ։

Էջ 223.— Ընդդէմ ոմանց աւո երկրորդ տարակուսութեան որ եղեալ է ի խնդիրսն.— Երկրորդ պատասխանի թէ հրշտակն ոչ մեղաւ ցանկանալով զործադրիչ կամեցո-ղութեամբ դհաւատարութիւն ընդ Աստու-ծոյ...։

Էջ 235, դատարկ։ Նոյնպէս եւ էջ 238–240։

1107

Ա.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾԻՆ ՆԵՐՍԷՍԻ.— 5

ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԷՑ

Բ.— ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 2

ՄԱՏԹԷՈՍ ՈՒՌՀԱՑԵՑԻ

(ծէ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×14×6։ Էջք 570։ Հանգա-մանք լաւ։ Թուղթ քանձր։ Գրութիւն՝ խո-րագիրները, սկզբնատողերը կամ սկզբնա-տառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 23 տող։ Բոլորգիր։ Համառօտա-գրութիւնք առատ։ Գունաւոր զարդագիր և լուսանցազարդ իւրաքանչիւր գլուխի սկիզ-բը, առաջին մասին մէջ։ Զարդագիր, լու-սանցազարդ եւ խորանազարդ էջ 9։ Կաշե-կազմ տախտակեայ։ Մագաղաթեայ պահ-պանակ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, յունարէն փոքրատառ, մասն Աւետարանին Մարկոսի։ Կնիք բոլորչի, սեւագրոյմ, ման-րատառ, էջ 9, 123, 381, «Մանուէլ»։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Ցանկն է գրոցս կարգաւ որ պտանեա զամենայն։ Ա–ՃԺԸ գլուխներ։ Թեւրի է։

Էջ 8, դատարկ մնծագոյն մասամբ. կ՚առնենք մէկ տող.— ՌՃԾԷ, յամսեանն հոկտեմբերի մէկ։

Ա.— ՊԱՏՄ. ՄՆԾՈՒՆ ՆՐՍԷՍԻ

Էջ 9.— Պատմութիւն Սրբոյն Ներսէսի Հայոց Հայրապետի.— Որպէս յաւուրն Տրդատայ նաեւ յաքեոս սրբոյ առաքելոյն Թադէոսի լուսաւորիչն Հայոց Սուրբն Գրիգոր... .— Հմմտ. Քխ. 1051։

Իմ.— Էջ 123բ.— Ցաղագս մահուան Ֆաւստոսի Մուշեղեան, զօրավարին Հայոց եւ վերջին Արշակունեաց, ի թագաւորէն Վարազտրդատա, որ էր եղբօրորդի թագաւորին Պապա։

Բ.— ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Էջ 133բ.— Իսկ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եւ կ՚ասին նմա եղեւ սով սաստիկ ի բազում տեղիս... .— Հմմտ. Քխ. 1051։

Էջ 409բ.— Ի յամի Դաձերդի, եւ Ծերդրդի, ի գլուխ աստ ժողովեցաք զդրօն ժամանակաց ձ եւ Մէկ ամաց... ։

Էջ 508ա.— Մ ՀԲ.— Քանզի ի բարձրանալ Թիւականութեանն Հայոց յամս ՇՁ եւ Զ... ։

Էջ 508բ.— Ցայսմ ամի առն մնծանուն քաղաքն Դուին... ։

Էջ 569–570, դատարկ մնծագոյն մասամբ։ Արտաքին սիւնակին վարի կէսը պատռուած կորած։

1108

ՑԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՑՆՈՑՆ ՔԱՀԱՆԱՑԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ.— 6

Թղթ. Ոչ. ՍԻՒՆԵՑԻ

Սաղմոսավանից Անապատ ՌՃԶ=1657

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մասալ 16×12×6։ Էջք 690։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ քանձր, դեղնորակ։ Գրութիւն՝ բնաբան և մեկնութիւն բառերուն կրճատումները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաթեան, 24 տող։ Բոլորգիր կանոնաւոր։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։ Գունաւոր զարդագիրք, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ, էջ 11։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Պահպանակ մոպազաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական քերթ, մէջէն երկաթագրով, մեկնաբանական հատուածներ. ահաւասիկ քանի մը տող իբրեւ նմոյշ. «Վասն զի մեռանիմք զաւրհանապազ, համարեցաք իբրեւ զոչխար ի սպանումն». «Զայս ամենայն զառաքինութիւնս եւ զքաջութիւնս եւ զհպտութիւնս մարթխրոսութեան կրեցին Մակաբացիքն. քանզի յայսմ մեռաւ քաջն Մատաթիա, եւ եւքն մանկունքն խողխողեցան մարթն հանդերձ եւ տապալեցան...»։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–2, դատարկ։

Էջ 3.— Պատճառ Դիոնիսիոսի.— Դիոնէսիոս Աքենացի էր, որդի Սոկրատես... ։

Էջ 6.— Ցանկ։

Էջ 10, դատարկ։

Էջ 11.— Քահանայակցի Տիմոթեոս ի Դիոնէսէ քահանայէ, Ցաղագս երկնայնոյն Քահանայապետութեամն։ Գլուխ Ա.— Ամենայն տուրք բարի, եւ ամենայն պարգեւ կատարեալ... ։

Էջ 322.— Քահանայակցի Տիմոթեոս ի Դիոնէսէ քահանայէ, Ցաղագս Աստուածայինոցն անուանց։ Գլուխք ԾԳ։

էջ 587.— Դիոնիսի Արխապագացւոյ եպիսկոպոսի Աքենացւոց առ Տիմոթէոս եպս. Եփեսացւոյ, ցաղագս Խորհրդականի աստուածութեանն։ Գլուխս ե։

էջ 658.— Պատմութիւն Սրբոյն Դիոնիսի եպիսկոպոսի, որ է որդի Սոկրատա դլխաւորի Աքենացւոց, որ կոչի խմաստասիրաց քաղաք։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1657

էջ 672.— Ի թվականիս Հայոց ՌՃՉ ամին, ի կաթողիկոսութեան Հայոց էջմիածնոյ Սբ. Աթոռոյն Ջուղայեցի Ցակոբ Երկրորդ ամին, եւ պարսից թագաւորութեան փոքր Շահաբասին, գրեցաւ ylրքս այս Սաղմոսարվանից ձորին Անապատին, ի փառս Աստուծոյ։ Ով ոք որ վայելէ գոհանայ դԱստուծոյ եւ փառս տայ ամենայն բարեաց ասօղին, Սրբոյն Դիոնիսիոսի գիրքոյս։

Այլ յիշատակարան, Ստացող Կոստանդինի.—

էջ 673.—

Որ զանազան վիրաւք մեղաց եմ պաշարեալ,
եւ ի յախտից բազմազանից եմ ներգեւեալ,
Քանզի ի կրից երկրաւորիս այս գայթակղեալ,
որ է ստուեր եւ դիւրանցու ուսապականեալ։
. . . . . .
Արդ ես ստացա զգանձս ըղձալի ի զգօնութիւն,
որով անձինքս տրտմութեան զոլ պատրուիչն,
սանդուխք լինել յերկրէ յերկինս բարձրութիւն,
որ ի յախտից երկրաւորացս ազատութիւն։
Բայց ճոխացեալքդ յիմաստութիւն եւ մաքրութիւն,
որք հանդիպեալ պատահեալքիք ի տեսութիւն,
եւ վայելէք ընթերցմամբ առ լուսիւն,
ուրախութեամբ զուարճանալք առ բերկրութիւն,
յերես անկեալ պաղատանաւք առ մաղթութիւն,
յիշել զաղքատս զԵոստանդին յողորմութիւն։
Որոյ կարաւտ եմ եւ փափագ առ զօրութիւն,
աղօթից ձեր նպաստութեան առ փրկութիւն։
Նաեւ ծնողաց մեր եւ ղարմից յիշողութիւն,
ձեր պարգեւաց և չընորհաց ի յաւգտութիւն։
Եւ նոյնն ձեզ ընծեռեսցի բարեկրութիւն,
փոխատրաբար վճարեսցէ Աստուածութիւնն։
Եւ ինքն աւրհնեալ մինն որ յերից է անձնութիւն,
Հայր եւ Որդի եւ Սուրբ Հոգին է միութիւն։

էջ 676.— Ցիշատակարան Գրոցս.— Ի վեց հազարերորդի, երկերիւրերորդի, քսաներորդի ամի աթարածոց աշխարհիս, ըստ յունարէն թուոյ, ի չորեքտասաներորդի դի դիքտիոնին, յերկրորդ ամի թագաւորութեանն Փիլիպպոսի, Թարգմանեցաւ գիրքս այս սրբոյն Դիոնէսիոսի Աբէոպագացւոյ, ի ստոյգ աւրինակաց, ի Կոստանդնուպօլսի, ի ձեռն Դաւթի հիպատոսի, եւ թագաւորական սեղանոյն կինաւի, եւ ի ձեռն Ստեփանոսի քահանայի եւ քերթողի, աշակերտի տեառն Մովսէսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի։

Արդ մաղթեմ զքրիստոսասէր պաշտօնեայդ սրբոյ սեղանոյս, ոչք առնոյք յօրինակէս յայսմանէ, գրեսջիք եւ զրանս զայս առ ի յիշատակ յարիւթեան առ Քրիստոս, զի գրեալ եղիջիք եւ դուք ի դըպրութիւնն կենաց։

էջ 677–690, դատարկ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1865

Էջ 6, ստորին լուսանցքին, չեզագիր.— Կրկին յիշատակ է ի Սր. Երուսաղէմ, ի վանս Սրբոց Յակոբեանց զերբեջանիկ Առաքելոցն, մահտեսի Յարութիւն անուն առն՝ ծառային Քրիստոսի, Գեորգեան Ունճեանց կոստանդնուպոլսեցւոյ։ Յամի փրկչին Տեառն մերոյ 1865, ի մարտի 16։

1109

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԺԹ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 20×14×1։ Էջք Դ+222։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հասարակ։ Գրութիւն միջնորդովին սեւ մելանով, միասիւն, 19 տող։ Նոտր չնզագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կազմ կիսակաշի խաչաքարտեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ Ա.— Բարեխօսութեամբ Սրբուհւոյ Աստուածածնին եւ Սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ, եւ այլ ամ. սրբոց վկայիցն տացէ Տէր աշխարհիս խաղաղութիւն։ Աստուածակառոյց և անյաղթելի մեծի յաթոռոյս անշարժութիւն եւ անսասանութիւն պարգեւեսցէ։ Մեծի հայրապետին մերոյ՝ տեառն տեառն Կիրակոս հրեշտակրօն սրբազան կաթողիկոսին ամերամ ժամանակօք ապահով անդորրութիւն, եւ մեզ համագումար ժողովելոցս ըստ իւրաքանչիւր և աստիճանի սէր եւ միաբանութիւն, միածնեան աշխատութիւնս վաստակողն Սրբոյ Աթոռոյս նուիրակացն զօրութիւն եւ կարօղութիւն տացէ տէր Աստուած։...

Էջ Դ, գաւառիկ։

Էջ 1.— Շնորհիւ կտակի՝ չարչաբանաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ... րոլորից աշխարհաց խաղաղութիւն պարգեւեսցէ ... եւ եւս առաւել սրբազան վեհին մերոյ, եւ նրիցս երանեալ հայրապետին, այսինքն, Եփրեմ հրեշտակակրօն կաթուղիկոսին...։

Ա.— Էջ 3.— Կտակ Զաքչաբանաց Տեառն.— Ով անբիծ եւ ամենաչքնաղ մայր մեր Սուրբ եկեղեցի...։

Ծանօթ.— «Աւետ հայ եւ տաճիկ լեզուաւ, գրեալ եւ չարաչրեալ յաւուրս Նիքիմայ եւ կիրակոսի կաթողիկոսացն Սըսոյ» (Սամուէլեան, Ցուցակ, էջ 593)։

Բ.— Էջ 133.— Նախերգանք նախ քան զքարոզն, ասացեալ Գրիգորի Եռամեծի քաջ հռետորի, ուշակերտի Ցովհաննու Որոտնեցւոյն։

Էջ 161.— Նախերգանք, եւ համառօտ խրատ սրբոց հարցանցն, եւ ի յօդուտ մանկանց եկեղեցւոյ եւ վարդապետաց, որոյ ասացեալ ի տիրացու Սերովբէէ, ի կոստանդնուպոլսեցւոյ, եւ որպէ պինեմոնականի։

Գ.— Էջ 171.— Ուսուցումն Քրիստոնէութեան Ցաղագս Հաւատոյ։ Գլուխ Առաջին։ Քրիստոնէութիւնն ինչ է։

Ցիշատակագրութիւն.— 1797

Էջ 196 լ.։— Օրինակեցաք Քրիստոնէականս, ի կոստանդնուպոլիս, ի Մանասէ վարժապետէ, եւ ի Մայր Դպրատունն, ղբօծղս եւ տիրացու Սերովբէ որդի գինեվաճառականի. պր. ՌՄՁ։

Դ.— Էջ 197.— Շուրջ Թուականութեանս Հայոց ՌՄԻԹ [= 1780], յամսեանն յունվարի, ի յԱստանա յազգէն Հայոց ծնաւ ի կնոջէ միոջէ դուստր մի, որոյ եւ զանունն ի ժամ մկրտութեան կոչեցին Մարիամ։ Բայց իբրեւ աւուրք Ձ[= 30] ի վերայ անցին, նոյն էդ զաւակն եղեւ արու զաւակ, այսինքն արական անդամ երեւեալ ի բնաւորեալ տեղն, եւ խղութիւն ոչ բնաւ։ Ուստի կնքահայրն եկեալ ինձ Եփրեմ կաթողի-

կոսիս (յորում ժամանակի էի յԱռաքս) եւ պատմեաց մի ըստ միոջէ. որ եւ մեք փոխեցաք զիւրական անունն յաբեական անուն Մարտիրոս, որոյ ղուռւչակութիւնն Ա՛ծ. առ բարին եղերեսցէ, Ամէն։

էջ 198·— Առակ ողորմութեան համար։

էջ 201·— Առակ վասն հնազանդութեան։

էջ 204·— Յաղագս խղճոյն զոր ի հնոյն մարդարէքն օծանէին զքահանայսն։

էջ 206·— Առաքելոց անուանքն, քէ ուր քարոզեցին, եւ կամ ուր կատարեցան. պարտ է դիտել մեզ կարգաւ։

էջ 209·— Նախերգան յառաջ զան ըզքարոզն։

էջ 220·— Ի վերայ Սրբոյն Սարգսի ասացեալ։

էջ 222, դատարկ։

1110

ՃԱՌԸՆՏԻՐ·— 18

Ս· Փրկիչ, Երուսաղէմ 1355 :1363

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 18×13×10: էջք 1062: Հանդամանք բաւարար. տեղտեղ ցեցակեր։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ ըստեփանոս երէց, որդի Մեհեւանի։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը, եւ չատ անգամ դլխադիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 22–27 տող։ Բոլորգիր բամմատեսակ։ Կաշեկազմ տախտակեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1, դատարկ։

էջ 2, քանի մը մանրուք, նոտրագիր, կ՝առնենք մէկ տող· ԺԵՐ Ա՛ծ. Ցս. Ւսրգնեայ ինձ անարժանիս տէր Նիկողոսիս»։

Ցիշատակարան նորհրատետրի·— 1631

էջ 3, տարբեր թուղթ, նոտրագիր, ծուռ դրուած·— Փառք Ամենասուրբ Երրորդութեան Հաւր եւ Որդոյ եւ Սբ· Հոգւոյն յաւիտեանս ամէն։

Արդ գրեցաւ փրկական Սբ· Խորհուրդըս Պատարագի յաստուածայրնակ Սբ· Ուխտս Սբ· Պարսամ Սբ· եկեղեցեացս և Սբ· Ապտրլիսեհ եկեղեցոյ եւ Սբ· Նշանացս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի Ջերմուկ քաղաքի, ի առաջնորդութեան Մելքսեթ վարդապետի, ի Թուականիս Հայոց ՌՋ ամի, եւ նոյեմբեր ամսոյ ի ծ։ Զոր եւ ես մեղաւորաւալ ոգի, Սահակ աշակերտի եւ բանիս ծառայի սպասաւոր, ըստ իմում կարի գծագրեցի զսա, ի վայելումն նորընծայ տէր Նիկողայոս երիցուն Ըստապալըցոն, եւ յիշատակ ծնուղաց իմոց հոգեւորաց եւ մարմնաւորաց, հաւրն մերոյ եւ ծնողաց իմոց։ Որք հանդիպիցէք յիշեցէք ի Ջս·, եւ Ա՛ծ· զձեզ յիշէ ամէն։

Դարձեալ ծանիք հոգեւոր եղբայրք, որ այս Խորհրդատետրս խիստ լս աւրինակէ, ի Պետրոս կաթողիկոսին օրինակն է, աստրողութիւն եւ տնատուիքն է, այլ եւ այլ չի առնէք։

էջ 4·— . . . Որ աւրհնես զայնոսիկ . . .։

Ա·— էջ 5·— Երանելոյն Նպիփանու Արիեպիսկոպոսի կիպրացոյ ասացեալ Ներքոդնեան ի Սբ· Աստուածածնին Եւ ի Ցայտնութիւն Քրիստոսի·— Ջփայլեալ ճառադայթս Աստուածածնին . . .։

Բ·— էջ 22·— Պատմութիւն յաղագս աստուածընկալ Սբ· Խաչին գերութեանն ի Պարսից եւ դարձին ի Կոստանդինուպաւլիս, եւ վասն Հացումն Սբ· Նշանիւ, թէ որպէս շնորհեցաւ յԱստուծոյ·— Եւ եղեւ յետ Քահանայութեան Մաւրիկայ արքային Հոռոմոց . . .։

Գ·— էջ 52·— Յոհաննու Աւետարա-

նին Մեկնութենէն։— *Նմանեսցուք նղբարք եւ մեք կնոջն Սամարացի՝ · · ·*։

էջ 61։— Թուխք Սբ· Հաւրն Ամոռի հոգեշահ։

Դ.— էջ 67։— Ի կաթողիկէ Թղթոյն Յովհաննու Առաքելոյ, զոր արարեալ է Սարգիս Վարդապետի։

էջ 541։— Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչին։— *Եւ յորժամ Աբ· արար ըզմարդն զԱդամ ձեռն նախահայրն եւ պատուիրեաց իւր եւ ասէ՝ · · ·*։

Դ, *կրկնուած*.— էջ 547։— Սրբոյն Եփրեմի Խաւսք վասն ընդունելի եւ ապրելոյ ի մեռելոց։— *Ամփոփեալ զմիտս մեր իմասցուք զնառս բանիս · · ·*։

Ե.— էջ 557։— Նորին յաղաշխատութենէ ճառէն։— *Դարձեալ կոչեցից զձեզ · · ·*։

Զ.— էջ 569։— Սարկաւագ Վարդապետն ասացեալ էր ընդ խորհրդակիցն Քէ *ես հայնց տաւն չեմ տաւնել որ չեմ տեսեալ դաւանին պատճառն, և պաւարն չնորհն · · ·*։

Ծանօթ.— *Ի Գրականն առաջին Թերթ Քր կը պակսի*, 570–571 էջերու մէջեւ։ *Հատորիս վերջը դնուող ցանկին համաձայն կը պարունակէր էրդ գլուխը՝ «Ճառ կոզմոնին», որ կը չարունակուի յաջորդ էջերուն վրայ*։

Ը.— էջ 582։— Վանական Վարդապետի ասացեալ բան վասն Հայոց ազգի գովեստ։— *Կենսարուխ Սբ· Աւետարանն · · ·*։

Ժե.— էջ 596։— Յովհաննու Աւետարանին Մեկնութենէն։

Ժզ.— էջ 617։— Յովհաննու Ոսկերերանի ասացեալ վասն յանցանաց։

Ժէ.— էջ 623։— Թէ զինչ է ապաշխարութիւնն եւ որ է աւկտակար ապաւէնն, զոր Տէր մեր անմոռնձրացի հրամայէ ապօքել։— *Եւ արդ որպէս եւ են բազմայդիմի չքնորհք եւ ոլորմութիւնն Աստուծոյ · · ·*։

Ծանօթ.— *Ստորին լուսանցքին՝ բոլորովիր պրչէն*· «Վարդան Վարդապետի ասացեալ»։

Իև.— էջ 628։— Թէոփիլի ասացեալ վասն ուրբաթի։— *Եւ քանզի ուրբաթ էր աւր մեծի Զատկին · · ·*։

Իբ.— էջ 630։— Տեառն Զամարիայի կաթողիկոսի, ի Թաղումն Տեառն։

Իդ.— էջ 632։— Երաքեղոյն Եփրեմի ասացեալ ի Թափաւր։

Իդ.— էջ 634։— Յովհաննու Աւետարանին Մեկնութենէն։

Իե.— էջ 641։— Խրատ յԱստուածաշունչ Գրոց և պարզ բանիւ յայտնումն բարւոյն եւ չարին, զոր մեղաւոր հոգս եւ հին խաբեբայս վարդան, Աստուծով յարմարեալ գրեցի։— *Ով որդեակ, վերջին է ժամանակս · · ·*։ *Եւ Սբ· Հոգին Աստուծոյ աւրհնեսցէ զձեզ եւ զահաւասիկ ձեր, եւ ի չարեաց փրկեսցէ զձեզ, եւ ընդեսցէ զմեղս ձեր, եւ զձեր ննջեցեալսդն։ Եւ դուք, որդեակք իմ, ի Քրիստոսէ մեղաց Քողութիւն խնդրեցէք մեղաւորացս եւ հին խաբեբայս վարդանա, և զներսէս, Ստեփաննոսի գրողի սորա եւ մեր ննջեցեալսդն։ Եւ քահանայք որ վասն Աստուծոյ ի Սբ· պատարագն յիշեսցէ անուամբ գմեղ գողորմելիքս, և մարդ որ տայ մի՛ փող կամ մի պատառ հաց յանուն Աստուծոյ յաղքատն վասն մեր, որպէսզի մեզն եւ սոսկալի տանջանացն ազատիմք։ զի չատ վիրաւորեցաք և տրտմեցուցաք զՈւսրբ Հոգին Աստուծոյ անաւրէն գործովք մերովք։ Քրիստոս իւր աստուածախառն արեամն ընդեսցէ զմեզ նոցա եւ ի չարէ փըրկեսցէ զնոսա։ Որք մեզ բարի արարին, եւ որք չար, Քս· Աբ· ընդեսցէ զմեզ նոցա։ եւ ի բոլոր սրտէ մեղաց Քողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ պատուական քահանային Քորոսի եւ ծնողաց նորա։ Եւ մեղաւոր (յանցաւոր) գրողիս Ստեփաննոսի եւ ծնողաց իմոց եւ եղբարց եւ ամ· ազգականաց մեղաց Քողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, եւ Աբ· զմեզ մեղքն Քողու։ Եւ համագոյ Սբ· Երրորդութեան վայել է երկրպագութիւն, աւրհնութիւն, դովութիւն եւ փառաբանութիւն, անխափան ձայնիւ, յամենայն արարածոց, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս ամէն։

Ծանօթ.— *Այս յիշատակագրութեան նախատիպը*,— *սկսելով հեղեք մեղաւորացս եւ հին խաբեբայս բառերէն*— *կը դնուի էջ 925, տարբեր գրչով, Նման խրատի գրչութեան։ Միայն կը պակսի յանցաւոր բառը գոր փակագծեցինք*։

Իզ.— էջ 656։— Յովհաննու Աւետարանին Մեկնութենէն։

Իէ.— էջ 661.— Խրատ հոգեշահ վասն զգուշութեան եւ արտառուաց, ասացեալ Ա-նանիայի Հայոց Վարդապետի Ցաղագս հա-լատացելոց.— *Ով աստուածայսէր սիրելի եղբայր, խնդրող սիրոյն Քրիստոսի...*

Իը.— էջ 674.— Ի Հարանց Վարուցն:

էջ 687.— Խրատ պէտպէտ եւ բազմա-ֆավարութիւնք Սր. Հարցն, որք թարգմա-նեցան ի Սիւրեանէ միայնակեցէ, ի յոյն լեզուէ ի հայ.— *Ասաց երանելի հայրն, կոչեցեալն Ոսկէբերան, եթէ ի նստել քում ընթեռնուլ պատուածախին ղէվրս, նախ զԱծ. վե-րակոչեա յաւետարանութիւն...*

Իթ.— էջ 699.— Շիրակեցոյն Անաճիայի ասացեալ.— *Ճիշտ բարերար զի մարմին էի երբեմն ի մարմնոյ քո...*

Լ.— էջ 702.— Վերայփոխումն Յոհաննու Աւետարանչի.— *Եւ յետ այնորիկ եղեալ Յոհաննէս ի տանէն Դոմնոսի...*

ԼԱ.— էջ 704.— Սրբոյն Սիփրեմի.— *Զինչ պատասխանի ունիցիմք արդեաւք եթէ ծուլանայցեմք...*

ԼԲ.— էջ 707.— Ոսկեբերանի.— *Եւ մեղ Ած. ի սկզբանէ կեանս ազատ յամենայն վատահոյս...*

ԼԳ.— էջ 709.— Սրբոյն Սիփրեմի Ա-ղօթք և Պաղատանք առ Ած.:— *Որք Սուրբ Հոգւոյն են ցանկացեալ...*

ԼԴ.— էջ 723.— Ցաղագս ծրնընդեան եւ սնընդեան և ֆաղաքավարութեան եւ վե-րախոխման ամենասրբուհւոյ, փառաւոր-եալ եւ միշտ Կուսի, Մարիամայ Աստուա-ծածնին, ասացեալ յոգեմեղ մինաւորէ Գը-րիգորէ.— *Ով զարմանալեացս ի վեր քան զբան...*

Լե.— էջ 774.— Տաղ Փոխման:

Մեծացիր այսաւր, Սուրբ Աստուածածին, լիցիմք Միածնիդ առ քեզ հրեշտակաւք, փոխել պատրաստեաց յերկրէ ի յերկինս:

...

ԼՋ.— էջ 776.— Ի ցատկ Համբարձմանն.— *Պարտ էր զի ի ձեռս նորոգեղծ...*

ԼԷ.— էջ 790.— Սիփրեմի.— *Ի Գալուստ Տեառն Քառասնաւրեայ ի Տաճարն.— Որ անսկիզբն ես յէութեան...*

ԼԸ.— էջ 805.— Ցաղագս Զարչարանացն Տեառն.— *Սուրբն Անսելմոս ընդ երկար ժամանակս արտասուաւք եւ աղօթիւք եւ պահաւք ազաչէր զերանելի կոյսըն Մարիամ...*

ԼԹ.— էջ 834.— Սրբոյն Յոհաննու Ոսկիբերանի.— *Ցորժամ եկեսցէ Որդի Մարդոյ փառաւք Հաւր իւրոյ...*

Խ.— էջ 857.— Գրիգորի Նարեկացւոյ.— *Եւ արդ զինչ գործեսցես անձն իմ կորուսեալ...*

ԽԱ.— էջ 862.— Սրբոյն Սիփրեմի, Վասն Ղազարմութեան եւ Ազհատսիրութեան ասացեալ:

ԽԲ.— էջ 879.— Խրատ:

ԽԳ.— էջ 915.— Բանիբ ընդդիմադրա-կանիբ եւ պատասխանիբ ի մէնջ ընդդէմ ըՍ-կիւթացւոցն եւ որդւոց Հագարու, որք են ժողովք... ... եւ աշակերտիբ աղանդոյ նո-րա, որք եւ կարծիս են թէ գիտեն զԱծ. եւ զաւրէնս նորա.— *Արդ մեք երբս աստուածս աւտարս եւ զատնալս ի միմեանց ոչ ասեմք ...*

էջ 924, *դատարկ*:

Մանօք.— *ԽԴ կը պակսի, նոյնպէս ցանկին մէջ*:

էջ 925.— *Եցէք մեղաւորացս եւ հին խաբեբացս...*: Տես վերեւ, էջ 166:

ԽԵ.— 925.— Բազում վկայութիւնբ ընդդէմ նոցա որք ապականացու ասացին զանապական մարմին Տեառն մերոյ Ցի. Քի. եւ անկոսնելի կիրբ եւտուն նմայ, որ է կե-րակրոց եւ ըմպելեաց ախտախաթար հոտումն:

Նրեմիոսի հետեւողի Առաքելոցն.— *Անարգեն զՈրդին Աստուծոյ, եւ զմարմնոյ փրկութիւն ուրանան, եւ զվերըստին ծը-նունդ նորա անպատուեն, որք ոչ աւեն զնա լինել ընդունակ անապականութեան: Քան-զի եկն Որդին Աստուծոյ եւ զլեցաւ մարմին անապական, յանապատական կուսէն Մարիա-մայ:*

էջ 929.— Ի Հաւատոյ Թղթէն Հայոց, զոր գրեցին միաբան առ Թէոդոս թագաւոր.— *Այլ Թէպէտ եւ կաքճառուն եղեւ, եւ կըր-նաց ղտրամութիւն աչխատութեան, այլ ոչ ըստ այնմ ապականացու, զի նաև յանմար-նութեանն իբրեւ զմարդ կենակրէր առ Ա-բրահամ, եւ յետ Յարութեանն եկեր խորխոր մեղու եւ ձկան խորովեալ յատն. այլ ոչ եթէ վասն կերակրոյն ապականացու էր. ա-*

պա եւ նախ քան զմարմնանալն ապականացու էր, նոյնպէս եւ յետ ճարութեանն։ Քաւ լիցի զայս խորհել։ Եւ թէ ըստ խոցմանն ապականացու էր, ապա եւ ի միւսանգամ գալստեանն, զի զրեալ է· Հաճացին յոր խոցեցին

Ի Հաւատոյ Թղթէն Միսայէլի եպիսկոպոսի, զոր գրեաց պատասխանի հարցմանն Գաղկեդոնականացն։— Արդ կարէք ասել կամ իշխէք հաստատել, թէ մարմինն Քի· ամենայնիւ որպէս մերս է, զի ծնաւ եւ կերակրեցաւ· զոր քաւ լիցի ածել դմառւ· զի այս Աբիւնացոյն է հերձուածս, եւ հրէիցն, որք ի ծուխիս կարծէին զնա ծընեալ։ եւ թէ տարակուսիք ընդ անապական մարմինն բանին Աստուծոյ, նախ տարակուսիջիք ընդ կուսութեամբ յղութիւնն· զի ասէ՝ Զայր ոչ գիտեմ, եւ ընդ անապական եւ անախտ Մնունդն։ եթէ վասն կերակրոյ ասէք զնա ապականացու, ապա եւ յետ ճարութեանն եկեր առաջի աշակերտաց իւրոց, ուր ի հաստատութիւն ճարութեանն իւրոյ, բանն Աստ· որ զնախատեղծին մարմինն յերկրէ ստեղծ անապական, յարգանդ կուսին զերազ ոչ կարէր ստեղծանել զիւր մարմինն անապական։ եւ որ Իսրայէլ յանապատն պահեաց անապական ի ծայրսն եւ ի սկզբանն, եւ ի հնոցին զմանկանցն մարթինսըն եւ զհանդերձան, եւ զիւր մարմինն ո՞չ կարէր պահել անապական։

էջ 932։— Ի Թղթէն Նզոը(ը)կայ որ առ Մաշտոց։— Բանն Աստ· ի վաղճան ժամանակաց եղեալ վասն մեր մարդ, առանց յեզաչրքելոյ յիւրմէ աստուածութենէն։ եւ ոչ յաժանի էմանուէլն յերկուս առաջս։ եւ ոչ մարդ ոք եղեւ Աստ· յաւելուած երրորդութեանն, այլ էն Աստ· եւ Որդի Այ· արժանի արար լինել մարդ անհոփոխելի։ եւ անդրըստին յորովայնէ կուսին յետ միաւորութեանն ընդ բանին ընդ մարմնոյն ոչ ասի մարմին մարդոյ այլ մարմին Աստուծոյ։— Հմմտ· Գիրք Թղթոց, էջ 1։

էջ 936։— Ի Հաւատոյ Թղթէն Սամոսատէի Հայոց կաթողիկոսի, զոր գրեաց պատասխանի Թէոդորոսի Մէղիտինոյ պատրիարգին։— Արդ թէպէտ եւ հարքն առաջինք յիշեցին միայն հեշտ բնութեան վասն հաստատելոյ զանաւրէնութիւնն, թէ ճշմարտապէս մարդ եղեւ եւ ոչ կարծեաւք, եւ մարմնով իւրով կրեաց զամենայնն վասն մեր, այլ ոչ ուրեք սահման հաւատոյ դրեւութիւնն հաստատեցին։

Նորին յետ սակաւուց։— Քանզի որպէս լոյս ճրադի ի լոյս արեւական միացեալ ոչ կարէ զործել զիւր հառագայթիցն զաւրութիւն, այսպէս մարդկային էութիւնն ընդ աստուածայինն խառնեալ եւ միացեալ անիրացրառնալի ոչինչ առնձնապէս զիւրըսն ներգործել զաւրութիւն, քանզի յամենայնի յոգիէ զաւրաւորն տկարադունին։— Հմմտ· Գիրք Թղթոց, էջ 314–315։

ՀԶ։— էջ 937։— Վկայաբիւրք վասն Ծննդեանն Տեառն եւ Մկրտութեանն զի պարտ է եւ ի միում աւուր տաւնել ի Զն յունվարի ամսոյ։

ՀԷ։— էջ 946։— Վկայաբիւրք ընդդէմ ընդգաւռն որ ասեն թէ Տէրն ոչ եկեր ըզգառն ի հինկշաբաթոջ երեկոյին։

ՀԸ։— էջ 947։— Վկայաբիւրք վասն զի պարտ է զնուրբ պատարագն անխմոր եւ անթթուր, անաւր եւ անձէթ մատուցանել։

էջ 952։— Ի Հարցմանցն Կոմիտասայ Հայոց Կաթ· եւ պատրիարգին։ Կոմիտաս ասէ։— Ախր ի վերնատունն առ Ցս· հաց եւ գինի, եւ ջուր ոչ ասաց, եւ ի բերու որթոյ ասաց յետ ճարութեանն ըմբռել· իսկ յորժամ ի խալ էլ ոչ ասաց, թէ զոր յիս տեսանէք արարէք լինի յիշատակ, զկուրն որ ի կողէս ելանէ, ով զու կրպա(կա)տոր է ջրասէր, այլ ի վերնատունն առ Ցս· հաց եւ բաժակն դինով, ասէ Աւետարանիչն։ Մինչէ յայտնեցաւ ձեզ Տէրն եւ ասաց թէ իմ մարմինս քաջախեալ խմորն է, եւ իմ արիւն ջրով ապականեալ գինին է, զոր ի վերնատունն (ղոր) ոչ կարացի ասել առաքելոցն, իսկ այժմ ձեզ համարձակ ասեմ· Բայց այս որոմըս բարսումայի է, աշակերտին Նստորի։ Արդ այն որ ասէ՝ Մարթիամ ընդ քանս խռովեցաւ, մինէ խմոր եթէր ի կոյսն եւ վասն այնորիկ խռովեցաւ։ Եւ կամ այն հացն խմոր էր, զոր ասաց Տէրն թէ՝ ես եմ հացն կենաց իջեալ յերկինից, ապա հրեչտակք խմորահատք են արդեաք։ Աղ եւ ջուր արկանէք ի խորհուրդ պատարագին, որ յամուսնութենէ եւ կարծեաց ծնեալ ասէք զԲրբա-

տոս, եւ զԱծ. ոչ անկեալ ընդ մահուամբ, եւ ոչ արեամբ նորա եղէք փրկեալ.— Հմմտ. Դիւրք Թղթոց, էջ 489:

Էջ 953.— Ի Հաւատոյ Թղթէն Խոսրովու Հայոց Վարդապետի.— Արդ զրկ Աոաքեան Գաւազս, Տէր Ցս. ի գիշերին յոյսում մատնէր, առ հաց զրաղարջն ի սեղանոյն լաստ աւրինացն, նոյնպէս եւ զբաժակն ի լինոյն առանց ջրոյ։ Մեկնեսեղեկ հաց բաղարջ եւ անապական գինի բաշխէր ի վերա պէրեզմանին Ադամայ, որ գուշակէր զանապական զարեւտան Աստուծոյ յաշխարհս։ Նոյնպէս եւ բաղարջ Աբրահամու եւ Ղովտայ, որով զանմարմինն կերակրեցին։ Եւ նահապետն Ցակոբ ասէ լուսացէ խաղողոյ պատմուճ[ան] ուր, ճշմարիտ որքն Ցս. ըզջուրն ի գինի փոխարկեաց. իսկ Նատորիոս պղինձն ի ջուր, զի ոչ էր նմա մանուկ առաքաստի ուրախութեան հարսանեացն։ Արդ ցուցեալ եղեւ որ ի ջուր չանան որ ի Սբ. Խորհուրդն համար եւ ջուր խառնեն

Ոթ.— Էջ 954.— Մաճուխլի եպիսկոպոսի, վասն Տաւնի Սբ. Խաչին:

Ծ.— Էջ 954.— Վկայութիւնք զի պարտ է զհաչեցարն ասել ամ. աւուր ի դէմս Որդոյ:

Էջ 955.— Ի գրոցն Աւրեղիանոսի Հռոմ. հայթապետի, որ կանոնաց Լիմնիք կոչի:

Էջ 955.— Ի գրոցն Որոգինէի, որ Զաւակաց կոչի:

Էջ 956.— Խնդրոյ եղիսեայ ցացոյ ի Ն Թղթոյն.— Բայց դու, ով փայտ սուրբ, արմատ կենդանութեան, պսակ եկեղեցւոյ եւ զէն քրիստոնէից հաւատոյ եւ յուսոյ։ Քանզի որ անբաժանաբար ի քեզ հեղուսեալ պարապնդեցաւ ահաւորն սերովբէից, նա զայրակղութիւն է անգրա յիմարելոցն, որք պատիս միայն դիտել նկատել. իսկ մեզ ի քեզ հաւատով անկելոցս զօրութիւն է եւ ի մատուցիչն Աստուծոյ Հօր, լոյս երկնաց եւ պատկեր ատոյգ էութեան նորայ։ Ով անբաղդատելի լոյս, ըղձալի երկնայնոցն եւ երկրայնոցս, յաղագս առ նայ որ ի քեզ բարձրացեալ սեւեռեցաւ, զոչեմք ամ. աւուր յարեւակ ձայնիւ և ասեմք. Սուրբ Աստուած, Սուրբ եւ Հզօր, Սուրբ եւ Անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեայ մեզ.— Հմմտ. Գ. Հատոր, էջ 317:

Էջ 960.— Ի Հարցմանց Կամիտասոյ Հայոց Կաթ., եւ պատրիարգի: Պատրիարգն ասէ. Եւ պարտաւանք չէ ամ. աւուր ասել զՅաչեցարն։ Կամիտաս ասէ. Արդ զոր աւրինակ որդի Թագաւորի երթայ ի վերա ծառայի իւրոյ, որ բռնացեալ ունէր ի կապանս պիշխանս նորա, յաղթէ նմա եւ հանէ ըզերեւելսն ի նմանէ, եւ ինքն արեամբ Թաւթաւեալ լինի, եւ ազատեալքն ամ. աւուր կան առաջի նորա եւ ասեն. Որ վասն մեր հեղեր զարիւն քո եւ հաներ զմեզ ի կապանաց, ողորմեա մեզ։ Արդ ասա ինձ, նախամե՞նս համարի զայս Թաւթաւորն եւ որդին իւր Թէ պատիւ.— Հմմտ. Դիւրք Թղթոց, էջ 494:

Ծև.— Էջ 962.— Ի Հաւատոյ Թղթէն տեառն Գէորգայ Հայոց Կաթողիկոսի, որ առ պատրիարգն Առորոց Ցոհաննէս, վասն Ուրբաթի...:

Ծհ.— Էջ 965.— Վասն Զատկի Մատաղի, զի քարի է եւ չէ խոտան...:

Էջ 966.— Հարցումն Աշոտա Իշխանիի վասն Մատաղի: Ասէ Սահակ Վարդապետն Հայոց.— Սուրբն Գրիգոր սահմանեաց զիբաւունս եկեղեցւոյ, եւ զհաս քահանային, յորժամ լուսաւորեաց զառնս Հայոց, նոյնպէս եւ վասն մատաղի...:

Ծջ.— Էջ 967.— Վասն Առաջաւորի Պահոցն.— Սայ է Նինուէացոց պահքն...:

ԳԻՐՔ ՎԱՑԻՑ ՆԻ ՄԵՂԱՑԻՑ.— 2

Գր. Ցհառւացի

Ոէ.— Էջ 969.— Վայէ ոդրոց մեղուցեալ անձին խոստովանութեան առացեալ առաջի Աստուծոյ, Գրիգորի միայնաւոր ճգնաւորի Ցհառւացւոյ, եւ անյաղթ գիտնականի, յանդիմանութիւն հոգւոյ եւ մտաց եւ մարմնոյ, ի զգուշութիւն բարուց եւ յուղղութիւն սխալանաց, ի բղխումն արտասուաց եւ ի խայտառակութիւն մեղաց եւ ծուլութեան,

որ էր ի քուխս ՇՂԸ [= 1149]·— *Վայ քեզ անձն իմ, ընդէ՞ր ոչ ականխս տեսանել, թէ ո՞րպէս պատրաստես···*— Համմտ· *Քիւ.* 807, Գ· *Հատոր*, էջ 275:

ՄԸ·— էջ 1008·— Սկիզբն խոստովանութեանն և յայտնութիւն գաղտնեացս, պատմութիւն յանցանաց, Գրիգորի Ցեսուացց Մարաշոյ ասացեալ···:— *Աբէ ի խոստովանութիւն ի գիշերի սկիզբն ի գլուխ պահոց քոց···*:— Համմտ· Նոյն, անդ:

էջ 1020·— *Մեղա, զի ոչ զոհացա յորժամ մերկացա յատուրս ձմերայնոյ···:*— *Մեղա, զի ոչ եւթն անգամ անգամս յատուր պոհութեամբ եւ խոստովանութեամբ աւրհնեցից զքեզ արարիչ չնչոց եւ տուիչ բանի աղաչանաց:*

ՄԲ·— էջ 1021·— Դաւանութիւն հաւատոյ, յորժամ խոստովանորդին առ խոստովանահայրն երթա, յառաջ դաւանէ զամենասնւրբ գերբորդութիւնն, զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին·— *Դաւանեմ զամենայնսյսուրբ զերբորդութիւնն, անմահ Հայր եւ Որդի եւ Սուրբ Հոգի···:*

էջ 1022·— Ու այսպէս խոստովանի զանցանս ֆահանային·— *Խոստովանիմ առաջի Աստուծոյ ամենակալին Հայր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, եւ ամ· հրեշտակաց սրբոց···:*

Կ·— էջ 1024·— Բեմիկ վարդապետ Վանքնդեցւ·— *Ցխուս Քրիստոս Աւծ· մեր, ստեղծիչ ամենայն լինելութեանց, երեւելեաց եւ աներեւութից···:*

ԿԱ·— էջ 1035·— Ոսկիբերանոյ·— *Ցայժմաւ կարասցուք երթալ անդ եւ երեւել փարթամք···:*

ԿԲ·— էջ 1038·— Ի Հարանց վարդապետէն:

ԿԳ·— էջ 1039·— Ցիշատակարան: *Տես յետոյ:*

էջ 1045, դաստարկ:

ԿԴ·— էջ 1046·— *Ցիշատակարան, Տես յետոյ:*

էջ 1053·— Ցանկ Գրոցս:

էջ 1056·— դաստարկ գրեթէ:

էջ 1057–1062, Նոյն դրչութեամբ, Ծուռ դրուածք:

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի կը դտնուին գրեթէ ամէն ճառի վերջը· կ'առնենք կարեւորները:

1·— էջ 22·— Ես· Աւծ· քո Սբ· Յայտնութեամբդ և Մնդեմամբդ և անարատ Ծնողին քո՝ ողորմեա Ստեփանոսի եղկելի գրչի, եւ Ծնողաց իմոց, եւ ամ· արեան մերձաւորաց, եւ կարդացողաց եւ լսողաց եւ որ զամէնն ասեն:

2·— էջ 60·— Ով սուրբ եղբարք, յերեսս անկեալ աղաչեմ, որ զայս գիրքս ինչուր ի վերջ զամէնն փոխփոխ ամէն աւր կարդաք, ամէնն պիտուն ճառեր են· կատարողն եւ կարդացողն եւ կամեցողն աւրհնին ի Քրիստէն մերմէ, Ցխուսէ Քրիստոսէ Տեառնէ մերմէ: Գիրքս Քրիստի է, այլ դուք գիտէք: Եւ զանցաւոր մնղուցեալ հոգս յիշեցեք ի Քողուքին մեղաց, եւ Աւծ· ըզձերն Քողու:

3·— էջ 90·— Բժշկեա Ես· զվէրս հոգւոյ եւ մարմնոյ գրողի սորա Ստեփանոս քրիստոս եւ զծնողաց իմոց եւ եղբարց իմոց, եւ մխաքանչոս Քրիստիս, եւ որ զամէն ասէ:

4·— էջ 338·— Ես· Աւծ· ողորմեա ծանրաբեղի եւկեղի եւ ողորմելի զրողի ըՍուսեփանոսի գծաւղի ստացողի դրոցս, եւ ծնողացն զիս եւ եղբարց եւ որ ամէն ասեն:

5·— էջ 372·— Ես· Աւծ· արա ողորմութիւն գծաւղի եւ զրողի սորա Ստեփանոսի եւ ծնողաց եւ ամ· արեան մերձաւորաց, եւ Սարկիս արձագի, որ զաբրնակս երես, եւ Թաքոս մինակեցի, եւ այնոցիկ, որ լի սրտիւ ասէ ամէն:

6·— էջ 1033·— Ողորմած եւ մարդասէր Քրիստոս, ողորմա մնղուցեալ հոգւոյն Ստեփանոսի զրողի յաւրն սպագային, եւ ծնաւղացն եւ զարմիցն եւ որ ամէն ասէ:

Մեծ յիշատակարան Գրչին·—

Ա·— Հմին·— 1355

ԿԴ·— էջ 1046·— Փառք Սբ· Երրորդութեանն եւ մի Աստուածութեանն, Հայր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, ի բնաւից եղեցոյ արարածոց յիմանալեաց եւ ի զգալեաց, եւ յամ· սրբոց, այժմ եւ միշտ եւ յաւ·:

Արդ չնորհիւն Աստուծոյ սկսեալ եւ աւղնականութեամբ Նորին վաստակեցաք, եւ ողորմութեամբ Սբ· Հոգւոյն կատարեցաք

ղձումն բաղձալի վեհմական երկնաճառայ արհեստիցն հետեւողութեան, զոր հոգով ակամբ նաեցեալ հոլիացելոց հարցն սըրբոց տեսանելով զպարծանս եկեղեցւոյ, զոր պարծի ի մանդունս իւր, ի գործս առաքինութեան եւ ի նորոգութիւն վերածնելոց աւազանաւն մանկանց առաքառաւք, զոր աւրինակ արհեստաւործ թաղաւորաց ճեմս առեալ ինձնելով ի բուրաստանս ծաղկոցաց, կամ ի հովիտս չուչանաց, խնդրելով պրպտմելանկս ծաղկանց, զվայելչացեալս հոտովք եւ համաւք և դունաւք, առ ի պէտս պատմուճանաց թաղաւորի: Կամ զոր աւրինակ հմուտ նաւավար կամ իմաստուն խըմբրելող իճանելով ի խոթս ծովու առ ի խընդիր պատեսական մարդարտի, զոր դտեալ խնդութեամբ ի վեր բերելով, ի պայծառութիւն թագի թաղաւորաց: Ըստ նմին աւրինակի սրբոց հարցն խաբազնապետից ան առեալ ուշին մտաւք, ընձեռեցին ղեղ եւ ժիչկութիւն հիւանդացելոցն հոգով եւ կապելոցն ի տոհմս մեղաց արձակումն, եւ ապա երկնաշուս ճանապարհին հետեւանալ պահոց թեւաւք, եւ զհաւատոյ արմատ եւ դրաւանութիւն սուրբ հաւատոյ, եւ զճառս պիտուն, եւ զալ խրատս ուղիչահս, զոր ի սմա հաւաքեցին սուրբ հարքն: Ոմն զանառաւութիւն, ոմն զհամբերութիւն, ոմն զլռութիւն, ոմն զժուժկալութիւն, ոմն ըզխոնարհութիւն, ոմն զհեզութիւն, ոմն զանառատացութիւն, ոմն զողորմութիւն, ոմանք տան կարճել զհեռ եւ զնախանձ, եւ հաստատել ի տեղի նոցա զսէրն:

Արդ ես եղկելիս եւ երկրաքաշ ոգիս, որ անյայ եմ ի չարիս, որ յայսմ ամենայնէ բարեաց թափուր եմ, զինչ արարից որ ոչ ունիմ պատասխանի անբերկի աւուրն: Բերանս կարկամեալ եւ լեզուս պապանձեալ, ունելով ընդ իմ զանառատ բանն տէրունական եթէ որոց դնար արարեալ իցէ յարուեստ զատաստանաց: Այլ ապաւինիմ ի բարեխաւսութիւն սուրբ հարցն, եւ յաղաչանս մանկանց առաքառաւք երկնաւոր փեսային:

Որք ընթեռնոյք յիշման արժանի արարըէք զմեզաւոր իւր սուտանուն Ստեփանոս ևրէց զդրող եւ զգծող գրոյս, եւ զծնող իմ, զհայրն իմ զՄհեհւան, եւ զմայրն իմ զՍիրամարդ, եւ զհարազատ եղբարան դեբեսին, զՍարգիս, եւ զՀազարապէկն եւ զիւր դ որդիսն, եւ զկիրակոսն, եւ զայլ ազգականս իմ, ևերեւս ողորմեացի այն որ չատ է ողորմել անարժանից:

Արդ ցանկացող եղէ կտակի սուրբ հարցըն, եւ ոչ ինչ ունելով տալ արհեստաւորացն ի պէտս նախիցն, հնարեցայ եղծական գրովս զիսիւս իմ սուղ մի կատարեալ, եւ զաղաչաւութիւնս ոչ նեղել, ոչ յաղագս արհեստի եւ իմաստութեան կամ չահի, այլ յաղագս սիրոյ սուրբ կտակիս, զի անմեղադիր լինիք, եւ զսխալանքն ուղղեցիք եղբայրաբար, եւ գաւելորդացն զանց արարէք աննախանձաբար, զի ամենեւին անհմուտ էի եւ միտքս ի ծերութեան յամրոխումն եւ ի սքաղութիւն:

Գրեալ եղեւ սայ յաստուածաձկոխ քաղաքս յԵրուսաղէմս, ընդ հովանեաւ Սուրբ եւ փառաւորեալ, աստուածընկալ զերեզմանիս Քրիստոսի ի Վանքս, որ կոչի Փըրկիչ, ի դուռս Սբ. Սիոնի եւ Վեռնատանս, ուր Ջս. լուսաց զոտս աշակերտացն: Ջմխբանք Փրկչիս առհասարակ աւրհնեսցէ Ջս. Փրկիչն մեր, եւ Թողցէ դյանցանս ամենեցուն զմեծի եւ զփոքրս:

Ի Թռւականի Հայոց յութհարուր եւ չորս. չնորհիւն ամենակալին, բարերարին Աստուծոյ, եւ նորին ողորմութեամբն աւարտեցաւ գնդեցկայարմար ձառընտիր եւ խրատական հոգեչահ մատենիս, յաւուր տաւնի Փոխման Սբ. Աստուածածնին, յամս ստուածապատիս. ղերերջանիկ սրբալան կաթողիկոսի ամ. Հայոց տեառն Մխիթարայ, եւ ի Թագաւորութեան Կոստանդիանոսի բարեպաշտի եւ ուղղափառի: Եւ յաղաչողութեան Ճերուսաղէմայ աթոռակալութեան Հայոց Սբ. Ջակոբայ տէր Վասլի հեզ և խոնարհի: Ջեռամբ ամենամեղ անձին ախմար եւ անարհեստ գրչի Ստեփանոսի չատոյժիդի, եւ անուամբ միայն երէց եւ ոչ գործովք, յաղագս յիշատակի հոգոյ իմոյ Թշուառականի եւ անձին յոգնայմեղի, տառապեալ եւ անբարի որ տուտ անուն երէց կոչի, այլ ծոյլութեամբ եւ անառակ վարեալ կարգի, եւ անառակ վարուք զիս կորուսի: Կարդ առ ես հրաշալի, այնց որ հրեշտակաց էր ցանկալի, գայլ եւ դազան ես զիս արի, եւ իմ կամաւք զիս կորուսի:

եւ այս բաւական է լսուղի, խնդրել հոգոյ իմոյ բաբի, յայնմ աւուր մեծ առնեի, տեսլեամբ ձերում գարշապարի, Ստեփանոս առնուն ինձ յորջորջի։

Արդ ակն ունելով արժանաւորաց առաքինեաց առնուլ վարձս բարեաց ի մարդասիրէն Աստուծոյ, այլ աղաչեմ զձեզ, ով աստուածասէր հարք եւ եղբարք եւ ժառանգաւորք նոր Սիոնի, եթէ կարդալէք եւ եթէ աւրինակէք զայդ դուարճանալով, մեղաց եւ յանցանաց եւ սղալանաց Քողուքիւն խնդրեցէք յառատ պարգեւողէն Քրիստոսէ մեղուցեալ ղրողի սորայ, եւ ծնողաց եւ եղբարց եւ ամ· արեան մերձաւորաց։

Եւ զպատուական եւ զհնազանդ, հեզայհոգի հայրս մեր, զՀայրապետ աբեղայ դպիրմոզ սորայ, եւ զայլ եղբայրութիւնն որ միաբան կան ի Սբ· Փրկիչս, եւ զՏիրացու աբեղայն եւ զիւր քոյրն, որ ինձ ա ամառն ինչուր ի յաչուն ինձ հաց եփեաց, զննայն յիշեսցէ Տէր Աձ· յիւր ողորմութիւն, մանաւանդ զամենայն հաւատացեալսն, զանցեալսն եւ զայժմոյս եւ որ գալոցն են, զի նայ առատ է ի պարգեւս յիշողացդ, եւ յիշեցելոցս առ հասարակ ողորմեացի, եւ ինքն եղիցի աւրհնեալ յաւիտեան։ Ամէն։ Ամէն եւ զմամայիսքեանն ու զիւրենց զամ· ապականս յիշեալիք ի Քս· որ զմմ հացիկն կու Քրէ։

ԲԱՆ· Նոր Գրածիս· — 1363

ԿԴ· — էջ 1039· — Աւրհնութիւն, գոհութիւն եւ փառք Ամենասուրբ Երրորդութեանն այժմ եւ յաւիտեանս անսպառ։

Ցամբ ուխտաւորիւր եւ ժԲ եղեւ կատարած գրութեան աստուածապարգեւ հոգեւորոյ տաճիս, որ կոչի Սարգիս ձառևր եւ Ծորդորակք, եւ այլ հին յառաջ քանիք տապով գրած, զոր գրաք ի մէկ տուփս։ Որք բարեյաւժարարան կամաւք եւ սիրով ընդունին, եւ յերակ կարդան բոլոր զամէնն ինչուր ի վերջըն, նա ժամն բարեաց ողորմութեան ընկալցին ի Քրիստոսէ, եւ պսակակից այնմ դասու լինիցին, առ որս ասաց Տէրն։ Որ ձեզ լսէ, ինձ լսէ, եւ որ զձեզ ընդունի, զիս ընդունի,եւ որ զիս ընդունի, զառաքիչն իմ ընդունի, եւ որ զձեզ անարգէ, զիս անարգէ։

Արդ այսմ հոգելից տաճիս ցանկացող եղեալ ես յոգեմաեղ եւ ժեղաբաժալ եղկելիս եւ ողորմելի Ստեփանոս անուն գրիչ, զրեցի իմով ձեռամբ· կար չունէի որ զնպաստիան բոլոր գրել էի, ծեր էի ու տկար· ի մեր չեկեղեցիս ի Փրկիչս Սարգիս Գիրք չգտայր· նա զայս չափս կարացաք գրել դանձ անպակաս սրբոյ տաճարին Երուսաղէմի Սբ· Փրկչիս, որ առընթեր կայ Սուրբ Սիոնի, ի յիշատակ ինձ եւ ծնողաց եւ եղբարց։ Վասնորոյ մոխրաթաւալ դիմաւք առ ոտս անկեալ աղաչեմ զընթերցողսդ աստուածայնոց բանիցս, յիշել սրտի մտաւք առ Տէր եւ մեղաց Քողուքիւն ինձ ստացողի տաճիս եւ ծնողաց եւ եղբարց, որ կան այժմ եւ որ առ Քս· փոխեցեալք։ Քրիստոս Աձ· տացէ զերկնից արքայութիւն կարապետ Վարդապետին եւ ծնողաց իւրոց, որ զՔրկիչ եկեղեցիս ու զվանքս չինել է նա Նորոգել։ Ընդ նմին զնարգիս մինակից, որ աւելնակ է յեալ չինելոյն մմ· իրաց, եւ իր ծնողաց։

Արդ աղաչեմ զժառանգեալ Սրբոյ Փրկչիս, որք տեղոյս բնակիչք էք այժմ, եւ որ լինիք մինչեւ ի Քրիստոսի երկրորդ գալն ի դատաստան, զեպիսկոպոս, զվարդապետ եւ զքահանայ, զկրօնաւոր, զաշխարական եւ զկուսանս եւ զհաւատացորս, մի հայիք ի բանիս խոչորութիւնն, այլ ի սրտիս յաժարութիւն, եւ աղաչեցէք զՔս· ընդունել ըստ սուրբ ընծայս յանսուրբ եւ յաղտեղի ձեռացըս։ Եւ ի յընթեռնուլն եւ ի մխիթարիլն յիշեցէք նախ զարժանինն յիշատակի զկարապետ Վարդապետեան, եւ զհոգեւոր հայրն մեր զտէր Աւագ երէց, զբարեհասիլ եւ զհեզահոգի կազմողս սորա զտէր Աւագ, եւ զծնողսն իւր ամենայն մերձաւորաւք։ Եւ զհոգեւոր եղբայրս մեր Սարգիս կուսակրաւն արեղայ, հեզ եւ խոնարհ, որ զօրինակն եւսուր, յիշեսջիք ծնողաւք եւ ամենայն եղբարցն եւ աղգականաւքն։ Եւ զայլ միաբան եղբարքս որ կան ի Փրկչի Վանքս, եւ Սրբոյ Ճակոբայ, եւ զՀրեշտակապետացն, եւ յուրջ ըստ-պերանիս քրիստոնեայք որ կան, ամենեցուն ողորմութիւն եւ Քողուքիւն պարգեւեսցէ Քս· Աձ· առ հասարակ։ Նաեւ զիմ աղկաղկութիւնս, զյարին սպասաւորս, որոյ յոյսով ժամանակ ծառայեցի կամաց Նորա, ըստ Ստեփանոս գրիչ, որ գրոյս ծրագրաւղ եղէ։

եւ յորժամ լսէք մեղաւոր կամ ծանրամեղ, մի՛ կարծէք թէ վասն խոնարհութեան է, եւ միայն ղուղնաքեայ բան, այլ պիտացիք որ ստոյգ մեղուցեալ եմ, եւ գլուխ մեղաւորաց, ղի պիտասջիք թէ կատարեալ մեղաւոր եմ, եւ գլուխ Աստուծոյ յաբենացն, եւ քթթել ակամ չեմ կացել ըստ Աստուծոյ կամացն։ Աղաչեմ զձեզ Քողութիւն ինդրեցէք յԱստուծոյ։

Յիշեցէք եւ զիս ծնողքն, զհայրն իմ զՍահակեան, եւ զմայրն իմ զՍիրբամարդն, և զեղբարսն իմ զՍարգիս ղկոխեալն ի Քրիստոս, եւ դշաղարպէկն իւր տղոցովն, եւ զգկիրակոսն իւր տղոցովն, եւ զամենեսին աբեան մերձաւորսն մեր, եւ Քողութիւն մեզ տացէ յԱստուծոյ խնդրեցէք մեզ, որ մեծ յուսով առ ձեզ անգաք եւ ձեր միխնորդական աղաւթիւքդ յԱստուած մի անտես առնէք, զի մի վրիպասցուք ի յուսոյս եւ ամչեսցուք զմեծ ամաւթն։ զի չեմք յուսով իբր ի մարդ, որոյ ամաւթն դիտէ գՀետ գալ, այլ իբր ի հրեչտակ Աստուծոյ, եւ բարձաղ պիտէն որ Քս. հանգչի, եւ Հայր սիրէ եւ Սր. Հոգին բեբկրի։ Եւ այնոցիկ որ ապաստարեցին մեզ ի պէտս մարմնաւորս, եւ դիս դխաւարեալս մեղաւք զՍտեփանոս գերիչ, ողորմութիւն գտանել յահեղ աւուրն համառաւտի ընդ կամարարս իւր ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ։ Եւ ար յիշեցէք պվերոյդրեալքս, Քս. Ած. զինքն յիշէ ողորմութեամբն իւրով, եւ նմայ փառք յաւիտեանս ամէն։

Մի ոք իշխեսցէ հանել ի Սբ. Փրկչէն, կամ դրաւական դնել, կամ գողանալ, կամ իւր անփականել, կամ յինչեւիցէ պէտս հանել ի Սր. եկեղեցւոյն, այլ կացցէ մնասցէ հանուսղ ի Սբ. Փրկչէս, եւ ի բոլոր կարիս նկնեղեցւոյս։ Եւ եթէ ոք դիշխանութիւն ի կիր արկցէ և հանէ, Քս. յինի նմա դատաստաղ յաւուրն այցելութեան, եւ ելցէ ինքն իւրայովքն ի կենաց գրէն։ Իսկ եթէ ոք վասնն հեծելի եւ կամ վասն այլ իրիք խռովութեան հանցէ, եւ յորժամ խաղաղի դարձուսցէ ի տեղի իւր, աւրհնի ի յԱստուծոյ եւ յամենայն սբբոց։ Ինամով պահացէք աւրհնեսցին յԱստուծոյ, եւ որ անփոյթ արասցեն՝ զհակառակն կրեն։ Ով եղբարբ, ոչ եթէ վասն մարմնաւոր ինչ լուսայի գերեցաք դղիրքս, այլ վասն զձեզ յիշելոյ յաղաւթս ձեր հանապազ։

Գրեցաւ առաուտածազարդ մատեանս յամս աստուածապատիւ գերերջանիկ սբբապետն կաթողիկոսի ամ. Հայոց տեառն Մեսրովպայ։ Ազոռակալութեան Հայոց Սբ. Ցակորայ տէր Գրիդորի եւ տէր Մկրտչի, Հեղք եւ խոնարհք։ Ջեռամբ ամենամեղ անձին, ախմար եւ անարհեստ գրչի Ստեփանոսի չատամեղի, եւ անուամբ միայն էրէց եւ ոչ գործովք. յաղաչս յիշատակի հոդոյ իմոյ Քշտաուականի եւ յոգնամեղի, տատապեալ եւ անբարի։ Ցաջորդ քերթը կը պակսի, որով նաեւ յիշատակարանին վերջաւորութիւնը։ Հմմտ. վերեւ նախորդ յիշատակարանը, էջ 170]։

Ցիշատակարան Կազմողի.— 1363

Էջ 1052, բոլորգիր.— Զկազմող դրոցս գմեղապարտ սուտանուն տէր Աւագ երէց, եւ գեղբարսն մեր գՍարգիս կրաւնաւոր՝ յիշեցէք յաղաւթս Ձեր, եւ Աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։ Թվ. ՉԾԲ։

Այլ յիշատակագրութիւն.—

Էջ 1052, բոլորգիր.— Հաւատն եւ յոյսն ամենայնի Քս. Ած. ողորմեսցի Ստեփանոս քահանայի եւ ծնողաց նորա, եւ առհասարակ ազգայնոցն հաւասարապէս. այո ամէն եղիցի։ Չի աւգտեցաք Աստուծով յոյժ յոյժ։

1111

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ·— 7

ՊԵՏՐՈՍ ՎՐԴ· ԹԻՖԼԻՉԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 20×16×1: էջք Գ+107: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրութիւն ամբողջովին սեւագրական մելանով, միասիւն, 21 տող: Շեղագիր անհարթ: Համառօտագրութիւնք առատ: Կազմ խաչաքարտեայ: Դատարկ թուղթք վերջը վեց թերթ:

Ձեռնատ, էջ Ա·—

Գիրք որ կոչի Վարդապետութիւն ճշմարտութեան, որով իմաստնանալով մարդ՝ ճանչէ զմոլորութիւն իւր, եւ եղանի ի մաստուն եւ ղպաստ:

Յայտնութիւն բանից լուսաւոր առնէ եւ իմաստուն զաղայս:

Շարադրեցեալ դիւրին ոճիւ ի յօգուտ պարզամտաց: Ի գերյարգելի Գետրոս Վարդապետէ Թիֆլիզեցւոյ, ի քաղաքն Գօլօնիայ, յամի փրկչին 1727:

Էջ Գ·— Բան առ ընթերցօղս:

Էջ 1·— Վարդապետութիւն Առաջին: Ճաղատս այնոցիկ որք զինչեանս երջանիկ համարին, վասն ունելոյ դյաջողութիւնս աշխարհիս յայսմիկ:

Էջ 106·— Ցանկ Գլխոց:

1112

Ծանօթ·— Այս քիւրը կրող ձեռագիրը այժմ կը պակսի: Նկարագրութիւնը կ'առնենք Սաւալանեանի ցուցակէն. «Նորին՝ Ծառ կենաց կոչեցեալ դիրք, յորում խօսի զղօրութենէ եւ զգեղազանցութենէն Սբ· Գաւտրագին, հանեալ ի զրոց լատին վարդապետաց, ի Վենետիկ, յամի 1727· Նուաստ եւ խանգարեալ ոճով եւ լատինաբանութեամբ: Գոնէ ի համարիս եւ օրինակ, առակք եւ առածք, հանեալ իմաստասիրականն գրոցն Թեսաւրոսի, եղեալ ըստ կարգի այբբենականն» (էջ 601): Սոյն ձեռագրին անհետացումը տեղի ունեցած է Մխսրպ Վ· Նշանեանի տեսչութենէն առաջ, ինչպէս կը հաւկցուի Արձանագրութեան Տոմարէն, ըստ որում 1906 սեպտեմբեր 1ին, Մատենադարանի յանձնման գործողութեան առեն թ· 1112 կը պակսէր իր տարբէն (էջ 1):

1113

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 19×14×2·5: էջք 254: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրութիւն այլազան: Կաշեկազմ տախտակեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ 1–6, դատարկ:

Էջ 7, նոտրադիր·— Ջանի են առաքաձանք խոնարհութեան:

Էջ 8, դատարկ:

Էջ 9, բոլորգիր·— Զգործս ձեռաց մերոց ուղիղ արա ի մեզ: Զգործս ձեռաց մերոց աջողեա ի մեզ: Թվին ՌՀՁ [= 1637],

սկիզբն յունվարիւ, իդ օրն Գշի, դ ժամն, աւուրեա Հոգի Սբ. Ած.։

էջ 10–11, *այլեւայլ մանրուք։*

էջ 12, *դատարկ։*

էջ 13–108*ա*, *երկսիւն, բոլորգիր։*

էջ 13*ա*.— Գրիգորի եռամեծի եւ ֆալ հեռետորի եւ իմաստնասիրի, աշակերտի Յոհաննու Որոտնեցւոյ մականուն կախեալոյն ի սէրն Ցիսուսի, ի յիշոյ բաղձանաց բանասէր անձանց, որոյին աշակերտաց, առարեալ լուծումն համառօտ։ Ցառաջաբան Աւետարանին Յոհաննու.— *Առաջաբան։ Լծ. Նախերգան, ոչ է Նանայի մեկնչի, այլ վարդապետիմ որ վասն խոնարհութեան զանունն իւր ոչ գրէ···։*

էջ 35*ա*.— Համառօտ Մեկնութիւն Աւետարանին Յովհաննու։ Նորին Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ ի հին եւ ի նոր քարգմանիչս, ի խնդրոյ համաշունչ աշակերտաց։

էջ 60*ա*.— Հարցումն Գէորգայ եւ պատասխանի Գրիգորի նորին հարցմանն։

էջ 107*բ*.— Իսկ յորժամ յարեաւն ի մեռելոց՝ յիշեցին աշակերտքն նորա թէ այն է զոր ասաց։

էջ 108*բ*, *դատարկ։*

էջ 109–176, *երկսիւն, նոտրագիր։*

էջ 109*ա*.— Քարոզ վասն շաբաթի պահոց, այլ վասն Առաջաւորաց, ի բանին Յովհաննու. Ահայ եղեւ ծուրբ և ոչ եւս իցէ Նինեւէ.— *Վասն պահոց նախ գիտելի է···։*

էջ 115*բ*.— Նորին Քարոզ վասն շաբաթի եւ ուրբաթի, ի բանին, Պահեմ երկից ի շարաթի։

էջ 121*բ*.— Քարոզ Քառասնորդաց։

էջ 132*բ*.— Քարոզ ի սկիզբն պահոց։

էջ 149*ա*.— Խրատ զգուշութեան, զոր տացէ Քահանայն հանդերձելոյն պակ առնուլ···։

էջ 162*բ*.— Քարոզ Վասն Ազօթից։

էջ 170*բ*.— Քարոզ Վասն Զգուշման եւ խոստովանութեան ի դէմս անառակ որդւոյն։

էջ 177–200, *տաբրեր թուղթ, դատարկ։*

էջ 201*ա*.— Քարոզ նորին Գրիգորի, որ ասէ. Զմեղս իմ ցուցից ինձ···։

էջ 217–230, *մխսիւն, նոտրագիր։*

էջ 217.— Նորին Քարոզ ի բանին, Մի երկնչիր հօտ փոքրիկ···։

էջ 231–236, *երկսիւն, նոտրագիր։ Նախերգանք, օրհնութիւնք, եւայլն։*

էջ 237–254, *տաբրեր թուղթ, դատարկ։*

1114

ԹՈՂՈՎԱԾՈ

Ջմիւռնիա 1818 : 1821

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Չաւալ 19×15×2·5։ *էջք* 84+28+30+110։ *Հանգամանք լաւ լաւ։ Թուղթ կապտորակ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Յովհաննէս Քհն. Ալիքսպարմախեան։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ յատախ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխսիւն, 20–22 տող։ Նոտր չեղագիր։ Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ։*

Ա.— ՀԱՄԱՌՕՏ ՈՐՊԻՍՈՒԹԻՒՆ ՍԿԶԲՆՑՈՑ.— 2

Մարգար Դպիր Երեւանցի

ՅԱՒԿԱՏ.—

Համառօտ Որպիսութիւն սկզբնցւոյ։ *Աչխատասիրեալ եւ համաժողովեալ ի Սբրբոյ Աստուածաբանական վարդապետութենէ, պարզ եւ դիւրբմաց ոճիւ։ Շարադրեալ ի*

Մարգար Զաքարիայ Ջօլֆեց երեւանցւոյ կոչեցեալ դպրէ, ի փառս Աստուծոյ եւ ի պատիւ Սրբոյ եկեղեցւոյն Քրիստոսի, եւ յոգուստ նորին զինուորեալ հայկասեռ մանկանց· յամի Տեառն ՌՁԼՔ, եւ մեր 1248, յունվ· 20, ի Սանկտ Պետերբուրգ։

Աչխատասիրութեամբ եւ ջանիւք նորոգ ընդօրինակեալ ի ձեռն իմ, յոգնամեղ տէր Ծովհաննու մեղսամած ապարդիւն քահանայիս, որ եմ անարժան սպասաւոր եւ աւետարծու Սբ· Ստեփաննոս եկեղեցւոյ ըզմիւռնոյ, ի վայելս անձին իմոյ եւ իմոցն։ յամի Տեառն 1821, ի սկիզբն օգոստ· 1։

Բ·— էջ 1·— Արտահանեալ ի Ծովէպաս Պաստագրէ, թարգմանութեամբ ի Ֆիլէէնկի քարգաւոյ ի հայկական լեզու, ի տէր Ցօհաննէ Բահանեայէ Իզմիւռցւոյ·— Թուին աչխարհի 3890 Ծուլիոս Ծնաւ, եւ ելոյ բակիզրն կայսերաց···։

Գ·— էջ 23·— Ընդդէմ փափասաչտ ուրացողաց, որք են քաղկեդոնիկք։

Դ·— ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՆԿԵՂԵՑԻՈՑՆ ԳԱՂԱՒԻՈՑ·— 3

Ճակատ·— Վարդապետութիւն նկեղեցւոյն Գաղղիոյ, թարգմանեալ նախ ի պաղղիական լեզուէ յհայական եւ յհայական ի յունական, իսկ ի յունականէն եւ ի լոյս ածեալ ի հայկական յատկութիւն, ի Թուին Հայոց ՌՄԾԶ, ի Նաւասարդի ԺԷ։

Իսկ այժմ ընդօրինակեալ ի ձեռն իմ, յոգնամեղ տէր Ցովհան մեղսամած ապարդիւն քահանայիս, որ եմ անարժան սպասաւոր եւ աւետարծու Սբ· Ստեփաննոս եկեղեցւոյ իմիւռնոյ, ի վայելս անձին իմոյ եւ իմոցն։ Ցամի Տեառն 1818, ի սկիզբն սեպտեմբերի։

Ե·— ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՔ·— 1

Էդուարդ Եուինգ

Ճակատ·— Գիշերային Մտածութիւնք յաղագս, կենաց, Մահու, եւ Անմահութեան Ոգւոյ, արարեալ Էդուարդ Եունկ քաջ իմաստասիրէ անգղիացւոյ, եւ ի յանգղիական կանէն թարգմանեալ, եւ ոմանք ծանօթութեամբ վերջապէս տպագրեալ յամենայն Քեմբրիճ։

էջ 1·— Առաջաբանութիւն Թարգմանչին առ ընթերցողս։

էջ 5·— Գիտութիւն եղիցի եւ զայս վերջապէս՝ ձերում բարեպաշտութեան, ո հարազատ եղբարք ուսումնասիրք, դի նախապէս թարգմանեալ է ի յանգղիական բարբառոյ ի լեզու պեղտացեցւոց յոմանց բանասիրէ, եւ ոմանք ծանօթութեամբք վերջացուցեալ եւս, իսկ յետոյ հեղու ի մերս բարբառ յոմանէ ճարտար ուսուցչէ եւ բազմիմաստ եւ լիահանճար իմաստնոյ, եւ միանգամայն յիմս վարժապետէ և կրթողէ, ի տէր Գալուստ սրբասէր քահանայէ հանդուցելոյ։ Վասն զի գոլոյս տեղեակ եւ արհեստ քերականութեան, եւ այլոց սրբոց գիտութեանց։

էջ 7·— Գիշերային Մտածութիւնք։ Առաջին գիշեր։

էջ 32·— Գիշերային Մտածութիւնք։ Երկրորդ Գիշեր։ Ցաղագս ժամանակի, Մահու, և Բարեկամութեան։ Ողբերգութիւնք։

էջ 71·— Գիշերային Մտածութիւնք։ Երրորդ Գիշեր։

էջ 99·— Ձորրորդ Գիշեր։

էջ 105–106, դատարկ։

Ցիշատակարան Գրչի·— 1821

էջ 107·— Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն Երանչնեալ Տէրութեանն եւ մարդասիրական ամենասուրբ երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որոյ նախախնամութեամբ գաղափարեցաւ լուսաբան եւ հոգեկերոյց գիրքս աստուածախօս, յամի փրկութեան մերոյ 1821, եւ ի Թուին Հայոց ՌՄՀ, ի հայրապետութեան սմ· Հայոց որ լուսակերտ Մայր Աթոռն Սբ· էջմիածնի, տեառն տեառն Եփրեմի սրբազնասուրբ կաթողիկոսի, եւ ի պատրիարգութեան Սրբոյն

Սաղիմայ տեառն Գաբրիէլի երջանկազարդ առաքելաշնորհ արքեպիսկոպոսին։ Եւ ի պատրիարքութեան Կոստանդնուպօլսոյ տեառն Գէորգ արիհապանծ եպիսկոպոսին։ Եւ Սր. էջմիածնայ նուիրակ եւ առաջնորդ տեառն Լսաւիսաննոսի քաջաբարոյ արքեպիսկոպոսին։ Եւ յոգնամեղ տէր Յովհաննու մեղսամած ապաշխարչին քահանայս որ եմ անարժան սպասաւոր եւ աւետածու Սր. Լստեփաննոս եկեղեցւոյ Իսպհանոյ քաղաքիս ձեռնամուխ եղեւ գծագրել։

Իսկ արդ որք օգտիք ի սմանէ կարդալով կամ օրինակելով, խնդաղաթ դիմօք երեսս ի հող եդեալ աղաչեմ ի ձէնջ անմեղադիր լինիլ ինձ նուաստս, թէ վասն սքսայացն, եւ թէ խօչորութեան եւ մանրութեան գրոյն, եւ թէ ի կողմանէ չէշտին, բութին, ստորակիտին, վերջակիտին, եւ ննջամտային, եւ այլոց բոլոր պակասութեանցն։ Վասնզի անտեղեակ գոլոյս իմ արհեստի քերականութեան եւ այլոց սուրբ գիրս տուեալեանց։ Ցոյժ ահիւ եւ դողութեամբ, իսկ նկարագիրն եւ զտիպն առեալ գրեցի, ոչ տառափոխութիւն եւ ոչ գրաւոր ածութիւն արարի, այլ միայն եւ եդ զորին տիպըն նկարեցի եւ ծրեցի։

Ցիշեսջիք եւ հայցէք իմ Օնօփրիոս, եւ կողակիցն իմ երիցադին Տիրուհի, եւ որդիքն իմ Գրիգոր, եւ որդին իմ Յովհաննէս, եւ դուստրն իմ Սրբուհի ի Տէր, զի ողորմեսցի ըստ մեծի ողորմութեան իւրում, եւ ի լոյս երեսաց իւրոց հանդուսցէ։

Վասնորոյ յօգտոյ յընթերցողացդ ներումն պակասութեանց սորին խնդրելոյս ոչ այլ ինչ պահանջեմ ի ձէնջ, այլ եւ եդ զաղօթըս, վասն քաւութեան մեղացս, որ եւ ինքըն քաւիչն ամենայնի Քս. Տէրն մեր քաւեսցէ զմեզս ձեր եւ զմերն, Ամէն։

էջ 109, դաստարկ։

էջ 110, կարմրագիծ չրջանակի մը մէջ մեծատառ փակագիր, «Տէր Յօհաննէս»։

1115

ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆ.— 2

ՀԵՐՈՆԻՄՈՍ ԱԳԱԹԱՆԳԵԼՈՍ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×13։ էջք 72։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ կապոյտ։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 20 տող։ Շեղագիր։ Կազմ խաւաքարտեայ կարմրակաշի ոսկեզրուած։

ՅԱՇԱՏ.— էջ 1

Մարգարէութիւն, զոր եառես երանելի եւ սրբազան քահանայն Հերոնիմոս Ագաթանգելոս, որ է ի կարգէն սրբոյ մեծին Բարսղի եղեալ ի Մխէէքիս քաղաքն Սիկիլիա կղզւոյն, յամի 1279։

Իսկ զկնի յամի Տեառն 1555 ի լոյս ածաւ յիտալական բարբառ ի հայր հնադոյն տէր Յակոբ, որ էր ի կարգէն սրբոյն Բենեդիկտոսի։

Ապա թարգմանեալ յիտալական բարբառոյ ի յոյն, ի սրբակրօն վանահօրէ ի տէր Գօլինոսէ։

Եւ գկնի ժամանակաց թարգմանի ի յունականէ ի հայ ի յեսին ծառայէ յոհաննէ, 1816։

էջ 3.— Ներածութիւն.— Ես ծառայս Քիսուսի Քրիստոսի եւ ճշմարտին Աստուծոյ ...։— Հմմտ. աստ, թիւ 1028, որուն ուղղագրութիւնը ուելի տկար է։

էջ 52.— (Գլուխ Թ).— Լուայ ձայն որ ասէր այսպէս. Ռուսիա, դարձիցես արդ ի քնոյդ...։

էջ 62.— Գլուխ ԺԱ.— Ի կողմանս հիւսիսոյ ի վերայ բարձրագոյն բլրոց Ե՛լ եւ էին անդ երեք հրվիզութիւնք...։

էջ 69.— Եւ զայս յայլ ուստեք հանեալ գրեցաք աստանօր։

Թագաւորութիւն առնէր ոմն, այսինքն Օսմանցւոց, վախճան ունէցեալ ի սահմանեալ ժամանակի, եւ ի մասունս լուծցի, որպէս ասէ աստուածայինն Եսայի ի տեսիլն Եդոմայեցւոց . . . :

էջ 70–72, դատարկ :

1116

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՓԵՍԱՑԻՈՑ ԹՂԹՈՑՆ· — 1

ՓԵՏՐՈՍ ԱՐՔ· ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 19·5×13×2·5 : էջք ԺԱ+439 : *Հանդամանք լաւ : Թուղթ հաստարակ : Գրիչ՝ Հեղինակը : Գրուածքն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 29 տող : Նոտր չեղագիր : Համառօտագրութիւնք առատ : Կազմ կիսակաշկի խաւաքարտեայ :*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ Ա–Ը, դատարկ :

էջ Թ, տարբեր գրչով·— Մեկնութիւն Թղթոյն Սրբոյն Պօղոսի առ Եփեսացիս, զոր յօրինեաց Աղամալեան Բերդուսեան Նախիջեւանցի առաքելավաստակ Պետրոս Աբգարեան· ի միաբանութենէ Սրբոյ Աթոռոյն էջմիածնի :

էջ ժ–ԺԱ, դատարկ :

էջ 1·— Ցառաջաբանութիւն առ հեղամիտ ընթերցօղս վասն բոլորի գրքոյս·— Ցառաջութիւն է բնութեամբ բարւոյն ի բարութենէ իւրմէ հաղորդել այլոց . . . :

էջ 7·— Աղերս առ ամենասուրբ Երրորդութիւնն վասն առաջիկայ գործոյս·— Պատճառ բնութից բոլոր գոյից . . . :— Պետրոսի է :

էջ 8·— Մեկնութիւն Թղթոյն Պօղոսի որ առ Եփեսացիս : Գլուխ Առաջներորդ :

էջ 105·— Գլուխ երկրորդ·— Ցայմիկ դէմքով բացատրէ նախ զանհնարին մօտութիւնն մարդկայնոյս բնութեան ցհետ մեզաց . . . :

էջ 213·— Գլուխ 3 :

էջ 258·— Գլուխ Դ·— Ցայմիկ դէմքով նախ ողջանօք յորդորէ ցհաւատացեալսն . . . :

էջ 324·— Գլուխ 5 :

էջ 374·— Գլուխ Զ·— Ցայմիկ դէմքով զանազան խրատաբանութեամբ յորդորէ զսրդիս . . . :

էջ 413·— Եղեւ վախճան Մեկնութեան Թղթոյն Պօղոսի, որ առ Եփեսացիս, ի վանսն մեծաւանին Աստուծոյ, եւ ի պատիւ Աստուածածնին Կուսին Մարիամու· Վերջ :

Վասն ժողովոց, Քէ երբ եղեն :

էջ 414–416, դատարկ :

էջ 417, տարբեր գրով·— Ոտանաւորս որ ի սոսկ դրած, ի տէր կարապետէս եղեւ չարաբդրած :

Կամ ես յօժար միչտ ընթերցման,
ըղձիւ մնամ պատրաստական,
դի բառ ոչ ինչ ի խրթնական,
դժւարիմաց եւ նրբական . . . :— Կապաւեր :

էջ 418–439, դատարկ :

1117

Ա.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.— 3

ՍՈԿՐԱՏ

Բ.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Ս. ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ.— 3

ՆՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(ԹԷ. ԳԱՐ.)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×14×5·5: *Էջք* ՃՂ+ՄՂԱ: *Գրակը* ԺԷ+ՓԳ: *Հանդամանք լաւ: Թուղթ տոհմեան: Գրութիւն՝ սկզբնատողերը եւ գլխապիրներուն մէկ մասը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաիւն, 19 տող: Նոտրապիրը: Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական: Ուղղագրութիւն տկար, յատկապէս երկրորդ մասին մէջ: Մաղկող՝ Թամուր Ակընցի: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ գլխատող էջ Ա. եւ Ա: Կաշեկազմ տախտակեայ զրոյմազարդ: Գահպանակ մազաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկերկու թերթ դատարկ. նոյնպէս հինգ թերթ Թուղթ սկիզբը: Ստացող՝ Ղազար Վարդապետ:*

Ա.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՈԿՐԱՏԱՑ

Էջ Ա.— Պատմութիւն Սոկրատայ ըստ Հռոմայեցւոց արհեպիսկոպոսաց եւ թագաւորաց եւ որք ի նոյն յարմարին, սրբոց եւ անսրբոց գործ եւ բանիւ. որոց պատմութիւնս քացայայտէ.— *Սկիզբն ի Սրբոյն Սեդրեստրոսէ պատմութեանս արասցուք, որ կոչեցաւ յաթոռ հայրապետութեան Պետրոսի եւ Պաւղոսի...:*

ՅիշատակարանԻ.— 1693

Էջ ՃՁ.— Եւ արդ ես, Ղազար Վարդապետս, եւտու զայս Պատմագիրքս ի ձեռս հոգեւոր որդւոյ իմոյ, Մարգարէ Վարդապետին, յիշատակ բարի հոգւոյ իմոյ, եւ ծնողացն իմոց, հօրն իմոյ Բախտիարին, և մօրըն իմոյ Աղիպին, եւ եղբօրն իմոյ Խաչատրոյն, եւ քերցն իմոց Սալչուկին եւ Աննային. որպէսզի չընթեռնուլն զաս, եւ ի չահիլն բան ինչ ի սմանէ, ի յօդուածին վասն ինչեան, եւ կամ վասն այլոց հոգւոց փրկութեան, յիշեսցէ զիս եւ զիմսն առ յիշելին հանուրց Ած. եւ զողորմին ասացէ: Մանաւանդ ի ժամ զննման փրկագործ պատարագին յիշատակեսցէ զհոգիս ծնողացն իմոց եւ ամ. ննջեցելոց մերոց: Ի Թուին Հայոց ՌՃ եւ ԽԲին գրեցաւ յիշատակարանս, ի գիւղս Խոտրջուր: Եւ չունի ոք իշխանութիւն վաճառելոյ եւ կամ գրաւ դնելոյ, քէ յաղագսանաց է, եւ քէ յօտարաց:

Էջ ՃՁԱ-ՃՂ, դատարկ:

Բ.— ՊԱՏՄ. Ս. ՎԱՐԴԱՆԱՑ

Էջ Ա.— Պատմութիւն Սրբոյն Վարդապետ Հայոց Ներսիսի եւ Հայոց Սպարապետի եւ վրկայի Քրիստոսի, յեղիշայէ Սրբոյ, Դաւթայ Երիցու հայցեալ.— *Զբանն վասն որոյ պատուէրեցեր արարի, ով քաջ վասն Հայոց յորում բաղումք պատեհագրին հրամայեցեր առաքինացան քան քէ սակաւ [այսպէս]:*

Ծանօթ.— *Ստորին լուսանցքին կը կարդացուի. «Զծաղկաւորաբար սուրբ վարդապետիս Թամուրս Ակընցի, յիշողացդ՝ Ած. ողորմի»: Իւրաքանչիւր եղանակ ունի գունաւոր — կարմիր կապոյտ — զարդագիր եւ լուսանցազարդ:*

Ա.— *Էջ Դ.*— Քանզի ի բառնալ ազգին Աբրահամենից տիրեցին աշխարհս Հայոց ազգն Սասունայ պարսիկ...:

Բ.— *Էջ ԺԵ.*— Երկրորդ. վերջացն պատահումն յիշխանէն ասեւելից:

Գ.— *Էջ ԿԵ.*— Երրորդ. վասն միաբանութեան ուխտի սուրբ եկեղեցւոյ, եւ

թէ առաքէն դէր առ կայսրն Թէոդոս զալ օդնել։

Դ.— էջ ձի։— Զորբորդ. Վասն երկպառակութեանն իշխանին Սիւնեաց։

Ե.— էջ ձլԲ.— Հինգերորդ. Կրկին անգամ ընդդէմ Հայոց կալ պատերազմաւ Թաղաւորի Պարսից.— Մեծ է սէրն Աստուծոյ քան զամ. մեծութիւն երկրաւոր...։

էջ ձԺԶ.— Ցետ այսորիկ իբրեւ եռես պատերամաւորքն ի միջոյ խարել զնոսա...։ — Համմտ. եղիչէ, Քննական Հրատարակութիւն, Երեւան, 1957, էջ 114։

Զ.— էջ ձԿԶ.— Վեցերորդ յիշատակ. կարդալոյ զարձեալ տառքինութիւնն Հայոց եւ չարագոյն եւս երեւի անաւրէնութիւնն Վասակայ։

է.— էջ ձՂԴ.— (Արտաքոյ) եւ քան զանակի (Ուիքերորդ). Դարձեալ վասն նորին պատերազմի եւ չարչարանաց Սբ. Գրհանայիցն։

էջ ձՂԶ, ձախախոմեան լուսանցքին, կարմրագրով խաչելութիւն, ներքեւը անհաւթ գրով. «Ճիչատակ է զեղիչէ եւ զնաւելութեան գամատյդերքս կեսարացի ի վանք գեղացի եսայի վարդապետիս, եւ վայելօղք սորին Աստ. ողորմի ասել աղաչեմ։ Առնումն ևղեւ Թվին ՌՃԿԷ [= 1718]ին, ի էրզրում քաղաքի»։

Ա.— էջ ՄԿԳ.— Դարձեալ վասն խոստովանող աշակերտաց Ոոցին։

Բ.— էջ ՄՀԲ.— Աննուամբ նախարարացն, որ կամօք եւ յօժարութեամբ վասն սիրոյն Քրիստոսի հատուն զանձինս իւրեանց ի կապանս արձուի։

Գ.— էջ ՄՂ.— Բայց ի տեղի այսր ինչ դարձեալ գալ պիտի.— Իսկ կանայք երանելեացն...։

էջ ՄՂԴ.— . . . Անարիւն ճիպատոյ նրմանեցին, որ երգոյն քա [այսպէս կը մնայ անաւարտ, յաջորդ Թերթը կը պակսի]։

էջ ՄՂԵ, նոտրագիր տարբեր.— «Վերստին նորոգեցաք խաչ մի եւ բեւեռեցաք ի յայս պատմագրերքս յիշատակ մղտեսի Շուշանինն»։ Էջին մեծագոյն մասը, ինչպէս նաեւ յաջորդ երեսը, դատարկ։

1118

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ.— 9

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(ԾԹ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×14×6։ էջք 460։ Հանգամանք անյաւարար. վնասուած ցցելբ. նորոգութիւն կրած։ Թուղթ դեղնորակ։ Գրչութիւն Գրիգոր Եւ. Մելքիսեդեկի։ Գրութիւն ընդհանրապէս սեւ մելանով, կան կարմիր ակզբնատառեր, միասիւն, 29–31 տող։ Նոտրագիր անհաւթ։ Համատատագրութիւնք առատ։ Կազմ կիսաւաթ խաւաքարտեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–12, դատարկ Թերթերուն վրայ այլազան գրութիւններ, գրչափորձեր, տոմարական դիտելիքներ, եւայլն։ Կ'առնենք երկու էջ 6–7։

Արեգակի դեղին եւ սեւ նկարին ներքեւ, նոտրագիր։

Թվ. ՌԼԱ [= 1582], յունիս ամսոյ ե, օրն Դշի, խաւարեցաւ արեգական, ը ժամէն յետեւ, եւ եղեւ խաւարումն արեգականն ա ժամ եւ խա մասն։ Եւ նշանք ցուցանէ սոյ սաստիկ լինել ի Հայք, որ է Թարսիս. քանզի յայն ժամամանակն նոյն դաւառի վերայ չերկնէր արեգակն։ Եւ ցուցանէ ջրոց պակասումն։ Բայց նշոյլն դեղնագոյն էր եւ ինքն սեւ։ Եւ ցուցանէ յորժամ դեղին լինի մահ–

տաբաժամ գայ այն գաւառի վերայ։ Եւ խաւորեցաւ Խեցգետնին ը աստիճանն, եւ Խեցգետինն չորս բնութեամբ է։

Ապա արեգական չորրորդում բաժինն էր խաւարումն։ Ոսան գլուխ վիշապին, եւ Ջանապն, որ է ագի վիշապին։ Այսպէս կոչին աստղազգեաքն։ Եւ զխաւարումն արեգականն եւ լուսնին անտի ասեն, եւ խաղան նովաւ աստղաբաշխքն։

Ապայ թէ ի ժամու ծնընդեան գլուխ վիշապին եւ կամ տուան հանդիպի աստիճանի եւ միակի անդ որ ծնունդ առնէ լուսինն՝ խաւարի արեգական, եւ ամ. աստղագ գնացք եւ չարժմունք։

Մեզաւոր Խաչատուր էրէց, ծառայ ընթերցողաց։ Գրեցաւ թվ. ՌԼԱ, նոյեմբեր ի՟ը, Դշխ.։

էջ 12.— Աշխարհալուր եւ տիեզերալոյս Վարդապետին Վարդանայ, պարզ եւ լուսաւոր խորին խորհրդով եւ դժուարագիւտ լուծմամբ եւ քանիւ մեկնութիւն աթարեալ Սազմոսիս, շարժեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ յարհիակաձէն Հաղբատայ եւ յաշակերտացն իւրոց, յոյժ աշխատեալ մտատար քանիս, զար ցուցանէ առաջինոյ ամպարեալս ի վարժ մանկանց Սիոնի։ Նաեւ զսրբոցն ամ. ի մի հաւաքեալ ձեռնհաս սիրառացն, զի եւ ինքն հասցէ իւրայովքն երկինից արքայութեանն։ Զայս գրեա։

էջ 13, *մուք կարմիր գլխազարդի մը նէրքեւ.*— Տիեզերալոյս Վարդապետին Վարդանայ Մեկնութիւն Սազմոսին, շարժեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ, և յարհիական տեառնէն Հաղբատայ, ի վարժս մանկանց Սիովնի.— *Մի է Աստուած, եւ մի մկրտութիւն Աստուծոյ եւ մարդկան մարդն Քրիստոս...։*

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչաց.— էջ 26, *ստորոտը, երեք տող.*

Փցուն գրիչս եւ քարմատար,
ունայնախորհ հոգիս յօժար,
մրրկագործս միչտ մոլար,
ուխտիւք անցեալ եւ անհամար,
յուսով մաղթեմ որ նայեցար,
հոգա [վասն] իմ որպէս ուսար,
եւ ի նմանէ առցես հաւար։

էջ 225, *գլխազարդին վերեւ.*— Ձփըցուն գրիչս, գԳրիգոր եւ գՄելքիսեդեկ յիշել աղաչեմ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— էջ 457, *տարբեր գրով.*— Գիրքս յիշատակ է կենսաբացի Եսայի Վարդապետին, յերուսաղէմ, ի դուռն Սբ. Յակոբայ։

էջ 458–460, *դատարկ։*

1119

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԱԿԱՆ)

Լէոպոլիս ՌՆՀԳ=1594

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— Թուղթ 201։ Հանգամանք լաւ. վերջը պակասաւոր։ Թուղթ դեղնորակ։ Գրիչ՝ Արծուն։ Գրութիւն՝ խոշագիրներըը, սկզբնատողերը եւ յաճախ գըլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24, 22 տող։ Բոլորգիր չքնաւակ։ Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական։ Սեւագիծ զարդագիրը, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ, թղ. 1ա։ Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Ստացող՝ Աւագ Վ. Գաղատացի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ա.— թղ. 1ա.— Հարցմունք խիստ գեղեցիկի եւ պիտանացուբ. Ով կարդա՝ աղէկ

ի միտ առնու. եւ զգծողս յիշեա.— Հրց. Զի՞նչ է՝ Աւրհնեալ է փայտն, որով լինի սրդաբութիւն...:

Թղ. 16ա.— Հրց. Քանի՞ իրօք աղքն Ֆռանկաց արտաքոյ է յամ. աղդաց քրիստոնէից: Պն. Իմ.— Ա.— Նախ դի զՀոգին Սբ. Աե. հայհոյեն, եւ յերկուց սահն ըմկսեալ, այսինքն Հօրէ եւ Որդւոյ...— Ժե.— Զի ասեն զոյ քաւարան, զոր ոչ ոք է քրիստոնէից ասէ:

Թղ. 42ա.— Վասն կատարածի աշխարհիս, եւ վասն սահեղ աւուրն Դատաստանի:

Թղ. 46բ.— Վասն խոստովանութեան բան խրատական, հարկաւոր եւ յոյժ օգտակար:

Թղ. 51ա.— Այլ բանիւ հաւաքեալ յաւետարանէն հարցմամբ իրր զծագիկ ի քառաստաճ, որ յորժամ հոտոտիս ճա ուրախանաս միանչեւ յաւիտեան:

Թղ. 54ա.— Վասն կրաւնաւորաց եւ միաձեցաց խրատ ոգէշահ.— Որք կամիցին Քրիստոսի հետեւողք լինել, եւ ի մէջ աշխարհի...:

Բ.— Թղ. 55ա.— Ագաթոնի անյաղթ փիլիսոփայի ասացեալ վասն Նեռին գալստեանն.— Արդ ի յնոյ յետին դարին յոթ հարիւր ամին...:

Թղ. 69ա.— Պատմութիւն Տնօրէնութեան Քրիստոսի:

Թղ. 71բ.— Պատմութիւն Անողորմ Պետրոսին:

Թղ. 74բ.— Վասն Տնօրէնութեան Քրիստոսի: Այսպէս գրեալ կայ ի պատմագիրքն ի Կոստանդինուպոլիս:

Թղ. 75ա.— Ժամանակ Նախահարցն:

Թղ. 76ա.— Պատասխանիք տուս տանկաց.— Արդ մեք երիս աստուածս օտարս եւ դառեալս ի միմեանց ոչ ասեմք...:

Գ.— Թղ. 80ա.— Խրատ հոգեւոր եւ պիտանի, ցովհաննէս Վարդապետի ասացեալ, որ կոչի Պլուզ.— Աւթոր Աստուած ըստմարդն հոգի եւ մարմին...: Զցորեանն ոչ ի դնդեցնիլ դաշտէ ընտրեմք, եւ մեծ արտ, այլ որ լաւ հաց լինի.— Թվ. ՌՒԳ [= 1594] աւարտեցաւ: Եւ Քրիստոսի մարդասիրին փառք յաւիտեանս ամէն:

Թղ. 86ա.— Խրատ եւ բանիք իմաստասիրաց ասացած, օգտակար ամենայն մարդկան.— Ամենայն երք ի չորից պոյացեալ...:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1594

Թղ. 89ա.— Փառք քեզ կօօնիքթաւղ արեզագոյն կիսագնդի եւ Դեմեարի արարչի:

Ցամբ երեսնեերորդի, առաջներորդի յոթելեանի, եւ ընդիքթիոնին երկրորդի, բեռնեքիստոնի, եւ մեոյ դիմպիաքի, Թուաբերութեան ժամանակի, մարդեղութեան փրկչի, նաեւ ըստ համարոյ յաքեթացին տումարի հարիւր քսան եւ հինգ ինդոսի, եւ ութնեերորդ Նոնոսի, երեք յարաբարեալ ամի եղեւ սկիզբն եւ յաւարտումն գրի, ի խնդրոյ ողջախոհ եւ իմաստուն կրօնաւորի տէր Աւագին Գաղատացւոյ, ի դասակարգէ Սրբոյն Աստոնի եկեղեցւոյ, որ այժմու ժամանակի պանդեխտ գոլով յաչխարհս Իլախաց, բարեչի մարդաքաղաքիս Լէպալօիս կոչեցեալ: Եւ տեսեալ զծաղկաքաղ Հաւգումնքս զայս առ մեզ, եւ գրել գոս ի վայելըս անձին իւր, եւ յետ իւր ի չահ եւ ի յօդուտ յամենայն բանասիրաց, որ եւ ատացաւ գոս մեծաձիաւքաք տենչանօք ի սիրոյ-նրս մխիթարութեան անձին իւրոյ սրբասիրի:

Արդ որք հանդիպիք սրբոյ տառիս, որ ի իրրեւ գիտնեք մի մանուշակ ի քիմս իմաստասիրաց, յիշեալիք գվերոյգրեալ տէրտէրակապետն տէր Աւագն, եւ զծնողս իւր ըստհոգեւոր եւ զմարմնաւոր, և զեղբայրս իւր, եւ զամ. աղգայինս զկենդանիս եւ զնընիքեացեալսն. եւ որով կամօք յիշեցէք առ Տէր, նոյնի չափով յիշիք ի կամեցողէն բարեաց Քրիստոսէ:

Այլ եւ զորուս ամենայն զերազոյ Արծուն անուամբ կոչեցեալ, եւ գործովք ի քուն մահու ընկղուզեալ, մաղթեցէք վասն իմ հանդիպողդ առ Տէր, եւ յիշեցէք ի բարին, զի եւ զոսք յիշեալ լինիք յարքայութեանն Աստուծոյ, ընդ յաղակոմէան դասուանողին եւ հայցողին:

Բայց զերեցաւ ընդ հոմանեաւ Ննջման Սբ. Աստուածածնին, ի թագաւորութեան քրիստոնէական զարմի, երորդ Զիկմունտ, զոր Տէր Աե. մեր պահեսցէ զոս ընդ

հովանեաւ ամենազօր յայոյ իւրոյ, եւ յաղթող արասցէ ընդդէմ թշնամեաց խաչին: Եւ ի կաթողիկոսութեան Ագարատեան յաթոռոյ տեառն տէր Դաւթի: Հայցեցէք առ Տէր զի մշակ առանց յամօթոյ պահեսցէ ըզսա ընդ այնիւ հովուացն, եւ լսել տացէ նմա զլսանելի բառսն որ ասէ. Ծառայ բարի եւ հաւատարիմ, մուտ յուրախութիւն Տեառըն քո:

Նաեւ զմեզ զամենեսեան զգինւս սուրբ յարեան իւրոյ արժանաւորս արասցէ յետի ձայնին որ ասէ. Եկայք աւրհնեալքգ Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալն ձեզ բարութիւն, ամէն: Հայր մեր որ յերկինսդ ես ասել մի ձանձրանայք վերծանողքդ յիշատակարանիս:

Ով տէր Աւետ, եւ դիս զտաժանեալս մեղօք յիշեա, եւ զքեզ Տէր յիշեսցէ:

Դ.— Թղ. 90բ.— ԳԻՒՐ ՍԻՒՆԻՑ, որ կոչեցաւ Ցեղու.— *Ամենայն իմաստութի Տեառնէ է, կայ եւ մնա ընդ նմա յաւիտեան...:*

Թղ. 105բ.— Բաճի Առաքաց Երկրորդ.— *Որ բանիւք իմաստուն է, առաքինութեամբն նմա...:*

Թղ. 108բ.— Օրհնութիւն Զգօնութեան.— *Զգօնութիւն զոմիեսցէ դանճն իւր...:*

Թղ. յ119բ.— Ցաղագս Արարչական Հրամանի Տեառն, եւ պէտպէս խրատուց:

Ե.— Թղ. 120բ.— Առաքի Սողոմոնի.— *Ձանազիել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ...:*

Ոսկօբ.— *Լուսաւոցքի վրայ, կարմըրագիր.* «Ճաճկ ըստ Լատինացւոց»: *Գիրըզ կը փոխուի և կը դառնայ նուազ կանոնաւոր:*

Զ.— Թղ. 159բ.— Բաճի Թոզովոզի, որդւոյ Դաւթի թագաւորի Իսրայէլի յԲրուսպէէմ. Եկլեսիաստէս.— *Ունայնութիւն ունայնութեանց ասաց Թոզովոզն...:*

Է.— Թղ. 173ա.— [Ե]րգ երգոց, որ է Աւրհնութիւն Աւրհնութեանց, ասացեալ Սողոմոնի արքայի: Հարսն ասէ.— *Համբուրեսցէ զիս ի համբուրից բերանոյ իւրոյ...:*

Թղ. 181բ.—

Երկս ըղձալի Սողոմոնիկ,
կատարեցաւ ըստ իմ կարի,
դուք ասացէք մեզ ողորմի,
եւ Տէրն ձեզ տացէ բարի:

Ը.— Թղ. 181բ.— Իմաստութիւն Սողոմովնի.— *Սիրեցէք զարդարութիւն, ոյք դատէք երկիր...:*

Թղ. 195բ.— ԺԹ.— *Զի ընդունայն էին յամ. մարդիք բնութեամբ, յորս էր աստուածանգիտութիւն...:*

Թղ. 201բ.— . . . *Գանգի եւ ոչ որ ունէր զնոսա մուխն աներկեղս պահեաց, զի բոմբիւնք չուրջ զնաւքաւք պա [այսպէս կը մնայ անաւարտ. չարունակութիւնը կորած]:*

1120

ՑԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՑԻՆ ՔԱՀԱՆԱՑԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ.— 7

Թղգմ. ՍԻՒՆԵՑԻ

Սարի Ս. Գէորգ Ամատատ ՊԻԴ=1375

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×13×5: Էջք 640: Գրակը Ա–Զ: Հանգամանք շատ լաւ. սկիզբի եւ վերջի էջերը յայլողապէս նորոգուած: Թուղթ դեղնորակ կոկեալ: Գրիչ եւ Ստացող՝ Սիմէոն Վարդապետ: Գրութիւն՝ խորագրերը.— *ձանազիել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ...:*

Ոսկօբ.— *Լուսան

լուսանցազարդ եւ գլխազարդ, էջ 9, 12: Կաչեպատ տախտակեայ դրչմազարդ· վերջին կողքին վրայ ունի երկաթագիր դըրչմուած, «Տր·Մինաս»: Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, երբեմն գրուած, այժմ ընդուած բոլորովին: Կնիք հաւկթաձեւ, սեւազրուխմ, փակագիր, «Մինաս վարդապետ» էջ 628:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ 1–4, պահպանակ մագաղաթեայ:

էջ 9·— [Ս]ուրբ Դիոնեսիոս, Ցաղագս երկնային հիահանդատուքեանց·— ԵՒՔ ամ· աստուածայնի լուսափայլութիւն ըստ բարեբարուքեանն զանազանապէս եկեալ յառաջին նախախնամեալն մնայ պարզ···:

էջ 11·— Սրբոյն Դիոնեսիոս առաջին եպս· Աթենացւոց, առ Տիմոթէոս եպս· Ը֊փեսացւոց, Ցաղագս երկնայինոցն հիահանդատուքեանց:

էջ 12·— Ամենայն տուրք բարիք եւ ամէն պարգեւք կատարեալ ի վերուստ են իջեալ առ ի Հարէրն լուսո···:

էջ 285, կարմիր գլխազարդի մէջ ճերմակ զարդարուն երկաթագրով «Մխիթն վարդապետ»·— Հահանդատ Տիմոթեոս ի Դիոնիսիոս հիահանդատ, Ցաղագս աստուածայնոցն անուանց: Գլուխս ԺԳ:

էջ 542, զարձեալ կարմիր գլխազարդի մէջ ճերմակ զարդարուն երկաթագրով· «Մխտարիչ սուտանուն»·— Սրբոյն Դիոնեսիոսի Արիսպագացւոյ եպիսկոպոսի Աթենացոյ, առ Սուրբն Տիմոթէոս եպիսկոպոս Ը֊փեսացւոց, Ցաղագս խորհրդականի աստուածաբանութեան: Գլուխս Ը:

Ցիշատակարան Թարգմանչի·— 712

էջ 625, նոր Թուղթ·— Ի վեց հազարերորդի, երկիւրերորդի քսաներորդի ամի աբարածոց աշխարհիս, ըստ յունարէն Թուոյ, ի չորեքտասաներորդի դիկտիկոնին, յերկրորդ ամի Թագաւորութեանն Փիլիպպոսի, Թարգմանեցաւ դիրքս այս Սրբոյն Դիոնիսիոսի Արիսպագացւոյ, ի ստոյգ օրինակաց, ի Կոստանդնուպօլսէ, ի ձեռն Դաւթի հիւպատոսի, և Թագաւորական սեղանոյն կինառի: Եւ ի ձեռն Ստեփաննոսի քահանայի և քերթողի, աշակերտի տեառն Մօսէսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի: Արդ մաղթեմ զքրիստոսասէրս պաշտօնեայսդ սրբոյ սեպհական(ւ)ոյ, ոյք առնուք յօրինակէս յայսմանէ, զբնօրէնս եւ զրանս զայս առ ի յիշատակ բարեխօսութեան առ Քրիստոս, զի զրեալ նդիքդ եւ դուք ի դպրութիւնն կենաց:

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի բաղում են քիւով· կ'առնենք քանի մը հատ:

1·— էջ 37·— Զտատուտիկ գծիս զմեղսանէրկ մարմին եւ զբազմավէրս ոգի զՄխիթ· սպասաւոր բան յիչել ի Տէր աղաչեմ:

2·— էջ 284·— Զմեղսանէրկ մարմին եւ զբազմավէրս ոգի անդղջանալի, զՄխիթն սպասաւոր բանի յիչել ի Տէր աղաչեմ:

3·— էջ 533·— Զանարհեստ գրիչ տաւրս, զմեղսանէրկ մարմին եւ զբազմավէրս ոգւով, զՄխիթն սպասաւոր բանի, ով բարեսէր եւ աստուածասէր ընթերցող, յիչեա ի Տէր, եւ գուս լիչիր յիչեալ ի Տեառնէ Ցիսուսէ Քրիստոսէ:

Մեծ յիշատակարան Գրչի·— 1375

էջ 626·— Փառք Սրբոյ երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ յաւիտեանս եւ յանսպառ յաւիտեանին ամէն:

Արդ՝ ի չրնթացս չրջագայութեան ամանակաց յառաջչարժութեան, որ ըստ լըրապատարն լուսաբերի ականն արեւու եւ ստեղծականն արուեսկի, որ ժողովէ, չափէ, կուտէ, ըստ հոլովման ամաց յոլովութիւն, ի չափս դարուց եւ յերիս որոշմունս աներեւութի, որ չեռուցանէ եւ կենդանացնէ, սըննուցանէ եւ զարձեալ խամրեցուցանէ, ի չնչասպառ եւ կենդանանորոգ առ ուղևկան յաւիտենից, ի յաւարտման ՊԻԴ երորդի թըւականութեանս Թորգոմեանս տոհմի, ես, դանարդիս, մեղսանէրկ մարմնով և բազմավէրս ոգւով, Սիմէոն սպասաւոր բանի, ցանկացող եղէ այսմ տոհերի, եւ գծագրեցի ի դէմս քարտենի, աչխատութեամբ երկոց, յաւուրս կ եւ ե, եւ գործակցութեամբ հոգեսէր եղբարց Ստեփաննոսի, Ծոհաննիսի, Սիմէոնի, Մխիթարա, ժիր եւ արի կրօնաւորաց, զաստուածաչարժ եւ հոգեաբուղխ մատեանս Դիոնիսիոս, ի հնահանդիս Ըռըշտունոյ, յԱճապատիս որ Սարի Սր· Գէորգ կոչի, ի վայելուչն անձին իմոյ հիքսականի,

եւ յիշատակ բարի հուսոյ մերոյ եւ ծնողաց, եւ ամ. արեահատու մերձաւորաց, եղբօր իմոյ Թադէոսի փոխեցելոյն առ Քրիստոս, եւ որք դիացին ի կեանս մեր, ի յայնմիսանութենէն Հայոց, ի դառն եւ ի վըշտալի ժամանակս։

Արդ աղաչանս բազմապիսիս մատուցանեմ հանդիպողացդ եւ օգտեցելոց յայսմ հուկեւոր լուսաւորութենէս։ Ցիշեսջիք բարի մտօք առ Քրիստոս զվերոյ գրեալքս ի սմա կարդացեալքս անուանք հանդերձ ծնօղօք մեր. նաեւ զերիցս երանեալ զնատարեան իմաստուն դհոչակեալն յամ. ունկն զմեծ բարեպնապան Գրիգորիոս, զհանդուգնեալն ի Քրիստոս, եւ զնորին աշակերտն զՍարգիս վարդապետ, եւ զիս զիծուն գրիչ։ Որպէս դի եւ ի մշտադոյ յաւիտենին զերանելեանն վճռեսցեն հանգիստ եւ միշտ ընդ Աստուծոյ եղիցին, որ նախ քան զամ. բարութիւն է ովհաղոյն։

Եւս առաւել յիշեցէք յաղօթս առ բուն բարին Աստ. զՅովհաննէս Վարդապետն, որ զօրինակս մեզ չնորհեաց յօր վախճանին իւրոյ, թէպէտ ոչ եռուն, հանին ի մէնէ։ Բայց յետ ամենայնի սէր Յովհաննէս վերադիտող վանից Տիրամօր, ետ զսա բարի կամօք ո-

րինակել. յիշել աղաչեմ եւ զսա առ Տէր։ Գրեցաւ ի ՊԻԴ Թուականիս։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւնք.— 1673

1.— էջ 628, բոլորգիր.— Արդ ես վերջինս եկեղեցւոյ Մշնաս անուամբ ևեթ վարդապետս, ստացայ զչիրքս զայս ի հալալ արդեանց իմոց, եւ քանդեալ կապմեցի ի Քըվանիս մերոյ Ռձիւ ամին, զի որչափ կենդանի եմ ի վայելումն անձին իմոյ եւ յիշատակ յետս եկողացն. որք հանդիպիլք սմին օգտեսցով ինչ ի լուսաղարդ բուրաստանէս մաղթեմ յիշել զմեզ ընդունելի յաղօթս ձեր, եւ դուք յիշեալ լինիք ի մարգասիրէն Աստուծոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն։

2.— էջ 628, նախորդին ներքեւ, նոտարգիր.— Ցիշատակ է Դիոնէսիոսի Մելիքէշըս Մինաս Վարդապետին Ցամքեցոյ ի Սբ. Քաղաքն Յերուսաղէմ, ի դուռն Սրբոյն Յակոբոյ վիճակին ամ. Հայոցս ազդի. որ վայելէք վանն Աստուծոյ խնդրել աղաչեմ ըզթողութիւն մեզաց իմոց եւ ծնօղացս, եւ Աստ. ձեզ եւս ողորմեսցի։ Գրեցաւ Ռձվե [= 1685] թվին, ի քաղաքն Թօխաթ։

1121

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵԶԵԿԻԷԼԻ.— 6

ԲՍԱՑԻ ՆՉՑՑԻ

Կ. Պոլիս ՌՄԼԸ=1786

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×15×3·5։ էջք 46 + 318։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթակ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Գեորգ Վրդ. Կեսարացի։ Գրբուրութիւն՝ խորագիրներըը եւ գլխագիրներըը կարմիր,, մնացեալը սեւ մելանով, առաջին մասը միասիւն, 40 տող. երկրորդ մասը երկսիւն, 32–37 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։ Կազմ տախտակեայ դրոյմազարդ։ Դարարկ Թուղթք սկիզբը եւ վերջը երկերկու

քերթ։ Կնիք սեւագրոյմ վակագիր, «Ս. Ծ. Գեորգ Վարդապետ, 1232» [= 1783], էջ 1, 308։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1.— Եկկէսիաստիկոս, Մեկնութիւն բարոյական վիճասփոյթութեան Ցեսուայ որդւոյ Սիրաքայ, Հատոր երկրորդ։ Գլուխ վերնատանեւորդ.— Նախ ցուցանէ զմեղս եւ զմեղաւորս գոլ առելիս Աստուծոյ...։

էջ 27·— Գլուխ Տաճարաւօքերորդ·— Սկսանի գլործոց եւ աքանչելեացն Աստուծոյ Տառել···։

էջ 44–46, դատարկ։

ՄԵԿՆ· ՆԶԵԿԻԷԼԻ

բ·— էջ 1ա·— Հոգիդ Սբ· Ած· առաջնորդեա սոյն գործոյս·— Ի խնդրոյ տեառըն Ստեփաննոսի Սիւնեաց Եպիսկոպոսի վերադիտողի արարեալ հաւաքմամբ Մեկնութեան աստուածաբան Մարգարէութեանն Եզեկիէլի երջանիկ վարդապետին Յոհաննէսի հայկազեան տոհմի·— Ցանձն առեալ ընկալայ զայս (զայս) հրամանաւ քո աստուածային ըղձից, ով ամենասքանչելի եւ քահանայապետական գլուխ տէրդ Ստեփաննոս, այցելու եւ վերատեսուչ դերահռչակ եւ առաքելական տանդ Սիւնեաց····— Հմմտ· Ա· Հատոր, թիւ 152։

էջ 262բ·— Գլուխ ԽԸ·— Եւ այս են սահմանք ցեղիցն···։

էջ 265ա·— Աւարտեցաւ (զ)Մեկնութիւնն նոայեայ վարդապետի, եւ առն ինչ բան յԵզեկիէլէ, վարդանայ ասացեալ·— Եզեկիէլի տեսլեն՝ որ տեսանէր յաչխարհին Քաղդէացւոց, խաչաձեւ կառք՝ որ լինի դ առաքք, եւ յամէն մէկոց դ կենդանի···։

Գրեցաւ Մեկնութիւնն Եզեկիէլի Քուին ՌՄԼԵ, եւ մարտի 31, որոյ օրինակն գրեցեալ էր ՌՃԻԸ, ի ձեռն Սուքիաս Վարդապետի, եւ այժմ ի ձեռն Գևորգոս իբր Վարդապետի, ի Գօլիա (էջ 266ա)։

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԴԱՆԻԷԼԻ·— 8

Վարդան Վրդ·

գ·— էջ 266բ·— Մեկնութիւն Համառօտ Դանիէլի Մարգարէի, զոր հոգեպայծառ եւ իմաստախոհ վարդապետին Վարդանայ շարագրեալ է, ի հոգեկիր մեկնողացըն ձայնից, Եփրեմի, Հիպոդիտայ, Ստեփաննոսի Սիւնեցւոյ, ի խնդրոյ ուսումնասէր մանկանց, առ ի դիւրահաս լինել ընթերցողաց·— Մերձաւորք մեր եւ եղբարք եւ որդիք յօժարեցուցին զհետաւորութիւնս մերձ տանիլ մերձաւորաց Հոգւոյն Աստուծոյ···։

Ցիշատակարան օրինակին·— 1679

էջ 308ա·— Ընդ որս եւ վերջին ժամանակիս յեռնեալս ի բարեաց, Սուքիաս անպիտանս, պիտակ եւեթ այսինչ վերակոչեալ, տափացեալ ի սէր ցանկալւոյն յամենից, եւ ծածկեալ զանձուցս որ ի սմա, յօժարական յանձնառութեամբ եւ մեծաւ յուսով, ինքնին մատամբ անարժանիս ծրեցի զսա, առ յոյս ապագային պատահելոց սըբոցդ յիշել զվիրաւորս մեղօք, ի սուրբ յաղօթս մեր մխով Տէր ողորմեաւ, զի եւ ի ծոցըս մեր կրեսջիք զնոյն անդրէն· ի թուիս ՌՃԻԸ, եւ մայիսի ի։

Ցիշատակարան Գրչի·— 1786

էջ 308ա, իբր չարունակութիւն նախորդին·— Վերստին ի լոյս ածեցաւ եղեւ ի կոստանդնուպօլիս, ի պատրիարքարանն սմ· Հայոց, յետին ի յաշակերտաց Գեորգոս եւ լուկ անուամբ արեգայէս կեսարացացւոյ, որ զոլովս աշակերտ Զաքարիա պատրիարքի, ընդ հովանեաւ նորին, ձեռամբ իսկ եղեւ գրեալ, ի թուին մերոյ ՌՄԼԵ, եւ մայիս ամսոյ ծին· որ եւ հանդիպեցն միով Հայր մերիս յիշելոյ զհամայն ազգականս իմ հրաւիրեմ յոյժ մաղթիւ։ Եւ դուք եղերուք յիշեալք ի Տեառնէ, ամէն։

էջ 308բ – 318, դատարկ։

1122

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԻՒՍԱՑԻ եւ ԴԱՒԻԹ ՆԵՐԿԻՆԱՑԻ

(ԺԷ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 19×13·5×3·5: *Էջք* 466: *Գրակզբ* ԺՌ+Ը: *Հանդամանք* լաւ: *Թուղթ տուկուն, երկու տեսակ*: *Գրութիւն ոչ միօրինակ*: *Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ*: *Դատարկ Թուղթք սկիզբը երեք Թերթ*: *ըստացող՝ Յովհաննէս Առաջնորդ Երուսաղէմի* (+1697)·

Էջ 3–266, *երկսիւն*, 31 *տող*, *Նոտրագիր*: *Ներագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր*, *մնացեալը սեւ մելանով*: *Համառօտագրութիւնք առատ*·

ՑՂ· ՐՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴՈՑ·— 4

Գր· Նիւսացի

Էջ 1, *դատարկ*·

Էջ 2·— *Ցանկ անուանցն*·

Ա·— *Էջ* 3*ա*·— Գրիգորի Եպիսկոպոսի Նիւսացւոյ, ցաղագս Բնութեան Մարդոյ·— *Զմարդն ի հոգւոյ իմանալոյ եւ ի մարմնոյ դեղեցիկ կազմեալ*···

ՏԵՍ· ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴՈՑ·— 3

Գր· Նիւսացի

Բ·— *Էջ* 124*աբ*·— Գրիգորի Եպիսկոպոսի, եղբօր Բարսեղի, Տեառնքիւն ի Մարդոյն կազմուքիւն· Գլուխ յորում է իմն մասնաւորական յաղագս յաշխարհիս քննախօսութեան, եւ գեղեցիկ իմն եւ պայծառ պատմութիւնն·— *Զի Քէ ընդ այնոսիկ*···

Ցիշատակարան Թարգմանչի·—

Էջ 224*ա*·— *Ի վեցհազարերորդի, երկերիւրերորդի, քսաներորդի, եւ Քերներորդի, արարածոց աշխարհիս, ըստ յունարէն Թուոյ, ի չորեքտասաներորդի ընդհատիոնին, իսկ ըստ հայում Թուականին երկերիւր քսան եւ մին, յառաջին ամի Թագաւորութեանն Լեւոնի, Թարգմանեցան գիրք Սրբոյն Գրիգորի Նիւսեայ եպիսկոպոսի, ի տուոյզ օրինակ ի Կոստանդինուպոլիս, ի ձեռն Դաւիթ հիպատոսի եւ Թագաւորական սեղանոյն (յան)կիւնաւի, ի ձեռն Ստեփանոսի քահանայի եւ քերթողի, աշակերտի տեառն Մովսէսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի· Ցիշեցէք զսա ընդօրինակողք, եւ փոխեցէք զրանս յիշատակի ի յոյս փրկութեան աշխատողացն եւ յիշողացն եւ յիշողացդ առ Քրիստոս*·

Ցիշատակարան Նախկին Գրչի·—

Էջ 224*բ*, *նախորդին անմիջապէս ներքեւը*·— *Ընդ նոսին եւ զյետնեալ ի բոլոր բարեաց գործառնութեանց զսորին գծօղ ըզբասիլ, որ* (*որ*) *բազում ամօք ծառայեցի զրոյն եւ ի հոգին ոչ ժամանեցի, աղաչեմ յիշել ի Տէր ո՛ բարեմիտ պատահողք սմին· Նա եւ զաշակերտն իմ զԳրիգոր· եւ որ առաւան է յամենայնի՝ յիշողացդ եւ յիշեցելոցս ողորմեացի· Եւս եւ զՅնոզոն իմ և զեղբայր(ք)ն ըստ հոգւոյ եւ ըստ մարմնոյ աղաչեմ յիշել (ի Տէր) ի մաքրափայլ յաղօթքս, զի եւ դուք յիշեալ լինիցք յողորմութիւնն Աստուծոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն*·— Հմմտ· Բ· Հատոր, Թիւ 390, *էջ* 314·

ԼՈՒԾՈՒՄՆ ՐՆՈՒԹԵԱՆ ԳՐՈՑՆ·— 4

Գ·— *Էջ* 224*բ*·— Լուծումն Բնութեան Գրոցն·— *Որպէս ոչ հնար այլ* (*հնար*) *ապէ լինել*· Լծ· *Ախքան զեղեցիկ արար Աստուած զմարդոյս կազմուքիւն, որպէս պի քան զայս այլ զեղեցիկ ոչ ոք իմանալ կարէ*···— Հմմտ· *նոյն*, *էջ* 315·

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 266ա.— Եւ զմեղաւոր գծողս յիչէք եւ Աբ. դէնդ յիչէ իւր սուրբ արքայութիւն, ամէն։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1697

էջ 266բ, տարբեր գրով.— Գիրքս որ էր Ցովհաննէս Առաքնորդին, եւ եղ յիչատակ Սբ. Ցակոբայ, եւ ինքն հանգեաւ ի Քրիստոս, Ռձ[Ձ]Զին։

էջ 267–276, դատարկ։

Դ.— էջ 277, մխասիւն, բոլորգիր.— Դաւթի փիլիսոփայի, Ցաղագս Սահմանաց իմաստասիրութեան.— Իմաստասիրութեան տէնչան բանից, եւ առ ի նըմանէն հեչտութենէ ծայրիւ միայն մատին հանդիպել ճաչակեալք...։

էջ 280–300, դատարկ։

ՆԵՐԱՆԻԽԻՒՆ ՊՈՐՓԻՒՐԻ.— 7

Ե.— էջ 301, բոլորգիր.— Քրիստոսէ եւ յառն Արիստոտելի առորդուԹեանցն վարդապետութիւն...։

Ծանօթ.— Լուսանցքներու վրայ կան մանրատառ լուծմունք։ Նոյնպէս եւ յաջորդին մէջ։

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐՔ. ՊՈՐՓԻՒՐԻ.— 9 (Թերի)

Զ.— էջ 336.— Դաւթի փիլիսոփայի Ներգինացու վերլուծութիւն Ներածութեանն Պորփիւրի.— Հանդերձեալք հանդերձ ևստուածով սկիզբն առնել առաջիկա չարաբերութեան...։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1697

էջ 462, նոտրագիր.— Գիրքս որ էր Ցովհաննէս Առաքնորդին, եւ եղ յիչատակ Սբ. Ցակոբայ, եւ ինքն հանգեաւ ի Քրիստոս, Ռձ[Ձ]Զին։

էջ 463–466, դատարկ։

1123

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՀՆԳԱՄԱՏԵՆԻ.— 12

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×15×5·5։ Էջք 580։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրիչք՝ առաջին մասին Սարդիս Դպիր, վերջին մասին՝ Աբրահամ Եպիսկոպոս։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ յաճախ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մեծագոյն մասը երկսիւն, 30 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համաձուագրութիւնք առատ։ Կաչեկազմ տախտակեայ զրոչմազարդ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը երկերկու թերթ։ Մատեանդ՝ Ցակոբ Վարդապետ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Սկիզբն դատարկ թերթին վրայ՝ անհարթ չեղագրով.— Գիրքս ԻԳ տետրն մինչ Դանէլի Մեկնութիւնն առաք ի Սբ. Եմ. տաքն եւ վեց ոսկի։

Գիրք Մեկնութեան Ծննդոց, ելից Ղեւտացւոց եւ ե Գրոցն Մովսէսի։

Ցետոյ Գիրք Մեկնութեան Դանիէլի։

Գ. խաղիք Մովսէսի Խորենացւոյն։

Զորրորդ Գիրք Վեցօրէից։

Հինգերորդ Պատմութիւն անկեալ պատմուճանին Քրիստոսի։

Վեց, եւս պատմութիւն դալստեան Նեռին։

ՄԵԿՆ. ՀՆԳԱՄԱՏԵՆԻ

Ա.— էջ 1.— Նախադրութիւն Ծրնդոց Մեկնութեան որքոյ հօրն Վարդանայ

առ խնդրօղըն մատենիս.— *Բարք է քնա-
ւորեալ ի մարդիկ...*։

Ծանօթ.— *Վերի լուսանցքին չեղա-
կիր.* «*Ճիշտակ է ի դուռն Սրբոյն Ծակե-
րաց, Կոստիկեան Սարգիս Վարդապետին որ
յերուսաղէմ*»։

Էջ 224*ա*.— Նախադրութիւն ծիլից.— *Անմխիթոյց բարեկամն Աստուծոյ...*։

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի.—

Էջ 325*բ*.— *Եւ ստացողի դրոցս Աբրա-
համ Վարդապետին ողորմութիւն ի Նմանէ, եւ
ինձ մեղաւորիս Սարգիս Դպրիս գծողի
քաւութիւն եւ ողորմութիւն*։

Էջ 324*ա*.— Ղեւտական Դպրութիւն։

Էջ 352*ա*.— *. . . Ծակոր Վարդապետի
կծողի մեղաց քաւութիւն*։

Էջ 352*ա*.— Թիւք, թիւք.— *Ի չորից
Հղեալքս...*։

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի.—

Էջ 378*ա*.— *Եւ ըստացողի դրոցս Ծա-
կոր Վարդապետի ողորմութիւն, եւ աշխա-
տողացն առաջնոցն եւ հետեւողացն վերջ-
նոյ, ըստ իւրաքանչիւր կարի եւ ժամանա-
կի նպաստ լինելոյ ի գործս, եւ յիշողացն
աղօթիւք յապաւայնոյ, եւ Սարգիս Դպրի
կծողի քաւութիւն եւ ողորմութիւն, ամէն*։

Էջ 378*ա*.— Երկրորդ Օրէնք.— *Թե-
ւօք արարչական եւ անճառելի խնամօք Ա-
մենասուրբ Հոգւոյն...*։

Էջ 439*բ*.— *Կատարեցաւ ե գլուխք Մով-
սիսի, Հնոհօքն Աստուծոյ, որ ունի յինքեան
ժամանակ երից Թուց, իձ եւ Ը ամաց,
ի վառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, Ա-
մէն*։

Էջ 440, *դատարկ*։

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԴԱՆԻԷԼԻ.— 9

Վարդան Վրդ.

Բ.— *Էջ* 441, *մասին*.— Մեկնութիւն Համառաւտ Դանիէլի Մարգարէի, զոր հա-
գիապայծառ եւ իմաստախոհ Վարդապետին
Վարդանա շարագրեալ է ի հազէկիր մեկ-
նողացն ձայնից, Եփրեմի, Հիպողիտա, ըս-
տեփաննոսի Սիւնեցոյ, ի խնդրոյ ուսումնա-
սէր մանկանց առ ի դիւրահաս ընթերցո-
ղաց.— *Մերձաւորք մեր եղբարք եւ որդեա-
կիք յաւժարեցին...*։

Էջ 508–511, *դատարկ*։

Գ.— *Էջ* 512–514.— [Գիտելուկ] .—*Ա.*

*Զայս հոգւոյ որ ի յափխտ ունիս,
որ կուգիս Քէ պաղատուկ պահես,
քեզ ասեմ որ ի դուրս հանես
ու ամէն մարդի ցուցանես*։— Հմմտ. *Սիոն*, 1948, *էջ* 125: Ներկայ ձեռագրին մէջ
բացատրութեանց կ'ընկերանան հինգ չրջա-
նակները, որոնց մէջ նշանակուած են պահ-
ուած իրերուն անունները։

Էջ 515, *դատարկ*։

Էջ 516–517, *գործեալ հինգ չրջանակ-
ներ եւ* 31 *գիտելուկներ, տարբեր իրերով.
առաջինն է.* «*Զայս կաղմարտ որ յափխտ
ունիս բեր գրեմ զայիվ ու գրենն*»։

Էջ 518, *դատարկ*։

Էջ 519–577, *երկսիւն, նոտրագիր մեծ*։

Դ.— *Էջ* 519*ա*.— Պատմութիւն անկար պատմուճանիվ, թէ ուստի էր, կամ օվ ա-
ռաքեաց զնա Քրիստոսի.— *Ըոհան Ոսկի-
բերանին ասացեալ վասն պատմուճանին
Տեառն...*։

Ե.— *Էջ* 524*բ*.— Սկիզբն Արարչու-
թեան Աստուծոյ.— *Ըորում աւուր արար
Աստ. զերկին եւ զերկիր։ Զերկին վերին եւ
զերկիրս ներքին...*։

Էջ 530*բ*.— Երկրորդ Աւուր Արարչու-
թեան Աստուծոյ.— *Ըաւուր յորում ասաց
Աստ. եղիցի հաստատութիւն ի մէջ ջրոցդ եւ
ջուրցդ...*։

Էջ 533*բ* – 534, *դատարկ*։

Էջ 535*ա*.— Երրորդ Աւուր Արարչու-
թեան Աստուծոյ։

Էջ 548*բ*.— Վեցերորդ Աւուր Արար-
չութեան Աստուծոյ։

Էջ 558–560, *դատարկ*։

Զ.— *Էջ* 561*ա*.— Հարցումն.— *Վասն
էր սատ յետոյ է կարդալ Պօ. Սողոմոնի
կարգն է...*։

Էջ 569*ա*.— Օրթերորդ աւուր Արար-
չութեանն Աստուծոյ եւ հանգստեանն.—

Ցետ զ աւուր Աբարչութեանն Աստուծոյ··· : ··· Որոց փառացն եւ պսակացն արժանի առնացէ Քս· Ած· մեր մանաւանդ զԱբրահամ գծօղ տեսարակիս, որ միայն եւեթ եպիսկոպոս անուանիմ, եւ ամենեցունց ոտից հող եւ լի ամ· մեղօք :

էջ 572բ.— Տօքմ աւուր Արարչութեանն Աստուծոյ եւ հանգստեան.— Ցետ զ աւուր Աբարչութեանն Աստուծոյ··· : — Չմմտ· վերը էջ 569 :

է.— էջ 574ա.— Այս է պատմութիւն վասն գալստեանն առաւ Քրիստոսի որ է Նորն.— Ցայժմ կատարի խօսքն Սբ· Աւետարանին որ ասէ··· :

էջ 578–580, դատարկ :

1124

ՍԱՂՄՈՍ (ԹԻՒՐՔԵՐԷՆ).—1

Տեղի Ռ·ՃՂԴ=1745

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×15×2·5 : էջք 352 : Գրակք՝ Սաղմոսի Ա–Լ : Հանգամանք բաւարար : Թուղթ հաստաբակ, ոչ միատեսակ : Գրիչք՝ Սաղմոսին՝ Աւտմ, միւս մասերուն՝ Ցարութիւն Վարդապետ : Գրութիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը և սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մեծագոյն մասը երկսիւն, 30 տող : Նոտագիր : Լաքակալմ խաչաքարտեայ անարուեստ : ըՍտացող՝ Ցարութիւն Եպիսկոպոս :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–10, դատարկ :

էջ 11, միասիւն.— Նարիճ Գարոզ վասըն վարդապետաց, ի բանն, Աւետարանեացից զարդարութիւն յեկեղեցիս մեծս :

էջ 14–20, դատարկ :

էջ 21, միասիւն.— Սկիզբն ամենայնի Ած· զնոյնն եւ կատարած Ած· : Եւ արդ ըսկիզբն դատաստանի գլխոց ի կարգի :

Ծանօթ.— Մատորին լուսանցքին չեզաղբ· «Մխիթ· Դատաստանագիրք» :

էջ 31.— Ած· ողորմեայ մեզ եւ օրհնեայ զմեզ, եւ Ած· մեր օրհնեսցէ զմեզ··· : ··· Ձեռամբ Ցարութիւն տրուալ արեզայիս 1193 յունվարի 13, Լիմայ (էջ 34) :

էջ 35.— Ցովհաննու Որոտնեցւոյ տիեզերալոյս րաբունապետի արարեալ, ի բան Աւետարանին Ցոհաննու, որ ասէ· Ի սկզբան էր Բանն··· :— Կահաւորիմ ով կանաչ լուսեբամից··· :

էջ 37–68, դատարկ :

ՍԱՂՄՈՍ (Թիւրքերէն)

էջ 69ա.— Աստիմ քի վարմատի քնաֆիրլէրին մուչէվէրէսընէ, վէ կիւնահքեարլէրըն հօլունսահ դայմատի, վէ մունաֆիրլէր օթուրդուլէրընահ օթուրմատի··· :

էջ 229ա.— Անօթ Ցուննաու Մարգարէին.— Տաուլկըմտէ պէն րէպիէ, վէ խէլիմաի Ալլահ··· :

էջ 250ա.— ՃԾ.— Թէսպիհ էյլէն Ալլահի օնուն մադուսաբթընահ··· :

Ցիշատակարան Գրչի.— 1745

էջ 253ա.— Գրեցաւ Թու[ր]քաբայ Սաղմոս, ձեռամբ անարժան եւ սուտանուն Աստմ չընչին, անմեղադիր լերուք սրխալացս : Ի թվականութեան Հայոց ՌՃԳ, յունիսի ԻԲ : Ձեռըս փշրի եւ հող դառնայ, զայս յիշատակս առ ձեզ մնայ, Ամէն : Եւ զուսուցիչս իմ հայր Սիմէոն, որ առ Ած· փոխեցաւ, յիշեցէք եւ Ած· ողորմի ասացէք, ամէն : Ած· զձեզ ողորմեսցի իւր միւս անդամ գալստեանն ի դատաստանն ամէն :

Ի վայելումն տէր Ցարութիւն եպիսկոպոսին, Ած· բարով վայելում տացէ, Ամէն :

էջ 254–280, դատարկ :

էջ 281, տարբեր թուղթ, տարբեր գիր, միատիւն.— Կանոն Նախկոպոս Զեռնադրու–թեան:

Ցիշատակագրութիւն.— 1742

էջ 328.— Ես. Աե. ողորմեայ անար–ժան զծողի ցարութիւն Վարդապետի, Ը–վին Ռձղևին, սեպտեմբեր ծրին, ի քաղաք Ըստանպոլ:

էջ 329.— Կանոն Կաթողիկոս Զեռնադ–րել:

էջ 336–352, դատարկ, մէկ երկու բա–ցառութեամբ:

1125

ՑԱՂԱԿՍ ՀԱՒԱՏՈՑ ՔՐԻՍՏՈՆԷԻՑ.— 1

ՊՕՂՈՍ ՓԻՐՈՄԱԼԼԻ

(ԹԷ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×14×2: էջք 250; Հանգա–մանք անբաւարար, խոնաւութենէ վնաս–ուած: Թուղթ հաստակ եւ ծծող: Գրու–թիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ եւ չափս վատ–րակ մելանով, երկաթեայ, 22 տող: Նոտրա–պրի: Համաձօտագրութիւնք առատ: Կաշե–կազմ խաւաքարտեայ թուլցած: Գագաթին կը կարդացուի. «Աստուածաբանութիւն. Ցարութիւն»:

Ծանօթ.— Սաւալանեան սապէս ներ–կայացուցած է. «Պօղոս Վարդապետի Փի–րոմալլի Նախիջեւանցւոյ, Ազ· Ձմմարիտ Հաւատոյ Քրիստոնէից, գրեալ առ Շահապ–պաղ արքայ Պարսից, անհարթ հայկարա–նութեամբ, որոյ բնագիրն համարի գրեալ ի լեզու տաճկաց» (Այբուբենական ծուցակ, էջ 135):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դատարկ:

էջ 3.— Առաջաբանութիւն.— Պօղոսի Վարդապետի եւ արքեպիսկոպոսի Նախիջ–ևանոյ՝ առ Շահապաս պարսից թագաւորն պատասխանի սակս հաւատոյ քրիստոնէից:

Փառք պատիւ եւ թագաւորութիւն ար–քային արքայից, որոյ զօրութիւն անդրա–դարձ, որոյ դիտութիւն անչափելի, որոյ ա–րքան անճառելի, նմա դովութիւն անդադար, որոյ զօրութիւն անյաղթելի, իմաստութիւն անբաւելի եւ սէրն անքննելի: Այսմ գերա–գունոյ արքային փառք յաւիտեան, եւ երկր–պագութիւն մշտնջենաւորական, որոյ զօ–րութիւն զամենայն ինչ կոչեաց ի գոյութիւն էութեան, որոյ իմաստութիւն զամենեսեան զտտեղծուածս կառավարէ, որոյ սէրն զա–մենեսեան զէակս ի մի յօդուրէ...:

էջ 5.— Առաջին մասն գրոյս այսորիկ խնդիրք ոմանք են: Առաջին ի վերայ ճանա–չողութեան Աստուծոյ: Երկրորդ ի վերայ մարդկութեան Տեառն Ցիսուսի: Երրորդ յաղագս Աստուածութեան Նորա բանիք ի բր–նութենէ իւրոց: Չորրորդ յաղագս նոյն Աստ–ուածութեան Ցիսուսի բանիք ի մարգարէից: Հինգերորդ խօսք ընդդէմ ասացելոց: Վե–ցերորդ պատասխանի եւ լուծումն:

էջ 12, դատարկ, բայց պակաս չ'երե–ւիր:

էջ 150բ.— Երկրորդ մասն գործա–նութեանս, ներում յաղագս Ցիսուսի, ըստ որում Մահ, բան երկրորդում է.— Ներ այսմ մասին որ յաղագս Ցիսուսի, ըստ ո–րում է Մահ, այսինքն, Քրիստոսի բացա–յայտեցէ...:

էջ 248ա.— Այս է, ով թագաւոր, հա–ւատ մեր քրիստոնէիցս որ զմեզ եւ զամենես–եան ի Քրիստոս հաւատացեալս վերաբերէ յարքայութիւնն երկնից...:

էջ 249բ – 250, դատարկ:

1126

ՅԱՂԱԳՍ ԵՕԹՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ·— 3

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ·

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 19×15×1·5: Էջք 116: Հանդամանք բաւարար: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ կամ սեւորակ մելանով, միասիւն, 35 տող: Շեղագիր մեծագոյն մասամբ· կան տարբեր ըլլչէ նուագիր մասեր եւս: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ:

ՅԱՆԱՑ ·—

Գիրք Բարոյականի Աստուածաբանութեան: Նախ՝ Յաղագս Սբ· Խորհրդոյ Եկեղեցւոյ առ հասարակ: Երկրորդ՝ Յաղագս ըստ իւրաքանչիւր յտակօրինակս ըստ արժանւոյն գնորհուրդս Եկեղեցւոյ մատակարարել եւ բաժանել ըստ աստուածայինն օրինաց: Շարակարգեալ ի կարգէ թէսաթեոսաց կղեմէս աստուածաբան վարդապետէ: Հրամանաւ սուրբ ժողովոյն ի մնծն Հռոմ:

Էջ 1·— Վիճաբանութիւնք Աստուածարանութեան: Յաղագս Սբ· եկեղեցւոյ Խորհրդոյ առ հասարակ: Առաջին վիճաբանութիւն: Թէ գի՞նչ էցէ Սուրբ Խորհուրդ, եւ յո՞յց մասանց բաղկանայ: Առաջին խընդիրք·— Նախ դիտելի է, դի հաւատով հաւատամք գոլ սուրբ խորհուրդ եկեղեցւոյ ···:— Հմմտ· աստ, Թիւ 1095, էջ 141:

Էջ 109ա·— Յուցակ Գլխոց Բարոյականի Աստուածաբանութեան:

Էջ 112–116, դատարկ:

1127

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ·— 14

Համիք=Տիգրաճակերտ ՌՁԴ=1635

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 18×12×7: Թերթք 718: Հանդամանք լաւ· տեղւոյն լուսանցքները ցեցակեր: Թուղթ բաւակ դեղնորակ: Գրիչ՝ Սաֆար Դպիր: Գրութիւն՝ խորագիրները, եւ յամախ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 41 տող: Բոլորգիր վարժ, մանր եւ խիտ: Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի: Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ իւրաքանչիւր գրքի սկիզբը: Գունաւոր խորանազարդ Թղ· 5ա, 558ա, 576ա, 589ա, 608ա: Կաշեկազմ տախտակեայ գրոչմազարդ: Մաղաղաթեայ պահպանակ սկիզբը եւ վերջը երկերկու թերթ, միջին երկաթագրով՝ մասն Աւետարանի: Գաւուխրատու Մինաս գրիչ, ուսուցիչ Սաֆար Դպրի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ —

Թղ· 1·2, դատարկ:

Թղ· 3ա1·— Նախադրութիւն Ցմնդոց ·— Զսուրբ եւ զաստուածայինն գիրս Մեծդոցս գրեաց նախամարգարէն Մովսէս ···:

Թղ· 4բ, դատարկ:

Թղ· 5ա·— Ի սկզբանէ արար Աստ· երկինն եւ երկիր ···:

Թղ· 31ա1·— Աստուած անեղ, անմահ եւ տէր յաւիտենից ···: Հմմտ· Գ· Հատոր, էջ 606:

Թղ. 31ա2.— Նախադրութիւն Ելից:

Թղ. 56բ2.— *Տէր որ ի տիպ մեծ փըրկութեանս որ ի վերջոյ...*:— Հմմտ. Նոյն, հՂ 607:

Նախադրութիւն Ղեւտականին:

Թղ. 75բ1.— *Քրիստոս փրկիչ Աստուածըդ իմն...*:— Հմմտ. Նոյն, անդ:

Թղ. 75բ2.— Նախադրութիւն Թուոց:

Թղ. 100ա1.— *Զրոյց Թուոցս մատենի...*:— Հմմտ. Նոյն, անդ:

Նախադրութիւն Երկրորդ Աւրինաց.— *Այս է պատճառ դրոցս, որ կոչի Երկրորդութիւն Աւրինաց...*:

Թղ. 120ա2.— *Զարհուրիմք ի քոց փառաց տէր իմ Մովսէս, անկանիմ առ ոտս քո ծառայաւորէս...*:— Հմմտ. Նոյն, անդ:

Նախադրութիւն Դրոց Ցեսուայ:

Թղ. 134բ2.— *Որ ես փրկիչ զարմանադործ Տէր մեր Քրիստոս...*:— Հմմտ. Նոյն, հՂ 608:

Թղ. 135ա1.— Նախադրութիւն Դատաւորաց:

Թղ. 148բ1.— *Փրկիչ անուն եւ դատաւոր...*:— Հմմտ. Նոյն, անդ:

Նախադրութիւն Հռութայ:

Թղ. 150ա2.— *Կինս այս Հռութ ի դըպտերացն Մովաբու...*:— Հմմտ. Նոյն, անդ:

Թղ. 150բ1.— Ցառաջաբան Նախակարգեալ Թագաւորութեանց:

Թղ. 217բ1.—

Թագաւորք աստուածածանք,
սուրբ եւ զքալի խոտով ածեալք,
իբր աւրինակ տպաւորեալք,
ղերկնաւորին անուանն առեալք:
Լաւքն աստուածապաշտք,
դոն Հակաւոր պատկերացեալք,
չարքն եւ խոտորեալք,
մեծ հարուածովք եղեն տուժեալք:
Գահանդի ի նոցանէ,
կարծեմ բարի գոլ յանուանէ,
ոչ խոտորել իսկ ի Տեառնէ,
եւ ոչ պատժել իսկ ի նմանէ:
Բայց քէն չար գոլ պատահէ,
ըստ արժանեացն եւ չար գրէ,
յուր յոյն ժամանէ,
մարդկան փրկիչն եւ ապատէ:

Ցառաջաբան Առաջին եւ Երկրորդ Մնացորդաց;

Թղ. 249բ2.— Նախադրութիւն Եզրի Առաջնոյ:

Թղ. 250ա2.— Եզրի Առաջին.— *Եւ ապար Ցովսեայ Թագաւոր ղդաւիկն Տեառն յերուսաղէմ...*;

Թղ. 258բ1.— Եզր Երկրորդ.— *Ցառաջնում ամի Կիւրոսի արքային պարսից...*:

Թղ. 263ա1.— Նախադրութիւն Նեհեմայ:

Թղ. 270ա1.— Նախադրութիւն Գրոցս Եսթերայ:

Թղ. 276ա1.— Նախադրութիւն Գրոցս Ցուդիթայ:

Թղ. 284ա2.— Նախադրութիւն Տովբիթայ:

Թղ. 289բ1.— Նախադրութիւն Մակաբայեցւոց:

Թղ. 326ա2.— Նախադրութիւն Երրորդ Մակաբայեցւոց:

Թղ. 334, *դատարկ*:

Թղ. 335ա1.— Երանելոյն Նեփիաձու Նախիսկոպոսի Կիպրացւոյ Ցաղագս Երգոց Սաղմոսարանի:

Թղ. 338ա1.— *Երանեալ է այր որ ոչ գնաց...*:

Թղ. 370ա1.— Առակիք Սողոմոնի որդւոյ Դաւթի Թագաւորի Իսրայէլի յերուսաղէմ:

Թղ. 382բ1.— Նախադրութիւն Ժողովողի:

Թղ. 388ա2.— Նախադրութիւն Երգոյ Երգոցն;

Թղ. 391ա2.— Նախադրութիւն Իմաստութեանն Սողոմոնի:

Թղ. 400բ2.— Տեառն Ներսիսի Ճիշտակարան Առակացն Սողոմոնի, զոր իւրով ձեռամբն գրեաց, զարթուցանել զիմբրեալսն մեղաւ.— *Աստուածեղէն հոգոյն ի սմա...*:

Թղ. 401բ1.— Նախադրութիւն Ցեսուայ որդւոյ Սիրաքայ:

Թղ. 402ա1.— Խնամատութիւն Ցեսուայ որդւոյ Սիրաքայ. Բայց Առաջին.— *Ամենայն խնամատութիւն ի Տեառնէ է, կա եւ մնա ընդ նմա յաւիտեան...*:

Թղ. 412ա1.— Նախադրութիւն ծոբայ:

Թղ. 426բ1.— Ցառաջաբան Եսայեայ Մարգարէի:

Թղ. 452բ2.— Մաի Եսայայ Մարգարէի:

Թղ. 453ա1.— Նախադրութիւն Երկոտասան Մարգարէիցն:

Թղ. 475ա1.— Մաի Երկոտասան Մարգարէից:

9.— Կիսախոռան, Թղ. 338ա1

Թղ. 475բ2.— Նախադրութիւն Երեմիայ Մարգարէի:

Թղ. 505բ2.— Թուղթ Բարուխայ:

Թղ. 508ա1.— Ողբ Սրբոյն Երեմիայ Մարգարէի:

Թղ. 511ա1.— Նախադրութիւն Դանիէլի Մարգարէի:

Թղ. 522ա1.— Նախադրութիւն Եզեկիէլի Մարգարէի:

Թղ. 551ա, դատարկ:

Թղ. 551բ.— Եւսեբի Կարպիանոսի սիրելի եղբաւր ողջոյն:

Թղ. 552բ – 556ա.— *Կանոնի տախտակներ, պարզ դիծերու մէջ դէտեղուած, զարդաբանք կը պակսին:*

Թղ. 556բ – 557բ, դատարկ:

Թղ. 558ա.— *Գիրք Ընդունեան Ճխտութեան Հրեշտոսի...:*

Թղ. 575բ, դատարկ:

Թղ. 576ա.— *Սկիզբն Աւետարանի Ճխտութեան Հրեշտոսի...:*

Թղ. 587բ – 588, դատարկ:

Թղ. 589ա.— *Քանզի բազում յաւժարեցան...:*

Թղ. 607բ, դատարկ:

Թղ. 608ա.— *Ի սկզբանէ էր Բանն...:*

Թղ. 621ա2.— Ցառաջաբան Գրոց Գործոց Առաքելոց:

Թղ. 641ա2.— Ցառաջաբան Իւթաիեցւոց Թղթոցն Կաթողիկեանց:

Թղ. 651ա2.— Ցառաջաբան Պօղոսի Առաքելոյ նախակարգել ի գլուխս գրոց:

Թղ. 702բ1.— Թուղթ Կորնթացոց առ Սբ. Առաքեալն Պօղոս:

Թղ. 703բ1.— Գլուխք Ցայտնութեան Յովհաննու:

Թղ. 704ա1.— Նախադրութիւն Յովհաննու Տեսլեանն.— *Սրբոյ Աւետարանչին Յովհաննու է գիրքս որ կոչի Ցայտնութիւն...:*

Թղ. 704բ1.— Ցայտնութիւն Սրբոյն Յովհաննու Առաքելոյ Աստուածաբան Աւետարանչի.— *Ցայտնութիւն Ճխ. Քրի. ի Հեռն որոյ ետ Աստ. ցուցանել ծառայից խրոց...:*

Թղ. 712ա1.— Հանգիստ Սրբոյն Յովհաննու Աւետարանչի.— *Էր ընդ եղբարս...:*

Թղ. 713ա2.— «*Համեմատութիւն Հին կտակարանին ընդ Նորումս*»— *երկինք, եւ կեղեցիք. Արեգակն, Ջս. եւ Աւետարանն. լուսին, Աւրէնքն...:*

Ցիշատակարան Գրչի.— 1635

Թղ. 715ա2.— *Փառք անսկզբան, եւ ի սկզբանն ամենայնի, անեղին եւ գոյացուցչին բնաւից, անվախճան եւ անսահման էացուցչին, սահմանիչ եւ կատարումն բոլոր էիցս, երիցս միակին, հզակի և միում Աստուածութեանն. եւ ի բոլոր էիցս հանցուք*

պաւրհնութիւն եւ զփառս Հօր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Արդ պրեցաւ Սբ. Աստուածաշունչս ի յաշխարհս Միլագետաց ի մայրաքաղաքն Տիգրանակերտ, որ այժմ Համիդ վերածաւնի, ի դուռն Սբ. կիրակոսի, յառաջնորդութեան մայրաքաղաքին տէր Բարսեղ արքեպիսկոպոսին եւ աստուածաբան վարդապետին, եւ ի հայրապետութեան Սբ. էջմիածնայ տէր Փիլիպպոս սրբանձնակ առաքինի եւ խարազնադեստ կաթողիկոսի, ի թուականութեան անցելոց ժամանակաց յելանելոյն Աղամայ ի պրախտէն ՅՉԼԴ, եւ ի մարդանալոյն Ցի. Ջի. Այ. մերոյ ՌՈԼՋ, եւ ի Հայոց մեծաց թուականութեանն ՌՋԴ, ի թագաւորութեանն տասնեւհինգ սուլթան Մուրատին, ի դառն եւ ի նեղ ժամանակիս։

Չի անբարկանալի բնութիւնն վասն մեր մեղացն եւ չար գործոցն տարածեաց յաշխարհս Միլագետաց մահ տարաժամ, ի քաղաք եւ ի գեղ, եւս առաւել ի քաղաքս Համիդ։ Չի զՋատիկն որ արարաք Թագաւորի երկրորդն, Մահմատ փաշայ վազիր առնն, թագաւորի գործոց տարի մի բոլոր ի քաղաքս էր նստեալ, Սբ. Ջատկի Ճրագալուցի չարաթ աւրն մարտի ԽԵ էր, եւ ի քաղաքէս, եւ մահտարաժամն սաստկացաւ։ Այլրիլ ա չորեքշաբթի մեռաւ. Առաքել արքեղան, որ էր զրագիր։ Եւ ապրիլ Ե մեռաւ տէր Ծովանէս սրբասէր քահանայն եւ անճանձիր միշտ գրողն եւ կենակիցն այլ ի հետոյն ի միում գիշեր, եւ եղան ի միում տապանի։ Եւ յորժամ յուխիս ամբսհանն մտանէք այլ առաւել սաստկացաւ մահն, եւ գրող Սբ. Աստուածաշնչիս Սաֆար Դպիրն, որ էր աշակերտ անարժան Քարմատար Միհրտատ գրչիս, սա այլ խոցեցաւ եւ չառ զվախճան տարաժամ մահուամբ եւ եղեւ ինձ մեծ սուգ եւ կսկծալի դառնութիւն, զի սոքաւք պարէիք, զի զպրատունն իմ ամայի եղեւ. այլ փառք եւ գոհութիւն տալողին եւ առողին։

Եւ յորժամ յուլիս ի վարդավառն եղեւ Ած. ողորմեցաւ, մահտարաժամն խաղաղաւ, ապա մեք չէ՛ք ի մեղաց դարձաք, այլ առաւել չաղախեալ եմք ի մեղս եւ աւր ըստ օրէ յաւելումք ի չարիս, եւ ոչ յիշեմք զահն եւ զերկիւղն որ կրնացք ի մահտարաժամէն։ Չի այսպէս եղեւ որ սէր սերեւեաց եւ դուք ծնօղացն պակասեցան, զի ի միմեանց փախէին եւ երկնչէին, զի ամ. ոք սէր թէ ևս այլ վաղիւն կամ այսաւր կանխիմ եւ մեռանիմ։ Եւ ննջեցելոց կերակուրն ոչ ոք երթայր կերակրէը, զի աղքատք աշխին թէ դրամ տուք որ զամք ուտել զձեր կերակուրն. առնէին դրամն ապա թէ ուտէին զկերակուրն։ Զայս ամ. տեսեալ մեր ոչ դղջամք կամ փոշիմանիմք։ Այլ չոտով եւ փուքով զուզեցան եւ ամուսնացան. ըստ այնմ՝ կանայս առնէին եւ արանց լինէին, եւ թէ ուտէին եւ ըմպէին։

Դարձեալ եւ կասկած մեծ եւ երկիւղ պարհուրելի է։ Չի թագաւորն տաճկաց Սուլթան Մուրատն ի Կոստանդնուպօլսէ չարժեցաւ բազում եւ անթիւ հեծելով եկեալ ի Կարնէի քաղաք, որ է յարզրում, յունիս ԽԵ, Վարդավառի բարեկենդանին եղեալ գնաց պատերազմ ի Պարսս։ Եւ ի յԱյրարատեան քաղաքն, որ է Երեւան, ընդդիմեցան եւ ի խասր մտին եւ նա պաշարեալ նստաւ ի վերայ, եւ ոչ դիտեմք զվերջքն, զի խիստ է եւ բարկասիրտ թագաւորս, որ ոչ ոք մի իշխէ մէկ բան անախորժակ ասել. զի այնպէս արեւանարբու է եւ ահարկու, որ ինքն լուրվի հանապազ յայլ կերպ եղեալ անդադար չիջի ի մէջ հեծելազօրացն, զի հուքմ եւ հըրամանն կատարեալ է. որ գայն նոր եղեալ չար մտնի, որ ասի թուխուն, եւ գսեւ ջրի ըմպելոյ տեղերն աւերեց եւ սաստիկ է հրամանն, որ թէ մէկ մի գտնու որ մուխ կամ սեւ ջուր ըմպիցի՝ ազատելոյ չէ, այլ դանդան տանջանաւք սպանանեն։ Իւր արած բանն եւ հուքմն յաշխարհի չինութիւն է, զվերջքն Ած. դիտէ թէ որպէս լինելոց է։ Չի աշխարհս մաշեր է, եւ ծերացեր է, եւ որպէս երկն ծնընդակիանի հասեալ է. մի թէ այլովի ողորմածն Ած. գթայ ի մեղուցեալս եւ հաշտեսցի ընդ արարածս, ոչ հայելով ի գործս մեր, այլ ողորմեսցի ըստ իւրում մեծի ողորմութեանն, եւ տա աշխարհիս խաղաղութիւն, բանսեղ գցասուցմըն եւ զպատուհասն ի յարարածոց, եւ տա թագաւորաց հաշտութիւն, որ քրիստոնեա Հայոց ազգս մեր չի ընչի բնաւին։

Արդ անկեալ ապաշեմ կողկողագին ղէ-ժօք դնքերցողդր եւ զվայելողդ Սբ· Աստուածաչնչիս, որ լի սրտիւ Ած· ողորմի ա-սացէք պրողի սուրբ տառիս Սաֆար Դպրին, որ տաբաժամ մահուամբ փոխեցաւ առ Ք-բիստոս, եւ զծնաւղսն իւր, զհայրն դԱստուածտուրն, զփոխեցեալն ի Ք-բիստոս, և զմայրն դՀռիփսիմէն։ Նաեւ զմեղուցեալ նուաստս Մինաս զրիչս, որ ետու զրել ի զպրատունն իմ զԱստուածաշունչս Սաֆար զբչին, եւ զծնողսն իմ զՍտեփանոս քահանայն եւ զբզՋինարն· Եւ որ յիչէդ եւ Ած· ողորմի ա-սէք՝ յիչեալ լիջիք ի Ք-բիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, ամէն։

Թղ· 710ա2 — 718, դատարկ։

1128

ԾՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ

Տեղի *Ըշկ=1411*

Նկարագրութիւն —

Ծաւալ 18×13×6·5։ Էջք 2+ՈԿՔ։ Գբքակք ծ+ծԸ։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ կոկնակ, Գրիչ՝ Ստեփանոս Քահանայ։ Գբութիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը, բնաբանները եւ գլխագիրները կարմիր, մբնացեալը սև մելանով, երկսիւն, 35–37 տող։ Բոլորգիր վարժ։ Համառօտագրութիւնք չափազանց առատ։ Գունաւոր զարդագիր եւ գլխազարդ էջ Ա, ՄԿԱ, ՑԾ, ՑՂԴ, ՆԿ, ՆՂԳ, ՇԿԸ։ Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդող եւ գլխազարդ, էջ ՃԼԵ։ Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցազարդ եւ կիսախորան, էջ ՄԿԱ։ Կաչեկազմ տախտակեայ դրոյմազարդ։

Մեկն· Առաքած — 8

Էջ 1ա — Ցանկ Առակաց Սողոմոնի։

Էջ Ա1 — Գրիգորի աշակերտի հռոմածի հաւր եւ բարեմասիտի Հայոց, Հաւատեալ ծագկաճաղ յԱռակաց գրոց, եւ Երգոցըն Սողովմոնի, ի լուսաւոր քանից վարդանայ, եւ մեծին Ներսէսի։ Աւգնեա Հոգի Սբ· Ած· եւ աջողեա զգործս ի բարի։

Մեկն· ԾՈՂՈՎՈՂԻ — 8

Էջ ՌԱ1 — Գիրբ ծողովողի։ — *Որպէս յայտ է ի Մեկնութիւն մեծին Ներսէսի ...։*

Մեկն· Իմաստոութեան — 8

Էջ ՌԲ1 — Ցաղագս Իմաստութեանն Սողոմոնի։ — *Իսկ վասն իմաստութեանն Սողոմոնի ոմանք զայթակղեցան ...։*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի —

Էջ Զգ1 — Ով խնդրողք բանից, դատաւապետ հոգիս որ եմ ի բարեաց չգօրեալ, յերեսանկեալ ապաշեմ, զի անպակաս ասէք եւ լի սրտիւ զԱծ· ողորմին, յոր փոխ կամ յոր ժամ հանդիպիք, Մտեփանոս գրչի եւ ծնօղացն։

Մեկն· Երգոց Երգոցն — 12

Էջ Զգ2 — Ցանգ առաջակայ լուծմանցըս երգ երգոցս։

Էջ ՁԳ2 — Համառաւտ հաւաքումն ի Տեառնէ լուծմանց երգոյ Երգոցն, աշխատասիրեալ Գրիգորիոս հսկողի, արի երջանիկ հեռհետորիս, եւ ջաղ փիլոսոփայի Հաւյոց, աշակերտի հռոմեծին Ցոհաննու Որոսնեցւոյ, ի լուսաւոր քանից վարդապետին Վարդանայ։

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի —

Էջ Ղթ, ստորին լուսանցքին մէկ տող մանրատառ.

Ա՛ւշ քէ մեռել գնացել,
յանցաւոր չարեացս ազատել,

եւ այն բարուքեանն հասել, որ փրկիչն է պայման դրել, Գերի Ստեփանոս։

Էջ ՃԻԳ2.— *Եւ մեզ անարժան քահանայի Ստեփանոս, սուտանուն եւ ախմար դբծողի, եւ ծնօղաց մերոց, աղաչեմ յիշել յարժանաւոր յաղօթս, ով մանկունք Սիոնի, եւ Ած. ձեզ ողորմեսցի, ամէն, եղիցի։*

ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ՄԵԿՆ. ՅՈՒԱՑ.— 8

Էջ ՃԼԱ1.— Այս ինչ է ի լուծմունս Դրաց Մեկնութեան ծովբա։ Աւգնեա Սր. Ած. եւ յաջողեա։

Էջ ՃԼԲ1.— Նարիւ Գրիգորի անյաղթ փիլիսոփայի եւ բազ հեռետորի, աշակերտի եռամեծի ծռահանիւ Որոտնեցւոյ, Հայմաոտ լուծմունիւ դժուարիմաց բանից, ի մեկնութիւն գրոցն ծոբայ, եւ ի բանս մեկնչաց։ Աւգնեա Հոգի Սր. Ած.։

Էջ ՄԻՋ1.— Անանիայ սուրբ վարդապետի ասացեալ վասն սուտ եւ անցաւոր աշխարհիս.— *Արդ, ով եղբայրք, եթէ կամիս որ յաղթես աշխարհի, եւ ոչ ըմբռնիս ի պատրանս կենցաղոյս...։* — Տես *Սիոն*, 1939, էջ 120։

Էջ ՄԻԹ1.— Քարով ի բանի ոք ասէ. Եւ այս եմ ծնուիդիւ Նոյի. Նոյ էր այր կատարեալ յազգի իւրում. եւ ծնաւ Նոյ երիս որդիս, զՍեմ, զԽամ, եւ զՅաբեթ.— *Աստանաւր յաղագս Զ երից ճեռնարկելի է...։*

Էջ ՄՀ, դառարկ։

ՄԵԿՆ. ՄԱՏԹԷՈՍԻ.— 14

Էջ ՄՀԱ1.— Ցանկ է գլխաւորագոյն բանից բոլոր գրոցս, զի դիւրաւ գտցես զոր եւ կամիսցես։ Աւգնեա Հոգի Սր. Ած. եւ յաջողեա։

Էջ ՄՀԲ1.— Գրիգորի աշակերտի եռամեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի ծռահանիւ Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ բազաւծոյ Մեկնութիւնս Սրբոյ Աւետարանին Մաթէոսի։ Նախերգաբար բաղդատութիւն չորս գիտցն եղեմարուխ, չորից աւետարանացն հոգէբուղխ։

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի.—

Էջ ՄԾԸ1.— Սր. երրորդութիւն, արժանացոյ զծառայս քո զՍտեփանոս հասանել յաւարտ մատենիս։

Էջ ՃՀՀ.— Զի եւ միով արժանի արասցէ հասանել ի յաւարտ բանիս, եւ իւր միւսանդամ զալստեանն զՍտեփանոսս։ Այլ եւ զվարդապետան մեր զԱւետիք՝ զճշնաղզացն եւ զառաքինին, որ ետ զօրինակս խոստահաստատեալ եւ յօժար կամօք, զի եւ Տէրն ցընծութեամբ ձայնէ նմա յառագաստն լուսոյ։

Էջ ՃՂԳ1.— [Գովեստ Գրոյս].—

Նման գրոցս այս պատուական,
չես այլ տեսել, ով սրբազան.
զի ինձս ունի զՏեառն հրամայ,
ճաշ գրագումբ սրբոց սուրբ բան.
Սկսեալ յարեւն արարչութեան,
պատմէ զմէջս եւ զագագայն։
Դու ցանկացու եղբայր ուսման,
այլ եւ սիրող զՏեառն հրամայ,
եթէ ճաշիս լըռիկ ի տան,
եւ ընթռնուս մըտատակամ,
աստ դու գտցես բան զամենայն,
զպէտս աշխարհի եւ հոգեկան։
Չի արաչիւն է սա հրամայ,
եւ գիտողին մեր զամենայն,
որ պարիակէ քնաւ զամենայն
չխորհիլ քնաւ զպէտս մարմնական.
Եւ ոչ տայ թոյլ լինել անքան,
հոգալ մեզ միշտ ըզգրովայն,
այլ հրամայէ զայս մասնական,
եւ միշտ հոգալ զօրն անվախճան։
Այսպէս եւ դու, ով սրբազան,
Տեառն գանձուս ընդունաքան,
մի ծրարեսցես զառ ի յաման,
վարշամակի բոյտ մարմնական։
Որպէս եւ ես եղէ անքան,
թողնեալ զաւառումն շահեկան,
միշտ դիզելիս ի հոգս տան,
զայս ոք քնաւ ինչ չը մնան։
Այլ դու սրա զՏեառն հրամայ,
աշակերտել զորդիս մարդկան,
կարմիր սեռամ հանոյական,
զի յագեսցին եւ փառս տան։
Ես դու արժան լինիս կոչման՝

ըստ վաստակոց էոց սրբազան,
Քէ ես, համգիր, իմ սիրական,
այժմ եւ յաւէտ, եւ ամենայնի:

էջ ՈՄե–ՈՄՔ, տարբեր Թուղք, նոտրագիր անվարժ:

էջ ՈԿԱ–ՈԿՒ, գաւառկ գրչեք:

Ցիշատակարան Գրչի·— 1411

էջ ՈՄԲ1·— Ասարեցաւ գիրքդ վեցերորդ հատորիս քաղուածոյս ի փառս Քրիստոսի հաւատրիս քաւիտեանս ամէն: Եւ գրեցաւ սայ ի Թիւականութենէնս Հայոց ՀՃ եւ Կ ամին:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1714

էջ ՄԼԲ2, նոտրագիր·— Սուրբ գիրքդս յցեալ առատիմաստ դիտութեամբ եւ Սրբոյ Հոգւոյն Ա· ընդհօսք, է՛ յիշատակ տեառն Եսայեայ հանճարաշատ եւ բանիբուն վարդապետի, եւ խոհեմազարդ տէչէտի Կեսարացոյ, զոր ըստացաւ զգանձս անկողոպտելի՝ յոգնահղձ բաղձանօք՝ ի վայելս անձին իւրոյ բարեսիրի ուղղադատանութեամբ առլցեալոյ, զոր Տէրն համայնից բարեաւ եւ խաղաղութեամբ վայելել տացէ, եւ զկեանս յերկարս լինքեան պարգեւեսցէ, հանդերձ սրբակրօն պարկեշտութեամբ, առ ի ջատագովութիւն սրբոյ հաւատոյս մերոյ անթծի, մինչ ի խորին ծերութիւն անաչառ քարոզելով, եւ յետ աստեացս գլաղթանակն առնուլ պսպակն յերկնաւոր հանդիսագրէն: Մաղթեմ ժառելով ի բարեմիտ ընթերցողացդ՝ սուրբ մտօք յիշել ի Տէր զտէր Եսայիաս յղնէմաստ թարգմնին, հանդերձ ծնօղօք եւ համայն զարմիւք իւրովք· եւ դուք ի Տեառնէ յիշիցիք յօրն աներեկի, ամէն:

Ի Թվ· Հայոց ՌՃԿԳ ամին, յունիսի իբ օրն գրեցաւ ձեռամբ ուխտին Գրիգորի մեղապարտ բանասիրի լոկոյ՝ սակաւ գիծս ի փառս Աստուծոյ, ամէն եւ հղկեցի:

1129

ԿԱՐՈԶԱԳԻՐՔ·— 2

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ

Ամասիա ՌՃԺԳ=1664

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 19×13×4·5: *էջք* Ը+562: Հանդամանք բաւարար· հեղուկներէ վնասուած: Թուղք հասարակ, ցածրագէ: Գրիչք՝ Պօղոս Վրդ· Ամասիացի՝ էջ 1–340, Մարտիրոս Քահանայ՝ էջ 341–555: Գրութիւն՝ խոշոր գիրներով եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 28–31 տող: Նոտրագիրը: Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ զբօսնմատրդ: Ստացող՝ Պօղոս Վրդ· Ամասիացի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ Ա–Ը, տարբեր ճերմակ Թուղք: Ա–Գ, դատարկ:

էջ Դ1·— Այս իմ կայ ի գիրքս Բարոզք Առաքիլ եւ երկրորդ Հատորց Ժողովեալ·— Ա–ՀԳ, քարոզներ:

Ցիշատակարան·— 1664

էջ Է·— Զորս մաղթեմ հանդիսօրէիդ ուսումնասէր սրբազան եղբարցդ՝ Քարոզ պարապասնոց ներել յաղագս զրոյս· Նախայոս եւ առաքեալական, քանզի որոց քոջ տեղեակ էք զփորձ հակառակորդին մերոյ դմբրիլին որ յարուցանէ ի վերայ որոգոց մարդկան, մանաւանդ Քէ մխթարանակցայ, եւ ոչ տա հանդիստ դիլեան չար: Այսպէս և մեզ պատահեաց ի ժամանակի ձծագրութեան զրոյս: Վասն այն ոչ կարացի ոճոյ զրել զգիրս, այլ խառնիխուռն, ըստ ա-

ղոզնլոյն ժամանակի եւ ըստ պատահման։ Քանզի ոմն յառաջ էանց եւ ոմն յետ մնաց, ասելով թէ այս եւս դրնցից։ Մինչ որ ի չբե-ղաղայութիւնն էաք, եղեւ որ եկաք եւ օթա-պայնցաք ժամանակ ինչ յԱմասիայ, որ է բնիկ երկիր մեր. եւ դառաք այլ իմն օրինա-կացու. պիրք, եւ աստ եւս ձեռնարկեցաք գը-րել, բայց ոչ ես, այլ ոմն քահանայ, որոյ անունն Մարտիրոս որջորջիւր. այսինքն ի տարեմտին փող հարէք քարոզըն մինչ ի վերջէ դրոյդ վերոյդրեալ քահանայդ գըր-նաց։ եւ այսպիսի վչտօք եւ դառն հեծեծա-նօք աւարտեալ կատարեցաւ Քարոզիդիրքս, ի Թուարերութիւնն արամեան զարմի, ՌՃԺԳ աւելի, որ է ինձ ստացուած նախիջ-նի, ի դրոց յընչի, որ առ յապայս յիշատա-կի, զի մի մոռացումն լիցի զիմս անուն ան-բարի, որ Գօդոս Վարդապետ կոչի։

Վանորոյ երեսակնկալ կրկին աղա-չեմ, առանց պարսաւանաց կեալ հանդիպո-ղացդ, վասն անարժարութեան գրոյս։ Քան-զի ոչ եթէ կամաց մեր եղեւ այս. այլ զո-ղորմին ընձեռեալ լիով։ եւ այնմ յորմէ խնդ-բելին է զողորմութիւնն չնորհևացեյ ամ. խնդրողացն ի նմանէ առատապէս, մեզ յի-չեցելոցս, եւ ձեզ իշղոյզդ, աստ եւ ի հան-դերձեալսն։ եւ ինքն օրհնեալ եւ գովեալ, երկրպադեալ եւ փառաւորեալ եղիցի հա-մայն ազանց, մշտակայիցն եւ փոփոխելոցս, այժմ եւ անդրաւ յաւիտեանս, Ամէն։

էջ Ը, դառարկ։

Ա.— էջ 1.— Դարձեալ նարին Քարոզ

ի քան Աւետարանին որ ասէ. Եւ տեսեալ Յիսուսի զծոզովուրդն եղ ի լեառն.— վասն ծ պատճառաց ի խորհուրդ ասացին...։

Բ.— էջ 9.— Նարին Գրիգորի վասն խոստովանութեան, ի քանն որ ասէ. Լուա-ցարուք, սրբեցարուք...։

էջ 291.— Նախերգանք Քարոզի։

ԽԹ.— էջ 341.— Վասն Տարէմտին Քարոզ։ Այլ եւ ի խորհուրդ ժամահարին։ Եւ քէ տարի է Քրիստոս։ Ի քանն որ ասէ. Փող հարէք ի գ.։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1706

էջ 572, նոտր չեզաւիք.— Այլ եւ յէ-չեցէք պիտիուրս ի գրչաց, ով սուրբ հարք եւ եղբարք, որ զամաւ բանս դրեցի ի վա-յելումն Ճակոբ Վարդապետի Գալաթեցոյ։ Տէրն համայնից բարով վայելել տացէ եւ ընդ երկայն աւուրս արասցէ՝ առ ի պատ-քումն հաւատացեալ ժողովրդեանն. եւ քաղ-ցըր ոճով բացատրեսցէ ի լսելիս բազմամ-բոխ հայկազան սեռի, եւ զովացուսցէ ըզ-սովեալ բնութիւնս հոգեւոր Ջրոյս այսորիկ։ Եւ զանպիտան գրիչս Մարտիրոս երէց յիշե-ցեալ ի Տէր։ Թվին ՌՃԺԵ քաղեցաք։

ՀԲ.— էջ 542.— Մեկնութիւն Մար-գարէից եւ հայրապետաց յառագս Քրիստո-սի, որ հանդերձեալ էր կատարել յետին ժամանակս։

ՀԹ.— էջ 549.— Քարոզ խաչի, ի քանն, եւ ապա Երեւեցի նշան դրդոյ։

էջ 556–562, դառարկ։

1130

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ).— 2

ՆԿԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18·5×13×3։ էջք 332։ Գրակք ԺԴ+ԻԸ։ Հանգամանք լաւ ընդհանրապէս։ Թուղթ կոկեալ ղեղնորակ։ Գրիչ Մարկոս։ Գրութիւն՝ խորագիրներ եւ սկզբնատառե-ր կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխա-սիւն, 25 տող։ Բոլորգիր յստակ։ Համառօ-տագրութիւնք գրեթէ սովորական։ Գունա-

ւոր զարդադիր եւ լուսանցազարդ իւրաքան-չիւր գլուխի սկիզբը։ Գունաւոր զարդադիր, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ էջ 163։ Լու-սանցքի մանրանկար, Ս. Աստուածածնին էջ 219, Հրեշտակապետ էջ 233։ Կաշիկազմ տախտակեայ զրոյմալազարդ։ Ստացող՝ Գը-րիգոր Աբեղայ։

ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ Ս· ՑՏԼԵԱՑ·— 2

Վարդան Վրդ· Մարաբացի

Ա·— էջ 1·— Ցանկ· Ա-ի Գլուխներ·

էջ 1·— Կըշտամբանք եւ յանդիմանութիւն առ սակաւ, անձին ազգասիրեալս Վարդանայ, որ ի Մարաբայ, եւ ամ· մեղաւորաց, և ի խորոց սրտէ աղերս մաղթանաց առ Ցա· Քս· Միածին Որդին Այ· երթալ յամ· տեղիս ուր կատարեաց Քս· զմարդեղութիւն իւր տնօրինաբար, զոր գրեցին տեսանողքն վասն ետրա, եւ ընթեռնուլ անդէն որիշ որիշ, եւ հայցել թողութիւն մեզաց ի նմանէ, զոր մեղաւորս Վարդան յարդարեալ գրեցի յերուսաղէմ, ի Սբ· Ցակոբ, ի խնդրոյ Թորոսի աստուածասէր էսհանայի, եւ այլ միաձայնցն, որ բազում անգամ թախանձեցին զիս·— *Չմմտ· Գ· Հատոր*, էջ 486:

էջ 2·— Ա·— Ի նազարէք եւ ի տունն Ջաբարիա·— *Մտալումն անհիմանալի եւ անհետազատելի···*:

էջ 9·— Բ·— Ի Բեդլահէմ յայրն առ մսրովն առաջի Ցի· Քի· ի խորոց սրտէ աղերս մաղթանաց եղկելոյս Վարդանայ եւ ամ· անցաւորաց·— *Ճառագայթ եւ կերպարան էութեանն Աստուծոյ Հաւր···*:

էջ 15·— Գ·— Ի տանջարէն Հաւր աղերս մաղթանաց, յորժամ եկն Քս· բառնասնարեա չընծայումն:

էջ 63·— Թ·— Ի Սբ· Վերնատունս առաջի Ցի· Քի· ծոցածին Բանին Այ· ի խորոց սրտէ աղերս մաղթանաց եղկելոյս Վարդանայ եւ ամ· յանցաւորաց·— *Տէր քաւեսր փառաց եւ լոյս անքաւուեր···*:

Քս· Ած· որ ի Սբ· Վերնատունն պատարագեցար, վերադասեա զհոգի Գրիգոր Ծերացեալ արեղայի, զատացաւղ այժմ կատկի, եւ քեզ փառք յաւիտեանս:

էջ 77·— Ժա·— Ի տեղիս ուր ըմբռնեցին զՔս· եւ ի ձախմէ ներա, եւ առաջի ներա, ի խորոց սրտէ աղերս մաղթանաց ազգասիրելոյս Վարդանայ եւ ամ· մեղաւորաց·— *Տէր իմ Ցս· Քս· որ ես այբ եւ քէ, այսինքն սկիզբն եւ կատարած ամենայնի···*:

Զատացաւղ այժմ մատանանագրոյս ըզԳրիգոր հեղահոգի աբեղա, յիշեսջիք ի Տէր, եւ դիս զանպիտան սխալագծաւղս:

էջ 156·— Ի·— Ի գիրոյպատիկէ Աւագանին, որ կոչի Հինգ Սրահ, առաջի Տեառըն մերոյ Ցի· Քի· ի խորոց սրտէ աղերս մաղթանաց Վարդանայ·— *Աբրհամն ակն հաւր, եւ բնութեամբ էակից նմա·····ողորմեա ինձ Ած· իմ եւ էջ խոնարհութեամբ առ եղկելիս, որ ոչ երեսուներեւութ ամաց մեռանի եմ հիւանդացեալ, և ոչ ուխտաւանամեա եմ կարկամեալ, այլ վաթսունեւեմ ամաց եմ գերեալ եւ կապեալ ի չարէն, եւ անկեալ կամ հիւանդ եւ կարկամեալ եւ լուծեալ անճառելի մեղաւք···*:

Ցիշատակարան Գրչի·—

էջ 162·— Փառք պատիւ իշխանութիւն եւ զաւրութիւն անճառոց երից եւ մի աստուածութեանն Հաւր էակակից, Որդւոյն Միածնի եւ Սբ· Հոգւոյն յաւիտեանս յաւիտենից ամէն: Որ ետ զաւրութիւն եւ ժուժկալութիւն տկարիս, նուաստ եւ անարժանիս, Մարկոսի մեղապարտի: Ով պատուականն եւ մաքրամիտ հայր սորին հետեւողի, զատացեալ կամաւ քո մատենի, ընթերցմամբ յիշեալ զգծողս ի յաղաւթի, եւ տուր փառս սրբոցն տնաւրինականիցն զոլով տնաւաղղ րնթհանրանիցս:

Բ·— էջ 163·— Դաւանութիւն ամ· ուղղափառ հրիստոնէի առ Սբ· Երրորդութիւնն, խոստովանութիւն ամ· հրիստոնէի, ահիւ եւ արտառաւաք ի ժամ վաղճանին նախ քան զնաղորդիլն·— *Հաւատով հաւատամ ի քեզ Երրորդութիւն անմահ···*:

Գ·— *էջ 166·—* Ցաղագս Աղաւթից, զոր արարեալ է Տէառն Ներսէսի, հզրաւր Գրիգորիսի Հայոց վերադիտողի·— *Աղաւթք հաւաքակաց քրիստոնէիցդ···*:

էջ 168·— Աղաւթք իւրաքանչիւր անձին հաւատացելոց ի Քս· առ Սբ· Երրորդութիւնն եւ մի Աստուածութիւնն·— *Հաւատով խոստովանիմ···*:

Դ·— *էջ 174·—* Սբ· Երրորդութեանն Աղաւթք·— *Փառք քեզ Ած· հայր ամենակալ ···*:

էջ 176·— Ցիշատակագրութիւն Գրչի·— *Եւ զատացող գրոցս, զԳրիգոր աբեղայ եւ զծնողսն իւր յիշեցէք ի Տէր· եւ դիս զան-*

պիտան զրիչս· եւ Ած· զձեզ յիչէ յիւր միւս·։

Ե.— էջ 177·— Սբ· Վարդապետին Յովհաննու Սարկաւագի ի Հայր Ած·։— *Առատ յամ· տուբս բարեաց, փարթամացուցիչ աղբատաց···։*

էջ 185·— Բանիւ մաղթանաց ասացեալ առ Սբ· երկրդրութիւնն, Յովհաննու վարդապետի, որ մականուն Սարկաւագ կոչի·— *Ով երկրորդութիւն Սուրբ, երկրպագելի եւ փառաւորելի···։*

Զ.— էջ 204·— Բեհնիկ վարդապետի Ասացեալ·— *Տէր Ած· անսկիզբն, հզաւր եւ փառաւորեալ···։*

Է.— էջ 207·— Աղաւթք ոգեշահիւ, զի որք զոչացեալք սրտիւ խոստովանութեամբ եւ արտասուաւք ասացին, մի անգամն, ձ ատւուր առցէ մեզ թողութիւն։ Սակայն ասի աղաւթս առանձ ի ժամ Սրբոյ Գատարագին, ի տեսուքիւն մարմնոյ եւ արեանն Տեառն մերոյ Յի· Քի·։ Եւ գիտեալ ստուգիւ զի ընդդէմ ամ· հակառակաց խաղաղութիւն եւ յաղթութիւն կալցին·— *Սուրբ սուրբ Հայր ամենակարող, եւ յաւիտենական Աստուած···։*

Ը.— էջ 215·— Աղաւթք վարդան վարդապետի, առ Սբ· Աստուածածնին·— *Աստուածածնին մայր Քրիստոսի, և Ծնողն Մխածնին Հաւր···։*

Թ.— էջ 219·— Մնսրովպ վարդապետի ասացեալ Աղաւթք ի ոգեչաւիք յամենառաւրք կոչսն Մարիամ Աստուածածնին·— *Մարիամ Աստուածածնին, մայր լուսոյ եւ Ծնողդ Քրիստոսի, ամենառաւրք կոյս···։*

էջ 220·— Դրիգորի Նարեկա·։— *Աղաչեմ դքեզ, Սբ· Աստուածածին, հրեշտակ ի մարդկանէ···։*

Յիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 223·— *Զատացաւղ այսմ Աղաւթարան կտակիս, զԳրիգոր Ծ[ե]ւացեալ հեզահոգի սբեղա եւ զծնողսն սորին եւ զամ· սբեան մերձաւորսն, յիշեսջիք ի Տէր։ Եւ դիս զանպիտան Մարկոս զծողս։ Ած· զձեզ յիչէ։*

էջ 224·— Աղաւթք ու պաղատանաւք առ Սբ· Խչէն Աստուածընկալ·— *Աղաչեմ Տէր, եւ անդադար առաջի Սրբոյ Նշանի քո···։*

Ժ.— էջ 227·— Մաղթանաւք առ Սբ· Մարմինն Քի· յորժամ էահ· բարձրացուցանէ ակներեւ ժողովրդեանն·— *Երկիր պադանեմ քեզ Քս· փրկութիւն աչխարհի···։*

էջ 232·— Աստուած Աղաչանաւք ի խորոց սրտէ·— *Զի քէպէտ եւ ես անարժան եմ, այլ դու սովոր ես ցուցանել զողորմութիւն քո ի վերայ մեզաւորաց···։*

ԺԱ.— էջ 233·— Մաղթանաւք առ Սբ· Հրեշտակապետն·— *Այլ պաղատիմք առ հոգեղէնսդ···։*

էջ 240·— Այս են անուանաւք երկոտասան հրեշտակացն որ յամ· ժամ կան մեզ պահապան·— *Ճիչեայ զՍարգսիէլ հրեշտակն և ապրիս յամենայն նեղութենէ։ Ճիչեայ զՍարսիէլ հրեշտակն եւ զոր ինչ խնդրես յԱստուծոյ տա քեզ։ Ի վերայ էնոյ յիչեայ զՅովիէլ հրեշտակն եւ հալածին դնաք եւ դիւական աղանդք։ Ճիչեա զՄիքայէլ եւ ըզԴարբրիէլ հրշտ· եւ անվնաս կաց ուր եւ երթիցես։ Ճիչեայ զԻաֆայէլ հրեշտակն եւ ոչ մերձենայ ի քեզ ցաւք և տրտմութիւն։ Ճիչեայ զսուրբ Սուքայէլ հրեշտակն, զի ի վերայ չերման ունի իշխանութիւն, եւ որ յիչէ զայ չերմն ոչ մերձենա ի նա։ Ճիչեայ զՍարաէլիէլ հրեշտակն, որ ի վերայ ծրնընդոց ունի իշխանութիւն· որ յիչէ՝ ոչ վնասի։ Ճիչեայ զԼուկիէլ հրեշտակն եւ ազատիս յամենայն նեղութենէ։ Ճիչեայ զԵլգոս հրեշտակապետն, [որ] ի վերայ ջուրց ունի իշխանութիւն· սա էլ յերկնից ի Յորդանան եւ աւրհնեաց զՔրիստն Աստուծոյ։ Ճիչեայ զԻթայէլ հրեշտակն, եւ զնուրիէլ։*

էջ 241·— Աղաւթք Ամենայն Սրբոց·— *Վանն սուրբ եւ փրկական չարչարանաց քոց···։*

ԺԲ.— էջ 246·— Յոհաննու խրատ կանովնկաւիք իւ ոգեշահիք·— *Ցոյժ ահագին եւ սոսկալի եւ ահեղ է աւրն դատաստանին Աստուծոյ···։*

ԺԳ.— էջ 252·— Խրատ սուրբ հարցն ոգեշահ·— *Տուր զսիրտս Աստուծոյ···։*

Ծանօթ·— *Ստորին լուսանցքին չեղաւրիւ· «Ենեղոսի էր»։*

ԺԴ.— էջ 258·— Աղաւթք իւ Աւրհի-

նուքիսմբ վասն աշխարհի·— *Աբրհնեալ Հայր Սր· Աե· ճչմարիտ···։*

Ժե·— էջ 280·— Պաղատանիք առ ամենագութն Աստուած·— *Անսկիզբն Աե· ողորմեաց···։*

Ժզ·— էջ 282·— Աւագակին է, որ ի-ղեւ ցանապարհ ամենայն մեղաւորաց·— *Ըաց ինձ դղուռն ողորմութեան···։*

Ժէ·— էջ 286·— Երամիոյն Անաստաս Ֆահանայի ասացեալ բանս պաղատանաց առ Աե· ի Սիմէական Լերինն·— *Տէր, մի սբրտմտութեամբ քո յանդիմաներ զիս···։*

ԺԸ·— էջ 308·— Սեպտեմբի ասացեալ Աղաւթք եւ Պաղատանիք առ Աե·:— *Տէր Աե զաւրութեանց աղաչեմք զքո բարերարութիւնդ, ժտեմ եւ հայցեմ ի քէն···։*

ԺԹ·— էջ 312·— Աղաւթք Մովսէս Ջերքոռի եւ պաղատանիք առ Տէր·— *Աղաչեմ զքեզ Տէր, քոյ ինձ զմեղս իմ որպէս կամիմ···։*

Ի·— էջ 313·— Աղաւթք առաքն հաւրն Ցովաննէս Գառնեցւոյ, վասն գիչերոյ ասացեալ·— *Աղաչեմ զքեզ Տէր, և գոհանամ զահաս մարգասիրութենէդ···։*

ԻԱ·— էջ 315·— Ոգր Աղաւթական, ասացեալ Ցուսկանն·—

Ցիսուս միածին, Աստուած բոլորից,
Հաւր անեղակից, Հոգւոյն փառակից,
Ծառայս յանցաւոր եւ ամաւթալից,
գոչեմ քեզ մեղա, ստեղծաւղդ ամենից·
Շնորհեա զքողուքիւն ինձ մեզաւորի,
եւ միչտ աւրհնութիւն քեզ բարերարի։

Որ խոնարհեցար յանսպատում փառաց,
մարմին զգեցար ի հողեղինաց,
անմեղդ մեռար քոյ մեր յանցանաց,
զմեզ ազատեցեր յանիծից մեղաց·
Շնորհեա զքողուքիւն···։

Իիւծեալ երկիւղիւ սբրտ իմ տագնապի,
վարանեալ վչտաւք կայ ի յերերի,
վասն ահեղ աւուր քո դատաստանի,
առ քեզ պաղատիմ, փրկիչ աչխարհի·
Շնորհեա զքողուքիւն···։

Սիրով խաչեցար վասն արարածոց,
եւտուր կերպակուր զքեզ կարաւտելոց,
զհացդ անմահութեան սրտից մաքրելոց,
զաղբեւրդ կենաց ոգւոց պաղքելոց·
Շնորհեա զքողուքիւն···։

Ի լոյսդ անեռաւեր յուսամ անվհեր,
առաւաւտ կենաց որ յիրկնից իջեր,
զրհուր քո սիրոյդ յոգիս մեր արկեր,
փարատեա յինէն զայս մեղաց զիչեր·
Շնորհեա զքողուքիւն···։

Կենաց ապաւէն Տէր ողորմութեան,
արքա երկնաւոր լոյս անեղական,
Քրիստոս, որ եաւոր ինձ յոյս յարութեան,
յորժամ դաս փառաւք Հաւր ի դատաստան·
Շնորհեա զքողուքիւն···։

Ի·— էջ 316·— Այս եմ ուխտատեղիբըն եւ քաղուքիւնն որ կամ յերուսաղէմ հաւատով ընթերցողացն·—

ա·— *Առաջինն է եկեղեցին, որ է զբնոմանն Քրիստոսի, է քողուքիւն ի լման։*

բ·— *Եւ Սբ· Գողգոթայն յորում ի խաչ եղ Քրիստոս, քողուքիւն լման։*

գ·— *Եւ ի լեառն Կալուարի, քողուքիւն լման։*

է·— *Եւ ի դ սիւնքն որք արտասուէին ի ժամ չարչարանացն Քրիստոսի է քողուքիւն է տարոյ, եւ ի աւուր։*

ժա·— *Եւ արտաքոյ դերեզմանին Քրիստոսի, եւ անդ է փողոց մի լայն, եւ անդ կան բաղում եկեղեցիք· առաջինն Մարիամու Կուսին, է տարոյ եւ ի աւուր։*

ժգ·— *Եւ եկեղեցի մի Յովաննու Մկրտչին, է տարոյ, եւ ի աւուր։*

ժէ·— *Եւ այլ առաջի եկեղեցւոյն Սբ· Յակոբայ առաքելոյն, է տարուոյ, եւ ի աւուր։*

ժբ·— *Եւ ի լեառն Սիոն է եկեղեցին Սբ· Փրկչին, եւ է անդ մաս մի յայն սիւնէն որ զՔրիստոս կապեցին· եւ անդ է վէմն ղոր հրեչտակն Քաւալեցոյց ի դրաց Դերեզմանին, քողուքիւն է տարոյ, եւ ի աւուր։*

իգ·— *Եւ անդ ուր Սբ· Կոյսն քնակեաց յետ մահուան Որդւոյն իւրոյ, է տարուոյ, եւ ի աւուր։*

լե·— *Եւ եկեղեցի մի Յակովբայ առա-*

քէլոյն որ եղեւ քարկոծեալ ի տաճարն, է տաքուոյ։

Ծղ.— Եւ ի վերեղմանն Իննասունեննեակ- սէ պապին է տարոյ, եւ ի աւուր։

Կղ.— Եւ ի վերեղմանն Աբրահամու որ եւ ևն եւս երկուտասան նահապետաց դերեզ- մանքն, լման թողութիւն։

Հք.— Եւ ի Լեառն Սինէական է եկե- ղեցի մի ուր եղաւ մարմին կուսին Կատե- ուինեայ յորոյ գլխոյն իջանէ ձէթ, է թո- ղութիւն ի լման (էջ 321)։

Յիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 321.— *Ջատացաւ այսմ Աշխարհ- գրի գործդոր Արեղայ, որ ստացաւ զսայ ի Հալալ արդեանց յիշատակ իւր վասն, ըստ փափպանաց եւ կամաց, ի նուաստ եւ ա- նարժան Մարկոսէ գծագրէ եւ ախմարէ։ Ցիչևսջիք գործդոր Աբեղա եւ գծնաւղան իւր եւ դամ. արեան մերձաւորան, ո՛ ոք հան- գիպիք, եւ Քրիստոս զձեզ յիշէ։*

Իգ.— էջ 322.— Տաղ և Ցրգ Սր. Աստ- ուածածնին.

Աստուածածին մայր լուսոյ,
եւ բնակարան Աստուծոյ,
մեր յոյսն դուն ի լուսոյ,
Աստուածածին մայր լուսոյ։
. . . . . .
Աւրհնեալ է Հայրն էութեան,
աւրհնեալ Որդին միութեան,
աւրհնեալ Հոգին սրբութեան.
Աստուածածին մայր լուսոյ։

էջ 324.— Այլ Տաղ Աստուածածնին.

Աստուածածին մայր Քրիստոսի,
իմ յոյսն դու յաւուր մեծի,
բարեխաւս ընդունելի,
Քրիստոս քենով մեզ ողորմի։
. . . . . .
Փրկէ զհոգիս ի դժոխոց,
եւ ողորմի մեղաւորիս,
Քրիստոսի փառք եւ պատիւ,
այժմ եւ յաւէտ յաւիտենից։

էջ 326.— Այլ Տաղ Աստուածածնին Կոյս Մաւրն.— *Աստուածածին կոյս երան- եալ, յիմանալեացն վերաւրհնեալ...։*

էջ 329.— Վասն խաւարման արեգա- կան եւ լուսնին։

էջ 332, *դատարկ։*

1131

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՑՑՆՈՒԹԵԱՆՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ.— 11

ԱՆԴՐԷԱՍ ՆԳԻՍԿՈՊՈՍ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×14×2·5։ էջք 10+ՅԺԴ։ Գրակ. Ա-ԺԲ, ԺԲ-ԺԶ։ Հանգամանք լաւ ա- ռաջին մասին. երկրորդը անմաքուր եւ ցե- ղակեր։ Թուղթ երկու տեսակ, առաջինը ըս- պիտակ, երկրորդը հին դեղնորակ։ Կաշե- կապ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Մագա- զաթեայ պահպանակ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ, ման երկաթագիր աւետարանի։ Ստացող Եսայի Վարդապետ, որդի տէր Աբրահամի։

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՑՑՆՈՒԹԵԱՆ

Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխա- գիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 21 տող։ Բոլորգիր վարժ։ Համա- ռօտագրութիւնք գրեթէ սովորական։

էջ 1–2, *դատարկ։*

էջ 3.— Ի տիեզերական ժողովոյն Ա եւ ի վայելուչ եւ յաստուածապատ բաղմաթիւ կոս- տանդինուպոլիս ծայտնութիւնն Յովհաննու ընկալեալ եղեւ, այլ եւ առիթ ճշմարիտ որ եղեւ եպիսկոպոսացն կեսարու։ Ձեռն ար- կար ընդունելութեամբ ի սկիզբն գրոցս աստուածաբեր արքեպիսկոպոսն Կոստանդ- նուպոլսի Թէոպիլոս։

էջ 6.— Գլուխ ծայտնութեանս զոր ե-

տես ի Պատմոս կղզին Աւետարանիչն Յոհաննէս:

էջ Ա.— Յայտնութեանն Յովհաննու Սրբոյ՝ հօրն մերոյ Անտրէի երանելոյ եպիսկոպոսի կեսարու կապադովկացւոց Հայմատօտ տեսութիւն: Ընդ մէին եւ Արեթաս եպս. մէին Խաղատի կեսարու արարին ըզՄեկնութիւնս;

էջ Մ Հէ.— Նախադրութիւնն Յովհաննու Յայտնութեանն.— *Ես Նեքսէս նուաստս ի Քրիստոս...*:

էջ ՄԶ, դատարկ:

Յիշատակագրութիւնք·—

1·— *էջ 10, նոտր չեղագիր.— Յիշայատակ է Յայտնութեանն Մեկնիչս տէր Աբրահամին եւ Յեղոգան, Գաղէբին, եւ մօրն Ղըմաքին, եւ կողակցուն Սուլքանին, եւ իւր որդոցն, ի Քս. հանգուցեալ Սահակին եւ կենդանոյն Յակոբ սարկաւագին, եւ դըստերն Մարիամին, եւ այլ նախահանգուցեալ ի Քս. բնաւին որդոց եւ դստերաց: Հանդիպօղք ի սուրբ մատենիս ասացէք Տէր ողորմի, զի ողորմութիւնն ի Տեառնէ ի ձեզ դիմիցէ: Եւ ստացօղ մատենիս զնապաստս վարդապետն, զորդի տէր Աբրահամին եւ յիշման յարժան առէք: Գրեցաւ գիրս Քվին հայկազունիս ՌՃԿՀ [= 1713]ըն, ի դեկտեմբեր ամսոն ծբին, իսկ փրկչին ՌՉԾԳին:*

Ցառնումն եղեւ գիրքիս ՌՃՄԲ [= 1703]ն, ամէն:

2·— *էջ Զ.*— *Այս ի գիրս ՌՄԻԱ [= 1772] թուին յապրիլի ԻԸ Զատիկ էր. եւ տիբացու Ամրակումս դնացի Ըատամպօլ:*

ԿԱՐՈՁԻ

Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ յաճախ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 29 տող: Նոտրագիր անհարթ: Համառօտագրութիւնք առատ:

էջ ՄԶԱ.— Վառն Փոխման Աստուածածնին, ի բաւ, եւ ընշան երեւեցաւ յերկինըս, կին մի արկեալ գիւրեաւ զարեգական, եւ գլուսինն ի ներքոյ ոտից նորա:

էջ ՄՁԲ·— Աստ իմաստասէն Սողոմոն փաղաքշական դիմօք հառաչական ձայնիւ խանդագատեալ սիրով, ասէ յերգս երգոցն ի դէմս Աստուածածնին Կուսին այսպէս· Սրտացուցեր զմեզ էոյր իմ:

էջ ՄՂԸ.— Գարոզ Եսէի ի բանն· եւ ապա երեւեցի ընշան ՈրդոյՄարդոյ·— *Նախ տեսցուք թէ զինչ է նշան...*:

էջ ՃԲ.— Նորին Գէորգեայ Վարդապետի ընկնացոյ Գարոզ Հրեշտակացն, ի բանն· Ո՛յ արար զհրեշտակս իւր յոգիս:

1132

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ·— 9

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Տեղի

ՌՄԼԹ=1790

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×12×1·5: էջք 130: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստարակ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխագիրները ընդհանրապէս կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 25 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ ոսկեզօծ եզրերով:

Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը եզրկուած կան քանիք:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1·— Մեկնութիւն երգ երգոցի հոդեխառն իմաստասիրական առն Սողոմոնին արքայի Իսրայէլի, զոր ասացեալ Տեառն Գրիգորի նեռանձնաւոր քահանայի եւ հոգե-

չնորհ վարդապետի, որդւոյ տեառն Յոսեփ-վու., սակս իւրոյ աստուածային երկիւղածութեան, եւ ընթերցասէր գոլով ցանկացաւ. այսմ տառի ազաչանօք եւ խնդրուածովք եւ մեկնել զառակս փեսայի եւ հարսինն, որ բացայայտի մեկնութեամբ ի Քս. եւ յեկեղեցի.— Հրաման քո աստուածասէր Խաղաւորութեանդ, ով տէր արքայ, բուռն եւ աւելի էր քան զկար մեր...:

էջ 11.— նրգ նրգոց որ է Սաղոմոնի.— Սաղոմոն խաղաղութիւն թարգմանի...:

Ծանօթ.— Աւելի քան մէկուկէս էջ պարապ ձգուած է, բայց պրուածքը թերի չէ: Մեծ սկզբնատառերուն տեղերը կը մընան բաց:

էջ 128.— Ցիշատակարան առյն գրոցս.— ի Նիզ թուին մերում եւ ի թաղաւորութեանս Հայոց, հարկեցայ ես Գրիգոր քահանայ ի Նարեկայ...:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1790

էջ 130.— Փառք համագոյ եւ միասնական Սրբ. Երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ ամէն:

Որ ետ զկարողութիւն ի յանդն ժամանեցուցանել զսոյն գործ. վանորոյ պատկան վարկայ ի յուշ անել զդիարդ(աբ)ութիւն իրակութեանս քէ յորմէ գաղափարէ նզեւ ստացումն սորին, ըստ որում հարկաւոր է համայնից մատենից ունել ընդ ինեւ զպարբերութիւն իմն հանդերձ բացայայտութեամբ: Վանորոյ մերս կամեցեալ ի սմին խօսել զնախագաղափարէ եւ ապա զայլոցն:

Զի զգազափարն սորին զբեցեալ էր ի քաղաքն Համիք յումեմնէ Ծակոբ անուամբ երիցուէ որ եւ ինքն խոստացեալ էր յիւրմէն յիշատակարանի ի լաւ եւ ընտիր օրինակէ Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ ի հայկազեանս տումարի ՌՃՀԶին, եւ ընկալեալ մեր կարէ ըղձէս յօրինակեցաք զաս յամի ՌՄԼԲ, եւ յունվաբի ծգին, ի հայրապետութեան ամենից Հայոց տեառն Ղուկասու սրբազան կաթուղիկոսի, եւ ի պատրիարքութեան Սրբոյ Երուսաղէմի տեառն Ծովակիմայ երջանկազարդ վարդապետին, եւ կոստանդնուպօլսոյ տեառն Զաքարիայ սքանչելագէմ ազգասէր եւ աստուածասրան բարեմնապետին:

Աղդ, որք հանդիպիք սմա, ի մաքուր մաղթանս ձեր յիշեցէք զպշխատօղս սորին, հանդերձ համայն ննջեցելովքն, եւ դուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Ցիսուսէ Տեառնէն մերմէ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս, Ամէն:

1133

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Տեղի Ութծթր=1663

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×13×3·5: էջք 242: Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. վարի մասը թացուելնէ ազդուած: Թուղթ տոհմն: Գբված՝ Միքայէլ: Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին 16 տող: էջ 1–214 բոլորգիր վարժ, 215–237 նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք սովորականն աւելի: Գունաւոր զարդագիր գլուխներու սկիզբը: Կաշեկազմ տախտակեայ դբոշմազարդ: Ստացող՝ Ստեփանոս՝ որդի Գապի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1.— Հրաժարիմք ի սատանայէ...:

Բ.— էջ 9.— Մեղեքի Սնընդեան:

Գ.— էջ 11.— Աբեղակն աբղարութեան, ալէլուիայ: Բացաւ մեզ դուռն ողորմութեան, աւրհնեալ է Տէր:...

Դ.— էջ 13.— Առաջնաճաշակ պտղոյն...:

Ե.— էջ 15.— Աստուած յերկնից հնարհեալ...:

Ջ.— էջ 17.— Քրիստոս փառաց թա-
գաւորն···:

Է.— էջ 20.— Դու լայ մեծապէն որ ի
պատուչխան···:

Ը.— էջ 23.— Գանգատ ունիմ ասել
քեզ···:— Գրիգորի է այս բանս:

Թ.— էջ 26.— Նորին Գրիգորիսի Ա-
սացեալ.— Ճնա դնալոյ վարդին եկ բոլորե-
լըն այգին···:

Ժ.— էջ 32.—

[Գովասանք Թուչնոց]:

1

Տէր ճավհանՈէս հոգով տրկար,
եպիսկոպոս յերկիր օտար,
կամիմ գովել զհաւերըն հասար,
ուրախութիւն մարդկան համար:

2

Արտօտիկն ցընորհչայր,
առաւօտուն երբ լուսանայր,
անդադար փառաբանէր
զաստուածութիւնն յերկինս որ կայր:

3

Սարեկիկն սարսափէր
զինչ ըզգերմոտ կամ գդիւահար,
որպէս գազան չարփարագարկ
իմիթ զաճէր, իմիթ խաղայր:

4

Ծիծեռնիկն գայր շինէր
զիւր հայրենի տուն եւ տաճար,
եւ ի վերայ այն տաճարին
սաղմոս կասէր զօրն անդադար:

5

Մանրիկ հաւն աւետաւոր
ձայնիւ կածէր իմիթ ցնծայր,
երթ-այր նստէր վերա վիմին,
գուշակ լինէր գարնանոյ համար:

6

Գաւգաւն զամէն գարուն կու գայ[ր],
ի իւր գլխոյն փետուր մի կայր,
զինչ Հերովդէս կամ Պիղատոս:
Ճան զանհաւատոն հաւասար:

7

Թուրթակ պարոնոց տուճն կենայր,
չքոդոյր խաթունն բոզանայր,
ինչ որ տեսոյր կու քոնքորայր,
պարոնն գայր նա տայր խապար:

8

Անձոդիկն ի վեր վազեաց
հպարտացաւ իւր միտն ի վայր,
թէ իմ փետուրս սեաւ ու սպիտակ,
ագիս Ճան զայլ հաւուց երկար:

9

[Ե]զնարօտիկ հաւն էր տըրտատ,
հետ հաւերին երթ-այր ու գայր,
որթն զամէն Ճաղէր հաւսար,
մէկ չքոդուր ճագուն համար:

10

Լըծ[է]լըծէն ի շուրջ կու գայր,
շինականերուն խրատ կու տայր,
լըծէ լըծէ կասէ[ր] ճարտար
զինչ ըզհօտաղ կամ զհօրէվար:

11

Բրւէրբրւիկն ճտվտայր,
ամէն ցուիկ զիւր ճայնն գայր,
ինձն ապրի տարին հազար,
աւաղ ընդ օտարս խիս[տ] շնայր:

12

Հաւալատան հաւն էր արդար,
ինձն ի Դաւթի սաղմոսն կայր,
զօրն յանապատըն կու կենայր,
օրինակ էր Քրիստոս արդար:

13

Ազաւնի ռոկէփետուր
Ճան զամենայն հաւերըն արդար,
ոտիս երամէ կապեն հազար,
ի շէր ու շար երթ-ան հասար:

14

Շահին բազէն էր շահարար,
զօրն ամիրաց թիւն կենայր,
նա կու քոչէր ի սարուէսար,
որսուն կաճէր տիրին համար:

15

Մեղուաֆաղիկ մեղմն էր դժար
չքոդուլ ըզմեղուն շատաձայր,
տարին բոլոր կու աշխատին
վասն մեղրի մեզի համար։

16

Ուրուր նա ուվեն էր զինչ քաքար,
մարդ չմոէր ի շենն երքայր,
առնայր գիւաւս ձագն ու գընայր,
թէ հազար մարդ յեռնեն գոռայր։

17

Խօսօղն ի քաոն ելնայր կենայր,
հետ հաւերուն ի շարուէշար,
երբ հրեշտակի ձայնն լսեր
ծարիուց կու տայր ու կըռկըռայր։

18

Բաւն ի արօտ երքայր ու գայր,
զինչ անասուն կամ ըզոխչար,
խարտոց ուներ զինչ դանկրար,
գողն որ գայր նա տայր խապար։

19

Կըռընկկներաց երամէ յերկար,
բարձրանալով երթան ի շար,
նոքա ձեռնեն հետ մէկ մէկի,
չարկամ ուներն կենայ բետա։

20

Սուղուլ բազէն կու բարձրանայր,
զինքն տեսներ ի ջուրն ի վայր,
իջնայր ի ջուրն կու խեղդուէր,
գիտեր թէ հաւք էր կռուարար։

21

Կռակռիկն կու ցնծայր,
հագեր կապուտ կու պարծենայր,
թէ զայտ հաւերեդ որ գովեցիր
բան գիմ փետուր մէկ մի չկայր։

ԺԱ.— էջ 36.— [Շարականն].— Թագաւորն բոլորից պարածածկեալ...։

ԺԲ.— էջ 44.— Ընդ Աբելի պատարագին, ի հոտ անուշ քեզ ընծային...։

Ցանօթ.— Ստորին լուսանցքին չեզապիր. «Ներսէսի Շնորհալւոյ ի Ցն. Որդի պրոցն»։

ԺԳ.— էջ 51.— Տեսիլ Սբ. Աստուածածնին.— Խորհեցաւ ամենասրտուէն Աստուածածինն Մարիամ, երթալ ի լեառն Զիթենեաց կալ աղօթս...։

ԺԴ.— էջ 82.— Գիբս խրատ Ած. իւր բերանովն ասաց թէ ճանապարհ ունի, եւ դարձնալ, բերանով իմով վկայեցի, թէ ուր եսն եմ անդ եւ պաշտօնեայն իմ եղիցի.— Ասացէք մեղաւորք եւ մահկանացուք...։

ԺԵ.— էջ 105.— [Սկիզբը աւրուած է] ...դու իմաստութեամբ միտ դիր եւ խորհրդեամբ փորձեայ...։

ԺԶ.— էջ 119.— Վասն Արրնեղոգացն.— Զի ամ. ոք որ արբենայ սպանանէ...։

ԺԷ.— էջ 123.— Ճառակս սուտ վկայից.— Իննեորդ կանոն գրեմք վասն այնոցիկ...։

ԺԸ.— էջ 125.— Ապաշխարեցէք զի մերձեալ է յարքայութիւնն Աստուծոյ.— Իսկ յետ մեղանչելոյն պարտ է դառնալ ի չար ճանապարհէ մեղացն եւ ապաշխարել...։

ԺԹ.— էջ 129.— Նարին Աստուածածանին վասն Պահոց.— Տես յորժամ պահէք ըրն ճխուս...։

Ի.— էջ 131.— Եւ պարտ է ամ. քրիստոնէից զայս բանս յաւուրն գ անգամ աղօթել...։

ԻԱ.— էջ 138.— Սահակա Վասն Ողորմութեան.— Ողորմութիւն արարէք աղքատաց եւ կարօտեալոց...։

ԻԲ.— էջ 144.— Տեսիլ Պօղոսի Միայնակեցին.— Եւ եղեւ բան Տեառն առ ես եւ ասէ. Ասա ժողովրդեանդ...։

ԻԳ.— էջ 152.— Մխիթարի Ասացեալ.—Մահ ծերոց եւ հանգիստ աղքատաց...։

ԻԴ.— էջ 156.— Ի նոյն կիրակէին դարձնալ Քարոզ Վասն Զղջման եւ խոստովանութեան, ի դէմս անառակ որքոյն: Առն միոջ էին Բ որդիք, ասէ կրտսերն ցհայրն. Տուր ինձ բաժին չըընչիցդ: Եւ նա բաժանեաց նոցա զնոցա գկեանսն, Եւայլն.— Դէմք առակիս առ ամենակալ բնութիւն արարչին հայ...։

ԻԵ.— էջ 182.— Ճառագս Խոստովա-

նուքեան·— *Վասն զի չորս եւ գլուխ գրեմք յարագս խոստովանութեան···։*

ԻԶ·— էջ 186·— Ցաղագս Պահոց·— *Զի պահքն սուրբ եւ անարատ պարտ է պահել քրիստոնէին···։*

ԻԷ·— էջ 190·— Ցաղակս յիշումնցնատուց եւ չար աղանդաւորաց·— *Ցիչումնցնատուն զևած· ··· բարկացուցանէ···։*

ԻԸ·— էջ 194·— Նրանիղայն Ցոհաննու Ոսկէբերանին ասացեալ յաւուր Բարեկենդանի···։

ԻԹ·— էջ 211·—

Խոզ ի դեղ մարդոյ

Արդ խոզըն դեղ ամէն ցաւի,
[այրուած է թացութենէ]
պիտանի *ի* [էսան] ցեղ դեղ ցաւի,
եւ ի սուրբ կերակուր հրիտոնէի:

Ատամն է դեղ ցից հանդերձի,
եւ պիտանի ջղաձկոյի,
եւ աղացեալ ընդ շաքարի,
դեղ է աչաց կուրացածի:

Ընւ եղն է դեղ շօղախ ճիի,
արիւնն դեղ է զօղուռնի,
իսկ միսն դեղ է ջերմոտի,
բացախով եփեալ, դեղ համոտի:

Գօճամօր միսն գինով եփի,
դեղ է ցաւոց արիւնքերի,
մազն ոչխարաց քիքեռնացաւի,
ի պիտանի ճիքապացի·

Դեղ մօրուաց մազաթափի,
եւ ցաւոց գլխոյ խոցի,
այլ երբ այրեն մազն խոցի,
Ծուխն ոչ ձգեղեղ մեղրաճանճի:

Ճրագուն ծեծեալ ընդ սխտորի,
դեղ է սարուսին մրսած մարդոյ,
այլ եւ մուրայաց մազակնրի,
եւ մազ քունցէ հոսակ մարդի:

Խոզին ճայնէն փեղն փախչի,
եւ պատերազմն խափանի·
միսն եփած դեղ բաղցածի,
այսքան բանեաց քուրքն զրկի:

Ջերիկամունքն վարազ խոզի,
բար կայ որ դեղ է ամէն ցաւի,
զարիւն խոզի տաք տաք խմի,
մարդ ի վարամ ցաւուն բժշկի:

Խոզին լեղին դեղ է ցաւի,
շան կատաղած մարդ բռնածի·
փետէ զմազ գլխոյ մարդի,
զլեղին այն տեղն ած բժշկի:

Դարձեալ ասեմ [վասն] պօղմի,
որ մարդ խրխզայ ամկարծակի,
շան փիին խառնեն ի կաթ խոզի,
բանի ի կուլն դեղ է պօղմի:

Դարձեալ բեզ դեղ տամ պիտանի,
երբ աչք մարդոյ վատատեսի,
ջերիկամանց ճրագուն խոզի
հալեալ բանի աչք բժշկի:

Ջերիկամանց ճրագուն խոզի
հաւի թեւով բանի պիտի,
արտեւանունք աչաց մարդկան
լուսաւորեալ պայծառացոցի:

էջ 214·— Պատասխանի տանկաց· արդ խոզն ուտելիք բազում պատճառաց·— *Նախ եւ ուտելիք զմեան խոզից···։*

լ·— էջ 215·— Այս այն քառքն է, որ յերկնից ինջեալ է ի Գեռանգստան ճշմարիտ է·— *Քանզի վասն մեղաց ձերոց զատեալ ըզձեզ···։*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·— 1663

էջ 237, *նոտրագիր*·— *Զատացօղ սուրբ պրոցս զմեղապարտս զմտեփանոս? եւ զծնօղս իւր Գաւին, Մարիամ, եւ զամ· արեան մերձաւորս նորա զկենդանիս եւ զհանգուցեալսն առ Քրիստոս։ Ընդ նոցին զմիքայէլ զրչիւ։ Եւ Քէ զմեզ յիշէք սրտի մտօք եւ զուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ։ Ի Քուակահաւ-Քեանս Հայոց Ռաձիի գրվեցաւ, օգոստոսի առումն, որ է աւրհնեալ։*

Ցամօք·— *Ստացողին եւ իր ծնողաց անուններըն ընդուած են եւ վրան ուրիշներ գրուած՝ բոլորիվր։ Առաջին անունը հաւծ-ուարրնքեռնէլի էր։ Ետպայեան կարդացած է զմեզիզն։*

էջ 238–242, մեծ մասը դատարկ։ Կան խառնափնթոր դրուածքներ։ Կ'առնենք հետևյալը։

էջ 238, նոտրագիր.— Թվին ՌՃՁԸ [= 1739), յունվարի ը օրն չորեքշաբաթ, լուսի ի չաբաթ, որ լուսինն խաւարեցաւ։ Տէր Աստ. վերջն բարի արասցէ, ամէն։ Որ Աստուծով դիր բացիք լաւ ասաց։

1134

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՑՏՆՈՒԹԵԱՆՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ.— 12

ԱՆԴՐԷԱՍ ԽԱՉԵՑՈՓՈՑ

Իզմիր 1822

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×15×2·5։ Էջք 206։ Համամանք չատ լաւ։ Թուղթ կապտորակ։ Գրբիչ եւ Ստացող՝ Յովհաննէս Քահանայ։ Գրուածքին՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 19 տող։ Նոտր չեզաղիր։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։ Կազմ կիսակաշկի խաւաքարտեայ անարուեստ։

ՅԱԿԱՌ.—

Գրեցաւ Մեկնութիւն Տեսլեան Յոհաննու Աւետարանչի Աստուածաբանի եւ սիրելոյն Քհսուսի, ի Թուին Հայոց ՌՃՁ [= 1657], ի թագաւորութեանն Պարսից փոքր Շահաբասի։

Ի հայրապետութեան լուսանկար Սըրբոյ եւ Մեծի Աթոռոյն էջմիածնի, երբոյս երանեալ տեառն տեառն Յակոբու սրբատնաւսրբ կաթողիկոսի ամ. Հայոց, որ է Ջուղայեցի։

Ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ եւ երջանկի։

Աչխատասիրութեամբ եւ ջանիւք, նորոգ ընդօրինակեալ ի ձեռն իմ, յոգնամեղ, Քհսուսի Քրիստոսի ծառայ տէր Յովհաննու մեղսամած ապարժան քահանայիս, որ եմ անարժան սպասաւոր եւ աւետչածու Սր. Աստեփաննոս եկեղեցւոյն Իմմիւռնոյ, ի վայելս անձին իմոյ։

Ցամի 1822, մարտի 1։

Ծանօթ.— Յաջորդ էջին վրայ նկար Ս. Աստուածածնի հանդերձ Ցս. մանուկով, պծուած տարբեր թուղթի վրայ եւ փակցուած։

Էջ 1.— Ի տիեզերական ժողովոյն կամրս որ եղեւ Աստուածապահ էպոսքի կոստանդնուպօլիս, ցայտնութիւնս Յովհաննու ընկալեալ եղեւ։ Այլ եւ սորին բննութիւնն որ եղեւ յեպիսկոպոսացն կեսարու։ Զեռնարկ արար ընդունելութեան ի սկիզբն գրոյս աստուածաշունչ արբեպիսկոպոսն կոստանդնուպօլսի Մէտալիոս կամօք հանուր ժողովոյն զայս բանիս.— Գիրքս այս Յայտնութեանս Յոհաննու պատուեցաւ ի մէնչ ...։

Էջ 5.— Ի ցայտնութիւն Յովհաննու սրբոյ հօր մերոյ Անդրէի, երանելոյ եպիսկոպոսի կեսարիոյ Կապադովկեցւոց, համառօտ տեսութիւն, ընդ սիրի եւ Արեթաս եպիսկոպոս սիրի Քաղաքի.— Յաստուածաշնչին խորհրդական բանիցս անհասութիւն ոչ հայելով ...։

Էջ 12.— Նկար Յովհաննէս Աւետարանչի։

Էջ 13.— Ցայտնութիւն Սրբոյն Յովհաննու Աստուածաբան Աւետարանչին։ Ճառ Առաջին։ Գլուխ Ա.։

Էջ 199.— Ցիչատակ տարիս գտողի տեառն Ներսեսի գերահռչակ վարդապետի, զոր գտեալ ի մեծն Անտիոք, գրեաց զաս ի լուսաւորութիւն հոգւոց.— Ես Ներսէս, նըւաստ ի Քրիստոս, եւ տարտամս յոտնամնասիրաց ...։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1822

Էջ 205.— Փառք պատիւ եւ երկրպա-

դուքիւն երանձնեայ տէրութեանն եւ մի-ասնական ամենասուրբ երրորդութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որոյ նախախնամութեամբն պաղափարեցաւ լուսաբան եւ հոլիկնցոյց վիրքս Յովհաննու Ցայտնութեան, յամի փրկութեան մերոյ 1822, եւ ի թուին Հայոց ՀՒ, ձեռամբ Յովհաննու անուամբ եւեթ մեղաւոյս ասպրդիւն քահանայի Իմխուռնցւոյ։ Վասնորոյ յերեսս անկեալ մաղթեմք ի վայելողացդ յիշել արժանաւոր հայցուածովք։ Ցիչեալ լինիցէ ի բարեխնամ մերս փրկողի երջանիկ ձայնէ կոչման արդարոց, որում փառք յանդրաւ յաւիտեանս, ամէն։

Իսկ արդ որք օգտիք ի սմանէ, կարդալով, կամ օրինակելով, խանդաղաթք դիմաց երեսս ի հող եդեալ աղաչեմ ի ձէնջ անմեղադիր լինել ինձ նուաստիս, թէ վասն սխալանացն, եւ թէ խօշորութեան եւ մանրութեան գրոյն, եւ թէ ի կողմանէ չէշտին, րութին, ստորակէտին, վերջակէտին, եւ ենթամնայիկն, եւ այլոց բոլոր պակասութեանցն։ Վասնզի անտեղեակ գոլոյս իմ արհեստի քերականութեան, եւ այլոց սրբոց պիտութեանց։

Այլ եւ զհոգեւոր եւ զմարմնաւոր հարցաղաքն մեր, տէր Յովհաննու Միրզայեան Վանանդեցւոյ վարժապետին Զմիւռնոյ։ Նաեւ հանդուցեալ տէր Գալուստ քահանային, որ էր վարժապետին իմոյ Զմիւռնոյ։ զի տեղեակ գոլոյս արհեստի քերականութեան, եւ այլ սուբր պիտութեանց։ Տէր զհոգիս լուսաւորեսցէ։ եւ իմ հօր նզրայր տէր Եղիայ քահանային, եւ իմայնոցն ննջեցեալսն Տէր լուսաւորեսցէ զհոգիսն, ի լոյս երեսաց իւոց հանդուսցէ։

Աղաչեմ յիշել ի Տէր, եւ մխով բանիւ ասել Ցս։ Աե։ արժանեսցէ գնոսա ի մեղաց կապանաց եւ ի բանադրութենէ մեղանչական բնութեանց եւ ի յանիծից դատապարտութեանց։ եւ Ցս։ Աե։ զձեզ արժանեսցէ յամ։ հոգեկան եւ մարմնական մեղացն, Ամէն։

1135

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ.— 1

(Թիւրքիոէ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 20×13։ էջք 54։ Հանգամանք բաւարար· ակիրբը եւ վերջը պակասաւոր։ Թուղթ հասարակ։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 26 տող։ Նոտք չեզուկիր։ Կողք թղթեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Ս.— Սբ· աւազանեան մկրտել օրէսք՝ ամենասուբր երրորդութիւնեայ էվլաւո օլսուն մաղսիմլէրը՝ ենի տիւէ չըքըսլ կիւզէլ ոէօյլէյիչէ պաչլամայէրինտէ՝ Ալլահը սեվդէն աթալէրէ նէո տիր փառը օլսուն պօրճլարը քի եօյլէ էտասընայ զայրէք խոչէր։

ձ.— Իւք էվվէլ մալիւմ օլուենայ ալյահանի փեղերլէրէ վէ վալիդէյնէ քի···։

էջ 19.— Գլուխ Ա.— Ս.— եղբայր, ինանս քէնտի սալըն պիմմէ վէ նէյլիսիյինի քանըմամ վաճիպ մի՞։

ձ.— Լայըմտըր· պիրայ քէնտինի քանըմայան եա անքանտըր եա անդադայ։

էջ 22.— Գլուխ Գ.— Ս.— Քրիստօնեայ եղբայրլէրին նշանը նէ՞ տիր։

ձ.— Սբ· Խաչ տըր։

էջ 24.— Գլուխ Դ.— Ս.— Նիհաթի ինանիյէ նէ՞ տիր։

էջ 54.— Գլուխ Ը.— Ս.— Թահրմը պիթիրիր սուքրատէն քալճաղըմըդ տէմէկ իստէրմի։

1136

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×15×5·5 *էջ*, 550: *Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ: Գրիչք՝ Գրիգորը Վարդապետ, Սարգիս կրօնաւոր եւ Նորտունկ Դպիր: Թուղթ հաստաբակ, ոչ միատեսակ: Գրութիւն այլազան.* էջ 5–52, 77–110, 173–194, 217–224, 415–516, *երկսիւն.* էջ 53–73, 111–169, 195–216, 225–414, 517–546 *միասիւն: Կարմրագիծ զարդագիրը եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր քարոզի սկիզբը: Կարմրագիծ զարդագիրը, լուսանցազարդ եւ դիմապարզ,* էջ 3, 229, 473: *Կազմեցեալ տախտակեայ դրոյմազարդ, հնամաշ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, *պրչակագոյն եւայլն:*

Ա.— էջ 3.— Քարոզ ի բաւ Սուրմանի որ ասէ· Զի որք սրբութեամբ պահեն զարքունիւն սրբեցին.— *Մեծն ի դիրք աստուածային զԱծ· արդար դատաւոր քարոզեն ...:*

Բ.— էջ 23*բ*.— Քարոզ ի բաւ Աւետարանին որ ասէ· Օն, արիք գնացարուք առ տի·— *Հրամայէ մարդարէն Միքիայ, Արի եւ դնայ աստի, դի աստ ոչ գոյ քեզ հանդիստ ...:*

Գ.— էջ 40*ա*.— Խրատ շահաւէտ·— *Թէ կուգես որ ի մեղաց ազատիս, յառաջն ի մեղաց պատճառէն հեռու կացիր ...:*

Դ.— էջ 41*ա*.— Քարոզ ի բաւն որ ասէ· Եւ հրամայեաց Դաւիթ թվել զծովռվուրդն.— *Եւ դի նահապետքն յերկար ապրէին ...:*

Դ.— էջ 48*ա*.— Ցաղագս այնոցիկ որք ամուսնանան· Վասն ազգակցութեան թէ որպէս է·— *Գիտելի է, դի կանոն է այնոցիկ ...:*

Ե.— էջ 53, *նոտրագիր, միասիւն, մասն Պատմութեան Մեծին Աղէքսանդրի.*— Արիստոտէլիս՝ թագաւորիդ Աղէքսանդրու խնդալ.— *Տարակուսեալ եմ յոյժ ի խնդիր ...:*

Ը.— էջ 71.— *Որք լսէք զաղիողորմ բարառնութիւնս, զայրմարդ սորայ դնաչատուր կեչառեցիս յիշեցէք ի Քրիստոս:*

էջ 74–76, *դատարկ:*

Զ.— էջ 77*ա*.— Ցաղագս շնութեան և պոռնկութեան.— *Քրիստոնեայ մի անկցի յախտ շնութեան ...:*

Է. 79*ա*.— Ցաղագս գողոց.— *Եւթնեբորդ գրեմք կանոնական բան յաղագս գողութեան ...:*

Ը.— էջ 100*բ*.— Վասն թէ ֆաճի եմ հերձուածողի:

Ը.— էջ 108*ա*.— Եթէ ազգակաճիք ամուսնացին զի՞նչ արասցուք:

Թ.— էջ 111.— Քարոզ Վասն Ապաշխարութեան ...:

Ժ.— էջ 121.— Քարոզ Վասն երից Մանկացն ...:

ԺԱ.— էջ 134.— Քարոզ ի Բաւն Ցունաննու որ ասէ. Ահայ երեք աւուրք եմ, եւ այլ ոչ իւս իցէ Նինվէ·— *Զի Նինվէ էր քաղաք մեծ յԱստուածատեաց ...:*

ԺԲ.— էջ 146.— Քարոզ Գրիգորի հռուիծի ֆայ հեռետորի եւ անյագ փիլիսոփայի, ի բաւն, Վասն աղ օրինելոյ, եւ վասն ընծայից եւ պատարագաց· Գաստուեայ գՏէր ի բոյոց արդար վաստակոց ...:

էջ 152, *դատարկ:*

ԺԳ.— էջ 153.— Կիրակոս Վարդապետի ասացեալ է խրատ ընթերցողական աշխարհաց, զոր գրով առաքէր, ուր եւ կաբէր, զմերձաւորսն բանիւ, եւ զհեռաւորսն գրով, որպէս սովորութիւն է սրբոց արուեց աստուածացելոց.— *ՑԱստուածոյ ամենակալէն աւերհնութիւն եւ պահպանութիւն, եւ ի նուաստ կիրակոս Վարդապետէ աղօթք եւ*

Ծանօթ.— *Գաստուեքիանը գրուած է սեւագիղով, իսկ կաֆաններբը կարմիրով, որոնց բնագիրը համընթաց է Ս. Ց. Թ.* 473 *ձեռագրին.*— Հմմտ. *Սիոն*, 1953, էջ 163:

Ցիշատակագրութիւն.— *էջ* 71.— *Որք լսէք զաղիողորմ բարառնութիւնս, զայրմարդ սորայ դնաչատուր կեչառեցիս յիշեցէք ի Քրիստոս:*

էջ 74–76, *դատարկ:*

Զ.— էջ 77*ա*.— Ցաղագս շնութեան և պոռնկութեան.— *Քրիստոնեայ մի անկցի յախտ շնութեան ...:*

Է. 79*ա*.— Ցաղագս գողոց.— *Եւթնեբորդ գրեմք կանոնական բան յաղագս գողութեան ...:*

Ը.— էջ 100*բ*.— Վասն թէ ֆաճի եմ հերձուածողի:

Ը.— էջ 108*ա*.— Եթէ ազգակաճիք ամուսնացին զի՞նչ արասցուք:

Թ.— էջ 111.— Քարոզ Վասն Ապաշխարութեան ...:

Ժ.— էջ 121.— Քարոզ Վասն երից Մանկացն ...:

ԺԱ.— էջ 134.— Քարոզ ի Բաւն Ցունաննու որ ասէ. Ահայ երեք աւուրք եմ, եւ այլ ոչ իւս իցէ Նինվէ·— *Զի Նինվէ էր քաղաք մեծ յԱստուածատեաց ...:*

ԺԲ.— էջ 146.— Քարոզ Գրիգորի հռուիծի ֆայ հեռետորի եւ անյագ փիլիսոփայի, ի բաւն, Վասն աղ օրինելոյ, եւ վասն ընծայից եւ պատարագաց· Գաստուեայ գՏէր ի բոյոց արդար վաստակոց ...:

էջ 152, *դատարկ:*

ԺԳ.— էջ 153.— Կիրակոս Վարդապետի ասացեալ է խրատ ընթերցողական աշխարհաց, զոր գրով առաքէր, ուր եւ կաբէր, զմերձաւորսն բանիւ, եւ զհեռաւորսն գրով, որպէս սովորութիւն է սրբոց արուեց աստուածացելոց.— *ՑԱստուածոյ ամենակալէն աւերհնութիւն եւ պահպանութիւն, եւ ի նուաստ կիրակոս Վարդապետէ աղօթք եւ*

աւրհնութիւնք, ընթհանուր ամ· հաւատացելոցդ ի Քրիստոս . . . :

ԺԴ .— էջ 165 *.— Այս է կազօրութիւն յորժամ սեղան միայն օրհնեն, զոր չրջեցուցանեն, կամ ի նոյն տաճարն կատարէ առանց տաճարին օրհնութեան :*

էջ 170–172, *դատարկ :*

ԺԵ .— էջ 173*ա .—* կարգ Օրհնութեան Մոնոզոնի, ըստ Հռովմայեցոց եկեղեցոյն սովորութեան· *.— ԵՔԷ ոչ է կլերիկոս նախ աւեն զաղօթս կլերիկոսի հերակտրութեանն . . . :*

էջ 176, *դատարկ :*

ԺԶ .— էջ 177*ա .—* Սրբոյն Թաթէոսի Խրատու յորժամ առաջնորդ կարգեաց իւրոյ Ուխտին զԹովմաս· *.— Որդեակ իմ Թովմաս . . . :*

*ԺԷ .—*էջ 182 *.—* Ցաղագս բարէբաստիկ իմաստութեանն, եւ ոգէշահիճ կենցաղավարութեան, խրատիճ առ կրօնաւորսն, և միանգամայն առ ամ· հաւատացեալսն Քրիստոսի· *.— Գայծառ եւ արփիափայլ արեգականին ճառագայթք ի ծագելն իւրում բազմապայլել տեսանելեացս զիւր պատուական գոյացութիւնն . . . :*

ԺԸ .— էջ 185*ր .—* Խրատ մեծին հօրն Մակարայ· *.— Հայրն Մակար դրէ ամ· սիրելի որդոց իւրոց . . . :*

ԺԹ .— էջ 188*ա .—* ի Թխտոյն Մովսէսի առ Ամոն, բան Խրատու· *.— Երկիւղն Աստուծոյ մերժէ զչարութիւնն . . . :*

Ի .— էջ 189*ա .—* Ցաղագս պատուիրանապահութեան միաշարաթիճ, որ է կիրակի· *.— Սիրելիք մեր, պարտ է զգուշանալ վասն խորհրդոյ միաշաբաթին . . . :*

ԻԱ .— էջ 191*ա .—* Խրատ վանականաց միաձածց, ճռհանու Մանդակունեցւոյ, առարողի աղօթից գիշերային աղօթից ժամուն· *.— Արդ են վանա[կա]նք որ գիտեն ըստ խորհուրդ մտաց իւրեանց . . . :*

ԻԲ .— էջ 195 *.—* Ցիշատակ Սրբոց Հայրապետացն, որք ժողովեցան ի կոստանդնուպոլիս ընդդէմ հոգեմարտին Մակեդոնի· կիւրեղ Երուսաղէմի, Գրիգոր Աստուածաբանի, Գրիգոր Նիւսացւոյ, Բարսեղ սեաճաչելագործի, երանելին Երուանդ, եւ Սուրբն Եպիփան, Նպղիան, Մելիտոս Անտիոքացին, Պռոկղոս, Յաճանես, եւ Սուրբն Ճռհանէս, եւ այլ մեծամեծ եպիսկոպոսունք :

Եւ երանելի սուրբ վարդապետին Պօղոսի իմաստասիրի Տարսոնոյ· ասացեալ ընդդէմ ժողովոյն Դաղկեդոնի· *.— Աստուածային եւ մեծ առաքեալն Պօղոս զրէ առ կորնթացիսն ասելով· Զիմաստութիւն խօսիմ ընդ կատարեալսդ . . . .— Հմմտ· Քիւ 858, կԳ :*

ԻԳ .— էջ 210 *.—* Այս եռ ուխտատեղիքն որ հաւաքեալ կան սրբոց մարմին ի կոստանդնուպոլիսն· *.— Առաջին փառաւոր եւ մեծ յեկեղեցին Այիա Սոֆիայ . . . :*

ԻԴ .— էջ 214 *.—* Ցայս է խրատ մագաղաթի· *.—* Ցառաջ ընտրեն զայս ինչ մորթ զտան ուշեմին, զորթ-ուեմին, զջերամին, զվայրի ոչխարեմին, զլապաստակին, զձկունրդ· այս է համարէ մորթի մագաղաթին :

Զկիրճն մաղեն յրստակ և ի բարէն հանեն յաման լնուն, ապա զջուրն ի վերայ լըճուն զինչ փոշէջուր· ապայ գիտացիր, թէ մորթն մեծայմեծ է, բիչ մի քանձր արայ, ապայ թէ մանր է նուսր արայ : Ջմորթն ի ջուր դիր եւ լուայ ապտեն, եւ ի կիրճ ձգէ որ մնայ մինչ որ զմազն տայ : Ցայնժամ առ րզմազն այլուի լուայ· եւ նոր զայն կիրն փոխեն եւ ձգեն ի ներս : Եւ բիչ ոխտ մի այլ պահեն եւ այլուի փոխեն : Ջմեծ մորթն լըճուայ ի կրէն եւ զգալուն ծիրտն լաւ նուսրր ջուր արայ եւ ձգէ ի ներս բ աւր կամ գ եւ հան յանդից եւ լաւ լուայ, եւ այլ կրկին նոր ջուր արայ եւ ձգէ ի ներս, զայն ապտերըն փոխէ : Եւ յետ այսորիկ զամէն մորթ ի կրէն հան լուայ ջրով, եւ չախրէ պինդ, եւ բերէ յերկու դիմաց լաւ յրստակ, որ ջուր չի մնայ ի ներս : Ապայ թող որ չորանայ : Ցայնժամ զմոյ դեհն բերէ զալամբրաշ դանկով եւ լաֆարթէ լաւ յստակ : Ապայ գիտեն թէ հազար կու աշխատին· մուշտակի մորթ է կամ շորամշ, որ զարուեստ բն է չի գիտեն :

Ցետ այս ամ· աշխատաճացս առ ձւի իսպիտակուցն զջուրն լից ի բրեղէնն, կամ զսպիտակ կտաւատի հատն լաւ յիստակէ եւ ջուր լից ի վերայ մինչեւ յդ աւրն այն ամէն հէնց դառնայ զինչ գմեղոր ծոր, այսու նաշատեղ :

Ու յետ այսորիկ պնդէ գմորթն ի վերայ չարխին, եւ յրստակ շորով տուր զնաշատէն· ապայ ի վերհուէն ի վէր բերչով առ

գնաշաստէն կարգով շուտ ար չարաճայ ընշաստին: Ապայ փաշկուլովն կրէ գինչ որ գրուխտն կու կրես, ապայ դիր յարեան որ չարաճայ: Ապայ այլ ի նաշաստած երեան մի հասնիլ· զամ· ջանս մազու յերեան արայ:

Դարձեալ դեղ մագաղաթի որ լաւ դիր առնու, եւ գրեալն ամբողջ մնայ: Ջսպլիտակադեղն եւ զգալի խիժն, եւ զձկան սոսինձն, զձկան սոսինձն եւ զգալի խիժն թըրջէ եւ ի միասին տրորէ, եւ զսպիտակադեղն ի ներս խառնէ, եւ լիցի լաւ սերտ բամբկի մսակ, եւ որպէս գկիր ի վերայ մագաղաթի երեսին մսէ միանգամ, եւ թող որ ցամքի և գրէ միմ միմ երես:

էջ 215.— *Ցաղագս մերոյ Առաքելոյ Արտաշէսի: Ի Մովսէս Խորենացւոյ Պատմութենէ պրոց:*

Իե.— էջ 217*ա*.— Խրատ խիկարա դպրապետի, արքայի Ասորեստանի, իմաստուն եւ խոհեմ ճարտարապետի, առ Նադան էեռորդի, զոր պարտ է ամ· մարդու···:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ.— 5

Իջ.— էջ 225–264 *բոլորգիր*, 265–280 *նոտրագիր*, 281–371 *բոլորգիր*, 372–414 *նոտրագիր*, *մխասիւն*, *կաֆաներըը կարմիր-բաղեղով:*

էջ 225.— Նախադրութիւն շարագրութեանց գրոցս Աշխարհակալին:

էջ 229.— Պատմութիւն մեծ աշխարհակալին Աղէքսանդրու Մակեդոնացոյ, կեանք վարուց բազութեանն եւ գործք պրիականք, նաեւ վաղճան ճշմարիտ.— *Ի մաստունք եգիպատացւոց՝ երկրի եւ ծովու չափու հասել, զերկնի աստեղս թըւեալ···:*

Ծանօթ·— *Աղէքսանդրի պատմութեան վերջին մասը կազմի ժամանակ սխալ տեղ դրուած է, տես վերեւ թիւ ե, էջ* 53:

Իխ.— էջ 415*ա*, *նոտրագիր*.— Նորին Գարդ վասն պաշտման պատուհասի, ի բանն Ցովելեայ· Փող հարէք ի Սիոն, սրբեցէք պահս, բարոգեցէք պաղատանս, ժողովեցէք գծերս եւ զտղայս եւ զայլն.— *փոփոխական է մարդոյս բնութիւնն, երբեմն ի չարն, երբեմն ի բարին···:*

Իլ.— էջ 429*բ*.— կանոնիք սբ· հայրապետացն· ժողովածու ի միջոյ կանոնացն Սրբոց Հարցն.— *Իջ.— Պատուէ ի ժողովրդոց, երիցանց քահանայից այս է սահմանեալ կանոնական օրէնքն···:*

Իթ.— էջ 433*բ*.— Կանոնիք Սրբոյն Նեռաէսի կայեցոյն յԸնքհանրականէն, վասն կրօնաւորաց.— *Եւ արդ առաջին ընդ գնաչարխարհիկսդ վարուք եւ քաղաքավարութեամբ խօսեացուք առ կրօնաւորսդ···:*

Ծանօթ·— *Ընդհանրական Թուղթին սկիզբի մասը կը պակսի աւելի վարը, հատած է, էջ* 487:

էջ 443*ա*.— Ցաղագս գողոց:

Լ.— էջ 447*բ*.— Տեառն Ներսէսի աւազեալ առ Առաջնորդս Սբ· Ոլխտից վանքս կաձաց.— *Փոքր ինչ եւ առաջնորդացդ ի յերկինս հանապարհորդելոցն···:*

ԼԱ.— էջ 452*ա*.— Տեառն Ներսէսի աւազեալ առ Առաջնորդս Եկեղեցոյ, որ կոչին եպիսկոպոսք եւ բահանայք ըստ աշխարհի:

ԼԲ.— էջ 466*բ*.— Տեառն Ներսէսի աւազեալ առ իշխանսդ որ ըստ աշխարհի:

էջ 470–472, *դատարկ, գծմծուած:*

ԼԴ.— էջ 473*ա*.— Նուաստ վարդապետէ ճահանիսէ երզնկացոյ, խրատ հասարակաց էրիստանէից, բահանայից եւ ժողովրդոց, ի կանոնական սահմանաց առաքելոց սրբոց, հայրապետաց և վարդապետաց, եւ սուրբ հօրն մերոյ վարդան վարդապետի, որ յամենայնէ ժողովեցի եւ գրեցի.— *Ամենաւսւբ թագաւորին մերոյ Քրիստոսի, եւ բարեբար Փրկչին հաւատարիմ ծառայք···:*

էջ 481*ա*.— Ցաղագս զտղայսն սնուցանելոյ:

էջ 484, *դատարկ, գծմծուած:*

ԼԴ.— էջ 485*ա*.— Վասն Ամուսնութեան կարգաց:

Լե.— էջ 487*ա*.— Թուխք Ընքհանրական Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի առ համարւբէն համայսեռից ազինս որոց տեսչութիւն հաւատացաւ ի Տեառնէ.— *Ներսէս ծառայ Աստուծոյ եւ ողորմութեամբ նորին կաթողիկոս Հայոց···:*

էջ 505, *դատարկ գրեթէ:*

ԼԶ.— էջ 506*ա*.— Երաւելոյն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին հրամտ կրաւաւտրաց անպատուականաց եւ վանականաց եւ միաձամց հարց.— *Ամ· որ ոչ հրաժարեա-*

ցան յաչխարհէս...— Հմմտ· Ծաճախաս-պատում, Վենետիկ, 1838, էջ 206:

Էջ 510բ.— Վարք Սբ· Հարանցն, զարմանալի:

Էջ 517·— Այրն առաջին ղեկ տղայ, հանէ յիմաստն զերակայ... ...սիրոյ ի բաց լեր աչխարհիս, եւ յԱստուծոյ սէրն վառիս:

Էջ 521·— Տաղ Մարգարէից, վարդապետաց, եւ ամ· Հայրապետաց·— Սիրով ընտրեցեր զմարգարէան քո...— Սիմէոն ...:

Էջ 522·— Տաղ Կոփայիճ վերայ ոդր եւ կոծ·—

Ինքն հարիւր Հայոց Թվին,
եւ ԻԴ յաւելորդին,
ի յաստմանէ մեղաց չարքն,
միարնեցան այն տաճկնին:

Թաթարն երեկ ի վրայ կաֆին,
գլխերն ամէնն կտրեցին,
կռիւ տուին ի հետ քաղքին,
եւ չատ արիւն յերկիր հեղին:
. . . . . .
Ոյ գիս յիչէ պահ մի բանին,
գԼարիսկ Ներսէան ի սեղանին,
բոլոր արտիւ գՏէր ողորմին,
իւր ասողին մեղք չյիչուին:

Ինձ մեղք մի դնէք ամենեւին,
ի յիմ մտացս այսոք ելին,
գեղջուկ բաներս անպէտք էին,
ձեզ պահապան աղ հոմանին,,

— Հմմտ· Սիոն, 1946, էջ 163· որուն վրայ տեղտեղ մանր սրբագրութիւններ կրնան կատարուիլ այս ձեռագրին միջոցաւ· Հակառակ անոր որ ներկայս ալ իր կարգին ունի չատ մը սխալներ եւ թերագրներ:

Էջ 525·— Տաղ եւ գովասանութիւն Սեփաստացի Ստեփանոս եպիսկոպոսին·—

Ահայ զգովքն ասեմ գտէր Ստեփաննոսին,
թագաւոր նստէր նայ ի մէջ Սիւսատ քաղաքին:
Նկին առւսերօք, զվանքն պատեցին,
որպէս ի հնոյ հրէայք գՏէրն խաչեցին:
Դաշ եդեալ չարին գառւրն քաշեցին·
ասէ· Դուք տացէք պատասխան այն ծածկագիտին:
Զհանդերձն հանին, զինք մերկացուցին,
մերկիկ եւ բոկիկ գլխիբաց զնայ չարչարեցին:
Զայն դեղձան մագերն փունջ փունջ արարին,
զայն իւր ճոխ ճերմակ բազկներն յերկաթ քաշեցին:
Զայն ծովծով աչեր տէր Ստեփաննոսին,
զինչ որ եւ ջրով յաւազանն ի յեկեղեցին:
Զայն կամար ուներ տէր Ստեփաննոսին,
հանց զինչ որ քաշած էր կամար վերեւ խորանին:
Զայն վարդի նման կարմիր երեսվին,
հանց զինչ որ նշխարքն ու քաժակն առւրբ սեղանին:
Զայն մաքուր քերանն տէր Ստեփաննոսին,
հանց զինչ որ շարած մարգարիտ ի բոլոր լեզվին:
Կանկնէր ի բեմին ի մէջ տաճարին,
կարդայր եւ ասէր ու պատմէր զբան մարգարէին:
Իւր հօրն ասացին· Կու գայ Քու որդին,
արեկ ու սրբէ գբրտինք ճակտին ւերեսին:
Իւր հայրն նստէր դէմ ճանապարհին,
գիտէր թէ կու գայ կարդալով իւր պարոն որդին:
Ցայնմ առաւօտին լոյս չորէբշարաթին,
բերին արընոտ զգլուխն գոգն ձգեցին:
Լցվաւ արընով սրտիկն ի փորին,

լայր ողորմագին ու դիէր գերեսն երեսին:
[Մ]այրն երեկ տեսաւ զորդին այն հալին,
սաւտայի ու խեղ եւ անկաւ ի յանվայր վայրին:
Ծաղիկ էր բաղէին, մանուշակ երկրին,
զէտ վարդ կու փայլէր այն կարմիր մուրուսն երեսին:
Թառմեցաւ ծաղիկն եւ վարդն իւր ճղին,
կարմիր ու ճերմակ երեսնին դարձաւ ի դեղին:
Հեղեցին զարիւն տէր Ստեփաննոսին,
յայնժամ սար ու ձոր կու կաձէր, վայ իւր սպանողին:
Կայր տարէկուսած Սաղմոսն յատենի,
շուարեալ շրջէր Շարակնոցն ի յեկեղեցին:
Լոյսն երկնային բառաչ-եւ խաչին,
ի յերկնուցն ի վայր ճառագէր իւր գերեզմանին:

— Հմմտ. *Հայոց Նոր վկաներք, Վաղարշապատ*, 1903, էջ 149:

Էջ 527.— Տաղ Ուրախութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.— *Արեգական արդարութեան, ալէլուիա. բացաւ մեզ դուռն ողորմութեան, աւրհնեալ է Տէր...*— Ա-ն:

Էջ 528.— Տաղ Ցովաննէսի ասացեալ է ի վերայ մահու.— *Է մահ քանի[՞] զքեզ կայ-չեմ, կու դողամ ու կու սարսափիմ...*— Հմմտ. *Տաղարիւք, Ց. Թլկուրանցի, Երուսաղէմ*, 1958, էջ 38: *Ներկայ ձեռագիրը ունի աննշան տարբերութիւններ:*

Էջ 529.— Տաղ Նազաշի ասացեալ է, վասն Հոգոյ.— *Անցանէ մեծութիւն ու փառք աշխարհս...:*

Էջ 532.— Տաղ Խաչելութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.— *Լցան բանքն այսօր սուրբ մարդարէիցն...:*

Էջ 533.— Տաղ ուրախութեան, եւ վերայ Սբ. Աստուածածնին.— *Գարուն է բացվեր վարդն ի պաղչանին...:*

Էջ 534.— Տաղ Ուրախութեան.— *Այսօր զքեզ տեսայ եւ ուրախացայ...*— Ա-վ:

Էջ 536.— Տաղ Սրբոյն Ցակոբայ, եւ գովք գեղեցիկ.—
Անճառ միածին, Հօրն երկնաւորին...:
Ես տէր Առաքեալ, անձամբ տառապեալ,
վասն իմ հայցեցէք յԱստուծոյ գթողութիւն
[*չնորհեալ:*
Զեղբայրն իմ բարսեղ, զքահանայն անմեղ,
և զհայրն իմ Դաւիթ յիշեցէք ի յաղօթս ձեր:
Ով որ զմեզ յիշէ, ուղիղ ի սրտէ,
ծաղկալից պսակն ընկալցի յԱստուծոյ մեր-
[*մէ:*

— Առաքել վարդապետի ն գո:

Էջ 537.— Տաղ Ցովաննիսի ասացեալ է.— *Քանի դատիս ի հետ մեղաց, է անզգամ մարդ կատաղած...*— Հմմտ. *Ց. Թ., Տաղարիւք, էջ* 28: *Ներկայ ձեռագիրը ունի աննշան տարբերութիւններ:*

Էջ 538.— Տաղս այս վասն ննիւրակացն է, ճիսուս Որդու ձայն ասայ.— *Ինն հարիւր Հայոց թվական, Մե Քիւ յօելեան, էջմիածնէն նուիրակ նկան, բոլոր աշխարհս Հոռոմոց տան...: ...Այս դրծեցաւ մեծ թվականին, ինչն հարիւր Քիւն էր լման, Մե Քիւ յաւելեան, հովտմբերի է եւ տասան.*— *Ի ցովաննէս իրիցու ասացեալ է քանս այս ի ճվիր կերգա:*

Էջ 543.— *Ինկին ծառին նման ես, պտուղ դու քաղցրահամ ես...:*

Էջ 545.— Ոտանաւոր պատմութիւն յաղագս Մաթխասայ եւ Կոսպարայ, զոր ասարկեալ է բանասէր եպիսկոպոսին, որ է յԱրծկէ քաղաքէն.— *Եկայք աւրհնենք զԱստ. որ ողորմած է...:*

Էջ 547–550, *մաղաղաթ, վրան դրչախորհրդեր եւ զանազան մանրուք:*

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչաց.—

1.— *Էջ* 47բ, *նուագարկիր.*— *Որ ողորմի ղրողի սորայ Գրիգոր Նուասա Վարդապետի ամէն:*

2.— *Էջ* 190բ.— *Որ ողորմի ամէնողորմ Աստ. գծողի ղրոցս, Գրիգորի բանի բսպասաւոր, եւ ամ. արեան մերոց եւ ծնօղացըն եւ ամ. զարմից մեր ամէն:*

3.— *Էջ* 447բ, *նուագարկիր.*— *Տէր Աստ. ողորմեա սաւագողիս որ բաղում աշխատութեամբ գրեցի ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ*

մերոյ· աղաչեմ յիշեսջիք յաղաւթս ձեր· Հայր մեր որ յերկիւ·:

4·— էջ 469, *առօրին լուսանցքին, նոտրագիր մանր·*— *Ով հանճարեղք եւ խոհեմ իմաստուն քաջ դիտական վերծանողք հոգեւոր եղբայրք, յորժամ պատահիք զբոցս աստուածային չհասեալս խրատես, սուրբ առաքելաշնորհ հայրապետին Ներսէսի, յիշեցէք ի մայթբափայլ արժանաւոր յաղօթս ձեր, ղինծուն զրիչս, զսուտանուն Մարգիս կրօնաւորս, եւ զնորսունկ Դպիրս, որ ես եւ նա փոխիփոխ գրեցաք զսա· դուք զմեզ յորժամ յիշէք ուղիղ սրտիւ եւ դուք յիշեալ լիջիք, ամէն·:*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւնք·—

1·— էջ 544 լս·— 1793ին, յուլիսի ըին, առի զերջս Նահապետ տէր Առաքելեանս·:

2·— էջ 2·— *Այս զերջս Գրիգոր Կարապետեան Պապուճանէ? դնեցի 1840ին, օգոստոսի 17ին, ի Նորն Նախիջեւան·:*

1137

Ա Ղ Օ Թ Ա Գ Ի Ր Ք (ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ)·— 3

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 19×15×1·5: էջք 248: Հանդամանք լաւ ընդհանուր առմամբ: Թուղթ հաստաթակ, ոչ միատեսակ: Գրութիւն խառնըն, բոլորգիր եւ նոտրագիր, երկաթին եւ մխսիւն: Կազմ կիսալաթ խաւաքարտեայ·:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ա·— էջ 1ա·— Նփրեմի ասացեալ Աղօթք·— *Տէր Ած· զօրութեանց, աղաչեմ զքեզ···:*

էջ 14բ·— Նարիւ Նփրեմի ասացեալ Աղաւթք·— *Տէր յերկնի եւ յերկրի, իշխան մահու եւ կենաց···:*

էջ 21բ·— Նրաւիղոյն Աբբա ասացեալ Խորի Առօրս ասացեալ վասն Աղաւթից·— *Փրկիա զիս, Տէր Ցս· Քս· որդի Աստուծոյ, ի բարկութենէ որ գալոցն է···:*

Բ·— էջ 39բ·— Վերստին յաւելուած հնծութեան Գրիգորի հսկողի···:— Եւ արդ ի վերայ այսքանեցաց···:

Գ·— էջ 43ա·— Աղօթք Մեսրոպայ Վարդապետի ասացեալ առ Սր· Աստուածածնիւն·— *Բարեբանեալ եւ փառաւորեալ ամենասուրբ Կոյս···:*

Դ·— էջ 45բ·— Վերըստին յաւելուած···:— Ընդ Աստուածածնին Յաղթանաց···:

Ե·— էջ 49·— Աղաւթք Փոկասու Հայրապետին·— Ցս· Քս· որդի Աստուծոյ···:

Զ·— էջ 54·— Աղօթք Տեառն Ներսէսի Հայրապետին, որ ասացեալ է Նպատ լերինն ի պատերազմն քաջ Մուշեղին, որ զօրացաւ եւ հհար վանեաց զանհուն զօրքն հեծելին·— Տէր Ած· զօրութեանց, նայեա յաղաչանս ծառայի քո···:

է·— էջ 59·— Աղօթք ի վերայ հիւանդաց·— Տէր Ած· ամենակալ, հզօր եւ երկնաւոր···:

Ը·— էջ 61–62·— Աղօթք արձակման երեկոյին·— Փառք քեզ Ած· յաղագս ամենայնի, որ պարգեւեցեր զօրս ի բարի եւ ի խաղաղութիւն անցուցանել···: Տէր Ած· մեր օգնեա հայրապետին մերոյ տէր, այս անուանի, եւ բարեպաշտ թագաւորին մերոյ, այս անուն, եւ իշխանացն բարեպաշտից···:

Թ·— էջ 63·— Աղօթք Ցոհաննու Սարկաւագին·— Կորուսեալ անձին իմոյ այցելու մարդասէր···:

Ժ·— էջ 69·— Նարիւ Աղօթք Պանդխտութեան·— Արարիչ ամենայնի յանեղծութեան եւ յանապական կազմուածին···:

ԺԱ·— էջ 78·— Հառաչման ի տեղի Պետրոսի առաջի Ցի· Քի· ի խորոց սրտէ մաղթանք աղերսանօք Վարդանայ երիցի·— Տէր իմ Ցս· Քս· ձայն ընծայեսի, բան հայցենի···:

ԺԲ·— էջ 85·— Արքայ ինքնակալ եւ իշխան···:

ԺԳ·— էջ 92·— Տեառն Ցովհաննու Ոս-

կէբերանին.— Գոհանամք եւ մեծացուցանեմ եւ փառաւորեմ...:

ԺԴ.— էջ 93.— Աղօթք Մխիթարայ ի պէմ Պատարագին.— Ամենակալ, ամենախնամ, Աստ. ամենայնի աւրհնեալ...:

ԺԵ.— էջ 97.— Երկանձնեայ տէրութիւն...:

ԺԶ.— էջ 99.— Մաղթանք ի Սբ. Աստուածածինն.— Ով ամենապրուհի Աստուածածնի պարծանք կուսութեան...:

ԺԷ.— էջ 101.— Մեծարովք վարդապետի ասացեալ Աղօթք եւ աղաչանք յամենայսուրբ կոյսն Մարիամ Աստուածածինն.— Մարիամ Աստուածածին մայր լուսոյ եւ ծնող Քրիստոսի ամենասուրբ կոյս...:

ԺԸ.— էջ 103.— Աղաւթք Ամենայն Սրբոց.— Վասն սուրբ եւ փրկական չարչարանաց քոց...:

էջ 108, դատարկ:

ՄԵԿՆ. ՆՆԱՄԱՆ ՑՈՎՀԱՆՆՈՒ.— 8

Ն. Լամբրոնացի

ԺԹ.— էջ 109.— Տեսութիւն պատմութեան քաւիչ ննջման Սրբոյ Աւետարանչին Ցոհաննու Աստուածաբանի, արարեալ սրբազան արքիեպիսկոպոսին Տարսոնի Ներսէսի, ի խնդրոյ եղբօր ումեմն.— Գիր քո պատուականութենդ...:

Լուսաբերգրութիւն Գրչի.—

էջ 159, *ստորոտը.— Ամէնզատիբ լեռնէ երբ սխալ գտանէք, զի օրինակն աղէկ էր, եւ ես խիստ տրտում էի, քանզի ամէն օր ժամէ ի ժամ կրակ ձդէին քէչ մարդիկ քաղքին:*

Հնագոյն յիշատակարան.—

էջ 205.— *Սայ է գրոցս յիշատակարանն.— Ես Ցոհաննէս եպիսկոպոս, դատապարտ ծառայ Աստուծոյ, եւ նըւաստ ձեր կրօնքս խակ պաշտաւնակից...:*— Համմտ. Քիւ. 425, ր. Հատոր, էջ 380:

էջ 207–210, դատարկ:

Ի.— էջ 211.— Խրատ ոգէշահ եւ կանոնականաւք, ասացեալ մեծին Դիոնէսիոսի Արիսքաֆացոյն, վասն կարգից կաթողիկոսաց եւ հայրապետաց, վարդապետաց, բահանայից, սարկաւագաց, եւ վասն երկնից եւ ամ. զարքուց նորա.— Մեծն ի մարգարէիցն ընտրեալն ի բազմաց աստուածահայրն Դաւիթ հրամայէ հոդւովն սրբով...:

էջ 220–222, դատարկ:

ԻԱ.— էջ 223.— Գարազ վասըն խոստովանութեան, ի բանն. Խոստովան լերուր միմեանց զմեղս:— Նախ գիտելի է...:

էջ 233.— *Գարազ վասն խոստովանութեան, ի բանն. Խոստովան լերուր միմեանց զմեղս.— Որպէս ոսկի աղտեղեալ ի բազում ժամանակս կարաւտի ճարտարապետ արուեստաւորին...:*

էջ 248, գրչափորձեր եւայլն: Կ'տեսնենք հետեւեալները:

1.— *Էջին ստորոտը, գունաթափ մելանով.— Ես Գրիգոր, որ եմ որդի Ցաչերենսի, որ զայս գիրս գրեցի Քվին ՌՃՀԲ [= 1723]:*

2.— *Զաքակողմեան լուսանցքին, նոյն մելանով.— Ես Գրոհորն արեղայս նուաստ ծառայ Սրբոյն Ցակոբայ, եկի ի Սէյրով քաղաքն Գուլտանու, յաւուր Բուն Բարեկենդանի երեքշաբթի, եւ յորվա նըստայ անդ. վանորոյ զղատիկն անդնօր արարի. ի թուահաշուիս Հայոց ՌՃՀԲ, ներ ամսեանն փետրվարի ԻՔ:*

1138

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Տեղի Ռաժէ=1668

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×15×5: էջք 822: Գրակք Ա–Զ (էջ 9–156), Թ–ԻԱ (էջ 157–458), Ա–ԺԵ (էջ 459–822): Հանգամանք լաւ: Թուղթ փայլուն բամպակեայ: Գրութիւն՝ խորաքլիրներու, սկզբնատողերը եւ յաճախ գլխաքլիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 25–30 տող: էջ 9–155 բոլորովին, 157–811 նոտրագիր: Կարմրագիծ գլխագիր եւ լուսանցազարդ՝ չատ մը գլուխներու սկիզբը, յատկապէս ԺԱ հատուածին մէջ. իսկ ԺԲ հատուածին մէջ՝ կապոյտով խաղն: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ, էջ 461: Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ, առաջին կողքին կրնակը ճեղքուած: Մատցող Մարտիրոս Վարդապետ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–8, դատարկ: Ի բաց առեալ էջ 3ա, ուր գրուած են տասնեակ մը հայերէն բառեր՝ հանդերձ թրքերէն նշանակութեամբ:

ՄԵԿՆ. ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— 10

Վարդան Վարդապետ

Ա.— էջ 9ա.— Ցոգիապայծառ և տիեզերալոյս Վարդապետիդ Վարդանայ արարեալ պարզութիւն երգոց երգոյն ի յոյսն Քրիստոս.— Նման է արքայութիւնն երկնից գանձի ծածկեալ յայարակի...:

Ցիշատակարան.—

էջ 155բ.— Ի Քուին Լօքն ձերբորդի, չորեքտասաներորդի, եղեւ Մեկնութիւն երգոյ երգոյս, ի Վարդանայ, ի դիտնական, ի տիեզերալոյս եւ յիմաստուն վարդապետէ, յաստուածամերժ Սբ. Ուխտս Հաղբատայ, ընդ հովանեաւ Սբ. Նշանիս փրկութեան, ի կաթուղիկոսութեան Հայոց Կոստանդեա, եւ Հեթմոյ պսակաւորին մերոյ, եւ արհի եպիսկոպոսութեան տէր Ցովհաննէսի, որոց Տէրն ամենեցուն ողորմեսցի. վաչելողաց եւ ստացողաց այսմ սուիերի արդասաւորի, Մարտիրոսի Վարդապետի, յետին սպասաւորի Սբ. երուսաղիմայ, զոր կարի ջանկութեամբ ստացաւ զսա յեղեռնալի օրինակաց, ի Ռձ եւ ծէ Քուականիս Հայոց, ամէն:

էջ 156, դատարկ:

Ցանօթ.— էջ 156ի եւ 157ի միջեւ կան փրթած կորած քերթեր: էջ 156 վերջին էջն է Զ պրակին: Ցաջորդ պրակաթիւը նախկին համաթարգով կը ներկայանայ իբրեւ Գ, որուն վերեւը նոր համարակիւնած է Թ. ուրեմն կը պակսին հնոյդն Ա եւ Բ պրակները, ինչպէս նաեւ երրորդին մէկ մասը, քանի որ այս վերջինէն կը մնան միայն 5 քերթեր:

ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԸՆԴ ԵՐԿԱՐՆԱԿՍՆ.— 2

Բ.— էջ 157ա.— Սրբոց Վարդապետացն Հայոց, Մովսէսի եւ Դաւթի, Հարցմունք ընդ երկաքնակ չարափառոն.— Որդիք լուսոյ եւ վերինն Սիոնի, տեսանեմ ըզձեզ այսօր աստուածային եւ երկնային լուսով փայլեալ, ի Վարդապետաց սրբոց հարցն...:

Ցիշատակարան.—

էջ 205բ.— Եւ արդ՝ յետ բազում ժամանակաց, զրեաց զդիրս զայս: Իրրեւ Ա. հասոյց զմեզ ի ժամանակս յայս՝ յորում օրհնեսցուն եւ վեց էր Քուականն Հայոց: Ես Գուրգէն քարտուղարս Հայոց Մեծաց, եւ սուրբ Քաղաւորացն պատուոյ բսպաթար, ստացող եղէ զդրոցս այսմ: Բայց զարմանալի է ի նախկի յիշատակի դրոցս այսմիկ, եթէ զբեցաւ զերջ այս էակաս հրամանաւ՝ Թարգմանեալ ի յունաց ի Հայս, տեառն Ցո-

վաննիսի Հայոց կաթուղիկոսի Դաբեղենացւոյ, ի քան ու. հինկերտղի Թուխանոցեանն Հայոց։ Վկայ է այսմիկ Սարգիս Արաբացի եպիսկոպոս, ճշմարիտ վկայութեամբ։ Փառք Ի՛ր յոյսոյն բնաւից, որ տա ճարտարութիւն ճշմարիտ տրամաբանողաց։ Եւ միշտ փառք։ Ամէն.— Հմմտ. Ճիշտ. Զեռագրաց, էջ 17, ուր կը պակսի յիշատակարանիս վերջին մասը։

ՅՂ. ՀԱՄԱՊԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԾՌ. ԱՌԱՔԵԼՈՑ.— 3

Մխիթար Սկեւռացի

Գ.— էջ 206բ.— *Մխիթար քահանայի Սկեւռացւոյ, որ պանդխտութեամբ ի Սկեւռա։ Ցաղագս համապատասխանութեան երկուսեան Առաքելոցն։ Աասցեալ բան ընդդէմ այնոցիկ որ նուազ ասեն զմեծասանն ըստ իշխանութեան քան զԳետրոս։ Եւ որք զպատրիարքն մեծ ասեն քան զկաթողիկոսն։ Ի հրամանէ Թագաւորին Հայոց Հեթմոյ, եւ ի յորդորմանէ եպիսկոպոսին կատարեցաւ.— Անհասանելի եւ անծանօթ ծոցոյ ծնունդ միայնոյ Հօր.... Հմմտ. Գ. Հաւոր, Քիւ. 888, էջ 390։*

Դ.— էջ 234ա.— *Լուծումն բառից Գեղրակաձին.— Վերծանութիւն, ընթերցողութիւն...։*

Ե.— էջ 237բ.— *Ցաղագս երկնային գնդոյն պատկերաձեւութեանցն եւ կերպիցն.— Հանդի երկուսեան են կենդանակերպք, յորս չրջին ի նմա արեգակն եւ լուսին...։*

ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՑ.— 3

Մ. Խորենացի

Զ.— էջ 241բ.— *Աշխարհացոյց Մովսէսի Խորենացւոյն.— Ցաղագս աշխարհագրութեան գիրս գրէ ոչ ուրեք գտանեմք ոճով ասացեալ, այլ դոյզն ինչ դուն ուրեք, եւ այն դժուարահաս եւ տժգունելի...։*

Էջ 262ա.— *Ահա կատարեցաւ ամ. տիեզերիս եւ պատմութիւն խօսից։*

Եւ կամիմ զչափ գրոց համառօտեալ մղոնախաղաց ունայնաչափութեամբ, օժանդակաբար առապարիգեաճ գիտութեամբ։

Ի Դվինայ մղոն Մ է կարնոյ քաղաք։ Անտի մղոն Ձ է փոս աշխարհն Հայոց։ Անտի մղոն Ղ է կողոնիոյ բերդն։ Անտի Ճ է Նիկիասր։ Անտ Զ յԱմասիայ։ Անտի Ձ է Գանձր։ Անտի Զ յԱնկուրիայ։ Անտի Ձի է կոստանդնուպօլիս։ Անտի մղոն Վ է Հռոմ։

Ի Դվինայ մղոն ՃՀ է Ալաթ։ Անտի Զ է Քիղի մատ։ Անտի ՃԿ է յԱւռհայ։ Անտի Ռ յԵփեսոս գնա։ Անտի ՃՇ է Համս։ Անտի Ճ է Դամասկոս։ Անտի Ղ է Թափօր լեառն։ Անտի Ճ յԵրուսաղէմ։

Ի Դվինայ Կ է Բերդկունս։ Անտի ՃԿ է Պարտաւ։ Անտի Ղ է Մոլն կասբից։

Ի Դվինս Հ է Նախճաւան։ Անտի Ձի է Գանձակ չահաստան։ Անտի ՁՀ է Տապրն։ Անտի Հ յԱկղոյ։ Անտի ՃՌ է Պասբայ։ Անտի Ի է Մոլն Պարսկային։

Ի Գանձակայ ՁԻ է Նիհնէ։ Անտի ՃՇ յԱւռհայ։ Անտի Մ է Կողբ։ Անտի ՃՀ է Կոտայ գեղ։ Անտի ՃՌ է Տփղիս։ Անտի Ճ է Պարտաւ։

Դարձեալ, յԵրուսաղէմէ Շ յԱղէքսանդր։ Անտի Ռ է Պենտապօլիս։ Անտի ՃՄ է Տռապօլիս։ Անտի ՌՇ յԱփբինէ։ Անտի Զ է Սեփտէ։ Անտի Ռ յովկիանոս անծանօթ։

Այս քեզ ընծայ յինէն պրաւորական, վերծանել է Պորփիւրի ներգործութենէն, եւ դեղեղիոյ մղոնական գրամատիս տուիցըն, եւ է բազմավէպ պատմութենէն Պապայ Ալէքսանդրացւոյ. ողջ լեր է Տէր։

Է.— էջ 262բ.— *Այս է ֆաւաֆաց աուանմն, զոր կամ ի վերայ աշխարհի.— Աւետեաց երկիրն, երուսաղէմ է...։*

Ը.— էջ 266ա.— *Վասն Համառատոցաց Սուրբ Գրոց.— ԶԱբրահամ եւ զՄաղմոսն, զերզ երգոցն, եւ զԴանիէլ, Վարդան Վարդապետն...։*

ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՑ.— 5

Վարդան Վրդ.

Թ.— էջ 267բ.— *Ի Վարդան Վարդապետէ ասացեալ, Այս է Աշխարհացոյց.— Նախ քան զամ. խնդրեացուք եղեալքս զինն եւ ապա զի նմանէ եղեալքս.... ...Եւ բեր-*

քըն կապուտ որ կոչի Արտաքերէչց, անդ է եւ Գեչրօր քաղաքն, եւ Մ[առա]քարի վերափոր վանքն, ուր կա գերեզման կեչառաջի Խաչատուր Վարդապետին (էջ 271ա)։— Հմմտ· Խաղաքհանք, Մասն Երկրորդ, Ե– րեսաղէմ, էջ 44։

էջ 272ա։— · · · Վայոց Ձոր՝ Եղեղէց Ձորն է, որ կա կենսաբեր Սբ· Նշանն, եւ Գալոյ Ձոր, որ աքոռ եւ վարժարան է սուրբ վարդապետացն մերոց, եւ լեառն որ կոչի Սբ· Սիոն ի մէջ երկրին· եւ ի գլուխ լերինն մենաստան Նոյ(ն) ճգնաւորին· եւ անդ է ամենամաքուր նշխարն Սիւնեաց Տէր Ստեփանոսին եղեալ ի Վանս Թանահատին, ն ամով յառաջ է չինեալ զան զհայ Թէոկանն։

ԲԱՌԱՐԱՆ Ս· ԳՐՈՑ·— 1

ժ·— էջ 282բ·— Այս բառ Աստուածաշունչ Գրոց, սկսեալ յԱրարածոց Գրոց, մինչեւ ի Աւետարանն Քրիստոսի, ՀԲ գրոց, ժողովեալ եւ շարադրեալ ի մի, վասն դիւրաւ գտանելոյ խնդրողացն ի Սաղմոսն եւ յայլն։— Աբրա, հայր։ Արրաւնա, ի բաղանիս, կամ ի քար երկրպագէին։ Աբդիա, ծառա խոստովանելի։ Աբիբերան, լուռ· · ·։

էջ 289ա·— Բարախել, բախբախել։ Բաղին, կոյտ սեղան։ Բաղէն, ծաղկեա պատմուճան։ Բա, Թէ։ Բիւրեզ, պիլօր· · ·։

էջ 293ա·— Դաբիր, վլուխ տաճարին, կամ, սրբութիւն սրբոց· · ·։

էջ 305բ·— Մախել, սպառել, կամ, խարջել, կամ, հատացնել· · ·։

էջ 311ա·— Հաւալասան, թռչուն է աւնապատի, զոր ձագն ընդ վասն կերակրոյ, եւ բարկացեալ հարկանէ եւ մեռանի ձագն։ Ցայնժամ փոշիմանեալ պատառէ կըտուցաւ զկուրծս իւր, եւ թափէ արիւնն ի վերայ ձագին, եւ յետ գ աւուր կենդանանալոյ օրինակ Քրիստոսի· որ Ադամ պատուհասիւ մեռոյց, եւ եկեալ թափեաց զարիւնն իւր ի վերայ գերեզմանին, եւ յետ գ աւուր յարոյց ի դժոխոցն հանդերձ իւրաքովն։

էջ 314բ·— Մադիամ, խաւար քարքմանի։ Մազապուրծ, հազիւ պրծաւ, միայն չնչիւ, առանց ընչի։ ՄազարովՔ, գիտաւոր եւ վարպետ աստղ է, զոր պոչաւոր ասեն։ Ժամանակաւ երեւի եւ կորնչի։ Մաքէոս, երկ կենաց, կամ, պարգեւեալ· · ·։ Մաքս, կօմրուկ։ Մաքսաւոր, գօմրուկչի, կամ ըռահտար, կամ, բաժանարար· · ·։

էջ 323ա·— Ովաանիա, փրկութիւն ի բարձանց, կամ, ի բարձունս առաքեալ, կամ աւրհնութիւն, կամ, յառաջ քան ըզյաւիտեանս, կամ, կեցոյ, կամ, ապրեցոյ, կամ, մեծութիւն, կամ, սայ է նա որ արար զերկինս եւ զերկիր։

էջ 326բ·— Ռահաբ, բուզ կինն որ հաւատաց յԱստուած։

էջ 336ա·— Ծբէր, եղբայր։

էջ 336բ, դատարկ։

ԲԱՆՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆՔ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆՔ·— 3

Ստեփաննոս Լեհացի

ԺԱ·— էջ 337ա·— Բանիբ իմաստասիրականիբ եւ Աստուածաբանականիբ, համաոստաբար իբր սահմանօրէն արտադրեալբ և հաւաքեալբ ըստ այբուբենից, աշխատասիրութբեամբ Լեհացի Ստեփաննոսի բանասիրի ·— Աբբահամ է առաջին օրինակ հաւատոյ երեք կերպիւ· · ·։— Հմմտ· Գ· Հաւտոր, Թիւ 679։

էջ 457–460, դատարկ։

ՄԵԿՆ· ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐԱՑՆ ԵՒ ԱԳՐԵԱՑ·— 3

Կիրակոս Վրդ· Երզնկացի

ԺԲ·— էջ 461ա·— Արդիւնաբան եւ հոգիաներկ վարդապետին Կիրակոսի Ըզնկեցոյ արարեալ Մեկնութիւն Հարիւրաւորացն եւագրեայ, ի խնդրոյ Ցովաննէս վարդապետի ի նոյն գաւառէն Եկեղեաց ի Սուրբ Կիրակոս·— Տնտես հաւատարիմ եւ խոհական, յամենեցունց Տէառնէն ընտրեալ եւ կարգեալ ի վերայ գերդաստանի տան նորա · · ·։— Հմմտ· Գ· Հաւտոր, Թիւ 620։

Գիրգ Թղթոց (Մաուռակի)·— 4

ԺԳ·— էջ 649բ·— Թուղթ Առաջին Պետրոսի պատրիարգի Աղէկսանդրացւոյ, զոր գրեաց առ Ակակ ի Կոստանդնուպոլիս։ Վասն միաւորութբեան գրեցաւ Առաջին Թուղթ Խորհրդի·— Երանելին Ըռւլիանէ սարկաւագն իմ· · ·։— Հմմտ· Սիոն, 1962, էջ 309։

էջ 652բ.— Երկրորդ Թուխք Պետրոսի առ Ակակ:

էջ 653ա.— Թուխք Ա. Ակակիայ առ Պետրոս Պատրիարգ:

էջ 654բ.— Երրորդ Թուխք Պետրոսի առ Ակակ:

էջ 656ա.— Թուխք Երկրորդ Ակակայ առ Պետրոս:

էջ 657ա.— Թուխք Չորրորդ Պետրոսի առ Ակակ:

էջ 658ա.— Թուխք Երրորդ Ակակայ առ Պետրոս:

էջ 660ա.— Հինգերորդ Թուխք Պետրոսի առ Ակակ;

էջ 662ա.— Չորրորդ Թուխք Ակակայ առ Պետրոս:

էջ 663բ.— Վեցերորդ Պետրոսի առ Ակակ:

էջ 671ա.— Ձեռնարկ զոր արար ի Թղթին Ակակիոս հայրապետ որ ի Կոստանդնուպօլիս:

էջ 671բ.— Հինգերորդ Ակակայ առ Պետրոս:

էջ 673բ.— (Ութերորդ) [Ութներորդ] Թուխք Պետրոսի առ Ակակ:

էջ 674ա.— Վեցերորդ Թուխք Ակակայ առ Պետրոս:

էջ 675ա.— Միաւորութեան Գիր որ տուաւ քերել ի Հեռն երանելոյն Պերգմիոս Ազատղիոսի բարերար արբայէ Հեռնոյէ ...:— *Ինքնակալ կայսր Զենոն*...:

էջ 677բ.— Ութերորդ Թուխք Պետրոսի առ Ակակ:

էջ 679բ.— (Վեցերորդ) [Ութներորդ] Թուխք Ակակայ առ Պետրոս.— *Սուրբ եւ հաւատարիմ, քանզի Պետրոս կոչեցեալ ըստ քեզ*...:— Հմմտ. Գիրք Թղթոց, էջ 274:

էջ 680բ.— Իններորդ Թուխք Պետրոսի առ Ակակ:

էջ 681բ.— Թուխք զոր արար Անաստաս թագաւոր ընդդէմ սմ. հերձուածողաց:

էջ 682բ.— Այս երրորդ Թուխք է կիւրղի եպիսկոպոսի առ Նեստոր, զի տայր նմա տեղի ապաշխարութեան յառաջ քան զմերժելն նորա յեպիսկոպոսութենէն, զի չեւ էր լեալ Սր. Սիւնհոդոսն, որ կամօք Աստուծոյ ժողովեցաւ յԵփեսոս: Թուխք կիւրղի առ Նեստոր.— *Հմմտ. Գիրք Թղթոց*, էջ 396;

էջ 693ա.— . . . *եւ զոր ինչ պարտ է նղովել երկիւղածութեանդ քում կարդեալ է ի քեզնէդ մերում*.— Հմմտ. նոյն, էջ 404:

էջ 693ա.— Նրաձեռյն Կելեստինոսի եպիսկոպոսի Հռոմայ, Թուխք Առաջին առ Նեստոր.— *Ոչ դիտեմ ուստի ի մերս հասանել լսելիս*...:— Հմմտ. *Մխոն*, 1964, էջ 256:

էջ 695բ.— Թուխք Դիոնէսիոսի Արիմաթացւոյ առ Յովհաննէս Աստուածաբան Առաքեալ եւ Աւետարանիչ, պարասսիմանեալ ի Պատմս կղզւոջ.— *Ողջունեմ զքեզ պատուականդ իմ*...:

էջ 697ա.— Թուխք Կոստանդիանոսի առ Շապուհ արբայ պարսից.— *Հաւատս աստուածեղէնս պատրեմ ես*...:

էջ 700բ.— Պատճէն Թղթոյն մեծի հայրապետին Կոստանդնուպօլսի Փոտայ առ Աշոտ Իշխանաց Իշխան.— *Քաջայայտդ բարեպաշտութեամբ, հզօրագոյնդ ճոխութեամբ*...:— Հմմտ. Գիրք Թղթոց, էջ 279: Նաեւ Յուցակ Ձեռ. Մ. Բակրեանց, Գ. Հատոր, էջ 521–525:

էջ 704ա.— Պատասխանիւք Թխթոյն Փոտայ, գրեալ Սահակայ Հայոց Վարդապետի, հրամանաւ իշխանաց իշխանի.— *Քահանայապետի մեծի դղօնացելոյ*...:— Հմմտ. Գիրք Թղթոց, էջ 283:

էջ 717բ.— Թուխք Գագկայ Վասպուրականի թագաւորի առ կայսր յունաց Ռոմանոս վասն հաւատոյ.— *Հոլովապետի հանդարտի եւ դղօնացելոյ*...:— Հմմտ. նոյն, էջ 295:

ԺԴ.— էջ 726ա.— Խոստովանութիւն հաւատոյ, արարեալ վահրամայ վարդապետի Հայոց, ըստ խնդրոյ Լիւռնի Հայոց թագաւորի յաշխարհին Կիլիկոյ, ցաղագս Սրբոյ Երրորդութեանն եւ մի Աստուածութեանն եւ փրկական տնօրէնութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.— *Հաւատամք եւ խոստովանիմք մի Աստուածութիւն*...:

ԺԵ.— էջ 777ա.— Թուղթ Դիոնէսիոսի, ցաղագս մահուան Պետրոսի եւ Պօղոսի առ Տիմոթէոս աշակերտն Պօղոսի.— *Աչակերտ աստուածայինն եւ որդի հոգեւոր* ...:

ԺԶ. — էջ 784ա.— Գատմութիւն յաղագս Բարեդէն պատկերին որ ի վերուստ պարգեւեցաւ եւ յԱստուծոյ տուաւ.— *Ցետ ժամանակի ինչ անցանելոյ զինի փրկական գալստեանն Տեառն...*

ԺԷ. — էջ 787բ.— Տեսութիւն յաղագս հաւատոց, երանելեաց Սրբոց եպիսկոպոսացն Բարսղի եւ Գրիգորի.— *Բարսեղ ասէ. Մարմին մարդկային ունէր Քրիստոս, թէ ոչ: Ապօղինար ասէ՝ ոչ:...*

էջ 811բ – 822, *դատարկ. Թէեւ զբաղուած ու պատրաստ:*

1139

ԿԱՐՈԶԱԳԻՐՔ

(ԺԲ. ԴԱՐ)

Նկարագրութիւն.—

Մաշալ 19×15×3·5: էջք Դ+468: *Հանդամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրիչ՝ Գրիգոր Երէց: Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ տեղտեղ բնաբաններ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 23 տող: Նօտրագիր անկանոն: Համառօտագրութիւնք չափազանց առատ: Կազեկայիմ տարեսկիզբ դրոշմազարդ:*

Բովանդակութիւն.—

էջ Ա1.— Ցանկ է: Ա–ԼԸ *Գլուխներ:*

էջ Գ2–Դ, *համաբերս դատարկ:*

Ա.— էջ 1ա.— Երանելոյն Ցոհաննու Ոսկիբերանին ասացեալ է մեկնութիւն առակաւոր բանի որ ասէ. Այր մի իջանէր յԵրուսաղէմէ յՅերիքով եւ անկաւ ի ձեռս աւազակաց.— *Այր զԱդամ, ասէ վասն կատարեալ հասակին...*

Ժ.— էջ 97ա.— Նորին Գրիգորի, աշակերտի հռոմիծին Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, արարեալ հատաճումն բանից ի Մեկնութենէն Սաղմոսին աստուածահօրն Դաւթի մարգարէին, ընդդէմ մոլորութեանց որք ասեն գրիւրբաթուրն.— *Եպիսկան ի վերայ սաղմոսին ասէ. Ոչ յարիցեն ամբարիշտք ի դատաստան. ասէ. Ամենեւին մեղաւորք ոչ յառնեն ի դատաստան, այլ ի դատապարտութիւն եւ ի տանջանս...*

ԺԱ.— էջ 164բ.— Պատմութիւն Սրբ. Աստուածածնին յԱթաթայոյն եւ Գաբրիելի ա. եւտեացն.— *Եւ յետ Զ ամսոյ աւետեացն Զաքարիայ եւ Եղիսաբէթ...*

ԺԲ.— էջ 258բ.— Թվականութիւն Ադամայ ցախտահարցն:

Լ.— էջ 337ա.— Սուրբ հօրն Թէոփիլոսի ասացեալ է վասն արտասուաց եւ խոստովանութեան մեղաց, ուրբաթի.— *Ցորժամ միտքդ զրաղեալ լինի հետ մեղացդ...*

ԼԱ.— էջ 342բ.— Ընդդէմ Խարին Աստրոյ ասացեալ է վասն խոստովանութեան եւ ապաշխարութեան:

էջ 359բ – 360, *դատարկ:*

էջ 361ա.— Աստուածպաշտութիւն է ցաղագս Ճաճաչմանն Աստուծոյ:

էջ 440–444, *դատարկ:*

էջ 445ա.— Նորին Քարոզ վասն Պահոց...:... *որ ողորմի զծողիս սորայ Գրիւրիզոր Երիցուն, ամէն:*

ԼԵ.— էջ 463ա.— Թուխտ երանելոյն Ցոհաննու Աւտաճեցոյն՝ երկրորդ գլուխ:

ԼՐ.— էջ 465ա.— *Սիրելիք աւ. հոգոյ մի հաւատայք...*

Ցիշատակագրութիւն.— 1707

էջ 264բ, *նուռրագիր անհաւրթ.*— *Ցիշատակ է Քարոզագիրքդ Աստգիւղի մահտեսի Ներսէսին եւ իւր կողակից Մէքրունին և իւր Ցնօղացն հոգոյն, որ եւոին զայ ի ձեռն Սարգիս Վարդապետիս. ի Քիլին ՌՃՄԶԻՆ:*

1140

ՇԱՐԱԿԱՆ.— 5

Փիլիս ՌՂԴ=1645

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13×6: *Էջք* 666: *Հանգամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրիչ՝ Ներսէս, որդի պրպտիտ Մելքոն Քահանայի: Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիսն, 24 տող: Բոլորգիր վարժ: Համատարածագրութիւնք տողորակաև: Ձեռագրեալ ըստ պատշաճի: Կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր կանոնի ըստկիսերը: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ պլխազարդ, էջ 17, 95, 191, 426: Գունաւոր, ոսկեհատն զարդագիր, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ, էջ 1, 241, 329: Կաշեկազմ տախտակեայ զրոչմազարդ: Գահպանակ մաշազաթմանման թուղթ, սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, խոշորագոյն բոլորգիր՝ երկաթագրով խառն, մասն ճաշոց զրքի:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— *Երդեցէք որդիք Սիոնի երդ նոր...:*

Էջ 6.— Կանովն Յովակիմ եւ Աննայի ...:— *Որ նախիմաց իմաստութեամբ...:*

Էջ 17.— Կանովն Աստուածայայտնութեան ճրագալուցին:

Էջ 47.— Մեծացուսցէ Յարութեան Տեառն մերո:

Էջ 55.— Կանովն Տեառնընդառաջին Աւրհնութեան:

Էջ 95.— Երգ Բուն Բարեկենդանին առաջի կիւրակէին աղուհացիցն ի Տն· Ներսէսէ ասացեալ.— *Բանն որ ընդ Հօր էութեան...:*

Էջ 164.— Անձինք Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, Յոհաննու Պլուզ վարդապետի ասացեալ.— *Այսաւր զուարճացեալ ցընծա եկեղեցի...:*

Էջ 191.— Կանովն Յարութեան Ղազարու:

Էջ 241.— Կանովն Սրբոյ Պասեքին առաջ:

Էջ 329.— *Առաքելոյ ազաւնւոյ...:*

Էջ 411.— Անձինք Սբ· Աստուածածնին, Կիրակոս Վարդապետի ասացեալ.— *Ակնարկելք գերարփին...:*

Էջ 426.— Կանովն Նաւակատեաց Սբ· Խաչի:

Էջ 523.— Յորդորակ զկնի Տէր հնուսցէին.— *Ճանապարհ բարի Քրիստոս ...:*

Երկուշաբթի

Գաբրիէլ եւ Միքայէլ Սուրբ Հրեշտակապետք, ի հոգեւարի ժամուն լերուք պահապան:

Առաջնորդ կենաց մարդկան եւ յոյս փրկութեան, զնընջեցեալսըն մեր հանգոյ ի կեանս անվախճան:

Երեքշաբթի

Անճառ խորհըրդոց յայտնողք ով Սուրբ տիսանողք, զմարմնանալ Բանին պատմողք մարդարէք յաղթողք:

Աւրհնեսցուք մեք միաբան ըզՀայր եւ զՈրդին, եւ զամենասուրբ Հոգին, յաւիտեանս ամէն:

Չորեքշաբթի

Ի քէն աղերսեմ Հայցեմք Սուրբ Աստուածածին, անդադար բարեխօսեա Որդոյդ Մխածնին:

Տիրամայր Աստուածածին զքեզ խոստովանիմք, անդադար բարեխօսեա վասն անճանց մերոց:

Հինգշաբթի

Ի հոգւոյն Սրբոյ ընտրեալք ով Սուրբ Առաքեալք, ըզսիրոյ բաժակն արբեալք սիրով վրկայեալք:

Առաքեալք եւ մարգարէք եւ Սուրբ Հայրապետք, բարեխօսեցէք առ Տէր վասն անճանց մերոց:

Ուրբաք

Ով քառաթեւեան Նըչան պարծանք Գողտանան, անկանխիք առալի քո, լեր մեզ պահապան։

Անկեալ երկիր պագանեմք պատուական Խաչդ Քրիստոսի, անբարբառ բարեխօսեա Խաչն արքայիդ։

էջ 537.— Կանովն Համօրէն ամ. Մարտիրոսաց։

էջ 575.— Կանովն Համօրէն ամ. Նըշոյցեցելոց։

էջ 608.— Շարական Ննջեցելոց, Դ.

Ի հանդերձեալ ընդոգմանն ընորասքանչ ը ձգտահաւշ գալըստեան էս Տէր, յորըժամ նորոգին հողացեալ մարմինքն, եւ միաբան կամ առաջի էոյնն ը առնկալի բնմին. յայն ը ժամ թոդութեան զի[ս] արայ արժանի, զի մեղուցեալ յանձամբ եւ ես գըտից ի էեն ըզմեծ ըզգոդրմութեան շընորհս, զի դու միայն ես Տէր իմ եւ Աստըւած։

Մրշտատպայծառ լուսով զարդարին ընդրամբ աջագահ դասուն, ի բարձունս հանեալ երկնաւոր փեռայինն, եւ յանվազճան ուրախութիւնսըն միշտ ը զըւարճացեալ հընթունին. յայն ը ժամ...։

Երանաւէտ քարքառոյ էս հանդիպիլ բարեացդ արժանացեալ լինին, վերանալ համբարձմամբ ընդ հրաբուն սեռիցն, եւ ընկելի կացեալ մընաս լրջեալ դասուցըն ձախակողմեանըն գունդ առաքեմամբ ի կորուստըն յատիտենական, եւ անվաղճան տանջանմամբըն կորընչին. յայն ը ժամ...։

էջ 627.— Կանովն Աւագ Աւրհնութեան Ցարութեան։

էջ 666. դասարկ։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1645

էջ 664.— Գրեցաւ Շարակնոցս ձեռամբ Ներսէս անարժանիս ի գիւղաքաղաքն ի Քիլիս, ի դուռն Սր. Ովանէս եկեղեցւոյն, ի թվին Հայոց ՌՂԴ, ի նոյեմբերի ամսոյ ի ծգ աւրն հինդշաբթի։ Աստուած ողորմի ասացէք ծնօղացս եւ քրւերն իմոյ Մարխամին որ առ. Ած. են փոխեալ, եւ զգրչապետ հայրն իմ տէր Մելքոն Քահանայն. Ած. ողորմի ասացէք մի համուռ աղդականացս իմոյ, ամէն։ Հայր մեր։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1667

էջ 328, նոտրագիր.— Ցիշատակ է սուրբ մատեանս, որ կոչի Շարակնոց, ի Սր. յերուսաղէմ, ի դուռն Սր. Ցակոբայ, մահտնսի Ահարոնին հոդոյն եւ իւր կողակցին մահտեսի Սաթմելիքին, եւ որդոյն Նէրսէսին, եւ դստերն Թուրմանտին, եւ Թոռանն կարապետին, ի թվականիս մերոյ, հազար, հարիւր եւ տասնեւմեից։ Ով ոք որ հանդիպի սմայ երդելոյ կամ աւրինակելոյ, մնոյ հայր մեզայի արժանի առնել հայցեմք լի եւ աստուած սրտիւ, եւ Ած. յիշողացդ եւ յիչեցլոցդն ողորմեացի ի միւս անգամ դայատանն ամէն։ Բայց աղաչեմ զի մի ոք իչխեսցէ ննջեալով որոչել գսայ ի դրանէ Սր. Քաւարանիս. բայց եթէ խնամօք պահել եւ վարձատրել ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ։

1141

ՄԵԿՆ. ԹԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ԵԻ ՊԱՏԱՐԱԳԻ.— 1

Ս. ԱՆԴՆԻԱՑԻ — Ն. ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

Մագուա, կիպրոս ՉԿՋ=1317

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×13×7·5։ էջք 670։ Հանգամանք լաւ ընդհանրապէս, բայց մնաստուած ցեցերէ։ Թուղք բամպակեայ։ Գրիչ, Ստեփոդ եւ Յովհաննէս Վարդապետ։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը կամ սկզբնատառերը կարմիր, մեծացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 25 տող։ Բոլորդիր կանոնաւոր։ Համառօտագրութիւնք դրեթէ սովորական։ Կարմրագիծ

զարդապիծ, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ էջ 5: Կաշեկազմ տախտակեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Գրչափորձեր եւայլն:

էջ 2, դատարկ:

էջ 3, անհարթ գրով, գունաթափ մեղանով.— Ի Քր. Պճ [= 1356], ի սեպհականելս մեզ իդ, ի տօնի սրբոյն Թեկղի հանդիսաւոր ի Քս. երիցս երջանիկ եւ ամենայն բարեձեւութեամբ զարդարեալն, հոդւով եւ մարմնով, տէր Բասիլիոսն, եւ արժանապատուելով եպիսկոպոսն Սբ. Քաղաքին Երուսաղէմայ. դի էր յոյժ արդիւնաւոր եւ չինաւոր Սրբոյն Յակոբայ, եւ եթող ինձ երիցս Քշտուհեցիսյոյս Թորոսիս քաղում սուգ եւ տրտմութիւն, տատապեալ հոգւոյս եւ մարմնոյս, զոր յուսամք ի Քս. Ած. դի իւր ամենայն սրբոցն եւ Սբ. Հայրապետացըն դասակից արասցէ զնայ, եւ որք զամէն ասէք Ամէն ասէ:

Ո վայ ինձ տատապելոյ ոգւոյս և մարմնոյ Քէ ինչ մեծ կորուստ կորուսի:

էջ 4, նոտրագիր.— Գրեցաւ գիրքս այս ձեռամբ անիմաստի մեղուցելոյ Յովհանէսի սպասաւորի աստուածային բանի, ի Քուականիս Հայոց հայկազան ՉԿԶ, ի կիպրոս կղզի:

Ներքինը տարբեր գրչով.

Ցիշատակ է գիրքս ի դուռն Սրբոյն Յակոբայ:

ՄԵԿՆ. ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

էջ 5.— Բացայայտութիւն կարգաց եկեղեցւոյ, Քարոզութեանց եւ Աղաւթից՝ ըստ իւրաքանչիւր ժամուց, երանելոյն տեառն Խոսրովայ Անձեւացեաց եպիսկոպոսի.— Ընդ Աստուծոյ եւ վասն Աստուծոյ խաւեարով՝ ամենայն արքունութեամբ եւ ըղձալութեամբ պարտիմք միտ դնել բանիցն ասացելոց...:

էջ 183.— Նախ քան զերեկոյին պաշտամանն զքարոզս եւ զաղաւթս մեկնել, կարեւոր համարիմ զոր ասելոցս եմ...:

էջ 209.— Վարգեւատու բարեաց եւ աղբիւր խաղաղութեան Տէր Աստուած մեր ...:

էջ 211.— Տեառն Ներսէսի ասացեալ. Զինչ յայտ առնէ բահանայիցն հանդերձ սարկաւագաւքն յաւանդատունն պայծառ ասպետին.— Եկեղեցիս տաճար եւ տուն Աստուծոյ է...:

էջ 278.— Քարոզ զկնի Աւետարանին և զՀաւատամուխ ասելոյ: Տեառն Խոսրովիա Անձաձեւացեաց եպիսկոպոսի.— Եւ եւս հաստատով աղաչեսցուք եւ խնդրեսցուք յԱստուծոյ ի Հարէ եւ ի Տեառնէ ամենակալէ...:

Ծանօթ.— Հետզհետէ փոխն ի փոխ կը տեսնուին հատուածներ՝ առնուած Անձեւացիի կամ Լամբրոնացիի Պատարագի Մեկնութիւններէն: Հատուածներուն քով լուսանցքի վրայ նշանակուած են Խոսրով կամ Ներսէս անունները:

էջ 520.— Զհայր մեր որ յերկինսն, Նիւսացին Սուրբն Գրիգոր, եւ Սուրբն Ցոհաննէս Ոսկեբերան, յանձախական բանիւք մեկնեալ եւ. անտի ստուգագոյն ուսցին կամեցաւքդ:

էջ 597.— Սուրբ Հաւր մերոյ Ցոհաննու Ոսկեբերանի յԵփեսացւոց գրոցն Խրատ յորդորական, վասն զգուշարար հաղորդութեան, զոր կարեւոր համարեցա ստս դնել:

էջ 615.— Զի՞նչ Ցոհաննացն սովորութիւն հաղորդելոյ.— Ոչ ինչ անպատշաճ վարկանիմ...:

Վերջաբան Խոսրովայ.—

էջ 646.— Շնորհիւն Աստուծոյ յայտնաբանութիւն արարեալ եկեղեցական կարգադրութեանց ըստ իւրաքանչիւր ժամուց, ի կատարումն հասուցաք. ոչ որչափ ունէք խորհրդածութիւն քարոզացն եւ աղաւթիցն բանք, այլ որչափ հասողութիւն մեր բաւեաց, համառատութեաք: Եւ թէպէտ եւ բազում են եկեղեցականացն կարգաց զանազանութիւնք քարոզաց եւ աղաւթից եւ պատարագամատուցից, եւ են որք ըստ մարտիրոսաց յիշատակի, եւ են որք ըստ տէրունականն տուելոյ, Մնընդեանն եւ Ցարութեանն, եւ է որ շնորհաւորութիւն կարգեալք, այսոքիքն, ի Մկրտութիւն, ի Ձեռնադրութիւն, և յԱբրհնութիւն Պսակի, եւ ի Թաղումն Մեռելոց, եւ ի Սեղան Հաստատեալ, եւ Սպաս Եկեղեցւոյ Աւրհնել, և զՋուր Սրբել ի Ցայտնութեան Տեառն, եւ Խաչ Աւրհնել, եւ ի

յԱւրհնել զՍերմն, զկալ, զՁուարակ, զԱղ, զՀաց, եւ որ այլ եւս են չնորհաբաչխութիւնք. եւ որ վասն ճանապարհորդաց, եւ հիւանդաց, եւ վասն այլ ինչ առնպիսեաց, զորս բովանդակ բան առ բան քննութեամբ արկանել, ոչ միայն մեք զբելոյն չիհնչաք հանդուրժաւղ, այլ եւ ոչ ընթերցաւղքն լսելութեան...։

Համարձակեցայ առ այս յանդգնաբար ի հարկէ, ոչ ղի անձին փառս սատայց, այլ ղի զեպիսկոպոսութիւն վիճակեցայ, եւ ի վիճակելն տգիտութիւն ի յոլովս վարկայ. եւ բանիւ ամենայն ուժիւք զբովանդակ զայս ծանուցանել անհնար դիտացի. պատշաճ համարեցայ ի գրի հարկանել, զի թերեւս այսպէս գիւրին առ ուսանել արարիչ կամողաց։ Ցաղագս որոյ եւ որք հանդիպինն այսոցիկ լսելութեան, ողաբս վասն մեր փրկութեան արասցեն, սուղ աչխատութեանս փոխահատոյց լինել առ ի Քրիստոսէ զնորա ողորմութեանցն պարգեւս։ Որում լիցի ամեն։ Նշանն մեղ հանդիպել յերկրի եւ յերկինս, եւ փառս յերառաքել Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտ.։

Հնագոյն յիշատակարան.—

էջ 652, նախորդին որպէս չարունակութիւն գրուած.— Շնորհիւն Աստուծոյ եղեւ Մկնուքիւն այսմ գրոց ի ձեռն Խորոմայ Անձևացեաց եպիսկոպոսի, յոյժ հնտեւողի պատուիրանացն Աստուծոյ, զոր մեզ եւ գուցիլ անճահ է, զի մի գայթագղելս-ցիկ ի նոյն, վասն գոլոյ նորուն հայր իմ ըստ մարմնոյ, որ չեմ արժանի կոչել որդի, եւ ոչ վարձկան ըստ գրեցելումն. այլ ի գրեցող լիցին հասու խնդրաւղքն վասն նորա, որք սրտի մտաւք ունկն դնիցեն, որք եւ առաքինք փոխադարձ(ա)լ պարտին ընդ տուիցելոյս. եւ հասարակացն տուաւղն Աստ. եւ ձեղ հայցողացդ ձիրեացէ զնիւրականն պարգեւս։ Այլ յոյժ ամաչելցեալ եւ տարակոյս դառնալով ես Գրիգոր պարտաւոր պատուիրանաց սուրբ գրոց։ Արդ առաջին սուրբ գրոցս այսորիկ գծագրութիւն եղեւ ձեռամբ Սահակայ որդւոյ Խոսրովու սոյն սուրբ գիրոցս մեկնողի ՃՂՔ [= 950] թուականութեանս Հայոց։ Ողորմի Աստ. աչխատողաց գրոցս.—Հմմտ. Ցիշտ. Զուռգրաց, էջ 115։

էջ 653.— Վասն սր. Մարմնոյ եւ արեանն Ցի. Հաղորդութեանն.— Արեամբն Ցի. փրկեալ եղերաբք իմ ի Ցրիստոս...։

էջ 661.— Ազաւթք ի Սբ. Աստուածածնէն եւ յամենայն սուրբսն.— Երկնային դուռն եւ առաղաստ անմահ արքային, մայր լուսոյ եւ կոյս անարատ...։

էջ 663.— Ազաւթք վասն ճանապարհորդաց.— Առաչնորդ կենաց եւ ճանապարհ ճչմարտութեան Տէր մեր Ցս. Ցս. որ առաչնորդեցեր Յովսեփայ ի յԵգիպտոս, եւ Իսրայէլացւոցն ընդ Ծովն Կարմիր, և Մովսէսի ի Լեառն Սինէական, եւ Ժողովրդեանն յերկիրն պարգեւաց, եւ Կղեոպասանցն ճանապարհորդակից եղեր յԵմաուս, աղաչեմ զքեզ Տէր, առաչնորդեա մեզ եւ եղբարց մերոց դնալ խաղաղութեամբ զառաջիկայ գրնքացս, փրկեա յերեւելի եւ յաներեւոյթ Քըշնամւոյն, եւ բարով տար ի դէմ եղեալ տեղին. զի զու ես ճանապարհ եւ ճչմարտութիւն եւ կեանք մեր, եւ քեզ վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան, եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Գրիգոր միակեցին եւ Սարգսին եւ Թումասին եւ Վասլին Քողութիւն մեզդ չնորհեսցէ Ցս. Ած. յիւր միւս անգամ պատուասն, զի հաւատով հայցեցին յկրնէ. եւ որ յիչէ և ինքն յիչեսցի ի Ցրիստոսէ։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1317

էջ 664.— Աւրհնութիւն դոհութիւն փառք եւ երկրպագութիւն Հաւր եւ Որդւոյ եւ ամենասուրբ Հոգւոյն, Երրորդութեան և մի Աստուածութեանն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից, որ նա զաւրութիւն տկարիս ժամանել ի կատարումն գրոս։

Գրեցաւ զերքս այս ձեռամբ անխիսատի մեղուցելոյ Յովհաննէի՝ սպասաւորի աստուածային բանի, ի Քուականիս հայկական սեռի ՉԿԶ, ի կիպրոս Կղզի, ի դուռն Աստուծոյ մաւր տաճարին Աստուածածնին, որ է Վանք, եւ կոչի Կանչուր, ի քաղաքիս Մաղասա։

Եւ արդ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք եւ վայելէք յընթերցումն, ի լուր, եւ կամ ի յաւրինակել, եւ ի վայելել գրոցս, Քողութիւն մեզդ հայցել ի Ցրիստոսէ յուսոյն մերոյ, անարժանիս Յովհաննէ-

սիս եւ Ծնողաց մերոց, եղբարց, քուերց եւ ազգատոհմի· վարդապետաց մերոց երախտաւորաց եւ հոգեւոր եղբարց եւ ընկերակցաց եւ ամենայն քրիստոնէից։ Եւ որչափ մաղթէք Տէր ողորմել, նոյն ինքն Տէրն եւ ողորմածն ձեզ ողորմեսցի ի մխանգամ պայծառանալն իւրոյ։

Եւ ազաչեմ ոչ լինել մեղադիր վասն ազալանաց եւ անարհեստ դրիս, զի այս էր կար մեր։ Որով եւ Ած· զնոյն պահանջել յամենեցունց զարիս, ոչ ըստ բազմութեան կամ սահմանութեան, այլ ըստ բարի և յաժարութեան կամացն։

Եւ զի յոյժ փափագէի զտանել զմեկնիչք գաւառապետն զսրբոյն տեառն Ներսէսվոյ եւ զտէր Ներսէսի, եւ յորժամ գտի զոր ինդրէի, քէպէտ եւ յանդգնութիւն թուէք, այլ եղի ի մի տեղի զընաքանչիւր Մեկնչաւն, վասն խնդրոցացն եւ մեզ առաձնորն պատրաստ գտանելոյ։

Եւ զի յայց լուսոյ նուագել էի ըստ մարմնոյ որպէս եւ հոգւոյ, եւ գտի հայթայթել աչքապակի, որ աւդնական եղեւ բնական վատելոյն, զոր հիացման արժանի ՀՊողացն, որ են Ծռանիկ, եւ այնիւ աւարտեցի զգիրս։ Եւ ամենայն ոք որ ի լուսոյ պակասել է եւ պատահէ ապակոյն յոյժ ձեռնտու լինի նմա ի կարդալ եւ ի դրել, զոր տեսաք յայտնի ի բազումս, եւ փորձել եւ անձամբ կատարեցաք։

Եւ այս չնորհիւն Աստուծոյ Հայր եղեւ եւ Որդւոյ նորա Միածնի Քի· Ջի· եւ փառակից Հայր եւ Որդւոյ ամենակարաւղ եւ կենդանարար Սբ· Հոգւոյն, որ է աւրհնեալ դովեալ փառաւորեալ եւ երկրպագեալ յաւիտեանս յաւ·։

ՀՊ 666–669, դաստարկ։

ՀՊ 670, գրչափորձեր, եւ նոտրագիր հատուած մը գլխաւոր յիշատակարանէն·— Գրեցաւ գիրքս այս ձեռամբ անիմաստի մեղուցելոյ Յովհաննիսի ··· ի Թուականիս Հայոց հայկազան սեռի ՉԿԶ, ի Կիպրոս կղզի ···։ Արդ աղաչեմ եղբարք զամենեսեան·— Ամմո· նման եւ աւելի կարճ հատուածին հետ, ՀՊ 4։

1142

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաշալ 19×15×2·5։ ՀՊ 412։ Գրակը Ա–ԺԹ (ՀՊ 58–401)։ Հանդամանք բաւարար· լուսանցքները մասամբ ցեցակեր։ Թուղթ հաստաբակ։ Գրիչ՝ Մկրտիչ Մոնոդոնեակ։ Գրութիւն՝ խորագիրներուը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն մեծադրոյն մասամբ, 27 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։ Կողք՝ սրճագոյն կաշի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

ՀՊ 1–3, այլազան մանրուք։ Առաջին ՀՊը փակած է կողքին։

ՀՊ 4–5, մէկ թերթ մագաղաթ, անկիւնաւոր փոքր երկաթագրով մասն Աւետարանի։

ՀՊ 4, վերջ Մարկոսի Աւետարանին, ապա մանր յիշատակագրութիւն·— Տէր Ած· զո Սուրբ Աւետարանչացս բարեխաւսութեամբ ողորմեսյ Գրիգորի։

Դիտ·— Մարկոսի բառին մէջ գտնուող ա տառը բոլորգրիր է։

ՀՊ 5·— Նախկին երկաթագրին վրայ աւելցուած նոտրագիր զանազան հատուածներ։

ՀՊ 6–9, միասիւն, նոտրագիր, այլազան բաներ։

ՀՊ 10, երկսիւն, ՀՊ 11 միասիւն, զարձեալ այլազան բաներ։

Ա.— ՀՊ 12ա·— «Մի խայէլի Աստուծոյ Գատմութեան մի մասն եւեթ· եւ Գաւազանագիրք Հայրապետացն Աղտեղքայ, Հռոմայ, Աղէքսանդրիոյ, Երուսաղէմի։ Եւ բանք յղ· պատճառի ծռազատկին յունաց» (Սաւալանեան, Ծուցակ, ՀՊ 618)։

էջ 44բ — Եւ Հայոց չարադրութիւն Հայրապետացն այս են, սկսեալ ի Առաքելոյ։

Ծանօթ — Հայոց Հայրապետներէն չատերուն մասին տրուած են պատմական հակիրճ ծանօթութիւններ։ Կ'առնենք վերջին չորս անուններէն։

ՁԱ — Տէր կոստանդին, որ եպս. էր մայրաքաղաքին կեսարու, յաւուր մեծի նչ-ի, ի թվ. ՉՄՉ, որ էր այր հեզ եւ խոնարհ, կացեալ ամս ԺՉ։

ՁԲ — Տէր կոստանդին Լամբրոնացին, կացեալ ամս Դ։

ՁԳ — Տէր Ցակոբ ի Սըսոյ, կացեալ ամս Ժէ, եւ վասն քաղաւորին Լեւոնի յանդիմանելոյ ի նմանէ ընկեց յաթոռոյն։

ՁԴ — Տէր Մխիթար ի Գանձրուն, նստաւ յաթոռ հայրապետութեան փոխանորոյ նորայ։

էջ 54բ — Ցաղագս մոլորեալ են զաստղին, թէ վասն էր մոլորին յոյնքն ...։

էջ 58–59, դատարկ։

ԲԱՒԴԻՒՐ (Աշխարհագրական)

Բ — էջ 60ա — Աւետեաց երկիրն երեսաւաղէմ է։ Արարիայ Ուտոմզալայէ։ Ամորհ Անթաքլիսայ է։ Ասորեստան Համիթ է եւ Մերսին է։ Ագաբաստան էջմիածնին է։... Քեսրոն, Խալէ Ռահման է, երեսաւաղէմայ քովն։

ԱՌԱԿԱԳԻՐՔ — 2

Գ — էջ 64ա — Այլ առակ յաղագս պէսպէս խրատուց, եւ զանազան ցուցմունք ի գազանաց եւ անասնոց առնել, երբեմն շնչաւորաց։

1 — Գայլքն առ ոչխարս հրեշտակ ուղարկեալ ասեն ...։

146 — էջ 163ա — Ասի ի պատմութենանց Քէ ի յԱսկուտարն այր մի աղքատացաւ, եւ արտ մի ունէր վաճառեաց եւ այլ ոմն գնեաց ...։

158 — էջ 176ա — Ասի ի պատմութենանց Քէ էին այր եւ կին մի բարի, եւ ունէին Բ բարեգործութիւն ...։

Դ — էջ 178ա — Բանիմ Սողոմոնի խրատական վասն յուսմանց ի բազում օգտութիւն մարդկային քննութեանս — արդութիւն, յերեսաւարդութիւն մինչ յանութիւն ... Գիտենաս Քէ ի Սողոմոնի մատանին գինչ էր գրած գրած էր բան ոսկի գրով Քէ՝ Այս եւ անցանէ ... Թագաւոր անխրատ՝ կորուսանէ զգօրս ...

Ե — էջ 188բ — Բանիմ Խիկարայ խրատական վասն ուսման — Քաղաւորութեանն Սենեքարիմայ արքայի Ասորեստանեայց, ես Խիկարս պաշտօնեայ էի ի դրան Սենեքարիմայ արքայի ...։

Զ — էջ 207ա — Խրատ եւ խնամութիւն խնամատարացն փիլիսոփայիցն ի շահ եւ ի յօգտութիւն ուսումնասիրացն — Խնամատութիւնն կենդանութիւն է հոգոյ եւ բանականութեանն ...։

էջ 209ա — Ա — Ցաղագս Աստուածաբանութեան վկայութիւնք։

էջ 211բ — Բ — Ցաղագս խելոց եւ իմաստութեան։

էջ 213ա — Գ — Ցաղագս Մանկութեան եւ զօրութեան։

էջ 214ա — Դ — Ցաղագս բարեկամաց եւ սիրելեացն։... Արիւտոտել ասէ. Ինչա պարտ է առանել վասն բարեկամաց, եւ ոչ պարեկամս վասն ընչից։

էջ 216բ — Ե — Ցաղագս Իշխանութեանցն։

էջ 218բ — Զ — Ցաղագս Վասն երթման։

է — էջ 260բ — «Հարցմունք զանազանս»։

էջ 264ա — Վասն խոնարհեցոյ եւ ապրեցոյ ասելոյն ...։

Ը — էջ 267ա — Այս են թիւք Աստուածաշունչ Գրոց, եւ բանիւ են ընդունելիք։

էջ 268բ — Նզեկիէլ — Եզեկիէլի տեսիլն ...։

Թ — էջ 271ա — Որիցս երանեալ սուրբ վարդապետին Գողոսի Տարոնացւոյ ասացեալ, Բան հաւատոյ ընդդէմ հերձուածողաց դատաւորութեանն ի Սր. Երրորդութեան —

Հաւատով խոստովանիմք, պաշտեմք եւ երկրպագիմք...:

Ժ.— էջ 297բ.— Հարցումն պիտանիք և օգտակարք թէ որպէս պարտ է զանձնատրութիւնն երկրդրութեանն հաւատալ կամ ասել:

ԺԱ.— էջ 305բ.— կարգաւորութիւն սուրբ եւ ուղղափառ հաւատոյ Հայաստան եկեղեցւոյ, որով յամօթ առնէ զհերձուածողս...:

ԺԲ.— էջ 306բ.— Պատճէն որով զոքովայնամոլ արբեցողս յամօթ առնիս այսպէս:

ԺԴ.— էջ 309բ.— Ցաղագս պատկերացուցուցութեան.— *Արդ զանազան յօրինուած մարմնոյն ըստ պատկերացուցութեանն արհեստի ցուցանեն ի մարդն զանազան ներդրծութիւնս և բարս: Ոչ եթէ նշանք այսոքիկ դնեն հարկաւորութիւնս բարուց մարդկան, այլ ցուցանեն զձևսումն բնութեան, սակայն կարէ յետս ընկրկել սանձիւ բանականին:*

Արդ հետեւեցուք յայսմ ձեռնարկութեանս մեծամեծաց փիլիսոփայիցն, որ բարեղացն այսմ արհեստի, այսինքն Աբրահոտոնէի, Աւիսեննա, Կոստանդեա, Ֆիլիքմոնի, Լօքսիա, եւ Փաւլմոնի. սկսանելով ի խառնուածոցն:...

Էջ 315ա.— Ցաղագս հաւաքակացն պատկերացուցութեանն.— *Արդ պարտ է հաւաքակաբար դնել ի մտի...:*

ԺԴ.— էջ 317ա.— Առակի Սողոմոնի հաւատոտարար ժողովուել, ով ընթերցող.— *Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ...:*

ԺԵ.— էջ 331բ.— Բանիւ խրատակամ ասացեալ իմաստնոցն.— *Զորս խրճ է որ ղիմաստութիւն հաստատ պահէ...:*

ԺԶ.— էջ 339ա.— Հարցումն.— *Զինչ է հիւրընկալութիւնն:...*

ԺԷ.— էջ 340ա.— Բանիւ յառակաց Տիկրոդր.— *Ոչ բանիւք իմաստուն է, առաքինորէնացեալ նա...:*

էջ 359բ.— Ցաղագս արաբչական հնդամանի եւ պէտպէտ խրատուց.— *Ճիշեցէք զդրծս Տեառն, եւ որ ինչ տեսէք պատմեցէք...:*

ԺԸ.— էջ 360բ.— Գարոզս Բանիւ մարգարէին Դաւթի որ ասէ. Որպէս իջի և բարբի, զի խցեալ է գակաճուս իւր...:

ԺԹ.— էջ 372ա.— Խօսք Փիլոնի աւացեալ յաղագս հարցաքննութեան.— *Ի սկզբանէ արար Աստ. զերկինս եւ զերկիր...:*

Ի.— էջ 378բ.— Խօսք Մովսէսի գնդեղողականաւորն.— *Մտա կենաց զոր պահէին սերովբէքն եւ քերովբէքն, եւ հրեղէն սուրբն...:*

ԻԱ.— էջ 384ա.— Տեառն նզիակի յաղագս կրկին վիճացն.— *Երկուտասան վէմքն որ եղեն ի գետոյ անտի...:*

էջ 385, դատաբեկ:

էջ 386ա.— Գէորգայ Վարդապետի Գարոզ ի բանն որ ասէ. Մտցուք ի յարկս ննրա, երկինր պագցուք:.— *Ասէ ուրեմն Աւետարանչին Ղուկաս...:*

էջ 395բ.— *Ցաղագս յաւուրք անուանց հրեշտակաց: Մէքայէլ, Գաբրիէլ եւ Ռաֆայէլ են յաւուրք անուանց հրեշտակաց...:*

էջ 396ա.— *Չի ձառ Եսայեայ կորուսեալոցն յիմա:*

էջ 400.— *Եւ պահեալ զնս տիւ եւ գնս գիշեր եւ ապայ քաղցեաւ:...*

էջ 409.— Տաղ Հայոց Զատկի եւ Գալստեան.— *Մարտն գու գայ ծաղկընեբով, երկնից հաւերքն կարդալով...:*

էջ 410.— *Տաղ Սբ. Աստուածածնին.— Աստուածածնին կոյս Մարիամ անապական կոյս...:*

էջ 411–412, *զանազան հաւատոյ ածներ, տարբեր գրչութեամբ: Վերջին էջը, 412, փակած է կողքին:*

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 395ա.— *Արդ աղաչեմ զձեզ, ով ուսումնասէրք, յորժամ ի ձեռս առնուլ ընթեռնուք, կամ հարեւանցի նայելով, ազդ առնիջիք ի յաղօթս ձեր, մեղսամած ծրագ տարս, զմկրտիչ Մոնոգենեակս, որ եմ բոլորովին չարեաց մահարդ, մինչ ինչն Տէր մեր Ցիսուս Քրիստոս ազատեսցէ զնս եւ ըզձեզ, ի յիւր միւս անգամ գալստեանս խրոյ. որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն:*

1143

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱԼՄՈՍԱՑ.— 10

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Կ. Պոլիս ՌՄԽԵ=1796

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×13×4·5: էջք 400: Հանգամանք չատ լաւ: Թուղթ Թանձր: Գրիչ եւ Ստացող՝ Գետրոս Եպս. Կեսարացի: Գրբուքիւն՝ խորագիրներուը մասամբ, եւ գլխաւորներ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաիւն, 30 տող: Նոտր չէզոքիր: Համաոտարագրութիւնք բաւական առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ: Կնիք սեւաղորշմ փակագիրը. ՀՓ. Մ. Գետրոս Վարդապետ, 1232» [= 1783], էջ 3 լ·, 17, 388բ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ1–2, դատարկ:

էջ 3.— Սուրբ եւ ամենապատիւ Վարդապետին Վարդանայ՝ Մեկնիչ Սաղմոսաց, լուսաւոր եւ համառօտ.— Մի է Աստ. եւ մի մեկնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան մարդն Քրիստոս, ասէ Քրիստոսիս կենդանին Պօղոս···:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1796

էջ 17.— Մեծի Կոստանդնուպօլսոյ Տեառն Ջաքարիայ ազգասէր եւ բարեկարգ պատրիարքին ձեռնասուն եւ յետին աշակերտ, ի կեսարիոյ երկրէն, ի Վանք գիւղէն, եւ յԱստուածատրեանց զարմէն, Գետրոս եպիսկոպոս, գրելով ստացայ զայս դիրքս, ի վայելումն ինձ եւ յիշատակ ապագայ բարեսէր եղբարց, եւ խնդրեմ աղերսանօք՝ ի վայելելն, սիրով յիշեսջիք զիս, և զամ· հոգւոյս եւ մարմնոյս խնայինս, որ եւ յիշօղքն յիշեալ լինիցին ի Տեառնէ աստ եւ ի հանդերձեալն, ամէն: ՌՄԽԵ, մայիսի 31, ի պատրիարքարանն Հայոց ի մեծն Պօլիս:

էջ 378.— Գովաբանութիւն Սաղմոսի, յԱռաքել Վարդապետէ ասացեալ.—

Իմանալի այս բուրաստան,

Երգս ի հոգւոյն աստուածական···:

— Հմմտ· Քիւ 174, Ա· Հատոր, էջ 523:

էջ 381.— Դաւթի փիլիսոփայի Ցաղագս Սաղմոսացն Դաւթի.— Արդ առեալ առաջ Սամուէլ զեղջիւր իւղոյն եւ օծ զԴաւիթ թագաւոր կատարմամբ···:

էջ 387բ.— Հանգիստ.— Իսկ հանգիստ որ ասի· Զի քնարաւ եւ ձայնիւ. եւ երբեմն կաքաւելով զսաղմոսն երգէին: Արդ՝ ժ ձայնիւ լոկով կամ քնարաւ առանց կաքաւելոյ երգէին այն կոչի հանգիստ: Այլ եւս ծածկաղաղն ընդ ծովահարս սաղմոսացդ խորութեան պատճառս, եւ անհեզերք անցեալ, ըզդուշնաքեալ երդոցս զգիւտ մնծիւ քեզ առաքեցի խնդրողիդ, որ ի սիրոյդ բռնադատեալ զքանեղէն պահանջեցեր ի մէնջ զկարկ, ողաչեմ, ով Թէօփիլէ, չլինիլ մեղադիր իմոյս անպէտութեան, եւ զսքալանս բանս կալմի ժեռւոր ոգւոյդ՝ զճարտարակիկ զքո հանճարոյդ զքեզս վայելուչ ի վերայ քեզ յաղթեալ ճամուկս· ողջ լեր ի Տէր· բաւ. է:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1796

էջ 388ա.— Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն Ամենասուրբ Երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Սրբոյ Հոգւոյն, որ իւրով անճառ ողորմութեամբ եւ բղձանալի զթութեամբ ըստ հաճոյից ամենաքաղցր եւ օրհնեալ կամաց իւրոց զկամս բարիս իւրոց ծառայից առնէ: Եւ տեսեալ զիղձս եւ զպատճառս առ զրունս դեղերկուցն լցուցանէ յարաժամ: Վասն որոյ կրկին կրկին զհ եւ փառք վերառաքելով՝ աղեցուքիւն լեցէ բանասէրս հարց եւ եղբարց գերյարգելականաց, ահա եղեւ առացումն առն հոգեխառն Սաղմոսիս Մեկնութեանն ի Վարդան բանասիրս վարդապետէ արաբեալ բաղձալի կարի

ղղձիւ, եւ դարի օրինակ իմն յորոյ վերջա-
բանութենէն դրեալ էր այսպէս.

«Արդ՝ աւարտումն եղեւ տառիս ի մայ-
րաքաղաքս Կոստանդնուպոլիս, որ եւ այժմ
Սեամպոլ կոչի, ի թուին Հայոց Ի եւ ԿԸ
(= 1619), յուլիս ամսոյ ի ա, օրն ՆշԸթէ, ի
թագն Կաֆայու, ի դուռն յԱտրանու, ի նա-
հանգին Սր. Նիկողոսին Ջմիւռնացւոյ Հայ-
բապետին, ի յառաջնորդութեան Յօհաննէս
Վարդապետին, ի թագաւորութեան բռնա-
կալ Սուլթան Օսմանին, ամէն»:

Եւ զայս օրինակս առեալ սկսայ բա-
դում չանիւ գրել ի մեծն Պօլիս եւ ի պատ-
րիարքարանս ամ. Հայոց, բարեկարգ եւ աղ-
ուաչէր պատրիարգի տեառն Զաքարիայ
Աստուածաբանութեան Վարդապետի եւ ար-
քեպիսկոպոսի յետին աշակերտս, կեսարա-
ցի Աստուածատրեան զարմէն, ի գիւղն
Վանք ծնեալ, Պետրոս մեղապարտ վարդա-
պետս: Եւ այժմ եկեալ հասեալ ի գլուխ մա-
տենիս, ի ՌՄՒՆ Թուին մերոյ եւ ի մայիսի
լաւն, ազաչեմ հանդիպողացդ ներելով սը-
գալանացս յիշեսջիք զիս եւ զամ. մերայի-
նըս, թէ հզգեւոր եւ թէ մարմնաւոր ամ.
սիրելիօք եւ աղգակցօք, որ եւ յիշօղք յիշ-
եալ լերուք յԱստուծոյ եւ յամ. ընտրելոցն
նորին, Ամէն»:

էջ 389–400, դասարկ:

1144

ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 3

(ԾԹ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×14×1: էջք 198: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստատուկ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 25–30 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կաշեկազմ խաւարտոյտ ոսկեզօծ երիզով: Ստացող՝ Երեմիա Վրդ. Տէր Կարապետեան:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–11, դասարկ:

էջ 12, չեղագիր. քանի մը ծանօթութիւններ:

էջ 13.— Տրամաբանութիւն փոքր: Հաւաքումն ոմանց տարակուսական բանից: Թիւն առաջին ցուցանէ զքաքահամարն, եւ թիւն երկրորդ զտողն, որպէս երեւի....— Հմմտ. թիւ 770:

էջ 72.— Մեծ տրամաբանութեան ըստկիզբն: Առաջին եզրակացութիւն:

էջ 91.— Եզրակացութիւն երրորդ.— Աղուհաց մարդն մերձեցուցանել ի Պետրոս՝ իցէ դեռ եւս ընդհանուր...:

էջ 115–198, դասարկ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 1838

էջ 12, տարբեր մելանով.— Յիշատակ է երուսաղէմի միաբան Աղբրանուպօլսեցի նախկին պատրիարգ մեծին Պօղոսի Պօղոս արքեպիսկոպոսին ձեռնասուն աշակերտ, Զօրլուցի Տէր Կարապետեան նըւիրակ հանդուցեալ Երեմիա ընտրհալարդ վարդապետին, ի դուռն Սրբոց Յակոբեանց մայր Աթոռոյն ամ. Հայոց: Թուին 1838, սեպտ. 6:

1145

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ·— 2

ԵՍԱՑԻ ՆՉՑԵՑԻ

Համիք ՌԿՓ=1614

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 19×13×2·5: Էջք 296: Համրմանք լաւ· վարի լուսանցքը մի քիչ ցեցակեր: Թուղթ կոկեալ: Գրիչ՝ Ծովհաննէս Համիթեան: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաչիւն, 21 տող: Բոլորգիր կանոնաւոր: Համաձայնութիւնը տոլորականին: Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ, էջ 3, 43: Նկար, նաւի նչեցի խումբ մը աշակերտներով, էջ 42: Կաղնկատ տախտակեայ դրոշմազարդ: Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ թերթ դատարկ: Մատեցող՝ Ծովհաննէս Վրդ· Ուրհայեցի:

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ·— 2

Դ· Թրակացի

Էջ 1–2, դատարկ:

Ա·— Էջ 3·— Ցաղագս Քերականութեան·— Քերականութիւն է համառօտիւն որք ի քերդողացն եւ ի չարաչարաց բազում անգամ ասացելոց, եւ մասունք են նորա վերց ···:

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Նաայի Նչեցի

Բ·— Էջ 43·— Քերականութեանն վերլուծութիւն քան առ քան, ձեռամբ նաայայ հաւաքեալ·— Ի ձեռնատուութենէ Հոգւոյն հանդերձեալ եմք բուռն հարկանել առաջիկայ իրողութեանս···— Համմտ· Տպ· Երեւան, 1968, էջ 55:

Էջ 58·— Քերականութիւն է համառօտիւն որք ի քերդողացն եւ ի չարաչարացն իրրու բազում անգամ ասացելոցն: Եւ մասունք են նորա վերց···— Համմտ· Նոյն, էջ 62:

Էջ 59·— Մեկնութիւն Քերականիս·— Նախ՝ զքերականութենէ բուռն հարկանէ, եւ կոչէ համառօտիւն···— Համմտ· Նոյն, անդ:

Տաճօք·— Էջ 190· «Եւ պարտ է գիտել ··· այլգէ ամենայնի»: Երեք տողնոց հատուած մը, որուն քովիտի լուսանցքին անհարթ նոտրագրով նչուած է· «Էջ ի տեղն այս ծուռ է, յօրինակն այլ այսպէս էր· պիտէր չգրէնք· մխա յօրինակէն խաբեցայ»·— Համմտ· Տպ· Էջ 131 լ··

Ցիշատակարան Գրչի·— 1614

Էջ 296·— Փառք անպարտիծ էին, այնմ որ ոչ էին հետազատ: Գոհութիւն անպրկնին պոյին, որ է բան, կնիք, եւ սահման էին: Փառաւորութիւն անպարխմանալի սեռին, որ է հոգի համալոյ էին, եւ փառակից բանին, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտանս յաւիտենից ամէն:

Ցամբ ի որդի, վաթանեցորդի, երրորդի, դրեցաւ տուռս քերականութեան, ի խնդրոյ արքայազն հայրապետին եւ աստուածարան վարդապետին Ծոհաննէսի յԱրբէտեցւոյ: Ի մեծին Ցեսայայ Քերականութեանդ հաւաքողի, յաւրինակէ նորին, որ վան իւր էր գրեալ: Եւ սա ի նոյն աւրինակէ գրեցաւ ձեռամբ նուաստ Ծովհաննէս գրչի համբիացւոյ: Որք աւգտիք ի սմանէ, յիշէք զմեզ յաղօթս ձեր, եւ դուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն·— Տես նաեւ Սիոն, 1964, էջ 185:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1718

էջ 41, նոտրագիր.— Ծիշատակ է ըզ-Ջևրականուքիւնս եւ ընդ նմին զմեկնութիւն նորին, Ցեսաեա վարդապետին եւ վայելումն անձին նորին, եւ ես յանցմանն ներկայն վայելողջ ամին, Տէր ողորմեայ յիչել յաղաչեմ։ ժբ կտոր գիրք ի մի տեղ ի ղուչ. առաքչ։ Թվ. Ռձկէ, յուլխի ը։

10.— Եսայի Նչեցի, էջ 42

1146

ԿՆՆՈՒԹԻՒՆ ՆԱՒՎԻՑ.— 1

ԳՐ. ՎՐԴ. ՓԷՇԵՃՄԱԼԵԱՆ

Արմաշ 1853

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×14×1: Էջք 132: Հանգամանք չատ լաւ: Թուղթ հաստաբակ: Գրչէ Դալուստ Դպիր Թորոսեան: Գրութիւն ամբողջովին սեւորակ մելանով, միասիւն, 19 տող: Շեղագիր: Համառօտագրութիւնք գլխաւորէ սովորական: Կազմ կիսակաշի խաւարջարտեայ:

Էջ 1.— ՅԱԿԱՏ.

ԿՆՆՈՒԹԻՒՆ նզովից, անպատրուակ եւ ուղիղ տեսութեամբ եւ անչառ դիտաւորութեամբ քննեալ ի բազմավաստակ մեծիմաստ Գրիգոր Վարժապետէ Փէշտըմալճեանն:

Հրամանաւ ազդային սիւնհոդոսին, որ եղեւ առ Ջօղոս սրբազան պատրիարգիս Կոստանդնուպօլսոյ, յամին 1820, ի Կոստանդնուպօլիս քաղաքի:

Գաղափարեալ ի Դալուստ Դպրէ Թորոսեան յաշակերտս Յովհաննու Մամեան պատուելոյ այժմեան քաջալաթթ ուսուցչի ուսումնարանի Սուրբ Վանացն Արմաշու:

Ցամի Տեառն 1853, օգոստոսի 25, յուսումնարան Սբ. Աստուածածնի Վանացն, որ յԱրմաշ:

Էջ 2, դատարկ:

Էջ 3.— Ցառաջաբան.— Այս օրէն է ճարտար ոսկերչի, ոչ տեսութեամբ լոկով զզանգուած ինչ ոսկեհանակ վաղվազակի դատել սուրբ կամ խառնակ, մինչեւ իցէ փորձեալ զնա ի բովս...:

Էջ 8, դատարկ:

Էջ 9.— Գլուխ Ա.— Արդ՝ իբրեւ եւ պիսկոպոսն նատ յաթոռն յերեկոյին, եւ հարցանէ կոչեցելոյն ի քահանայութեան վասն քաղաքավարութեան նորա...:

Էջ 12.— Գլուխ Բ.— Ապա հարցանէ եպիսկոպոսն ասելով. Նզովես զայնոսիկ որք ոչ խոստովանին զԱս. Կս. Ած. եւ մարդ կատարեալ...:

Էջ 18, դատարկ:

Էջ 19.— Գլուխ Բ: Նզովք Ա.— Հրաժարե՞ս եւ նզովե՞ս զԱրիոս Աղեկսանդրացին...:

Էջ 78.— Նզով ծէ.— Նզովե՞ս զԼեւոն հերձուածողն, եւ զպիղծ տումարն իւր, զոր գրեաց զմինն յերկուս բաժանեալ...:

Բ.— Էջ 119.— Թուղթ Աղեքսանդր կաթուղիկոսի Հայոց առ Հայրապետն Հռոմայ տեառն Գլիմենտոսի, վասն անուղղայ վնացից մխիթարեցոց, եւ վասն անհրաժեշտ իրաւամբ վերադարձելոյ զանմեղ գահինն Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ.— Ի գերապատիւ եւ ի գերսկզբնական պատճառէ յԱստուծոյ Հօրէ, եւ ի գերակատար եւ ի գերածնունդ Որդի բնութենէ իսկակից եւ անժամանակ միածին բանէ), ի գերազանց եւ ի գերալրական բղխմանէ Որդուն Էութենէ ինքնազօր եւ ամենազօր Հոգւոյն Ճշմարտէ ընտրեալ եւ պսակեալ, բարգաւաճեալ եւ միաւորեալ (փառաւորեալ), եւ ընդ ամենասուրբ երրորդութեամբն պատսպարեալ եւ նախախնամեալ, եւ որիվ շնորհօք ուռճացեալ, հոգեւոր եւ մարմնաւոր իշխանութեամբ զարգացեալ եւ շիջուցեալ, աստուածպետական փառաց հաւաքեալ՝ տիրելով ծովու եւ ցամաքի, բազմաց եւ աւանաց, հեռաւորաց կղզեաց և մերձաւորաց գաւառաց, յոգնապատիւ եւ գերահռչակ պատուով մեծարեալ, պետականին ժամանելոյ գահիդ Հռոմայ տեառն Գլիմենդոսի երիցս երջանիկ եւ տիեզերական հայրապետի:

Մեք ընաստ ծառայիք Քրիստոսի, տէր Աղեքսանդր ամ. Հայոց կաթուղիկոս ի գահս լուսազարդ եւ աստուածծէգ Աթոռոյս

էջմիածնի, որք եւ ընդ իմեւ ժառանգաւորք սրբոյ եւ սրբազան մատուցանեմք վսեմախոհ սրբոյ եւ որոց ընդ հովանեաւ բոլոցդ ի միասնական եւ աշխարհակալաց խնդալ ի Տէր, Ամէն:

Եւ ընդ աստուածապարգեւ եւ բիւրաստուածասիրաւէր ողջունիս, ծանուցումն եւ յայտարարութիւն առնեմք փառաւոր տէրութեանդ բոլոց, զի քէպէտ եւ մեք վերջացեալ գտանիմք յայսմ ժամանակի ի մարմնաւոր իշխանութենէ, սակայն զձերն տեսանելով եւ լսելով բաջատեսիմութեանն գերապատուութիւն, զաւարեացեալ քերկրիմք ի սիրտ եւ ի հոգի, եւ գոհութիւն անբաւ եւ բիւր օրհնութիւն մատուցանեմք ամենաբազատուրին մերոյ՝ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. որով բազատուրէ բազատուրեն, հզօրէ զբեն զարդարութիւն ըստ խնաստնոյն բանի. եւ խնդրեմք զի զնոյն միշտ ամ. ժամանակօք եւ պարագայիւք ամաց, խաղաղական անդրդուելի կենօք հաստատուն պահեսցէ մինչ չեւ ի կատար եւ ի սպառումն յաւիտենից այսորիկ ի փառս եւ ի գովեստ Աստուածածնութեանն իւրոյ, յաւրախութիւն եւ ի պարծանս ամ. քրիստոնէից. Ամէն:

Եւ արդ արտաքերեմք եւ զայս առաջի գերիշխանական մեծութեան ձերոյ, զի ի բնուստ անդուստ այլ սովորութիւն նախագահութեան գերագունեալ բանիցդ, վարդապետիս եւ բարզս առաքեալ ի չորեքծագեան տիեզերս, որպէս յոյով անգամ տեսաք, եւ տեսանելիք խոկ ալօք մերովք, իբր զի բազեցցեն զՔս. Ած. հաւատալ եւ խոստովանել եւ ճշմարտ գտանել գիրկութիւն հոգւոց, եւ հասանել բ-ղութեան մեղաց, ըստ սրբազան առաքելոյն Պօղոսի, որ ասէ. Սըբտիւ հաւատալ յարդարութիւն, եւ բերանով խոստովանել փրկութիւն: Քանզի ոչ յաւտեղէ հաստատեալ է աւանդութիւնս այս, եթէ ոչ ի ձոյլ ամենատեսանէն ի Քսէ. Այ. որ ի ժամանակս փրկագործ տնօրէնութեանն եւ փառաւոր յարութեանն պատուիրեաց առաքեալոցն իւրոց ասելով. Երթայք յաշխարհ ամ. եւ բարոզեցէք, որ հաւատայ եւ մկրտեսցի կեցցէ, եւ որ ոչն հաւատայ դատապարտեսցի:...

Արդ ըստ վերոյ գրեալ դաւանութեանցըն եթէ մեծապատուութիւն էո զհայէ հերետիկոս դատապարտես, եղիցի կամք էո վճռափառութեանդ օրհնեալ: Իսկ եթէ ոչ՝ խնդրեմ յամենապատիւ հօրէդ, որ այսպիսեացն սաստ սպառնալեաց գրեալ, որ [դադարիցի] յայսպիսի ոխակալութենէ: Եւ զի սրբազան անուան տեառնդ ոչ է վայելուչ այսպիսի իրակութիւնն, եթէ վասն յաւտոյ եւ սիրոյն Քրիստոսի այդ շնորհէ մեզ առնիցես ըստ հայրախնամ գթոյդ. ընդա թուրքըն առաքեա ի ձեռս մեր, եւ ընկալեալ մեր իբրեւ զաստուածատուր պատգամ Մովսէսի՝ ցուցցուք պատրեաց, թերեւս սակաւ մի կասեսցեն յաւտոյ եղբայրենէ քրիստոնէից, և տէր մեր ընկալցիս վարձս ի վարձատուողէն բոլորեցուց:

Նա եւս շնորհել մաղթէմ եղեռնեցի Հայոց՝ որ ի վենետիկ, էանզի ողորմիի ազգս Հայոց որ անդր, են առանց հաղորդութեան եւ ամ. խորհրդոց:

Դարձեալ որավհետեւ յաջողութեանն Աստուծոյ միջնորդն խաղաղութեան եւ սիրոյ՝ բարեպաշտ եւ աստուածասէր առաքելոյդ ի մեծութենէդ Իսրայէլ անուամբ դեսպանս ի Սբ. եւ ի Քրիստոսասէր Ազոռս, պատշաճ վարկաբ կրկնակի գրել զնամակս եւ ծանուցանել սուրբ հօրդ զաղերս տարակուսանաց մերոց, զի թերեւս գտցուէ ի սրբութենէդ եւ ի փառաւոր մեծութենէդ ըստփոխանս մխիթարութեանց վտանգեալ արտից մերոց:

Եւ ոչ այսչափ միայն զարս դրոշմեցաք ի բարեկիզ, այլ եւ բաճբ յոլովք եւ խորհուրդք բազումք, զոր բերանոյ բանիւ պատմելոյ է դեսպան մեր, փառաւոր տէրութեանդ բո:

Եւ պետական գլուխդ, եւ հաստարակաց քրիստոնէից ամենայն ախոյեանդ, եւ անշիջանելի ջահդ կաթուղիկէ առաքելական եկեղեցւոյ, կացցես եւ մնասցես ազդ եւ ա-

ոռոչ, ի փառս մեծապատի Այ. եւ ի պարծանս եկեղեցւոյ: Ամէն:

Գրեցաւ ի Ռձկ քուին, հոկտեմբերի ժը:

Ի Դուռն Սբ. Աթոռոյն Էջմիածնի.— *Հմմտ.* Ազգապատում, յօդ. 1897: Նաեւ Պատմութիւն Նոր Ջուղայու, Ըստ Բուհանեանց, Հատոր Երկրորդ, 1881, էջ 38–46:

Վերջ:

էջ 132, դատարկ:

1147

ՀԱՄԱՌՕՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ.— 1

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×13×1·5: էջք 2+90: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ քանդր յոյժ: Գրութիւն ամրողջովին սեւագրակ մելանով, մխաւուն, 27 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական: Կազմ չեկազդ տախտակեայ:

էջ 1.— Ձակատ.— Համառօտ վարդապետութիւն Քրիստոնէութեան. Քարտմանեցեալ յիտալականէն յերքայականն բարբառ, ի Ծօհանեայ Մկրտչէ Ճօնանեան, որ է ընդհանրական ուսուցիչ երքայական լեզուին ի Հռոմ:

Բորում վարդապետն հարցանէ եւ աշակերտն պատասխանէ:

էջ Բ, դատարկ:

էջ 3.— Աւ ընթերցող.— Ձանազեալով իմ, թէ որքան եւ որպէս հակառակին ...:

էջ 9, դատարկ:

էջ 1.— Հ.— Դու Քրիստոնեա՛յ ես:

Պ.— Այո՛ չնորհօքն Քրիստոսի....

էջ 10.— Ցաղագս Բացայայտութեան Հաւատոյ քին:

էջ 28.— Ցաղագս Մեկնութեան Հայր մերին եւ Ողջոյնի Մարիամու:

էջ 34.— Ցաղագս պատուիրանացն Աստուծոյ:

էջ 47.— Ցաղագս Խորհրդոց Սրբոյ Եկեղեցւոյ:

էջ 69.— Ցաղագս կերպի աղօթելոյ, զկնի ուսման վարդապետութեանս:

էջ 79–90, դատարկ:

1148

ՍՏՈՒԼԱՊ.— 2

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×14: էջք 58: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրութիւն՝ խորադիրները, սկզբնատառերը եւ լուսանցքի համարագրերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւուն, 35–39 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք առատ. կիրարկուած են նաեւ չուրջ երկու երկոտանեակ նշանագրեր: Կազմ՝ սեւ կաշի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Սկիզբն արտացուք Աստուածով յայտնութեամբ եւ իմաստութեամբ Ստուղապի արքեպիսկոպոսի, որ է գործիք երկրաչափութեամբ եւ աստեղագաշխատութեամբ, եւ ի մեծ իմաստութիւն ուսումնառիս.— Դուռն Աուսլիկ, վասն ցուցանելոյ զգործածականն, որք կան ի վերայ նորա, արտաքոյ կամ ի ներքոյ.... — Հմմտ. թիւ 457, Բ. Հատոր, էջ 434, Աստուղոյ:

էջ 53։— Դուռն ձէ, վասն դիտելոյ դանուանի աստեղն որք ձեւացեալ կան ի աուուրյօպներն...։

էջ 57ա։— Նշանադիրք. ինը հատ մէ- այն։

էջ 58, դատարկ։

Ցիշատակագրութիւն։— 1860

էջ 1, ստորին լուսանցքին, չեղագիր — Նուիրեցաց ի յիշատակ Թանգաբանիս Սբոյ Աքոռոյս՝ միաբան եաչցի եղիչէ Վարդապետ Ստեփանեան, 1860։

1149

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳՐՈՑ

(ծէ. ԳԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×15×3։ էջք 328։ Գրակք Ը- ԺԶ, Ա–ե։ Հանգամանք բաւարար. լու- սանցքերը որղնակեր. սկիզբը քերի. կը պակսին առաջին եօթ պրակները։ Թուղթ դնդնորակ։ Գրիչ՝ մէկ մասին, կարապետ Արզ. Սեւերակցի։ Յորագիրները եւ սկզբ- նատառերը մասամբ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 23 տող։ Նոտրա- գիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Կազմ կիսալաթ խաչաքարտեայ։

Ա.— ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (Թնդի)։— 8

Միխ. Առաքել

էջ 1։— . . . եւ բերէն օդտ քարտէս այրեցած եւ փայտ այրեցած։ Եւ ժողովե- ցին բաղումք ի զամբիղ, եւ զահի հարաւ երկիր...։

Յաւելոր.— Վերի լուսանցքին, չեղա- գիր. «Տպ. Երուսաղէմ, 1870, էջ 276, տող 15»։

էջ 207։— Մինչեւ ցայս վայր է Միխա- յելին, եւ աստի վարդան վարդապետն ըն- կերսանի։— Այլ եւ մեք հետեւեալք եւ պա- տահեալքս այսմ հատուածոյս մինչեւ առ մեզ նոյին յուսոյն Աստուծոյ...։

Ցիշատակագրութիւն կարապետ Արե- զայի։—

էջ 213։— Այլ եւ զձեզ ամենեցունց բանասիրացդ եւ ընթերցողացդ յիշ(ի)ման արժան առնէք գտարապետ Սեւ- երակցի յետնեալս ի բանասիրաց եւ էք ան- ուամբ աբեղայս, ձեր արժանաւոր աղօթ- ցըս լցուցիք զպաղքեալս ի ձեր կենդանի աղ- բերէն, որ զայս Մխխաէլ գիրքս խոտ փա- փաքանօք գտտ եւ զտրտա պակասն գրեցի, գի յիշատակ հոգոյս եղիցի, եւ ընթերձողա- ցըն բարի լիցի, Ամէն։

Դիտ.— Գրչին անուան ընթերցումը հաստատ չէ գլխագրի պակասութեան պատ- ճառաւ. կրնայ կարդացուիլ նաեւ՝ կարա- պետս եւերակցի, ինչպէս ըրած է Ջապա- յեան (Տետր. Կ. էջ 4697)։

էջ 214–216, դատարկ։

Բ.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՕՆՈՑ.— 1

Զենոր Գլակ

էջ 217։— Թուղք Սրբոյն Գրիգորի առ Ղեւոնդէս պատրիարքին կեսարու.— Սուրբ եւ փառաւորեալ եւ երիցս երանելի եւ աստ- ուածարեալ սբոյ հայրապետիդ Ղեւոնդէս մեծարդոյ հոյակապ քոյ քաղաքիդ կե- սարիայն քահանայապետ...— Հմմտ. Տպ. Վենետիկ, 1889, էջ 7։

Գ.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՕՆՈՑ.— 1

Ցովհաննէս Եպս.

էջ 262։— Թէ որք են որ յառաջնորդ կացին Վաղարշ Գլակայ, որ կոչի Սուրբ կարապետ.— Զենոր եկաց Հայր Հայոց Վանեցն Գլակս ամս ի։ Ցետ նորա [Ցովհաննէ] աշա- կերտն Անտոնի ամս լ...։— Հմմտ. Տպ. Վենետիկ, 1889, էջ 7։

էջ 318։— . . . հրամանաւ Ներսէսի

Հայոց կաթողիկոսին, որ քահաներորդ իննե-րորդ էր ի Սրբոյն Գրիգորէ, եւ յիշխանու-Քիւն Վահանայ տանն Մամիկոնէից.— Հմմտ. նոյն, էջ 59:

Գատուքիւն Սրբոյ Խաչին Նունէ, որ այժմ Վանանդի կոչի հօր Ահարոնի Վանանդեցւոյ Թոռին սրբոյն Ղեւոնդեայ յիջեւանի գեղջէ որ ի Վանանդ...— Հմմտ. Ցիշտ. Ձեռագրաց, էջ 9:

էջ 323–328, դատարկ. բացի 324էն, ուր կան հետեւեալները.

1.— բոլորգիր.— Ցիչատակ է գիրքս Ցովսեսափին եւ իւր դստերացն, Ելեաբրին եւ Հերիքին, եւ իւր կողակ(ի)ցին, Ջնաբին, եւ որ ողորմիս մասէ Ած. իւրեան ողորմի, ամէն:

2.— Նոտրագիր.— Ընդերցայ ես տրբուս տիրացու Ցովհաննէսս՝ անչնորհք սրատօն, Թվահաշուքեան տօմարիս՝ հադարյերորդի, եւ հարիւրյերորդի, եւ խ-սունյերորդի, եւ վեցերորդի [= 1707] եւ նամսեան Ապրիէլի ծը յերորդի:

1150

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ (Ա – Գ ԳԻՐՔ).— 7

ԱԼԳԵՐՏ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×14×3: էջք 412: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրուքիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 19 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրուքիւնք սովորական: Կաշեկազմ տախտակեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1, դատարկ:

էջ 2.— Համառօտ հաւաքումն աստուածաբանականի ճշմարտուքեանն, երանելոյն Ալպերթի մեծի Ռաթիզբօնացւոյ եպիսկոպոսի ընտրեցեալւոյ ի կարդէ եղբարց քարոզողաց, ևօթամբք դրդովք բովանդակեցեալ:

Վերստին քարտմանեցեալ երկամբք եւ աշխատանօք Ցոհաննիսի Կոստանդինուպօլսեցւոյ, ի լաքինական լեզուէ ի հայկական բարբառ:

էջ 3.— Ցառաջաբանուքիւն գեղինակին առ ընդ հանուր գործառնուքիւնն.— Քանզի գերազանցուքիւն աստուածաբանականի ճշմարտուքեանն է նշուլ վերնոյն հառագայքի...:

էջ 6.— Համառօտի հաւաքման աստուածաբանականի ճշմարտուքեան դիրք առջին: Ցաղագս աստուածայնոյ բնուքեան դլուխ առաջին: Ցաղագս քէ իցէ Աստուած.— Արդ եթէ իցէ Ած. բարմօք եղանակօք ցուցանի, քանզի վկայէ զայս ուղղափառ հաւատն...:

էջ 155.— Համառօտի հաւաքման Աստուածաբանականի ճշմարտուքեան դիրդ երկրորդ: Ցաղագս գործոց յաստուղի: Գլուխ Առաջին: Ցաղագս Ստեղծման էից.— Վկհադունի բարուքեան եռապատիկ է արտազեղումն...:

էջ 220.— Գլուխ քսան եւ մի երորդ: Ցաղագս ոգեկանի անկման հրեշտակաց:

էջ 221.— Գլուխ Ձորեքտասաներորդ: Ցաղագս եօթանց գլխաւորից մոլուքեանց առհասարակ:

էջ 237.— Գլուխ Քսանեւերկուերորդ: Ցաղագս ոգեկանի անկման դիւաց:

էջ 341.— Համառօտի հաւաքման Աստուածաբանականի ճշմարտուքեան դիրք երրորդ: Ցաղագս ապականուքեան մեղաց, գլուխ առաջին: Ցաղագս չարին առ հասարակ:

էջ 410.— Գլուխ քսան եւ իններորդ: Ցաղագս մեղաց որք են ընդդէմ ոգւոյն սրբոյ:

Ցաճոյք.— Մատեանս նախասէր իջ-

դրուած չէր, պրակաթիւ. ալ չունէր. այդ պատճառաւ կազմի ժամանակ մէկ պրակ սըխալ դնուղուած է: Գլուխներու ճիշդ յաջորդութիւնը կը տեսնուի սակայն. էջ 1–220, 237–380, 221–236, 381–411:

էջ 412, դատարկ:

1151

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ.— 13

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՔԵԱՑԻ

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 18×13·5×6: *Էջք* 626: *Հանգամանք լաւ. Նորոգութիւն կրած. վերջաւորութենէն քանի մը թերթ կորած, ուր ըլլասկսելի էր գրչին մեծ յիշատակարանը: Թուղթ դեղնորակ: Գրիչ՝ Ղազար, Ղազրուկ: Գրութիւն՝ խորաչափերը, սկզբնատողերը եւ յաճախ ալ մեջերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 34 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ: Սեւագիծ զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր սաղմոսի սկիզբը: Սեւով եւ կարմրով զարդագիր, լուսանցազարդ եւ պլանազարդ՝ իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը: Նոյնպիսի խորանազարդ էջ 3: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Պահպանակ մաղազաթեայ սկիզբը մէկ թերթ՝ վերջաւորութիւն Ղուկասու Աւետարանին: Դատարկ թուղթ սկիզբը մէկ, վերջը երկու թերթ, սպիտակ գոյնով. երկրորդին վրայ՝ քանի մը տող գրչափորձ:*

Բովանդակութիւն.—

Էջ 1ա.— Ցանկ է առաջին կանոնին եւ Նախերգանին:

Էջ 3.— Նորին բազմերջանիկ եւ երանաշնորհ սուրբ հայրն անյաղթ հոետորի եւ լուսաւոր վարդապետի եւ խրատագործագեղ ճգնաւորի, նորոգ լուսաւորչի Հայոց, Գրիգորի հռոմեծի, Լուծմունք դժուարիմաց բանից եւ խաղուածոյ Սաղմոսացն Դաւթի, ի սրբոյն Վարդանայ Մեկնութենէ, յոյժ պիտանի շարադրութեամբ եւ գեղեցիկ պիտուքեամբ: Հոգի Ած. զսկսեալս իմ դու կատարեայ.— *Մի է Ած. նախ ընդդէմ բազում աստուածոց...:*

Ցիշատակարան.—

Ա.— Հեղինակի.— 1405

Էջ 626ա.— Ցիշատակարան.— *Ընդ որոց վերջինս բանասիրաց եւ արուեստ խնդրողաց բանին, պիտակ անուն կոչեցեալ՝ Գրիգոր...:*

Բ.— Գրչի.—

1.— *Էջ* 238բ.— *Զքրտուտական եւ ըզտատապեալ անձն զՂազար գրչակս յիշեայ եղբայր ի բարի մաղթն, ամէն:*

2.— *Էջ* 514բ.— *Զեղկելի եւ զտատապեալ անձն զՂազրուկս յիշ. ով եղբայր:*

3.— *Էջ* 530բ.— *ԶՂազար մեռեալ ոգի յիշեա աղաչեմ:*

Գ.— Վերստին կազմեցաւ.— Քաղուածոյս Սաղմոսացն Դաւթի, ձեռամբ Թարմատար եւ անխմաստ Ծովանէս Բաղիշեցւոյ, մակ անուամբ Դարբնեցւոյ յորջորջեալ, ի Քվին Ռշիթ ամին:

1152

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱՑՆ ԴԱՒԹԻ· — 16

ԱՌԱՔԵԼ ՍԻՒՆԵՑԻ

Նկարագրութիւն —

Մաւալ 19×12×3: *Էջք* 378: *Հանգամանք լաւ*: *Թուղթ հասարակ*: *Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն*, 30 *տող*: *Նոտր չեղագիր*: *Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ*: *Կաշեկազմ խաւաքարտեայ, կռնակը ոսկեզօծ, մաշած*: *Դասարկ Քուղթք սկիզբը եւ վերջը երեքական Քերթ*:

Բովանդակութիւն —

Էջ 1 — Տէր Առաքելի Նամածի և Էջ հռետորի եւ անյաղթ փիլիսոփայի, աշակերտի երիցս երանելոյն Գրիգորի տիեզերալոյս վարդապետի, արարեալ բանս խրատականս ոգեշահս, եւ հանճարս իմաստայեղս ի Մեկնութիւն Սահմանաց Գրոց, ի յիշոց մագթանաց ումանց բանասիրաց եղարց հապատացաց ճորին աշակերտաց:

Էջ 17 — Նորին տէր Առաքելի, հոգեճոռոգ հայրապետի, վասն Սահմանացն Դաւթի Քաղուածոյ:

Էջ 341 — Նորին տէր Առաքելի Սիւնեաց եպիսկոպոսի, ի տեսութիւն բանին որ ասէ· Ամենայն չար տանջելի:

Էջ 367 — *Կատարեցաւ Քաղուածոյս Սահմանաց Գրոցս ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ, օրհնեցելոյն յաւիտեանս, Ամէն*:

Էջ 368–378, *դասարկ*:

1153

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ (ՄԱՍՆԱԿԻ). — 6

Ս· Յակոբ, Երուսաղէմ Պէ=1358

Նկարագրութիւն —

Մաւալ 18×13×4·5: *Քերթք* 164: *Հանգամանք լաւ*· *Նորոգութիւն կրած*: *Թուղթ բամպակեայ*: *Գրիչ՝ Մարտիրոս*: *Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն*, 25 *տող*: *Բոլորգիր*: *Համառօտագրութիւնք սովորական*: *Կաշեկազմ տախտակեայ դրօշմազարդ*: *Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը երկու Քերթ, մանն երկաթագիր Աւետարանի*: *Մտացող՝ Մարտիրոս Քահանայ*:

Բովանդակութիւն —

Ա — *Թղ*· 2*ա* — Նախադրութիւն Առակացի:

Թղ· 4*բ* — Առակիք Սողովմոնի, որդոյ Դաւթի թագաւորի Իսրայէլի յերուսաղէմ:

Բ — *Թղ*· 42*բ* — Նախադրութիւն ժողովողին:

Թղ· 47*ա* — Բանիմ ժողովողին, որդոյ Դաւթի թագաւոր(ե)ին Իսրայէլի յերուսաղէմ: Ընկկէսիաստէս:

Ծանօթ — *Հինգերորդ պրակին առաջին եւ վերջին Քերթերը մեկայն մնացած են, մէջտեղի տասը Քերթերը կորած են վաղուց· այդ պատճառաւ կը պակսի ժողովողի մեծագոյն մասը*, *Բ*·15 — *ԺԱ*·9:

Գ — *Թղ*· 49*բ* — Նախադրութիւն Երգոց Երգոյն:

Թղ· 50*բ* — Երգ Երգոց որ է Աւրհնու-

քիւն Աւրհնութեանց, ասացեալ Սողոմոնի արքային Իսրայէլի:

Դ.— Թղ. 57բ.— Նախադրութիւն Իմաստութեանն Սողոմոնի արքային Իսրայէլի:

Թղ. 59բ.— Իմաստութիւն Սողոմոնի.— *Սիրեցէք զարդարութիւն ոյք դատիք երկիր, խորհեցարուք զՏեառնէ բարուք-Թեամբ...:*

Ե.— Թղ. 84բ.— Նախադրութիւնք երկոտասան Սուրբ Մարգարէիցն.— *Մեծ են չնորհք մարգարէութեան...:*

Թղ. 87ա.— Գիրք Տեսլեանց երկոտասան Սուրբ Մարգարէիցն:

Զ.— Թղ. 155բ.— Ի մեծի աւուր Պայծառակերպութեան Քի. Այ. մերոյ. Նրա-նիւոյն Սրբոյ Տիրէմի խորին ասարոյ ասացեալ.— *Ցերկրէ հունձք եւ ուրախութիւն...:*

Թղ. 163բ, ինչպէս նաեւ վերջին սպիտակ Թերթը, ծածկուած գրչափորձերով եւայլն:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1358

Թղ. 162ա.— Փառք եւ աւրհնութիւն եւ գոհութիւն անբաժանելի պարտեալ եւ երկրպագելի միասնական Սր. Երրորդութեանն, Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սր. Հոգւոյն յօրհնեալ յօրհնից ամէն:

Գրեցաւ աստուածապատում եւ լուսազարդ մատեանս, որ կոչի Առաքել, եւ Երդոյ Երգոցն, եւ Ժողովուրդն, եւ Իմաստութիւն Սողոմոնի, եւ աստուածաբանութիւնք երկոքոտասան մարգարէիցն որ ունի ամբարեալ յինքեան բոլոնդ լի եւ անթերի: Ի թուականութիւնս Հայոց ՉԼ, եւ ի թագաւորութեանս Հայոց Կոստընդէա, եւ ի հայրապետութեանն տէր Ցակովբայ, եւ ի յաթոռակալութեանն Երուսաղէմի տէր Գրիգորի, ի Սբ. Քաղաքս Երուսաղէմ, ի դուռն Սբ. Ցակոբայ Առաքելոյ որդւոյ Զեբեդեանն: Ձեռամբ անարհեստ գրչի Մարտիրոսի եզկելի եւ մեղապարտի, ի խնդրոյ սրբասէր եւ աստուածահաճոյ Ծերունւոյ եւ յոյժ առաքինի Մաթէոս Քահանայի, որ եւտուր գըրել զայդ ի հալալ արդեանց իւրոց, ի պայծառութիւն եկեղեցւոյ, եւ ի լուսաւորութիւն մանկանց Սիոնի, եւ զարդ անկողոպտելի, յիշատակ իւր եւ ծնաւղաց իւրոց, եւ եղբարց եւ քերց, եւ ամ. արեան մերձաւորաց:

Արդ աղաչեմ զամենեսեան սիրովն Քրիստոսի, որ հանդիպիք լուսազարդ տաւի եւ վայելէք յուրախալուր բարիս, յիշել ի մեղաց Թողութիւն ղմաթէոս ստացաւղ գըրոցս ծնեղուննի եւ զսուրբ քահանայ հանղերձ իւրասէն. եւ ամենակարօղն Ած. ջնջեսցէ զդիր պարտօորութեան նոցա, եւ գըրեսցէ ի գիրն կենդանի եւ անթառամ պսակեսցէ յօուրն ահեղի. եւ որ զամէնն ասէն:

Արդ աղերսարկու մաղթանաւք կողկողիմ պաղատանաւք յերեսս անկեալ աղաչեմ չլինիլ մեղադիր սխալանաց եւ անյարմարութեան գրչութեանս, զի կար մեր այս էր: Նա եւ տեղիս յորում պանդխտիմ բազմադիմի ունձելով զվիշտս:

Դարձեալ կրկին աղաչեմ յիշել ըզծնաւղսն իմ եւ զյոյժ բաղձալին իմ ըստ մարմնոյ եղբայրն իմ զտէր Թադէոս, եւ զայլ եղբարսն եւ զքերսն իմ զկենդանիսն եւ զհանգուցեալսն. նաեւ զմեղուցեալ զծողս զմարտիրոս, եւ զնորատունկ սրբասէր քահանայ զՆերսէս, որ զջուխտս կոկեաց, եւ սրբասնեալ վարդապետն Մխիթար, որ զաւրինակն չնորհեաց, զի կարի յոյժ ընտիր եւ ստոյգ էր օրինակն, եւ զուարթ եւ սրտի մըտաւք եւ մեզ. ստացէ Տէր Ած. վարձս նմա զանճառելին, ամէն: Եւ որք մի տէր ողորմիւ յիշեն զվերայգրեալքս յիշեալ լիցին ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, եւ որ զամէնն ասէն:

Արդ կրկին աղաչեմք զձեզ, ով հարք սուրբք եւ եղարբք, որք հանդիպիք այս Աստուածաշունչ տաճիս, կարդալով եւ կամ օրինակելով եւ կամ տեսութեամբ, յիշեսջիք սրտի մտաւք զվերոյ ասացեալն զծնեղունի եւ սրբասէր քահանային զմաթէոս զստացօղ սորա: Եւ զհոգեւոր եղբայրն իւր զԳրիգոր որ է յոյժ ողորմած եւ աղքատասէր, եւ ամ. բարութեամբ լիւ. ընդ նմին եւ զհոգեւոր քոյր սոցա զմեծխաքուն, որ բազում ժամանակս հրաժարեալ էր յաչխարհէ, եւ ըստացեալ զկարզ հաւատաւորութեան, եւ էր սրբասնեալ եւ առաքինի, ողորմած ի տուրս, եւ սիրող աղքատաց եւ տնանզաց, եւ բարի խոստումնութեամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս, եւ բարի յիշատակ եթող յաչխարհի.

ըստ Աւետարանին, Քէ երանի որ ունիցի դաւակ ի Սիոն եւ ընտանիք նորա յԵրուսաղէմ· զոր եւ գրեսցէ Գս· Ած· զոսոյ գիրն կենդանի· զննիցեալսն եւ զկենդանիսն։

Նա եւ գհոգով տառապեալ ծրդոյ առաւել, եւ գպատում մեղօք լիս, եւ չարագործ խիստ զազրալիս, բոլոր մարդկան պարապաւելիս, աղաչեմ զձեզ յիշման առնել զիս ի ձեր աղօթիս։ Եւ որք յիշէք սբսի մտաւք մի Տէր ողորմեա զվերոյասացեալսդ, Ած· զձեզ յիշեսցէ, եւ որ զամէնն ասեն։

Թղ· 2, ժանգագոյն մելանով և անհարթ գրով — · · · երեսանկեալ աղաչեմ զձեզ հոգեւոր հայր, որ ունիս իշխանութիւն կալելոյ եւ արձակելոյ, արձակեայ զիս ի կապանաց մեղաց, եւ աղաչեայ զԱծ· զի նեւրեսցէ ինձ բազմամեղիս· զի մեղայ արարչին անհամար բիւր հազար։ Աղաչեմ զձեզ, սուրբ հարք եւ եղբարք, որք հանդիպիք եւ կարդայք զայս խոստովանութիւնս, զիս ըզճակոր գանաւրժանս հարեղայս յիշեցէք միով Տէր ողորմեայիւ եւ Ած· զձեզ յիշէ։ Փառք Աստուծոյ ամէն։ Գրեցաւ ի Թվ· Հայոց ի ՊՈ ի յունիս ծդ։

Ցեռնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1401

1154

Մ Ա Շ Տ Ո Ց (ՁԵՌՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ)·— 20

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Թուղթ 19×15×1։ էջք 124։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրիչ՝ կիրակոս Վարդապետ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըն, հրահանգներըն եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միաբեւն, 29 տող։ Նոտր չեզոպիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ։ Նուիրատու Բաղիշեցի Մկրտիչ Վրդ· Մարտիրոսեան (1837)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–2, դատարկ։

էջ 3·— Օրհնութիւն Մոմի Տեառնընդառաջի որ չկայ Հայոց մէջ, գիրքն եւ այլ ամ· ինչ կարգն ցոյն է, բայց ազ օրհնեն ընդ նմին եւ ջուր խառնեն յիրար ցանեն ի վրայ մոմերուն· շարականն Մարմնացեալդ ասեն· Ազօթք·— Ամենակալ եւ մշտնջենաւոր Աստուած···։

Եւ լուցանեն զօրհնեալ մոմերն եւ ըստ կանոնին զամ· կարգն Տեառն ընդ յառաջին կատարել։ Զայս նոր կարգս տեսի ի հին եւ ի բուն Մաշտոցին մէջ, զի քէ հաճոյ քեզ ձեզի դուք թողութիւն չնորհէք ինձ կիրակոս բանասիրի· Ած· օրհնէ զձեզի ամէն։

էջ 5·— Ցետ այսորիկ առնէ կոչումն ի մէջ ատենին առաջի ամենեցուն եւ ասեն Խահանայիս բարձր ձայնիւ առ եպիսկոպոսն·— Հայր սուրբ, խնդրէ ի քէն մայրս մեր Սբ· եկեղեցի, զի ձեռնադրեսցես, զայս անուն, յաստիճան քահանայութեան···։

էջ 29·— Որ եւ Սաղմոսերգուի, գաւելն ի ձեռն տան, եւ լուցեալ մոմեղինօք, խաչ առաջի եւ գաւազան խնկարկութեամբ երցեն ի դուռն եկեղեցւոյն եւ կանգնեն ամ· ուխտիւքն···։

էջ 41·— Երկրորդ կարգ Աստիճանաց եւ թարմնի ընթերցող։

էջ 45·— Երրորդ կարգ Աստիճանաց, որ ասի Երգմնեցուցիչ։

էջ 48·— Չորրորդ կարգ Աստիճանաց, Ձաներնկալութեան։

էջ 52·— Հինգերորդ կարգ կիսատաքաւագի որ ասի Դպիր։

էջ 59·— Կանոն յորժամ զՍարկաւագն ձեռնադրեսցեն։

էջ 75·— Կանոն Ձեռնադրութեան Քահանայի։ Զգենու եպիսկոպոսն ի սբ սեղանն եկեղեցւոյն···։

էջ 104·— Ով դու արհի եպիսկոպոս,

լաւ գիտացիր եւ զանպիտան գրիչս կիրաս պաչտօնեա բանիս չիչնա, եւ դու չիշնալ լիցիս ի Տրխատոսէ. Ամէն։

էջ 105։— Ած. յաւիտենական կատարեալ խոհութեամբ...։

էջ 110։— Օրհնութիւն Վեղարի։

էջ 111։— Կանոն Սկի եւ Մաղմայիլ Օրհնելոյ։

էջ 113։— Կանոն պատկեր Օրհնելոյ, եւ պահարանի սրբոց։

էջ 115։— Կանոն հանդերձելոյն, ըստպատ եկեղեցւոյ Օրհնելոյ։

Ցիշատակագրութիւն։— 1837

էջ 119, չեղագիր։— 1837, հոկտ. 23, չիշատակ ընծայեցաւ, ի գրագիր Մկրտիչ Վարդապետէ Տէր Մարտիրոսեան Բաղիշեցւոյ, Սրբոց Յակովբեանց գերահրաշ Առաքելական մայր Աթոռոյն Սբ. Երուսաղէմի։

էջ 120–124, դատարկ։

1155

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ.— 9

ԳՐԻԳՈՐ ՑԱՓԵԻՒՑԻ

«Ապահովեաց վաճք»

ՊԿՌ=1413

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13·5×8։ *էջք* 802։ *Հանգամանք լաւ. նորոգութիւն կրած։ Թուղթ կոկեաք։ Գրիչ՝ Յովհաննէս Աբեղայ։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 35 տող։ Բուրգեր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Կարմիր ու սեւով զարդագիր, լուսանցազարդ եւ կիսախորան, էջ 10ա։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, մասն երկաթագիր ձաւոցի։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1։— Գրչատիրոջը։

էջ 2–4, դատարկ։

էջ 5ա։— Այս ինչ է գլխաւոր բանիմ բոլոր գրոցս։

էջ 6ա։— Ճառաբանութիւն Գրոցս։— Ներգործական իմն...։

էջ 9ա։— Ցանկ է Առաջին Հատորի Հարցմանցս։

էջ 10ա։— Որպէս ասեն հերձուածողք, զամ. ինչ ի հարկէ գոլ մարդկան, զգործս եւ զդիպուածս, զմահ եւ զկեանք...։

էջ 25ա։— Ճառագս Մանիքեցոցն։

էջ 31ա։— Ընդդէմ Կորուսեալ ազգին ...։

էջ 79ա։— Նկիրորդ Հատոր. Հերձմունքն է Արիոսեանց։

էջ 240ա։— Վասն շարժոյ եւ մրրիկ հողմոյ։

էջ 395բ։— Վասն քանակելոյ ժողովրդեանն։

էջ 782ա։— Հարցմունք Գէորգեայ Վարդապետի եւ Լուծմունք Գրիգորի Նարիճ հարազատի։

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 780ա։— Ցիշատակարան։— Աղդ. ես վերջինս ի Ծնունդս եկեղեցոյ, եւ սրտաւոյս բանասիրաց, Գրիգոր պիտակ անուն խնդրող բանին...։

Մաճր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—

1։— *էջ 9բ։— Եւ զիս զեղկելի եւ ըղտատապեալ ոգիս յիչեսջիք ի Տէր, զՅոհաննէս զանպիտան գծողս։*

2։— *էջ 543ա։— Ով զայժմեղ ծրտղիկ գրոյս զտուտանուն արեղայ զՅոհաննէս եւ զհայրն եւ զմայրն իմ եւ զեղբայրսն իմ զիսխեցեալսն առ Քս. աղաչեմ յիչել ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, ով սուրբ ընթերցողք, աղաչեմ, եւ նայ որ առատն է ի տուրս, յիշելոցս, եւ յիշողացդ առ հասարակ պարգեւեսցէ զերկնից արքայութիւնն, ամէն։*

Գլխաւոր յիշատակարան.— 1413

էջ 799բ.— Փառք գոյացուցչին բոլորից անկիզքն եւ անեզր բնութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ ամենասուրբ Հոգւոյն, ամէն։

Գրեցաւ ի քաղիս գիր, եւ ի հոկտեմբերի ամսոյ ի ին։ Արդ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սուրբ գրոցս, յիշեսջիք յաղաւթս ձեր սուրբ, զպարծանք պարծանաց մերոց հոգւոյ եւ մարմնոյ, զհոգեւոր եղբայրն իմ զՅակոբ աբեղայն, եւ զծնողսն իւր եւ զեղբարսն իւր, ի Ք. Ցս. որ զօրինակն չնորհեաց։

Գրեցաւ ծաղկազարդ եւ վարդափթիթ, մարգարտաշաւղ գիրքս որ կոչի Հարցմանց, ձեռամբ յոդնամեղ եւ անարհեստ գրչի Ցոհաննէս աբեղայի, ի սուրբ եւ ի հրաշափառ աքանչելագործ ուխ ... Սարգսի եւ ...։ Աղաչեմք զամենեսեան որք հանդիպիք, ով սուրբ երամք ընթերցողաց, ընթեռնելով կամ գաղափարելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զդծող եւ ծրող սորայ [զՑոհաննէս] աբեղայ եւ զհայրն իմ զտէր պապն, եւ զմայրն իմ զՍիրան եւ զեղբարսն իմ եւ զամ. արեան մերձաւորսն իմ զփոխեցեալսն առ Ք. եւ զկենդանիս։ Ընդ նմին եւ զհարազատսն իմ զհայր վանացս ? զՄարտիրոս աբեղայն. ընդ նմին եւ զաշակերտսն, սրբասնունդ եւ պատճառաւորս, այսմ գրոցս գրելոյ, զպանծալի հոգեւոր նշդարսն մեր զՑակոբ աբեղայն, եւ զԳրիգոր աբեղայն, եւ զկարապետ երէցն, ընդ նմին ... միաբանք ... աբեղայն, եւ զՑոհաննէս աբեղայն, եւ զՄկրտիչ եւ զներսէս վերիցանին, եւ ... զՄկրտիչ տնտեսն, եւ զՑոհաննէս ... եւ զՄխիթարն, ... զմեծ եւ զփոքր ... ուխտիս։ Ընդ նմին եւ զԳետրոս? ... արեղայն, զհայրապետ ? սուրբ ուխտիս, որ կոչի ... եւ մեզ եղբայրութեան սէր կատարեաց, զոր հատուսցէ Տէրն Ցս. ի մխանգամ գալուստն, եւ սուրբ ... սուրբ Նիկողայոսի? եւ սուրբ? Աստուածածնին եւ սուրբ Թէոդորոսի, եւ ամենայն սրբոց։ Ամ. Ած. մեր որ առատն է ի տուրս բարեաց, ձեղ յիշողացդ սրտի մտօք եւ մեզ յուսողացըս եւ յիշելոցս առհասարակ ողորմեսցի եւ պարդեւեսցէ զկեր երկնից արքայութիւնն, եւ նմայ փառք յաւիտեանս, ամէն։

Ծանօթ.— Ճիշատակարանս դիտումնաւոր կերպով եղծուած է, եւ այդ պատճառաւ կարդ մը բառերու ընթերցումը անկարելի կամ կասկածելի դարձած։— Համմտ. Լ. Ս. Խալիկեան, Ճիշատակարաններ ժե. Դարի, Ա. Մասն, էջ 146։

էջ 801–802, տարբեր թուղթ, դաւառակ։

1156

ՆԱՄԱԿԱՆԻ – ԹՂԹՈՑ ԳԻՐՔ.— 13

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

Իլով (Լեհաստան) 1610–1611

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×15×4։ էջք 478։ Հանգամանք լաւ ընդհանրապէս. լուսանցքները ցեցակեր տեղեր։ Թուղթ հասարակ։ Գրբիչ՝ Սահակ Աբղ. Տարտնացի։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միաբուն, 22 տող։ Նոտրագիր չեզակերպ։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Մի քանի գաղադիր, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ, էջ 23։ Կաշեկազմ տախտակեայ գծազարդ։ Գահպանակ մազաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ լատիներէն գրչութեամբ։ Կնիք սեւագրչի, փակագիր, ՀՈՒ. Այ. ուէր Սահակ աբ.։ Ստացող՝ Գրիչը։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–22, դաւառակ։

էջ 23.— [Թուղթ Տ. Ներսէսի կաթուղիկոսի ի Կոստանդիանուպոլիս առ ոմն Գաւ-

զոս Բահանայ հայկազն ի Տարսոնէ Կիւլիկեցւոց, որ գնացեալ էր անդ հռոմմացեալ եւ բամբասէր գազգս մեր, ի ժամանակս կիր Մանիլ թագաւորին, յորժամ հանդերձեալ էին միաբանել Հայք եւ Յոյնք, և նա գրեաց առ Տէր Ներսէս եւ ի չիմնեղս եղեւ իւրոյ վըճռաւոմն.— *Պատղոսի համանուն վիճին եւ քաղաքակիցի…*— Հմմտ. *Ընդհանրական Թուղթք, Երուսաղէմ*, 1871, էջ 207:

Իվ.— էջ 27·— Նորին Տն· Ներսէս առ եպս եւ վարդապետս Հայաստանեաց վասըն սիրոյ եւ միաբանութեան ընդ յոյնսն:

Իւ.— էջ 29·— Նորին Տն· Ներսէսի Պատասխանի գրոյ ուրումն, որ գրեալ էր առ նա բանս գկծանաց յանդուգն լրբութեամբ:

Իգ.— էջ 34·— Նորին Տեառն Ներսէսի առ նոյն ժպիրն:

Իդ.— էջ 35·— Նորին Տն· Ներսէսի առ նոյն յիմարութեամբ և հպարտութեամբ լրբեալ ոմն:

Իե.— էջ 38·— Նորին Տն· Ներսէսի առ Վարդապետն Գէորգ:

Իզ.— էջ 39·— Նորին առ նոյն Գէորգ Վարդապետ:

Իէ.— էջ 40·— Նորին Տն· Ներսէսի առ նոյն Վարդապետն Գէորգ:

Իը.— էջ 41·— Շրջաբերական առաքեալ ի կողմանս արեւելից ի Կաթ···:

Իթ.— էջ 47·— Պատճառ խնդր[ոյ] միաբանութեան թագաւորին յունաց եմանուէլի, եւ սրբոց կաթողիկոսացն Հայոց Թուխտէն, զոր գրեցին առ միմեանս·— *Հմմտ. նոյն*, էջ 85:

Լ.— էջ 51·— Գիր Հաւատոյ խոստովանութեան Հայաստանեաց Նիկեցւոյ···:

Լև.— էջ 79·— Թուխտ Առաջին՝ թագաւորին Հռոմոց եմմանուէլի, առ սրբազան կաթողիկոսն Հայոց Տէր Գրիգորիս:

Լը.— էջ 83·— Պատասխանի Առաջին Թխթոյն թագաւորին Հռոմոց Եմմանուէլի:

Լգ.— էջ 98·— Սահմանք Հաւատոյ Հայաստանեաց Նիկեցւոյ···:

Լդ.— էջ 113·— Նորին Տն· Ներսէսի Ցաղագս Աւանդութեանց Նիկեցւոյ:

Լե.— 133–134·— Թուխտ Առաջին՝ թագաւորին Հռոմոց եմմանուէլի առ Տէր Ներսէս կաթողիկոսն Հայոց···:

Լզ.— էջ 136·— Պատասխանի մեծին թագաւորին Հռոմոց կիր Մանուիլի···:

Լէ.— էջ 150·— Թուխտ կրկին անգամ պատասխանի դարձեալ ի թագաւորէն Հռոմոց···:

Լը.— էջ 152·— Գլխակարգեալ խրատիբ առ ի Հռոմոց, առաքեալ ի թագաւորէն···:

Լթ.— էջ 154·— Թուխտ պատրիարգին սակս այսր խնդրոյ առ Սր· Հայրապետըն Ներսէս:

Խ.— էջ 157·— Պատասխանի թագաւորական գրոյս Տն· Ներսէսի երկրորդ անգամ:

Խև.— էջ 159·— Թուխտ Սրբոյն Ներսէսի կաթողիկոսի առ տէր Միքայէլ Պատրիարգ:

Խբ.— էջ 166·— Թուխտ Գրիգորէ կաթողիկոսէ Հայոց, որ գնին Տն· Ներսէսի յաջորդեաց գաթոռն, առ բարեպաշտ թագաւորն Հռոմոց եմմանուէլ:

Խգ.— էջ 171·— Թուխտ բարեպաշտ թագաւորին Հռոմոց եմմանուէլի զոր գրեցաց (զոր գրեաց) պատասխանի Գրիգորի կաթողիկոսի Հայոց ազգիս:

Խդ.— էջ 180·— Թուխտ պատրիարգին Կոստանդնուպոլսի առ կաթողիկոսն Հայոց Գրիգոր···:

Խե.— էջ 187·— Թուխտ Գրիգորի կաթողիկոսի Հայոց, ձայնակցութեամբ ընթհանուր ժողովոյ, Պատասխանի թագաւորին Հռոմոց···:

Խզ.— էջ 202·— Թուղտ Գրիգորի կաթողիկոսի Հայոց եւ ընթհանուր Հայաստանեացս ժողովոյ գրեալ ի կաթուղիկէ եկեղեցին Հռոմոց···:

Խէ.— էջ 215·— Ներսէսի կայսեցոյ, եղբօր Գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի, Պատասխանի Թխտոյ ուրումն ցակրա ասողոցի վարդապետի···:

Ծանօթ.— *Խը–Ծ չկան*:

Ծև.— էջ 229·— Գրիգորի Վկայասիրի Հայոց կաթողիկոսի, ի ցառէն որ վասն մոլորման Ջաղկին·— *Եւ արդ սուրբ հօրս այսոցիկ բանք…*:

Ծանօթ.— *Ցաջորդ էջերուն ստորին լուսանցքին գրվիլը նշանակած է· Հին այսայ Հայոց (կիթղկէ) Վարդապետի գրեալ Պա-*

տասխանէ՝ կաթողիկոսին եւ Քագաւորին Հայոց»:

Մխ·— *էջ* 248·— Վասն Նիկ(ես)ոսի երկրորդ ժողովոյն·— *Երկրորդ ժողովն Նիկեսոսի, վասն Փլաբիանոսի եւ վասն Եւտիքի, զի մխմանց հակառակ, եւ երկուքն չար* ···:

Մգ·— *էջ* 265·— Ընդդիմադրութիւն սակս ջրոյն խառնման ի Սբ· (ի Սբ·) խորհուրդն· ի թուին Հայոց ՉՄԸ [= 1309]:

Մդ·— *էջ* 269·— Յաղագս միաւորութեան եւ դիմի եւ յանձնաւորութեան:

Մե·— *էջ* 277·— Թուխտ Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի եւ իմաստասիրի, Պատասխանի քխտոյն Գեղամեանի Պատրիարգի Կոստանդնուպաւլսի:

Դատարկ էջեր, 282, 283, 286, 290:

Մզ·— *էջ* 311·— Պատասխանիւ Թղտոյն Տրապիզոնի·— *Բնաւից բարեաց պարդեւատուն*···:

Ծանօթ·— *Յայսմ էջերուն ատորին լուսանցքին դրէչը նշանակած է· «Մ ովսէս վարդապետի եզնկացոյ գրեալ Պատասխանի ի Տրապիզոն, առ հաւուածեալ էջէյն Գրիգորը»*:

Դատարկ էջեր, 320, 321, 324, 325, 328, 329:

Մէ·— *էջ* 341·— Բամբ նրաննելոյն խոսրովայ·— *Տեղի ազօթից Դիրք Սբ*·, *զեկեղեցի մեղ ուսուցանէ*···:

էջ 347·— *Իսկ վասն Զատկին ճրագալուցին, յերեկոյին չարաթուն ասէ Աւետարանիւրէն*···:

Մը·— *էջ* 357·— Վկայութիւնք վասն Մննդեանն Քրիստոսի եւ Մկրտութեան, զի պարտ է տօնիլ ի միասի յաւուր ի յանվարի ի վեցն:

էջ 394·— Վասն Դժոխոցն եւ դառնագոյն տանջանաց նորայ:

Մթ·— *էջ* 398·— Վասն Թագաւորաց Հայոց, զոր կարգեաց Մովսէս Խորենացի ·— *Մովսէս Խորենացի ղչարս Քագաւորացըն Հայոց այսպէս կարգէ*···: *Մեռանի Կոստանդին եւ Քագաւորէ միւս Կոստանդին, յայլմէ ազգէ, որ յայժմ ունի զքագաւորութիւնն: Եւ է Քիւս Հայոց Պե [= 1356]:

էջ 407·— *Մարգարէից սա սերմանումըն, յառաքելոց պաղաբերել*···:

Կ·— *էջ* 407–408·— Խրատ առ ուղղափառ հաւատացեալ Հայոց, առ արիացեալքըն չարեօք, եւ անբարիշտն կամօք, որում խելագարեալ յանդգնին եւ պէս(պէս) եւ ազգի ազգի իր բարոգեն ի Սբ· Խորհուրդ Մըկրտութեան···:

ԿԱ·— *էջ* 412·— Առ այդ պատասխանի·— *Նախ եւ առաջինն զայս· եթէ զծուդային ի յուրն նթաց եւ նա, եւ ոչ ի դինին* ···:

ԿԲ·— *էջ* 414·— Իսկ երրորդ բանիսն առարկութիւն դոցա որ ասեն· Պարտ է ջուր արկանել ի Սբ· Խորհուրդն:

ԿԳ·— *էջ* 418·— Այսուհետեւ եկեսցուք առ չորրորդ բան որ վասն Բիգարդուրիւ, եւ առ այդ պատասխանի:

ԿԴ·— *էջ* 422·— Առ երերորդ բան ևոցա որում ասեն թէ Հայք զի խորհուրդ եկեղեցւոյ չգիտեն, եւ ոչ զի չափ մաճու մեղմն մեկնի:

ԿԵ·— *էջ* 429·— Առ Չերորդ բանն որ ասեն թէ Բահանայքն գխոստովանութիւնն ոչ գիտեն առնուլ: Առ այդ պատասխանի:

ԿԶ·— *էջ* 434·— Իսկ վասն էներորդ բանին···:

ԿԷ·— *էջ* 439·— Վանականն վարդապետի ասացեալ Բան հաւատալի·— *Կենսատուիս Սբ· Աւետարանն*···:

ԿԸ·— *էջ* 443·— Այլ բան Վանականին վարդանա գրեալ·— *Զի՞նչ է ճրագալուցին լուծանելն*···:

էջ 450·— Հարցումն Աշոտա որդոյ Սմբատայ Հայոց թագաւորի և պատասխանի Նզնակալ Հայոց Վարդապետի:

էջ 454·— Այլ բան այլմէ ասացեալ: Նւ զգծոցս յիշեա ի Տէր·— *Ծորժամ Ադամ եւ Եւա ելեալք ի դրախտէն կոյսք էին, յետ Ամի ծնան զկային եւ զքոյր նորա զՔաղրան· եւ յետ այլ Ամի ծնան զՀաբէլ եւ զԱզեբուղրա քոյր նորա*···:

էջ 461–477, *դատարկ*:

էջ 478, *տարբեր մելանով*·— *Իւղու իրեցպոխներն*: *Բան Գաբրուչ· Գրնաթօվիչ*: *Բան Թորոս Թորոսովիչ*: *Բան Իվաչքօ*: *Բան Շմքօ, Ճակոբի որդի*: *Բան Թորոս*: *Բան Աւետիք*: *Բան Գուդուման*: *Բան Ճօճիկ, Զախ-*

նօք որդի։ Բան Եադուպ, սարի հուլուպ, Զատիկի որդի։ Բան Եադուպ, Միսքօք որդի։ Բան Իսաչքօ, Ճակոբի որդի։ Բան Իսաչքօ ուրիչ Թորոսովիչ։ Բան Աստրի Թորոսովիչ։ Բան Թորոս, ուրիչ, Նուրիճանի որդի։ Բան Սաֆար։ Անկիւրացի Հաճի պալի։ Բան Վասիլ, եւ իւր որդուն պարոն Շմքօնն։ Բան Գուդուման, Մուրատ երդնկացի, Սիմոն։

Ցիշատակարանիս Գրչէ.—

1.— էջ 397.— Ով եղբայրք եւ լոյսեղբարք դասք քահանայից եւ ջոկք սարկաւագաց, որք հանդիպիք տառիս կարդալով եւ կամ օրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, զանարժանս ղգծողս սոքա, զԱհակ աբեղայս, եւ զհայրն իմ պկապասեան, եւ զհօրեղբայրն իմ զՀերապետեան, եւ զմայրն իմ զՀռոմոփսիմայն, եւ զհանդուցեալ եղբայրն իմ զՀալղաթին, եւ զհօքեքերքն իմ զմահտեսի Արզումն, եւ զԹուրվանան, եւ զկենդանի եղբայրքն իմ զԹուրվանեան, եւ զկուլամիրն, եւ զայլ ամ. արեան մերձաւորքս, նաեւ զսրբասնալ հողի զտէր կարապետն զսրբասնալ կրօնաւորն, որ չնորհեաց մեզ օրինակ գայս· Ած. զԻր վարձն հարիւրապատիկ պարգեւէ աստ եւ ի հանդերձեալսն ամէն։

2.— էջ 447.— Թկ. 1611

Փառք համադոյ եւ միասնական անբաժանելի միասնական Սբ. Երրորդութեանն Հօր եւ Որդոյ (եւ Որդոյ) եւ Հոգւոյն Սրբոյ, յերիս անձնաւորութեանն եւ մի Աստուածութեանն ժողովեալ եւ փառաւորեալ· ոչ այլևայլ բնութիւնս բաժանեալ, այլ իսատովանիմ մի բնութիւն, մի տէրութիւն, մի փառք Ամենասուրբ Երրորդութեանն. ոչ սկսեալ ի ժամանակի, եւ ոչ դադարեալ կամ փոփոխեալ որպէս զեղակացս բնութիւնս։ Խոստովանիմ զՀայրն անծին, վանզի ոչ յումեքէ, հաւատամ եւ զՈրդին ծնունդ հայրական անմարմնաբար, որպէս գան ի մտաց, խոստովանիմ եւ ըզՀոգին Սուրբ բղխումն ի Հօրէ անքննելի եւ անխմանալի։

Որ եւս կարողութիւն վիշացեալ եւ հոդով տառապեալ անձին իմով անուամբ միայն Սահակ աբեղայիս։ Ողորմութեամբն Աստուծոյ սկսա եւ գԹուղթսդ նորին առարեցի զայս գիրքս, որ կոչի Հաւատոց Ռուէխտ, յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց, հօրն Հերապետին, եւ մօրն իմոյ Հռոմոփսիմին, հանդուցեալ եղբօրն իմոյ Հալղաթին։

Գրեցաւ սկիզբն ի Թվ. ՌՆԹ, ղեկտեմբերի ԻԶ, օրն Բշքի, աւարտեցաւ ի Թվին ՌԿ, մարտ ամսոյն ի ԻԶ, օրն Երէ.։

Աղաչեմ զձեզ, ով լուսերամբ դասք քահանայից եւ ջոկք սարկաւագաց, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով, համապատիւթեան գրիս անմեղադիր լերուք, զի յոյժ դիմային էր ժամանակս եւ էր ձմեռ։ Աղաչանաց եւ վաստայժ գրիս անմեղադիր լերուք զի կար մեր այս էր, զի ոչ էի հմուտ գրագրութեան։ Աղաչեմ մի ողորմ. եալիւ զանարժանիս յիշէք, զի յոյժ տկարացեալ եմ հոգով, եւ զաղբացեալ գործով· բայց յոյս եւ ապաւէն ղՔս. ունիմ եւ զիւր առատ ողորմութիւնն, որ մտաց աչաց միայն է տեսանելի, սակայն անորոչելի է եւ անբաժանելի։ Քանզի գերազոյն է քան զամ. արարածս։ Ինքն յիւր առատ ողորմութենէն մեզ եւ ձեզ ողորմեսցի յաստ եւ ի հանդերձելումն, ամէն։ Հայր մեր որ յերկինս.։

Ես եմ Սահակ մեղօք լի,
որ եմ յերկրէն Տարոնացի,
հառաչանօք աղաչեցի
չմեղադրել յայսմ գրի։
Վատացեալ եմ յիմ յերկրէ,
զարիպութեան հոգ գիս մաչէ,
ով սուրբ աղօթքն գիս յիշէ,
գերանաւէտ ձայնըն լսէ,
ի Քրիստոսէ պսակեսցի,
ի Քէն սրբոց համարեսցի,
արքայութեան դուռըն բացուէ,
զուարթերես ի ներքս մտցի·
ամէն ամէն եւ եղիցի։

1157

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՀՆԴԱՄԱՏԵՆԻ.— 13

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(ԹԷ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×15×6: էջք 626: Հանդամանք լաւ. յուանցքները ցեցակեր տեղատեղ: Թուղթ հասարակ: Գրիչ՝ Սիմէոն Դպիր: Գրուքիւն՝ խորագիրներուը, սկզբնատողիրը եւ մասամբ ոյիւագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24 տող: Նուորագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կազմ խաւաքարտեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Նախադրութիւն Ծննդոց···:

էջ 2.— Աշխարհալուր եւ տիեզերալոյս Վարդապետի Վարդանայ տարաբեալ Մեկնութիւն Արարածոցս:

էջ 309.— Դպրութիւնք նիւից:

էջ 468–469.— Երդարդական Մատենիրս Մաշտոցեան գրոցս, Ղեւտական Դրպրութիւն:

էջ 509.— Թիւք, թիւք, եւ դարձեալ թիւք:

էջ 542.— Երկրորդ Օրէնք:

էջ 621.— Վարդան Վարդապետին տարաբեալ Ճիշատակարան.— Ամէնողորմ Աւետուած, անոխակալ···:

էջ 624–626, *մանր հատուածներ*:

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—

1.— էջ 468.— Եւ Ջի· Ալ· փառ եւ պատիւ, եւ Մովսէսի աստուածախօսին տղորմութիւն, եւ ինձ անարժան գրչիս Սիմէոն Դպրիս մեղաց թողութիւն:

2.— էջ 621.— Ով պիր, որ մնաս, ով մարդ, որ կարդաս, ով մատուն, որ հոդ դառնաս· ով ընթերցող եւ օրինակող, աղաչեմ մկ հայրիս մի զմեղաւորը եւ զանարհեստ գրիչս չի մոռանաս, եւ դու արքայութենեն երկնից արժանանաս, եւ կայանս արդարոց վերանաս:

3.— էջ 623.— Արդ գրեցաւ Մեկնութիւն Արարածոցս, որ ունէ ե գիրկն Մովսէսի մեկնեալ եւ պարզեալ սուրբ վարդապետացն եկեղեցոյ, մեծին Բարսղի, Եփրեմի, Գրիգոր Աստուածաբանի, Ճոհան Ոսկիբերանի, Եղիշէի, եւ Վարդապետին Վարդանայ, առուել ի լոյս ածողի գայս: Բայց նօսրեցաւ կիրքս ի գառն եւ անրարի վիտասչատ ժամանակիս, որ ամ· ուստէք նեղութիւնք եւ տառապանք հասին Դ կողմ աշխարհիս ամ· ուստէք եւ ամ· կողմանց, յայմէ եւ յահեկէ, զի լցաւ ամ· երկիր սով, սրածուքիւն, մահ տարաժամ, խռովութիւնք, սասանութիւնք, չիրք, աղմուկ եւ պատերազմ· եւ չիք որոյ մարդոյ տեղի ուր դիցէ զղուխ իւր, ըստ բանի Տեառն· զի ոչ գոյ հանգիստ[տ], եւ չիք խաղաղութիւն ամ· տեղիս:

1158

Ա Ռ Ա Կ Ա Գ Ի Ր Ք.— 3

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 19×15×2: *Էջք* 282: *Հանգամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրութիւն՝ ըստկրնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխասիւն, 23 տող: Նոտրագիր: Համաոտարութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կազմ խաւաքարտեայ:*

Բովանդակութիւն.—

Էջ 1–2, *դատարկ:*

Ա.— Էջ 3.— *Եհարց Քաւաւոր մի ցմաստաւէրն իւր եւ ասէ, Թէ յինչ իրք պարտ ի վաստահանալ մարդոյ...:*

ԻԸ.— Էջ 20.— *Կաղնին հպարտացաւ և ասէր ընդքն Քաւաւորային յաղագս հզօր ըստրութեան...:*

ԽԴ.— Էջ 28.— *Պարծէին վանն մարմնոյ մեծութեան բանիւք եւ սխեռ առ հատ կոտւի եւ կնճռքեան...:*

ՂԲ.— Էջ 47.— *Ժողովեալ մկունք առաքեն հրեշտակս առ կատուն եւ ասեն...:*

ՂԹ.— Էջ 49.— *Աղուէս եղիտ գիրք մի եւ դնաց առ ոդէստս եւ ասաց Քէ քահանայ եմ...:*

ՃԲ.— Էջ 52.— *Փիղ եւ զորվի իւր ցՊզատոն ուսանել վիմաստասիրութիւն...:*

ՃԴ.— Էջ 53.— *Գնաց խոզն առ Քաղքէացիս ուսանել աստեղաբաշխութիւն...:*

ՃՆԱ.— Էջ 70.— *Հաւփսալ զբոյն տատրակի քահեալ եւ իւր բոյն չհնեալ...:*

ՃԿԲ.— Էջ 75.— *Թագաւորին Հնդկաց էր Քուչուն մի պատուական որ արևանէր մարգարիտս եւ ակունս իրրեւ զձուս ...:*

ՃԿԷ.— Էջ 78.— *Ակբային Սողոմոնի հանդերձ կաբէր ոմն եւ արեւստիւն հպարտանայր...:*

ՃՁԲ.— Էջ 88.— *Այր մի իկանէր ի բարձրադոյն լեռնէ եւ աչ իւր արեգակն, եւ յահեակն լուսինն, եւ ԻԸ աստեղք ի լանջսն ...:*

Ծանօթ.— Էջ 89, *լուսանցքի վրայ, չեզագիր· «Մինչեւ ցատս են Մխիթարայ Գօշի»:*

ՃՂ.— Էջ 89.— *Էր այր մի մեծատուն եւ յոյժ մեղաւոր, եւ չար առնէր ի կենդանութեան իւրում...:*

ՃՂԱ.— Էջ 90.— *Կին մի պատմեաց զրուցատրութեամբ ի լօռի Քէ հայրն իմ յոյժ զրկաւղ էր եւ անիրաւ, եւ ամենայն վարուք վատթար: Եւ մայրն իմ յոյժ հաւատարիմ եւ երկիւղած: Եւ հայրն իմ ի վաղեմի օրն բարի մահաւամբ մեռաւ, եւ մայրն իմ չար մահաւամբ մեռաւ· զի գազանիճ կերան գերեսս նորա: Եւ ես, ասէ, աղաղակէի առ Աստուած Քէ զինչ տեղիճ պատրաստեալ է երկոցունցն: Եւ տեսանէի լուսեղէն տանաւր մի զարմանալի, եւ մայրն իմ իբրեւ զթագուհի ի նմա, եւ ասեմ· Էքէ այսպիսի փառս պատրաստեալ էր ինձ Աստուած, ապա ընդէ՞ր անարգ մահաւամբ մեռար: Եւ ասաց Քէ ոակաւ ինչ մեղս ունէի՝ վճարեցաւ այնու: Եւ յետ նորա տեսի ըզհայրն իմ ի խորխորատս հրոյ անկեալ եւ աղաղակէր առ իս Քէ, բազցրիկ դուստր իմ, ողորմեայ հօր ճո տառապելոյ: Եւ իմ տարեալ զձեռս ի հանկ, եւ առժամայն ձեռըն իմ այրեցաւ, եւ է մինչեւ ցայսաւր ըսպին այն: Վայ ինձ հազար բերան, միթէ Տէրն ողորմի մեղաւորաց:*

Միթ.— Էջ 116.— *Այր ոմն փառաւոր ի վերին կայէցիմ որ որդիի նորա եղեալ էր հանանայ ընտիր: Եւ ասաւր միամիտ ասէ ցհայր իւր· ով ծեր փառաւորեալ, գիտացիր որ ես ամենայն պատարագի գործիստոս տեսանիմ եւ զՀոգին Սուրբ: Ասէ հայրն· ոդորմեայ ինձ որդեակ եւ ինձ ևս ցոյց որ տեսանիմ զՀոգին Սուրբ: Եւ տարեալ զհայրըն կացոյց աջմէ իւրմէ ի սեռանին, եւ հետ նշան զի տեսցէ զՀոգին Սուրբ: Կատարեաց պպատարագն եւ երթալին ի տուն, զի եկեղեցին արտաքոյ շինին էր: Ասէ հայրն· ով որդեակ իմ, ընդէ՞ր ոչ ցուցեր զՀոգին Սուրբ: Ասէ որդին· որժամ ձեռամբս խոյնցի զբիկուսն ճո ինն Հոգին Սուրբ. ճանգի զայն նշան եղեալ էր հօրն: Ասէ հայրն· ով*

արդեակ, լսէ թէ ես ուր էի այն ժամուն մը– տօմս, զի գնացեալ էի ի շուկան վաճառ, եւ մարդ ծիրանի գլխադիր կամէի գնել· եւ ասէի թէ զուտ ոսկին մեծ ուտոն, զոր հէ– ճին կոչեն, թէ տիկ համէին՝ ամեպ բանի լիտր գինի կու տաճէր: Ասէ արդին· ով հայր զարմացումն է զի հուր ոչ կիզեաց զմեզ վա– սըն անդէպ խորհրդոյդ, ապա գիա՞րդ երեի ինձ Հոգին Սուրբ այսպէս:

Յուցաքէ յառակս թէ զշնորհս Սուրբ Հոգոյն ցուցանելով ոչ երեւի, որ է այլոց սրբութեամբ, այլ անձին սրբութեամբ տե– սանի· զի Սուրբ Հոգին փախիցէ ի նենգու– թենէ եւ անձն չարաբուտ իմաստութեան:

Վանօք·— կազմի ժամանակ սխալ պրուած թերթեր կան· Հիւդ յաջորդութիւ– նը պիտի ըլլար սապէս· էջ 166, 189–192, 167–188, 193:

Ցիշ.— էջ 168·— Ի Հռոմկլայի շու– կային մէջն մէկ յետիճէ էր եւ արեւստաւորք շատ զբանըն թոդեալ էին, զի յետի ժամն էր, եւ մանկախնդ երիտասարդքն դատարկ բանս ասէին եւ ծիծաղէին: Ես էր անդ փերթկար սոճի մի եւ զնա այլ ստիպէին զի կանկալ արասցէ եւ ծիծաղացուսցէ: Ես է– րեց մի անդ կանկնեալ էր ասաց ցսոճին թէ դու այլ էր կանկալ չես ասեր որպէս զնա– սայ: Ես նա ամենեւին ի նոսա ոչ հայէր: Ասէ սոճին· մեր գիրքն կա որ գմեծամեծ ծառերուն տակն ձիճին կու ուտէ, եւ այն ծառն այլ խիլէն չի լինիր, յետոյ ի տակէն կու շրջի եւ չորանա ամենն:

Յուցաքէ յառակս գմարդկային բնու– թիւնս, որ պտղաբեր ծառ է տնկեալ աջովն Աստուծոյ, եւ այս ծառս կու վնասի որժամ դատարկ խօսի ոք, որպէս ծառն մեծ ճիճի փոքր· այսպէս ամենայն դատարկ բանի համար:

Ցիւխ.— էջ 168·— Կոշկար մի տաճիկ նստէր ի գիր խաղաքն ի մէջ շուկային եւ կարէր: Գնացաք կանգնեցաք ի դուռն խա– նութին եւ ասաց զայս բանս· թէ երկու էին, որ մէկն ի լեառն կաղօթէր եւ մէկն ի խա– ղաքն կօշկարութիւն կանէր: Ես գահիտ եղ– բայրն եկեալ ի խաղաքն առ կօշկար եղբայ– րըն եւ նոսա գեղեցիկ կին մի որ եկն առ կօշկար եղբայրն, երաց զսրունքին եւ ասէ թէ մինչեւ աստ կարէ գիմ կաւշիկն: Ասաց գահիտն թէ կօշկար եղբայր· այլ այն գե– ղեցիկ կինն մօտ ի էհ մի բոզուր որ չի գայ– թակղիս: Ասաց ցգահիտն կաւշկարն թէ· ով եղբայր, դու ի լեառն կաղօթես եւ գահիտ ես· ապա մարդ այն է որ ի մէջ աշխարհի ստակ [կ]ենէ եւ սուրբ:

Յուցաքէ յառակս թէ կայ աննպատի որ չկայ աշխարհի, եւ կայ աշխարհի որ չկայ յանապատի· ըստ այսմ են ներբինիքն որ զանձին·:

Նիգ.— էջ 230·— Վարդապետ մի գա– վեցին մօտ ի Պարոն Բուրդէլն թէ յոյժ համ– բերող է: Ասաց գնացէք բերէք որ փորձեմ: Երբ ի դուռն երկն, ասէ· ի բաց երթ յիմար դու եւ լեր(?): Ես նա լռութեամբ ի բաց գնաց: Դարձեալ ասէ· նկ վարդապետ: Ես դարձաւ առ իշխանն: Զայս երեք անգամ ա– րար, եւ դարձեալ գայր: Կոչեաց մօտ իւր եւ ասաց թէ՝ վարդապետ այդ համբերու– թիւնդ ուստի՞ ուսար: Ասաց թէ ի շանէն· զի որժամ կոչեն գա եւ որ ժամ վարեն եր– թայ· ապա ի գրոց շատ բան կա որ ի գործ դեռ չեմ ածեր: Ես Պարոնն յոյժ հիացաւ եւ պատուեաց զնա ըստ յարժանեացընն:

Նիդ.— Ըզցիրատուր վարդապետն օր մի ի պաշտօն տարին, երբոր պատարագն արձակեցաւ, մոռացան տանել հաց նմա: Երբոր երեկոյ եղեւ բերին զնա ի տուն եւ եդին յատաջն նորա սեղան, ասաց իշխանն թէ բանի տարոյ մարդ ես վարդապետ: Ա– սաց վարդապետն թէ Քառասուն տարուն մէկ օր պակաս: Ասէ իշխանն· ընդէ՞ր օր մի պակաս: Ասաց զի այսօր կերակուր ոչ կե– րա, ի թիւ չի անկանիր: Ես այս վասն հա– գեւորին ասաց: Զի եթէ մարդ մէկ օր զաստ– ուածային բանն չի լսէ, կամ թէ ազօթ չառնէ, կամ վարդապետի չի լսէ, կամ թէ լսէ եւ մոռանայ, այն օրն նորա կեանքըն հարամ է:

Նիե.— էջ 234·— Պարոն Բուրդէլն յատուր միաւոր գնայր զօրօք ի ճանապարհ, եւ բահանայ մի հանդիպեալ ի ճանապար– հին իջեալ ի ձիոյն զօրօք հանդերձ եւ համ– բուրեցին զայ բահանային: Ես նայիպն Ա– լիանախ անուն տրտընջեաց Պարոնին: Ես Պարոնն ծածուկ պատուէր ետ զի մի կեճե–

ցեն կամ թաղեսցեն զնտանիս նայիպին: Մե-
ռաւ որդին եւ ոչ թաղէին: Եկն առ Պարոնն
եւ ասէ թէ ֆահանայիս զիմ որդին չեն թա-
ղեր: Երթիցուք ես եւ դու թաղեսցուք: Ասէ
թէ այդ անհնար է: Դարձեալ ասէ. Վասն
Է՞ր այն օրն տրտընջեցեր երբ որ առաջ
ֆահանայի չեմ կարեր լինել: Վասն այսո-
րիկ պատուել պարտ է զֆահանայն, զի միջ-
նորդ է ընդ Աստուած եւ ընդ մարդ, թէ մեծ
եւ թէ փոքր, թէ ֆահանայ եւ թէ վարդա-
պետ:

Նիջ.— էջ 234.— Պատմեաց ծակոբ
վարդապետն թէ կոյր մի կայր յեզընկայն
որ 60,000 դահեկան ունէր, եւ հանապազ
այնու ուրախանայր: Եւ թուրք մի առեալ
գողացաւ գայն: Եւ նա երկար աղաղակէր,
թէ բազումք գային ողորմութիւն առնել ըն-
մա: Եւ անօրէնն տեսեալ՝ գնաց եւ իմն այլ
առնել ողորմութիւն, ետուր նմա ասէ մի:
Նկեր գայն եւ ճանչեաց, եւ բառն եհար
զնմանէ, աղաղակեաց թէ՝ սայ է առեալ ըզ-
դրամն իմ: Եւ ասացին թէ զի՞րդ ճանա-
չեցեր: Ասաց թէ հացն դառնացաւ ի կռնորդ
իմ: Եւ Թախրաթանն առեալ զկին դահեկանն
ետ նմա այսու կերպիւրն:

Նլ.— էջ 235.— Պատմեաց մեզ երա-
ւնելի կրօնաւորն Կարապետ եւ ասաց թէ եր-
կու կրօնաւորք հանդիպեցան ինձ, մէկի ա-
նունն Սիմէոն եւ միւսոյն Ովսէփ, ի Սուրբ
Ուխտէն Արգիտն ի Վանս Տէր Ծուսկա որ-
դւոյն, եւ ասացին թէ՝ ի վերի յերկրէն կու
գայեաք եւ հասաք ի սահմանս Տարօնից
Բերդին, ի տեղին որ կոչի Ղազարի Փոլ, եւ
իջեւանեցաք անդ ի ճանապարհէն սակաւ
ինչ հեռու: Եւ կարվանէն սակաւ ինչ հեռա-
ցաք, և զերեկոյի ժամն սկսաք ասել: Եւ տե-
սաք երկու գերեզմանի նշան, եւ ասացաք
մի առ մի թէ այս գերեզմանս էրիստանէից
է, կատարիմք ի վերայ սոցա զաւրինէնն, եւ
գկարգ ընդՀեցեղոցն կատարեցաք, եւ գնա-
ցաք իջեւանն մեր: Իսկ գիշերին երկուքս մի
յերազ տեսաք, զի երկու գեղեցիկ կտրին
երեւեցան մեզ կարմիր եւ կանաչ շուրջա-
ռով, եւ սկսան շնորհակալ լինել մեզ: Եւ ա-
սացին թէ Աստուած զձեր հոգին փառաւո-
րէ, որպէս որ դուք զմեզ փառաւորեցիք,
նաեւ ծնօղացն ձեր, որպէս դուք զմեզ մը-
խիթարեցիք, Աստուած զձեզ մխիթարէ: Եւ
արդիւն գերկոսին շուրջառան ի վերայ մեր:
Եւ ասացաք մեք թէ Աստուծոյ սիրուն հա-
մար, ասացէք մեզ թէ դուք ո՞վ էք: Եւ ա-
սացին թէ մեք վաղուց հետէ աստ եմք նա-
հատակեալք, եւ չարչարեալք վասն հրիս-
տոսի, եւ շատ ժամանակ է որ զմայն սաղ-
մոսի եւ շարականի չէաք լսեր, եւ զաւետա-
րանն հրիստոսի. Իսկ դուք այս օր լսել ե-
տուէ մեզ եւ մխիթարեցիք զմեզ, գհոգի եւ
զմարմինս մեր. ուրհնութիւն Աստուծոյ ի
վերայ ձեր եղիցի: Զայս ասացեալ անհրե-
ւոյթ եղեն: Եւ զարթուցեալ պատմեցաք
միմեանց զտեսիլ մեր որ մի էր երկուքիս
տեսիլն: Այլ եւ փառս տուաք Աստուծոյ եւ
գահացաք զնմանէ եւ սրբոց նորա: Ցեսէք եւ
ի միտ առէք եղբայրք, զամբիծն եւ ըզ-
կարգ ընդՀեցեղոցն ծայրատ մի բարբաջէէք,
եւ զԱստուած ի բարկութիւն շարժել, աղա-
չեմ:

Նհջ.— էջ 278.— *Ասէ թէ Թագաւոր
ոմն չհնազանդ դարպաս մի եւ կամեցաւ նկա-
րել զեղեցիկ եւ անհնաւն պատկերօք: Եւ
բերեալ ի նկարիչս նկարել զի որմն: Եւ
նկարեաց միհն զմի որմն պէսպէս նկարիւք
եւ ի մէջն վարագոյր կախեաց, իսկ միւսն
զեղեցիկ կոկեաց եւ արար զնա իբրեւ ըզ-
զեղեցիկ հայելի...:*

1159

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵԶԵԿԻԷԼԻ.— 7

ԵՍԱՑԻ ՆԶՏՑԻ

Մեծափայ Վաճէ ՊՀԱ=1392

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18·5×14×5: Էջք 432: Հանգամանք լաւ: Թուղթ բամպակեայ կոկեալ: Գրիչ եւ Ստացող՝ Յովհաննէս Վարդապետ: Գրութիւն՝ բնաբանները կարմիր, մեկնութիւնները սեւ մելանով, երկսիւն, 34 տող: Համառօտագրութիւնք առատ: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ, էջ 5: Կաշեկազմ տախտակեայ գծազարդ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–2, դրութիւն դատարկ:

Էջ 3.— Ի խնդրոյ տէր Ստեփաննոսի Սիւնեաց Նահանգին վերադիտողի, արար եալ Հաւաքումն Մեկնութեան աստուածաբան մարգարէութեանն Եզեկիէլի, նուաստ վարդապետի Եսայեայ Հայկազեանս տոհմի:

Էջ 4, դատարկ:

Էջ 5.— Ցուցակ գլխոց Վերլուծութեան Մարգարէութեան Եզեկիէլի: Ալգինա Ցուցանէ:— Աստուածային արարչագործ բանիւն կրկին էութեամբ հաստ(աստ)եալ գոյացան եղականք ամենայն...:

Էջ 9.— Եւ եղեւ յամին երեսներորդի՝ յամսեանն չորրորդի՝ որ օր է էր ամսոյն ...:

Էջ 19.— Եւ տեսի եւ ահա հողմ վերացեալ գայր ի հիւսիսոյ...:

Մաճառ յիշատակագրութիւն Գրչի.—

Էջ 354բ.— Ես. Ցս. ճչմարիտ Աստ. ողորմեա Յովհաննէս Վարդապետին, մօրդ լուսոյ բարեխօսութեամբ:

Ծաւօթ Գրչի.— Էջ 412բ, ստորին լուսանցքին կարմիրով. «Ցայսմ վայրի օրինակըն ընդ էր, աղաչեմ զհանդիպակացուդ ընդպակասն լնուլ, եւ զմեզ յիշել ի Ցս. Ցս.»: Գրիչը մէկ տողի միջոց պարապ ձգած է. նոյնպէս եւ յաջորդ էջին վրայ, ուր կը նշէ սեւագեղով. «Ինչն տողն որ անդ պակասէր եւ աստ պակասէ. աղաչեմ զքեզերին լնուլ, և դիս յիշել ի Տէր Ցս. Ցս.»:

Էջ 430ա.— Եւ աւուն հաղաքին յորմէ հետէ եղիցի անդ Տէր՝ Տէր եղիցի աւուն նորա:

Ցիշատակարան Հեղինակի.— 1303

Էջ 431ա.— Արդ ըստ հայցման բարեսէր եւ դերիմաստ նախաստացեալ արհիական-ին, յօրինեալ չարարեցի գտեսութիւն աստուածաբան մարգարէիս, կարճ եւ համառօտ տեսութեամբ, ի թուիս հայկազեան տոհմիս տումարի, ըստ հոլովման ամաց ՋՄ եւ երկուց, ի դառն եւ անբարի ժամանակիս, որ ստստանալ ծփիմք ամենայնիւ-հակ արկածիւք ի ներքոյ եւ արտաքուստ, որ ափչութիւն գործէր տեսականին եւ ընդմիջումն գործոյս քննութեան: Սակայն ըստ կարի իմոյս անարգութեամբ հարկեցուցիչ հրամանաւս, ի ձեռնտուութենէ Հոգւոյն դըրնեցի զսա ազգաստ եւ չքաւոր սեղանով ըզծառայակիցսն կերակրելով: Եւ հայցեմ յամենայնէ ներուիմն դտանել սխալանացս որ աստ գտանի: Իսկ եթէ յօգուտ ումեք լինիցի՝ չնորհակալութիւն Հոգւոյն չնորհաց եւ դիցի, եւ կամ աղօթից ձերոց ցօգնեցի ինձ ի տապան իմ դերեզմանի, եւ եզեկիէլ մատանցս այս վաստակ մտորիմ եւ խոհեմ քննողացդ ի վայելս մեծ եւ յօգուտութիւն եղիցի: Նա եւ պաշխաւոսակը եւ գառաւոսմիտ վարդապետն Յովհաննէս՝ դնեցեալ որդեկան իմ ի Ցս. ի ձեռն որոյ սրբագրութիւն տեսութիւս եղեւ, յիշեցէք բարի կամօք, զի ըստ աշխատանացն եւ դհատուցումն ընկալցի ի Տեառնէ: Եւ դուք, ով աշակերտք բանի, որք պատահէք այսմ աստուածային հան-

դիսի, օրինակելով զսա, զրեալքէ եւ զսահաւ զայս արձան յիշատակի մերս տաժանմանց, զի մի լիլքէ բաղմիս առօղ եւ սակաւին ոչ տուօղ· այլ ընկալեալ ի ձեռաց մերոց յրդկեալ վկմս այս կենդանի յամայիս արդեւանի, առեալ դիցի ի հիմունս նոր Սիոնի: Որով օրհնեալ փառաւորեսցի ամենասուրբ երրորդութիւնն անքաժանելի ի ներկայս եւ յապառնին, եւ յանապատ բաւխտնին. ամէն.— Հմմտ. Լ. Ս. Խալիկեան, ԺԴ Դարի Ծիշատակարաններ, էջ 14:

Ծիշատակարան Գրչի.— 1392

էջ 431բ, իբր չարունակութիւն նախորդին.— Ակդ զրեցաւ սա ի լուսազարդ յԱնապատիս Մեծոփայ Վանք կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ Սբ. Աստուածածնին, ձեռամբ յոդնամեղ զրչի Ծովհաննէս խնդրողի բանին Ծիսուսի, ի վայելումն ինձ եւ իմոցն ի փառս Աստուծոյ ամէն:

Արդ յերես անկեալ աղաչեմ զպատահելսդ այսմ աստուածապան մարգարէիս ուսմամբ կամ օրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զպարոն Ամիրմուլքն եւ զկենակիցն իւր զՄարմելիքն, աստուածծառունիկ ծաղկեալ զաւակաւք: Զպարոն Աստուածատուրն, եւ զԱմիրմուխտն, եւ զԱմիր Սարգիսն, եւ զծնօղսն իւր, պարոն Շամս, եւ զղբսիչսն, զհանգուցեալսն ի Ք֊բրիստոս, զի անթառամ պսակօքն պսակեսցէ ընդ սուրբս եւ ընդ սիրելիս անուան իւրոյ: Եւ զինքն յամենայն ճանապարհէ խաղաղութեամբ եւ խնդալից բերել, եւ զիւր զաւակսն պայծառ եւ փառաւոր պահէ ազդէ յազգ մինչ յիւր գալուստն: Այս զեղեցիկս Քրիստոս եւ աստուածաշնչին բոլոր պարոն Ամիր Մլքէն տուած է, Ռս. Ա֊ծ. իւր կենաբերը արեամբ զպարոն Ամիր Մլքէն անուն եւ զիւրոցն ի յանկնչելի կտակն գրէ, ամէն. եղիցի եղիցի:

Նաեւ զրազմերախտ հարքս մեր զտէր Ներսէս եւ զՍտեփաննոս վարդապետն, եւ զԾովհաննէս գրագիր ծնօղօք հանդերձ, եւ համչիրակ եղբարքս իմ զՂազար կրօնաւոր ծնօղօք իւր հանդերձ, եւ զՄերուն, եւ ըզՄարտիրոս միայնակեաց ծնօղաւք իւր հանդերձ, եւ զհայր Ստեփաննոս միայնակեաց ծնօղօք իւր հանդերձ:

Աղաչեմ զձեզ զվերոյգրեալսդ անմոռաց յիշեցէք ի Ռս. եւ ինքն Ռս. յիշողացդ եւ յիշեցելոցս ողորմեացի յիւր արքայութիւնն ամէն:

Եւ զմեծ բարեխնամեսն Սարգիսն, որ զօրինակն չնորհեաց, յիշեցէք ի Ք֊բրիստոս:

Գրեցաւ ի քուէականութեանս հայկազեան տոհմիս տուարբ, ըստ հոլոմեան ամաց Փերորդի, Ներորդի, առաջներորդի· ի փառս աւրհնելոյն Ծ֊ի. Ք֊ի. ի ներկայս, յապառնին, եւ յանապատ յաւիտեանին:

1160

ՔԱՐՈԶԱԳԻՐՔ

Տեղի ՌՁԳ=1634

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Շաւալ 18·5×15×4·5: էջք Դ+546: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստաբակ: Գրուքիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 22 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք չափազանց առատ: Կալեկազմ խաւաքարտեայ գծազարդ: Կնիքներ. Ա. «Վրթանէս Վարդապետ, 1168» [= 1719], էջ 1 եւ 539, սեւագրչի փակագիր: Բ. «Մուքիա Վարդապետ, 1233» [= 1784], էջ 476, երկու տեսակ, մին բոլորչի, միւսը քառանկիւն, խաչակերպ, երկուքն ալ փակագիր, եւ լուսանցքներու վրայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա.— Ծանդ Գարոզդիրքիս որ ինչ ի սմայ հաւաքեալ կայ, զի գիւրեաւ գտցես.— Ա֊ԿԲ Գլուխներ:

Ա.— էջ 1·— Հայեաց ի քեզ·— այնորիկ արդելու զինքն տալ զկարիս եղբօրըն···։

Բ.— էջ 9·— Ի խնդրոյ Վահանայ, վասն է չբերին ի Մարաւիրոս) կաթողիկոսէ բան պիտանի.— Շնորհք բարերարութեան արարչին, եւ խնամոզական սէր զքուքեանց նորա, յորդորեաց զմիտս իմանալեաց իմոց, եւ չարժեաց զքեւս լեզուի իմում ոչ լռել սքանչելեացն Աստուծոյ···.— Հմմտ. Բ. Հատոր, Քիւ. 373, էջ 296, ՄԱ։

Գ.— էջ 32·— Ցարող ի բանն մարգարէին Դաւիթի որ ասէ· Ի սկզբանէ Տէր զերկիր հաստատեցեր եւ գործք ձեռաց քոց երկինք են.— Ով Տէր Աստ. իմ Ցս. Ցս. բան Հօր եւ որդի Կուսին···։

Ծանօթ.— Լուսանցքներու վրայ կան մանրատառ լուծմունք։

Դ.— էջ 113·— Ի սկզբանէ էր Բանն եւ Բանն էր առ Աստ. եւ Աստ. էր Բանն.— Բեր նախ ի ձեռնարկ մեկնութեան աւետարանական եւ աստուածաբանական բանիս···։

Ե.— էջ 132·— Ցարող եւ Մաղթանք.— Այժմ ժամանեալ մեր յաւարտ եւ ի կատարումն թարգմանութեան առաջի արկեալ աւետարանական բանիս···։

Զ.— էջ 140·— Գաբրիէլի խնամատարի առ Զոհաննէս Խաղողեցի, վասն նուագի իննակաղապատուց երկնից, եւ եկեղեցւոյ, եւ թաւշաւորութեան մերոյ.— Ոչ ինչ զանգիտացաք քում հարցասիրութեանդ, յոյժ ղեղեցիկ համարեալով զինդիր այդպիսուժ խոհեմականութեանդ···։

Ծանօթ.— «Սոյն հատուած է Մխիթ. Գօշի ի Դատաստանական Գրոց փոքու. իւրք այլայլութեամբ» (Տ. Սաւալանեան, Ցուցակ, էջ 627)։

Է.— էջ 152·— Ցարող Մեծի Ուրբատին սուրբ, ի բանն Գօղոսի Առաքելոյն որ ասէ· Կտակ յետ մահուն հաստատուն է.— Սովորութիւն է մարդկան···։

Ը.— էջ 162·— Ցարող Ապաշխարութեան, ի բանն Աւետարանին որ ասէ· Ա՛ պաշխարեցէք զի մերձեալ է յարքայութիւն երկնից.— Զմեր զապաշխարութիւն բանիւ եւ արդեամբք կամեցան ցուցանել···։

ԺԲ.— էջ 204·— Ցարող ի բանն որ ասէ· Աբարեք ձեզ բարեկամս ի մամոնայէ առնիրաւութեան.— Առացեալ են խմաստասէրքն Քէ իւրաքանչիւր ումեք պարտ է ունել մի բարեկամս եւ մի Քշնամի···։

Գրեցաւ Քվ. ՌՀԳ [= 1634], ապրիլ ծգ, ի մեծահռչակ եւ հրաշալի Ցարութեանն Քի. Ա՛յ. մեծոյ նաւակատիս չարաքին որ եւ յոյնք ծնազատիկ արարին տարին. եւ Քի. մարդասիրին փառք յաւիտեանս։

ԺԳ.— էջ 210·— Ցարող ի տօնս Գետրոսի եւ Գօղոսի, ի խորհուրդ Բժան Առաքելոցն, ի բանն. Գոչեցեալ առ ինքն զերկուտասան աշակերտսն եւ առաքեաց զնոսա երկուս երկուս·— Քէ վասն էր զառաքեալսն Բժան ընտրեաց···։

Ծանօթ.— Ձեռագրիս իմադրութիւնը հին է։ Ըստ այնմ Ժ. պրակէն կը պակսի երկու Քերթ, էջ 219-222, որ ըստ նախադիր ցանկին կը պարունակէր ԺԴ Ցարոզինե եւղ Քահանալ անուն Ցս.», սկիզբի մասը։

ԺԵ.— էջ 223·— Նորին Ցարոզ, Սբ. Առաքելոցն Քի. Գետրոսի եւ Գօղոսի, ի բանըն. Իրրեւ ճաշեցին ասէ Տէր ցՍիմոն Գետրոս·— Ի վերայ այսմ բանի երիս ինչ ասելի լինի···։

ԻԲ.— էջ 286·— Հաղցմունք Ջանադան։

ԻԳ.— էջ 316·— Ցարող վասն Ցարութեան Տեառն···։

ԽՀ.— էջ 485·— Բարսեղի ասացեալ վասն այսահարութեան.— Այսահարութիւն ոչ բնութեամբ հանդիպի մարդոյ, այլ վասըն բազում պատճառի···։

ԽԹ.— էջ 487·— Վասն Նաւակատեաց Բանին։

Կ.— էջ 537·— Վկայութիւնք ի մարգարէիցն վասն Տնօրինութեան Բանին Աստուծոյ մարդացելոյն Ցաղագս Քէ յառաջ քան ղյաւիտեանս ծնաւ ի Հօրէ։

Ցիշատակգրութիւն Գրչի.— 1634

էջ 539·— Աստուծոյ կարող ողորմութեամբ եւ նախախնամութեամբ կատարեցայ։ Սկսայ Քվ. ՌՀԳ, մարտի ծ, օրն Բշրքի։ եւ կատարեցայ յունիսի իդ, օրն Գշրքի։ Եւ նմա փառք եւ գոհութիւն յաւիտեանս։

էջ 540, դատարկ։

էջ 541, տարբեր գրով.— ԿԱ.— Դաշ-

տիկ Մաղկալի գրգոյն միջի ոմանց պատմութեանց ցանկ։

էջ 542–543, դասարկ։

էջ 544, տարբեր գրով.— ԿԲ.— Սրբոյն Յոհաննու Ոսկեբերանի վերայ զրպարտանք։

էջ 546.— Գրչափորձեր եւայլն։

Յետագոյն յիշատակագրութիւնք.— 1.— էջ 1, տողին լուսանցքին, նոտրագիր.— Այս Քարօզագիրքս Գալթօղլի մահտեսի եւ տիրացու կարապետին է ի հօրէ իմմէ։

2.— էջ Դ նոտր չեղագիր.— Այս Քարօզագիրքս Քրիստոսի Ծառայ մահտեսի Կարապետին, որ ես ինձ նուաստ երեմիա Վարդապետիս, որ եմ որդի նորին, եւ յոխտ Սբ. Գլխադրին նուիրեալ անդստին ի մանկական տիոց անտի։

3.— էջ Ե, տողին լուսանցքին, նոտր չեղագիր.— Ցիչատակ է գիրքս երուսաղէմի մի միաբան Աշրիանուպոլսեցի Նախկին պատրիարգ մեծին Գօլսոյ Գօղոս արքեպիսկոպոսի ձեռնասուն աշակերտ, Զօրլուցի Տէր Կարապետեան նուիրեալ հանդուցեալ երեմիա չնորհազարդ Վարդապետին, ի դուռն Սրբոց Յակոբեանց մայր Աթոռոյն սմ. Հայոց։ Թվին 1838, սեպտ. 6։

1161

ՀԵՐՔՈՒՄՆ ՎԱՀԱՆ ՀԱՒԱՏՈՑ ԳՐՈՑ.— 5

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×13×1։ էջք 112։ Հանգամանք չատ լաւ։ Թուղթ հաստարակ։ Գրիչ՝ Անդրէաս Վրժ. Փափազեան։ Գրութիւն սմբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 23 տող։ Շեղագիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Լաթակազմ խաչաքարտեայ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ քերթ։

Ծանօթ.— ՀԵՐՔՈՒՄՆ Վահան Հաւատոյ Գրոցն Մ. Վ. Ջամչեան՝ ի Գոլէճցւոց, օրինակեալ ձեռամբ Անդրէաս Վարժապետի Փափազեան Կ. Գօլսեցւոյ եւ դասատուի ի Մեսրոպեան Դպրոցին Ջմիւռնիոյ, եւ նըւիրեալ Քանզարանին Սբ. Ցակոբայ ի Տ. Հ. Թ. Սաւալանեանցն Ջմիւռնացւոյ դիւանազպրի Սրբոյ Աթոռոյս յամի 1861» (Տ. Սաւալանեան, Ծուցակ, էջ 628)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Շարունակութիւն կամ հաստատութիւն յառաջագոյն գրեալ մեքուսմ տետրանի, կամ,

Ցայտնի ապացոյց նոր հերձուածող լինելոյ Վ. Հ. Մ. Ջամչեանց եւ բոլոր Միաբանութեան իւրոյ, քաղեալ ի բուն ձեռագիր գրուածոյ իւրոյ՝ զոր իբր հրաշիւք ձեռացաք ի ձեռս մեր յամի 1815, մարտի 4։

էջ 103.— Ի վերայ վերջին Օծման։

էջ 111.— Ցօդ. Դ.— Թէ զանցառութիւն վերջին օծմանն՝ ոչ այնչափ գայթակղեցուցանել կարէ...։

էջ 112, դասարկ։

ՑիշատակագրութիւնՔ.— 1861

Սկիզբն դատարկ Թուղթին երկրորդ երեսին.— Նուիրէ ի յիշատակ Քանզարանին Ս. Ցակոբեանց յԵՄ. Տ. Հ. Թ. Սաւալանեանց, 1861։

Նոյնը կը գտնուի նաեւ առաջին էջի լուսանցքին՝ մասամբ կտրուած։

1162

Ա.— ՄԵԿՆՈՒԹԻԻՆ ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— 10

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Բ.— ՄԱՇՏՈՑ (ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ).— 21

Բաբերդ Ռճձէ=1726

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻԻՆ.—

Մաւալ 18×14×2: Էջք 260: Հանգամանք բաւարար. լուսանցքները ցեցակեր: Թուղթ երկու տեսակ: Գրիչ՝ Նուրիէ: Գրութիւն՝ խորագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 23, 22 տող: Նստրագիր: Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ սարուեսա: Պատուիրատու՝ Ներսէս Վրդ. Առաջնորդ Բաբերդի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–2, դատարկ:

Էջ 3.—

[Ոգբ]

Մինչ լինի Տէրն ողորմեալ,
եւ ի չարեացն ըմբռել պահեալ,
ի մեզ խնայեալ եւ գթացեալ,
ըզպատուհասն յետ դարձուցեալ...
Ես Աբրահամ մեղօք լըցեալ,
բաղում ցաւօք ղողքս յօրինեալ,
քանզի պիտանի՝ ուսոյն
ի բարութեան ժամն եմ տեսեալ:
Երեք ամիս անտ եմ կացեալ,
եւ զարբութիւնն ուխտ արարեալ,
ըզպատմուճանըն Քրիստոսի
բազում անգամ աչօք տեսեալ...

Էջ 4.— Մեկնութիւն երգ երգոց ի հոգեխառն իմաստասիրատուէ առն Սողոմոնի արքայի Իսրայէլի:

Ցիշատակարան Հեղինակի.— 977

Էջ 174.— Նիշ Քվին, եւ ի Քագաւորութեանս Հայոց հարկեցայ ես Գրիգոր քահանայս ի Նարեկայ...:

Էջ 177–178, դատարկ:

Էջ 179.— Կաճոն յորժամ նիւթը ոմ ի փոքր իշխանութիւն վարդապետութեան...:

Էջ 209.— Ցոհանիոս Եպիսկոպոսն աշակերտ Գրիգորի հռամեցի արարեալ շարադրութիւն կարգաց չորեքտասան աստիճանի վարդապետաց...:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1726

Էջ 258.— Արդ ի վերջին ժամուս եւ երկնոյացեալ ժամանակիս, որ էր Քվականն Հայոց Ռճձէ, եկն առ մեզ բաբերդ քաղաքիս Գնորս Հոդէոր տէրն Սըսայ, ուներով զայս տետրիկս ընդ ինքն, եւ ի տեսանել Ներսէս Վարդապետին, որ է առաջնորդ այսմ քաղաքիս, որ եւ խնդրեաց ի Հոդեւոր տիրէն օրինակս զայս էառ եւ հրամայեաց Հողոյս օրինակել ըստ չափոյ իմոյ Հողոյս Նուրիէ. գրեցաւ սայ այսմ ամի աւերման տանն պաբսից եւ կոտորածոյն եւ դերելոցն, ողոս ոչ կարեմ ընդ միտս բերել կամ գրով արկանել այսպիսի ահագին պատերազմն եւ արիւնհեղութիւն, զորոյ Տէր Աստուածն բարձցէ քրիստոնէից ազգէս ամէն:

Էջ 260, դատարկ:

1163

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐԱԿԱՆԻ.— 1

ԴԱՒԻԹ ՔՀՆ. ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 18×13·5×2·5: Էջք 292: Համամանաք բաւարար: Թուղթ երկու տեսակ: Գրիչ սկիզբի մասին՝ Գրիգոր, որդի Բան Սէֆէրի: Գրութիւն այլազան: Կաչեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ: Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ քերթ, կողքերուն փակած, մասն երկաթագիր Աւետարանի: Կնիք անհագրոշմ բոլորչի, էջ 8, «Ձէ. Քր. Ծո. Առաքել Վարդապետ»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–4, դատարկ:

Էջ 5ա.— Գատեղծ օրհնութեան գիր.— Ի հայրախնամ արարչէն Աստուծոյ Հօրէ...:

Էջ 7.— Երեք սեւագիծ յուսանցագարդեր:

Էջ 8.— Երկու սեւագրոշմ բոլորչի կնիք:

Էջ 9ա.— Զհերձականին Ը մասունս բանին ի գործածել ի սմա հմտանիս յուսումնասիրս աստուածոյն:

Ի՞նչ է բան.— Գլխ. Բան է հետեւակ բառի (շարադրութիւն) տրամախոհութիւն, ինքնակատար յայտնելով...:

Էջ 39բ.— Ես Գրիգոր՝ Բան Սէֆէրի որդի՝ գրեցի այս գիրս:

Էջ 40ա.— Ցայլմէկ Քարոզ Աստուածածնի, ի բանն Սողոմոնի. Եղեւ նայ իրեւ զնաւ չհաքեր...:

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐԱԿԱՆԻ

Էջ 55–146, պրակք Ա–Դ, բոլորիր նոտրակերպ, մխասեւն, 22 տող, խորագիրներ եւ երբեմն գլխադիրները կարմիր. համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական:

Էջ 55.— Զէյթունցի տէր Դաւիթ Քահանայի, Մեկնութիւն Քերականի արարեալ.— Ա.— Հրց. Զինչ է Քերականութիւն: Գլխ. Մանօգութիւն է: Հրց. Զինչ է ծանօգութիւն: Գլխ. Տեղեկութիւն է...:

Էջ 75.— Ցաղագս Տառի:

Էջ 95.— Ցաղագս Բառի:

Էջ 146.— Հրց. Երբ ասէ եւ առինչնակից. իրրու քէ հայր, ուստր, սիրելի, աջող: Գլխ. Արդ ասի այն, յորժամ ոք յասելն զնա եւ յանուանել, հարկաւորաբար տա իմանալ եւ զայլ ինչ, որպէս քէ ասիցէ հայր, տայ իմանալ որդի, եւ յասելն սիրելի, հարկաւորաբար իմանի եւ առնչին. եւ ասելն աջող, իմանի եթէ է եւ ձախող...:

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

Էջ 147–286, պրակք Ա–Զ, տարրեր տեսակն ճերմակ թուղթ, բոլորիրքն խիտ, երկսիւն, 35 տող. խորագիրները եւ երբեմն սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով: Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ:

Էջ 147–148, դատարկ:

Ա.— Էջ 149ա.— Զմարգն ի հուպ իմանալոյ եւ ի մարմնոյ զգալոյ է առեղծեալ...:

Բ.— Էջ 161բ.— Նորին Քարոզ Վասն ծ հարուածոցն Եգիպտոսի...:

Գ.— Էջ 169ա.— Նորին Քարոզ ու Խըրատ ամ. մարդկան, ի բանն. Հայեաց ի էհզ, գուց(ց)է լինիցի բան ծածուկ ի սրտի էուս:

Դ.— Էջ 178ա.— Ցայլմէ Քարոզ, Վասըն Գալատեաց Սուրբ Հոգոյն...:

Զ.— Էջ 189ա.— Նորին Առաջին Քարոզ, Վասն Աղաւթից...:

Է.— Էջ 194բ.— Նորին, Վասն Աւրինաւրէնքան սեռաւոյն...:

Ը.— Էջ 197բ.— Նորին Քարոզ, Վասն Վարդավառին:

Ժ.— էջ 206*ա*.— Նորին Քարոզ, Փախ-
ման Աստուածածին Կուսին։

Ժե.— էջ 242*ա*.— Նորին Քարոզ, Վա-
սըն Ծննդեան Սր· Կուսին ի Յովակիմայ եւ
յԱննայէ···։

ԺԶ.— էջ 249*ա*.— Նորին Քարոզ Խա-
չի Տօնին։

ԺԸ.— էջ 259*բ*.— Ցայլմէ Քարոզ Հը-
րեշտակացն։···։ *Ով պետդ վերնական, եւ
դուարթուղղ հրաշազան, իմ մեղաւոր հո-
գիւքս ի քեզ ղեկեհար, զի պահապան լինիս
ինձ յար, եւ փրկեսցես ամենայն մեղաց։*

ԺԹ.— էջ 264*ա*.— Ցայլ Քարոզ Մա-
հու։

Ի.— էջ 265*բ*.— Նորին Քարոզ, Վասն
Դատաստանի Աւուրն։

ԻԱ.— էջ 275*ա*.— Գէորգեա Վարդա-
պետի Քարոզ ի Բանն որ ասէ· Մտցուք ի
յարկս ննրա···։

էջ 286, *նոտրագիր*.— *Ցիշատակ է
գիրքս ի դուռն Սր· Ցակորայ որ յԵրուսա-
ղէմ*։

էջ 287.— *Այս են մասունք ի մահացու
մեղաց*։

էջ 289–292, *դաւտարկ*։

1164

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Նրուսագէմ ԹՄԻԸ=1779

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×12×6·5։ էջք 1178։ Գրակիր Ա–ԼՁ (էջ 1–788), Ա–ԺԱ (էջ 789–1028), ԼԷ–ԽԹ (էջ 1029–1172)· *ըստ ներելոյ*ին կամի ժամանակ սխալ դնեղուած են։ Գրիչ՝ Գրիգոր Սրկ· Զգնաջրցի։ Գրուքիւն՝ *խորագիրներըդ եւ յաճախ դիմագիրներըդ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխասիւն, 28 տող։ Նոտր չեզոգիր։ Համառօտագրու-
թիւնք սովորականէն աւելի։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոնմազարդ։ Դաստարկ Թուղթ սկիզբը երեք թերթ։*

ԱՆԱԼՈՁԻԱ.— 9

Մարտիրոս ՊԷՖ

Ա.— էջ 1.— Ճակատ·

Անալօճիայ, *այսինքն Համեմատու-
թիւն Հնոյ եւ Նորոյ Կտակի, յորում նախ
կացուքիւն Հնոյ Կտակին, յետոյ համակա-
տարքիւն, յորմարտքիւն եւ միաբանութիւն
ընդ Նորոյս Կտակի մեկնարանի։ Շարադ-
րեցեալ նախ ի Մարտիրոսէ Գէքաննան, աստ-
ուածարան վարդապետէ ի Քիւրսեանն
կարդէ լեզուս յաքինականս, եւ անտի
Թարգմանեցեալ ի հայկական լեզու ի Գեո-
րոսէ Վարդապետէ Թիֆլիզեցւոյ։ Ի Վենե-
տիկ, յամի Տեառն 1714, եւ. Հայոց 1163։ Ի
գիւռս ամենամեծին եւ ի պարծանս Սրբոյ
Էջմիածնի։*

էջ 2·— Առաջաբանութիւն Հեղինակի։

էջ 5·— Ցանկ Գլխոց եւ Խնդրանաց։

էջ 17*բ*.— Առագնեցութիւնք ի Թարգ-
մանէն։

էջ 21.— Անալօճիայ Հնոյ եւ Նորոյ Կտակի։

էջ 22–23, *պարապ մնացած*։

էջ 728.— Գլուխ վերջին եւ Բսանվե-
ցերորդ։ Ցաղագս Վերաձորոգմամն։

Ցիշատակարանք Գրչաց.— 1749։1779

էջ 741·— *Վախճան գրքոյս Անալօճիա-
յին, խնս բազմաւոյ, ի փառս Ցիսուսի, եւ
ի պատիւ Մօրն իւրոյ՝ ամէնօրհնեալ կու-
սին Մարիամու, եւ ի պարծանս կաթողիկէի
Սրբոյ եկեղեցւոյն գինուորեցելոյ։ Գրեցաւ
Թիֆլիս Հայոց Ռաճղիմ, ձեռամբ յոդնամեղ
եւ անարժան նուաստ գրչի, որ մխայն ան-
ուամբս եմ։ Աղաչեմ գրնթերձողսդ եւ հայ-
ցեմ յիշել զնուաստ գրիչս եւ անմիզապիղծ
լինել անարհուեստութեան գրոցս՝ զի կարն*

իմ այս էր։ Եւ դուք յիշեալ լինիք անմոռաց յիշմամբ առաջի Քրիստոսի Աստուծոյ։

Եւ ևս յիշեալիք դնիմն օրինակիւ գըրքոյս զՍպերցի ի գեղջէ Զհնաջրցի զաբրահամ Գրիգորոս· ի Քուին Հայոց ՌՄԻԲԻՆ, ձեռամ(ամ)բ իմով օրինակեցաւ ի Սբ· Քաղաքս Երուսաղէմ։ Եւ դուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ ամէն։

էջ 742·— Պատմութիւն Վասն Սահակայ Ծառոյն·— *Ցետ Գրհեղինն Սեմ, Նոյեան որդին, Ծնաւ զԼաբիսաքաթ...։*

Բ.— էջ 745·— *Արտադրութիւն Վասն անձին մարդոյ մտաց ըղձալ ի ճշմարտութիւնն, քանզի առ այս հաստատեցաւ մխոք ...։*

էջ 787–788, *դատարկ։*

ՄԵԿՆ· ՈՆՆԴՈՑ, ՆԼԻՑ, ՂԵԻՏԱՑԻՈՑ·— 2

Դ.— «Մեկն· Ոննդոց, Նլից, Ղեւտացւոց, անանուն հեղինակի, հետեւութեամբ Եփրեմի, Ոսկեբերանի, Հիպոլիտոսի, Աստուածարանի, Գրի· Լուսաւորչի, Նեւսացւոյ, Փիլոնի, Կիւրղի, եւայլն· ի սկիզբն Թիւրի որպէս եւ յայլ տեղիս» (*Տ· Սահակեանց, Ծուցակ, էջ* 629)։

էջ 789·— Նիր·— *Ըստ պատկերի Աստուծոյ՝ ըստ առաքինութեան՝ եղերութ ասմ նմանք Հօր ձերոյ, զի որպէս յերկրի գտանեք չարաբարբ, եւ այլք բարեբարբ...*·— Համմ· Թիւ 347, Բ· Հատոր, էջ 241։

էջ 796·— Գլուխ 3, Համար 1·— *Իմաստնագոյն քան զգազանս էր օձն, եւ ոչ քան զրանաւորս...։*

էջ 814·— Գլուխ 4, Համար 1·— *Ընդուստ ազամ առ եւայ կին իւր եւ ծնաւ ըզԿայէն...։*

Ծանօթ·— *Լուսանցքներուն վրայ խիտ առ խիտ կ'երեւին օգտագործուած հեղինակներու անուններըզ, այսպէս· Եփր·, Ցոհ·, Հիպոլիտ, Ածբ·, Գր· Նիւս·, Փիլոն, Բաս·, Եպիփ·, Կիւր·, Գր· Լուս·, Դաւիթ Փիլս·, Սեւերոս·, Ագաթանգ, Զաքար·, Մովսէս, Եւագր, Տիմոթ·, Եղիշէ, Սահակ· Նախարկայ։*

էջ 896·— Մեկնութիւն Օրհնութեանց ցակոբայ զորդիսն·— *Օրհնեցին արդարքն եւ կատարեցան օրհնութիւնք նոցա...։*

էջ 904·— Կատարեցան Դպրութիւնք Օրհնութեանց· Գիրք Ելից· Գլուխ 1, Համար 5·— *Փոխանակ այնր զի ասէ...։*

էջ 958·— Գիրք Ղեւտականաց·:

Դ.— էջ 1003·— *Մեկնութիւն Հիպոլիտոսի Օրհնութեանցն Մովսէսի առ Բժազգսն·— Ձերանելոյն Իսահակայ զօրհնութիւնն առ որդիսն իւր՝ յառաջին գիրսն պատմեալ, եւ զծակորայն եւս զերկրտասան որդիսն յիշեալ...*·— Համմ· Բ· Հատոր, էջ 241։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 1027·— *Քրիստոս լոյս աշխարհի, լուսաւորեա անվախճան լուսով քո զհոգի գծողի սորա Սպերցի ի գեղջէ Զհնաջրցի ըզԳրիգորի անարժան սարկաւագի։*

էջ 1028, *դատարկ։*

ՎԱՐԴ· ՆԿ· ԿԱԼԼԻԱՑԻ·— 4

Ե.— էջ 1029·— *Վարդապետութիւն եկեղեցւոյ Կալլիացւոյ, այսինքն, Ցրանճայի։*

Նախ Քարոզմանեալ ի Կալլիականէն առ իտալականն, եւ ի յիտալականէն առ յունականն, եւ ի յունականէն եւս ի լոյս ածեալ ի հայկական յատկութիւն, ի Քուին Հայոց ՌՄԻԲՋ, եւ ի նաւասարդի ԺԷ։

Սկսմամբ· Վարդապետութիւն եկեղեցւոյ Կալլիացւոց· Մասն Առաջին· Ցաղագս եկեղեցւոյն· Ցաղագս պապին, եւ Ցաղագս եպիսկոպոսացն· Ձշմարտութիւնն Ա.·— Համմ· Թիւ 530, Բ· Հատոր, էջ 535։

էջ 1095–1104, *դատարկ։*

Զ.— էջ 1105*ա*·— *Ցանկ։*

էջ 1106*ա*·— Ցանկ խորհրդական աստուածարանութեան եւ սուրբ թղթոցն լուծմանց։

էջ 1107·— Լուծմունք Սրբոյն Դիոնէսիոսի, շարագրեցեալ յումեմէ աշակերտաց տեառն։

Նախ յաղագս հրեշտակաց կարգաւորութեան։ Լուծմունք յառաջնոյ գլխոյն։

Է.— էջ 1149·— *Ցոհաննու Հռետորի Հայոց Վարդապետի, որ ըստ մականունու-*

Քեան Սարկաւագ որջորջի· Վասն Մասանց Պատուոյ եւ Պատկերաց, ասացեալ ի Նահանէ·— Ցանուելիան Հարտարագործն եւ Հանճարեղք յանբաւութիւն···։

Ը·— էջ 1163·— Հարցմունք Վրաց Եպիսկոպոսի եւ Պատասխանի Հայոց Վարդապետի Իմաստասիրի Սարկաւագ կոչեցելոյ·— Եթէ ոիթող ունի երդք սաղմոսին ասացեալ· Դու խորտակեցեր զգլուխ վիշապին վերայ ջուրց···։

էջ 1170–1178, դատարկ։

1165

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑ·— 4

ՄԱՏԹԷՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Ամիրդօլու Մեհմաստան ՌԻԶՔ=1607

Նկարագրութիւն·—

Մատ. 19×13×4։ էջք 658։ Հանգամանք յաւ։ Թուղթ դեղնորակ։ Գրիչ եւ ըմպոց՝ Բարսեղ Վարդապետ։ Գրութիւն՝ խորագրիներ, եւ յամառ սկզբնատողերն ու վերնագրիները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 31 տող։ Բոլորգիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Մաշկով եւ կապոյտ՝ նեղաձև կռնակօքն չահնոյ։ Գունաւոր պարզագիրք եւ յուռանդագարդ խոշոր գանձիկք ի հատի սկիզբք։ Գունաւոր պարզագիրք, յուռանդագարդ եւ գլխագարդ, էջ 7, 29· խորանագարդ էջ 75։ Կաշեկապ տոխտաձևայ գրոշմագարդ։

Բովանդակութիւն·—

էջ 1–6, դատարկ։

էջ 7ա·— Ցանկ Գործոցս Մեկնութեան։

էջ 29ա·— Մատթէոսի Նուաստ եւ յետին աշակերտի եռամեծացն Ցոհաննու եւ Գրիգորի, աշխատասիրեալ ի ճննութիւն Գործոց Առաքելոցն ի Մեկնութենէ Սրբոյ Հարցն Ցոհաննու Ոսկերբերանի եւ Եփրեմի, ի խնդրոյ հարազատ եղբարն մերոյ՝ Ցակոբ Վարդապետի, մականուն Ովսաննաց կոչեցեալ·— Ցետ քննութեան այնոցիկ որ վերայերիլն ի տնաւրէնութիւն մարմնացեալ Բանին···։

էջ 47ա·— Նորին Մաթէոս Վարդապետի, ի Մեկնութենէն Ցովհաննու կարճառոտ·— Զինչ է պատճառն որ յամենայն գիրս որ վարդապետաց է արարեալ···։

էջ 75·— Նորին Մաթէոս Վարդապետի արարեալ ի բանն որ ասէ· Զբանն առաջին զար արարի· Աւգմենտ Ցոհաննիսի գրոց·— ի հանդէս բանի հրաւիրեալ···։

Դ·— էջ 87ա·— Զոր սկսաւ առնել եւ ուսուցանել·— Գիտելի է զի փիլիսոփայն բաժանէ զիմաստասիրութիւնն յերկուս, ի տեսականն եւ ի գործնականն···։

Ժ·— էջ 177–8·— Եւ ընտրեցին երկուս եւ արկին վիճակ, եւ ել վիճակն Մատաթիա, եւ համարեցաւ ընդ մեռուսասնսն·— Ցերիս կերպիւ վիճակ բաժանեաց Մովսէս, որպէս ասէ ի գիրս Հին Կտակին···։ Զմաթէոս աշխատող բանիս, աստանուն, մոնազոն, ազաւեաց յիշել ի Տէր, եւ անձեռագիր լինել, զի այդչափ կարացի· աւտ։

Լուսանցագրութիւն Գրչի, էջ 200, բուորին լուսանցքին, կարմրատառ·— Ով բարեբանեալ, անմեղադիր լեր վասն սխալութեանս, Զ գլուխս, բիր տեսցուք, պարտ էր գրել։

Լուսանցագրութիւն Գրչի· էջ 346–7, աւորին լուսանցքին, կարմրատառ·— Վասն այսր անմեղադիր լերուք, ով բարեբնիք, զի օրինակն եղծեալ էր, եւ ոչ գոյր այլ օրինակ· եւ ղեկեալի գծոցս յիշեցէք ի Քրիստոս։·— էջ 347ա, ստորոտ աւուտաւտ·— Կամօրն Աստուծոյ գօրինակին գոտք, բայսպիսան պրեցաք։

ԻԴ·— էջ 413ա·— Եւ եկեալ Բառնաբաս յԱնտիոք, եւ եղեալ անդ ամ մի, և աճուռնեալ անդ զաշ· Քրիստոնեայս· եւ եկն

յԱմտիռք մարգարէ ոմն, Ագաբոս.— Զերթողք զմասունս բանին ի յՀ բաժանեն...:

Արդ՝ այսոքիկ վաղ ուրեմն անցին: Արդ եկեալ տեսցուք զհաւատացեալ ազգս հայազանն, որ նորագոյն սկսան խաչաբանել, բացեալ դրբանս յերկինս, եւ իբր պտիւ եւ պղիչեր յընթերցման լեալ, այնպէս ձանձրութեամբ հայհոյին զդիւրս սուրբս, մանաւանդ զայս քէ զի՞նչ իցեն գրեալդ: Այլ եւ որք սակաւ ինչ յաճախեալ վասն ա-պահովութեան ի բանս՝ առապալոքեան կամին անուն առնուլ, եւ համամիասնալ փառաբան Տեառն: Որ եւ յաւելաւ այս սուգ ի վերայ իմ, առաւել քան զկորուստ Թագաւորացն մերոց եւ իշխանաց. եւ առքօք խոցոտեալ ի յոգի ի վերոմանի դրան, կամիմ հնազանդ-մանալ իրացս, եւ ոչ գտանեմ: Վասնորոյ ողբամ զսիւ եւ զդիւեր, Թողեալ զիշատակ բանի ողբերգականի զկնի եկելոցս, Թերեւս հանդիպեսցի բարեխորհ եւ մտաւոր ընթերցողի, յիշել ի ժամ արտատուց ազօթականի, յորոց հասցէ մասն կաթլաց յոսկերքս մեղաբ մեռելոցս, եւ արժանի արասցէ խոստացելոց բարեացն Տեառն մերոյ, որում փառք յաւիտեանս:

Ցիշատակարան Հեղինակի.— 1411

էջ 566ա.— Վասն որոյ աղաչեմ զընկեր-դելոյդ մանկունսդ Հայաստանեայց...:

Ի սպառել ազգիս մեր հայազեան, եւ ի վերջին դարուս, սատուցեալ ոգւոց տա-բաժամ կորուսելոց մեծի եւ փոքու, եւ ի տարագուսելալ զասուն քահանայական, եւ ի հարեալ ժանեաց բանսարկուին, սմս Թը-վականի ՉԿ, ի բռնակալութեան ազգին Թոռ-դոմեան, որ յետին գազան հանդիպեալ դան-իէլականն...— Հմմտ. Լ. Ս. Քաչիկեան, ժԵ Դարի Ցիշատակարաններ, Ա. Մասն, էջ 118:

էջ.— էջ 570ա.— Նորին Մաթէոսի Վարդապետի, Ներբողեան, ողբերգաբար ոգեալ ի բաղումն երջանիկ րաբունապետին Գրիգորի, ընդ մահին եւ յիշատակեալ զոգիս լալեաց կոտորածին, որ ի վրաց տուն, ի Փառակերտ հաղաքի: Քաղի պատկեր ա-ւուրցն ի մի դիպեցաւ: Մանաւանդ ի հրա-շագեղն կարապետ եղբայր իւր.— Ով տայր զմահ իմ փոխանակ մահու քո, եւ ըն-դերեզման իմ, փոխանակ գերեզմանի քո...:

էջ.— էջ 587ա.— Մատթէոս Վարդա-պետի աշխատասիրեալ վասն հարոգութեան բանի, առնալ ի վարդապետութենէ Սուրբ Հարւրն Նագրեայ, որ միտք անապատի կո-չի, եւ ի նորին վարուցն հետեւողէ՝ Սըր-բոյն Նեղոսէ· որ ցան եւ գիր գոյր ի բանս նոցա՝ հաւաքեալ ի մի, ի պէտս բանասէր ուճանց· ի բանն Պետրոսի որ ասէ· Մի ոք խաբեսցէ զձեզ ուտելով կամ ըմպելով, կամ մասամբ տուելի, կամ ամամտիւք, կամ շաբաթուք, որ է ամենայն ինչ ի պէտս ա-պականութեան: Ցառագս Որկրամոլութեան.— Աստքինութիւնն բաժանի յերիս...:

էջ 641բ.— Տէր ամբարտաւանից հա-կառակ կայ, տայ զշնորհս խոնարհաց: Ցա-կոբոս ասէ· Բայց նախ գիտելի է քէ ընդէր քան· զամ· յետոյ եղ զայս մեղք...:

Արդ, ով սիրելի եղբայր, գիտասջիր դի վասն կարաւտութեան դրոց, զոր ոչ ու-նիմ մխիթարիչ ինձ եւ աւդնական, հնարեցայ առ սուրբս այս ձեռն ձգել, եւ ի նը-մանէ առեալ մասն ինչ՝ բան օգտի, սակս ինձ, եւ բանիւ քարոզութեանս· եւ քանզի այս ծածկեալ դոյր, միայն, միայնակեաց պահեալ, որ ամենեցուն վայելէ ուսա-նել:

Ցիշատակարան Հեղինակի.— 1393

էջ 649բ.— Արդ՝ եղեւ գրաւ համա-ռաւատութեան սորա ի ներքսագոյն Անապա-տիս Տանծփարախոյ, յորում նստէաք լռիկ ի տան, յամի ՊՋՔ երրորդի Թուականու-թեան Հայոց:

Արդ՝ աղաչեմ որք աւգտիք ի սմանէ, եւ կամ աւգտեցուցանէք զայլս, յիշեսջիք սուրբ սրտի ձերում, դանարժան աչխատող սմին՝ զմաւթէոս Վարդապետ:

էջ 653ա.— Մովսէսէ Խորենացւոյ.— Զի ոչ զլեզուս չարս եւ զոսկրատութիւն ... որ Թագաւորեաց սմս Ծ.— Հմմտ. Մատենադրութիւնք, Վենետիկ, 1865, էջ 182–183:

էջ 654–658, դատարկ:

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 650բ.— Փառք եռակի տէրութեանն եւ միով Աստուածութեանն, անսկիզբն ըս-

կդրանն Հաւր, եւ անճառապէս ծնեցեալոյ Որդւոյն Միածնի, եւ անքննաբար բղխման Սուրբ Հոգւոյն, էից հաստողին, եւ եղելոց դարդարողին, եւ հանուրց պահպանչին. աւրհնութիւն յամ· լեզուաց, գոհութիւն յամ· մուտց, եւ փառաբանութիւն յամ· ոյսից· միշտ, յանցեալն, ի ներկայս, եւ յանապատն յաւիտեանս, ամէն։

Որոյ հրամանաւ չարժին էակք ամենայն···։

Զի դիրքս այս արարեալ է գերերջանիկ եւ հանճարամիտ, սրբաղնամաքուր եւ ազնուական, ուսումնասէր անձն, հեզամիտ, եւ դիւր, եւ բարեբարոյ, եւ ընդունակ չընորհացն Աստուծոյ, Մաթէոսի չնորհազարդ Վարդապետի, աշակերտի եռամեծացն Յոհաննու եւ Գրիգորի, մեծ բարուեանպետի։

Այլ արդ՝ վերջին եւ տրուպս յամենայնի, Բարսեղ պիտանեանն բանի սպասաւորս, ի վաղուց հետէ ցանկացող եղէ այսմ տուի, վասնորոյ յաժարութիւն կամացս եւ իղձք սրտիս մտանալ ետ զգալարութիւնս, եւ ստիպեալ ի գծագրութիւն սուրբ գրոցս, ի խրախճանութիւն եւ ի վարժս կրթութեան աշակերտեալ մանկանց։

Արդ եղեւ սկիզբն գծագրութեան սորա ի յաստուածապահ քաղաքս Բաղէշ, ի մենաստանիս Ամիրգոյու, ի դուռն մօրն լուսոյ Աստուածածնին, եւ Յովհաննու Կարապետին, եւ Սր· Ստեփաննոս նախավկային։ Եւ գործեալ կամօքն աստուածային ի սոյն աստ եւ ի ամին աստուածայնակ կրօնաստանիս Ամիրգոյու եղեւ աւարտ սորին։ ի յիշատակ հոգւոյ իմոյ եւ ծնօղաց իմոց· ի մեծ Քիին Հայոց ՌԺ եւ Զերորդի, ի դառն եւ ի նեղ ժամանակի, որում սով եւ սուր եւ դեբութիւն, եւ այլ պէսպէս պատուհաս գոյին ի վերայ աշխարհիս, մանաւանդ ի վերայ ազգիս Հայոց, վասն ծուլացեալ մեղաց մերոց, զոր Տէր Աստ· ողորմութեամբ եւ մարդասիրութեամբն իւրով փրկեսցէ եւ ազատեսցէ յայսց վերոյատացեալ հարուածոցս ամէն։

Այլ եւ եղիցի ի սմա մասն յիշատակի աչակերտեալ մանկանց եւ հոգեւոր որդւոց մերոց, Յոհաննէս Վարդապետին, եւ Յովաննէս [եւ Սահակ եպծուած] եւ Ներսէս դրոց աշակերտացն, որ դեռ եւս կան ի վայելս ուսման, անդադար հոգւով մշտաքան։ Ընդ սոսին յիշեալ լիցի ի Քս· կուսակրօն մահտասի տէր Ներսէսն, որ ծաղկեաց ըստիրքս եւ կազմեաց։

Այլ եւ աղաչեմ գհանդիպողք սուրբ տուիս, որք օգտիք ի սմանէ կարգալով կամ դաղափարելով, յիշէք յերկնաքարհիչ յաղօթս ձեր պղծող սուրբ քաղաւածուիս, որ ի Մեկնչէ Գործոց Առաքելոցն, գիս դարեալ Բարսեղ Վարդապետս, եւ դուք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ ամէն։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1747

Էջ 569բ, նոտրաձիր·— Այս Գործոց Առաքելոցն Մեկնութիւն է՝ արարեալ մեծ հռետորն, եւ անյաղթ փիլիսոփայն տէառն Յոհաննու Որոտնեցւոյն եւ Գրիգորի Տաթեւացւոյ աչակերտ Մատթէոս դիտնական եւ աստուածարան Վարդապետի Հայոց։ Որ եւ իմ տեսեալ յՅառնապոլսի Ցարութիւն անարգիւն վարդապետս, փափաքանօք ցանկացայ եւ յստացայ դանդին գանձս գայս Հայր արդեանց իմոց, յիշատակ ինձ եւ ծնօղացս, ՌՃՂԶ, ի ամսոյն Հոկտեմբերի Ա։ին։

1166

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ (ԹՈՐԻ).— 8

ԴՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×14×4: Էջք 532: Հանդամանք լաւ. լուսանցքները քիչ մը ցեցակեր: Թուղթ կոկեալ: Գրութիւն՝ խորագիրները, ինարաններըը, եւ յաճախ ղլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 29 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Մեծ զարդագրերուն տեղերը բաց մնացած առաջին մասերուն մէջ. երկրորդ մասը ունի կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցազարդ չարք մը դլուխներու սկիզբը: Կաչկապի տախտակեայ դրոշմազարդ: Պահպանիչ մազաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, մասն երկաթագիր Աւետարանի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1ա.— [Ց]առաջարան: Լծ. Նախերպոնս ոչ է Նանայի Մեկնչի, այլ վարդապետին, որ վասն խոնարհութեան զանուն իւր ոչ գրէ, որ թարգմանեալ է ի մեր լեզուս ...:

Էջ 26ա.— Համառօտ Մեկնութիւն Աւետարանի Յովհաննու, Նարինց Գրիգորի, աշակերտի Յոհաննու Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ ի հին եւ ի նոր թարգմանչաց, ի խնդրոյ հաւաշունչ աշակերտաց: Աւգնեա ինձ Հոգի Աստուած.— [Ի] սկզբան: Նախ ասելի է վասն սկզբան, դի բազում են սկզբունք...:

Էջ 61ա.— Հարցումն Գէորգեայ, եւ պատասխանի Գրիգորի՝ Նարինց համշիշակ՝ն: Հարցումն.— [Ո]րպէս խոտանամք զբանն թէ երեւեցաւ. չնորհքն Աստուծոյ փրկիչ ամենայն մարդկան...:

Էջ 526բ.— Արդ զոր ետն խաւսիմ, որպէս ասաց ինձ Հայր, այնպէս խաւսիմ] = Գլուխ ԺԲ. Համար 50:

Էջ 529–532, դատարկ:

1167

ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ.— 22

Ստամբօլ Ռ.Լէ=1588

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13·5×4: Էջք 312: Հանդամանք անբաւարար. չատ մնասուած խոնաւութենէ եւ ցեցերէ. նորոգութիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ փափուկ: Գրիչ՝ Սարգիս Դպիր Նիկոսցի: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ հրահանգները կարմիր, ընդգրնատառերը կարմիր եւ կապոյտ, տէրունական անուններըը ոսկեզիր սկիզբի մասերուն մէջ եւ եռքը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 15 տող: Բոլորգիր չքնաւտակ եւ կանոնաւոր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Գունաւոր զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր դլուխի սկիզբը, յաճախ ալրուած խոնաւութենէ: Գունաւոր դարդագիր, լուսանցազարդ, եւ դլխագարդ կամ խորանազարդ, էջ 7, 81, 115, 159, 203: Գունաւոր նկար, էջ 6, 114, 158, 202, ձեռնադրութեան տեսարաններ: Կաչկապի տախտակեայ դրոշմազարդ: Պահպանիչ մազաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը չորսական թերթ, մասն երկաթագիր Աւետարանի: Հետագայ Մատցոյ՝ Մկրտիչ Եպիսկոպոս (1622):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ։—

էջ 1–3 *եւ* 5, *դատարկ, կամ գրչափոր-ձերով ծածկուած ։*

էջ 7 ։— *Արդ ըստ կարգի ժամանակին վարժել զմանկունս ի սնունդ սրբութեան եւ իմաստութեան ։ ։ ։*

էջ 22 ։— *Իսկ յետ է ամին, տանին զնա ծնուդք նորա ընծայիւք ի դուռն Սբ· Եկեղեցւոյն, Նըւիրեն զնա Աստուծոյ, յանձնեալով չնորհաց Սբ· Հոգւոյն ։ ։ ։*

էջ 35 ։— *Իսկ յորժամ հասանէ ի յայր կատարեալ, ի չափ հասակի կատարմանն Քրիստոսի, եւ լինի Երեսնամեա ։ ։ ։*

էջ 46 ։— Վարդան Վարդապետի ասացեալ ճառագս Քահանայութեան ։— *Դարձեալ ծանիք, ով եղբայրք, քահանայական աստիճանն քան զԱստուած խոնարհագոյն կարի է, եւ քան ւիշխանակք, եւ քան զամենայն որդիս մարդկան վերադոյն եւ բարձր ։ ։ ։*

էջ 53 ։— Իսկ յաւուր ձեռնադրութեան նոտի եպիսկոպոսն յաթոռ ի մէջ տտնին, ի դուռն Սուրբ Նկեղեցւոյն, առաջի ամենայն բազմութեան, եւ բննեսցէ բազում րզդուշութեամբ զնըւիրեալըն ։

էջ 81 ։— Ետ այսորիկ մատիցէ յաթոռ Առաջնորդ Սբ· Ուխտին, կալով առաջի եպիսկոպոսին, եւ ասէ բարձր ձայնիւ ։ ։ ։

էջ 112 ։— Սկիզբն աստիճանաց կղերիկոսաց, որ են Սաղմոսերգու, եւ Աւետարանչ, եւ այլ *բնդ* իւրաքանչիւր կարգի ։ ։ ։

էջ 113, *դատարկ ։*

էջ 115 ։— *Մխարան աղաչեսցուք զմարգսեսէն Աստուած, դՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս ։ ։ ։*

էջ 124 ։— Առաջին կարգ Դռնապանին ։ ։ ։

էջ 128 ։— Երկրորդ կարգ Ընթերցողութեան ։

էջ 132 ։— Երրորդ կարգ Երդմնեցուցչաց ։

էջ 135 ։— Չորրորդ կարգ աստիճանի Չահրնկալութեան ։

էջ 141 ։— Հինգերորդ կարգ կէս սարկաւագաց, որ է Դպիր ։

էջ 159 ։— կանոն ճոխժամ Սարկաւագ Ձեռնադրեն ։

Ցիշատակարան Գրչի ։— 1588

էջ 200 ։— Գրեցաւ Ձեռնադրութեան Գիրքս ի յաւ եւ բ[ն]տիր աւրինակէ, ի մայրաքաղաքս յրՍտամբուլ, ի դուռն Սբ· Գիորդայ, որ կոչի Սուլու Մանաստըր, ի հայրապետութեան տէր Սարգիս արհեպիսկոպոսի, ի թվին ՌԼԷ։ Արդ հրնաանկալ աղաչեմ զընթերցողդ, որ յիշման արժանի առնէք զանարժան եւ անխմաստ գրիչս, Նիկոտացի գպ(ր)իրս· եւ արեան մերձաւորաց, կարդացողաց, եւ յոդաց, ամէն ։

էջ 203 ։— Կանոն Ձեռնա(յ)դրութեան Քա(ն)հանայի ։

11 ։— Ձեռնադրութիւն կղերիկոսաց, էջ 114

էջ 276 ։— Եւ ետ այսորիկ զձեռաւթս զայս ի վերայ կատարեալ կարդա, որ կրօնաւորք ։

էջ 290 ։— Գանձ Ձեռնադրութեան ։— *Գրքս ի մեզ Տէր ամենակալ, եւ յուր բնութեանն մեր տրկարացեալ ։ ։ ։*— Գրիգոր-դի է ։

էջ 298 ։— Տաղ Ձեռնադրութեան, ի յԱնտոնի վարդապետէ ։— *Ի մեծի հրաշափառ հանդիսիս ։ ։ ։*— Ի տէր Անտոն ։

Ցիշատակարան.— 1622

էջ 301.— *Զվերջին ստացող սորա ըզ-Մկրտիչ եպիսկոպոսն, որ վիճբատին եւս նո-բոգել դայս, սուբբ Զեռնադրութիւնն Գիր-քըս, ի Թուին ՌՀԱ, ի վայելումն անձին իւ-րոյ։ Եւ զդրիչս սորա ղՅակովբս. եւ յաղա-չեմ զձեզ հայրք եւ եղբայրք, յորժամ հան-դիպիք սմա, նա լի սրտիւ Ած. ողորմի սաս-ցէք ստացող սորին Մկրտիչ եպիսկոպոսին, ո՛ եւ ինձ մեղաւորիս։ Եւ որ առասն է ի տուրս բարեաց, տացէ ձերոցն եւ մերոցն սո հասարակ ամենեցունդ, Ամէն Հայր մեր.։*

էջ 302, *բոլորդիք տաբերք.— Իսկ յա-ւուրն որում պատշաճի ձեռնադրութեան...։*

էջ 312.— *[Տ]ես որդեակ եւ զդուշ լեր, դի դիզդերիկն ի ժամանակս յորն սահմա-նած է, ձեռնադրեսցես, յատուկին ամենն, ի չորբորդն (այսպէս կանգ կ'առնէ, շարու-նակութիւնը չկայ)։*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— էջ 4, *Նոտրապիր.— Եւ յորժամ Ըս-տամպօլոյ եկանէք ի Մարաչ լԲ ղրչ. եւ կէս քգննենց. պարտքն տուինք. ժ ղրչ. Զէյ-թունոյ Մուպաշէրին. Բ ղրչ. տուպաչոցն. Դ ղրչ. Ձերբէնին. է ղրչ. Զէյթունի աղա-յին. ե ղրչ. այլ մէկ. ժ ղրչ. Վանուցն մէն-չըն խարճեցի. Մարաչ մուհէլլիմին ԺԸ ղրչ. եւ կէս. է ղրչ. այլ մէկ. Նոյեմբեր ամսոյն մինչեւ որեմ ամիսն Բ ղրչ. Ի եւ ե ղրչ. Ձի մի առանք վանուցն. Ծ եւ Զ ղրչ. խարաճ-ներուն տուի. Ի եւ Դ ղրչ. Հաճի Աւլան ող-լի պարտքն տալի. ղրչ. մի Տէվրիկ էքէնտի Շահին տուի մէկ ճիղմէ ազպուն. Բ ղրչ. եւ կէս սէմէր ղորուն, Ա ղրչ. եւ կէս Տէլի Օ-մարին որ վանուցն չունն է խածեր։*

1168

ԾՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 19×16×6։ էջք 814։ Հանգա-մանք լաւ. յուսանցքները քիչ մը ցեցակեր։ Թուղթ հասարակ։ Գրութիւն՝ խորագիր-ները, սկզբնատողերը, եւ յաճախ սկզբնա-տառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 24 տող։ Նոտրագիր։ Համառօ-տագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Կաչե-կապ տախտակեայ ղծաղարղ. հինցած, կոնակէն ճեղքուած։ Գահապանակ մագա-զաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ, մասն երկաթագիր Աւետարանի։

Ա.— Մեկն. Առակաց.— 8

էջ 1.— Մեկնութիւն Առակացն Սողո-մոնի, Ներսէսի եպիսկոպոսի Տարսոնի, ի թուականի Հայոց ի ՉՃ եւ Ը ատարտեալ.— *Հանդերձեալք Աստուծով մեզ ի քննութիւն զորոց Առակացս Սողոմոնի ...։*

Ցիշատակարան Հեղինակի.— 1197

էջ 361.— *Սկսեալ ի քննութիւն առա-ւուտուձախոս իմաստիցս երեք ամօք յատուկ քոյն դայս որ է ՈՒՋ Թուական, ի Հիւսե-դատ մարմնոյ եւ ի Ծանրութենէ հոգ(ւ)ոց դանդաղկր միտք նուաստութեան մեր քն-նել եւ ձեռն ի գրել։ Ցայսմ ամ գնացեալ իմ ի Կոստանդնուպօլիս, եւ խնդրեալ ի Տէրն պատրիարքէն զոր առ Նոսին տնութիւն Ա-ռակացս եւ Ցորայ, եւ ընծերցեալ տեղեկա-ցայ, զի որ ի մէնջ պատգարերքէր շնորհ Սբ. (Սբ.) Հոգւոյն, ոչինչ նուազէր յայմանէ, եւ նախաքննեալն համաձայնէր եւ ոչ օտա-րանայր. Եկեալ ի յարկ իմ երկրպագու-թեամբ դոհացայ դԱստուծոյ եւ քաջալերե-ցայ ի քննութիւնս՝ տատապալ հոգս Ներ-սէս, որ ի Տարսոն անուամբ այցելու, եւ ի Սիւնեաց՝ աւելիանքս բնակեալ ի Հանգիստ .— Հմմտ. Ցիշտ. Զեռագրաց, էջ 603։*

էջ 361.— Այս խրատք Սողոմոնի ան-

ինինիմ զոր գրեցին բարեկամք եզեկիայ արքային Հրէաստանի:

Բ·— Մեկն· ԺՈՂՈՎՈՂի·— 7

էջ 441·— Բանիմ Ժողովողի որդոյ Դաւիթի թագաւորի յերուսաղէմ իլի· Իկլեսիաստէս·— *Առակացն զիրք խրատիչ մարդկան յանհարթ եւ յանհաւասար կենցաղոյս ընթացքն···:*

Գ·— Մեկն· ԻՄԱՍՏ· ՍՈՂՈՄՈՆի·— 7

էջ 593·— Իմաստութիւն Սողովմոնի ·— *ի վերնագրէ աստի ուսանիմք եւ զայս իմաստ Սողովմոնի, որպէս եւ զնախակարգ-Լալոզ սորին, զԱհաւկան եւ զԺողովողն եւ զերգ երգոցն···:*

էջ 742, նոտրագիր, տարբեր գրչէ·— Ցիչատակ է գրքոյս ի Սր· երուսաղէմ ի դուռն Սրբոյն Յակոբայ:

էջ 743–814, դասարկ:

1169

ՇԱՂԿԱՊՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆՈՒ ՊՐՈԿՂի·— 8

ՄԵԿՆ· ՍԻՄԷՈՆ ԵՊՍ· ԳԱՒԱՌԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Ծաւալ 19×12×3: էջք 332: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ ստուն: Գրութիւն՝ խորագիրներըր, սկզբնատառերը եւ լուսանցքի համարադրերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 22 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կաշկանդ տախտակեայ զրոյմարգ: Դասարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը Երկուական թերթ: Առացող՝ Սիմէոն Եպս· Նշեցի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ 1, դասարկ:

էջ 3·— Լուծմունք Գրոկղի Դիադոխոսի, Գաւառնական իմաստասիրի:

Ցառաջարանութիւն Թարգմանչի— ի Թարգմանչացն մերոց առաքնոց, Մօսէսի ասեմ եւ Դաւթի···:

էջ 7·— Ցանկ Գրոցս:

էջ 10·— Գրոկղի Դիադոխոսի Գաղտնական իմաստասիրի Շաղկապ Աստուածբանականի, Հատորէ ԲՃԺԱ·— Ամենայն բարութիւնն հաղորդի մեզն···:

էջ 323·— Եղեւ լուծմունքս բանից Գրոկղի պղատոնական իմաստասիրի ··· բայց առ այն չնորհ ունիցի չնորհաց պարգեւողին Աստուծոյ, որում անբաւ փառք բաւ անբաւութեան իւրում, Ամէն·— Հմմտ· Թիւ 549:

էջ 324·— Ցիչատակարան Թարգմանողի դրոցս:

էջ 325, դասարկ: Նոյնպէս 327-332:

էջ 326, նոտր չեղագիր·— Մեսրօպ, եւ անտի իջանելով էհաս ի Գօղ Մխիթարն, եւ նա եւս գծայրագոյնն Ցովհաննէս Վանական Վարդապետին ··· եւ նա Ցովհաննէս Վարդապետի Ոստանցոյն՝ մակ անուամբ Բերդուք կոչեցելոյ: Եւ նա Բարսղի Հաղբակեցոյ՝ գԲելպահանն եւ զարտաքինն ի լոյս ածողի: Եւ նա Ցովհաննէս Վարդապետի Բահիչեցւոյ՝ Բուժիկ կոչեցելոյ: Եւ նա Նաչատրոյ Վարդապետի Բաղիչեցւոյ: Եւ նա Հաւօրն իմոյ տեառն Վարդանայ մեծի Վարդապետի Բաղիչեցւոյ, սուրբ եւ իմաստուն ճգնաւորի:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1768

էջ 1, նոտրագիր, տարբեր մելանով·— Ցիչատակ է լուծմունք Գրոկղի դիրքս, Սարգսի ի պետէն Նշեցի Սիմէոն Եպիսկոպոսի, ի Սր· Ցակորայ գրքատունն որ յերուսաղէմ· եւ ըստ իւրոյ կտակին չունի ոք իշխանութիւն հանելոյ զսա ի Սրբոյ Աթառոյս: Վայելողգ, եւ օրինակողգ ասացէք Ամ· ողորմի: ի Ռմմէ Թիւին Հայոց:

1170

Ա.— ԿՏԱԿՐ ՆԱՀԱՊԵՏԱՑ.— 2

Ադրիանուպոլիս ՌՄԼԶ=1787

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ,—

Ծաւալ 18·5×13×3: Էջք 492: Հանգամանք չատ լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասեւն, 23 տող: Նոտարագիր: Համառօտագրութիւնք դրեթէ սովորական: Փառահատում: Դատարկ թուղթք սկիզբը և վերջը երկուական թերթ:

Ա.— ԿՏԱԿՐ ՆԱՀԱՊԵՏԱՑ

Էջ 1–4, դատարկ:

Էջ 5.— Կտակ Ռուբէնի Առաջնոյ.— Հրամանն Կտակի Ռուբէնի զոր պատուիրեաց որդւոցն իւրոց.— Զկնի երկրորդ [ամի] վախճանելոյն Ծովսեփաչ, մինչ դեռ էր ի հիւանդութեան...:— Հմմտ. Քիւ 939, Գ. Հատոր, էջ 489:

Էջ 13.— Կտակ Շմաւոնի: Վասն Նահանջոց.— Հրամանն բանից կտակի Շմաւոնի զոր խօսեցաւ ընդ որդիսն իւր յառաջ քան զմնանալն իւր ի հարիւր քսան եւ հինգ ամի կենաց իւրոց: Ըստ յորում վախճանեցաւ Ծովսէփ եկին տեսանել գնա...:— Հմմտ. Անկանոն Գիրք Հին Կտակարանաց, 1896, էջ 36, 37, եւ լս:

Էջ 19.— Կտակ Ղեւեայ, վասն Քահանայութեան եւ ամբարտաւանութեան.— Հրամանն պատասխանւոյ բանից Ղեւեայ զոր ինչ ետ որդւոց իւրոց յառաջ քան զվախճանիլն իւր ըստ ամենայնի զոր ինչ պատահեցին եւ զոր ինչ դիպեցաւ նոցա մինչեւ յօրն դատաստանի...:— Հմմտ. նոյն, էջ 49 եւ լս:

Էջ 37.— Կտակ Ծուդայի չորրորդ. Վասն արուբեան, եւ արծաթսիրութեան, եւ պոռնկութեան.— Հրամանն պատասխանւոյ բանիցն Ծուդայի, զոր խօսեցաւ ընդ որդիս իւր, յառաջ քան զմնանալն իւր ժողովեալ ի մի վայր եկին առ նա, եւ ասէ ցնոսա...:— Հմմտ. նոյն, էջ 76 եւ լս:

Էջ 56.— Կտակ Իսաքարայ որդւոյ Յակոբայ.— Հրամանն պատասխանւոց բանից Իսաքարայ որ ասաց· Լուարուք Իսաքարու հօր ձերոյ եւ ունկն դիջք բանից սրբեցելւոյ ի Տեառնէ...:— Հմմտ. նոյն, էջ 94 եւ լս· Գ· օր·:

Էջ 60.— Կտակ Զաբուղոնի.— Հրաման պատասխանեաց բանիցն Զաբուղոնի զոր ետ որդւոց իւրոց ի հարիւր եւ ի չորրորդ ամի կենաց իւրոց...:

Էջ 66.— Կտակ Դանայ· Վասն ամբարտաւանութեան եւ առեւտութեան.— Հրաման պատասխանեաց Դանայ զոր ասաց որդւոցն ի կատարածի աւուրցս այսոցիկ ի հարիւր եւ քսանեւհինգ ամի կենաց իւրոց...:— Հմմտ. նոյն, էջ 105 եւ լս·:

Էջ 72.— Կտակ Նեփթաղիմայ Վասն Ինահան բարութեան.— Հրամանն պատասխանեաց կտակի Նեփթաղիմայ, զոր արար ի ժամանակի իւրում, յամի հարիւր եւ երկնհերորդի կենաց իւրոց· եկին միաբան որդիք նորա...:

Էջ 80.— Կտակ Գադայ, վասն Տեսութեան.— Հրամանն պատասխանեաց կտակի Գադայ, զոր խօսեցաւ ընդ որդիս իւր ի հարիւր եւ ի քսան [եւ ի հինգ] ամի կենաց իւրոց եւ ասէ· Իննհերորդ որդի եղեալ եմ ես ծակոքայ...:— Հմմտ. նոյն, էջ 120 և լս·:

Էջ 87.— Կտակ (եւ) Աբերայ, Վասն երկդիմութեան եւ Անաքինութեան.— Հրամանն պատասխանեաց կտակի Աբերայ, զոր խօսեցաւ ընդ որդիս իւր ի հարիւր եւ ի քսան եւ հինդ ամի կենաց իւրոց...:

Էջ 93.— Կտակ Ծովսեփայ, Վասն Նահանջոց.— Հրամանն պատասխանեաց կտակի Ծովսեփայ· Իրրեւ հանդերձեալ էր վախճանիլ, կոչեաց զորդիս իւր եւ զիզրաբան, եւ ասէ ցնոսա· Լուարուք Ծովսեփայ սրբեցելոյ յԻսրայէլէ, եւ ունկն դիջք, որդիք իմ, հօր ձերում...:— Հմմտ. նոյն, էջ 132 և լս·:

Էջ 109.— Կտակ Բենիամինի երիտասանեարորդ.— Հրամանն կտակի Բենիամինի, զոր խօսեցաւն որդւոց իւրոց ի չորրորդ ամի

հիւանդութեան իւրոյ, կացեալ ամս հարիւր քսան եւ հինգ ... ։— Հմմտ· նոյն, էջ 145 եւ լս։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի ։— 1787

էջ 116։— Գրեցաք զայս Նահապետաց կտակքն եւ օրինակեցաք ի ՌՄԼԶ ամի, եւ հոկտեմբերի ծզ, ի քաղաքն Անդրիանուպոլիս, գոլով հին Աստուածաշունչ մի մագաղաթի, առ մօտն Փէնկեցի Սուփհաննոս պէրճալի աղնւազարմ Ամիրային։

Բ·— ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ եւ ԳԼԽԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ Ս· ԳՐՈՑ

էջ 117·— Նախ Ծառայաբանութիւն Մննդոց ։— ԶՍուրբ եւ վաստուածային Գիրըս Մննդոց դրեաց նախամարգարէն Մովսէս, որ ի տանէն Աբրահամու, Ղեւտացի ...։

էջ 120·— Ճանկ Գլխոյ Մննդոցն։

Ա·— Աստուածախօսութիւն վեցօրեայ արարչագործելոյն Աստուծոյ զայսարևս եւ դնելոյ ի դրախտին դմարդն ...։

էջ 277·— Երանելոյն Եպիփանու Եպիսկոպոսի Կիպրացւոց, Ճաղագս Երկոց Սաղմոսարանին։

էջ 365·— Առաջաբան Գործոց Առաքելոց։

էջ 383·— Ճառաջաբան Եօթանեցունց Թղթոցն Կաթուղիկեայց·— Ի փոքունս փոքունքս ինչ յանդգնելոց չէ առանց կասկածանաց ...։

էջ 392·— Ճառաջաբան Գօդոսի Առաքելոյ Նախակարգեալ ի գլուխ գրոց ։— Ընդ ուսումնասէր, եւ ընդ փոյթ քոյոյ սիրոյդ զարմացեալ, ո՛ Հայր պատուականդ ...։

էջ 461·— Նաւարկութիւն Գօդոսի Առաքելոյ ի Հռոմ։

Գիշէնէ սիմքր սինէք սազ օլուր,
Գիւմէյէնէ տավըլ զուռնա ազ օլուր։

էջ 462·— Գլուխք Ցայտնութեանն Քրիստոնեու։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի ։— 1787

էջ 446·— Վերջացուցաք ծերս գայս դնկտեմբերի է ի Խորէնէ, ՌՄԼԶ ամի, վասք Աստուծոյ։

էջ 467–492, դատարկ։

1171

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ՑՈՑԾ ՆԱՒՆԱԿ)

Տեղի ՊՄԲ–ՊՄՋ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ։—

Մաւալ 18×13·5×4·5։ էջք 392։ Համամանք լաւ· նորոգութիւն կրած։ Թուղթ դնղնորակ։ Գրիչ՝ Թումայ Վարդապետ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըն եւ սկզբնատառըն կարմիր, մնացեալը սեւ կամ ժանգապոյն մէջնով, միասիւն, 36–46 տող։ Բոլորակիր մանր եւ երբեմն նուրբակերպ։ Համատօտագրութիւնք առատ։ Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Դատարկ սպիտակ թուղթք սկիզբն եւ վերջը չորսական թերթ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ։—

էջ 1·— Ի Մեկնութենէ Իգնատիոսի ... [աշ]խատութեամբ Մաթէոսի աշակերտիճ մեծի Գրիգորի Տաթեւացւոյն ։— Ամենայն ոք որ ծոյլ է յաստուածային ուսումն ...։

Լուսանցագրութիւնք Գրչի ։— էջ 29 ։— Աւա՛ղ սիրոյս, որ ժամանակս ձեռք չի տալ· ձմեռն է եւ մուրճ, եւ օրինակս փութով ։— էջ 33 ։— Աւաղ որ չտապով դրի եւ տեղս մուրճ։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի ։— 1406

էջ 72 ։— Զթուժայ խնդրող բանի աղաչեմ յիշել ի Տէր։ Թվ· ՊՄԵ գրեցաւ, ի ձմեռն, եւ ի գիշերի։

էջ 73–78, երեք թերթ սպիտակ թուղթ, բոլորովիր, ուս միւռեով, դրուած Դ· պրա-

կէն պակսող առաջին թերթին տեղ.— Իսկ դի ասէ քաղաքացիքն Քէ ոչ կամիմք դիտաւորելն դորա ի վերա մերոց...։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— էջ 103.— *ԶԹուտայ խնդրող յիշեա, դի ցուբտ է ժամս։*

էջ 103.— Այս են ՀԲ լեզուէ։

էջ 104.— Անուանիք Նախահարցն։

էջ 109.— Բաժանումն պատարագաց։ Ծանօթ.— *Ե. պրակը չատ պակասաւոր է։*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— *Թիւ ՊՄԵ.*— 1406.— էջ 110.—

ԶԹուտայ խնդրող բանիս,
յաղօթս յիշեայ յորժամ Նայիս
Ժամս ցուբտ հնչէ հիւսիս,
Եւ տառապեալ նեղէ զոդիս։
Փափագս եւ իղձս նեղէ զիս,
Մի մեղադրեր խոչոր գրիս,
Քէ դու յայս սէրս ջերմացիս,
ոչ հիանաս ընդ այս դէպս։
Սէրն սիրոյն նեղէ զոդիս,
Քէ հասանիմ յուսարս պրիս.
Հոպին ընորհաց յանձնիմ զոդիս,
Մինչէ տացէ պինպիրք պրոիս,
Եւ զօրինակ Հարցմանն Գրիս
Խոդուլ մնալ սակաւ մ առ քս։

էջ 123.— Սկիզբն ցանգի չորրորդ հատորի, ի գործոյ արարչութեանցն Աստուծոյ վեցաւրէից։

էջ 129ա.— Նաամեծի եւ գերագով հրեշտորի, Գրիգորի բանիքուն վարդապետի եւ իմաստասիրի, արարեալ բան ճառագս վեցաւրեայ արարչութեանն Աստուծոյ.— *Բայց նախ տեսցուք Քէ որով դանագանին դործ բնութեան եւ գործ կամաց...։*

Ծանօթ.— էջ 129–139, *ինչպէս նաեւ* 147, *երիսին են. պիրն ալ ոչ միատեսակ։*

էջ 146.— Հինգերորդ Հարցմունիք Վասրն կազմութեան մարդոյն։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— էջ 161

ԶԹուտայ գրիչ խնդրող բանիս,
պալաչարեալս ի յաչխարհիս,
գոտորերնալ մոօք զերիս,
եւ գառածեալ մեզօք ոգիս,
զնեղկեալ չարեաւք մինչտ դմարմինս,
որ անդադար հնձէ հոդիս,
սուրբ ընթերցող Հարցման Գրիս,
յաղօթս յիշեա զանպէտ ոգիս։

էջ 168.— Վասն մաշկեղէն հանդերձին։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— 1407.— էջ 169

Ճառատարուիս չնորհաց Հոգւոյն,
մեզ քաղցրահամ ծառ բարեբուն,
Գրիգորիոս, անուն Աբգուն,
տաճար կաղմեալ երկնից դանճուն.
կարեաց մերոց եղեալ ներհուն,
առատ բաչխեալ ղպարգեւ Հոգւոյն։
Դու բանալիք երկնից դանճուն,
դխորս չափոդ երկնից ծովուն.
ԶՀայրն ծնող ցուցեալ Որդոյն,
անճառաբար բիսդ Հոգւոյն։
Խոհեմագոյնք յիմաստ բանի,
վարժեալք սիրով յայտ արուեստի։
ԶԹուխա մեղաւք մեռեալ ոգի,
եւ սպասաւոր եղեալ բանի,
յիշնցէք սիրով արտի,
արտասուելոյն ժամանակի։
Զնդ լիցի մասն բարի,
եւ օրհնէ դէնդ աղ Հայրենի։
Թվ. ՊՄԶ։ Զևռս Հոդանայ,
դիրս մնայ, ոմ ոք կարդայ,
Ամէն. ոդորմի ինձ եւ նմայ։

էջ 169.— Ճաղագս գաւրութեանց հոգւոյն։

էջ 210.— *Ժի.*— Քառոց Վասն Պահոց.— *Ցայնժամ վարելացաւ Ես. յանապատ ի հոգւոյն, փորձել ի սատանայէ...։*

էջ 226.— *Լզ.*— Տիեզերալուր եւ աշխարհալոյս Վարդապետին Տիրատրոյ, Տեսութիւն ի բան Սր. Աւետարանին որ ասէ.— *Մի համարիք եթէ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարգարէս, ոչ եկի լուծանել՝ այլ լնուլ...։*

էջ 234.— *ԼՀ.*— Նորին Տիրատրոյ ենոամեծի, Տեսութիւն ի բան Աւետարանին որ ասէ.— *Ամէն ասեմ ձեզ զոր կապեցէք յերկրի, եղիցի կապեալ յերկինս...։*

էջ 297.— Զյառաջաբան գրոցս պարտ էր ի սկիզբն դնել, եւ վասն ինչ պատճառի չեղեւ. դու յորժամ գաղափար դնես, գայս դիր սկիզբն.— *Ներսոր ծեալն իմն մչտնչորժ...։*

էջ 299–300, *ճերմակ թուղթ, առաջին Լրևսը բոլորդիր, երկրորդը պարապ*։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·— 1407

էջ 303·— · · · *եւս առաւել զմեղուց– Լայ ոլւոյս պ֊ումայի, բանի խնդրողի, Թվ· ՉՄԶ, զբեցաւ, ի ղևկտեմբերի, եւ ի քա– նոնի ժգ, եւ ի նաւասարդ*։

էջ 304, *տարբեր մելանով, նոտրադիր անհաւթ*·

Սիրուն չդիմանայ նախահայրն Ադամ,
վանց սիրոյ ելօ յԵդեմ դրախտէն համ,
գիաւքա գործճն յիշեմ և ճաճ գուռ դռդամ,
Սողոմոնի առգ ւ ես այլ ի հետ լամ,
զվարհետ Շերիմին խաչարն ես ոնց տամ·
Սիրով մի սպանաներ, [ձէլաւթ էֆէնտի]։

Սէրըն կու տանի զամօթն յերեսէն,
ի յարեդայէն ւի վարդապետէն,
էրէց սարգօզգ կու ձգէ ի կարգէն,
տանի գլխէրն ի գլխուն, զամօթն յերեսէն·
շինէ մալամաթ, հանէ յարեւէն·
սիրով···։

Է շահրի սիվաթ եւ աշխարհի զարդ,
Ցովսէփ գեղեցիկ ւանօրինակ մարդ,
գինչ ձուկն ի ծովին յանկարծ ընկնի կարթ·
ինչ խրատ կու տաս Է անդառամ վարդ,
չի մնաց ճեզ ի վրաս այլ գովելու պարտ·
սիրով···։

Է մեղր ու կարագ եւ կեդեւած նուշ,
ճո նենգ հայոդին յաչէրն հազար փուշ,
Է սալվի չինար եւ ըսպիտակ թուշ,
ի կամար ուներ ուր ագեղան կուշ·
սիրով···։

Է ադվոր ճաղաճ բարձր ու ամուր քերթ,
Է փունճ մանուշակ կարմիր վարդի թերթ,
շատոց ես լսդեր դու ադմորդու լերդ,
ճանի գովեմ զճեզ կու զօրանաս քերթ·
սիրով···։— *Հմմտ· Տաղագիրք, Ց· Թլկու– բանցի, 1938, էջ 22–23, եւ լս*·։

էջ 315·— *ԺԶ*·— Այլ Ճարոզ Վասն Հաղասանեաց։

էջ 319·— *ԺԸ*·— Ճարոզ Հրեշտակա– պետացն։

էջ 328·— *ԻԱ*·— Ճարոզ Զատկին մե– ծի Ցարութեան։

էջ 335·— Ցոհաննէս Ծործորեցւոյ ընդ– դէմ Սր· Պատարագին·— *Տէր ամենակալ Աե· հզօր, արարիչ ամենայնի եւ դատաւոր արդար, որ ողորմութեամբ քոյ չինեցեր զաչխարհս ի սկզբանէ, արարեր զերկինն ի– մաստութեամբ քոյ, եւ հաստատեցեր զեր– կիրս ամենահանճար հոգւովդ սրբով*···։

էջ 339·— Ցանուն Հօր եւ Որդո եւ Սր· Հոգւոյն· Ճարոզ յաւետարանէն· օգնեա Ցս· Ճս·։— *Գնացէք այսու հետեւ աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս*···։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·— էջ 368·— *Զթուամս խնդրող բանի յիշ· ի Տէր· ՉՄԶ*։

էջ 375–6, *տարբեր ճերմակ թուղթ է, նայելիս էջ 383–384*։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·— 1410

էջ 388·— *Զմեղապարտ ոդիս յիշեա· դի դիրքս կապած էր, եւ դժուարաւ պրուէր· ՉՄԹ*։

էջ 388·— Ցաղագս Պասկի· եւ խրատ Ամուսնացելոց·— *Գիտելի է, դի կանոն է այնոցիկ*···։

էջ 390·— Տեսիլ սուրբ Վարդապետին Ցոհաննու, մակ անուն Կոզեռն կոչեցեալ։

էջ 392·— *Խառնիխուռն դրուագիներ, այլեայն դրիչներէ*։

1172

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.— 2

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԼԱՍՏԻՎԵՐՑԻ

Կ. Պոլիս 1807

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×12×2: Էջք 192: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ տեղւոյն: Գրիչ եւ Սաացող՝ Յակոբ եպիսկոպոս: Գրութիւն ամրողջովին սեւ մելանով, միասին, 23 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի: Կաշեկազմ խաւաքարաեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Արիստակէս Պատմագիրք:

Պատմութիւն Արիստակէսի վարդապետի Լաստիվերցցւոյ՝ վասն անցիցն անցելոցն ի յայլասեռն ազգաց՝ որք չուրջ զմեօք են՝ անց ընդ աչխարհս Հայոց:

Ժամանեցին մեզ աւուրք չարչարանաց եւ պտին զմեզ նեղութիւնք անհնարինք. քանզի լցեալ դիցաւ չափ մեղաց մերոց՝ եւ ել աղաղակ մեր առաջի Աստուծոյ...:

Էջ 6.— Յաղագս Թագաւորութեանն Հայոց. Գլուխ Բ.:

Էջ 85.— Յաղագս մեծ պատերազմին, որ եղեւ ի մեծ դաշտին Բասենոյ, յորում պարտեցան Հոռոմք: Գլուխ ԺԳ.:

Էջ 169.— Յաղագս Քաղաւորին Ծուանց, որ ի Քաղաւորէն Պարսից ձերբակալ եղեւ: Գլուխ ԻԵ.:

Էջ 178.— Բան յիշատակարանի նոյն դրոցս.— Կարեւոր համարեցայ ... եւ ըզմիջական ունէր ... կամ աւետիս քարոզութեան լուաք ... ընդ ձեռամբ քշնամեացն անկեալ ... վաղ ժամանել քան զչարժել պատուհասին և ընդդէմ կալ.— Համմտ. Տպ. Վենետիկ, 1901, էջ 134–139:

Էջ 185.— Ցանկ Գլխոց:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1807

Էջ 186.— Ընդօրինակեալ Պատմագիրքս ի Սբ. Երուսաղէմի ձէռն Յակոբ եւեթէ Լսոն. Նուաստ ծառայէ՝ ի վայելս անձին իւրոյ՝ ի կենդանութեան, եւ յետ այնր՝ ի բարեմիտ ընթերցողս սորին: Եւ որք միանգամ ընթերնուք եւ կամ օրինակէք զսա, յիշեցէք ի մաքուր աղօթս ձեր զհոդի դծողի դրոյս զՅակոբ եպիսկոպոս, միով Հայր մերով: Ի հաստանդնուպոլիս, յամի Տեառն 1807:

Էջ 187–192, դատարկ:

1173

ԺՈՂՈՎԱՏՈՑ

(ԺԷ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18·5×12·5×4: Էջք 530: Հանդամանք լաւ. լուսանցքները ցեցակեր ուղուած: Թուղթ հասարակ: Գրիչք՝ Ոսկան Երզնկացի, եւ Նիկողայոս Աբգարեան: Գրութիւն՝ խոշորիներով, սկզբնատողերը եւ սկզբնատուներ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, Էջ 3–139, 153–362 եւ 401–528 երկսիւն, 140–146, 363–400 միասիւն, 25–26 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Գահլանակ մազաղաթեայ սկիզ-

բը երկու քերթ, համարեա դատարկ· վերջը նոյնպէս երկու քերթ, անհարթ գրով· «Արդ նշան Նեռինն այս է…»: Դատարկ թուղթ սկիզբը մէկ քերթ, կնիք սեւագրուշ բոլոր-չի· «Ֆի· Ծո· Մինաս վարդապետ, Քի· ՌձԴ» [= 1655], էջ 3:

Ա·— ԲԱՌԴԻՐՔ·— 9

էջ 1–2, դատարկ:

էջ 3ա·— [Ա]յս բառք բաղաձայնք Հոմանուանց բաղաձայնալ զամ· որ ինչ միանգամ ևն անուանք յերբայեցի յՕրկնս եւ ի Մարգարէս, և ի Նոր կտակարանս, Քարզմանեալ և մեկնեալ յերբայեցոցն ի յոյնս և ի յունացն ի Հայս, կարգաւ ըստ նշանագրաց այֆաբենիցն երբայեցւոց, Քէ դինչ միաբանութիւն անուանցն ունիցին:

Բեթ, բնակեա ի դմա:

Գամէլ, լրումն վերապոյն կամ ծընունդ:

Դալէթ, դրեալք բարձր կամ ծնունդ·— Համմտ· քիւ. 847, Դ· Հատոր, էջ 337:

էջ 3բ·— Բառք ըստ երբայեցւոց·— [Ա]յսպէս, երկիբը, կամ կոյս, կամ երկիբ մարմնացեալ, կամ երկիբ կարմիր, կամ յիրկրէ:

Ադին, վայելէլ ի վկայութիւն նոցա:

Ադին, վարկութիւն:

Բ·— էջ 31ա·— Այս բառք են բերքոդականիճ վասն չափոյ Հոմերական տուհցն, վասնզի բերքոդական արհեստիս չափաբերականիճ են եւ չափով վարին: Եւ են որ գեղ-ջուկք են, որոյ հարստասանքն վարին, զի յամախուսելս փոխարկութիւն սակս գարդու հարստասանիցն: Եւ հարկ է յոյնահամար լսանիլ:

[Ա]ղաղ, աստուածաղարդ, աստուածարբեալ, յԱստուած զօրանալ···:

Քամնել, ասեալ, կամ գողալ:

Քքել, քշնամանել:

Գ·— էջ 140·— Հանդէս բանաստեղծաց, փաղանուանաբար ստորագիր, ընորա-վարժիցն սակս բառ է գեղջուկ:

[Գ]արտ, պատչամ, ի դէպ, ի համ···:

էջ 147–151, դատարկ:

էջ 152·— Զգործս ձեռաց մերոց···:

Դ·— ԹՈՒՂԹՔ ԿԱԹՈՒԼԻԿԵԱՑԻ·— 1

էջ 153ա·— Ցառաջարանութիւն էանիցուցց բդրացն կաթուղիկ[ե]այց·— Ի փոքունս փոքումբք ինչ յանդգնելոց չէ առանց կասկածանաց···:

էջ 156ա·— [Ց]ակոբոս Աստուծոյ եւ Տեառն Ցի· Քի· Ծառայ···:

էջ 166բ·— Գլուխ Առաջնոյ Թղթոյն Պետրոսի:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·— *էջ 179բ·— Զգծող սորա դՊիլիր Ոսկանս յիշեցէք ի Տէր:*

էջ 179բ·— Թուղթ Պետրոսի Երկրորդ:

էջ 187ա·— Գլուխ Առաջին Թղթոյն Ցոհաննու:

էջ 202ա·— Թուղթ Ցուդայի՝ եղբօր Ցակովբայ:

էջ 205ա·— Ադերս Նւքագի:

էջ 207ա·— Ցառաջաբան Պօղոսի Առաքելոյ, Ցասկագրեալ ի գլուխ գրոցս:

էջ 218բ·— Վկայութիւն Պաւղոսի Առաքելոյ:

Ն·— ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ·— 3

Ցեսուայ Որդւոյ Սիրաքայ

էջ 219ա·— Իմաստութիւն Ցեսուա որդւոյ Սիրաքա· Բայց Առաջին·— *Ամենայն իմաստութիւն ի Տեառնէ է, կայ եւ մնա ընդ նմայ յաւիտեան: Զաւազ ծովու եւ զկիթս անձրեւաց եւ զաւուրս ժամանակաց ո՞ Քուհաց երբէք···:*

էջ 255բ·— Իմաստութիւն խրատական·— *[Ե]րեք են զոր աւուաց անձն իմ, եւ զարչեցաս յոյժ ի կենաց նոցա···:*

էջ 276ա·— Ցաղագս արարչական հրաման Տեառն···:— *[Ց]իշեցէք զգործս Տեառն եւ որ ինչ տեսէք պատմեցից···:*

Զ·— *էջ 278ա·—* Նախերգամ:

Է·— ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

էջ 285ա·— Ցանկ Քարոզմերու, Ա–ԺԸ:

Ա·— էջ 286ա·— Նորին Քարոզ ի բանըն Աւետարանի· Լեր իրաւախոհ ընդ ոսոխի էռւմ ի ճանապարհի: Սրբոյդ կիրակէն·— *Ասաց նախ քան զայս Քէ մատուցանեսս պատարագ եւ յիշ·:*

Բ.— էջ 297ա.— Գարոզ վասն ողորմութեանն, ի բանն որ ասէ· Աիտ ել ահրմանա·:— *Նախ խնդրի թէ վասն զինչ պատճառի Գս· առակօք խօսէր...:*

Գ.— էջ 305ա.— Գարոզ ի բանն որ ասէ· Արթուն կացէք եւ յամէ· ժամ ազօթս արթրէք:

Ը.— էջ 339ա.— Ցայլմէ Գարոզ Մեծի Ուրբաթի Սուգն, ի բանն Առաքէ·, կըտակ յետ մահու խոտ·:

ԺԱ.— էջ 355բ.— Նորին Մաթէոս Վարդապետի Գարոզ վասն խոնարհութեան ի բանն, Որ խոնարհեցուցանի զանձն.— *Արդ հիմն առ· առաքինութեան է խոնարհութիւնն...:*

ԺԲ.— էջ 359ա.— Գարոզ ի բանն Պօղոսի որ ասէ· Ուր իցեմ առաւելութիւնիմ մեզաց, անդ եղեմ առաւելութիւնիմ շնորհացըն Քրիստոսի.— *Զի որպէս առաւել եղեն մեղքն առ Ադամ, այսպէս եւ Քրիստոսի առաւել եղեն չնորհքն ըստ Բժ կերպիւ...:*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 362բ.— *Զնուորող Նիկօղայոս աբեղայս աղաչեմ յիչել մխով Աէ· ողորմեաւք ի ժամ ընթերցման զդիւրս զայս եւ դուք յիչեսջիք ի Տեառնէ Քհուսէ յԱստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն: Հայր մեք որ յերկինս·:*

ԺԳ.— էջ 363·— Ցայլմէ դարձեալ վասն առաջին աւուրն, ի բանն, Ցորժամ ազօթս կացէք ասացէք Հայր մեր որ յերկինքնս·:— *Վարդապետք ասեն թէ ազօթս այս յոյժ պատուական է եւ դովելի վասն Գ պատճառի...:*

ԺԼ.— էջ 397·— Գոգչիր, այսինքն աասպիր, ամ· մարմին խոտ է·— *Վասն էր խոտ, միթէ յարարչէ՞ն, ոչ· դի նա կամեցաւ տէր եւ անհամ լինել մարդոյն...:*

Ը.— ՀԱՐԱՆՑ ՎԱՐՔ.— 22

էջ 400.— Ցանկ· Աի Գլուխներ·:

էջ 401ա.— Ա.— Խրատ գեղեցկայարմար սուրբ եւ երանելի Հարցն մերոց կրօնաւորաց, Ցաղագս կատարեալ Առաքինութեան: Գլուխ երկրորդ:

էջ 406բ.— Կարապետի մեծի Վարդապետի ասացեալ խրատս պիտանիս մանկանց եկեղեցոյ, ոտանաւոր տառիւ·— *Ամենայնի ըսկիզբն են եմ...*— Ա— Ռ· կարապետ:

էջ 414ա.— Բ.— Ցաղագս հանդարտութեան միայնակեցութեան:

էջ 435ա.— Ժ.— Վասն աստուածային դատաստանաց եւ ընտրելոյ գործին ի չարէն եւ ոչ ակնառութեամբ ինչ առնելոյ.— *Էր ոմն յանապատն այր որսորդ...:*

էջ 442բ.— ԺԹ.— Ցաղագս թէ պարտ է մեզ օտարասէր լինել և ողորմութիւն առնել խնդութեամբ եւ լրչմտութեամբ:

էջ 449ա.— Ժե.— Վասն քարւոք խոնարհութեան եւ որք ծօխօք լուսաւորիալ:

էջ 450բ.— ԺԶ.— Վասն Անյիշչաչութեան որ է նմանութիւն Աստուծոյ:

էջ 451բ.— Ժէ.— Վասն սիրելոյ զԱստուած եւ զընկերն:

էջ 453բ.— ԺԸ.— Վասն հոգետես Հարցն եւ աստուածազգի մտաց նոցա:

էջ 461բ.— ԺԹ.— Վասն նշանագրեաց եւ սմանչելագործ Հարցն:

էջ 467.— Ի.— Բանք խրատու Հարց համառօտ:

էջ 476բ.— Ի դատելոյ եւ ի բամբասելոյ ճառէն է:

էջ 477բ.— Գլուխ Հնգետասաներորդ· Եթէ պարտ իցէ առ հոգեւոր հայրս եւ վարդապետս ստանալ հնազանդութիւն.— *Ասաց Հայրն Աետոն, եթէ հնազանդութիւն եւ պահք հնազանդեն զդաշնս...:*

էջ 513բ.— Վարք Պօղոսի Ագէբսանդրացւոյ·— *Ասաց Ծերն· դնացաք ես և իմաստասէրն Սուիրոնիոս երբեմն յԱղէկսանդրիայ...:*

էջ 520ա.— Վասն որք զդրախտին ըզլեառն գտին եւ զրստոքռտին հասեալ տեսին.— *Ի ժամանակս Տեառն Ներսէսի Գլայեցւոյ, Հայոց լուսաւոր վարդապետի եւ կաթուղիկոսի...:*

էջ 522ա.— Գլուխ Իճ· Խօսք եւ մտածութիւնք եւ խորհուրդք Բժան միայնակեցաց:

էջ 529–530, դատարկ·:

1174

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ·— 14

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՔԵՒԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 18·5×14×4·5: *Էջք* 456: *Հանդամանք լաւ· Նորոգութիւն կրած· կան ցցեալք վնասուած թերթեր· Թուղթ կոկաւալ· Գրիչ՝ Ցովհաննէս· Գրութիւն՝ խոշոր գիրքերները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատուներնը կարմիր, մնացեալը սեւ· Մելանով, մլասիւն, 37 տող առ հասարակ· Բոլորգիր· Համաստօտալրութիւնք չափաղանց առատ· Գունաւոր պարզագիր, լուսանցազարդ եւ պլնաղարդ իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը· Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ· Դառարի թուղթք սկիզբը չորս թերթ, որոնց վերջինին վրայ կայ կէս էջ նոտրագիր· «Վանանիայ, որ է չնորհ Աստուծոյ···»·

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ 1ա·— Ցանկն է Առաջին կանոնիս եւ նախերգան·

Էջ 3·— Նորին բազմերջանիկ եւ երանաշնորհ Սուրբ Հայրն եւ անյաղթ հռետորի եւ լուսաւոր վարդապետի եւ խարազնագեաց ճգնաւորի, նորոգ լուսաւորչի Հայոց, Գրիգորի եռամեծի, Լուծմունիւ դժուարիւմաց բանից եւ ֆաղուածոյ Սաղմոսացն Դաւթի, ի սրբոյն վարդանայ Մեկնութենէ, յոյժ պիտանի շարադրութեամբ: Աւգնեայ Հոգի Ած· եւ առ ինձ աւարտեայ, յոյս իմ Տէր:

Էջ 49ա·— Այս ինչ է ի ցանկն երկրորդ կանոնիս:

Էջ 443*բ*·— Ցադագս վերջին սաղմոսին որ ինքնագիր ասէ:

Էջ 447*բ*·— Ցիշատակարան·— Ընդ որոց վերջին բանասիրաց, եւ տրուպ խնդրողաց բանին պիտակ անուն կոչեցեալ Գրիգորիոր, մեղսաւորիս անճամբ···:

Էջ 449–456, դառարկ առ հասարակ:

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի·—

1·— *Էջ* 50*բ*·—

Ոհ դանդարիս ի մէջ բարեաց,
եւ դանդրժանս ի մէջ բարեաց,
յամէն դիմաց, կամ պաշարեաց:

Աղդ որք հանդիպիք ամ· այսմ բանիս պիս յիշեցէք, և դուք յիշեալ լինիք յԱստուծոյ, ամէն:— Հմմտ· առաջին տողերուն հետ հետագայ թիւ 1182 ձեռագրի յիշատակագրութիւնը:

2·— *Էջ* 83*բ*·— *Ա*ւգն[ե]այ Տէր Ցս· Քս· *անպատրիս եւ տկարիս եւ յոյժ ձանձրացկոտիս, ի բանս եւ ի գործս բարիս· եւ քեզ ընդ Հայր փառ անծնին, եւ Հոգոյ փառակցին, փառք յաւիտեանս, ամէն:*

3·— *Էջ* 248*բ*·—

Ձծոյլս ի բարիս,
եւ դարագս ի չարիս,
ղՑոհաննէս մեղօք իւիս,
յիշեայ եղբայր որ հանդիպիս:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1703

Էջ 456, նոտրագիր·— *ԶԱպիմոսի ջաղաւսածուս աւտայաւ. Կոստանդինուպօլսեցի Ներսէս վարդապետն, ի վայելումն անձին իւրոյ, ի քրտականիս Հայոց ՌՃՄԲ, ի մայիսի իա, ի պատկեր աւուր երեքչաբաթու:*

1175

ՀԱՑԵԼԻ ՎԱՐՈՒՑ.— 7

(ԹՂ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×12·5×3: Էջք 68: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրութիւն՝ խոշորագիրները կամ սկզբնատողերը եւ յաճախ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 22–24 տող: Նոտրայիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կան չնկատած տախտակեայ դրոշմազարդ: Դատարկ թուղթ սկիզբը մէկ քերթ: Ստացող՝ Եսայի վրդ· Կեսարացի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ Ա.— Ցաղագս Ագահութեան: Գլուխ Ա.— [Տէր]ն մեր Յս· Քս· հրամայէ ի փրկական Աւետարանին...— Հմմտ· Քիւ 673:

Էջ ձ·— Ցաղագս Իմաստութեան: Գլուխ ԻԶ·— Զոր ինչ ասաց իմաստունն, թէ իմաստութիւն փրկէ ի մահուանէ...:

Էջ ՄԴ·— Ցաղագս Մեծամտանց: Գլուխ ԼԹ·— Էր ոմն քահանայ ընչասէր եւ անուանի...:

Էջ ՄԼԷ·— Ցաղագս Ողջոյն էից Մարիամու ասել: Գլուխ Մե·— Զօրական ոմն ամրոց ունէր առ ճանապարհաւ...:

Էջ ՄԼԹ, դրչափորձ:

Էջ ՄՒ, նոտր չեզագիրը անհաւթ.— Բաղդասար Քագաւոր, որդի Նաբուղոդոնոսորայ, ասաք ընդրէս...:

Էջ ՄՒԸ–ՄՓԴ, դատարկ:

Էջ ՄՓԴ–ՄՉ, այլեւայլք, անհաւթ ղերթով:

Էջ ՄԿԳ.— Գարոզ Ապաշխարութեամն ի Սբ· Գրոց:

Էջ ՄՉԱ–ՄՉՉ, դատարկ:

Էջ ՄՉԷ.— Զայնք Գրոյս.— Գիրքս անուամբք դոյլ՝ Հայելի վարուց, կամ Հաւանց վարք Քոանկաց լաթինաց, Քարտմանեալ ի հայ բառս:

Էջ ՄՂԸ.— Եւ այլ պատմութիւնք ժողովածու, դիւրս համարագրով:

Ներբեւը ցոտր շեղագիր տարբեր գրչով·

Գիրքս յիշատակ է կեսարացի Եսայի վարդապետին յերուսաղէմ ի դուռն Սբ· Յակոբայ:

Էջ ՄՂՔ–ՅԲ, դատարկ:

1176

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԱՑ.— 2

ԵՐԵՄԻԱ ՉԷԼԷՊԻ (1689)

Կ· Պոլիս 1821

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×12×1: Էջք 214: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստաթակ: Գրիչ՝ Գրիգոր Սարկաւագ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 20 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կան նաեւ էջեր: Կարմ կիսաակաչի խաւաքարտեայ:

Ծանօթ.— Տ· Սաւալանեան ներկայացուցած է սապէս· «Երեմիա Չէլէպւոյ Պատմ· Օսմանեան Քագաւորաց, ի նախնեաց նոցին, եւ մինչեւ ի սուլտան Ապտլ-

համբի ցամ Տեառն 1782 ձղի պատմութիւն. իսկ ինչն երեմիա գրեալ է ի թվ. ՌՃՆԸ (1799) և ուղղեալ առ Վարդան Վարդապետ, իսկ չարունակութիւնն քուի յայլմէ արարեալ: Ունի ի սկիզբն առումն կոստանդնուպոլսի ի Մկրհմմէտ ոստանաւոր յանիւ յօրինեալ յԱբրահամէ ուխտնէ ակառնատեսէ: եւ ի վերջն գոն հրովարտակ Կարոլոս կայսեր Աւստրիոյ առ Օսմանցիս յամի 1710: Օրինակն քղթոյ գոր առաքեցին հեպատոսք Ջմիւռնիոյ առ կոնքէ Աղէքանդր Օռլով հրամանատարն նաւատորմըղին Ռուսաց ի կողմանս Քիոսի, եւ նորին պատասխանին: Հրովարտակն եկատարինէ կայսերուհւոյն տուեալ Սիմօն կաթողիկոսին յամի 1768, քարզմանեալ յԱժոէբրեան ձեռամբ մահտեսի Յովհաննէսէ որդւոյ սահակ Առաքելի ի Սաւալանեանց տոհմէ, յամի 1776: Օրինակ դաշնագրոյն տուեալ ի Եկատարինայ քաղուհւոյն առ Օսմանցիս յամի 1784, տումկական լեզուաւ (Ծուցակ, էջ 632–3):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ —

էջ 1.— Ցառաջաբանութիւն.— Ինքրօք իմաստից կամ այլ ոք ոց հարեւանցի տնասնեալ...: Մեծաքոյ և քաջ բարեպաշտին Տեառն Վարդան Վարդապետի ընծայեցեալ, յերեմիայէ Կոստանդնուպոլսեցւոյ Ջմիւռնեցւոյ: ի Թուականին Հայոց ՌՃՆԸ:

էջ 2.— [Ոդր]

Ցինն հարեւր ւերկու Քուին,
ի դառն եւ վատ ժամանակին,
Տէր բարկացաւ յոյժ վերստին,
ազգին հոռոմոց յունականին:

. . . . . .

Ես Աբրահամ մեղօք լըցեալ,
բաղում ցաւօք զողջս յօրինեալ,
զի Կոստանդնուպօլսին առնալ,
ի բարկութեան ժամն եմ տեսեալ:

Երեք ամիս անդէն կացեալ,
ւէ սրբութիւնս ուխտ արարեալ,
զպատմուճանըն Քրիստոսի
բաղում անգամ աչօք տեսեալ:

Զձեզ աղաչեմ յոյժ աղերսեալ,
որք հանդիպիք զողջս ընթերցեալ,
Քէ գըտանէք ի սմա սըխալ,
ներուն առնել ոչ մեղադրեալ:

էջ 20.— Համառօտ պատմութիւն Օսմանցւոց քաղաւորութեան, որք ալի Օսման կոչեցան.— Ի Քարիխին իւրեանց ՈԺԱ, յորժամ ձէնկիզ Խանն Քաթաթաց՝ զքաղաքըն պալխ աւերեաց...:

էջ 158.— Սուլթան Ապտլհամիթ, իսն սուլթան Ահմէտ խան, ծնեալ լինի և ՌՃՀԷ (= 1773)ին, ի գահ նլեալ...: ի սորա ժամանակին եղեւ մեծ հրկիզութիւն ի Կոստանդնուպոլիս...: Ուստի էր Քուականն մեր ՌՄԼԱ (= 1782), եւ յոդոստոսի ծ ...:

էջ 162, պատարկ:

էջ 163.— Հրովարտակ կարսոս կայսեր, 1710:

էջ 176.— Օրինակ քղթոյն Քօնսօլացն Իգմիրու, 1770:

էջ 193.— Բուսային ինքնակալի եկատարինէ կայսերուհւոյն Հայոց ազգին սրբոյ Սիմէօն կաթողիկոսին տուեալ հրովարտակին օրինակն է, որ Քուին Քրիստոսի վերկին 1768, յունիսի 30:...

Ես յԱյտարեան բնակեալ, սահակ Առաքելի որդի մահտեսի Յովհաննէսս քարզմանեցի, ի Քուին Քրիստոսի 1776, նոյեմբեր 2:

էջ 199.— Հաղրէքի Հալ ճգղէ ալիներն ամեի ինայէքի իւլ Քիքրա Քաքէրներա սանի Իմփէրաթօրիչէ...: 1784:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1821

էջ 213.— Վէրս[ո]ին գաղափարեցաւ, ի Քիւ. փրկչին, 1821, հոկտմ. 8, ի Գօլիա: ի Հայլասլտաւրեան Տեառն եվրեմի Սրբոյ Էջմիածնի գահակալի, եւ Գօլսոյա Գօղոս Գաւրիարդի Անդրեանաւօլսեցւոյ: Ցուշմնիկ գրչի, ի Գրիգոր Սարկաւագէ, ի ձեռնասուն աշակերտէ Սրբոյ Երուսաղէմի հանդուցեալ Թէոդորս պատրիարդի Վանեցւոյ: Ցաջորդ Սուրբ Աթոռոյս Երուսաղէմի՝ Գաբրիէլ Գաւրիարդ, որ արդ վարչէ գհոգևւորն գիշխանութիւն:

էջ 214, պատարկ:

1177

ՅԱՂԱԳՍ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴՈՑ.— 5

ԳՐԻԳՈՐ ՆԻՒՍԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×14×1·5: *էջք* 162: *Հանգամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրութիւն՝ խոշոր տառերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին,* 25 *տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցադրդ եւ խորանազարդ էջ* 3: *Ուրուագրծալ նկար Գր. Նիւսացոյ, էջ* 2: *Կաշեկազմ խաւաքարտեայ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— *Ցանկ: Ա–ԽԲ Գլուխներ:*

էջ 3.— *Գրիգորի Նիւսացւոյ Ցաղագս (Կազմուրեան) [Բնութեան] մարդոյ.— ընդ մարդն ի հոգւոյ իմանալոյ, եւ ի մարմնոյ պեղեցիկ կազմեալ...— Հմմտ· Քիւ* 390, *Բ· Հաւոր, էջ* 314, *Ցաղագս Բնութեան մարդոյ:*

էջ 22.— *Բ.— Ցաղագս աճման է բանն, այսինքն հոգւոյ մարդոյ.— Գրէ թէ անմխիթար է հնոցն ամենեցունց որ յաղագս անձին է բան...:*

էջ 48.— *Գ.— Ցաղագս Միաւորութեան հոգւոյ եւ մարմնոյ.— Խնդրելի է թէ դիտրդ լինի միաւորութիւն անձին եւ մարմնոյ...:*

էջ 100.— *ԻԳ.— Ցաղագս Շնչականին.— Շնչերակականն զօրութիւն կոչի, եւ կենդանական զօրութիւն զսիրտն ունելով սկիզբն...:*

էջ 148.— *ԽԲ.— Ցաղագս թէ այց է նախախնամութիւն.— Աստ՝ դի է նախախնամութիւն, եւ դինչ է ասացաւ...:*

էջ 162.— *Աւարտեցաւ Բնութեան Գիրքըս Գրիգոր անուն կոչեցեալոյ:*

1178

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ.— 8

ՊԵՏՐՈՍ ՎՐԴ· ԹԻՖԼԻԶԵՑԻ

Տեղի ՌՃՂԶ=1747

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×13·5×1: *էջք* 118: *Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստաբակ: Գրիչ՝ Գրիգոր Դպիր Քահէեազատէ: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, բացի քանի մը սկզբնատառերէ, միասին,* 27 *տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ:*

Ճակատ.— էջ 1.—

Վարդապետութիւն ճշմարտութեան, որով իմաստնանալով մարդ ճանաչէ զմոլորութիւն իւր եւ եղանի իմաստուն և զլաստ: Շարադրեցեալ ի Թեւորոսէ Վարդապետէ Թլղաֆիզեցւոյ, յամի Տեառն 1722, *ի Վէննա:*

էջ 2.— *Բան առ ընթերցօղն:*

էջ 3.— *Վարդապետութիւն առաջնեւորդ, ընդդէմ նոցա որ զինքեանս երջանիկ համարին վասն ունելոց գյաջողութիւն աշխարհիս այսմիկ:*

էջ 102.— *Վարդապետութիւն Տաճնեւորդ:*

էջ 113։— Յանկ Գրոցս։

Յիշատակարան Գրչի։— 1747

էջ 115։— Աւրդ աւարտեցաւ քաղցրա-
գոյն պրպտից, որ կոչի Վարդապետութիւն
Ճշմարտութեան, ձեռամբ իրը տիրացու Գը-
բիդոբի, որ է ազգատոհմիւ Քահէեազատէ·
ի նոյն հնդինակէ, որ էր չարագրողի ձեռա-
գրին։ Աւրդ որք հանդիպիք սմայ յիշեցէք
մեով Հայր մերիս զդծագրօղս սորայ, եւ
դուք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ եւ Յիսուսէ
ամէն։

Ի քրւականիս մերում ՌՃՂԶ, Հոկ-
տեմբերի 24։

էջ 116–118, դաւառակ։

1179

ՃԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ·— 2

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՑ

Նկարագրութիւն ·—

Մաւալ 19×14×1։ *Էջք* 146։ *Հանդա-
մանք անբաւարար· մնասած ջուրէ, որ-
պէսի եւ մկնիկ· կան քերթիք իրարու փա-
կած, կամ մասամբ պատռուած։ Թուղթ հա-
սարակ։ Գրութիւն՝ խորագիրներն եւ սկզբ-
նաւորքերը կարմիր՝ առհասարակ աւրուած,
մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 26 տող։
Նօտրագիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։
Կաշեկազմ խաւաքարեայ։*

Բովանդակութիւն ·—

էջ 1–2, համաբան դաւառակ։

էջ 3·— Դիւրին ոճիւ եւ վա-
յելուչ օրինակաւ· չարագրեալ աշխատու-
թեամբ տեառն Մխիթարայ Վարդապե-
տի Աբբասացւոյ Աբբայ Հայր կոչեցելոյ։
Ի յօդուտ այնց ամենից, որք ունին պիտոյք
գաւառիս իւրեանց կարդալոյ զնդիցակ-
պանութիւք բարւոք, եւ մանաւանդ հաճելոց-
ցանել զմիտս ունկնդրողաց անձանց։ Ի վա-
րս մանկացելոյն Յիսուսի եւ ի պատիւ մօր
իւրոյ ամէնօրհնեցելոյ Կուսին Մարիամու։

էջ 4, դաւառակ։

էջ 5·— Ցաղագս Արիեստի ձարտասա-
նութեան։ Գիրք Առաջին։ Ցաղագս սահման
նի ձարտասանութեան եւ բաժանմանց մա-
սանց նորին։ Գլուխ Առաջներորդ·— *Ճար-
տասանութիւն, որ եւ ասի հռետորութիւն,
է արհեստ բարւոք ասելոյ···*։

էջ 122·— Ցաղագս Մասանց Արտաբե-
քութեան։ Գլուխ երկրորդ·— *Մասունք
արտաբերութեան որպէս ի վերոյ ասացե-
լոցս երևին են երկու···*։

էջ 124·— Վախճան վերջնոյ պրպոյն եւ
վերջնոյ մասին ձարտասանութեան։

Բաւիք ընտիրք վերադեցեալք ի յա-
ղօրական գրոց Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի
Նարեկացւոյն։

էջ 132·— Վերջ Գրքոյս։

էջ 133–146, դաւառակ։

Վերջին կողքին նիրսի կողքը· ՌՄՄՀ
հոկտեմբերի 3 ի Մայրաքաղաքս։

1180

ԾԱՌ ԿԵՆԱՑ.— 1

ՊԵՏՐՈՍ ՎՐԴ. ԹԻՖԼԻԶԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×12: էջք 100: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ սպիտակ: Գրուածքն ամբողջովին սեւ մելանով, միասին, 17 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք դըրեթէ սովորական: Կազմ խաւաքարտեայ:

Ձեռագրոյս.—

Գիրք, որ կոչի, Ծառ կենաց, որ պարունակէ դպօրութիւն եւ դպիրացանցութիւն սրբազնագունեղ Սրբոյ Գաւառացին: Արտահանեցեալ ի գրեանց լատինացւոց եւ շարադրեցեալ ի հայկական բարբառ, ի Վենետոսէ Վարդապետէ Թիֆլիզեցւոց: Ի Վենէտիկ քաղաքի, յամի Տեառն 1727:

էջ 1.— Առաջարանութիւն հեղինակի դրքոյս առ բնկերսդս.— Սրբազան Հաբան, երբ երջոցին ժամանեալ տեղեացման սրտի իւրոյ, սկսաւ ուրախալ եւ ասել...:

էջ 7.— Խոհուն առաքնեղրորդ վասն աւուր կիրակէի: Ճաղագս առաքնոյ դիրքանդուածեան Գաւառացին: Ճաղագս հարկաւորութեանն Գաւառացին միոյ Աստուածայնոյ.— Ամենայն ճշմարիտ կրօն պարտ է ունել զպատարագ խմն...:

էջ 71.— Խոհուն եօթնեղրորդ վասն չարաթու աւուրն.— Ճաղագս թէ Գաւառացին է նոյն Սրբազնագործութիւն որ մատուցաւ ի վերայ խաչին:

էջ 92.— Տաղ ասելի ի պատարագի ի վերայ մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի վրկչին մերոյ.— Գանձա սիրտ իմ մխլտ դովելոյ գնորհուրդ մարմնոյ յիսուսեան..., Պետրոս:

էջ 96.— Ի վերա ամենասուրբ Հաղորդութեան եւ ամենասուրբ երրորդութեան դիտելիք նրբին:

էջ 99–100, դատարկ:

1181

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԳՐ. ՑԱՔՆԻԱՑԻ ՒՆ ԳՈՐՈՑՆԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18·5×14×4·5: էջք 414: Պրակք ի–ԺԹ. առաջին պրակը կը պակսի, վերջինն ալ քերի է: Հանդամանք դրեթէ բաւարար, քացուընէ ազդուած եւ քիչ մըն ալ մնասուած: Թուղթ հին բամպակեայ: Գրուածքն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 35 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ: Կնիք էջ 96 և 276, սեւագրողմ, հաւկթաձեւ, բազմախորշ· «Քր· Ծ. Եղիայ Վարդապետ, Քին· ՌՂ» [= 1641]:

Կաշեկազմ տախտակեայ քայքայուած: Պահպանակ մայաղաթեայ վերջը՝ մէկ քերթ, մասն Ագաթանգեղոսի՝ երկաթագիրք անկիւնաւոր· գոց եւ ցամաքեցոյց իսկ ի սիրայ իւրում դործանաս Ծովուց· վասն զի ոչ իսկ էր առ հանդերձ, եւ այլ ուժով պնդութեան հարստութեամբ· բուռն ոսկեթաւ եւ յայլ մարմնով, քաջ եւ պատերազ ... ցուցանէր, հարկանէր ի հարուածս դիշնամին, եւ խնդրէր զգէնս վրիժուցն իւրոց հայրենեացն, առնոյր առաւ ի կողմանցն Ասորւոց եւ թափէր կապուտ սաստիկ, անհնարին ի նո–

*ցանէն. արկանէր ի սուրց։— Այս է մէկ ե-
բևսին բոմանդակութիւնը։ Հմմտ. Ապաքան-
չեղոս, Վենետիկ, 1930, էջ 100–101։ Ընդ-
գծեցինք՝ յատկապէս դիտելի երկու բառեր։*

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՑԵԱՑ.— 6

Գր. Տաթեւացի

*էջ 1.— Ի խոստումն պար-
գեւացն առաւել պարտ է զոհանալ առողին,
քան եթէ ի վերայ առեալ պարգեւացն*

*էջ 2.— ԺԶ.— Աւ Տէր. Ես զնեմ ի
հիմունս Սիոնի վէմ, բազմապատիկ...։*

*էջ 3, ստորին լուսանցքին, անհարթ
պրով.— Ցիշատակ է երուսաղէմ Սրբոյն
Յակոբայ։*

*էջ 66.— ԺԸ.— Տեսիլ չորեքտասնեաց
յանապատի, ի նեղութեան եւ յանձկու-
թեան.— Այս բդ հատորն է աւէ։ Հատորն
այն է որ Ոսկեր. հատոր հատոր է արել ըղ-
Մկնէնէն, վասն ընդարձակութեան բանին
...։*

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

*էջ 93.— Արդ ես վերջինս ապաստա-
րաց բանին, Գրիգոր Ջահանայ, Ժողովեցի
զծաղկաքաղս Մեկնութիւն սահմանք Մար-
գարէին Եսայեայ...։*

Բ.— ՄԵԿՆ. ԱՌԱԿԱՑ.— 9

Գր. Տաթեւացի

*էջ 94.— Յանգոն է Առակացն Սողոմո-
նի։*

*էջ 96.— Գրիգորի աշակերտի եռամե-
ծի հօր եւ բարեմասիսեցի Հայոց հաւաքեալ
ծաղկամաղ յԱռակաց Գրոց եւ Երգոցն Սո-
ղոմոնի, ի լուսաւոր բանից Վարդանայ եւ
մեծին Ներսէսի.— [Զ]ինչ է որ Սողովմոն
եւ այլ մարգարէք եւ Տէրն յԱւետարանին
առակաւ խօսէր...։*

*էջ 96–97, ստորին լուսանցքին, նոտ-
րագիր.— Ցիշատակ է սուրբ գիրքս եղիա-
դար Վարդապետին, ի դուռն Արգնու Բարե-
բահայեաց Սուրբ Աստուածածնին. Թ(ին
ՌՂԸ [= 1649]։*

Գ.— ՄԵԿՆ. ՀՈՂԱՓՂԱՒԱ.— 9

Գր. Տաթեւացի

*էջ 145.— Գիրք Հոզոմոզի.— Որպէս
յայտ է ի Մեկնութիւն մեծին Ներսէսի, զի
Առակացն Գիրք խրատէ վասն զանազան բա-
րուց եւ վարուց մարդկան...։*

Դ.— ՄԵԿՆ. ԻՄԱՍՏ. ՍՈՂՈՄՈՆԻ.— 9

Գր. Տաթեւացի

*էջ 155.— Ցադագս Իմաստութեան Սո-
ղոմոնի.— [Ի]սկ վասն Իմաստութեանն Սո-
ղոմոնի ոմանք կայթագղեցան վասն կրկին
պատճառի...։*

Ե.— ՄԵԿՆ. ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— 13

Գր. Տաթեւացի

*էջ 196.— Ցանկ առաջակայ Լուծմանցս
Երգ Երգոց։*

*էջ 198.— Համառօտ հաւաքումն ի տե-
սութիւն լուծմանց Երգոց Երգոյն աշխա-
տասիրեալ Գրիգորիոս հսկողի, արի եւ եր-
քանիկ հոետորի և քաջ փիլիսոփայի Հայոց,
աշակերտի եռամեծին Ցովհաննու Որոտ-
ոգեցոյ, ի լուսաւոր բանից Վարդապետին
Վարդանայ։ Աւգնեա Հոգիդ Սր. Ած. գրս-
կսեալս իմ դու կատարեայ.— Վասն էր առա
յետոյ է կարդալ...։*

Զ.— ՄԵԿՆ. ՓՈ. ԹՂԹՈՑՆ ՊՕՂՈՍԻ.— 1

Ցովհ. Որոտոգեցի

*էջ 245.— . . . Մեկնութիւն Համառօտ
եւ լուսաւոր Դժուար բդթոցն Պաւղոսի գլխա-
ւորելն յեթովեան՝ արարեալ Ցովհաննու ե-
ռամեծ հոետորին եւ տիեզերալոյս րաբու-
նապետին Հայոց, ի խնդր[ո]ոյ բանասիրաց
ոմանց Նորին աշակերտելոց անձանց։ Աւգն-
եա Հոգիդ Ած. մատռուակին բանիդ ճառ
անվրէպ հասանել յաւարտ սորա.— Թլփա-
ւորութիւն օրէնէ եթէ պահեցեալ։ Մինչ. Բանիս դհրէայան յանդիմանէ, Բայց
նախ պարտ է մեզ քննել...։— Հմմտ. Քի.
503. Բ. Համար, էջ 590։*

Ցիշատակագրութիւն.— 1649

*էջ 276, նոտրագիր.— Ցիշատակ է սա,
Հոմկլայեցի եղիազար Վարդապետին, ի
դուռն Արգնու. Բարեբահայեաց Սր. Աստ-
ուածածնի, որ էր ասնուչ այսմ նահանգի,
ասնողզ սասցէք զողորմին. Թ(ին ՌՂԸ։*

էջ 331.— Թուխք կորնթացւոց ընտանեացն առ Պօղոս Առաքեալ:

Ցիշատակագրութիւն.— 1583

էջ 360 եւ 361 լ., անհարթ գրով.— Ձարդդիրքս յիշատակ բանիբուն բարեսէրացս Յովսէփ Վարդապետին եւ առաջին նախ ինքն. բարեւնպաստ վարդապետին մեր հոգեւոր հայրն Յովաննէս վարդապետ, Յովսէփ վարդապետ, Գրիգոր վարդապետ, Սարգիս վարդապետ, եւ փոքր Յովսէփ վարդապետ, անուամբ կատարելոյ եւ գործով ունայն: Ոյ ոք Ձարդդիրքդիս յիշատակաբան ընդալաւ լինի, հոգով եւ մարմնով անիծաց լինի: Թվին. ՌԼԲ, ի յերկրէն Նախչվանայ ի դաւղէն Աստապատու:

էջ 398.— Կատարումն է Մեկնութեան Պօղոսի:

էջ 399.— Այս է ճանկ Մեկնութեան Պօղոսի:

Երանելի Սբ. Հօրն մերոյ եռամեծի իմաստասիրի եւ տիեզերահռչակ քարոզութեան ճոխանօնու Որոտնեցւոյ, ի ճառաբանն Առաքելոյն Պօղոսի, համառօտ և պայծառ տեսութիւն.— Ընդ ուսումնասէր եւ փոյթ... — Հմմտ. Բ. Հատոր, էջ 590:

Ցիշատակագրութիւն.— 1583

էջ 406–407, ատորոտը, անհարթ գրով, նման էջ 360ին.— Թվին. ՌԼԲ: Ձարդդիրքս յիշատակ Յովսէփ Վարդապետին ի յերկրէն Նախչվանայ ի գաւղայգաղէն Աստապատու:

էջ 413–414ի վարի մասը կտրուած:

էջ 414ա, նոտր չեզագիր, գունաթափ մելանով.— Դեղ չօղախի:

1182

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ.— 15

ՖՐԻԳՈՐ ՑԱՔՆԻՑԻ

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 18×13·5×6: էջք 664: Հանգամանք լաւ. նորոգութիւն կրած: Թուղթ կոկեալ: Գրիչ կարպէտակ: Գրութիւն՝ խոշորներ եւ սկզբնատառերը կարմիր, մը-նացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 34 տող: Ոճ գրութեան՝ համառօտագրութիւնք յոյժ առատ: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ ոլխադարդ իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը: Խորանադարդ իւր սաթօք, էջ 9: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Գոհարանակ մադաղաքեայ սկիզբը եւ վերջը երիւսական թերթ անդիր:

Բովանդակութիւն.—

էջ 1–4, դատարկ:

էջ 5ա.— [Ց]անգն է առաջին Կանոնին եւ նախերգան:

էջ 9.— Ընդարին բազմերջանիկ եւ երանաշնորհ Սուրբ Հօրն եւ ամենայոյժ հռետորի եւ լուսաւոր վարդապետի եւ խոստովանողաց ցգնաւորի, ընդոգ լուսաւորչի Հայոց Գրիգորի եռամեծի, Լուծմունք դժուարիմաց բանից և գաղտնացոյց Սաղմոսացն Դաւթի, ի սրբոյն վարդանայ Մեկնութենէ, յոյժ պիտանի շարադրութեամբ: Աւգնեա Հոգի Ած. եւ առ էեզ աւարտեա: Եւ գեղեցիկ պիտառութեամբ.— Մի է Ած. նախ ընդդէմ բազում աստուածոց...

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— էջ 79ր —

Ով դանդրախս ի մէջ բարեաց,
Եւ դանդրժանս ի մէջ բազմաց,
յամէն դիմաց կամ պայազատ,
որպէս կաքաւ ի յարծուաց:
Հոգիս ցանկաց երկնաւորաց,
մարմինս այնոց որք անիծաց,
ոչ թէ բարեաց կամ սուրբ արեանց,
այլ անիրաւ գործոց չարեաց:
Ցանգամ փառաց անցաւորաց,
Եւ մոռացեալ զաւր վախճանաց,
ոչ յիշեմ զրան դատաստանաց,
Եւ դայահանջումն քանզարաց:

Արդ՝ որք հանդիպիք այսմ բանիս
դիս յիշեցէք իւր սրտաց,
եւ Թողութիւն արարէք մեղաց·
Նայ որ բաշխողն է պարգեւաց,
ընդ իմ եւ ընդ ձեղ տացէ ձեր չնորհաց։
Ամէն։

էջ 146բ, կարմրատառ·— Զհամբակ գծող սորա յիշեսջիք։

էջ 152–153, պարապ մնացած։

էջ 219բ, նոտրագիրք տարբեր գրչով·— *Զանպիտան ծառայի ծառայիցն Աստուծոյ հողս եւ մարխիրս, եղէ նման ես տատրկի որ դուղակիցն իւր մեռանի՝ միայն չրջի ի վիրայ երկրի եւ սուք ոչ փարատի։* Ի Թվն· ՌԱ [= 1552]։

Յիշատակագրութիւմ Գրչի·—

էջ 250ա·— *Ով սուրբ ընթերցողք, ըզմեղաւոր հողս ղկարպէտակս յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր, եւ Աստուած դմեզ յիշէ։*

էջ 384բ·—

Ջծոյլս ի բարիս,
եւ զարագս ի չարիս,
ղկարապետ լալիս,
յիշեա եղբայր որ հանդիպիս։

— Հմմտ· Քիւ 1174ի նման տողերուն հետ։

էջ 535ա·— Աւրհնութիւմ Աստիճացաց·— *Ճաղագս Ութերորդ կանոնին, որ է ձ՚ժ՚ս սաղմոսն։ Գաւճառք ունի զգերորն ազատիլ···։*

էջ 641ա·— Ճաղագս վերջին սաղմոսին որ հիմնագիր ասէ։

էջ 646ա·— Ցիշատակարան·— *Ընդ որոց վերջին բանասիրաց, եւ տրուպ խնդրողաց բանին, պիտակ անուն կոչեցեալ Գըրիկոր, մեղաւաներկ անձամբ···։*

էջ 647–664, *տարբեր ճերմակ Թուղթ դատարկ։*— էջ 646–674ի միջեւ կան հին եւ նոր Թուղթերէն կտրուած քանի մը Թերթերու արմատները։

1183

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Չուսալ 18×13×4։ էջք 400։ *Հանպամանք լաւ։ Նորոգութիւն կրած։ Թուղթ երկու տեսակ, հին կարմրորակ եւ նոր ճերմակ։ Գրութիւն, հնագոյն մասը,* էջ 1–304, *սեւ մելանով, մխաթիւն, ազուոր բոլորգիր, 16 տող։ Նորագոյն մասը,* էջ 305–389, *նոտրագիր, գլխատառերը կարմիր՝ մնացեալը սեւ մելանով, միսթիւն, 20 տող։ Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմայարդ։ Գահպանակ մարգարտեայ սիկղբր եւ վերջիր երկուական Քերթ՝ մասն երկաթագիր Աւետարանի։ Դատարկ նոր Թուղթք սկիզբը չորս Թերթ։*

Ա·— ԽՄԱՍՏ· ՍԻՐԱԳԱՑ·— 4

էջ 1·— Գիրք Սիրաեայ·— *Ամենայն խմաստութիւն ի Տեառնէ է, կայ եւ մնայ եւ յաւտայ յաւիտեան։ Զաւտպ ծոյու եւ գլխիքս անձրեւաց, եւ գաւտրս ժամանակաց ո՚ Թուենց երբեք· եւ զրարձրութիւնս երկնից, եւ պայտութիւն երկրի, եւ պանդուռն իմաստութեան, զայս ո՚ ջննեսցէ···։*

էջ 76·— *Երեք են՝ զոր ատեաց անձն իմ· եւ գարչեցայ յոյժ ի կենաց նոցա···։*

էջ 117·— *Յիշեցի զգործս Տեառն, եւ զոր ինչ տեսի՝ պատմեցի···։*

Բ·— ԲԱՆԳ ԽՄԱՍՏԱՍԻՐԱՑ·— 1

էջ 120·— *Կղիտարքոս ասէ· Ճանապարհորդ ի տունս եւ ի հայրենիս իւրեանց փութան, իսկ իմաստունք ի խնդս եւ ի մաստութիւն։*

էջ 153·— *Որ մաստեցանէ պատարագ՝ յընչից աղքատաց, զնոս զորդի առաջի հաւր իւրոյ։*

Գ·— ՕՐԷՆՔ ԹԱԳԱՒՈՐԱՑ·— 1

էջ 153·— Աւրէնքի յազգս թագաւորաց հրիստոնէից, կոստանդիանոսի եւ Թէոդոսի եւ Լեւոնի թագաւորաց Հռոմայեց-

ւոց.— Զաւրէնս բարի եւ ճշմարիտ, Տէր Աստ. ի սկզբանէ եւ մարդոյն...։

էջ 159.— Նօմօսիս հռոմարէն է, ցանկիրըն։ Ա – ՅԴԳ Գլուխներ։ Լուսանցքին՝ DECRETALE։

էջ 171.— Համառաւտին ցանկըն է։ Ա–ՀՀ գլուխներ։

էջ 177.— Ա.— Ապր ոգ եքէ մեռանիմ, եւ ոչ գրէ կտակ, եւ քողու որդիս արու եւ կ, միապէս ժառանգեն...։

Ծանօթ.— Լուսանցքին բոլորգիր տարբրւր կրկով.— Ձա ճր ճգ ճղ ի Դատաստանս– նաց գիրքն գիտ։ Ըաչորգ յօդուածներուն կից ալ յաճախ կան նման նշումներ։

էջ 280.— ՅԴԳ.— Իսկ եքէ քողու մարդ ղպատառ իւր ի պանդոկն [ս. ի հոգս ոուն], եւ չաւանդէ յոք ի սպասաւորացն, քէ պատահի կորուստ՝ չիզեռնկի ինչ պանդոկապետն. բայց միայն երդումն առնեն, զի չեն գիտող եւ ոչ պահող իրացն։

էջ 281.— Վերնագիրը է՝ Համառաւտ Հողոմոյն Աւրինացս վերստին.— Ա.— [Ի]ւրոյ դատաւորին՝ եւ իշխողի քաղաքին՝ չէ պարտ գնալ արտաքոյ յայլ աշխարհ իրաւունս ինդրել...։

էջ 298.— ՀՀ.— [Ա]ղջիկ զոր ձեռն տուեն եւ մեռանի խաւարն...։

էջ 298.— Աւրէնք աստուածադիրք ի ձեռն Մովսէսի, յելից Գրոց.— Ա.— [Ե]ս եմ Տէր Աստ. քո, որ հանի զքեզ յերկրէն Եգիպտացւոց ի տանէ ծառայութեան. մի եղիցին քեզ աստուածք բայց յինէն։

էջ 387.— Եւ արար Մովսէս ըստ ամենայնի զոր միանգամ պատուիրեաց նմա Աստ. նոյնպէս եւ արար...։

էջ 389.— Կատարեցաւ ելքս։

էջ 390, Նոտր չեղագիրը.— Ճիշատակ է դիրքս ի դուռն Սբ. Յակոբայ։

էջ 391–400, դատարկ։

1184

Ա.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՄԱՐԻ.— 6

ՅԱԿՈԲ ՂՐԻՄԵՑԻ

Տեղի Ռ–ՃԻԸ=1679

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13×4։ էջք Դ+366։ Գրաչք ժ+է։ Հանդամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. կան փրթած քերթեր։ Թուղք և գերուքիւն երկու տեսակ։ Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ։ Դասարկ Թուղթ վերջը երկու քերթ։ Ա. Մաս, էջ 1–204։ Թուղթ մէկ մասը բարակ հասարակ, միւս մասը քանձր տոկուն։ Գրուքիւնն՝ խորաքերթերը, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխալսիւն, 20 տող։ Նոտրագիր։ Համատաստրուքիւնք յոյժ առատ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Գաբրիէլ երէց։ Գունաւոր զարդագիրք, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ, էջ 3։ Կնիքներ, Ա. սեւագրչմ, ուքանկիւն. ՀՀի. Տո. Յովհան» էջ 32, 58, 122, 174, ամէնքն ալ յուսանցքի վրայ։ Բ. սեւագրչմ, փակաղիր, «Գաբրիէլ երէց» էջ 200 լս։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–Բ, զրչափորձեր, եւայլն։

էջ Գ.— Թվին Հայոց ՌՀԳ, եւքներ– բնակն Գ...։ Ճայտ ամէն մոլորն յոյնքն, եւ առնեն Մոռզատիկ, պատրաստ կացիք որ չի խաբիք...։

Ճիշատակագրութիւն.— 1783

էջ Դ. Նոտրագիրը, բնագրէն տարբրր — Ճիշատակ է զրքոյս Աբեւելցի սարգաւագ Ալէքսանին եւ իւր Ծնողացն, որ եւս ի դուռն Սրբոց Յակոբեանց երջանիկ Առաքելոցս։ Թիւն ՌՄԼԲ, տպրիլի իգ։

էջ 1.— Հրց. Զինչ է չանթիքն։ Պն.

Շանթիէն լինի ի մէջ դոլորշացն որ ի մէջ ամպոյն···:

Ա·— Մեկն· ՏՈՒՄԱՐԻ

էջ 2·— Մեկնութիւն Տումարի, զոր խնդրեաց Թումայ վարդապետն Մծբնայիա վանից աստուածաբնակ Սբ· Ուխտին, եւ սիրով զհայցուածս նորա կատարեալ, ցանկոր վարդապետի Ղրիմացոյ:

էջ 3·— [Զ]հայցուածս վերջնոյդ բարունապետ···:

Ծանօթ·— *էջ 145 կը սկսի է պրակը, եւ էջ 148 կը վերջանայ· որով է պրակին առաջին եւ վերջին թերթերը մնացած են, մէւսներըը կորսուած· ցաջորդ երկու պրակներէն ալ քանի մը (8) թերթեր կը պակսին:*

էջ 180·— Նորին ցանոր Վարդապետի Ղրիմացոյ, ցաղագս տումարական մակացուցեանն թէ ի յորոց մարդկանէ արիեստորեցաւ:

էջ 192·— Վասն Դարուց:

Ցիշատակարան Հեղինակի·—

էջ 196·— Փառք անբաժանելի երրեակ անձնաւորութեան··· Արդ ով բարուն եւ աստուածային իմաստութեան ցանկացող հոգեւոր որդեակ իմ եւ եղբայր բաղձալի Վարդապետ Թումայ··· Վասն որոյ աղաչեմ զքոյին հեզութիւնդ սիրով բաղձանաց, զի յիմաստասիրելն քո, քոյովդը հանդերձ, զհոգոյ աղքատս քո, զբնակիչ Ղրիմեցի, սոսկ միայն անուամբ վարդապետութ, եւ ի հառաչալիր յաղօթս քո մի մոռացիս, այլ ի յիշելն քո եւ զնա· ոգորմին յիշեսցես, ողջ լեր ի Տէր···

Ցիշատակարան Գրչի·—

էջ 197, Նախորդին իբր չարունակութիւն·— Այլ եւ ինձ գծողի եւ ստացողի գաթրիէլի, էրէց սոսկ միայն այլ պրծում դատաստի· սմին լիլի սրտիւ ոգորմի աստղացդ Տէր Քս· յողորմեսցի յաւուր դատաստանին:

էջ 197·— Վասն ցուցանելոյ զաճիմաՈրս իմաստասիրութեան որ են թուով վեց:

Ցիշատակարան Գրչի·— 1679

էջ 201·— Ջատացող իմաստացուցակիս, զիս զԳաբրիէլ էրէց, որ անուամբ մինչ կոչիմ էրէց եւ գործով հնով եմ ի կըրօնիցդ: Աղաչեմ զհամառաջամայնդուն, քէ ոք կարդայ եւ քէ յօրինակէ, լի սրտիւ ողորմի տայք Գաբրիէլիս, եւ Ած· ձեզ յողորմեսցի ի միւս անգամ գալստեանն սմէն: Եւ եւս աղաչեմ զձեզ հայրք եւ եղբարք վասն զրխս սրալանաց, զի վարժ չէի հարկիւ այլ իմ կամաւ ստացա եւ իմ կամաւ սովորեցա· յայս էր կար իմ, մի մեղադրէք, սիրելիք, սրտի մտաւք եւ կատարեալ կամաւք յողորմի աստցէք, եւ Տէրն Քս· ձեզ յողորմեսցի ի մուս անգամ գալստեանն ամէն: Եղեւ աւարտ Տումարի Մեկնէիս Ռաձիէ սմին Հայոց թվին, մարտ ամսոյ իգ, սմէն եղիցի եւ եղիցի:

էջ 202·— Ցաղագս մեծ արակայից:

էջ 203·— Ցաղագս փոքր յարակայից:

էջ 204·— Ցաղագս նբրայեցոց յարակայի:

Բ· Մաս, էջ 205–366: Թուղթ բամպակեայ կոկեալ· Գրութիւն՝ խոշոր գիրներ, սկզբնատառերը կամ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մանր, 26 տող· Բոլորգիր· Համառօտագրութիւնք սովորական ձեւիւ· Գունաւոր պատկերք, յուռանցապարդ եւ դիւցապարդ, էջ 205, 226:

Բ·— ԳԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ·— 3

Դ· Թրակացի

էջ 205·— Գերակատարութիւն է համառօտութիւն, որք ի քերթողացն եւ ի չարադրացն, իբրու բարդում անգամ ասացիցոց· եւ մասունք նորա վեց· Նախ վերծանութիւն ներկուս ըստ առոգանութեանցն· երկիր՝ դրուագատրութիւն ըստ ներդրոյս քերդողական չդանակս···

էջ 224·— Արձարծմանիւ խոնարհմանց բայից· Ցաղագս Աղօթից:

Գ·— ՀԱՄԱՌՕՏ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐԱԿԱՆԻՆ·— 2

Ցովհ· Ծործորեցի

էջ 226·— Նուաստ վարդապետի Ցոհաննէսի Եզընկեցոյ, որ եւ Ծործորեցի, ստրատեալ Համառատ Տեսութիւն Գերակա-

Ախն.— *Մի՛չտ բաղձանք բանի գնակեալ է յոգիս բանականաց, արարչական դրութեամբ ...*։

Էջ 351.— Ցաղագս Ոտիցն.— *ի լրումն Ք՝ի բանականութեանս վասն ոտից խաւսի արուեստաւորս ...*։

Էջ 357, դատարկ։

Էջ 358–365.— *Կարմրագիծ ծառեր, ուր յաջորդաբար ներկայացուած են, Բան, Նոյն, Ղիր ԼԶ, Նախադրութիւն, տեսակք, մակբայ, Քերականութիւն, եւայլն, իրենց ճիւղաւորումներով*։

Էջ 366, նոյնը չեղագիր.— *Ե հետս չըբջայլդայի եւ անցանի ֆալաքն։ Ցօգոստոսի Ի, ղրեցի, Քվին Ռձէի* [1728], *Աբրահամ երէց*։

1185

ՓՈՔՐ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ.— 1

Թրգմ. ՅՈՎՀ. ՎՐԴ. ԷՐԶՐՈՒՄՑԻ

Կ. Պոլիս 1756

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 19×15×1։ *Էջք* 102։ *Հանգամանք լաւ*։ *Թուղթ հաստաթակ*։ *Գրիչ՝ Մի՛քայէլ Դպիր Մանուկեան Սեբաստացի*։ *Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասին*, 20–21 *տող*։ *Նոտրագիր անհաւթ*։ *Համաւօտագրութիւնք հափաւոր*։ *Կազմ խաւաքարտոնայ*։ *Ս Խաչով՝ Գրիչը*։

Ձեռագիր.— *Էջ* 1.—

Փոքր Քրիստոնէական Վարդապետութիւն Ուղղափառաց, արարեալ լատիներէն ի Գեորգէ Դանիդիոսէ աստուածաբանութեան վարդապետէ ընկերակցութեան Քհանայ վարդապետէ։ Հրամանաւ սրբազանի վեհափառ կայսերն, ի մայրաքաղաքին Վիեննայէ։ Վասն ամենասուրբ անուան Քհսուսի։ Եւ ի յամի Տեառն 1747 *ի յունիսի, քարտմանեալ ի բարբառս Հայոց յումեմնէ անարժան վարդապետէ երզրումեցւոյ Քհսհաննէս Մըխիթար կոչեցելոյ ի Կոստանդինուպոլիս մայրաքաղաքէ*։

Իսկ վերստին օրինակեցեալ եղեւ ձեռամբ Մի՛քայէլ Մանուկեան Սեբաստացւոյ։ Եւ ի յամի Տեառն 1756, *Հոկտեմբերի* 12, *ի Կոստանդինուպոլիս*։

Էջ 3.— Գլխաւոր իրք, *Քրիստոնէականի վարդապետութեան համաւօտարար իրք՝ սակաւուք բացայայտեալք ի յուսումն ուղղափառ քրիստոնէից։ Գլուխ Առաջին։ Ցաղագս Հաւատոյ եւ Հանգանակի նորա*։

Հ.— *Մի՛ւ ասի զոլ ուղղափառ քրիստոնեայ*։

Պ.— *Նա է, որ սրբացուցեալ մկրտութեան խորհրդովն կայ յեկեղեցին Քրիստոսի ...*։

Էջ 12.— Հ.— *Զինչ է եկեղեցին*։

Էջ 14.— *Գլուխ Երկրորդ։ Ցաղագս Ծուսոյ, եւ Տէրունական Աղօթից*։

Էջ 21.— *Գլուխ Երրորդ։ Ցաղագս Սբոյ եւ Տասն Պատուիրանաց*։

Էջ 36.— *Գլուխ Չորրորդ։ Ցաղագս Ծորհրդոց*։

Դատարկ մնացած էջեր, 46, 64, 66, 68, 70։

Էջ 71.— *Հետեւին Հարցմունք ոմանք օգտակարք յաղագս ստեղծման աշխարհի*։

Էջ 92.— *Աղօթք.— Ամէնակարող յաւիտենական Աստուած ...*։

Էջ 94.— *Ս. Երկրի Ուխտաւորեաց*։

Նախ եւ առաջ ի քաղաքն Նազարէթ հանապարհն աշակողմն գիւղ տունն Ոակիմ Աննայի ծնողաց Սբ. Աստուածածնին, որ է այժմ եկեղեցի ունաց կաթոլիկաց ...։

Էջ 101.— 55.— *Եւ անտի վեր սխալուն եղիսէի մարգարէին*։

Էջ 102, դրեթէ դատարկ։

1186

ՄԷՅՎԷ ԽԻՒԱՍԷՍԻ·— 1

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 19×12·5: Էջք 130: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն ամբողջովին սեւորակ մելանով, մխասիւն, 20 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք սակաւ: Թղթակազմ:

Ծանօթ·— Տ· Սաւալանեան ներկայացուցած է սակաւ· «Հերքումն գրոց Գազանացի Տէվրիչեան Գողոս Վարդապետի ի կարգէ ուխտին Լիւրանեան· իսկ հերքողն է ի Մխիթարեանց, որ տասնհինգ լեզուաւ հերքելով զվարդապետութիւնս նորին յայտ յանդիմման կացուցանէ զհերետիկոսական միտս նոցին եւ պահպարակէ զժողով կարտինալացն Հռոմայ որոյ հրամանաւ տպեալ է գիրքն Հոգելից Գառուդ անուամբ: Իսկ ըստ այն մատեան կոչէ հեղինակն Մէյվէ Խիւլասէաթ, որով ապացուցանէ զուղղափառութիւն եկեղեցւոյն Հայոց» (Ճուցակ, էջ 634–635):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Էջ 1·— Մէյվէ Խիւլասէաթ: Ջի Տէվրիչ օղլունուն եափտըղը Հոգելից Գառուդ Նահատակին Քրիստոսի Գրիգորիսի Լուսաւորչին Հայոց եւ Ամենայն Վրաց Կաթողիկոսին Ներսէսի Ասորւոյն Ճարտասանին Հայոց եւ

Գոչեմք առ ձեզ ողբերգական,
ձայնիւ մաղթեմ յոյժ լալական,
իմ սիրելի ընտրեալ եղբարք,
որ դիս եղիք ի գերեզման։...— Գերգ վարդապետի քան ի քերթուած մեռելոց:

Ա.— 1.— *էջ* 3.— Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի ասացեալ ճառս ճաճախոսպատումս.— *Մի է բնութիւն եւ գոյութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն...*— Հմմտ. Տպ. Վենետիկ, 1838, էջ 1:

2.— էջ 7.— Վարդապետութիւն կատարեալ ի Տէր, Ամենաբարեաց Պահաց: Ընդունելոյն Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչին.— *Եւ քանզի ամ. կարգաց չեմ եղեալ յամենակալ Տեառնէն եւ յաթոռչէն...*: Հմմտ. նոյն, էջ 76:

3.— էջ 29.— Նորին Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի, Երախտաւորութիւն ամենեցուն կամացն, եւ յորդորումն ի լուսն եւ յառաքելոն, ըստ ճշմարիտ առաքինութեան, ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն.— *Շնորհ ունիմ երախտեաց...*: Հմմտ, նոյն, էջ 87:

4.— էջ 53.— Նորին Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի. վասն վարուց առաքինութեան, որ հանդիսիւք լուսաւորեանն պըսակեալ.— *Ամենայն արուեստից լաւութեան և քաջութեան...*— Հմմտ. նոյն, էջ 102 եւ 104:

էջ 56.— *. . . առաքինորէն յարդարութիւն, հաւատովք յամենասուրբ Երրորդութիւնն, եւ ի կամս նորա սիրով հաստատեալ, ամէն:*

Կարգեալ եւ պանաթժանս ծնողիւք եւ ամ. զարմիւք յիշեալ, եւ Ած. գձեղ յիշէ:

Բ.— էջ 57.— Խնդիրք եւ Հարցումն տէր Միխայէլի Անտիոքոս եպիսկոպոսի ի մեծարելս վարդապետ, եթէ որպիսի՞ աւրինական է մարդս պատկեր Աստուծոյ: Եթէ հոգիք մարդկան այժմ ո՞րպէս կան, եւ ո՞ւր են կայանք նոցա: Եթէ զի՞նչ է պատուիրեն, եւ ո՞րչափ սահմանք նորա, եւ զի՞նչ աւգուտ է մեզ: Եւ թէ զիա՞րդ երեւին աւրբրըն, եւ թէ կարեն գալ առ մեզ: Եթէ ո՞րչափ է մահու մերձին, եւ ընդէ՞ր երկընչէր Քրիստոս ի մահուանէն. եւ թէ զի՞նչ է դրժոխքն, եւ կամ ո՞ւր է նոյ.— Ով գերապատուելդ յԱստուծոյ եւ ի մարդկանէ, երջանկաճառն եպիսկոպոս տէր Միքայէլ մեծին Անտիոքու եւ Սբ. Ուխտիդ որ կոչի Ծիզվանց...:

Է. 72.— Ապայ թէ լսէք միամտութեամբ եւ ի միտ առէք սիրով, ես ցուցանեմ ձեզ պարզ բանիւ եւ խորհրդաւոր առակաւ զնաթէրայ եւ զկեղծաւոր կեանքի իմ թէ որպէս խաբէմ զմարդիկ և կեանս իմ:

Առակ Առաքին

Ես արդ էր ի Հնդիկս էշ մի փոքրիկ եւ գարշելի, եւ ունէր ձայն զաւրաւոր եւ հաղցրահամ, եւմն փղոյն Գաբրիէլի: Եւ երեկ ես ի լեռն վասն արաւտի, հոտս առիւծ մի սատակեալ, եւ հետ զմարթ ոորա զգեցաւ եւ երեւեցաւ առիւծ ամ. կերպարանաւք: Եւ զայն տեսեալ հպարտացաւ ի միտս իւր. եւ երեկ գայր ի միջատառիմաճ աշխարհս մեր, զի յայտնեսցէ աշխարհի զանձն իւր: Եւ հնչեաց տահգին համբաւ ըզնմանէ ընդ ամ. աշխարհ եւ ասէին թէ առաջ գայ ոոր տեղ եւ զարմանալի գազան, որ է ձայնն իշոյ եւ կերպարանքն առիւծոյ: Վասըն այսորիկ իշառիւծ կոչեն զնա: Եւ եկեալ յաշխարհս մեր, երաւ եկաց ի վերա լերինն մի բարձրագունի, եւ սկսաւ նա խառնըշել տահաւր գոչմամբ, աւրտաձայր եւմն ամբոց, եւ գոռայր խրխո գառիւծ, եւ վազս առնէր յայս կոյս եւ յայն: Եւ զայն տեսեալ ամ. կենդանիք փախեալ թագեան եւ ամրացան ի խորագոյս եւ ի ծերպս վիմաց: Եւ տեայ յանկարծակի հնչեաց հոգմ սաստիկ, եւ կոպզեալ ի բաց տեսն զմարթն ի նմանէ գառիւծեինն: Եւ ոոյ մերկացեալ երեւեցաւ բնութեամբ էշ գարշելի: Եւ զայն տեսեալ կենդանեացն եկեալ ժողովեցան ի վերա ոորա եւ չարաչար հարեալ սատակեցին զնա. եւ ասեն առ նա թէ տեայ այս էիզ հատուցումըն ի մէնջ զի խաբեցեր զմեզ, և զոր չէիր դու ձեւացար եւ զարհուրեցուցեր զմեզ: Այսպէս արարի եւ ես, ով որդեակիք իմ...:

էջ 85.— Ապայ թէ լսէք եւ ի միտ առնուք ուրախութեամբ, ես ցուցանեմ ձեզ թէ որպէս կան որդիք մարդկան, պարզ առակաւ, որ է այսպէս:

Առակ երկրորդ

Եւ արդ եկեալ ժողովեցաւ ամ· այծէ ի միասին եւ գրեցին թուխք առ ազգս գայլոյ այսպէս: Աւր խոհեմ եւ հզաւր եւ յաղթող ազգս գայլոց, որ Աստուծով էք զաւրացեալ, գրեմք տկար և ողորմելի ազգ այծից, երկըրպագեմք եւ ողջունեմք զմեծ֊փառ թագաւորութիւնդ ձեր, եւ ազաչեմք որ ողորմիք մեզ եւ առնէք սէր եւ խաղաղութիւն, որ բառնայ ի միջոյ հայրենի բշնամութիւն, որպէս եւ առնեն թագաւորք ազգաց: Եւ գայս ընդ֊երեցեալ ազգն գայլացն եւ ուրախացան ընդ բարի առաջարկութիւն, եւ զրեցին առ նոսա նամակ մի, որ էր այսպէս: Աւր ամենիմաստ եւ երջանիկ, աստուածայաչէր եւ հոգենորոգ սուրբ ազգ այծից, գլխիմ չարաբարու եւ մեղաւոր եւ լիրի ազգս գայլոց, եւ մեծափափաք ողջոյն առաքեմք ձեզ, զի աստուածեղէն է խնդիրդ ձեր եւ բարեաց պատճառ: Ապա լուեալ է մեր ի ծեր եւ ի հնագոյն հարցն մերոց, զի չուզեն եւ հավիւն է պատճառն խռովութեան ընդ մեզ եւ ընդ ձեզ, եւ թէ բառնայք զնոսա ի միջոյ, մեք ուրախութեամբ կատարեմք զոր հրամայէք մեզ: Եւ գայս ընդ֊երեցեալ այծէքն ի բաց վարեցին զհովիւն եւ զշուներն, եւ առեալ թուխք երդման եւ պատառ սիրոյ զամս ևս: Եւ ելեալ այծէքն յանհոգս եւ ընդ֊կսան արածել ի լերինս եւ ի դաշտս ի հովանիս ծառոց եւ ի ցուրտ ատրեսս բարէհամս: Եւ համբերեցին գայլքն աւուրս ևս, եւ ժողովեալ ի վերա, սատակեցին զայծոն ամ· եւ եղեւ խաղաղութիւն:

էջ 102·— Թագաւորն ոմն բարեմիտ եւ աստուածասէր պահեաց զաճմն իւր սուրբ ի հարիւր մեծատուն արանցն որ ջանացին շըրնալ ընդ նմա: Եւ յետոյ խաբեցաւ ի միոջէ ասնէ եւ պղծեաց զանկողին թագաւորին: Եւ թագաւորն խրատեալ էհան զնա ի տանէ իւրմէ, եւ ոչ խնայեաց ի նա, զի հարիւր արէ ոչ կարացին խաբել զնա:

էջ 104·— Եւ ազաչեմ որ գայս գիրքս, եւ զեկեղեցայ Ներքոզ(ե)եանն եւ զիայրիդդոց գիրքն շրջեցուցանիս ի սուրբ եւ յաւդպիտան եկեղեցին Անտիոքոս, զի հարսն քո է եւ պարտական ես նմա, եւ ստ, եւ տուր, եւ խնամեա որ ոչ կորնչի: Եւ որ կարէ գրել ի սոցանէ զի աճեսցեն, գրեսցէ Ած· անչքնչելի գանուն նոցա ի գիրն կենաց: Նա եւ մեծ քաղդրաւիճ կա գրել յեկեղեցւոյ Ներքոզ(ե)ացնըն· որ թէ ես ոչ ժամանեմ տամանն երուսաղէմի, ցայ ի ձեզ ով որ մնասցէ կենդանի, տարցէ զիս յերուսաղէմ, յորժամ տայ Ած· զնա Քրիստոնէից, եւ շինի Սր· ցանգոր տունն Հառց, եւ տացէ զաւրհնութիւնն Աստուծոյ:

Գ·— էջ 114·— Խրատք յԱստուածաշունչ Գրոց եւ պարզ բանիւ յայտնումն բարոյն եւ չարին, զոր մեզաւոր հոգս եւ հին խարեպաշս Վարդան, Աստուծով յարմարեալ զրեցի, ի խնդրելոյ եւ աղաչելոյ Թագէոսի շնորհազարդ քահանայի·— Ո որդեակըդ, վերջին է ժամանակս եւ լցաւ մեղաւորամ· երկիր···: Ահաւ քահանայք եւ ժողովուրդք Աստուծոյ, այս ձեզ սակաւ մի բանք ի պատուիրանացն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, զոր անդադար լսէք եւ գիտէք ի մանկութենէ, զի լցաւ երկիր գիտութեամբն Աստուծոյ: Վասն որոյ կարճ եւ համառաւտ զրեցի, զի չէք տզէտք, եւ պարզ բանիւ եւ զեղչուկ բառով գրեցի, որ կարէ իմանալ տըխմարն եւ տըգէտն: Եւ մի մեղադրէք, զի չէ բանքս գերդ որ պատճէն է, զի ծերութիւնս եւ յերկար ցաւքս կո(ւ)թացոյց գիտըրս եւ գաչս: Եւ Սր· Հոգին աւրհնեսցէ ըղձով, եւ ինչնեսցէ զձեզ ձեր եւ զձեր ննջեցեալսն: Եւ դուք, որդեակք իմ, ի Քրիստոսէ մեզաց Թողութիւն խնդրեցէք մեզաւոր եւ խարեպաշս Վարդանայ եւ իմ ննջեցեալսդն: Եւ քահանայ որ վասն Աստուծոյ ի Սր· գաւտարագն յիշեսցէ անուամբ գիս զողորմելիս, եւ մարդ որ տա մի փող կամ մի պատառ հաց յանուն Աստուծոյ յաղքատն վասն իմ, որպէսզի միայն ի տոկալի տանջանացն ապատիմ· զի չատ վիրաւորեցի եւ տրամեցուցի զՍր· Հոգին Աստուծոյ անաւբէրն դրծաւք իմաւք: Քրիստոս իւր աստուածախոսըն մարմնովն եւ արեամբն ինչնեսցէ զձեզ նորա, եւ ի չարէ փրկէ զնա: Եւ որք մեղ բարի արարին եւ որք չար՝ Ռս· ինչնեսցէ բռմեզս նոցա: Եւ ի բոլոր սրտէ մեղաց Թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ պատուականն քահանային Թադէոսի եւ ծնողաց նորա, զի հարիւեաց եւ աղաչեաց ղմեղաւորս, որ գրեցի զրուանքս աստուածեղէնք:

եւ զիս զմեղապարտ Տաճկականս ծը-
նողիւք եւ ամ· զարմիւք, եւ զսացող տա-
ռիս, զմարտիրոս ծերունին, որ զառ ի հա-
լալ ընչից իւրոց գնեաց եւ եդ իւր յիշատակ
եւ ծնողաց իւրոց, յիշեսջիք, ամ· զարմիւք
յիշեսջիք, ով սուրբ ընթերցողք։

Դ.— էջ 131.— *Վասն Դժոխոց եւ անքուն որդանցն, զի չէ սուտ, որպէս կաթ-*
ծեն տգէտ մեղսասէրքն, այլ ստոյգ է Աս-
տուածոյ վկայութեամբն եւ սրբոց նորա, զոր
մեզաւօրս Վարդան Աստուծով յաղաչել եւ
յաստուածաշունչ գրոց յարմաքել գրեցի,
յաղաչելոյ եւ ի խնդրելոյ չնորհազարդ քա-
հանային՝ Թագէոսի.— Ով քահանայք եւ ժո-
ղովուրդք Աստուծոյ, զիտացիք եւ ի միտ
առէք զայս, զի չատ եւ մեծ բարի է մեզ
յԱստուծոյ սպառնալիք դժոխոցն քան զը-
խոստումն արքայութեանն։

էջ 135.— Եւ Սաղաքիէլ, *որ կոչեցաւ*
եղբ, տեսանէր յանկիւն մի յաշխարհիս ծով
հրեղէն, յցեալ մեծամեծ հրեղէն վիշա-
պաւք, եւ բոցն ցոլանայր յերկինս ահագին
որոտմամբ, եւ հրեղէն վիշապքն զոչէին եւ
մրընչէին, որ դողային հիմունք աշխար-
հի, եւ պարհուրեալ դողայր մարդկէն,
*եւ լալով եհարց ընդ հրեշտակն, *որ մերձ*
կայր առ նա, թէ դինչ է զայն սոսկալի բար-
կութիւնն, եւ ասէ ցնայ հրեշտակն Աստու-
ծոյ թէ այն է անչէջ գեհենին, եւ նոքայ են
անքուն որդունքն, եւ անդ տանջին ամ· ան-
դարձ մեղաւորքն։ Եւ լալով ասէ մարգա-
րէն, թէ վայ է զանդարձ մեղաւորն, զի այն
ահագին եւ սոսկալի տանջանքն կա պահեալ
նմա, եւ նայ անհոգ զաստանա ծառայէ։
Նայեւ յետ երանաւէտ գալըստեանն Քրիս-
տոսի ինձիկ սուրբ վարդապետն զնոյն գեհ-
եան եւ զհրեղէն վիշապքն տեսաւ չնորհաւք
Սբ· Հոգւոյն Աստուծոյ եւ լալով պատմեաց
մարդկան...։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 142.— Եւ յարեխաւսութեամբ Սբ·
Աստուածածնին տացէ Հոգի ապաշխարու-
թեան, եւ որ զդրողակս յիշէք ծնողիւք եւ
ամ· զարմիւք, եւ մեղայ Քողութիւն խնդ-
րէք մեզ եւ մերոցն ի Քրիստոսէ, Սբ· Հո-
գին ընդէ զմեզս մեր եւ զձերոցն։ Եւ զատա-
ցաւղ տառիս զմարտիրոս ծերունին, որ իւր
ոսկերդրոյ տղակներն մեռան եւ իւր ան-
տանելի սուգ Թողին, յիշեցէք ի մաքթա-
փայլ աղաւթս ձեր ամէն։

Ցիշեցէք զՄիքմայն, որ կին է Ծերին։

Ե.— էջ 143.— *Սրբոյն Աթանասի Աբք-*
եպիսկոպոսի Ալեքսանդրացոյ Հարցմունք,
եւ Պատասխանիք կիւրղի, Ճաղագս մա-
կ[ա]ցութեան եւ Հանճարոյ.— Հետեւուն
համարիմ սրիս բանս յԱստուծոյ, եւ ապայ
այսուհետեւ ի մէջ գալ...։

Զ.— էջ 211.— Տեառն Ցոհաննու Ոս-
կեբերանի, Ճաղագս, եթէ չիք ինչ որ զառս-
ինութիւն վնասէ, աւրինակաւ սրբոցն.—
Բազում պատմկներք կան ի պիրս առաքինի
ինչ վարուց, զոր կամիցիս նկարեա անձին
քոմ...։

Է.— էջ 214.— Անանիա ասացեալ է
վասն Խոնարհութեան.— *Արդ որպէս ոտ*
Աւրէնսն ամ· խոնարհութեամբ պիմիեա-
նըս լաւ համարեալ քան զանձինս...։

Ը.— էջ 221.— Նորին Անանիայի ա-
սացեալ է վասն Հոմբերութեան.— *Արդ*
յորժամ մարդ չնորհս առնու յԱստուծոյ ի-
մաստութեան եւ երկեղի, նայ ոչ տայ ըն-
կերին պատճառ սրամտութեան...։

Թ.— էջ 229.— Սուրբ հայրն Թէոփի-
լոսի՝ Ցաղագս Արտասուաց.— *Ցորժամ*
մինքթս սրացեալ լինի եւ կամիս որ ի ղոյու-
մըն ածես...։

Ժ.— էջ 236.— Նորին ի Ցոյն քան.—
Արդ պարտ է յիշել վասն այնր արդարու-
թեան զոր երկէ ասացի...։

ԺԱ.— էջ 239.— Տեառն Ցոհաննու
(Ոսկէբերանոյ) ասացեալ է, վասն զգու-
շութեան ի Սր· Խորհուրդն մերձնալոյ.—
Մոսկան ոսկերք իմ դողութեամբ...։

ԺԲ.— էջ 247.— Սրբոյն Եփրեմի ա-
սացեալ է, Ցաղագս Պահոց.— *Ազդոյ եւ*
աւիտակաբ եւ կարեւոր են պահոց պնդու-
թիւնքն...։

ԺԳ.— էջ 253.— Նորին Եփրեմի ա-
սացեալ է, վասն Ողորմութեան.— *Տես որ-*
չափ զարութիւն է ողորմութեան...։

ԺԴ.— էջ 261.— Ցոհաննու Ոսկէբե-
րանին է ասացեալ, վասն Հանդերձեալ Դա-
տաստանին.— *Պարտական եմք, ով սիրե-*
լիք, զմիմեանց բեռն բառնալ...։

ԺԵ·— էջ 272·— Խաւսք ի ննջեցեալսն առ մեզ ասացեալ եմ·— *Արդ եթէ կայ իւրք խաւսիմ ընդ ձեզ սակաւ մի բանք իմանաւոր···*։

էջ 282·— Պատասխանի մեռելոցն·— *Որք ի կենցաղոյս ելեալ եմք իւրաքանչիւր մեր հոգի, ի տեղի որ ըստ արժանեացն մեր իցէ···*։

ԺԶ·— էջ 292·— Այս է Հաւատոյ Դաւանութիւն ուղղափառ Քրիստոնէից·— *Հաւատամք ի մի Ած· ի Հայրն ամենակալ···։ Եւ ոչ ընդունիմք զամ· զըրպարտողսն, որք զՄարիամ մարդածին ասացին, եւ զԲս· երկու բնութիւն, եւ երկու անձնաւորութիւն, այսինքն, զԱբրհոս, զեմմեմիոս, ըստ Թոզորիտոս, զՍեւիրէլիոս, զեաւիքոս, ըստ նատորիոս, եւ զամ· Հրեսիկոս(ա)քն, որք ի Սիմոնէ ազանդէն, որք մինչեւ ցայժմ ասացին, կամ ասեն զՈրդոյն Աստուծոյ, կամ դՀոգոյն Սրբոյ, Թէ այլայլելի է, կամ փոփոխելի, պայնպիսեան չընդունի կաթուղիկէ եւ առաքելական եկեղեցի···։ Զսուրբ Հայր բնդունիմք եւ ուրանաւքեմք պատուհմք, որք զսուրբ Հաւատոն ոտհմանեցին, դիրհատիս Աստուածապղեացն, դիրոնէս իոս Աբրսպապացին, զՑուլիոս Հռոմայեցին, զԱքսանս Ազեկսանդրացին, զԲարսեղ Կեսարացին, զԴրիդիոր Աքանէլպոզէն, զԴրիդիոր Մեծն Հայոց, զԴրիդիոր Աստուածարանն, զԴրիդիոր Նիւսացին, զՅոհան Ոսկեբերան, զԿիւրեղ Երուսաղէմացին, զՓիլաթոն Մենէսպացին, զԱեւիերիանոս, զԴիոսկորոս, զՍուրբն Ճակոբ Մծբընացին, զՅակոբ Սրճեցին, զՅակոբ սուրբ Հայր մեր, զՍուրբն Եփրեմ, եւ զայլ սուրբսն, որ յառաջ քան զսոսայ ուսուցին եւ հաւատտին զնչմարիտ ուղղափառ դաւանութիւնն Հաւատոյ։ Եւ վասն այսպիսի Հաւատոյ չարչարիմք, եւ մեռանիմք եւ անիծոխելի մնամք·····։ ոչ Աստուծով ապրեցաք, եւ ոչ մարդով փրկեցաք, այլ Աստուծով մարդացելով, եւ մարդով Աստուածացելով···*։

ԺԷ·— էջ 298·— Աղօթ·, որ ամ· բրիստոնէիի պարտ է ուսանիլ և ամ· բահաձայի անպատճառ, որ ի յայլազգեաց բաժանի եւ դաւանի զԿս· Ած·։ Տէր Ներսէսի ասացեալ մաղթանք առ Սր· Երրորդութիւնն ·—*Հաւատով խոստովանիմ եւ երկիր պատանիմ քեզ···*։

ԺԸ·— էջ 301·— Խոստովանութիւն Հաւատոյ ձշմարիտ Քրիստոնէից, զոր պարտ է ի ժամ վաղճանին, նախ քան զնայողդին ասեմ, եւ յամ·։— *Հաւատով խոստովանիմ զքեզ ամենասուրբ Երրորդութիւն անմահ···*։

ԺԹ·— էջ 302·— Աղօթ· Ցռհաճնու Հայոց Վարդապետի, Սարկաւագի·— *Հայր Տեառն մերոյ Ցի· Քի· որ ամ· գոյացուցեր յանէից···*։

Ի·— էջ 307· — Խոստովանութիւն զոր պարտ է ուսուցանել ամ· մարդոյ·— *Խոստովանիմ առաջի ամենասուրբ Երրորդութեանն եւ ամ· սրբոց երկնաւորաց եւ երկրաբնակաց···*։

ԻԱ·— էջ 309·— Աղաւթ· առ Հայր ամենակալ·— *Աբարիչ բոլորից Ած· զՔայ ի վշտացեալս···*։

ԻԲ·— էջ 311·— Հարցումն Աշոտոյ Արդայ Սմպատա թագաւորի, եւ պատասխանի նզնկա Հայոց Վարդապետի Կոդրացոյ·— *Թագաւորն ասէ· ԶիՆչ է առաջաւորին խորհուրդն···*։

ԻԳ·— էջ 315·— Նոյն նզնկայ Վարդապետին նրատ·— *Աստուածասէրն իւր կոմսացն, որպէս ի Քրիստոյ դպրութեանս···*։

ԻԴ·— էջ 323·— Սուրբ հաւրն Մաշտոցի նրատ ոզէշաւհ·— *Նախ եւ առաջինն մի ինչ պահեր յերկրաւորացս···*։

ԻԵ·— էջ 326·— Նուաստ Վարդապետի Ցռհաճնի նզնկացոյ, նրատ հասարակաց Քրիստոնէից, Ֆահաձայից եւ ժողովրդոց, ի կանոնական սահմանաց, առաքելոց եւ հայրապետաց, եւ սուրբ հաւր, Վարդսի Վարդապետի·— *Ամենապատուական Քահանայապետի մերոյ···*։

Ծանօթ·— *Գիւրահարդութիւնք սորին ուղղափառն ևն քան զայլ օրինակաց· ի ֆահանի ի մէջ բերի կանոնս ի հարց ընդարձակագրս քան զմիւս օրինականս* (Տ· Սահակեան, Ծուղակ, էջ 636)։

էջ 372·— Բարսղի·— *Կա·— Եթէ ոք ոչ իցէ մարմն· եւ անփոյթ առնէ զաղաւթից···*։

էջ 377·— Հարաձցն Կաճոնի·— *ԺԶ· — Զմրկնանին յանդիւս ուտել կամ բռնել առանց պատուհասի լինել սրտի է···*։

էջ 378·— Նիկիական·— *ԺԶ· — Զի*

ևն ոմանք որ ծուռը դնեն յատուր կիւրակէի ...:

էջ 379.— Գանգրայ.— *ձեռ.*— *Ոյք կոյսք իցեն վասն Աստուծոյ...:*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 379.— *եւ որք կարդայք կամ աւրինակէք, զմեզաթաւալ ծերս, զՅաւնանական քահանայ, որ անուամբ եմ եւ գործաւք ոչ, աղաչեմ որ սրտի մտաւք յիշման արժանի առնէք ծնողիւք եւ ամենայն զաւրիւք:*

Այլ յիշատակագրութիւն.— 1415

էջ 380, *բոլորիւր տարեքը գրչէ.— Արդ յիշեցէք զծերն, ո զՍիւրմայն, զԱկոբը, զՇերիչահն, որ տվին ճ զրամ գրոցս դին, Ռս. Ած. ողորմեայ նոցա ամէն: Աո-*

քաւութին ի գրամ, Ռս. Ած. ողորմեայ նոքա հաւրն ո մաւրն ամէն: Ես Հայրապետ Երէցս, որ անուանէ Երեց ո գործաւք ոչ, Բանաբէդէս, Մարտիրոս, ծ գրամ ենք տվիր գ մարդս, Ռս. Ած. ողորմեայ ամէն, գ խս հաւրն ո մաւրն ամէն: Ո մեր մեղաւոր հոդուս. ի Քվին Հայոց ԳԿԴ: Կրկին զմեզայպարտս յիշեցէք, որ քիչ տվի, ո չատ ւգ յորդորեցի: Ռս. Ած. կարդայցաւղին վարձք տայ, ամէն:

էջ 380.— *Այրն առաջին ղեզեղ տղայ, հանէ յխաստան գերեակայ...:*

էջ 384.— *Շարունակութիւն է «Գոչմեզ առ ձեղ» սկզբնաւորութեամբ տաղին, որ տեսանք ասա էջ* 1:

1188

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ (ԹՍԻՒ).— 9

ԳՐԻՖՈՐ ՏԱՔՆԻԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 18×13×4·5: *էջք* 402: Հանդամանք լաւ: Թուղթ կոկեալ, քանձր: Գրութիւնն՝ խորագիրներըը, բնագրաններըը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 28 տող: Բոլորգիր: Համատարագութիւնք չափազանց առատ: Զարդագիր, լուսնցուագարդ եւ գլխագարդ, *էջ* 5, 166: Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմագարդ. առաջին կողքը կռնակէն ճեղքուած: Գահագնակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ, աւետարանական հատուած, մասն երկաթագիր ձայնօգի: Կընիք սեւագրուշմ, բոլորշիւ. «Ռի. Ծռ. Մինաս վարդապետ, Թվ. ՌՃԴ» [= 1655], *էջ* 26բ: Նուիրատու՝ Մինաս Վրդ. Աթթեցի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, *դատարկ. կան մի քանի տող գրչափորձ, եւայլն:*

էջ 5ա.— Գրիգորի եռամեծի եւ մաղ հեռետորի, եւ եւ իմաստասիրի, աշակերտի ծովհաննու Որոտնեցոյ, մակաւուն կախեալն ի սէրն Քհատսի, ի յիոզ բաղձանաց բանասէր անձանց ընդիմ աշակերտաց, առարեալ լուծումն համառատ յառաջաբան Աւետարանին ծովհաննու.— *այլ վարդապետին, որ վասն խոնարհութեան դնեսն իւր ոչ գրէ...:*

էջ 26բ – 27ա.— [Հ]ամառատ Մեկնութիւն Աւետարանին ծովհաննու, ընդիմ Գրիգորի, աշակերտի ծոհաննու Որոտնեցոյ, Հաւաքեալ ի հին եւ ի նոր թարգմանեչաց, ի խնդրոյ հոմաշունչ աշակերտաց.— *նախ ասելի է վասն ի սկզբան, դի բազում են սկզբունք...:*

էջ 166բ.— Երկրորդ Հատոր Մեկնութեանցն: Հինգերորդ Գլուխ ըստ կարգի, եւ Առաջին ըստ հատորի:

էջ 326ա.— Նորին Հաւաքումն Երրորդ Հատորի Մեկնութեան Աւետարանին:

էջ 398ա.— *Արդ՝ զոր են խօսիմ, որպէս ասաց ինձ Հայր, այնպէս խօսիմ.— Գլուխ ԺԲ, Համար* 50:

Յիշատակագրութիւն·— 1686

էջ 400, նոտրագիր·— *Յիշատակ է Քաղուածոս Հովհաննու Աչետարանիս, Մխ-նաս վարդապետիս Ցամբևցոյ եւ Ծնօղաց իմոց, ի Սուրբ Քաղաքն Յերուսաղէմ, ի յԱքոռ Սրբոյն Յակորայ: Որք օգտիք ի սը-մանէ, ինդրեցէք բարեմաղթս ողորմութիւն անթառ պսակառացս, եւ Աստուած ձեզ ողորմեսցի: Գրեցաւ Ռձէվ Քվականին իմով ձե-ռամբս:*

էջ 401–402, դատարկ:

Մատոգաքեայ վերջին պահպանակին պարապ մասին վրայ, նոտրագիր, երեք տող·

Համար գրոցն այս է·

ր· Աղօթից մեկնիչ, խորհրդի Մեկնիչ,

ա· Նարեկ·

ա· Արարածոց Մեկնիչ·

Նարեկի Լուծմունք·

Դիոնէսիոս·

Մէկ Քարոզդիրք·

Նահապետաց Կտակն·

Գասմայ Գիրք մի·

Առակ մի·

Որայ Լուծմունք:

1189

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Տեղի 1797

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաշալ 19·5×14: էջք 120: Հանպա-տանք բաւական լաւ: Թուղթ հասարակ· տեղտեղ ցեցակեր: Գրիչ՝ կարապետ: Գլ-խագիրն ամբողջովին սեւ մելանով, միւս-սիւն, 18 տող: Շեղագիր: Համառօտագրու-թիւնք գրեթէ սովորական: Թղթակազմ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ա·— էջ 1·— Սրբոյն Գրիգորի Նարե-կացւոյ առաջեալ·— Հայեաց յանձն քո, դուքէ մի լինիցի բան ծածուկ ի սրտի քո ա-նօրէն·— Գուք արարչական իմաստիցն Աս-տուածոյ, եւ անդունդք անձն եւ յիւտակ տի-րոյ նորա, եւ անմեկնելի եւ անորիչ են յա-բաթեցոյն յիւրմէ յուսաչարժ եւ բարեբու-դիս առնղծապոթծնոյն յառաջինոյն մինչեւ ի հուսկ յետին յարարածս· · · ·:

էջ 59·— Աստնական բանս Գրիգորի Սրբոյ Նարեկացւոյ, ի հին ձեռագրէ օրի-նակեալ, ձեռամբ ուրուն Գրիգորի, 1788: Եւ օրինակեցի ես անգիտանս կարա-պետ ի մերոյ վարժապետի ձեռագրէ, 1797:

էջ 60–62, դատարկ:

Բ·— էջ 63·— Աբգարեանց յորդո-րական պլիոն, Աղաբիտոսի Մարկոսեան

սրբոյ և մեծի ևկեղեցւոյն Աստուծոյ·— Առ աստուածային եւ բարեպաշտ թագաւորն մեր ի Յուստինիանոս· Քան զամ· պատիւ վերադրոյն ունելով արժանապատուհեան իշխանութ, պատուես զնձ· ի վեր քան զամ· որ արժանի արարեալ է զձեզ այ-նըմ· · · ·:

Նամակ·— «Նոր Քարզմանութեամբ: Են իմաստուն բանք իրարուց ուղեալ առ Քաղաւոն: Գրեալ ի նոյն Քուակնին» (Տ· Մատաթեանեան, Ցուցակ, էջ 637):

էջ 103·— Կատարած յորդորական ար-տագրութենանցն Աղանիդոսի սարկաւագրի, որ առ Ցուստինիանոս կայսրն: Ի Քուակա-նիս ՌՄՀԶ (= 1787), նոյ 14:

էջ 104, դատարկ:

Գ·— էջ 105·— Առ տէր Գրիգոր այրն Աստուծոյ, եպիսկոպոսն Աղուանից, գրե-ցաւ Նամակս հոգւոյդ, առ ի չքնել տեառն Կանչոյ·— Պարծանք իմ ի Քրիստոս, յու-սոյ տեզի Հոգւոյս Նուսուա· · · ·:

Դ·— էջ 109· — Տեառն Նեղոսէոս Կա-թողիկոսի առ եղբօրորդին իւր Ապրահամ ի Կոստանդնուպօլիս·— Աբեղական յուսոյ ծայման, սէր քո առ իս համանմանութեան· · · ·:

էջ 113-120, դատարկ:

1190

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ

Ս. Նշան Անապատ ՊՄԹ=1410

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13×8·5: *Էջք* 8+ՋԼ: *Հանդամանք լաւ. Նորոգութիւն կրած: Թուղթ կոկեալ: Գրիչ՝ Թումայ, որդի Մարտիրոսի: Գրութիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն,* 28–31 *տող: Բոլորկիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Ծագկով՝ Մելքոն ձայէքեցի: Գունաւոր զարդագիր եւ. ղլխագրով իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը, նաեւ էջ* ՁԿԵ: *Խորանազարդ, էջ* Ա: *Կոչնկամ տախտակեայ գրչագարդ: Պահպանակ մաղադաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ քերթ մասն երկաթագիրը Աւետարանի:*

Ա.— ՄԵԿՆ. ՍԱՂՄՈՍԱՑ.— 16

Էջ 1 4, *մեծագոյն մասը դատարկ. կան պրչակորճեր եւայլն:*

Էջ 5.— [Ց]անկ Առաջին կանոնի եւ նախերգանին:

Էջ Ա.— Նորին բազմերջանիկ եւ երա. նաշնորհ Սուրբ Հօրն եւ անյաղթ հեռուտորի և լուսաւոր վարդապետի և խարազնագեղաց ճգնաւորի, ճարոգ լուսաւորչի Հայոց Գրիգորի եռամեծի, Լուծմունք դժուարիմաց բանից եւ գաղտնածոյ Սաղմոսացն Դաւթի, ի սրբոյն Վարդանայ Մեկնութենէ, յոյժ պիտանի շարադրութեամբ եւ գեղեցիկ պիտանութեամբ: Աւգնեա Հոգի Ած. եւ առ ինձ աւարտեա.— *Մի է Ած. ընդէմ բազում աստուածոց...:*

Ծանօթ.— *Խորագիրը, կարմիրով արձանագրուած խորանազարդի խորչին մէջ մեծագոյն մասամբ, տարրեր գրչէ է:*

Էջ ՃՄՋ.— [Ց]անգն Հինգերորդ Կանոնիս]:

Էջ ՃՄԲ, *դատարկ:*

Էջ ՃԿ.— *Հբ.*— Սաղմոս յԱսափ:

Ցիշատակագրութիւն.—

Էջ Նկա, *տողրորդը, Նորը չեղադիր, կարմրատառ.*— *Աղաչեմ յիշել զմանրայրա-նող? ի սուրբ ասացուածոցս ղեւսայի ջընջիս, ի Ցս. ղորմին, զի նայ ի սուրբ դէրքս ղերութենէնն ազատեաց առաջի պատուղ վարդապետութեանն քարոզութեամբն փողն?:*

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի.—

Էջ Ոծէ, *տողրորդը.*— *Զանազանեայ մեղօք յիշեա ով սուրբ, եւ Թողութիւն խնդրեա ի Քրիստոսէ:*

Էջ Ոծթ.— [Ց]անգն Ութերորդ Կանոնիս:

Էջ ՈիԴ.— Աւրհնութիւնք Աստիճանաց:

Էջ ՈկԷ.— Քարոզ Միաբանից, ի բան Սաղմոսին որ ասէ.— Զի բարի կամ զինչ վայելուչ, զի քնակին եղբարք ի մ.:— *ի բարի որ չէ վայելուչ, որպէս Ոդիայ քահանայութիւնն, որ բարի էր, եւ նայ անարժան ոչ վայելեաց...:*

Էջ ՈՀԲ.— Նորին Քարոզ Վասն Օծեալոյ, ի բանն. Որպէս իւղ զի իջանէ ի գլուխ եւ.:— *Աւրինակ տա զայս ի միաբան բնակեալոյ Եղբարց, որպէս իւղն օծութեան առատ հեղեալ ի գլուխն Ահարոնի...:*

Էջ ՈՀԸ.— Քարոզ Կիրակամտի, ի բանըն որ ասէ. Ի գիշերի հատարակէ զմ.:— *Այսինքն գիշերապաշտաւն առնել եւ համբառնալ զձեռս ի վեր Ած. յաղօթս...:*

Էջ Ձե.—Քարոզ Վասն Ազօթից, ի բանըն. Ունեղ եղիցին.:— *Մարդարէն պատմէ, Ճանապարհաւ ազօթիցն, ուղղել առ Աստուած...:*

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի.—

Էջ ՁՄԲ, *տողրորդը.*— *Սիրելի եղբայր եւ ճշմարիտ բարեկամ, զաղտեղեալս դանա-*

զան մեղօք, յիշեա մխով տէր ողորմչիւ ա-ղաչեմ։

Էջ ՁՄԴ։ — Ցաղագս վերջին Սաղմոսին որ հիմնագիր ասէ։

Ցիշատակարան Հեղինակի· — 1405

Էջ ՁՄԲ։ — Ընդ որոց վերջինս բանա-սիրաց եւ տրուալ խնդրողաց բանին պիտա-կանուն կոչեցեալ Գրիգոր ··· վերստին հա-ւաքեցի ··· ի նեղ եւ ի տորտառուխալ ժա-մանակիս ··· ՊԺԴ թուի։···

Աւր ևթէ դուցի ինչ ի սմայ արժանի տեսութեան ձեր, Տեառն ընդրհ եւ վարժա-պետացն նանրի։··· — Համմտ· Լ· Մ· Խաչիկ-եան, Ժէ· Դարի Ցիշատակարաններ, Ա· Մասն, էջ 51–52։

Ցիշատակարան Գրչի·— 1410

Էջ ՁԿ։ — Փառք պատիւ եւ երկրպա-գութիւն, հանդերձ դոհութեամբ ամենա-սուրբ երրորդութեանն, Հօր, եւ Որդւոյ, եւ Հոգւոյն Սրբոյ, Ամէն։ Որ ետ կարողութիւն տկարիս, ժամանել ի վերջիք ցծիս։

Աբդ՝ գրեցաւ սա ի Թուին Հայոց ՊԺԲ, եւ սկսեալ ձեռամբ մեծի մերոյ աբբիա-տորչի եւ հսկողի, որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ բազձալին իւր մեծ հրաշիւք։ Որ եւ Տէր Յս· Քս· գթասցի ի նա յաւուրն մեծի ամէն։ եւ աւարտեցաւ յԱնապատս որ կոչի Սր· Նշան, առ ոտս Նորաբողոքի բարեձնապետիս որ կոչի Սիմէոն, աշակերտ արաքողի գրոցս որ յայսմ ամի զայս գիրքս դաս ասէր։ Զե-ռամբ բազմամեղ եւ փծուն գրչի Թումայի պիտոյն եւ անարժան եւ տրուալ փափաքողի նմին անխորտակին։

Աւր յերկաս անկեալ ազաչեմ զամե-նայնսդ Նոր Սիմէոն, որք հանդիպիք ամայ ուսմամբ, կամ տեսութեամբ, կամ օրինա-կիւոյ, յիշեսջիք առաջի ղնմանն գառին, ըզ-Թումայ գծօղս, եւ գծեօղսն իմ, գմարտի-րոս գխոխեցեայն ի Քս· եւ գԱբեւ տիկինն, եւ գամ· արեան մերձաւորսն, եւ Ան· ողոր-մի ասացէք, եւ Ան· ձեզ յիշողացդ եւ ձեզ յուսողացս առհասարակ ողորմի, ամէն։— Համմտ· նոյն, էջ 108։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·—

Էջ ՁԿԱ, անհաւրթ դրոյ եւ եղծուած·— ··· Ցիշեցէք ի Քս· գՄիմէոն վարդա-պետս որ ստացայ զՍաղմոսի Քաղուածուս ի հալալ ընչից իմոց···։

Բ·— Մեկն· ԱՌԱԿԱՑ·— 10

Էջ ՁԿԲ։ — Ցանկ Առակացն Սողոմոնի։

Էջ ՁԿԵ։ — Գրիգորի աշակերտի եռա-մեծի հօր եւ բարեմասնեալ Հայոց հաւաք-եալ ծաղկաքաղ յԱռակաց Գրոց, եւ նրգոցն Սողոմոնի, ի լուսաւոր բանից վարդաձայ, եւ մեծին Ներսէսի։— *Զի՞նչ է որ Սողոմոն եւ այլ մարդարէքն, եւ Տէրն յԱւետարանին առակաւ խօսէր···։*

Գ· — Մեկն· ԹՈՂՈՎՈՂԻ·— 10

Էջ ՃԻԼ։ — [Գ]իրք Թողովողին·— *Որ-պէս յայտ է ի Մեկնութիւն մեծին Ներսե-սին, զի Առակացն գիրք՝ խրա՞տ է վասն պանապան բարուց եւ վարուց մարդկան···։*

Դ·— Մեկն· ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ·— 10

Էջ ՃԼԴ։ — Ցաղագս իմաստութեանն Սողոմոնի։— *Իսկ վասն Իմաստութեանն Սողոմոնի սմանք պայթպղեցան, եւ վասն կրկին պատճառի···։*

Ե·— Մեկն· ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ·— 14

Էջ ՃՀԲ։ — Ցանկ առաջիկա Լուծմանցս երգ երգոցս։— *Առաջին վասն արքայու-թեան, եւ վասն վարդապետաց, եւ վասն չարչարանաց մարմնոյ, եւ Ընկերոյ մեղաց ···։*

Էջ ՃԶԲ։ — [Հ]ամառատ հաւաքումն, ի տեսութիւն լուծմանցս երգոց երգոյն, աշխատասիրեալ Գրիգորիոս հսկողի, արի եւ երջանիկ հեռետորի, եւ ֆաջ փիլիսոփա-յի Հայոց, աշակերտի եռամեծին Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, ի լուսաւոր բանից վար-դապետին Վարդանայ։— *Վասն էր սատ յետոյ է կարգեալ···։*

Էջ ՃԻԲ, գատարկ։

Էջ ՃԼ, քանի մը տող գրչափոթ։

Այլ յիշատակագրութիւնք·—

Ա·— Ծաղկող ձալէբեցի Մելքոնի·

Էջ ՃՒԼ, ատորին յուսանցքին, մանր բոլորգիր, երեք տող·

Ով տէր Թոմա հեզահոգի,
որ ես սիրող Տեառն բանի,
անուամբ ղազան եւ պանճալի,
եւ ես յաղթող Բելիարի.
յորժամ դիպիս այսմ Թղթի,
զմեղքն ճակէքեցի,
յիշման առնես դու արժանի,
որ անյաւժար դաս ծաղկեցի,
ոչ թէ վասն այլ իր պատճառի,
այլ վասն այն որ չգիտէի,
եւ իմաստիցն բո լեցի։

Բ.— Նուիրամա.— 1739

1· — էջ 8, նոտրալիր անհարթ.— Սբ. *դիրքս յիշատակ է կեսարացի եսայի Վարդապետին, յերուսաղէմ ի դուռն Սբ. Ճակոբայ, հոդարարձուքեամբ Գրիգոր Վարդապետին, ի թիւ· ՌՃԶՐ ամին, յիշեցէք ի Տէր։*

2·— էջ ՋԻԸ, նոտրագիր անհարթ.— Սբ· *դիրքս յիշատակ է կեսարացի եսայի Վարդապետին, յերուսաղէմ ի դուռն Սբ· Ճակոբայ, ձեռամբ Գրիգոր Վարդապետին, ի թիւ· ՌՃԶՐ, յիշեցէք ի Տէր Ով· ամէն։*

1191

ԳԱՆՁԱԳԻՐՔ.— 5

Խախ Գիւղ, Երզնկա ՋԼԶ=1487

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13×7: էջք Ը+644: *Հանդամանք լաւ· լուսանցքները ցեցակեր ունէին։ Թուղթ կոկեալ։ Գրիչ՝ Հազըրպեան։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնաւորները եւ սկզբնաւորները կարմիր, մնացեալը սեւ. մելանով, միասին, 15, 14 տող։ Բոլորիր մեծ եւ կանոնաւոր։ Համառօտագրութիւն սովորական ծառաւորապէս։ Գունաւոր զարդագիր եւ լուսանցազարդ, վայելուչ ոճով, իւրաքանչիւր Գանձի սկիզբը։ Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ դիմապարտ, էջ 345· խորանազարդ էջ 3։ Կաշեկազմ տախտակեայ զրոյմազարդ։ Կնիք սեւազգոյն հաւկիթաձեւ, էջ 201 լ·։ Ստացող՝ տանուտէր Աւազ պարոն։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա, դրչափորձեր։

էջ Բ—Դ, դատարկ։

էջ Ե.— Ճուցակ Գանձատեառքս.— Ա.— Գանձ Առաջին Աւուր Մեղինդեան Տեառն։··

էջ 1–2, դատարկ։

Ա.— էջ 3·— *Տարփուհն ըղձական, տուչդ անձկական, տուհմից բանական···*.— Տէր Մխիթար։

Տաղ·— *Մայր Աստուծոյ Մարիամ, դուստրը Դաւիթեան Թագաւորաց···*։

Բ.— էջ 18·— Գանձ Ծրնդեղեան Երկրորդ·։— *Մաքուր եւ անբիծ Սուրբ Աստուածածին···*.— Մկրտիչ։

Ծորդորակ.— *Ով զարմանալի խորհուրդս այս մեծ յայտնեալ···*։

Գ.— էջ 28·— Գանձ Ծնընդեղեան.— *Գոյին անեղի, անճառ անհաս, անիմանալի···*.— Գրիգորի Է։

էջ 35·— *Մաղիկ պայծառ ծոխայինն···*։

Դ.— էջ 36·— Գանձ Աւետեաց Աստուածածնի.— *Երկնութեան ձայն բարբառ աւետեաց···*.— Եսայեան։

Ե.— էջ 46·— Գանձ Տեառնէնուբեան Քրիստոսի.— *Գոչեմն ըղձագին, գովեստ քաղցրագին, գառնիդ երկնային···*.— Գրիգոր։

Զ.— էջ 54·— Գանձ Յովհաննու·— *Մեծապայծառ փառաւք պանծալի···*.— Մկրտիչ։

Է.— էջ 60·— Գանձ Կիրակոսի եւ Ցուդիտայ.— *Գերապայծառ արիւթիւ երկնային···*.— Գրիգորի Է։

Ը.— էջ 68·— Գանձ Սրբոյն Սարգսի Զաւրավարի.— *Մեծապայծառ փառաւք զարդարեալ···*.— Մկրտիչ։

Տաղ Սրբոյն Սարգսի Զաւրավարի·— *վրկայից հանդիսից հրաշալի···*։

Փ·— *Որ մեծի փառաց հասէք եւ անհաս չիմանաց···*— որպա զայս երգ։

Թ·— *էջ* 81·— Գանձ Տեառնընդառաջի· — *Այսաւր ցրնծայ երուսաղէմ եւ զուարճացեալ պայծառանայ···*։

Ցարդարակ ազնիւ·— *Ցրխտոս փառաց թագաւորն այսաւր եկեալ ի տաճարն ···*։

Ժ·— *էջ* 94·— Գանձ Սրբոց Ատամեանցն·— *Գեղապանծ գունով, վերպարող վառով, վեհասքանչ լուսով···*— Գրիգորի։

ԺԱ·— *էջ* 104·— Գանձ Սբ· Սուրիսաացն, ի Գրիգորէ·— *Գանձ սրբոյ քոյին, պանծալով ի յոլին, զերաշակերտին···*— Գրիգորի ե սա։

ԺԲ·— *էջ* 115·— Գանձ տաճ· սբ· հայրապետացն հռսարակաց· — *Վայելչ քոյին, վայելչականին, վառեալ աթոռին···*— Վեշտասան է։

ԺԳ·— *էջ* 130·— Գանձ Սրբոց Ղեւոնդեանցն եւ Վարդանանցն·— *Ցրթմամատեալ կանոն աւրինին···*— Խաչատուր։

ԺԴ·— *էջ* 140·— Գանձ Թէոդորոսի եւ Մեոկերիոսի·— *Գոհարանեալ Աստուած Սուրբ Հոգի···*— Գրիգոր։

ԺԵ·— *էջ* 49·— Գանձ Երկրորդ Կիրակէին·— *Գրթուքեամբ լջեր, Տէր, եւ մարդ եղեր, ըղմեզ վերածեր···*— Գրիգորի է։

ԺԶ·— *էջ* 162·— Գանձ Կիւրղի Երուսաղէմի Հայրապետին·— *Գրքացեալ քոյին, Աստուածդ անբրննին, եւ առեր մարմին···*— Գրիգոր։

ԺԷ·— *էջ* 170·— Գանձ յանառակ որդիին· եր(կ)րորդ Կիրակէ·— *Մեծ եւ ահեղ Տէրդ տիեզերական···*— Մկրտիչ։

ԺԸ·— *էջ* 178·— Գանձ Յոհաննու Երուսաղէմի Հայրապետին եւ Եպիփանու Կիպրացւոյն·— *Տէրդ հրաւիրեաց քոյ պայլառանդ···*— Խաչատուր։

ԺԹ·— *էջ* 191·— Զորրորդ Կիրակէն, ի մեծատունն եւ Ղազարոս·— *Մեծապայծառ Տէրդ սոսկական···*— Մկրտիչ։

Ի·— *էջ* 200·— Գանձ Սրբոց Քառասնից, որք ի Սեբաստիա·— *Մեծապայծառ անմահից արքայ···*— Մկրտիչ։

ԻԱ·— *էջ* 209·— Հինկերորդ Կիրակէին·— *Մեծ եւ ահեղ Տէրդ խորհուրդ անբրննին ···*— Մկրտիչ։

ԻԲ·— *էջ* 216·— Գանձ Սրբոյն Գրիգորի Լուսո·— *Մեծ եւ ահեղ անմահից արքայ ···*— Մկրտիչ։

ԻԳ·— *էջ* 228·— Վեց Կիրակէն ասա·— *Մեղայ Տէր ժեղայ, անաւրինեցայ, յանցաւոր գրասյ···*— Մերգան։

ԻԴ·— *էջ* 239·— Գանձ Ղազարու ցարուբեանն·— *Գոչումն բղձական, պոռատաուանական, պոհարանական···*— Գրիգորա։

Իե·— *էջ* 252·— Գանձ Գալրատեան Տեառն Ծագկազարդին·— *Համապոյական, Հաւր սահման եւ բան, Հոգոյդ խոսական ···*— Հայոցէս։

ԻԶ·— *էջ* 261·— Գանձ երեկոյին Դոմբացին·— *Ի տաւերս տաւնից, ի փառս հրաշից, ի յողողմից···*— Ի կով։

Իէ·— *էջ* 268·— Գանձ Մեծի Երկուշաբաթին·— *Գերագոյն պոյից, վերահրաչ հից, վերխմաստ վհից···*— Գրիգորա։

Տաղ ազնիւ, լալով ասա եղբայր·— *Ամպամա առեղծուածդն եկեալ յիւր պատկերն ի տես···*։

Իը·— *էջ* 282·— Գանձ Մեծի Երեքշաբաթին·— *Գործ արարչական, վերահրաչական, ինքնիշխանական···*— Գրիգոր։

ԻԹ·— *էջ* 293·— Գանձ Մեծի Չորեքշաբաթին·— *Մեծ եւ ահեղ Խորհուրդն ահագին···*— Մկրտիչ։

Լ·— *էջ* 301·— Մեծի Հինգշաբաթին·— *Մեծապայծառ Խորհուրդ ահագին···*։ Մկրտիչ։

ԼԱ·— *էջ* 310·— Գանձ Ոտնալուայինի երեկոյ·։— *Որք որ փափկին, ուտել զայն մարմինն, որով սրբեցեալն···*։— որդս։

ԼԲ·— *էջ* 318·— Գանձ Աւազ Ուրբաթին·— *Խորհուրդ սոսկալի, անիմանալի, անբրննելի···*— Խաչատուր։

Ոզր Մեծի Ուրբաթին·— *Աստուածածնին Սրբրուհի, ամէնաւրհնեալ Տիրուհին ···*։

ԼԳ·— *էջ* 333·— Գանձ Շաբաթի Աւուր

թաղման.— *Խորհուրդ հանդերձեան ի յեւթնեորդին* . . . :— Խաչատուր:6

*Լ*ը 344.— *Ով ով անքիւ փորձանացն զոր ի դրեւն սորա հանդիպեցաւ:*

*Լ*Դ.— *Լը* 345.— Սրբոյ Զատկի.— *Մարդասիրութեամբ Որդիդ Մխածին* . . . :— Մկրտիչ:

Լե.— *Լը* 353.— Գանձ Յարութեան Տեառն.— *Արդ լուսաւորեալ, արդ փառաւորեալ, արդարեւ ցնծալ* . . . :— ա կաճ:

Լզ.— *Լը* 361.— Գանձ Գլխատմանն Յովաննու.— *Գոյական էակաև, Հաւր սահման եւ բան, աստուածպետական* . . . :— Գրիգոր:

Լէ.— *Լը* 370.— Գանձ Նոր կիրակէին ասա.— *Գայտնի խորհրդովդ, զուշակեալ ի հին, զունդ մարգարէին* . . . :— Գրիգոր է:

Լը.— *Լը* 382.— Գանձ կիրակմտի ասա.— *Գեղամարժ Աստուած, զովեալդ ի զաւրաց, զբնոյց հրեշտակաց* . . . :— Գրիգոր:

Լթ.— *Լը* 391.— Գանձ Գիշերապաշտման.— *Անտանելիդ երկնի եւ երկրի* . . . :— Առաքել:

Խ.— *Լը* 399.— Գանձ Համբարձմանն Քրիստոսի.— *Մեծապայծառ տաւնիս ահա դին* . . . :— Մկրտիչ:

ԽԱ.— *Լը* 409.— Գանձ Գաղրստեան Սր. Հոգւոյն.— *Մեծ եւ հրզուար Հոգի Աստուածոյ* . . . :— Մկրտիչ:

ԽԲ.— *Լը* 422.— Գանձ Յովաննու եւ Աբրահամի.— *Դրբութեամբ քոյին, Որդիդ Մխածին, առեր զոս մարմին* . . . :— Գրիգոր:

ԽԳ.— *Լը* 430.— Գանձ Որդոց եւ Թոռանց Սր. Լուսաւորչին.— *Նոր քաջ պետական, նոր զահ աննրման, նոր քեզ հարսնական* . . . :— Նիկոգոս:

ԽԴ.— *Լը* 441.— Գանձ Սրբոց Մարգարէից.— *Մեծ եւ ահեղ անուն հրաշալի* . . . :— Մկրտիչ:

ԽԵ.— *Լը* 448.— Գանձ Սր. Առաքել. Պետրոսի եւ Պօղ.:— *Մեծ եւ ահեղ խորհրդոյ Փրկչին* . . . :— Մկրտիչ:

ԽԶ.— *Լը* 458.— Գանձ Վարդավառին.— *Մեծ եւ ահեղ խորհուրդ մեզ յայտնեալ* . . . :— Մկրտիչ:

ԽԷ.— *Լը* 466.— Գանձ Փոխման Սր. Աստուածածնին.— *Մեծապայծառ հրաշակերպ վերկն* . . . :— Մկրտիչ:

ԽԸ.— *Լը* 479.— Գանձ Փոխման Աստուածածնին.— *Խոնարհեալ Որդին Մխածին* . . . :— Խաչատուր:

ԽԹ.— *Լը* 486.— Գանձ Սր. Լուսաւորչին Գիւտ Նշխ.:— *Քրիստոս անմահ փառաց թագաւոր* . . . :— Գատուր:

Ծ.— *Լը* 495.— Գանձ Սր. Խաչին ասա եւ զիս յիշեա.— *Ծայն եդեմական, ըստ բախտին փափկութեան, Ծառոյն դիտութեան* . . . :— Յովաննէս:— *Չմմտ.*— Ց. Թլկատանցի, Տաղաղիրք, Երուսաղէմ, էջ 71:

ԾԱ.— *Լը* 504.— Գանձ Սրբոյն Գէորգայ Զաւրավարին.— *Ընդհարաւէր մանկունք Սիովնի* . . . :— Խաչատուր:

ԾԲ.— *Լը* 514.— Գանձ Ձգնաւորաց.— *Ճրագաւորք ընտրեալ, ընշմարտագործեալ, զմարմինս ձեր ընչնեալ* . . . :— Ձգնաւորք:

ԾԳ.— *Լը* 527.— Սրբոց Հրեշտակապետացն.— *Մեծ եւ ահեղ խորհուրդ հրաշական* . . . :— Մկրտիչ:

ԾԴ.— *Լը* 538.— Գանձ Մծբնա Հայրապետին.— *Մեծահամբաւ անուն զովելի* . . . :— Մկրտիչ:

ԾԵ.— *Լը* 549.— Գանձ Դաւթի Մարգարէին եւ Ցակոբայ Առաքելոյն.— *Խորք անքննին, անճառ անհասին, Հաւր արարչին* . . . :— Խաչատուր:

ԾԶ.— *Լը* 560.— Գանձ Սրբոյն Ստեփաննոսի.— *Մեծ և հրզուար անմահ թագաւոր* . . . :— Մկրտիչ:

ԾԷ.— *Լը* 569.— Գանձ Սր. Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի.— *Սուրբ երրորդութիւն, առնչեցող պատուիրանի, սահմանող բնութիւն* . . . :— Սարգիս Գրիչ:

ԾԸ.— *Լը* 584.— Գանձ Որդոցն Որոտման, Ցակոբա եւ Յովաննու.— *Գեղապանծ լուսով, զեղաչքին գունով, զեղապարդ փառով* . . . :— Գրիգգորի է սա:

ԾԹ.— *Լը* 599.— Գանձ Բարսղի Կեսարացւոյ եւ Գրիգորի Նիւսացւոյ եւ Ծիրիմի.— *Խաչարարժ սրհի պսնծալի* . . . :— Խաչատուր:

Ձիշատակարան Գրչի.— 1487

Լը 610.— *Փառք ամենասուրբ երրոր-*

դուքեանն Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սըրբոյ, այժմ եւ·։

Գրեցաւ Գանձարանս՝ ի գաւառս Եկեղեաց՝ ի մայրաքաղաքս Եղընկայ, ի հրոչակաւոր գեղս որ կոչի Խախ, ընդ հովանեաւ Սր· Աստուածածնին եւ Սր· Սարգսին եւ Սր· կարապետին, ձեռամբ անարհեստ ղբչի՝ Հաղբրպետի անարժանի, ի Թրւարերուքեան Հայոց Ջ եւ ԼԶ ամին։

Աղդ՝ աղաչեմ զամենեսեան զհանդիպողդ տուբք Գանձատեարիս, յիշել ի տուբք եւ ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զհեղհեղողի եւ զմաքրամիտ տանուտէրն՝ զԱւագ պարոնէն եւ զկնկակիցն իւր՝ զարբեմիտ տիկինն՝ զՄաւոյն, եւ զորդիքն իւրեանց զՄաչատուրն եւ զձաբակն, եւ զամ· արեան մերձաւորսն իւրեանց՝ զկենդանիսն եւ զհանգուցեալսն, որ ստացան զսա ի հալալ արդեանց իւրեանց, եւ եդին յիշատակ՝ ինքեանց եւ ծնողաց իւրեանց, ի քաղաքն՝ Արդրում կոչեցեալ, ի դուռն Սր· եկեղեցւոյն՝ որ ասի Սր· Դաւիթ։ Ի վայելուչն Ցակոբ քահանային, եւ որդոյ նորին տէր Մկրչին· եւ որ յետ նոցա լինիցին, զոր տէր Ած· վայելել տացէ ամէն։

Եւ արդ մի ոք իշխեսցէ՝ կամ յիմոցն եւ կամ յաւուրաց հանել զսա ի դրանէ Սր· եկեղեցւոյս՝ ասելով Թէ իմ է· եւ ով ոք յանդգնի եւ ձեռնամուխ լինէ՝ ընդ անիծիւք եղիցի, եւ ընդ աստանայի եւ ընդ Ցուդայի տանջելոցի ի հուրն անչէջ։ Իսկ խնամով պահողքն աւրհնին յԱստուծոյ եւ յամ· սրբոց նորա ամէն։

էջ 613, բոլորվիր, տարբեր·— Հրրհուիմ այսաւր մեք հոգեպէս···։

էջ 616·— Տաղ գեղեցիկ Սր· Աստուածածնին ասայ·— Աստուածածնին մայր յուսոյ, տաճար բանին Աստուծոյ···։

էջ 617·— Գանձ մեռելթաղին ասայ·— Մինդ ի յիչէն բանդ որ ի Հաւրէ···։— Մանվեկս։

էջ 626·— Ով քահանայք եւ վարդապետք աստուածաբան···։

էջ 629·.— Ցորդորակ է· ասա, եւ ըմեզաւորս յիշեա·—

Նըստաւ յաՓոռ կիպրոս կըղզին
կոստանդինայ մեծ քաղաքին,
լուսաւ գհամբաւն Ցոհաննէսին,
արծաթաձայէր հայրապետին։
. . . . . .
Դուք հայցեցէք մեղաւորիս,
ինձ ԹոդուԹիւն մեղսասիրիս,
գրծող ղըբչիս անարժանիս,
Ցովանիսի, ասմայ ղըբչիս։

էջ 631·— Ցորդորակ է, ի Տէր Ներսէսէ գնդ·։— Դարձեալ տրնտես հաւատարիմ···։

էջ 634·— Տաղ Ծնընդեան և Յայտնութեան Տեառն մերոյ·— Ողջոյն ընդ քեզ Մարիամ, մայր Աստուծոյ հաւատամ···։

էջ 636· — Տաղ Սրն· Թէոդորոսի եւ Մեոկոդիո·։— Ճաղաղաբար մեծ քաղաւոր···։

էջ 638·— Տաղ ըստ Ցոհաննու·— Նոյն այս խորհուրդ յոյժ գերպոյն···։

էջ 640·— Ցորդորակ է· ասայ եւ գիս յիշեայ· — Այսաւր եւ մեք ցրնծամք տաւնիս···։

էջ 642–643·— Տաղ ըստ Խորհրդ· գլխր· վդպս·։— Բարեաց պատճառ Տէր բարեպոյթ, նայեաց եւ մի առներ անիսյթ···։ Զերդ դանառակն եմ կորսուած, յաւտար երկիրս խոզարած, վարձկա [այսպէս կամզ կ'առնէ· շարունակութիւնր կորած]։

Ցետնագոյն յիշատակգրութիւն·—

էջ 546, առորոտը, նոտր չեզոպիր·— Ցիչատակ Գանձարանիս՝ բուսեալ ծագիկ ի չուչանիս Ջաղ? բուրատուանիս, գոպրօղ? գՑօրհուրդն արեդակիս, ձեռամբն գրիցեալ։

1192

ԱՍՏՌՈԼԱԳ.— 3

ՄԱՏԹԷՈՍ ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 19×14×2: *Էջք* 186: *Հանդամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրութիւն՝ խոշոր գիրերով եւ սկզբնատառերը կարմիր, մջնացեալը սեւ մելանով, միաբուն, 23 տող: Նուագիր: Համառօտագրութիւնք սակաւ, նշանադիրք առատ: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ քայքայուած:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— *Ծուցանէ լուսնի բլրակս . . . :*

Էջ 2.— *Այս է Բ անկուներ աչխարհիս . . . :*

Էջ 3.— Սկիզբն արասցուք Աստուծով յայտնութեան եւ իմաստութեան Ստուղոպի արուեստիս, որ է գործիք երկրաչափութեան եւ Աստեղաբաշխութեան, եւ է մեծ իմաստութիւն ուսումնասիրաց.— *Ա.— Դուռն առաջին վասն ցուցանելոյ զլոծքսրանան, որք կան ի վերայ նորա, արտաքոյ կամ ի ներքոյ, եւ վասն խաղիցն եւ բոլորակացն, եւ դասերուն, որ է կէս բոլորակքն . . . :— Համմտ. Քր.* 457, *Բ. Հատոր, Էջ* 434:

Էջ 9.— *Բ.— Դուռն երկրորդ, վասն պիտութեան զարեգական երքիքային յորում ժամու եւ իցես ի տուրնիքեանն . . . :*

Էջ 89.— *Ճ.— Դուռն Ճ, վասն գիտութեանն աստեղացն որք չկան ի ստուղապն . . . .*

Էջ 136.— *ՃՀ.— Դուռն ՃՀ, վասն գիտելոյ զանուանկ աստեղն որք ձեւացեալ կան ի ստուղապսերն հիւսիսային եւ հարաւային . . . :*

Էջ 169.— . . . եւ Ջրհատոսի ամենից պիտութեանցն տուողին փառք յաւիտեանս ամէն: Վերջ:

Գանձն (*Քաջուցեալ*) *Ծածկեալ է երկիր Հայոց, ակն Քաջուցեալ է ի տուն Թորգոմայ:*

Էջ 170.— *Նշանակութիւնք նշանագրացն որք պտանին ի Ստուղապի գրքիս . . . :*

Էջ 171.— *Վասն Հարցման Հնդկաց Քապատորին առ Ուղրուչ իմաստասէրն. ասէ Ուղրուչն . . . :— Համմտ. նոյն, անդ:*

Էջ 175.— *Վասն դիտելոյ զաւհմերն և պիւրնանց արուեստն . . . :*

Էջ 180.— *Վասն դիտելոյ չարժումն Քաղաւորաց այապէս արա . . . :*

Էջ 184.— *Վասն դիտելոյ Քէ որն է ուժով ի հարցանելոյ ժամն . . . :*

Էջ 185, *կարմրագիծ բոլորակ:*

Էջ 186.— *Թվ. ՌՄԺԲ* [1763]*ին տառնուտէր կչխո . . . :*

1193

ՏԱՂԱՐԱՆ (ՕԿՏԱՎՈՑԱԿԱՆ).— 3

Տեղի Ջիւս=1476

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 18·5×11·5×8: *Էջք* 928: *Հանդամանք անթաւարաթ. Նորոպատած և զարժանալ հինցած: Թուղթ կոկաւոր: Գրիչ եւ ըմտացող՝ Գաղչիչ: Գրութիւն՝ խոշորագիրներով եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միաբուն, 17 տող: Բոլորգիր կանոնաւոր: Խաւաւորուած ըստ պատշաճի: Կաշեկազմ տախտակեայ հնամաշ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ։—

էջ 1–8. Ցանկ· սկիզբը կը պակսի· ԼԲ–ՃԺԹ գլուխներ։

Ա.— էջ 9· — (Մեղեդի անյայշ)։ Տաղ Սրբոց Հրեշտակապետացն։— Գովեստ բերկրանաց, քաղցրաձայնեալ երգեմք··· ։ Գլուխ գոր։

Ցորդորակ·— Զաւրք երկնային զբաւրթնոց··· ։— Զաւրավար։

. . . Հրեշտակապետացն տագն·— Ասոյինքն լոյս երբեակ եւ մի Աստուածութիւն··· ։— Ա – Ղ։

Փոխէ գմայլն·— Ձառագայթ փառաց կերպասեալ եւ ցանկալիք··· ։— Ճ – Ռ։

Այլ տագ·— Զնդ ձայնակից զբաւրթուն··· ։

Բ.— էջ 18·— Տաղ, Ցարութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ։— Նոր իմն աւետեաց բարբառ··· ։— Ներսէսի է։

Փոխէ·— Հաւր համաբ իջեալ Որդին մարմին զգեցաւ··· ։— Հայոց կաթողիկոսին։

Տաղ Ցարութեան·— Ով քաղցրաձայնիկ քաղցրախաւսիկ երգով, ով կիշերապահ քաղաքապետ զուարճուն··· ։

Ի Ներսէսէ·— Նոր Ադամ հընդն Ադամայ արդիացաւ··· ։— Ներսէսէ գայս գրեաց։

էջ 23, առորին լուսանցքին, բոլորգիր մանր·— Ցիմ Եղակաղի գոյն ասայ գոտաց, ցանում ակբուէր։

Գ.— էջ 26·— Տաղ Մարտիրոսաց, ի Տէր Ներսիսէ·— Արեգակն արդար, բղխուր սիրոյ ծագեալ··· ։— Ա – Բ։

Փոխէ·— Թագաւորն անմահ ի յաւիտեան մահաւ··· ։— Թ – Ղ։

Դ.— էջ 29·— Տաղ, Ցռհաննու ոսկիբերանին, ազնիւ·— Ի յորովայնէ բնորեալ ···։

Ցորդորակ·— Ծորհրդոցն աստուածային, խորհրդապահ անճառ խորին··· ։

Փոխէ գմայլն·— Երեւեցաւ սուրբ հրեշտակացն, ի Քրիստոսէ ձեռնադրեցաբ, ըսպատմութեանն փորանիկալ, առ ի վերուստ հոգւոյ զգեցաբ··· ։

Տաղ ի յՈստանցի Ատամ Երիցուէ·— Ի հանդէս քո մեծ տաւնի, զրնծամբ եւ մեղ հրճուալի··· ։— Ի Ատամ երիցուն է։

Ե.— էջ 36·— Տաղ Սրբոց Առաքելոցն, ի Տէր Ներսիսէ·— Առաքելք Աստուածորդւոյն ի ծոցոյ Հաւր առաքելոյն··· ։— Ա – Ժ։

Փոխէ·— Ի Սաղիմ քաղաք վեհին ձիւնահրալլեալ սպիտակացայք··· ։— Ի – Ռ։

Զ.—էջ 40·— Տաղ Նիկողայոսի Հայրապետին·— Աստուած անճառ սուրբ Թագաւոր, ամենազաւր եւ երկնաւոր··· ։

Փոխէ·— Երեւեցաւ սուրբ հրեշտակին ի Քրիստոսէ ձեռնադրեցաբ· գաւետաբանն ի Ցոհաննու Առաքելոյն առընկալաբ··· ։

Է.— էջ 43·— Տաղ Ցննդեան Սբ· Աստուածածնին·— Այսաւր լըրեւ երկիր հընչէ, եւ ծաւիլոյ աչխարհս ուոնչէ··· ։

Փոխէ գմայլն·— Կանանց անչնդրն լուծանի··· ։

Այլ տագ·— Ի նըւիրելըն Տէրմուէին, պատարագօք պոհանային··· ։

Ը.— էջ 47·— Սբ· Կուսանաց, Մեղեդի Անյայշ·— Կենդանի վերկայք, կոյսք ի մատուռնէ եւ սուրբք, մարք մեր հոգեւորք, ծընեալք յորդիս լուսոյ··· ։— Կ Կ–Ղ։

Փոխէ զորդորակն·— Ի կենարար փայտն ծագիկեալ Քաչին պատուղ բարեմատնեալ··· ։

Թ.— էջ 50·— Տաղ Սրբոց Հայրապետացն գլխաւորաց, անյայշ եւ լաւ·— Նոր պրսիսոի քո Տէր, զոր տրնկեցեր յերկրի ··· ։— Նվագ բանիս Ներսեսի է։

Փոխէ եւ ասա·— Այսաւր մայր Սիոն ցրնծալ տաւնեալ··· ։— Ա – Ղ։

Ցորդորակ·— Ձառագայթ լուսոյ յերկիր ծագեցան··· ։— Ճ – Ռ։

Ցորդորակ·— Այսաւր զրչխոյ պանծալի, երկնահրաչէր բարձրացեր··· ։

Ժ.— էջ 56·— Տաղ Սրբոց ցգնաւորաց ասա, եւ զատացող Տաղարանիս յիշեա։ Տաղ անյայշ ցգնաւորացն ասա·— Աստուած բարձրեալ, Տէրդ երկնային··· ։

Ցորդորակ·— Որք զգաւթիկ բղչնորհ առին··· ։

ԺԱ.— էջ 60·— Տաղ Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի, անյայշ·— Բանն որ ի Հաւրէ ծագեալ, ծագմամբ առաքեաց յաչխարհս ··· ։— Բարդող։

Փոխէ գմայլն·— Ի լրծակցութիւն դործոյ Թումայի··· ։— իմէոս։

Ցորդորակ·— Արեգակն արդար որ ի

Հաւրէ ծադեալ...:— Առաքելոյն երգս:

ԺԲ.— *Էջ* 65.— Տաղ Ցարութեանն Քրիստոսի:— *Նոր ծաղիկ պայծառ ցուցաւ*...:— Ներսեսի:

Փոխ.— *Եկայք տեսէք ըզգերեզմանն*...:— Բաձն:

ԺԳ.— *Էջ* 67.— Տաղ Սրբոյն Մինասայ, երմոգինի եւ Գրաբոսի.— *Այսաւր նոր բահրաշ տաւնիւս ցնծամք*...:

Այլ տաղ.— *Տէր բարերար Հաւր Միածնին*...:

Փոխ.— *Երմոգինեայ եւ Գրաբոսին, հայր ընկերաց Սուրբ Մինասին*...:

ԺԴ.— *Էջ* 72.— Տաղ Թէոդոմպոսի Եպիսկոպոսին, եւ Թէովմա կախարդին. ազնիւ.— *Փառք Հաւր անեղին, Որդոյ Միածնին*...:

ԺԵ.— *Էջ* 76.— Տաղ Սրբոց Եւստրատիոսեան.— *Աւր քեզ պաղատիմք մաղթողիսկան ձայնիւ*...:

Տաղ ասոյշ.— *Սուրբ Եւստրատիոս, Աւքսենտիոս եւ Ովրէստէս*...:

Ցորդորակ.— *Սուրբ եւ սրբբարբար, մաքրող մեղաց մերոց*...:— Սուրբք գիս:

ԺԶ.— *Էջ* 80.— Տաղ Սրբոյն Ցակոբայ Մրծքնայ եւ Մարուգէի. ի Մաքէոսէ.— *Մեծի հանդիսի աւուրս աս քեզ պաղատիմք Քիսուս*...:— Մաքենոս:

Ցորդորակ ասոյ.— *Վաբժիչ հանուրց հիւղեցեաց*...: Վարդապետ:

Այլ տաղ.— *Ձնճաս Միածին, Հաւրն երկնաւորին*...:— Առաքել Վարդապետի:

ԺԷ.— *Էջ* 87.— Մեղեդի Ցարութեան: Կակուղ ակսիր.— *Աւետիս մեչտ աւետեաց հրնչումն Տէրըն մեր յարեաւ*...:

Տաղ.— *Նոր ծաղիկ պայծառ ցուցաւ այսաւր ի նոր գերեզմանէն*...:— Ներսեսի եպիսկոպոսի Բաղաց:

Տաղ Ցարութեան.— *Գոչէր հրեշտակն ցրն ի վիմին*...:— Գրիգոր:

ԺԸ.— *Էջ* 9.— Տաղ Իգնատիոսի Հայրապետի, ի Գրիգոր կաթուղիկոսէ.— *Ի սուրբ սեբաստից առաքելոց*...:

Ցորդորակ.— *Իգնատիոս մանուկ բարի*...:

ԺԹ.— *Էջ* 93.— Պաւլի աստուածահաւրն եւ Ցակոբայ Տետունեզրաւրն, Տաղ գեղեցիկ.— *Ցիսուս լոյս ծագեալ յաշխարհս*...:— Ցոհաննէս:

Ցորդորակ.— *Ցակոբոս ընտրեալ վըկայ*...:— Ցոհաննէսի:

Տաղ ի Գրիգոր Վարդապետէ Ծերենց.— *Ցիսուս Քրիստոս Հաւր Միածին, ոտւր ինձ դիմաստ քո զերկնային*...:

Ի.— *Էջ* 102.— Տաղ Սրբոյն Ստեփանոսի ի Տէր Ներսէսէ Կլայեցւոյ.— *Ի Քաչին տրնկեալ որքոյն*...:— Ի Ստեփ:

Փոխէ զգայնն եւ ասա.— *Ընտեսեալն յառնէր ցուցանել վերին հրեղինաց զասուցըն*...:— Ցնոս:

Ցորդորակ ասա.— *Ի զաւազանէն Քեսանայ առնդնեալ Ստեփաննոս*...:— Ի Ներսիսէ:

Փոխ.— *Կենդանի վրկայ մահուամբ, կենդանւոյն յաւէտ*...:— Կաթողիկոսէ:

ԻԱ.— *Էջ* 108.— Սրբոց գլխաւոր առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի: Մեղեդի առ Ցոյշ.— *Գլուխ հնկեցեալ եւ վէմ*...:

Տաղ գեղեցիկ.— *Այսաւր ցընծացէք հղտարք*...:— Առաքելոյն:

Փոխէ զգայնն.— *Պաղատիմք առ ձեզ բնտրեալք*...:— Պետրոսի:

Տաղ Պետրոսի եւ Պօղոսի, Ցս. Որդոյ գոյն.— *Պետրոս վառեալ ի սէր Փըրկչին*...:

ԻԲ.— *Էջ* 17.— Տաղ Որդւոցն Որոտմանն, Ցակոբայ եւ Ցովհաննու, ի Տէր Ներսէսէ Հայոց կաթուղիկոսէ.— *Որդիքն Որոտման որք ի վերուստ որոտացին*...:

Փոխէ զգայնն.— *Բանն որ էր Աստուած*...:

Ցորդորակ է.— *Նոր լոյս յարփենէսն վառեալ*...:— Ներսէսի երգ:

Այլ տաղ Որդւոցն Որոտման.— *Այն օր նկեալ տենչմամբ արդարն*...:

Փոխէ զգայնի եւ ասա.— *Մինչդեռ նրատէր առ իւր քեռին*...:

ԻԳ.— *Էջ* 30.— Կիրակէի, Մեղեդի ի տէր Կաստանդնէ.— *Կանացարն կանխեալ հիւն ի գերեզմանն*...:— Կոստանդինի:

Տաղ Ցարութեան ասա.— *Այսաւր լոյս ծագեաց, յաւուր կիրակէ*...:

Ցորդորակ.— *Զի վինւոր վիժին պահոյց պրատորինս*...:

ԻԴ·— *էջ* 134·— Տաղ Արգարու քա-զաւորին, ի Գրիգոր Վարդապետէ·— *Տէր Բարեբար Հաւր մխածին*···։

Ցորդորակ ասա, ով եղբայր·— *Աբ-հայդ Արգար Ուռհայեցի*···։

ԻԶ·— *էջ* 139·— Տաղ Բարսեղի Հայ-րապետին, ի տէր Խաչատուր Վարդապետէ Կեչառնցւոյ·— *Յոհարհմբք հոգով ժաղՔողա-կան ձայնիւ*···։— Խաչատուր։

Ցորդորակ է·— *Վանիչ ներհակին, Ցուլհանեայ չարին*···։— Վարդապե-տի։

Այլ տաղ· լաւ ասա որ շատ ապրիս·— *Անդ անմահ լոյսն էական*···։

ԻԶ·— *էջ* 148·— Կիրակէի· Մեղեդի ասոյշ·— *Նոր ձայն աւետեաց հրեշտակա-պետն այսաւր փողէր*···։— Ներսես։

Տաղս եւ Մեղեդիս ի Տէր Ներսիսէ·— *կանայքն արտասւօք լային զբարձողն ար-տասուց*···։— Կաթողիկոսի Հա-յոց։

Իէ·— *էջ* 152·— Ձրագալուցին, Տաղ Աստուածայայտնութեան·— *Նոր ծագիկ բղխէ այսաւր յարմատոյն Ցեսսեա*···։— Ներսէսի է այս երգս։

Տաղ գեղեցիկ ասա·— *Անմահից արքայն, եւ արարչէից անտեսն*···։— Ա-ծ։

Ցորդորակ է·— *Ի դիրկըս կուսին Աստուած տրտայ բաղմէ*···։— Ի-ն։

ԻՀ·— *էջ* 159·— Առաջին աւուր ծը-նընդեան· Մեղեդի մաւսագալի, ի Սրիկ Կոստանդնէ·— *Կոյս անապական եւ ան-խախտ ծնաւդութիւն*···։

Տաղ ազնիւ, ի նոյն Կոստանդնէ·— *Հրճնխմբ այսաւր մեք հոգևէս*···։

Տաղ պիտանի ի Սադաղայ Երիցու յոս-տանայ·— *Սիրով սիրելի Որդին, իջեալ յերկիր ի ստորին*···։— Սադաղին է այս քանն։

ԻԹ·— *էջ* 167·— Քարոզ Ջաւր աւրհ-նէին·— *Ցամենայն ժամ աւրհնեմք զաւրհ-նեալ Փրկիչդ Եմանուէլ ծընեալ ի Կուսէն*···։—Ցոհաննիսի երգ։

Ի տէր Կոստանդէնէ Սրիկ·— *Քրիստոս բանդր Հաւր ծընունդ անժամանակ*···։

Ցորդորակ·— *Ով զարմանալի խոր-հուրդ այս մեծ յայտնեալ*···։

Այլ տաղ ջաւր աւրհնելոյ·— *Այսաւր ձայնէն հայրական*···։

Լ·— *էջ* 177·— Երկրորդ Աւուրն, Մե-ղեդի ասոյշ ըէ գիտես·— *Ցանձեզական բ լուսոյն անժամանակեայ լոյսն անվայրա-փակ*···։

Տաղ ասոյշ ասա·— *Գովեստ բերկրա-նաց հրեշտեղական հրնչմամբ*···։— Գո-վեստ ի սուրբ։

Ցորդորակ·— *կենաց տապանակ, աստ-ուածպիծ տաճառակ, լեառն արձանունեակ*···։— Կոյսն Մարիամ է։

Այլ տաղ ասոյշ·— *Աստուածածնին յարեալ պատճառ*···։

ԼԱ·— *էջ* 185·— Տաղ Երրորդ աւու-րըն, ի Տէր Ներսէսէ Կլայեցւոյ·— *Տէր փա-ռաց անճառ ծնեալ յառաջ քան զյաիտեան-նըս*···։— Տէր Ներսէսի է սա։

Այլ տաղ ասա·— *Ընկնի ծառի նըմանե-ա*···։— *Տառնեղու տուն է*։

ԼԲ·— *էջ* 190·— Զորրորդ Աւուրն։

Այս մեղեդոյս կասեն յօրդոյ,
սա ելեալ է յՈստանայ,
երգօղ սորայ տէր Սադաղայ,
շնորհաց երէց եւ բահանայ։

Ի տէր Սադաղայ երիցուէ մեղեդիս այս·— *Հրաշալի խորհուրդն այսաւր մեզ եհեւթ*···։— Համ։

Քրիստոսի Աստուծոյ աւուրբք·—

Երկինք երկնից իմաց արարեալ,
եւ երկնայինք ըն դուէ խոնարհեալ,
ի Բեդղահէմ ի յայրին եդեալ,
գերկնից արբայն ի յերկրի տեսեալ·
այսաւր եկեալ ի կուսէն ծընեալ,
յայն անարատ մաւրէն մարմնացեալ·
այ, օր, այ օր, այ օր օր օր օր,
զայն հին եւ զնոր զԱստուածն այ օր օր։

Զայս մաճուկըս Գաբրիէլ յառաջ գուշակեաց,
յակաղջ կուսիկ աւետիս ձայնեաց.
ի էն մարմնացաւ որ ըզէիզ ստեղծեաց,
այն որ յառաջ զԱդամ ճորոգեաց.
այսաւր եկեալ ի կուսէն ծընեալ,
յայն անարատ մաւրէն մարմնացեալ,
այ, օր, այ օր, այ օր օր օր օր,
զայն հին եւ զնոր Աստուածն այ օր օր:

Այս մաճուկս ըզՆոյի գտապանըն շինեաց,
զԱբրահամու զծընունդ աւետեաց.
կայր խոյն կախեալ զծառոյն զեղջերաց,
այն փախանակ Սահակայ զոր յառաջն ազգեաց.
այսաւր եկեալ ի կուսէն ծընեալ,
յայն անարատ մաւրէն մարմնացեալ.
այ օր, այ օր, այ օր օր օր օր,
զԱբրահամու զԱստուածն այ օր օր:

Այս մաճուկս ի Սինեա լերինն երեւեցաւ,
ընդ Մովսիսի ինքըն խօսեցաւ.
հրաման ետ ծովու որ պատառեցաւ,
երկոտասան փազոց կապեցաւ.
Իսրայէլեան զօրքն ընդ այն անցան,
մաճաճայիւրն կերակրեցան.
այսաւր եկեալ ի կուսէն ծընեալ,
յայն անարատ մաւրէն մարմնացեալ.
այ օր, այ օր, այ օր օր օր օր,
ըզՄովսիսի զԱստուածն այ օր օր:

Այս մաճուկըս կամար կապեաց ամպերէն,
եւ ի վերայ կամար լուսերէն,
անթիւ զաստեղսն ի ներս հաւաքեաց,
եւ զարեգակսն որ լուսաւորեաց.
այսաւր եկեալ ի կուսէն ծընեալ,
յայն անարատ մաւրէն մարմնացեալ.
այ օր, այ օր, այ օր օր օր օր,
ըզերկնայինն զԱստուածն այ օր օր:

Տաղ անոյշ քէ գիտես ասել.— *Գոհար վարդն ինքնագոյն...:*

Տաղ Աստուածածնի.— *Աւետիս քեզ Մարիամ դուր Գաբրիէլ սկըզբնաւորեաց...:* — Ա — Ծ:

ԼԳ.— էջ 201.— Հինգերորդ Աւուր Ուրբնդեան, Մեղեդի անոյշ ի Նարեկացւոյն.— *Էին աջոյ, աջոյ ձեռին...:*

Տաղ Բազմակեն ասա.— *կայր կոյսն ի յայրին, կայր եւ գուարճանայր...:* — Համմտ. քխ. 135, Ա. Հատոր, էջ 378. *ունի վերջը տարբերութիւններ:*

ԼԴ.— էջ 206.— Տաղ վեցերորդ Աւուրն. Մեղեդի ի Սահակ Գաբէեան.— *Գաբրիէլ անպարագրելի բանն ի մարմնի...:*

Տաղ զարմանալի ի Նարեկացւոյ.— *Աւետիս մեծ խորհրդոյ, խորհուրդ ծածկեալ մեզ յայտնեցաւ...:*

Տաղ անոյշ եւ պիտանի լաւ ասա· — *Աբեւ լուպտու տամար Ամուծոյ* ... — *Ա — Ռ*։

Լե — *էջ* 215· — Ութերորդ Աւուր ւմնրնդեան. Մեղեդի անոյշ ի Նարեկացւոյ — *Երգ դարմանալի, երգ չարժվարժենի* ...։

Տաղ Նորին· — *Աչքերն ծով ի ծով ծիծաղախտ ծաւալանայր* ...։

Ցորդորակ Նորին· — *Սեաւ եմ դեղեցկիկ, դուստրը եւայի երուսաղէմ* ...։

Առաջնաճաշակի գոյն է· Առաքել Վարդապետ· — *Անճառ ճառագայթ լուսոյն* ... — *Ա — Ռ*։

Լզ — *էջ* 227· — Ութերորդ Աւուր, Թլփատութեան տաղ· — *Անբակիցքըն Հաւր, ծրնեալ յառաջ ժամանակաց* ...։

Ցորդորակ է· — *Առեղծոյ մանկանց մանուկ ցուցաւ* ...։

Տաղ անոյշ եւ պիտանի· — *Մաղիկ պայծառ ծովային, եւ մարգարէտ մեծաղին* ...։

Լէ — *էջ* 234 — Ցովհաննու Մնընդեան· Մեղեդի անոյշ ի Սրիկ Կոստանդէ· — *Ի դասս հրեղինաց, յաղնել միանամբ* ...։

Տաղ ի Ներսէսէ· — *Անմարմնոցդն հրեղինաց, մարմնով հագորդ Սր· Ցովաննէս* ...։ — *Ա — Ռ*։

Այլ տաղ Ցովհաննու· — *Ցովհաննէս մեծ մարգարէ, երկրըպագաւղ յարդանդէ* ...։ — *էջ* 241–2, *Նուագարիք, տաքրեր թուղթի վրայ*։

Լը — *էջ* 243· — Պետրոսի Հայրապետին եւ Աթիսոդոմայ, Տաղ գեղեցիկ ի Գրիգոր վարդապետէ· — *Ի հանդէս տաւնի քո բախացնալ ցընծամբ* ...։

Ցորդորակ· — *Ոյ սուրբ հայրապետ և նահատակ բարի* ...։

Լթ — *էջ* 246· — Մեղեդի Հգնաւորին· — *Անտոն, Անտոն, ասա անապատ* ...։

Տաղ անոյշ Անտոն Հգնաւորին· — *Անձամբ խոնարհիմք ի ճրդնուքիւնըդ քո* ...։

Խ — *էջ* 249· — Տաղ Թէոդոսի եւ այլ բազաւորաց· — *Թագաւորին երկնաւորի պատկերակից կարգնալ յերկրի* ...։

Փոխէ· — *Այսաւր տաւնէ եկեղեցի ըզյիշատակ ձեր պանծալի* ...։

Խա — *էջ* 252· — Կիրակոսի եւ Ցուդիտայի, Տաղ գեղեցիկ· — *Սուրբ Ցուդիտա դուստրը մեծաց* ...։

Ցորդորակ է· — *Տեսեալ ծնաւղին զաղէտ իրացն* ...։

Խբ — *էջ* 257· — Տաղ Վահանայ Գողրնացւոյն գեղեցիկ· — *Ցաղթող զաւրութեամբ վերնականաւ լըցեալ* ...։ — Ցավհաննէսի։

Ցորդորակ է Սրբոյն Վահանայ· — *Շընորհաց Հոգւոյն ընդունարան* ...։

Խգ — *էջ* 260 — Տաղ Գրիգորի Աստուածաբանին· — *Ի յորովայնէ ընտրեալ* ...։

Ցորդորակ է· — *Գնաք հոտնալ աստուածային* ...։ — Գրիգոր։

Այլ տաղ անոյշ· — *Բարբառող բանին լեզու* ...։

Խդ — *էջ* 265· — Տաղ Տեառնընդառաջի երեկոյին ասա· անոյշ· — *Այսաւր նոր բահրաչ լոյսն ի յերկինէ ծագեալ* ...։

Տաղ գեղեցիկն· — *Մըտեալ ի տաճարն այսաւր ւսծեալն Աստուած* ...։

Ցորդորակ է· — *Այսաւր երուսաղէմ ցրնծայ եւ զրաւարճացեալ պայծառանայ* ...։

Խե — *էջ* 270· — Տեառնընդառաջի առաւտուն, Մեղեդի գեղեցիկ· — *Սուրբ դասրուտեամբ քո Տէր, նոր ծաղկեցաւ երկիր* ...։

Տաղ Գալըստեանն Քրիստոսի· — *Քրիստոս փառաց Թագաւորն այսաւր եկեալ լրնծայսմն* ...։

Ցորդորակ է· — *Ամէնաւրհնեալ Քաղաւոր, աւրհնեալ գալուստ քո այսաւր* ...։

Խզ — *էջ* 275· — Առաջաւորաց Ութբաթին, Ցունուար Մարգարէին տաղ· — *Պատմեսո պարծանաց մարգարէից պրենին* ...։

Տաղ յԱռաքել Բաղիշեցւոյ է· — *Ցուսնան քարոզն Նինէէին* ...։

Փոխէ գմայնդ· — *Դարձեալ ասաց մարգարէն* ...։

Փոխէ գմայնդ· — *Ցայնժամ գրքած Տէրն երկնային* ...։

Խէ — *էջ* 282· — Տաղ Սրբոյն Սարգսի Զօրավարին եւ ար·։ Ցակոբ վարդապետէ Ղրրիմեցւոյ· — *Ցառաջ անեղ տեսողէն* ...։ — Ցակոբայ է երգս եւ գովեստ բանիցս այս մեծի վկայիս։

Նա եւ Երգոյս երկեցողի,
Ինձ Ցակոբայ անարժանի,

վարձըս բաբեաց ի քէն տացի,
այլ եւ տանէիս քո տաւնողի:

Այլ տող գեղեցիկ·— *Վրկայից հան-դիսից հրաշալի···:*

Այլ տող գեղեցիկ եւ ամուշ·— *Ի քէն աղերսիւ հայցեմք···:*— Ի ցակոբա զայս երգ:

ՅՀ.— էջ 294·— Կիրակի ցարութեան· Մեղեդի·— *Առ պարտիզպանն ձայնէը Մարթիամ···:*

Տաղ ի Տէր Ներսէսէ·— *Նըստեալ կանանցն ողբային···:*— Ներսէսի երգ:

Ցորդորակ է·— *Ոչ արգիլեաց վէմն երկրաւոր···:*

Փոխէ·— *Մարթիամու Մադդաղենի, յուշաւ Նրման պարտիզպանի···:*

Փոխէ քէ կամիս·— *Ընդ հակառակն ընթանալով···:*

ՅԹ.— էջ 300·— Տաղ Սրբոց Ատամեանց ասա ով եղբայր·— *Սուրբ նահատակ Ատամ դուխալ···:*

Ցորդորակ է·— *Ապա եւ զաւրք բոլոր պղտին···:*

Ծ.— էջ 303·— Տաղ Սրբոց Սուիթասեանց Քաշիցն·— *Երջանիկ հոգեհարաչ ե-բանէլին Սբ. Սուքիաս···:*

Փոխէ զձայնըն·— *Ահտի փոխեալ ի Սուկաւէտ···:*

Ցորմէ լինիմ եւ ես աւետեալ,
անմիտ Գրիգորս որ զատաղ երգեալ,
աղջացելոցըն մասնակցեալ,
եւ վէրք անձին իմ բըժըշկեալ:

ՅԱ.— էջ 308·— Տաղ ազնիւ Սրբոց Ոսկեհանցն·— *Սուրբ Ոսկի քահանայդ Նահելի···:*

ՅԲ.— էջ 312·— Տաղ Սրբոց Թարգմանչացն Սահակայ եւ Մեսրոպայ, ի Տէր Ներսեսէ·— *Եկայք ցընծացուք պայծառացեալ տաւնիս···:*— Երգս այս էր:

Ցորդորակ է·— *Սուրբ Վարդապետըն մեր բնորեալ···:*

ՅԳ.— էջ 316·— Տաղ Սրբոց Ղեւոնդեանցն·— *Ի հանդէս տաւնի մեր բախացեալ ցընծամք···:*

ՅԴ.— էջ 319·— Սրբոց Վարդանանց Մեղեդի, ի Մաթէոսէ·— *Մաքուրք հոգւով, արիք մարմնով···:*— Մաթէոս:

Տաղ գեղեցիկ ոճով·— *Սուրբ Վարդան Զաւրավարըն բարի···:*

Ցորդորակ·— *Վարդան Քաջ վանող չարին···:*— Վարդանայ է:

Տաղ Իշխանացն Հայոց·— *Ի հանդիսաւոր տաւնի վրկայիցս···:*— Ի ցակոբ:

ՅԵ.— էջ 329·— Երեք Սբ. Ծոդովոցն Հայրապետացն· Մեղեդի ամուշ·— *Մխայն Բանէն Հաւր իմաստնոյ···:*— Մաթէոս:

Տաղ ի տէր Յովաննէսէ·— *Խոստովանիմ Աստուած ըղձայր···:*

Տաղ ի Տէր Ներսիսէ·— *Ըստ պատճառին մեծ ասի Հայր···:*

Տաղ Դաւանութեան ամենա·— *Խոստովանիմք եւ դաւանիմք, ըղգեզ Աստուած անժամանակ···:*— Համտ. Ց. Թլկուրանցի, Տաղապիրք, Երուսաղէմ, էջ 54:

ՅԶ.— էջ 337·— Բուն Բարեկենդանի կիրակէին ասա գտաղս·— *Ձրագ ճշմարիտ Հաւր Մխածին···:*

Փոխէ զձայնն· — *Զհաւատացի խոստման բանին···:*

Գոթաձայ Խըլաթեցոյ·— *Ձըրագ մարմնոյս է իմ խաւար···:*— Տես, Էջմիածին, 1947, *Մայիս–Յունիս*, էջ 57:

Այս տաղը առանց հիմ մը ունենալու Ֆրկէի վերագրած է Տիրայր Ակբ. եւ հրատարակած «Ֆրկէ Դիւանի» մէջ, էջ 486, *Նիւ Եորք*, 1952: Համտ. *Նաեւ Արմէնուհի Սրապեան, Յոհ. Երզնկացի, Երեւան*, 1958, էջ 174 181, *տարբեր խմբագրութեամբ*:

ՅԷ.— էջ 342·— Սրբոյն Թէոդորոսի Զինաւորին· Մեղեդի ի Սիկ Կոստանդէ·— *Քաջամարտիկ մեծ զինուորին, Թէոդորոսի յաղթող վրկային···:*

Տաղ ի Գրիգոր Կաթուղիկոսէ·— *Ամաղաղարար նոր Քաղաւոր···:*

Տաղ Թէոդոսի Զինաւորին·— *Այս հանդիսաւոր քաւասնորդաց պահոցս···:*

Ցորդորակ է·— *Ի զինուորական դաշէն քաջ սպառազէն···:*

ՅԸ.— էջ 348·— Տաղ երկրորդ Կիրակէին·— *Գոյիզ անեղ անըսկըզբան···:*— Գրիգորի է:

Ցորդորակ է·— *Բանիւ ասաց Տէր Պետրոսին, առնուլ ի նաւըն զրաբունին···:*— Բացս այս սիտ ՈՒՔ-ք զգ:

ՅԹ.— էջ 354·— Կիւրղի եւ մօր Ուո-

բա·— *Աստուա՛ծ փառաց լոյդ անթքննին* ···:

Փոխէ զձայնդ·— *Այսաւր եւ մեք ցընծամք ասելու* ···:

կ·— էջ 359·— Տաղ Սրբոյն Կիրակէին, յաճառակ որդւոյն, ի Տերենց Գրիգորէ ·— *Առ հայրդ ազազակեմ* ···— Այս բացս:

Ի Տէր Ներսեսէ·— *Հեւուեցայ անառակին, ի հեռաբնակ տաք աչխարհէն* ···:

կԱ·— էջ 363·— Տաղ Յովհաննու եւ նպիփանու, ի Տերենց Գրիգորէ·— *Գերապոյն հոգւոյն չնորհաց* ···— Գրիգորի է:

Փոխէ·— *Մեծ նպիփանէն կիպրացին* ···:

Փոխէ·— *Նբատաւ յաթոռն կիպրոսի* ···:

կԲ·— էջ 367· — Ջորրորդ Կիրակէին, ի մեծատունն եւ ի Ղազարոս: Ջանցեալ զանձի տաղն···— *Ըստ մեծատան փափկասիրին* ···:

Տաղ մեծատան եւ Ղազարու·— *Լրաւ գմեծատան գտակէն, որ հագնէր բեհեզ ծիրանի, կայր ուրախալի* ···: *Ոգորմ արտատաւաք ձայնէր, զինեհար հասիր դերեւոյս մատամբ Ղազարու* ···:

Ցորդորակ է·— *Տրնտես չէի հատատարմի* ···:

կԳ·— էջ 374·— Սրբոց Վառասմից Մեղեդի ի յԱտամ երիցէ·— *Մանկունք վերինքն Սիոնի, ով աւրը քառասունք* ···:

Տաղ գեղեցիկ ասա·— *Ի Սեբաստիայ ի ծովակին մրտեալ* ···:

Այլ տաղ լաւ·— *Քրիստոս փառաց Քառատունն, փառատուրեայդ ի դուարթնոց* ···— Քառասունսն···:

Ցորդորակ է·— *Ի դիչերին երեւեալ, արդարութեան արեգակն* ···:

կԴ·— էջ 380·— Հինգերորդ Կիրակէին, Տաղ Դատաւորին·— *Ի յիմ քաղաք մարմնոյ դընեն* ···:

Փոխէ զձայն·— *Այլ դատաւորդ իմ երկնային* ···:

Տաղ ի Գրիգորէ ասացեալ·— *Գանդատս ունիմ ասել քեզ, Քաղաւոր իմ Քիստոս Քրիստոս* ···— Գրիգորի է այս:

Ցորդորակ·— *Տէր իմ գքաժ եւ բարեբար* ···:

Ապաշխարութեան է, երեկոյին ասա, ի Պըլուզ Ցռհաննէ ասացեալ·— *Ցամենայն մեղաց ի զատ ասէ դու կացիր* ···— Ցռհաննէ վանիսէ վարդ:

Ինչ ձայն որ կ·ամիս ասա·— *Ես եմ կորուսեալ ոչխար* ···:

կԵ·— էջ 393·— Գրիգորի Լուսաւոր. չին, Մեղեդի ամոյշ·— *Գրիգորիոս առաքինի հրսկաւղ* ···:

Տաղ Սրբոյն Գրիգորի·— *Ի յեր աբեւու արեւ* ···:

Ցորդորակ է·— *Բարձրացիր դրչխոյ փառօք* ···:

Փոխէ զձայն·— *Ակղ ի հանդիսէն ձայնէր* ···:

Աւ Գրիգորն առէ եկեղեցիս մեր·— *Եկեղեցի կաթուղիկէ ի Հայաստան* ···:

կԶ·— էջ 400·— Տաղ վեց կիրակէի Ցարութեան, ի Գրիգորէ Տերենց·— *Վերջի յանէրկ աւուրն եւ հարմատաւսի* ···— Վարդապետին է:

Փոխէ զձայնդ ով եղբայր·— *Ցորժամ ծագիս Տէր ի յերկինդ* ···:

Այլ տաղ ի Տեառն Ներսէսէ·— *Ցորժամ պրեալքն կատարին* ···:

Ցամօթ·— *Ստորին լուսանցքին, չեդադիր· էի Ցս· Որդի Դաւիթ*:

Տաղ Աւետարանի·— *Ցաւուր յարութեանն, յորժամ որոտան* ···— Ցակոբ մեղաւորն ացեր է:

կէ·— էջ 410·— Ղազարու Ցարութեան, Տաղ ամոյշ·— *Սբբոյդ հրեշտակաց, պարծանս հրաչից տեսեալ* ···— Ստեփա:

Ցամօթ·— *Այս տաղը կը մնայ Քերի, վասնզի յայնըմ ժ֊ր պրակին առաջին 10 Քերթերը կորած են եւ կը մնան վերջին երկուքը միայն: Գտակով այդ տասնեակ մը Քերթերը կը պարունակէին բան նախապէս յանկին հետեւեալ երկու բաժինները· կը Ցաղկապարդին, եւ կը Մեծի Բշարաքին:*

էջ 411·— ··· *Ոմ հաւատոյ բրծիչ եւ համառօտագիր, ողջացո եւ պիս պայս բարմաւիէր հոգիս* ···:

էջ 411·— Այլ տաղ ամոյշ·— *Ագամայ ստեղծուդն եկեայ* ···:

էջ 414·— Այլ տաղ Ցարութեան·—

Մխաքանին աւձն եւ եւայ, չարխ խորհին վասն Ադամայ...:

Լէ 417.— Տաղ Վասն Ադամայ.— *Ճետ ողբայոյն Տէրն Ադամայ, հարցաքննել զայ բրնոսա...:*

Հ.— Լէ 422.— Տաղ Երեքշաբաթին ա սա. ազնիւ.— *Գնդ ոմ Տէր Ծիսուս ձայնեմ ...:*

Այլ տաղ.— *Որք ընկալայք ի դործ դիանքաք ոէբուենան...:*

Ծորդորակ է.— *Ողբամ ծագիս Տէր ի յերկինց...:*

ՀԱ.— Լէ 430.— Մեծի Չորեքշաբաթին Տաղս անուշ ասա.— *Ճիսուս Փրկիչ կենաբար...:*

Այլ տաղ յԱռաքելէ.— *Մեծ խորհուրդ յերկրի, այսաւր յայտնեցաւ...:*— Մեծի Չորեքշաբաթի:

Տաղ ի Տէր Ներսիսէ.— *Մերձեալ պահիկ հրեղէնին...:*

Այլ տաղ ասա.— *Որ վասն մեր յերկինից յերկիր խոնարհեցար...:*

ՀԲ.— Լէ 438.— Մեծի Հինգշաբաթին Ոտնլուայինի. Տաղ անուշ ասա.— *Հոսեալ հրեղինացն հաւաքեալ կայիեն...:*— Հ – Ա:

Տաղ Ոտնլուայինի է.— *Ճերկոյն հինդշաբաթին...:*

Այլ տաղ յԱռաքելէ.— *Աստուածն ամենի Մխածինն Որդի...:*— Աստուածատուրն խնդրեաց:

Աւազ Հինգշաբաթին առաւօտուն ասա. Տաղ անուշ.— *Տէրըն կառարիչ, հին աւրինացն ուխտի...:*

Փոխէ զձայն.— *Հարցանել Փրկչին քէ ո՞վ որ զայն առնէր...:*

Այլ տաղ ասա.— *Լրքեալ լուծանէր մինն ի չընարեալ գառանցն...:*

Տաղ ի կարապետ Բազիշեցոյ.— *Մինչ նրատէին ի վերնատունն...:*

ՀԳ.— Լէ 456.— Աւազ Ուրբաթին ասա. Տաղ անուշ և լաւ.— *Զարհուրեալ զաւրացն երկնաւորաց խմբից...:*

Փոխէ զձայնդ.— *Երթեալ եւ նրատէր առ խաղողիկն Գեթսրա...:*

Այլ տաղ ի Տէր յԱռաքել վարդապետէ.— *Այսաւր բանն Աստուած կացեալ յառնեք...:*— Առաքել վարդապետի է մեծի Ուրբաթին:

ՀԴ.— Լէ 463.— Կէս աւուրքն հատորս. Տաղ անուշ եւ լաւ.— *Աստուածածնին Սըբրուհին, աւետհարհնեալ Տիրուհին...:*

Փոխէ զգայնդ եւ ասա.— *Ով Սիմէոն ծերունի, ահա բան քո կատարի...:*

Հե.— Լէ 468.— Տաղ երեկոյին ասա խաչելութեան, ի Սբ. Աստուածածնէն.— *Աստուածածնին կոյսըն Մարիամ կայր առ խաչին, իւրոյ Միածնին...:*

ՀԶ.— Լէ 477.— Այլ տաղ Աւազ Ուրբաթի. անուշ.— *Լրցան բանքն այսաւր աւուրբ մարգարէիցն...:*

Այլ տաղ ազնիւ, Ներսէսի.— *Ծարաւեցաւ որպէս ըղմարդ Տէրն ի խաչին...:*

Այլ տաղ գաւազ և շիրին.— *Անեղ որդին, Հաւր Միածին, բազկատարած...:*— Ա – Ն:

Ծորդորակ է.— *Շնորհաւք Սըբրոյ Հոգւոյն, լրցեալ եղեն աւուրբ մարգարէիցն ...:*— Շ – Ջ:

Հէ.— Լէ 489.— Տաղ. Շաբաթ աւր յաղմամ ձրագալուցին ասա. — *Այսաւր է չարաթ, և լըռութիւն հանդիստ յերկրի...:*

Փոխէ.— *Որ ատ կենդանիքս եղեր առատ ի գրքութեան...:*

Այլ տաղ Թադմամ Տեառն: Ներսէսի.— *Որ եղելոց կեանս չնորհէ...:*

Փոխէ զաւետ եւ ասա: Ներսէսի.— *Յունի և. դրմուս նրմա Քաղման...:*

Այլ տաղ Թադմամն.— *Ազաւիկտա Տէառնդն Յովսէփ հաւատարիմ...:*

ՀԸ.— Լէ 502.— Մեղեդի Ցարութեան.— *Ցարեաւ Հաւն այն արքունն բնութիւն ...:*

Տաղ Ցարութեան.— *Ցրնծան այսաւր երկինք, եւ երկնային զաւրք անմարմինք ...:*

Տաղ ի Տէր Ներսէսէ.— *Ոչ արդելից ոչմն երկնաւոր...:*

ՀԹ.— Լէ 508.— Երկրորդ աւուր Ցարութեան. Մեղեդի.— *Ես ձայն զաբիւնուն ասեմ...:*

Ծորդորակ է.— *Ահեղ ձայն որ ես լսեայ...:*

Լէ 510.— *Մեծ հառաչանաւք եկին, յայնմ առաւաւտին...:*— Մկրտո. . . . . :

Ջ.— Լէ 512.— Երրորդ աւուրքն, Մեղեդի Ցարութեան.— *Հաւուն հաւուն արքունացեալ...:*

Տաղ Աւետարանին·— *Ի սմին աւուր յայլում դիմաց···*։

Այլ տաղ ասա·— *Մայր մարմնացելոյ բանին···*— Մկրտիչ···։

Տաղ Բաղցրիկ·— *Ցարուցեալ յերրորդ աւուր···*— Ց — Ջ։

ՁԱ·— Էջ 518·— Ձորբորդ Աւուր Ցարուքեան· Տաղ գեղեցիկ ի Տէր Ներսիսէ·— Նոր իմն աւետաց բարբառ···— Ներսէս։

Ցորդորակ է·— *Հաւր կամաւ իջեալ Որդին, մարմին ըզգեցաւ···*— Հայ։

Ծաւօք·— *Այս տաղը կը մնայ Քերթ, վասնզի յաջորդ չորս Քերթերը իննած էն։ Գակող այդ Քերթերը կը պարունակէին, ըստ նախադիր ցանկին, հետեւեալ երկու բաժինները· ԶԲ· Հինգ Աւուր Ցարուքեան· ԶԳ, Վեց Աւուր Ցարուքեան։*

Այլ տաղ Աւետարանի·— *Եկեալ Մարիամ Մագդաղենացին···*

Այլ տաղ Ցարուքեան·— *Միաշաբաթ աւր հանկըստեան···*

ԶԴ·— Էջ 526·— Գլխատման Ցովաննու· Մեղեդի անուշ·— Ահա ի տիպ տիրականին···։

Տաղ Գլխատման Ցովաննու·— *Զինչ արդիւնատիպ վայելչատիպ կային···*։

Այլ տաղ Ցովաննիսէ·— *Կարապետ սուրբ խորհրդոյ···*— Կարապետին տաղ։

ԶԵ·— Էջ 532·— Տաղ Նոր Կիրակէիի ասա· գեղեցիկ·— *Այսաւր նոր արեւ հաբեալ···*։

Ցորդորակ է·— *Միաշաբաթ երեկոյին, փակեալ դրօքն առ նոսին···*։

Ծաւօք·— *Շնդազգիր նշանակուած լուսանցքի վրայ· Ճնեբս, ի Հաւատոյ բանէն*։

Այլ տաղ Ցարուքեան ասա·— *Դասքրն հրեական էին պահապան···*։

ԶՁ·— Էջ 540·— Նոր Կիրակէիի երեկոյին է, Տաղ Ցարուքեան·— *Քրիստոս խաչեալ ի փայտին···*։

Այլ տաղ ասա·— *Ով կանայք զարթիք ···*։

ԶԷ·— Էջ 544·— Այլ տաղ Ցարուքեան, հասարակաց ասա Կիրակէից, ով եղբայր·— *Ցովսէփ Արեմաթացին, առ Պեղատոս Պոնտացին···*։

Տաղ Իւզաբելից·— *Մեծ հառաչանաւք եկին, յայն առաւաւտին···*— Մկրտիչէ։

ԶԸ·— Էջ 548·— Մեղեդի Ցարուքեան·— *Կաթուղիկէ եկեղեցի, ուրախ լեր բնբկրնալ···*։

Տաղ Իւզաբերից Աւետարանի·— *Իսկ մեծ Մարիամ Մագդաղենացին···*։

ԶԹ·— Էջ 552·— Աւետաց Սբ· Աստուածածնին· Մեղեդի անուշ·— *Նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն···*— Ներսէս։

Նորին է·— *Այսաւր երեւի, անտեսն ի բարձանց···*— Ա — Ջ։

Տաղ Յառաջիէլ·— *Տունկ անմահութեան բողբոջեցար Սուրբ Կոյս···*— Տէր Առաքել։

Այլ տաղ աւետեաց·— *Յմահանէրն վերջերդի կարապետին···*— Ա — Ջ։

Ղ·— Էջ 564·— Աշխարհամատրեան Սկեղեցւոյ· Մեղեդի անուշ·— *Քրիստոս եկեալ քահանայապետն սուրբ···*։

Ցորդորակ Ցորա·— *Ուրախ լեր հարսն ի յերկրէ···*։

ՂԱ·— Էջ 568·— Հսկման Կիրակէիի· Տաղ Ցարուքեան ասա·— *Ցարեաւ յաւուր Երրորդին, զոչէր հրեշտակն ի վիմին···*։

Այլ տաղ Ցարուքեան·— *Ցարեաւ փառաց Քաւչատրն, աւետիս···*։

ՂԲ·— Էջ 571·— Այլ տաղ գիշերապաշտման հասարակաց աւուր պահոց եւ զատկաց· Ոդր ասա·— *Եկայք այսաւր եղբարք ամէն, յարբահամեան չաւետեղէն···*— Երգ Արիստակէսի։

Այլ Ոդր Մահու·— *Արարիչն արարածոց մեղ բարկացաւ···*։

ՂԳ·— Էջ 581·— Տաղ Երեւման Սուրբ Խաչին·— *Խաչն ի նախնումն երեւեցաւ···*։

Ցորդորակ է·— *Աւրհնեալ ես փայտս սուրբ փրկական···*։

ՂԴ·— Էջ 587·— Տաղ Համբարձման ասա· ի Տէր Ներսիսէ·— *Աստուածդն Բան Հաւր Միածին···*։

Փոխէ զձայնդ·— *Եւ ի լրնուլ քառասնեկին···*։

Համբարձման, տաղ ի Ներսիսէ·— *Ել յետ աւուրցըն քառասնից···*։

ՂԵ·— Էջ 591·— Մեծահռչակ ասա տապս անուշ·— *Այսաւր անդրանիկ, Հաւր Միածին Որդին, յերկինս սրբոյնայ աղամային կերպիւ···*— Անդրիաս։

Ցորդորակ է·— *Վեհից Քաղաւորն այ-*

սուբ առ Հայր մըտանէ...:— Վարդապետ:

ՂԶ.— էջ 594.— Մեծի Աւուր Պենտակոստէին Գալըստեան Հոգւոյն Աստուծոյ, Մեղեդի.— *Նըւագեմք Հոգւոյն Նըւագս վայելուչ...*:— Նվագ:

Տաղ աւուշ.— *Ի մեծի աւուր տաւնիս Հոգիդ Սուրբ իջնալ յերկնից...*:

Այլ տաղ առա.— *Ով յիսներակ յայելիներն...*:

ՂԷ.— էջ 598.— Երկրորդ Աւուր Հոգւոյ Գալստեան. Տաղ աւուշ.— *Աստանաւոր ծագեաց լոյս աւետեաց կենացն...*:

Այլ տաղ հրաշագան.— *Ներհիւսեցարուք քաղցր նգմանակ...*:— Նվագ ի Հոգւոյն տրվոդի իմաստ բանի ընդ ձայնի:

ՂԸ.— էջ 601.— Տաղ աւուշ եւ լուսերդրդ Աւուրն Հոգւոյ Գալստեան.— *Ծայնժամ Պետրոսին ելեալ...*:

Այլ տաղ առա.— *Զայնիւ ցընծութիւնեմբ քաղցրանուագ հընչմամբ...*:

ՂԹ.— էջ 605.— Զորրորդ Աւուրն Հոգւոյ Գալըստեանն. Տաղ աւուշ.— *Այսաւր Սուրբ Հոգին Առաւուտ եկեալ յաշխարհս...*:

Փոխէ զձայնդ.— *Հոգին Սուրբ հընչեաց բարմապատիկ մի ձայն...*:

Ճ.— էջ 607.— Հինգ աւուր Հոգեգալըստեանն. Տաղ աւուշ եւ լուս.— *Ի մեծի աւուր տաւնիս...*:

Փոխէ զձայնդ.— *Գոհութիւն Հոգւոյն Սրբոյ...*:

Այլ տաղ առա.— *Ամենազաւք Աստուած հոգի...*:

ՃԱ.— էջ 612.— Տաղ Հռիփսիմեանց, ի Տէր Ներսիսէ.— *Առաւաւտ լուսոյ, արեւելեան ազանց...*:— Ա՛ո Հռիփսիմէ:

Փոխէ զձայնդ.— *Կենդանի վրիպայր կոյսք իմաստութեանց...*:— Կոյսն է:

Այլ տաղ աւնոյշ.— *Երջանիկ հոգիս հրաւիչ կոյսըն մաքուր...*:

ՃԲ.— էջ 620.— Ցովաննու Կարապետին, Մեղեդի աւնոյշ առա.— *Արդ Յովհաննէս, հայր աքանչելի...*:

Փոխէ զձայնդ.— *Համարձակ սա ձեռնադրել, զՏէր զառաքեալ բանն ի հաւրէ...*:

Այլ տաղ առա.— *Յորժամ կամէր Հայրըն գըԹաց...*:— Համմտ. Յ. Թլկուրանցի, Տաղապիրք, երեւագէմ, էջ 8:

ՃԳ.— էջ 630.— Կաթուղիկէ Սկեղեցոյ, Տաղ աւուշ.— *Սուրբ է տաճար սէրտնական...*:

Փոխէ զձայնդ.— *Նախ Միածին Աստուածըն բան...*:

ՃԴ.— էջ 635.— Մաւկանցն Բեդդահեմի, Մեղեդի լաւ.— *Սարսեալ Հերովդէս դողայր...*:

Տաղ աւուշ առա.— *Արքունեք զըւարթունեք, բանին բանաւոր ծիծռունք...*:— Ա.— Ջ:

ՃԵ.— էջ 638.— Տաղ Կոստանդիանոսի թագաւորին.— *Թագաւորդ աստուածարեալ...*:

Փոխէ զձայնդ.— *Բարձր պատուար Սուրբ Սիոնի...*:

ՃԶ.— էջ 642.— Ներսէսի Հայրապետին, Մեղեդի հեշտ առա.— *Նոր մեծահանդէս տօնիս սուրբ հայրապետիս...*:

Տաղ ի Կոստանդնէ.— *Հընչմամբ ձայնիս բերկրանաց...*:

Այլ տաղ առա.— *Ներսէս պըսակն ազդի մարդկան...*:

ՃԷ.— էջ 650.— Տաղ Գրիգորի Լուսաւորչին Ծնե ի Վիրապին.—

Զայն բարձ՛ալ յերկինս առ բեզ,
այսաւր մեծ յերկրէ գոչեմ,
Սուրբ Հայրըդ Գրիգորիոս,
Մեղաւէ տառապեալ որդիքս:

Տաւն յիշատակի ըս մեծ,
ի մէջ ընդհանուր ազգաց,
որ ուրախանաւ ի բեզ,
պար մեծ խրնճոյից առեալ:

Իսկ մեզ յաճախէ այսաւր,
տուգ եւ արտասուաց հեղումն,
զի զբեզ մեծարել ցանկամք,
եւ չիք մեզ տանեար կամ տուն:

Զի ծոխ ընշմարիտ տեսիլն,
առ մեզ առարտնալ լըցաւ,
գայլէ գառանց եղեն հովիւք,
եւ դառնացուցին զԱստուած:

Մեղք մեր եւ մերոցըն հարց
յաղթեաց ոգորմած կամացն,

սակս որոյ մատնեալ եղաք
տէրանց խրստասիրտ արանց:

(Որով) [Սրով] ցարակեցին ըզմեզ.
ըղձէեցին զաթոռ տէրանցն,
չիք մեր քաջառւր այսաւր,
եւ ոչ fահանայ յաթոռ:

Զէո զաստուածեղէն ձեռացդ
զսըրբարան շինեալ տաճարն,
պըղծեցին անսուրբ ձեռօք,
զպաշտօնեայսն ի նմա զենեալ:

Զէո չարչարանաց առւրբ վայրն,
ինճնանց սեփական ստացան,
եւ մեք կարօտեալք այսաւր,
չունիմք հանդիսի տեղի:

(Զայն) [Զայն] խմանալի հրաշիցն
շինեալ ըզգալի խորանսն,
բակ կեդրացիքն ունին,
հօտից եւ խաշանց փարախ:

Սուգ է կերակուրըն մեր,
ըմպելի արտօսրալի,
չիք որ մըխիթար լինի,
կամ զայս ադօթիւ կարճէ:

Ցեզ նրեմիաս պիտէր,
որ զայս ողբալով հընչէր,
կամ այլ Դանիէլըն մեծ,
որ խոստովանէր ուղիղ:

Ցեզ երեմ մանկունքն այսօր
թերեւս ըզգային ըզվտանգս,
գերեացս թախանձել զԱստուած,
մաղթէին լինել գրթած:

Նաւորացեալ բեռացն վըշտացս,
յիմար յիմաստից արար,
յոյս մեր փըրկուբեանն հատու,
զմեզս խոստովանել հեզգամբ:

Հայր Սուրբ, էո գրթած կամօղ
ի մեզ յանըզգայիս նայեաց,
լեր մեզ վերստին բըժիշկ,
ի յայս հոգեկան վիրացս:

Մի՛ Տէր քարկանար խպաո,
մի՛ յանօրինեալս հայխր
ով Հայր պատուական եւ առւրբ,
ընկալ զպաղատանըս մեր:

Այսաւր գչարչարանըս էո
զայն անտանելին եւ զմեծ,
տուր մեզ fաւութեան ընւէր,
հաշտել Ցրիստոսի ընդ մեզ:

(Ձոխան) [Փոխան] անօրէն հօտիս,
զեզ գոլ օրինացն անբիծ,
տամք երրորդութեանդ միջնորդ,
fահանայ, fաւեա ըզմեզ:

Որ հատուցանեմք զպատիժ
մեղաց մեր այսաւր յաշխարհս,
մի բաժանեսցուի ի էն,
տօնել յանվախճան ի կեանսդ:

Ով Սուրբ Հայր Գրիգորիոս,
առ զմեր գոհութեան ընւէրս,
տուր երրորդութեանդ ի փառս,
այժմ եւ յաւիտեանս ամէն:

Ցորդորակ է.— *Որ զարքունական պա-
տիւըն...:*

ՃԸ.— Էջ 657.— Տաղ Տրդատայ թա-
գաւորին ի Տէր Ներսեսէ.— *Նորահրաշ տե-
սիլ եւ պերպակն քան բյրնութիւն...*.— Ներսեսի է:

Ցորդորակ է.— *Եւ Տրդատ դառն սր-
տյն...:*

ՃԹ.— Էջ 662.— Որդոց եւ Թոռանց
Լուսաւորչին, Մեղեդի ամուշ.— *Հոգի Ա-
ստուծոյ Աստուած...*.— Հէրուի:

Ի Գրիգոր վարդապետէ.— *Գոհևան
քեզ բարեաց պատճառ...*.— Գրիգորի է:

Այլ տաղ ի Գրիգորէ· յորդորակ է.— *Գրիգոր պըտղին ազգիդ մարդկան...:*

ՃԺ.— Էջ 667.— Տաղ Մարգարէիցն
ասա· ի Տէր Ներսիսէ.— *Նորահրաշ տօնիս
աւետանողացըն գրնծացուք...*.— Ներսէսի:

Տաղ ընդին Ներսիսէ.— *Աստուածային
խորոցն անճառ...*.— Ա – Ռ:

ՃԺԱ.— Էջ 674.— Տաղ Տարսնականին
ասա.— *Այսօր գոտպատնակ ուխտին...:*

Ցորդորակ ամուշ.— *Մայր հաւատոյ
սուրբ հարսնացան...:*

Այլ տաղ ասա.— *Կաթուղիկէ եկեղե-*

ցիս, մօր սուրբ լուսոյ հաբանաքանիս...— կարապետի աւարծանի:

ՃԺԲ.— էջ 680.— Վարդավառին. Մեզդի աւուշ.— *Արփիական լոյսն որ ի ծոց Հաւր...*:

Տաղ ...:— *Խաւսէր բանիւ նա հարցական...*:

Փոխէ զձայնդ.— *Ի յայս խորհուրդ պերիս մխայն...*:

ՃԺԳ.— էջ 685.— Տաղ երկրորդ աւուրն, ի Տէր Ներսիսէ.— *Տէր փառաց այսօր յայտնեաց զփառս իւր ի Թաբաւր...*:— Տէր Ներսեսի է:

Այլ տաղ ասա.— *Գաւհար վարդըն վառ առեալ...*:

էջ 689.— Տաղ Նարին ի Մոկացոյ.— *Այսաւր ցընծայ լեառըն Թաբաւր...*:

Այլ տաղ լաւ. Ցորդորակ ասա.— *Աստանաւր տեսիլ ահեղ ի լեառըն Թաբաւր...*:

ՃԺԴ.— էջ 694.— Երրորդ Աւուր վարդավառին.— *Դէպհարեալ Աստուած գոյով...*:

ՃԺԵ.— էջ 697.— Տաղ նախահարցն ասա. ի Մերենց Գրիգոր վարդապետէ.— *Գաղատանաւք սուրբ նախահարցն...*:

Թէ կաւիս փոխէ.— *Աբրահամ հայր բազմաց նգաւ...*:

ՃԺԶ.— էջ 700.— Տաղ Հայրապետացըն Եփեսոսի.— *Նոյն բանն որ էր ծընունդ նա Հաւր...*:

Փոխէ զձայն.— *Բամբ հանդիսի Հայոց աղգի...*:

ՃԺԷ.— էջ 703.— Տաղ Փոխման Աստուածածնին ի Տէր Ներսիսէ.— *Այսաւր գարբրիէլ Հրեշտակապետն եկեալ...*:

Այլ տաղ աւուշ ասա.— *Աստուածածնին մայր լուսոյ, տաճար բանին Աստուծոյ...*:— Ա_ի:

Այլ տաղ ասա.— *Անարատ տաճար եւ առագաստ լուսոյ...*:

Ծանօթ.— *Լուսանցքին չեղագիր. վներս. ի Փոխումն Կուսին, յորդորակ*:— էջ 711–716, *երեք Թերթ, տարբեր Թուղթ, նոտրագիր*:

ՃԺԸ.— էջ 712.— Աւ Սրբուհի Կոյսըն.— *Ողջոյն ընդ քեզ Մարիամ, մայր Աստուծոյ հաւատամ...*:

ՃԺԹ.— էջ 715.— Երգ առ Սուրբ Կոյսըն երրորդին.— *Աւհասին տեղի, բարուխակ բարի, դեղեցիկ պըտղով զարդարեալ, դըրախտ աստուածային...*:— Ա_Մ:

էջ 716.— *Սուրբ Աստուածածնէ կուսին, անարատ հաբսին...*:

Փոխէ զձայնդ.— *Ամեղ անարատ դառնին, անփորձ երընջին...*:

ՃԻ.— էջ 719.— Տաղ Զորրորդ Աւուրըն Աստուածածնին. լաւ ասա.— *Մայր կենդանեացըն հոգոց...*:— Մեծին Թորոսի է:

Պըլուզ Ծոհանիսի ասացեալ Տաղս.— *Առաջնաճաշակ պըտղոյն, մահուան առաջին մարգոյն...*:— Ա_Ռ:

ՃԻԱ.— էջ 728.— Տաղ ե Աւուր Փոխման Աստուածածնին, ի Մոկացոց Աստմ վարդապետէ.— *Մեծացիր այսաւր Սուրբ Աստուածածին...*:

Այլ տաղ. Ով զարմանալոյն.— *Ահա նրանի է ինձ Քիստոս որդեակ...*:

ՃԻԲ.— էջ 734.— Տաղ Ծովանանու եւ ծակոթայ, ի Ծովանիսէ.— *Քեզ մատուցանեմք այսաւր, Քիստոս Միածին...*:

Տաղ ի Տէր Ներսիսէ.— *Զծոբ յիչեցուք զերանելին...*:

Փոխէ զաւէդ.— *Դարձեալ վառեալ առ նա չարին...*:

ՃԻԳ.— էջ 740.— Տաղ Հայրապետաց Գ ժողովն.— *Նոր գինոյն իմաստութեան, յորմէ ներոդ արկող Քիստոս...*:— Ներսես. Ի Ներսիսէ:

Այլ տաղ ի Տէր Ներսիսէ.— *Նոր դըրախտի քո Տէր, զոր տընկեցեր յերկրի...*:— Նվագ բանիս Ներսեսի է:

ՃԻԴ.— էջ 744.— Տաղ Նաւակատեաց Սուրբ Խաչին ասա, ի Տէր Ներսիսէ.— *Բանիւ աւետաւոր բարառնաբար բարբառեցուք...*:

Փոխէ զաւէդ.— *Ի մի յարմարութիւն...*:— Ի Ներսիսէ:

ՃԻԵ.— էջ 748.— Տաղ Խաչվերացին է, ի Տէր Ներսիսէ.— *Նոր դրախտին եկեղեցոյ...*:— Ներսեսի է:

Նարին յորդորակ.— *Կենաց փայտ տընկեալ ըզքեզ...*:— Կաթողիկոսի Հայոց:

ՃԻԶ.— էջ 754.— Այլ տաղ Սուրբ Խաչի (Նարին) *Ճակոբայ Նետրաբենց* ասացեալ.— *Աքանչելի Սուրբ Նըշանդըդ պատուեալ...*:

Անխմաստ եւ տրդէտ երդողի,
Նեստրարենց աուտանուն Ցակոբի,
իմ եղբաւր Ղազարին խընդրողի,
հաւասար ասացէք ողորմի։...

ՃԻԷ.— էջ 757.— Տաղ Խաչ Աւրհնելոյ ասա։ Սուրբ խաչին։— *Նոր խորհուրդ կենաց բերուն բնաւից բոլորից համրաւ, զու— չակ զարհանոյ նրուայ աւդ հարաւային հընչեաց։*

Տունկ բարձրատարած տեղնեալ տեսուքիւն փայտին կենաց, սրոքապատկահակ դրախտին, բացուեն ամրացեալ ցանկոյն։...

Փոխէ զծայնդ.— *Արդ սրբ տաւնէք բոլոր խաչին քրիստոսական։...*

ՃԻԸ.— էջ 761.— Այլ տաղ Սուրբ խաչին։— *Արդ աւրհնեալ են փայտ կենաց եւ փրկութեան։...*

Ցորդորակ ասա.— *Բարուեալ բերող ուրախարար պրտղոյն։...*

ՃԻԹ.— էջ 765.— Մեղեդի. Տապաստակի երեկոյին ասա, եւ Սուրբ խաչի ի շաբաթին.— *Նորապատրաստ խընդութեամբ բերկրեալ ցրնծայով։...*— Նե։

Տաղ ազնիւ նկեղեցոյ.— *Տաճար լուսոյ, տուն արքային, տնդի կենման անմահ Թաւրին։...*— Տեր Առաքեալ Սիւնեաց։

ՃԼ.— էջ 771.— Գէորգայ Զաւրավարին, Մեղեդի ի Կոստանդնէ.— *Ի հանդիսական տաւնին։...*— Ի կ։

Ցորդորակ է.— *Բամեալ բզկիրըս տանջանաց։...*

Այլ տաղ, Ցակոբ Եպիսկոպոսին.— *Ցնծասուցիչ բնութեացս զու բարի, չառաւիղ աւրհնութեան պրտղայի։...*— Ցակոբ Եպիսկոպոս։

Վերջին տունը.—
Մխայամխա եւ տրփէտ երդողի,
Նեստրարենց աուտանուն Ցակոբի,
Մոմախի՝ այս բանիս խրնդրողի,
հաւասար ասացէք ողորմի։

ՃԼԱ.— էջ 778.— Վարագայ Սուրբ Խաչին։ Մեղեդի աննուշ ասա.— *Այսաւր ի ձեռն Խաչին, եւ պատուական նրչանին։...*

Տաղ աննուշ.— *Այսաւր մեծ պարմանք հրաչից։...*

Փոխէ զծայնդ.— *Սմփոփեալ պնրչան Խաչին։...*

ՃԼԲ.— էջ 783.— Տաղ Եւթաննասիցն ասա. անուշ եւ լաւ.— *Աղաչանաւք մաքուր դասին։...*

Փոխէ.— *Ընդ Գաւդոսի վաստակաւղին ...։*

ՃԼԳ.— էջ 786.— Տաղ Խաչգիւտին է.— *Այսաւր Խաչափայտն Սուրբ յայտնեալ ...։*

Այլ տաղ ասա.— *Այսաւր երեւ զալ դրչխոյին։...*

Փոխէ.— *Բերկրեալ յոգի մեծ դրչխոյին։...*

ՃԼԴ.— էջ 793.— Տաղ երկոտասան Առաքելոցն. ի Տէր Ներսիսէ.— *Առաքեալք Աստուածորդոյն ի ծոցոյ Հաւր առաքեցան ...։*— Ա — Լ։

Փոխէ զծայնդ.— *Խորհրդոցն աստուածայնոց անմիջարար խորհրդածուք։...*— Ե — Ո։

Այլուի փոխէ.— *Զար վիրաց աղ մարմոքիչք։...*— Զ — Ջ։

ՃԼԵ.— էջ 797.— Տաղ Աւետարանչացն։ Մարէտոսի Աւետարանչին.— *Գերապոյն յաւակերտացն, յերկուտասանեան բնութեացդ։...*— Գրիգորի է մ։

Վերջին տուներ.—
Մարկոս մարդ անուանեցաւ
զի զմարդկութիւն Տէառն սկրաւ,
յԱլբրահամէ պատմել կարգաւ,
եւ զոր արաք մինչեւ յարեաւ։

Տաղ Մարկոսի Աւետարանչին.— *Գերկնցիկ ոտք ընթացեալ, աւետարեր խոտանութեան։...*— Գրիգորի է ի։

Վերջին տուներ.—
Իսկ Մարկոսի ասէ առիւծ,
զի սկսաճէմ է, չէ պրծուծ,
Երաշ յորսաց ըմբռնէ բուծ,
սոյն հարթ արար պրանս իւր հրծուծ։

Տաղ Ղուկասու Աւետարանչին.— *Գովեստ արժան փառաց քոյին։...*— Գրիգորի ի։

Վերջին երկու տուներն.—
Իսկ Թէ գՂուկաս եղբն գրեցին
զի սրպէս նա Հերիկ դպետին,
կրթիկն անխոնջ վասրն պրտղին,
նոյնպէս յերկար են բանք սորին։

Իսկ Յոհաննէս սրծւանքման,
Քրեաս մրտաւք անհասական,

առ ի պատմել բանիւ մարդկան,
պանճառն էիցես հանրական։

ՃԼԶ.— էջ 804.— Տաղ Վարդապետացըն, լաւ ասա.— *Հանդէս գումարեալ եկեղեցոյ Ժողովք...*։

ՃԼԻ.— էջ 806.— Տաղ Մարտիրոսացըն, ի Տէր Ներսիսէ.— *Ճըշմարիտ վըկայք Աստուածորդոյն եղեալք...*— Ճ — Ջ։

ՃԼՐ.— էջ 809.— Տաղ ամենայն Սըրբոց, հնոց եւ նորոց մարտիրոսաց. ի Ներսէսէ, ասա եւ զըստացող Տաղարանիս յիշեա.— *Աղաչանաւք բնտրեալ դասին, սուրբ Հաւատով պլխոյ վիմին...*։

Տաղ ի Վերինց Գրիգորէ.— *Զմովսէս ասեմ բոլոքանչելին, եւ զԼհարոն եղբայր նորին...*։

ՃԼՔ.— էջ 814.— Տաղ Ամենայն Սըրբոց հնոց եւ նորոց, Եկեղեցոյ եւ ամենայն Սրբոց բարեխոսաբար.— *Սուրբ Լս տաճար Երկնաւորին, սուրբ է խորհուրդ քո առ կատարած...*— Սիմէոնի։

ՃՆ.— էջ 816.— Տաղ Հաւատւրէն մարտիրոսաց, ի Տէր Ներսիսէ.— *Մարտիրոսաւորքն անճառ անձին...*։

Փոխէ Յոյնէ.— *Հաւատոմար ունկանց յրատարանին...*։

ՃՆԱ.— էջ 820.— Տաղ Հաւատւրէն մարտիրոսաց, ի Տէր Ներսիսէ.— *Աղաչանաւք բնտրեալ դասին, մարտիրոսաց սուրբ Երամին...*։

Փոխէ զմայն.— *Կախաղանաւք սրբոցն ոտին...*։

ՃՆԲ.— էջ 823.— Տաղ Վաւրվառիայ կուսին.— *Աւրհնեալ անճառ Հայրըն զբաժած...*։

Փոխէ.— *Աբդ պատատիմք առ քեզ յուսով...*։

Ցձէզ աղաչեմ աղերսելով,
սրբ հանդիսիւք զայս եբդելով,
դիս զտառապեալս յիչելով,
եւ թողութիւն ինձ խընդրելով։

Որ Աւաքել անուանեցայ,
եւ վարդապետ Լս կոչեցայ,
բայց ի գործոց յոյժ հեռացայ,
այլ յոյս ի Տէր Ցհսուս կալայ։

Ի յուԹ հարիւր հայ Թուականին,
ուԹսուն եւ հաւԹն յաւելածին [= 1438]
ղբանս ասացի Սուրբ Վաւվառին,
յեղեր Մէրտին մեծ քաղաքին։
Փառք Աստուծոյ Հօր էական,
Որդւոյն անճառ մարդեղութեան,
Հոգւոյն Սրբոյ անեղական,
յանցեալն յայժմոյս եւ յապագան։

ՃՆԴ.— էջ 829.— Տաղ Լուսաւորչին պահոցն.— *Սրտրէից ձայնիւն եղանակեմք այսաւր...*— Սրբոյն Գրիգորի երգ ի Ներսիսէ ծառաս։

ՃՆԴ.— էջ 834.— Տաղ· Գիւտ Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի մեր Լուսաւորչին.— *Առաքելիչ մրտաւք տրխմար, այս գովելի գանձս եկն ի չար...*— Առաքել Վարդապետի։

Ընդ նմին եւ զմեզ յարմար,
է կամըս ձեր սուրբ բարերար,
ստացաւղ տառիս եւ ըզդձաւղս,
հայցեմք յիչել միչտ անդադար։

ՃՆԵ.— էջ 836.— Տաղ ապաշխարութեան ասա· Վեց կիրակի, պահոց երեկոյն· Ի Գրիգորէ Որոտնեցւոյ.— Անճն իմ արի ածողքեա ի մէջ գիչերին, արտաւաւք պատռեա զձմ աբարողին...— Ա — Ջ։

Տաղ յԱռաքել Վարդապետէ Բաղիշեցւոյ.— *Ամենայն փառք մարդոյ դատարկ է, ունայն...*— Ա — Ջ։

Ցորդորակ.— *Ակնմաստ Առաքել ճանաչակ քեզ արա...*— Առաքելի է։

ՃՆԶ.— էջ 850.— Տաղ Ցհոնադրութեան յԱռաքելէ.— *Տարփացեալ ըղձանամբ Տէր Ցհսուս քոյդ գևղմանցդ...*— Տէր Առաքեալ ասե է։

Նորին Ցորդորակ.— *Ի մէնի հրաչափառ հանդիսիս...*— Ի տէր Առաքելոյ։

ՃՆԷ.— էջ 857.— Տաղ Գահանայապետի ասա, յետ Փառք ի բարձունս.— *Որպիկ լուսոյ հօրըն մէնի...*։

ՃՆՐ.— էջ 860.— Տաղ Գահանայապետի Էջոդացն· Տաղ շեխի ասա.— *Աստուածածնին Մարդ Գրնատոսի, իմ յոյսըն դու յաւուր մէնի...*— Ա — Ջ։

ՃՆԹ.— էջ 865.— Տաղ Մխոելպաղի·

Ոգը ասա·— *Ով քահանայք եւ վարդապետք աստուածարան···:*

Տաղ Նաղաշի ասացեալ·— *Անցանէ մեծութիւն ու փառք աշխարհիս···:*— *Ա – Ջ:*

Այ Նաղաշ դու լըսէ զինչ որ քարոզես,
ինչ չահ է քեզ ասելդ երբ ոչ կատարես·
որչափ չատ մեծութիւն ու մալ ժողովես,
նա Թողուս աւտարաց ւի հող մըտանես:

ՃԺ·— Էջ 878·— Ապարանից Սուրբ Նշանին. ի Հրովբէից Յովանիսէ· Մեղեդի ·— *Յանեղական լոյսն ի Հաւրէ որ մեզ յայտնեցաւ···:*— Ց n:

Ծանօթ·— *Մեղեդին կը մնայ քերթ· վասնզի յայնոր լի պրակէն կը պակսին բատ երեւոյթին առաջին չորս քերթերը:*

ՃՄԱ·— Էջ 879·— Նրգ Գրասպիհ·— *Ամենազօր Տէր Քաղաւոր Քաղաւորաց, Քաղաւորիս մեր բզկեցո հանդերձ փառաց···: Այս Քաղաւէհս որ մըտանէ ընդ դրունըս քո, սա նրմանէ Աչխէն տիկնայ մեծ Քաղաւէհ[ւոյն:*

Այս փէսպարէկս որ մըտանէ ընդ դրունըս [քո,
սա նրմանէ քալ Մուշեղի դաւրավարին:···

Ի Ծերենց Գրիգոր Վարդապետէ շինաւղի գանձուցդ·— *Գոյժք դեղ ով Գանձարան···:*—Գրիգորի է երգս բանի:

Ի տէր Կարապետ Վարդապետէ Բաղիշեցոյ·— *Թէ ձայն ունիս քաղցր ու բարակ, դողձերս ասա դու համարձակ···:*

··· եթէ ունիս դեղիւսն յըստակ, երդեայ վրատահ անվաթեւրակ, եւ յոգեծոդս յիչես յերակ, եւ յոգաղչիս անուն պիտակ, որ եմ ևգեր յոյժ ազուժկակ:

Ով սիրելի ևղբայր որ ես,
պայս քեզ խրատ տամ որ լըսես,
յոժամ ըլտաղդ հղանակես,
դԹուղքրն Քրջով չապականես:

Եւ անողորմ յետ չի պարգես,
հանց որ կապին վընաս դործես,
կամ Թէ յանդէտ ձեռս արկանես,
խոդամարդաց կոխան չինես:

Զոր տաղ կամիս որ դու ասես,
դցանկի համարն յատաչքրն տես,
տրդիտուԹեամբ չի չարչարես,
այլ համարովըն գըտանես:

Ծորժամ որ գաս ըզդանձն ասես,
զգըրոց յուսանցըս չաղտոտես,
եւ կամ Թանաս գմատղ ու չըրջես,
եւ դիմ կըրածս ապականես:

Այլ յոյժ սիրով նախախնամես,
սըրբեալ ձեռօք լաԹով բրոնես,
ի հրոյ ւի ջրոյ ի գատ պահես,
ապա զԱստուած դու տեսանես:

Երկու ւերեք չորով պատես,
ւի չորացին տեղիս դընես,
ւի պատշաճի աւրն որ պիտես,
ապա բերեալ եղանակես:

Ծորժամ կարգաս զրանս եւ ասես,
որ ընԹևռուս եւ որ լրսես,
եւ բզԳաղչիս դրբիչս յիչես,
եւ ողորմի դու ինձ ասես:

ՃԺԲ·— Էջ 888·— Ոգը պիտանի պաշտաման կիրակմտի, ի Տէր Ներսիսէ·— *Առաւաւտ լուսոյ, արեգական արդար, առ իս լոյս ծագեա···:*— *Ա–Ջ:*

Նորին հասարակ աւուրց պաշտաման ասա, ով եղբայր·— *Աչխարհ ամենայն, առ իս նայեցեալ, ախտակից լերուս···:*— *Ա–Ջ:*

ՃԺԴ·— Էջ 898·— Ժամաւմտեր կսլզաւ տաւներուն:

Գլխաւոր յիշատակարան·— *Էջ 919*

Փառք անեղին ԱստուածուԹեան
որ անբակիդրն եւ անոյակտան,
էր միչտ եւ է առանց Թուական,
չունի սպառումն կատարման:
Զոյեաց դերկինն որպէս վրան,
եւ հաստատեաց առանց հիման,
եւ զյուսաւորսըն բազմապատ,
առանց ուրուք միչտ ընՔանան:
Չհրևչտակս յերկինս եղ փառաբան,
զմարդիկք յերկիրըս գործական,
պատճառ լինին աստ չինուԹեան,
Մինչեւ մահուամբ ի հող դառնան:

Յիշատակարան ծտաճաւոր·— *Էջ 920*
·— *Թկ· 1476·*

Աւաղ է մեզ հաղաթ բերան,
որ այլ աղբաց դարձաք կոխան,
պի հարքըն մեր ազոխ կերան,
եւ զաւակացս առաք առան։...
Զի վասն խրեանց հրպարտ մըտաց,
Ծուռ եւ մոլար ճանապարհաց,
Նըղոյս առին յատաջնորդաց,
Լուսաւորչին չառաւեղաց։
Զի զՀայրապետն Աբրահամէս,
բղմարմնաւոր հրեշտակն յերկիցս,
սպան Թագաւորն

[թերթ իննած է]

ի տար անդորրութիւն
այլ կու նեղէն յոյժ զառնապոյն։
Զսուրբ հայրապետքն աստուածազգեաց,
զշառաւեղեալն ի Գարքինաց,
Տէրըն քուծով ի մէնջ եբարձ,
պի չինք արժան աղջս տիրատեաց։...
Ըղձահանայս մեր անաբդեն,
ըղբրիատոնեայսըն հալածեն,
զնկնդնգիսըն հայհոյեն,
Ճաչի յերեսըն քըքանեն։...
Որպէս եղեւ ի յայսմ ամի,
յինըն հարիւր Հայոց Թուի,
ե ի քառնեւհինդ սկըսեալ ամի,
որ տանուտէր կարիճն ասի։
Հասան փառչհորըն մեծ սուլտան,
յամէն դիմաց ևհան հրաման,
որ գօրք բալում ժողովեցան,
վասն աւերմանըն Վրըաց տան։
Հարիւր հազար քիւ էր համակ,
ի ձիաւոր ևի հետեւակ,
Տըփխիս մըտին խիստ համարձակ,
առեալ արին գնա աւերակ։
Բադրատ Թագաւորըն Վրըաց տան,
գընացեալ էր ի Լակըատան,
վասըն կրուոյ եւ բարկութեան,
մնացեալ աշխարհն անտիրական։
Եւ այս կամօքն աստուածային,
վասըն չարեաց Վրըաց ազգին,
որ ըղսուրտ'ընն կաշտեցին,
եւ զԳողգոթայ ի մէնջ առին։
Զքուրքըմանք ճայնն երբ լըսան,
ամենեքեան ելեալ փախեան,
մայրս ևի մացառս գնացեալ մըտան,
ե այլք ի բերդե'րըն ամրացան։...
Զարսըն սըրով խողխողէին,
զպատաս կանայս այլ ընդ նոսին,
ըղքահանայսըն գնեցուին,
առեալ զարիւնն եւ ըմպէին։...
Ով կարէ գըրով պատմել,
կամ ըղմեռեալսըն համարել,
ըղմըրընչիւն նոցա լըսել,
որք ի յարիւնն ին չաղախել։...
Եւ երբ տարեալ բաժանէին,
զտըղայան ի մարցըն մեկնէին,
ոմանք ըղմայրան

[թերթ իննած է]։— Հմմտ. Լ. Ս. Ալիշեան, Ծե Դարք Ճիշատակարաններ, Բ. Մասն, էջ 393–396։

էջ 927, վերջին մաս գրչի յիշատակարանին.— Այլ եւ զվարպետն իմ զնկիզողայս քալ ժրաջանն, որ հետ ինձ բազում աշխատանք կըրեաց՝ և ուռոյց այս չափ բան. որ է ինքն աւրհնեալ ի յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Դարձեալ զհոգեւոր ծնօղս իմ զմոկացի տէր Սարգիս Վարդապետն, որ հմտացոյց զմեզ ի յաստուածային բանս, յիշեցէք եւ Ած. ողորմի ասացէք լի բերանով, եւ Ած. ձեզ եւ մեղ ողորմեացի յիւր միւանգամ գալուստն, ամէն։ Հայր մեր որ յես։

Ցետնագոյն ցիշատակագրութիւն.— 1867

էջ 928, նոտր չեղագիր.— Տիգրանա-կերտու Սր. Սարգիս եկեղեցւոյն է Տարաւանս. յերուսաղէմ յղեցաւ ի 1867։

1194

ԿԵՐԱԿՈՒՐ ՀՈԳԵՒՈՐ·— 1

ՍՐԱՊԻՈՆ ՎՐԴ· ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Ս· Ցակոբ, Երուսաղէմ 1839

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Ծաւալ 19×14×1: էջք Բ+148: Հանգամանք լաւ· Թուղթ հասարակ· Գաղափարող՝ Սրապիոն Վրդ· Ասլանեան Կ· Պոլսեցի· Գրուածքն ամբողջովին սեւ մելանով, մխաձիւն, 19 տող· Շեղագիր· Համառօտագրութիւնք գրեթէ սովորական· Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ·

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ Ա, դատարկ·

էջ Բ·— Սոյն համառօտեալ ժողովածու գրոյկս կոչի Կերակուր Հոգեւոր Քաղցեցից մանաւանդ եւ զտալ հոգւոյն չիջուցիչ, որս աստ համարեալ դնեցերեալ չորքեակայ ի գիրս յոդոնս, յորոց լաստ օրինի մեղուաց դծագիկունս անուշունս առեալ մուծի ի բնթակ այսր գրոյս և զառեալսն յանուանէ նշանակեցաք, դի մի եպերիցիմ անհնկինակ դոյով· Այլ միայն յրնթերցողացդ աբժանահայց աղօթից մասն ընկալայց եւ ես տրուպս, Պոլսեցի Ասլանեան Սրապիոն Վարդապետս, վանգի աղօթիւք և ամ· ինչ հաստատի հիմնի կարդի օրհնութեամբն·

Ցամի Տեառն 1839, Սեպտմբ· 28, ի Սբ· Երուսաղէմ ի Սբ· Ցակոբ գերահռչակ դահլին·

էջ 1·— Բանք վկայութեան ի գրոյն որ կոչի կրթութիւն Ապաշխարողի·

էջ 18·— Բանք Խրատականք եւ օրինակք պիտանաւորք յօդուտ հոգեսիրացն դրեալք ի գերն Կչիռ ժամանակի·

էջ 87·— Բանք ընտիրք իրր ծաղիկք բազմերանգ եւ անուշահոտք ի քիմս հոգւոյն եւ ի յուղղութիւն վարուց, աստանօր ըշտեմարանեալ իրր պրակս կապեցեալ մատուցաւ հոգեսէր ընթերցօղաց·

էջ 125·— Բանք Խրատականք ասացեալք ի Սբ· Հարանց·

էջ 146·— Վասն աբանչելագործութեան Սբ· Հարանցն·

էջ 148·— Աւարտեցաւ սոյն գրեալս չնորհիւ Տեառն մերոյ Քհսուսի·

1195

ԾՈՂՈՎԱԾՈՑ

Սեչով ՌՂԳ=1644

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Ծաւալ 18×15×3: էջք 316: Հանգամանք լաւ· տեղտեղ որդնակեր, առաւելապար կողքերը: Թուղթ հասարակ· Գրութիւն՝ ընդհանրապէս սեւ մելանով, կարմիրով կան սակաւ խորագիրներ եւ գլխագիրներ կարդ մը մասերուն մէջ միայն· մասամբ միասին, մասամբ երկսեան, 23–32 տող· չատ մը էջերու վրայ՝ քանի մը տող միայն· Գիր այլազան, նոտրագիր, չեզոքգիր· Կաշեկազմ խաւաքարտեայ դրոշմադիր, ներքին կողմէն ծակծկուած·

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–2, դասարկ, ծակծկուած։

Ա.— Էջ 3.— Նամակ Սիմէոն Դպրէ առ Նիկողայոս Աբգենոս. Լճվա։

Բ.— Էջ 4.— Գիք չրջաբերական կամ վկայական Նիկոլայոսի արքեպիսկոպոսի Լեհաց եւ Գօղտանաց առեալ Անտրէէ որդի երեմիայի Մոսքուացւոյ որ անկեալ էր գերի ի ձեռս Թաթարաց։

Գ.— Էջ 5.— Կոնդակ.— Մեսրոպ վարդապետ ազգմունքամբն Աստուծոյ Արիեպս. ամ. Հայոց Լեհաց եւ Պաղտանաց երկրի։

Ամենեցուն առ հասարակ, եւ յատուկ յոյց յանկ է եւ արժան է իմանալ, գիտութիւն առնեմք, վասն խնդրոյ բարէմիտ առն Խոճայ Ալէքսանդր Գարչովսքիյին, և քուղբ վկայական կու տամք, որ նա գկիցն իւր թափել եւ ազատել կամի ի ձեռաց քշնամեաց Խաչին Քրիստոսի, որ եւ մինչեւ ցայժըմ ազգասիրութեամբ իւր օգնէր ևմա, որչափ կարողութիւն ունէր եւ ինչէ եւ ապրանք։ Բայց այժմ ազատեալ գնա, մնաց ապէտս եւ չմատոր, եւ դէտ եւս մնաց ի գերութեան հայր ևորա եւ հարազատ եղբայրըն։ Եւ զի ոչ ուստէք ունի կար օգնել ևոցա, վասն այն շրջի խնդրելով ազգմունքիւն. յայտագս որոյ եւ մեք ժտելով հայցիմք եւ բարեխօս լինիմք ի ձեր հրամանուցն վասն ևորա, ով սխրալի տեառք իմ եւ եղբարք, զի դուք ըստ առատութեան սըրտից ձերոց օգնեսջիք ևմայ, յիշելով զնեղութիւն եւ զվիշտ, եւ զփոփոխական դիպվածս մարդկան։ Զոր եւ վասն առեալ հասատատութեան զմեր սովորական կնիքս դրօշմելոյ հրամայեցաք ի վերայ կոնդակիս եւ ձեռօք գրեցաք։ Գրեցաւ ի Լով, թվ. ՌՀԽ [= 1628], Փե. Ը.։

Դ.— Էջ 6.— Արեգայի ուրումն ձեռնայրելոյ ի Զաքարիա պատրիարքէ, քուղթ՝ ի կ. պոլսոյ յիւով քաղաք առ գերապայծառ առաջնորդն, ի թվ. ՌՁԸ [= 1639], մայիսի Ը.։

Ե.— Էջ 9.— Մեծին առ փոքր.— Գերապատն տեառնդ իմոյ եւ պատուական նահապետդ...։

Զ.— Էջ 9.— Ընկեր առ ընկեր.— Պատուական եւ նագելի եղբօրդ իմոյ, այս անուն, նուաստ եւ տառապեալ, այս անուն...։

Է.— Էջ 11.— Առ Հայրապետն.— Նամակ գրեալ առ Ուրբանոս Ը.ի Հռովմ, ի թվ. ՌՁԸ [= 1639] յորում նամակագիրն աստոյգապէ պիշուտ վիճակ Հայոց ժամանակին այնորիկ եւ խնդրէ առնել ողորմութիւն Միքայէլ սարկաւագի, որոյ մայրըն եւ որդին կային ի գերութեան։

Ը.— Էջ 15.— Նամակ.— Սիրելի եղբօրդ իմոյ երջանիկ եւ քաջ բարունւոյ, Գօղտի աստուածաբան վարդապետի, ողջոյն յոյժ սիրով մատուցանեմ, նուաստ ծառայ Գրիգորոսի, Ծովհաննէս վարդապետս...։ Գրեցաւ ի Հռոմ, թվ.ի Ծնդ. Գր. ՌՁՃԸ [= 1642] մարտի ամսոյ Ը.ի մեծ պահոցն։

Թ.— Էջ 15.— Ի Սր. Օգսէնդու հրաշափառ Վանացն դրանէ...։

Ժ.— Էջ 16.— Կոնդակ.— Ցի. Գի. ծառայ Փիլիպպոս կաթողիկոս ամ. Հայոց և պատրիարգ Վաղարշապատու երկնաւմամբ եւ սրովբէէախումբ, լուսաւորեալ եւ երկնասէր արեգակնամատակ եւ արփիսասեակ Սըրբոյ Աթոռոյս Էջմիածնի։

Ցորմէ հասցէ գիր աւրհնութեան եւ նամակ պսպղանութեամ, շնորհիմ եւ առաքելական եւ աստուածային աւրհնութիւն ի վերայ հարազատագոյն որդւոց Սրբոյ Լուսաւորչին եւ մեր՝ Խոճայ Սիմէոնիդ եւ ևո հարազատ եղբարցն տէր Խաչատրին, Աւետիքին, եւ Գրիգորին, եւ ձեր ծադկեալ որդւոցն եւ դստերացն, եւ սիրելեաց բարեկամաց ձերոց եւ ամ. տան ձերոյ, եւ ընչից եւ ապրանաց։ Եմամբ եւ ողորմութիւն բարերարին Աչ. միշտ եւ հանապազ ի վերայ ձեզ լիցի, ի տուէ եւ ի գիշերի, ի նստել ի տան, ի գնալ ի ճանապարհ, ի պրեջել եւ ի յառնել, եղիցի աստուածային աւրհնութիւն եւ օգնութիւն ի վերայ հոգւոց եւ մարմնոց ձերոց, ամէն։ Որչափ ի մարմնի էք խաղաղական կենօք պահեսցէ զձեզ Ած. առողջ եւ ամբողջ, անբասիր եւ անբռնադատ, յամերսաւ ժամանակօք, պարագայց ամօք եւ խաղաղական կենօք, ի հանոյս կամաց իւրոց, առողջութեամբ, խաղաղութեամբ, սիրով, միաբանութեամբ, որդովք եւ բարեկամովք, զաւա-

կօք սիրելիօք բարեկամօք. ընչիւք եւ ապրանիօք. եւ ամ· գոյականօք ծաղկեցուցանէ ի վերայ երկրի. խոր խաղաղութեամբ մընալ մինչեւ ի խորին ծերութիւն. ամէն:

Հանգիստն հրեղ' նց եւ հոգեղիցնաց հանգուսցէ զննջեցեալսն ձեր. ի տեղոջ լուսոյ եւ ի տեղւոջ համգստեան, ուր անճառ ցնծութիւն է եւ անպատում ուրախութիւն, ուր հարազուարճ հրեշտակք. եւ մշտնջենաւոր բերկրիւն ընտրեալքն, անդ պսրիւն ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն այժմ եւ անզրաւ յաւիտենիս ամէն:

Եւ ընդ ուրհնութեանս ծանուցուումն լիցի վերոյ գրեալ հոգեւոր որդեկացդ իմոյ զի գկատարեալ սէր ձեր եւ գհաւատարիմ բարեկամութիւն, զոր ունիք առ Սբ· Աթոռս եւ առ մեզ, մանաւանդ առ Սբ· Լուսաւորչին աւանդութիւնն, մի ըստ միոջէ հոգեւոր որդիին մեր տէր Յովհաննէս կրօնաւորն պատմեաց մեզ, զոր յաւեալ յոյժ ուրախացաք· խնդրեմ զի այսուհետեւ եւս ևս գեւս ունիցիք: Ահա ըստ խնդրոյ ձերոյ թուղթ աւրհնութեան եւ սիրոյ առաքեցի սիրելի որդեկացդ: Խնդրեմ զի ի վերայ ձերոյ հայրենի աւանդութեանն հաստատուն եւ ջատագով լինիցիք. մանաւանդ աղօթից, պահաց եւ ողորմութեան: Նայ եւ մեծ ու անուան ձերոյ յիշատակ առ Սբ· Աթոռս ըստասցիք. որպէս վայել է հարազատ որդեաց: Յանձն առնեմ զձեզ Հոգւոյն Սրբոյ եւ շնորհաց նորին: Ցեառն մերոյ Յի· Քի· շնորհիմն եւ ողորմութիւնն եղիցի ընդ ձեզ և ընդ ձերսն ամենայն: Հայր մեր որ յերկինսն ես սուրբ եղիցի·: Գրեցաւ ի թվ· Հայոց ՌՂԳ [= 1644] յունիսի ամսոյ իբ, ի դրան Սուրբ Էջմիածնայ:

Իսկ վասն դաւանութեան մերոյ զոր պահանջես առ ի ճանաչել եթէ իցէ ուղիղ: Գիտութիւն լիցի խոհականութեան ձում, զի մեք գհաւատն զայն զոր ընկալաք ի Քրիստոսէ ի ձեռն առաքելոց եւ հայրապետաց աւանդեալ, հաստատուն եւ անքերի ունիմք յաղագս մեր, մինչեւ ցայսօր ժամանակի, առձանագրեալ ի մատեանս սուրբս, ոչինչ հեռացեալ ի պատուիրանացն Քի· ի մեծամեծաց մինչեւ գփոքունս, եւ ոչ խոտորեալ յարբունական ճանապարհէ: Վասն զի ըզովիմք զչարաչար բաժանումն Նեստորի հերետիկոսի. եւ զփոքարար խառնակումն Եւտիքեայ չարափառի, և զայլ հերձուածողաց դասս. եւ զհամախոհս նոցին. եւ որք նոցա հաղորդիցն:

Քանզի իմանամք ըստ որում եւ հաւատամք զԱս· Ած· կատարեալ եւ մարդ կատարեալ, հաւասարագաւթ Աած· եւ մարդ: Ոչ փոփոխեալ յԱստուածութենէ ի լինելն մարդ. եւ ոչ յետ լինելոյն, եւ ոչ չփորումքն ի միաւորութեանն. եւ ոչ ձախումն ի միմեանս, ո՛չ մասամբ հաղորդեալ այլ բոլորաբար. անխակ միաւորութեամբ միացեալ, ի վեր քան զբան եւ զիմացումն մեր: Վասնզի ամ· որ է հաւատալի, ոչ է ի ներքոյ գիտութեան ենթարկելի: Ինեալ ի կատարեալ անապական եւ գհաւատարիմ մօրն աստխոտ պահեալ: Կրեալ զամ· կիրս մարդոյ, բաց ի մեզաց: Նոյնն չարչարեալ եւ խաչեալ եւ մեռեալ, եւ նոյնն յարուցեալ նովին մարմնովն զոր էառ ի կուսէն, որպէս եւ կառնոյ Նիկէական կարգաւ ուսուցանեմք մեզ:

Եւ զի համառօտ կամիմ անցանել զամենայնիւ հետեւելով այսմ տասցուածոց· որ ինչ մի անգամ ճշմարտապէս դաւանութեանս մերոյ իցէ խորհուրդ՝ բաւականաբար գեկուսցէ ձեզ գիրքն կիւրղի Աղէքսանդրացոյ, որ յորթորեալ կոչի Գարապսմանց Գիրք: Նաեւ Աթանասի երանելւոյ, որ եւ ընդ մեր խօսեսցին ևոքա· Բանզի այդպիսի դիտաւորութեամբ վարիմք որպէս ևոքայն, եւ բստայնիմ խորհիմք զոր օրինակ ևոքին: Եւ այսչափս շատ լիցի գիտենդդ:

ԺՒ.— էջ 19.— Թուղթ Փիլիպպոսի Նաթոդիկոսի առ Ուրբանոս Ը· պապն (*Ռոմ*):

էջ 22–24. դասարկ:

ԺԲ·— ԱՌԱԿԵՒՐՔ·— 4

էջ 25ա.— Ա.— Աստիճն հիւանդացաւ եւ ոչ կարէր որպէս· եկեալ տուա հիւանդ . . . :

էջ 31ա.— ԺԴ.— Էչ մի էր ի ներքին Հղոիկս եւ ունէր ձայն դառնաւոր նման վհատոյն Գաբրիէլի . . . :

էջ 61ա.— Ըե.— Վասն չար կանանց պիղծ պղորոս ասէ· ի Հուր եւ կին մի մերձենալ մի է, զի նոյն ախտ է պատճառն . . . :

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·— 1644

էջ 61բ, նոտրագիր.— Գրիցաւ սա խիստ սղալ օրինակէն, թվ. ՌՂԴ, փետրվարի ամսոյ ի ք, ի քաղաքն Սեչով, ընդ հովանեաւն Սրբոյ Սիմէոնի եկեղեցւոյն։

ԺԴ.— էջ 62ա.— Այլ եւ այլ Դեղեր ումբ.— Այդքն որ մաղ բուանի...։

Դեղ հագի.— Ամ ամբառ...։

Այլ դեղ.— Որ արիւնախառն պըղտամ բ՛ը՛կ...։

էջ 62բ.— Այլ եւ այլ ցաւոց դեղք։

էջ 64ա.— Գրով առաջար այս է։

ԺԴ.— էջ 65.— Ցանկ ի վերայ այրուբենից Այսմաւուրաց բովանդակեալ է։

էջ 98.— Կատարեցաւ Ցանկ Այսմաւուրաց թվ. ՌՂ (= 1641), մարտի ք։

ԺԶ.— էջ 99ա.— Բան Հաւատոյ Հայաստանեաց եկեղեցւոյ, ի Հոգւոյն Սրբոյ առանձին ընկալեալ, եւ գրեալ դռնգմ ինչ առ սրբազան պատրիարգն Կոստանդինուպոլսի, հրամմնաւ տեառն տէր Կոստանդնեայ Կաթողիկոսի Հայոց.— Խոստովանիմք զամենասուրբ վերրորդութիւնն, զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին...— Համմտ. Ն. Շնորհալի, Ընդհանրական, Երուսաղէմ, էջ 88։

ԺԶ.— էջ 107ա.— Թէ որպէս էին առաքեալքն։

ԺԷ.— էջ 109ա.— Բանք Յոհաննու Ոսկիբերանի ասացեալ.— Ոչ է պարտ առատ՝ զրանս Քրիստոսի ասել, ոչ ոք կարէ երկուց տէրանց ծառայել...։

ԺԸ.— էջ 110բ.— Առ արուեստաւորս վաճառականս.— Առասցուք եւ մեզ որ ի վաճառատուղացս նատիք...։

ԺԹ.— էջ 112ա.— վասն պտղոց և պատարագաց եւ ողորմութեան, Սրբոյն Եփրեմի.— Բազում դաղտաձիզ նեռիւք վիրաւորել զմեզ սատանայ...։

Ի.— էջ 122ա.— [Ա]ռ Սուրբն Յոհաննէս Աւետարանիչ ի ննջման ժամանակի յիւր Ալոթս.— [Աւրէնքդ եւ եվերականաց, եւ աւդականաց ընթացք].— [Գ]իտեալի է դի յիմեր սակ եւ յայրմիթ, զոր ոմանք հինդորդ տարր ասացին յարտաքինոցն, եւ այլ մչտաչարժ եւ դնդաձեւ գերկիրս պատունակող...։

ԻԱ.— էջ 128ա.— [Մ]ըբոյն Կիւրղի ի Պարապմանեցն Դիր, Գլուխ Ընտրող ասէ...։

ԻԲ.— էջ 132.— Գովասանք։

էջ 141.— Նախերգան։

ԻԴ.— էջ 145.— Ի սկզբանէ արար Ած. զերկինս եւ զերկիր...։

էջ 152–162, դասարկ։

ԻԴ.— էջ 163.— Այսուհետեւ եկայք ամենեքեան սպասաւորք հրահռսեան հացին եւ ողորմորորք բաժակին սպանցուք զանդամս մեր զերկրաւորս։ Զանբարտաւանութիւն որով սատանայ կործանի։ Զցանկութիւն մեծութեան որով Ադամ ի դրախտէն արտաքսի։ Զնախանձ որով Արէլ խողխողի։...

էջ 166 դասարկ։

ԻԵ.— էջ 167.— Գովասանք.— Իւով քաղաքի դրպրատան մանկունքս, որ առաջի քո կան, աղաչանօք դեղ հայր սրբազան, լեր մեր պարհապք եւ օգնական...։

էջ 170.— Գովասանք Ծնընդեան Սբրուհւոյ Կուսին։

ԻԶ.— էջ 173.— Ամենայն աշխատութիւնք վարձատրելի են.— Ծնր ոմն նատէր յանապատ հեռի ի ջրոյն...։

էջ 187–191, դասարկ։

ԻԷ.— էջ 192.— Երանելոյն Սեբէրիանոսի յԱեւատրանին Մեկնութենէն.— Այր մի լինկէր յերուսաղէմէ յերիքով...։

էջ 196.— Վասն Երուսաղէմ Գնալոյն։

էջ 201–206, դասարկ։

ԻԸ.— էջ 207–303.— Ա–Ֆ.— Զանազան բառերու ներքեւ նշանակուած հակիրճ հատուածներ։ Շատ մը տառերու յատկացուած էջերը կը ծնան պարապ։

էջ 207.— Ա.— Ալօթք ողորմութիւն եւ պատարագ սկսոյին յորոնեայս ի սուրբ նայէ ապառէ...։

էջ 216.— Բնութիւն.— Կրթութիւն ի բաղում ժամանակս բնութիւն մակատացուկան լինի։

էջ 295.— Ք.— Քերականութիւն կ

արհեստ ստուգախօսելոյ եւ ուղղագրելոյ, եւ մասունք են նորա չորք· այսինքն, գիր, վանդ, բառ, բան. եւ հետեւին ընդ գրոյն՝ ուղղագրութիւն, եւ ընդ վանդին՝ բանաստեղծութիւն, իսկ ընդ բառին արտաբերութիւն, եւ ընդ բանին չարադրութիւն, կիւրղի։

էջ 304–314, եւ 316, դատարկ։

1196

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13·5×6·5։ էջք Դ+738։ Գրակք Ա–ԺԹ (էջ 1–448), Ի–ՆԱ (449–618), Ի–ԻԲ (619–738)։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչք՝ մեծաղոյն եւ հնադոյն մասին՝ Ծովհաննէս, նոտրագիր մասին՝ Աբրահամիկ Վրդ. Տարօնացի (1598, Ուրհայ)։ Դրութիւն՝ խորակիրնեըր, սկզբնատողերը եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ. մելանով, Երկսիւն, 35 տող։ Բոլորգիր։ Համաւոտպրութիւնք չափագանց առատ։ Գունաւոր զարդագիր, յատկանշապէս եւ գլխագրով՝ իւրաքանչիւր հատուրի սկիզբը. խորանագարդ իւր սաւօք, էջ 7։ Կաշեկազմ տախտակեայ զրուծմագարդ։ Գահպանակ մետաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը Երկուական թևերք, ոչ լման, մասն Երկաթագիր Աւետարանի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–Դ, դատարկ· բացի Երկրորդէն, ուր քանի մը դեղեր յոռեձեռագրուած են պանագան ցաւերու համար։

Ա.— ՄԵԿՆ· ՄԱՏԹԷՈՍԻ·— 15

Գր· Տաթեւացի

էջ 1ա.— ՅԱՆԿ է գլխաւորագոյն քոլոր գրոցս, զի դիւրաւ գտցես զոր եւ կամիս։

էջ 5ա.— Գրիգորի. աշակերտի հռոմեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի Ցոհաննու Որոտնեցոյ, հաւաքեալ բաղուածոյ Մեկնութիւն Սբ. Աւետարանին Մարկէոսի։ Նախերգաբար բաղդատութիւն չորս գետացըն եդեմաբուխ չորից աւետարանչացն հոգեբուխ։ Առնախառն Սուրբ Հոգիդ Աստուածեան ինձ տկարիս եւ հասոյ յաւարտ։

էջ 7ա.— Արդ չորս դետն նման է չորից աւետարանչացն...։

Մաղր յիշատակարան Գրչի.— էջ 24բ.

Զարապս ի չարիս,
Եւ դծոյլս յամենայն բարիս,
ՑՅոհաննէս անպիտան գրող սորին,
ապաչեմ յիշել ի Տէր.
Եւ Աստուած զձեզ յիշէ յիւր բարին. ամէն։

էջ 25ա.— Ի սկիզբն Աւետարանիս հետեւեցայ սակաւուք խմաստից քերդուածոյ...։

էջ 76ա.— Նորին երկրորդ Հատոր Մեկնութեան Քադուածոյ։

էջ 162բ.— Նորին երրորդ Հատոր Մեկնութեան Քադուածոյ։

էջ 209բ.— Նորին Զորրորդ Հատոր։

էջ 267ա.— Նորին Հինգերորդ։ Վասն Հերովդի եւ որդոց նորա։

էջ 345բ.— Նորին Վեցերորդ Հատոր...։

էջ 448, դատարկ։

Բ.— ՄԵԿՆ· ՅՈՒՄԱՐԻ·— 7

Ճակոբ Վրդ· Ղրիմեցի

էջ 449ա.— Մեկնութիւն Յուսարի, զոր խնդրեաց Թումա Վարդապետն Մեծոփոյ վանացն աստուածած· Ս· Ոխտին, եւ սիրով գհայծուածս նորա կատարեալ Ճակոբ Վարդապետ Ղրիմացոյ.— *Զհայցուածս դիւրիցդանիկ բարուեսպետին եւ երիցս և-բանելոյ վերհին...։*

Ցաջող.— *Այս իմ պրակին դրչութիւնս տարբեր է։ Տողերուն Քիւն է 27, յաջորդ պրակներուն 33։*

էջ 548բ.— Նորին Յակոբ Վարդապետի Ղրիմացոյ, Յաղագս տոմարական մակացութեան...:

էջ 553բ.— Յիշատակարան Հեղինակի.

էջ 554ր.— Յաղագս Շրջանաց:— Վասըն դարուց:— Թէ զինչ է Յոբելեան եւ այլն:

Տաճօբ.— էջ 556բ–618 Նոտրադիր է:

էջ 556ր.— Աւգնեա աննախանձ Հոգւիդ Սբ. Ած. ճշմարիտ ի խնդիր հասարակաց աւգտի.— [Աղրդ ես Յակոբս Ղրիմացի եւ գառածնայս մեղօք յիրիրէ, աչակերտ Գէորգ բարեւնապետին մեծի եւ քաջ վարդերային եղնկացո...:

էջ 557ա.— Վասն շրջանաց արեգական եւ լուսնի:

Յիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 618ր.— Եւ դիս դիմանաքիս դՅակոբ Ղրիմեցիս, սպասաւոր բանի, աչակերտ Գէորգ հռետորին եղբնկացոյ. յոյժ աչխատեցայ տոմարական արհեստիս եւ առանց կարծեաց հաւաքեցի զանտարակոյս մեկնիչս ի շահ օգտի բանասէր մատց: Եւ Քս. մարդասիրին փառք յաւիտեան ամէն:

Գ.— ՎԵՑՕՐԵԻՑ ԳԻՐՔ.— 7

Մատթէոս Վրդ.

էջ 619ա.— Յանկ Գրոցս որ կոչի Զաւրնա:

էջ 621ա.— Նուաստ Մաթէոս Վարդապետի, աշակերտի Եռամեծին Գրիգորի, աշխատասիրեալ առ ի հաւաքումն բանից, որ հայի առ Զ աւուր գործս Աստուծոյ, ի խնդրոյ Սարգիս կրաւնաւորի...:— Սկսանչելի են դործք քո եւ անձն իմ սիրեաց յոյժ ...— Հմմտ. Թիւ. 623:

Յիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 735.— Արդ ես խոցոտեալ յոդի եւ ի մարմին, տկարացեալ եւ տարտամեալ մտաւք եւ միտուքեամբ...:

էջ 738, դատարկ:

Ցետնագոյն յիշատակարանք.—

1.— էջ 735ր.— Թվ. 1597. Նոտրպէրը.— Ես Արիստակէս աշակերտս բստացա բզՔաղաւածուս դայս, ի Թիվին ՌՄԶ, յիշեցէք ի Քրիստոս:

2.— էջ 618բ.— Թվ. 1598, Նոտրագիր.— Արդ վերջինս ի պարս բանասիրաց, Աբիստակէս Տաթեւացիս, աչակերտ տէր Սբրապետին էջ բարեւնապետին, ցանկացող նովէ այսմ տառիս. վասնորոյ յօժարութիւն որպիս մոռանալ եւ զդիւտութիւն արհեստիս: Վասնորոյ աղաչեմ զձեզ լինել դիս ի Տէր եւ Ած. ողորմի ասացէք: Գրեցաւ ի Քրվին ՌՄԽ, ի մայրաքաղաքն յՈւրհայ, ի դուռն Սբ. Աստուածածնին:

3.— էջ 447աբ.— Թվ. 1605, բոլորդիր.— Շնորհաւք եւ առաւս կՔուքեամբ մարդասիրին Աստուծոյ, Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, ես Արիստակէս բանի սպասաւոր, որ առացայ զայս Մաթէոսեան Աւետարանի Քաղուածոյս, եւ Տմարի Քաղուածոյս, եւ վերսին Նորոդեցի եւ կաղմեցի, անչինչ յիշատակ հոգոյ իմոյ: Քանզի տեսի պատահարեալ կեանքս անցաւոր, ըստ բանի Սողոմոնի որ ասէ. Ունայնութիւն ունայնութեանց, ասաց Ծողովողն, ամենայն ինչ ունայնութիւն է: Եւ վասն զի ոչ ունէի ըստ հոգոյ յիշատակ եւ ժառանդ, եւ ոչ այլ ինչ բարեգործութիւն, զմտաս ածի զի զոյ այնու աւրինակաւ չահեցայց զոյզն ինչ մասն փրկական, և առացայ զայ ի հալալ արդեանց իմոց բարի ինձ յիշատակ: Ի քառասնհինգերորդ հայկազեան տոմարի ՌՄԴ, ի հայրապետութեան տեառն տէր Սրապիոն քաջ բարեւնապետին Ուռհայեցոյ. որ չնորհիւն Աստուծոյ և ողորմութեամբ նորին Գրիգորիկոսի ամ. Հայոց եւ պատրիարքարք Վաղարշապատու Սբ. էջմիածնայ, ի մայրաքաղաքն Յամբէ, ի դուռն Սբ. Կիրակոսին եւ այլ սրբոցն որ աստ կան հաւաքեալ: Դարձեալ, ով սիրելիք եւ մանկունք եկեղեցոյ, աղաչանք իմ այս են առ ձեզ, յորժամ հանդիպիք այսմ աստուածային բուբաստանիս, կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի Քս. զծնողսն իմ առ Քս. վոխելոցն, հօրն Ղազարին եւ մաւրն Նարկիզին, եւ եղբարցն իմոց, տէր Մարգարէին, Վարդանին, Եղիազարին, ամէն:

Տաճօբ.— Այս երբորդ յիշատակարանը կը գտնուի ձեռագրին վերջը, էջ 736բ–737ա, դարձեալ բոլոր դրով:

1197

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԺԲ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 19×13×1: Թերթք 92: Հանդամանք լաւ: Թուղթ սպիտակ: Գրութիւն՝ յօդուածիրենըր եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւորակ մելանով, միասին, 22–23 տող: Նօտր չէզոպիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Ընդհակառակ անարուեստ:

Ա.— ՄԵԿՆ. ԵՐԿՈՑ ԵՐԿՈՑՆ.— 5

Որոգիմէն

Թղ. 1, պատարիկ:

Թղ. 2ա.— Խօսք Որոգիմէսի փիլիսոփայի յերկ երգոցին Մեկնութիւն:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1804

Թղ. 33ա.— Ի ՌՄԻԳ Քառամ, ի սեպտեմ. ի, առ գրան Սրբոյն Դանիէլի Վանից, որ ի մէնն կեսարիոյ, ձեռամբ անարժան Աբեղայի Մխոյոյ կոչեցելոյ՝ տեղւոյ կոստանդնուպօլսոյ, գաղափարեցեալ Նահի յրնտիր եւ ի յաւադն օրինակէ ի վայելումն իւրոյ ինքեան:

Ցիշոց հայցեմ անդ լինելոց, եւ դիս յիշել տարտամս հոգւոց, միով Հայր մեր, Աւէն:

Ծն. 33յ–35, պատարիկ:

Ե.— ՀԱՒԵԼԻ ՆԱՒՕԹՈՒԹԵԱՆ.— 1

Թղ. 37ա.— Ձակատ.—

Վճիռ Սիւնհոդոսին: Պրակ, որ կոչի Հայելի Յանօթութեան: Որ պարունակէ բդ մաճառս որ կիրս՝ տուեան Դանիէլի հոգեբնտիր կայսերակոչ եւ ազգահռչակ կաթողիկոսի, եւ հարցադատից նորին Գրիգոր Պատրիարքի Կոստանդնուպօլսոյ եւ այլ ճշմարտասէր եւ բարեկարգ արքեպիսկոպոսաց, ի պատճառանալ Դաւիթ Լօռեցւոյ որդւոյ Գօրշալուի՝ Թիֆլիզեցի անուանեալոյ:

Երամանաւ իսկ վերոյիշեալ հոգեաէր եւ սրբազան պատրիարգի, տպեցեալ յամի Տեառն 1802, եւ Հայոց ՌՄԾԱ, հոկտեմբերի Զ: Ի Տպարանի Ցովհաննիսեան Գօղոսի:

Թղ. 37բ.— Փրկագործ Տնօրէնութիւնն Սր. Տեղեաց, եւ կոստանդնուպօլսոյ յայրաչափաքի քրիստոսատիպ այցելուաց, Տեառն Թէոդորոսի եւ Տեառն Գրիգորի սրբազան պատրիարգացն, նաեւ հայմօրէն ազգիս Հայոց առաքելաչափ առաջնորդաց, արհիպատառւմ Եպիսկոպոսաց, աստուածարան վարդապետաց, մաքրագործ քահանայից, եւ համայն դպերիկոսաց՝ ուխտի մանկանց Սրբոյ Եկեղեցւոյ, ընդ որս եւ բարեպաշտօն աստուածաբեր իշխանաց եւ իշխանապետաց, եւ առ հասարակ ամ. ապիս Հայոց, մեծաց եւ փոքունց, քրիստոսական ողջունէն Սր. Սիւնհոդոսիս մերոյ՝ յայտարարութիւն լիցի:

Թղ. 38ա.— Քննութիւն Սրբազան Սիւնհոդոսին:

Թղ. 39ա.— Կանոնք վասն Ընտրութեան Կաթողիկոսի:

Թղ. 40ա.— Թուղթ Միաբանութեանն Սրբոյ Էջմիածնի:

Թղ. 45ա.— Վճռահաստատութիւն Մեծի Սիւնհոդոսին:

Թղ. 45բ.— Կոչումն Տեառն Դանիէլի ի հայրապետութիւն ի գանազան ժամանակս, եւ արժանապէս օծումն:

Թղ. 51ա.— Անուանք Սիւնհոդոսի եպիսկոպոսաց եւ վարդապետաց:

1.— Կաթողիկոս Կիլ. Ազիամարայ:

2.— Գէորգ եպս.՝ Թիֆլիսոյ Առաքելոյ Առաջնորդ:

3.— Ցովհաննէս եպս.՝ Ղրիայոն Մշոյ Սր. Կարապետոյ:

6.— Ցովհաննէս եպս. Երիստաւան Առաքելոյ Առաջնորդ:

7.— Անտօն եպս. Սր. Ազրերկայ:

11.— Աբրահամ եպս. Սր. Սահակայ

13.— *Մանուէլ Եպս. Վարդիհօր Վանից։*

22.— *Թաւպար Վրդ. Թօմայի Առաքելոյ։*

27.— *Վարդան Վրդ. Կոբայ Սբ. Դանիէլի Առաջնորդ։*

28.— *Նէրսէս Վրդ. ընիկ մխարան Սբ. Էջմիածնի եւ Հարազատ զաւակ հոգեքնարիք Վէհափառիս մերոյ։*

30.— *Կարապետ Վրդ. Թաթէոս Առաքելոյ։*

32.— *Մարտիրոս Վրդ. Մխարան Մըշոյ Սբ. Կարապետոյ։*

Եւ այլք վարդապետ եւ քահանայք յոլով, զորովք պանդ արարաք. վասն չտալոյ դժանձրոյիք ընթերցողաց եւ լսողաց։ Որոց համակամութեամբն գրեցաւ եւ կնքեցաւ։

Ի ՌՄՄԱ Քուջն, մայիսի իըլին, ի ենթ Ձորան կոչեցեալ Սբ. Վանք, որ ի Բագրեւան գաւառ։

Գ.— Թղ. 52ա.— *Պատմութիւն Սբ. և փրկական անօրինականացն սրբութեանցն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ։*

Թղ. 53ա.— *Ի Հռոմ գրէ ի հայ լեզու Թարգմանեցաւ ՌՀԶ թուին։*

Թղ. 53բ–60, *դատարկ։*

Դ.— Թղ. 61ա.— *Ցաղագս Նախընթացից.— Ո՞վ՝ իցէ՞ արդեօք բերան բանաւորի, որ ոչ ափշեալ դողէ դժանկալի կենաւն ...։*

Թղ. 74բ.— *Ի կացդրական հանդիսէ.— Ի յառաւել դէպ արտաքնոյ ընթերցուածոյ Քանն հանճարեղ եւ իրաւախոհ փիլիսոփային Դիոկղետեայ ...։*

Թղ. 78բ–80, *դատարկ։*

Ե.— Թղ. 81ա.— *Ողբ Աւագ Ուրբաթու՝ ասացեալ քառիւ տաճկական.— Ըհսուս էվլատ պանայ միւճեմէ էվլատի, Նիճէ վէրտին պու կիւն հաբիբէ եասի ...։*

Թղ. 84ա.— *Ողոբ Աղաւտեաճ.— Եղերայրք սիրելեալք, օրհնեցուք մխարանութեամբ պարարիչն ամ. արարածոց ...։*

Թղ. 84բ.— *Ողոբ Օրհնասարկիճ։*

Բարեխօսութեամբ Սրբուհւոյ Աստուածածնին եւ. Սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ եւ յամ. սրբոց տացէ Տէր Ած. աչխարհաց խաղաղութիւն։ Ամէն։...

Մեծի հայրապետին մերոյ Ղուկասու սրբազան կաթողիկոսին, և Կոստանդնուպոլոյ պատրիարգ տեառն Զաքարիայ աստուածարան վարդապետին յամենայն ժամանակօք ապահով անդորրութիւն։ Ամէն։...

Թղ. 88ա.— *Ի կիւլիկեայ տնկեալ ազգի յարկ դու Հեթումեան, Թագաւորացն Հայոց տեղի սրահ Լեւոնեան ...։*

Թղ. 89ա.—

Սենեակս այս էր անյարդար,
Նորոգեցաք եւ ձեւ յարմար,
ըստ պատշաճին որքան էր կար,
անարժանիցըս Թարմատար։

Եղաք աստէն զուգաբնակ,
սրբեղաքս անվհատունակ,
զանուանց մերոց լինիք տեղեակ,
ի վերջ բանիս յայտերեւակ։

Ով Տէր Աստուած մեծահանդէս,
զոչեմք առ քեզ յոյժ ըղձապէս,
մեք ծառայքս քո մշտապէս,
Սրապիոն եւ Ծուխանդէս։

Կամիմք կարդալ յայտ յանդիման,
զժամանակն ողբին չինման,
Ռ եւ ե Քուջո հայկեան,
երկ հարիւրոց յհուն ընդ այն [= 1806]։

Զ.— Թղ. 89բ.— *Ցընծութիւն ի քարի շնորհ օգնատիպատ կայսեր Հռովմայեցւոց եկդի. ի վանս հարց Մխիթարեանց ի Թրեստ ընդ անուանեալ սրբոց վկայից, եւ գոհութիւն վասն շնորհաց եւ պաշտպանութեան.— Հանդիսացան կենօք մեր այսօր քան զամենայն ...։*

Պատրաստական ծառայք եւ հպատակք հարք Մխիթարեանք, ի կարգէ Սրբոյն Անտոնի Արւայի, բնակեալք ի Թրեստ յամի Տեառն 1775, մայ. 06։

Թղ. 91ա.— *Նախանձ կարգաւոր, է օժ Քիւնաւոր։ Կարգաւոր հպարտ, է փչարեր արտ։ Կարգաւոր մոլի, է դիւաց դերի ...։*

Թղ. 91բ.— *Ի մեծն Պօլիս եւ ի Աստուածածնի եկեղեցւոյն մէջն խափուարասը յարթօրթեալ դրանն վերայ այս ոտանաւորս գրեալ է.— Ահեղ տեղիս է ուսուցչաց, եւ ճոխխմաստ քաջ քարոզիչ ...։*

Թղ. 92, *դատարկ։*

1198

ԹՈՂՈՎԱԾՈՅ

[Մերտին]

ՁԱ = 1452

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— Մաւալ 18×13·5×6։ Էջք 460։ Հանդամանք բաւական լաւ. լուսանցքները ցեցակեր։ Թուղթ դորչորակ։ Գրիչ, մէկ փոքր մասին, եւ տարեղրող՝ Դաւիթ երէց։ Գրութիւն՝ խորագիրները, բնաբանները եւ մասամբ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 31 տող։ Բովանդակութիւնք չափազանց առատ։ Կազմակերպ տախտակեայ։ Գահապնակ մագաղաթեայ, սկիզբը եւ վերջը երկաւոր քերթ, անիւնաւոր երկաթագրոփով, մասն ձեռնոտիրի, հաստուած Ց. Ոսկրւրանի մատենի մեկնութենէն։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Էջ 1ա.— ցուցանէն աւետարանիչքն քէ այլ իմն է պարծ եւ վարդապետութիւն Քրիստոսի զոր ինչ ղրեցին...։

Էջ 7ա.— [Զի՞նչ է որ ասէ Նաեա եւ ուսոյց դպրակերտս։

9.— [Ե]րբեմն Քարոզէր կանոնեալ եւ երբեմն Նաեաեյ, որպէս աստ եւ ի Նաեն, եւայլն...։

Էջ 9ա.— . . . տարան դյաւրինակն՝ եւ այլ չկա։

Ա.— ՄԵԿՆ. ԵՍԱՑԵԱՑ.— 7

Գր. Տաթեւացի

Էջ 9ա.— Ծագկաճաղ Մեկնութիւն ի լուսաւոր բանիցն արդիւնական վարդապետի. Ցոհաննու Որոտնեցոյ, հաւաքեալ աշխատասիրութեամբ Գրիգորի աշակերտի Ոսկիի, շնորհալից Վարդապետի։

Զի՞նչ է որ ասէ, քէ տեսիլ Եսայեայ։— Ջմարդարէութիւնն տեսիլ կոչէ, զի մարգարէն տեսող լսի բան ելբրայեցոցն...։

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

Էջ 133բ.— Արդ ես վերջինս ապաստաւորացս բանին, Գրիգոր քահանայ, ժողովեցի զծաղկաքաղ Մեկնութիւն, սակաւուք...։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1452

Էջ 134ա.— Ջաւրինակի տըւաւղն զԱռաքել Վարդապետն յիշե(ց)ցէք ի Տէր, եւ դանպիտան գրիչս դԴաւիթ Երէցս։ Քանզի գրեցաւ սա ի Քուսկանութեանս Հայոց ի յինն Հարիւրն ու մէկն, յամսեանն դնկտեմբերի, իւ. յաւուրն Դշու. Ցայտնութեան բարեկենդանն, ի դառն և ի նով ժամանակի։

Քանզի ի թվին ՉՂՔ [= 1450] ել ձըմեռնէշն ամիրզայն Քալիրիկու տէրն, եւ էառ զերկնկայ, եւ անտի առաքեց զոմն դաւրպետս ի Միջագետս Թրխան ասղի անուն, եւ նա եկեալ գերեաց դԹիլդուրան եւ աւերեաց գնա, եւ չարչարանաց գրպարտ քրիստոնեայս, եւ նահատակեաց։ Եւ անտի եկեալ ի Ռաբղէն, եւ անտի եկեալ ի Տնիսարն, ի սահմանս Մերտնայս։ Եւ Մերտնոյ գարձուցեալ գաւրսն, եւ յոտիմբ եկեալ յամբոցն Մերտնայ։

Ի թվիս Ջ [= 1451], որ նահատարդի էր ևս, աւրն կիրակի, եկեալ Թրխան ասղին պատերազմեցաւ գնդ Մերտնցոց եւ կոտրվաւ ի Տնխորայ ոտպակ գլուխն, եւ գնկն Զաւուր՝ յաւր ուրբաթու քաղաքացիք ապա(տա)տամբեցան ի Ձհանկիր ամիրզայէն, եւ ապստամբեցին գքաղաքն ի Քարխանաւդին, եւ նա բատ արժանաց նոցա գոմանս տուգանեց եւ գոմանս Քայանեց եւ սկսաւ բանալ դդարանսն որ կայր ինչք Մերտնցոցն, եւ գինչ որ հաւանէր յափշտակէր, եւ գինչ որ մնայր ի հրդէն գոհմն առնէր։ Եւ կապուտ նշան եկիր ի վերայ քրիստոնէիցն։ Եւ բաւսում չարիս արար, զոր Քէ գրէի մի բատ միոյէ, նա գերբ մի ինչէր գինչ եւսայի Բաւսուածս եւ այլ չատս։

Եւ սկսան քաղաքացիքն եւ Ղարայ Ղուրդնայ, իսաբել գրերդն ի նաւատարդէն ի Զէն ի վեր, յորում էր Քվխանն Զ։ Եւ գնկն Զաւուրն իր աւուր, ի յելեւման Ճայի կիրակին, եկեալ Ձհանկիրն յԱմթայ ի Մերտ-

մին, եւ ոչ հնազանդեցան նմա Մերտնդիքն, եւ դարձաւ յԱմիթ։ Եւ զկնի այնորիկ եղեւ պատերազմ մեծ ի միջոցի Ամթայ եւ կոտորումն մեծ ի յերկուս դիմացն, եւ բազանաւ անդ Մերսրուկ երէցկն Նաղաշ տէր Մրկւոյ որդին։ Եւ այս պատերազմս եղեւ ի Գէլի, որ զկնի ի աւուրն եշ. Համ(ա)ստեղծումն էր։

Իսկ ի թվիս ՉԱ. [= 1452], յաւուրն Բշ. արձակեցին ի բերդէն զռաքիքն, ի խաբէն ամէնեն հիւանդ, կիսոմն ի վայր կու ոռչին եւ կապուտէքին եւ քան զկտրածն կու մնային։ Կացին ըռաքիքն տարի մի պակաս ի աւր ի խաբն։ Որոյ յայնմ աւրեն բրն նկնալ էր Մհամատ ամէրզան, Ձհանչի որդին առ Ռուստամ Թրխանաւղլին, եւ խաբեցին զձհանկիրն ի յԱմիթ, որոյ վրճար եղաւ այս պրոցն եւ դառաչկան Աստուած պիտէ։

Ի նմինն ամին, յաւադ Ջատիկն հաշտութիւն եղեւ. հաւանեցան Ձհանչահն եւ Ձհանկիրն, եւ դարձոյց զՄերտին ի Ձհանկիրն, եւ յաւադ պահոցն գնաց Ռուստամ պատերազմել ընդ Հասան պէկն, ի Ջերմուկն, եւ կոտրեաւ Ռուստամն։ Եւ ի նոյն պահն բյաւ մղկիքն բերդին Մերտնայ առանց չարժի եւ անճրուէի։ Դարձեալ ի նոյն պահն կայծակ իջաւ ի վերայ մնարին եւ այրեաց գնա, ի նոյն Մերտնայ բերդն։

Ի նմին ամի եկաւ Ձհանկիրն յԱմթայ եւ գնաց գուրթ թաւանել, եւ Հասան պէկն նկնալ մտաւ յԱմիթ եւ էառ գնա, եւ Ձհանկիրն վախրատեան եղաւ եւ եկեալ ի Մերտրնայ բերդն մտաւ սեպտեմբեր ի։

Ցամին ՋԲ [= 1453], նկաւ Հասան պէկն եւ խաբեց զՄերտին ծե օր, եւ ապա հաչա(եցան) ի եղբայրքն՝ Ձհանկիրն եւ Հասան պէկն։ Ի նմին ամ վաղճանեցաւ Ծովանէս երէցն, Ղուկաս երիցու որդին, յուլիս ա։

Ցամին ՋԳ [= 1454], ի յունվար ծա, յաւուր չարաքթու, վաղճանեցաւ Առաքել Վարդապետան յԱրղնի։

Ցամին ՋԵ [= 1456] նկաւ Հասան պէկն յԱմթայ եւ գնաց ի ձգիրայն խաբել գնա, եւ նոքա հնազանդեցան նմա, եւ եղեն հարկառու։ Եւ անտի նկնալ ի Մերտին, եւ խնդրեաց դուստրն Համզայն, զՁհանկիրի որդին կ հոգով լինել նմա հնձելքաչ, եւ Ձհանկիրն ոչ ետ. եւ նա արաձեաց եւ քաղեց զՄերտնայ մուտքն, եւ կտրեց զայգիքն։ Իսկ Ձհանկիրն եկեալ գնաց առ Ձհանչահ, եւ խնդրեաց ի նմանէ հեծեալ զի գայր պատերազմել ընդ եղբօրն իւր Հասան պէկն։ Եւ նա նմա ղեկնկայ քաղաքն, եւ առաց նմա գնալ յեղնկայ, եւ զԱրապչահն պակն, որ յեղնկայ էր, առնուլ ընդ իւր եւ երթալ պատերազմել ընդ Հասան պակն։ Իսկ Արապչահ ոչ իշխեաց գալ պատերազմել ընդ Հասան պակն, այլ ապստրեաց զեղնկայն ի Ձհանկիրն եւ ինքն գնաց առ Ձհանչահն, որ ի Ջաղաթայ էր։ Իսկ Հասան պէկն գնաց զկնի նորա ը աւուր ճանապարհ։ Եւ յորժամ ոչ դտաւ գնայ, դարձաւ յԱմթայ քաղաք իւր։ Իսկ Ձհանկիրն, յորժամ Հասան պէկն գնաց զկնի Արապչին եւ անդ ժողովուլ մնաց, եկ ի յեղնկայ փախրատական, եւ թողեալ անդ զորդին իւր զՄուրատ պէկն, եւ եկեալ ի Մերտին։

Ցամին ՋԶ [= 1457], առաքեաց Ձրհանկիրն զեղբայր իւր զՈւլիխս պէկն առ Ձհանչահն ի Ջաղաթէն եւ զանգատ արար ի վերայ Արապչին։ Եւ Ձհանչահն զԱրապչահն Թրխանեց եւ զընտանեց, եւ փոխանակ Արապչին եւս Ձհանկիրն այլ հնձել, եւ զբնխաւորք հեծեալին էին, Ռուստամ պակն Թըրխանի որդին եւ Ալի Շաքար պակն, եւ իւր որդին, եւ Սաւալան պակն, եւ Փերի պակն։ Զսոսայ իւրեանց հնձելովք առաքեաց Ձհանչահն յաւելնուիւն Ձհանկիրն, առ ի պատերազմել ընդ Հասան պէկն։ Եւ նկեալ առաք եւ Ձհանկիրն իւր հնձելովն Սաւրայ պարոնով գնացեալ յԱմթի ի պատերազմ, եւ խմպեալ պատերազմին, եւ ի կողմունքըն նկեալ ի պատերազմ։ Զօրացաւ Հասան պէկն, եւ պարտեցաւ Ձհանկիրն։ Գնդի Ձհանկիրի զաւրքն ծռան, եւ Ձհանկիրն վախեաւ եւ զօրքն ցրուեցան։ Եւ Ռուստամն՝ Թրխանի որդին ըմբռնեալ եղեւ եւ տարեալ առաջի Հասան պէկին կացուցեալ, եւ զկնի գ աւուր նոսան դնա։ Իսկ հին Ռուստամին վախեաւ եւ հասաւ յԱրբէլ քաղաքն իւրեանց, եւ յղարկեալ խնդրեաց զլաչն Ռուստամին, եւ տարաւ գնա ՕրԷլ։ Իսկ Ալի Շաքարն եւ իւր տղայն Ալի աւրդայն եւ Սաւալան պակն, առքա եւս ըմբռնեցան եւ

արկեալ զնոսա Հասան պէկն ի վընտան, իսկ փերի պակն մազապուրծ եղեալ եւ այս հեծելիս կոտրումն՝ ձհանկրի փախն էր պատճառ, եւ իւր զաւրացն ծռումն, նոյնպէս եւ Ռւայխն փախեալ։ Իսկ Սաւրայ տէրն ըմբռնեցաւ, եւ Հասան պէկն էառ դիւր ի նուիրակ բնդոթոյքն եւ ետ նմա զՕչին զաւառն։

Իսկ Մերտնցիքն յորժամ զայս ամենայն տեսան, միաբանեցան մեծ եւ փոքրը եւ ասացին ձհանկրին, Քէ հնազանդեաց քո եղբարդ, եւ տուր նմա զքո որդիդ հնձելոյ, ապայ քէ ոչ մեզ այսուհետեւ ոչ ունիմք կարողութիւն հակառակ կալ Հասան պէկին եթէ դայ պատերազմել ընդ մեզ։ Եւ ձհանկիրն առաքեաց զորդին իւր գիւղ պակն, ի հոդով, հնձելոյ եւ հաւաքելոյ։

Տեսեալ եղբարքն զանմտութիւն ձհանկրին որ այս ամենայն արհաւիրքս որ եղեւ եւ ամենայն աւերութիւն, եւ ապա ետ փորձին, եւ Քէ տարով մի յառաջ տուեալ էր որդին, այս ամենայն աւերութիւնս ոչ լինէր։

Ի սմին ամի եղեւ չարժ, եւ բլաւ կեդրոյ կէս բերդին։ Եւ եղկայ քաղաքն տապալեցաւ եւ ջրահեղձ եղաւ։ — Տես Վայրկն Ա. Յակոբեան, Մանր ժամանակագրութիւններ, Ի. Հատոր, Երեւան 1956, էջ 210–212։ Վարպանեանց բերմամբ յառաջ եկած են չատ մը սխալներ։

էջ 138, պարսպ մեծագոյն մասամբ։ Ասպ ի՝Երեւին արմատներր՝ կորուած գանի մը թերթերու։

Բ — էջ 139ա — (Յետ այսորիկ հարցանելի է եւ ասան նախահարցն բստ կարգի ...։

Մաճոր — վերի յատուկցքին մանր չեզոգրով։— Հմմտ. տպագրեալ Գիրք Հարցմանց, էջ 286, Զոր հատոր» — կարմիրով գրուելիք յատկերն կամ տառերուն տակերը կր մնան բաց, մինչեւ էջ 261։

Մաճոր յիշատակագրութիւն Գիրքի։—

էջ 249բ, տողին յատկացքին։— Ծոթում եւ գմակ Քրիստոսէ (գմակ) ի Քի։ սրբոց իւրոց անջինջ պղտութեամբ, ժանտանոյ տարաժամ փոխեալ Եղիայրէն իմ գԱպրահամն եւ գԾաղկոն եւ գՄասն[ա]ն եւ գՄարդիան եւ գԱպահէն եւ գՅովհաննէն։

էջ 269ա — Էդ Հատոր Հարցմանց։ Ժողովի Ցեսուն եւ Դատաւորք ...։

Մաճոր — էջ 304բ, տողին յուսանցքին, մանր չեզոգրով։ Հմմտ. Գիրք Հարցմանց, էջ ՆԾԲ (= 452), տող 20 վարէն»։

Գ — էջ 305ա — Սամուէլի Անեցւոյ — Զի Արաւն Բծրդ է յետ Նինոսի՝ մանուկ տիտղ վաղճանի, ի Շամիրամ։ Եւ է ճշմարիտ, եւ մի ոք երկբայ[ե]ացի, զի հաւատոյն, որչափ կարացաք բնտրեցաք ի բանս, որ ոչ զոք ընդդէմ կարծեմ ...։— Հմմտ. Տպ· 1893, էջ 11։

էջ 311ա — Յազգէն Ղեւեայ Բահանայ զգերութիւնն Յուդայի, ի մնացորդաց Դրոց։ Ահարոն, Եղիազար, Փինէհէս ...։ — Հմմտ. Նոյն, էջ 24։

էջ 317բ — ... Եւս ապան[մանն] Գերսեսէի Շամախեցիէն գմակերոնացիան պատ արարին ամս ՃԴ։ Սուտ Փիլիպպոսն ամ մի։— Հմմտ. Նոյն, էջ 33։

էջ 318ա — Սկսցուք եւ գկաղենմացոցն գրել գպատարս, որոց առաջին եւ-նախնեաս, ամս ՌԲ։ Աքիս՝ ամ մի ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 39։

էջ 319ա — Ի յայլմէ։— Յորժամ լսատամբս պայ չինեցին եւ պարդարնցին ...։

էջ 319բ — Ա[պ]ստուտս ամս Ծե։ Ի սուրս առուքի ամէն Ատեփոքաց[էք] գամս իւրեանց քրիւն, եւ ի ժամի բարձան առաջնորդեցն Հրէիցն, եւ Քաղաքորէ Հրէիցն Հերոդէս այլազգի։ Իսկ ի ՌԲ ամին Ա[պ]ստուտոսի, եւ յԼԲ ամն Հերոդէսի, ամենայնակն սկսաքի Ցս· Քս·, ձնաւ ի կուսէն եւ կուսութիւնն անխախ[տ]ելի մնաց հնիքրն։ Ի պիշերին յայնմիկ, յաւիտենական տաճարն յանգուցեալ բնկղմեցաւ որ չիներքեան նշմարանքն ոչ ևս երեւին ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 40–41։

էջ 320ա — Զնախարարութիւնն Բ պատգամն, գԱմէնայն ստուտանել համառօտագոյնս ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 41։

էջ 324բ — ... բազում յաւրինուածս տան[ց], պղպջաց, քաղաքաց, չինից, դաստակերտաց, գօրաց, կոմսութեաց, բնդ որս սակաւս ի անցելոյ նշանակեալ։— Հմմտ. Նոյն, էջ 47։

Դ — էջ 325ա — Նաւքն Հատոր։ Յաղագս Մարդեղութեան Բանին։

էջ 434ա — Վասն արտասուացն Հրց·

վան է՞ր արտասուքն լըւանա եւ ընչէ ըզմեղս...:

Ցամօթ.— էջ 435, ստորին լուսանցքին մանր չեղագիրը. «Հմմտ. տպագրեալ օրինակին հետ, էջ 620 առաջին սիւնակ տող 17 վարէն»:

Ե.— էջ 437ա.— Մեծի Բշ.ի: Նորին, ի բանն Ցորայ որ ասէ. Երկիր եւ ի նմանէ ելցէ հաց...:

Զ.— էջ 442բ.— Նորին: Դարձեալ ի Մեծի Գշ.ի, ի բաց Աւետարանին որ ասէ. Նմանեցաւ արքայութիւնն երկնից ծ կուսանաց.— Որքան մարդն ի հեչտութիւն աշխարհիս է ըմբրռնեալ ոչ իմանայ զվաղճան կենացն...:

Է.— էջ 449բ.— Նորին Գարոզ Մեծի Դշ.ի, ի բաց Աւետարանին որ ասէ. Իբրեւ եկն Յս. ի տուն Սիմանի բորոտի, մատեան առ նա կին մի...:

Ը.— էջ 455բ.— Նորին Գարոզ Մեծի Նշ.ի, վասն հին պատարագացն...:— Կը մնայ թերի:

1199

ԾՈՂՈՎԱՆԴՈՑ (ՄԵՆՆԱԲԱՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13·5×3·5: էջք 316: Համամանք լաւ: Թուղթ երկու տեսակ, մին բարակ, միւսը քանձր եւ սպիտակ: Գրութիւն՝ խորագիրներըն եւ մասամբ գլխագիրներըն կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մհասիւն, 21, 25, 17 տող: Նոտրագիր երկու տեսակ: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի, առաջին մասին մէջ: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Դասարկ Թուղթ սիկղբը մէկ թերթ: Կնիք բոլորչի, սեւագրոշմ, երկաթագիր, «Աբեղայ Նաոս» էջ 316:

Ա.— ՄԵԿՆ. ՅՍԱՑ�եԱՑ (Թերի).— 8

Գէորգ Վրդ.

էջ 1.— Մեկնութիւն բանիւ Սբ. Մարգարէին Եսայեայ, զոր արարեալ լուսաւոր վարդապետին Գէորգեայ: Տեսիլ Եսայեայ.— Ջնոյն իսկ մարգարէութիւնս կոչէ տեսիլ, զի եւ մարգարէ տեսանող ասի ըստ երբայեցւոց...:

էջ 112.— Եւ ասէ Տէր ցեսայի. Ել ընդառաջ Աքազու դու եւ մնացեալ որդիդ քո Յաւսուբ...:

Բ.— ՅԱՂԱԳՍ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆ

էջ 113.— Յաղագս Մարգարէութեան.— Բնր տեսցուք զմարգարէութիւն Զ կըլխոյ: Նախ քէ զի՞նչ է մարգարէութիւն: Երկրորդ քէ ուստ սկսաւ: Երրորդ որոց տըւաւ: Չորրորդ վասն էր տուաւ: Հինգերորդ քէ ի քանիս բաժանի: Վեցերորդ քէ որպէս մարգարէանային: Եւթներորդ քէ այժմ վասն էր բարձաւ: Սահմանն մարգարէութեան: Աճեմք զսուրբինն, մարգարէութիւն է կանխագիտութիւն ամանակաց անցելոց, ներկայից, եւ ապագայից, բարի հոգւոյն միջնորդութեամբ...:

էջ 154–160, դասարկ:

Գ.— ՄԵԿՆ. ԱՌԱԿԱՑ.— 11

Գր. Տաթեւացի

էջ 161.— Գրիգորի Նռնեցւոյ, աշակերտի Յոհաննու Որոտնեցւոյ, եւ բազ դիտապետի, համառօտ հատուածումն յԱռակաց Գրոցն Սողոմօնի, ի լուսաւոր քանից մեծին Ներսէսի: Տէր դու պահեա.— [Հարց. Զինչ Սողոմօն եւ այլ մարգարէք եւ Տէրն յաւետարանին առակս խօսէր: Պատ. վասն երից: Նախ զի առակն պիտանի է բանին եւ վկայ հաստատութեան...:— Հմմտ. Ա. Հատոր, Թիւ 49, էջ 172–3:

էջ 243–244, պարապ ձգուած, բայց ի բուոյքին օրինակին Թերի ըլլալուն պատճառաւ:

էջ 316, դասարկ: Ցաջորդ քանի մը Թերթերու արմատները միայն մնացած:

1200

ՆԱՐԵԿ·— 6

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×12·5×3·5: *էջք* 438: *Համամանեք լաւ. լուսանցքները ցեցակեր տեղատեղ։ Թուղթ հաստ։ Գրութիւն՝ խորագրերը եւ նախատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաթիւն, 23 տող։ Բոլորգիր։ Համառօտագրութիւնք սովորական։ Կաշեկազմ տախտակեայ զրոյմազարդ։ Ըստացող՝ Եսայի վրդ· կեսարացի։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, *չտառերկ։*

էջ 3·— *ապաշաւանաց յոդկշահ խրատուց անձին ղղկականաց կանոնաց կենաց ... ասացեալ մտաւան Ղղկերդութեան, Գրիգորի նարեկա վանից վանականի, հոգմտաւան հեղեսորի, եւ Հայոց փիլիսոփայի ի խորոց սրտից խօսք ընդ Աստուծոյ։*

Ա.— Բան Առաջին·— Զայն հառաչանաց հնծութեան ողոց սրտի ապազակ ի քեզ միրզնծալիմ տեսողդ գազանեաց ...։

էջ 47–48, *դատարկ։*

ՂԱ·— էջ 404·— *Վերստին յաւելուած երկ՝ ի հեծութեան առ ընչն ազերս մագրացաց բանի·— Տէր գթութեանց եւ Ած· ողորմութեանց ...։*

ՂԲ·— էջ 409·— *Վերստին յաւելուած կրկին հակողի առ ընչն ազերս մագրացաց բանի· ի խորոց սրտից խոսք ընդ Աստուծոյ·— Ած· յաւիտենական, բարերար եւ ամենակալ ...։*

ՂԳ·— էջ 411·— *Վերստին յաւելուած ...։— Արեգակն արդար, ճառագայթ աւրհնեալ ....։*

էջ 414–438, *դատարկ, բացի հետեւեալէն։*

Ցիտնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1740

էջ 415, *նոտր չեզագիր անհարթ·— Մուրը նարեկա յիշատակ է կեսարացի որ եւ վանք դիղնցի եսայի վարդապետին, ի Մուրը երուսաղէմ, ի դուռն Մուրը Քաղորայ, ՌՃՁԲ, յիշեցէք ի Տէր Քրիստոս։*

1201

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

(ԺԸ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18·5×14×2: *էջք* 248: *Համամանեք լաւ։ Թուղթ հաստակ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըր կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաթիւն, 25 տող։ Նոտրագիր աստուածատառ։ Համառօտագրութիւնք չափաւոր առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ զրոյմազարդ։ Գոհարանակ թղթեայ սկիզբը եւ վերջը հրեական թղթէ, յատիճնքէն, կ'առնենք գլխաւոր խորագիրը· Titi Livii Patavini Historici de Bello Macedonico et Asiatico, Liber Sextus. Սաացող՝ Գրիգոր Գահանայ։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1·— *Ցանկ է Գրքիս·— Ա–ԼԶ Գրքյիսանք։*

էջ 4–8, *դատարկ։*

Ա.— էջ 9·— *Առաջի աւուր արարչութեան ասացեալ է այսպէս· Ի սկզբանէ արար Ած· զերկինս եւ զերկիր ...։*

Բ.— էջ 18·— *Աւազ Բշքթի· վասն արարչութեան ասացեալ է· եւ ասաց Ած· ի–*

զիցի հաստատութիւն ի մէջ ջրոցդ· *յերկրորդում աւուր արարչութենանն փեռնկատեալ բաժանեաց զրաղմութիւն ջուրցն* ...։

Գ.— էջ 24.— Աւագ Գշրքի· Արարչութեանն ...։— *Եւ ասաց Աստ. Ժողովեսցեն ջուրք ի ժողովս իւրեանց* ...։

Դ.— էջ 29.— Աւուր չորեքշաբթի, վասն արարչութեան ասացեալ է.— *Եւ ասաց Աստ. Լսիցին յուսաւորք ի հաստատութիւն երկնից* ...։

Ե.— էջ 35.— Հինկերորդ աւուր արարչութեան, Աւագ Հինկշաբթի ասացեալ է.— *Եւ ասաց Աստ. Հանցեն ջուրք զնոսուն չնչոյս կենդանեաց* ...։

Զ.— էջ 42.— Աւագ Ուրբաթի, արարչութեան խրատին, յաւուր ուրբաթու, ասաց Աստ. հանցէ երկիր...։

Է.— էջ 46.— Երանելոյն Թէոփիլոսի ասացեալ է Աւագ Շաբաթի օրն վասն Թաղմանն.— *Նոր երկինք այսօր ի յերկրի հաստատեցաւ*...։

Ը.— էջ 54.— Վասն Թաղման եւ Յարութեանն ասացեալ է այս.— *Ոչ ոք հաւանեալ արարչութեան հրաշափառին*...։

Թ.— էջ 63.— Վասն Թաղման եւ Յարութեանն Յիսուսի Քրիստոսի...։— *Աստ. բանն Հօր եւ համայոյակից Հոգւոյն Սրբոյ խոնարհեցաւ ի հայրական ծոցոյ*...։

Ժ.— էջ 72.— Վասն Թաղման եւ Յարութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.— *Եւ իրրեւ երկոյ նգեւ եկն այլ մի, որում անուն էր Յովսէփ, որ էր քաղաքացուկաւ, այր արդար եւ բարեպաշտ*...։

ԺԱ.— էջ 81.— Պատմութիւն չարչարանաց Տեառն եւ վկայութիւն զոր վկայեաց առաջի Պիղատոսի.— *Ի ժամանակս ոմն եւ տասներորդի Թագաւորութենանն Տիբերեայ կայսեր*...։

ԺԲ.— էջ 92.— Երանելոյն Յակոբայ Սրեոյ եպիսկոպոսին ասացեալ Ներքողեան ի Սուրբ Յարութիւն Փրկչին ասացեալ է.— *Այսօր ուրախութիւն մեծ*...։

ԺԳ.— էջ 99.— Երանելոյն Նիշէի ասացեալ է վասն աւազակին եւ խոստովանութեանն.— *Ոչ հաւատացեալ հայրք իմ ի եղբայրք իմ, զտառյք Քրիստոսի եւ զտառյակից իմ*...։

ԺԴ.— էջ 106.— Բանիւ օկտակարք, ոգէշահ եւ պիտանիք ասացեալ է.— *Ահաւասիկ ժամանակ ընդունելի, ահաւասիկ օր փրկութեան*...։

ԺԵ.— էջ 114.— Գէորգայ Վարդապետի ասացեալ վասն Հաղորդութեանն, թէ որպէս պատարագի Քրիստոս.— *Արեամբն Քրիստոսի փրկեալ եւ ազատեալ եղբայրք իմ ի Քրիստոս*...։

ԺԶ.— էջ 122.— Սրբոյն Ցոհաննու Մանդակունեցոյ ասացեալ է վասն զգուշութեամբ մերձենալ ի մարմին եւ յարիւնն Որդւոյն Աստուծոյ.— *Սոսկան ոսկերք իմ*...։

ԺԷ.— էջ 131.— Զորրորդ ուրբաթուն կարդայ զմեկնութիւն աւետարանին.— *Արթուն կացէք, զի ոչ դիտէք թէ երբ տէր տանն գայցէ*...։

ԺԸ.— էջ 138.— Ցաղագս պսակի, եւ խրատ վասն Ամուսնութեան.— *Զորրորդ պրեմք կանոն այնոցիկ, որք սրբութեամբ անանին*...։

ԺԹ.— էջ 145.— Պաղտասար արքայ ասրար ընթրիս մեծամեծաց իւրոց ի առն ըստ Ռացն, ոնյնպէս եւ գինի, *եւ իրրեւ բնդ պինիս եմուտ Պաղտասար հրամայեաց բերել զսպասս արծաթոյ եւ զոսկւոյ*...։

Ի.— էջ 149.— Վասն Բարեւաւէ սրեուցանելոյ ծնօղ զտղայսն.— *Սրբութեամբ եւ անարատութեամբ պարտ է սրեուցանել քրիստոնէին զպատկս իւրեանց* ...։

ԻԱ.— էջ 153.— Գարոզ ի բան Սր. Աւետարանին որ ասէ· *Օն արիք դնացուք*...։

ԻԲ.— էջ 173.— Ցաղագս խոստովանութեան եւ ապաշխարութեան ասացեալ է ...։— *Ահաւասիկ սիրելիք ամենեքեան ոտս մեղ օրինակ*...։

ԻԳ.— էջ 174.— Երանելի Ցոհաննու Ոսկիբերանի ասացեալ է մեկնութիւն առակատր բանի Աւետարանի որ ասէ· *Այր մի իջանէր յերուսաղէմ յերիքով*...։

ԻԴ.— էջ 183.— Երանելոյն Եփրեմի հորին Աստրոյ ասացեալ է Վասն Գառասնորդաց Պահոց.— *Ի չաւիղս փառաց զոց Տէր ընձեռնայ մխոք իմ*...։

ԻԵ.— էջ 192.— Ցաղագս Ազօթից որ յաւրն Գ անգամ ասրինել զԱստուած։

ԻԶ.— էջ 196.— Ամերեսանալի մնայր

Ադամ ի դրախտին·— *Արդ զայս պարտ է գիտել···*։

Իէ·— էջ 199·— Վասն զի ոչ առնել ի կնուցմէն եւ ի պսակն գուսան·— *Ի կնունքն եւ ի մկրտութիւնն ոչ է պարտ աջբենալ քրիստոնէից···*։

ԻԸ·— էջ 201·— Պատմառ վասն ահագին դատաստանին ասացեալ է ի Գրիգոր Վարդապետէ·— *Իսկ ի ժամանակի իւրում եկեսցէ այն որ զալոց է····· որոց եւ ըղձեղ արժանի արասցէ Ցս· Քս· խաչեալ քաւարարն մեր, զօրինող ճառիս հլեցին, մանաւանդ դատացող պրոցս Գրիգոր Քահանայս, ամէն*։

ԻԹ·— էջ 208·— Երաւ· նգիշէի Հայոց Վարդապետի ասացեալ է ի Բաննն Նայեալ մարգարէին որ ասէ· երանի տեղին այնորիկ որ ձգն եւ էշն կոխեսցեն։

Լ·— էջ 214·— Երաւելոյն Ցոհաննու Մանդակունեցւոյ ասացեալ է Վասն Մխիթարբարեան ապատացն·— *Զինչ ասացից եւ կամ դինչ խօսեցայց···*։

ԼԱ·— էջ 222·— Պատմառ Առաջաւորաց Պահոցն, ասացեալ է սուրբ եւ ուղղափառ վարդապետացն·— *Վասն այնորիկ ասի պահք Առաջաւորաց···*։

ԼԲ·— էջ 230·— Տեառն Ցոհաննու Մանդակունեցւոյ Հայոց կաթուղիկոսի ասացեալ է Վասն Պահոց Պնդութեանն·— *Ադոյ եւ օգտակար եւ կարեւոր են պահոցն պնդութիւն եւ յորկորտութեանցն ժուժկալութիւն···*։

ԼԴ·— էջ 237·— Երաւելոյն Ցոհաննու Ոսկիբերանի· Որ ասէ· Առն միոջ էին Բ որդիս···։

ԼԶ·— էջ 247·— Վկայութիւն Վասն Տեառն մերոյ յԱռաքելոյն Պօղոսի ի Հռոմայեցւոց Թղթոյն։

Լե·— էջ 248·— Վկայութիւնք յԱռաջին եւ յերկրորդ Կորնթացւոցն։

ԼԶ·— էջ 248·— Եւ ի Գաղատացւոց թղթին ասէ···։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւնք·— *Ս*·— Մահտեսի Մկրտչի·— 1774

էջ 3, *Նոտրադիր անհարթ*·— *ի Քուին Ռմիդին եւ յունիսի իէին, ժամասաց Դաւիթ Վարդապետն ևկն ի Ցոպպէ իւր կամարն դնաց ուր կամի· ևս Եաֆայու բէյլիդ Մկրտիչս Ծախու առի ի Նմանէ*։

Բ·— Գերմանիկցի կիրակոս Արեղայի (+ 1815)·—

էջ 3, *Նոտրպիր*·— *Եւ այս գիրքս յորժամ եկեղեցագիրն առին եւ աւետեցին դպէն, եւ ևս ի Նմանէ առի այլասգեայ ձեռացն եւ ազատեցի ,որ եմ ի քաղաքէն Գերմանիկու, իբր կիրակոս եառնայ Ծառայ Սր· Երուսաղէմայ, որ է արեգայ*։

1202

ՄԱՇՏՈՑ (ՀԱՑՐԱՊԵՏԱԿԱՆ)·— 23

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 18·ՃՃ×14×1։ էջք 176։ *Հանդամանք չատ լաւ։ Թուղթ կապտորակ։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին*, 18 *տող։ Նոտրպիր մաքուր։ Համաօտապրութիւնք տոլորականէն աւելի։ Կազմ չնկազմ խաւաքարտեայ ոսկեզօծ երիզով։ Դատարկ թուղթք սկիզբը երկու քերթ*։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1·— Կաննոն մեռոն օրհնելոյ։

էջ 6·— Կանոն օրհնութիւն Սրբոյ Մեռոնին օրհնելոյ· Այսպէս արա։

էջ 53·— Կանոն Կաթողիկոս Ջեռնադրելոյ։

էջ 91·— Կանոն Ջեռնադրութիւն Եպիսկոպոսի ի կաթողիկոսէ։

էջ 118–121, *դատարկ*։

էջ 122·— *յետ այսորիկ կոչմանէն եւ արարողութեանն···*։

էջ 127·— Եւ եպիսկոպոսքն ասացեն զխարոզս ծայնիւ այլ ոչ ոք խանամայ եւ ոչ սարկաւագ·— *Տէր Աստուած հարցն մերոց*

ամենաղօր դործովք եւ առատ ողորմ, ազա-
աչեմք։ ...

էջ 133.— Կանոն զքագաւորս ձեռ-
նադրելոյ։

էջ 144.— Ձեռնադրութիւն Սարկաւագ
կանացն որք են Սարկաւագունիք։

էջ 145–176, *դասարկ*։

1203

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— 2

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ (1782)

Կ. Պոլիս 1815

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18·5×12×2։ *էջք* 434։ Հան-
դամանք չատ լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գը-
րիչ՝ Թոմաս Սրկ. Դայատեան։ Դրութիւն՝
սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մե-
լանով, մխաիւն, 30 տող։ Նոտր չեղագիր։
Համատօտագրութիւնք բաւական առատ։
Կաշեկազմ խաւաքարտեայ ոսկեզօծ երե-
զով։ Դասարկ թուղթք սկիզբը երկու քերթ։
Ստացող՝ Անդրէաս Վրդ. Աղնիւեան։

Ձակատ.— *էջ* 1

Մեկնութիւն երզոց երզոյն Սողոմո-
նի արքային Իսրայէլի։ Հաւաքեալ ի Ծա-
կոմբայ իրրու վարդապետէ կարնեցւոյ Սի-
մեոնեան ի Կային օղլու առաձայնելոյ տոհմէ.
բան մասին ի Սուրբ Գահն էջմիածնի, եւ
բան մասին յերդուածոյ։ Ի խնդրոյ տեառն
Աբրահամու եմատնապետ վարդապետի
եւ հռչակաւոր արքեպիսկոպոսին մեծին
Զմիւռնոյ վայելչապարզ մայրաքաղաքի։ Ի
թուին Հայոց ՌՄԼԱ, եւ յամի Տեառն 1782,
ասպատ Մեկնութեանս ի կարին քաղաք տի-
բախնամ։

Ի ՄՌԱԼ. Թուականին Հայոց, եւ յամի
Տեառն ՋՌՁՐ համարեալ։

Ցիշատակարան Ստացողի.— 1815

էջ 2, *չեղագիր*.— Գրեցաւ կայենեան
Ծակոր վարդապետի աբարեալ Երզ Երզոցի
Մեկնութիւնս յուսուր վարդապետու-
թեամբ, ձեռամբ աւազ սարկաւագ տիբա-
ցու Թոմասու Գալստեան Գօլանցւոյ ի վա-
յելումն սրբազան պատրիարգի յետին Ծա-
ղայից Հնչեն Ծաղայ Անդրէաս վարդապետի
Աղնիւեան Սկնեցւոյ, ի բուն իսկ դաղափա-
րէ նոյնիսկ հղինակի Մեկնութեանս, ի
1815 *ի յապրիլի* 9, *ի Գօլիս*։

Անդրէաս Արզ. Հնչեն։

էջ 3.— *Բան առ խոհեմամիտ մե-*
բաղնեայ ընթերցօղս.— եթէ սակս լերինն
Սինայի պատմէ Մովսէս ...։ Հմմտ. Թիւ.
396, *ք*. Հատոր, *էջ* 323։

էջ 11.— *Մեկնութիւն մակագրութեան*
երզ երզոց անուանեալ բանիցն Սողոմոնի։

էջ 27.— *Մեկնութիւն երզոց երզոյն*
Սողոմոնի։ Գլուխ Ա. Համար 1.— *ի սոյն*
այս նախիկին դլխոջ՝ հարան դանխլարար
դաղերան ընծայէ Հօր Աստուծոյ ...։

էջ 46.— *Մեկնութիւն երզոց երզոյն*
Սողոմոնի։ Գլուխ 1· Համար 2.— *եւ հոտ*
իւղոց քոց քան դամենայն խունկս ...։

էջ 132.— Գլուխ Երկրորդ.— *ի սոյն՝*
նախ փեսայն ծանուցանէ հարսին դլօնու-
թիւն անձին իւրոյ ...։

էջ 328.— Գլուխ Է.— *ի սոյն էբերոյ*
դլխոջ՝ նախ փեսայն խօսի ընդ դստերաց
եւ ընդ Թադուհեաց ...։

էջ 357.— Գլուխ Ը.— *ի սոյն ութե-*
բորդ դլխոջ՝ նախ՝ հարան հարցանէ ցին-
սայն ...։

էջ 390.— Մեկնութիւնս վերջացու-
ցեալ փառս տացուք ամենակալ արարչին ո-

տանաւոր գոհութեամբ եւ մեծ շնորհակալութեամբ.— *Տէր իմ Տէր Հայր՝ գթէն գոհանամ...*։

էջ 391.— Ի ցանկվրայ վարդապետէ ն։ախատառութեամբ անուան իրոյ։

Ի Մկնութեան	*Ցայսմիկ տարի,*
Աչխատ Հղէ	*Կամաւ մեծի,*
Որ լսիցեալ	*Բանքս ի քարտի,*
Աբանց ոմանց	*Ցարդի ցուցցի։*
Վարդապետաց	*Արդ ցանկալի,*
Բարւոնացարն	*Դասուց խըմբի,*
Ասյաքան ԼՔՀ	*Գիտան լինի,*
Երբեմրն մեզ	*Տան ողորմի,*
Էնն իմ տացէ	*Նոցա բարի. Ամէն։*

էջ 392.— *Ցանկ երդ երգոց անուանեալ դրոցն Սողոմոնի, խակապոյն բնաբանի նորին, մանրամասնաբար հաւաքեալ ամս համբակաց, եւ ապա յաջորդ նորին դասեցուք եւս զցանկ Մկնութեան գլխաւոր Նիքոցն, ԼՔՀ Տէր տացէ ծնողութեանս ժամանակ։*

էջ 402.— Վերջաբանութիւն հեղինակին առ բարեմիտ ընթերցասէրս.— *Եւ արդ՝ մինչ ցայս վայր եւ մեք ժողովեալ հաւաքեցաք գմկնութիւն սորին...*։

Վերստին վերջաբանութիւն գրոյս դպրութեան. եւ ծանուցումն ոմանց բանից առ եզրարս.— *Փանաքի միով ամենից վերջին սեւակերի երկարօրէն զայս երգ բերասքաշին արքային Սողոմոնի մեկնել հարկ եղեւ...*։

էջ 406–434, *դատարկ*։

1204

ՅՈՒՂՈՎԱՆՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Տեղի ՌՄԾԷ=1768

Նկարագրութիւն.—

Նուագ 19×14×1։ էջք 96։ Հանդամանք յաւ։ Թուղթ հասարակ։ Գրութիւն ամրողջովին ոսկի մելանով գրեալ, միասին, 20 տող։ Շնորհիւր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կապ խառատարուեալ։ Դասարկ թուղթք սկիզբր եւ վերջր մէկ մէկ թերթ։

Բովանդակութիւն.—

էջ 1.— Տեառն Ներսէսի Հայոց Կաթուղիկոսի՝ Գովեստ բանի մերթողականի ցաղագս տօնից գերագունից էջմիածնից հրեշտակապետացն Սրբոց Գաբրիէլի եւ Միքայէլի, եւ ամ. երկնային զօրաւորութեանցն, զոր տօնէ ընդհանուր Քրիստոսի ընդ տիեզերս, համախմբեալ ուրախութեամբ. Ոսկեայ գրոցն Սողոմոնի, խակապոյն բնաբանի նորին, *մանրամասնաբար հաւաքեալ սակս համբակաց, եւ ապա յաջորդ նորին դասեցուք եւս զցանկ Մկնութեան գլխաւոր Նիքոցն, ԼՔՀ Տէր տացէ ծնողութեանս ժամանակ։*

էջ 402.— Վերջաբանութիւն հեղինակին առ բարեմիտ ընթերցասէրս.— *Եւ արդ՝ մինչ ցայս վայր եւ մեք ժողովեալ հաւաքեցաք գմկնութիւն սորին...*։

Վերստին վերջաբանութիւն գրոյս դպրութեան. եւ ծանուցումն ոմանց բանից առ եզրարս.— *Փանաքի միով ամենից վերջին սեւակերի երկարօրէն զայս երգ բերասքաշին արքային Սողոմոնի մեկնել հարկ եղեւ...*։

էջ 406–434, դատարկ։

էջ 83.— *Ցուհանու Ոսկերերանի ասացեալ. ի Մկ. Ամբակումայ Մարգարէին.*— *Տէր գլուր քո լուայ եւ երկեայ...*։

էջ 93.— *Զհաւս Հրեշտակաց, զոր սրբասեալ է Սր. Հայրապետն մեր Ն. Շնորհալի, որ ի քիւ Հայոց ՌՄԾԷ ընդօրինակեալ կայ ի տետրակիս, գորոյ գմնացեալ պակասորդն ի բաղդատելն ընդ ձայնարերին, ձգաք ասս նշանաւ...*։

էջ 95–96, դատարկ։

1205

ՋԱՏԱԳՈՎՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ (ԹՈՐԻ).— 2

ԵՐԵՄԻԱ ՉԷԼԷՊԻ

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 18×12·5×1·5: *Էջք* 120: *Հանդամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրութիւն՝ խարտիրներ եւ գլխագիրներ կարմիր, տնտեսական սեւ մելանով, միասին,* 19 *տող: Նոտրագիր: Համաստաւգրութիւնք տողանիշն քիչ մը սեւլի: Կաշեկազմ տախտակեայ, մի քիչ քայքայուած:*

Բովանդակութիւն.—

Էջ 1–2, *գրչափորձեր:*

Էջ 3.— *Ըստ ժամանակիս սանձ վէրք եւ ինքնահաւանք սկսան իւրաքանչիւր ոք բան մի առարկել [եւ] հաւանեցուցանել զայլս ջանիւ՝ լինել իւրեանց համախոհ եւ համաձայն, եւ մարանչիլ ընդ այլոց, իբրու նորագիւտ իմաստ բանի՝ յաչս իւրեանց խաւսուն կարծելով, բայց ոչ պետիւով պիղծս եւ ոչ պղծութիւն Աստուծոյ...— Հմմտ. Քհ.* 533, *Բ. Հաւտր, էջ* 544:

Էջ 7.— *Ցանկ առարկել իմ ճանաչելոցս, եւ պատասխանիլ Աստուծով եւ բստ Աստուծոյ.— Ա.— Ահա այնոսիկ որք ասեն թէ առ մեզ ընդէր ոչ դնի ջուր ի Սուրբ Խորհուրդն...— Լ.— Թէ պինչ է յեկեղեցիս առ յեկեղեցիս պնդան, պինչ երուսաղէմ, պինչ պերեմիան սրբոց եւ կամ ուխտուտեղ:*

Էջ 10, *դատարկ:*

Էջ 11.— *Ա.— Գլուխ Առաջին՝ որ ոմանք ի մերում ժամանակիս սկսան համարձակել ասելով, թէ ընդէր ոչ դնի ջուր ի Խորհուրդ Սուրբ Պատարագին մեր.— Սոքա ոչ միայն ի դասուց քահանայից, այլ եւ ոմանք են ծողմիսօսք...:*

Էջ 18.— [Գլուխ առաջին վասն ջրոյն որ ի Սբ· խորհուրդն ասեն հարկիլ.— *Ա այդ՝ նախնիքն մեր պատասխանն տուեալ են թէ առաքեալն ոչ յիչէ...:*

Էջ 28.— *Երկրորդումն.— Երկրորդ գծտուրեամն պատճառ գտեալ եմ թէ ընդէր չունիմք զվերջի օծումն...:*

Էջ 39.— *Երրորդ առ այնոսիկ՝ որք ասեն թէ երբ խոստովանեսցի ոք զգլխմամբ, ընդէր դնեցի լուծ ապաշխարութեան...:*

Էջ 49— *Չորրորդ թէ Հայքս զկատարեալ խոստովանութիւն չունին, այսինքն ոչ գիտեն...:*

Էջ 59.— *Հինգերորդ ասեն թէ անկնալ ճահաւայն մի արգելցի առ ի կատարել զգրաւազնագործ խորհուրդ պատարագին...:*

Ծանօթ.— Սկիզբն ցանկին մէջ վեցերորդ եւ եօթներորդ հարցումներն են.

Զ.— Թէ ընդէր օծեն զննջեցեալ քահանայն:

Է.— Թէ ընդէր ոչ առի Դ եւ Ե կին որ գերբորդն առնուին պառնիկ ասեն:

Այս հարցումներուն քննութիւնները կը պակսին, նման Քհ. 533 *ձեռագրին:*

Էջ 75.— *Ութերորդ առ այնոսիկ թէ ընդէ՞ր յերկու գրազոյցսն գայտարագ առնիմք եւ գայն ուտելով յերեկոյսն...:*

Էջ 90.— *Թերորդ ընդէր ոչ պահիցեմք պահ զամ· աւուրս շարաթուն ի բոլոր տարին...:*

Էջ 109.— *Ժերորդ առ այնոսիկ որք ասեն թէ ընդէր յաճախ եւ յերկար եմ հոգեալ զպահսն...:*

Էջ 120.— . . . *Զյուսար պատուէրն Պօղոսի· որ ուտէ Տէառն ուտէ եւ զհանայ, եւ ամն [այսպէս կարգ կառնէ· յաջորդ երեք թերթերը տարբեր թուղթ են եւ դատարկ]:*

1206

ՊԱՐԱՊՄԱՆՑ ԳԻՐՔ.— 3

ԿԻՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

Կաֆայ (Ղրիմ) Պետ=1400

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×14×5·5: *Էջք* 594: *Հանդամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. մնասուած խոնաւութենէ եւ ցեցէ մասամբ. Նոթագրութիւն կրած: Թուղթ կոկիալ: Գրիչ՝ Ստեփաննոս Քահանայ, որդի Նատեր Գրչի: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկաթեայ, 25 տող: Բոլորգիր վարժ: Համաձայնագրութիւնք սովորական: Կաշեկազմ տախտակեայ գծագրուած: Վերջին կողքը կոտրուած: Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը երկուական քերթ: Մտացող՝ Խաչատուր Վարդապետ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1ա.— Դիրք Պարապմանցս՝ է վասն մարդաճառայ Մխիթարին, և այս ինչ կայ ի սմա.— *Ա–ՆԱ Դրուխներ:*

Յաւելո.— *Բայթարդ քերքը ինկած բրյայուն ցանկին վերջին մասը, եւ առաջին դրուխին սկիզբը կը պակսին:*

Բ.— *Էջ* 4ա.— Զի՞նչ եղանակաւ պարտ է իմանալ զեմանուէլն:

ՆԱ.— *Էջ* 479ա.— Նորին կիւրղի Ա–պիսկոպոսապետի Աղեքսանդրի ասո Սեկուադոս բուղր Բ.— *Բայտնի կացուցանէ դիմքրն ճշմարտութիւնն որոց սիրէնն գնա, ձանկի եւ զանխլանայ ի բարմամանուած մտածութենէն...:*

ՆԲ.— *Էջ* 488ա.— Սրբոյն կիւրղի Ա–պիսկոպոսապետի Աղեքսանդրի ասո Ակակիոս Մելիտինոյ նպս· յորժամ զեկոյց նմա թէ զհարդ գրեաց յարեւելեայսն:

ՆԳ.— *Էջ* 509ա.— Սրբոյն կիւրղի Ա–պիսկոպոսապետի Աղեքսանդրի Պատասխանի բղրոյն ասո Ցոհաննէս նպս· Անտիոքոս մեծի· ըանզի կամէր շահել զսա, զի զնեստորին խորհէր Ցոհաննէս:

ՆԴ.— *Էջ* 518բ.— Վկայութիւմ ի Սրբոց Հարցն եպիսկոպոսաց, զոր ժողովեաց ի յոլովից ձառից Սբ· Նպս· Կիւրեղ Ա–ղեքսանդրացի, առ ի յանդիմանութիւն ամպարշտութեանն Նեստորի:

Էջ 528ա.— *Տեառն Ցեսուայ Խոսրուն–եաց Եպի. Սակս անապական դոլ պէտրունեան մարմնաւորութենն անդստին իսկ ի յուսական յոյժ քենէ.— Ամէնանուշակ, անանձատելի բաղդատութեամբ, մչտնջենական ունոյի հանդիստութիւն որպուեանն հայրենական դծաւորութեան, մնրունակ պրծաւորեալ ննջեցեալ եանց յատկաի, և չարամանեալ տնաւրինարար նեղոցութեամբ մարմին անապական յամենանուչակ կուէ, եւ ի վեր քան զամայնս պոյծեալ ծոցոնին Հարր նախայարհան Որդի, երկածին մանուկ կուսամաւր որդի, Աստուած կոյս, մասնի եւ Աստուածածին կոյս:*

Նե.— *Էջ* 530ա.— Սրբոյն կիւրղի Ա–պիսկոպոսապետի ասո Նեստոր, զի տայր նմա տեղի ապաշխարութեան, յառաջ քան զմերժելն նորա յեպիսկոպոսութենէն· զի չեւ էր եւս լեալ Սբ· Սիւնհոդոս, որ կալմաւրեն Ալ· ժողովեցան յեփեսոս: Թուղթ ասո Նեստոր.— *Ա՛ռ սուրբ եւ աստուածապաշտ պարտաւնակից մեր Նեստոր, կիւրղոս եւ ամ· որք ժողովեալ են ընդ մեզ յԱլեքսանդրիա...*— Հմմտ· Գիրք Թղթոց, *էջ* 396:

ՆԶ.— *Էջ* 548ա.— Նորին կիւրղի Ա–պիսկոպոսի Աղեքսանդրացւոյ ասո Նեստոր հայհոյիչ·— *Ամենայն յայտնի եւ ուղիղ է խմաստնոց եւ ոչ դժուարին դիտութիւն որպէս եւ գրեալ է...:*

Նէ.— *Էջ* 566ա.— Զայս Թուղթս ասեն լինել կիւրղի յիւր Թուղթոս:

Սրբոյն Արսենոսի եպի· Աղեքսանդրի

եպի· Թուղթ առ Պիկնտիմոն եպ· Կարնոյ գացուց, ցաղագս Ուղղափառ հաւատոյ, ընդդիմադրութիւն սակս յարուցելոցն հակառակ ճշմարիտ եւ առքր հաւատոց·— Ես այսպէս վարկանիմ Քէ ամ· ընդունայնութիւնք բոլորիցս, որչափ եւ իցեն հեթանոսածաւղք, լռեալ զաղաթեցին ի լինել մեծի ժողովոյն Նիկիայ···

Ցիշատակարան Գրչի·— 1400

Էջ 586ա·— Փառք աննկին, անսկիզբն խոհականին, անծին ծնողին, ծնելի եւ պատճառի, ծնեցելոյ բանին, աներբ եւ անժամանակ էին, եւ համազոյ ծնողին, ծոցածին Միածնին, առ մեզս թափեցելոյ՝ կենարարին Տն· Ցիւ· Քի·։ Եւ բղխեցելոյն ի Հաւրէ, Որոյ փառակից՝ Հոգւոյն ճըշմարտի Այ· ամենակալի· երից անճառութիւնեան եւ միոյ բնութեան, տէրութեան, եւ համախտա Աստուածութեանն, Սրբոյ երրորդութեանն, Հաւր եւ Որոյ եւ Սր· Հոգւոյն, յաւիտենական եւ ճշմարիտ, անսահման եւ անվախճան յաւիտեանիւ, ամէն։

Արդ ի դրաւ կատարման, եւ ի յանդուն աւարտման, աստուածաբուղխ եւ աստուածածափր տիրապարիւ եւ հոգիանորով, աստուածամերձ եւ աստուածարեալ, ուղղադատան եւ ճշմարտատոյց, սուրբ կըտակիս եւ աստուածայանեալ սուրբ մատենիս, նախ եւ առաջին, փոքր ի չատէ արտաղրեցուք ըստ կարի մերում պատճառս աննիւթ գոյատրութեան սորին՝ յառաջատրուդս շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ, բղխեցելոյ ի սրտէ սրբեցելոյ եւ մաքրեցելոյ, սրբադանի եւ աստուածամերձ եղելոյ, երիցս երանելոյ եւ երջանկի, առն Այ· մեծ քահանայապետին եւ Սր· Հայրապետին, տեառն Կիրղի Ագիքանդրացւոյ, յաղորդի առաքելական աթոռոյ Սր· Աւետարանչին Մարկոսի։

Արդ ի լրումն բոլորի տնաբինական մեծ խորհրդոյ Այ· մարդացելոյ, եւ մեծոյս միացելոյ՝ բնութիւն անձնաւոր առ ի գուէն առնելոյ, եւ անթաժ միութեամբ, միով բնութեամբ առ Հայր վերացելոյ, կըտակ կենաց հաստատելով, եւ պատուէր անմրկպ իւրոց ընտրելոց սրբազանից աշակերտացն տալով, աւետեացն Հաւր ապաւէն, առ ի զգենլոյ զաւրութիւն ի բարձանց։

Իսկ յետ ընդունակութեան երկնաւոր պարգեւացն, Հոգւոյն Սրբոյ եկաւորութեանն առ նոսա, եւ հանգչելոյն ի նոսա հրեղէն լեզուօք, առին հրաման ի Հոգւոյն Սրբոյ, քարոզել զբանն կենաց, եւ զծագումըն փառաց Միածնին ի Հաւրէ, որք եւ ընթացան անխափան գնացիւք յոլորտս տիեղերաց՝ լուսաւոր բանիւ եւ կենարար վարդապետութեամբ, եւ աստուածահրաշ նըշանաւք, գրաւելով զհեթանոսս ի հաւատս ճշմարտութեան, եւ ի խաւարէ կռամոլութեան ի լոյս աստուածպիտութեան, երկրպագուս առնելով Սրբոյ երրորդութեանն, ժառանգորդս երկնից արքայութեանն։

Այլ Քէպէտ եւ սոքա այսպիսոյ և այսքան բարեաց եւ փրկութեան առիթ եւ պատճառ եղեն ազգի մարդկան, իսկ ոմանք ի սոցին սպասաւորաց արմատ դառնութեան ի վեր երեւնալէ, յոքունց պատճառք եղեն կորստեան, եւ քակտումն հաւատոյ ճշմարտութեան, որք սպրդեալ մուծին հերձուածս կորստեան, ըստ ասելոյն Յովհաննու Քէ ի մէնջ ելին, որպէս ի Տեառնէ ընտրելոցն՝ սրդին կորստեան· եւ ի սոցունց՝ Հերմինոս, եւ Փիլիմոն, եւ Դեմաս, նա եւ Նաւատիոս, եւ պիղծն Արեմոն, եւ այլք բազումք։ Ոմանք դհասարակաց յարութիւնն ուրանալով, եւ ոմանք դխոստովանութիւնն եւ դսուրբ մկրտութիւնն բառնալով, և այլ յոլով չարեաց նպաստս լինելով։

Իսկ յետ բազում ժամանակաց, ոչ միայն յարտաքին փիլիսոփայից, այլ եւ ի մեզ՝ յեկեղեցւոյ վարդապետաց եղեն գայլք՝ ապականիչք հաւտին Քրիստոսի· որպէս Եւնոմիոս եւ Արիոս· եւ Հոլեմարոն Մանիդոն, նա եւ երիցս Քչուտեանն, պիղծն եւ անիծեալ՝ մարդապատն Նեստորեոս։

Սակայն ըստ ասելոյ հոգևպատում տնտեսողին, Քէ ոչ Տեառն դաւրութեանց Քաղեալ էր մեզ դաւակ ի Սիոն, չար քան զՍոդոմ լինելաք· որք են հոյլք հերձուածոցդաց։ Այլ որպէս նոքա արբանեակք չարին գոյով, եւ ի նմանէ դաւրացեալք յամպարշտութիւն, ընդ հակեղեցիս ուղղափառաց մարտ եղեալ պատերազմէին, նմանապէս՝ ի Հոգւոյն Սրբոյ բնութեամբ եւ դաւրացեալք,

ապառազինք հաւատոյ եւ ախոյեան եկեղեցեաց, հոգեկիրք եւ աստուածընկալք, հարք եւ հայրապետք տիեզերաց, եւ աստուածարան վարդապետք, ջատագով ճշմարտութեանն երեւելեան յիւրաքանչիւր ժամանակս, որք հերքեալ եւ մերժեալ հալածեցին զհոյլս հերձուածողացն ապականիչ զանաց ի գաւթէ սուրբ խաչանց բանաւոր պատանց, որք ոչ մտին ընդ դուռն ոչխարաց այլ ընդ այլ երից, վասնզի գողք էին եւ աւազակք· որք ըստ արժանացն յարդարատոյ դատաւորէն ընկալան զոմիսս պատուհասի, առհասարակ հանդերձեալ տանջանացն, եւ որք նոցին կամակիցք եղեն։

Իսկ Երանելի եւ սուրբ վարդապետք արժանապատիւ փառաւք փառաւորեցան յերկրաւորացս եւ յերկնայնոցն։ Որ եւս զնոցա փառաւք վայելեաց, զոր քան զամենայն վարդապետս եկեղեցւոյ, ախոյեան եւ ըմբռնամարտ հաւատոյ, վերաճայնիւր յամենեցունց մականրական անուամբ, որ եւս քան զեւս քաջապէս մարտեալ ընդդէմ պղծոյն Նեստորի երկարնակ ամպարշտի, որ եւ յառաջագոյն անդամ ի ձեռն նամակի խրատեաց բռնա դալ յոտղութիւն, ի բաց Թողլով զամպարիշտ եւ դանաստուած հաչկոյթիւնն։ որոյ ոչ հաւանեալ ճշմարտութեանն, այլ ի նմին կացեալ յամառութեան, սոսկալի նորոգմամբ, սրով Հոգւոյն Սրբոյ կտրեաց զնոյ մէջ, եւ ի բաց հան ի նմանէ դպատիւ քահանայութեանն, եւ հրամանաւ արքային Թէոդոսի բարեպաշտի, հալածեցաւ ի մետասից, եւ անդ սատակեցաւ չար մահուամբ բան արժանացն։

Եւ դանդ Աւ· աճէր եւ յաճախէր ի ձեռն երանելոյն, որ և գրեաց նամակ աւրհնութեան եւ կնսկ հաստատութեան, առ բարեպաշտ Թէոդոս եւ առ քեռն նորին, առ քրիստոսասէր Քաղուհիան, հաւատոյն կալ ի հաւատան ճշմարտութեան, որ ի Տէր մեր Յս· Ք·։ եւ մի խոտորել ի չար ազանդս նորին։ Եւ ուսոյց նոցա պհանդամանս ճշմարիտ դաւանութեան, յորդոց ձեռին մարդեցոյց, Եթէ մի է Տէր Յս· Ք·։ եւ մի բրնութիւն նորա, և դարձեալ՝ մի է բնութիւն ձեռին մարմնացելոյ։ Եւ այսպիսի յոյժ ճառիւ խրատեաց զնոսա, որ եւ կայ աբաժանեալ յայմ մտաւնի։

Նաեւ ծանեաւ Հոգւոյն Սրբով, յառ երանելի առաքելոցն Գետրոսի եւ Գաւղոսի, Եթէ յետ իմոյ ելանելոյ յաչխարհէ՝ զայսն արք որք խաւսիցին զնոյն հայհոյութիւն· յաղագս որոյ փոյթ յանձին կայեալ որպէս դաջ հոմիւ դնելով դանձն ի վերայ հատին Քրիստոսի։

Որ եւ սկիզբն արար սուրբ կտակիս ման անճառ մարդեղութեան եւ մարմնաւորիկ տնաւրէնութեան Միածնին Հաւր՝ յաղագս մերոյ փրկութեան, սկիզբն առնելով ի տնաւրինական անուանցն, որ յերկն եւ ի գործոյն կոչեցեալք եղեն, եւ ի միոյ բնութեանց միաւորութեանց։ Եթէ վինչ է Քրիստոս· եւ դինչ ածեալն· դինչ Բիսուս, եւ դինչ Եմմանուէլ։

Եւ այսպիսի յերկար բանիւք եւ խորին քննութեամբ հաստատելով զանգակ եւ զանբաժանելի միաւորութիւն մերոյ բնութեան Բանին մարմնացելոյ։ Որ եւ բազում մասամբ եւ պէսպէս աւրինակաւք, եւ յոյժ վկայութեամբ հաստատեալ զանբաժանելի միաւորութիւն մերոյ բնութեան Տեառն մերոյ Բիսուսի Քրիստոսի։

Որ եւ պարագիծ եւս յամ· բնդդիմդական առարկութեանց, առ ի կարկառմն եւ ի պապանձումն երկարնակ ազուեսարարոյ փրնտեռնաբարտական հերձուածողացս, որ եւ դպարարատմն վկայութեանց յաստուածնկալն դրոց որ ի ամ՝ ի վերայ սորին յորջորջեալ· վասնզի Գարագմունք կոչի ան ի մանկանց եկեղեցւոյ։ Որ եւ յոյժ բանիւք եւ յերկար ճառիւք աւարտեաց զնա ի քիւս քառասուն եւ վեցից յանդելոյ, խոյրբրդականն համարով, գիրումն Բանին Աւ· ան մերոյ փրկութիւն, ի վեցերորդ պարուն, յաղագս ի վերայ առնելոյ մարդոյն, ի չարից դրացեալ Նիւթոց։ Որ եւ խորհրդաբար իսկապէս բերել աւարտումն սորին՝ դրոյթիւն մերոյ բնութեանս, եւ գնորոգումն վերստին կենդանութեան, ի ձեռն եկատարութեան Բանին։ Որ եւ յիշատակ բարեաց եւ դանձ անկորստելի չնորհալ դան մանկանց Սիոնի։ Նաեւ ջահ անչիջանելի յաւետ լուսաւոր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, ճշմարտահաւ եւ ուղղափառ մեերոյինս հաւատոյ։

Որ եւ բերեալ եղեւ ի մայրաքաղաքն Կոստանդինուպոլիս ի Հայս, ի ձեռն երանելի վարդապետին, պապանձուն եւ մեծ

նահատակին, տէր Ստեփանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի, ի վաւս Ի. Այ. մերոյ աւրհնելոյն յաւետեանս, ամէն։

Արդ՝ այսմ փառաւորեալ եւ աստուածապատում մատենիս փափաքաւղ եղեալ բարեխաւս եւ չնորհաւորող, աստուածաբան եւ հոգիանորոգ Վարդապետն Ցաչատուր, հանդերձ երջանկաւս հոգեւոր հարբն առաքինաւորող կրաւնաւոր քահանայիս Վարդանաւ հայրապետիս, որ է այժմ ի Սբ. Քաղաքն երուսաղէմ զոր հայցին բազումք զղալուստըն նորա տեսանել Տէառն աղողութեամբ. զի միակամք էին պանդխտակցութեամբ, ի հոգեւոր ճանապարհ դնալով, միխոխորհուրդ կայով առ միմեանս։ Որ եւ չինեցին միանգ մի նորաչէն, մերձ յաստուածապահ եւ յերջանիկ քաղաքս Կաֆայ, եւ կատարեցին զդրիքեաձեւ եւ փառաւորող տաճար յանուն ամենաւրհնեալ Սբ. Աստուածածնին, յիշատակ ինքեանց եւ ամ. աղանց եւ հոգեւոր որդեաց ուղղափառ քրիստոնէից, ձեռնտուութեամբ նոցին։

Եղեւ զքաւ զբչութեան սորա յաչխարհս Հռոմոց, ի մենաստանս որ յանուն Սբ. Աստուածածնին, որ է ընդմէջ Ղրիմ քաղաքի եւ Կաֆայ ականաւոր քաղաքի, յարքեպիսկոպոսութեանն տէր Ստեփանոսի ամենայն հիւսիսականաց վերապետողի, ի թվաքերութեանն Հայոց ՉՆԹ, ամի, ի ձեռն զառամացեալ ծերոյ սուտանուն Ստեփանոս քահանայի, որդւոյ Նատեր զբչի։ Նաեւ խնդոյն ամենայնի, ողորմացի Տէրն ամենի։

Ծիշեալքիգ զարձեալ ի Քս. զարժանին յիշատակի գտատացող սուրբ կուսիս դԱչատուր Վարդապետն ամենայն զարմից։ Նաեւ զհամակամ եւ զհոսկեւոր եղբարսըն իւր զՅովհաննէս կրաւնաւոր քահանայ եւ նորաժիշտ յիշեալքիգ ի Քրիստոս, եւ Աստուած զձեզ յիշէ։

Էջ 593բ – 594, դատարկ։

1207

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 18×13·5×5։ Էջք 482։ Հանդամանք ոչ բաւարար. վնասուած խոնաւութենէ եւ ցեցերէ։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ՝ Տիրատուր Արեզայ։ Գրութիւն՝ խոբագիրներըդ, սկզբնատողերը եւ երկեմն ըստկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 19 տող։ Բոլորգիր։ Համաօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կաշկանդմ տախտակեայ գրոշմադարդ. մասամբ վնասուած։ Գահպանակ մաղալաթեայ, սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ, անկիւնաւոր երկաթագիր՝ կրօնական բովանդակութեամբ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը երկու թերթ, վերջը մէկ։ Սաացող՝ Քերոմիր միայնակեաց։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1, նատրակիր.— Բանք սաղմոսին է պատուական, լցեալ հոգւովն աստուածայնան...։

Ա.— Էջ 3·— Սուրբ վարդապետին Վարդանայ գրեալ ի Հարանց Վարուց, ցադգս ուզտի կրաւնաւորաց.— Որ էրն ի սկզբանէ Աստուածն Բան, վասն լաւութեն դոյց(ւ)ոյց զէս, յոչ էից, եւ զերեւելիսս ձեղուամբ երկնից փակաց...։

Էջ 47·— Ամոնի հաւր խրատ ոգշահ.— Սէրելի(լի)ք իմ ի Տէր, գիտէք եւ դուք Թէ...։

Էջ 53·— Թուղթ Աբասու Ամոնի խրատ.— Հոգին Սուրբ ուր կամի չնչէ...։

Բ.— Էջ 55·— Ցովհաննու Մանդակուեցցոյ խրատ ճգնաւոր կրաւնաւորաց, եւ յանդիմանութիւն ծուլից, եւ արհամարհոզաց զպատուիրանս Տեառն։— Ահն միայնակեցի ուսանելոյ եւ խոսանոյ, որ ունի զդիտութիւնս որոշողութեան...։

Գ.— Էջ 68·— Հարցումն Արծանս, եւ Գաստասխանի Եզնակայ վարդապետի, վասըն կրաւնաւորաց պիտանիի.— Ի[ր]ման ա-

սէ. Ձինչ է կրաւնաւորութեան կարգն…։

Դ.— էջ 76.— Սուրբ եւ պատուական Հաւրն Նեղոսի Խրատ կրաւնաւորաց.— Տուր զսիրտ քո Աստուծոյ…։

Ե.— էջ 86.— Անանիայի Հայոց Վարդապետի առաջեալ.— Ձկարդեալ աղաւթս սրն հաճարակաց, զտուընչեան եւ զդիւթեւրոյ բնաւ մի անտես առնեք…։

Զ.— էջ 87.— Աղաւթք Գերբոդին Մովսէսի Սուրբ Վարդապետի Հայոց.— Աղաչեմ զձեղ Տէր, մի թողուր զիս ի սիրոյ պատուիրանաց քոց հեռանալ…։

Է.— էջ 92.— Ցաղագս Ապաշխարութեան.— Եւ արդ ով դիս լացցէ, եւ կամ ով դիս ողբասցէ…։

Ը.— էջ 100.— Սրբոյն Անանիայի Վարդապետի ասացեալ Վասն անցաւոր աշխարհիս. որ սուտ է եւ որպէս զերազ անցանէ.— Արդ քէ կամիս որ յաղթես աշխարհի, եւ ոչ ըմբռնիս ի կենցաղոյս պատրանս…։

— Հմմտ. Սիոն, 1959, էջ 120–122,

Թ.— էջ 108.— Ի Թղթոյն միայնակեցին Մովսէսի առ Ամոն. Բան խրատու ոգեշահ.— Երկիւղն Աստուծոյ մերժէ զամենայն չարահաւսութիւն…։

Ժ.— էջ 112.— Ցաղագս Սրտման.— Արդ՝ այ է պարտ քրիստոնէին երդնուլ, սուտ կամ իրաւ…։

ԺԱ.— էջ 116.— Ցաղագս Սուտ վկայից.— Գրեմք վասն այնոցիկ որք անաստուածարար սուտ վկայութիւն տան…։

ԺԲ.— էջ 117.— Ցաղագս Ցիշոցնատուաց.— Վասն ահեղ եւ մեծ եւ դառն եւ պարհուրելի մեղացն, որ առի յիշոցք, զեղծուկ բառով…։

ԺԴ.— էջ 123.— Ցաղագս Սիրոյ.— Եւ է առաջին պատուիրանն Աստուծոյ սէրն…։

ԺԴ.— էջ 128.— Վասն Աղաւթից.— Արդ՝ պարտ է քրիստոնէին աւուրն երիք անգամ աղաւթս առնել…։

ԺԵ.— էջ 132.— Ցաղագս Խոստովանութեան.— Վասն խոստովանութեան ասացեալ որ մեղ յԱստուծոյ մեծ բարի է և պարգեւք…։

ԺԶ.— էջ 136.— Ցաղագս Ողորմութեան.— Ողորմութիւն արարէք ազգաւտաց եւ կարաւտելոց…։

ԺԷ.— էջ 137.— Ցաղագս Պահոց.— Այլ պահք ոչ ևքէ կարճել ի ևերակրոցն միայն անուանի…։

ԺԸ.— էջ 147.— Ցոհաննու Մանգակուենցւոյ, խրատ միանձանց այսպէս կանոնեալ.— Արդ որ հարթ եւ հաւասարակ վարին, նոքա ի սկզբանն յաղթեն…։

ԺԹ.— էջ 149.— Խաւսք Միանձանց, ի սրբոյն Եւագրեա գրոցն.— Արդ պարտ եւ պատչաճ է միանձանց եւ հաւատացելոց…։

Ի.— էջ 164.— Սուրբն Բարսեղ ասէ Ցորժամ բարկանայ Քաւաւորն, կրկին իրաւք գնա ի հաչտութիւն ածէն…։

ԻԱ.— էջ 169.— Աստուածայինն առաքեալն ասէ վասն խոնարհութեան. Աւետեալն խոնարհութեամբ զիմեանս յաւ համարիլ.— Արդ զամ· ասելով յայտ առնէ ևքէ բայում են մատունս ունին խոնարհութեան…։

ԻԲ.— էջ 179.— Սրբոյն Եփրեմի աւացեալ վասն Ծուլից.— Ձինչ պատասխանի ունիցիմք արդևաք ևքէ Ծուլանալցեմք…։

ԻԳ.— էջ 185.— Սրբոյ հաւրն Բենիդիկտոսի սահմանն առոյն ընթացից կրաւնաւորացն.— Ունկն դիր որպեսզի խրատուս հաւր ձերոյ…։

ԻԴ.— էջ 193.— Սուրբ հաւրն Գամիէլի Ցաղագս խորհրդոց զգուշութեան.— Արդ յաւաջ քան զամ· ինչ կխորհրդոց մարթութեան ջան տարցուք…։

ԻԵ.— էջ 203.— Կարգ և կանոն Ագաւթից, զոր խնդրեալ է հոգևկիր արանց յամենէն միաչնացելոյ, արթուն եւ զուարթուն հոգւոյ, Գրիգորոյ, որ եւ ցուցանել նախադրութիւն բանիս, քէ ոչ համարի պանձն արժանի այապիսի իրի, վասն այն պատաքելոյն բան ի մէջ առեալ դնէ սկիզբն կանոնիս.— Աստուածային առաքեալն Գողոս, անաւքն ընտրութեան եւ բնակարան ամենասուրբ հոգւոյն…։

ԻՋ.— էջ 257.— Խրատ ոգեշահ կրթաւնաւորաց.— Ասաց ոմն Ծեր մեծ, քէ պարտ է մարդոյ մեռանիլ յրնկերէ իւրմէ …։

ԻԷ.— էջ 272.— Նեղոսի Ագնաւորի Սբ. Հաւրն.— Որ չինել սկսանի պարտ է կատարել…։

ԻԸ.— էջ 290.— Վերստին յաւելուած

կրկին հեծութեան.— [Ե]ւ արդ ի վերա այսքանեաց յուսահատութեանց...։

Լթ.— *Էջ* 295.— Գերազով եւ շնորհալի վարդապետի Գրիգորի Սկևռացւոյ միայնաւորի բանիս պանծալի։ Զհիրատուր կրզծոյս աղաչեմ յիշել. առա աբեղայս։ Գովեստ ի Սր. Աստուածածնին.— [Բ]արբառանեալ ես ամենայսրբուհի Աստուածածին...։

Լ.— *Էջ* 299.— Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան, առ ընդ աղերս մաղթանաց, ի խորոց սրտի խաւս.։— Ցիչեա Տէր, Տէր զթութեան...։

Նաեւ.— Նարեկի *Լթ* Գլուխն է սա։ Ցաջորդաբար կը տեսնուին ԶԱ – Զէ, Ը Ե, ԸԶ, ԺՐ, Ը է – Կ Գլուխները։

ԼԱ.— *Էջ* 385.—

[Ա]ստուածանիմ Աստուած դհայր,
անձին անեղ եւ անբովիդըն,
[Ա]ստուածանիմ Աստուած զՈրդին,
անժամանակ Հաւր Միածին...։

Էջ 457.— Ցիչատակարան երդողին.
Վասն Աստուծոյ խաւսել զայսքան,
ինձ որ էր անդ եւ ոչ նման,
զի սիրտ յիմար անձն անարժան,
ոչ է տեղի խմաստութեան։
. . . . . .
ի սմայ զրեցի զրանս հաւատոյ,
ոտանաւոր տաղիւ չափոյ,
եա անարժան զոլով բարոյ,
Նէրսէս եղբայր տեառնըդս մերոյ...։

ԼԲ.— *Էջ* 464.— Նորին Բան Հաւատոյ վասն ասեղին եւ եղելո բար(բ)առնա(յ)բար, ի դիմաց հայրական տաճից չափմամբ, ոգեալ ի Նէրսիսէ կաթուղիկոսէ.— Ա անբսկիզրն ասէ զԱստուած, անեղ բնութիւն ոչ արարած...։

ԼԳ.— *Էջ* 474.— Տեառն Նէրսէսի Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ Աղաւթք իւրաքանչիւր անձին հաւատացելոյ ի Քրիստոս։ Պարտ է ամ. Քրիստոնէի յամ. աւր ասել առ Սբ. Ներ.։— Հաւատով խոստովանիմ եւ երկիր պապանեմ քեզ...։

Էջ 482, դատարկ։

Մասն յիշատակագրութիւնք Գրչի կը դտնուին աւելի քան տասնեակ մը դլուխներու վերջը։ Ընտրովի կ'առնենք կարեւորները։

1.— *Էջ* 46.— Ով սրբամիտ ընթերցող, յիշեայ զտատացող զրոցս միակեց Քերով(բ)ն, աղաչեմ։

2.— *Էջ* 52.— Քս. Ած. քո զղջացելոց եւ կամաբարացն բարեխաւսութեամբ փրկեա զըստացող զրոց զՔերովք միայնակեացս ի սատանայէ, ամէն։

3.— *Էջ* 92.— Բարեխաւսութեամբ ամենայն ընտրելոց քոց, Քս. Ած. փրկեա զտատացող զրոցս ի սատանայէ եւ ի փորձութեանց նորա։ Եւ զեղկելի գծողս այլ յիշեցէք։

4.— *Էջ* 169.— Ընդ նմին, ստացող զրոցս, ջանացիր ի կքնաւորութիւնդ, եւ ընթերցիր զինչ զրած է։ Եւ զեղկելիս յիշեցէք, աղաչեմ, աղաչեմ։

5.— *Էջ* 473.— Փառք ամենատուրք Երրորդութեանն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոդւոյն Սրբոյ, այժմ եւ.։ Գրեցաւ սակաւ գիրս, որ է սմա ձեռամբ իմոյ, ախմար եւ անխմաստ եւ մեռեալ մեղաւք, սուտ եւ խաբէբա արեղայի, որ Տիրատուր անուն կոչի, ի խնդրոյ հոդեւոր եղբարւս Քերոր միայնակեցի, որ է յիշատակ իւր եւ ծնողացն իւրոց։ Ով մանկունք սուրբ երամիս եւ սպասաւոր Սր. Եկեղեցւոյ, որք աւտիք ի սմանէ, յիշ. յաղաւթս ձեր։

1208

Ա.— ՑԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ.— 2

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 18×12·5×5: *Էջք* 526: *Հանդամանք չատ լաւ. Թուղթ տեղուն. Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաձիւն, 23 տող. Նոտրագիր. Համառօտագրութիւնք սովորական գրեթէ. Գունաւոր զարդապիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր գլուխի սկիզբը. Հանդերձ գլխադարդով, էջ* 3, 176: *Խորանազարդ իւր սահմանաւորք զարդապիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր գլուխի սկիզբը. Հանդերձ գլխադարդով, էջ* 3, 176: *Խորանազարդ իւր սահմանաւորք, էջ* 345: *Նկար, Ադամ եւ Եւա, էջ* 344: *Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ. Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական քերթ, երկսիւն, մասն երկաթապիր Աւետարանի.*

Ա.— ՑԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ

Էջ 1–2, *դատարկ.*

Էջ 3.— *Ցիսուս Որդի Հաւր Միածին, եւ ճառագայթ կերպարանին...*

Ցանօթ.— *Առաջին պրակին երկրորդ քերթը կտրուած հանուած է.*

Էջ 169.— Ցիշատակ քանի, գրողին մաղթանաց.

Բ.— Էջ 176.— Տեառն Ներսէսի Բան Հաւատոյ ի Տէր.— *Խոստովանիմ Աստուած ըղՀայր...*

Էջ 235.— Ցիշատակարան.

Գ.— Էջ 241.— Գովեստ Ներբողական պատմագր(ի)ական քանի, ճառագս վարուց մեծի Հայրապետին Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի. առաքեալ տեառն Ներսէսի Վարդապետի եւ սորա հարազատի որդոյ դրստեր հղբաւր.— *Շաբխեալ ստիպէ հարկ տէրունի...*

Դ.— Էջ 284.— Ներսէսի Սրբոյ տիեզերալուր Վարդապետի և կաթողիկոսի Հայոց ասացեալ ճառագս Երկնի եւ գարդուց ընդ ի դիմաց ընդ բ[ար]ւոնաբար ի չարս երկոտասանին պարգեալ ոտից, ի խնդր[ոյ] տուն բժշկապետի եւ աստղագիտի Մխիթարայ.— *Իմ եղական գոլով բնութիւն եւ սկզբնական...*

Ե.— Էջ 297.— Նորին խնդրոյ անուանն նախագիծ տառիս տալոց առաքեալ.— *Մի՛շտ էիդ անեղ բնութիւն բնաւորելացան...*

Զ.— Էջ 301.— Նորին Տեառն Ներսիսի բան խրատ ուսումնականաց մանկանց ի դիւցազ տուրից ոտանաւորաց չափով.— *Աստուածեղէն հոգումն ի սմա...*

Է.— Էջ 308.— Թուխտ և մխիթարանիմ Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի, առ ոմն իշխան արեւելեան, վասն որդւոյ իւրոյ տարաժամ մեռանելոյ.— *Անտես է յոյն աստուածային...*

Ը.— Էջ 313.— Վերստին յաւելուած ըստ անուան ոգողին, եւ ըստ անուան գծողին, նախագիծ տառիս.— *Սա մարդարէ աստուածաբան...*

Թ.— Էջ 317.— Նորին բան խրատու. վասն անեղին եւ եղելոց, բարառնարար, հայկական տառից *չափսերմամբ*, ոգեալ ի Ներսիսէ կաթուղիկոսէ.— *Այրն անյսկիտ-րըն ասէ ղԱստուած...*

Ժ.— Էջ 324.— Նորին բան Ներտողական, խրատոց համայնից, ի դիմաց մելոյին տուրից.— *Այրն, Աստուծոյ դրեղ մերձակա...*

ԺԱ.— Էջ 336.— Տեառն Ներսէսի, ճառագս մանկանց, ի խրատ հոգեշահ վասն ուսմանց.— *Ա առաջին բղթեղ տղայ, հանէ իմաստն գերակայ...*

ԺԲ.— ԱԴԱՄԳԻՐՔ.— 2

Առ. Թպս. Սիւնեաց

Էջ 345.— Գիրք վերացուրեա Արարչուրեան եւ կազմուրեան նախնեացն: Տումս ինք:

Նախ քան զերկեալքս ամենեքեան,
Երբորդութիւնն անեղական,
անուր, անեղր եւ անսահման,
Նա պոյացույց զքս ամենայն...

էջ 520.—
Դարձեալ խորհուրդ ըստ այլ կերպի,
Որբատեսակ իմացողի,
յարարուածին ըսկըսանի,
ւի խաչ փրկչին համեմատի:

էջ 522.— Ի.—
Եւ որպէս օձըն դժնայրին,
յանձիւ կրէր դչարն անմարմին,
դչարան որ երկնից անկանէին,
Ծուռս կըրէր ամենեսին:

Մանօթ.— Ներքեւը, անհարթ նոտրակրով. «Ճիչատակ է Ճիսուս Որդիս ի դուռն Սուրբ Յակորայ Երուսաղէմ քաղաքի»:

էջ 523–526, դատարկ, բացի վերջին էջին վրայ տեսնուող սա բառերէն. «Ղապար Եպ.է դրած»:

1209

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ

Հերմոնի Վանիք ՊԿԳ=1414

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—
Մաւալ 18×13·5×5·5: էջք 608: Հանդամանք ցաւալի. վնասուած խոնաւութենէ եւ ցեցերէ. նորոգութիւն կրած: Թուղթ զոլշորակ, ոչ միատեսակ: Գրիչք՝ հնագոյն մասին՝ Սարգիս Ղրիմեցի (1414), նորին՝ Աստուածատուր կրօնաւոր (1659, Երուսաղէմ): Գրութիւն այլազան: Կաշեկառք տախտակեայ գրոշմազարդ: Դատարկ թուղթք սկիզբը մէկ քերթ, իսկ վերջը ե-րեք:

Ա.— ՊԱՐԱՊՄԱՆՑ ԳԻՐՔ.— 4

Կիւրեղ Ադեբսաանդրացի

էջ 3–264, խորագիրներըը եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկախն, 34 տող: Բոլորգիր: Համաոտարգրութիւնք բաւական առատ:

էջ 3.— [Սրբոյն Կիւրղի եպիսկոպոսապետին, Ադեբսաանդրու Հայրապետին, Պարապմունք, յաղագս մարդանալոյ միածնին. Առաջին ճառ. Քէ զինչ նշանակէ Քրիստոսդ անուն...:

էջ 5ր.— Ես անարժան մեղաւորս տուս վարդան գրիչս:

Գրչութիւրդ Գէորգ անպիտան:

էջ 6ա.— Պատճէն . . . . որ ցուցաւեն մեզ քէ վասն Է՞ր հարկ եղեւ, զի ա-ռացաւ ի Սրբոյ Հայրապետէն Կիւրղի գիրքրս այս.— Ջհրիստոսի խոզոզութիւնն առրերելով մեզ եւ զհաւատս ճշմարտութեան...:— Ա.— Թէ դինչ Քարզմանի Քրիստոսն:— Բ.— Թէ դինչ եղանակաւ պարտ է խմանալ դեմմանուէլն...:— ԶՔ.— Նորին ի Մնունդն Տեառն:

էջ 10, դատարկ:

էջ 11ա.— Սրբոյն Կիւրղի եպիսկոպոսապետին Պարապմունք յաղագս մարդանալոյ Միածնին.— Քրիստոսդ անուն՝ ոչ սահմանի զաւրութիւն ունի, և ոչ զաւրութիւն դկութիւն: Եթէ դինչ երրեք իցէ՝ նշանակէ...:

Բ.— էջ 12ա.— Երկրորդ.— Զինչ յեղանակաւ պարտ է խմացեալ զեմմանուէլն:

Մանօթ.— Լուսանցքներու վրայ կ'երեւին հակիրճ լուծմունք մանր բոլորգրով:

Կ.— էջ 212ա.— Նորին Սրբոյն Կիւրղի եպիսկոպոսապետի Ադեբսաանդրի առ Նոյն Սուկեսոս, քուղք երկրորդ.— Ցայսնէ կայցուցանէ դինքն ճշմարտութիւնն որոց սբերեն զնա, ծածկի եւ պանկլանայ ի բարմամանուած մտածութենանց...:

ԿԱ.— էջ 216.— Սրբոյն Կիւրղի եպիսկոպոսապետին Ադեբսաանդրի առ Ակակիոս եպս. Մելիտինեայ, յորժամ զեկոյց ընմա եթէ զիարդ գրեաց յարեւելեայսն.— Մեծութիւն եղերաց է բանիք քաղցունք եւ հրաշալիք...:

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի.—
էջ 224բ.— Ով հաղրայը, յորժամ բն-

քԼոնուս զսուրբ մատեանս, յիշեա զգազա-փարողս։

կԲ.— *էջ* 225.— Սրբոյն կիւրզի եպիսկոպոսապետի Ադեբսացդրի, Պատասխանի Թղթոյն որ առ Ցռհան եպս. Անտիոքու մեծի. կամէր շահիլ զնա, զի զՆեստորին խորհէր ցովհաննէս։

էջ 228*բ*.— Սիրելեաց եւ փափաքելեաց Աստուածոյ. Մարտիննա, Ցովհաննու, եւ այլոց ուղղափառից հարց միաչնակեցաց. եւ որոց ընդ ձեզ միաչնական ցղոնին վարս. հաւատով Աստուծոյ սերտեցելոյ, կարգոս ի Տէր խնդալ.— *Զուստինա-սիրուքիւն եւ ջանասիրուքիւնդ ձերոյդ սիրոյ եւ այժմ ոչ փոքր ինչ պոռնկեցից*···։

էջ 231*ա*.— Մեկնուքիւն սուրբ հաւատոյն որ յընդհանրական եկեղեցիս միշտ ասի. զոր կարգեցին սուրբ հարքն ի Նիկիացւոց ժողովոյն.— *Հաւատամք ի մի Աստուած հայր ամենակալ, ամենայն երեւելոց եւ աներեւութից արարիչ*···։

էջ 241*ա*.— Սրբոյն Թէոդոսի եպիսկոպոսի Անկիւրեայ. Խօսք յաւր Ծննդեան փրկչին մերոյ եւ Այ· Ցի· Ցին յոր ի կուսէն ծնաւ· եւ երբ Ադ· է ծննդեան մարդ եղեալ սաճչեչելաւ, եւ ոչ փոխադրութեամբ էութեանն· եւ երբ միւնոյն է եւ այն եւ այս ասացեալ եւ ոչ մտածութեամբ եւ ոչ խորհրդով անջատեալ.— *Գայծառ եւ հրաշափառ է մերձակայ տաւնիս խորհուրդ*···։

էջ 250*բ*.— Նորին Թէոդոսի եպիսկոպոսի հատս երկրորդ ի ճայտնութիւն Տեառն մերոյ Ցի· Քի· ի քննութիւն դիմողաց· Ցորում քէ մի է Ադ· Էր ցհատս.— *Գայծառ է մերձակայիս տաւնի պատճառ, եւ հասարակ փրկութիւն մարդկան բերեալ*···։ — Հմմտ· *Քհ* 1072, *ասո*, *էջ* 105։

Ծանօր.— *էջ* 257 *առաջին սիւնակին վարի կէսը պարապ ձգուած է գրչին կողմէ հետեւեալ բացատրութեամբ. «պակաս էր յօրինակս»*։

կԴ.— *էջ* 257*բ*.— Վկայութիւնք ի սրբոց հարցն եպիսկոպոսաց. զորս ժողովեաց ի յոլովից ցառից սուրբ եպս· կիւրեղ Ադեբսացդրացի, առ ի յանդիմանութիւն սմբարշտութեան Նեստորի։ Սրբոյն Պետրոսի եպիսկոպոսապետին Ադեբսացդրի եւ վկայի. ցորմէ որ ցաղագս Աստուածածնի բեանն Գրոց.— *Վասնզի է ճշմարտապէս չընորհն եւ ճշմարտութիւնն*···։

կԴ.— *էջ* 257*բ*.— Եւ յետ այլոց.— *Ուստի աւետարանիչն ճշմարիտ ասելովն*···։

կԶ.— *էջ* 258*ա*.— Աբաւնասի եպիսկոպոսապետի Ադեբսացդրի. ցորմէ ընդդէմ Արիանոսացն Գրոց.— *Բազումք եղեն սուրբ, եւ մաքուրք յամենայն մեղաց*···։

ԶԲ.— *էջ* 261*բ*.— Տեառն ցեսուայ խորխորատութեաց հալիսկոպոսի սակս անապականի գալ զտէրունեայն մարմնաւորութիւն անգստին ի կուսական յղութենէն.— *Ամենանուրհակ անանձատելի*···։

Ղ.— *էջ* 262*բ*.— Գրիգորի եպիսկոպոսի Նազիանզու.— *Խոստովանիմք մի Աստուած ճշմարիտ*···։

Ցիշատակարան Թարգմանչի.—

էջ 262*բ*.— *Ի վիճակաբերդի, Երկերիւերդորդի, քաջաբերդի, չորրորդիամի արարածոց աչխարհս, ըստ յունարէն քրովոյ, ի չորեքտասաներորդի յինդիքտիոնին, յերկրորդ ամի Թագաւորութեանն Լևոնաստասի, Թարգմանեցան Գիրքս Գաւազանոց եւ Թղթոց Սրբոյն կիւրղի*···։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1414

էջ 263*ա*.— *Առատկիք վանէից, զրաւակ դիւրահոնից, յանհաղրս Թողլակաց, ևերնունեան պամպիւտից, արշաւականս վարձատրաց յասպարսպիղս ճմահատից, ազնուականացն խուղոդաց՝ ևերբականք, զաւանադէտ ի դիւրս աստուածատնական, անդէրձիկ մխիթարեցեամբ ի հատս երանելոյն Բնարնակ Սիոնի ի ճար հալիքաց, բացարերոգք համաևերիցս՝ զանմահականսն ի բաևաւոր հիւղակապիցս. յատգատնօգք աւրինաւանդ դիպոգանաչ խորոց համահրաչրն աւանդից, պարպրերոգք ի հոանաւոտ եւ զանհանիս։ Այլ եւ գոնեայն խակապատգն եւ գիրեղն խոռիկչապս, պարարերել ի պարունակի ասակապնիցս, գանոտրկն յորձրուքիւն, եւ զանգանակն յաչնութիւն, գինգնագիտութեամբ խակահաս, անպաս գձին յեղակատաց, անսասրորչն էութեամբ անևրբուհնակն ի գերագոչնս , եւ համակաւանս ի յրոպակս, ևերբրատկանն ատորնոց յորս առինչ առեւտս առատանական*

խոհութեամբ դիրապահէին, սակս առպարիտողդ դաւադիր ճմմաորհիցս. պարզերերեալք աւանդս ի հաւատս, եւ դիւոս ի սարսս ուղղութեան։

Ասառանաւր բաղեալ յիմաստութենանց դքարան դիտութենից, քարկոծել դայլամուս Սաւուղն։ Երկպարդեւեալ եռափառն չնորհօք, դիմացեալ արձանս պարապմանն, որ եւ անհագելիկ անունս դերբաքան բերանի, ընդ ջահակեալս աչտանակեալ իմաստից ողղութեամբ յամ՛գծոց տան ձեւագրեալ՝ յատոյդ դաւանողաց, ի քերոլբս ծածկելով զմարդեղութիւնն Բանին անճառութեան՝ որք ի ճառելոն ըղձաւորք։ Առողացն ի լրմանցն բաշխողին դանասելին ասել զարբումն ըստ ննդրոյ դուխս դրդութեան պարարտութեան ի տան դոլ Աստուծոյ. քաշուկղէք ընդ ոստոցն ձիթենեաց երկհատեալ դղատանութ՝ մրն ուղղակի ըստ դրելոյն համակացս, բարձր քարոզել առենադէտն վստահութ։ Եւ առ որով դիմարկիմք ընդ երկարնական, ճակատելով ընդ խումբան Նեստորի։ Եւ յայքմէք քան եթէ յայքմէք։ դի անյայթ է դոբութիւնն Քրիստոսի, որում ոչ բաժանեմք, այլ՝ միաւորս մի իմանալով անչնին դոլ դաւանիմք։ Որոյ իր եւ հրաչք անճառ(ելոյ) դերարուն և անդր հայրննօք ծածկեալ հոգւոյն ասացին, որում հաւատալն ասացեալ, յորմէ եղելոցս ամենայնն է պատճառք, որում առանց նորա ևղեն եւ ոչինչ, եւ ոչ որով թէ դիկնին իսկ լեցի։ Զոր ծանեալք Ա՛ծդորս առաքս յանլաւս դիտման, որում երկրպագեն ի բարձունս, եւ երկրպագիմք մնք բան նոսին, արրարանելով ի բարձունս, հրեչքերանեան դաւանութեամբ եռակի բըսաւրբն ի հրեղինացն լեզուաց, եւ լի փառօք նորա գոլ դերկինս եւ զերկիր։ Որոյ զանուն ծանեալք, եւ ի չնորհացն առաք, եւ յերաշխի փառաց, դրոլորս միաս բոլոր խորհրդովք տարածեցաք։ Ծանաւթացեալ վարուք մաքուր, որոյ խոստացաքն առ սիրել, եւ մնանլել ի խոնարհս օրհնանպատ։ դի բարձրացուք յետոյ ի պատիւ անճառութեանն, ժառանգեացուք զխոստացեալն հարբ է ըսկզբանէ աչխարհիս, մեղ որ արդեւք կամք ի հաւատս։ Եւ այսմ ամենայնի սպառեմք անսուտ խոստովին։

Զոր այսու յուսով տարփացաւղ եղեալ սորին ուղղութեան, վերջինս ի ծնունդս եկեղեցւոյ, եւ տրուպս ի մէջ գրոց աչակերտաց, Սարգիս Ղրիմցի եւ որդի Հաքիմի. զոր ի վաղ ժամանակաց տենչացեալ կատարտեաք, յեղակարծ ժամու դտեալ եղեւ ի վարժապետական աթոռս, ի Վանս որ կոչի Հերմոնի։ Եւ մեք զդիւտ սորա ի հրաւիրմանէ հոգւոյն ընկալեալք, ի վարժուն ուղղասէր մտաց։ Որ եւ ես ըստ իմում կարի տխեղծ մատամբ գծագրեցի զսա՝ առ ոտս մեծ վարժապետին իմոյ Եովաննիսի, աչակերտին Գրիգորդր Հայոց փիլիսոփայի։ Որ եւ կրկին ընդՔերցմամբ՝ լուսաւորեալ աոաջնորդեցայ ի նմանէ։ Եռորում եւ էր Քիւ չրկազայութենան տօմարի մեծի ՉԼ ԿԹ ամի։

Արդ յերեսս անկեալ աղաչեմ գաստուածասէր պատահողացդ՝ յիշել առ Քրիստոս զբազմերեսթախտ առաջնորդ իմ զվերոյգրեալն Եովաննէս առաջնորդաց պետի։ Ընդ նմին եւ զհոդեւոր եղբայրն իմ եւ զպանդխտակիցն իմ զհնդաճոդին զտէր Ղազար ըսպասաւոր բանի յիշել աղաչեմ։ Ընդ որով եւ նչխար չնորհի, ձերդ մաղթողական աղերսի, ինչէ ի դերեզման ոսկերաց իմոց եւ լըսացէ զղաղթացեալ վէրս յանցանաց իմոց, Քերեւս գոից ողորմութիւն յամէնողորմ սպարգեւողէ Աստուծոյն իմոյ Քր. Ի. որում փառք ընդ Հաւր իւրում եւ ամենասուրբ Հոգւոյն անկէտ յաւիտենից ամէն.— Հմմտ. Լ. Ս. Խաչիկեան, Ցուցակ ձե Դարի, Ա. Մասն, էջ 164։ Նաեւ Ձեռ. Ս. Ց. Քիւ 1072, էջ 947բ – 949ա. որմէ առնելով լրացուցինք այն տողերը, որոնք ձեռագրիս մէջ կրճատած էին ցեղերէ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— էջ 264բ, նոտրագիր.— Ցիշատակ է Պարապմանցս, Սր. Առաքելոցս ԱԹոռ, եւ Սրբոց Մաշտոցեցոցն՝ մայրն Շամոնէ, եւ եղիազարու. ի Տէր մեր Ցս. Քս. ամէն։

Բ.— ԳԱՆՁՈՒԻՑ ԳԻՐՔ.— 1

Կիւրեղ Ալոեքսանդրացի

էջ 265–268 մոլորթիր, 269–437 նոտրագիր, 438–484 բոլորթիր։ Խորագիրները եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն. նոտրագիրը 40 տող, իսկ բոլորգիրը 34։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։

էջ 265· — Երանելւոյ տեառն, Սրբոյն կիւրդի եպիսկոպոսապետի Աղէքսանդրեացոյ, Գիրք որոյ անուանօք Գանձ է: Աւգնեա ինձ Սբ· Հոգի Ած· ճշմարիտ·— [Ո]չ ի փոքունս մեզ հանդէս ձեպիլ պարտ է, զոր քո րանդ հաւանեցուցանէ զմեզ, ով չանասէր ևղբայր մեր Նեէքսինէ···;

էջ 267ա — Այս ինչ է ի գիրսս յայսմիկ:

էջ 271ա — Առաջին: Ցաղագս անծնելուրեան եւ ծննելուրեան. անեղուրեան եւ եղելուրեան·— [Թ]է հարցանել զմեզ ձեռնարկիցեն արհանոսքն, Թէ մի է անեղուրիւնն Թէ երկուք···;

էջ 375ա — Ի— Ցոր թէ յանձն էառ գնալջ, արհամարհեաց զամօք···:

Ծանօթ· Գրչի, *ստորին յուսանցքին· «ի ժնէն մինչեւ ասա համարագիրն ոչ էր գրած· Զևմ գիտել Թէ սխալած է, Թէ այսպէս է կարել բանիսս»:*

էջ 423բ — Լ— Ընտրուրիւնէ ասացեալոց, ժողովեալ ի Նորոց կտակարանաց, Թէ Ած· է ըստ բնուրեան որդի···:

էջ 469բ — Լ— Ցոր թէ Ած· ըստ բնուրեան է Հոգին Սուրբ, եւ յԵուրեղէն Հօր···:

էջ 473բ — Լ— Առադրուիւնէ բանի զկնի նորին, յորմէ տեսանել որ ոճ հայեցի թէ Ած· է Հոգին···:

Ծանօթ· — *Նախադիր ցանկր ունի Լե գլուխներ· Վերջինր՝ սակս· «Ասորնքերաբրուրեանք՝ այսինքն ժողովմունք բանից պանապանք պիտանիք, առ ի վիպայուրիւն որոց ի պիրս են գլուխք»:*

էջ 484բ— · · · Այլ·— Զորս ի վերայ կանանցս առհմանելով աւրէնս [այսպէս կայ կ'ուռնէ· սիւնակին մեծագայն մասր եւ յաջորդ թերթր համարեա դատարկ]:

էջ 487–536, *բոլորգիր, երկսիւն:*

Գ— էջ 487ա — Համաոտ Լուծմունք Աստուածաբանին, ի լուսաւոր բանից՝ արդիւնական վարդապետի՝ Յովհաննու Որոտնեցոյ՝ մականուն կախեալ ի սերն Աստուծոյ: Հաւաքեալ աշխատասիրուրեամբ աշակերտի նորին Գեւորգեա նգմնկացւոյ·— *Բան· Ան որս բանիս են պատճուճեալ բանս· Լե· Ան եւնոմիանոսն, եւ առիրանն, որոց պատճուճեալ ամենայն բանք նոցա···:*

էջ 495ա — Ցաղագս Որդոյ Բան Աոչիին:

էջ 499բ – 500, *զանազան գրչափորձեր: Ըստ երեւոյթին գաղափար օրինակը Քերի Լպած է, եւ գրիչը երեք ու կէս սիւնակ պարապ ձգած:*

էջ 519ա— Նորին Ցաղագս Աստուածարքանութեան:

էջ 537–554, *Նոտրագիր, երկսիւն:*

Դ— էջ 537ա — [Հ]երմէս Նչանաւոր փիլիսոփայն ասէ· Գ զօրութիւնս գոյ յերկինս, գերագոյն, անճառելիք, եւ անճառանելիք, ամենեցուն արարիչ, եւ է նա մի Աստուածութիւն···,

էջ 541–542, *դատարկ:*

Ե— էջ 543ա — ՍԻՐԱՔ— Ամենայն իմաստութիւն ի Տեառնէ՝ կա եւ մնա յաւիտեան···,

էջ 554բ – 562, *դատարկ:*

էջ 563–608, *Նոտրագիր, երկսիւն:*

Զ— էջ 563ա — Երիմիայէ քանասիրէ. Համաոտ զուարճութիւն եւ լուծումն բառից յԱստուածաշունչ Գրոց·— *Ելեմ, երկիր փափկութեան: Ակն աոտակ, կարմիր գունաւոր···,*

Բառ յեղիցն·— *Ցոռանայ, գօրանայ: կեղծ, պիչառեւ···:*

էջ 598ա— Բառ Ցոհաննու Գլխոյն·— *Յովհաննէս, քարտիմանի հնադանդութիւն Տեառն···*

Ցիշատակարան Գրչի·— 1659

էջ 598բ·— *Այս են բառք հակիրճ Աստուածաշունչ Սուրբ Գրոցն, զոր եւ գնելով ձեռամբ անխիստ կրօնաւոր Աստուածատուրի, համառօտաբար բնորեալ ի չինածոյն ի յերեմիայի Վարդապետի բան տապարկուսանաց բանասիրացն: Զի եւ ինքն[իմ] ի սրբատուն բնիերձանիրացդ, զոր հանդիպիք բնիեռնելով գտեարակս, մխով ողորմի արժանի արկ զնորատես, զոր յաղագս վրան կայաք ի գնել սորին ի Սբ· Երուսաղէմ քաղաքի ի յարտաքոյ Սրբոյն Ցակոբա, զոր խոժոռուժ ազգն յունաց առին ի մեզանէ, ևսան մեզաց մեբոց: Զինչ եւ ինչ Ած· Ենք յուսացեր: Բայց Ած· ողորմի ասացէք· Թվին ՌՃԸ[ին]:*

Է.— էջ 599ա.— Յաղագս խելացի և իմաստութեան.— Պղնտաքոս ասէ. Ճանապարհորդ ի տուն եւ ի հայրենիս ընթանան փութով, իսկ իմաստունք ի խելս եւ յիմաստութիւնս...: Զրնդանդս հարցեալ, թէ ով է խորհրդակից բարի. եւ նա ասէ՝ ժամանակն:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 607բ.— Զգծօղ սորին տետրակիս յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զԱստուածատուր կրօնաւորս:

Ը.— էջ 608ա.— Գրիդորի Մագիստրոսի ... յուսոյն իմաստից.— Գամատուականն գեղանամ չոհացեալ...:— Գրիգոր Մագիստր:

1210

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Ս. Աստուածածին, Անկուռիա ՊՁՉ=1437

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13×4·5: էջք 400: Գրակք ԺԲ+Ե: Հանդամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. վնասուած խոնաւութենէ: Թուղթ հոկեայ: Գրիչք՝ առաջին մասին՝ Ստեփանոս, երկրորդին՝ Նիկոլայոս եպս. Աղբերմանցի: Գրութիւն՝ խորագիրները սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կաբմիր, մնացեալը սեւ մելանով, էջ 3–295 բոլորդիր, մխաիւն, 18 տող. էջ 297–400 նուրբդիր, երկխիւն, 35 տող: Նուրբդիր մասին մէջ համառօտագրութիւնք առատ. գործադիր եւ լուանդագործ չատ մը գլուխներու բակիերը, գունաւոր գլխագործք՝ էջ 297: Կաշեկազմ տախտակեայ պրոշմատիր: Պահպանակ մատաղաթեայ սկիզբը մէկ քերթ ման երկաթագրիչը ձաչոցի, սկիզբն երբայեցւոց Թղթոյն. վերջը երկու քերթ դատարկ թուղթ, եւ երկու քերթ մատաղաթ, մանր ձառերաբեր, անկիւնաւոր երկաթագրով. «Եբանելոյն կլուրդի եմի. Հայրապետն.— Մատնէր դու Յուդաս...» (Համմտ. թիւ 154բ, Ա. Հատոր, էջ 445, ՃԿ): Ստացողք՝ առաջին մասին, Նիկոլայ սարկաւագ՝ որդի Վարդան Քահանայի. երկրորդին՝ Գրիչը Նիկոլայոս եպս., որդի Սիմէոն երէցի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դրչափորձ, եւայլն:

էջ 3.— Ցանկ: Ա–Ֆ Գարոզներ:

Ա.— էջ 4.— Գարոզ վասն Առաջին Գալստեանն Քր.: Մարդաբէն Դատիք ասէ, թէ Առաքեաց զԻսան լուր եւ բժշկեաց զնոսայ եւ փրկեաց զնոսա յապականութենէ իւրեանց.— Արդ նախ առաջին տեսցուք թէ Մխածին Որդին Ա. անմարմին բանն Աստուան է՞ր առաքեցաւ ի Հաւրէ եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ...:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 5–17, ստորոտը, մէկ մէկ տող:

Այլ ես յետնեալս ամենայնի,
եւ. ներկեալ նուաստ ոգի,
պանուն ունիմ Հայրապետի,
եւ. ծուլութեամբ ղկեանքս անցուցի.
ղի մխաքս էր բուռ եւ դուլ յայտնի,
չան ոչ ունի որ ուսնէի,
ի տղայութեան ժամանակիս
երերալով ղկեանքս անցուցի.
ղի վայրաքաշ աչխարհ ասի,
հեչտասիրացն սայ գովի,
եւ. իմ նման ախմար լինի,
որ հետ սորայ հետեւնացի:
Վայ իմ նման չխմար չլինի,
որ յերերման կամ յաչխարհի.
եւ. վայ թէ մահ ինձ հանդիպի,
չունիմ պաչար որ դիս տանի:
Ով մանկունք Սուրբ Սիոնի,
որդիք յուսոյ առաքեսաի,
որք ընթեռնուք զդիրքս յատենի,
յիշման արարէք դիս արժանի:

Անմեղադիր լերուք ինձի,
դի ամէն քաղծեալ ոգի,
գրոց բանիւ մխիթարի։

Բ.— էջ 35.— Քարոզ վասն վերջին Գալստեանն Քր.։ Տէրն մեր եւ փրկիչն Ցս. Քս. ասէ. Զի որպէս փայլակն որ ելանէ յարեւելից եւ երեւի մինչեւ ի մուտն արեւու, այնպէս եղիցի գալուստ Որդոյ Մարդոյ.— *Արդ նախ առաջին տեսցուք, Քէ քանի են դարք եւ դարագլուխ անցեալոր ժամանակիս ...։*

Գ.— էջ 77.— Քարոզ վասն Խոստովանութեան և Ապաշխարութեան։ Տէրն մեր եւ փրկիչն Ցս. Քս. ասէ. Ոչ է պիտոյ քրիստիկ ոգոյց այլ հիւանդաց. եւ ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն.— *Արդ նախ առաջին տեսցուք Քէ Մխածին Որդին Աս. Տէրն մեր եւ փրկիչն Ցս. Քս. վասն էր կոչէ զմեղաւորք յապաշխարութիւն...։*

Դ.— էջ 129.— Քարոզ վասն Պահոց, Աղաւթից եւ Ողորմութեան։ Տէրն մեր եւ փրկիչն Ցս. Քս. ասէ. Զգուշ եղերուիմ պահոց եւ աղաւթից եւ ողորմութեան ձերոյմ.—*Արդ նախ առաջին տեսցուք Քէ [Որդին] Աս. Տէրն մեր եւ Փրկիչն Ցս. Քս. վասն էր պահոց պատուիրան աւանդեաց հաւ[ատաց]եալ քրիստոնէից...։*

Ե.— էջ 176.— Քարոզ վասն Մահու եւ մեռանելոյ մարդկան։ Մարգարէն Դաւիթ ասէ. Ո՞վ է մարդ որ կեցցէ եւ ոչ տեսցէ գմահ, կամ փրկեսցէ զանձն իւր ի ձեռաց դժոխոց.— *Արդ նախ առաջին տեսցուք Քէ դինչ է մահ։ Գիտելի է Եղբարք, դի մահ է որոշումն հոգոյ եւ մարմնոյ...։*

Զ.— էջ 206.— Քարոզ վասն Ցարութեան մարդկան և անեղ դատաստանին Քր.։ Մարգարէն Եսայիաս ասէ թէ, Ցարիցեն մեռեալք. կանգնեսցին ամենեքեան որ եղեալ են ի գերեզմանի.— *Արդ նախ առաջին տեսցուք Քէ վասն էր մահկանացու եւ ապականացու եղեւ մարդկային բնութիւնս ...։*

Է.— էջ 240.— Վարդապետաց եկեղեցոյ յառաջ քան դարարողին աւանդ գաւրհնութիւնս գայս...։

Ը.— էջ 242.— Վարդապետաց եկեղեցոյ *ի քարոզելոյն վերջիքն աւանդ գաւրհնութիւնս գայս...։*

Թ.— էջ 246.— Խոստովանութեան խրատ.— *Պարտ է քահանային, որ խոստովանահայր կոչի, բարի խրատ տալ ժողովրդեանն...։*

Ժ.— էջ 258.— Ցիշատակարան *գրոցս որ Քարոզիդ* անուանի.— 1437

Աւրհնութիւն, բարերարութիւն, երկրպագութիւն եւ փառք Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, ամենասուրբ երեք անձնաւորութեանն, մի բնութեանն եւ միով Աստուածութեանն, անբաժանելի, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս։

Գրեցաւ աստուածախոտմբ մատեանս որ Հոգելից գրոց ցուցակ? ձեռամբ մեղաւոր անարժան եւ անաբուեստ գրչի Ստեփանոսի, մերձ ի մայրաքաղաքս Անկուռիայ, ի գաւառն Սր· Տաճարիս որ անուամբ Սր· Աստուածածնին կոչի, որ է հիմնարկած Սր· Առաքելոցն Գևորոսի եւ Գօզոսի։ Ի թուականին Հայ(ե)ոց ՉՉԶ, ի հայրապետութեան տեառն Կոստընդեայ, եւ ի եպիսկոպոսութեանն կուսակրաւն եւ սրբասէր տէր Յովսեփայ, ի խնդրոյ պատուական եւ բարեմիտ Նիկոլայ սարկաւագի, յիշատակ իւր եւ ծնողաց իւրոց· իւր հօրն Վարդան քահանային, որ փոխեցաւ ի Քրիստոս, եւ մաւրն իւր Փաւլայմիլիքին, որ այժմ փոխեցաւ ի Քրիստոս։ Տէր Աստուած պարգեւէ նոցա իւր սուրբ արքայութիւնն։ Եւ ամենայն արեան մեր ձաւրաց իւրոց, կենդանեացն եւ ննջեցելոց· եւ մղտեցէք կիրակոսին, որ մեզ չատ ընեխաւսուր է։

Աղաչեմ զձեզ անմեղադիր լերուք խոչորութեան գրոցս դի կար մեր այս էր։ Մէկ այն որ ի յարեւելից աչխարհէն ի Վրաստանայ եկաք, ի յերուսաղէմ երթայաք։ Քրիստոս կատարէլ դամենայն հաւատացելոց եւ գմեր խորհուրդն։ Մի մեղադրէք· որ ամէնիք ի մանկէ յիշխողիք գնիկոլ սարկաւագն յաղագս ձեր, եւ Աստուած գձեզ յիշէ իւր ողորմութեամբն, ամէն.— Հմմտ· Ցիշտ· Ժե· Դարի· Ա· Մատն, էջ 483, թիւ 532։

ԺԱ.— էջ 259.— Խրատ հոգեշահ եւ բան աւգտակար Ցոհաննու վարդապետի ն-

զընկացու ասացեալ.— *Աբաք Աստուած ըզմարդն հողի եւ մարմին, եւ զարդարեաց յիւր պատկերն [ի] ի նմանութիւն.*— Հմմտ. Ա. Հաւոր, էջ 82, 2Թ։

ԺԲ.— *էջ* 272.— Ողբ ազնիւ եւ պիտական։

Ի միտ առէք ողբս բանիս,
զոր ծանուցեմ ես ևղկելիս,
որ ժողովեալ էք յայս տեղիս,
Եւ անփոփիչ զմեղաւք զերիս։
. . . . . .
Ով Առաքեալ մեղաւք խաւար,
որ քահանայ անուանեցար,
այլոց կեանս ցուցանել ճար,
դու հանապազ կենաս յիմար։

Ցառաջն դու գործէ բարի,
ւ ապա խրատող յեր ընկերի,
դի մարդ յաւելն ոչ հաւանի,
այլ յաւրինակն որ երեւի.— Ի յԱոաֆելի խնդրեաց Ստեփաննոս ոյ։

ԺԳ.— *էջ* 277.— Գանձ մեռելոթաղիի, զկնի փառք ի բարձմանն ասայ.— *Մինդ ի յիչէն լանդ որ ի Հաւրէ . . .*— Մանվէլս։

ԺԴ.— *էջ* 285.— Սրբոց Ամենայն Մարտիրոսաց.— *Դասանեցէք որդիք աւրհնաց, զՈրդին Աստուած բզՏէրն փառաց . . .*— Դաւիթ։

ԺԵ.— *էջ* 290.— Գանձ ցարութեան.— *Մարդասիրութեամբ Որդիդ Մխածին . . .*— Մկրտիչ։

էջ 295.— Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— *Զամբար զրիչս յիչեալ, ով եղբայր, ապաչեմ, եւ Աստուած գձեզ յիչէ։*

էջ 296, *դատարկ։*

ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ՆԱՐԵԿԻ.— 3

(ԺԵ. Դար)

ԺԶ.— *էջ* 297*ա*.— Լուծմունք դժուարիմաց բանից Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ.— *Զայն հառաչանաց։ Զայնն յերկուս բաժանի, յաւդեալն եւ յանյօդն։ Ցաւդեալ որ մարդոյ, եւ անյօդ որ զանաանոյ, եւ կամ զանչնչիցն հնչմունք, զքարի եւ զփայտի, զհողմոց եւ զջրոց . . .։*

էջ 391*ա*.— Ի ՂՐ ցառէն է քնաբանս.— *Աղօթք Թարգմանօրէն։ Լծ. Աղօթք մեկնողօրէն, առ սուրբ մեռոնն . . .։*

էջ 396–397*ի մէջս երկու Թերթ հնիան է բստ երեւոյթին։*

էջ 400*ա*.— [Ի] Ղե ցառէն է քնաբանս եւ արդ զԹերութիւն վերիպանաց . . .։

էջ 400*ա*.— [Ի] Ցիշատակարանէն է քնաբանս.— *Զի ժամանակս միշտ հոլովի եւ յառաջ չարժի . . .։*

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 400*բ*.— *Զսահաւ աչխատողս զնիկոլայոս միայն անուամբ եպիսկոպոս զԱզքերմանցիս զմեղսամոլկարդ բազմավէրս հոգիս, եւ զարբազան եպիսկոպոսն զտէր Մարտերոսն, եւ զտէր Սահակ հեզահոգի կրօնաւորն, զդրոց վերծանողն, որ զաւրինակս ինդրեցին եւ մեզ եառն զրել։ Նայեալ զչքնորհով օրինակիս զտէր Թորոս աԹորակայն յիչեսջիք ի սուրբ աղօԹս ձեր, ով սուրբ ընԹերցողք, եւ Ամ.*— Տես *Ցիշտ. Ժե. Դարք, Գ. Մասն, էջ* 434։

1211

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Ս· Սարգիս Վաճէ Ուշոյ Ռ=1656

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 18×12×1·5: էջք 216: Գրակա-
թիւք էջ 2ին ԻԳ, էջ 72ին ԻԲ, ապա կանո-
նաւոր ԻԸ-Լ: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հա-
ստարակ: Գրիչ եւ Ստացող՝ Ոսկան Վրդ· Ե-
րեւանցի: Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբ-
նատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մա-
սամբ կապոյտ, մնացեալը սեւ մելանով,
երկաթէն, 28 տող: Վարժ բոլորգիր էջ 1–50,
բոլորգիր եւ նոտրագիր խառն, էջ 51–215:
Համաոտագրութիւնք առատ: Գունաւոր
զարդագիր եւ լուսանցազարդ էջ 3, 19, 51:
Կաշեկազմ խաւաքարտեայ: Դասարկ Թուղթ
սկիզբը մէկ Քերթ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ցիշատակարան՝ Գրիչ Ոսկան Վարդա-
պետի·— 1656

էջ 1ա·— Գաբադայութեամբ ամաց՝
ըստ չքնարերութեան մնծագունեայ լուսա-
տորին···— Տես Սիոն, 1966, էջ 548–549:

Ա·— էջ 3ա·— Նորին Սրբոյ Բասղի ե-
պիսկոպոսի եւ Ապօղինարի հերձուածողի,
տեսութիւն ի մարմնաւորութիւն փրկչին:
Բասիղ ասէ·— Մարմին մարդկային ունէր
Քրիստոս եթէ ոչ···

ԱՇԽԱՐՀԱԾՈՑՑ·— 4

Մ· Խորենացի

Բ·— էջ 19ա·— Ա[շ]խարհացոյց Մոսէ-
սի Խորենացւոյ·— Ճաղագս աչխարհագրու-
թեան յաստուածային դիրս ոչ ուրեք դաս-
նէմք ոճով ասացեալ···— Կր տեսնուին
բազմաթիւ լուսանցագրութիւններ նոտր
դրով:

էջ 50բ·— Վերջ Աչխարհագրութեանն
մեծին Մովսէսի Խորենացւոյ:

ԼՈՒՄՈՒՆՔ ՆԱՐԵԿԻ·— 4

Գ·— էջ 51ա·— Ձև·— Մաղթանք առ
Աստըր Հրեչտական:

Վաճօք·— Ճանկին առաջին մասը կր
պակսի· ըստ երեւոյթին Քերթ մնկած է:

էջ 51բ·— Լուծմունք հոգելից բանից
Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ·— Ձայն հա-
ռաչանաց: Ձայնն յերկուս բաժանի, յօդ-
եալն եւ անյօդն···

էջ 215բ·— Վերջ: Գոհութիւն և փառք
Տեառն իմոյ Քհսուսի Օծելոյ:

էջ 216, դատարկ:

1212

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎՏՈՑ·— 1

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 18×13×1: էջք 142: Հանգս-
մանք լաւ: Թուղթ կապտորակ: Գրութիւն
ամբողջովին սեւ մելանով, միասին, 22
տող: Շեղագիր: Համաոտագրութիւնք բա-
ւական առատ: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ:
Ստացող՝ Երեմիա Վրդ· Տէր Կարապետեան:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1·— Համառօտ Մեկնութիւն ոմանց
բանից եղելոց ի Տրամաբանութեան կոմ-
մանց· որոց առաջին Քերն ցուցանէ դիպքա-
համարն բնաբանին, իսկ երկրորդն՝ գոտդն
·— Մատրոպական եղրն է, որ նչանակէ բո-
վանդակ կամ գտեսակ եւայլն···

էջ 125.— Վերջաբանութիւն.— Հապճեպ ընթացմունս վարեալ զբնի անուշադիր յօրինուածոց բանիցն եղաք...։

Ցիշատակագրութիւն.— 1838

էջ 1, տողին լուսանցքին, տարբեր գրչէ.— Ցիշատակ է երուսաղէմի միաբան Անդրեհանուպօլսեցի նախկին պատրիարգ մեծին Գօլոյ Գօղոս սրբազան արքեպիսկոպոսի ձեռնասուն աշակերտ Զօրուցի Տէր կապագեոեան Նուբարակ հանդուցեալ երեմիա չնորհազարդ վարդապետին, ի դուռն Սբրոց Յակոբեանց մայր Աթոռոյն ամ. Հայոց, Թվին 1838, սեպտ. 6։

1213

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 1

ԴԱՒԻԹ ԱՆՑԱՂԹ

Տեղի 1635–1636

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×12×6։ Էջք 1024։ Հանդամանք չատ լաւ։ Թուղթ դեղնորակ, յղկուն։ Գրիչ՝ Անդրէաս, ապա Իսրայէլ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը, եւ յաճախ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 25 տող։ Բոլորգիր վարժ։ Համատօտագրութիւնք սովորական գրիչ։ Գլուխներու սկիզբը զարդագիր եւ լուսանցագրով՝ ուրուագծեալ կարմիրով։ Խորանագարդ իւր սարօք, էջ 5, 197, 651, 815, 855, 887։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմագարդ։ Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը և վերջը երկուական թերթ, մասն աւետարանի, անկիւնաւոր երկաթագիր վայելուչ դրութեամբ։ Ստացող՝ Աւետ դպիր։

ՍԱՀՄԱՆՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵՆՆ.— 9

Դաւիթ Ներգինացի

էջ 1–4, դատաբկ, բացի երկրորդէն։

Ա.— էջ 5.— Դաւթի փիլիսոփայի Ներգինացւոյ, ցաղագս Սահմանաց Իմաստասիրութեան.— Որք մինդամ իմաստասիրութեան տենչան բանից...։

Ծանօթ.— Առաջին գործառութեան՝ պրակիկ լուսանցքներուն վրայ յաղորդարար նշանակուած են, Գիւտոնի, Դթ.։

Բ.— էջ 144.— Ընդ այսոսիկ եւ առաքինիկայ բան իմաստնոյս.— Ամենայն չար տանջելի. ոչ ոք տանջեալ անապական...։

էջ 145.— Այս գծած հանդիսաղիր խմբից, առաջնոցն տարից՝ որամախոհ իմաստասէր մակացու արանց ներբողեալ, ի Դաւթէ եռամեծէ ընթադրեցաւ։

Զմարտիրոս, կածաղղ մակ թղթոցս վերջնում, յիշեցեք յընթերցողացդ։

Գ.— էջ 146.— Դաւթի փիլիսոփայի Առածք Հինգ, թէ զինչ արդեաւք է սահման, կամ զինչ բնաւորական սահման, ըստորագրութիւն եւ ստորագրական սահման, եւ կամ ոչ սոցանէ զոյս ումանս վիճակեցաւն ի զոյիցն.— Արդ սահման է բան համառատ...։

Դ.— էջ 153.— Նորին Վասն Բաժանման.— Ամենայն որ մինդամ բաժանեալ գոյ յայլոց գոյից, հարկ է նմայ կամ մարմին գոյ կամ անմարմին, կամ երկաքանչիւրոց մինչև...։

ԲԱՌԱԳԻՐՔ (Իմաստասիրական)

(Թերի)

ե.— էջ 155.— Սահմանիւ իմաստասիրին Դաւթի։ Սահմանիւ իմաստասիրական իբր հարցմամբ. Զինչ է Աստուած։

Աստուած՝ յաւիտեան եւ ինքնարուն գոյութիւն։

էջ 161.— Բայ՝ ձայն նշանակեալ բան չորագրութեան, հանդերձ ամանակաւ...։

էջ 165.— Գոյ՝ է հասարակ անուն ա-

մենայն դոյից, եւ այս արդեւաք· դոյ համանի յէութիւն եւ ի պատահումն···։

էջ 181·— Շաւշափելիք՝ են զդայութիւն չօշափելեացս···։

էջ 182–196, դատարկ։

ՆԵՐԱՑՈՒԹԻՒՆ ՊՈՐՓԻՒՐԻ·— 8

Զ·— էջ 197·— Ներածութիւն Պորփիւրի·— Ելոյր հարկաւորի Քրիսաւորիչ՝ եւ յառա՝ Արիստոտելի ստորոգութեանցն վարդապետութիւն, դիտել զինչ սւռո···։

էջ 232·— Ով երջանիկ րնքներցոդք, աղաչեմ ողորմի ասել մեղուցեալ զրչի ամէն։

ՎԵՐԼՈՒ· ՆԵՐՈ· ՊՈՐՓԻՒՐԻ·— 10

Դաւիթ Ներգինացի

է·— էջ 232·— Դաւթի փիլիսոփայի Ներգինացոյ, վերլուծութիւն Ներածութեան Պորփիւրի·— Հանդերձեալք հանդերձ Աստուծով սկիզբն առնել առաջիկայ շարադրութեանս, զգսոյսորականն պատմոզաց ինդրիկ դդուխս, ուք դոյ Քուսյ···։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·— 1035

էջ 413·— Փառք եռանձնեա եւ միաբուն սէրութեանն Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Ի Քուին ՌՁՂ դրեցաւ գիրս Պորփիւրի եւ դուռնեալս ի մենէն Դաւիթ, ի վարժումն այնինչ ստեղնդիաց բանի, մեռամբ Անդրէաս սուսանուն եւ տիմաթարդիր զրչի մեզաւորի· աղաչեմ զընթերցաղդ յիչել։

ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՔ ԱՐԻՍՏՈՏԷԼԻ·— 9

(Հանդերձ Մեկնութեամբ)

Ը·— էջ 413·— Ստորոգութիւնք Արիստոտէլի·— Հոմանունք ասին, որոց անունն միայն հասարակ, իսկ բուն անուանն, բան գոյացութեանն այլ···։

էջ 646·— Ցաղագս ունելոյ·— Ունելոյ՝ բուն յոյով յեղանակս ասի···։

էջ 650·— Կատարեցաւ տասն ստորոգութիւնն ասացեալ յեղեմենէն Արիստոտէլի, որ ասի բուն յունարէն ձայնի կատեգորեայս, Քարոյմանեալ եւ մեկնեալ ի Դաւիթ Ներգինացոյ։

Զողորմելի մեղաւք գերի զԱնդրէաս գծողս աղաչեմ յիչել· եւ որք յիչեն յիչեալ լիցին ի Քրիստոսէ։

ՊԵՐԻԱՐՄԵՆԻԱՍ·— 8

Մեկնեալ ի Դաւթէ

Թ·— էջ 651·— Սկիզբն և նախադրութիւն գրոցն որ ասի ըստ յունացն Պերիարմենիաս, և հայերէն ցաղագս Մեկնութեան, արտագրեալ ի մեծ իմաստնոյն Արիստոտելէ, քարգմանեալ եւ մեկնեալ ի Դաւթէ·։ Ընդեր արժան է դնել զի՞նչ է անուն, եւ զի՞նչ բա···։

էջ 807·— Պրակէ երեսներորդ երրորդ·—Եւս նմանապէս ունի եւ բարոյն զի բարի է, եւ ոչն բարոյ զի ոչ բարի···։

ՊԱՏՄ· ՑԱՂԱԳՍ ԱՇԽԱՐՀԻ·— 3

Արիստոտէլ

Ժ·— էջ 815·— Արիստոտելի իմաստասիրի բուգաւ ատ Ագէսանդրոս բագաւոր· Պատմութիւն ցաղագս Աշխարհի·— Իսկ բազում անդամ ինձ աստուածային ինչ եւ բարեբախտեալ ճշմարտապէս իր, ով Ագէքսանդրէ, զոյ Քուեցաս խնամատարութիւն···։

ՑԱՂԱԳՍ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ·— 3

Արիստոտէլ

ԺԱ·— էջ 855·— Արիստոտելի ցաղագս Առաքինութեանց, ատ Ագէքսանդրոս բագաւոր·— Գովելի են գեղեցիկքն եւ պարապաւելի գարչելիքն···։

ԺԲ·— էջ 865·— Աքիստոտէլէս Ստագիրացի էր, ի Քամշկիք դաւառէ մերձ յԱչինթոս···։— Հմմտ· Քի· 401, Բ· Հատոր, էջ 332։

ԺԳ·— էջ 867·— Գրիգորի Մագիստրոսի ատ հեղգս յունսումն իմաստից·— Գամպզտական զեղծեամ չտեսցեալ···։— Գրիգոր Մագիստրոս։

էջ 870·— Այլ ի նոյնս·— Մբզուց փանաք ծրդեալ ծեքեալ···։

էջ 871.— Նորին Գրիգորի առ հեզգ աշակերտս ճուսումն եւ հպարտս գալ.— *Դանկիւն բանիւն հասեալ՝ դեղազանամ քեզ հոխացեալ...*:— Գրիգորի հեզգս:

էջ 873.— Նորին առ որդիս իւր զաւրանալ եւ ի պատերազմին հասանձոյլ ի չարաբաստ ծերունոյն Նիկաւլա այրար.— *Լըւաք թէ եկն պապն պաղակ՝ վարդանասաբն պիակ...*: Հմմտ. Բ. Հատոր, էջ 413, ՀԴ:

էջ 847.— *Աստուած չնորհաւոր առնէ զդիրքս Աւագին, որ նստեալ է ի դպրոցին, զոր կարդեալ է տեառն Մովսէսին, կամի ուսանիլ դաս որ է արուաքին, Աստուած հասուցանէ դինքն իւրում փափա[գին, եւ փառս տալ պարտ է Քրիստոսին:*

ԺԴ.— *էջ* 874.— Ընկատումն Արիստոտէլի.— *[Ո]ւսուցանէ մեզ ի բնալսողու[թեանցն այնոցիկ, որ հասարակաց բնականաց գոյանան...*:

էջ 879–886, *դասարկ*:

ԱՐԻՍՏ. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ.— 6

ԺԵ.— *էջ* 887.— Արիստոտելի Վերլուծական.— *Դիտաւորութիւն Արիստոտելի ի վերլուծականն լուսոյ հարկանել զպարզ հաւաքմանէ...*:

էջ 898, *ստորոտ*, *զրչէն*.— *Զիսրա[յէլս յիչել ազաչեմ ՌՁե* [= 1636]:

ԺԶ.—*էջ* 952.— Հարցումն. յԱրիստոտելէ.— *Դու հանրականադոյն ես քէ կենդանի. Պատասխանի. կենդանի. վասնզի որ ինչ ես, եւ կենդանին եւ ես...*:

էջ 955.— Վերլուծութիւն Ստորոգութեան Արիստոտէլի, *ծ* Բաւ:

ԾԱՂԱԳՍ ԳՈՑԻ.— 3

Ծովի. Դամասկացի

ԺԷ.— *էջ* 963.— Ծաղագս գոյի Էութեան եւ պատահման, թարգմանած Բագրատունոյ Մամիկոնէի, յուլարէն գրով.— *Գոյ է հասարակ անուն ամենայն գոյից...*: — Հմմտ. *Քիւ* 925, Գ. Հատոր, էջ 460:

ԺԷ.— (*Կրկնուած*).— *էջ* 976.— Պատասխանի մեծ իմաստասիրին Սեկունդոսի, զոր հարցեալ տիեզերակալ կայսրն Անդիանոս.— *Զի՞նչ է աչխարհ...*:

ԺԸ.— *էջ* 984.— Հարիւր իմաստասիրաց ասացեալ ծաղագս խելաց եւ իմաստութեան.— [Պ]ղիտարքոս ասէ. *Ճանապարհք է տունս եւ ի հայրենիս իւրեանց փութան, իսկ իմաստունք ի խելս եւ յիմաստութիւն...*:— Հմմտ. *աստ*, *Քիւ* 1209, *է*:

էջ 1018.— Ծաղագս Մահուան.— [Ա]*րիստոտէլ ասէ. Ի կենաց աչխարհիս որպէս ի սեղանոյ պարտ է յառնել ոչ քաղցեալ եւ ոչ յագեալ, ոչ ծարաւ եւ ոչ արբեալ...*:

էջ 1023–1024, *դասարկ*:

1214

Ա.— ԱՍՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ.— 3

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատ. 18×13×1: *էջ* 142: Հանդիսանք բաւարար: Թուղթ հաստակ: Գրութիւն ամբողջովին սեւագրակ մելանով, մխալսիւն, 22–32 տող: Շնղագիր: Համառօտապրութիւնք առատ: Թղթակապ անարուեստ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, *դասարկ*:

էջ 3.— Ծաղագս գիտղութեան տիեզերաց՝ *բան յանդիման լինելոյ աչաց*: Մաշման Ա.— 1.— Աստղաբաչխութիւնն է գիտութիւն տիեզերաց եւ երեւութից նորա, *բան որում աչխոյհ*.— Հմմտ. *Քիւ* 817, Գ. Հատոր, էջ 289:

էջ 33.— Երկրորդ Մասն Աստեղաբաչխութեան: Ծաղագս նկատողութեան տիեզերաց՝ *բան որում մտօք թմրանէ*:

էջ 86.— Եթէ ժամացոյցն վրիպեցի, ուղղարբեցի ի դիտեալ բարձրութենէ աբեղական եւ կամ ի ձեռն միջօրական գծի։

էջ 87–96, դատարկ։

էջ 97.— Սահման Ա.— 1.— Ընդհայեցողութիւնն՝ որ եւ տեսարանութիւն ասի, է գիտութիւն տեսանելի իրաց, ըստ որում ի ձեռն չառաւիղաց ուղղակի ձգելոց ի նոցունց յաչս՝ լինի տեսանելի։

էջ 106, դատարկ։

Բ.— ԱՌԱՆՑ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՑ.— 1

Զաքարիա

էջ 107.— Առած կռամոյ իմաստասիրաց բարոյական, ի Զաքարիայէ Հաւաքեալ, 1810։

Կղէոբուղոս Լինդացի.— Գուն գործես խորհիլ եւ դիտել ինչ մնձ եւ պանծալի...։

էջ 109.— Պերիանդր Կորնթացի.— Ոչ ինչ պարտ է գործել ի չնորհս արծաթոյ...։

էջ 124.— Բիաս Պրիէնացի, առած.— Լայնբերխոս.— Թչուառական է՝ որ չկարէ տանիլ թչուառութեան...։

էջ 128.— Վան Ողջախոհութեան։

էջ 129–130, դատարկ։

էջ 131.— Ցաւելն Սոփկղի, տես Պերիկղէ, քանի գնդապետութէ է մանուկ...։

էջ 139.— Հայրենեաց առաւել յաւէ միւսք բարի՝ քան բանք։

էջ 140–142, դատարկ։

1215

ՆԱՐԵԿ.— 7

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×13×8։ էջք 656։ Հանգամանք չատ լաւ. Նորոգուած։ Մագաղաթ թանձր։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ բանգրնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 22 տող։ Բոլորգիր կանոնաւոր։ Համատօտագրութիւնք սովորական։ Գունաւոր պարզագիր եւ լուսանցապարզ իւրաքանչիւր գլուխի սկիզբը։ Ռոբանապարզ իւր սարօք, էջ 7։ Նկարք, Քրիստոս եւ Նարեկացի, էջ 6։ Աստուածածնին, էջ 513։ Կաշիկազգէ տախտակեայ գրոչմագարդ, կոնակը հինցած եւ մասամբ ճեղքուած։ Գահպանակ մագաղաթեայ բանկիզը եւ վերջը երկուական թերթ մանր երկաթագիր աւետարանի։ Աւուցազգ. նախկին՝ Գէորգ Արեղայ. վերջին՝ Սարգիս կրօնաւոր։ Վերջին կազմող՝ Գրիգորիս՝ ի Խիան։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, երկու թերթ տարբեր մագաղաթ. առաջին եւ վերջին էջերը պարապ։

էջ 2.— Նշանաւոր ձառերն այսօրիկ են՝ եթէ ուրեմն պիտոյանիս՝ դիւրաւ գտանիցէ։

էջ 5.— Դրունք յոքնաթախանձ բանից աւետարերաց, ապաչաւանաց...։

էջ 7.— Ձայն հառաչանաց հեծութեան ողոց սրտից աղաղակի՝ քեզ վերընծայեմ տնօրդի պաղտնաց...։

Բ.— էջ 11.— Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան ոռիին հսկզբի առ ոռյն աղերս մաղթանաց բանի ի խորոց սրտից խաւսք լսդ Աստուծոյ.— եւ արդ՝ քանզի առ բարձրեալն Աստուած յաւելուորական չրթամբք կարդաս...։

ԻՐ.— էջ 166, ձախակողմեան յաւանցքին, չրջագծուած, եւ տարբեր մելանով — Ընդհամարտ դիւաց՝ այս նուաղ պատճիկ, եւ դիւաւարուած ջնջմնատուցնապ ախտաւորութեանց Աստուծոյ տպագրութիւ.— Հմմտ. Նարեկ, երուսաղէմ, 1897. էջ 163։

ԼԳ.— էջ 206. բան նախորդին.— Ա

12.— Քրիստոս եւ Ս. Գր. Նարեկացի, Թ. 1215, էջ 6:

զաւքջ՝ որ նախ քան զըպատարագն մատուցանի։

Ծանօթ.— *Միւսներն ալ նմանապէս յուսանցքի վրայ գրուած են. հարկ չենք համարիր ամէնը նշանակել զատ զատ։*

ՀԱ.— էջ 441.— . . . . *Զանդատանն կամացս չարաչարս հերկեմ, բ) փոյթ խրնամով ի չարիս. ա) միշտ անառակ որդիս . . . ։*

Ծանօթ. Գրչի. *յուսանցքի վրայ, կարմիրով. ջօրինակս կարծեօք էր, ի գոյնիւրոնցն չկայր»։— Շեղագրուած տողը գրրուած է աւելի փոքր տառերով։*

ՀԵ.— էջ 474, *Ձախակողմեան յուսանցքին. «Ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն անիծեալն Թոնդրակեցոց նոր Մանի(ք)եցոց իսկ ստորին յուսանցքին կը կարդացուի. «Գոյներ. : Ասացեալ վասն սկիզբուոյ, Ընդդէմ Մանիքեից. որ են Գոլիկեանք»։*

էջ 647.— Ցիշատակարան Մատենիս Դրուբեան.— *Ըստ հոլովման ընթացից ամանակաց յառաջ չարժուքեան . . . ։*

էջ 650.— *Վարք Գրիգորի Նարեկացւոյ.— Սուրբ հայրս մեր աստուածաշնորհ քահանայս և. կրաւնաւոր Գրիգոր . . . ։*

Ունէմք և խաւսս սորա ի վերայ երկոյ երկոյն համառաւտ, եւ քարոզութիւնն տաւնից խորհրդոյ, Հոգւոյն Սրբոյ, Խաչի, և եկեղեցւոյ։ Զայսոսիկ Թողեալ յեկեղեցի Քրի. կենդանի՝ յետ իւր յիշատակ, ինքն պնաց ի միւս կենդանեացն քաղաք, չեւ եւս հասարակեալ զընթացս կենաց, այլ յերթ տաւարաղական ատեիս վախճանեալ։ Որոյ պատուական մարմինն եղեալ կայ ի նոյն Նարեկայ վանս՝ հուլ եկեղեցւոյն Սրբուհւոյն Սանդրխտոյ։— Հմմտ. Ցիշ. Զեռագրաց, Անթիլիաս, էջ 143–146։

էջ 665–666, *դատարկ։*

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—

1.— էջ 428.— *Զատացաւղ սորա դեկաբր արեղայ յիշեցէք ի Տէր, ով սուրբ ընթերցաղք։*

2.— էջ 576.— *Զպատուական կրաւնաւոր քահանայ ստացաւղ սորին յիշեցէք ի Տէր, ով ընթերցաղք։*

Ցիշատակարան Նորոգման.— 1603

էջ 653, *բոլորդիր.— Դարձեալ կրկին անպամ յիշեցէք ի Քս. դվերջին ստացող յուսարար սուրբ տաճիս որ կոչեցեալ Նարեկացի, զտէր Սարգիս բարեմիտ եւ հեզահոգի, սրբասէր եւ ազօթարար կրօնաւորն, եւ Ած. ողորմի ասացէք իւրն, եւ ծնօղացն, հօրն Թորոսին եւ մօրն Դիմլիթին, եւ եղբարցն Աբրահամին, Սինանին, եւ Մուրատին, եւ մեծ պապուն տէր Աստուածատրուն, եւ իւր կողակցին՝ Ռոնդին, եւ ամարեան մեղաւորաց սոցին կենդանեաց եւ հանդուցելոց։ Եւս առաւել եւ ինձ մեղապարտ Գրիգորիս կամողի, եւ ծնողաց իմոց, եւ ամ. աղոթականաց, ամէն։*

Դարձեալ յիշեցէք զտէր Սարգիս կըրօնաւորն, որ բառնացաւ զսուրբ պիրքս եւ եւս վերստին նորոգել, եւ եղ ի զուռն Սր. Ջակորայ ի Սր. Խաչաքս յերուսաղէմ։ Եւ մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ Սր. եկեղեցեացս, կամ ծախիւրմ կամ պրաւելով. եթէ ոք յանդգնի նոյնպէս եղեցի։ Այլ կացցէ սա անջինջ յիշատակ իւրն, եւ իւր ծնողացն, եւ ամ. ապրականացն, ամէն։

Ի Քրիստ Ե եւ Մ ԲՀ կպմեցաւ սուրբ պիրքս ի քաղաքս որ կոչի Խիզան, ընդ հովանեաւ Սր. Ջարու(ք)ևանն, ի պատն եւ ի ձեռ ժամանակիս, յորում ձեռնիմք ի յանօրինաց։ Եւս առաւել կրկին պատուհասակ ներքին աշխարհին, որ Ադիչէն գԹուխթաքու աչխարհն աւերեց, զոմանս սպանեց, զոմանս գերեցոյց, եւ գայլս փախստական արար։ Մինչ ամենայորն Ած. ազատէ ի փորձանաց, ամէն։

Այլ յիշատակագրութիւն.—

էջ 652, *Նոտրագիր.— Ցիշատակ ի պիրքս Սր. երուսաղէմայ ի զուռն Սր. Ջակորայ Գլխապրին, եւ Սր. Ջարու(ք)եանն, եւ մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել կամ պրաւել կամ վաճառել կամ գրաւանայ, իսկ ընթերցողքն եւ լսնամ ասնողքն աւրհնեն յԱստուծոյ եւ ի սրբոց Նորայ միշտ ամէն։*

13.— Ս. Աստուածածին, Թ. 1215, էջ 513

1216

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ՀԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ.— 3

ԵԱՒՑԻ ՆՁԵՑԻ

(ԺԷ. ԴԱՐ)

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 18×12·5×2: Էջք 264: Հանդամանք լաւ. լուսանցքները ցեցակեր տեղուտեղ, Թուղթ հասարակ: Գրութիւն՝ խորագիրներն եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 21 տող: Բոլորակիր կանոնաւոր: Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ, էջ 5, 43: Կաչեկազմ տախտակեայ զրուշմազարդ:

ՀԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ — 4

Դ. Թրակացի

Էջ 1–4. Համաբեւ դատարկ:

Ա.— Էջ 5.— Ցաղագս հերականերութեան.— Հերականերութիւն է հմտութիւն որք ի քերդուածն եւ ի շարագրեալ իրրու բառ զոմ անգամ ասացելոց, և մասունք են նորա ելից...:

ՎԵՐԼՈՒԾ. ՀԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Բ.— Էջ 43.— Հերականերութեանն վերլուծութիւն բան առ բան, ձեռամբ նապատեայ հաւաքեալ.— ի ձեռնտուութենէ Հոգւոյն Հանդերձեալ եմք բուռն չարկանել առաջիկայ իրողութեանս. նախ՝ ուսանել արժան է, թէ զի՞նչ է հերականերութիւն...:— Հմմտ. Տպ. Երեւան, 1966, էջ 55:

Ցիշատակագրութիւն.—

Էջ 261, նոտր չեզագիր.— Ցիչատակ է հերականս ի դուռն Սրբոյն Յակոբայ վիճակաւ Աթոռի ամենայն Հայոց ի Սուրբ Հաղաքս երուսադէմ:

Էջ 262–264, դատարկ:

1217

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՀՆԳԱՄԱՏԵՆԻ.— 14

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(ԺԷ. ԴԱՐ)

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 17·5×12·5×4·5: Էջք 476: Հանդամանք չատ լաւ: Թուղթ տեղուն: Գրիչ՝ Յովհաննէս Դպիր: Գրութիւն՝ խորագիրներ, սկզբնատողերը եւ յաճախ պլխապիրներ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 34 տող: Նուագակիր: Համատօտապրութիւնք սովորականէն աւելի: Կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցազարդ, էջ 3, 244, 348, 377, 402: Կաչեկազմ տախտակեայ զրուշմազարդ: Գհպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մկմկկ թերթ դատարկ: Ստացող՝ Յովհաննէս Աստաջնորդ երուսադէմի (+ 1697):

Բովանդակութիւն.—

Էջ 1, դատարկ:

Էջ 2, նոտր չեզագիր, տարբեր մելանով.— Ցիչատակ է պիբքս այս Սր. յերուսադէմ ի դուռն Սր. Յակոբայ աստուածածնէս Սր. Աթոռոյս, որ է դլուխ եւ պարծանք ամ. աթոռոց եւ պարծանք ամ. քրիստոնէից, Ամէն:

էջ 3ա.— Նախադրութիւն ծննդոցն տեսութեան սրբոյ հօրն Վարդանա առ խնդրող մատենից.— *Բարք է բնաւորեալ առ մարդիկ...*:

էջ 243ա.— Նախադրութիւնք նիից.— *Հազարապետն խորոցն Աստուծոյ մեծն Մովսէս...*:

էջ 348բ.— *Եկան գրոցս ունէի յինքեան ոչ սակաւ ճառս ձեռնտուութեան իմաստից...*— Հմմտ. *Թիւ* 280, *Բ. Հատոր*, էջ 92:

էջ 377ա.— Թիւք, թիւք, եւ դարձեալ թիւք.— *Ի չորից եղեալքս եւ հրաւիրեալք ի նոյն...*:

էջ 402ա.— *Թ խնամօք ամենասուրբ հոդւոյն եկեսցուք ի տեսութիւն ներորդ Մովսիսեական մատենից...*:

էջ 465ա.— *տուն եւ ինքն իսկ եկեալ օրէնսդիրն, ի թափոր վիակէր, եւ հայցէր զկատարումն ամենայնի, զնաչն, հանդերձ եղիայիւ*:

էջ 465բ – 476, *դատարկ*:

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—

1.— էջ 348ա.— *Եւ ինձ մեղսասէր եւ մեղապարտ Ծոհաննէս զպիր գրչի, ողորմութիւն ի նմանէ, ամէն ամէն եւ եղիցի*:

2.— էջ 377ա.— *Մանաւանդ եւ ինձ տառապեալ ոդոյս, անարժան գծողի, եւ իմոցն ամենայնի, ամէն*:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1697

էջ 465բ, *նոտրատիր, տարեթիւ գրչէ*.— *Գիրքս մատենեաց, որ էր Ծոհաննէս առաջնորդին, եւ իւր յիշատակ, ի դուռն Սուրբ Ցակոբայ, եւ ինքն վաղճանեցաւ, Ռձնձէին*:

1218

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱԿԱՑ ԱԽԵՏԱՐԱՆԻ.— 11

ՊԵՏՐՈՍ ԱՐՓ. ԲԵՐԴՈՒՄԵԱՆ

Ս. Ցակոբ, երուսաղէմ ՌՄՀԳ=1824

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 18×12×1·5: *Էջք* 2+268: *Հանդամանք յաւ*: *Թուղթ կապտորակ*: *Գրիչք՝ Սարգիս Վրդ. Հաճնցի եւ Գրիգոր Սրկ. Հաճնցի*: *Գրութիւն՝ խորագիրներըդ, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւորակ մելանով, միասիւն, 19 տող*: *Շնդպիր*: *Համառօտագրութիւնք առատ*: *Կազմակերպ*: *Ստացող՝ Սարգիս Վրդ. Հաճնցի*:

Բովանդակութիւն.—

էջ Ա–Դ, դատարկ:

էջ ե.— *Ցորդորակ առ հարկաւոր Քաղսըն Քրիստոսի*.— *Պարտ է մարդոյ զիտել զիմաստ եւ զհանճար...*— Հմմտ. *Թիւ* 57, *Ա. Հատոր*, էջ 188:

էջ 1.— *Քաղ առ բարեմիտ ընթերցօղսըդ*.— Ցաղագս առաջակայ Առակաց Աւետարանակաց: Ցառաջաբանութիւն:

էջ 12.— *Ձերում աղնութեան ծառայ պատրաստական, Գետրոս Աղամալեան Նախճուանցւոյ Նահանգեան*:

Ցաղագս թէ որքան հարկաւոր է հաշտութիւն հղեալդրական:

էջ 233.— Ցիշատակարան.— *Արդ կատարումն փոքրաքանակ գրքոյս...*— Հմմտ. *Թիւ* 446, *Բ. Հատոր*, էջ 408:

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 239.— *Արդ ի վախճան ամենայնի և ի ժամանակս յետինս յիշեալքիդ պիերսոին պատճառս օրինակման գրքոյս դՀանճցի հեղուհոդի Սարգիս Վարդապետն ի զարմէ Մարունեանց?, որ եբբեմն ըռէկտր Սրբոյ եւ հըբաչալի Ծնընդեանն Քրիստոսի, եւ այժմ*

բազմաչխատ վաստակաւոր Սրբոյ գևրաշէ-
բաչ Գահոյս ընտրեալ Առաքելոցն Յակոբ-
Նանց ինքնայօժար հնազանդութեամբ, եւ
զայլ ամ. արիւնամերձ ղընտանիս, եւ զհո-
գևւոր եւ մարմնաւոր ծնողս սորին, ի Տէր
լիչելոյ ի մաչուր մաղթանս ձևր: Եւ դիս
զանաթթան եւ իբր սարկաւագ Գրիգորս,
համաչխարհիկ վերոյ յիչեալ Սարգիս վար-
դապետի, որոյ ի վայելս անձին, բազում
քրտամբ գրեցի զդրքոյս, և ես նոյին մաչ-
նի. մաղթեմ լիչել ի սրբանուէր պատարագս
ազօթից ձևրոց: Եւ առատն ամենից Աստ.
համայնից ի բարիս լիչողացդ եւ մեզ լիչե-
ցևլոցս առ հասարակ ողորմեացի ամէն:

Արդ գրեցաւ գրքուկս ի գևրագահ յա-
Քոռ Սր. Ցակորևանց ընտրեալ Առաքելոցն,
յամի փրկչին 1824, եւ յարամևանս ՌՄՀԳ-
ին, եւ յունիսի 15ին, եւ ի պատրիարգու-
Քևան տեառն Գաբրիէլի երջանիկ հայրա-
պետի, ձեռամբ Հաճևցի Սարգիս Վարդա-
պետի ի վայելս ինքեան, և աչխատու-
Քեամբ մեղապարտ Գրիգոր իրք սարկաւա-
գին Հաճևցւոյ: Եղարբ, Քէպէտ զոն բա-
զում սխալմունք ի միջի սորին, բայց անմե-
ղադիր լերուք յորժամ ընթեռնուք, քանզի
միտք մարդկան տկար զոյով սխալի, պի
անսխալ միևն միայն Աստ.:

էջ 243·— Ծանօթութիւնք ի վերայ
հոլոց երանելեաց···:

էջ 246–268, դատարկ:

1219

Ծանօթ·— Այս Քիւր կրող ձեռագիրը
կր պահէր 1906ին, ըստ Արժանագրութեան
Տամարին, Զնջուած է Խապայանի կողմէ իր
յայտարարութեան համաձայն· «Այս գրչա-
դիրը չատ ցեցոտած եւ անընթռևնելի բլյա-
յուն եւ պարունակութիւնը ուրիչ օրինակաց
մէջ գտնուելուն եւ յիչատակ(ա)բան ալ չու-
ննալուն ընջևցի կարգէն, որպէսզի միւս-
նևրն ալ չը ցեցակերուին» (Սամատևանեան,
Ցուցակ, էջ 690–691)։ Նչանեան այս պա-
րսպան յիչելէ նաև կը յարէ· «Քիւրքարեաց
եւ ցեցակեր ձեռագիրներուն մէջ որոնել
պէտք է» (Արժանագրութեան Տոմար, էջ 1)։
Սամատևանեայ Ցուցակին մէջ տրուած է ձե-
ռագրիս բովանդակութիւնը, որմէ կր քա-
ղևնք կարեւոր մասերր։

Ա.— Հարցմունք եւ պատասխանիք
մեկնողականք ի Սր. Գրոց, յորում եւ յո-
ռևսևանց որ հոռս Ցուհ· Գառևնեցի, և յո-
ձոյնից եւ Նուսագց եւ նոցին հեղինակաց։

Բ.— Թղ· Գիրատոսի առ Տիրեր։

Գ.— Հարցմունք դչխային եւ պատաս-
ռևսդմանն···։

Վ.— «Ին· սրբոյ վարդ· Վարդանայ,
գրեալ հրամանաւ կաթ· Կոստանդևայ, առ
Թագն· Հայոց Հևթում, պատասխանիք ընդ-
դէմ Հռոմայեցւոց կարճառօտ·— Սր· Քա-
դասեր, զայս մարգիքս, զոր մեղ ուղարկել
էիք» ։ Ռոմկական բանիւք գրեալ։ Եւ հաճա-
րի ևթէ այս էր առաքեալ օրինակն առ Հե-
թում եւ ոչ միւսն որ ի գրոց յիզու։···

Թ.— Դարձեալ պիտանի եւ քաղցրա-
համ բանք սրբոյն Վարդանայ Հայոց վար-
դապետի ասացեալ···։ Ի վերջ ճառիս զոյ
յիչատակարան գրչութևան· «Եւ սրդ ըս-
կըսայ եւ կատարեցի զդիր քարոզութևան
Վարդանայ վարդ· Քվ· ՌՄՋ (1607), ի ա-
մին նոյ· ծ, ի վայելումն մեղապարտ ան-
ձին իմոյ Սիմոն Դպրի, ի քաղաքն Լվով, ի
դուռն Սր· Աստուածածնի։ Այսմ ամի մեծ
բարուևի եւ արհի հասն Ըղոգց աչխարհին
Հանգևաւ ի Քս·, ակր կարապետն»։···

ԺԶ.— Իանք յո· ազօթից եւ պահոց·
այլազգ դրչութևամբ նօտրեալ ի Քվ· ՌԺԳ
(1564), ձեռամբ վարդանայ, ձերոյ։···

ԻԳ.— Ցուհ· Գրուի վարդ· Խրատ.— Ակար Ան· գմարդն հոգի։— Աստ գտանի
Քվ· դրչութևանն ի ժէ դիւիկ սկսեալ, որ է
ՌՄՏ (1606)։···

ԽԵ.— Այլ առակք յայլմէ արարեալ: Մինչեւ ցաստ նօտրադիր են:

ԽՋ.— Ազարիա կաթ. Մեկնութիւն Քերականութեան Յովհաննու Մոքսոքեցւոյ: Ցիչէ սա գմեկնիչս Քերականին որք են եսայի Վարդ.: Գր. Մատթեոս: Վարդան Վարդ.: Գլուզ Վարդ. եւ Յովհ. Մոքսոքեցի: Գրեալ է բոլորագիծ ի վերայ բամբակաթղթոյ առանց թուականի, զի պակասեն թերթք ի վերջ կուսէ:

1220

ՍԱՆԴՈՒԽՏ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԵԼԻՑ (ԹՈՒԻՑ).— 2

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԼԻՄԱԿՈՍ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17·5×10×2·5: Էջք գրեալ 1–168, մնացեալք անգիր: Հանգամանք չատ լաւ: Թուղթ սպիտակ, անգիրներըք մասամբ կապոյտ: Գրութիւն ամբողջովին սեւագրակ մելանով, միասիւն, 23 տող: Շեղագիր: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Աբբայ Յոհաննու Թուղթ հօրըն Ըռայլիքու առ Յոհաննէս արժանագրով հայրն եւ առաջնորդն Սիւնեայ լերին· վերապոյ բնութեան եւ հաւատոյ հրեշտակաց հօրդ հարց եւ վարդապետիդ յոյժ վերագոյնի ժեղատւոյս Յոհաննէս առաջնորդ Ըռայլիքու ի Տէր ողջոյն.— Գիտացեալ մեր ողջոյս զքս դուք առ ի Տէր քո անընտրող առ ամենահասս....:

Էջ 3.— Յոհաննու առ Յոհաննէս ուրախ լինել.— Ընկալաք զվայելուչն (և) ազնուական [եւ] անախտ վարուցդ՝ եւ ժողովրդեամբ խոնարհեալ սրտիդ ...:— Հմմտ. թիւ 623, էջ 26:

Էջ 20.— Սկիզբն հոգեւոր տախտակիս պրոյս հանուորական դեղեցկութեամբ հանդերձեցաւ զոյութիւն Հմմարիտ վարուց:

Էջ 35.— Աչտիճան Առաջին՝ զոր հնձանէն ոչ զարձաւ վասն ցաւոցդ եւ տրտմութեամբ հրաժարման յաշխարհէ:

Էջ 162.— Աչտիճան Եօթն, յոր արժանացեալն ինձ օգնական, եւ ինքն օգնեալ եղիցէ...:

1221

ԹՈՂՈՎԱՆԴՈՑ

(ԹՋ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13×4: Էջք 248: Գրակք Գ–Թ (էջ 1–164), յայորդներըք պրակաթիւ չունին: Հանգամանք բաւարար դրութիւ· վնասուած ցնցուել: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն այլազան: Կազմ տախտակեայ լաթապատ անարուեստ: Դասարկ Թուղթ սկիզբը մէկ թերթ, երկրորդ երեսին կան չատ մը գրչափորձեր եւայլն:

ԹԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 7

Սամուէլ Անեցի

Ա.— Էջ 1, բոլորգիր, սկիզբը կը պակսի.— է եւ այլ իմն պատճառ, զոր ի նոցանէն անբրջարանելոյն դրեալ· · ·:— Հմմտ· Տպ· Վաղարշապատ, 1893, էջ 4:

Էջ 39.— Ջս· ի Բեթղահէմ ծնանի: Կիւրիննոս ի Հռոմէ ելեալ աշխարհագիր արար.— Հմմտ· նոյն, էջ 52:

էջ 115·— Աւրհնութիւն եւ գոհութիւն եւ մեծ փառաբանութիւն բերանալիք խընդութեամբ ամէնողորմ Տեառն···։— Հմմտ· նոյն, էջ 145։

էջ 116·— ՌՄԾԼ = ՈԿԵ = 1216·— Ջաքայուղ սուլտանն պաշարեաց զբերդն կապան, եւ թագաւորն Լեւոն քաղեալ զայն, բնդ այլ կողմ արշաւեաց յերկիր Նորա, եւ սաստիկ աւերեաց։ Եւ ապա սէր արար, տրեալ դվուլուա փրկեաց դիւր իչխանեն·— Հմմտ· նոյն, էջ 116–117։

էջ 117·— ՌՄՀ = ՁԺԷ = 1268·— Տէր Ցակոբ կաթողիկոս ի դաւառէն Տարօնոյ, ամս ԺԸ։— Հմմտ· նոյն, էջ 161։

էջ 118·— ՌՄՀԶ = ՁԻԳ = 1274·— Շարժն դիւյաք տարաւ։

էջ 118·— ՌՄՂԱ = ՁԼԸ = 1289·— կաթողիկոս տէր Կոստանդին ամս Գ, որ եւ մերժեցաւ յաթոռոյն·— Հմմտ· նոյն, էջ 163։

էջ 118·— ՌՄՂԴ·— Աւրն դշոռմկրայն եւ դկաթողիկոսն դերի վարեցին·— Հմմտ· նոյն, էջ 163։

Բ·— էջ 119·— Հարցումն Բարսղի եւ պատասխանի Գրիգորի Աստուածարանի։

Գ·— էջ 124·— Հարցումն Սրբոյն Բարսղի ընդ Հրեչտակին։

Դ·— էջ 126·— Ցոհանու Ոսկէբերանոյ ասացեալ ի Սբ· Խաչն աստուածընգալ։

Ե·— էջ 131·— Ջաղուածու Աւտակացն Սողոմոնի։

Ցիշատակագրութիւն·— 1508

էջ 165· անհարթ դրով օրինակուած հատուածի մը վերջաւորութեան·— Ուր որ հանդիպիք այսմ տառիս զմեղուցեալ ծառայս մի յիչեցէք զՄէք իրէցս, որ դայս աւրինակեցի ի դրոց միոյ, եւ փառք յաւիտեանս ամէն։ Ի թվ· ՋՄԷ, ի յունվարի ԺԸ։

Զ·— էջ 167·— Սրբոց Վարդապետացն Հայոց Մովսէսի եւ Դաւթի Հարցմունք ընդ Երկարնակ չարաչարսն·— Որդիք լուսոյ եւ վերինն Սիոնի···։

էջ 235–248· Երկսիւն, նուագարիր, կարմրախառն։

Է·— էջ 235ա·— Նորին դարձեալ Քաղրոզ· Մեծի Գշրիճ, ի Բանն, ումմեկցու արարչայութիւն երկնից ի կուսանաց···։

Ը·— էջ 244ա·— Թիւք արտաքին դրոց Քէ ով ոք են ասացեալ։

էջ 248բ, դատարկ։

1222

ՊԱՐԱՊՄԱՆՑ ԳԻՐՔ·— 5

ԿԻՒՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

Նկարագրութիւն·—

Ծաւալ 17×12×4· էջք 544· Հանգամանք լաւ· Թուղթ դեղնորակ· Գրութիւն՝ խորագիրներու, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 27 տող· Բոլորգիր վարժ· Համաձայնութիւնք աւտո· Գունաւոր զարդարդիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր գլուխի սկիզբը· Ճորանազարդ իւր սարօք, էջ 7· Կանչնակաց տախտակեայ գրոյմագարդ· Պահպանակ մաղաղաթեայ սկիզբը եւ վերջի երկուական թերք, անկիւնաւոր երկաթագիր, մանր ճաւրնարի· Մտորին լուսանցքին չեղագիր կը կարդացուի· «Բարսղի հաո ի Սուրբն Ամենիանոս»։

Բովանդակութիւն·—

էջ 1–2, դատարկ։

էջ 3·— Գիրք Զարապմանց Սրբոյն կիւրղի, վասն մարդանայոյ Միածնին։ Ու այս ինչ կայ ի սմա։— Ա·— Թէ դիարդ իմացայ Քրիստոն···։— Ի·— կիւրղի առ Ցովաննէս Անտիոքու վասն չահելոյ դնա···։— ԻԶ·— Ազանասի թուղթ առ Եպիկտետոն, զոր ի վերոյ ասացեալ թուղթս յիչէ մեծն կիւրեղ։

էջ 6, *դատարկ*։

էջ 7.— *Բրեհատող անուն ոչ սահմանի զօրութիւն ունի, եւ ոչ զուրկ էութիւն եւ ևթէ ինչ երբեք իցէ նշանակէ*...։

էջ 407, *ստորին լուսանցքին, գրչէն*. *Տա գեղեցիկ քեղ օրինակ, ի յերկաքին խառնեալ ղկրակ, մեան անչփոթ երկու տեսակ, մի երեւին միաղունակ*։

էջ 451.— Սրբոյն Կիւրղի եպիսկոպոսապետի Աղէքսանդրի, Պատասխանի քղեթոյն առ Ցովհաննէս եպս. Անտիոքու մեծի, բանզի կամէր շահել զնա...։

էջ 459.— Սիրելեաց եւ փափագելեաց Աստուածոյ եւ Մարտիանէա, Ցովհաննու եւ այլոց յուղափառ հարց միայնակեցաց ...։

էջ 464.— Մեկնութիւն սուրբ հաւատոյն որ յընդհանրական եկեղեցիս միշտ ասի...։

էջ 480–481, *ստորին լուսանցքին, գրչէն*.

Կարդա սիրով դու զայս եղբար, ա՛ս մարգարիտ յոսկին ի չար,
սա է բաղմաց յոյժ օգտակար, իմաստութիւն բան եւ հանճար։

էջ 486.— Սրբոյն Թէոդոսի եպս. ի Անկիւրեայ խօսք յօր ծնընդեան Փրկչին մերոյ եւ Այ. Ցի. Քի. որ ի կաւսէն ծնաւ...։

էջ 508.— Նորին Թէոդոսի եպս. ի խօսք երկրորդ ի Ցայտնութիւն Տեառն մերոյ Ցի. Քի. ի ճննութիւն դիմողաց...։

էջ 522, *ստորին լուսանցքին, գրչէն*. *«Գիտացիր տէր իմ դի օրինակն Քուխդ մի պարապ էր Քողած»*.— *Ցայորդ Քերթը իր կարդին պարապ Քողած է գրիչը*։

էջ 525.— Սրբոյն Կիպրիանոսի եպի. Ափրիկեցոյ Քարտադէ քազաքէ, դիտողի եւ վկայի, յորմէ եւ յայտագս ողբոմածութեանն ճառէն.— *Բազումք եւ մեծամեծք են, եղբարք սիրելիք, աստուածայինքն բարեդրութիւնքն*...։

էջ 530.— Երանելոյն Կիւրղի եպիսկոպոսի Աղէքսանդրի խօսք ի Սբ. Աստուածածնին, ասացեալ ի ժողովն Եփեսոսի ընդդէմ չարաչարին Նեստորի.— *Պայծառ է մեզ բանս եւ չնորհօք լցեալ*...։

էջ 544, *դատարկ*։

1223

Ա.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ.— 16

ԳՐԻՔՈՐ ՑԱՔՈՒԵՑԻ

Աւազ Անապատ, Երզնկա Ըձկ=1411

Նկարագրութիւն.—

Թուղթ 17×12·5×5·5։ էջք 638։ *Հանգամանք լաւ։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ Աւետիք Կրօնաւոր, նաեւ Սեդբեստրոս Քահանայ։ Գրութիւն՝ խորագիրներուն, սկզբնատողերը, սկզբնատառերը եւ երբեմն բնաբաններու կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 31 տող։ խմ 587 էջէն սկսեալ միասիւն, 32 տող։ Բոլորիր։ Համատօտապրութիւնք չափազանց առատ։ Կարմրագիծ պարզագիծ, լուսանցագործ եւ կիսախորան, էջ 7։ Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Պահպանակ մազազաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական Քերթ մասն երկաթագիր ատենագրութեան, ունի գունաւոր լուսանցազարդիք՝ նախնական արուեստով դծուած։ Դատարկ Քուղթ սկիզբը մէկ Քերթ, երկրորդ երեսին նոտր չեզոպիր կը կարգացուի. «Ցիչատակ է դիրքս ի դուռն Սբ. Ցակոբայ, որ յերուսաղէմ»*։

Բովանդակութիւն.—

էջ 1ա.— Ցանկ է գլխատրագոյն բանից *բորոլ* գրոցս, զի դիւրաւ գտցես զոր եւ կամիս։

էջ 7ա.— Գրիգորի աշակերտի Ցոհաննու եպսկոպոսի եւ տիեզերալոյս վարդապետի Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ Գաղատացոյ Մեկ-

ցութիւն Սբ. Աւետարանին Մատթէոսի: Նախերգաբար բաղդատութիւն չորս գետացն եդեմական. չորից աւետարանչացն հոգէբուխ:

Մասն յիշատակագրութիւն Գրչի.—

Էջ 451ր.— Զծրագ սմին զԱւետիք ըստ բարեմասնէ եւ դանդաղան կրանաւոր աղաչեմ յիշել ի Տէր, եւ մեզաց Քողուքիւն հայցել յամենազութ Փրկչէն, եւ ի բարերար Տեառնէ. մեղ եւ ծնօղաց մերոց, որ եւ ձեզ յիցի, ամէն:

Էջ 580ր.— Իսկ մետասան աշակերտին գնացին:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1411

Էջ 583ր.— Փառք եռակի անձնաւորութեանն եւ միակ տէրութեանն, համազօր եւ անբաժ ինքնութեանն, Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, յաւիտեան արարածոց, ամէն:

Արդ զրնջաս հոգիարուխ մատեանս, որ ի Քաղուածոյ Աւետարանին Մաթէոսի, աբարեալ մեծ բարուն եւ քաջ հռետորի, տիեզերահռչակ եւ մեծահամբաւ վարդապետի, զուարթուն անուն կոչեցելոյ, ի սպարծանս մանկանց եկեղեցոյ, եւ ի յիշատակ բարի հոգոյ իւր, եւ իւրոյն վարժապետի, որ Տէր Ցա. փութանակ ալամ հոգեւոր գանձոյ, տացէ նմա զրատիէն ի սեզան Հաւրն, եւ մատուռակիչ նմա դիմափակելին իւր գանհատանելին այժմոյս, զոր եւ անդ յայտնելոց է սիրելեաց իւրոց, այսինքն ըստ իւրաքանչիւր իւրն տնաւրէնութեան, այլ եւ երանելոց ձայնին սրժանաւորեանց լսել՝ ծառա բարի եւ հաւատարիմ, եւ տալ իշխանութիւն ի վերայ ծ քաղաքաց, յաղագս շահեցուցանելոյ զայծաք բանին, եւ մտանել յուրախութիւն Տեառն, ամէն:

Եւ զրնջաս սա ի Թադաւորութեանս Հայոց ՃՀ եւ ի Կ ամի, ի Սբ. Մենաստանս որ կոչի Աւազ Անապատ, ընդ հովանեաւ աՄէնաւբհենաւ Սբրոյհոյ Աստուածածնին եւ Սբ. Կարապետին եւ Սբրոց Առաքելոցն, ի յատաշնորդութեան Սբ. Ուխտիս մեծ բարուն աղաւետին եւ քաջ վարդապետիս, վարժապետիս մերոյ Գէորգ Վարդապետի:

Արդ զրնջաս սայ ձեռամբ յոդնամեղ և սուտ անուն կրանաւորի Աւետիքի: Վասնորոյ աղաչեմ զգրոց աշակերտեալ մանկունդ, եւ սիրողդ բանի, զի ի հանդիպելն ձեր այժ տարի, յիշեսջիք զստեղծանողն սիրող բանի, խնդրելով զքողուքիւն յամենազութ Տեառնէն մերմէ բարի, զոր եւ ձեզ ամենեցուն ողորմեացի. զի քեզեւս ի հայցմանց ձերոց ցաւղ ողորմութեանն Աստուծոյ ի՛ջցէ ի զերեզման մեղաւք մեռելոյս, եւ սրբեսցէ զրազմաչարաւ վէրս անձին իմոյ:

Այլ եւ յիշեսջիք զրազմերախտ եւ ըստ զորովագութ հայրն իմ հոգեւոր, եւ դաստուցիչս, հռետորդի եւ զարբանելոյ բանի սպասաւորս, զտէր Սահակ, եւ զհարազատ զեղբարսն իւր, զչնորհալի և զդեռաբոյս ծաղիկն՝ զտղայ հասակաւ զիսհեզեանն առՀս. զՏղայարոնն, եւ զհայրն իւրեանց ըստպատուելի քահանայն զՄկրտեստրոս, զոր եւ մարտիրոսական արեամբ նահատակեցաւ. ազաչեմ յիշել ի Տէր եւ մեղաց Քողուքիւն խնդրել, զի տկարութեանս մերոյ աւդնական եղեւ, եւ գիկս զրոցս զրեաց, զոր Տէր Ցա. զրեսցէ գայ ի գիրն կենաց անջնջելի:

Դարձեալ յերես անկեալ աղաչեմ զմեննեանան, անվղաղիր լինել զրոյս, եւ սրխալանացն, զի այսչափ էր կար մեր. եւ յոյժ բչտապով զրեցաք: Վասն որոյ աղաչեմ յիշել ի Տէր զմեզ եւ զծնողսն մեր, եւ մեղաց Քողուքիւն հայցել յամենազութ Տեառնէն, զոր եւ մեզ եւ ձեզ առհասարակ ողորմեացի Ցա. ի միասնական գթաւտեանն իւրոյ, եւ երանելոց ձայնին սրժանի արեացէ զամենեցուն հաւատացեալս իւր, Ամէն:— Հմմտ. Ցիշատ. ժէ. Դարի, Գ. Մասն, էջ 325:

Բ.— Մեկն ՏՈՒՄԱՐԻ.— 8

Յակոբ Ղրիմեցի

Էջ 587.— Աւգնեայ աննախանձ Հոգիդ Սբ. Աձ. Ցուարիտ ի խնդիրս հասարակաց օգտի:

Արդ ես Յակոբոս Ղրիմեցի, եւ զատաձնալս մեզոք յերկրի, աշակերտ Գէորգ բարեբանագետին մեծի եւ քաջ վարդապետին Եղնկացի, հոգեւոր զաւակաց իմոց մանկանց Սիոնի, եւ նորաբողբոջ կուսակրօն ազահա-

նայիլց, թարմատաբ սոսկ անուամբ միայն-նակեացս Յակոբ, դասիւ սակաւ ինչ տուր-մարական արհեցչս ասացաք սոցա...:

Հարցումն վասն շրջանաց արեգական եւ լուսնի:

էջ 606.— Ցաղագս Աւագ Լրմանն:
էջ 618.— Ցաղագս կենդանակերպիցն:
էջ 624.— Ցաղագս Մոլորակացն:
էջ 633.— Ցաղագս կատարեալ Լուսնի:
էջ 636–638, համարեա դատարկ:

1224

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ.— 17

ԴՐԻԳՈՐ ՑԱՓՆԻԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատ. 18×13×6: *էջք* 676: *Հանպա-մանք յաւ. նորոգութիւն կրած. Թուղթ կոկ-ևալ. Գրիչ եւ Ծաղկող՝ Սարգիս Կրօնաւոր. Գրութիւն՝ խորագրութիւնքը, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխսիւն, 27–31 տող. Բոլորգիր վարժ. Համաձօտագրութիւնք չափազանց առատ. Դասաւորը գործագիր, յուսանգա-գործ ի դիպաւորել իւրաքանչիւր Հատորի սկիզբը: Խորանագարդ իւր սաղօք, էջ 52: Նկար, էջ 2, Աւետում: Կաշեկազմ տախ-տակեայ գրաշմագարդ. Գահավանակ մազա-պատեայ սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ թերթ, ման երկաթագիրը աւետարանի: Կնիք սեւա-գործ, բոլորշի, մէջ, կեդրոնը «Ծ. Գ.», նկարքը «Ի՛ր. Ծո. Մարտիրոս Վարդապետ Ղրիմեցի, Թվ. ՌՃԴ» [= 1655], էջ 136, 324, 400: Նախորդին կից, աւելի փոքր, «Ի՛ր. Ծո. Մարտիրոս Վարդապետ Ղրիմե-ցի, Թվ. ՌՃԴ»: Սասցողք՝ նախ կարապետ Վարդապետ, ապա Մարտիրոս Վրդ. Ղրի-մեցի, եւ ապա Եսայի Վրդ. Կեսարացի:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1, մանր գրութիւնք:

էջ 2.— Նկար՝ Աւետում: Ներքեւը՝ «Զմարդիս նկարիչ եւ դպծող սակաւս յի-չէ»:

էջ 3.— Մեկնութիւն խորանաց Աւե-տարանին.— *Մատեանք աստուածագիծք ...:*

էջ 13.— Ցանկն է գլխաւորագոյն բո-լոր գրոցս, զի դիւրաւ գտցես, զոր եւ կա-միս:

Ցիշատակագրութիւն, *մասամբ հղծը-ւած:*

էջ 21, ստորոտը, բոլորգիր.— Աւե-տարանի Քաղուածոյս, զոր արարեալ է Գը-բիդոր Տաթեւացին, յիշատակ է կարապետ Վարդապետին...: Ով ընթերցող, յորժամ որ դու քաղցրիկ կարդաս, նայ զանաւս գը-ծողս յիշաս, եւ Ած. դթիդ յիշէ, ամէն:

էջ 22.— Գրիգորի աշակերտի Հռոմե-ծի եւ տիեզերալոյս Վարդապետի Ճոռանցոյ Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ Քաղուածոյ Մեկ-նութիւն Սբ. Աւետարանին Մաթէոսի...:

էջ 52.— *Ի սկիզբն Աւետարանիս հե-տեւեսցուք խաստից քերթուքեանց...:*

էջ 137.— Նորին երկրորդ Հատոր Մեկնութեան Քաղուածոյս:

էջ 263.— Նորին երրորդ Հատոր Մեկ-նութեան Քաղուածոյս:

էջ 325.— Նորին Չորրորդ Հատոր:

էջ 401.— Նորին Հինգերորդ Հատոր: վասն Հերովդէի, եւ որդոց նորա:

էջ 537.— Նորին Վեցերորդ Հատոր վասիսեցւոցն Հարցմանց:

էջ 670.— Իսկ մետասան աշակերտին գնացին ի Գալիկիա:

էջ 673–676, տարբեր ճերմակ թուղթ, դատարկ մնծապոյն մասամբ:

Ցիշատակագրութիւնք.—

Ա.— Գրչի, եւ կամ առաջին Ստացո-ղի.—

1.— *էջ 51, մասամբ նղծուած, բայց ւերականգնելի.*— Գիրքս յիշատակ է կարա-

14 — Խորաձագարդ, Թ· 1224, էջ 52

պետ Վարդապետին ի դուռն Վարագայ Սր. Նշանին։

2.— էջ 136, ըստ նախորդին.— Գիրքրս յիշատակ է կարապետ Վարդապետին, որ կոչի Բաղուանծու, ի դուռն Վարագայ Սր. Նշանին։

3.— էջ 257.— Ձատացող գրոցս գնապետ Վարդապետն, եւ գնողն իւր, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս։ Ընդ նմին եւ գիս գիմարդիս անուն գծող սակաւուս, եւ գնողգնեցեալն մեր, եւ Աստ. յիշէ գձեզ իւր արքայութիւնն։

4.— էջ 400, մասամբ եղծուած.— Գիրքս յիշատակ է կարապետ Վարդապետին ...։ Աստ. գոէր Գօդոսի բան յաղողի, որ խաղող եառու, որ կերանիք։

5.— էջ 536.— Եւ զեզկելի գծողս Սարգիս կրաւնաւորս արժան առնէք յիշել ի Տէր, ոյ սուրբ բարուն, և Աստ. գձեզ յիշէ, Ամէն։ Ու ձեղ բարի հոգի տայ, ու իմաստութիւն, ու գնախանձն ի ձեզանէ բառնայ։ Վայ ինձ։

Բ.— Յիշտ. Նորգմաւ.— 1621

էջ 400, նուագարկիր.— Վերսին նորոգեցաւ թվ. ՌՀ։

Գ.— Յիշատակագրութիւնք հետագայ Ստացողի.—

1.— էջ 136, բոլորգիր.— Ձվերջին ատացաւղ աստուածապատում սուրբ գանձիս գմարտիրոս Ղրիմեցիս, եւ յետին սպասաւոր ի Սր. յերուսաղիմայ, աղաչեմ յիշել ի Տէր միով հայր մեղայիւ, զհոգեւոր եւ ըստմարմնաւոր ծնօղս իմ, եւ ամ. զարմից իմոց ասել Աստ. ողորմի։ Եւ գուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ։

2.— էջ 324.— Ձվերջին ատացող աստուածապատում սուրբ գանձիս, գմարտիրոս վարդապետս, պիտակակիր Ղրիմեցիս, եւ յետին սպասաւոր Սր. յերուսաղէմայ։ Աղաչեմ յիշել ի Տէր զհոգեւոր եւ գմարմնաւոր ծնօղս իմ, եւ ամ. զարմից իմոց ասել Աստ. ողորմի։ Եւ գուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ։

Դ.— Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.

էջ 673, անհարթ գրով.— Մատթէոսի Քաղուացուս յիշատակ է կենաբացի Եսայի վարդապետին յերուսաղէմ, ի դուռն Սր. Ցակորայ։

1225

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— II

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

(Նախ Քաղ 1426)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×13×5։ Էջք 460։ Հանգամանք լաւ. Նորոգութիւն կրած. Թուղթ լամպակեայ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ. Ձեւ՝ ժողովրդական, միասին, 13 տող։ Բոլորգիր։ Համառօտագրութիւնք սովորական։ Կազմակերպ տախտակեայ գրշմատարդ։ Ստացող՝ Թոմա Վրդ. Մեծոփեցի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, գրչափորձեր, եւայլն։

էջ 5.— Մեկնութիւն երգերգոցի հնգէխառն իմաստասիրատում առն Սողովմոնի արքայի Իսրայէլի, զոր ասացեալ է Տեառն Գրիգորի ներաձնաւոր Բահաձայի եւ հոգեշնորհ վարդապետի, որդւոյ տեառն Խոսրովա, զոր բրիստոսասէր արքայն Գուրգէն սակս իւրոյ աստուածերկիւղութեանն և ըստերցասէր գոլով, ցանկացեալ այսմ տառի մեծաւ ազաչանաւք եւ խնդրուածովք, եւ մեկնեալ զառակս փեսային եւ հարսին, որ բացայայտի մեկնութեամբ ի Քս. եւ յեկեղեցի.— Հրամանք քրիստոսասէր Քագաւո-

րութեանդ, ով տէր արքա, բուռն եւ աւելի էր քան զկար մեր…։

Ցիշատակագրութիւնք·—

էջ 8–9, *ստորին լուսանցքին, բոլորդիր, տաբբեր մէլանով։— Գիրքս է Մեծապա Վանաց Սր. Աստուածածնին, լաւ պահօղն եւ ընծեցաւղն աւրհնի յԱստուծոյ եւ յամենայն սրբոց։ Ընդ առաջին աչխատողացըն յիչել աղաչեմ զպիսակ անուն Վարդապետս Թովմա։*

էջ 12–13, *ըստ նախորդին·— Սիրաքաղեալ ասի յերբայեցւոցն։ Մեծապայ Վանայ Սր. Աստուածածնին է գիրքս, եւ Թովմա Վարդապետին, լաւ պահողն եւ ընծեցօղն աւրհնի յԱստուծոյ։*

էջ 45·— *երգ երգոց, որ է Սղոմոնի·— Սողոմոնն Յաղագուքին Քարդմանի, որով առակ զիրքստոս…։*

Ցիշատակագրութիւն·— 1426

էջ 392–393, *ստորին լուսանցքին, բոլորգիր, Նման նախորդ յիչատակագրութեանց— Աղաչեմ զսպասաւորդ բանի՝ փոքր մի ճաչակեա ի քաղցրութենէ սորին, եւ ապա դիտասցես զճաչակ քաղցրութեան հոգիւդ պտղին. զի ես ճաչակեցի եւ ոչ զբոլ այլ ճաչակ համեմատ սմին։ Գէն Թիւ. դասիւ կարդացի, հետ Վարդանայ մեկնչին, եւ զարմանալի տեսայ զմիտք սորին։ Ես. Աստ. ողորմի Թովմա Վարդապետին եւ իւր Ծնողացն, ամէն·— Հմմտ·— Ցիշատ. Ժե Դարի, Ա. Մասն, էջ 355։*

Ցիշատակարան Հեղինակի·— 977

էջ 456·— *Ի յոթս Հարցոյր ու քանի ու վեցն Թուականութեան Հայոց, Հարկեցաւ ես Գրիգոր քահանա, ի Նարեկա, որդի տեսուրն Յոհաննու, Աձամաւցեաց եպիսկոպոսի…։*

էջ 460, *նախորդին ներքեւ·—*

Ես. Աստ. քո միւս անկամ գալստեանդ ողորմեաց ստացողի սորա բարեպաչտ եւ աստուածասէր իչխան Իշարունականութիւնը կորած է, թիրք ինկած ըլլալով։

1226

Ա.— ՇԱՂԿԱՊՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆՔ ՊՐՈԿՊԻ·— 9

ՄԿՆՔ. ՍԻՄԷՈՆ ԵՊՍ. ԳԱՌՆԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Չաւալ 18×11×2։ էջք 316։ *Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստակ։ Գրութիւն՝ խոշոր գիրերով, սկզբնատողերը, եւ սկզբնատուները կարմիր, մնացեալը սեւ մէլանով, միասիւն, 24–39 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք չափազանց առատ։ Կաշեկազմ։*

ՐՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1·— Ցանկ Գրոցս Գրոհգի։

Ստորին լուսանցքին կը կարդացուի, տաբբեր գրչութեամբ. «Կիպրացի Սարգիս Վարդապետին»։

էջ 3·— Սիմէօնի Գաւոնեցւոյ եպիսկոպոսի արարեալ Մեկնութիւն Գրոցն Գրոհգի։ Ցառաջաբանութիւն մեկնողի գրոցս։

էջ 5·— Գրոհգի Դիւդոխոսի Գատաղանական խնաստասիրի Շազկապ Աստուածարանականի։ Հատորք 211։ Ցաղագս Միաձայնութեան եւ Բազմութեան։

էջ 201·— Ցիշատակարան թարգմանչի Գրոցս։

էջ 201·— *Բան առ ընթերցողսդ·— Գիտասջիք եւ ղայս վերջապէս, սիրելիքդ իմ ուսումնասէր եղբարք…·*— Հմմտ. Քիւ 549, Բ. Հատոր, էջ 574։

էջ 204, *դասարկ։*

Բ.— ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՎՏՆՈՑ·— 1

(Համառօտեալ)

էջ 205–311, *միասիւն. Նոտրագիր, 24 տող, ամբողջովին սեւ մէլանով, Համառօտագրութիւնք դրեթէ սովորական։*

էջ 205·— *Համառօտ Հարցմունք եւ*

Պատասխանիք դիտքրադոյն Լօճիգպաչն։ Մա-
ան Առաջին Փիլիսոփայութեան, որ ասի Լո-
ճիկայ, այսինքն Տրամաբանութիւն կամ
վիճաբանութիւն։

Հ.— Զի՞նչ է բանն, եւ զինչ է Տրա-
մաբանութիւնն։

Պ.— Բանն է յուժգնութիւն իմն մա-
կարբերոյ զմինն ի միւսոյն։ Իսկ Տրամա-
բանութիւնն է մակացութիւն, որով կարեմք
զմինն ի միւսոյն մակարբերել։

էջ 310.— Ինդիր Եօթներորդ։ Ցաղա-
գրս Բախտի դիպուածոյ եւ նախակարգու-
թեան։ Գրակ Առաջին։ Ցաղագս Բախտի եւ
Դիպուածոյ։

էջ 311.— Գրակ Երկրորդ։ Ցաղագս
Նախակարգութեան։

1.— Գոյ նախակարգութիւն եւ տի
յաչխարհի, եւ ոչ լինի ամենայն ինչ ըստ
պատահման...։

էջ 312–316, դատարկ։

1227

ԱԻԵՏԱՐԱՆ.— 5

Տեղի ՌՁՓ=1640

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17·5×13·5×5·5։ Էջք 620։ Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. Նո-
րոգութիւն կրած. չորս աւետարանիչներու
նկարները կը պակսին։ Թուղթ հաստաթուղթ։
Գրիչ եւ Ստացող՝ եղիազար սրկ. վաղամե-
ռիկ։ Գրութիւն՝ սկզբնատողերը եւ գլխա-
տառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով,
երկսիւն, 19 տող։ Բոլորկիր փարթ։ Գունա-
ւոր զարդապիրք եւ լուսանցազարդ իւրաքան-
չիւր հատուածի սկիզբը։ Խորանազարդ իւր
սաւօք, էջ 1, 179, 299, 487։ Սրբագրող՝
Գրիգոր։ Կաչեկապ տախտակեայ զրոյշա-
զարդ։ Դատարկ թուղթ սկիզբը մէկ թերթ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Գիրք ծնընդեան Ցիւ. Քրի. որդ-
ւոյ Դաւիթ, որդւոյ Աբրահամու...։

էջ 54, ատորին յատանցքին, գրչէն.—
Ով ընթերցողք, մի մեղադրէք ուան ցրա-
ցանկին, զի օրինակն այսպէս էր։

էջ 178, ատորին յատանցքին.— Քո-
Ա՛ծ. ողորմեա զտատացողի Սր. Աւետարանիս՝
եւ եղիազար սուրս գծողին՝ եւ Գրիգոր սրբ-
բագրօղիս եւ մեր նպարաց եւ ծնօղաց, եւ
քոց փառք յաւի։

էջ 179.— Սկիզբն Աւետարանին Ցիւ.
Քրի. որպէս եւ գրեալ է ըստ Յովի մարգարէ...։

էջ 299.— Քանզի բազումք յաւժարե-
ցին վերստին կարգել զպատմութիւն ուան
իւրաց հաստատելոց ի մեզ...։

էջ 487.— Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ
Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր
Բանն...։

էջ 618բ, կարմրատառ.— Քս. ԱՅ. ո-
ղորմեա եղիազար գծողիս հոգւոյն, եւ Գր-
իգոր սրբագրօղիս։

Գլխատառ յիշատակարան.— 1640

էջ 619ա.— Փառք ամենասուրբ Եր-
րորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն
Սրբոյ ամէն։

Արդ եգաւ յիշատակ Սր. Աւետարանս
ի Սր. Երուսաղէմ ի դուռն Սր. Յակոբայ Ա-
ռաքելոյ Գլխադիր Սր. Դամբարանին, ի
պատրիարքութեան Սր. Աքթոռոյս Յակոբա
Տնտեսեղբարւոյն՝ տէր Գրիգոր քահ եւ արի
հայրապետին, ի թիւին Հայոց Ռ եւ ՁՓ։

Արդ որք հանդիպիք Սր. Աւետարանիս
տեսութեան կարդալով կամ աւրինակելով,
յիշեցէք եւ ԱՅ. ողորմի ասացէք ստացողի
Սր. Աւետարանիս եւ ծնօղաց իւրոց եւ ամ-
արեան մերձաւորաց, կենդանեաց եւ նիղե-
ցելոց. նաեւ տէր Գրիգոր Սր. Երուսաղի-
մայ հայրապետին, որ բազում աշխատանս
արար ի վերայ վիճակիս Հայոց։ Ամէն.
Հայք։

Կրկին անգամ յիշեցէք գծող եւ գատա-

ցոյլ Սր. Աչետարանիս՝ գՄարկաւագ եղիա-ղարն, որ կոյս եւ մանուկ տեօք փոխեցաւ առ Ք.ս. յիշեցէք եւ Ա.ծ. ողորմի աստցէք։

Դարձեալ յիշեցէք զԳրիգորն, եւ ըղ-ծնօղն իւր, զհէր Մարգարէն, եւ զմա-հտենի Ղանդաղն, եւ զպապն իւր Համա-զասպն, եւ զմամն Թամամն, և զմիւս սպան Շահվէրտի, եւ զմամն Մինախաթունն, յի-շեցէք եւ Ա.ծ. ողո.։

Դարձեալ յիշեցէք զԳրիգորն, եւ զեղ-բարքն իւր, զԳէորգն, եւ Հանգուցեալսն առ Ք.ս. զՀայրապետն, եւ զեղիազարն, զԴաւի-թըն, եւ զնիկողայոսն, եւ զքոյրն իւր ըղ-Ղանդիկին. յիշեցէք եւ Ա.ծ. ող. աստուած։ Եւ զուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ. ամէն։ Հայր.։

1228

ՁԱՒՈՒՐ ԵՒ ԹՈՒՂԹ.— 1

ց. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ (= ց. ՄԱՑՐԱԳՈՒՄՑԻ)

Նկարագրութիւն.—

Թուղթ 18×13×5։ էջք 528։ Գրակք Ա-ի (էջ 21–506)։ Հանդամանք լաւ բնիկ հանուր առմամբ. Նորոգութիւն կրած. խոնաւութիւն սպրուած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրու-թիւն սեւ մելանով, միասիւն, 20 տող։ Բո-լորակիր վարժ։ Համառօտագրութիւնք սո-վորական։ Կաշեկազմ։ Դատարկ տարբեր քուղթք սկիզբը եւ քերթ։

Բովանդակութիւն.—

էջ 1–20, տարբեր գրուածք, բոլոր-պիր, կարմրախառն, 34 ,33 տող։

էջ 1.— Ցուզագ գհահանայից եւ ամ. մարդոյ.— Ա.ծ. խուսեցաւ ի յարձանից եւ գրկաց բնաւնով տուրը մարդարէին...։

էջ 6.— Զոհանու Ոսկէբերան ասաց վասն վաշխից եւ տուկոսաց փոխոց.— *Զայժ ահագին չար անօտ է ընչասիրութիւնն եւ անհնարին որք հանապազ բանրասեն ի հէն եւ ի նոր պատուիրանաց. չարաչէս պատժին եւ պատուհասին, ինդրոզք վաչ-խից եւ փոխոցն։* Եւ զնդգմէ են ահագին պատուիրանացն Աստուծոյ, որք զարձաքն իւրեանց ի վաչխու տան, եւ զարձեալ տո-կոսիւք պահանջին։ Եւ ոչ ակն ածեն ուտեն գմարմնոյ բնկերակցացն։ . . . Ձմմտ. Ճառք ց. Մանդակունւոյ, վենետիկ, 1836, էջ 52։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 11.— Որ ողորմի Ք.ս. Ա.ծ. աստացչի գրոցս տէր Նահապետին, որ զանուն ու-նիմ ուղիղ եւ զործ ոչ. աղաչեմ զձեզ քա-հանայք եւ ժողովուրդ մէկ ողորմի ասացէք ինձ մեր մայր. արեան մերձաւորաց, եւ Ա.ծ. ձեզ ողորմի իր միւս անկամ գալստեան։

էջ 11.— Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լու-սաւորչին ասացեալ ցսպագս ուրացողաց եւ յիշոցաստուաց, որք սատանայական քանիւրն ապականեն զիոզի եւ գմարմինն գիւրեանց եւ գոչյոց, եւ որք յուձեն գչորեքշաբաթ եւ գուրբաթն, որ ուտեն գպահիճն.— *Ով պատ-ուական հարք իմ եւ հպարտք եւ քրիստոսա-կէր ժողովուրդք, յուսարար ինձ...։*

էջ 19.— Խրատ վասն խոստովանու-թեան մեղաց.— *Որք Սր. Հոգւոյն են ցան-կացեալ եւ սատանայական սիրոյն են հեռա-նալ եւ գպատանան Որդւոյն Աստուծոյ սպա-նեն եւ անմահ փառացն փոփոքին, եւ միշտ գվիրենն խորհին, եւ հանապազ ուրախու-թեամբ փափաքին...։...* Եւ արդ այս ա-մենայնի որ սուղ բաւականիցի, եւ *որ որ-րրք ողորչցին, եւ որպիսի յայտնի պատա-ուաց (էջ 20).*— Ձմմտ. Նոյն, էջ 1 եւ 3։

Ծանօթ.— Բուն ձեռագրին առաջին պրակին առաջին քերթք ինչած է. երկրորդ քերթք ունի բան հեռաւոյին։

(Ա).— էջ 21.— ցանկամ հանապազ, եւ յոգւոյն տենչանաւք հոգեմ յարաժամ գմարդարէականն գայն ազր, գի ինդ նմա

ձայնակցելով ողբացից ...:— Հմմտ. նոյն, էջ 2:

Բ.— էջ 39.— Թուղթ երկրորդ, վասն Աչպաշխարութեան.— *Արմատք դեղոց բժչկաց դյուռս մարմնոյն առողջացուցանեն ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 9:

Գ.— էջ 63.— Թուղթ երրորդ վասն Պահոց Պնդութեան.— *Ազգս եւ աւգտակար են եւ կարի կարեւոր են պահոցն պնդութիւնքն եւ յորկորսուութեանցն ժուժկալութիւնքն ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 18:

Դ.— էջ 84.— Թուղթ Չորրորդ, վասն ընդունելի եւ անընդունելի ազատից.— *Անխոհել գմխաս մեր խոսացուք զճառս գրոյս, եւ երեւելեաւս գանեւելոյթն ծանիցուք ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 26:

Ե.— էջ 105.— Թուղթ Հինգերորդ վասն Ողորմութեան.— *Մի ոք տգիտիւր բառութ եւ անընտրողական ինչ մտաւք ժպրհիցի ի մտաւսկարարութիւն բանին Աստուծոյ ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 35:

Զ.— էջ 129.— Թուղթ Վեցերորդ վասն փոխո եւ վաշխոց.— *Ծոյժ չար է ընչասիրութիւն, և անհնարին չար է քան զամսարութիւն: Զար են փոխոցն տոկոսքն, որ հանապազ բամբասանս հայհոյի ի հին եւ ի նոր կտակարան(ս)քս, եւ պատուհասիւք պատժի մեծապէս ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 52 (*Ի*): Նաեւ վերեւ էջ 6:

Է.— էջ 150.— Թուղթ Եւրներորդ վասն Սիրոյ եւ Մախսանաց և Նախանձոյ.— *Ոչինչ պիտոյ են յայգպս սիրոյ նորադունդն ինչ խնդիրք ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 87 (*ԺԱ*):

Ը.— էջ 163.— Թուղթ Ութերորդ, վասն Գահանայից տեսչութեան ի վերայ ժողովրդեանն. հրամանաւ է զգուշութեամբ պահել.— *Ես յի անթիւ յանցանաւք եւ ուռնայն ի մարուց առաքինութեանն. . . .*:— Հմմտ. նոյն, էջ 68 (*Թ*):

Թ.— էջ 190.— Թուղթ Ինններորդ. վասն անասնաւորոյց եւ արուագիտաց և իգացելոց.— *Ոպրալով յիս հոգի իմ հիացեալ զարմանամ, եւ սոսկալի հիացմամբ եւ զարհուրեմբ հնձեմ անդադար ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 134 (*ԺԹ*):

Ժ.— էջ 209.— Թուղթ Տասներորդ, վասն չառնելոյ սէր բարեկամութեան ընդ դշնամիսն Աստուծոյ.— *Հանապազ ըզմտաւ ածելով զարհուրիմ ի յանցանացս այսոցիկ ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 142 (*Ի*):

ԺԱ.— էջ 225.— Թուղթ Մեհտասաներորդ, վասն չբամբասելոյ եւ չդատելոյ ըզբահանայս եւ զվարդապետս.— *Մի՛ եբերք սըպոյ եւ աղջամուղջ տրտմութեան դիզել ի վերայ իմ կուսին հանապազ ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 79 եւ լս. (*Ժ*):

ԺԲ.— էջ 246.— Թուղթ Երկոյտասաներորդ, վասն անաւրէն դիւթականաց.— *Ո՛ւր երթեալ դադարեցից եւ լացից անդադար զահէղ անաւրէնութիւնն, որ գիս ճմլեցուցանէ ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 123 (*ԺԷ*):

ԺԳ.— էջ 260.— Թուղթ Երեքտասան, վասն ահեղ հարուածոց կարկտի որ է աստուածային խրատ.— *Բաղում պատուհասք եւ սպառնալիք են յԱստուծոյ, զոր յատուտ եւ ի զգուշութիւն մեզ մատուցանէ. զի թէպէտ եւ մեզ պատուհաս ցասման երեւի, այլ առ մեզ զգուշ խնամոյ մարգարէրութեանն ցուցանէ: Զի յորժամ զպատուիրանս նորա արհամարհեմք, եւ յանցանս ինչ մեզոց գործիցեմք, ըստ կամս անձանց մերոց գնացով, առ սակաւ սակաւ ներէ եւ երկայնամտէ, ակն ունելով զարձին մերոյ եւ ապաշխարութեան. . . .*:— Հմմտ. նոյն, էջ 149 (*ԻԱ*), ուշադրաւ տարբերութիւնները:

ԺԴ.— էջ 281.— Վասն Երկիւղի եւ զգուշութեամբ ի Սուրբ Խորհուրդն] մերձենալոյ.— *Մոսկան ոսկերք իմ զդողութեամբ, սարսափէ անձն իմ հիացեալ ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 158 (*ԻԲ*):

էջ 299–300, նոտրագիր անհաթ:

ԺԵ.— էջ 304.— Թուղթ Հինգհատասան. վասն Մխիթարութեան աղքատաց.— *Զինչ առացից, կամ զինչ խաւսեցայց, զոր Քրիստոս, կամ զոր պատմեցից. զի զորն ոչն հաւատքն ոմանք կարեւոր եւ մեծ, ի խորհուրդս ժողովեալ չարժէ զիւրս ...*:— Հմմտ. նոյն, էջ 60 (*Լ*):

էջ 320.— Եւ եթէ ընդ պատուս կայցէ եւ ընծանի մեծատանն նախանձիցիս, հան եւ դու պատուէ ի քոց անդամոցդ. քանզի չայոց պատուէ չ՝ կուրին առաջնորդել ...:— Հմմտ. նոյն, էջ 66 եւ ծանօթ.:

ԺԶ.— էջ 323.— Թուղթ Մխիթարու-

թեան վասն վաղխճանելոյ յաշխարհէս. ԺԶ .— *Հայեա դու ի յոյս վերին, որ իջեալդ ես ի խորս խաւարին ոգոյդ· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 168 (ԻԹ)։

ԺԷ.— էջ 344·— Ոգոյ ի վերայ ամաւպաշխար մեղուցոյց·— *Խոստովանողք փութացարուք (չանալ) ապաշխարել յաւուրս մեր· · ·*:— Հմմտ· *Սիոն*, 1963, էջ 86։

ԺԸ.— էջ 347·— Ազաւթ ընդին·— *Ով որ աննեղղ ես եւ անաւելդ, եւ արարիչ ամ· արարածոց, զոր ոչ երկիրս տանել հանդարտէ, եւ ոչ երկինք բովանդակեն· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 178։

ԺԹ.— էջ 354·— Ցաղագս պէսպէս աւսմիւնուբեանց խրատ Հարցն·— *Ցառաջ քան զամ· առաքինութիւնս է խոնարհութիւնն եւ նախ քան զամենայն ախտ է փաասխրութիւն· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 181 (Իե)։

Ի.— էջ 357·— Վասն որ ոչ ուղղութեան խորհրդոց, առ այս կամին ապրել յաշխարհս· Ցաղագս ախտից·— *Արար Աձ· զմարդն եւ եղ դնա ի դրախտին փափկութեան· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 182։

ԻԱ.— էջ 364·— Վասն հմայից դիւրականաց եւ անաւրէն յաւղոգոց· ԻԱ·— *Առնոյր առնէ՞ր ոք զդէսս իմ չտեմարան ջուրց բարմաց· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 184 (ԻՋ)։

էջ 403·— *Քանզի ասէ իսկ՝ ԼԲՀ կամեալիք եւ լուծիլիք ինձ՝ զարտուիքեան երկնից կերիլիք: Ապա ԼԲՀ ոչ կամիլիք, աւր կերիցէ զձեզ· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 201 եւ *Յովսէփեան*։ Նաեւ Ե· Ա· *Դուրեան*, *Ուսումնասիրութիւնք*, 1935, էջ 291։

ԻԲ.— էջ 407·— Վասն պտղոյ եւ պսաւսպագաց եւ ողորմութեան աղխատաց·— *Բայց զպտուղ երկնից վիրաւորել բոմեզ աւսանայ· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 45 (Զ)։

ԻԴ.— էջ 420·— Թուղթ Վասն Բարկացողացն քարուց·— *Ամենայն բնութիւնք մեզ պաց եւ պիղծ ախտիցն անաւրէնութիւնքն չանան ծածկել ի մարդկանէ դանաւրէնութիւնս իւրեանց· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 93, (ԺԲ)։

ԻԴ.— էջ 432·— Թուղթ Վասն Ոխսպսակացն եւ Քինահանացն: ԻԴ·— *Ահեղ ա-*

նաւրէնութիւնք և սաստիկ չարութիւնս տեսանեմ· · ·:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 100 (ԺԴ)։

ԻԵ.— էջ 446·— Վասն սակաւ ինչ զգուշութեան զոր ոչն ապաշխարեն·— *Անկարծ դողանա եւ անեղեւոյթ յափշտակէ զմիտս մարդկան սաստանա, եւ մերժեալ հանէ զերկնէն Աստուծոյ, եւ մոռացուցանէ դպատուիրանս նորա· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 106 (ԺԴ)։

ԻԶ.— էջ 454·— Թուղթ Վասն Երդմանց Սովորութեան· ԻԶ·— *Ցոյժ չար են ամ· սովորութիւնք չարին· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 110 (ԺԵ)։

ԻԷ.— էջ 469·— Թուղթ Վասն Արբեցողաց Անաւրէնութեան·— *Մենաւ ոգով եւ ցաւագին պաղատանաւք պարտ է պատմել ոմիսս ճառիս· · ·*:— Հմմտ· *Նոյն*, էջ 117 (ԺԶ)։

ԻԸ.— էջ 484·— *Թուղթ Վասն կնաթոդաց*·— Տէր մեր Յս· Քս· վասն փրկական բանիցն յանդիմանութեան չարչարանաւք խաչեցաւ յաստուածամարտ ազգէն եւ յրդիւականաւ ժողովրդենէն։

Եւ ընդ յաւիտենական կարըստեանն յայդպիսի հնարից սատանայի, որ ընդ պատուական ամուսնութեան արկանէ կարծիս չարութեան։ Բանզի յորժամ կամի մարդ ի չարն խոնարհել, ապա Աձ· ըսյ տա չարին տիրել ի վերա նորա, փոխանակ զի ՅՀուրատուրենէն հեռացաւ։ Յաւիշտակէ զմիտս սատանայի, ապա կրող լինի չարաչար մեքենայիւրն իւրովք գայս եւ զմիտս ատեցողացրն պատրանակէ, եւ սէր սրբութեան եւ բգրութեան մոռացուցանէ, եւ ոչ տայ յիշել զարհամարհուն անեղ ուխտին Աստուծոյ, որով զամուսնութիւն հաստատեաց անբաժանելի, եւ աւրհնեաց զպսակն։ Այլ զբարին չար կարծեցուցանէ ատեցողին, բարբառ տգեղացուցանէ, զսիրելին ատելի տեսանէ, եւ զսուրբն զազիր հաւարի։ Այս պատրուակ սատանաի է, որով պատրակէ զայս ատեցողացն, եւ հեռացուցանէ ի շրնորհացն եւ ի խնամակալութենէն Աստուծոյ։ Եւ առ սակաւ սակաւ զետս երբալով չարին, ցանայ հանել եւ ի բրիստոնէական հաւատոյն։ Իսկ որ զարբնու իբրեւ ի բնոյ, եւ յիշէ զմեծ աւր անեղ դատաստանին, եւ

եւ զխորհուրդ սրտից յանդիմանէ: Ցօրժամ զպահումն բոցոյ զհեհնին, եւ կամի հնարս խնդրել, զաստանաւոր պատրուակ ստեղծանաւն մրրկանալ, նախ զաւր վաղճանին իւրոյ եւ զերկեղ սոսկալի բնմրին առաջի դնելով, եւ ապա յինքնակամացն առ սակաւ սակաւ յատելութիւն խոնարհեցաւ սատանայի սաղրևոյ· բանալի դժոխոց և արքայութեան, որ կամաւ զգհեհնն կամի ժառանգել և կամ անքաւ բարութեանցն փափագել· եւ արդ դու որ հետացուցանէ յԱստուծոյ եւ ընդ սատանայի լծակից է:

Այլ թէ վասն չմաւորութեանց, զինչ ուգուտ է որդիս խնդրել, եւ զգոհս կորուսանել: Ապա ես աւրինակաւ բազում անաւրէնութիւն կատարի եւ անթիւ ոգոց լինիս պարտաւոր· զեղցես զկամս ես, խափանիւն, եւ բազմացան անաւրէնութիւնք, և ընդ անթիւ ոգոց փրկութիւն՝ ընդունիս մեծամեծ վարձուց հատուցումն, զրարբոխաւ բոց մեղացն շիջուցեր, եւ զեզ յանշէն հրոյ գեհենոյն:

Զի յորժամ ստեղծաւ մարդն առաջին, եւ փչեաց յերեսս նորա շունչ կենդանի· իսկ յորժամ զկինն կամեցաւ առնել, ոչ ստեղծ ի հողոյ ինքեան զնդամ, այլ ի մարմնոյն Ադամայ եւ յոգոյ նորում· եւ կարի առեղ եւ սոսկալի եւ սահղ անաւրէնութիւն է ըզմիաւորեալսն Աստուծոյ բաժանել եւ ընդունել զահեղ պատիժս, եւ զանշէջ հրոյն տապակումն հակառակ, զի ինքն ամենայնիւրք բերաւն Քրիստոսի ասաց ի հարցանել փարիսեցոցն: Այլ վասն անառատ բանին Աստուծոյ, որ ասէ· Եթէ հղիացն (մ)ի մարմին մի, մի են ճշմարտապէս եւ ոչ երկու, եւ զնա Աստուծոյ միացուցեալն բաժանէ և հակէ, բաժանեաւ յԱստուծոյ եւ ի հրիստոնէական հաւատոյն, որ հաւ մի լիցի հեզ հրամանացն Աստուծոյ լինել դիմադարձ· եթէ անիծեալ որբ խոտորեցան ի պատուիրանացն Աստուծոյ:

Եւ ահա գողն եւ պառնիկիչն եւ աւազակիչն եւ զրկաւորն միապէս չարաչար պատուհասեցին յԱստուծոյ: Որբ ի մեղս կատարին, եւ յետոյ զգայ եթէ չար գործեցի և այս սակաւ ինչ ապաշխարութեամբ բաւի:

Եթէ որ արձակէ զկինն իւր առանց բանի պառնկութեան, եւ առնէ, ես տա նմա շնալ: Ինքն շնա-զայլն առնելով: Ահա տես սիրելի զի մինչեւ ի վաղճան էս երկու շնութիւնս գործես որ չար է քան զպառնկութիւն:

Եւ մեղ որ մահու չափ է, որպէս եւ գրեալ, եթէ ամ· անաւրէնութիւնք մեղ են, եւ են մեղք որ մահու չափ են, եւ մահու չափ մեղին այն է որ ոչ խոստովանի եւ ոչ ապաշխարեն: Ոչ ասեմ եթէ չիցէ ապաշխարութիւն, բաւ մի լիցի· զի մինչև ի մահ իւր գործէ գմեղսն եւ ոչ ապաշխարէ: Եւ ոչ եթէ ընդ միոյ պատուիրանին Աստուծոյ դատելոց է, այլ ընդ· ամ· աւրինացն դատապարտելոց է:

Տեսանես զանաւրէն չար ախտիս այսորիկ· թէ սպանանէ ոք, զաւտարն սպանանէ· եւ եթէ զրկէ ոք, ասէ զաւտարն զրկէ· իսկ որ պառնկին ասէ, ընդ իւրով ոգովն կորստեամբ, եւ իւրում ամուսնոյն մեղանչէ, եւ գիւր մարմինն սպանանէ: Վասն եռանկի փախչել հրամանէ ի պառնկութենէն:

Զի եթէ դաւիթ ի միում գիշերի մեղաւ, եւ նստեալ զամ· գիշերն լայր դառնապէս, դու զինչ առնիցես հանապազորդ ըզպառնկութիւնդ, զի եթէ ընդ լոկ պառնկութեանն որդացն Հեղհա երեսուն հազար ի մի դասուց մեռան յիսրայելէ եւ տապանակն Աստուծոյ առաւ եւ որդիքն Հեղհա կորեան, զինչ կրնացէ որ ի պատուական ամուսնութենէն էակեսցի: Ազէ միտ դիր առաքելոյն զինչ ասէ. Մի պառնկեսցուք որպէս ոմանք պառնկեցան և անկան ի միում ասուր էսան և չորք հազարք, որ սատակեցան ի բանակէն: Այնպիսի չար է պառնկութիւն, եւ առաւել եւս, որ յամուսնոյն էակեսցի: Քանզի վըրէժխնդիր է Տէր ի վերայ այդր պղծութեան:

Արդ լայծ եւ դու զինջհոն չար նախանձոյդ եւ հակառակորդութեան, ահաւ Աստուծոյ իցէ եւ այն որ ոչ կամի մեկնել ընդ անուղ ինչ բանից էհն պահանջել, այլ պահանջէ աւձս եւ կարիճս եւ իժս կրնէ ի գոգ իւր, և կամ ծրարել կայծակունս ի հանդիժոձս, և յամենացաքանչ· այլ արձակեմ ասէ ի վերս բարկութեան ձեր մի մխոյեէ: Զխորհուրդս յափշտակեսցէ զորոյ գչարաչար չարիս ազնտիցն բանիցն, զի յետ սակաւ աւուրց եւմ երթալոց առ ահեղ եւ անխափ դատաւորն, որում գաղտնիէն մեր յայտնի

կերպարանք ամ. մեղաց իւրոց ակնել առաջի կայցեն եւ նայ ցանկայ ապաշխարել եւ չէ ժամանակ, կամի խոստովանել եւ կարկեալ է լեզուն, առնելով ողորմութիւն եւ չէ տէր ընչիցն, զի յաւուր մահուն կենդանացաւ եւ ինչէն եւ ոչ մեռելոց, զի մեռելոցն մեռեալ են եւ ինչէն սակաւ աշաւ:

Եւ արդ զայս ամ. իմացեալ ի միտսն կոծի, եւ ողբայ եւ ոչինչ աւկտեսցի, այլ ձգեալ հանեն ի մարմնոյն զգինսն քշտաւոակաես, զաչիր մեղաւէն խաչտաւակեալս: Եւ արդ զարհաւիրս ահեղ տագնապին այնոցիկ ըզմընտաւ ածելով երկիր եւ հնազանդ լեր Աստուծոյ հրամանին, յիշեա եւ զահագինն աւր դատաստանին, յորժամ հնչմուխ ձայնից փողոյն տագնապեսցեն, եւ որոտմուխ ահեղ բարբառոյ հրեշտակապետացն դողացուցանիցեն զտիեզերս եւ զաւրէ ամ. յերկնից յերկիր խոնարհեսցին եւ զարհոյն Ցս. եկեալ տեսանիցեմբ ծառեալ ի յաթոռ դատաստանին եւ աշխարհս ամ. ժողովեալ ի տիեզերական հրապարակին, եւ ածեալ կոցուցանեն զհեղաւորն մբապատեալս առաջի աշխարհաստես հրապարակացն առակ եւ ծանակ, եւ յահէ ահեղ դիմաց դատաւորին, սոսկան ոսկերք մեղաւորացն, եւ դողան մարմինք, կարկամի բերանն, եւ հալին լեզուքն ի բիմսն, առ ոչ կարել տալ պատասխանի, վասն անաղդոյ գործոցն:

Արդ ած զմտաւ զահեղ արհաւիրսն առհագին աւաւրն այնորիկ, եւ մի ընդդէմ ինչ կամացն Աստուծոյ առնիցես եւ ընդ պատժապարտս պատժիցիս, զորս յետ սոսկալի ատենին այնորիկ մատնեսցեն ազետիցն տանջանացն, զի մի ոք իբրեւ զասատիկ ինչ զչարչարանս զոր երկրաւոր թագաւորքս ածեն ի վերայ մահապարտաց, այլ ընդ դառըն լալիւն է եւ չարայչար կսկիծ, եւ աղախաշաձիք յորդահոս գետոցն հրեղինացն, որ ի վերոյ հոսեսցին, եւ գուխս հրացան կայծակաց հնոցին, ուր տանջին եւ մշին մարմինք մեղաւորացն ի խորս տարտարոսաց, եւ յանկոյղոյն խաւարին, ի մէջ որդանցն թիւնաւորացն, զորոյ զչարաչար չարիս ազետիցն բանիւք ոք ոչ կարէ ցուցանել՝ զողորմելի վարանումն, եւ զահեղ ողբումն անմերելի տանջանացն, զոր եթէ աշխարհ ամ. մեծաւ սգով ողբային, այլ եւ փայտք եւս եւ քարինք լային ի ձայն ողորմելի աշխար(հ)անաց, ոչ կարեն աշխարհապէս ողբալ եւ սգալ զայնոսիկ՝ որք այն չարատանջ գեհենին եւ անմերելի ազետիցն մատնեցան, զոր պարտ է աստէն միշտ ըզմտաւ ածել եւ զգաչուքեամբ անցանել ընդ սահելի եւ ընդ ծփելի եւ ընդ մեղասահ կեանս աշխարհիս: Զի սուտ եւ սակաւ են կեանք աշխարհիս եւ անբաւ են յաւիտեանքըն, պատիր եւ նրազ են երկրաւորքս, ախրելիք, եւ տկարագոյնք են քան զաբդի ոստայն: Ահաւ այսաւր եւ վաղիւ, եւ այլ ոչ եւս իցեմք, երկուց աւուրց է հանգիստ աշխարհիս, եւ յաւիտենական են տանջանք եւ ամաւթ: Ահա յայն երկիր է անցանել եւ զՏէր փառացն տեսանել: Զարտիւ զսիրտս մեր բննեսցուք, եւ աստէն մաքրեսցուք, զի յետ սակաւ եւս աւուրց եմք երթալոց առ սեղեղ եւ անխոտ դատաւորն՝ որում զաղտնիքըն մեր յայտնին եւ զխորհուրդս սրտի մեր:

Արդ երկիր ի յահէ ահեղ դատաւորին այնորիկ, եւ մի այլ եւս յերկար աներեւոյթ սրովն վիրաւորիր, եւ չարաչար յաւիւր յամառանալի տրտմութիւն յամեցուցանել զանդամն էս, վասն որոյ պէտ են յերկար ժամանակի ապաշխարութիւն, եթէ երկեղած իցես յԱստուծոյ: Ահաւ գող է աւրն մահու, գազէ հասանիցէ տարաժամու, արթուն լերուք, ասէ, զի ոչ գիտէք զաւրն եւ ոչ գծամն, որ յանկարծակի անակնկալ անկանիս ի վերոյ էն իբրեւ զորոգայթ:

Արդ երկիր ի յաւրէ յայնմանէ, փութով գգոցիր զոր գործեցերդ մինչ դեռ եւս ժամանակս, զի ոչ բերաբ ինչ յաշխարհ եւ ոչ տանիլ կարացուք աստի կեն [*այսպէս կանդ կ'առնէ*]։— Հմմտ. *նոյն*, էջ 130–132 (ԺԸ)։

էջ 494։— Սուրբ եւ երջանիկ Հաւրն Գրիգորի Նարեկացոյ խրատ վասն Աղաւթից եւ Արտասուաց։— *Արդ չնորհս արտասուաց Նչանակ է սիրելոյ դԳրքատաս եւ ցանկալ արքայութեան*...։

էջ 507–528, *տարբեր նոր թուղթ, դատարկ*։

Մաքս յիշատակագրութիւնք Գրչի։— 1։— էջ 105։— *Ստացող գրոյս և գծո-*

ղի սոքա ողորմեա Քրիստոս յաւուրն դատաստանի, ամէն։

2.— Էջ 189.— *Ով սրբազան քահանայք եւ աստուածաշունչ ժողովուրդք, վասն յուսոյն, զոր ունիք առ Քրիստոս, յիշել առաքելութեանդ գստացող կտակիս ... եւ զաչխատողս սորա, (գմխիթար սարկաւագ), ընդ նմին եւ զիւրեանսեալ զմայրն իմ, որում ողորմեսցի Քրիստոս Աստուած։*

Ծանօթ.— *Ստացողին անունը քերուած ընդուած է. տեղը դրինք կախման կէտ. նմանապէս յաջորդին մէջ։ Մխիթար սարկաւագ գրուած է տողամիջին, այդ պատճառաւ փակադծեցինք։*

3.— Էջ 304.— *Տէր Քիստս ողորմեա ստացողի սորա ... եւ ծնողաց իւրոց, եւ գծողի սորա մեղապարտի, եւ ծնողաց իւրոց, որում ողորմեսցի նոցա Քրիստոս յահեղ աւուրն դատաստանի։*

4.— Էջ 322.— *Ով սուրբ քահանայք եւ հովիւք բանաւոր հաւատ Քրիստոսի, դիս զաճմարս արհեստից գրչութեան, միով ողորմիս յիշեսջիք. որ եւ Քրիստոս ձեզ եւ մեզ ողորմեսցի։*

5.— Էջ 343.— *Քրիստոս Աստուած, յորժամ այս ամենայն նորոգի ի բում դատաստանի, նորոգեա զհոգիս ստացողի սորայ, եւ զմեղապարտ գծողի։*

6.— Էջ 469.— *Ով աստուածաշունչք, որք կարդայքս եւ լսէքս, դմեղուցեալ գրծողս եւ ծնողսն իմ յիշեցէք յաղաչեմք։*

1229

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ.— 18

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՊԵՒԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17·5×13×4·5։ Էջք 504։ Հանդամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. խոնաւութենէ ազդուած. նորոգութիւն կրած։ Թուղթ կոկնալ։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատառութիւնները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 34 տող։ Բոլորգիր փոքր։ Համառօտագրութիւնք չափազանց առատ։ Կաչեկազմ տախտակեայ դրշմազարդ։ Դասարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ քերթ։ Ստացող՝ Մաթեոս Վարդապետ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–2, համաբեա դատարկ։

Էջ 3ա.— Առաջին Հատորն Վասն Ջորա Գետոցն։

Էջ 9ա.— Գրիգորի աշակերտի Եռամեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, հաւատբեալ Քաղուածոյ Մաստոքէսի։ Նախերգաքար բաղդատութիւն չորից գետոցն եդեմական։ չորից Աւետարանչացն հոգեբուղխ։ Աննախանձ Սրհոգիդ Ած. ձշմարիտ, օգնեա ինձ.— Արդ չորս գետն նմանի չորից Աւետարանչացն ...։

Էջ 502բ.— Իսկ մեհտասան աշակերտիցն գնացին ի Գալիլիա։

Ցիշատակագրութիւնք.—

1.— *Էջ 392բ, բոլորգիր տարբեր գրչէ.— Արդ որք հանդիպիք սմա տեսանելով, յիշեցէք ի յերկնաթոիչ յաղաւթս ձեր դիս պորուկ Մաթեոս Վարդապետս, և ծնեալս դմա իմ, որ եռա. զաստուածաժիսս տառս ի վայելում աշակերտեալ մանկան իմոյ Գրիգորի վարդապետին, որ կայ դնա եւս ի վայելս ուսման, անդանդաղ հոգով մխտաբան։ Տեսանողք Քաղուածուիս, յիշեցէք ի մաքուր յաղաւթս ձեր զմեղ դանարժանքդս, եւ դուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, ամէն։*

Էջ 504բ, բոլորգիր այլ գրչէ.— Ես Յովսէփ Վարդապետս դնեցի զԲաղուածոյս Մաթեոս Աւետարանի, յիշատակ ինձ եւ ծնեալ.։

1230

ՇԱՐԱԿԱՆ·— 6

Ատամա Ռ·ՃԺ=1661

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մատ. 17·5×12·5×5·5: *Էջք* 692: *Հանգամանք չատ լաւ: Մաշածք մաքուր: Գրիչ, մաշածքը գործող, նկարող եւ ըստացող՝ Մարգիս Դպիր Առանցի: Գրութիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասեան, 23 տող: Բոլորդիր կանոնաւոր: Համաձայնագրութիւնք ծայրագոյն, գունաւոր ցարդս իր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր կանոնի ակիզբը: Լուսանցազարդք 26: Գլխազարդք 8: Խորանազարդք, էջ 7, 261, 351: Նկարք, էջ 6, 20, 28, 73, 112, 210, 212, 260, 326, 350, 412, 446: Նկարներր կը քուին բաւական յաջող ընդօրինակութիւններն ըլլալ ԺԴ· դարու վերջին կիսուն պատկանող նախատիպերու: Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Կրոնակին ճեպագուծ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ 1–5, *դաւառիկ:*

Էջ 7·— *Երդեցէք որդիք Սիոնի երկնր ի Ծնընդեան մաւր Տեառն···:*

Էջ 13·— Կանովն Անոայի եւ ծովակիւայ·— *Որ Նախմաց խաւսուքեամբ···:*

Էջ 73·— Կանովն Տեառնընդառաջի, Աւրհնութիւն·— *Մարմնացեալդ ի կուսէն նախայաւիտեան բանդ···:*

Էջ 81·— Կանովն *Թաքէոսի* թագաւորի·— *Որ զերկինսաւոր քաղաւորութիւնդր քո զաւրինակ ցուցեր···:*

Էջ 113·— Երգ բուն քարեկենդանին, առաջի կւրակէի Աղուհացից· Տեառն Ներսէսի ասացեալ·— *Բանն որ բնդ Հաւր յէ···:*

Էջ 184·— Անձինք Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, ասացեալ *Առաքել* վարդապետի·— *Այսուր դուարճացեալ ցընծայ և հեղեցի···:*

Էջ 213·— Կանովն Ղազարու ցարութեան:

Էջ 261·— Կանովն Սրբոյ Պասեկին. Աւրհնութիւն:

Էջ 351·— Կանովն Գեներակոստէին:

Էջ 483·— Կանովն Մխսրավպա վարդապետին·— *Որք զարդարեցին տնաւրինաբար···:*

15·— Աւետում, էջ 20

Էջ 678·— Շարակաւն Սրբոյն Սարգսի Զաւրավարին եւ որ·:— *Ամենասուրբ երբորդութեան ընտրեալ ծառայ···:*

Էջ 679·— Ակ·— *Ի յանսահման ծովէն Հաւր գթութեանդ բղխմունք···:*

Էջ 681·— ԲՋ·— Շարական Է խոտա-

ձարակացն.— *Յաւուրց վերջին ժամանակին ...:*

Էջ 688–692, դատարկ:

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—

1.— Էջ 26.— *Զմեղաւոր եւ դանդաժան Յարդիս գրիչս յիշեա ի Տէր:*

2.— Էջ 258.— *Ով սրբազան քահանայք եւ սարկաւագունք ըղդրող սորա ըղՍարդիս Դպիրըն, եւ ըղհայրն իմ զՄարգիս քահանայն, եւ զմայրն իմ, եւ զեղբարքս իմ, յիշեցէք ի Ք.ս. Ով ոք լի արտիւ յիշէ զնարժանքս յիշեալ լիցի ահեղ ատենին Ք.ս. ամէն:*

16.— Ընծայում, էջ 73

17.— Ցարութիւն Ղազարու, էջ 212

3.— Էջ 348.— *Ո՛հ զմեղաւոր եւ զնարժան սուտ անուն Սարգիս գրիչս յիշեա ի Տէր:*

4.— Էջ 444.— *ՁՍարգիս մեղաւորս յիշեցէք ի Ք.ս. Ը.ս. ի Տէր ժեր:*

Գլխաւոր յիշատակարան.— 1661

Էջ 685.— *Փառք Ամենասուրբ Երրորդութեանն եւ մի Աստուածութեանն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սբ. Հոգւոյն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:*

Գրեցաւ եղանակաւոր տառս որ կոչի Շարակնոց ի Թուարերութիւնս Հայոց ՌՃԺ ներորդի, յունիս ամսոյն տասն եւ հինգի. եւ չնորհիւ Տեառն սկսա եւ ողորմութեամբ նորին գրեցի զսա ի յԱտանայ, ընդ հովանեաւ Սբ. Աստուածածնին, և Սբ. Ստեփաննոս եկեղեցեացս, ի հայրապետութեանն կիլիկեցւոց տեառն Ներսիսուրին: Ձեռամբ ոգնամեղ եւ անխոհաստ Սարգիս Դպրիս Ատանացւոյ, անուն ունիմ եւ գործս ոչ:

Դարձեալ աչխատեցայ, զՇարակնոցս այս փափագանաւք գրեցի եւ նկարեցի փոքր ի չատէ, ի վայելումն ինձ անարժանիս Սարգիս գրչիս: Որ փափագանաւք գործեցի ըզմազաղաշս Շարակնոցիս, ւղրեցի եւ ծաղկեցի:

Անմեղադիր լերուք, ով հայրք եւ եղբայրք իմ, խոչորութեան և սրղալանաց գըբոյս եւ քաչուածոյս, զի կար մեր այս էր: Եւ խնդրեմք ի յԱստուծոյ որ բարով վայելել տացէ ընդ Երկար ժամանակաւ, ի ժե-

բում սուրբ եւ արժանաւոր աղաւթիւքն, Սարգիս զրչոյս, ամէն։

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, ով հայրք եւ եղբայրք իմ, յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր

18·— Այլակերպութիւն, էջ 412

զվարգիս զրիչս, և զհայրն իմ զվարգիս քահանայն, եւ զմայրն իմ զմարիամ, եւ զեղբայրքս իմ, ողորմի ասացէք Ծնողացս եւ ազգականաց իմոց եւ վարպետաց, եւ ԱՅ. Ձեզ եւ մեզ ողորմի աւուրն ահեղին, ամէն։ Ով ոք լի սրտիւ յիշէ պանաժան Ծառայս, յիշեալ լիցի ի կրկնակի զայրատեանն Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ ամէն։

Աւրդ ես նորին որդի յոսկերիչ եւ զրաւիր մաշտեսի Ղարլանս զկնի մաշտոան հանդուցեալ հօրն իմոյ, որպէս պէսպէրենի բառոցաւած բառացայ զսա, բատ այնմ թէ հայրք վասն որդւոց պանձէն։ Բայց ոչ ի վաճառս սորին ապաւեցայ, որպէս պի յիշատակ հօրն իմոյ վաճառեցից եւ կերայց, ԼՔՀ ոչ եւ յետամնացից Քաղից յիշատակ, բատ հարապատ որդիութեան պէսպէրն իմ (պէսպէրն իմ) առ իս ցուցանել ջանացեալ։ Ցուրեմն հանդիպեցջիկ սրբոյ մատենիս եւ պանաւժան մեզատենարի հոգեկս իմ ընդ իմոց նախնեաց եւ յետայդայիցս յիշեսջիք մերով յողորմիւ, եւ մասն բարեսիրե(ւ)ացդ ընդ մեզ համահաւասիցէ Քս. Ցս· որում փառք յաւիտեանս, ամէն։

1231

ՀՈՐՀՐԴԱՏԵՏՐ·— 13

Նկարագրութիւն·—

Ծաւալ 18×11×1։ Էջք 90։ Հանգամանք բառարար։ Մատագրաթ էջ Ա–Բ, 9–70, Քուղք 1–8, 71–90։ Գրութիւն՝ հրահանգներք կարմիր, միւռներք սեւ մելանով, մխսիւն, 19 տող։ Խոյորկիր կանոնաւոր։ Համաոստայրութիւնք սովորական գրեթէ։ Գունաւոր զարդագիր, յուռանցագարդ եւ խորանագարդ, էջ 13։ Կաշեկազմ անարուեստ։

Բովանդակութիւն·—

Էջ Ա–Բ, մանր բաներ, անհարթ գրեթրով։

Էջ 1·— Իսկ եթէ եպս· լինի, առնու պսուրբ կոնիճեոն, ածէ ի վերայ լանջացն, եւ պպատուական եմիփորոնն, եւ զան առնըթեր ընծայարան սեղանոյն, լուացեալ զգեձեռս։ Եւ մատուցեալ առաջի սեղանոյն լուռ եւ անմոռուչ։ Եւ ասացէ զևդօրս առ Սր· Հոգին տնաւրինիչ զործոյն·— Ամենակալ Ած· բարեբար···։

Էջ 7–8, մանր ապօքինք, անհարթ գրեթրով։

Էջ 9·— Ցիչեա Տէր պհաւիք եւ պամ· հեգութիւն նորա։

Ծանօթ.— Գլխատառերը փոխն ի փոխ կապոյտ եւ կարմիր, մնծ երկաթագիր։

Էջ 12.— Աւրէնքի արկանել սպասք եւ կիզիցոյ.— Ցորժամ կամիցի քահանայն պատարագ մատուցանել...։

Էջ 13.— Որ դղեցեալ ես զլոյս որպէս հանգերձ...։

Էջ 67.— Կատարումն աւրինաց եւ մարգարէից...։

Ծանօթ.— Վերջին աւետարանր չունի։

Էջ 68.— Միարան ամենեքեան զոհացարուք...։

Էջ 69.— Որ ի քրոբէական եւ անպատում հանդուցեալ ես յաթոռ...։

Էջ 70.— Աւրհնուն մօտ եւ անդրատ խորհրդով...։

Էջ 72.— Զդեցոյ մեզ Տէր Աստ. մեր...։

Էջ 73.— Մուրբ արտիւ եւ հաստատուն հաւատով...։

Էջ 74.— Տէր գաւրութեանց...։

Էջ 77.— Մեղայ ամենասուրբ երրորդութեան...։

Էջ 82.— Ցաղագս որպիսութեան Սաղմոսին քէ պինչ են կամ որպիսութեան իրաց է։

Ա.— Երանելի է այր որ ոչ գնաց.— վասն ծառ ունկելոյ ասա որ լաւ լինի...։

Ժէ.— Երանի ումն վասն գնոնց գրէ...։

ԾԳ.— Աստ. անուան քում վասն դանի...։

Կե.— Աղաղակեցէք՝ վասն կախարդի ասա զայս...։

ՂԳ.— Աստ. վրէժխնդիր.— Առ ամենով ջուր եւ ասա է անգամ ի վերա ջրին եւ գլուր ցանէ ի նաւն, ծովն ձգէ խաղաղանայ նաւն այեկոծութենէ։...

ՃԺԱ.— Երանելի է այր որ (ոչ) երկնչի ի Տեառնէ.— Վասն կարծիք դողի առ դամենուն անունն ով ոք որ կարծիք ունիս եւ գրէ իւրաքանչիւր անունն ի թուխան եւ մէկն առանց գրոյ, եւ առ բրտի կաւ եւ ապա կլորակեր, և գիր ամէն կլօրի մէջ թուղթ մի, եւ ասա ի վերայ ջրին, որն որ երեսն երնէ դողն այն է Աստուծով։

ՃՒԷ.— Գովեա երուսաղէմ զՏէր.— վասն աչաց ցաւի ասայ, ողջանայ Աստուծով։

ՃՒ.— Աւրհնեցից զԱստ. ի սրբութիւն։ վասն ճանապարհի որ վաստակի մարդ, ասէ, ժրանայ կարողութեամբ եւ չնորհօքն Աստուծոյ, Ամէն։

Ցիշատակագրութիւն.— 1762

Էջ 87, նոտր չեզագիր.— Մրեցաւ սա ի Թօխատ ՌՄԺԱ թվին, յուլիսի ե, ձեռամբ անարժան տիրացու Մկրտչի։

Ծանօթ.— Կը վերաբերի վերջին մասին, էջ 82–87, գրուած նոտր չեզագրով։

Էջ 88–90, մանր գրութիւնք, անհարթ գրերով։

1232

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԺԷ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×14×2·5։ Թերթք 168։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ սպիտակ։ Գրութիւն բոմշտական։ Կաշեկազմ խաւաքարտեայ. պրակներէն մէկ քանին քակուած թուլցած։ Դասարկ թուղթ սկիզբը մէկ թերթ, ծակծկուած։

Ա.— ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ (Մասնակի).— 7

Թգ. 1–34, մխսխն, 35–70, երկսխն, 24–29 տող։ Նոտրագիր։

Թգ. 1ա.— Ցանկ Գրոց Սրմնդոց.— Աստուածախօսութիւն վեցօրեայ արարչագործելոյն Աստուծոյ գովեստիւն, եւ գնելոյ

ի դրախտին զմարդն· · ·։

Թղ· 3բ·— Ցանկ ելից ցգիպտոսէ·— Թուէ դասակարգութիւն մտելոցն յեգիպտոս · · ·։

Թղ· 10ա·— Հարիւր ֆԳռւմ գլխոյն ասէ·— Եւ արասցէ դասխտակն դատաստանս դործ նկարակերպ· · ·։

Թղ· 11բ·— ՃԿԹ Գլխոյն·— Եւ խաւսեցաւ Տէրն Մովսէսի եւ ասէ· յամսեանն առաջնում· · ·։

Թղ· 13ա·— Ցետ սորա Վետակաւիճ է·— Հրամտյէ Ա֊ծ· Մովսէսի զաւրինակ մատուցման ողջակիզաց· · ·։

Թղ· 17բ·— Ցանկ Թուացն·— Հրաման առնու Մովսէս, հանդերձ իշխանօքն, առնուլ համար զօրացն Իսրայէլի· · ·։

Թղ· 21ա·— Երկրորդ Աւրինաց·— Երկրորդելով մեկնէ Մովսէս զաւրէնսն որպէս տղայոց· · ·։

Թղ· 24բ·— Գլուխ Լ Ցեսու որդոյ Նաւեա։

Թղ· 26ա·— Նախադրութիւն Տաբերայ·— Ժամանակ իրացն Տաբերայ եւ Մուղբէի· · ·։

Թղ· 26բ·— Պատմութիւն Տաբերայ·— Ցամին երկրորդի Քսաներորդիանն Արտաչէսի արքայի մեծի· · ·։ Կատարեցաւ Տաբեր։ Եւ էր յատաջ քան զպատահարն Քրիսաոսի ԴՃԳ [=403] ամ։ Այս Արտաչէս որ երբայեցիք Արչաւիր անուանեն։ Եւ Տաբեր դատաւորեաց ամս Ի [40]։ Եւ Քրիսաոսի փառ յատեանս ամմէն։

Թղ· 39ա2·— Նախադրութիւնի Ցուդիթայ·— Զպործս քաջութեան Ցուդիթայ, որ ասէն գՀողոփեռնես· · ·։

Թղ· 39բ1·— Ցուդիթ է այս·— Ամին Բ֊ծանեքորդի Քսաներորդիանն Նաբուքոդոնոսորայ· · ·։

Թղ· 55բ1·— Նախադրութիւնի Տովբիթայ։

Թղ· 55բ2·— Տովբիթի է բանս·— Գերբ բանից Տովբիթայ, որոյ Տովբեկայ· · ·։

Թղ· 66ա1·— Դանիէլի դատաստան Շուշանա եւ ծերոց·— Եւ էր այր մի բնակեալ ի Բաբելոն, եւ անուն նորա Ցովակիմ· · ·։

Թղ· 67բ2·— Գիրք Հռութայ·— Եւ եղեւ յետ այսորիկ յաւուրս դատաւորացն, եկն սով մեծ յերկիրն, եւ գնաց այրն ի Բեթղահեմէ Ցուդայ, պանդխտեաւ յպպարակին Մովաբու, ինքն եւ կին իւր, եւ Բ որդիքն· · ·։ Եւ ետ նմա Տէր յղութիւն եւ ծնաւ որդի։ Եւ ասէն կանայք ցնաւմին. Աւրհնեալ է Տէր, որ ոչ քակեաց ի քէն [այսաէս կանգ կ'առնէ· յայորդ բուդրերը, 71–79, դատարկ]։

Բ·— ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (Մասնակի)

Գր· Դարաձաղցի

Թղ· 80–93, բոլորովիր մեծագոյն մասամբ, երկսիւն, Համառօտագրութիւնք առաւս։

Թղ· 80ա1·— Թուականաբար վիպասանաբար շարագրութիւն եւ պատմութիւնք ժամանակաց կարճ ի կարճոյ ժամանաց աւգնելոյ, զոր ումանք գրեալ եմ, բայց ոչ զժամանկն եւ ոչ զտեղին եւ ոչ զանուն գրողին է յայտնի· · ·։— Հմմտ· Գր· Դարաձաղցի, ժամանակագրութիւն, Երուսաղէմ, էջ 3։

Ծանօթ·— Տ· Սաւալանեան կ'րակ· «Գր· Վարդապետի Կամախեցւոյ ժամանակագրական պատմութիւն· օրինակ բոլորակիր է առաջին գազափար գրեալ ձեռամբ իւրով, յորմէ ապա բնագրածախեալ է եւ ի կարգի եդեալ, որպէս տեսցես ի Համար 1069։ Իսկ այս գործ Քերի Քարեալ է, Քերելոյս առ ի գրել գրեզագրածին, որոց երկուցն գրչութիւն միեւնոյն է» (Ծուցակ, էջ 696)։

Նշանակելի մտս կը կարդանք այս մասին·— «Ձեռ· Քիւ 1232 Հաւաքածոյն՝ *Թղ·* 80ա – 93բ կը պարունակէ ժամանակագրութեամս սկիզբէն մաս մը (§ 1–23), որմէ օրինակելով Տ· Սաւալանեանց արտագրացած է բնագրէն լինած առաջին Քերքը։ Հաւանական է՝ Քէ այս կտոր ուրիշ բնօրինակու Քիւններէ ալ ունեցած ըլլայ, ման գի ծանօթ է այն Ձամչեանի, որ իր Պատմութեան մէջ առաջ կը բերէ անկէ էջ մը, ուր կը յիշատակէ Դարանաղցիի անուն՝ գրելով· «Գրպէս աւանդէ Գրիգոր արեւցի ականատես ի տարեգրութիւնս իւր» (Ժամանակագրութիւն Գր· Դարանաղցւոյ, Երուսաղէմ, էջ կէ)։

Թղ. 93ա1.— Դարձեալ վասն երկրորդ նորասահման հրաշիցն, որ եղեալ է ի լերինն, որ Ալստաղ կոչի.— *Ի թվին ՌՄԶ եղեալ են նորահրաշ մեծ աջանչելիք, որպէս պատմեցաց մեզ այս Թորոս։ Նախախնամական դիրութիւն եւ մեծ ողորմութեան պարգեւ մի յԱստուծոյ եղեալ է ի վերայ տառապեալ ծողովոյդ այդոցանէ ի լերինն, որպէս յառաջագոյն պատմեցին մեզ վասն աջանչելեացս այսորիկ...*— Հմմտ. նոյն, էջ 49 (23)։

Դ.— Թղ. 94ա.— *Ելեր. Համբր. Հատուածք Մեկնութեան Սաղմոսացն*։

Դ.— Մեկն. Դանիէլի.— 10

Վարդան Վրդ.

Թղ. 108ա, *դատարկ*։

Թղ. 108բ.— Մեկնութիւն Համառատ Դանիէլի Մարգարէի, *զոր հոգեսպաւծոտ եւ իմաստախոհ Վարդապետին Վարդանայ շարադրեալ, ի հոգեկիր մեկնողացն ձայնից, եփրեմի, Հիպողիտայ, Ստեփանոսի Սիւնեցւոյ, ի խնդրոյ ուսումնասէր մանկանց*։

Թղ. 162բ – 168, *դատարկ*։

1233

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՊԵՆԱՑԻ

Կեօզով Ռ-ՃԿԲ=1713

Նկարագրութիւն.— *Մաւալ* 18×14×1·5։ *Էջք* 226։ *Համապատմանք յաւ ընդհանուր առմամբ. ազդուած թացութենէ։ Թուղթ հասարակ։ Գրիչ՝ ենկիկիլ երկգ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըդ, սկզբնատողերդ եւ յաճախ գլխագիրներդ կարմիր, մնացեալդ սեւ մելանով, միասին, 30 տող։ Նոտրագիր։ Համատողութիւնդ յոյժ առատ։ Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցագարդ եւ գլխայարդ, իւրաքանչիւր գրքի սկիզբը։ Գունաւոր խորանազարդ, էջ 7։ Նկարք, էջ 6 եւ 158։ Կազմ կիսամաշի խաւաքաթանայ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջ քերթ։ Ստացող՝ Մխիթարի Վարդապետ։*

Ա.— Մեկն. Առակաց.— 12

Էջ 1.— *Ցանկ Առակացն Սողոմովնի.— Առաջինն վասն առակաց եւ օրինակաց...*։

Էջ 7.— *Գրիգորի աշակերտի Ցռահանու Որոտնեցւոյ, եւ բաղ դիտապետի, համառօտ հաւաքմամբ յԱռակաց գրոցն Սողոմոնի, ի լուսաւոր բանից մեծին Ներսէսի։ Ուրմնեա Հոգիով Սր. Ած. ճշմարիտ եւ զսխալեալս իմ դու աջողեա.— Զինչ է որ Սողոմոն եւ այլ մարդարէք եւ Տէրն Աւետարանն առակիս խօսէր...*։

Բ.— Մեկն. Ժողովողի.— 11

Էջ 78.— Գիրք Ժողովողին։ Օգնեա Միածին Որդի.— *Ըստկէս յայտ է ի մեկնութիւն մեծին Ներսէսի, զի Առակացն Գիրք խրատ է վասն դաստիան բարուց եւ վարուց մարդկան...*։

Գ.— Մեկն. Իմաստ. Սողոմոնի.— 11

Էջ 93.— *Ցաղագս Իմաստութեան Սողոմոնի.— Իսկ վասն Իմաստութեան Սողոմոնի ոմանք կասկածեցան, վասն կրկին պատճառի։ Նախ զի ոչ ունի յարմարութիւն ընդ յառաջինն դրեալսն...*։

Դ.— Մեկն. Երգոց Երգոցն.— 15

Էջ 155.— *Ցանկ է առաջիկայ լուծմանց երգերգոցին.— Առաջինն վասն արքայութեան եւ վասն վարդապետաց...*։

Էջ 159.— *Համառօտ հաւաքումն ի տեսութիւն լուծմանց երգոց երգոյն, աշխա-*

19·— Գրիգոր Տաթեւացի ?, էջ 6

տասիրեալ Գրիգորիոս Հսկողի, արի եւ երջանիկ հռետորի, եւ ֆաջ փիլիսոփայիմ Հայոց, աշակերտի եռամեծին Ցռհաննու Ոքրոմեցոյ, ի լուսաւոր քանից վարդապետիմ վարդանայ.— վասն էր աստ յեռոյ է կարդալ...:

էջ 226, դասարկ:

Յիշատակագրութիւմ Գրչի.—

1.— էջ 5, մասամբ եղծեալ, բայց վերականգնելի.— Ձեռամբ աստ անուն մեղաւոր հող եւ փոշի եզեկիէլ կոչեցեալ Իբիցուէ գրեալ եղեւ ի քաղաքն Կեօղոյ, Թիվն Հայոց, ՌՃԿԲ ամին:

2.— էջ 92, ստորոտը.— Զդծող սորին եզեկիէլ անարժան երէց յիշեցէք:

3.— էջ 224.— . . . եւ համօրէն աշխատողացն ի սմա, ուսուցչացն եւ ուսուցցուն, եւ բոլոցողի գրոցս Մխքայէլ վարդապետին, ի դծողի սորին եզեկիէլ մեղաւորիկ երիցու, ամէն:

Գլխաւոր յիշատակարան Գրչի.— 1713

էջ 225.— Փառք անբաժանելի ի միասնական Սուրբ Երրորդութեանն Հօր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ անդրան յաւիտենից յաւիտեանս ամէն:

Աւրդ տրոհեալ աւարտեցաւ դիւրս այս, որ է Սողոմոնի Քաղուածոյ եւ մխս այլ որ կոչի Կոչումն ընծայութեան ի Սրբոյն Կիւրղէ, ւերուսաղէմի Հայրապետին սաստեալ, ի գիւղաքաղաքիս որ կոչի Կեօղյով, ընդ հովանեաւ Սուրբ Նիկողայոսի եկեղեցւոյս: Որ եւ ցանկացող եղեալ այսմ հոգեշնուաղ եւ աստուածապատում գրոցս Մխքայէլ Վարդապետն, եւ ետ գրել զսա բաղում սիրով, զոր Տէր Աստուած իւրեանն բարով վայելել տացէ:

Դարձեալ գրեցաւ ձեռամբ հող եւ փոշի մեզսամած եզեկիէլ երիցու, ի Թվականիս մերոյ ՌՃԿԲ ամին, եւ դեկտեմբեր ամսոյ ի ծ: Զոր աղաչեմ մնծաւ փափաքանօք, առ ոտս ձեր անկեալ, յորժամ ընթեռնուք գրիրքս գայս, յիշեցէք ի մաքրափալ յաղօքս ձեր, զՄխքայէլ Վարդապետն զտաւցող սորա, եւ դղծող սորին, եւ զուք յիշեալ լինիք առաջի դենյոյն Քրիստոսի, ամէն:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1741

էջ 225, նոտրագիր մեծ.— Ի ՌՃՂ Թուին ընծայեցաւ փոքրկի գրքուկս որ է Քաղուածոյ Դ գրեանցն Սողոմոնի, ի Գրիգոր վարդապետէ առ տէր Գօդոս անիմաստ սրեղոյս:

1234

ՏՕՆԱՑՈՑՑ ԵՐԻՑ ԱՋԳԱՑ.— 1

ԿՈՄԻՏԱՍ ՓՂՆ· ՓԼՕՄԻՒՐՃԵԱՆ (1690)

Ս· Յակոբ, Երուսաղէմ ՌՃԽՀ=1699

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×12·5×1: Թուղթ 48: Հանգամանք չատ լաւ: Թուղթ՝ ասկանեան: Գրիչ՝ Խաչատուր Սանփանեան Սիլիստրացի: Գրքոյկին՝ վերնագրերքը, գլխագրերքը եւ պիծերը կարմիր, մնացեալքը սեւ մելանով, երկսին, 26 տող: Նոտրագիր մաշտոց: Համաստաւղութիւնք սովորականէն քիչ մր աւելի: Կաշեկազմ խաչաքարտեայ: Աստղով՝ Գրիչոր վրդ· Ամիկեան:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ· 1ա – 2ա, դասարկ:

Թղ· 2բ.— Շնորհօք Ամենասուրբ Հոգւոյն Հաւաքարանութիւնք կարգաւորութեանց բոլոր աստուց ամաց, որք են յաջորդութիւնք տօնից Տէրունականաց, եւ բացատրութիւնք տօնախմբութեանց սրբոց Հայրապետաց, եւ ցուցմունք վկայարանութեանց սրբոց մարտիրոսաց, եւ համաձայնութիւնք Տօնացուցին յատկաց եւ յա-

նաց՝ ըստ միաբանութեանն Հայոց Ակմաուրաց, ժողովեալ ի միում տիւ՝ այսինքն ի մի վայր· ի փառս ամենամեծին Աստուծոյ, եւ ի պարծանս սրանց Հմմարտասիրաց, եւ յեղերաց ուսումնասիրաց։

Ցեղման ասէ ումեմն չարեալ,
պիտակ էրէց կոմիտաս լեալ,
Քոմուրճոնց տանն ստորադասեալ,
յայս ամենից սըտրուկ ւլեւոնեալ։
Ցամէ փրկչին ներամարմնացեալ,
Իա՛ ՌՀ եւ Ղատ տարւոն լըցեալ [= 1690],
այլ եւ միսկ ցառնդիդ պատուեալ,
դի քիւ Հայոց ատտ է պատմեալ։
Ցեստ արայ զրանս զրծագրեալ,
Եղի Եղրարցդ իմ պերճացեալ,
զրօնուք սոմա որք Հանդիպեալ,
մաղթեմ յիշել դիս տատապեալ։

Ծանօթ·— Հայկական թուականը տրուած է ցառնդիդ բառով, որուն տառերուն գումարը կ՚ընէ 1140+551=1691։

Թղ· 3ա·— Ցուցաց, Հայոց, Հռոմայեցւոց։

Նոյեմբեր Ա·— Անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանոսի։ Հրաման դինոյ եւ ձիթոյ։

Անարծաթ բժշկացն Կոզմայի եւ Դամիանի, եւ Նեղրոդեան ասացեալ սրբոց վարդապետաց ի պատիւ ամենայն սրբոց՝ Հնոց եւ նորոց։

Տօն ամենից սրբոց։ կիրակէ։

Ցիշատակարան Գրչի·— 1699

Թղ· 46ա·— Արդ զբեալ եւ յաւարտեալ եղեւ ճանկիրքս ի Սուրբ Գաղաքն Երուսաղէմ, ընդ Հովանեաւ Սրբոյ Աքոռոյն Ցակոբա Առաքելոյն՝ Եղբօր Տէառն, ի Քրուսականութեանն Հայոց Ռճ՟ՂԸ, եւ ի սեպտեմբեր ամսոյ Ա· իսկ ի Հայրապետութեան Սրբոյ Գահոյս տեառն Մինասի քաջ Հեւորդի, եւ ի թագաւորութեանն տաճկաց՝ Սուլտան Մուստաֆային՝ որդւոյ սուլտան Մէհէմէտին Հանդուցեալոյ, առ վայելումն Հեզահոգի եւ բանի սպասաւոր տէր Գրիգոր վարդապետին Ցամթեցւոյ, զոր մեծաւ բղձի եւ զառ զբել յիշատակ յանձին իւրում, ձեռամբ ումեմն Ցաչատուրի Սիլիստրացւոյ անչրնորդի, որ հայցեմ աղերսանօք ի տեսողացդ եւ ի պաղատարողացդ՝ Ներումն չբնորհել անարհեստութեանս եւ սխալանաց դրչիս, զի առաւել քան զկարն ոչ ձգտեցաք։ Վասն որոյ յիշեսջիք միով Հայր մեզայիս զհանդուցեալ ծնօղն իմ՝ զրմուխիանոսն եւ զմայրն, ընդ նոսին եւ զիս անպիտան Ցաչօս, որ եւ յիշողդ յիջիք յիշեցեալք առաջի առնին Քրիստոսի, ամէն։

Թղ· 46ր – 48ր, դատարկ։

1235

ՄԱԿԱՑՈՒԹԻԻՆ ՁՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ·— 2

ՑՈՎՀ· ՎՐԴ· ՍՊԱՀԱՆՑԻ (1687)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 17·5×11·5×4։ էջք 586։ Հանպամանք չատ լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրիչ՝ Ցօվսաս Նաղաչ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 26 տող։ Բոլորգիր վարժ։ Համատուտպրութիւնք սոմրականն զրեալ։ Գունաւոր զարդպիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր գլուխի սկիզբը։ Խորանազարդ էջ 3։ Կաշեկազմ տախտակեայ պրոշմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–2, դատարկ։

էջ 3·— Ի յոտրկէ յեոմնեալ քանի ըսպասաւորէ, Քրիստոսի ծառայից նուաստ ծառայ, Ցոհաննու Իսպսհանցոյ հողոյ եւ մոխրոյ, արարեալ մակացութիւն Աստուածաբանութեան, խառն բնդ փիլիսոփայութեան, որ յարջարմամբ անուանակոչի տրբակս Մակացութիւն Ձշմարտութեան։ Ցերկնչէու աղօթիւ աստուածազգեցցող հսկզսանակեսիւ տրպակ անձինս օգնական-

նուբիւն յապէնիազ արարչէն, զի անանքռնախաբար ի ժիր անթիւրաբար հասից.— Զի *որք մի անդամ խաստատախրատական բանի եւ բնական բանականութեամբ ենթադատեն դնակիքս՝ երբակօք մակացուք լինին.* . . . :

— Հմմտ. *Թիւ* 665, Դ. *Հատոր*, էջ 98:

Էջ 169.— Յաղագս թէ զիարդ ասի Քրիստոսի մի բնութիւն ընդդէմ երկակացն ասօղաց.— *Բանզի ծանուցեալ եղեւ եթէ տրամարանութիւնն ոչ սոսկ ձայնիւ եւեթ նյոյր, բան Աբրահամէլի*. . . :

Էջ 526.— Յաղագս դարձեալ Աստուածաբանութեան թէ պարտ է եզրակացութեան Աստուածաբանութեանն Քրիստոսիւ միջնորդ լինել.— *Բայց բարդական նախադասութեան քառօրդ եյոյր*. . . :

Յիշատակարան Հեղինակի.—

Էջ 535.— *Եւ արդ Աստուածաբանութեանս իրողութիւն եւ բացատրութիւն որ եղեւ մակագծութեամբ եւ ի ձեռակերտութեամբ յանարժան հողոյս եւ մոխրոյս Ծոհաննու Իսպահանցւոյ:*

Ձեռնարկումն յօրինման տրակիս. . . :

Էջ 561.— Բառգիրք ի լեզուէ Պարսից եւ Արաբացւոց ի Հայոց լեզու թարմանեալ թէ փիլիսոփայութեան, եւ թէ Աստուածաբանութեան յիւրաքանչիւր կարգի բան առ բան եդեալ դիւրագունեղի խնդրողացն.— *Այեղը – Հայելի: Ալըթ – Գործիք*. . . : *Օլօմա – մեծագոյն իմաստնասէրք: Օվզը – Լուսաւորիչ լուսոյն.*— Հմմտ. նոյն, էջ 100:

Յիշատակարան Հեղինակի.—

Էջ 583.— *Եւ արդ ես տրուպ Ծոհանէս հող եւ մոխիրս, կոխանս ոտից պայպատասյրդ արարիչ դհամատօտ բառս*. . . :

Յիշատակագրութիւն Գրչի.—

Էջ 583ա.— *Զմեղաւոր եւ անարժան նազաչ Խօջասար գրիչս յիշէք, եւ դուք յիշեալ լիք*. :

Էջ 584–586, *դատարկ*:

1236

ՃՈՂՈՎԱՏՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Տառով Ս· Յակոբ (Երզնկա) Պե=1356

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 17×12×4: *Թուղթ* 194: *Պրակատեամբ նոտրալիր անկանոն, ժի–ժէ, Ա–ԺԼ: Հանդամանք լա· նորոգութեան ենթարկուած: Թուղթ կոկեալ: Գրիչ՝ Մահփանոս Երէց: Դրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատոդերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 21 տող: Բոլորակիր: Համատօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Գունաւոր պարզագիրը եւ յատանգապարդ իւրաքանչիւր ժամերգութեան սկիզբը: Գլխագարդ Թղ· 32բ, 112բ: Խորանագարդ, Թղ· 2ա: Կաշեկազմ տախտակեայ: Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ Քերթ, դատարկ: Ընտացող՝ կիրակոս Արզ· որդի Խաչատուր Քահանայի: Կնիք սեւագոյնով, բոլորակ, «Քրի· Ծո· Մինաս վարպապետ, Թվ· ՌՃԴ» [= 1655]:*

Ա.— ԺԱՄԱԳԻՐՔ (Մասնակի).— 5

Թղ· 1, տարբեր Թուղթ, դատարկ:

Թղ· 2ա.— *Զարթուցեալքս ամենեքեան ի հանդրտեանէ քնոյ*. . . :

Ծանօթ· *Կը պարունակէ ժամագրքի Քարոզները, Ազօթքները եւ Մաղթանքները:*

Թղ· 2բ – 3ա, տառրտար, բացատրութիւն դրչէն.— *Որ ի լուանցն է գրած եւ որ ի տողն կեսած է սայ դորդ է· եւ յամենայն քարոզի վերջ կեցայ եւ ոպրեմաս մեզ ասայ եւ զմեղաւորս յիշեմ:*

Թղ· 3ա.— Աղաւթք.— *Զքէն պահանամբ Տէր Աձ· մեր*. . . :

Թղ. 9բ.— Աւրհնութիւն փառաց առաւաւտուն ի կոստանդնուպոլսի ժող. ասացաւ.— *Փառք ի բարձունս Աստուծոյ...:*

Առ ժողովն Եփեսոսի ասացաւ.— *Եւ յամենայն ժամ աւրհնեմք զքեզ...:*

Թղ. 29բ.— Խրատ խաղաղականին ...:

Շնորհեա մեզ Տէր ի վիշերի զերկնային դիմաղաղութիւն քո...:

Թղ. 32ա.— Զկնի նկեսցուն Ազաւքի կցուրդ.— *Աչեն յամ ի ձեռս քո յամենայն ժամ...:*

Բ.— ԽՈՐՀՐԴԱՏԵՏՐ.— 14

Թղ. 32բ.— Աւրէնիք արկանելոյ սպաս եկեղեցւոյ.— *Բարժամ կամեցայ ես. սպասուրայ մատուգանել...:*

Թղ. 45ա.— Եւ սարկ. գայ ի ձախակողմն սեղանոյն, եւ ասէ ի ձայն.— *Գոհութիւն եւ փառաբանութիւն մատու[ա]ց[ու]ք ? փառն սուրբ եւ անճառ պատարագիս որ ի վերայ սրբոյ սեղանոյս, դի զառ մեղ ի սրբութիւն կենդանութեան պարգեւեսցէ: Սուրբ չնորհեսցէ զմեր, զհաստատութիւն եւ զրկայուի պատգամութիւն ամենայն աչխարհի. սրբոյ եկեղեցւոյ եւ ամենայն ուղղափառ եպիսկոպոսաց: Եպիսկոպոսապետին մերոյ եւ պատուական հայրապետին Հայոց ուսան , եւ մերոյ սրբասնեալ եպիսկոպոսիս եւ քահանայիս որ զպատարագս մատուցանեմ: Եւ փառ զառ[ութ]եան եւ յաղթութեան քաղաւորաց քրիստոնէից, եւ բարեպաշտ քաղաւորին մերոյ եւ իշխանաց իւրոց: Աւրաչնորհ եւ խնդրեսցուք փառ հոգւոցն հանգուցելոցն: Եւ առաւել փառ հանգուցեալ քաղաւորացն մերոց՝ Լեւոնի եւ Հեթմոյ, եւ նախնեաց նոցին Ռուբինեանց: Ազատութիւն եղբարց մերոց գերելոց, եւ չնորհ առաջիկայ ժողովրդեանս, հանդիսաւ հաւատով ի Քս. նրնջեցեցոյն:*

Ծանօր.— *Զուռնի վերջին աւետարանր:*

Ցիշատակարան Գրչի.— 1356

Թղ. 52բ.— *Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որ եա մեզպարտիս անդորրութիւն ի դառն ժամանակիս հասանել ի վերջ ծրագրութեան զձի մատենիս, այժմ եւ միշտ եւ յա:*

Կատարեցաւ սա Հրամանաւ եւ արդեամբք Ձղնազղեաց եւ Հեզասոյի եւ բանի սպասաւորի, որ զեռ եւս զեղերի ի վարժ բանի կիրակոս արեզայի, յիշատակ հոգւոյ եւ անձին իւրոյ եւ ի վայելումն մանկանց եկեղեցւոյ:

Արդ որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք յաղաթս ձեր զկիրակոս արեզայն եւ զծնողսն իւր զինաքսուոր քահանայ, եւ զմայր իւր Մանիամայ, եւ զեղբայր իւր զՄխիթար, եւ զայլ ամենայն այդպիսիսն, եւ զարեան մերձաւորսն ամենայն յիշեցէք ի սուրբ աղաթս ձեր:

Յիշեսջիք եւ զերջանիկ եւ զերիցս եւ բանեակ բարեհամբաւեան մեր զիկիրակոս վարդապետն, որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս, նոյեմ. 26, եւ զմեզ եթող որբս յայս կենցաղս: Յիշեցէք եւ զվարպետս նորին զմիու մերգոպետեան Յովհաննէս, որ այժմ Աստուծով զմեզ հայրապետ խնամէ: Յիշեցէք եւ զհոգեւոր հայր եւ զուսուցիչս մեր զտէր Մանուէլ Եպս. եւ զԵռոհաննէս քարտուղարն եւ զերգուրսն զՄոմիկս վարդապետ մեր եւ զուսուցիչն հանդերձ ծնողաւք իւրեանց ամէն:

Յիշեցէք եւ զԹագկոս արեզայն եւ լսպարտն Տաճկականն որ աւրհնական եգին ի սուրբ մատենսս: Գթա Ք. ի հոգիս նոցա եւ ի ծնողաց իւրեանց ամէն:

Գրեկաւ սա ի Քիլ. Հայոց Գի, յամսեանն մարտի ժր, ձեռամբ սուտ և խարեպայ երիցու Սահակիանոսի, ընդ հոգանաւս սուրբ տաճարիս, որ Ծառոյ Սր. Քաչար կոչի:

Արդ յերես անկեալ ագաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա յիշեցէք յաղաթս ձեր զիերդյրեսյան ամ. եւ զծնուսն մեր, եւ ձեզ յիշողացդ եւ մեզ յիշեցեցոյս Քս. Աձ. ողորմեսցի ի միւսանգամ գալուստեանն իւրում յաւուրն գատաստանի, ամէն:

Ցիշատակարան Ստացողի.—

Թղ. 53բ, յոլորդիր տաբրեր:

Իւրաքանչիւր ամենայի,
յորմէ կենաց պատուկ կթի,
Գուչակ բարեաց մարդկան սեռի,

որք են ի սուգ վասն աչխարհի,
Դալարացնել պայս տունկ բարի,
յեռեալ ի յորքն որպէս պատմի,
Երկնաւորացն բաղձալի,
մարդկան սեռիս յոյժ [ը]ղձալի։
Զոր ճաշակեալ ձեր ըստ կարի,
ըստ պարզեւացն Տեառն ձրի.
խապէս բարեաց առքի,
ձեզ համայնից նօթճեալ գրի.
Ըղկերակուս ատացող տուռի,
նուագիպաղ տարբմամբ սրտի,
Թողութեան դիս արժանի
հայցեմ լինել յաւրն վերջի։
Ժառանգել զհայրենի
տնկեալ դրախտն յաղենի,
Իմոց ծնողաց նախնեաց բարի
Տէր համօրէն ողորմեացի.
Լինել բարեացն այն արժանի,
որ է անճառ մարդկան ազգի.
Ներողացդ մեզ բարի,
Տէր համօրէն ողորմեացի.
ամէն եւ եղիցի։

Դ.— Տումար, Թղ. 54ա – 67բ։

Թղ. 54ա.— *Զուղարութիւն Հայոց ընդ Հռոմայ. այսպէս.*։

Թղ. 54բ.— Պատճէն տումար Հայոց մնծաց։

Թղ. 58ա.— Պատճէն ըստ Հայոց տումարի։

Թղ. 61բ.— Թվականք եւ թիւք ըստ ազգաց։

Թղ. 62բ, *ստորոտ գրչէն.*— *Վայ ինձ եղկելոյս յաւուր յայնմիկ։ Զտարտամս ի բարի եւ դպաւտս ի չարի։*

Թղ. 64, *ստորոտ.*— *Բայց զսուտա-նուն եւ զդործով խարեբայ, եւ անուամբ աբեզայ զդիրապոս, եւ զծնողսն իմ յիչեցէք ի Տէր, եւ Ած. զձեզ յիչէ. ամէն։*

Թղ. 67բ.— *Ահա քեզ բան եւ ծաղիկ։*

Դ.— Մեկն. ՊԱՏԱՐԱԳԻ.— 3

Մովսէս երզնկացի

Թղ. 68ա.— *[Եւ քան հեղդութեամբ ի հանդիպեսս յաւժարել, աչխատութիւն յաւէտ է բարի...*.— Ձմմտ. *Քիւ* 395, *բ. Հատոր, էջ* 322։

Հաւաքումն Համառատ Մեկնութեանն Սրբոյ Պատարագին, զոր յառաջագոյն ա-րարեալ սրբոց լուսաւոր հարց.— *Ած. որ մնծն է ողորմութեամբ...*.— Ձմմտ. *նոյն, էջ* 321։

Թղ. 112բ.— Պատարագամատոյց.— *Տէր Ած. զաւրութեանց...*։

Ցիշատակարան Հեղինակի.— 1293

Թղ. 192բ.— *Ի վեց հազարերորդի, չորեքհարիւրերորդի իննսներորդի եւ չորք Թուի Հայկազեան ազգիս ի փառակենցաղ դրախտէն, եւ յԱիճ Թուի Հայկականս տումարի...*։

Թղ. 193բ.— *Անչարժ եղանակք։*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւնք.— *Ա.*— Դաւիթ եպիսկոպոսի

1.— Թղ. 193բ.— 1430

Զատացող սուբր եւ լուսաւարիչ կտա-կիս դԴաւիթ ամէնամեղ կրաւնաւոր յիչես-ջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր որք աւկ-տիք ի տանէ ուսմամբ կամ աւբինակիւով, ոյ մանկունք նոր Սիոնի։ Ի Թուիս Հայոց ՉՀԲ։

2.— Թղ. 193ա.— *Ես Դաւիթ արեզայ ստացայ զդիրդս յիչատակ ինձ եւ ծնաւղաց իմոց. ՉՁ։*

3.— Թղ. 194բ, *կարմրագիր.*— 1439

Ի Քվ. ՉՁՐ եսպս. աւբհնեցայ ես տէր Դաւիթս։

Բ.— Ամթեցի Մինաս Վարդապետի.— 1683

Թղ. 57բ, *ստորոտ, նոտրագիր.*— *Ցիշատակ է Աղօթամատոյցս եւ Խորհրդի Մեկնիչս Մինաս Վարդապետի Ամթեցոյ, ի Սբ. ԱԱԹոռն յաղաղս քաւու-թեան մեզաց իւրոց եւ ծնօղացն, ի Քվին ՌՃԼԲ։ Հանդիպողդ ասացէք Ած. ողոր-մեսցի։*

1237

ՆԱՐԵԿ·— 8

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Ծաւալ 17×13×6·5: էջք 648: Գրակք Ա–Փ, էջ 1–568, ապա անկանոն՝ նոր յաւելուածներով, Հանդամանք լաւ· Նորոգութիւն կրած· լուսանցքները ցնցակեր: Գրիչ՝ Ծովակի: Թուղթ բամպակեայ: Գրութիւն խոշոր եւ սկզբնատառերը կարմիր, մեծ նայելիս սեւ մելանով, միասին, 19 տող: Բոլորակիր հնադրոյմ· Համառօտագրութիւնք սովորական: Կաչեկազմ տախտակեայ զրոյմագարդ: Գահպանակ մագաղաթեայ վերջը երկու քերթ, անկիւնաւոր երկաթագիր, մանր մէկնութեամբ: Ստացող՝ Մարկոս Կրօնաւոր:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ 2·— Դրութիւմ յոմճաքախանճ բանից ատգտակարաց···:

էջ 3·— Զայն հառաչանաց հւձութեան ողոց սրտի աղաղակի ձեզ վերընձայեմ···:

Գ·— էջ 14·— Վերստին յաւելուած կրկին հեձուդեան նորին հսկողի առ նոյն ազերս մաղթանաց բանի ի խորոց սրտից խաւսք ընդ Աստուձոյ·— Տէր իմ Տէր, տուր՝ ինչ պարգեւաց···:

Ղև·— էջ 537·— Վերստին յաւելուած կրկին հեձուդեան նորին·— Տէր Տէր դթութեանց եւ ևձ· ողորմութեանց···:

Ղէ·— էջ 544·— Վերստին յաւելուած կրկին հեձուդեան նորին հսկողի·— ևձ· յաւիտենական, յարեւրար եւ ամենակալ···:

Ղը·— էջ 546·— Վերստին յաւելուած ····— Աղեկան սրտով, ճաճապարհ աւրհնեալ···:

էջ 550·— Խոստովանութիւն ճշմարիտ ամենայն հրիստոնէից ահի և արտասուաւ ի ժամ վախճանին նախ քան զհաղորդելն·— Հաւատով հաւատամ ի քեզ Երրորդութիւն անմահ···:

էջ 553·— Ի փայտն երջանիկ յարեքաստութեան ժամահարին խորհրդածութեան, ազաչանս եդեալ ընդ կերպարանս քարգմանութեան, նորին հսկողի·— Գոհանամ զքէն, բարեգութ, միայն մարդասէր···:

էջ 564·— Ցիշատակարան Մատեթիս Գրութեան·— Ըստ հոլովման ընթացից ամանակաց յառաջ չարժութեան···:

էջ 565·— Գևրատանց չախս կչտման երկրային ընութեան···: Ունդ հրճուանաց անքի խրախութեանց աստուածային անկեան խոստմանց ի բուրաստանս պարատանաց [ճրիկան տնկոյն], որոյ ստեղծ չաուեղաց երկրային հնարից պրպտանց····— Համառ· Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1840, էջ 420–421: Նման յայծրդ ձեռագրի համապատասխան հատուածք:

էջ 567·— Վարք Ս· Գրիգորի Նարեկացւոյ·— Մարդ հայոց մեր աստուածաշնորհ քահանայս եւ կրաւնաւոր Գրիգոր էր ի նարեկայ վանից ի Հայս···:

էջ 569·— Վերստին յաւելուած վասն սրբալոյս մեռոնին·— Մարդ աչուորդ անուն բարձրեալ···:

էջ 569–572, տարբեր նոր թուղթ, գրչութիւն բոլորգիր, վերջին էջը պարապ՝ բայց գրութիւն անքերի: էջ 579–594, պարձալ տարբեր՝ թուղթով եւ գրչութեամբ:

էջ 595·— Սակս սրբալոյս միւռոնի, նորին հսկողի·— Քանզի միւռոնս այս աւրհնաբանեալ···:

էջ 601–620, պրակաքի ժԸ, բոլորգիր տարբեր:

էջ 601·— Ի նեբսեսի տուռնաւրէն·— Նաեւ կոչման բարոյն մասին, պարգեւս բարեաց ի քէն տացին···:

էջ 604, տառատար, գրչէն·— Զայրմէլի պերիս, եւ դի սրտէ խոցեալս կարկաղել, տալչեմ յիչել ի բարին Քրիստոս, եւ Աստուած գձեզ:

էջ 605·— Նորին Տճառս Ներսէսի յարդարութեան ազօթից·— Աչուքդ հաստաբակաց

ամենայն քրիստոնէից մեծամեծաց եւ փո-քունց . . . :

էջ 611.— Տեառն Ներսէսի Հայոց Կա-թողիկոսի, Աղաւթք խոստովանութեան.— *Հաւատով խոստովանիմ եւ երկիր պագանեմ ձեզ . . . :*

էջ 621, *պրակաթիւ* Ը, *Նարեկի դրչու-թեամբ*.— Ցոհաննու Իմաստասիրի Սարկա-ւագ կոչեցելոյ Աղաւթք զղջման առ Քրիս-տոս.— *Որդի Աստուծոյ Միածին Ցս. Քս. ամենայնի արարիչ . . . :*

էջ 631.— Նորին.— *Հայեաց Տէր ի տառապանս սրտի իմոյ . . . :*

էջ 641.— Նորին.— *Հայր Տեառն մե-րոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ զամենայն պո-յացուցեր յանէից . . . :*

էջ 644.— Նորին.— *Որդի եւ բան Հայր, Աե. ճչմարիտ . . . :*

էջ 647, *Թուղթ եւ դիր տարբեր*.— *Սուրբ ահաւոր անուն բարձրեալ . . .*— Տես *վերեւ էջ* 569:

Մամր յիշատակագրութիւմբ Գրչի.—

1.— *էջ* 104.— *Ջստացող սուրբ գրոցս զխաչաղողեց կրաւնաւոր Մարկոս յայսմ վայրի յիշեսցի արժանի արա(րե)բէք, ով ընթերցողք, ընդ նմին և զմացառոտ գծողիկս Ցովսէփ:*

2.— *էջ* 228.— *Ջստացող սուրբ գրոցս զՄարկոս կրաւնաւոր յիշեսջիք ի Քրիստոս: Ընդ նմին եւ զմացառոտ գծողիկս:*

3.— *էջ* 415.— *Ջստացող հողևից բա-նեցս զՄարկոս խաչակրաւն յիշեսջիք ի Քր-իստոս:*

4.— *էջ* 433.— *Ջմեղաւոր եւ զմացա-ռոտ գրողիկս աղաչեմ յիշել ի Տէր:*

5.— *էջ* 549.— *Փառք ամենասուրբ Եր-րորդութեանն յաւիտեանից, ա-մեն:*

Ծաւօք.— *Շարունակութիւնը, չորս տող, ընդուած է:*

1238

Ա.— ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 2

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

(ԾԽ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×12×7: *էջք* Դ+570: *Գրա-կրք* Ա–Ջ (*էջ* 1–436), Ա–Ծ (*էջ* 437–570): *Հանդամանք յատ. Նորոգութիւն կրած: Թուղթ գորշորակ: Գրիչ մէկ մասին՝ Աստ-ծել (1412): Գրութիւն՝ խորագիրներուը եւ համարապիրերը կարմիր, մնացեալը սեւ մե-լանով, մխաւուն, 27 տող: Նոտր բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Սեւ ու ճերմակ պլխազարդը, էջ* 317, 368, 390, 568: *Կայնկատ տախտակեայ գրոշմազարդ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Նարեկ.—

էջ Ա–Դ, *տարբեր ճերմակ Թուղթ գա-տարկ, բացի ասաջինէն ուր կայ յետնադրյն յիշատակագրութիւն մը:*

էջ 1.— *Դրութիւնք յոդնաթախանձ բանից . . . :*

Ի խորոց սրտից խաւսք ընդ Աստու-ծոյ: Բան Առաջին.— Զայն հառաչանաց հե-ծութեան ողրոց . . . :

Բ.— էջ 3.— *Վերսահն յաւելուած կրկին հեծութեան, նորին հսկողի առ նոյն ազերս մաղթանաց բանի, ի խորոց սրտից խաւսք ընդ Աստուծոյ.— Եւ արդ քանզի առ բարձրեալն Աստուած . . . :*

Դ.— էջ 12.— *Վերսահն յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի առ նոյն ազերս մաղթանաց բանի ի խորոց սրտից խաւսք ընդ Աստուծոյ.— Եւ արդ քանզի սկիզբն կալա խաւսել ընդ քեզ . . . :*

էջ 257–272, *տարբեր Թուղթ եւ դիր:*

ՂԲ.— էջ 280.— *ի փայտն երջանիկ բարեբաստութեան ժամահարին խորհրդածութեան, աղաչանս եղեալ ընդ կերպարանս Քարոզմանութեան։*

ՂԳ.— էջ 289.— *Ա(ղա)զաւիք Քարոզմանութիւնք վասն արբալոյս իւղոյն մեռոնի։*

ՂԴ.— էջ 312.— *Վերստին յաւելուած ...։— Աստուած յաւիտենական...։*

ՂԵ.— էջ 313.— *Վերստին յաւելուած ...։ Աթեղական արդար...։*

էջ 314.— Ցիշատակարան մատենիս գրութեան, ընդ որին հակոդի։

էջ 317.— Նորին Գրիգորի Նարեկեցւոյ է ասացեալ ճառս, յիշատագրութիւն պատմաբանութեան ամենազարմանալի ճշմարիտ ատտուածեան խաչին, որ ի վերուստ ամենահաս ետ նախատեսն ակնարկութենէ ի ստորին կողմանց կայից աշխարհի ազգացն յումեք բերեալ հանգուցաւ ի սահմանս վայրէն գաւառին Մոկաց, ի շինուած քանակութեան ուխտին սրբութեան, որ կոչի Ապարանիճ.— *Ընդ աւուրս ժամանակաց...։*

էջ 354.— *Ջանդի [ի] զանազան տուից դչարալրեալ բռնականս էութիւն, որ ի զանազան մասանց չարկապեալ աւարտեցաւ ի մի բոլորութիւն, սա ի չտեմարանս հաճալ զգաւութեան նոցա խմաստից, դչորս հիւթ խառնուածոյ քանձրութեան ժամանոյ, ի քեւս իւր կամեալ խաչակերն ժուժկալութեան, ի հոգի անաւար զպահալ տիսաղրէ, պատպարեալ առ ինքն կնքէ, առատանաւ նուաճ լինամ զկորխտականն ի մեզ գյարձակումն, որպէս ի վէմ ամրարձմամբ հանել դծանրութիւն մարդոյս խակութեան, երայ սյացմամբ յիմանալիսն պերճարարձեալ, Աստուածութեանն ընծայեցուցանէ...։— Հմմտ. Մատենադրութիւն, Վենետիկ, 1840, էջ 397։*

էջ 356.— *Նաեւ այլասեռ նիւթոցն հալուած, յելիքատիպ գոյն անուանցն կայ-ման, որ տիսումնոյ ի բացատուտ նկատեաց ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 398։*

էջ 360.— *. . . դի ի նա միայն աստղք յուսատու չրջան աւետն ճեմելով, եւ վարագոյր տարածեալ պատրուակ ի մէնջ վանացն Աստուածոյ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 401։*

էջ 364.— *. . . քան թէ անքանից ջրոց հաւաքման տաւեղքն հովուաց...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 404։*

էջ 368.— Ի նոյն կարգ եդի Ներքոզիոնի խաչիդ խորհրդի, եւ զգովեստ, զոր Տիրուհոյդ երգեալ հիւսեցի։— *Գումարք խմբից դասուց երջանկացն պատուասիրեն բանիւք դոլճատի...։*

էջ 369.— *Զայսքան փառազարդ չնորհաց ընդունակ, եւ ոչ նոքին Աստուածութեանն աւրհնաւոքք հրեշտակացն պարք որպէս պարտն է պատուեալ ձեռնարկեալ ժպրհին, թող թէ մարդ երկրաին ի կչիռս բանի չափ բերանոյ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 408։*

էջ 370.— *Ընդ որս եւ մեք կցորդք կարդեալ այսաւր եկեղեցի դուստր Սիոնի վերնոցդ յարկաց, պարեմք հոդեպէս տարփամամբ քեզ, դերկնայնոցդ ձայն սրբասաց ...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 408։*

էջ 375.— *Ուրախացիք համայն ասպրիանաւք բերկրեալք ի կանայս, որ ի կոյս յանարատ արգանդէ բան բեղնաւորեցեր...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 411։*

էջ 381.— *Եւ յուսարիի ամպով սո ի նոցանէ պատեալ համբարձաւ, եւ հոդեղէն հաստատ ի քերովբէից տեղի հանդուցար...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 416։*

էջ 381–2.— *. . . եւ ծածուկ հաւաքմամբ բանին, իբր յուսատու ձորձոյ պատեցար, եւ անքանակ էին տէրութեան, սահման սկսան վերակարգեցար...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 416։*

էջ 383.— *Քեւ. զանժամանակ բանին էութիւն, սկսեալ ի Դեւթա պատմաբանեցաք. քեւ զանհամեմատն մարդո պատկերի, մեզ նմանատիպ դոյ գրեցաք...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 417։*

էջ 387.— *. . . . ի բուրաստանս դաբաստանաց [տիրական տնկոյն], որս ատեղունք չառաւելագոյ երկրաին հնարից դևբատացաք...։— Հմմտ. Նոյն, էջ 421։ Նաեւ տուտ, էջ 386։*

էջ 388.— Ցիշատակագիր պատասխանոյ սորին ընծայական գրոյ երգանիկ եւ շնորհալնկալ տեառն Ստեփաննոսի, յերեսաց որին հոգեպարձխն վարդապետի.— *Շնորհակիր էին եւ հոգւոյ նոցա բնդունակ...։*

. . . իսկ գործոց եւ ոչ փոքր ինչ ժամանակ սահմանեալ որոշիմ, աւա՛ղ ՚ի ընդ վայր լիցի։— Հմմտ. նոյն, էջ 422–423:

Էջ 390.— Նրանեցւոյն Գրիգորի Նարեկացոյ, ներբողեան գովեստի, ասացեալ ի համաւրէն գունդս առաքելոցն երկոյտասնից նախապատուհասելոցն գլխատրաց, և ի բանասացն եւ երկուցն սրբազան աշակերտացն Քրիստոսի.— *Տիեզերաց ծագիկք եւ առնիկ անճչալիք տանն Եղեմայ. Ապա՛ժամ նախաստեղծին ծնունդք, եւ զարմ Սիմոնի. ծառք ամբարձեալ, երկնուղէզք եւ բիւրաստանք*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 424:

Էջ 393.— *Գանձի յիրաւի պահակիրք եւ պահպանակք, եւ կանոնք ուղղութեան երկրի*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 415:

Էջ 395.— *Քառակի երիւք գործութեամբ բարեաց բազմատեսիլք, չորեքծայրեան մասանց էակաց անպատկառ խաւնարկիրք, միաբուն բնութեան անեղին սիրո ջատագովք*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 427:

Էջ 396.— *Դժնդակ խաւարութեան վիշապին առաջնո պատրողին պարտիչք*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 427–8:

Էջ 406.— . . . *զերկինակ գոյութիւն երկնից, զերկուս յուսատու աչաց յուսատրացն երկնաւոր, զեղեմա եւ զմիրտմա աչխարհի, զհնոցն աւրինի և զնորոյ աւանդութեան*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 434:

Էջ 412.— . . . *զաւրանալ ձեռին մեր ի հնարս, ի բժշկութիւնս, ի բաշխմունս կենաց պարգեւաց*: Վասն նոցին եւ ընդ նոսին, *ի միում հաւատս մասին, քաւեալք, փրկեալք եւ արդարացեալք*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 438:

Էջ 412.— Բան ճաւիրական գովեստի Գրիգորի Նարեկացոյ առն իմաստասիրի, ի մեծ եւ յերջանիկ հայրապետն Ցակոբ եպիսկոպոս և վերադիտող սկզբնատիպ երկնահանգէտ արուոյ Մծբին Քաղաքի.— *Բարձրացիր Սիմոն հովնւոր*...։

Էջ 417–418.— . . . *զաւրութիւն ազգման ի տուր հայոցդ, նշոյլ փրկական չրնորհացն Ցիսուսի, ծագուման խորհրդոյ փառացն Քրիստոսի, Քաջքմանիչ իմաստից ի մէնջ անդիտելի*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 412:

Էջ 418.— *Ի հնաւորաց խոժոխին պարսկական դիւցամոլն ազանց, չառաւել յուսոյ աստուածպաշտութեան, ի յամբաս արարոյ Քեաւրա, որ յԱբրաամա*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 442:

Էջ 421.— . . . *և ձրդեալ ձկաեալ զուարձ չառաւելի կենացն բանի*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 444:

Էջ 422.— *Եւ արդ յիրաւի պայքարանաց դրաւոյս խմբման բանի այսր գաւակի*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 445:

Էջ 425.— . . . *մայր սր պի հարուստ պարուց պամբարեալն, ի քՔԲել ական արտասրպէ, և երկրայնոցս յաւերնիս մանկամարդ*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 447:

Էջ 425.— . . . *են և ընդ բնաւին հայնեպրպեՔեան հաւիք առաքին խոթանեխ անգաւար մարգկան*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 447:

Էջ 428.— *Նաւթական ապրիք մաքրութեան ջրոյ, հանդաբառ կենպապան հնգութեան հոգւոյ*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 449:

Էջ 434.— . . . *ընդ մարմնոց բնութեանց կարեաց, և զոլոյց պէաս կատարեաց*...։— Հմմտ. նոյն, էջ 453:

Էջ 436.— . . . *և հիմնեցուածս զայս քար գոմիսոի, ի չինուած յարկի քոմդ հանդստի, զաւանարանի այս յարի հոմի. և փոխ [Այսպէս կր մնայ բերատ. շարունակութիւնր կորած՝ բերրի անկումով]:*

Ծանօթ.— *Վերեւ մէջ բերուած տողերր կր վկայեն թէ այս ձեռագիրր ունի չատ մր ուրիշ բնթերցուածներ, որոնց չնարհի կարելի է արթարել տպագիրր: Մենք նշանակեցինք տարբնթերցուածներուն գլխաւորներէն մէկ մասր միայն: Կան նաեւ բաւմաթիւ մանր տարբերութիւններ ի նպատս մեր ձեռագրին:*

Բ.— ՑԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ.— 3

Ն. Շնորհալի

Էջ 437.— Ներսեսի, Բան Հաւատոյ, ոտանաւոր տաղիւ չափոյ, ասացեալ.— *Խոստովանիմ Աստուած դՀայր*...։

Էջ 470.— Ներսեսի Ճաէր մաղթանաց, Ներչափական սուգի, տրտղին քանից, ըզանումն ազատից, ներանձնական հոգոց, զարդրուցեալոց մրաւոր ի բրմբրութենէ կրթից, յիշատակաւ անցելոյմն իրի, ներկայի եւ ապագայէ. յողբումրն հեծութեան սրտի. Ներսէս բղող Աստուծոյ:

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ, Հաւր մխածէն,
եւ ճառագայթ կերպարանին,
Ծընունդ անճառ սկզբնատին,
անհատարար քում Ծընողին...։

էջ 554.—
[Ա]մէնայնիւնամ Տէրն երկնային,
յիչեաց դխոստումն նախատեղծին,
եւ առաքեաց զմխածինն,
առնուլ մարմին աղամային։...

էջ 556.—
[Ա]նճառ Ծընունդ Հաւրն երկնային,
եւ անբաւիդրն եւ անքննին,
էջ ի յարդանս Սբրոյ Կուսին,
եւ ի նմանէ էառ մարմին։...

էջ 557, *Թուղթ եւ դիր կը փոխուին.*— ... *եթէ ոչ էր մարմին՝ յորոյ ձեռս դխոցումն բեւեռացն եւ դեզարդեանն ի կողն՝ չաւափիչ Թոմասս...։*

էջ 559.— Ցիշատակագրութիւն Գրչի — Ռս. Ալձ. քո Սբ. Գայթառակիզպու–թեամբդ ողորմիա մեզաւք մեսեալ պրչիս եւ ամենայն Հաւատացելոց, կարդացողաց եւ լսողաց, եւ որք ամէն առնեն։

էջ 559.— Կանոնք եդեալ յառաջին Սբ. Հարցն վասն ժամարարաց.— *Եթէ որ բան մոռանայ ի սուրբ խորհրդոյն, կրկնեսցէ զայն տեղին երեք անգամ, մինչեւ յիչեսցէ, եւ չկա մտանգ...։*

էջ 567.— Ցիշատակագրութիւն Գրչի — *Ջմեղապարտ պրիչս պատառանուն ՀՀ. Վրդ. աղաչեմ յիչել ի Տէր սուրբ աղաւթիւք ձերովք եւ զծնողսն մեր եւ զեղբարս եւ դամենայն ազգայինս եւ Ալձ. զձեղ յիչէ։*

էջ 568.— Թուխք ընդհանրական Ներսեսի կաթողիկոսի Հայոց, առ համարէն հաւատասեռնից ազինս որոց տեսչութիւնն հաւատացաւ նմա ի Տեառնէ.— *Ներեսէք Ծառս Ք՛ի. եւ ողորմութեամբ նորին կաթողիկոս Հայոց...։*

էջ 569, Թուղթ եւ դիր տարբեր։ Վերջին էջը դատարկ։

Ցիշատակագրութիւնք.—
Ա.— Առաքել Գրչի.— 1412

1.— էջ 470, բոլորգիր.— *ՋԱռաքել գծող սորին յիչեայ Ալձ. ողորմայիս, ով սուրբ ընթերցող։*

2.— էջ 553, բոլորգիր.— Գրեցաւ ոտանաւոր տառս Ներսեսի, ձեռամբ Առաքելի մեղաւք լցեալ եւ անիմաստ գրչի, ի Թվ. Հայոց ՉԿԱ։ Արդ որք Հանդիպիք ամայ կարդալով, կամ աւրինակելով, յիչեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր զԱռաքել գծող եւ րդծնաւղսն իմ։

Բ.— էջ 436, *ստորոտը, բոլորգիր տարբեր.*— Ցիչեալջիք եւ գմեղուցեալ Ռոփաննէս։

Գ.— Ցետագայ Ստացողի.— 1650

էջ 569, բոլորգիր.— Ջվերջին ստացաւղ գմեղապարտ [եղծուած է] եւ գհոգեւոր եղբայրն իմ գՅովհաննէս կուսակրաւն ՀՀ. սր պարկեւեաց ինձ գպիրքս, ի յիչատակ իւր և ծնօղաց իւրոց, ազաչեմ յիչեցէք ի Ռս. և Ալձ. ողորմի ասացէք։ Թվ. ՌՂԲ, ի յաթոռակալութեան Ցակորա Տէառնեղբօրն եւ Գլխաւորին Ցակորա Առաքելոյն տէր Աստուածասուր քաղ եւ արի եւ աստուածասիրան վարդապետին եղաք գպիրքս յիչատակ ի Սր. Երուսաղէմ, ի դուռն Սր. Ծնրնդեան ի Սր. Աստուածածնայ եկեղեցին Հայոց ազգիս։ Զի է պիրքս կատարեալ Նարեկ եւ Ճիսուս Որդի, կացցէ սա անջինջ յիչատակ։ Ոչ ոք չունի իչխանութիւն հեռացուցանել զսա, ապա կացցէ ի Սբ. Ուխտս։ Որք ընթեռնուն գԱմէն. ողորմին սոսկ պարզեւողացն եւ խրնամով պահողացն։ Եւ Ալձ. որ առատն է ի տուրս բարեաց, ողորմեսցի առաջնոցն, միջնոցն եւ վերջնոցն. եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն։

Դ.— Ցետնագոյն յիչատակագրութիւն — 1701

էջ Ա, *նոտրագիր.*— Ես անարժան Ցամբէկեցի Մարտիրոս անուամբ եւ[ե]թ կոչեցեալ պիտակ եւ յոկ վարդապետ եկի շէրուսաղէմ, և տարի կացի, Թվին ՌՃԺ։ Ոմ սր կարդայ սակաւ դիրս, ասասցէ Ալձ. ողորմի տէր Մարտիրոսին եւ իւր ծնօղաց եւ ննջեցեալոցն. եւ որք յիչէք յիչեալ լինէք Քրիստոսէ Աստուծոյ մերում ամէն։

1239

ԺՈՂՈՎԱՆԴՈՑ

(ԺԷ. ԴԱՐ)

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 17×12×3·5: *Էջք* 374: *Հանդամանք ցաւալի. սկիզբն պրակներու որդնակեր: Թուղթ, գրութիւն, այլազան: Գրիչ մէկ մասին՝ Եղիազար Աբեղայ* (1682)? *Կազմակերպ տախտակեայ զրոյցապարոյ: Սկիզբն կը պակսի տպագիր Մաշտոցի մը* 18րդ *պրակը, էջ* 269–284, *եւ կը պարունակէ հետեւեալները. կոչումն յայտնութեան, Քարոզ պատրաստին, կանոն ամամօտ Օրհնելոյ, եւ կանոն Խաչելութեան տեառնոյ: Առաջդ՝ Խաչատուր Քահանայ եւ որդին Ծովակի Վարդապետ:*

Ա.— ԲԱՌԳԻՐՔ.— 2

Երեմիա Վրդ.

Էջ 1–70, *երկսիւն, բոլորգիր,* 28 *տող: Սկզբնատողերը կարմիր, նախատառերը կապոյտ, մնացեալը սեւ մելանով:*

Էջ 1ա.— *Բառք ի Գրոց Աւետարանոց.— Եղեմ, երկիր, փափկութիւն...:*

Էջ 3ա.— *Բառք ի Գրոց Ելից.— Ծուռանալ, բազմանալ, կամ, զօրանալ...:*

Էջ 6ա.— *Անուանք երկոյսասան աստանց.— Մարդիոն, չիկադոյն արիւնատեսիլ է, եւ գտանի ի Բարելոն, մեծ յԱստրիս, քաֆանեցանց է ակն է և զեղ առողջութեան:...*

Էջ 60ա.— *Բառք Մաթէոսեան Գլխոյն:*

Էջ 70բ.— *Բառք Տիտոսի Գլխոյն.— Ըմբռնանել, յանեցուցանել...:*

Բ.— Քաղուածք ի Հարանց վարուց.— էջ 71ա–125, *նախ երկսիւն, ապա միասիւն, մեծագոյն մասն բոլորգիր, էջ* 121–123 *նոտրագիր:*

Էջ 126, *դատարկ:*

Գ.— *Էջ* 127–134, *միասիւն, նոտրագիր: Նախ այլեւայլ մանրուք, ապա քանի մը տողեր:*

Էջ 132.— *Տող Զաքարիայի սարկաւագի առ Աստուածածնին.— Զաւուածնայ մեզ զօր երկիր...:— Զաքարիա:*

Էջ 133.— *Տող սիրոյ եւ խրատ ամենայն մարդոյ.—*

Ես ճո սիրուն չեմ դիմանար,
իւրեակիմ բոյրուշուի համար,
Սուրբ Գրիգոր զիս մի մոռանար,
պէնի տուվատէն ուխտիմա:

Զճեզ հարցա ի վանքին եկայ,
անապ տուշտում պէն պու հալա,
չդադրիր աչխս կուլա,
պէնի տուվատէն ուխտիմա:

Հանց իմացիր այ իմ եղբայր,
կեօղումտէն դանու եաշ [ա]խար,
Քրիստոս գեղու մեզ մխիթար,
պէնի տուվատէն ուխտիմա:

Եղբայր զայս բանս ասա հասար.
դասէւէքլեր պէնի պասար,
Դու Քրիստոսի փառքն տեսար,
պէնի տուվատէն ուխտիմա:

Ցորժամ խմես բաժկով գինի.
պատարագտէ անկսէն պէնի,
այդ ճո բաներդ եղեր գանի·
պէնի տուվատէն ուխտիմա:

Հօրէդ մօրէդ մի բաժանիր,
պաշինկեայ կէօր ձեզեր կէղիր.
սիրտդ խոցդուի արտասուալիր·
պէնի տուվատէն ուխտիմա:

Սրտիկս եյաւ գետի նման,
պէնի պաստի դարա տուման,
մուրճ ու խաւար պանտի նման·
պէնի տուվատէն ուխտիմա:

Ես գնացի օտար աշխար,
կիւն[ա]հում չօթ պաշտան աշար,
չունիմ դատաստանին պաշար·
պէնի տուվատէն ուռուքմա:

Աշխարհս չէ մեզ մնալոյ,
չդադարիր աչս լալու,
ահա եղա ես գնալու·
պէնի տուվատէն ուռուքմա:

Եղբ·սյր էեզի խրատ մի տամ,
կէրէկ օլայ սանկեա պիր տէմ.
աղօթ·ք արա գայ էեզ [ի] դէմ,
պէնի տուվատէն ուռուքմա:

Պիրէ Պօղոս, պիրէ Պետրոս,
չօթ սէվտիկիմ Մարբ Գրիգորիս,
ծառայ եմ էեզ, սիրուն Քրիստոս·
պէնի տուվատէն ուռուքմա:

Է զօլ օլիմ սանկեա Աստուածածին·
պէնի տուվատէն ուռուքմա:

էջ 133.— Տաղ Հիւրոյ ճգրժամ Գայ:

Այսօր զէեզ տեսայ եւ ուրախացայ,
քարով զարդարեցա, Ցհաննէն գոհացայ,
Դարնան ծաղկի նըման որ երեւցար·
այսօր զէեզ տեսայ եւ ուրախացայ:

Դրախտին աւտաւոր ես այն գիմացայ,
երեսդ ի վայր նայել սիրով կամեցայ,
զարդարեցեր զաշխարհս զամէն ինչ որ [կայ·
այսօր զէեզ տեսայ եւ ուրախացայ:

. . . . . .

Ոաքի ես բանաւոր հազարափալա,
սաղմոսիւ եւ աւրհնութեամբ լեզուդ [բարբառեա,
վասն մեղաւորիս որ առ էեզ եկայ·
այսօր զէեզ տեսայ եւ ուրախացայ:

Տեսլեամբ ես անուշիւդ լեզուդ բարբառ[եա,
րաւեալ ես մեղաւոր որ հետեւեցայ,
ցնծալ հոգիս մարմնոյս որ առ էեզ եկայ,
այսօր զէեզ տեսայ եւ ուրախացայ:

Իւանդ հոգւով կայի նայ առողջացայ,
փառօք տեսայ զերեսդ որ արժանացայ.
էեզ Մարտիրոս եղեւ յետին նորընծայ·
այսօր զէեզ տեսայ եւ ուրախացայ:

Դ.— էջ 135ա.— Տաղ Հաւուց Որսի[սուրեանն:

1

Տէր ծօհանննէս հոգւով տկար,
եպիսկոպոս յերկկիր օտար,
կամիմ գովել հաւէրեն հաւատար,
ուրախութիւն մարդկան համար:

2

Արտօտիկն ճրագընչայր,
առաւօտուն երբ լուսանայր,
անդադար փառաբանէր
զԱստուածութիւն յերկինս որ կայր:

3

Բլբուլ զամէն գարուն կու գայր,
ի մէջ վարդի թըփի կենայր,
անդադար փառաբանէր,
րնդ հրեշտակացըն հաւասար:...

6

Սարեկիկըն սարսափէր,
գինչ ըզչերմոտ եւ զդիւահար,
որպէս գօսան չալփարազան,
ինքն զարկէր ինքն խաղայր:...

9

Եգնարօտիկն հառն էր տար,
հետ արօրին երքայր ու գայր,
ամէն ճիճու ինքն էաղէր,
մէկ չտանէր ծագուց համար:

10

Բլուէրբլուիկն ծլտուտայր,
ամէն ձորում իր ձայնըն գայր,
ինքն ապրի տարին հազար,
աւաղ րնդ օտարսն խիստ չգիայր:—
Համմ. աստ, Քխ 1133, էջ 206:

էջ 136բ, դատարկ:

էջ 137ա, Նստարակիր.— Նախերգանք.— Մեծի Հայրապետաց:

էջ 140, դատարկ:

Զ.— էջ 141ա, նոտրպիբ.— *Բրխատսի ծառայ . . . կաթողիկոս Հայոց Ագուանից և պատրիարգ . . . :*

Է.— էջ 143ա, նոտրպիբ.— *Վասն պատասխանին որ է օրինակ Սր. Աստուածածնին.*— [Վ]արդապետք ասէն Քէ Սր. Աստուածածնին նման է ծառայն պատասխանի . . . :

Ը.— էջ 147ա, նոտրպիբ.— *Բանի՛ իննեակ պատպետութիւնս կարկեաց փառասիրութիւն ավրութիւնն և Աստուածմարմնին . . . :*

Թ.— էջ 149ա, նոտրպիբ.— *Բան Յովհաննէսի եպիսկոպոսի բարուեոյ.*— *Ոտն է պրէխ, որ ևն աչխարհն պարսկական . . . :*

Ժ.— էջ 150բ, բոլորպիբ.— *Գարով Սրբոյն եփրեմի ասացեալ վասն Խոստովանութեան.*— *Ահա ասմ ձեզ պայն աւետաց և փրկութեան քարոզ . . . :*

ԳԱՐՈԶՔ

էջ 155–298, պրակք Ա–Զ, *միասին, նոտրպիբ :*

ԺԱ.— էջ 155.— *Բանն մարմին եղեւ ու բնակեաց ի մեզ.*— *Առաջին պի ներսրատարեալ բանս մեր Տնանելոյ ի մտաց ատանց Տատմոսի մերոյ . . . :*

էջ 165.— *Վասն ճանապարհաց.*— *Անապարհ կոչի ասաի կանք ի ծերնոյնէ մինչեւ օր մահուն ժամանել . . . :*

էջ 169.— *Մարգարէ յարուցէ . . . : Նմանեցաս Ցս. այտքան յեղանակօք Մովսէսի . . . :*

էջ 171.— *Գարոզ Աստուածածնին ծրբութեանն.*— *Եղեւ նա իրրեւ զն(ա)ւ չհարթ . . . :*

էջ 183.— *Գարոզ Վասն խաչի.*— *Այլ ինձ քաւ լիցի պարծել բայց միայն ի Խաչ Տեառն . . . :*

էջ 196.— *Գարոզ Վասն եկեղեցւոյ.*— *Եւ ասէ Տէր Աձ . ցնոյ. Աբա դու փեղ տապան . . . :*

էջ 207.— *Գարոզ Հրեշտակապետացն.*— *Եւ Լեհւ պատեբամ յերկինս . . . :*

էջ 222.— *Գարոզ Վասն սուտ մարգարէից.*— *Զգոյշ լերուք ի սուտ մարգարէից անտ . . . :*

էջ 232.— *Գարոզ Առաքելոյն Թադէոսի եւ Սիմոնի.*— *Որպիք քս որպէս նոտատսիկ ձիքևնես . . . :*

էջ 246.— *Գարոզ Բարթողիմէոսի Առաքելոյն.*— *Հրամանաց Քրիստոսէն Հանել պոկանն Ցոմնաքանս . . . :*

էջ 258.— *Գարոզ Մաքէոսի Աւետարանչին.*— *Ոչ է պիտոյ յմիչկ ոպոց այլ հեռանալոց . . . :*

Ցիշատակարանութիւն Գրչի.—

էջ 270.— *Գարգը Վարդապետ, քո Գրքիստոսի սիրոյն Համար պէդիտատք արեզայս յիչես :*

էջ 270.— *Գարոզ Պետրոսի Առաքելոյն.*— *Դու ևս վէմ եւ ի վեմսյ այդր վիմի չինեցիկ պեկեկեցի խ . . . :*

Ցիշատակարանութիւն Գրչի.— 1682

էջ 289.— *Ես մեսօք մամուցեալ եղիա՛ պր արեգայս գրեցի. Քուին Ռձվ եւ Ա Կր :*

էջ 290.— *Գարոզ Ցովհաննու Մկրտչին.*— *Ես ձայն բարբառս յանապատի . . . :*

ԺԲ.— էջ 299, նոտրպիբ.— *Գրխատսի ծառայ այս անուն կաթողիկոս ատուտնական Հայոցն սեռի, փոխանորդ եւ տեզապատ Սրբոյն եղիչէի առաքելոյն, եւ Սրբոյն Գրիգորիսի՝ Քուին մեծի Լուսաւորչի, եւ պատրիարգ Արծռի գաւառի . . . :*

ԺԳ.— էջ 304.— [Գ]ատմութիւն Մարգարէութեանց Սր. Խաչին.— *Ի ԶձՀ Քուականիս Հայոց առաջին քաՔարն յեին յաչխարհս Հայոց . . . :*

ԺԴ.— էջ 306.— Գատմութիւն Ղազարոսի՝ սիրելւոյն Քրիստոսի չորեքօրեայ յարոյց ի մեռելոց յօրինակ բնութեանս Ադամայ :

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 308.— *Որ եւ նոյն ինքն կենսատարծոյն ամենայնի Ցս. Քս. ոգորմեացի աստցողի պրոյս Տէր Խաչատրին, եւ ծնողացն Ղազնջին եւ Գկեգին եւ ամենեցուն, ամէն :*

ԺԵ.— էջ 308.— *Երանելոյն Ցովհաննու Ոսկիբերանոյ ասացեալ Քայրեն եւ ի մտմարդ.*— [Բ]ևր այսոհետեւ սիրելի գայս ատոյգի գիցուք պատմութիւն սքանչելեաց այրոյն . . . :

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 317.— *Որ ոգորմի ատացողի պրոցս պատուոր Ցովսէփ Վարդապետի, եւ ծնո-*

ղացն տէր Խաչատրին եւ Մարիամին, եւ այլ ամենայն արեանառու մերձաւորացն, կարդացօղիս եւ ձեզ լսօղացդ, ամէն։

ԺԶ.— էջ 317· — Վասն խոնարհեցոյ և ապրեցոյ ասելոյն, որ ասէն ամէն երեկուն, ծանիջիք։

ԺԷ.— էջ 320· — Արեգէ Ք, եւ մարտի ԺԷ, եւ աւելեաց երբայեցւոց ի Ա.— [Ճ]արսըմ աւուր սկիզբն արարչութեան Աստուծոյ···։

ԺԸ.— էջ 323· — Ծօսք խմաստասիրաց եւ ուղղափառ վարդապետաց, վասն դաղանաց եւ առղնոց, եւ ոյք ի նոսա սահմանեալ կան յաղագս օրինակի մեղաւորաց եւ արդարոց, որ կան ի հրամանին Աստուծոյ.— [Բ]աբահսօան առէ զառիւծէ որ Քաղաւոր է ի վերայ ամենայն անասնոց···։

ԺԹ.— էջ 333· — Աստուածաբանութիւնք արտաքին խմաստասիրացն, եւ այլ առակախօսութիւնք նոցա.— Հերմէս Նշանաւոր փիլիսոփայ ասաց Քէ Գ դարուքիւն դոյ յերկինս, ղերազոյն ամենայնի···։

Ի.— էջ 337· — Ծուլիս Ը· Վկայութիւն Սրբոյն Գրոկոպիոսի, որ Քաղդմանի Ցառաջադէմ.— Ցամս Դէոկղետիանոսի արքային էր Սուրբն Գրոկոպիոս ի քաղաքն յերուսաղէմ···։

էջ 339.— Պատմութիւն Մարանէ կուսին.— Կոյս վկայն Քրիստոսի Մարիանէ էր էր ի քաղաքն Անտիոքա···։

էջ 340·— Փեսային եւ հարսին Գսակին։ Փեսային եւ հարսին խրատն եւ քարոզն այս է։

էջ 342·— [Ա]յս են Ծնունդք Ադամայ, մինչեւ ի Քրիստոս։

էջ 343·— [Ն]ոյեմբերի ե Վկայաբանութիւն Գորփիւրիոսի Գուսանի.— էր յաղէք ասիանոս, եւ անեալ յեփեսոս քաղաքի, եւ էր հեթանոս···։

էջ 345·— Ցրատ Վասն Մեռեալ Թաղելոյ։

Լուսանցագրութիւն.— 1685

էջ 346, տառրուը, տարբեր մելանով.— Մեր Սուրբ էջմիածին դնալն էր Քիւն Ռձլդ։

Իա.— էջ 347, բոլորգիր.— Վասն Հարցմանց անօրինաց զանազան պատասխանեաց, ի Մաքէոս վարդապետէ, զոր խնդրեալ է բարեպաշտն Աբիսողոմ մեծ տանուտէր Շիրուանու.— Ցաստուածային դիրսն գրեալ է Քէ···։

էջ 363·— [Ի]արող Վասն Խոստովանութեան, ի բան մարդարէին որ ասէ· Ասա դու նախ զանօրէնութիւնս քո եւ ապա արդարացիս։

էջ 370·— [Ի]արող Վասն Ննջեցելոց։

էջ 373–374, համարեա դատարկ։

1240

ԲԱՆՔ ՁԱՓԱԻ.— 1

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

Ս· Ցակոբ, երուսաղէմ Ռձլ Ե=1686

ՆԿԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×11×5։ Թերթք 384։ Հանդամանք լաւ· լուսանցքները ցեցակեր տեղ տեղ։ Թուղք հասարակ։ Գրիչ եւ Մատցող՝ Ցովհաննէս երէց Հալէպցի, Ղալէմքաբար։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 19 տող։ Նոտրագիր։ Համատօտագրութիւնք սովորական։ Գունաւոր զարդագիր եւ գլխազարդ, Թղ· 8ա, 200ա, 257ա, 329ա։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Կնիք սեւագրոշմ, ու-

քանկիւն. «Ջիւ. Ծոյ. Յովանէս Եպիսկոպոս Հայապցի, Քվ. ՌՃԼԷ» [= 1688], Քղ. 7բ, 8ա, 155ա, 256բ, 328բ, 382ա։

Ա. ԳԻՇՈՒՄ ՈՐԴՒ

Թղ. 1–3, պատարկ պրևիկ։

Թղ. 4ա.— Յանկ է Դիրցս.— Ագաթայ, Արէւի, Անտակին ... Փաբխանցւոյն, Քանանուհոյն, Քնոյ Մահարեբին, Քվակահին.— Չիւմտ. Քբ. 1447, էջ 7։

Թղ. 7ա.— Տեառն Ներսէսի Հայոց Կաթուղիկոսի, նուէր մագրանաց ներչափական տագին տուուզին բայից, ըղծումն աղաւրից, ներաճձական հոգւոյ, զարրուցելոյց մրտաւբ ի բրմրութենէ կրից, յիշատակու անցելումն իրի, ներկային եւ յապագային, յողջումն հեծութեան սրտի, խաւսբ ընդ Աստուծոյ։ Որ ոբ փոխարկեսցէ զսա այլումն զգուշացցի ուղղութեան բայի եւ գրոյ, զի եթէ մի տառ յաւելու կամ նուազի, կաղացեալ գոտանի ոտբ վանկիցն եւ ի չափոցն եւ ի բանիցն, ալեաւղացնիս վերծանութիւնն.— Չիմտ. Նոյն, էջ 12։

Թղ. 8ա.— ԳԻՇՈՒՄ ՈՐԴՒ Հօր Միածին, եւ Տառապեալ կենսարարչին. . . .— Չիմտ. Նոյն, էջ 15։

Բ.— Թղ. 113բ.— Տեառն Ներսէսի Հայոց Կաթուղիկոսի ասացեալ, Բան Հաւատոյ. ոտանաւոր տագին չափոյ.— Խոստովանիմ Աստուած իմ Հայր. . . .— Չիմտ. Նոյն, էջ 217։

Գ.— Թղ. 155.— Շարադրութիւն հաւատական վիպասանութեամբ սակս հայկազան սեռի եւ Արշակունեացն զարմի, ի սկզբանցն մինչեւ ի վախճան, ասացեալ Ներսէսէ՝ եղբօր կաթուղիկոսի Հայոց. տեառն Գրիգորիսի. յիւրական նախնիս. ի համբաւութեան պրեւելոյ սրտի.— Գարեգինայն հ Հաւր որդի, Հաստատանել վարս ծնօղի...— Չիմտ. Նոյն, էջ 297։

Դ.— ՈՂՔ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ.— 2

Թղ. 199.—

Երգրս ոգեալ Տեառն Ներսէսի,
եւ սրբազան կաթուղիկոսի,
եղբայր սրբոյն Գրիգորիսի,
Հայոց մեծի Հայրապետի.
բան ասացեալ բարառնական,
տագին չափեալ համերական,
խաւսեալ բանիւ ողբերգական,
վասն յեղեսնայ մեծի առման։
ի բռւսկանիս հինգ հարիւրի,
եւ իննբսուն ութերրնկի,
բրասն տերեբ դեկտեմբերի,
երրորդ ժամու աւր շաբաթի։

Ողբացէք սկեսգիք
հարսունք վերին առաքատք,
Հարք եւ եղբարք եւ սիրելիք,
որք բնդհանուր կոդմ աչխարհի
։...

Ե.— Թղ. 257ա.— Ներբողեանիկ կենսատու Սուրբ Խաչին, զոր մեծ իահանայապետն Աստուծոյ եւ հովիւն քաջ, տէր Ներսէս Տարսոնեան, շարայարեալ ոտանաւոր չափ. առ ի սուրբ հաւրէն մերմէ Դաւթի յանհաղր փիլիսոփի, որ ասի.

Բարեբացաւցէք բրկՀր Աստուած մեր մեր[ման,
մարդարէն նախաձայնեալ առյ մեզ հրա[ման...։

Զ.— Թղ. 277ա.— Տեառն Ներսէսի Սրբոյ տիեզերական վարդապետի, եւ կաթուղիկոսի Հայոց. ասացեալ. Յաղագս երկնի եւ զարդուց նորա, բարառնաբար, ի դիմաց նորին, ի չափ երկոտասանից պարզեալ ոտից, ի խնդրոյ ատն բժշկապետի աստղագիտի մխիթարայ։

Իմ եղեսան գոյով բնութիւն եւ սկզբունա[կան,
յանեղէն ձրդեալ կամաբ անկարագիան...։

Թղ. 285ա.— Նորին այլաչափ տագիր ի խնդրոյ անտան նախագիծ տագից տան ասացեալ։

Է.— Թղ. 288.— Նորին Տեառն Ներսէսի բան խրատու ուսումնականաց մանկանց, ի դիմաց այբուբենից տագից ոտանաւոր չափով։

Ալին աստղին բրգեայ տրդայ,
Հանէ յիմաստուն կերակայ...։

Թղ. 292բ.— Նորին հատուած վասն

անեղին եւ եղելոց քարառնաբար, ի դիմաց հսկ[illegible]կական տառից, չափաբերմամբ ոգեալ ի Ներսե[illegible]էսէ Հայոց կաթուղիկոսէ։— *Այլեն անբակիզրն ասէ զԱստուած...*

Թղ. 297*ա*.— Նորին բան ընտրադական խրատ յոգւոց համայնից, ի դիմաց մերոյին տառից տանց յիւրաքանչիւրսն խառից։— *Այլն Աստուծոյ զքեզ մերձակայ, լինել խըրատ քէ հաւատայ...*

Ը.— *Թղ.* 305*բ*.— Առաքել Վարդապետէ տէ ասացեալ ոտանաւոր չափով ըստ տառից այբուբենիցն խրատ մանկանց։— *Այլն Աստուծոյ է օրինակ...*

Թ.— *Թղ.* 310*ա*.— Տեառն Ներսէսի կաթուղիկոսի Հայոց, բան հոմերական ասացեալ, ցիշատակարան Առակացն Սողոմոնի արքայի, ըստ տառից այբուբենից։— *Աստուածեղէն հոդուին ի սմա...*

Ժ.— *Թղ.* 312*ա*.— Անդրադարձութիւն տառից ցիշատակաց։— *Զաղջրագունիս այս բաղձանօք...*

ԺԱ.— *Թղ.* 314*ա*.— Վերստին յաւելուած ըստ անուանն ոգոյն, ըստ անուանն գծոյն նախագիծ տառիս։— *Սայ մարգարէ աստուածարան...*

ԺԲ.— *Թղ.* 316*բ*.— Թուխտ մխիթարական Տեառն Ներսէսի կաթուղիկոսի Հայոց, առ ումն իշխան յարեւելեան, վասն որդոյ իւրոյ տարաժամ մեռելոյ։— *Անտեսան է յոյն աստուածային...*

Տանօթ. Գրչի։—

Թղ. 39*բ* – 320*ա*.— Ով եղբարբ, ցիշուցուք, փառք, Առաւօտ լուսոյն, Աշխարհ ամենայն, այս կարգս պիտէր, եւ վասն տըկարութեան մերոյ ոչ գրեցաք։ մի մեզադրէք։ Ով կամենայ ի կարգս գրէ։ Օրինակն այսպէս էր։— Հմմտ. *Նոյն*, էջ 602։

ԺԳ.— *Թղ.* 320*ա*.— Նորին Ներսէսի ասացեալ բան մազթանաց։— *Աստուած ամենեղ անհասական, Հայր ղբօսութեանց ինձ ողորմեայ...*

ԺԴ.— *Թղ.* 322*ա*.— Ով եղբարբ, Հաւատով խոստովանիմք այս կարգս էր, հրամանք ձեր է։

Առակ Սողոմոնի։— *Նորոգ ծընունդ որ յերկրի գաս...*։— Ներսէս.— Հմմտ. *Նոյն*, էջ 606։

ԺԵ.— *Թղ.* 322*բ*.— Տեառն Ներսէսի ասացեալ մազթանօք առ Հրեշտակապետսն, Գաբրիէլ եւ Միքայէլ, եւ ամենայն զաւրք երկնաւորացն։— *Արդ պարատիմք առ հոդեղենս...*

ԺԶ.— *Թղ.* 328*բ*.— Գովեստ ներբողական պարագրական բանիւ, յաղագս վարուց մեծի հայրապետին Տեառն Ներսէսի կլայեցւոյ, Հայոց կաթուղիկոսի եւ տիեզերալոյս վարդապետի սրբոյ, ասացեալ Տեառն Ներսէսի Լամբրոնացւոյ, արքեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցւոյ, և սորայ հաւրազատի որդւոյ դստեր եղբարւր։— *Շարժեալ ատիպէ հարկ տէրունի...*

ԺԷ.— *Թղ.* 356*բ*.— Ոտանաւոր Առաքել Վարդապետի ասացեալ վասն ՀԲ փերք գլրոց։

Տէր Առաքել դիտող Սիւնեաց,
դուրկ եւ քաջուբ ամէն չնորհաց,
չարաչրեցի դկարգըս գրենաց,
դԱստուածաշունչ կտակարանաց...

ԺԸ.— *Թղ.* 360*ա*.— Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթուղիկոսի ասացեալ է Հաւնկուկս վասն ուրախութեան մարդկան, եւ դնէ քրկիզբն զԱդամ։

1.— Ադամ

կաթուղիկոսն էր անըզաւատ,
յիւր վիճակէն ոչ էր ի զատ,
այնչափ մեղանք արար նայ չատ,
տէրն իւր վըճիռ մահու եհատ...

158.— Սանտր

Եկ դու միտ դիր ով սիրելի,
բան մի ասեմ զարմանալի,
մէկ մի ունի մազիկ հասի,
վազէ երես բընանաւորի,

Թղ. 377*բ*.— Հրահանգ.— Զախմախ

Երկուն ընդ իւրար կըռվին,
մէկ ի մէկ խակի չի նմանին,
մէկ մայր իւրեանց միջնին,
էր մեռած տանկած ի տեղին...

ԺԲ.— Թղ· 378ա.— Զայդ հողդ որ ի յոմիք ունիս ու պաղատակ կուգես որ պահես, ասեմ որ ի գուբս հանես ու ամէն մարդոյ ցուցանես....— ԼԱ.— Զայդ իրքդ որ պահել ջանաս, այդ երկա(յ)ք ի հան երեւան· կարծես քէ դուն մէն ունիս, գայդ ունի ամէն չինական.— Հմմտ· Սիոն, 1948, էջ 125–126։

Թղ· 383բ – 384, դատարկ։

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի.— 1685

1.— Թղ· 7բ.— Թիւն ՌՃԼԴ, դնկաւմբերի ամսոյ ի ԼԵՒՆ, Սր· Յակոբոյ պահոց չորեքուն, պատկեր աւուրն, Սր· Մինասայ ոտնին բսկասյ գրել։ Աստուած ի կատար հանէ, բարեխաւսութեամբ Սր· Աստուածածնին եւ ամ· սրբոց, եւ Սրբոյն Մինասայ եւ գրարուսի, որոց յիշատակն օրհնութեամբ եղիցի։

Աւետնայ Հոգիս Սուրբ, Հայոպիցի Ղալէմքեար մեղաւոր ոտք Ոմանէս պարտուտք ծառայիտ։

2.— Թղ· 199բ.—

Արա արժան գլրիչս եղկելի,
բտակր Ոմանկոս ոգորմելի,
Յիսուս Քրիստոս արքայ երկնի,
Սուրբ յարութեանդ անեղեկի։
Եւ որ հոգով դիս դիեցոյց,
ուսմամբ երկաւք խրատեալ լրցոյց,
յիցի արժան փոյին փառաց,
եւ անքառամ սուրբ պրսակաց։

3.— Թղ· 256բ.—

Եւ գիս արժան արայ մասանց,
գիրուեալ գրիչս ի մէջ մեղաց,
կանգնեալ կրկին քան գնոր ծրեած,
գի ոգորմած կա եւ գրճած։

4.— Թղ· 380բ.— Ես քաղաքացեալս մեղաց վիրօք եւ անբժչելի բևկեալ ոգիս, ինդրեմ մոխրամած դիմօք ոտ ոտս արքայականեցդ հայցել քաղցրքիւն մեղաց անքրտից գրծոյդ սուրն, Ոմանկս յոհ այս ինչի։

5.— Թղ· 381ա.— Զգծող սուրս Հայտնեալի Ղալէմքեար անճիս Ոմանէս երկայս յիշեցէք ի Տէր, ոմ կարայրք, եւ գուք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ։

6.— Թղ· 381բ.—

Եւ ինձ գրչիս մեղաւք իլի,
Տէր ոգորմեա՛ յայնմ ատենի,
եւ քաղ բարկոս անչիւելի,
գոգրծս ձեռացդ անտես մտանի։

Մեծ յիշատակարան Գրչի.— 1686

Թղ· 382ա.— Փառք, պատիւ, գոհութիւն եւ երկրպագութիւն համատոյ, համարտն, երբեակ անձնաւորութեան, Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, յաւիտեանս ամէն։

Որ կարողութեամբն Աստուծոյ բսկասյ եւ չնորհիւ նորին աւտարեցի գիրքս այս որ կոչի Քհատս Որդի, ի յաւ եւ բնաւոր աւրինակէ· ձեռամբ Հայկազեցի Ղալէմքեար Ոմանէս քահանայէ, ի Սր· Քաղաքն յերուսաղէմ, ի վանքն Սր· Յակոբոյ, ընդ հովանեաւ Սր· Գրիլսպրբին, եւ այլ խորանացն· ի հայրապետութեանն տանն յարեւելեան Սր· էջմիածնոյ եղիւպոս կաթողիկոսին, գոր Տէր գինքն անխորժ պահեսցէ ընդ յերկայն աւուրս։

Եւ ի քաւականութեանս մեղոյ ՌՃԼԵ, աւգոստոս ամսոյն փղ, յեղեւ յաւարտումն գրոյս· ի վայելումն սորին ինձ մեղաւոր ոտք Ոմանէսիս արչաւի որ կենդանի եմ, եւ ետ մահուան իմոյ մնացել յիշատակ ի Սր· Քաղաքն երուսաղէմ, ի դուռն Սր· Յակոբոյ, յիշատակ ոտք Ոմանէսին եւ բանբրչին իմոյ էլմաստ խաթունին, եւ հաւրն իմոյ Ամիր խաւճային, եւ մօրն իմոյ Կուլիստան մահտեսուն, եւ քրեքն իմոյ մահտեսի Մարկեմին, եւ եղբարցն իմոյ մահտեսի Գաբսմին, եւ մահտեսի Յոհաննէ, եւ քահորդոյն իմոյ Ալսանին, եւ ամենայն աբեան մեբձաւորաց իմոց Աստուած ողորմի ասացէք։

Դարձեալ Աստուած ողորմի ասացէք իմ վարպետին, ոտք Աստուածատրին, որ մահ անուամբ Աստղակ ասէն, որ բազում աշխատութիւն ունի ի վերայ անարժանիս, գոր եւ երկնաւոր վարպետն իւրեան վարձատուց լիցի ամէն։

Այլ եւ լաւ պահողն եւ խնամք տանողն գրքիս, զվարձն ի Քրիստոսէ առցէ, ամէն։

Ծանօթ.— Գրչին ակնարկած *հլաւ եւ ընտիր օրինակը* Ս. Աբոտոյս Ձեռագրատան թիւ 1447 գրչագիրն է, ինչպէս կը հաստատուի վերեւ նշուած համեմատութեան ներով։

1241

ԴԻՑԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 1

Թրգմ. ԳԵՈՐԳ ԴՊԻՐ Կ. ՊՈԼՍԵՑԻ (1780)

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 17×12×3։ *Էջք* 2+312։ *Հանդամանք* լաւ։ *Թուղթ հասարակ։ Դրութիւն* ամբողջովին սեւ. *մելանով, միասիւն*, 23 *տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Կազեկտմ տախտակեայ դրոյմազարդ։ Կնիք սեւագրոյմ հաստիքմաձեւ, «Երեմիա Վարդապետ, 1826»։ Էջ* 307։ *Հետագայ Ստացող՝ Երեմիա Վարդապետ* (1826)։

Էջ Ա.— *Ճակատ.*

Պատմութիւն Ճաղատս Առաքելաբանեալ չաստուածոցն նախնի Էլլինացւոց եւ այլոց հեթանոսաց, եւս եւ վասն կիսաչաստուածոցն, այսինքն Դիւցազանցն, նաեւ տաճարաց, դոհարանաց, եւ պաշտօնէիցն նոցա։

Թարգմանեալ ի յունական լեզուէն ի հայկական բարբառ, աշխատասիրութեամբ Դէորդայ ուրմն Դպրի Կոստանդնուպոլսեցւոյ ի Պաւտան։ Ամի Տեառն 1780։

Էջ Բ.— *Ճանկ Գլխոցն առաջիկայ Գրքոյս.*— *Գլուխ Ա. Պատմութիւն Գոօնոսի։ . . . Գլուխ ԺԹ. Պատմութիւն ոմանց բան մասին չաստուածութեանց։*

Գիրք Բ. Պատմութիւն հին կիսաչաստուածոց։ Ճառաբանութիւն.— *Գլուխ Ա. Պատմութիւն Բէլբէհոսի։ . . . Գլուխ ԻԲ. Ճաղատս ճշմարտութեան առասպելացն։*

Գիրք Գ. Ճաղատս պատուոյն, զոր հեթանոսքն մատուցանէին սուտ աստուածոցն։ Նախերգանք.— *Գլուխ Ա. Ճաղատս բանիւնացն զոր նուիրէին սուտ աստուածոցն։ . . . Գլուխ Ի. տեսարանքն հնոյն Հռոմայ։*

Էջ Զ, դասաթիւ։

Էջ 1.— *Գիրք Առաջին, Ճաղատս Սկզբան հեթանոսական չաստուածութեանցն եւ կռապաշտութեան։ Ճառաբանութիւն.*— *Որպէս է աներկբայական, թէ դտանի յաչխարհի մի Աբեղային, որ ակնհերեւ ցուցանէ զիւրինքն փայլմամբ ճառադայթիցն, եւ բազմաթիւ ապդեցութեամբքն իւրով։ . . .*

Էջ 9.— *Ճաղատս Առաջնոց եւ մանաւանդական չաստուածութեանցն հեթանոսականաց։ Գլուխ Առաջին։ Պատմութիւն Գոօնոսի.*— *Պատմեն բանաստեղծք թէ երկինքն եւ երկիրն ծնան զայլ չաստուածս. . . .*

Էջ 76.— *Գիրք Երկրորդ.*— *Պատմութիւն հին կիսաչաստուածոցն։ Ճառաբանութիւն.*— *Իսիօսոսն մնդ ուսուցանէ թէ հին հեթանոսքն ճանաչէին զերկրս կարդս չաստուածոց. . . .*

Էջ 78.— *Գիրք Երկրորդ։ Պատմութիւն հին կիսաչաստուածոցն կամ Դիւցազանց։ Գլուխ Առաջին։ Պատմութիւն Բէլբսէոսի.*— *Բէլբսէոսն ծնաւ ի Տիւսէ եւ ի Տանաիսէ. . . .*

Էջ 165.— *Գլուխ ԺԷ։ Պատմութիւն պաշարմանն Դրոատայի.*— *Առնելով Էլլինացիքն պաշարումն Դրոատայի. . . .*

Էջ 220.— *Գիրք Երրորդ։ Ճաղատս պատուոյն, զոր հեթանոսքն մատուցանէին սուտ աստուածոցն։ Նախերգանք.*— *Ճանչումն զոր մեք ունիմք Աստուծոյ. . . .*

Էջ 223.— *Գիրք Երրորդ։ Ճաղատս զանազան պատուոյն, զոր հեթանոսքն վերբերէին սո աստուածս իւրեանց։ Գլուխ Առաջին։ Ճաղատս Բաքոսեանցն, զորս նուիրէին սուտ աստուածոցն.*— *Քանզի եւ բարձրադոյն մեծութիւնք. . . .*

էջ 262.— Գլուխ է՝ Տեսարանքն Հնոյն Հռոմայ.— Բաղում ապրք նմանեցան էլլինացւոցն ի տեսարանս...։

էջ 277.— Յանկ պարունակելոցն ի ներկայ գրքոջս։

Ա.— Արիս չատուած եղիպտացւոց։...

էջ 306.— Ց.— Ցաւիքն ով։...։ Ցօդիւնէաք ոյք։

Ցիշատակագրութիւն Ստացողի.— 1826

էջ 307, չհպակիր.— Ստացայ զայն ի գրեանց Գաւուէլի Վկոզ Վարժապետի քարտմանչին՝ ի գիւղէ Նուռատ Երեմիա Ար. նախկին Տեառն Գօդոսի արքեպս. պատրիարքի Գօլոզ, ի յիշատակ Սրբոյ Յակոբոյ հրեշտակի Ալթոռոյն, 1826, յերուսաղէմ։

էջ 308–312, դատարկ։

1242

ՆԵՐԱՆՕՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ.— 1

Հ. ԹՈՎՄԱՑ ՇԱՐՄԷՆ

(Համաոստեալ. 1793)

Տեղի 1818

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ...

Ծաւալ 17×11×2·5։ Էջք 464։ Հանդամանք չատ լաւ։ Թուղթ հասարակ։ Գրիչ՝ Աւետիս Դպիր Գրիգորեան։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 17 տող։ Նստրագիր։ Համաոստագրութիւնք սովորական դրեթէ։ Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը ութ թերթ, վերջը եօթ։

էջ 1.— Ձակատ.—

Ներածութիւն Աստուածաբանութեան եւ ձառ Բազպս Հնորհացն Քրիստոսի, Համառօտեալ յԱստուածաբանութենէ Գ. Հ. Թոմայի Շարմէնի, յամի Տեառն 1793։

Օրինակեալ յԱւետիս Դպրէ Գրիգորեան, յաշակերտէ տիրացու Գրիգորի պատուելի Վարժապետին Բիւրտիմէոսեան. յամի Տեառն 1818, դեկտ. 25։

էջ 3.— Ներածութիւն Աստուածաբանութեան։ Վիճաբանութիւն Ա. Բազպս դիւրութեան եւ բաժանման Աստուածաբանութեան.— Աստուածաբանութիւնն չատ բառնալոյ...։

էջ 7.— Վիճաբանութիւն Բ. Բազպս պայմանեան եւ հարկաւորութեան Աստուածաբանութեան.— Գիտ. 1.— Աստուածաբանութեան կրնական հնար է նկատել...։

էջ 18.— Վիճաբանութիւն Գ.։ Բազպս Առարկայի Աստուածաբանութեան։

էջ 308.— Բազ. Իմ։ Բազպս վերջին տիեզերական ժողովոյն Տրիտենթիոյ.— Գիտ.։ Ժողովն Տրիտենթիոյ ի Գօդոսէ Գ.է ի պատապարտել գմոլորութիւնս Լուտերոսի, Կալվինի, եւ Ամենայնիւ նոցա պաղեղից, նաեւ ի նորոգել դեկրետի՝ հին հրատարակեալ...։

էջ 337.— Վիճաբանութիւն Է.։ Բազպս Երեւելի Հերետիկոսաց։

էջ 354.— Հերետիկոսապետք ժէ. Դարուն.— Ա. Յանանէականք, որ կրճեղ Երեւելի նախադասութիւնս Հանեալս ի գրոց Յանանէի.., պղտատպարտեալս...։

էջ 356.— Վախճան Առաջին Հատորին։

էջ 357.— Յանկ ձառից, վիճաբանութեանց, պլոց, եղրակացութեանց, եւ ինչ որոց բովանդակ Համառօտութեանս։

էջ 366, դատարկ։

էջ 367·— ձառ. Ցաղագս Շնորհացն Ջրխատոսի։

Ինդրի, Ա.։ Շնորհքն Ջրխատոսի ո՞րպէս սահմանի։

էջ 369·— Վիճաբանութիւն Ա.։ Ցաղագս ներգործական շնորհաց.— Երբեակ գլխով խօսիմք առաւնօր···։

էջ 437·— Վիճաբանութիւն Բ.։ Ցաղագս ունակական շնորհաց։

էջ 464, դատարկ։

Յետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1838

էջ 2, չեղագիր.— Ցիչատակ է գիրքս Անդրխանուպօլսեցի Նախկին պատրիարգ մեծին Գօլոյոյ Գողոս սրբազան արքեպիսկոպոսի ձեռնասուն աշակերտ Զօրուցի Տէր կապրապետեան Նուիրակ հանգուցեալ երեմիա չնորհաղարդ Վարդապետին, ի դուռն Սըրբոց Ցակոբեանց մայր Աթոռոյն սմ. Հայոց։ Թուե. 1838, սեպտ. 6։

1243

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱԿԱՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ·— 12

Գ· ՎՐԴ· ԲՆՐԹՈՒՄԵԱՆ

Ս· Ցակոբ, Երուսաղէմ ՌՄԿ=1811

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17·6×12×1·3։ Էջք ԺԶ+230։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ կապտորակ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Մկրտիչ Դպիր Աւագեան, Կեսարացի։ Գրութիւն՝ խորագիրները, բնաբաններ եւ սկզբնատառք կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 22 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Կաշեկազմ խաւաքարտեայ ոսկեզրուած։ Դատարկ Թուղթք սկիզբ եւ վերջը երեքական Թերթ։

էջ Ա.— Ճակատ.—

Գիրք որ կոչի Աղբիւր բացեալ, որ է Մեկնութիւն Առակացն Ջրխատոսի, ասացեալ ի Սուրբ Աւետարանի Մաթէոսի եւ Ղուկասու։ Արարեալ ի Գետրոսէ աստուածախմաստ եւ դերբնտիր վարդապետէ Աղամալեան Նախիջեւանցւոյ։ Ի հայրապետութեան տեառն Եփրեմի սրբազան կաթուղիկոսի սմ. Հայոց։ Ցամի Փրկչին 1811։ Ի Սբ. Երուսաղէմ ի գերագահ Աթոռս Սրբոց Ցակոբեանց։

էջ Բ–ԺԶ, դատարկ։

էջ 1·— Ցորդորակ առ հարկաւոր բանըն Ջրխատոսի.— Ցարտ է մարդոյ գիտել զիմաստ եւ զհանճար···։

էջ 3·— Բան առ բարեմիտ ընթերցօղսըդ, յորոգս առաքակայ առակաց աւետարանականաց։ Ցառաջաբանութիւն։

Ցիշատակարան.—

էջ 220·— Արդ ի յաւարտումն փոքրաքանակի դրքոյս, նախ մեծաւ չնորհակալութեամբ···.— Հմմտ. Քխ. 446, Բ. Հատոր, էջ 408։

էջ 224·— Նաեւ ի վերջ բանիս տալ զդողմին՝ քանզ քաջասուշարի Սրբոյ Գաւխս Մատթէոս նորաբողոջ դիտնական վարդապետ յաւարտ հասուցաք համառօտութեամբ չնորհիւ Տեառն, ի յաղքատ ծերութեանս ,որ մաղթեմ որոյ եւ յիշատակն օրհնութեամբ մնասցէ ընդ խումբ Կաթողիկէ նուաստիկ մեղապարտ վարդապետիս Տիրունակերտցւոյ···.— Հմմտ. նոյն, էջ 408–9։

Հուսկ յետոյ յիշեալիք զվերտին օրհնակող սորին, դիմասրացի անարժան և մեղսամած դպիր Մկրտիչս, որ ի զարմէ Աւագեան, եւ զիընդնդոն իմ զմահտեսացու Ցահանէսն, եւ զհանդուցեալն ի Տէր՝ Թուրման-

տան, եւ զայլ ամ· արիւնամերժ բնտանիսն իմ զկենդանիս եւ զնդուցեալսն ի Տէր։

Եւ առաւն ի բարիս Աստուածն հա-մայիցէ յիշողացդ եւ մեզ յիշեցելոցս առ հասարակ ողորմեացի, Ամէն։

էջ 226.— Ցանկ։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1811

էջ 227.— Ակր գրեցաւ գրքուկս ի կե-բրացաւ Աքառն Սբրոց Յակոբեանց բնակեալ Առաքելոց, յամի Փրկչին 1811, եւ յաթամ-եանս ՌՄԿին, ի պատրիարգութեան Տէառն Թէոդորոսի, ի վայելումն օրինակողի սո-բին, փոխանակ Մկրտիչ Դպրի։ Եղբարք, Քրիստոս զոն բազում պարգեւանք ի մէջ, լսոյց անմեղադիր լերուք յորժամ ընթեռ-նուք· քանզի մեռք մարդկային տկար գո-յով սխալի, զի անեղեալ մինն միայն պտանի։

էջ 228–230, դատարկ։

1244

ԲՒՒՌԱԳԻՐՔ.— 10

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×11×2·5։ էջք 276։ Հանգս-մանք բաւարար։ Թուղթ հասարակ։ Գրու-թիւն՝ առաջին մասր ամրողջովին սեւ մե-լանով, երկրորդ մասին խորագիրներր, բա-կզրնատառերր եւ պիծերր կարմիր։ Նոտր չեզաղիր։ Համատօտագրութիւնք առաջին մասին մէջ չափաւոր, երկրորդին մէջ ա-ռատ։ Կաչեկազմ խուաքարտեայ։ Ստացող՝ Սիմէոն Եպս· Նչեցի։

ԲԱՒՈՒԱԳԻՐՔ (Թերի)

էջ 1.— Բառք, որք պատին ի Քէրա-կանոնութեան։

Աղուցայ, այն տեղին՝ յորմէ չուրն Քորելով Ծորելով իջանէ։

Աղցան, ոամկօրէն քէլիկքին, այսին-քրն բեւեռաքարշ։

Աղաւորդի, որդի իշխանի, ոամկօրէն պէյզատէ։...

էջ 15.— Բաղմադիմի, բազմակերպ, կամ բազմգաղան։

էջ 77.— Ոդի, մերթ առնանի վասն չնչոյ, կամ հոդմոյ· մերթ վասն օգուս-քեան, եւ մերթ վասն աննիւթական գոյա-ցուքեան։

էջ 80.— Գաւչուտ, լկտի, կամ վաստ-չուտ, էտէփսիզ։

էջ 82.— Գառաճառ, յորմէ կամ ուստի կամ որով եւ կամ վասնորոյ յառաջագայի իր ինչ։

Դաճօր.— Բառարանիս չարունակու-քիւնր կր պակսի· քան եբեւոյքին պրակներ ինկած են։

Ա.— ՏՈՒՄԱՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ.— 1

(ծՁ· Դար)

էջ 83.— Բանիւ շահաւէտ եւ օգտակար մարդկան, այսինքն բազմօրինակ իմաստու-սիրաց ստեղծուածոյ, եւ հանճարոյ գիտնոց, եւ շինուածոյ փիլիսոփայից, որք կան հաւաք-եալ եւ շարադասեալ բան կարգի իւրում։ Նախ զայս գրեցաւ սկիզբն ամենայնի։ Ցա-ղագս Տարւոյ։

Տարին ժր ամիս է, եւ հինգ օր, այ-սինքն ՅԲ չարաթ, եւ Ա օր։ Ամեան լ օր է, եւ չարաթ է օր։ Օրն իր ժամ է, գնդ տիւն եւ գնդ գիչերն։ Եւ մի ժամն լ մասն է. եւ իր ժամն ՃՃի մասն է...։

էջ 86.— Անուանիմ եմ ոահանգի, Ձ ազ-գի լեզուաւ։

էջ 142.— Վասն Դարուց.— Առաջին դարն ենոմբ փոխեցաւ...։

էջ 173.— Բանիւ շահաւէտիմ վասն մարդկային բնութեան մերում, առ ի զգու-շանալոյ ամենայն կեղակրոց, ի տուիէ, եւ ի հովէ, ի գիճէ, եւ ի ցամաքէ։

էջ 184.— Ցաղագս ծննդեան մարդոյ·

եւ վասն որպիսի բնութեան եւ կերպարանաց:

էջ 211·— Արդ եղբարք իմ, զի մեք առաջին մեկնիչն որ արարաջ, տասն մոտաք ցուցաք որ կարծիքս սուտ է· Քէ լուսինն պիտի բոլորի եւ այլ ոչ խոտի· եւ որպէս ասացաք, այսպէս եւ ականատես եղաք յամիս յայսմիկ, որ էր Թուականս ՉԿԵ [= 1416], եւ էր ամս կատարեալ լուսին· եւ մնաց լուսինն յիւր բնական սահմանն· եւ գոհացաք զԱստուծոյ, զի զոր ինչ մեկնեցաք նա ճըշմարիտ եղեւ· վասն այն՝ աւելորդ համարեցաք դարձեալ չարագրել:

էջ 219·— Տումար լուսնի, որ ցուցանէ զծնունդ լուսնին, զօրն, զժամն, եւ զկէտն զիւրաքանչիւր ամսոյ, մինչեւ ի վաղճան տարւոյն·— Առաջին դասագանն աւուրք ամսոյն են···:

Ցիշատակագրութիւն·— 1555

էջ 219·— Դարձեալ ծանիք, զի Քվին Հայոց հազար եւ չորս է, եւ լուսնագիրն տասնուեօթն, եւ վերադիրն վեց, յորում ամի ես մեղուցեալ գրիչս զլուսնացուցս գրեցի:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1768

էջ 227, տարբեր գրչէ·— Ցիշատակ է ղերքս, Սաալընցի ի գիւղէն Նիճեի Սիմէոն եպիսկոպոսին, ի Սբ· Ցակորայ գրքատունն որ յԵրուսաղէմ, եւ ըստ իւրոյ կտակին չունի ոք իշխանութիւն հանելոյ զսա ի Սբրբոյ Աթոռոյս· Վայելօղդ ասացէք Ած· ողորմի ի ՌՄԾէ Քվին:

էջ 228–276, դատարկ, եւ կերտուած ցեցերէ:

1245

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ծ Ո Ց (ՆԱՒՆԱԿ)

(Ժե· ԳԼՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 17×13×3: էջք 220: Հանդամանք բաւարարի մօտ· Նորոգութիւն կրած· ալրակները ախալ դրուած· Թուղթ բամպակեայ: Գրութիւն այլազան: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը մեկ թերթ, ման երկաթագիր աւետարանի: Մատցող՝ Գրիգոր Վարդապետ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–16, մաղաղաթ, մխաւիւն, բոլորդիր, համատօտագրութիւնք չատ առատ·— Այլեւայլ ցուցակու մասին դարմանիներ: Ողօրք Օձահարի: Երդմնեցուցչական բանաձեւեր: Աղօթք մրմնոցի: Աղօթք անգան, եւայլն:

էջ 17–24, տարբեր մաշտոցաթ, երկսիւն, նոտր բոլորդիր, համատօտագրութիւնք յոյժ առատ:

էջ 18բ·— ԺԲ·— Ցաղագս անխորհրդութեան:

էջ 19ա·— Ի·— Ցաղագս անդմանն:

էջ 19բ·— ԻԱ·— Ցաղագս անհաւատութեան:

էջ 20ա·— ԻԲ·— Ցաղագս սիրոյ ինքեանն:

էջ 20բ·— ԻԳ·— Ցաղագս առեղծութեան Աստուծոյ:

էջ 21ա·— ԻԴ·— Ցաղագս ախորժման ներկայիցն:

էջ 21բ·— ԻԵ·— Ցաղագս յուսահատութեան հանդերձելոյն:

էջ 22ա·— ԻԶ·— Ցաղագս բորբոքչաց բղջախոհութեան:

էջ 24ա·— ԻԷ·— Դարձեալ յաղագս բորբոքչաց բղջախոհութեան, այլոյնքն ի պարուց:

էջ 25–80, բոլորդիր ոչ միատեսակ:

էջ 25·— Գարոզ վասն Ապաշխարութեան:

էջ 28·— Գարոզ Նինջեցոյց:

էջ 33–56·— ՀՄասն մի ի ՃառէՆ Գր·

Սկեւռացւոյ որ ի Վերափոխումն Սրբոյ Կուսին»։

Ցիշատակագրութիւն.— էջ 56

Ով քահանայդդ եկեղեցոյ,
կարգեալ ի սպաս մեր պաշտման,
եւ ժողովուրդք Քրիստոսի,
ծառայք Սրբոյ Երրորդութեանն,
յայս նիւ տաւնի վերափոխման
Սրբոյ Կուսին յերկնից կայան,
ի կատարման տարիս այս պոմպեան,
եւ ի հեղուլ Փրկչին արեան,
Աղաղակ միշտ անխափան,
ունել զձեռս ի Համբառման,
Հայցել ի Տեառնէ ողորմական,
պահել զՀոգիս մեր անապատ,
Զատացուդ զրոցս տէրտէրան,
զոմէ Գրիգոր վարժեալ յիմաստս
[*մարդապետական*
Եւ զիս զգծողս անարժան,
որ ենք ի վայրս մաչոցոյական
Ազատ լինել յաւր երեւման,
սրբոց գնդիցն հրաշագան։
Ցիշողք մեր աւրհնեալ եղիցին։

էջ 57–80, բոլորքիր, անվերնագիր, *ոամկօրէն*։

էջ 68.— . . . Իսկ են ի մարդկանէ որ զկրակն պաշտեն, եւ են որ զաստեղսն, եւ են որ զՀրեշտականսն. զոր օրինակ լսեցին Գ կոյր Քէ փիղ մի կայ եւ զնացին ի տես, եւ աչք չունէին որ զամէն փիղն տեսել էին, բայց ձեռօք տեսան. մինն զոտն բռնեց, մինն զականջն, մին զխոտուոնն, եւ եկին ի տուն։ Ցորժամ հարցին զիրար Քէ փիղ ինչ իրք է. նա որ զոտն էր բռնել ասաց Քէ փիղն զինչ հաստ սիւն մի է։ Իսկ այն որ զականջն էր բռնել, ասաց Քէ փիղն նօսր իրք մի է զինչ զլօչ։ Իսկ այն որ զխոտուոնն էր բռնել, ասաց Քէ փիղն յերկայն իրք մին է զինչ զծող։ Իսկ այսուր մարդն երր զայն լսեց պիտաց որ կուրերն ի փիղն ամէն մարդ իրք մի էր տեսել, եւ ոչ ոքիմ զփիղն չէին տեսել։ Նոյնպէս կրապաշտն եւ աստղապաշտն եւ այլ զինչ յիաստծոյ ի զատ կոչ պաշտեն։ Մինն զկաստծոյ զրէշն է բռնել, ու մինն զմուրտարն, եւ մինն զձիոն որ են հրեշտակք, վասնզի ամէն մին կու տան Քէ այս է Աստուած . . .։

էջ 81–166, բոլորքիր, կաթողիկոն.— «Բանք տուժարարիտականք եւ զուգաւորութիւնք աւուրց եւ ամաց բնի այլոց սղոցաց հանդերձ սղոի սղոյ սղիւսակօք եւ բոլորակօք»։

էջ 81.— Ցիշատակագրութիւն.— 1408

Եղբայր, համուռ եա Քէ սորին,
նա չէս կարօտ խմոյ խրատին.
եւ Քէ խնդրես զրանալին,
նա համբուրեա զայն խաչին.
Եւ աս ի քեզ պիտանա սորին,
եւ լաց եւ մուտ ի մէջ գրատեին։
Ցիչեա զնախկի անկող սորին,
եւ զեղկելի գրծոդս յեսին,
որ խիստ յիմար եմ արհեստին,
մեղօք լցեալ անհնարին։
Ի յուր հարիւր Հայոց Թվին,
եւ յիսնեւրորդ եօթնեւրորդին։

էջ 167.— ՏՕՆԱՑՈՑՑ, զոր արարեալ Հայրապետին Հաւոց Սահակա։

էջ 178–180, այլազան բաներ։

էջ 180, զուռնաքաւի մեկնաւոյ եւ անհաւթ գրոյ.— «Ես Ջուղայեցի Ստեփաննոս Վարդապետ, ի ՌՈՄԱ» [= 1762]։

էջ 181–220, մանրատառ, մասամբ երկաթագրեալ, մասամբ միաբուն։

էջ 181*բ*.— Իբ.— Բաղադս հնարից որ բնդդէմ բղջախտհուքեան.— Ոչ կարեմ լինել ժուժկալ . . .։

էջ 184*ա*.— Լ.— Բաղադս պահպանութեան եւ ազատութեանն։

էջ 186*ա*.— ԼԲ.— Բաղադս լսելեաց։

էջ 190*բ*.— Բաղադս գարշութեան հրապարտութեանն։

էջ 198*բ*.— Բաղադս դատարկարանութեան։

էջ 199*բ*.— ԻԳ.— Բաղադս արբանեկաց որկրամոլութեան։

էջ 203*ա*.— Բաղադս բղջախտհուքեան։ Ցառօր.— Ցանկր կր պարտնակ 33 գլուխներ։ Ա.— Բաղադս աւհմանի բղջախտհութեան . . . ։ ԼԳ.— Բաղադս հոտոտելեաց։

էջ 203բ.— Ա.— Ցաղագս սահմանի բղջախոհութեան։

էջ 204ա.— Բ.— Ցաղագս զաւչութեան բղջախոհութեան։

էջ 211բ.— Ը.— Ցաղագս բաժանման բղջախոհութեան։

էջ 214ա.— Ժ.— Ցաղագս չնութեան։

էջ 215բ.— ԺԱ.— Ցաղագս ազգապղծութեան։

էջ 220ա.— ԺԶ.— Ցաղագս գիչերպաշտութեան։

էջ 220բ.— ԺԸ.— Ցաղագս գտեցից բղջախոհութեան։

Ծանօթ.— Այս գրուածքին չարունակութիւնը կը գտնուի մասամբ հատորիս ըսկիզբը, էջ 17–24, մագաղաթի վրայ, եւ մասամբ էջ 181–191, բայց կը մնայ թերի։

1246

ԹԱՓՕՐԱՏԵՏՐ·— 2

Երուսաղէմ — Ժամանակ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×12×1·5։ Էջք 48։ Հանգամանք բաւական· գործածուելեամբ ազատուած։ Թուղթ բանձր։ Գրութիւն՝ խորհրդաբերները եւ դիմատուները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 19 տող։ Բոլորովիր։ Համառօտագրութիւնք սովորական գրելոյ։ Լաթակազմ խուճաքարտեայ։

Ծանօթ.— «Գիրք Թափօրից որ կատարի ի տաճարի Սր· Յարութեան յամ· չարաքառ։ Գտանին եւ քանի ինչ տեղիք ուր այժմ ոչ ընծեռնուն չարական եւ աւետարան» (Տ· Սահակեան, Ցուցակ, էջ 702)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Շարականք եւ Աւետարանիչ Տէրունական ացն Քրիստոսի, որ ի մէջ Սր· Յարութեանն կան։ Նախ եւ առաջին մտանեն յեկեղեցին Յոանիկաց, որ յանուն Սր· Աստուածածնին է կառուցեալ։ Անդ է սիւնն յորում կապեցին զՔրիստոս եւ ձագեցին։ Եւ հաչափայտն բազում ժամանակս անդ է կացեալ։

էջ 5.— Ետ աւարտման Աղօթիցն, ծանուցանեն ժողովրդեանն զխորհուրդ տեղւոյն եւ դչարչարանացն Քրիստոսի։ Եւ անտի ելեալ երթան ի բանտն։

էջ 34.— Եւ երթան յաջակողմն Գեթսեմանիի որ է Շնչահանն, զոր Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն Հայոց, իւր մատաղքն հաչ է արարեալ։

էջ 36.— Եւ երթան ի Սնարից կողմն։ Աւետարան ցոհանննու։

էջ 37.— Եւ անտի գան ի հաչ պատուհանն, յորմէ լոյսն ցատագայթի յատուր նրագալացւոյ Զատկին, ի տեսուքիւն հատատուցեալ? Հրիստոնէից։

էջ 39.— Եւ անտի երթան յատագ խորանն ի սիրտ աշխարհի։

էջ 44.— Մեկնուրիւն վասն Սր· խաչին, եւ վասն է խօսից Տէառն Հրիստոսի յատոյն մերոյ.— *Եւ դիտելի է դի Դ ազգ վաչյատ էր հաչէին...*։

Ցիշատակագրուքիւն Գրչի.—

էջ 24.— *Քս· Ած· մեր, որ եղեր եւ բարեբարացար ի վերայ հաչէին, եւ փրկեցեր պոհնիկեր ի մեծաց եւ յանիծից նախահօրն, փրկեա եւ զգաստեա, եւ ողորմեա ամենաքչուտա քեռաւարժ ծրոգիս, եւ հանդուցեալք իոգեուկ ծնողացս։ Եւ դչիշդագ Տէր յիշեսցէ ի միւսանդամ գալստեան իւրոյ, եւ յսկ տացէ դերանաւէտ ձայնին, եկայք, ասէ, օրհնեալք Հօր իմոյ, ժա։*

1247

ԳԱՆՁԻՆ ԴԻՐՔ.— 2

ԿԻՒՐՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17·5×12·5×7: Էջք 638: Հանդամանք բաւարար· խոնաւութենէ մնաւուած· լուսանցքները մասամբ ցեցակեր: Թուղթ բամպակեայ: Գրիչ՝ Մոմսկա Սարկաւագ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ կրկնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 25 տող: Բոլորգիր կանոնաւոր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցազարդ եւ գլխազարդ, էջ 7, 19: Կաշեկազմ տախտակեայ, կոնակէն ճեղքուած: Մատենադարանի Ա. 1247:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–3, դատարկ:

Էջ 4–5, տարբեր բոլորգիր.— Գաւակիր Աւրհնելոյ՝ Աղօթք:

Էջ 6, դատարկ:

Էջ 7.— Ընթերցոյ Տեառն Սրբոյն կիւրղի Եպիսկոպոսապետին Աղէկսանդրացւոյ Գիրք որդ անուն Գանձ է.— Ոչ ի փոքունս մեզ հանդէս ճեպիլ պարտ է, զոր քո բանդ հաւանեցուցանէ զմեզ, ով ջանասէր եղբայր մեր Նեստեփնէ. . . .— Հմմտ· աստ, թիւ 1209:

Էջ 10.— Այս ինչ է ի գիրս յայսմիկ.— Ա–Լէ Գլուխներ:

Էջ 19.— Ա.— Առաջին: Ցաղագս աւծմնեալութեան եւ ծնեալութեան, աւեղութեան և եղելութեան.— Եթէ հարցանել զմեզ ձեռնարկեացեն արիանոսքն, Թէ մի՛ է անեղութիւն՝ Թէ երկուք···:

Էջ 313.— Ցոր Թէ յանձն առ գՔոյն, արհամարհաց զամաւթն···:

Էջ 354.— Իբ.— Ցոր քէ վասն աւուրցն այնորիկ եւ ժամուն ոչ ոք գիտէ···:

Էջ 558.— ԼԹ.— Ցոր քէ Ած· ըստ բնութեան է Հոգին Սուրբ, եւ չէութենէն Հաւր···:

Էջ 567.— Առադրութիւմբ բանի գկնի ընդին···:

Էջ 581.— · · · Այլ.— Զորս ի վերայ կանանց սահմանելոյ օրէնս Գօտոս, ասէ···:

Էջ 583.— Ընդդիմադրութիւն ի հաւկատակորացն:

Էջ 585.— Եթէ ոչ ի հաղորդութենէ Աստուծոյ եւ Հօր է Սր· Հոգին այլ բնաւրապէս ըստ գոյութեան ի նմանէ:

Էջ 591.— Եթէ Ած· ըստ բնութեան է Հոգին Սուրբ, եւ ոչ ստացուած կամ արարած:

Էջ 603.— Եթէ Ած· յԱստուծոյ եւ Հոգին, եւ ոչ ստացուած կամ արարած:

Էջ 608.— Լե.— Վկայութիւն յատուածային գրոց թէ ծնունդ է Որդի Հօր եւ ոչ արարած:

Էջ 635.— Զի բազաւոր է Որդին Աստուծոյ:

Էջ 638, դատարկ:

Մաճր յիշատակագրութիւմբ Գրչի.—

1.— Էջ 123.— Զստացուղ սուրբ տաճիս զԱստուածատուր Վարդապետ, եւ զիս զեղկելի զծողի, ազաչեմք յիշել ի Տէր:

62.— Էջ 192.— Զստացող Գրոց Գանձիս, զԱստուածատուր Վարդապետս, ազաչեմ յիշել ի Տէր:

3.— Էջ 241.— Զստացուղ Գրոց Գանձիս, զԱստուածատուր բարեւնի, որ եւ կոչի Եղնկայեցի, յիշեսջիք ի Տէր: Ընդ նմին եւ զդրիչս Մոմսէս սրկ·:

4.— Էջ 440.— Զստացող Գանձիս Գրոց, զԱստուածատուր Վրդ· Եղնկայեցի, ազաչեմ ով բարեւնիք յիշել ի Տէր:

Այլ յիշատակագրութիւն.—

Էջ 637, բոլորգիր վաթ·.— Ով պատուական սուրբ վարդապետք, որք կարդայք զիս, յիշեցէք ի Տէր զանգիտ աշխատողս զմեսրոպ սուտանան սարկաւագ եւ զծնողսն իմ:

1248

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ – ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Եւստաքէի Վանիք ՊՀԱ=1422

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 17·5×12·5×9: էջք 1014: Հանդամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. լուսանցքներէն ցեցակեր տեղտեղ: Թուղթ գորշորակ: Գրիչ եւ Մատեաղ՝ Թումայ Կաֆայեցի: Գրութիւն՝ խոշոգիրները, ակրնատողերը եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 33 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք չափազանց առատ: Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցազարդ եւ գլխադարդ, էջ 268բ, 671բ, 819ա, 949ա: Գունաւոր խոշանագարդ իւր սարօք, էջ 9: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Պահպանակ մաղադաթեայ սկիզբը երկու թերթ, վերջը մէկ, մասն երկաթագիր աւետարանի: Կնիք վերջին ստացողի, սեւադրոշմ, բոլորչի, մեծ, կեդրոնը՝ Ցս. Քս. «Ի՛ր. Ծո. Մարտիրոս Վարդապետ Ղրիմեցի Թվ. ՌՃԴ» (= 1655)· փոքր, կեդրոնը՝ Ղրիմեցի, «Ի՛ր. Ծո. Մարտիրոս Վարդապետ, Թվ. ՌՃԴ»:

Ա·— ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ·— 5

Գր· Տաթեւացի

էջ 1–2, դատարկ:

էջ 3ա·— Այս ինչ է ղիրքս Ոսկեփորիկ անուանեալ

էջ 8, դատարկ:

էջ 9·— Հարցումն Խօճա Մասուդի բարեպաշտի եւ պատասխանիք Գրիգորի աշակերտի: Նախ յաղագս Սրբոյ Երրորդութեանն եւ ապա յաղագս Բանին մարդեղութեան, ի Սբ· Գրոց եւ յուղղափառ վարդապետաց ժողովեալ·— Նման է արքայութիւն երկնից պանձի ծածկելոյ յաղարակի···:

էջ 232ա·— Աւելեալ ինչ գի Հատորն, Տեառն վահրամայ Վարդապետի ասացեալ, Յաղագս Սրբոյ Երրորդութեանն եւ միոյ Աստուածութեանն եւ փրկակիսն Տնօրէնութեանն Քրիստոսի·— Հաւատամք եւ խոստովանիմք մի Աստուածութիւն յերիս անձնաւորութիւնս···:

էջ 259ա·— Նորին Գրիգորի, Դատաւորութիւն Հաւատոյ չորեքտասան աստիճանաւ, զոր ժողովեալ այսպէս դատաւճիռ հաւարակ քառիւ եւ համառօտ բանիւ·— Խոստովանիմք եւ հաւատամք ամենակատար որսիս···:

Ցիշատակարան Հեղինակի·— 1407

էջ 267ա·— Եւ ես տարտամս յոտնատեաց Գրիգոր պիտակ անուն խնդրող բանի հաւաքեցի զդիրքս Աստուածաբանութեան, որ անուանեալ կոչի Ոսկեփորիկ, զի ըստ իրին եւ զանունն առեղեալ ունի Ոսկի, այսինքն, անապական, եւ պատուական դանձիւք աստուածային առլցեալ· Որ եւ գտացողս իւր եւ զսիրողս՝ աստուածաբանութեամբն փարթամացուցանէ:

Արդ զրեցաւ սա ընդ հովանեաւ Սբ· Աւագելոցս, առաքելական աթոռոց, եւստաքէի, եւ այլ բազմահատաք սրբութեանց, ի նեղ եւ նուազեալ ժամանակի, Թուականութեան մերոյ ազգի ՊՄԶերորդի, ի խնդրոյ ումեմն բարեպաշտի խօճա Մասուդ յահի, բնակութեամբ ի սեպուհ արանց Դալբկ քաղաքի· զոր խնդրեաց բազում անգամ զրով եւ բանիւ, գրել յաղագս Սրբոյ Երրորդութեանն եւ յաղագս Քրիստոսի Աստուածութեանն: Եւ ես տկար ոգւով եւ ծերբեալ մարմնով գրեցի, եւ հաւաքեցի ի սրբոց արանց զնչմարիտն եւ զուղիղն կարճառօտ բանիւ: Եւ ի չորս հատորս բաժանեցի վարն զիւրութեան ընթերցողաց: Եւ յաւելեալ բանս ի մերոց վարդապետաց իրր քաղուորական կնիք եւ մեկնութիւն ի վերայ եդեալ:

Արդ աղաչեմ զձեզ սիրովն Քրիստոսի, որք օգտիք ի ամանէ յիշեցէք ի Քրիստոս ըստվերս յաստացեալ բարեպաշտին՝ պՀօճայ Մասուդ յահէն, հանդերձ ծնողօք իւրովք,

զնայր Նորա զՅակոբչահ, եւ զմայր Նորա Էլխութիւռ, եւ զաւազ եղբայր Նորա, բնիքն Ներցող ևկեղեցոյ, զԱսսուփչա, եւ զկին-ման արժանի միւս եղբայրն Մարչա, վաղ ի Քրիստոս փոխելոց: Եւ զրարեպաշտն եւ զեկեղեցասէր քոյրն Նորա Էլտուդմիչ փաշա, ասատուածպարգեւ ծննդոց իւրով եւ Քրիստոսիւք: Եւ զկրտեալ եղբայր Նորին պնօճաղ Մուրատչան: Եւ զամենայն ազգն Ներքինի-քացդ արժանաւոր, եւ նահատակի, խօսիլ Էհիչ-չայն, որչափ ողորմած առ ամենայն ազգսատս և առատաձիր ի կարգաւորս եկեղեցոյ: Զոր Հաստատեալ նմա Տէր զմարձս փոխարինեալ, որ առատն է ի տուրս բարեաց, Ամէն:

Այլ եւ ազաչեմ, որք բնդօրինակէք, զրեսջիք զանահ չիշատակս մեր մատեանս, որով եւ զուք զրեալ լինիք ի դպրութիւն կենաց, Ամէն, եղիցի.— Հմմտ. Խաչիկեան, Ցիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, էջ 9–10:

Ընդ նոյն չիշատակիս եւ պիս ըստմեռնալս անձամբ, զԹուամայ, չիչեցէք ի Քրիստոս:

Բ.— ՄԵԿՆ· ԵՍԱՑՆԱՑ·— 2

Յովհ· Վրդ· Կոլոտիկ

Էջ 268բ.— Յաճիզ առաջակայ զրոցս: Այս ինչ կայ ի գիրքս յայս բազուածոյ:

Ծանօթ.— ԺԵ· պրակին առաջին եւ վերջին թերթերը միայն կան, միջիններըր կորած են· որով էջ 274ի եւ 275ի միջեւ կր պակսին՝ Հաւանարար 10 թերթ:

Էջ 275բ.— Վասն արքեցութեան իշխանաց·— Եւ զի առուել չար է ի մեզ արբեցութիւնն առ իշխանն քան յայլս ի մարդկանէ, եւ այս վասն բազում պատճառաց ...:

Էջ 281ա.— Զ.— Վասն Գ սրբենիճ·— Իսկ երէքսրեանն երկարանութիւն, նախ փառաբանութիւն է Աստուծոյ, զոր միշտ մատուցանեն...:

Էջ 413բ.— ԻԳ.— Նորին Քարոզ Վասն արքեցողաց· Զի նոքա զինով եւ ցմով մոլորեցան·— Նախ քահանայն եւ առաւ մարգարէն...:

Էջ 464ա.— ԻՀ.— Վասն Հիւանդութեան եղեկիայ:

Էջ 580բ.— ԼԷ.— Վասն չար արքեցութեան.— Եւ պարբերութիւնն չար ասէ վասն բազում պատճառի...:

Էջ 601ա.— ԼԲ.— Քարոզ Վասն Զատկին, ի բանն, լուսաւորեաց Տրուսադէմ...: — Նախ ի ակմս երբորդութեանն ասէ...:

Էջ 617ա.— ԽԱ.— Քարոզ Վասն Հանգստեան.— Իսկ այս առոյգ եւ ճշմարիտ ասի...:

Էջ 641բ.— ԽԲ.— Ըստ աւուրց փայտին կենաց եղիցին աւուրք ժողովրդեան:

Էջ 645ա.— ԽԳ.— Վասն հաճելի պատարագի:

Ցիշատակարան Հեղինեակի.— 1415

Էջ 656բ.— Եւ ի կատարումն պրոցս՝ պիտանարումն արարածոցս եւ պճառուցումն բան պրծոց յայտնի, թէ արդարքն Նորա-պին, եւ մեղաւորքն տանջին ի հուր անչէջ եւ ի յորդն անմահ: Որոց փրկեսցէ պմեղ Ռա. Ա.Ծ. պամ. Հաւատացեալս անուան Նորա...:

Դարձեալ ազաչեմք դհանդիպողսդ ի սմա, մի մեզադրել մեզ, զի ոչ ևթէ վասն ազարտեղոյ գրանս նախնեացն մերոց ձեռնարկեցաք ի գործս, որ ի մեր էր քան զրկարն մեր, այլ այս եղեւ պատճառ գրութեան սորա. Նախ զի միմն իմ եւ ևբախտս զրն հրամայեաց ինձ վճռել երկսին եւ կապանաց առնել դհաղուածոյս, զի առաջին հաղուածին չէր հատ, զի ի տղայութենէն էր սրտրեալ. եւ երկրորդ, մեր՝ պատմանոյ յանորպամեծարութենն Աստուծոյ, որ բանալ զրեբան անարժանիս ի յօդուտ այլոց, մանաւանդ զնդ անչէջասրութիւն պարկեշտութն, որ ևնդրուձեաց առ մեզս անարժանութիւն. եւս եւ յաչակերտակից եղբարց ազաչեցեալ հարկեցայ: Եւ զուք նեղեցէք իմում յանդգնութենէս, զի չօդսրութիւն մատցս բռնազատեաց, մոռանալով զգկարութենէս իմ: Զի թէ զգջի ի սմա բան ինչ բստ հաճութեան մտաց ձերոց, Տնաուն չնորհ եւ զոհութիւն, եւ ևհէն ծոյ վարժողին, եւ թէ պակաս եւ անհաճոյ, բարեակր կամաց ձերոց, մեղ լիցի անբախտութիւն չեղբայրական պիոց ձերոց:

Գրեցաւ տախտձ մատամբ Յովաննէս պիտակ պետի, ի թվ. ՊԿԴ, ի վանքս Հեր-

մոնք... — Հմմտ. Խաչիկեան, Ցիլս. Ժե. Դարբ, Ա. Մասն, էջ 174–5:

էջ 657բ — ԽԴ — Գարոզ վասն կանացց, ի բանն եսայեայ. Այսպէս ասէ Տէր, փոխանակ զի հպարտացան դստերք Սիոնի — *Աւետ վարդապետք Թէ մեծ եւ առաւել չար է հպարտութիւնն քան զամ. մեղս...:*

էջ 666ա — ԽԵ — Երկարձակացն առ մեր հրց., եւ պիտի առ նոսա — *Վասն ի՞նչ ծերանայ, կամ բորբոսի, կամ որդնի...:*

Գ — Մեկն. ՂՈՒԿԱՍՈՒ — 7

Մատթէոս վրդ.

էջ 671բ — Մաթէոսի աշակերտի Գրիգորի հոետորի, ի գլխոյն Ղուկասու հաւաճումն բանից, եւ գարոզք յոլովք, ի Մեկնութենէ Իգնատիոսի առաքք վարդապետի Հայոց ժողովեալ աշխատասիրութեամբ. — *Ամենայն որ որ ծոյլ է յաստուածային ուսումն, եւ ի յընդունել դիտաց հոգւոյ, յորժամ սկսանի ի ընթերնուլ գրեալս սուրբ գրոց, չորս կերպիւ այպանէ...* — Հմմտ. Քէս. 985:

էջ 749բ — Գարոզ ի բանն. Առն միոջ էին Բ որդիք... — *Սոյնորութիւն է մարմնաւոր ծնողաց, ի փոքրկութեան սլլ ազգ ունոցանել զմանկունս, եւ ի մեծութեանն սլլ կերպիս...:*

էջ 787ա — Գարոզ ի բանն. Արբ Բ եւ լին ի տանեարն կալ յաղօթս — *Գիտել արժան է...:*

էջ 805բ — Նորին Գարոզ Համբարձմանն, ի բանն, Եւ եհան զնոսա ի Բեթսանիայ, եւ ի լեառն: — *Արդ նախ գիտելի է զի այս ոտն, զերազոյն է քան զամենայն տաճն, յաղում եղանակաւ...:*

Ցիշատակարան Հեղինակի — 1391

էջ 816բ — *Աբգ. ես վերջինս ապաստորաց բանին եւ տրուպս բանասիրաց Մաթէոս Հրահանայ...: Արդ է պիտանացութիւն տոս ի քարոզս բանի, եւ ի կարդ գրուցացս ... զոր եւ մեզ լիցի հասանել մասին սրբոցն ի Քս. Ցս. ի Տէր մեր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն.* — Հմմտ. Խաչիկեան, Ցիլս. ԺԴ. Դարբ, էջ 591–2:

Դ — Մեկն. ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ — 7

Մատթէոս վրդ.

էջ 818ա — Նախերգան Յոհաննու Գլխոյն:

էջ 819ա — Ցառաջարան Աւետարանին Յովհաննու, եւ նախացուցումն բոլոր գլխոյն, ի Մաթէոս վարդապետէ — *Չի թէպէտ չորս են Աւետարանիչք, սակայն Ցոհան առաւել յայտնիչ է աստուածային դործեացն...:*

Ցիշատակարան Հեղինակի —

էջ 948ա — *Որ եւ այս տեսլութեան բանիւ ընդ նախասացեալ Մեկնութեանն որ բուռ Ղուկասու Աւետարանին է դիպչ ... առ ի դիւրահասութիւն մանկանցդ նորածնելոց նկեղեցեացդ Հայաստանեայց: Զոր եւ հայցեմ երկրամած դիմօք, ով դուաք լուսերամիկ, որք պատահիք այսմ աստուածաճեմ ընդաստանիս, յիշեսջիք զվարժապետն իմ զԴրիդոր մեծն, եւ զմիւս Դրիդոր բարեբանի՝ զաղդայինն իմ, զինդրող այսմ աչխատանաց: Եւ զիս զանպիտանս ի բնաւս դործ նամեղ անձնս, զմաքէոս սպասաւոր բանի: Եւ զասկաւ ծրիկս ուղղութեամբ ընթերցիք...* — Հմմտ. Խաչիկեան, Ցիլս. ԺԵ. Դարբ, Ա. Մասն, էջ 121–2:

Ե — Մեկն. ՏՈՒՄԱՐԻ — 9

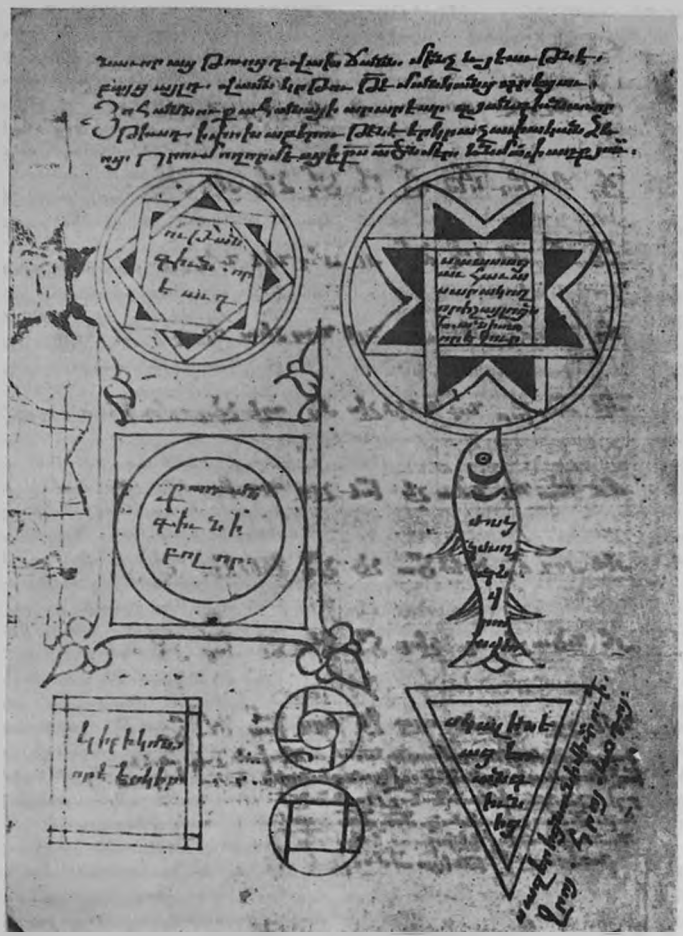
Ց. Վրդ. Ղրիմեցի

էջ 949ա — Աւգեհա անձնախանձ Հոգիդ Սուրբ Աձ. ցշմարիտ, ի խնդիրս հասարակաց աւգտի — *Արդ ես Ցակոբս Ղրիմեցի եւ դասաձեալս մեղօք յերկիր, աչակերտ Գէորգ բարեյաջողեսին մեծի, եւ քաջ փաղերգային եղկնացոյ...:*

էջ 997բ — Նորին Գարոզ, Ցաղագս աւուրցն ընց գտելո տէրունականաց:

Ցիշատակարան —

էջ 1004բ — *Եւ դիս գիտանաքիս դՑասկոր Ղըրիմեցի զպատասաւոր բանի, գաչակերտ Գէորգ հռետորին Եղրնկացոյ. յոյժ աչխատեցայ տումարական արձանագրել, եւ առանց կարծեաց հաւանչեցի գանտաբակոյս մեկնիչս, ի չահ օգտի բանասէր մատց: Աղաչեմ դուստմեասէրքդ ամ. գոհանալոյ*

20.— Երկրաչափական ձեւեր. ի. 1248. էջ 100ա

Աստուծոյ մի մոռանայք. եւ զսէրերս ի յիմ Քրիստոսէն, զԻումա, զվերջինս ի պարըսս բանասիրաց, իմ ծնօղաքն հանդերձ յիչելով Տէր ողորմիլու, որ զչիրքս գծալրեցի: Եւ Քրիստոսի մարդասի.։

Զ.— էջ 1005։— [Յովհաննու Դահաւնայի ցաղագս Անկիւնցուաւոր թուոց]։— Հմմտ. *Քէս.* 157, *Ա. Հատոր*, էջ 468:

էջ 1008։— Անգիւնաւորաց Թուոցդ վախճանն մինչեւ յեսքին է, բայց այլք վասրն կլ՚Քուէնան մանկանց ըրնցաւ։ Ոհաննու Դահաւնայի արարեալ դասդիւնաւոր Քիւսղ ի փոխարերութենէ երկրաչափական ձեւոց, որում ողորմեացի Քրիստոս Աստուածն մեր, եւ նմա փառք յաւ.։

Ցիշատակարան Գրչի։— 1422

էջ 1009ա.— Փառք եւակի սէրուքեանն եւ միով աստուածութեանն, անսկիզբն սկզբանն Հօր, եւ անճառաւսէն Ծնեցելոյ Որդոյն Միածնի, եւ անքննաբար րղխման Սր. Հոգւոյն, էրցս հաստոդին եւ եղելոց դարդարողին, եւ հանուրց պահպանչին։ Աւրհնութիւն յամ. լեզուաց, դոհութիւն յամ. մտաց, եւ փառաբանութիւն յամ. գոյից, միչտ, յանդեալն, ի ներկայս եւ յանապատն յաւիտեանս, ամմէն։

Որոյ չնորհօքն չարժին էակք ամենայն...։

Որով այսպիսի րղձիւք առ ստացումն աստուածային տառիս և ամենալիր ծաղկաւէտ բուբաստանիս, նախ՝ Ոսկեփորիկ դրոցս, զոր արարեալ է յեռամեծէ, ի Գրիգոր Վարդապետէ։ Երկրորդ՝ Քաղուածոյ Ճեսայեայ Մարդարէին, նոր յարմարեալ աչակերտի նորին Գրիգորի, Յովաննէս Վարդապետի, մականուն Կօլօտիանց կոչեցեալ։ Երրորդ՝ Քաղուածոյ Աւետարանին Ղուկայ, աշխատասիրութեամբ Մաթէոս Վարդապետին։ Եւ ապա ինչ Ոհաննու Աւետարանին։ Այլ եւ մասն ինչ ի Տումարէն հատաքեալ ճղնաւոր Վարդապետին Ցակոբայ Ղրիմացոյ։

Արդ՝ վերջինս ի պարս բանասիրաց անձանց, Թումայ կաֆայեցի, ցանկացող եղ այսքան վերոյասացեալ դրանցդ, ասան որոյ յօժարութիւն սրտիս մոռանալ ետ բարւոխութիւն արհեստիս. զի ոչ դիտէի կատարեալ դպրութադարձութիւն, եւ համարձակեցայ առ ի գծագրել պատուածային բուբաստանս, յիշատակ բարեաց եւ քաւիչ ղեղաց, լուծիչ յանցանաց եւ արբուցանող ւղուրն կենաց պասքելոց անճանց մանկանց եկեղեցոյ։

Արդ՝ եղեւ ղրաւ սորայ ի Վանս Եւատաքէն Սր. Աստաքէրյս ... ի Թռչանոցս Քեանս Հայոց ՌՀԱ, ձեռամբ անխմաստ եւ համբակ գրչի Թումայի։...

Ցիչեցէք ... զմեծապարոն սարկաւագդն և զուսուցիչն մանկանց Նոր Սիոնի, զոր եւ միոյն ճապատիկ եւ ի ապատիկ տացէ Նմայ Քս. Աձ. զերկնից արքայութիւնն, ըզպասկն անթառամ, եւ զկեանս յաւիտենական։

Այլ եւ զկրկին [շարունակութիւնը կը պակսի յայդրդ թերթը կտրուած ըլլալով]։ — Հմմտ. Ալիշեան, Ցիշատ. Ժե. Դարբ, Գ. Մասն, էջ 360։

էջ 1011–1014, դատարկ։

Ցիշատակագրութիւնք Վերջին Ստացողի։—

1.— էջ 268ա.— Զվերջին ստացող աստուածապատում տուրբ դանձիս զմատրոս Ղրիմեցիս, անուամբ եւեթ արեղայ ձեռացեալ, եւ ոչ գործով։ Աղաչեմ յիչել ի Տէր միով Հայր մեղայիս զհոգեւոր եւ բարեմտուսր ծնօղսն իմ, եւ ամենայն զարմից իմոց ասել Ամ. ողորմի։ Եւ դուք յիչեալ լինիջք ի Քրիստոսէ ի Կալն Ուռնայի, յաւուրն ահեղի։

2.— էջ 817ա.— Ես Մարտիրոս՝ անպիտան Ղրիմեցիս, կոչեցեալս անուամբ խարեղայ, եւ ոչ արեղայ, ցանկացաւղ եղէ յայսմ աստուածազարդ բուբաստանիս, որ են հաւաքեալ ի սմա դանազան եղեմաբոյս ծաղկունք, ժողովեալ յԱստուածաշունչ Սր. Կտակաց, ձեռամբ տիեղերաբոյս երջանիկ եւ աստուածարան Սր. Վարդապետացն։ Եւ կոչի սուրբ դանձս այս նախ Ոսկեփորիկ, երկրորդ՝ Քաղուածոյ Եսայեայ, երրորդ՝ Քաղուածոյ Ղուկասու Աւետարանչին, եւ Ոհաննու Աւետարանչին, եւ Մեկնութիւն Տումարի։

Եւ եւս յետին ի կարգաւորաց եւ անպիտանս ի պատուականաց, դամենայն ինչս իմ վաճառեալ, առացս դպատուական դանձդս այս, զոր ասից փրկչին Քէ՝ վաճառեցէք զինչս ձեր եւ դանձուցէք ձեզ դանձս յեր-

կինա, ուր ոչ ցեց եւ ոչ ուտիչք· եւ ոչ գողք կարեն գողանալ։

Դարձեալ յերեսս անկեալ աղաչեմ բրդա յուսեբամիջդ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ գաղափարելով, յիշեցէք յի սրտի, եւ մի բերան Ձե· ողորմի ասացէք ինձ, սեւերես վիճօք յցեալ նկեհնապոծիս, եւ ծնօղաց իմոց եւ ամ· արեանառու մեր-

ձաւորացս, հանդիպեալ ննջեցելոյք, ամմէն։ եւ դուք յիշեալ յիշիք ի գերն կենաց, աւրհնելոյն յաւիտեանս, ամէն։

Լ՛ 818թ.— Մարտիրոս Վարդապետ [փակագիր]։ Կրկին կնքով մատնեհաքեալ յանձնեցի դիվիկելի հոգի իմ ի քէզ, ով յոյս մեղաւորաց՝ բաբերաք Տէր իմ Ցս· Քս· քաւեա դիս։

1249

ԳԱՆՁԱՐԻՐ.— 6

Ս· Ցակոբ, Երուսաղէմ ՌՃՂԴ=1744

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×10·5×8։ *Քերթք* 635։ *Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրիչ եւ Ծաղկող՝ Եղիա Վրդ·, որդի Ծովսեփայ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ. մելանով, մխաբուն, 20 տող։ Նոտրագիր։ Համատօտագրութիւնք բաւական առատ։ Գունաւոր զարդագիր եւ յուանգագրով ամէն գլուխի սկիզբը, նաեւ կիսախորան՝ մեծ ոսկերաց համար, դծագրութիւն ոչ նուրբ։ Կաշեկազմ տախտակեայ։ Մատեաղ եւ Նուիրող՝ Գրիչը։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ· 1–9*ա*, համարեա դատարկ։

Թղ· 9*բ*.— Ցանկ սուրբ գրոյս ասելից տէրունականաց եւ ամ· սրբոց ըստ իւրաքանչիւրոց պատշաճից.— *Ա*· *Հրեշտակապետացն* ։··· Ձ՚ՁԳ· *Գիշերային պատման հասարակաց աւուր*։

Թղ· 14, դատարկ։

Ա.— *Թղ*· 15*ա*.— Գանձ *Հրեշտակապետաց Առաջին*.— *Տնտղգ Եղեալ էին անտեսին խորհրդ անբրննին*···։

Ծանօթ·— *Գանձերը յման առնուած չեն, այլ ընտրուիլ մէկ մէկ տուն մեկին, մինչեւ Բուն Բարեկենդան։ Հոգեպատեան Տօնէն սկսեալ՝ դարձեալ մէկ մէկ տուն։*

Մեղեդիք ամուր եւ ասա կանուղ.— *Գովեստ բերկրանաց քաղցրաձայնեալ*···.— Գրիգոր։

Ցորդորակ ազնիւ.— *Զաւրք երկնային պարարիոց*···.— Զ *ա ւ ր ա վ ա ր*։

Բ·— *Թղ*· 16*բ*.— Գանձ երկրորդ *Հրեշտակապետաց երեկոյին*.— *Նախ Մովսէս տեսեալ, զմորենին վառեալ, հրեշտակ խօսեցեալ*···։

Տաղ *Առաքել Վարդապետի*.— *Ան-մարմնական հոգեղինացն վերնական*··· — *Ա ռ ա ք ե լ ի ր ա դ ի շ ե ց ո ւ*։

ԺԳ·— *Թղ*· 36*ա*.— Գանձ *Ցոհաննու Ոսկերկուսին*.— *Հրաման եղեւ մեծ ինքնակալին*···։

Տաղ *ազնիւ Առաքելի*.— *Ի յորովայնէ բնութեալ*···։

Այլ Տաղ.— *Ի հանդէս մեծ տօնի*···։ — *Ի Ա ս տ ո ւ ա ծ ի ր ի ց ո ւ ն է*։

ԼԲ.— *Թղ*· 80*ա*.— Գանձ *Բարսղի կեսարու Սբ· Հայրապետին*.— *Տարփմամբ մեծաւ ի յիւղ քո տեսոյ*···։

Խաչատուր Վարդապետի կեչառուցու.— *Յոնաբհմբ հոգով մաղթողական ձայնիւ*···.— *Խ ա չ ա տ ո ւ ր Վ ա ր դ ա պ ե տ ի*։

ԼԵ.— *Թղ*· 88*ա*.— Գանձ *Առաքին Աւուր Մերկոտեան*.— *Անհատան ի յերկրի, Հայտնագեալ երկինի, Աստուծոյն Բանի*···։

Մեղեդիկ Մուսապալի.— *Կայս անապատական*···.— *Հմմտ· Քթ*։ 135, *Ա*· *Հատոր*, *էջ* 376։

Տաղ *ի յՅստաւացի տէր Սադաղից*.— *Սիրով սիրելի Որդին, իջեալ յերկիր ի սուրբին*···.— Ս ա դ ա դ ի ն է ա յ ս բ ա ն։

ԽԱ.— *Թղ*· 102*ա*.— Գանձ *Երրորդ Ա-*

ւուր Ծընընդեան·— *Ի՜հ՛ի լուսոյ հըրեշ-տակն իջանէր…*

Տաղ յՈստացցի Գրիգոր Վարդապետէ·— *Աւսօր նոր իսահնումն եղեալ…*·— Հմմտ· *Նոյն անդ, էջ 377, նաեւ յաջորդ տաղը*։

Այլ տաղ ի նմանէ·— *Ըրնկի ծառիդ նրման ես…*։

Ծանօթ·— *Ռոմը լուսանցքի վրայ նը-չանակուած է «Ծաղիկ պայծառ», միեւնոյն խազերով· ուստի կը նշանակէ Թէ կ՛երգուի նոյն նգանակով*։

ՅԳ·— *Թղ*· 106*ա*·— Գանձ Զորրորդ Աւուր Ծընընդեան·— *Փառաւորեալ ի զօրաց վերին…*։

Տաղ յՍուրաբել Վարդապետէ Բազըշ-ցոյ·— *Անճառ ճառագայթ լուսոյն· · ·*։— *Ա՜ Ռ*։

ՅԸ·— *Թղ*· 110*բ*·— Գանձ Հինգ Աւուր Ծընընդեան·— *Տեսեալ սաթայեան մոգն ա-րեւելին…*։

Մեղեդիկ լաւ ի Սբ· Նարեկացոյն·— *Էին աշոյ, աշոյ ձեռին…*։

Տաղ ի Սբ· Նարեկացի Վարդապետէ, կենդրով·— *Կայր կոյս ի յայրին· · ·*։— Հմմտ· *Ա· Հատոր, էջ 378*։

ՅԸ·— *Թղ*· 119·— Գանձ ութ աւուր Ծննդեան եւ թլփատութեան·— *Որ յութ-բորդին…*։

Այլ տաղ ածոյշ եւ լաւ·— *Ծաղիկ պայ-ծառ ծովային…*։

Ծանօթ·— *Լուսանցքի վրայ Նչանակ-ուած է, «Ռս· պատաց թագաւորը»*։

Հ·— *Թղ*· 174*բ*·— Գանձ Բուն Բարե-կենդանի Կիրակին·— *Երդս յաւերժական, երդեմք բանական…*·— Ե ր ե ւ ա ն ե-ց ի ն։

ՀԹ·— *Թղ*· 212*բ*·— Գանձ Զորրորդ Կիրակէին մեծատանն եւ Ղազարու·— *Մեծա-պայծառ խորհուրդ սոճկական…*·— Մ կ ր-տ ի չ·՝·՝·՝

Փոխէ զձայնդ·— *Տրնտես չեղէ հաւա-տարիմ…*։

Ծանօթ·— *Լուսանցքին Նչանակուած է·— «Ինչն ի նախնուժ»*։

Ձ·— *Թղ*· 216*բ*·— Գանձ Սըրբոց Քա-ռասնիցն·— *Մեծ եւ հզօր անմահիդ աբ-քայ…*·— Մ կ ր տ ի չ·՝·՝·՝

Ցորդորակն է·— *Քրիստոս փառաց թագաւորն…*։

Ծանօթ·— *Լուսանցքին Նչանակուած է· «Գոչէր հրեշտակ»*։

ՁԳ·— *Թղ*· 231*ա*·— Գանձ Գրիգորի Լուսաւորչին Մուտն ի Վիրապին·— *Մեծ եւ հզօր անմահից արքայ…*·— Մ կ ր·

ՂԴ·— *Թղ*· 287*ա*·— Գանձ Ոտնայլը-ւայինն ասա ըստ Խորհուրդոյ աւուրն·— *Զա-հեղ զանգնին, դիտորհուրդըս խորին, զանա-կրզրնականին…*·— Զ պ ա կ ա ս ո ր դ ս։

Տաղ ածոյշ·— *Ճերեկոյի հինգշաբա-թին…*։

Տաղ յԱռաքել Վարդապետէ·— *Աստ-ուածն ամենի, Միածինն Որդի…*·— *Լու-սանցքին· «Դասաքն հրեշտական»*։

Թղ· 368*ա*·— Տաղ ի Մագիստրոս Գր-իգորէ ասացեալ Գլխստման·— *Կարապետ սուրբ հաւատոյ…*·— Կ ա ր ա պ ե տ ի ն տ ա դ։

Թղ· 406*ա*·— Ողբ ասալ գիշերապաշտ-ման հասարակաց աւուր պահոց եւ զատկի ասալ·— *Եկայք այսօր եղբայրք ամէն…*· — Ե ր գ Ա ր ի ս տ ա կ ի ն ի·— *Կը գտնուի նաեւ Թղ*· 545, *իբրեւ Ողբ մեռելի ի վերայ գերեզմանաց*։

Թղ· 406*ա*·— Ողբ ի Նըրզոյ Վարդա-պետէ վասն տպայոց·— *Արարիչն արարա-ծոց մեզ բարկացաւ…*։

Թղ 411*ա*·— Տաղն է ազնիւ·— *Ինչն ի նախնուժն երեւեցաւ…*·— *Լուսանցքի վրայ «Ճիսուս Որդի»*։

Թղ· 425*բ*·— Տաղ Առաքել Վարդապե-տէ ասացեալ·— *Ծորժամ ըղՍուրբ Գրիգոր Նոր Վիրապն արկին…*·— *Լուսանցքին· «Ճոլաստիս դոյն ասաց»*։

Թղ· 454*բ*·— Տաղ ազնիւ և լաւ·— *Հո-գի Աստուծոյ, Աստուած, չնորհատու աղգի մարդկան…*·— Հ ե ք ո ւ մ։

Թղ· 507*բ*·— Տաղ Հայվերացին ի Ներ-սէս Լամբրոնացոյ·— *Բարձրացուցէք գՏէր Աստ· մեր միարան, մարգարէն յառաջ ձայն-եալ տայ մեզ հրաման…*·— Տես Ն· Շը-նորհալի, *Հանգ Ձափաս, էջ 231–233*

ՃՀԲ·— *Թղ*· 548*ա*·— Գանձ Վասն Գա-հանայի·— *Այսօր մեծ սուգ մեզ պատահե-ցաւ…*։

Թղ. 552բ.— Տազ ասացեալ ի Մավսէսէ Արձրկեցոյ.— *Մարդասէր հայր գթութեան...*— Մովսէսի Խորենացւոյ։

ՁՀԴ.— Թղ. 553բ.— Գանձ ողբոյ իշխանացն Հայոց.— *Ցայս ահագին աւուրքս որ հասաք...*։

Թղ. 557բ.— Շարական հանդերձի յորժամ զգենու.— *Խորհուրդ խորին...*— Նաչատուր։

Թղ. 559.— *Մեղեդիք*։

Թղ. 561բ.— Մեղեդիկ պատուական հատեալ, ասաւղ եւ գեղեցիկ, ազգ եւ ազգ լեզուէ, յումանց եւ ասորոց եւ Ֆրրանկաց, ասացեալ ի վերայ Սուրբ Աստուածածնին։

Թղ. 566ա.— *Ժամամուտք*։

Թղ. 573ա.— Գովեալ ճիմանցն Հռոմ։

Թղ. 574ա.— *Հաչու Շարականք*։

Թղ. 622ա.— Մեսեդիկ հաշու շարաթապահոց նախ քան զգիրքն։

Թղ. 623ա.— *Սրբասացութիւնք*։

Թղ. 628ա.— Տաղ ցարութեան.— *Նոր Նոյեմ պատմօտ ցուցաւ...*։

Թղ. 633բ.— Տազ ի վճարման պատարագին.— *Անձն իմ յամենայն ժամ ի Տէր պարծեսցի...*։

Ցիշատակարան Գծողի մատենի.—

Թղ. 646ա.— *Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն երբեակ անձնաւորութեան եւ միարան Հոր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն*։

*Որ ետ կարողութիւն ամենանուաստ ի մեզամած անձինս սկսանել ի գրել զսուրբ գիրքս ի Ռձ[ղ] թվին, յունիսի ի Դ յաւուրն չորեքշաբթի, որ էր ձայն Ա[ղ]. եւ աւարտել ի Ռմ թվին յուլիսի ժ, աւուրն ուրբաթու. յաւուրս Երկուց սրբոյ վկային տիտոսի եւ կոստանդնուպոլսոյ՝ տէառն Քրիստոս Սրբոյ Աթոռոյս երուսաղէմի եւ կաթուղիկոսութեան

ուածքան վարդապետացն դրեցաւ ի Սուրբ Սաղիմ քաղաքն։

3·— Թղ· 335բ·— Ով աստուածասէր ընթերցօղք, հարք իմ եւ եղբարք իմ, յիշեցէք զմատակարար մատենիս զտէր եղիեայ վարդապետն, եւ զհոգի ծնողացս իւրոց, մահտեսի Ծովսէփին եւ մահտեսի Ուստիանին, մեծ պապուս, մեծ մօրըս, Մատթոսին, Սիմանին, մահտեսի Պաղվանտին, Սարգիսին, Ոսկիին, մահտեսի Կուլպահարին, Մարիամին, մահտեսի Մարտիրոսին, մահտեսի Յարութենին, Դչխոյին, եւ ամենայն զարմիցըն ողորմեա քո Սուրբ Յարութեանն չնորհիւ· ասացէք Ամ· ողորմի, եւ ձեզ ողորմեացի, ամէն։

4·— Թղ· 414բ·— Ով աստուածասէր ընթերցօղք, հարք իմ եւ եղբարք իմ, յիշեցէք զմատակարար մատենիս զտէր եղիեայ վարդապետս, եւ զհոգի ծնող ծնողացս Գրիգորին, եղիայի, մահտեսի Մարիամին, Կուլբէնկին, մահտեսի Միքայէլին, մահտեսի Տուրսունին, եւ եղբարցս իմոց, Մուրատըն, Գրիգորըն, եղիային, Աւետիքըն, եւ ամենայն աղգականաց եւ ամենայն քրիստոնէիցըն քո Սբ· Համբարձման չնորհիւ, ասացէք Ամ· ողորմի, եւ ձեզ ողորմեցի Քս· Ամէն։

5·— Թղ· 416–417·— Ըստացող սուրբ զրոցս եղիայ աբեղէ, Միքայէլին, Տուրսունին, Քոչէկին ասացէք Ամ· ողորմի։

6·— Թղ· 524–525·— Ի պատրիարգութեան տեառն Գրիգորի եւ Ծակոբայ աստուածարան վարդապետացն, Թվին ՌՃՂԳին։

7·— Թղ· 536–537·— Ձեռամբ գրեցաւ եղիայ վարդապետէ ի Սուրբ Սաղիմ քաղաքըն, ի Սուրբ Յովհաննս, ի Սուրբ Ծակոբ, Թվին ՌՃՂԳին։

8·— Թղ· 608–609·— Ծիշատակ է ի դուռն Սրբոյն Ծակոբայ, եղիայ վարդապետին, եւ Ովսէփին հւ Ուստիանին, ասացէք Ամ· ողորմի։

9·— Թղ· 644–645·— Գանձարանս յիշատակ է ի դուռն Սրբոյն Ծակոբայ։ Գրեցաւ ի Սուրբ Սաղիմ քաղաքն, Թվին ՌՃՂԳ սմի։

1250

ՏՕՆԱՊԱՏՃԱՌ·— 8

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 17·5×13×10։ Թերթք Դճէբ։ Հանդամանք բաւարար։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ՝ Աւետիս Վրդ· Աղքամարեցի։ Գրութիւն ամբողջական ժանդադրի, կամ սեւ մելանով, միասիւն, 27 տող։ Բոլորդիր, ոչ միատեսակ։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Գաչեկատ տախտակեայ հնամաշ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ա·— Թղ· Ա1·— Հներ· Շնորհ· Մեկն· Մատթէի, առաջին դլխոյ աղդարանութեանն։

Բ·— Թղ· ԺԱ1·— Մեկն· Խորացաց Աւետարանիկ, Վարդան Վարդապետի·— Մատենիս աստուածադիծք եւ հոգեզուխ վարդապետութիւնք իմաստից···

Թղ· ՃԼ1·— Ի սկզբանէ էր Բանն· ի սկզբան Հայր, բան որպէ, և Հոգին Սուրբ ···

Գ·— Թղ· ԻՉ1·— Ծոբայ նախադրութիւն եւ յատաջարանութիւն·— Այր մի էր յաւսիտ աչխարհէ· աչխարհ մեծ եւ մաւտ յնմանէ, եւ քաղաք փոքրիկ ի նմա· անուն յոմիսիտ···

Դ·— Թղ· ԼԴ1·— Պատճառ Առակացն Սողոմոնի·— Ծաղոգս իմաստութեանն Սողոմոնի եւ մեծութեանն փառացն? զոր բնկայաւ յնմանէ ի մանկութեան հասակին, ուսուցանեն մեզ դիրք Թագաւորութեանցն···

Թղ· ՔԴ1·— Վարդան Վրդ· Ծաղոգս եկեղեցո բան·— Այլ Քս· եկեալք, ի դնբապետից յուսոյն պայծառութեան սրարածք անձ-

տուեր միջաբէիւ...։— Հմմտ. Քիւ. 372, Բ. Հատոր, էջ 291, Լ։

Թղ. Ծ1.— Վանական Վարդապետի Հոդուածեալ՝ Ուրախացիր պսակ.— Աստուածածնութիւն ի մարդս ոչ կէ յաւրինացն պատուիրելոյ...։

Ե.— Թղ. Ծ21.— Եւ արդ քանզի ծանուցեալ է ամենեցուն դի յԱստուծոյ է առաքի եղեալս բան, եւ ոչ է պարտ հարցանել, վասնզի յայտնի է եւ ոչ կեղակարծելի...։

Ոսկիոր.— Տ. Սահակեանն կը գրէ.— Քարող ի բանն Հայոց ուրախութեան պատճառեցեալ մինչեւ ի ծագս երկրին, գարշարուն եւ բարձր ոճով. որ քան զի իցէ կամ վարդանայ եւ կամ վանականի (Ճուսկ, էջ 708)։

Զ.— Թղ. Կէ2.— Պատճառ եւ նախերգան իմաստնացելոց ի Տէր առացուն։ Ակնկեայ Հոգիս Մր. Ա3.։— Արմատ եւ բանկիզն սմ. բարեաց է իմաստութիւնն Աստուծոյ, յորմէ ընկալան զդոյութիւն տուհասարակ վերինք եւ ներքինք...։

Ոսկիոր.— Ըստ Սահակեանի, «Ընդն ոճով եւ նոյն հեղինակի երեք զոյ եւ այսյորում եւ ընդդիմադրութիւն բանից հերձուածողաց» (Ճուսկ, էջ 708)։

Է.— Թղ. Զ1.— Եւ եկեալ Ես. ի կողմանս Փիլիպէ կեսարիայն Հարց.։— Պարտ է իմանալ թէ ուստի՞ զայր Տէրն ի կողմանս յայսոսիկ, եւ կամ յո՞ հանդերձեալ էր պրեալ...։

Ը.— Թղ. Զէ1.— Վարդապետին ի Քափոր լերինն.— Զհանին Աստուծոյ դնտեսութիւն անհուս զոյ յարարածոց ծանուցին մեզ ամենայն աստուածախրատն Հարցն սրբոց վարդապետութիւնք...։

Թ.— Թղ. Ղ21.— Վարդապետին.— Զաստուածեկն ուրիսացն երես ձեւս եւ երբս որոշմունս վարդապետեալ ուսանիմք յաստուածաղանն Պաւղոսէ. . . .։— Հմմտ. Քիւ. 372, Բ. Հատոր, էջ 291, Լէ։

Ժ.— Թղ. Ձ61.— «Ձեռս ի փոխուն կուսի».— Երեսք սհատորք եւ յոյժ մաքրութիւն սուրբ են սկարութիւնն առնել արեական մասինն...։

ԺԱ.— Թղ. Ձ3Ա2.— Նախերգան Պողոսի Գիւտին.— Այրդ Աստուծոյ եւ հատուտարեալ ծառա, քանզի խորհուրդն Աստուծոյ եւ հաղաքակեալ խորհրդոցն...։

Թղ. Ձ3Բ, կր պակսի։

ԺԲ.— Թղ. Ձի1.— Պատճառ Մատթէոսեայ.— Ծորժամ յաւաւորին հաքք հոգեւորք, ընդ նոսին եւ որդիքն յաւաւորին...։— Հմմտ. Քիւ. 656, Գ. Հատոր, էջ 83, ՇԲ։

Թղ. Ձ1Գ2.— Աստանաք եղերեալ բրբանս ի նաւահանգիստն փութացոյք, դի ահա զոր ուրիսնակ ևՔէ յանհնարին խորոց եւ կամ յահեպիտահասից անդրնդոց, եւ կամ ևՔէ ի յայնաստրած եւ յորդահոսան գետոց վերս...։

ԺԳ.— Թղ. Ձ1Գ22.— Աւրհնեալ ես Ծովանէս, որ ծնար ի դստերէն Ահմոնի, յամոյ բարեսնակ յեսո ժամանակի...։

Թղ. Ձ1Բ1.— Հետ Հաւատոյ ձայնակցարար ասացեալ Ժողովոդին դնահատականայ դերջանիկ Հարանցն պիտատութիւնս, յորում աստուածազանութիւն դուդնաքի...։— Զաստուածամեսոս քիւն յանդգնահայհաց աւետարանիչն կարճել կամելով մեծն մարգարէին Մովսէս...։

Թղ. Ձ1Ա1.— Բնութեամբ է լոյսոյ դատարճանալ. յայտգս որոյ ի սիրել լուսոյ գատարճանն ամենայն կենդանիք...։

ԺԴ.— Թղ. Ձ1Բ1.— Սկիզբն ստուերից եւ հոգևոր ուրախութեանց ամենայն հաստատակից է ստուեր Քննդեան եւ Ծայնութեան Տեառն...։— Հմմտ. Քիւ. 373, Բ. Հատոր, էջ 294, Լ։

Թղ. Ձ1Բ2 — Ձ1Բ3, դատարկ։

ԺԵ.— Թղ. Ձ1Գ1.— Ստեփանոսի նախամարկի եւ յառաջ սար.— Աստուածդատարդ չուք տաւնիս, յուսակատ երկմտար իւրով, ահա ևնու գնաս իմ...։— Հմմտ. նոյն, անդ։ Նոյնպէս եւ յայրդոդներ։

ԺԶ.— Թղ. Ձ1Գ2.— Պետրոսի եւ Պաւղոսի գլխատրաց առաքեցեալ Քրիստոսի.— Ծաստուածդատար սքանչելեալց բաղտիք են զոր իմանամք եւ բանիւ ասել անկարացեալ...։— Հմմտ. նաեւ Քիւ. 120, Գ։

ԺԷ.— Թղ. Ձ1Կէ1.— Ծոհանու եւ Ծակոբ Որդոցն Որոտման.— Աստուածդարբասան պատուէր տնէր Խրայէլ...։

ԺԸ.— Թղ. Ձ3Գ2.— Ի Տեսլեանէն Ծոհ. ասացեալ Աեղէի, եւ յԱրեթա, եւ Քեսա յա.— Գարսային չհնուածն դի առ զոյ յապես...։

Թղ. Ձ3Է, կր պակսի։

ԺԲ.— Թղ. ՃՀՋ1.— Վասն Ննդհեան Տեառն, դալըստեան մոգուց, եւ համառօտ մեկն. վեցօրեայ արարչութեան. ճառ տօնական որոյ պակասէ սկիզբնէ։

Թղ. ՃՂԲ2.— Երկրորդ աւուրն կանոն ի Մաւրեանն կաւարի ըստ առաջնոյն աւրինէ, եւ յիշատակ սրբոյն Ստեփանոսի. զի այս որ յերկրորդ աւուր ծնաւ եւ յարեաւ նա յբնի, զի վկա լիցի ծնընդեանն եւ յարութեանն...։

Թղ. ՃՂԴ1.— Ցերրորդ աւուրն զարդարեցաւ երկիր ամենապատիկ բուսովք եւ տնկաւք...։

Թղ. ՃՂԴ2.— Աւետեաց յամսեանն Ջերորդի.— Ցամսեանն Ջերորդի առաքեցաւ Գաբրիէլ հրեշտակ յԱստուծոյ ի քաղաք մի Գալիլեացւոց որում անուն էր Նազարէթ։ Ամխս Ջերորդ զնիանն ասէ...։

Թղ. ԲՃ1.— Եերորդ Աւուրն — Ե երորդ գարուն մկրտեաց Մովսէս զժողովուրդն յամսն եւ ի ծովն...։

Թղ. ԲՃՍ1.— Ի վեցերորդում աւուրն ստեղծաւ Ադամ եւ պատկերաւ պատուեցաւ ...։— Հմմտ. Քիւ. 413, Բ. Հատոր, էջ 355, ԺԲ։

Թղ. ԲՃՍ2.— Ցերերորդ աւուրն հանպաւ Ած. ի ցորոց իւրոց. . . ։— Հմմտ. նոյն, անդ։

Թղ. ԲՃԲ1.— Իսկ Ըերորդին կանոնն ի Ցարութիւն կատարի. զի որպէս յարեաւ ի կիւրակէի...։

Ի.— Թղ. ԲՃԲ2.— Կանոն Տեառնընդառաջին, փեվրուարի ի ԺԴ-ինն.— Ի զալ մեծի Քաւաւորի, ոչ միայն երեւելիքն եւ հոիքն խնդան...։— Հմմտ. նոյն, անդ։

Թղ. ԲՃԺԱ2.— Բաղձանք բանին բնաւորեալ յոգիս բանական Թէթեւս դնա գործէ յամենեսեան...։

Թղ. ԲՃԺԳ2.— Դարձեալ՝ բաղձանք բնաւորեալ խնապէս բարոյն եւ բնաւից բնութիւն շարժէ զամենեսեան ի նորայն փափաքումն...։

ԻԱ.— Թղ. ՃԺԲ1.— Կարդ եւ խորհուրդ Ղազարու Ցարութեան.— Այս տուն զոր կատաբէ եկեղեցի ի չաքաթու. . . ։— Հմմտ. նոյն, էջ 356, ԼԳ։

ԻԲ.— Թղ. ԲՃԻԱ2.— Ցորհուրդ Գայտեան Տնաւն յերուսաղէմ յաւուրս ողոգոմանն.— Ջաւրք արմաւենեացս առ, զոր եւ աւրհնեալ աւր անուանեմք մեք...։

Թղ. ԲՃՀ — ԲՃԿԱ, դատարկ։

ԻԳ.— Թղ. ԲՃԿԲ1.— Ի նոյն խորհուրդ ի ՄՔ. յԱեւտաբանէն. Զի որպէս փայլակն որ ելանէ յարեւելից...։

Թղ. ԲՃԺԶ2.— Նիւաթացւոյ Մեկն. Ըզդոց.— Որք յանդընդարին գնացան յուսով ընչեղութեան առաքին...։

ԻԴ.— Թղ. ԲՃԺԸ1.— Ի Մեծի Հինդշաբաթի ասացեալ.— Այսմ աւուր սահմանեալ կանոնս մեծախորհուրդ է եւ պատուելի...։

Թղ. ԲՃԿԸ, կը պակսի։

ԻԵ.— Թղ. ԲՃԿԲ1.— ի հողոյ յետ Ի աւուր եղաւ ի դրախտին...։

ԻՁ.— Թղ. ԲՃՀԵ1.— Ցոհաննու Ոսկ. Մեկնութիւն Գործոցն.— Բազմաց անգիտելի է մատեանս, եւ ոչ պարտ է այսչափ դանձրս ի ծածուկ լինել...։

ԻԷ.— Թղ. ԲՃՁԻ1.— Ցաղագս Բ. Գալըստեանն.— Եղիցին զաւտիք ձեր պնդեալք եւ ճրագունք լուցեալք...։

Թղ. ԲՃՁՁ1.— Ցաղագս իջման Սբ. Հոգւոյն ի դասս առաքելոցն.— Բարի է Ած. եւ բարոյ ամենայնի արարիչ...։

ԻԸ.— Թղ. ԲՃՂԲ1.— Ցոհաննու Ոսկեբերանի.— Հաւատամք ի մի Ած. Հայր ամենակալ...։— Հմմտ. Քիւ 373, ԻԲ։

ԻԹ.— Թղ. ԲՃՂԴ1.— Ցաղագս Տապանակին խորհուրդ.— Եւ արար Բեսաղիէլ զտապանակն յանփուտս փայտից...։

Լ.— Թղ. ԳՃՁ.— Ցաղագս Տաճկի վարդավառին.— Երեւելի արեգակն ի ծագել իւրում ոչ զոք Թողու անլոյս...։— Հմմտ. Քիւ. 373, ԻԵ։

ԼԱ.— Թղ. ԳՃԵ1.— Ցորհուրդ ուխրունական երեմեան ի լերինն Թափսեր.— Ցանուանակոչութենէ աւուրս տասնի բացայայտ եւ խորհրդոյն դաւրութիւն...։

ԼԲ.— Թղ. ԳՃԻ1.— Ցաղագս խորհրդեան եկեղեցոյ.— Բարեբանեցէք զԱծ. յեկեղեցիս մարգարէական մեզ գոչէ ձայն ...։

ԼԳ.— Թղ. ԳՃԼԱ2.— Ցաղագս Շողակաթին սակաւ ինչ պատճառ.— Ամդրուելի հիմն հաստատութեան կաթողիկէ եկեղեցոյ ճշմարտարանութիւն սէրունական. . . ։

ԼԴ.— Թղ. ԳՃԼԸ2.— Ի Ննջումն Ամուսածամաւր Կուսին.— Ի գերազանց լուսոյն

պայծառացան ամենայն արարածք, ի լոյն ծայրագոյն Աձ· ի լուսոյ սկսեալ գոյացեալ յոչէից գեղեցիկք ամենայն···։

Թղ· ԳՆԹ, դատարկ.— Թղ· ԳՆԹ–ԳՆԹԷ, տարբեր կրճէ է, որ Զ եւ Զ տառերը այսպէս գլխակիր կը գրէ, խառնուած նախորդէն աւելի մեծ իր բոլորգրին։ Նոյն գրչէն են նմանապէս Թղ· ԳՆՀԶ – ԳՆՁԲ1, որ վերջին էջին սոսրսոր կը յարէ· «Ձատրակոյս ոմ սուրբ եւ երջանիկ վարդապետ գի եւ դու յիսուծոյ, ամէն։ Ամէնգործիր իւր գրոյս գի գնս յաղթին գիր է Քռիստի»։— Ցայսորդ երեսս դատարկ։

Լե։— Թղ· ԳՆՇ1·— Վասն որ ի տուրնս Սրբոյ Խաչին, յԱսիակացն Սողոմոնի·— Դարձեալ եթէ ի նաւ ոք նկալ ընդ ամէհի արիս···։

ԼԶ·— Թղ· ԳՆՇԲ1·— Ցաղագս տուրնի Սրբոյ Խաչին եւ նորին նաւակատեացն, որ ի չորեքտասանին կատարի ի սեպտեմբերի·— ի ժամանակս մեծին Կոստանդիանոսի···։

Լէ·— Թղ· ԳՆԿԷ1·— Ի տուրնի Սրբոյ Խաչին ասացեալ Սր· Վարդապետ·։— Աւրհնեալ ես աստուածազարդ եւ քրիստասատակեալ փայտ սուրբ։ Ամենայն բարեկամի եւ սիրելւոյ պայուստ ուրախարարք եւ տրամաչալածք էն···։

ԼԸ·— Թղ· ԳՆՀԶ1·— Ցաղագս Տապանակին Նորհուրդոյ·— Խուսեցար Տէր ընդ Մովսէսի եւ ասէ· արասցես դամէնգոյն բան աւրինակին, որ ցուցաւ քեզ ի լերինն···։

ԼԹ·— Թղ· ԳՆԶԲ1·— Ցանդրանիկ աւրս միաչաբաթուս եւ անդրանիկ սուրբ եկեղեցի Քրիստոսի···։

Ի·— Թղ· ԳՆՂԲ1·— Աղաւթք Ամբակումա մարդարէի· Տէր դուր զո լուա·։— Ձարդ դեղեցկութեան երկնից···։

ԽԱ·— Թղ· Դ՚ՃԲ1·— Թաղման եւ ցաւրութեանն Տեառն մերո Յի· Քի·— եւ ահա այր մի անուն Յուսէփ···։

ԽԲ·— Թղ· Դ՚ՃԲ1·— Վասն ննջեցելոց, ի Թևսաղոնիկեացոց Գլեմսի Մեկնութենէ·— Ոչ կամիմ եղբարք եթէ տղէտք իցէք վասն ննջեցելոց·— Գլուխ քրիստոնէութեան եւ հիմն աստուածպաշտութեան՝ հաւատն է ուղղափառ···։

ԽԳ·— Թղ· Դ՚ԻԻ2·— Վարդան Վարդապետի արարեալ, Ցաղագս Թաղման քահանայից, խորհրդարար կարգաւորութեանն ընթերցմանն եւ այլ սրբազնութեանն·— Աստուածային չնորհացն արժանացեալք արք արդարք···։

ԽԴ·— Թղ· Դ՚ԱԼԲ2·— Կարգ Ձհանգրութեան սարկաւագի եւ քահանայի·— Աւրէնք եկեղեցւոյ անխափան մինչ ունի յինքեան դիտրհուրդ աստուածայնո դատաստութեան···։

Թղ· Դ՚ՃՆԱ2·— Այլ մեք քեւաւք լրցեալ գիտեմք բանիս եւ քաւուցեալ ի վերայ ծովացեալ պատմութեանց յոքունց···։— «Ի ճառէն Միխայէլի Ասորւոյ»։

ԽԵ·— Թղ· Դ՚ՃԶ1·— Սարգսի Շնորհալւոյ·— Ամենայն անձանց կատարելոց···։

ԽԶ·— Թղ· Դ՚ԿԴ1, տարբեր գիր, անաւրէնութեան·— Դիոն, Արիոս·։— Զարբերպետական եւ դեղերպոյն բարին···։

Մասիր յիշատակագրութիւնք բուն Գրչի·—

1·— Թղ· ՀԿԶ2, սոսրսոր·— Եւ գԱւետիս Վարդապետ Աղթամարեցի։

2·— Թղ· ԳՆԽԲ2·— Որոյ բարեխոսութեամբ Սր· Աստուածածնին արասցէ Տէր Աձ· ողորմութիւն ամենայն աչխարհի, եւ Աւետիս Վարդապետի աչխատողիս, եւ նմայ փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

1251

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17·5×13×3: Էջք 260: Հասնի ամանք բաւարար. խոնաւութենէ ազդեւած, թուղթ կոկաւ, Գրութիւն՝ խորհրդերը եւ մասամբ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսին, 34–37 տող, Բոլոքդիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կաշեկազմ խաչաքարեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— Էջ 1ա.— Ցուցումն Որոտնիցեայ Էջ հոհտորի եւ արդիւնական բարուցապետի Գարոզ ի քան մարգարէին որ ասէ· Արդարութիւն Տեառն ուղիղ է·— Բեր յետ ելանելոյ ի գագաթս լերանց աստուածաբերս նակ Սինէի եւ Քորէբի···:

Բ.— Էջ 28բ.— Ցայլմէ Գարոզ վասն քանքասանաց:

Գ.— Էջ 48ա.— Աստուած գիտի ոչ ապրատ ասէ աստուածոյին Սաղմոսն···:

Դ.— Էջ 50բ.— Հնեբրոդական ի Սուրբըն Ցակոբ Մծբնայ Հայրապետ.— Որոց ուղիղ զգուշութեամբ են ստացեալ կեանս յանձին···:

Ե.— Էջ 59բ.— Ցաղագս Մարտիրոսաց.— Ցորժամ լուսաւորին հարք հոգեւորք՝ եւ որդիքն ընդ նոսին լուսաւորին···:
— Համմտ· Քիւ 1250, ԺԲ:

Զ.— Էջ 64բ.— Ի Մեկնութենէ սրբոց վարդապետացն յարմարեալ Ցոհաննիսի Ե-զնկացո, ի բանն սաղմոսին որ ասէ· Պատուական ատաջի Տեառն մահ սրբոց.— Ցեբրիս որոշեալ բաժանին հաստատեալ ժամանակաց···:

Է.— Էջ 80բ.— Պատճառ ասացեալ վասն ԵՒառաջատրացն Պահոցն.— Ցոլովք են բանք վասն այսր պահոց···:

Ը.— Էջ 82բ.— Ջնոյն բարբառի բանին անճառ խորհրդոցն Աստուծոյ Գօղոս···:

Թ — ԺԵ.— Էջ 83–88ա.— Նախերգամիջ Ցովհաննու, Մարգարէից, Սաղմոսաց, Ննջեգելոց, Ննջեդեան:

ԺԶ.— Էջ 88բ.— Ցաւուր Բարեկենդանին ասացեալ Պատճառ Ադամացիցն.— Ցորհուրդ եկեղեցոյ նման է դանձի ծածկելոյ···:

ԺԷ.— Էջ 90ա.— Ի քանն որ ասէ· Զի բարի կամ զի վայելուչ.— Է բարի որ ոչ է վայելուչ···:

Էջ 103ա.— Ի քանն որ ասէ· Անցաք մեբ ընդ հուր եւ ընդ ջուր եւ հաներ զմեզ ի հանգիստ·— Զաստուածախն անեղ բնութիւնն միայն քարի ասաց զոլ···:

Էջ 108բ.— Ես առ Աե· կարդացի յերեկոյս, ի վաղորդեան եւ ի հասարակ ա-ւուր·— Վասն բազում պատճառի այսքան ժամանակս աղօթելի է···:

Էջ 110բ.— Ես յետ Զ աւուր առնու ընդ իւր Ցս·:— Ընդէ՞ր սա յետ վեց աւուր ասէ, եւ Ղուկաս յետ Ը աւուր···:

Էջ 115բ.— Ցանկարծակի սաստկեցաւ կորեան եւ եղեն որպէս նրագբ զարթուցեալոց·— Երազ է կեանքս այս բաղդատեալ առ հանդերձեալն···:

Էջ 124բ.— Ով ոբ իցէ ի ձեզ որ ունի ցի ճ ոչխար, կամ կին որ ունիցն ծ դրամ·— Բազմադիմի առակաւք զամէնախնամ տեսուչին աստուածային սիրոյն զոբ ունի առ արարածս յայտ առնէ···:

Էջ 129բ.— Առն միոջ էին Բ որդիք·— Մոլորութիւն է մարմնաւոր ծնաւղաց, ի ժողովուրդեան ա՛յլ սնուցանել զմանկունս, եւ ի մեծութենէն ա՛յլ կերպիւ···:

Էջ 138ա.— Արբ Բ նկիճ ի տաճարն կալ յագօբս, մինճ փարիսեցի եւ միւսն մաքսաւոր·— Գիտել արժան է դի ի չամ ազաւթից ցն որք կարդալ են մեզ, ոչ ի նորումս միայն է···:

ԺԸ.— Էջ 148ա.— Կիրակոս Վարդապետի, ցաղագս Ը խորհրդոցն·— Զաստուածայինն ննջեցեան, անօթն ընտրութեան Գօղոս···:

Էջ 152ա.— Նորին Կիրակոս Վարդապետի·— Երկրորդ տախտակն է պատգամացն գրեալ մատամբն Աստուծոյ···:

էջ 162բ.— Նորին Ցաղագս Ամբարտաւանութեան.— Ամբարտաւանութիւնն է ըստկիզբն եւ կատարումն ամենայն չարեաց...։

ԺԹ.— էջ 164ա.— Գիր Հաւատոյ Խոստովանութեան Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, գրեալ ի Ներսէսէ Հայոց կաթողիկոսէ...։

Ի.— էջ 171ա.— Մեծ վարդապետին Նսեփ, սուղ ինչ պատճառ Քեռնադրութեան Գահանայի.— Սկիզբն ամենայն բարեաց՝ է անժամանակն Աստուած...։

էջ 176ա.— Զայր չոյտ եւ զդոյզ ի գործ իւր՝ քաղաւորաց առաջի պարտ է կայցուցանել...։

ԻԱ.— էջ 178ա.— Ի բան Մարգարէին. Գահանայի fn զգեցցին զարդարութիւն.— Քահանան եւ ի բոյն բարոյն ընտրեալ են բարեացն ևգանութիւնքն...։

ԻԲ.— էջ 189բ.— Այլ խրատ Գահանայից.— Վասն որ ահաւոյ բան տկտրեաւան բանին ճրագ լուցանիկ, եւ յատեհան փառաց բարձրանայք...։

ԻԳ.— էջ 191ա.— Խրատ Գահանայից վասն ժողովրդեանն.— Մարգարէն ասէ, եթէ որ հանէ զպատուական յանարգէն, բերան Աստուծոյ կոչեսցի...։

էջ 196բ.— Խորհուրդ և կարգադրութիւն եկեղեցւոյ սրբոյ.— Ոչ ևթէ այժմ ծանեալ զխորհուրդ եկեղեցւոյ...։

ԻԴ.— էջ 199ա.— Այլ խորհուրդ եկեղեցւոյ.— Իսկ Ցս. եկեալ քահանայապետ հանդերձելոց բարեացն...։

ԻԵ.— էջ 201բ.— Զաճարիայ Հայոց Կաթուղիկոսի եւ Մովսէսի Եիրթողի ապացեալ ի փոխումն Աստուածամօրն եւ վասն պատկերի նորա.— Արարիչն արար գյուսսորս մեծամեծս եւ փոքունս, զարեգական եւ գլուսինն եւ գաստեղս...։— Համմ. թիւ 145, Ա. Հատոր, էջ 413, Մէ։

էջ 207բ.— Ցաղագս Սրբոյն Աստուածածնին.— Հրաւիրեալ լինէր Աստուածամայրն...։

ԻԶ.— էջ 210բ.— Ի Մաթէոսի Աւետարանին, ի բանն որ ասէ. Զոր կապիցէք յերկրի՝ եղիցի կապեալ յերկինս.— Զմի ոք նեղեսցէ զգրեալ ջրոյ բնութիւնն...։

Իէ.— էջ 221բ.— Ահա շարժումն մեծ եղեւ...։— Ահա ուրեմն ի բանս իւր ի Քրիստոսէն որ աստ Հռոմայեցիքն...։

ԻՀ.— էջ 228ա.— Ցոհաննու Ոսկեբերանին, Ցաղագս մեռելոցն ողորմութիւն առնել...։— Եւ արդ մի ոմն մեռելոց ինչ սուղ ունիցիմք վայրապար...։

ԻԹ.— էջ 229բ.— Նորին Ցոհաննու Ոսկեբերանի Ցաղագս հանդերձեալ բարեաց.— Ապրարեւ այն է հանգիստ...։

Լ.— էջ 230բ.— Նորին Ցոհաննու, Ցաղագս չզգալոյ զմեռեալս.— Բեր այսուհետեւ մանաւանդ փութապէս վարպետութեամբ մտցուք ի ներքս...։

ԼԱ.— էջ 232բ.— Մեծի հրաշափառ Մինդեանն Փրկչին Տ. մերոյ Յի. Քի.։— Արդ սմենայն տատեից տէրութեանցդ եւ գլուխ եւ բակիզբն է տաւն անուրբնութեան Որդւոյն Աստուծոյ...։

էջ 237բ.— Երկրորդ Աւուր պատճառ, եւ յիշատակ Սրբոյն Ստեփաննոսի.— Իսկ բնթերցուած նախաւկայինն եւ յիշատակ ցուցանէ թէ ոչ միայն ի Քրիստոսի մկրտութիւնն եւ ևթէ բացան երկինք, այլ եւ Առաքեալքն որ աստ հաւատացեալքն...։

էջ 238ա.— Երրորդ Աւուրն պատճառ.—Երրորդ աւուր կանոնն ի մատեանն լինել այս է...։

էջ 239–240, մխաբեր, բոլորգիրք տաբլեր.— Եւ արկ Տէր Աստ. թէքրութիւն Ադամայ եւ ննջեաց. եւ առ մի ի կողից նորա եւ շինեաց մարմին։

էջ 241–260, երկսիւն, տաբլեր բոլորգիր.— Բանք Տոմարակնիք (թերի)։

Մասն յիշատակարանութիւն Գրչի.—

էջ 138ա.— Ջմեղուցեալ եւ պանաբժան եւ պանպիտան, պրպմարիծ եւ պանարհետ գծաղս յիշեալ առաջի Աստուծոյ, եւ Աստ. ձեզ։

1252

Ա.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ.— 6

ՄՈՎՍԷՍ ԾԲԱՆԿԱՑԻ

Ս. Ծննդեան, Բեթղեհէմ Ռ.Ձ.Զ.=1737

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×10·5×4: Էջք ՇՁԸ: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրիչ՝ Ցածկոր Արզ. Ցղնցի: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ յաճախ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 29–31 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Գունաւոր գլխազարդ էջ Ա, ՃՀԱ, ՄՁԳ: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ Ա.— Զչափ անձին ճանաչել ուսուցանէն մեզ ամենայն աստուածային օրէնք եւ պատուիրանք, եւ մի ամբառնալ առաւել քան զարժանն . . . :

Էջ ՃՀԱ.— Տեառն Յոհաննու Հայոց կաթողիկոսի եւ իմաստասիրի, վասն երբորդ ժամու Աղօթիցն.— Իսկ առյինքնեան որչեալ սահմանք ժամու աղօթիցն . . . :

Էջ ՄՀԹ.— Ես Մովսէս մեղօք մեռայս ողի . . . :

Մարդարէից սա սկիզբնաւորն . . . :— Հմմտ. Թիւ 778, Գ. Հատոր, էջ 227:

Էջ ՄՁ.— Սուրբ հօրն Յովաննէս Գառնեցւոյ, խրատ եւ Աղօթք կրօնաւորաց.— Աստանօր պիտոյ է մեզ ողր հառաչանաց . . . :

Բ.— ՄԵԿՆ. ՊԱՏԱՐԱԳԻ.— 4

Էջ ՄՁԳ.—Դիոնէսիոսի Ցաղագս եկեղեցական կարգաց Աւանդութիւն և դիտումն նոցին.— Արդ՝ քանզի որ մեզս է քահանայապօրօթութիւն, ով սրբազանդ Տիմոթէոս . . . :— Հմմտ. նոյն, էջ 228:

Էջ ՄՂԱ.— Յոհաննու Արծիշեցւոյ, Տեսութիւն Սբ. Պատարագին.— Ամենայնի ժամանակ է, եւ ժամանակ է ամենայն իրի . . . :

Էջ ՃԳ.— Տեառն Ներսէսի ասացեալ: Զինչ յայտ առնէ խահաճայիցն հանդերձ սարկաւագօքն յաւանդատուն պայծառագեստիլն.— Եկեղեցիս տաճար եւ տուն Աստուծոյ է . . . :

Էջ ՆԲ.— Պատարագամատոյց խոսրովու.— Տէր Աստ. զօրութեանց եւ արարիչ ամենայն լինելութեանց . . . :

Էջ ՇԾԲ.— Սրբոյ Հօրն մերոյ Յոհաննու Ոսկէբերանի յՆիկեացւոց գրացն, խրատ յորդորական . . . :

Էջ ՇԿԲ.— Զինչ է Փառացկաց սովորութիւնն հագորդելոյ.— Ոչինչ անպատշաճ վարկանիմ . . . :

Էջ ՇՁԵ.— Աղօթք ի Սբ. Աստուածածնին եւ յամ. սուրբս.— Երկնային դուռն եւ առաջաստ անմահ արքային . . . :

Էջ ՇՁԶ.— Ցիշատակարան խոսրովու .— Համարձակեցայ առ այս . . . :

Էջ ՇՁԷ.— Սրբոյն Ներսէսի Ցիշատակարան.— Գրեցաւ ի Թուականին ՈՒՁ, յԱնապատս Սբ. Գէորգ . . . :

Բանք Ներսէսի սրբոյ.— Այս բանք եւ աստուածային օրինադրութիւնք . . . :

Ցիշատակարան Գրչի.— 1737

Էջ ՇՁՐ.— Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն Հօր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Ձարհուրթեամբն Աստուծոյ եւ ողորմութեամբ նորին գրեցաւ սուրբ գիրքս Մխիթարեան Աղօթից ժամուց եւ ժամակարգութեանց, ի հայրապետութեան Սրբոյն էջմիածնի տեառն Աբրահամ Կաթողիկոսի. եւ ի պատրիարգութեան Սրբոյն երուսաղէմի տեառն Գրիգորի Հայրապետի. ի Թուին Հայոց ՌՁԶԶ, եւ ամենեան նոյեմբերի Ա, ի դուռն Ս. Ծննդեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, ի Այսպսան որ կոչի

Սր. Աստուածածին. ձեռամբ իրը անարժի մխոչ, ծղնցի Գալուստի որպի մեղսամած Յակոբ Արեզայի, անուամբ միայն եւ ոչ գործով։

Աղդ՝ ազաչեմ զձեզ հարք իմ եւ եղբարք, որք հանդիպիք սուրբ մատենիս, բնքեռնով կամ օրինակիւով, ներեցէք սպանաց դրոյս, քանզի այս էր կարն իմ։ Այլ յիշեցէք ի մաղթուր մաղթանս ձեր՝ զիս ստնարժանս, հանդերձ հոգեւոր վարդապետօք եւ մարմնաւոր ծնողիք։ Եւ զոր յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ ամէն։

1253

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ.— 2

ԿՈՍՐՈՎ ԱՆՋԵՒԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատ. 17×12×4·5։ Էջք 374։ Հանգամանք բաւարար. Քացուքննվ մնասուած. Նորոգուքիւն կրած։ Թուղթ դոբչակ։ Գրուքիւն՝ խորագիրներըր եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաիւն, 22 տող։ Բոլորկիր։ Համաօտաղրութիւնք սովորականէն քիչ մր աւելի։ Կարմրագիծ գլխադարդ, էջ 5։ Կաշկամ տախտակեայ դրոչմադարդ։ Պահպանակ քղքեայ սկիզբր եւ վերջը երկուական քերթ, բոլորկիր։ Ճաո Բեթղեհէմի մանուկներուն կոտորման մասին։ Կնիք սեւագրոչմ, երկաթագիր, «Ճի. Ռի. Ծոյ. Մինաս վարդապետ, Թվ. ՌՃԴ» [=1655]։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–4, Նոր Թուղթ, դասագիրք։

Էջ 5.— Բացայայտուքիւն կարգաց նկեղեցւոյ, Քարոզուքեանց եւ Ազաւթից ըստ իւրաքանչիւր ժամուց· երանելոյն տեառն Յոսրովա Անձեւացեաց եպիսկոպոսին։— Ընդ Աստուծոյ եւ սկսն Աստուծոյ խաւսելով, ամենայն արքունութեամբ եւ զգուշութեամբ պարտիմք մխո դնել բանիցդ ասացելոց ···։— Համմտ. Քխ 519, Բ. Հատոր, էջ 522։

Էջ 153.— Քարոզ զկնի Հարցինն.— Ընկալաբ ամենեքեան միաբանութեամբ ի սր. կաթողիկէ առաքելական եկեղեցի ···։

Դաճօք.— Ձեռագիրս չունի «Փառք ի բարձունսն բացատրութիւնր որ կր գրուի Օրթոդոքսի տպագրութեան 94–124 էջերը։

Էջ 254.— Քարոզ զկնի Աւետարանին եւ Հաւատամքին.— Եւ եւս հաւատով ապաշխոցուք եւ խնդրեսցուք ···։

Էջ 321.— Աղաւթ.— Տէր բարեբար որ մեծաւ սիրութեամբ քով պատրաստեցեր ···։

Էջ 327.— Բարեբանեցէք զԱծ. յեկեղեցիս մարդարէականն հրամայ բան ···։— Համմտ. Քխ 1250, Լբ։

Էջ 355–356, Նոր Թուղթ, դասագիրք։

Ցիշատակարան.—

Էջ 358, Քացուքննվ եղծուած եւ ապականեալ, մեծագոյն մասով, վերէն վար.— Ցուսալատար··· [սպասաւոր ?] բանի եւ Թորոս ··· [Լեո]ու գառան զայս աշակերտին խոյ ··· յիշատակ հոգոյ իմոյ մեղսաց ···։

Էջ 359–374, Նոր ձեռքակ Թուղթ, դասագրկ բացի վերջին էջէն։

Էջ 374, Նամագրքր.— Ցետնագոյն յիշատակագրուքիւն.— 1660

Կատարեցաւ վերջապէս գիրքս որ կոչի Ագօթից Մխիթիչ, զոր սահմանեալ է սրբոյն Յոսրովիս Անձեւացեաց եպիսկոպոսի, ձեռամբ Մխոս բանի սպասաւորի, ի առաջնորդութեան Շէնքուչս նահկի Մարկոս ստուածատուն վարդապետի, ի Քաւսիա Նս հայկազան սեռի հազար հարիւր եւ մի։ Եւ որք ընթեռնուք յի սրտիւ ասացէք Ած. ողորմի, եւ Ած. ձեզ ողորմացի ի միւս անգամ գալստեան իւրում ամէն ամէն։ գիրք։

1254

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻ.— 7

ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×12×8: *Թերթք Գձ՛: Հանդամանք բաւարար. Քաղուքենէ եւ քիչ մըն ալ ցեցերէ փճասուած. Նորոգութիւն կրած: Թուղթ հին, բամպակեայ: Գրիչ՝ Գրիգորեան: Գրութիւն՝ խորագիրները կաթիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 25 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կարմրագիծ ղլխազարդ, Թղ. ԿՀ1: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Գահ. պանակ մաղաղանոյն սկիզբը եւ վերջը երկուական Թերթ, մանր երկաթագիր Աւետարանի: Ստացող՝ Դաւիթ Վարդապետ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Նամօթ.— Սկիզբը Թերթ է: Թուղթ Ը1 կը հանդիպի հետեւեալ խորագիրը, որ ցոյց կու տայ Թէ գաւառագիր Մեկնութենէն առաջ կը դնուէր Քննութիւն կարգաց եկեղեցւոյ:

Թղ. Ը1.— Է.— Քննութիւն ուրիշներէ կարգ, հաստատութիւն հարցն աւանդութեանց···:— Հմմտ. Թիւ 146, Ա. Հատոր, էջ 417, Է:

ԱԱ.— Թղ. ԼԲ1.— Որոշումն Թ դասուց աստիճանաց եկեղեցւոյ···:— Հմմտ. Նոյն, էջ 418, Ը:

ԲԲ.— Թղ. ՃԳ2.— Ընդէ՞ր յաստր եւ ոչ ի կտաւն բահանայական ագեստ:

ԳԳ.— Թղ. ՃԳ2.— Իմաստասիրութեամբ քաղաքայնոյթութիւն աստուածային խորհրդոյ պատարագին···:

ԺԱ.— Թղ. ՄՀ2.— Բնախաւանութիւն քննութեան, յաղագս զանազանութեան տգիտից···:— Հմմտ. Նոյն, անդ, Ժ:

Թղ. ԿԷ2.— Այս դիրք աստուածաբան եւ խորհրդոյ բարձրագոյն եւ երկնային, ասեալ հոգոյն յանեղ լուսոյն, ոչ ընբռնեալ կիւրիկէոյ, եւ Տարսոնեոյ հաւատակեցին, հասեալ ի խորս Սուրբ Հոգւոյն, եւ քննութեամբ վիճաբանեալ դիմաստս հանճարոյն, դմարդարիտս անգին, եւ զակունս մեծատես, դոսկիս սոփիստական, եւ զարծաթս Աստուածոյ ընտրեալ էպատիկ՝ ըստ սաղմոսին: Բայց մեք խոց եմք ի տղմին, եւ իբր զկոյր յարքունական պողոտային, դի այս կեանքս անոտի է ըստ առակին, եւ անյագ ըստ տղրկին, եւ գ աւրինակին աղեղնաւոր հակ. լին. ի լերինս եւ ի բլուրս, արեգական նետիւ որոզին, զձ ամս ջանացուցին. կամ Բ. որդին յերդ մեծի դէտոյն մելանաւ եւ դրչաւ արձանագրել կամեցողին, եւ ձ ամ անսխալատակ ղրաչան դպրին. եւ գ. որդին վարժիւք ի գլուխս լերանց բարձանց զհողմ որպալ հնարիլ քանալով զամս ձ, եւ ոչ փքի հաւասարեց: Սոյնպէս եւ ամենայն ջան ի սնոտիս:

Թղ. ԿՀ1.— Տեառն Ներսիսի եպիսկոպոսի Մեկնութիւն ՍԲ. ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ, ի հոգւով սրբով.—

ԺԲ.— Զի՞նչ նշանակէ աննուաճելն ըզտուն Աստուծոյ եկեղեցի.— Եկեղեցի անուն տիրապէս ի վերայ ժողովրդեանն առնու քան ի տանն···:

ԺԴ.— Թղ. ԿԲ1.— Որպիսի աղագաւ մերս եկեղեցի՝ անուանի դուստր վերին Սիոնի եւ Երուսաղէմի:

ԺԶ.— Թղ. ՀԳ2.— Զի յորժամ մտանիմք ի տաճարս աստր, պարտ է հաւատալ զմեզ անընդմիջապար առաջի Աստուծոյ, որպէս եւ հրեշտակք:

Նամօթ.— ՀԳ եւ ՀԴ Թերթերուն մէջէն կը պակսի քանի մը Թուղթ:

Իէ.— Թղ. ՀԴ1.— Ծորպիսեաց հասակաց իրաւացի է առնուլ զզանազան տուիճանս:

ԾԺԶ.— Թղ. ԳՃԴ2.— Ընդէ՞ր կամ ո՞յր աղագաւ սարկաւագն այժմ զծողովուրդն յառաջ կոչէ ի հաղորդութիւն:

ԾԺէ.— Թղ. ԳՃԶ1.— Սրբոյ Հաւր մե-

բռ ցռհաւնու Ոակեթերաւի յեփեսացւոց գրոցցն խրատ յորդորական···:

Թղ· Գձժ2·— · · · · չասաց Քէ ընդէր բազմեցար, այլ յառաջ քան զրպտելն, եւ մտանելոյն եւ անարժան էա [այսպէս կանգ կ'առնէ· շարունակութիւնը կորած]:

Մաքր յիշատակագրութիւմբ Գրչի բազում եմ իւով· կ'առնեմք կարեւորեաց:

1·— Թղ· Խ2·— Զատացող սուրբ պրոցս գԴաւիթ սպասաւոր բանի:

2·— Թղ· ԼԱ1, տարբեր գրչէ, հատնաբար Ստացողի·— Տէր Յն· Ցս· Ող· դի Ալ· եւ բան Հաւր, ողորմեա ստացողին Դաւիթ Վարդապետի եւ ծնողացն որ ի չիրմի, եւ եղբարցն հարազատի, յահեղ ատրբն մեծ հրապարակի, ուր ամ· բարիքն եւ երեւին, եւ սուրբքն պսակին, եւ մեզաւորքրն տապնապին եւ զարհուրին· յայնժամ ողորմած եւ մարդասէր, ողորմեա ստացողին եւ սուր բաժին պատազակին, զպատմուհան անառակին, եւ գթողութիւն մեղաց՝ նման կնոջն պոռնկին, զպատուէրն յանչէզ հրոյ դէհենին: Աշաչեմ զսուրբ բնքերցողսդ սիրով եւ բարի կամաւք չիշել զարժանիս մահու եւ դժոխոց եւ անվախճան տանջանաց, զեղկելի [անընթ-եռնլի] սոսկ անուն եւ ձեւ· եւ ոչ ճշմարտութիւնէ]:

3·— Թղ· ՔԳ2·— Զյուսով սիրող եւ զպահապահող սուրբ գանձարանիս Դաւիթ վդ· եւ զծնողսն ծնողաւք եւ ամ· ննջեցեալսվք յիչեսջիք առաջի Քր· ատրհնելոյն յաւիտ·:

4·— Թղ· ԿԽ2·— Ի սրեղբարեան հրապարակին եւ յանկաչատ առնին, բացեալ պրան եւ ողորմութեան հանդիսեսցի առաջեցող ատաուածախաւմբ պրոցս Վարդապետն Դաւիթ եւ Բակար եւ Ցոհան ի փառս Քր· որ է ատրհնեալ:

5·— Թղ· ՉԼ1·— Զատացող սուրբ պրոցս գսրբոյն բարեխնդին Դաւիթ եւ զհարնահասեաց եղբայրսբ իւր գծնողսն եւ գՑոհան ծնողաւք իւրեանց յիչեսջիք ի Քս· ապրհնեմ:

6·— Թղ· ՃՔ2·— Ցահատոր առնին եւ յանկաչատ պատառառնին գթութ Քս· ի բառացող սուրբ պրոց Դաւիթ վդ· եւ Բակ· եւ Ցոհ· ի տէր Ողորմն, եւ զեկ փառք յաւիտեանս ամէն:

7·— Թղ· ՃՂԼ2, առաբին յատանգքին ·— Զբարի ատբնեակն առել է եւ գչարն ի լաց է քոգել յապղէն ճեռանեաց ատպոն ապատաւ եւ ոչ քէ սիրէ գնոսաւ:

8·— Թղ· ԲՃԼ2·— Զհողևլից և գթագրբ բարեխն Դաւիթ եւ գեղբայր իւր գԼեկոր եւ գծնհանեաս եւ գտէր Ողոմն Սիրհանց եպիսկոպոսապետն եւ գամենեսեան յիչեսջիք առաջի առնեին Քր· ։ եւ գանպիտան Գրիգորէս գրիչ յիչեցէք:

9·— Թղ· ԲՃԿԼ2·— Զփափաքող և գսիրող սուրբ գրոցս Դաւիթ վդ· եւ գեղբայր նորին գԼեկոր յիչեսցէ Քս· ԵՒն· յիչեսջիմ գյաւետեանն, եւ գանպէտ գրիչ Գրիգորէս, ամէն:

1255

ՁԱՇՈՑ·— 15

Ս· Հրեշտակապետ, Երուսաղէմ Ձձ1=1341

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 17×12×8: էջք 884: Հանպամանք յաւ· նորոգուած: Թուղթ Քանձր: Գրչբիչ եւ Ստացող՝ կարապետ Կրօնաւոր, որդի Ֆարնատաի: Գրութիւն՝ խորագիրներբը սկզբնատողերը եւ գլխատառերբը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 24 տող: Բոլորգիր: Համատօտագրութիւնք տիպական: Մեւսպին յատանգաղարը իբրաքանչիւր օրուան տաքիւ: Նկար էջ 27: Կաչեհատ խատաբտեակ պրոշմատպրդ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–12, գատարկ բնդհանրապես· չա-

տէրուն վրայ դիծեր, ոմանց վրայ նաեւ մանր մունր բաներ· կ'ասենէք պիտանի համարուածներըը։

էջ 3, նոտր բոլորգիր.— Մինաւ Մոսէն ձամալի տղ· մեր սանն, ի թվ· հայոցն ՉՄՐ [= 1409] սեպտեմբեր ամսոյն ի։

էջ 5, լի է այլազան դիրքերով, քուանկանիներ եւ դէպքեր· կը ներկայացնենք հետեւեան կարգով։

Մոսս· թվ· ՋՂԴ, յուլիս ԺԴ։

Թվ· ՉԺԲ, հոգտ· իդ։

կՁղ· թվ· ՉԺԳ, յունէս ե։

Սրգ· թվ· ՉԺՋ, փետր· ԺԳ։

Թվ· ՉԺԲ, նոյեմբր· ե.— Ներքեւը ծածկագրով, «ղՄանուէլ յիշեա ի Տէր»։

Զոյղ տղ· թվ· ՉԺԹ, յունվ· ԺԳ հինր։

կոստրնդինն? թվ· ՉԺԹ, մրտ· ժէ։

Աւհին դՍիս Շամայ հեծնէն թվ· ՊԻ, ապրիլ ամս· ԺԲ· րերին զկՁղ· տր· կոստ· եւ զասորի պատրիարդն, զՁղ· Լեւոն, յուլիս ԺԱ· զարձաւ ի յետս կՁ· եւ այլք յիշխանացն ու? Մարիուն քաղուհին, յօգոստոս ամսի Զ։ էր սուլտան Մարայ Աչրաֆ, Մելիք Նասրի Քոռն, ամիր Հասանայ? տղայ։

Աւդիլեցաւ Քդ· ի Մարչ ի տարի· եւ յորժամ եղաւ քեւն ՊԼԱ, հոգտ· Ա· երեկ Ֆռանկ դեսպան ի Քաղալանաց ու բառ դինք ու դնաց· էր պր· Պարխուին.— Ներքեւը ծածկագիր յ ր է կ խ [= ԼՒՏՈՒ]։

էջ 10·— ի թվ· Հայոցն ի ՊՀԱ այրին զԱրրահամն յերէց, ի յաւդոստոս ԺԵ։

էջ 13·— Այս ինչ է չարաղբեալ ի սուրբ տուռս.— ՃԿԸ.— Աստուածածնին եւ բրիստափորի եւ Բ պռոնիկ կանացն։— Ճանկր այրուբենի կարգով կազմուած է։

էջ 23·— Տէր ողորմեայ զերէմ մեղաւորի ամեն։ Քրիստոսի պսակաւորին սրբոց փառք յաւիտեանս ամեն։

— Ես Աբրհամ երէցս, աւրհնեցին դիս ի թվ· Հայոցն ի ՊՀԱ, Աւդուստոս ի ԺԵ։

էջ 24, դատարկ, դծուած վերջին վար։

էջ 25ա, բոլորգիր.— Ծիշատակ է ճաչոցս Սր· Մինընդեան։ Ոչ ոք իշխանութիւն չունի հանելոյ ի դրանէ Սր· Մինընդեան։ եթէ ոք յանդգնի եւ հանէ, կամ ծախելով կամ գրաւելով, դմսան Ծուղաք առցէ։

էջ 25բ, բոլորգիր, նախորդէն տարբեր.— Սուրբ Մինընդեանս անաւետքն որ կայ Սր· եկեղեցւոյս, ի արծաթի սկհի· Ի Աւնասրան· Ա Ամաւուրք· Ա Մաչտոց· Բ ճաչոց· Ա Սաղմոսարան· Ա տեւտեր· Բ չուրջառ· Ա ծածկոց դատիսայ· Ա ծածկոց կանաչ քաւթայ· Ա սպիտակ ծածկոց կտաւ· Ա չուանածխատաց ծածկոց· Ա ապրիշմէ րարձ· Գ ժամարարի ուրար իւր քամամէ· Գ մեծ պղի(ն)ճ· ե քէպսի· Գ քաս· Ա տապաք· ե խալի· Ա կարպետ· Բ վարշամակ։

էջ 26, դատարկ։

Ա.— էջ 27.— Ցունվարի Ա։ Սրբոյն Բարսղի Հայրապետին կեսարիոյ Կապադակեցւոց։

Բ.— էջ 31ա.— Ցունուար Բ։ Վարք Սեղբեստրոսի Հռոմայ Հայրապետի։

Գ.— էջ 34բ.— Ցունուարի Գ։ Սրբոյն Գորդիոսի։

Դ.— էջ 38բ.— Ցունուարի Թ։ Սրբոյն Պաղոմոնիոսի։

Ե.— էջ 40բ.— Ցունուար ԺԱ։ Պետրոսի Ալեքսանդրու Հայրապետի եւ Արիոսոդիմայ Սարկաւագի։

Զ.— էջ 43բ.— Ցունուար ԺԵ։ Վարք Ցոհաննու կամաւոր ապհատիսի։

Ծաւօբ.— էջ 44բ եւ 45բ մինչեւ քերթ կը պակսի։

Ը.— էջ 46բ.— Ցունուարի ԺԷ։ Վարք Անտոնի անապատականի։

Թ.— էջ 49բ.— Ցունուար ԺԸ։ Ցիշատակ Սրբոց Հայրապետացըն Ալեքսանդրի, Աթանասի եւ Կիւրղի։

Ժ.— էջ 52ա.— Ցունուար ԺԹ։ Թէոմպիայ հռիսկոպոսի եւ Թէոնայ կախարդի և այլոցն։

ԺԱ.— էջ 55բ.— Ցունուար Ի։ Ցիշատակ է Թէոդոսի թագաւորի։

ԺԲ.— էջ 55բ.— Ցունուար ԻԱ։ Տիմոթէոսի Առաքելոյ եւ Նէոփիտոսի։

ԺԳ.— էջ 62ա.— Ցունուար ԻԲ։ Սահակայ եւ Ցովսէփայ որ ի Կարնոյ քաղաք։

ԺԴ.— էջ 64ա.— Ցունուար ԻԳ։ Վկայաբանութիւն Սրբոց Վկայիցն Քրիստոսի որք ի Տրապիզոն կատարեցան. Եւգինոսի, Կանտիոսի, Վազերիոսի, Ակիդասայ, Մակարիոսի։

21.— կազմող. Թ. 1255. Ի՞ 27

ԺԵ։— *էջ* 66*ա*։— Ցուցուար ԻՆ։ Վարք Դրիգորի Աստուածաբաշի։

ԺԶ։— *էջ* 70*բ*։— Ցուցուար ԻՀ։ Վարք Հիւրեմի Վարդապետի եւ մեծի ճգնաւորի։

ԺԷ։— *էջ* 73*ա*։— Ցուցուար ԼԱ։ Սըրբոյն Սարգսի Զաւրավարի եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսի եւ որոց ընդ նոսա։

էջ 76*ա*։— Ամիս փետրուար։ Աւուրս ունի ԻՀ։

էջ 93*բ*։— Փետրուար ԺԴ։ Գալուստն Տեառն Հստասնաւրեայ ի Տաճարն Տեառն։

ԻԷ։— *էջ* 109*ա*։— Փետրուար ԻԱ եւ Մեհենի ԺԵ։ Սր։ Առաքելոյն ցկնոքայ Զեբեդեայ։

Լ։— *էջ* 122*բ*։— Փետրուար ԺԵ եւ Մեհենի ԻԱ։ Եղիշէի Վարդապետի։

ԼԱ։— *էջ* 124*բ*։— Փետրուար ... մեհենի...։ Վարագայ Սր։ Խաչին։

ՖԱ։— *էջ* 160*ա*։— Մարտի ԻՀ եւ յԱրգի ԻԱ։ Վահանայ Գողթնացւոյ։

ՖԲ։— *էջ* 162*բ*։— Մարտ ԼԱ եւ յԱրեգ ԻԴ։ Դաւթի որ ի Դվին կատարեցաւ։

ՖԴ։— *էջ* 168*ա*։— Ցապրիլ Զ, Աւետիք Աստուածածնին...։

ՇԱ։— *էջ* 195*բ*։— Մայիս Զ եւ յաիկի ԻԲ։ Ցովքայ արդարոյ եւ Ակակիոսի Բիւզանդացւոյ։

ՇԵ։— *էջ* 210*ա*։— Ի չորրորդ կիւրակէին Երեւման Խաչին։...։ Թուղթ Սրբոյն կիւրղի Երուսաղէմի Եպիսկոպոսի առ Կոստանդիանոս թագաւոր, վասն երեւելոյ Սր։ Խաչին յԵրուսաղէմ ի մայիս յԷ։— *Թագաւորի աստուածասիրի եւ բարեպաշտի*...։

Ցանօթ։— *Ստորին լուսանցքին*. «*Այս հնգեակաւոր կոստանդին է, որդի Մենծին կոստաս*.»։

ՇԶ։— *էջ* 221*ա*։— Մայիս ԺԷ եւ մեհերի Ժ։ Գիւտ Սր։ Խաչին յԵրուսաղէմ ի ձեռն դշխոյին Հեղինեայ։

ՇԷ։— *էջ* 223*ա*։— Մայիս ԻԱ եւ մեհերի ԺԹ։ Ցիշատակ Կոստանդիանոսի թագաւորի եւ մաւր նորա Հեղինեայ։

ԿԱ։— *էջ* 233*բ*։— Ցուցուր Համբարձմանն Տեառն մերոյ Յի։ Քի։ Սաղմոս ԽԶ, Ցափս հարէք...։

ԿԲ։— *էջ* 237*ա*։— Ի մեծի աւուր Պենտակոստէին Սաղմոս՝ Տէր լուր աղաւթից իմոց...։

էջ 242*ա*։— Ի ամին աւուր կիւրակէին ի ժերորդ ժամուն ժողովին ի Սր։ Լեառն Ձիթենեաց եւ այս կանոն կատարի։

էջ 243*բ*։— Եւ անդէն յետ Աւետարանին լինի ծնդրադարձութիւն երիցս անգամ։ Եւ յամենայն Սր։ Տեղիսն ցոյնպէս։ Իսկ երեկուանն երթան ի Սր։ Սիոն եւ այս կանոն կատարի։

էջ 245*բ*։— Ազաւթք տեառն ցոհանու Ոսկերերանին ի Սր։ երրորդութիւն։— *Ամենակալ, անեղական Աւտուած, անսկիզբն Հայր*...։

ԿԳ։— *էջ* 262*բ*։— Երկրորդ Աւուրն Հոգւոյն Գալըստեանն։

ԿԹ։— *էջ* 284*բ*։— Ուրբերորդ Աւուրն։

էջ 367*ա*։— Ազաւթք զոր ասացեալ է Սր։ եւ հոգելից Վարդապետն Հայոց Ներսէս, ի տաւնի մեծի աւուր Վարդավառին։— *Աւրհնեալ ես Տէր Աստուած ամենակալ*...։

էջ 398*ա*։— Թուղթ երանելոյն Ցոհաննու, չորրորդ յետ ցակոքայ եղբաւր Տեառն կացեալ եպիսկոպոս Յերուսաղէմ, ցաղագս նորընծայ պատարագին Քրիստոսի, ի Վարդավառի տաւնին, եւ ապրհնելոյ։— *Այսպէս ուսուցին մեզ առաքեալքն Տեառն յաղագս Վարդավառի տաւնին*...։

ՁԴ։— *էջ* 401*բ*։— Երկրորդ Աւուրն։

ՃԸ։— *էջ* 480*ա*։— Կանոն խաղող ապրհնելոյ։

էջ 484*ա*։— Ազաւթք զոր արարեալ է Տեառն Ներսէսի Սրբազան Կաթողիկոսին Հայոց։— *Տէր Ամ. Հայր անսկիզբն, անեղ բնութիւն*...։

ՃՀԸ։— *էջ* 630*բ*։— Հռոմտիմբեր ժ եւ սահմի Ա։ Ելամբեայ եւ բեռ նորա Ելամբռնեայ։

ՃՂԲ։— *էջ* 820*բ*։— Դեկտեմբերի ԻԲ։ Ցիշատակ է Դաւթի Մարգարէին եւ ցակոքա Առաքելոյ։

ՃՂԸ։— *էջ* 839*ա*։— *Դեկտ. ԻԲ*։ Ցիշատակ Սուրբ Առաքելոցն Ցոհաննու եւ ցակոքայ Որդոցն Զեբեդեայ։

ՄԲ։— *էջ* 863*բ*։— Ելաբերից Աւետարանեռն կարգաւ՝ ցաղագս կիւրակէից։

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի։—

1։— *էջ* 262*ա*։— *Զատացաւղ եւ զաչխատաւս լուսաւորդ մատենիս՝ դմեղաւոր*

Հոյս գկարապետ սուտանուն գրչակ եւ բռնծնուցան մեր եւ գնդրբարն ազատեմ յիշել ի մեզոց Քաղուքիւն. նաեւ զոյսոր բնակիցս Սբ. Հրեշտակապետացս Սուրբ յերուսաղէմս, եւ Ած. գձեզ յիշէ ի բարին։

2.— էջ 401ա.— *Զմեծատէր գաւառապարեալ ծառայս Աստուծոյ գկարապետ սուտանուն գրիչ սուրբ տաճիս եւ գծնօղան մեր եւ գնդրբարն, նաեւ գբրնաւին երախտուորան ի սմա, յիշեցէք ի մեզոց Քաղուքիւն, եւ Ած. գձեզ յիշէ, եւ որ գամէն ասէ։*

Գլխաւոր յիշատակարան Գրչի.— 1341 էջ 875բ.— *Փառք...։*

Ըամի ի թուականութեան Հայոց ՉՈՂ. գրեցաւ աստուածախուռն եւ լուսազարդ մատեանս որ կոչի Ժամապիրք, իբրեւ ըզծագկազարդ պաղատան, ի հին եւ ի նոր ուրեքնաց Աստուծոյ հաւաքեալ ի պէտս պաշտաւութեան տանից սէրուն եկեղեցականաց, եւ սրբոց եւ ընտրելոց Աստուծոյ, առաքելոց եւ մարգարէից, եւ բազմաչարչար մարտիրոսաց, հայրապետաց եւ մխանձանց, եւ ամենայն Հաճոյացելոց Աստուծոյ։

Որով մեծախորհրդութիւնն եւ չնորհ մեզոյ փրկութեանն սոսկ միչտ հոգւոյի յեկեղեցիս սրբոց, խնդանուէր հնչմամբ ազատի Աստուծոյ ի բարեխաւսութիւն մեզ մեղաւորացս, եւ ի վարդապետութիւն խրատուոյ յաւիտենական կենացն ժամանելոյ։

Բայց գրեցաւ սա ի Սուրբ եւ յաստուածական Քաղաքս երուսաղէմ, ի մեծ եւ ի հռչակաւոր Վանքս որ կոչի Հրեշտակապետ, ձեռամբ յոդնամեղ եւ անարհեստ քարտուղար գրչի կարապետի, ստուար կրթասնորի, ի թագաւորութեան Հայոց Լեւոնի, որդւոյ Աչինի, եւ ի հայրապետութեան տէր Մխիթարայ, ի գառն եւ յանդրի ժամանակս, որ չէ կար ումեք եւ հնար բնդ գրով արկանել գմեծ ազգս ի դանհնարին ապղի ապղի նեղութիւնս եւ գիչաս, որ հանդ բնդ եկեղեցին Քրիստոսի, եւ զեռ եւս անցանէ յարտաքին եւ ի ներքին պատերազմոց, եւ մանաւանդ բնդ ազգս Հայոց։ Բայց մեք ազատեսցուք զդագաղմղորմն Տէրն զի զառաջիկայն ի բարին կատարեսցէ։

Արդ ազատեմ զամենեսեան սիրոյն Քրիստոսի, որք հանդիպիք յուսազարդ մատենիս և փայելիք յուրախարար բարիս, յիչել ի մեզոց Քաղուքիւն զաչխատասէր առաքս որ զրեցի ազատաբար և ոչ վարձու։

Դարձեալ ազատեմ յիչել զտէր Յոհաննէս եւ զծնօղս նորա, որ է ի սոյն ժամատեղի եպիսկոպոս Երուսաղէմի եւ ատենապետ Սբ. Յակոբեայ։

Եիչեսջիք եւ զմատիկա քահանային որ բազիբօք կապմեաց, նաեւ զայլ հնապերքեանն նորոգեաց, զորոյ նորոգեալ Ած. մեր զհոգիս նորա եւ զծնօղսզ նորին։

Եիչեսջիք եւ զբոլոր բնակիչս Սբ. Հրեշտակապետացն, զհոգիս եղբարցն մեր զԱնանիան, եւ զփակաղան զմատիկա կրանաւոր, նաեւ զամենեսեան զմեծամեծս եւ զփոքունս, զատեղին եւ զիրիցն եւ զերջինս։

Դարձեալ ազատեմ յիչեսջիք եւ զբծնուցան մեր, զՓարոնեսատ եւ զձոհար, եւ զեղբայրսն իմ զԲանարսկէս եւ զՅոհաննէս, զնեբսէս եւ զՍարգիս, եւ քոյերզ մեր, եւ զամենայն արեանն մերձաւորաց, որոց ամենեցուն յիչեսիցս եւ յիչողացն ողորմեացի Ած. ի պարտեան իւրում, եւ նմայ փառք յաւիտեանս ամէն։

Ակնբարկու մաղթանաւք կոդկոդիմ, պաղատանաւք յերեսս անկեալ ազատեմ, չբինել մեզոյիր սխալանաց եւ անչարմատութեան զրչութեան, զի կար մեր այս էր։

Արդ եւս ողորմելի գերիս եւ մեղաւք խաւարեալս կարապետ զրեցի իմով աչխատութեամբ եւ յաւժար կամաւ բոլոյր մատենիս, զի միչտ յիչեցուն զմեռս անարժանութիւն, եւ զծնօղսն մեր եւ զեղբարսն ի մեզոց Քաղուքիւն, մանաւանդ ի ժամ սոսկալի եւ մեղսագործիչ խորհրդոյն։

Եիչեսջիք զծոյաննէս եւ զՅոհաննէս պսակակրն եւ զերեսփոխանն Սբ. Յակոբեայ, ծնօղսզաք ի մեզոց Քաղուքիւն։

էջ 880–884, *մասամբ պարապ կամ զծուած, եւ մասամբ լցուն մանր մանր բաներով. կ'ստանանք ինչ որ պիտանի կը թուի։*

էջ 880ա, *յոյսրգիր.— Տէր Ած. արայ ազգմանքիւն Սարգսի սարկաւագի եւ ծրնուցաց նորա ամէն։*

— *Նոտրագիր.— Եիչեցէք ի մեր սուրբ ազաւթս զնկանէս զպիր եւ Ած. զյիչողսզ յիչէ յիւր արքայութիւնն։*

1256

Ա·— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՄԱՐԻ·— 10

ՑԱԿՈՒ ՂՐԻՄՆՑԻ

(ԾՋ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 18×13×2: *էջք* 168: *Հանգամանք բաւարար: Թուղթ՝ առաջին մասինը հաստաթուղթ, երկրորդինը թանձր: Գրութիւն կրկնատեսակ: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ, քայքայուած: Ստացող՝ Աբրահամ Դպիր, որդի Կուէմիրի:*

ՄԵԿՆ· ՏՈՒՄԱՐԻ (Թերի)

Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ պլխակիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխասեւն, 30 տող: Բոլորգիր: Համատարագրութիւնք յոյժ առատ: Վնասուած ցեցերէ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Առաջին կողքին ներսի կողմը, նոտրարիր·— Այս են տօնք Ցուանկաց ազգին:

էջ 1·— *Տոմարական դիտելիք, նոտրարիր:*

էջ 2, *տարբեր գրով եւ մելանով, պող դանելու կերպ:*

էջ 3·— Մեկնութիւն Տումարի, զոր խնդրեաց Թովմա Վարդապետն Մեծոփայ Ալձա· Սուրբ Ուխտիմ, եւ սիրով գհայցաւածըս նորա կատարեալ ցանգոր Վարդապետի Ղրիմեցոյ:

էջ 33·— Ցաղագս Աւուրց·— *Նախ խնդրելի է վասն տիեզերոյ աւուրն· Քէվասն էր երկինայինն կատարեալ եսեղծ, եւ երկիրըս ըստ կարգի յաւուրս Զ· ···*

էջ 57—·8, *դատարկ մնծաւոյն մասամբ:*

էջ 59, *սեւորակ մելանով, նոտրագիր անհարթ·— վասն է մոլորականն աստեղացըն: Աղաթաբական բաներ, նաեւ յայորդ էջերուն մէջ:*

էջ 71, *դատարկ:*

էջ 72·— *Մոռացակի թուականներ, եւ զգուշութեան խրատ:*

էջ 73, *դատարկ:*

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ստացողի·— 1576

էջ 74, *նոտրագիր անհարթ·— Աղաչեմ զձեզ, ով սիրելիք, յիշել ի յաղօթս ձեր ըստացօղ տառիս Աբրէհամ դպիր, որդին Կուէմիրին, եւ զուք յիշեալ լինիլիք ի Քրիստոսէ Փրկչէն մերոյ ամէն: Թվին Հայոց ՌԻԸ:*

էջ 75—78, *երկնից, բոլորգիր, սկզբնատառերը կարմիր· աղաթաբական պիտելիքներ:*

Բ·— ԲԾՇԿԱՐԱՆ·— 9

Գրութիւն ամբողջովին սեւորակ մելանով, մխասեւն, յաճախ լուսանցքներն ալ գրութեամբ լի· նոտրագիր:

էջ 79·— *Մարդ որ տասիակ ճիճի կենա, զքիթս նոան տակն եւեն ու խմեն, եւ ի կէսօրն անօքի կենան, եւ ի վերայ ոտից չուրջ դան, ճիճին ամանովն ի վայր դայ ···*

էջ 82·— *Գիր վասն ջերման:*

էջ 96·— *Վասն ամենայն ցեղ խոցի մէչհէմ, որ գարկած լինի քրով կամ դանկով ···:*

էջ 122·— *Ցաւ մի այլ կա որ քիաչոխն մասմոյ լինի եւ ծակն կայվի ···:*

էջ 131·— *Մարդ որ ասէ քէ յեղեղս գարտակ է կու քընաւ, եւ աչիչս մուքն կու անցնի ···:*

էջ 132·— Իմաստնասիրութիւն որ է Զ ·— *Առաջին է պիտութիւն գսիցն ···:*

էջ 141·— *Գիր դողին գրէ ի վերայ հացին եւ տուր որ ուտէ ···:*

էջ 148.— Ձէվաթիչ որ օգնէ զուլխճին, եւ ամենայն հովայաւէտ...։
էջ 149, դատարկ։
էջ 150.— Գիր քնակապի եւ յայտ ապտայիին, գրէ ի վերան պահէ...։
էջ 151, դրչափորձեր։
էջ 152, տարբեր գրով եւ մելանով.— Ցե. Բն. Նուաստ ծառայ Մովսէս կաթողիկոս ամ. Հայոց եւ պատրիարգ Վաղարշապատու Սր. Աթոռուս էջմիածնայ, ժամանեալ հասցէ պիր ապրհնաքեան... ՌՉԱ։
էջ 153–160, դատարկ։
էջ 161.— Քանի մը տեսակ գեղեր.— Կատարած աչքն բանալու գեղ...։ Էրածէի գեղ։
էջ 163–167, դատարկ։
էջ 168, տոմարական պետւիքներ։

1257

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Ամապատ Ուխտ ՉՀԱ=1322

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×12·5×5։ Էջք ԺԹ+470+Թ։ Հանգամանք լաւ. բնդհանուր ամամբ. ապրուած խոնաւութենէ. նորոգութիւն կրած։ Թուղթ զոչորակի։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Ցոհաննէս։ Գրութիւն՝ խորագիրներուն եւ երեսն սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւին, 24–28 տող։ Բոլորիր նոտրակերպ։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։ Կաչեկազմ տախտակեայ զրօշմագարդ։ Գահպանակ ժապաւենակ սկիզբը եւ վերջը երկուական քերթ, անկիւնաւոր երկաթագիր, մասն ևւ նուաստաին։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–Դ, մատենաթեակ պահպանակ։
էջ Ե–ԺԴ, տարբեր թուղթ, դատարկ։

Ա.— ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ՀԱՒՒԻՑ
ԳՐ. ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ.— 1

Յակոբ Վրդ. Կրակիացի

էջ 1.— Լուծումն Ցե. ծնեալ, Աստուածաբանին, Յակոբ Վարդապետի Կրակացւոյն.— Ցե. ծնեալ. զՑե. անունն որ հրաշակապետն ասաց?...։
էջ 11.— Ձառ Բ.— Դարձեալ իմ Ցե. Նախ Ցե. եւ այժմ Ցե. ասէ. մին՝ պի հեղձուածգն ասէին թէ Ցե. ծնաւ ի Մարիամ եւ յետոյ Ցե. եղեւ...։
էջ 17.— Ձառ Գ.— Երկիւ։ Թուի թէ Տէմարիա պատճառն հառիս այս է...։
էջ 27.— Ձառ Դ.— Ի Յարութենէն օրս ամ. իրաց սկիզբն աշոյ, բարի չինի...։
էջ 29.— Ձառ Ե.— Գնչեաց ձայնիւ մեծաւ։ Լծ. մեծ ձայն որպէս զգուրդն է...։
էջ 36.— Ձառ Զ.— Ցառաքելոցն հետ առնման էր կարգեալ եւ օրէնս հաստատեալ...։
էջ 39.— Ձառ Է.— Ի բարեկէր։ Լծ. Որք զպարին սիրեն, գհոգեւոր կամ գմարմնաւոր...։
էջ 42.— Ձառ Ը.— Յայնմհետ վասնհամոյ...։
էջ 53.— Ձառ Թ.— Ընդէ՞ր յանծա.։ Լծ. ԵՒս ժառանգաւորս եկեղեցւոյն եւ ես ժողովրդոյն կու ասէ...։
էջ 60.— Ձառ Ժ.— Աբք. եպր.։ Լծ. Մէկ որ յԱդամայ ծնեալ ենք, եւ մէկ որ արեամբ եւ մարմնով մէկ ենք, եւ մէկ որ բաստանէն ենք ծնեալ..... եւ ոչ խրկեմ եւ ոչ գրկիւ, չիա ինձ հարի ոգորմու։ Այս բանս կարճ է, եւ չեմ յոյս ի հասկնալ, գայս չտիա կարգի։
էջ 71.— Ձառ ԺԱ.— Եւ գոռս յիշելն սուրբ է...։
էջ 74.— Ձառ ԺԲ.— Զինչ է յայտագս Մակարայի։

էջ 78·— Լուծումն Առ Որս Աստուածաբանի·— Առ որս բանիւն· ։ Լծ· Իմ բանըս առ պարզամիտան եւ առ անգիտոն չէ ···։

էջ 82·— Ցաղագս Հաւատոյ·— Ցորժամ տեսանեմ որ լեզուաւ ցաւք եւ վաստակ հասուցանեն մարդկան···։

էջ 85·— Ցաղագս Որդւոյ, Առաքին Բան·— Զո՞րս ինչ· ։ Լծ· Իմնչ ասեմ, ո՞ր բան կարէ պատմել՝ զնոցա բանիցն պատրաստութիւնն···։

էջ 94·— Առ որս ասեն զՀայր մեծ·— Դաւթա մարդարէութեանցն···։

էջ 96·— Ցաղագս Որդւոյ, Բան Երկրորդ։

էջ 106·— Ցաղագս Սուրբ Հոգւոյն։

էջ 118·— Ցաղագս Աստուածաբանութեան·— Զճառս ընդդէմ Եւնոմիոսի ասէ ···։

էջ 132·— Ցորժամ մեռաւ Վաղէս, եւ քաշաւորեաց Թէոդոս, ապա առ համաբարեկուիւն սուրբս եւ ասէ· Առ Արիանոսէն·— Ո՞ր արդեօք···։

էջ 137·— Առ Կլօտիանոս·— Կլօտիանոս այր պարկեշտ եւ առաքինի, եւ պարզամիտ, կարդալ քրիստոսս ի գեղն Սօրկիկինոս···։

էջ 142·— Առ Կլօտի·— Բ·— Վանգի բաղումք եկեալ···։

էջ 144·— Ի մարգարէական Բանն, Ոբովայն իմ ցաւէ·— Ցճառ ուսուցանելոյ զուզափառ հաւատն···։

էջ 148·— Ցաղագս Բարեկարգութեան·— Ժամանակ պոծոց···։

էջ 178·— Ցաղթեցայ եւ դպարտուս· ։ Լծ· Ցառաջ մինչ դուք կու աղաչէիք դիս Քէ մի՛ գնալ, ես չյաղթեցայ, այժմ ի՛մ կամօք յաղթեցայ···։

էջ 204·— Ի լուծեան գործ· ։ Լծ· Լըռութիւն կու գործեմ···։

էջ 223·— Զքոյրն գովելով· ։ Նա ոմանք կու բամբասեն Քէ ընդ իւր ընտանին ուքանչանայ եւ գովէ···։

էջ 333·— Ճառ Բ·— Անձկալի առ· ։ Լծ· Որպէս յորժամ հայրն ի մանկանցն հեռանայ, նա կաքօտի եւ վհատիւէ···։

էջ 339·— Ճառ Ժ·— Առաքելական· ։ Լծ· Զի որպէս Պետրոս՝ զԱնանիա պատժեց ···։

Ծանօթ·— Վերջաւորութիւնը Քերի է· էջ 342էն 343ի մինչեւ կը տեսնուին արմատները՝ կտրուած երկու Քերթերու։

Բ·— ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ·— 5

Դ· Թրակացի

էջ 343·— Ցաղագս Քերականութեան·— Քերականութիւն է համառօտիւն, որք ի քերթողաց եւ ի շարադրաց իրրու բաղում անգամ ասացելոց· եւ մասունք են նորա վեց· Նախ վերծանութիւն ներկուս···։

Գ·— ՀԱՄ· ՏԵՍ· ՔԵՐԱԿԱՆԻՆ·— 3

Ցովհ· Մարծոդնեցի

էջ 357·— Վէհհիմաստ վարդապետին Ցոհաննու եղկեցոյ [որ եւ Մարծոդնեցի], Համառաւտ Տեսութիւն Քերականի·— Մինչու բաղձանք (բա) բանին բնաւորեալ է յոգիս բանականաց աքաքչական դրութեամբ···։

Ծանօթ·— Լուսանցքներու վրայ կան մանրատառ լուծմունք։

էջ 466·— Բառք Քերականի·— Վերծանութիւն, ընթերցողութիւն· Ներկուս, ըստ կուս, կամ կուս···։

Ցիշատակագրութիւն·— 1322

էջ 468, բոլորդեր տարբեր·— Զերջանիկ երամչասպետս մեր գնորհնդրոս, եւ դնդիկերի գծողս զստացաւղ գրոյս՝ յիչել ա-դաչեմ գՑոհաննէս·

Գրեցաւ ի Թվ· ՉՀԱ, յաստուածբանակ Ուխտս Ամասիա·

Ծանօթ·— Ազաչեմ գՑոհաննէս՝ ծածկագրեր է· ո ը ո հ բ ի ց կ ւ ո ւ բ· Նըմանապէս՝ Ամասիա, գիծ ու կէտ ծածկագրով·

էջ 469, Նուագարկիր անհարթ·

Այսօր բանն հօր է յերկրի ծնանէ,
անհասան է յերկինի,
Ռաւտաւարչի Սուրբ Հոգին
յարգանդէ Սուրբ Կուսին

մարմնոյն ծնանի
Մազուն անկին յարեւելից փայլէ,
մոգոցն առաջի,
Նորածին արքային երերալ մատուցին

դրնծայն առաջին. . . . . ի— Ա ո
Մ ո ւ ն դ Փ ր կ չ ի ն է ի Յ ո ա հ ա ն
ն է ս է:

էջ 470, դատարկ մնծադոյն մասամբ:

1258

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆԱԿԱՆ)

(ԾԻ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×12×6: էջք 756: Գրակք Ա–ԻԲ (էջ 1–450), Ա–Զ (451–580), Ա–Ժ (581–660): Հանդամանք բաւարար· Նորոգուածք կրած: Թուղթ դեղնորակ: Գրիչ մէկ մասին՝ Մանուէլ: Գրութիւն՝ խոշոր պերճերը եւ յաճախ դիմատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, տողք այլազան 28–44: Բոլորգիր բազմակերպ: Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ ընդհանրապէս: Ոճաւորիչ զարդարիչ եւ դիմազարդ, էջ 661: Կաշեկազմ տախտակեայ զբօսմաղաթ: Դատարկ ճերմակ թուղթք սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ քերթ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1.— Նորին Գրիգորի աշակերտի եռամեծի Յոհաննու Որոտնեցւոյ աթարեալ Հաւաքումն բանից ի Մեկնութենէ Սաղմոսին աստուածահաւրն Դաւթի մարգարէին, ընդդէմ մոլորութեան նոցա որք ասեն թիրաքար·— Եպիփան ի վերայ Սաղմոսին՝ Ոչ յարիցեն ամբարիշտք ի դատաստան· · ·

էջ 48.— Հ.— Քահանայք քո զգեցցին զարդարութիւն: Մեկնութիւն Վանական Վարդապետի·— Քահանայն հայր է աշխարհի· · ·

էջ 73.— ՂԳ.— Զի նա ասաց եւ եղեն, հրամայեցաց·:— Այս դանդաղութիւն զործոց Աստուծոյ եւ մարդոյ նշանակէ· · ·:

Ցիշատակարան Հեղինակի.— 1387

էջ 75.— Ուսեալ եւ այս տուչութիւն Մխիթարեան Սպմոսի ընդ նախասացեալ տնտութիւն մարդարէին եաչխա դիցէ· · ·: Ընդ որս եւ երիցս երջանկին վարժապետին իմոյ Յոհաննու Որոտնեցւոյ յիշատակն աւրհնութեամբ եղիցի, որ նախ երից ամաց փոխեցաւ· · ·: Որ եւ ոչ սակաւ մխիթարութիւն վարկայ դհատաքուածն առնս, որչափ և տրտմեցայ· · · · · դկնէք զերի վարեցին, եւ մնացեալքն ի սուի ընկեցան· · · եւ մեք մտապատրծ դոլով աստանդեալ չրկեաք ի վերայ երկրի, ի նուաղել բարեաց եւ խաղաղութեանց:

Եւ դաղարեալ սուղ ինչ աւուրք յապահովեցաք ի վանս հրեչտակարնակ առաքելական աթոռոյս Եչմատնէն, ուր եւ աւարտեալ զրեցաք ի սմա ձեռամբ անարհեստ դրչի եւ աչակերտի Մաթէոսի: Այլ եւ ազաչեմ զաստուածասէր պատահողդ որք բնդաւերինակէք ի սմանէ, զրեսջիք եւ զսակաւ ինչ տատանս զայս, զի եւ ոուք զրեալ լինիք ի զպրութեան կենաց, ամէն:

Այլ եւ ազաչեմ հարազատ եղբայր Յոհան բարունի, զսակաւ ծրելս բնկալեալ յրիմատութենէ եւ ի բարւոք մտաց մի մոռանալ զմեռեալ ոգի զՄաթէոս վրդ·, եւ հանապատս տրժամ բնթերցցիս Քրիստոսին խնդրեսջիս բազում յանգանաց իմոց յատաստածին Տեառնէ: եւ Տէր Ած· վարձեսցէ զքեզ մինուեւ ի խորին ծերութեան անոսան կենաց բոտ կամսգ իւրոց, ամէն.— Հմմտ· Թիւ 826, Գ· Հատոր, էջ 302–303:

Բ.— էջ 79.— Հարցմունս աստուածկարգ յԱռակացն Սողոմոնի, ի Մեկնութենէ տեսան Ներսիսի Տարսոնի եպիսկոպոսի·—

Հրց.։ Զինչ է խմաստութիւն, որ ասէ՝ ճանաչել զխմաստութիւն...։

էջ 93.— Ցաղագս Գինոյ եւ Արբեցութեան.— *Հրց.։ Զինչ չահ ի գինւոյն եւ կամ ընչաս վնաս...։*

էջ 106.— Վասն գովութեան ծրագլուխ կնոջ։

էջ 124.— Վասն Ցովսէփա.— *Ցովսէփ բաղում իրօք նման էր Տեառն իւրում...։*

Գ.— էջ 131.— Ծագկաբազ Մեկնութիւն ի լուսաւոր քանից արդիւնական Վարդապետի Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ աշխատասիրութեամբ Գրիգորի աշակերտի նորին։— *Հրց.։ Զինչ է որ ասէ՝ Տեսիլ եսայեայ...։*

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 214.— *Արդ եւ վերջինս սպասաւորաց բանին՝ Գրիգոր Քահանայ, ժողովեցի զծաղկաքաղս Մեկնութիւն սակաւուք՝ մարդարէին եսայեայ...։*

Դ.— էջ 215.— Վասն Հաւատոյ Մեծութեան.— *Գիտելի է ղմեծութիւնն Հաւատոյն ի ե խրս երեւի...։*

Ե.— էջ 217.— Սբ. Հօրն Վասիլիոս Մեկնութիւն Ցաղագս Նկեղեցւոյ.— *Սուրբ եկեղեցի է տաճար Աստուծոյ, մեհեան սուրբ, տուն աղօթից, ժողովարան ժողովրդեան, մարմին Քրիստոսի, անուն Նորա Հարսն Քրիստոսի...։*

Զ.— էջ 225.— Վկայութիւնք Ցաղագս Ծննդեանն Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ, զոր ի Զ յունուարի ճշմարտապէս տօնեն Հայաստանեայց Նկեղեցիք յետ Բժ աւուր այլոց ազգաց։

Է.— էջ 227.— Վասն ընդդիմաց կնաց.— *Անհարթութիւն էջս. բարձրութեանց պատճառք դոն որչափ ի վերայ երկրի իջեմք...։*

Ը.— էջ 229.— Ի թխթոյն Մովսէսի միայնակեցի որ առ Ամոն.— *Երկիւղն Աստուծոյ մերժէ զամենայն չարախօսութիւն...։*

էջ 235.— Ի բանն որ ասէ. Գետուկան է առաջի Տեառն մահ սրբոց...։— *Ճարպիս որչիւղ բաժանին հատուածք ժամանակաց...։*

Թ.— էջ 240.— Ցոհաննու Պլուզ Վարդապետի նզնկեցոյ ասացելոցն է բաղխալ.— *Եւ արդ զոր օրինակ արքարութիւնն գլուխ է ամենայն առաքինութեանց ժասանց հոգոյն...։*

Ժ.— էջ 242.— Վասն Քահանայութեան կարգաց.— *Արդ է առաջին դաս պատրիարգ, որ է հայրապետ...։*

ԺԱ.— էջ 247.— *... զեղեցկութիւնն իբրեւ երկաթ ինչ սեւացաւ չարութեանն ժանդոյ, եւ յաղաղս այն անկաւ ի պատուոյն մեծութենէն...։*

ԺԲ.— էջ 250.— Ցաղագս Խորհրդեան Նկեղեցւոյ.— *Եւ այժմ իրաւացի է առնուլ փոխանակարար եւ համաքառակել զսուրբ զեկեղեցի հանդերձելոյն իմանալի խորհրդով...։*— Հմմտ. Ց. Օձնեցի, Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1833, էջ 139։

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 254.— *Եւ զտարակուսեալ բաղմանէդ ոդիս ազաչեմ յիշել ի մարդասիրութիւնն Քրիստոսի, զի եւ դու յիշեսցիս ամենեքին։*

ԺԴ.— էջ 255.— Տեառն Ստեփաննոսի Սիւնեաց Եպիսկոպոսի ասացեալ վասն Նախերգանի ազօթիցն որ ի մէջ գիշերին կատարի.— *Որպէս նեղեալ ոք ի չար թշնամեաց, եւ ակնեալ մաղթէ առաջի արդար դատաւորին Աստուծոյ...։*

էջ 256.— Վասն Կարգաց Նկեղեցւոյ.— *Ճանիչ եանութենէդ ազգիս, նաեւ փառաւսէր եւ ի սնապարծ հակառակող բարուց մարդկան, եմուտ անկարգութիւն յեկեղեցիս մեր...։*

ԺԴ.— էջ 261.— Նախերգան է ազգիս.— *Աստուածային ձեռին օծեալն եւ նորին իմաստութեամբ առլցեալն...։*

էջ 262.— Ցաղագս Սկզբանց.— *Սկիզբն ոչ պարզարար ասի, այլ յոքնակի...։*

ԺԵ.— էջ 263.— Վասն Հին եւ Նոր Կտակարանաց զմի մի իւրաքանչիւր գիտութեան տալոցն գիտելոյ։

էջ 264.— Ցաղագս Կշռոց եւ անուանց նոցա.— *Քանքարն եւ տաղանդն Ռ դրամս է...։*

ԺԶ.— էջ 265.— Լուծմունք դժուարիմաց բանից, որ կան ի միաբանութեան Ս

սիրայ թուխքն Բուց ազգաց, Ցռանկաց եւ Հայոց, զոր հրամանաւ մեծի կայսեր Կոստանդիանոսի եւ Հռոմա հայրապետին Սեղբեստրոսի գրեալ եւ կնքեալ եղեւ.— *Բնաբան՝ Գահատորակ. Լծ. գահոյք պատուոյ, եւ վառաց տեսիլ ինն. Քրէական մեռապ. Լծ. յարմանի մահու բանի է եւ յանկարծակի, որ ի տուր աչխարհ վարեալ լինի...:*

ԺԷ.— էջ 267.— Առաջաբանութիւն Սադմոսաց Դաւթի.— *Ձերբայեցւոց ի պերսն առանց համարոյ գաւելուածոն գրեցին ամենայնեն...:*

ԺՐ.— էջ 275.— *Եւ սերմանահան սերմանել սերմանիս, Մթ. Աւետարանին հրամայէ...:*

Էջ 276–277, առաջին յաւանգքին, անհարթ նոտրագրով.

Գոյ ի սմայ իմաստ խորին,
վասն բոլման անճառ չնորհին,
որ յաւուր յիանկարկին,
հրեղէն լեզուօք էջ Սուրբ Հոգին:
Ճաշար կամօք մուտ ի յայրին,
եւ ճայակեաց գրեթղորին,
սերոյ հոգւոյն տուք գոգորմին:

ԺԷ.— էջ 281.— *Ի հանդէս նաւակատեաց Եկեղեցւոյ.*— *փոխանակ երգոց եւ օրհնութեանց անուղղա ձայնն ձիւազաց. փոխանակ՝ կաթուածոց մաքուր արուեստաց, պիղծ ուսան է անօրինաց, փոխանակ ճայնին հրճուանաց, աստիկ որսան է ձիախրոխաց...:*

Ի.— էջ 283.— Պատճառ. Ցաղագս է խորհրդոց եկեղեցւոյ.— *Ինդրի քէ քանի են խորհուրդ Սր. Եկեղեցւոյ: Պատասխանի. Քէ է են խորհուրդ:*

ԻԱ.— էջ 288.— Դիրք Ցաղագս Սրբոյն Յովհաննու Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ի Սրբո Կուսէն.— *Բանն մարմին եղեւ եւ բնակեաց ի մեզ...:*

ԻԲ.— էջ 300.— Պատճառ Սադմոսաց զոր արարեալ է տեառն Բարսղի եւ Ցոհաննու Ոսկէբերանի.— *Աստենայն կերգ ասուածաչունչ եւ օգտակարք՝ յայտնի սրբոյն չարագրելոյ ի Հոգւոյն...:*

Էջ 302–303, առաջին յաւանգքին, անհարթ նոտրագրով.

Կարգայ գան խորին մտով,
տես քէ քանի չհ է հպտով,
բազում իմաստ իրրեւ գծով,
ծանուցանէ քեզ խորհրդով.
գոր ինչ չկան տեսէ գոյով,
խօսի յայտնի ասպմանալով,
քէ ի ցամաք եւ քէ ի ծով,
գոյ խնամեան մեծ հանճարով:

ԻԳ.— *Խորհուրդ Եկեղեցւոյ նման է գանձի ծածկելոյ...:*

ԻԴ.— էջ 312.— Վասն Աշտիճանաց խոնարհութեան.— *Առաջին աչսիճան այս է ...:*

Էջ 312–313, առաջին յաւանգքին, անհարթ նոտրագրով.

Կարգայ եւ տես պիտանարհութիւն,
բարեմասին սրբոյս քեան,
յոր միչտ հանդչէ երբարեաւթիւն,
եւ է սուղ գուան սրբոյս քեան:
Ոհ, գթեկ, եղկելի Գրիգոր:

Իե.— էջ 314.— *Հաւատով գնամք, յր. կրկս.: Այժմ ասելի է քէ սրպէս օգուտ է մարդոյն...:*

Իջ.— էջ 315.— *Աբդ է բազում օգտակար գործոց նորա առասցուք ժ մխայն: Ասոմին գործ նորա է վերկին գտնօղն յամենայն չարէ...:*

Իկ.— էջ 318.— *Ի չուտասան առնէ մեզքն գժոգոմուրդն. յԱռակաց ԺԴ: Չարցևայ եղեւ Բիտա որ էր յեւթանց վիրխոսխոյն. գինչ է բարեգոյն եւ հրանպագոյն ի կեանս սայս...:*

Իմ.— էջ 322.— *Սիրեսցուք զԱստուած, գի նախ նա սիրեաց գմեզ, ասէ Յովհաննէս: Ըստ Արիստոտէլի իւրաքանչիւր ումեք սիրելի է իւր բարին...:*

Իթ.— էջ 327.— *Զոյչ լիուք անձանց, գուցէ ծանրանայցեն սիրտք ձեր չուտայսութեամբ եւ արբեցութեամբ...:*

Լ.— էջ 328.— *Աւէ Սգ. քէ ի նախանձու բանաւորիսին նմուտ մահ չաչխարհ...:*

ԼԱ.— էջ 339.— Կարգ Նահապետացն յԱդամա սկսեալ:

ԼԲ.— էջ 341.— Գրիգորի եռամեծի արարեալ Հաւաքումն բանի Աւետարանին Մարէոսի, ի լուսաւոր բանից սուրբ հարցն հաւաքակաց Ցոհաննու Որոտնեցւոյն, որ

կախեալ կայր գՔաՑէն Աստուծոյ։— *Մա-Քէոս մարդ անուանեցաւ, զի մարդկութիւն Տեառն բակըսաւ...։*

ԼԳ.— էջ 429·— Վասն ցաւակատեաց բան։— *Զի՞նչ է պահան, եւ ուտիան, եւ նա-ւակատեան...։*

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի·— էջ 405, *բոլորեցի·— Զաւակաւ Ծերս պծողս, դանաբժան Մանուէլ, աղաչեմ յի-չել ի Տէր· եւ Ած· զձեզ յիշէ, ամէն։*

էջ 450, *առուրտար, անհարթ նոտրա-պրով·*

Ալ ուէր Գրիգոր յիմար հոգով,
խոստովանիր պմեղով մարմով,
դոր գործեցիր դու յապահով,
այժմիկ յայտնիա ջերմ արտասուով։
Գիտես ասկա արտասուելով,
Ընչին յանցանքդ չատ ու յոլով,
ջանք դեր կանխիլ քեզ գիչերով,
ի յարտասուան աղօթելով։
Մէկ գիչերի յարեաց յուսով,
բախեա բրկուրծդ սրտի մտով,
պմեղով ի միտ ած դու յիչելով,
յայնժամ հալին հոգւոյն չնորհով։

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՂՈՒԿԱՍՈՒ·— 8

Մատթէոս Վրդ·

ԼԳ·— (կրկնուած)·— էջ 451·— Ի Ղուկասու գլխոյ Հաւաքումն բանից, և Գա-լոզ յոլովք, ի Մեկնութենէ Իգնատիոսի սուրբ Վարդապետի Հայոց, ժողովեալ աշ-խատութեամբ Մաթէոսի՝ աշակերտի մեծին Գրիգորի·— *Ամենայն ոք որ ծոյլ է յաստուածային ուսումն...։*

էջ 451, *առորին լուսանցքին անհարթ նոտրագրով·*

Ես եմ պղերգ եւ ծոյլ ոգիս,
Գրիգոր մոխիրս եւ եղկելիս,
որ մինչ հայիմ ի սուրբ տառիս,
չար խորհրդով պատիմ դերիս։
Վասն մեղացս է որ ի յիս,
Ծանր թուի բան սուրբ գրիս,
դի չար խորհուրդն որ սրտիս,
չի ընդունի զբան հոգեւիս։

էջ 562·— Արբ երկու եղիճ ի տանուրն կալ յաղօթս...։

Ծիշատակարան Հեղինակի·— 1391

էջ 579·— *Արդ ես վերջինս սպասաւ-րաց բանին եւ տրուպս բանաւորաց Մա-Քէոս Գհաճանայ...։*— Համմ· *Քիւ* 643, Գ· *Հատոր*, էջ 60։

էջ 580·— *Նախերդան է·— Ով զաւաք յուսերամից եւ կաճառք աստեղափայլ սր· հանդիսից...։*

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ·— 8

Մատթէոս Վրդ·

ԼԴ·— էջ 581·— Գրիգորի աշակերտի մեծին Յովհաննու արարեալ Մեկնութիւն ի գլխոյն Յովհաննու, որ եւ լցեալ զպակա-սութիւն ի մասնէ ինչ գլխոյս Մաթէոսի Նորին աշակերտի ժողովեալ աշխատսիրու-թեամբ·— *Ի սկզբանէ էր բանն, Բազում են յակրդրմունք աչխարհականք...։*

Ծիշատակարան Հեղինակի·—

էջ 657·— *Ոք եւ այս ուսուցութիւն յա-նի ընդ նախասացեալ Մեկնութեանն որ բան Ղուկասու Աւետարանին է գիջ։ . . :*— Համմ· *Քիւ* 998, Գ· *Հատոր*, էջ 605։

էջ 658·— *Ցառաջարան Աւետարանին Յովհաննու...։— Զի Քէպէտ Դ են Աւետա-րանիչք...։*

Ով Նդրայր Յակոբ բարունի, դասակաւ Ծրիկս ընկալ ի նուաստ աչխատողէ սորին, եւ խոչորութեան գրիս անմեղադիր լեր, զի այսչափ էր նիւթս· այլ այս այնչափ նուա-խայ եղեւ ձեզ որ դուք սրբագրէք։ Եւ զի ըշ-տուպէի ի ճանապարհիս, բայց քո ամօթդ յաղթեց ինձ։ Վասն որոյ աղաչեմ աղօթս առնել ի վերայ իմոյս ուղեղնացութեան հա-սանել ի նաւահանգիստն աղօթիւք քովք։ Եւ դիս ի քո բարւոք մտացդ մի մոռանալ յոր-ժամ ընթեռնուս զայսչափ գծիկս· զի յայժ-մու ժամանակիս պտուղ ի փշոց է, քաղցր եւ անոյշ ի քիմս խնդրողիդ։ Ողջ լեր ի Տէր իմ Ցս· Քս·։

Լե·— էջ 661·— Վասն Աւրհնութեան նկեզեցոյ·— *Հրց·։ Վասն է՞ր աւբհնեմք դեկեղեցի։ Պխ· Վասն բազում պատ[ճառի]։ Նախ վասն յանցանացն մարդոյն դատա-պարտեցան տարերք, հող, ջուր, եւայլն։*

էջ 685·— Վասն բաժանեալ Հոգւոց։

էջ 701.— Վասն զարդուց հարսինն:
էջ 703.— Վասն խաչին:
էջ 712.— Վասն կենաց ծառոյն եւ Բժ պտղոյն որ ի տեսլեանն վերջին ընթերցեալ լինի:
էջ 718.— Վասն յատկութեանց մարդոյ:
էջ 721.— Վասն յանցանացն Դաւթի:
էջ 725.— Ձեռագիրն Ադամայ:
էջ 728.— Վասն Գծոխոցն:
էջ 730.— Ցաղագս է պարգեւաց Հոգւոյն, որ է է արփեան շնորհին:
էջ 756.— Վասն հիւանդութեան եւ դեղոց:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— *Ակիզբն ճեմակ Թուղթին Երկրորդ եւ-թնեին վրայ, նուագարիք.— Ակն Գ Դ Քառասնեաց պիրք Ցարութիւն Վարդապետին Հ, այլ ոչ չունի յաթոյ ի ամանէ:*

1259

ԳԻՐՔ ՀՈԳԵՑՑ ԵՒ ՀՐԵՇՏԱԿԱՑ.— 2

Թղթ. ՖՐԱ ՋՈՒԱՆ

Տեղի ՋԼ=1481

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×12·5×3·5: էջք Ի+360: *Հանդամանք լաւ ընդհանրապէս, բայց վրնասուած քացուքնէ. քէքեւ նորոգութիւն կրած: Թուղթ դեղնագոյն: Գրիչք՝ Աստուածատուր Սարկաւագ, եւ Մկրտիչ: Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ միանոյ, մրաներն, 25 տող: Բոլորգիր մաշ: Համաձայնագրութիւնք սովորականէն աւելի: Կազմակամ տախտակեայ ղրոմմատպոյ: Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուսեան քէրթ երկաթագիր, մասն Աւետարանի: Ստացող՝ Ամիրտուխտ բժիշկ: Կնիք՝ աւազդոյ, ուխանկիւն, «Ջի· Ծո· ասէր Ովհաննէս», էջ Ա:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա.— *տարբեր ճեմակ Թուղթ: Նոր յիշատակարանքիւն, տես նորբ:*

էջ Բ, *դատարկ:*

էջ 1.— Համառատ Հաւաքումն Ցաղագս Հոգւոյ եւ զաւրութեանց նորա:

Ասէ Արիստակէս ի վերս Հոգեաց Քէ, Հոգին կենդանի, ինչ է ամենայն, այսինքն զի կարէ ընդունել զինքն գիմանալութիւն ամենայն իրաց, որով կարէ ճանաչել զամենայն իր···:

էջ 105.— *ՆԸ.*— Թէ մարդկային հոգին պտղեալ ի մարմնոյն կարէ իմանալ ինչ.— *երեւի Քէ ոչ· զի ասէ Աբրահամէ ի յիերծոյ Գիրս Հոգւոյն, Քէ իմանայն ստուգանի ներքինեն ապահանալուքեամբ իմն, այլ ամենայն ներքինեն մարդոյն ապահանեին մանուամբ···:*

էջ 116.— *ՆԼ.*— Թէ տեսօդին զանազան էութեանն ոչ տեսանեն ի չանազաւ: — *երեւի Քէ այս···:*

էջ 118.— *կատարեցաւ Գիրքն որ Ցաղագս Հոգւոյ եւ պատրաստութեանց նորին:*

Ցաղագս Առաքինութեանց Հոգւոյն.— *Ցետ ասելոյ ի յկուքնէ Հոգւոյն եւ ի պատրաստութեանց, եւ ի յառաջ եկելոց նորին, այժմ ասացաք ի յառնականութեանց նորա, որք են արուստութիւնք Հոգւոյն:*

էջ 120.— *Ա.*— Առաջին Ցաղագս չորից կարեւորագոյն առաքինութեանց հանգամանացն առեալ.— *Արդ կոչին կարեւորագոյն առաքինութիւնք, զի որպէս ծառնիքն Հաստատուն մնան, Քէպէս չորի պատգն ի վերայ նորա, այնպէս առաքինութիւնքս այս մնան հաստատ···:*

էջ 212.— Իգ.— Թէ սէրն մնասցէ յետ աստի կեցացս.— երեւի Քէ ոչ...։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1481

էջ 213.— Կատարեցաւ Գիրքս Ճաշոյս Հոգւոյն եւ զօրութեանց Նորին եւ առաքինութեանց, ի Քրիստոնէութեանս Հայոց ՋԼ ժեռամբ Աստուածատուր սարկաւագի, ի խնդրոյ Ամիրտովլաթ բժշկին, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, ի վայելումն զաւակաց իւրոց։ Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, որք հանդիպիք ի սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր պարգեւս Ամիրտովլաթ բժշկին, եւ լի բանսով ասէք Ա՛ծ. ողորմի։ Այլ եւ անմեղապէր լերուք խոչորութեան եւ սխալանաց գրչիս, զի գեռ առալչի գիրս է։ Եւ միով ողորմայիւ յիշեցէք յաղօթս ձեր Աստուածատուր սարկաւագս, եւ որ յիշէն՝ յիշեալ լիցի ի Քրիստոս, ամէն։

էջ 215–216. պատառիկ։

էջ 217.— Համառօտ Հաւաքումն Ճառոցս Հրեշտակաց։

Ահէ երանելին Դիոնէսիոս ի գիրս երկնաին Քահանայապետութեանցն, Քէ աստուածային յայտնութիւնքն հասանեն առ մարդիկ միջնորդութեամբ հրեշտակաց...։

էջ 218.— Ա.— Ճառագս Բնութեան Հրեշտակաց.— Նախ խնդրէ Քէ ամենեւին են անմարմին։ երեւի Քէ ոչ...։

էջ 254–255, պարապ մնացած, բայց թերագիր չերեւիր։

էջ 286.— Ժե.— Ճառագս անկման Հրեշտակացն։

էջ 352.— Իե.— Ճառագս դիւականց մարտից.— Ա.— Նախ խնդրէ քէ մարդիկ փորձին ի դիւաց.— երեւի Քէ ոչ, քանզի հրեշտակք կարգեալ են ի պահպանութիւն մարդկան...։

էջ 356.— Դ.— Զորրորդ խնդրէ քէ դեւն որ յաղթահարի յումեքէ դադարեսցի ի մարտնչելոյն ընդ նմայ.— երեւի Քէ ոչ...։

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 357.— ՁԿրտիչ մեղապարտ գրիչս յիշել աղաչեմ ի Տէր։

էջ 358–360, պատառիկ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1803

էջ Ա, նոտրագիրը.— Ջօրութիւն գրոյս այս է, որ ի թիվն ՌՄԾԲ ամին, Սր. երուսաղէմայ նուիրակ Մելքոն գերեվարապետն եկն յԱւետիս, եւ ծանօթացեալ ընդ բարեկամ ընդ միմեանս։ վասն որոյ անձն իմ յոյժ սիրեաց գնա, եւ գայս Հոգեաց և Դիոնէսէոս գիրքն եառ յիշատակի հոգւոյ իմոյ, եւ որքան ունիցէ ի ձեռին իւրում եւ գործքն ինչ չահիցի ի դմանէ, մի մասն ինձ տայցէ, այսինքն միով հոգոցիւ, կամ միով Հայր մերիւ յիշեսցէ զեղկելի անձն իմ հասմայն ընդնջելոյք իմովք եւ կենդանեօքս։

Որ եմ ծառայ պատրաստական ձերում տէրութեանն սահաքի տէր Ցովհաննէսս Ցուրհացի։

1260

ՀԱՒԱՔԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 5

ՁԵՋՐՈՑ ՎՐԴ. ՀՌՈՄԿԼԱՑՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×12×2։ Էջք 246։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հասարակ։ Գրութիւն ամբողջովին սեւորակ մելանով, մխասիւն, 24 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Գաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ։ Ստացող՝ կիրակոս եպս. Երուսաղէմացի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Համառօտաբար դումարումն

Հատաբարանական Աստուածաբանութեան, մատեան ի լոյսմատնեցի սրբոց գրոց Նորից եւ արտաքոյց, եւ աստուածարան վարդապետաց···։

էջ 3։— Ցանկ աստուածաբանականի մատենիս այս ։

էջ 5։— Գլուխ Ա.։ Յաղագս Լրանութեան աստուածպետականին։

էջ 241։— Արարեալ ցանկ գրքոյս վասն հարիւրաւոր բանից բուն կարգի այրուելոյ։

Արձանագրութիւն ստացողի։— Ակիսրի գաւառակ քաղաքէն Երիցոր գին վրայ։— Կիրակոս Նուաստ ընթ. Սրբ. Երուսաղէմացի, Մնացականեան։

1261

ՎԱՍՏԱԿ ՈՍԿԵՎԱՆ.— 4

ՍԱՄՈՒԷԼ ԹԱՐՈՒՐ

Ս. Յակոբ. Երուսաղէմ 1824

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւոյ 17·5×12×1·5։ էջք 144։ Հանգամանք չատ լաւ։ Թուղթ սպիտակ։ Գրիչ՝ Յարութիւն Նուաստ Թամգաստացի։ Գրութիւն ամրագրովին սեւ մելանով, միասին, 22, 23 տող։ Նոտր չեղագիր։ Համառօտագրութիւնք ստուտ։ Կաշեկապ խաւաքարայ գծագարդ, կնիք անապրօմ, ութանկիւն, փակափեղ։ «Կիրակոս Վարդապետ, 1256» [= 1807], էջ 2։ Ստացող՝ Կիրակոս եպս. Երուսաղէմացի։

էջ 1։— Ձեռագիր։

Վաստակ Ոսկեզէն։ Սամուէլ Բարձրբերդին, որ յանգիմանէ զերկիր մոլորութիւնն։

Նախ ի յարարածոցն ի յաւիտենական Թարգմանեցեալ, եւ ի յաւիտենականէն ի հաստատ բարբառն հայկազունս, տպագրեցեալ ձախիւք պատուականպուճի եւ պիտանացուի պարոն Նիքողայոսի Ղազարոսեան, ի Լիվռնայն Սաքսոնիայի ի տպարանի Գոհիդիպօրֆին, յամի Տեառն 1769։

էջ 241։— Արարեալ ցանկ գրքոյս վասն հարիւրաւոր բանից բուն կարգի այրուելոյ։

Արձանագրութիւն ստացողի։— Ակիսրի գաւառակ քաղաքէն Երիցորգին վրայ։— Կիրակոս Նուաստ ընթ. Սրբ. Երուսաղէմացի, Մնացականեան։

Եւ Թարգմանեցեալ եղեւ ի հելլենական լեզուէն ի հայ բարբառ ի Մելքիսեդեկ բանասիրէ, յամի Տեառն 1774, եւ յոդոստոսի Է։

Արդեամբք եւ ծախիւք Հայուհեան հանգուցեալ բարեպաշտ Յարութիւն ազնուապարմ իշխանին Մարաթիոսեան Ազուլեցւոյ։

Եւ վերստին գրեցաւ ի Սբ. Աթոռս Սրբոց Յակոբեանց արջառան Առաքելոյ ի Սբ. Երուսաղէմ, ձեռամբ անպիտան ծառայ Յարութիւն Նուաստիս Թամգաստացւոյ, ի վայելումն Կիրակոս Հայհամբոյր մաքրակրօն աստուածիմաստ բարեպետոյ Երուսաղէմացւոյ։

Ձիշտաւակարան Ստացողի։— 1824

էջ 2։— Սուրբ Երուսաղէմայի Նուաստ Կիրակոս Եպիսկոպոսս ստացայ զգիրքս, ի մշանջենաւոր յիշատակ մխթարութեան Սրբոց Յակոբեանց Առաքելական Աթոռոյս Սուրբ Երուսաղէմի, ի 1824։

1262

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐԱՑՆ ԵՒԱԳՐԵԱՑ·— 4

ԿԻՐԱԿՈՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻ

Տեղի ՊԻՂ=1378

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 17×12×3: էջք 206: Գրակք Բ–ի (թերի): Հանգամանք բաւարար· Նորոգութիւն կրած· սկիզբը քերի: Թուղթ բամպակեայ: Գրիչ՝ Տաճատեան: Գրութիւն՝ խորագրերնըր եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 24 տող: Բովանդակ էջ 1–170, նուագարկը 171–206: Համաստօտագրութիւնք սովորական: Կաչեհիմ տախտակեայ պրոշմադարպ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 3·— Նորին Ցաղագս Բարկութեան·— Բարկութիւնն է նոանդն չուրջ զսրտիւն սրևանն տո ի տենչումն վրէժխնդրէն տրտմեցուցանելոյ···:

էջ 9·— Նորին Ցաղագս Ջանճրութեան·— Ջանճրութեան դէւն քան զամ· դէւան ծանրագոյն է, որ եւ մինջաւրեան կոչի···: —Հմմտ. հետագայ թիւ 1353:

էջ 13·— Նորին Ցաղագս Սնափառութեան·— Մնափառութիւնն է սիտ անբնական···:

էջ 15·— Նորին Ցաղագս Ամբարտաւանութեան·— Ամբարտաւանութիւնն է սկիզբն եւ կատարումն ամ· չարեաց···:

Ցիշատակարան Գրչի·— 1378

էջ 20·— Փառք եռակի և եզարուն համակամ եւ համազաւր միահնծան սէրութեանն այժմ եւ հանապազ: Աղաչեմ զձեզ մանկունք Սիոնի, յիշեսջիք սրտի մտաւք ի սուրբ աղաւթս ձեր զիս զՅաւնական զըբիչս եւ զնողն իմ եւ զամենայն արեան մերձականյն իմ, եւ ինդրեցէք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերո մեղաց թո[ող]ութիւն եւ զերկնիկ արքայութիւնն: Նոյն եւ յիշատցայ յիմի մասն եւ բաժին ընդ սուրբս իւր ի Ցո· Քս· ի Տէր մեր, որում վայել յաւիտեանս: Գրեցաւ ի Թվիս Հայոց ՊԻՂ:

էջ 20·— Կիրակոս Վարդապետի ընկեցայ, Ցաղագս եւագրեա վեցհարիւրացն այսպիսեալ վերլուծութիւն·— Ցետես տողիմ եւ իմաստուն՝ յամենեցունց Ցետնէն ընտրեալ եւ կարգեալ ի վերա զերգաստանի տան Նոա···:

էջ 23·— Եւագրեայ հարիւրաւորին վեցերորդի: Առաջին յաղագս ընդդէմ բանաստեղծին արտաքնոց·— Աստուածքին ի–մաստասէրն ասացին Քէ երկու աստուածք են, մինն բարի եւ միւսն չար···:

Մաներ յիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 64·— Ցո· Աձ· իմ սպասէն և յոյս, ջինչևս գամենայն յանցանք հոգւոց եւ մարմնոյ իմո եւ զիմ ծնողացն, եւ զքոյ փառք յաւ···:

էջ 64·— Նորին երկրորդ ձն, ի Կիրակոսէ Վարդապետէ լուծ·:— Հայելի բանին ուժոյն եւ իմաստիցն Աստուծոյ են յչկից պոյացնայ սրաբածք: Լծ· Աստուած բնութիւնեմբ բարի է եւ գաւրաւոր յամենայնի եւ իմաստուն· եւ դայս երեքս՝ արտաբածք ցուցանեն որպէս զհայելի···:

էջ 99·— Նորին Եւագրեա երրորդ Հարիւրն: Կիրակոս Վարդապետի սպարեալ զվերլուծութիւնս·— Հայր մէկն զիտէ զաւծեացն իւր, եւ Որդին զՀայր իւր···:

էջ 131·— Կատարեցաւ ձ, ծամբ պսակաս: Նորին Եւագրեայ Զորրորդ Հարիւրն·— [Աձ·] անկեաց իւր բանաւորք եւ անոյշ զնոսա իմաստութեամբ···:

էջ 163.— Նարիճ Եւագրեայ Հարիւրբակ Չինկերդոյ։ Կիրակոս Վարդապետի Վեր։— Ադամ աւրհնակ է Քրիստոսէ...։

էջ 192.— Նարիճ Չերորդ Հարիւրեակ ...— Զինչ եւ է պիտոյիցն ևղեալց Սբ. Գիրք ոչ պատմեաց մեզ...։

էջ 206.— ՃԶ.— Ինամքն Քրիստոսի երկակի է. [Եարտնակուրիւնը կորած]։

1263

ԺՈՂՈՎԱՆՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԴՐՈՑ.— 2

ԱՒՄՆՈՆ ՎԱՐԴ. ԵՐԵՒԱՆՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×13×2։ Էջք 176։ Հանգամանք չատ լաւ։ Թուղթ կոպտորակ (պրակ Ա–Զ), սպիտակ (Է–Ը)։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասին, 21 տող։ Նոտրք չեզոգիր։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։ Կալվկամ խոշոր գրոշմագրով։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Առաջարանութիւն Լուծմանցն Գործիւրք եւ այլոց ոմանց։

Բան առ ընթերցող Համագրի եւ սիրելի եղբարդ իմ.— Արդ՝ մինչ ամ. սրպերք, այսինքն մարգարէականք, առաքելականք եւ վարդապետականք՝ միշտ առ մի հմմարտութիւնն հային...։

Էջ 9.— Առ Սբ. Էջմիածին մայրն իմ չնորհածին.— Արդ, ով ամենապեղեցիկ եւ անմահատուիկ մայր իմ ի կերամբին...։

Էջ 12.— Համառօտ Լուծմունք Գործիւրք ծագիարդ սրբոյ Հայր Անդրէասի Սրբոց Դաւթի փիլիսոփային, եւ երից երանելոյ Սրբոյն Գրիգորի Տաթեւացւոյն, ուրուան Սիմէոնի ասպիտատ Վարդապետի երեւանելոյ, ի Նեբռնոթիւնն Գործիւրք.— Գործիւրքս Փիլիսոփայիս էր եւ իմաստասէր...։— Չամուռճ. թիւ 845. Գ. Հատոր, էջ 330։

Էջ 126.— Ցաղագս Ցատկի, Ասա ԻՐ երբոյ բան Մեկնչին.— Վասն դասուորութեան սորա ասացան իմաստունք թէ՝ ի չորս ամսոյ ցուցցու ԻՀ՝ եւ ձայնիցդ ոչ սահմանին բան ի բերին, այլ ենթադրութեամբ յուսկանան...։

Էջ 131.— Ցաղագս Գատկին, Ձան ի թ երբոյ բան Մեկնչին.— Բան։ Գատուհման է՝ որ լինի եւ յաղագին թարց ենթակային ազգականութեան։ Լծ. Անուան իսկ յայտնի պիտան եւ զորութիւնն իւր...։

Էջ 136.— Համառօտ Լուծմունք գրոցն Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, որ եւ Առածք կոչի։ Արարեալ Նահապետ Սիմէոն Վարդապետի երեւանելոյ ի փառս Աստուծոյ։

Գիրքս այս կոչի եւ Առածք, այսինքն Հինգ ասացուածք, յորս ցի իրացութիւնս ստացանիկ մեզ Անյաղթն Դաւիթ...։

Էջ 159.— Առած Հինգերորդ.— Թէ ոչ կրես գոյ իրացանչիւր սք անհատիցն մի բնութիւն գոյ եւ ասել...։

Էջ 163.— Համառօտ Լուծմունք գրոցն Դաւթի սք կոչի Գոյից Բաժանութեան։ Նահապետ Սիմէոնի երեւանելոյ.— Բան։ Աստ. սք մի անգամ բաժանիլ գոյ յոյոց գոյից, եւ այլոյն...։

Էջ 173.— Վերջ հինգ Լուծմունք գրոցն Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Հնգից Առածից, եւ Բաժանման Գոյից, Նորահօքն Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս, Ամէն։

Էջ 174–176, դասարկ։

1264

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 16×11×7: Էջք 586: Գրակք Ա+ Իխ: Հանգամանք լաւ. նորոգութիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ: Գրչագ անորոշ: Գրութիւն՝ խորագիրները կարմիր, մնացեալ սեւ մելանով, միասին, 18, 17 տող: Բնագիրը: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ: Գահպանակ մալազաքեայ սկիզբը երկու քարք մասն երկաթեայ ձաւոցի: Ստացող՝ Գէորգ Քահանայ:

Բովանդակութիւն.—

Ա.— Էջ 1.— Գիրք ցոգաչ.— Այր ոմն էր յԱւսիդ աշխարհի, որում անուն էր Յոբ. եւ էր այրն այն ճշմարիտ, անարատ, արդար, աստուածապաշտ, մեկնեալ յամենայն իրաց չարութենէ մեղաց...:

Էջ 23.— Կրկնեալ ոճդրէն ցովքայ ասէ.— Եթէ կշռելով ոք կշռէր զրարկութիւնս իմ...: = Գլուխ Զ. Համար 1:

Բ.— Էջ 25.— Ի Հարանց Վարուց Գլուխց.— Որ էրն ի սկզբանէ առ Ած. Աստուա- ծրն բան, վասն բարւոյն... գոյացոյց զհաս յոչէից...:

Էջ 178–179ի միջեւ կր պակսի էրդ պըրակը:

Էջ 201.— Երանելին Փափնոտիս զրրհաց խաւսս կեցուցիչս, արձակս, զոր մեր կարճոգի դոլով համառաւտս գրեսցուք:

Էջ 219.— Այս մինչեւ ցայս վայր, Վարդանայ Վարդապետին է քաղուած Արեւելացոյն:

Ցիշատակարան Գրչի.—

Էջ 220.— Ջս. Ած. քո սուրբ ճգնաւորացս բարեխաւսութեամբ, եւ ամենայն սրբոց քոց, Քողուքիան ընորհեա Գէորգեա որբաւէր քահանայի, ստացողի գրոցս, եւ ամենայն զարմից իւրոց, կենդանեաց եւ նոքիցելոց:

Եւ ողորմելի գրողիս, եւ ծնողաց իմոց եւ եղբարց եւ ամենայն արեան մերձաւորաց, կենդանեաց եւ նընջելոց, եւ այնցիկ որք յիչեն զմեզ եւ Քողուքիւն խնդրեն ի քէն: Եւ քեզ փառք յաւիտեանս, ամէն:

Էջ 221.— Վասն կրաւնաւորին զոր ոչ ընդունէր գերեզմանն.— Այլ ոմն զարձեալ կրաւնաւոր ի վանն առն Աստուծոյ գոլով...:

Էջ 223.— Վասն կրաւնաւորին որ յապշտակեցաւ ի վիշապէն.— Դարձեալ այլ ոմն կրաւնաւորեալ էր ի վանս Սրբոյն Բենեդիքտոսի...:

Էջ 251.— Վասն խոնարհութեան.— Տեարք եւ եղբարք, Գիրք Սուրբ ձայնեն եւ ասեն...:

Էջ 281.— Ցաղագս որք մաւտաւոր ցանապարհ գնան.— Եղբայր որ ճանապարհ առնէ, որպէս զի յաւրն կարէ դառնալ ի վանն...:

Գ.— Էջ 283.— Հարցումն Աշոտոյ թագաւորին եւ պատասխանի Սգնկայ Կոզբացւոյ.— Թագաւորն ասէ. Ձինչ է Առաքաւորացն Յորհուրդն...:

Ծանօթ.— ԺԳ, ԺԴ եւ Ժե պրակներուն թիւրքերը սխալմամբ ետեւ առաջ դրուած են վերջին կազմին ժամանակ: Ցաջորդական էջերը ճշդած ենք տարբեր համարադրով:

(Դ) ե.— Էջ 317(ա).— Սրաքելոյն Աբրահամկոպոսի Աղեքսանդրացո Հարցմունք եւ Պատասխանիք կիւրղի Եպիսկոպոսի, Ցաղագս Մակացութեան եւ Համարո:

Էջ 312–313ի միջեւ կր պակսի մէկ քերթ (խգ–խդ):

Զ.— Էջ 456.— Տեառն Ներսէսի Կաթողիկոսի Հառց կայցո քաւ.— Բայց որ արթուն են մտաւք, ծանաւթ են տիրապէս կրկին եղելո առ նոսա ազդողական զաւրութեանց, ղորս եւ գրով աւանդեցին ի խրատ վարդապետութեան հաւատոյ մանկանց...:

Է.— Էջ 470.— Գրիգորի Մագիստրո-

սի վասն խաչի եւ պատկերաց Սրբոց.— *Յորժամ տեսանես բնչան խաչին, երկիր պագցես, յիշելով որ վասն քո խաչեցաւ Յս. Քս. . . . :*

Ը.— էջ 473.— Գէորգա սուրբ Վարդապետի ասացեալ վասն Սբ. Հոգոյդուխաւ.— *Աբեմարն Քրիստոսի փրկեալ եղարբ իմ ի Քրիստոս . . . :*

Թ.— էջ 489.— Նրաւելի հաւրն մերո եպիսկոպոսի ասացեալ վասն սատանաի թէ որպէս կորուսանեմ եւ կործանեմ եւ խաբեմ զարդիս մարդկան.— *Ցաւալիք եւ ելբլամ ես Աեծ . եւ ասէ . . . :*

Ժ.— էջ 502.— Սուրբ Հաւրն Թէոփիլոսի ցաղագս Աբրահամայ.— *Յորժամ մխոբրդ սրագեալ լինի . . . :*

ԺԱ.— էջ 546.— Նրաւելոյն Սեւերիանոսի եպիսկոպոսի ասացեալ յԱւետարանն եղ որ ըստ Ղուկա :— *Աչք մի իջանէր յերուսաղէմ յերիքով . . . :*

ԺԲ.— էջ 554.— Եհաբց ոմն ի հարցն թնդ խնասուն բժիշկ մի եւ ասէ . . . :

ԺԳ.— էջ 556.— *Ի Սանդոցն վհրեւիցի?*.— *Ընդէ՞ր հաբարանաս զմարդ, հաղ զոյով եւ քաբաս . . . :*

էջ 561.— *Յաղագս յիշելո զգործեցեալ մեզան քէ զինչ աբբինակ առնելի է.— եթէ եկեսցէ յիշատակն, տրամուքիւն բերելով, բնկալ եւ սպացիբ, իսկ եթէ հեչսուքիւն՝ ի բաց հալածեա . . . :*

ԺԴ.— էջ 563.— *Իսկ զմեծապոյնն ինքբն Տէբ միայն ճանաչէ, որ եւ պատբաստեաց քաբողին ասել . Զոբ ակն ոչ եահս, եւ ունկն ոչ լուաւ, եւ ի սբտի մարդոյ ոչ ել, զոբ պատբաստեաց Աեծ . սբբողաց գնա . . . :*

Մասն յիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 567.— *Ով պատուական հայբ Քոհ. յորժամ ընթեռնուս յիշես զմեզա . . . եւ Աեծ . զեղ . . . :— Էջին վարբ կէսբ, ինչպէս նաեւ յաջորդ էջբ, դատարկ :*

ԺԵ.— էջ 569.— . . . *պի եւ յԱբաբեհամ տասեան եւս երեսի գերեզմանն սբպասբոյն, յորում էբ եւ կեանբ երանելոյն Յոհբաբայ . . . :*

էջ 570.— Յուլիանեա Եպիսկոպոսի Ազիկաանացւոյ.— *Նչանակէ զիբբ երանելոյն Յոհբաբայ . . . :*

ԺԶ.— էջ 573.— . . . *կամիմ յայ, սբբայ եւ աբատատես, եւ Քրիստոն ցամաքեցուցանէ . . . :*

Յիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 580.— *Ոհ զմեզատբ գատաստաբեալ սպես գեղբունեայ յիշես եւ Քողոքիւն չընորհեալ գաղցբիկ եղբաբ իմ Սահականոս, քանի կարգաս Քողոքիւն չնորհես ամենայն յանցանաց իմոց : Նա եւ Քրիստոս ըստ քեզ յիշէ յանեբևիկ աւուբն եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մեբոյ գոսբ յաւիտեան ամէն :*

էջ 581.— *Երանէ աղբատաց Հոգով . . . :*

ԺԷ.— էջ 582.— *Տհաոն Նեբսէսի Հայոց կաթողիկոսի Խոսովանութիւն ճշմարիտ՝ ի Սբ. Երրորդութիւնն, զոբ ասացեալ է յաբ մահուանն իւբոյ, եւ պարգեւեաց մեզ.— Հաւատամբ եւ խոստովանիմ բոլոբ Հայբ Սուբբ Աստուած Հմմարիտ . . . :*

Ցետհազոյն յիշատակագրութիւն.—

էջ 315, *բոլորովիբ մեծ, տաբբեբ մելանով.— Ակն եւս առաւել ապաչեմբ զեզ, որբ Հանդիպիբ այսմ տաոի, կարդայով կամ աւրտեալով ի սմանէ, յիշեցէբ զՅոջաննէս, եւ զամբ Ստեփաննոսի, եւ զԴաւմանենից փափաս բաբէն, որ եռափափաբ սիբով նորոգեցին զտոբբ զիբբս, եւ եղեն ի գուռն Սուբբ Ննդեակատարին, յիշատակ Հոգոց իւբեանց, ամէն :*

էջ 316, *բոլորովիբ, բան եբեւոյին զբչէն.— Զեմսէփիս յանցանաբն Քոզ Աստուած :*

1265

ՆԱՐԵԿ (ՄԱՄՆԱԿԻ)·— 9

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 17×11×3: էջք 528: Հանդա-մանք բաւարար· յուսանցքները եւ տեղտեղ բնագիրն ալ ցեցակեր: Թուղթ հասա-րակ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնա-տողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաձեւ, 18 տող: Բոլորգիր: Համառօտա-գրութիւնք սովորական: Կարմրագիծ գոր-գագրեր եւ յուսանցագրող իւրաքանչիւր գր-յուխ սկիզբը, պարզ եւ անարուեստ: Կա-չնակազմ տախտակեայ պրոմպարզ: Դա-տարկ թուղթք սկիզբը չորս թերթ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ա·— Գրուխ Դ·— էջ 1·— Վերստին յաւելուած· կրկին հեծութեամբ, ընդին հըռ-կոգի, առ ոտյն աղերս մագթանաց բանի ի խորոց սրտէ խօսք ընդ Աստուծոյ·— Եւ քանզի սկիզբն կայ խօսել ընդ քեզ···:

Ա·— էջ 5·— Լուծմունք եւ բացայ-տութիւնք բառից եւ բանից: Լուծմունք: Բան· Ըղձալի էր քան զրոյն: Լծ· Ցորայ անիծանէն զօր ծննդեանն:

Բ·— Գրուխ Ե·— էջ 6·— Վերստին յաւելուած··· առ ոտյն աղերս մագթանաց բանի···:— Եւ արդ ես երկրածինս մարդ, հենցպարկանաւ անկայուն···:

Բ·— էջ 13·— Լուծմունք: Բան· Բմ-բռչխնէն: Լծ· ի ծամէն: Բան· Մովսիսեան յանդիմանութիւն: Լծ· Ակեր Ցակոբ եւ յա-պնջաւ:

Գ·— Գրուխ ԺԲ·— էջ 14·— Ընկալ քաղցրութեամբ, Տէր Աստուած հզօր···:

Գրուխ ՂԳ·— էջ 249·— Վերստին յա-ւելուած···:— Աստուած յաւիտենական, բարերար եւ ամենակալ···:

Բ·— ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ·— 2

Բենիկ Վրդ· Վանանդացի

էջ 252·— Տեսիլ Բենիկ Վարդապետի Վանանդացւոյ, մինչ էր նա ի Գանձակ շա-հաստաւոն, եւ ամենայն վերնում աշխարհին —Ես էի եղբայրք հասեալ յատակս մոր-տութեան···:— Հմմտ· թիւ 793, Գ· Յա-ւոր, էջ 248:

էջ 274·— Տէր Աստ· ահաւոր եւ սքան-չելի···:

էջ 301·— Նորին Բենիկ Վարդապետի ասացեալ·— Ցս· Քս· Աստ· մեր, ստեղծիչ ամ· լինելութեանց···:

էջ 317·— Նորին Բենիկ Վարդապետին ասացեալ·— Տէր Աստ· զօրութեանց, ահա-ւոր, բարձրեալ, հզօր···:

էջ 432·— Նորին քաւիչ աղերսանաց առ Հրեշտակս եւ Հրեշտակապետսն·— Ան-կանիմ տառիդ ամ· գաստակարգս քեանց Երկնաւոր զօրացդ···:

Գ·— էջ 434·— Ազօթք Յոհաննու Հա-յոց Վարդապետի, մականուն Սարկաւագի, ասացեալ քաւի·— Հայր Տեառն մերոյ Յի-սուսի Քրիստոսի···:

էջ 441·— Պաղատեալ առ Որդին Աս-տուծոյ·— Որդի լոյս Հօր, եւ Աստ· ճշմարիտ···:

էջ 446·— Ազօթք առ Հոգին Սուրբ·— Անաւուրս լոյսդ եւ գոյացուցիչ բնութեան լուսո···:

Դ·— էջ 452·— Ազօթք զօրաւոր Սըր-բոյն Եփրեմի Հայրին Ասորւ ասացեալ խօսք ընդ Աստուծոյ·— Տէս Տէր գաւառապանս իմ, եւ գթաս հոգւոյս իմոյ բարեմտիդիս···:

Յիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 509· ստորոտն·— Արդ երեսս անկ-եալ աղաչեմ գհանդիպողդ սմա, անհեգա-դիր լերուք անարհեստ եւ անխոտոր գրչիս, գի կար մեր այսչափ է:

էջ 510–528, դատարկ:

1266

ԺՈՂՈՎԱՆԴՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×12×2: Էջք 220: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն ամբողջական եւ մեկնական, միաձեւ, 28–31 տող: Նստարակիր մանր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կազմակերպ տախտակեայ պրակագործ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Էջ 1–2, պատառիկ:

Էջ 3.— Քերականութեանց պիտանութիւն: Վասն Քերականութեան Հաստատագիտութիւն: Գլուխ Ա: Քերականութեան Սահմանք.— Քերականութիւն է գործադրութիւն մարդկայնոյ գործիքական արուեստ՝ բնականաբար ասելոյ եւ գրելոյ՝ որ ինչ մտաց պարագայիս ներառնուի:

Մեկնութիւն.— Ասի արուեստ գործիքական ի սեռէ իւրմէ, որով միմեանց ընդհաղորդութեան, տագնապութեան, յարդարականութեան, եւ պատմականութեան...:

Էջ 75.— Վասն Ընդունակաց.— Զոր են ընդունակ բան իրի ի հայերէն լեզուս, երիս կրոցականք, հիւրք պատուելի եւ պատուեցեալ, եւ երիս արտաքսիականք պատուաւոր եւ պատուօդ...:

Էջ 77–94, պատառիկ:

Էջ 95.— Մատրոցութիւնք Աբիսաուէլի.— Եւյոյր հարիւրորի Քրեաւորիկ...:

Էջ 98.— Վէրջութիւնք Աբիսաուէլի ի տան բանիցն.— Մատրոցութիւնք ներբին պատմութիւնք ասին...:

Էջ 107.— Յաղագս ունակութեանց. Զորբորդ վիճաբանութիւն. Զի՞նչ իցէ սեռական թիւն, եւ ո՞րոց մարդոյ յօրութեանցն յինուն:

Էջ 122–124, պատառիկ:

Էջ 125.— Ի Գիրս Ֆիլիկայիկն, այսինքն Բնաբանութեան, Աբիսաուէլի: Յաղագս սկզբանցն բնական մարմնոյ: Առաջին վիճաբանութիւն: Թէ ինչ եւ քանիք իցեն սկզբունք բնական իրաց:

Էջ 156–158, պատառիկ:

Էջ 159.— Վիճաբանութիւնք Աստուածարանութեան: Յաղագս Սուրբ Խորհրդոյ եկեղեցւոյ առ Հաւատացեալ: Առաջին վիճաբանութիւն: Թէ ինչ իցէ Սուրբ Խորհուրդ, եւ յո՞յ մտանից բաղկանայ:

Էջ 176.— Թէ յո՞րմէ եւ յո՞ր կէտ մտանելի խորհուրդք արտաքին գործոցդ ընծայ ի վերայ հոգւոյ.— Նախ գիտելի է մի խորհուրդք նոր օրինաց արտաքին գործոցդ ընծայ...:

Էջ 177–178, պատառիկ:

Էջ 179.— Յաղագս ամենասուրբ խորհրդոյ Հայոց պատարագութեան: Երիցորդ վիճաբանութիւն: Յաղագս նիւթոյ Հաղորդութեանն:

Էջ 195.— Յաղագս աստուածային մարդեղութեան: Երրորդ վիճաբանութիւն:

Էջ 216.— Հարցումն, մի՞թէ Կա. բան մարդկութեան ունէր գիտանելի աստուածութեան, այսինքն, գիտանելութիւն, մինչեւ ի ժամանակիս յղութեան իւրեանն:

Էջ 217–220, պատառիկ:

1267

ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ·— 4

ՍԻՄԷՈՆ ՎՐԴ· ՋՈՒԼԱՑԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 17×11·5×1·5: էջք 204: Գրաւկրք Զ–ԺԲ: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստակ: Գրուքիւն՝ խորագիրներբ և գլխագիրներբ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 24 տող: Բոլորգիր վարժ: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Գունաւոր զարդագիրք եւ լուսանցազարդ գլուխներու սկիզբը: Խորանազարդ իւր սարօք, էջ 1, 80, 113: Կարմ կիսակաշի խաչաքարտեայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ 1·— Սիմէօնի Տիւնացւոյ Նախկինապոսի արարեալ գՏրամաբանութեան Հաւատմունս·— Ի սկզբան Տրամաբանութեան պարտ է ինքը ինչ ասել դհարցմանէն, որ ասհմանէ Աբխատուէլ այսպէս . . . ;

Յիշատակագրութիւնք·—

1·— Թկ· 1838

էջ 1, նոտր չեզագիր·— Ձեչատակ է գիրքս երուսաղէմի միաբան Անդրեասեան պօղոսեցի նախկին պատրիարգ մեծին Պօղոսի տեառն Պօղոս սրբազան արքեպիսկոպոսի ձեռնասուն աշակերտ Զօրլուցի Տէր Կարապետեան Նուիրակ հանդուցեալ երեմիա չըլնորհալարդ Վարդապետին ի դուռն Սրբոց Յակոբեանց, 1838, սեպտ· 6:

2·— Թկ· 1847

էջ 204, չեզագիր·— Ն· Մ· սարկաւագ կարապետ մահտեսի Մկրտչեան Թէքիրտաղցի, միաբան Սուրբ երուսաղէմի, 1847, սեպ· 12:

1268

Ճ Ա Ւ Ի·— 6

ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏԱՆ

Տեղի Ծ·Զ=1167

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

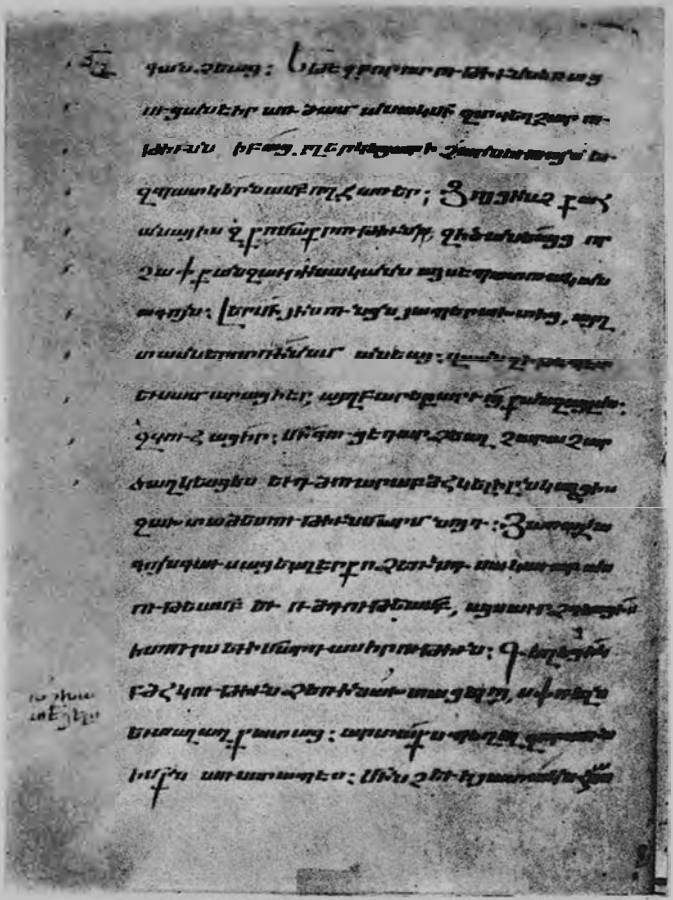
Մաւալ 16·5×12×6: էջք ՇՓԸ: Գրաւկրք Ա·Պ: Հանդամանք լաւ· Թացուքենկ սպղտած, նորոյսութիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ: Գրիչ եւ Ստացող՝ Ակնեցիս: Ստուգաբանող՝ Գէորգ Հռնուսը: Գրուքիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 18 տող: Բոլորգիր հնադոյն, ճարտար գրչէ, խառն երկաթագիրբ տառերով, ինչպէս, Զ, Զ, Գ, Ջ, Փ, և երբեմն Շ: Ամբողջովին փոքր երկաթագրով գրուած տողեր ալ կ'երեւին յաճախ: Գառուագրութիւնք սովորական: Կարմ՝ Ճաչատուր Քահանայ: Կանխամբ տախտակեայ գրչակարգ: Մէկ քերբ նոր Թուղթ՝ գրչքիս վերջը: Կնիք սեւագրչով, բոլորչի, «Ճե· Քի· Ծո· Մելքէսեթ Վարդապետ, Թվ· Ռձ[ԼԸ» [= 1686], էջ ԺԵ, Մխա, ՃԿԸ: Այլ կնիք, սեւագրչով, հաւկերձեալ, երկաթագրբ, «Ես»յ», էջ ՆԻԶ, ՆԺԴ, լուսանցքի վրայ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ Ա–ԺԴ, իրբ առաջին պրակ, համամատարար նոր գրչութիւն, բոլորգիր, կարմիր սկզբնատառերով:

Ա·— էջ Ա·— Գրիգորի Նպատիոս. ե-

22.— Բնագիր, Թ. 1268, էջ խԶ

23.— Բնագիր, Թ· 1268, էջ ՃԼՉ

պիսկոպոսի, Խուզք ի Յայտնութիւնն Տէառն.— Ցա. Յնէայ լինի, փաստաբեցէք. Ցա. ի յերկնից՝ հանդիպեցարուք...։

Բ.— Էջ ԼԱ.— Նորին, ի Մկրտութիւն Տէառն.— Դարձեալ իմ Ցո. Եւ դարձեալ խորհուրդ...։

Գ.— Էջ ԿԶ.— Նորին, ի Մկրտութիւնն Տէառն.— Երկիւղ պայծառ յուսատրութեանցն պարտ տանելոցդ...։

Դ.— Էջ ՌԿԵ.— Նորին ի Պասքա Եւ ի Հնգից Քրիստոսի.— Յարութեան աւր եւ ակիդրն աւրհնեալ...։

Ե.— Էջ ՃՀԵ.— Նորին Ցամենասուրբ Պասքա ԵՒատուծոյ մերոյ.— Ի պահս իմոյ կոպի, ասէ ոքանչելին Ամրակում...։

Զ.— Էջ ՄԾԴ.— Նորին Խուզք ի նոր կիւրակէն, ի կենարար Սրբոյ Վկային Մատաւոյ, քանզի ի նորում կիւրակէին կատարի մինչ ի կենաբացուց քաղաքին.— Նշանակատիր պատուհասին հին աւրէնքն եւ գեղեցկապէս կալեալ...։

Է.— Էջ ՄՃԱ.— Ի Գենուկոստէն Եւ ի Հոգին Սուրբ.— Ցաղագս տաւնիս, զոր նաբեա իմաստասիրեացուք...։

Ը.— Էջ ՄՀԴ.— Նորին ի Ծողովոյն.— ԵՒյսպէս ասէ Սողոմոն Դաւթի Քարտուղարի Եւ մարգարէի որդի...։

Թ.— Էջ ՃԻԲ.— Նորին աւ հայրն իւր, յոհան Եւ սպացեալ վասն հարուածոյ կարկտին.— Ընկէ՞ր յուծանէք զկարդ գոյնի, Հի՛մ բռնադատէք զլեզու աւրինաց Ծառայել...։

Ծ.— Էջ ՃԿԵ.— Նորին Ցաղագս Աղքատասիրութեան.— Աւրք եղարբ եւ աղքատակիցք...։

ԺԱ.— Էջ ՆՃԲ.— Նորին ի Կիպրաննոս Եեպիսկոպոս եւ ի Վկայ, Ցանդատանէ Նէ Նկեայ, յետ մերոյ աւուր յիշատակին.— Փոքր ինչ Եւ Կիպրիանոս զերծանէր ի մէնջ, ով ոուղանիս...։

ԺԲ.— Էջ ՆՁԵ.— Նորին ի Մակարայեցիս Վկայն.— Զի՞նչ Եւ Մակարէացիքս, վասնի սոցա է մերձաւոր տաւնս, ոչ ի բռամոց պատուհասելոց...։

Վերջին Նոր Քուղքի երկրորդ երևսին ցանկ չեղագիր։

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—

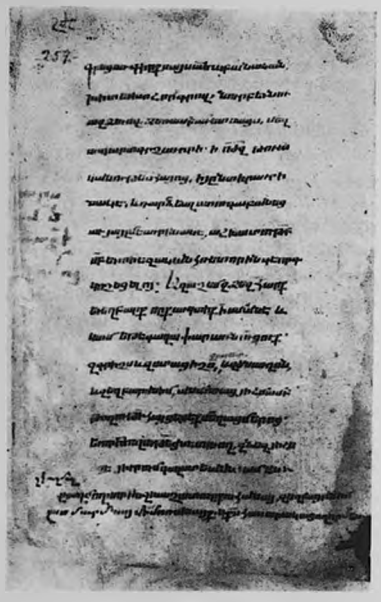
1.— Էջ ՌՁԲ–ՌՁԳ, ատորին յուսանցսին.— Ով ատուուածասէրք, Հարք Եւ Եղբարք, որք ասպարէզ ի սորին յուսատրութիւնն, յիշեսջիք պանարժան գծագս, գիւեսոյս, ի սրբամատոյց յոգւոյնքս ձեր։

2.— Էջ ՄԺԲ, ատորոյս.— Ով սուրբ Հարք Եւ Եղբարք, յիշեսջիք ի սուրբ յոգւոյնքս ձեր, գիւեսոյս պանդխտեան ուշակերտս, Եւ որք յիշեցող յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ ԵՒատուծոյ մերոյ։

3.— Էջ ՆԼԲ–ՆԼԳ, ատորին յուսանցսին.— Զկոկնայի գծագս յիշեսջիք ի Քրիստոսոյ, ով ատուուածասէր ընթերցողք, բնդ նմին Եւ գծնուղան իմ, Եւ գեղբարան իմ, Եւ պարտ յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ ԵՒատուծոյ։

Բուն յիշատակարան.— 1167

Էջ ՇԺԲ.— Փառք փառաւորեալ Սրբերդոյս Քևանն յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։

24.— Ցիշատակարան. Թ. 1268. Էջ ՇԺԲ

Գրեցաւ վերջը այս աստուածաբանական, խիտ եւ խոշոր գրով, նուրբ եւ նուաղ ձեւով, ձեռամբ Աւետեացս, մեղապարտ պրչուորիկ, ի ՈՃԶ թուականութեանս Հայոց, ի յընտիր աւրինակէ, եւ դարձեալ աստուածաբանեցաւ յայլմէ աւրինակէ, աշխատութեամբ սուրբ եւ տիեզերական հռետորին Գէորգ կոչեցելոյ։ Աղաչեմ զձեզ, հարք եւ եղբարք, որք աւգտիք ի սմանէ եւ կամ ելիլ պաղատիք առնուցուք, զվերջս եւ զըստացիչս, զԱւետ, եւ զծնաւղսն, եւ զեղբարսն իմ, անմոռաց յիշմամբ Քրիստոսի հայցեցէք մեզաց մերոց։ Եւ որ Քրիստոս Աստուածն է տուող, զձեզ յիշեսցէ յիւրում դասատեանն, ամէն։

Զկատմող սորին դիաչատուր քահանայ, զեղբայրն իմ ըստ մարմնոյ, մի մոռանայք· եւ Ցուսաբակաց ողորմեսցի։

Ցաւօք·— Արդարեւ լուանցքի վրայ կամ տողամիջին կ'երեւին սրբագրութիւններ նոտրանման գրչութեամբ· օրինակ էջ ՀՁ, վիտութեան, ճշմարտութեան։ Էջ ՃՁ, ախտացելոյ, աչխատեցելո։ Էջ ՅՃԱ, ըստմարախոսի, զմժխասն։ Էջ ՆԶԻ, հրաչակերտեաւ, հրչտակեաւ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— Վերջիկն նոր Քուէրին վրայ, նոտր չեզակեր·— Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբանի ասացեալ վերջս յիշատակի է կենսաբացիեսայի Վարդապետին, յերուսաղէմ, ի դուրն Սբ· Յակոբայ։

1269

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱԿԱՑ ԱԽԵՑԱՐԱՆԻ·— 13

ՀԵՏՔՐՈՍ ՎՐԴ· ԲՆԵՐԹՈՒՄՆԱՆ

Բաքիլօն = Պաղտատ 1792

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Չաւալ 17×11×2։ Էջք ՃԴ–216։ Հանդիմանք չատ լաւ։ Թուղթ կապտորակ։ Գրերիչ եւ Ստացող՝ Գեւորս Աբեղայ։ Գրութիւն ամրողջովին սեւ մելանով, մխաւիւն, 26 տող։ Նոտր չնզագիր։ Համառօտագրութիւնք առատ։ Գունաւոր նկարիկ մը, էջ 1։ Նկար Ցա· Քրիստոսի, էջ ՃԴ։ Կաչեկազմ խաւաքարտեայ դրչմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ Ա–ՃԴ, դաւառիկ։

Էջ 1·— Ցաղագս առաջիկայ սուրբ ածնառարանական առակացս՝ բան ստ բարեմիտ ընթերցօղոդ։

Էջ 10·— Ցորդորակ առ յառակաւոր բանան Քրիստոսի։

Էջ 11·— Ցաղագս տեսակաւորեալ հաւատոյ։

Էջ 16·— Ցաղագս Հաշտութեան։

Էջ 97·— Ակէտս մարդկային անկման, եւ կանխնումն նորին։

Էջ 172·— Թէ պահիցես զբոյդ մնաս, Սուրբ Քաղաքին Ժառանգ մնաս։ Ցարքայութենէն Տեառն մեզոյ։ Գլուխ ԼԳ։

Ցիշատակարան Գրչի·—

Էջ 190·— Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն Երանելեաւ Տէրութեանն եւ միոյ Աստուածութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որ ետ կարողութիւն զգաստանալ գհոգեչահ գրկուիս, որ կոչի (Աղբիւր Բացեալ) ազարեալ Նախիջեւանցի Գեւորս գիտնական Վարդապետին մանկանութեամբ Բեղրայ օդլի կոչեցելոյն։ Արդ՝ գտեալ գսա ի Բարիլօն քաղաքի, յամի Ներմարդեղութեան Բանին Աստուծոյ 1792, օրինակեցի ի վայելումն ինձ, բարեկամիս Գեւորս արեղային, եւ ապագայն Քողոքի յիշատակ՝ որոյ եւ Հանդիպիցի։ Աղաչեմ մեզ· յիշեսցէ գանաթեանութիւնս իմ եւ գծնողս, որ եւ ինքն յիշօղն՝ յիշեսցի ի բարին, ի տիեզերական յաւետնին Քրիստոսի, ամէն։

էջ 191.— Ծուցակ Գլխոց։

էջ 193–214, պատարկ։

էջ 215.— Գինւոր 85 տրամ, գամբ 100 տրամ, գած կամ արջառագ 50 տրամ, ջուր 900 տրամ, գինւորոյն եւեթ որ կէս ջուրն մնայ, գամբն լից մէկն, եւ ասիկ մի եւթն, յետ որոյ ոչինչ գածն իրեն լից նման ա-լիւրի, լից ի մէկ քառակի եւ պէր մէկ քանա-քին խառնեա մինչեւ չԳ օր, եւ ապա քաղ-ցով գամեա եւ բանեցուր։ յետ եօթ քանաքի թէրթիկն ասա է։

էջ 216.— Նուռնախայ եփելոյ պիտանաք ասին.— Ռո Ը տրամ տանձիկ կոկոժ, որ է գամպի արկպի, Ը տրամ արջառագ, որ է գա-նի քրայրս, 24 տրիհմ գինւոր, որ է մա-պի, եւ Ա հօթայ պինի, լից ի պատկ մի, եւ մանրեալ պղինձեն արկ ի պինին, եւ պէր յարեւն պատրա տասն, եւ յատրն եր-կիցս խառնեացես պոյն, եւ յետ տասն ա-տուրցն եւոցս մանրագամ տու հրոյ։ Ճեռ ար-նորիկ գամեա կատարով պղինձեղինձեան պի-նին, եւ պարբերաբար մանրեալ բնդ պոյին, եւ ապա մի պինեաս տրտրեալ արկ ի պինին յայն, եւ պէր վերջոյն յարեւ պատրա ե-րիցս, եւ եղիցի քանաք պատրաստական։ Բայց ի պինին պոր առացաջ, հնար է նաեւ ջուր խառնել, այլոյն կէսն պինի, եւ կէսն ջուր։ Որպէս եւ կամիցիս արասցես։

1270

ԲԱՆՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆՔ ԸՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑՆ ՀՌՈՎՄԱՑ.— 1

Վիրխտոն = Պէրութ 1848

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×10×1։ էջք 215։ Հանդա-մանք չատ լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Մկրտիչ Վրդ. Արծրունեան։ Գր-րութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, մխա-սիւն, 18–21 տող։ Շեղագիր։ Համառօտաս-պրութիւնք սովորականէն աւելի։ Կարմ կի-սակաչի խաչաքարեամբ։ Դաւառկ Թուղթք սկիզբը եւ վերջ։

Ծանօթ.— Տ. Սաւալանեան կը նկատ-յնիվ սապէս. «Վարդապետական Գիրք, յորում աշխարհիկ լեզուաւ խօսի պերկուց բնութիւնեանցն, պերկուց կամաց եւ պերկուց նեղութեանց Քրիստոսի, եւս եւ յաղա-պրս եղանութեան եւ պատժոց հոգւոց անմե-ջապէս դինի մահուան, յաղագս քաւարա-նին, վերջին օծման, բժման Հոգւոյն Սրբ-րոյ եւ յԱրդւոյ, խառնելոյ ջուր ի բաժա-կըն, միաւեսակ հաղորդութեան, պլիաւո-րութեան Պետրոսի եւաղին։ Այս ամ. գրեալ է չաղփադի եւ մոյրամխա բանիւք ի պա-պական վարդապետաց, եւ օրինակեալ Մկր. Վարդ. Արծրունոյ է Պէրութ չամի 1848, ընդունելով գրնագիրն ի միաբանից Լիբա-նանու, քանզի եւ ինքն խոստեալ էր յայն-ժամ ի նոցին կարծիս» (Ծուցակ, էջ 725–726)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Ցուցակս Երկուց բնութեանց որ ի Քրիստոս.— Նախ՝ մարդկային բնու-թիւն ոչ այլ ինչ է՝ եթէ ոչ՝ բանական հո-գի, եւ մարմին միաւորեալք բնդ միմեանս ...։

էջ 15.— Խնդիր ի վերայ Քաւարանին.— Թէպէտեւ մէկ ճչմարտութիւն մը չերեւ-ի հաւատալ քէ քաւարան կայ...։

էջ 83.— Թէ ինչո՞ւ համար ուղղափար-ոտց քահանայք չեն տար ժողովրդեան մի-ւնոյն նչխարքէն՝ այն որ իրենք կը ճաշա-կեն։

էջ 161.— Քրիստոսի Երկու բնութեան վրայ։

էջ 181.— Առանձնական Դաւանութե-նին վրայ։

էջ 186.— Քաւարանին վրայ։

էջ 200.— Աբգարեան վրայ։

էջ 206.— Դժոխքին վրա։ Թէ մեզաւորներք մեռածնուն պէս չխոսակ դժոխք կ'երթան։

էջ 211.— Ցանկ Գրքոյս։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— 1848

Սկիզբի երկրորդ դառարկ Թուղթին վրայ.— Ընդօրինակեցաւ ի ձեռն ս. Մըկրտիչ Վարդապետի Արծրունեան Տէր Մարտիրոսեան, ի Մխիթարեանք Սրբոյ Երուսաղէմի, 1848, յօդոստոս 21, ի Վենետոն քաղաքն։

1271

ԿՈՉՆԱԿ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ.— 1

Վենետոյ=Պերոպ 1849

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×10×1։ Էջք 144։ Հանգամանք լաւ. վերջը թերք։ Թուղթ հաստարակ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Մկրտիչ Վրդ. Արծրունեան։ Գրութիւն ամրողջովին սեւորակ մելանով, միաթիւն, 24–26 տող։ Շեղագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Կազմ կիսակաշի խաւաքարտեայ։ Դառարկ Թուղթք սկիզբը մէկ թերթ, վերջը չորս։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1, դառարկ։

էջ 2.— Ցանկատ.— Գիրք Վիճաբանութեան որ եւ կոչի Կոչնակ ճշմարտութեան։

Հարց և պատասխան Ծոփհանէից Վարդապետի Ջուլֆայեցւոյ, որ մակ անուամբ կոչի Մրջուզ, եւ Ստեփաննոսի Դպրութեան, առ ի խելամտութիւն իմաստասիրաց, ի յենթադասութիւն իրաւանց և ճշմարտութեանց, եւ ի տարրչութիւն ճշմարտութեան եւ սուտութեան։

Ընդօրինակեցաւ ի Մխիթարեանք Սրբոյ Երուսաղէմի միաբան ի տ. Մկրտիչ Վարդապետէ Արծրունեան, 1849, ի Վենետոն քաղաքն, ի 19 մայիսի։

էջ 3.— Հ. Ստե.— Զի՞նչ նշանակէ Ած. անունդ եւ զի՞նչ Քս. անունդ։

¶. Վարդապետն.— Ած. անունս նշանակէ զնոյն յատկութեանց միոյն Աստուծոյ, որ պարունակէ զանձն Հօր, եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ...։

էջ 144.— . . . եւ մանաւանդ թէ առաւել ի բանից նորին համաձայնելով ուսուցանէ թէ, զի թէպէտ [այսպէս կաճզ կ'առնէ]։

1272

ՏՕՆԱՊԱՏՃԱՌ – ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ.— 9

[Կիլիկիա] Ձկ=1290

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×12×10։ Թերք 419։ Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. Նորոգութիւն կրած. խոնաւութենէն վնասուած։ Թուղթ կոկեալ։ Գրիչ՝ Բարսեղ Քահանայ եւ Ծոհաննէս Քահանայ։ Գրութիւն՝ խորաքերներ եւ սկզբնատառերը կարմիր, մըննացեալը սեւ մելանով, միաթիւն, 20, 19 տող։ Բոլորգիր։ Համառօտագրութիւնք սովորական։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշ-

մատարկ· Ներքին կաուներըդրխատռեվա-կան նկարներով։ Գահպանակ մայրապետ-ական սկիզբը եւ վերջը երկուական քերթ, ման երկաթագիր Աւետարանի։ Ցիշատակագիրք·— Ա. Բարսեղ Գահանայ։ Բ. Յո-հաննէս Գահանայ։ Դ. Գուրգէն Արխպայ։ Դ. Աստուածատուր Եպս. Մշեցի։

23.— Կողբի կտաւ. Թ. 1272. Սկիզբը·

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ. 1. պատարկ։

Ա.— Թղ. 2ա.— Կարգ եւ խորհուրդ Վազապու յարութեանն.— Իսկ Ղազարու Յարութիւնն պէտք Գատաւորացն Հնոյ, զոր կատարէ Եհեղեցի ի չարաթս···։

Բ.— Թղ. 3բ.— Ի խորհուրդ Գալստեան Տեառն Յիսուսի Հոգեզմեռնից աւուր.— Իսկ աւուր արմատնեացն աւուր կանոնն կատարի ի Մատրանն, եւ անուանի Նա աւր աւրհնեալ, այլոյն յարութեան աւր···։

Գ.— Թղ. 11ա.— Մեծի երկշաբաթին խորհուրդ պարապտութեանն աւուրց.— Իսկ մեծի չարաթս պատքին աւուրք եւ խորհուրդ, պատեալ եւ որչեալ իմն երեսին ի սրոյ քառասնորդացն պահց···։

Դ.— Թղ. 25ա.— Ի Մեծի երկշաբաթոյ Աւուրն.— Իսկ երկրորդ աւուրս խորհուրդ՝ յորում պիտոյն յոյն եւ մխատարր, պատեց եւ ժողովեաց արարչապոծն Աստուած···։

Ե.— Թղ. 38բ.— Մեծի Չորեքշաբաթին խորհուրդ.— Իսկ չորրորդում աւուրն պարծք արարչին եւ յուսատրդի երկնից, աթկային, յուսին, աստեղք···։

Զ.— Թղ. 53բ.— Մեծի Հինգշաբաթոյ Աւուրն.— Իսկ հինգերորդ աւուրն պարծք արարչին···։

Թղ. 64ա.— Եւ ապա գնէն այսորիկ, զորոյ ոտիսի Հմմարտութեան աւուրք եւ պատուական երկնահարուէր եւ գևեսատրէն ընթրեացս խորհրդոյ, զոր՝ նախ հնոյն զնորս, եւ աստուերին՝ Հմմարտութիւնս մեզ տալով. յինի վտանն այնմ պատճն, ինչ իսկ Հմմարտ Գառն Աստուծոյ, եւ տա բեզ յաղագրէ աստուածոյ ոտիսին այնմ վտանն, զկատածինն իւր մարմին, կենդանութեան եւ անմահութեան մեզ Քաւչակ. եւ բեզ ուչերին հնոյ ոտիսի արեանն, զորն տա մեզ զկենդանակալակ արեանն վրատակ···։

Է.— Թղ. 67ա.— Խորհուրդ Հանգման գիշերոյ Մեծի Ուրբաթին.— Իսկ նոյն գիշեր մեծի ուրբաթին···։

Ը.— Թղ. 73ա.— Խորհուրդ Մեծի Շաբաթին ի փառս Աստուծոյ.— Իսկ Լեւնեբորդ աւրն կոչի չարաթ, որ Քարկմանի հանգիստ···։

Թ.— Էջ 82ա.— Մեծի Աւուր կիւրակէի Սրբոյ Զատկին.— Ի մեծի աւուրս կիւրակէի Սրբոյ Զատկին ժողովին ի Մատրանն···։

Ժ.— Թղ. 87ա.— Ցաղագս որ չետ ցարութեանն տանեմք Ս աւր. եւ զնոյն ա-ոանց պահոց եւ ծոմոր կրկնելոյ կատարեմք հանգերս Ի Աւետարանաւորն.— Ցուցանէ մեզ ժամանակն պարտաւորին ազատել ամենայն կենդանեաց ի պատն եւ ի ծանր ժամանակէն···։

ԺԱ.— Թղ. 89բ.— Ցաղագս Համբարձման Տեառն մերոյ Յի. Քի. յերկինս.— Ա-

մենայն տաւնք աստուածայինք, որ վասն մերոյ փրկութեան կատարին, մեծ են եւ աքանչելիք···:

ԺԲ.— Թղ· 95բ·— Ցաղագս Եկկղորդ Գալստեանն Քրիստոսի, որ է այն իմիջ մըտաւոնէն մայրմով յերկինս·— Այս տաւնս տաւնէ այսաւր ի վերնոց եւ ի ներքնոց···:

ԺԳ.— Թղ· 101բ·— Ցաղագս Հոգւոյն Սրբոյ իջման յառաքեալսն ի Պենդակոստէն·— Ցառաջինն եւ ի վերջինս, նոյն եւ մի է խնամք Աստուածութեանն առ աքաղծս իւր···:

ԺԴ·— Թղ· 120ա·— Ցաղագս Տապանակին Տեառն որ ի կարիաթարիմ· Զոր աւրինակ ոք ի նաւի իցէ, եւ նաւն ի սիրտ ծովու, եւ ժամանակին ձմերային, եւ ալեացըն յարձակմունք, յանչափութեան հոգմոցն չարժմանց յանդգնադոյն···:

ԺԵ·— Թղ· 130բ·— Ցովանիսէ Հայոց վարդապետի, որ և մականուն Կողեան, ասացեալ վասն Վարդավառի Տաճկին, եթէ վասն էր յԸնթերցուածն ոչ չարդարեցաւ ոչ ի ճակոբայ մեծէ, որ է նղոյայր Տեառն, և ոչ ի կիւրղէ, եւ ոչ զկնի նոցա յայլոց վարդապետաց եւ առաքնորդաց եկեղեցւոյ·— Այսպէս ծանուցին մեզ քանարունքն ըստ պատմաւս խորհրդոյն, \եթէ յընթերցուածն պտաւրէնութեան ներգործելոց տաւնից ուրն ղցուցումն, որք երկաքանչիւրոց պիտառութեամբք կատարեցան···:·· Իսկ Մովսէսի յղեալտեղչ փափագմանն լրումն, ի թափովրական լերինն եղեւ· քանզի նախ քան զմարմնաւորութիւնն Բանին ոչ կարէր զերեսս Աստուծոյ տեսանել, այլ՝ի զեւութիւն նորա, այլ միայն զյետոյս նորա, որ է այն ինքն մարդկային խոնարհութեանն կերպ դէր առնոյց էր···:

ԺԶ.— Թղ· 149բ·— Այլուստ պատճառ դարձեալ սոյն տաւնի·— Ամենայն աստուածային տաւնիք զանցեալ իր ունի ըզխորհուրդ, եւ զեղեղոց իրաց գյիշատակ, իսկ վարդավառ որ ի տաւնիս չէ կատարեալ, վասնզի զեռներձեալ աւուրն ունի սա գյիշատակ· զի անդ առնու զկատարումն: Վասն որոյ բաց զամենայն տաւնս երեւելի եւ պայծառագոյն է:

Նաեւ յորժամ խաւար անաւրէնութեան եւ մառախուղ կռապաշտութեան մածեալ ունէր զաշխարհս ամենայն, տաւնէին հեթանոսք դիւաց զտաւնս զայս: Զի ի ճաւասարդի Ա՛ն տաւնէին Արամազդա, եւ ի ԺԵն Անահտա, և ի սահմի յեւթն տաւնէին Վահագնի, եւ Վահագնի, եւ յամառնայիս ժամանակս տաւնէին Ափրոդիտէ: Եւ այսպէս առասպելաբանէին թէ Արամազդ որդի կրաւնոսի, եւ կրաւնոս աստուած տիեզերակալ: Իսկ Արամազդ որդի ունոյ նախանձեցաւ ընդ որդեծնութիւն հաւր իւրոյ, զի երկնաւ թէ ծնցի որդի, եւ յարուցեալ զաւրացցի եւ լինիցի աստուած: Ցարեաւ ապա ի վերայ հաւր իւրոյ եւ կտրեաց զերկնաւորիս ունոյ եւ ընկէց ի ծով: Եւ ծովու փրփրեալ յարեւն, եւ ի սպիտակ փրփրոյն ընծայէր զԱփրոդիտէս, զոր եւ ստաքաւեալ ասէին, թէ ընդ որ անցաւէր եւ ընթանայր, յընթացըն արիւն իջաւէր յոտից ունոյ, եւ վարդ եւ մուրտ բուսաւէր: Իսկ խաւարեալ ի լուսոյ եհթանոսական սովորութիւնն զտաւնն ունոյ վարդավառ անուանիէին, եւ ըզվարդ ևս ընծայ մատուցանէին:

Իսկ Սուրբն Գրիգոր, ածեալ զմեզ ի լոյս Աստուածգիտութեանն, խլէր զդիւականն սովորութիւնն, եւ ի ճշմարտութիւնն փոխէր, եւ ընդդէմ ունոյն կարգէր ի ճաւասարդի Ա՛ն Ցովհաննու կարապետին, եւ ի Ժ՛ն Ն՛ն Աւետեաց Աստուածածնին, և ի Սահմի չէն Ցովհաննու եւ Աթանագինէ: Եւ ըզվարդեւորիս տաւնէր՝ զերկուսն Տեառն մերոյ Յ՛ն· Փ՛ն· լուսով ի Թափովրական լերինն՝ ասրինադրէր: Զի իբրեւ զվարդ սփռեցաւ բացեալ զլոյս Աստուածութեանն ի Թափովր···:

ԺԷ.— Թղ· 153բ·— Ցաղագս Սուրբ Աստուածածնին Ննջմանն·— Զոր աւրինակ ոք ի ճանապարհ պաւքեալ եւ նեղեալ ի ծաբուոյ տկարանայ ի աստիկ պաւքմանէն···:

ԺԸ·— Թղ· 161ա·— Ցաղագս Նաւակատեաց եկեղեցւոյ·— Եկայք հաւատացեալք ճշմարիտ Սրբոյ Երրորդութեանն, եւ լուսաւորեալք ծնրնդեամբ սուրբ աւազանին···:

ԺԹ·— Թղ· 171ա·— Ցաղագս Տաւնի Սրբոյ Խաչին·— Իսկ կիւրակէի Սրբոյ Խա-

չին առաւաւտու երկրպագի պատուական փայտ Խաչին...։

Ի.— Թղ. 172ա.— Յաղագս Նախահարցն Տաճկ.— Նախահայր ասի Աբրահամ, եւ որ գիտի նորա եղեն աստուածապաշտք...։

ԻԱ.— Թղ. 175ա.— Յաղագս Սրբոց Մարտիրէից.— Ահ Տէրն մեր Յս. Քս. առաքեալ մարդարէքն մինչեւ ցՅովհաննէս մարդարէացան...։

ԻԲ.— Էջ 179բ.— Յաղագս Պաւթի Մարտիրէին եւ Յակովբայ Առաքելոյն.— Զոր աւրինակ ոք յորժամ չինուածս կամիցի հաստատել...։

ԻԳ.— Թղ. 193բ.— Ի Խորհուրդ տաւնի Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկայի եւ Առաջին Մարտիրոսի.— Խորհուրդ մեծ եւ հրաշալի յայտնեաց Աստուած այսաւր Սրբոյն Ստեփաննոսի...։

ԻԴ.— Թղ. 204ա.— Պատճառ Տաւնի Սրբոց Առաքելոցն Յակովբայ եւ Յովհաննու.— Որպէս Որոտման անուանեցան յառաքելսն, Յակովբոս եւ Յովհաննէս, վասնզի ի զործոց իւրեանց առին զանուանակոչութիւն...։

ԻԵ.— Թղ. 213բ.— Յաղագս Վեցհարիւրեաց Արարչութեանն.— Եթէ ոք կամեսցի բազմապատ եւ երջանիկ ծաղկանց հոգ տանել, առ արտասելոցն բժշկութիւն...։

ԻԶ.— Թղ. 226ա.— Նորին Սրբազան Լուսաբան Վդ. Պաւղոսի Բա(յ)ցայայտութիւն կարգի ժամուց Ազաւթից.— Աստարարութիւն ժամուն, նշանակ է հրեչտակացն լուսաւորութեանն գոչման փոզոն...։

ԻԷ.— Թղ. 252բ.— Նորին Պաւղոս Վարդապետին, Յաղագս Սրբոյ Նկեղեցւոյ Կարգացուցք.— Երանելին Պաւղոս զրէ եթէ (եթէ) սուրբ Հանդերձեալց բարեացն էին աւրէնքն...։

ԻԸ.— Թղ. 257բ.— Յաղագս Հիմնարկութեան Սրբոյ Նկեղեցւոյ.— Վկայն անտուչ եւ անկոփ կանգնեալ ի մէջ խորանին, ի տեւողջ սեղանոյն...։

ԻԹ.— Թղ. 261բ.— Նորին Պաւղոսի Տաւնենեցոյ յայլում գրոյ պատասխանոյն զոր գրեաց ընդդիմադիր թղթոյն Թեոփէստի Կոստանդնուպոլսւոյն պատրիարգի երկաքննի.— Աստուածայինն եւ մեծն առաքեալ Պաւղոս զրէ առ Կորնթացիսն ասելով. Զիմաստութիւն խաւսիմք ընդ կատարեալս, եւ զոք իմաստուն էք, եւ հանճարեղութեամբ պայծառացեալ...։

Լ.— Թղ. 288ա.— Յաղագս Պատմութենէն: Պատմութիւն սակաւուք բանիւք, սակս Մահմետի .... աւրէնսդրութեան տեսակաց.— Ընդ նուագեալ բանս պատարագիսն Պարսից Սասանեան ազգին, զոր երեւեալ այր մի յորդէն Իսմայելի Մահմետ անուն...։

ԼԱ.— Թղ. 291ա.— Նորին բնդդէմ այնոցիկ որ ասպականեն զՍուրբ Խորհուրդն ի ձեռն խմորոյ և գրոյ.— Ահա յառաջագոյն ծանուցեալ առաքելոյն պատասխանութիւն հնբռաւածոյն ի ճշմարիտ հաւատոյն...։

ԼԲ.— Թղ. 297ա.— Նորին Ճռհաննու Մանդակունւոյ Հայոց Կաթողիկոսի.— Երկ վասնզի ի պահոց քառասնորդ կոչի ասր մի ասրեաւ չարչարանք Յիսուսի Քրիստոն ...։

ԼԳ.— Թղ. 299բ.— Թուղթ տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի Հայոց, գրեալ եղբարւր նորին Ներսէսի եպիսկոպոսի, հրամանաւ նորուն, ի Միջագետս Առորւոց, յԱմայր կոչեցեալ նահանգին, Յաղագս որ անդ մերոյ ազգի բահանգից հակառակաբանելոյ անմտաբար ընդ միմեանս... ի խնդրոյ ուրումն աստուածասիրի Առեւծ կոչեցելոյ իշխանի, Թլկուրացն աւանի.— Քէպէտեւ ակրուենական հրամանն յորդորէ զմարդիկ քննել զդիրս...։

ԼԴ.— Թղ. 376ա.— Հարցմունք վերայ հոգեհոգոսի, ի Հայոց Վարդապետէ Մարկաւագէն, զի՛ր գոյով յայդս ամենայն, եթէ զի՞ոարդ ունի երկք Աստիսոին ասացեալ. Դու խորտակիցեր զպյուխս վիշապաց ի վերայ ջուրց: Դու փշրեցեր զպյուխս վիշապին եւ նաւոր գնա կերակուր գաւազան Հնդկաց:

Ի գիմաց գնբեյոյ ժողովրդեանն ի Բաբելոն, մատուցանէ գողբերգական պատասանս Դաւիթ Աւազիս հանդերձ եւ արքայիւ երգակցաւք: Ընդէ՞ր մերժեցեր, Աստուած, խոպան. բարկացար սրտմտութիւն քո ի վերա ժողովրդեան քո: Եւ ի կարգ արկեալ մի քան միոյգ գանցս գիմդակ կրիցին, որ ի Քաղդէացւոցն... վասնզի առաջին յարարածս Աստուծոյ գատական կենդանիս եւ ոչ ծնեալ գոք յինքենէ... այնքան մեծ Քայլ տալով ջուրցն եկլուեան, որ-

քան հեչտ եւ դիւրին որովայնի մարմնոյն իւրոյ թուեցի· · · · · · եւ եթէ ընդէ՞ր բա-րիք ընդ չարս մեռանին, և անմեղք ընդ մե-ղաւորս, ի բանէ անտի ուսցիս զոր արարեալ է մեր ըստ կարողութեան, յաղագս մեծի եւ աստուածային արեւմտեալ չարժմանն: Եւ զայլ բաւական համարեալ՝ քողցուք զեր-կայմտութիւն րնախաւտութեանն.— Տես Յիշատ· Չեռագրաց, էջ 343–348· քանի մը մանր սխալներ եւս կան: էջ 345, հանգիչք, պիտի ըլլայ՝ հանգեսք· էջ 344, բարձա-ցուցանել, պիտի ըլլայ՝ բարկացուցանէ:

Լէ·— Թղ· 380բ·— Նորին Յոհաննու Ջահանայի Հայոց Վարդապետի, որ ըստ մականուանութեան Սարկաւագ, Վասն Մա-տանց Պատուոյ յորում եւ Վասն Պատկերաց պարձիայ:

Ջանեղիան ճարտարապետն, եւ հան-ճարեղք յանբանութիւն, ոմանք իսառնակիլ պղաբզազոյնս յերաց, եւ ի բանից, ոչ վե-հերեն· · · :

Լզ·— Թղ· 391բ·— Պատմութիւն Յո-հաննու Մայրագոմեցոյ·— Եւս մահուանն Մաւրիան դնաց Հերակլ ի Հռոմս, եւ սպան զՓոկաս ի կոստանդինուպաւլիս, եւ Քաղա-ւորիցոյց զՀերակլէս զորդի իւր· · · ·— Տես Յիշատակարանք Ջեռագրաց, Անթիլիաս, էջ 31–36:

Լէ·— Թղ· 396բ·— Վասն Մոմսէսի ծնունդեանն բանք·— Փոքաւոն Քէպէտու-երինչէր ի բազմանալոյ ժողովրդեանն, եւ հեղձուցանէր զարու մանկունսն Իսրայէղի, բայց այլ իմն խորոց կայր ի մէջի: Դիւքք նիխուուցուց զուշակէին գծնունդն Մոմ-սէսի· · · :

Թղ· 397բ·— Վասն Յոմսեփու բանք·— Յորժամ փաւռաւոնն մանկանատոր, ըզ-մարմինն Յոմսեփու ի գետ ընկեաց, ոչ հո-լովեաց այլ պահեաց գեան: Իսկ յետնել որդւոցն Իսրայէղի յԵգիպտոսէ յիչեցին ըզ-պատուէրն Յոմսեփու Քէ հանջիք եւ զիս, եւ դուն ոչ դիտէին: Ապա եկեալ Մովսէս յեղր գետոյն կարգաց դանուն ազդեցու-Քեամբ Սուրբ Հոգւոյն, եւ առժամայն ի տապանէն ձայն եղեւ· եւ առեալ հանին ընդ իւրեանս· · · :

Թղ· 397բ·— Աւանդութիւն Հրէիցն Վասն Ոդորմածութեան·— Էր ոմն մեծա-տուն յԻսրայէլի, որ մոռացեալ էր զոյնո-ր առ Աե· ի բազում յղփութենէ եւ ի հայ-հոյութեանց, եւ ի չարժման սրտից· · · :

Թղ· 401ա·— Վասն բազկացութեան Մարդոյ·— Մարդն եթէ խորհեաւ մտղձ ունիցն ի ժամանակի սաղմնաւորութեանն, բան նմին ձեւանայ պատիւր մանկանն· · · :

Թղ· 401բ·— Դուստրն Հերոդիադեայ ի վերա սորինն կաքաւէր ի Գննէսաբեթ եւ բեկաւ պաղն եւ ընկղմեցաւ մարմինն ի խոր եւ գլուխն հատաւ իրրեւ սրով եւ մնաց ի վերայ սառնին, զոր եւ բերին առ մայրն, եւ նա ասէ· Այս վրէժն Յովաննու Մկրտչին է: Եւ ինքն անկեալ չարամահ սատակեցաւ Քչուսաւանէն:

Թղ· 402ա·— Թէ մանկանցն կոտորե-ցոյն ի Հերոդիա Ռնկ եւ ութ էր, չԶԴ դեղ-չէ: Ոչ Քէ այնչափ մէայն էին, այլ զի Քի-սրն լցաւ ի ծնընդակցացն Քրիստոսի: Եւ եւքն մանուկ ոչ Քուեցան ընդ այլսն, զի մայրք նոցա հայհոյեցին զծնեալսն Աստ-ուած: Իսկ այլ ոմն կին լուացեալ զմանուկ իւր եւ եդեալ ընդ տնկով մէոյ: Եւ տեսեալ զողջ տղայոցն կոտորելոցն զի իրրեւ զուռ-ղանիս գայլին ի վերայ դեւուղին, եւ ասէ· Վա՛յ ինձ, եթէ մանուկ իմ ոչ հասցէ նոցա: Եւ տեսեալ զդահիճսն ասէ· Եկայք առ մա-նուկ է Քաքուեցեալ ընդ ծառոյս: Եւ դիմե-ցին ի վերա սրովք եւ տեսին զի բացաւ մա-հիճքն եւ մանուկն Քռնաւ յերկինս: Եւ նո-քա ասեն· Սա՛ էր անմտրնելին որ առացաւ արքայն հրէից· Եւ ապա արդելեալ բարձին դուրն:

Թղ· 402բ·— Վասն Գալիլացւոյն որոց գարիւնն Պիղատոս ընդ զոհսն խառնեաց·— Ասեն ոմանք, Քէ Յովհաննէս Մկրտիչ յիչ-խաւնութենէն Պիղատոսի էր· · · :

Թղ· 404ա·— Վասն Յովսեփու եւ կա-նանցն Եղարերից եւ մաւր Տեառն·— Յով-սէփ, որ եւ աստուածահաչյրն, Ի ամաց էր, մինչ Սր· կոյսն յանձնեցաւ նմա, եւ յԼ եւ մի ամի կենսաբարին մերոյ հանգեաւ ի Նա-զարէթ ի տան իւրում: Եւ ապա այնուհետեւ սպասաւորէր Սրբոյ Կուսին Ջակովբոս Ար-դարն, ի Յովսեփայ յանձնեալ նմա մինչեւ ի խաչելութիւնն Տեառն, որ ի Քրիստոսէ Յոհաննու յանձնեցաւ:

Սուրբ Կոյսն Մարիամ ԺԵ ամեա էր յորժամ Ծնաւ զՓրկիչն տիեզերաց· Եւ ԼԳ ամ մինչեւ ի Խաչելութիւնն Քրիստոսի· Իսկ

յետ համբառնալոյ Փրկչին յերկինս, եկաց ի ժ տաւ, որ են ամենայն ամք կենաց նորա յաչխարհիս մինչեւ ի հրաշալի փոխումն կգ ամք։

Սուրբ Կոյսն Մարիամ, եւ եղիսաբէթ, եւ Ապոմէկ, Գ քերց, Գ գաւազք Հին Նոքա։ եւ Մարիամ Կղոպպաս՝ քոյր կուսի Աստուածածնին, զոր ասէ Քէ կոյսին առ Խաչին Յիսուսի։ Վասնզի Յովսէփ, անուանեալ այր Սր. Կուսին Մարիամու, անկը սրդիս չունս։ գիտելիս, գիմիտաթիս, գեղեցիկ որ եւ Յակոբեան կոչի, գեմոսէս։ Ունէր եւ դստերս երիս, գմարթայ, գեսթեր, գմոգտէ, որ էր կին Զերեբեայ եւ մայր Յակոբեայ եւ Յովհաննու։ եւ Յակոբոս եւ Յովհաննէս Հին քեռորդիք Փրկչին։ եւ որպէս որդերք Յովսեփայ էպրաբք կոչին Փրկչին, նոյնպէս եւ դստերքն ջոյրք...։

ԼԸ.— Թղ. 406ա.— Յովհաննէի Վարդապետի Եղնկայեցւոյ ասացեալ բանք շափաբերականք ի իւրում մարդկային բնութեանն եւ ի գոհութիւն Աստուծոյ.— Աւրհնեալ Աստուծոյ անուն միշտ կենդանութիւն...։

Թղ. 407ա.— Յովհաննու Ոսկեբերանի ...— Առեղծ եւս Տէր Աստ. գմարդն հոգ յերկրի...։

Վաճօր.— Սուրբն յուսանգրքին նոտրանիկոյ գրով նշանակուած է. «Երկրի գայս քուխքս այս այլ իրք է»։— 414—417 քերքերն ալ սխալ գասաւորուած են։

ԼԲ.— Թղ. 415 (= 414)ա.— Նորին Յովհաննէի ասացեալ բան Խրատական առ մարդ։— Ազամորդիք ամէն ու ծնունդք ի հողէն...։

Ցիշատակագրութիւնք.—

Ա.— Գրիչ Բարսեղ Գահաճայի.

1.— Թղ. 89ա, ստորոտ.— Զգիտեն եւ գամառ գրոյս Բարսեղ յիշեցէք ապաքինիք։

2.— Թղ. 170բ, ստորոտ.— Ով եղբայր, որ յուսարբիս Հոգւով եւ գուարճանաս մարմնով յաստուածային բանիցս, յիշեա գաչխատաւոս Բարսեղ եւ գծն։

3.— Թղ. 417բ.— Թղ. 1290

Զնուաստ Բարսեղս որ գայս գրեցի, խնդա ամէն մարդոյ ի բարի, յիշման այրէք գաչք գոգիս ապրանի, գի բարի Տէրն ինձ ողորմեցի, եւ ծնողացն իմոյ յոյժ բարի, դիւրացոյց յիշ Տէրն յամենայնի։

Ի թուս. Հայոց ՉԼԲ գրեցաւ պիտանի ստաս աստուածային՝ ձեռամբ նուաստ գահ. Բարսղի, ի թղ. գրեխաստաբերի եւ յաբեւաչաւոյն Հեմիոյ որդոյ Լեւանի որոյ գս. ողորմեացէք, եւ պահեցէք գրաբի թղ. մեր Հին. Հարուստաւոր իւր եւ սրբ ուխտիք ի ամանէ մեզաց թողութիւն հայցեցէք յԱստուծոյ Բարսղի եւ ծն. իմոց, եւ Ամ. յիշողացդ ողորմի։

Բ.— Գրիչ Յոհաննէս Գահաճայի.

Թղ. 376ա, մէջնակզբ.— ԶՅոհաննէս գհ. զդրոց ասա յիշեսջիք։

Գ.— Պատուս Ալբեդայի.

1.— Թղ. 101—102, ստորին յուսանքին, գանաթաի մելանով, նաստաւիկով գրով.— Գիւրբս Պատուս Արեւկին յիշատակ հ. չունի սք Հրաման ծախիս։

2.— Թղ. 213—214, յառ նախորդին.— Գիւրքս Պատուս Արեւկին հ. այլ ապատ հ։

3.— Նոր քուպ, 418ա, բոլորգիր տառիւք գրչէ, ուս քանաքով.— Թղ. 1391

Ես Պատուս Արեւկս, որ տուի գիս ձանրիտրս Սր. Փրկչին որ յերուսաղէմ, յիշատակ ինձ եւ ծերոցն ամենի։ Այլ չունի սք Հրամանն յԱստուծոյ որ գինքն հանել ի Սր. Փրկչէն. եւ ևթէ սք յանդգնի եւ իր անփանկանէ նոյ գանէն գանեն առնու եւ գիր նմանեացն։ Այլ կենաս յաստանգաւորն հետ այլ գրանուն, եւ յորժամ գիակակայն փոխեն, նոյ նոր խաչատուած գրէն. յոյ պահուդն ահ. հ յԱստուծոյ ամէն։ Թիմ. ՊՆ։

Դ.— Վերջին Կազմող Մշեցի Աստուածատուր Եպիսկոպոսի.— 1584

Թղ. 418ա, նախորդին ներքեւ, բոլորգիր տառիւք.— Գործեալ յիշեցէք ի Քս. գիերջին կոպմոց սորս գմշեցի Աստուածատուր Եպիսկոպոսն, որ կրկին նորոգեց գմարգարեներս ի գուռն Սրբոյն Յակոբայ, ի տաճկահպատութեան ամէ Դաւիթ Աբհէպիկոպոսն, թիմ. ՌԼԳ, հաւատնեցաք ի Ձզ։

Թղ. 419, նոր եւ գասաւորի։

1273

ԹՈՂՈՎԱՆԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

(ԺԳ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 17×12×3·5: Էջք 242: Հանգամանք համարեա բաւարար· Հնութիւնէ մաշած եւ վնասուած· Նորոգութիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ: Բոլորգիր կրկնատեսակ: Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Դաւարկ թուղթք սկիզբը երեք թերթ, վերջը չորս: Առաջիններուն վրայ մանրածակ ծաղիկներ, վերջիններուն վրայ նոյն ոճով վեցթեւեան աստղեր:

Ա·— ՄԵՆՆ· ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՈՑ (Թերի) ·— 1 Գրիգոր Վրդ·

Էջ 1–122, բոլորգիր վաթժ, տողք 25: Համառօտագրութիւնք սովորական: Բազում էջեր կը պակսին սկիզբէն, մէջտեղէն ու վերջէն· ամենք ալ սխալ դասաւորուած են:

Էջ 1·— Ած եւ Հաբել յանդրանկացն խաչանցն եւ ի պարարտացն նոցա: Հայեցաւ Ած· ի Հաբել և ի պատարագս նորա, ի Կայեան եւ ի դոհս նորա ոչ հայեցաւ·— Մենն· Դ 4–5:

Արդ Հաբել ըստ Քուոյ տանն ընտանացն իւրոց ածէր հաւրն եւ մաւրն եւ եղբայրն իւր պատարագան···:

Էջ 7·— Նորին Գրիգորի ասացեալ ըստ Քի· նախահարցն·— Եւ արդ կամ եղեւ ինձ որ ի մանուքենէ իմէ մինչեւ ցծերութիւն անդր այլ ոչինչ հոգացեալ խոկալ, բայց միայն զսուրբ զաստուածեղէն զգրեանն ուրոճալ, եւ ոչ պտի դնոյս միայնոյն ընդ միմեանս վասն Քուոյ սա(ն)դն որ ի նախահարսն անդ կարգեալքն էին···:

Էջ 17·— Կրկնել անդրէն դարձ(ց)ուք ի մեկնութիւն բանին դրոյն:

Հաճոյ եղեւ ենովք Աստուծոյ, եւ ոչ ուրեք գտանէր, զի փոխեաց զնա Աստուած ·— Մենն· ե· 24:

Արդ ենոք պահեալ զինքն անարատ եւ սրբեալ յամենայն ճանապարհս իւր···:

Էջ 20–21ի մէջեւ Քերք կը պակսի:

Էջ 46·— Նորին Գրիգորի, վասն քաղուածոյ լեզուացն եւ քննութեան ճոգա ասել:

Բայց արդ սկսցուք եւ յասել զրաժինս յերկրէ յետ ջրհեղեղին, երից որդոցն Նոյի ···:

Էջ 50·— Եւ բուսոյց ևս Տէր Աած· յերկրէ զամենայն ծառ գեղեցիկ տեսանել եւ քաղցր, մինչեւ ցանդր բարոյ եւ չարի·— Մենն· բ· 9:

Բայց անդ ի դրախտին ընդ ակախիք բազմակերպ ազգն ասպի դարաստանացն մասւս ի մէմեան կցեալ, պրաքն սաղարթապատ վարսաւոր տերեւովքն, եւ ծաղկաբեր մրսաւքն: Աստուչհոտ խունքն զանազանեալ կերպիցն, մէքենացան կանաչատերեւ եւ կարմրաբեր խնձորիքն, նոննիքն ծաղկեալ եւ բեւեկնիք պարարտք, անուշահոտ մանտրագորքն եւ քաղցր արքակազիքն, յայնանիստ ընկուզիքն եւ մեծատերեւ թզենիքն, տանձիքն քացցրահամ եւ սերկեւիլք անուշահոտք, ծիրանիք դիղնագոյնքն եւ դեղձիքն սպիտակաթերքն, դամոռոտքն չիտակքն եւ մխմաց վաեւուրջք, ծապղոտքն եւ աղղերոտքն, հիւնոտքն եւ ախտեռոտքն, թզենիքն եւ բալենիքն, նշենիքն եւ քնարուկքն, փչատենիքն եւ սալորիքն, նոյնպէս եւ այլ ծառոյն գեղեցկութիւնքն· ասփեթիլն և սակամորին, մրբրկիչն և սառրբիլքն, որք չէրջանս առնուն, դիվխորոնն կերպարանս ջրոյ ունէր, եւ լուսաւորութիւն քսենոն, բազսամոն, կաթնատեսն որ յեդիպտոս, առասկքն եւ արմնին եւ մուսրն եւ վարդենիքն, կամախիքն եւ ճշդարիքն, ուռուտքն եւ բարտիքն, մայրքն եւ չոճիքն, սարդն եւ նոճն, սասան եւ սարդն, գին եւ ակրքին, լաթնատերեւն, եւ դդլքին, մանին եւ պտղիքն, հացիքն եւ կեչիքն, բալիքն, ապառաժն եւ

արդնեփայան։ եւ ապա ի մէջ դրախտին Ծառոյն կենաց անդեալ յոյժ աբանելի, գեղեցիկ եւ պարմանալիք, սենեակօքքն եւ աթոռունիքն...։

էջ 60.— Դարձեալ անդրէն ի նոյն կարգ պրոյն եկեսցուք։

Եւ դնա Լանէր յեղեմա, եւ ոտոգանէր պղտախան, մինչեւ ցգետն չորրորդ եփրատ ասէս.— Մնն. բ. 10–14։

Եւ արդ յոյժ հեռի են ի միմեանց չորք վտակքս այս զի պՓիսոն որ ընդ որքա ի տան եւ ընդ ձկնս ի մէջ երանէ, ի լեռնէն եւ դնա ընդ Հղկաստան, մտանէ եւ ի Ծոփն կաթմբր, եւ է խակ նա. եւ Նեղոս, որ է Գեհոն, երանէ ընդ Հարաւ, ի Լուսնի լեռնէ, եւ դնա ընդ եթիոպիա, անցանէ եդիպտոս, եւ մտանէ ի Ծոփն ովկիանոս, երկու դետքս ի Հայոց լեռանցա երանեն, Դդղաթ, ի Կորդվաց, եւ եփրատ ի կարնա գլխոյն...։

Ծաւոբ Գրչի.— էջ 65 առորին լուսանցքին. «Ով եղբայր, աւրինակս կորուսած էր մի մեզա.»։

էջ 66.— Կրկնեալ անդրէն ի նոյն կարգ գրոյն եկեսցուք։

Եւ ասաց Աստ. ոչ է բարեաւթ մարդոյս մենայն լինել, մինչեւ ցաւր, բայց Ադամայ ոչ գոսա աւդնական նման նմա.— Մնն. բ. 18–20։

Եւ քանզի կանխաւ իսկ ասացաք քէ աւրինակաւ տպաւորէր զինեցոց իրացն ազգի մարդկան յաղաքս այնորիկ գուգաշաւարդութեամբ ընդ նախահարն Ադամա ի սկսրանցն արձանագրեցաւ, եւ որ այժմ եւ ի Ցս. նոր արարածս։ Եւ քանզի այդ է լինելութեան մարդոյն ասացաւ, ոչ է բարեաւթ մարդոյս միայն լինել...։

էջ 68.— Դարձեալ անդրէն ի նոյն գիր ընդերեցուածոյն եկեսցուք։

Եւ արկ Տէր Աստ. թմբրութիւն ի վերա Ադամա և ննջեաց. և առ մի ի կողից նորա եւ էլից ընդ այնր մարմին. եւ չինեաց Տէր Աստ. զկողն որ էառ յԱդամա ի կին. եւ ած զնա առ Ադամ, մինչեւ ցանգր մերկ էին եւ ոչ ամաչէին.— Մնն. բ. 21–25։

Եւ այդ որպէս վերագոյնն բազում անգամ ասացաք քէ սկիզբն լինելութեան նախատեղին Ադամայ իրն եւ զործն հաւատաւ ճշմարիտք եղեալ...։

էջ 72.— Բայց մեր այժմ ի խորհուրդ ընդերեցուածոյն եկեսցուք։

Եւ արդ աւձն երբեք ոչ էր յայնժամ խանաւոր, ապա եթէ ոչ այժմ խաւսէր, զի արարածք ամենայն որպէս զոյացան, նոյնպէս անչարժ կացեալ մնային յիւրաքանչիւր կարգի բնութեանց...։

էջ 81.— ... Իսկ զկնի անեծիցն ի մէջ ծագկանցն յանկարծ երեւէին փուշըն բուսեալ, տատասկն եւ տատասկն, խաթիսարն եւ ալիճին, ուչատուն եւ ժանտափուշ, ձորուն եւ կայծուկն, երբնիջնայն եւ աչխէնն...։

Ծաւոբ Գրչի.— էջ 84, առորին լուսանցքին. «Ծաղրութեան եւ սխալանաց գրիս մի մեղադրիր, աւրինակս վատ էր.— էջ 84–85ի մէջն պակաս կայ։

էջ 84.— Եւ եղ գնոսա դէմ ընդ դէմ միմեանց եւ պՈչնչնան ոչ յաւչեաց։ Իջանէին Ծուշունքն ի վերա յաւչելոյ անգամաքիւոյ նոցա.— Մնն. ժէ. 10–11։

Եւ որ գերինքն եւ գաւշն եւ գնոյն յաւչել հրամանաց եւ գնել դէմ ընդ դէմ միմեանց։ Մարդարէիցն, առաքելոցն եւ մարդպետացն քերդեալ գիրաքանչիւր գրեանն ի դէմս միմեանց վկայութեամբ...։

էջ 96–97ի մէջն պակաս կայ։

էջ 97.— ... են աւետարանիչք Որդոյն Աստուծոյ։ Մաթէոս, Մարկոս, Ղուկաս, Յովհաննէս, չորեքին առաքս խաւսեցան զաւետարան Քրիստոսի, հինգերորդն Գաւդոսի, վեցերորդն Ղուկա գործեալ Գործք Առաքելոցն...։

էջ 99.— Է որ ցՄուսէս ասաց. Ես եմ Աստ. Որ էնն. նոյն Աստ. այժմ ասէր ցառաքեալսն՝ երբայք աչակերտեցէք զամենայն հեթանոս։

Պատասխանի եւս Մուսէս, քէ ոչ հաւատացեն ինձ, եւ ոչ լուիցեն ձայնի իմում...։

էջ 114.— ... Այլ այրն աներաւ բռնակալ է ի խրամ մտաց նոցա զոր անիծելոյ Ծորն ասէր. Անիծեալ իցէ աւրն յորում ծնաւ եւ գիշերն յորում ասացաւ. Քէ ահա արու ծնաւ...։

էջ 117.— Ասէ Տէր ցՀաւրոն. Երթ ընդ առաջ Մովսէսի յանապատն եւ գնաց պատահեաց նմա ի լերինն Աստուծոյ եւ համբուրեաց գնա.— Ելք, Դ. 27։

Ըստ այսմ աւբինակիս եւ մեռաւան աչակերտքն երթեալ ի լեռան Գալիլիա, տեսին զՅս. եւ երկիր պագին նմա...:

էջ 119.— ... Ասէ Տէր ցՄուսէս. Դնա եւ երթ յեգիպտոս, ի մեռան այնք, որ խնդրէին զանձն քո...:

էջ 122.— Ասէ, արի գնեաւն քո ի ծոց քո, եւ էարկ գնեաւն իւր ի ծոց իւր, եւ եհան ի ծոցոյ իւրմէ պարձեալ անդրէն ի նոյն հաստատեցաւ ի պայն մարմնոյ իւրոյ.— Ելիք, Դ. 7:

Արդ խնդմ մտացն, որ դատաստանեալ յանդիմանէ զինք, հանդէպ ծոցոյն է ի թոքքն անդ, ուստի զղջացել մարդիկ, դառնան յապաշխարութիւն: Եւ ի ներքին ի սրտէն ծագէ, սրբութիւն, խմաստութիւն, յաղաղս ապաշխարութեան: Վասն որոյ ասէ մարգարէն. Սիրտ սուրբ հաստատեա յիս: եթէ ոչ հաստատացեն քեզ եւ ոչ յուխցեն ձայնի քում, ապային նշանիզ հաստատացեն եւ եթէ ոչ հաստատացեն քեզ երկրորդ նչ [շարունակութիւնը կը գտնուի էջ 119]ա-նացդ, ապես դու ջուր ի գետոյն եւ հեղցես ի ցամաքի, եւ եղիցի ջուրն զոր առնուցուս ի գետոյն արիւն ի ցամաքի...:

էջ 120.— ... եւ առեալ Սեփորայի դայեակ Թլիսաեաց զանթլիսաութիւն որդոյ իւրոյ, անկեալ առ ոտս Նորա ասէ. Ահա նկաց արիւն Թլիսաութեան մանկան իմոյ. եւ գնաց հրէշտակն ի նմանէ.— Ելիք, Դ. 25:

Աւբինակեցաւ Մովսէս ծրնդեղոս, ի որում նա զարձաւ յեգիպտոս, նոյնպէս եւ մեք երթամք զհետ ցանկութեանց...:

Ծանօթ.— Այս առաջին մասին կարդ մը էջերուն վերի լուսանցքին վրայ կարմրագրով եւ անհաւթ գրով կան բառմաթիւ տողեր, յաճախ փճացած. ի՛տնենք առաջ նրեւցողները:

էջ 1–3.— Գիրս մեայ ոմ որ գայս գիրս կարդայ...:

էջ 21–29.— Ուզայ նգան վասն այրուն նոքայ վկ[ա]ութիւն? ... գլխուն Ած. գնայ ի գուբս արար եւ բռնաւորք ապտեցին, բիւր Ռ[փառաք?] Հաւր եւ Որդուն եւ սբ. Հոգին որ լսեց մեղաւորնուն, զի նորայ համար [աչխատ եղնէ?] եւ զինքն չուտով պանտչն հանէն եւ Քրիստ ՌՄԴ [= 1405] բանեւեցաւ ծառայդարձ չարաթն աւրն եւ եկաց մինչեւ ի նոր կիրակին, գաս գիրս գրեցի որ Խաչայ [անուն իմ, որ] կարդայ մի մեղապրկը ոմ սխրարք եւ սիրելիք, եւ այլ Ած. աւրհնէ գիարդացդն...:

էջ 76–84.—

Ստեփանոս արեգայ,
ուր որ լինի բարով գայ,
Ջս. Ած. բան աջմէ կենայ,
[ի փորձանաց?] փրկէ գնայ,
Երուսաղիմայ աչն ի վերայ կենայ,
որ հաւատոց գլուխ լինի նայ,
գրեցիր այ . . .
Ստեփանոս երոր գայ
ինչ բացիան տաս դու նմայ,
եր Տէրն գդիրքս բանայ
եւ գիմ գրած . . .
յաւմեկ ունիմ ես ատ նայ
որ ի ապաւէք . . . նմայ,
ես եմ ոչխար մոլորած,
հովիս պիտի . . .
. . . գմեղ ի այս կենաց,
որ սիրացնեն ի այն?:

էջ 123–242, պրակք Դ–Ի, բոլորգիր վարժ, 16 տող, սկիզբը Քերի:

Բ.— էջ 123.— ՀԳր. Սկիւռացւոյ ի չարչարանս Քրիստոսի, ի բանից Եսայեայ Մարգարէին.— ... ի քրտն երեսաց ատ նա հրաման ուսիլ գնայ, եւ ի Տեառնէն իրեն գիպուցիկս քրտունք ի չարաչքեն վիժէին: ... Որ եւ գիմեր աստուածասէր իշխողի եւ ազգունական տունից բան կամայ չաւժարութեան և նիւթական արդեանց վայելչապէս պայծառացուցանողի, որ ... խնդրեաց գայս չնչին եւ աղքատիմայ բան չանկատառ բանաւորիչ ... պատրաստեաւ նոցա ի սկզբանէ աչխարհ զարքայութեանն ժառանգութիւն...:— Հմմտ. Դ. Հաւոր, Քիւ 656, էջ 83, ՄԴ:

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 188.— Արդ աղաչեմ գամենեսեան գընթերցողս եւ գունկնդիրս, յիշեսջիք ի

աւուրբ եւ ի մաքրափայլ ապուխտս ձեր, ըստ-մնծապարծ իշխանաց իշխողն, զպարտն Վա-սիլ, հանդերձ աստուածապարգեւ զաւա-կաւք իւրովք։ Այլ եւ զամենք եւ զտառապեալ պրիչս ապաշէմ յիշել ապուխտիք, ի որք յիշվդ յիշոյիք ի Տէր։

Գ.— էջ 189.— Նորին ի Սբ. Զատիկն եւ կենսաբեր Յարուցիւնն Տեառն եւ ի կա-*նայսն եղաբերսն, համնծայնութեամբ Աւե-տարանչացն Սրբոց, ի խնդրոյ աստուածա-սէր իշխանին Կոստանդեա, Տեառն Լամբ-րոնին.— Այսուր յաբեաս Քս. ի մեռելոց եւ յարոյց զնոյ իւր զի վայր անկեալ բնու-թիւնս ի մեղացն մահուանէ...։*

էջ 242.— . . . Իսկ եթէ այս եկիս, զի կինդն յուծեալ էր եւ մարմինն չէր ի գերե-ժանին...։

1274

ԿԱՐՈԶԱԳԻՐՔ.— 4

ԹՈՒԲՔ. ՆՁՍ.

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×13×5։ էջք 388։ Հանգա-մանք անբաւարար. նորոգութիւն կրած. խոնաւութենէ եւ ցեցերէ վնասուած։ Թուղթ բամպակեայ հասարակ։ Գրութիւն՝ խոր-դիրներ եւ նախատառերը կարմիր, մնաց-եալը սեւ մելանով, միասիւն, 25–27 տող։ Բոլորգիր։ Համառօտապրութիւնք սովորա-կանէն աւելի։ Կաշկանդեալ տախտակեայ դրբոյ մարդ չուրջանակի։ Պահպանակ մա-գաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ. անկիւնաւոր երկաթագրով, մասն միաչտոցի։ Նուիրատու՝ Ալթուն Պրուսացի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ծէ.— Պրակ Ա.— էջ 1.— *Գիրք յա-դարդս Մինդենեան Քրիստոսի Աստուծոյ ի Սրբոյ Կուսէն.— Բանն մարմին եղեւ եւ բը-նակեաց ի մեզ.— Արդ ի չորից աւետարան-չացն պատուականացոյն գոհաննէս, որպէս ցուցանէ արծաւեան եւ պատկեր ի կառքն եզեկիէլի...։*

Ծէ.— էջ 27.— *Եւ վերացոյց զիս հո-գով, եւ լուայ զկնի իմ ձայն չարժման մեծի որ ասէրն...։*

Ծթ.— էջ 44.— Քարոզ Եպիսկոպո-սաց.— *Եթէ ոք եպիսկոպոսութեան ցանկայ բարոյ գործոյ ցանկայ։ Պարտ է եպիսկո-պոսին անարատ (լինի) լինել...։*

Կ.— էջ 61.— Քահանայից ի Քարոզ.— *Քահանայք սուրբ լիցին Աստուծոյ...։*

ԿԱ.— էջ 95.— Քարոզ վասն Նոխտցե-լոց.— *Ողորմեցարուք ինձ, ողորմեցարուք ինձ, զի ձեռն Տեառն մխեցաւ յիս, ասէ Ճոբ ի ժթ...։*

էջ 108.— Այլ Քարոզ վասն Նոխտցելոց։

էջ 118.— Այլ Քարոզ վասն Նոխտցելո-ցոյն.— *Երորդի պատմաս. Քարոզիմբ վասն Նոխտցելոցն...։*

ԿԲ.— էջ 128.— Քարոզ Հրեշտակա-պետացն.— *Մեծ պատերազմ յինէր յեր-կինս...։*

ԿԳ.— էջ 139.— Քարոզ Խաչբաստ-նոց.— *Մի բանիսակ զմիմեանս...։*

ԿԴ.— էջ 168.— Յաղագս Յարութեան.— *Ինպրելի է Քզ պատշաճ էր Քրիստոսի յառնել ի մեռելոց...։*

ԿԵ.— էջ 185.— Քարոզ Եկեղեցւոյ.— *Սրբեցի պատուն զոր չինեցեր դնելոյ անդ զանուն իմ, գրեալ է ձեռն Քրպատուրա-Քեանցն լինին պլտին...։*

ԿԶ.— էջ 208.— Այլ Քարոզ վասն Սբ. Խաչուածոյն.— *Վարդապետք ասէն Քզ Սր-Խաչուածոյնն է յարկ հոգեւոր...։*

ԿԷ.— էջ 233.— Քարոզ Պատարագի.— *Առեալ Ցս. Հաց գոհացաւ, երեկ եւ ետ աշակերտացն ասելով...։*

ԿԹ.— էջ 255.— Քարոզ Պատուական Ջիր ննջելոց, արիք կացէք յաւօթս։ Վարդա-պետք ասէն Քզ Դ յիսնամեայ ասի քունն, Բ տարին եւ երիս չար...։

էջ 298, բոլորգիր նոտրակերպ։— ... Ա.յլ եւ բայմագուլթ ողորմութեամբն իւրով հայեացի Քս Ած. ի ծնկեալ եւ ծիւրեալ յաղ- պրս հայկազեան սեռ։... ... Նայեւ զիս պորուպս յամենայնի գԹր. սպասաւոր բա- նի, պնդլուք բառիւք չարաբանող այսմ որ- դորակի, աղաչեմ վասն սիրոյն Քրիստոսի յիշման արարէք զիս արժանի։ Եւ ինքն որ ստեղծողն է ամենայնի մեզ եւ ձեզ ողոր- մեսցի։

Հա.— էջ 303։— Վաճառական Վարդա- պետին ասացեալ ի ձԳ սեպտեմբն. Այս ծով մեծ եւ։— Աբուհետ է ամ. որ բաժանի յա- րարչականն եւ յարարածականն. . . ։

ՄԴ.— Գրակ ժԳ.— էջ 315։— Գարուզ խաստովանութեան։— Ապա նԹէ խոստովա- նիմք դմեզս մեր, հաւատարիմ է նայ եւ ար- դար առ ի թողուլ գմեզս մեր... ։

Մե։— էջ 333։— Ցորժամ յաղօթս կայցէք, ասացէք, Հայր մեր որ յերկինս։ — Վարդապետք ասեն Թէ ի տուն Աստու- ծոյ պարտ է մեզ աղօԹել... ։

էջ 355–360, երեք ԹերԹ ճերմակ Թուղթ, մեծ մասամբ դատարկ։

էջ 357, նոտրագիր։— Որպէս գրեալ է Թէ մէկ պարոնի մի որդի, մեծատան որ- դու մի հետ սիրելի եղբարք եղան եւ ելեալ պաշխարհս չորեք պային... ։

էջ 363։— . . . Եւ արդ ի յարուԹենէս ի՛նչ ասելի է։ Նախ ասելի է Թէ պատչաճ էր Քրիստոսի յառնել ի մեռելոց յաւուր երրորդի, վասն Գ պատճառի... ։

էջ 373, դատարկ։

էջ 374։— Գնաց Ցա. ի կողմանս Տիւ- րոսի եւ Սիդոնի... ։

էջ 379։— Գովեստ ի Սր. Խաչն աստ- ուածընկալ։— Ա՛ր այս Խաչ կենդանաբար որք հաւատով ապաւինին... ։

Ցիշատակագրութիւն.—

էջ 380, ստորոտը, սեւ մելանով, բո- լորգիր յստակ։— Գարզգիրքս Ստեփանո- սին է, եւ յետ աստեաց ելանելոյ իմոյ ձեռ- նայուն աչակերտին իմոյ Ցովհաննէս Աբե- ղային է։ Ած. վայել տայ ամէն։

էջ 386։— Երանի որ խորհի գաղքատն եւ գտնանկն, յաւուր չարի փրկէ զնա Տէր ... ։

էջ 387–388, տարբեր ճերմակ Թուղթ, դատարկ մեծագոյն մասամբ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.—

էջ 387, նոտրագիր։— Ցիշատակ է Գա- րսպտիքդ Պուրսացի պօյաճի Ալիքունին, եւ կենակցին իւրոյ Անային, եւ որդուն իւրոյ Աբրահամին, եւ ամ. արեան մերձաւորացն իւրոյ, ի Սր. յերուսաղէմ ի դուռն Սր. Ցա- կոբոյ։ Վայելօղքդ ասացէք Ած. ողորմի։

1275

ՔԱՐՈԶԱԳԻՐՔ

Տեղի ¶=1351

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծուալ 17×12×4։ էջք 272։ Գրակք Ա- խ։ Հանգամանք յատարար. ՆորոգուԹիւն կրած։ Թուղթ բամպակեայ կոկեայ։ Գրիչ՝ Սիմէոն Կրօնաւոր։ Գրութիւն՝ սեւ մելա- նով, բացի նախաառաւրէն։ Բոլորգիր։ Հա- մառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Զարդարկիրք եւ յուսանցագարդք անար- ուեստ։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրօշմա- դարդ։ Գահպանակ մալազաԹեայ սիկիզբ եւ վերջը մէկ մէկ ԹերԹ, հատուածք երկա- Թակիր աւետարանի։ Դատարկ նոր Թուղթք սկիզբը եւ վերջը երկուական ԹերԹ։ Ստա- գող՝ Մարկոս Կրօնաւոր։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1։— Գարզգ ի բանն Թգէնի մի էր տնկեալ յայգւոջ իւրում։ Սկիզբն Քե- րի էր։— Առաջին պրակէն կը մնայ երկու ԹերԹ մխայն։

Բ.— էջ 10.— Առն մխոջ էին երկու արդի. ասէ կրսերն ի նոցանէ ցհայրն...:

Գ.— էջ 23.— Մաթէոսի Աւետ. Մեկնութենէ.— Լեր իրաւախորհ ընդ ոսոխի քումի...:

Դ.— էջ 34.— Այր մի իջանէր յերուսաղէմ յերիքով անցաւ ի ձեռս աւազակաց...:

Ե.— էջ 53.— Արք երկու ելին ի տաճարն կալ յաղօթս: Ջամենայն ինչ Քս. անձամբ վճարեաց...:

Զ.— էջ 69.— Յոհաննու Աւետաբանի Մեկնութենէն. Յաղագս ողորմութեան եւ սիրոյ ընդ.— Եթէ սիրէք զիս զպատուիրանս իմ պահ:— Բնութիւնք աթաթածոց իմանալեաց եւ պաշտաց չունի նմանութիւն աստուածային բնութեանն եւ իրպործութեանն...:

Է.— էջ 95.— Յաւակաց Սողոմոնի Մեկնութենէն.— Արմատ եւ սկիզբն ամենայն բարեաց է իմաստութիւն Աստուծոյ...:

Ը.— էջ 124.— Ոտքայ ասացեալ, յաղագս Տէառն մերոյ Յի. Քի. ի նորին գրոց.— Մինչ քո հրամանաւ բացայ տարածէ զքեւս իւր...:

Թ.— էջ 131.— Պատմութիւն յաւետարանին Մեկնութենէն, Յաղագս Գալատեան Տէառն մերոյ Յի. Քի. յեմ. քաղաք.— Իրրեւ գան յերիքով աշակերտաքն...:

Ժ.— էջ 143.— ՅԱռակաց Մեկնութենէն Յաղագս տաճ. եւ խրատ.— Աստուածական էր իմաստութիւն մարդարէիցն...:

ԺԱ.— էջ 175.— Յաղագս Վարդապետին ասացեալ.— Մէնք է պատիւ աւուրս եւ բարձրադոյն յայ...:

ԺԲ.— էջ 192.— Յաղագս Քի. Սր. Ա. ոաքիյցն.— Սքանչացաւ տեսանողն եւ ասէ...:

ԺԳ.— էջ 200.— Յաղագս եկեղեցւոյ կարգաց ցուցակութեան.— Երանելին Գօղոս գրէ, սաուեր հանդերձելոց բարեացս էին օրէնքն...:

Ցանօթ.— էջ 207էն սկսեալ թուղթ եւ պրչութիւնը կը փոխուին:

ԺԴ.— էջ 207.— Վասն Աւագ Շաբաթ աւուրն ի Թագումն Գրիստոսի տասցաւածք.— Ով պատճառեալ զհանապարհս նորա առաջի նորա...:

ԺԵ.— էջ 217.— Ի Բանն որ ասէ. Ահաւասիկ ես առաքեմ զհրեշտակ եւ յանկարծակի եկ:— Ցերթս յուժանին բանականք բնութեանս սեռք...:

ԺԶ.— էջ 242.— Ի Բանն որ ասէ. Հոգի Տեառն ի վերայ իմ վասնորոյ եւ օծ իսկ զիս.— [Ն]օքա որ ի մտմտալս պրոց գանձեանս իւրեանց կրթեցին...:

ԺԷ.— էջ 265.— Ի Բանն որ ասէ. Լուր րսրայէլ Տէր Աձ. fo Տէր մի է, եւ սիրեսցես զՏէր Աձ.:— Ցաբարչական բանէն, եւ յանեպական յուսոյն հաստեալ պայազան բոլոր եւ մանաւանդ սրսրածքս...: ... Որոց ասել արժան էր Քէ ոմ սխմարք, եթէ սրք երեւիցին միայն են գոյս աստուածս կոչին, սպուրեմն առանց հոգոյ չարժին, քանզի նա ոչ երեւ պտալի աչաց, եւ զի այսպիսի սխալ [շարունակուրիւնը կորած]:

Մաճր յիշատակգրութիւնք Գրչի կը գտնուին պրեքէ ամէն քարոզի վերջը. կ'առանձնք քանի մը կարեւորները միայն:

1.— էջ 69.— Ջատացող գրոյս գՄարկոս կրօնաւոր յիշեցէք ի Քս. եւ Աձ. յիշողդ ողորմեացի ամէն: Եւ զիս գձեղաւոր գրիչս յիշ.:

2.— էջ 131.— Տէր Աձ. ողորմեացի աստցոգի գրոյս Մարկոս կրօնաւորի եւ ծնողաց իւրոց, եւ ինձ աուտանուն կրօնաւորի Սիմ. եւ փգուն եւ անարհեստ գրչի, եւ որ գամէնն ասէ, եւ ինքն յիշեայ յերի ի Քս. Աձ. ամէն:

3.— էջ 191.— Ջատացաւղ գրոյս բրՄարկոս սրսրարնեալ կրօնաւոր եւ գծնողսն իւր եւ գիւրան ամենայն, եւ զիս գփգուն գրիչս եւ գծնողսն իմ, եւ ինքն որ ի տուրս աստատ է Քս. յիշողացդ եւ յիշեցէյոցն առ հասարակ ողորմեացի ամէն եւ յամենայն ժամ: Գրեցաւ սայ ձեռամբ աուտանուն կրօնաւորի Սիմ., ի Թու. Հայոց ՉՌ [=1351]:

1276

ՆԵՐԱՑՈՒԹԻՒՆ ՊՈՐՓԻՒՐԻ.— 9

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—
Մաւալ 17·5×11: *էջք* 32: *Հանպամանք լաւ*: *Թուղթ հաստաբակ*: *Գրուքիւն՝ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին*, 30 *տող*: *Նոտրապիր մանր*: *Թղթակապ*:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—
էջ 1.— *Պորփիւրի Ներածութիւն*.— *Երայր Հարկաւոր Քրիստոսիկ* . . . :
էջ 29–31, *դատարկ*:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 1860
էջ 1, *տողերն յուսանցքին*, *չեզոպիր տողերը գրչէ*.— *Նուիրեաց ի յիշատակ Թանկապանիս Սրբոյ Աքոռոյս՝ միաբան եղբոյր եղիչէ Վարպապետ Առաքելեան*, 1860:

1277

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ

(ԺԴ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—
Մաւալ 17×12×2·5: *էջք* 260: *Հանպամանք լաւ*: *Թուղթ տոհմուն*: *Գրիչ եւ Ստացող՝ Սարգիս Վրդ· Թէքիրտաղցի* (†1670): *Գրուքիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ յաճախ ղլխակիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին*, 25, 22 *տող*: *Նոտրագիր*: *Համաձօտագրութիւնք յոյժ առատ*: *Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ ղլխազարդ*, *էջ* 7, 13, 93, 109, 199: *Նկար*, *էջ* 12, 205, *անաղուեստ*: *Կազմկով խաւաքարտեայ*: *Տողերն լուսանցքը չատ ընդարձակ*: *Դատարկ Թուղթք սկիզբը երկու Թերթ*: *Կնիք հանգիծեւ*, *փակադիր*, *ճկարապետ Վարդապետ*, *Քհ*· *ՌՃԻԶ* [= 1677], *էջ* 6, 13, 109, 195, 204:

Ա.— ՄԵԿՆ· ԱՌԱԿԱՑ.— 13

էջ 1–5, *դատարկ*:

էջ 7.— *Ցանկն է Առակացն Սոդոմոնի*:

էջ 13.— *Գրիգորի աշակերտի, եռաւուեծի հօր եւ բարեւնապետի Հայոց, հաւաքեալ ծագկաքաղ յԱռակաց Գրոց եւ ընդոցին Սողոմոնի, ի լուսաւոր բանից վարդապետ եւ ուեծին Ներսէսի*:

Բ.— ՄԵԿՆ· ԺՈՂՈՎՈՂԻ.— 12

էջ 93.— *Գիրք ժողովողի*.— *Որպէս յայտ է ի Մեկնութիւն սեծին Ներսէսի* . . . :

Գ.— ՄԵԿՆ· ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ.— 12

էջ 109.— *Ցաղագս Իմաստութեանն Սողոմոնի*.— *Իսկ վասն Իմաստութեանն Սողոմոնի ոմանք գայթակղեցան վասն կրկնին պատճառի* . . . :

Յանօթ Գրչի.— *էջ* 119, *տողերն լուսանցքին*.— *Նախ դղումութիւն կանանցն պարտ էր գրել եւ ապա ղչնութիւն զաւակացն· անմեղադիր լերուք, զի եւ օրինակն եւս այսպէս էր գրեալ, եւ մեք յառաջմէ ոչ հայեցաք որ ուղղեաք*:

էջ 189, *տողերին յուսանցքին*.— *Այս տէկ տեղւոս ը օղ է, որ է Դ Թուխտ, զի պահեսցաց ի տեղւէն, չազաւիս ի կապելն, կամ Քէ այլ Թուխտ որոնես Քէ գտեսրս այս յմրնցնեմ*:

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 195.— *Ագաւաթարերին Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք եւ գոհութիւն, որ զօրացոյց զիս զանարժանս, զՄարգիս բանիւ սպասաւորս, որ հանի զսուրբ մատեանս ի պղտից եւ ի յատարս, ի վայելուչն անձին իմոյ, եւ յիշատակ ծնօղացն իմոց, հոգևոցս եւ մարմնաւորացն, եւ այլ ամենայնացն մերոց։ Ինդրեմ ևնդրկի վասն առաքինեաց եւ համբերութեանս, զի կարք մեր այս էր։ Ցիշզքդ եւ զղջմի աստղացդ Տէրն ողորմեսցի ի միւսանգամ գալստեանն, որ է տէրնեայ յաւիտեանս ամէն։*

էջ 196, գաւարկ։

Թ.— ՄԵԿՆ. ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— 16

էջ 197–198, *գաւարկ մեծագոյն մասամբ։*

էջ 199.— *Ցանկ առաջակայ յուծմանցս երգոյ երգոցս։*

էջ 204.— *Համառօտ հաւաքումն ի տեսութիւն յուծմանց երգոյ երգոյն, աշխատասիրեալ Գրիգորիոս հսկողի...։*

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 203.— *Ո՛հ ո՛հ, զմեզօք յցեալ գրիչս, ապաչեմ յիշել ի Տէր, զսրբասնունդ մանկտնագ աւուրբ ևկիզեցոյ, զՄարգիս Թէքիւտացցիս, որ կոչիւր Փսքր Բրատացի, ուրնիմ անուն Վարպապետի, եւ գործոմս ոչ։*

էջ 255–260, *գաւարկ մեծագոյն մասամբ. վերջինին վրայ կան պանպան պրչմփռթձեր։*

1278

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Նկարագրութիւն.—

Ծաւալ 17×12×4·5։ էջք 362։ Հանգամանք բաւարար գրելի. նորոգութիւն կրած. հնութենէ ապրուած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ՝ Առաքել Քահանայ։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 17–21 տող։ Բոլորգիր վարժ։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Ուղղագրութիւն ոմար։ Կաշեկազմ տախտակեայ։ Դաւարկ նոր թուղթք սկիզբը եւ կոն թերթ։

Բովանդակութիւն.—

Ծանօթ.— *Ա. պրակէն կը մնայ եօթ թերթ, կորած է հինգ թերթ։ Կորածներէն վերջինին փոխարէն դեռեղուած է նոր թուղթ մը, որ դաւարկ է, էջ 15–16։*

Ա.— էջ 1.— ՀԵՒԵՐԵՄԻ՝ Վասն Ապաշխարութեանն.— Որդի ի բնութենէ եւ ի սրտէ իւրմէ... անմիջոց, անհատուած եւ անժամանակ ծնունդ...։

Բ.— էջ 26.— Գրիգորի Նիւսացոյ ասացեալ վասն Պահոց եւ Աղաւթից.— Զարմանք է մեզ յամենայն ժամ յոգաւթիս կալ եւ մի ձանձրանալ...։

Գ.— էջ 34.— Երանելոյն Ցոհաննու Ոսկեբերանոն... Ելոյ ի մարմնոյ Տեառն.— Եղերեր, թէպէտ և յիրաւի է քշնամութենն յաւպտն է յուծանելն, եւ ոչ պահել ոխս...։

Դ.— էջ 46.— Վարդան Վարդապետի ասացեալ խրատ վասն Հաղորդութեան.— Վասն Քրիստոսի պատարագին...։

Ե.— էջ 62.— Վարդան Վարդապետի ասացեալ Վասն աւետեաց որդեցոյն...:— Եկայք աստանաւր ... որդիք Ադամայ, քահանայք եւ բարեպաշտ իշխանայք...։

Զ.— էջ 97.— Առակ վասն այնոցիկ որ զաշխարս սիրեն.— Այր մի փախուցեալ յերեսաց միեղջերուոյն, եւ ի փաղչին նորա անկս ի վիրապ մի մեծ...։

էջ 100.— Առակ վասն այնոցիկ որ սրագնալ են յաշխարհս եւ զմահն մոռացեալ եւ հանապազ զայս կենացս խորհեն.— Այր մի ունէր սիրելիս երեք, զերիսեան սիրէր

յոյժ եւ մինչեւ ցմահ իւր ոչ ելանէր ի կա-մաց նոցա...։

Է.— էջ 106.— Հօրն Մակաբա եւ երի-տասարդի միոյ տղխմարի, վասն ուղեղ վա-րուց եւ ամենայն առաքինութեանց եւ քա-րի գործոց.— *Ահ երիտասարդն ցծերն հայր. կամիմ հարցանել քեզ վասն վարուց առաքինութեան...։*

Ը.— էջ 143.— Խրատ բահանայիցն վասն ժողովրդեանն հովելոյ...։— *Մաթ-պարէն ասէ. եթէ որ հան զպատուականն յանարդէն բերան Աստուծոյ կոյեսցի...։*

Թ.— էջ 173.— Դաւթայ Վարդապետի ցռահանիսի նզովնու խրատ հասարակաց Քրիստոնէից, բահանայից եւ ժողովրդոց, ի կանոնական սահմանաց Առաքելոց Սրբոց և հայրապետաց եւ վարդապետաց, եւ սուրբ հօրն մերոյ եւ մեծ Վարդապետին Հաւոց Վարդանա, որ յամենայնէ ժողովեցի եւ գը-րեցի.— *Մինայդաեր Քայաւորին մերոյ Քրիստոսի եւ բարերար Փրկչին հաւատարիմ ծառայք...։*

Էջ 248.— Բայց սկիզբն արասցուք ուստի սկսանիլ բարեաց է, ի կենարար ծը-նընդեանէն ցիսուսէ Քրիստոսէ որ ի Սրբոյ կուսէն։ Վկայութիւնք վասն ծընընդեանն Տեառն եւ ի Մկրտութեանն, զի պարտ է միւսում օրւր առնել ի Զ յունվարի...։

Ժ.— էջ 265.— Նրաեղեայն Սրբոյն Գրիգորի ասացեալ, Հայոց Լուսաւորչի, ցաղագս բարժանելոյ հոգւոյն ի մարմնոյն ըէ որպէս յետ հանելոյն ի զգայութեան է բէ յանզգայութեան։ Զոր խնդրեալ ի Տեառ-նէ և եցոյց նմայ.— *Սուրբն Գրիգորիոս ըզ-քառասուն տիւ եւ գիշառաւն դիշեր հաց ոչ եկեր, եւ ջուր ոչ էարբ, խնդրեաց յԱս-տուածոյ եւ ասէ...։*

ԺԱ.— էջ 290.— Պատմութիւն յաղա-գրս հանդերձի Տեառն եւ Դաստառակին եւ պատկերին որ յՈւռհայ.— *Աւդոստոս Քազա-ւորեաց Հռոմայեցոց...։*

ԺԲ.— էջ 300.— Այս է ազգն ցռվսէ-փա։ *Դասիք էր որդի ցեւսեսայ, եւ ծնօ Մարիամ յաղդէ Նորա...։*

ԺԳ.— էջ 304.— Խրատ Իկարա առ Նաւդաճ.— *Որդեակ եթէ լսես բան ինչ ի գրան արքունի մեռոյ եւ Քագոյ գնայ ի սըր-մի քոմ...։*

ԺԴ.— էջ 323.— Ցաղագս ելանելոյ Ա-դամա ի Դրախտէն.— *Ցետ ելանելոյ Ադա-մայ ի գրախտէն առեալ գնեա գնացին Եր-կուբանն ի տիմէ ի լեառն ի կողմն արեւե-լից ընդդէմ գրախտին եւ բնակեցան անդ ամս ԺԸ, և ամբս եւ ծնօ որդիս Բ, դանլոս խաբն գնանն, եւ գրբրին գՀարէլ։ Ցօոր միում տեսիլ պատմէր Եւայ Ադամայ, Քէ գարիւն Աբէլի կայէն ի բերանն առեալ ըմ-պէր...։— Հմմտ. Անկանոն Գիրք Հին կը-տակարանաց, Վէննեփիկ, էջ 1։*

Էջ 337.— . . . դոչէին հրեշտակքն մեծաձայն եւ ասէին. Աւրհնեալ է փառն Աստուծոյ ի տեղոջ իւրում, եւ յարարա-ծոց իւրոց, զի ողորմեցս ստեղծուածոց իւր ձեռագործացն։ Ցոստացս Տէր առաջի հրեշ-տակաց իւր եւ ասէ. Առաքեմ գրանն իմ յաշ-խարհ, զի եկեալ ազատեսցէ զքեզ եւ զորդը-նունդս քո։ Մեռոս Ադամ եւ կինն իւր եւ և-դան ի միասին, եւ էին ամենայն օրոք նոցա Ջէ սամ, փառօորելով գամենասուրբ գեր-բորդութիւնն գՀայր եւ գՈրդի եւ գՍբ. Հո-գին, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս։

ԺԵ.— էջ 338.— Վասն սարմանի դժո-խոց, Մեծի Շաբաթին.— *Եւ տեսեալ բար-խառեացն սատանայ, զանվայրապիսի լոյսն ի մարմնի, եւ եղեալ ի զարմացման մեծի, եւ ասէր ի զօրս իւր...։*

ԺԶ.— էջ 345.— Կանոնի ի վերայ հա-գոյ մեղաց.— *Ոմ որ սարքարտի եւ ուրա-նայ գՔա. եւ յետոյ դառնայ...։*

Էջ 347–360.— Այբբենարանի վարքն է. սկիզբբ Քերի, նոյնպէս եւ վերջաւորու-Թիւնքն։

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի *կը* պտնուին գրեթէ ամէն դիւանի վերջը, Կտա-նենք քանի մը կարեւորները։

1.— էջ 34.— Զմեղաւոր գծաւղս գԱտա-քէլ սուտասուն քահանա յիշեցէք ի մաքրա-փայլ աղօթս ձեր, եւ Ած. ողորմի յիշողացս եւ յիշեցելոցդ ամէն։

2.— էջ 61.— Ոմ դաս քահանայից, յորժամ բնքնեռնուք գատուածային տան, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր դանպի-տան ծառայ եւ գծնաւղս եւ գկողակիցն իմ, եւ դուք յիշեալ եղիջիք ի Քրիստոսէ, ամէն։

3.— էջ 248.— Ոմ պատուական եւ սրբասէր կուսակրօն եւ պատուելի քահա-նայ հայր Ռստակէս, դակօ գիրս ընկալ եւ

պրպմամեղս յիշեալ յայօթս քո եւ Ջրխոսոսի վտանգ։

Իսկ 143րդ էջի յիշատակարանէն մէջ Առաքելի անունը եղծուած է եւ տեղը տարբեր կերով դրուած «Սիրտիանոս եպոս. եւ ամ. արեան մերձաւորաց, կարգացողաց եւ լսողաց»։

Ցետնագոյն յիշատակարան թիւն.— էջ 361. տարբեր նոր թուղթի վրայ, նատրակիր.— Արդ վերջաբան նորոգեցաւ վերջս ի գերազարդեալ ի չոչակն? ձեռամբ աստանաւն Մկրտիչ ոչ ինչս։ Արդ սրբ հանդիպիկ սրամ կարդալով կամ յօրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ ազօթս ձեր վկաստածառուն եւ գհայրն գՅարիչեն, եւ բարեգործն եւ գեղջայրքն եւ գամենայն ազգականքն. լի սրտիւ Ած. ողորմի առացէք իւր ննջեցելոցն, ամէն։

էջ 362, գաւառի մեծագոյն մասամբ։

1279

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Կիլիկիա ԺԴ. Դար

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւոյ 16×11×7.5։ էջք 8+ՁՄԸ։ Հանդամանք բաւարար. հնութենէ ազդուած նորոգութիւն կրած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչք՝ ճակոր վրդ. կրակեցի, եւ փոքր մանր մր՝ Սուենանոս։ Գրութիւն՝ խորագիրներն եւ նախատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասուն, 26 տող։ Բոլորգիր։ Համաձայնութիւնք բաւական առատ։ Կարմրագիծ զարդագիր եւ գլխագարդ, էջ Ա։ Կանգնակազմ տախտակեայ պրոշմատարդ։ Դաստարկ Թուղթ վերջը երեք թերթ։ Ստացող ճակոր վրդ. կրակեցի. հետագային եւ ապայի վրդ. կենագրեալ։ Կնիք բոլորշի, անուղղակի, փակագիրը. «Ջ. Մ. Եսայի վարդապետ, Թվին ՌՃՄԲ» [=1703], էջ ԽԹ, Ծ, ՆԾԳ, ՈՒԷ։

Նկատ.— Կը Թուի թէ Եսայի Վարդապետ իր պատուէրով օրինակուած մեծ ժողովածոյին համար իրրեւ պաղատիր կոչուած է այս ձեռագիրը.— Համմտ. քխ. 69, Ա. Հատոր, էջ 225Ա – 227ԼԳ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–8, նոր ձեռքակ Թուղթ, առաջին երկու թերթերը պատռուած։

էջ 5ա.— Ապրմտս վասն Թուքթ...։

էջ 6ա.— Ջայնք [ճանկ] քարոզիս խրատանչիւր պատճառ ցուցանել բացայայտանալոյ.— Ա – Լե Գլուխներ։

Ա.— էջ Ա.— Վախրամայ Վարդապետի ասացեալ, ի բանն որ ասէ.— Բղխեցուկ պատճառն յարմատոյն ճնոսեայ. . . ։— Համմտ. քխ. 69, Ա. Հատոր, էջ 225, Ա։ Նոյնպէս եւ յօրգնեալքդ ցվերջ։

էջ ԽԹ, տողերն յատանգչին, չնկատիր.— Սոյն ճառն ապագրեցաւ ի 1875 ամի, ի տնօրէնութեան Մխաբ Վարդապետի։

Բ.— էջ ՇԱ.— Ի բանն որ ասէ. Տէր ասաց ցիս Որդի...։— Ասաց Բանն ճշմարիտ՝ եթէ ոչ երկուս եւ կամ երեք ժողովեալ ինչպէս՝ անդ եմ ես ընդ նոսա...։ ... երկնեցուք ընդ հրեշտակսն, ընթացուք ընդ հովիւսն, երկրպագեցուք ընդ մոգսն, եւ ընձայեցուք ընդ նոսա փառս անուշահոտս, կեանս անախտականս, յաւս ակնհատեալս, եւ ամենամաքուր, որով պայծառացուք ամենեքեան լսել հրեշտակափայլ ծագմանն, եւ ի լոյս ամենապայծառ երկրորդութեան մխացուք, եւ ամենեքեան ի մի բերան պատուիրեն եւ փառս մատուցուք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւ.։

Գ.— էջ ՁԱ.— Ի բանն որ ասէ. Հոգի Տէառն ի վերայ իմ. այլօրէն հանդերձ.— Նոքա սրբ ի մաքուր պրոց կանձինս իւր հանց կրթեցին...։

Դ.— ԷՋ ՂԲ.— Նախերգան Մարգարէից.— Նախ դնել արժան է եթէ է՛ մարգարէութիւն, եւ երկրորդ թէ ովքե՞ր է մարգարէութիւն...:

Ե.— ԷՋ ՃԲ.— Ի բանն որ ասէ. Այսպանակեա Տէր զծառ.:— Այլ ի ճահ թուխ լինձ նախ զառձեռն տեսութիւն բանիս հատուցանել, եւ ապա յիւրաքանչիւր բառի քննութիւնն ձեռնարկել...:

Զ.— ԷՋ ՃԺԸ.— Եւ ասէ ցիս Տէր. Այդ դառն փակեալ կացցէ եւ մի բացցի...:— Աւուռածային արարչագործ բանիւն կրկին լմն հաւատեալ գոյացան էակքս ամենայն...:

Է.— ԷՋ ՃԼ.— Ի Բանն որ ասէ. Ի սկզբանէ էր Բանն.— Արդ այսուհետև սկիզբն արասցուք հանդերձ Աւուռծով առաջիկա խոզութեանս...:

Ը.— ԷՋ ՃԾՒ.— Ուրախ լեր յոյժ դուստր Սիոնի...:— Գայծառ եւ հրաշալի է մեզ ոօնս այս, ով նղրարք...:

Թ.— ԷՋ ՃՀ.— Զնաւապարիս իմ ուղիղ արա ինձ ըստ բանի էռւմ, եւ մի տիր.: Ներսէս Վարդապետի.— Հայիա Տէր ի ծառայս քո եւ ի գործս ձեռաց քոց, եւ առաջնորդեա սրտից նոցա...: Աս ազդմամբ հոգոյն չարժնցնել լեզւաս եւ չնորհաբուխ չրթամբք մեծն ի քաջատուրս եւ գովեալն ի մարգարէս աստուածահայրն Դաւիթ...:

Ժ.— ԷՋ ՃՁԲ.— Ահաւասիկ ես ածեմ զծառս իմ զմագումն.— Եւ զի քէպէտ քննել արժան էր նախ աստիաոր եթէ դինչ է մարգարէութիւն, եւ որպիսի ինչ է, եւ կամ քէ ի քանիս բաժանի...:

ԷՋ ՄԻԱ.— Երբայեցի գրոցն առաք:

Մոխսէս գրեաց զնե փերբ օրէնքն եւ զՅոզուն:

Ճեսու որդի Նաւևա գրեաց զիւր գիրքն եւ Ը տունս յօրինացն:

Սամուէլ գրեաց զիւր գիրքն եւ գՀռութ քրն եւ դԹատաւորքն:

Դաւիթ եւ Ժ մարգարէքն գրեցին ըզՍաղմոսն:

Եսայի գրեաց զիւր գիրքն եւ զԱմոսիկն եւ զԺողովուդն եւ զերէմ Երգոցն:

Երեմիայ գրեաց զիւր գիրքն եւ զԹագաւորքն եւ զՂպատքն:

Անիիայ եւ Զաքարիայ եւ Մաղաքիայ գրեցին զերկոքինն եւ զերկոտասան մարգարէքն, եւ գԴանիէլն, եւ զԱզրաւէլն:

Եզրն գրեաց զիւր գիրքն եւ գԹագաւորացն Մնացորդաց.— Հմմտ. Ա. Հատոր էէ 225:

ԺԱ.— ԷՋ ՄԻԱ.— Նախերգան.— Մեծն եւ աստուածային առաքեալ փուղն Տարսոնացի Պօղոս գոչէ...:

ԷՋ ՄԻԶ.— Նախերգան այլ.— Ի յէէն անսկզբնականէն բոլոր բնութիւնք էիցս էացան...:

ԷՋ ՄԼԸ.— Այլ նախերգան.— Այլ զի զսէրն ուսաք գերազանց ունել գօրութիւն քան զբնութեանս տկարութիւն...:

ԷՋ ՄԼԲ.— Նախերգան եկեղեցոյ.— Յառնալ հոգոյ ահարմ պիտանացաք գսորա սրբութեանս զօրութիւն...:

ԷՋ ՄԽ.— Նախերգան Յարութեան Տեառն.— Աւուռածային հրամանացն պատուիրանք օրինաց...:

ԷՋ ՄԽԴ.— Նախերգան պիտանի.— Զաւուռածեղէն օրինացն երիս ձևս եւ երիս որովհետև վարդապետեալ ուսանիմք յաստուածընկալէն Պօղոսէ...:

ԷՋ ՄԽԷ.— Նախերգան Նիգեցեյոց.— Կամիմ որպէս կարողութիւն է այնդել զիմ տկարութիւնս...:

ԷՋ ՄԽՀ.— Այլուստ.— Աչսուհետեւ մաքրեցէք զարտասուն...:

ԷՋ ՄԽԹ.— Նախերգան յոյժ պիտանի.— Ծաստուածպետական գերազոյն իմաստից հեղեալ եւ զեղեալ տեսանելիք դչնորհս բարեբարութեանն յէս ամենայն...:

ԷՋ ՄՄԵ.— Նախերգան պիտանի մարգարէական բանի.— Աւուռածային արարտպործ բանիւն կրկին էութեամբ հաստեալ գոյացան եղականքս ամենայն...:— Հմմտ. վերեւ Զ:

ԷՋ ՄՄԷ.— Նախերգան.— Ըամենայն դպաշեացս որք միանգամ ի գերագոյ գոյչն եւ ի սկզբնապետագոյն պատճառէն բաղկացան հիասքանչ եւ զարմանալի արարչակերտութեամբ...:

ԷՋ ՄԿ.— Նախերգան.— Սէր է Աստ. ի սիրոյ աղբիւր ըստ Յովհաննու ճաշին...:

ԷՋ ՄԿԴ.— Նախերգան պիտանի, Հերետիկոսապետաց.— Ոչրատէ ոմն խմաստուն ասելով...:

Էջ ՄԿԸ.— Նախերգան խաչի.— *Անհասանելի են խորհուրդք կամացն Աստուծոյ* ...։

Թաւօր.— *Իջապրզոյր սխալմամբ ՄԿԹ են ցառքած է ՄՁ։ Նոյնպէս ՅԿԹԷՆ ՅՁ։*

ԺԲ.— *Էջ ՄՁ.*— Խրատ վասն ձանձրանալոյ զկարդս.— *ԶպարտուԹեան սրժանի մարդն այնով ճանաչէ, Թէ իւր խնդրէն իւր իչխէ* ...։

Թաւօր.— «*Յոմէ. Գլուխ է. Քերի է ի սկիզբն սրպէս երեւի*» (*Սահմանեան, Յուցակ, էջ* 736)։

ԺԳ.— *Էջ ՄՁԲ.*— Յաղագս Սեռից.— *Արդ են սեռք պիտանացուք Զ. դիրք, կարդիք, չրջանք, չափք, գօրուԹիւնք, ապդտունք։ Արդ դիրք ի տեսակս Զ բաժանի. առաջին է անդոյուԹիւն՝ պարզնակեալ յանդուէն, եւ ի մէջս իւր կառուցմամբ բարձեալ ունի զդոյզն ի նմին տրտմսծին, եւ փոփոխեալ չարժմամբ* ...։ *Զ են մէջոցք աչխարհիս, որ ի չօրից բնաւդտանալ ուսուցման ի ներքսարկեման, ի փորատծս մեկնուԹեան երից Հատասպիտակացն՝ զօդ եւ կապուտ աչխարհիս բազկանալ* ...։

Էջ ՄՂԱ.— Յաղագս զգործնականին զսր ի վերայ կատարելուԹեան բանի առադրեցին.— *Իր է տնօրինական, բարոյական, բազաքական։ Արդ բաժանի տնօրինականն ի Հաճեստական, ի պատչճական, ի տնտեսական* ...։

Էջ ՄՂԲ.— ԽովանդակուԹիւն արիեստի, չայլ գրոց.— *ԶբովանդակուԹիւնն չրժամ լսեցես, գնամար առջիր* ...։

Էջ ՄՂԳ.— Յաղագս անմեկնելի որոշման ատադրուԹեան Էակացս.— *Անմեկնելի որոշման ի եւ տեսակք, գոյացուԹիւն եւ պատաՀուն* ...։

Էջ ՄՂԵ.— Յաղագս ունայնի առանձինն.— *Ունայն ասի, անիր, անխոցած, անբան, եւ աննեպրօրծեալ* ...։

Յաղագս Անբան.— *Անբան է՝ որ առմենայնին է անբան, որ ասի բոլոր անմանն եւ անեռեակ* ...։

ԺԴ.— *Էջ ՄՂԶ.*— Ի բանն որ ասէ. Ես եմ հովիւ բաջ։ Յոհ. վարդապետի Պլուզինն.— *Ասկ ամն չխմաստնոցն յԱստուծոյ Հոգւոյն և ի բանէ նորին գօրացեալ ատ բանն, եւ մի է սկիզբն գհոգեկարարն խորհելոյ* ...։

ԺԵ.— *Էջ ՅԺԲ.*— Ի բանն որ ասէ. Եթանեալ է այր որ երկնչի ի Տեառնէ, գպատուիրանս նորա նա կամի յոյժ.— *Այսպէս լուաք ուրեմն ի հոգեբնկոյ եւ յոստոստածամբէ սրանց մատնիցդ* ...։

ԺԶ.— *Էջ ՅԽԲ.*— Ի բանն որ ասէ. Խանն մարմնի եղեւ։ Յոհ. վարդապետի ասացեալ.— *Որպէս օրէն է Հրոյ մչտատչաժ գոլով չկամութեամբ* ...։

ԺԷ.— *Էջ ՅԿԵ.*— Յաւուր Ծննդեան եւ ՄկրտուԹեան Քր. Այ. մերոյ և ի խորհուրդ միաւորուԹեան տաւնիցն. Ի սրբոց հարցն բանից ժողովեալ ի մի չարմարուԹիւն։ Յովհաննէս վարդապետի Պլուզին.— *Յարգոս Աստուծոյ եւ սատանայական էրպարծուԹեան խօսել բարձալի է գնալոյ բանակատեալ* ...։

ԺԸ.— *Էջ ՆԺ.*— Բան խրատական.— *Աչար Աձ. գմարդն Հոգի եւ մարմին, եւ պարդարեալ չէր պատկերն* ...։

ԺԹ.— *Էջ ՆԻԴ.*— Գաջ հոետորի եւ մեծ իմաստասիրի ասացեալ Նազիանզ.— *Ի բանն որ ասէ. Զինչ երկիր լցէ սրտի յոյսն ապանիցէ.*— *Եթէ սր իմաստուն խորհրդով ներբակրմէ գինջն կամիցէ* ...։— Հմմտ. *Ա. Հատոր, էջ* 226 *եւ ծանօթ.*։ *Նոյնպէս եւ յօրդորին*։

Ի.— *Էջ ՆԺԵ.*— Ի Հոգին Սուրբ բան ինչ ասացեալ կարճառատ. Որպէս ջուր ցուրտ անձին ծարաւելոյ ախորժելի է՝ նոյնպէս առհասիր բարեաց յերկրէ հեռաստանէ։ Աւրպէլի Ովաննէս եպիսկոպոսի ասացեալ.— *Բոնապատիճ ահա եւ յոյժ վարանիմ յերկրաքանչիւր կողմանց, յառնել յանձինս ակարութեան* ...։

ԻԱ.— *Էջ ՆԿԲ.*— Ցէր սիրեցի զվայելչուԹիւն տան քո, եւ զտեղի...։ Վարդապետացի ասացեալ.— *Զկատարեալ սէրն Դստիքի եւ զխամաճուԹիւն կամացն որ առ Աստուած, առաջանալ մեզ սպհոսս* ...։

ԻԲ.— *Էջ ՆՁԲ.*— Ի բանն որ ասէ. Մի երկնչիր հասս փոքր.— *Թվական բնան առլեմն էր մեզ առատնօր նախ քան զ քննուԹիւն մտանել բանիս խմաստից* ...։

ԻԳ.— *Էջ ՇՁ.*— Ի բանն որ ասէ. Այր ումն ազնուական զնաց յաշխարհ...։— *Արդ*

Լև նախ տեսցուք թէ ընդէ՞ր ամենայն ուրբք Տէրն առակաւ խօսի ...։

ԻԴ.— Լ֊ Շի.— Նախերգանն է ըզգկնդ.— Աստուածն բան հրամայէ ուրեք յԼուրում վարդապետութիւնն ասելով ...։

ԻԵ.— Լ֊ Շվ.— Գալըստեան Տեառն յՍրուսաղէմ.— Ցաղագս Խորհրդոյ լուսաւիսալ ասնիս չնորհի ...։

ԻՋ.— Լ֊ ՇԽԴ.— Ի Մեծի Աւուր Ուրբաթումն.— Զոր օրինակ մշակ ոք հմուտ երկրագործութեան արհեստին ...։

ԻԸ.— Լ֊ Շկ.— Գրիգորի Վարդապետի Սկեւռացո ի Սբ· Զատիկն եւ ցաղութիւնն, միաբանութեամբ Աւետարանչացն Տեառն քանիք՝ եւ բացայայտումն կանոնացն եղեալ քերից.— Այսաւր յարեաւ Քս. ի մեռելոց և յարոյց զնդ իւր զկայրանկեալս ի մահուանէ մեղաց ...։

ԻԸ.— Լ֊ Ո.— Ի քանն որ ասէ· Լուր Իսրայէլ, Տէր Աս· էո Տէր մի է ...։— Ցաղագս բարչական բանէ անհնգական լուսոյն հաստատել զոյացան ...։

ԻԹ.— Լ֊ ՈԻԸ.— Ցաղագս Ձեռնադրութեան ասացեալ մեծ հռետորին Նաւոյ.— Սկիզբն առ· բարեաց է անժամանակն Աստուած ...։

Լ.— Լ֊ ՈՒԵ.— Վարդապետի Նաւոյ ասացեալ ի քանն որ ասէ·— Տէր տա ինձ լեզու խրատու զի գիտացից խաւս ...։— Սովորական բան է ազինս մարդկայնոյ ...։

ԼԱ.— Լ֊ ՈԿԹ.— Ի քանն որ ասէ· Այլ մեզէն եղեալ ակամատիս մեծու ...։— Թէպէտ հրամանն ի Տեառնէ ընկալաք ոչ հոգալ յորժամ յաւետեան կոչիցիմք ...։

ԼԲ.— Լ֊ ՈՂԶ.— Ահա տեսաւեմ զերկինս բացեալ եւ զՈրդի.— Մտէպ արքունութեան եւ բաղում դրուչութեան պէտք են այնոցիկ, որ յաստուածայնոց եւ սրբազանից արանց ձեռնարկին դրուատ գործատ ...։

Լ֊ ՁԿԳ – ՁՄԸ, տարբեր նոր Քուղք է· առաջին թերթը դատարկ ձգուած, վասնզի նախորդ քարոզին վերջաւորութիւնը կը պակսի։ Վերջին Ի֊ պրակէն կը մնայ միայն մէկ թերթ։

ԼԳ.— Լ֊ ՁԺԸ.— Ի քանն որ ասէ· Ողորմութեամբ Տեառն լի եղեւ.— Ի սկզբան, ի միջոցի, եւ ի կատարածի, խնամքն Աստուծոյ ներգործի առ մարդիկ ...։

ԼԴ.— Լ֊ ՁՒԸ, Նոտրատիր.— Մաթէոս վարդապետի ուան Աղաւերհնութեան Քարոզ, ի բան, Գաւուն դՏէր ի քոյոց արդար.— Նախ դիտելի է թէ ուան էր այսպիսի օրէնս կարգեաց Աստուած ...։

Ցիշատակագրութիւնք.—

Ա.— Կրակցի ցակոբ Վարդապետի·

1.— *Լ֊ ձԱ, տառդուր.— Բարմավիր և մեղսամակարդ ոգի ցակոբ կրակցի սպասաւոր բանի, աղաչէ զհանդիպողքդ այսմ բանից՝ յիշման արժանի առնել հանդերձ ծնողօք մերով։*

2.— *Լ֊ ՄԻԱ.— Նուաստ եւ տկար ոգի ցակոբ կրակցի սպասաւոր բանի յերեսս ունկեալ մաղթէ ամենեցուն յիշման արժանի առնել հանդերձ ծնողօք, միով Տէր ողորմեայ· եւ Ամ· յիշողացդ ողորմեսցի։*

Բ.— Ստեփաննոս Գրչի.—

1.— *Լ֊ Մի, տառդուր.— Զանարժան եւ զտակաւ ծրդոց աղաչեմ յիշել այժմ եւ յապագայն, ով տիրականամ հայր։*

2.— *Լ֊ ՁՃԸ.— Զնուաստ ծրդոց Ստեփաննոս յիշեա, ով պարծանաց եղբայր ցակոբ։*

Գ.— Նաւոյ Վարդապետի.—

Լ֊ Ծ, Նոտրատիր, կնիքին վերեւ.— Ցիշել դմեզ առ Տէր՝ դնաւոյիսա, որ հոգի մի եմ պատածեալ մեղօք։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1740

Լ֊ ՁԾԸ, Նոտր չեզաղիր.— Գիրքս յիշատակ է կեսարացի, որ եւ Վանք դեղեցի եսայի Վարդապետին, ի Սբ· յերուսաղէմ, ի դուռն Սբ· Ցակոբայ, ի թվին ՌՃՁԹ, յիշեցէք ի Տէր Քս։

1280

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ.— 6

ՆՏՈՒՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Սիւնիք ՉԼԳ=1281

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մուաշ 17×12×7: *Թերթք գծիչ: Հանդամանք բաւարար. խոնաւութենէ եւ ցեցերէ ապրուած, նորոգութիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ: Գրիչ՝ ցօղանէս Քահանայ: Գրութիւն՝ խորագիրներ, պարզագրերը եւ յատուկցարգրերը կարմիր, մրնացեալը սեւ մելանով, միւսները, 22 տող: Բոլորիք վարժ: Համաչափութիւնք տարօրակութիւն քիչ մը ունի: Կազմող՝ Սարգիս: Կաչեակապ տախտակեայ պրոշմազարդ, վերջին մասը քայքայուած: Գահոյնակ մագաղաթեայ սկիզբը մէկ թերթ, ոչ լման, մէջին երկաթագրով, մասն պրոց երկրորդ թագաւորութենանց, Գլուխ է, համար 7–8, եւ 15–16: Դաստարկ նոր թուղթ վերջը մէկ թերթ: Ստացող՝ Սահիանոս բարեպետ, որդի Տարսաիճի:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ Ա1, նոր, բոլորիք.— Տեառն Ներսէսի Արմհոյիսկապոսի Տարսոնիի արարեալ Մեկն. Բն Մարգարէից, զոր ի բնիւդրութենէն Աբբա Եփրեմի եւ Կիւրղի եւ իւրոց յաւելուածոց մտաց գեղեցկայարմար յեռեալ իբրեւ ոսկի ընդ սպրդոնի···:

Ե Եւ Ծ քառերեսն մէջն կը պակսի չորս քերթ:

Թղ. Ի, նոր, բոլորիք:

Թղ. ՀԸ1.— Մարգարէութիւն Ամոսաս: Ամովս ի Շամրիոն մարգարէացաւ յօրութս Ոզիայ:

Թղ. Ղ16, սուրբն յաւանգքին.— Ով սիրելիք, սրբ հանգիսիք մի մեղազրէք խոչորութեան պրոյս, զի յոյժ ի սառնամանիս պրնացաւ ի յամսենս յոտնարի:

Թղ. ԾԾԱ1.— Մարգարէութիւն Միքիայ: Միքիա եւ Ովսէէ եւ Ամովս յաւուրս Ցովաթամու եւ Ահազու եւ Եզեկիա թագաւորաց Հրէաստանի մարգարէացան:

Ծանօթ.— Լուսանցքին կալմբոպիր կը սեանուի սա արձանագրութիւնը յանուրչն տասերով, բացի Ծ եւ Ճ դիրերէն, որոնց բլլալ ձեռագրին սիրոյ՝ Մահիանոս Օրբէլեանի վերը:

ՀՇԵԵՖԱՆՁԸ ՄԵՂԱՒԱՐՏ ԱՀՈՑԵՑ [= ՁՍտեփաննոս մեղապարտ յիշեցէք]:

Թղ. ԾԺԴ եւ ԾԺԵ, նոր, բոլորիք: Նոյնպէս ԾԺԲ եւ ԾԺԲ:

Թղ. ՃԼԶ2.— Մայրագարէութիւն ցովելայ: Ցովել յաւուրս Եզեկիայ մարգարէացաւ:

Թղ. ՃՇԲ1.— Մարգարէութիւն Ցովնանու: Ցովնան յաւուրս Աբազու մարգարէացաւ:

Թղ. ՃԿԲ2.— Աբդիու մարգարէացաւ յաւուրս Եան գեղս Աստրնստանոյն:

Թղ. ՃՀԳ2.— Նաւում վասն սատակման Նինուէացոցն մարգարէացաւ:

Ծանօթ.— Իմպարտոր գաստաթ Լ ՃՀԶ մերին վրայէն:

Թղ. ՃՁԲ2.— Ամբակում վասն Բաբելացոցն որ գերեաց գՆինուէ մարգարէացաւ:

Թղ. ՄԲ2.— Աղաւթք Ամբակումայ Մարգարէի:

Թղ. ՄԺԲ2.— Սոփոնիայ յաւուրս Ցովսիա մարգարէացաւ: Մարգարէութիւն Սոփոնիայ:

— Սուրբն յաւանգքին, բոլորիք.— Ա՛ն. ազգրմ Շահանին որ գսկիս կոպմեց, և սուղջութիւն սա իւրն:

— Նոյնպէս յաջորդ Հ՛ջին սուրբն յաւանգքին, սուրբեր մելաններով.— Ջկազմող սուրս բիւր քանքարոյ պարտասան Սարգիս, եւ գծնողան մեր յիշեցէք ի Տէր, ազաչեմ:

Թղ. ՄԻԲ2.— Անգհայ Զաքարիայի հանդերձ յետ ելիցն, յամին երկրորդի Դարեհի արքայ մարգարէացան: Մարգարէութիւն Անգհայ:

Թղ. ՄԼՀ2.— Զաքարիա յետ եկիցն մարգարէացաւ, յամին երկրորդի Դարեհի արքային:

Թղ. Գ՚Ճ2, առաջին լուսանցքին, կիսէն.— Ցայսմաւուր փոխեցաւ. ընկեր սիրելի եւ ուսումնակից Զաքարիա անուն սպասաւոր յանի, ի նիսանի մինն:

Թղ. Գ՚ՃՄ2, առաջին լուսանցքին, կիսէն դարձեալ.— Երբ զաղաս տեսնուք եւ պուկ տուք եղկելոյս պի յոյժ արտասուաւք ծրեցի:

Թղ. Գ՚ՃԺԲ2.— Մաղաքիա դարձեալ յետ դարձին մարգարէացաւ: Մարգարէութիւն Մաղաքիայ:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1284

Թղ. Գ՚ՃԼՀ1, «Վկայաբանք» վաղուց.— Փառք անբաւից եռանձնեայ Սր. երրորդութեանն ... ի ձառասնոծորդեանն Հաւր եւ Որդոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն, այժմ եւ միշտ եւ յամենայն յաւիտեան:

Ձառասնաւոր յանդ եղեալ կատարեցաւ պարութիւն Բժան աստուածախաւս Սր. Մարդարէիցն, ի նահանդիս Սիւնեաց, եւ ի տէրութիւնն մեծաչուք իշխանի այսմ պաւորի Տարաւիճին: Իսկ հանուրց ազգին Նեռոդաց: Ի թագաւորութիւնն Հայոց Լեւոնի եւ ի հայրապետութիւն Տեառն Ցակոբայ. եւ ի տումարի հայկազանցս Թուոյ ՉԼԳ, հրամանաւ եւ արդեամբ աղնուազարմ եւ իշխանաշուք, վեհիմաստ եւ դուարթանուն բարուն Ստեփանոսի, որ տարփացաւ բանից սորին անբիծ, եւ հրամայեաց դրոշմել ի պիծ ինձ ամենամեղ անձինս Ցովհաննէս քահանայի ... հարազատ նորին եղբարց եւ որիւնաւոր մերձաւորաց, քաջ իշխանաց Հայոց Մւծաց գովելի եւ յաղթող պաւորուորաց...: Աղոչ աղաչեմ զամենեսեան որք արբիք եւ պիայիք յայսմ անապական խառնարանէ, յիշեսջիք վերինցս երանեալ բարուներն, պսակն, եւ գծրնաւոր նորին գառաջնաւորեալ գաւրապետն Տարսայիճն, եւ զամենայն մերձաւորս եւ երախտաւորս, բան հոգոյ եւ բան մարմնոյ, ի մաքրախայլ յաղաւթս ձեր, զի երկու կենաւքս ճոխասցին, եւ կրկին աչխարհաւք պայծառասցին, եւ երանեսցին ի փառս աւրհնելոյն յաւիտեանս ամէն:

1281

ԾՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 17×11·5×6: էջք 442: Գրակ Ա–Մ: Հանդամանք բաւարար. հնութենէ ապրուած. նորոգութիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ գորչորակ: Գրիչ՝ Մարտիրոս: Գրութիւն ամրագրովին սեւ մելանով, միասիւն, 18 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կաշեկազմ տախտակեայ: Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, ման երկաթագիր աւետարանի: Ստացող՝ Հայրապետ ճգնաւոր: Կնիք սեւագրուշ, «Գ՚Ռ· Մ՚Հ՚Ռ՚Ե՚Ս՚ Գ՚Ո՚Ս՚ Ա՚Ս՚Ա՚Ծ՚Ա՚Ծ՚Ո՚Ց՚ Գ՚Ո՚Ս՚ Ա՚Ս՚Ա՚Ծ՚Ա՚Ծ՚Ո՚Ց՚», էջ 2, եւ վերջին պահպանակին վրայ:

Ծանօթ.— Ջ վերը ընդհանրապէս գլխագիր է, իսկ Ջ գլխագիր կը գրուի երբ կը հանդիպի էջի մը վերջին տողին մէջ:

Բովանդակութիւն.—

Ա.— էջ 1, նոր թուղթ, նոտրագիր.— Վարդանա Վարդապետի ասացեալ խրատ վասն հաւատոյ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Հոգին Սուրբ.— ԶԱստուածածուքիւնն անքննելի եւ անհասանելի ուսուցանեն սմ. աստուածաշունչ պիրք...: Ապա եկայք ցանկալի որդեակք իմ եւ դասերք որ տամ ձեզ մեծ ուրախութենան աւետիս, եւ դուք մեզաց թողութիւն խնդրեցէք ինձ ողորմելոյս վարդանայ...:

Պատմէ թէ ի սուրբ հայրապետացն տեսանէր ոմն որ լուսեղէն թաղուհի մի փառաւոր եւ ճոխութեամբ ելանէր յերկինս առ Աստուած, եւ եհարց առ նա թէ ո՞վ ես դու, կամ որում թագաւորի ես դու: Եւ նա ասէ. Ես եմ դուստր երկնաւոր թագաւորին որ

յամենայն ժամ մտանեմ համարձակ առ Հայրն իմ, եւ նոքա ի կիրկս նորա, եւ համարեմ դնա. եւ անուն իմ կոչի Ողորմութիւն, որ լինիմ գուարթ սրտիւ յարդար վաստակոց...:

Ցնա այսորիկ փախեաւ ի հպարտութենէ եւ յոխակալութենէ, ի սոքա են առաջին չարքն.... — Ճմլմտ. Քր. 11, Ա. Շաւուր, էջ 81, կ:

Հաւատացեալ ժողովրդեանդ քրիստոնէից աւրհնութիւն սիրոյն Քրիստոսի, եւ ողջոյն ձեզ ի նուաստ ծառայէս ձեր ի Վարդան Վարդապետէ: Վասն որոյ յիշեցուցանեմ ասաւածախրատութեանդ ձերում պատուիրանս զոր կարկեցին սուրբ Հայրապետք եւ վարդապետք եկեղեցւոյ, ոմ սիրելի որդեակք իմ, որ էք գաւազ սրանց, եւ գաւազք իմ, որ էք գաւազ կանանց, սանձեալ կապեցէք զլեզուս ձեր...— Ճմլմտ. նոյն, էջ 82, ԶԳ:

Զի ոգորմածն եւ ամենաբարին ի մարգասէրն Աձ. գաշխարհս էլղանացն վասն այն երեսս որ յերեսանց հեծելին յիշոնց էջհայ, եւ մեղքասից են, գուտան եւ դպող, եւ զչարակամն, եւ գայլոյ անկողնոյ ապականիչքն ասեն եւ անողորմ սպանանեն...:

Ահա եւ ծառայս քրիստոնէից, Վարդան Վարդապետ, տկարս մարմնով զրկեցաք պիսերս Գրիգորոյ միջնորդութեան հրամանաւք եւ պատուիրանաւս Աստուծոյ զոր բնդ Մովսիսէ խոսեցաս ի Լերինն Սինայի...:

Գ.— էջ 69.— Դարձեալ այլ քարոզ ի պատուիրան ի Վարդան Վարդապետէ. ծառայիցդ Աստուծոյ քահանայիցդ եւ ընտրեալ Հաւտիկ Աստուծոյ, զոր գնեաց արեամբն իւրով Քրիստոս, որ էքդ այժմ, եւ որ պարոյ էք յաչխարհ մինչեւ ի լրումն ժամանակաց, քանզի ցանկամ տեսանել զձեզ ի ոչ կարեմ, զի հոգացեալ կամ ի վերեմտանի...:

Դ.— էջ 77.— Այլ խրատ վարուց առաքինութեան.— Աստուած ամենայն բարեաց պատճառ եւ սիրող...:

Եւ արդ ի նմին խորհուրդս յուարուք եւ գայս, որդեակք իմ, եւ ի միտ առէք զառակ աւրինակիս: Զի էր գեղեցիկ եւ ցանկալի քաղուհի մի, եւ հարիւր մեծամեծ իշխանք ոչ կարացին խորել զնա ի չուրքն, ոսկով եւ մարգարտով եւ ակամբք: Եւ յետոյ քանակ սեւոպատիկք այր մի խորեցեալ զնա եւ պղծեաց չնութեամբ: Իսկ քաղաւորն իմացեալ եւ ոչ ոգորմեցաւ նմա, քէպէտ եւ յայլոցն չխարեցաւ, զնոն միով խոսմանն խրատեաց պմպտհին եւ ի բաց վարեաց...:

Ե.— էջ 104.— Պատմութիւն վասն անբասն որոնց, վասն խաւսութեան նոցա եւ չարութեան, քէ գինչ են կամ ուստի էգեն.— Եւ արդ ակնյք ժողովեցարուք ի միասին առաքինարք եւ քաղաւորք, իշխանք եւ պատուորք...:

Այլ եւ Քողչ Տէր Աձ. գիտեմ նորա որ ոչ պահէ գպիրքս գոյս, որ քէ յոտին աւրինակիս, եւ կամ կարգայ: Եւ գիս գվարդան Վարդապետ յաղագս ձեր յիշեցէք:

Ընդ նմին գարբասէր գեղեցուարս միաբանակեցն գաշարհապետ եւ գենգոյն իւր, որ գաղափարեալ եղեւ սուրբ հաւրս Վարդան Վարդապետի, եւ նա գրեալ ի հայոց արդիանց իւրոց, յիշեսջիք ի Քրիստոս:

Եւ գիս գանգիտան գիցուն գրեալ գմարթոլոմէոս յիշեսջիք ի սուրբ եւ ի մաքրափայլ ազատ ձեր, եւ յիշատքն յիշին եւ աւրհնին Աստուածս ամէն:

Զ.— էջ 125.— Պատմութիւն վասն Դժոխոցն քէ կայ եւ առոյգ է ի չէ լոկ սպառնալիք.— Եւ արդ ակնյք այսոյր գազաւ ամենայն չարադործ եւ մեղաւորաց առ քս, որ եմ պիտառոր ձեր, եւ. նոյն առաւել քան զրձեզ եւ անհգոյ առաջի Աստուծոյ...:

Յիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 161.— Եւ Աստուածն ամենակալ իւր սուրբ ծնողին բարեխաւսութեամբ եւ իւր սուրբ ընտրելոց առաքելոց եւ մարգարէիցն եւ խաչափայտիս սրամբ նահատակացն բարեխաւսութեամբ ոգորմեսցի [ցնզուած] միայնակիս կրաւնաւորի սրբասիրի եւ ծառոգաց իւրոց եւ հպարեց: Ընդ նմին եւ ինձ մեղապարտի գրողի, եւ պատճառ եղելոյն, եւ կարգացողի եւ լսողացն, եւ աւրինակողացն, եւ տանուցացն, ամենայն նոցիցդրն հանդերձ:

Է.— էջ 162.— Ախրատ վասն հոգեւորաց աւուրն յորժամ գալի աստուածաչէն

տաճար հոգւոյն, որ է մարմինն, եւ բաժանին ի մխմանց։ — Արդ պարտ է ամենայն մարդոյ պայս զմասս ածել եւ ասել Քէ ևկն առաւաւտ եւ ոչ վաստակեցաք մեք, ևհաս պիչեր եւ դնամք ունայն ձեռաւք։։։

Ով որդեակք իմ, մի առ ոտն հարկանէք պպատուիրանն Աստուծոյ, զոր ես ծեբացեալ ասեաւք պատուիրեմ ձեզ վասն Աստուծոյ։։։

Ը. — էջ 169։ — Խոստովանութիւն ճշմարիտ հաւատոյ, խաւսք ի խորոց սրտից ոտ Աստուած, եւ կարգ սահմանաւոր զոր տնղկացեալ է Ծառայն Քրիստոսի Վարդան Վարդապետ։ — Մեղս, մեղս, մեղս Աստուծոյ, մեղայ ամենաւորս երերդրութեանն ։։։

Թ. — էջ 179։ — Մեսրովբայ Վարդապետի առացեալ ճառպս ղղիման եւ արտաուսաց։ — Ով որ անեղդ ես եւ անստեղծ, եւ արարիչ ամենայն արարածոց։։։

Ժ. — էջ 183։ — Հոմերիոս Վարդապետ Հոմայ, Արիստոտէլ Գարեից Վարդապետ, եւ Եփրատէս Հայոց Վարդապետ, Նմմիանոս Աւորոց Վարդապետ։ — Զորս վարդապետքս ոտ իրեարս եկեն, յերկիրն վաւաւտնի, եւ ասեն Քէ քանի ասբ ստեղծանի մանուկն յարդանդի մաբն եւ առին չորս կինս կոյս, եւ չորս արս, եւ ընկեցին պմին ոտ միոյ ոտն։ եւ նեբեցին ժի ասբ։ եւ բացին պերթ նորա եւ տեսին զի որդն էր։ որպէս Դաւիթ ասէ։ Այլ ես որդն եմ։ եւ ևպին ժի Տէր ողորմեա։

Եւ վերկրորդն, եւ նեբեցին իե ասբ, եւ բացին պմորն եւ տեսին զի երիկամն էր։ յոտ այնմ՝ քննեցեր զերկիամունս եւ զսիրտս։ եւ ասացին իե Տէր ողորմեա։

Եւ ընկեցին վերրորդն, եւ նեբեցին Լ ասբ, եւ բացին եւ տեսին զի Ած։ ստեղծեալ էր պպատկերն, բայց հոգի ոչ գոյր նորա, որպէս Դաւիթ ասէ։ Զհոգ քո ապարին եւ ստեղծին։ եւ կարդեցին Լ Տէր ողորմեա։

Ե. պչորրորդն, եւ ասուբս Ի նեբեցին, եւ բացին եւ տեսին գմանուկն զի խաղայր որպէս լուղորդ յարդանդի մաբ իւրոյ, եւ կարդեցին Ի Տէր ողորմեա։

Սուրբք յիշել յատենի։ — Սբ. Մինաս կորընտեան իրաց դեղ է։ Սբ. Վասս խոչակի դեղ է։ Սուրբն Ներսիմոս ատաման դեղ է։ Սուրբն Աբանագինէ երագի։ Սուրբն կատաոնին դժար հոգոց։ Սուրբն Վասվաս Գազկոտի։ Սուրբն Արիւիմոն եւ Ազիոս եւ Մարբանէ՝ դիւահարի բժիչկ։ Սուրբն Սարգիս պերեաց ագաոտիչ։ Սուրբն Բուտիփանոս եւ Կոստանդիանոս՝ քամոտի։

ԺԱ. — էջ 185։ — Վասն որ ի կերակուր պղծին ի յանդէտս։ — Տէր Ած։ մեր, որ յաՆոյն պլիաւորին Գեորոսի Առաքելոյն։։։

ԺԲ. — էջ 187։ — Վարդան Վարդապետի ասացեալ, վասն Գահոց Քառանորդացըն։ — Եւ խաւսեցաւ Տէր ընդ Դաւթի եւ ասէ։ Ցարուցից Քաղաւոր զորդին քո Սողոմոն։։։

ԺԳ. — էջ 222։ — Դասք Առաքելոց եւ Մարգարէից ի Հոլոյն Սրբոյ ընկալան բյնորհս։։։

ԺԴ. — էջ 240։ — Եւ արդ պարտ է յիչել զաւր մահուանն եւ զդատաստանին։։։

ԺԵ. — էջ 281։ — Գանճառաք այնորիկ որ զեկեղեցւոն զուռն փակեն։ — Գանդի է եւ այլ պատճառք վասն այնոր փակին բյդրունս եկեղեցւոյն յաւուրս Քառասնորդացըն, եւ սպասաւորն միայն մնաս, եւ որք պատարագենն, եւ ոչ այլ ոք։։։

ԺԶ. — էջ 287։ — Ի հարիւր եւ ի տասնուհինգ սաղմոսէն, զարթուցանէ զմեզ յերդոցական բանիւն ասելով։ Քէ դաղաւթս իմ Տեառն տաց առաջի ամ։ Ժողովրդեան նորա ։։։

ԺԷ. — էջ 326։ — Դարձեալ յուսարութ զսիրոյ զաւրութիւն զոր պատուիրէ մեզ Տէրըն մեր եւ Փրկիչն Ցս։ Քս։ ասելով եթէ՝ սիրեցէք զթշնամիս։։։

ԺԸ. — էջ 333։ — Ցուհաննու Ոսկեբերանի ասացեալ մեկնութիւն վասն բանին Աստուծոյ որ աղքատացաւ վասն մերոյ աւբինակի եւ ախտակիր եղեւ հոգեղինացս։ — Վասնզի անհասն ի հրեչտակաց խոնարհեցաւ եւ դչարչարանս յանձն էառ եւ զմահ ։։։

Ցաղօք։ — Սաւալանեան կր նչէ. «Մբխայմամբ մակագրի յանուն Ոսկեբերանի» (Ցուցակ, էջ 740)։

ԺԹ. — էջ 350։ — Թուխթ վասն զգուչութեան ամենայն աւբինաց եւ պատուիրա-

նաց Աստուծոյ.— Զհրանն աստուածային կամ՛ պատմել ձեզ, զոր նորոգեաց Հոգին Սուրբ...:

էջ 370.— Բարեբար է Աբ. եւ ամենայն բարեաց առաջնորդ...:

Ի.— էջ 383.— Երանելոյն Եփրեմի ապացեալ Խորին Ասորւոյ տիեզերաց վարդապետի, վասն անարէն ուրացողացն եւ պիղծ յիշխնցաւոցացն, եւ վասն լուծանելոյ զաւրթաթ եւ զերբեչարաթ.— Ով եղբարք իմ սիրելիք, եւ զբխատապայքր Ժողովրդոց, յաւարտ ինձ եւ միւս առեք զբարոյս...:

ԻԱ.— էջ 425.— Երանելոյն Եփրեմի բան աւո կլաւնեալոյս Վասն վարուց արդարութեան, եւ ահեղ դատաստանին.— Սիրելիք, ով ոք լսցեմ զդատն մեր...:

ԻԲ.— էջ 433.— Վարդապետութիւն Բարսղի եւ Գրիգորի.— Բարեկ ասէ. Ցորժամ ոչ երկինք էին եւ ոչ երկիր, յորոյ միջոյ Հանդիչէր Աստուածութեանն...:

1282

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×12·5×3·5: էջք 384: Գրաւկղք Ե+Գ+Ե+Գ: Հանդամանք լաւագրաւ. խոնաւութենէ ապղուած. նորոգութիւն կրած: Թուղթ լամպակեայ: Գրիչ՝ Պետրոս: Գրութիւն՝ խորագրերը եւ կլիմայերնները կարմիր, մնացեալ սեւ մելանով, մանր սիւն, 36–38 տող: Բոլորգիր անաղուեստ: Հմտառօտագրութիւնք առատ: Կաչեկազմ տախտակեայ: Դատարկ նոր թուղթք սկիզբը եւ վերջը չորսական քերթ:

Ա.— ՄԵԿՆ. ԵՍԱՑԵԱՑ.— 8

Գր. Տաթեւացի

էջ 1.— Ծաղկաքաղ Մեկնութիւն. ի լուսաւոր բանից արդիւնական վարդապետի Յոհաննու Որոտնեցւոյ, հաւաքեալ աշխատասիրութեամբ Գրիգորի աշակերտի, շնորհիւից վարդապետի, Հարցմունք.— Զի՞նչ է որ ասէ Քէ Տեսի եաաեայ...:

էջ 17–24, նոտարգիր, նոր թուղթ վրայ: Նոյնպէս էջ 53–56, եւ. 99–101:

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 101.— Արդ ես վերջինս սպասաւորաց բանին Գրիգոր Քահանայ Ժողովեցի զՄաղկաքաղ Մեկնութիւն սահմանաւք Մարգարէին Եսայեայ, ի լուսաւոր բանից տեառն իմոյ...:

էջ 102–104, դատարկ: Նոյնպէս էջ 105–108, բայց տարրեր թուղթ:

Բ.— ՄԵԿՆ. ՄԱՏԹԷՈՍԻ.— 1

Ց. Որոտնեցի

էջ 109.— Ցոհաննու Որոտնեցւո տիեզերալոյս բարուեպետի արարեալ քան յԱւետարանէն Մաթէոսէ.— Մաթէոս մարդ անուանեցաս...:

Աւետարան Մաթէոսի.— Տեսցուք թէ էր վասն կոչի Աւետարան...:

էջ 111.— Թէ վասն էր Մաթէոս գՔեւթն դիէ, այսինքն, եւ Ցի. Ծննդ.:— Նա չարգեալ է...:

էջ 132.— Իսկ թէ վասն էր Ք նրա նութիւն: Զի Ք են գաղք հրեչտակաց...:

էջ 140.— Բնր տեսցուք թէ զինչ է մարդարէութիւն. Բ, թէ ուստի սկսաւ. Գ, թէ որոց տուաւ. Դ, թէ վասն էր տուաւ. Ե, թէ ի քանիս բաժանի. Զ, թէ որպէս մարգարէանաին:...

էջ 157.— Հուիմք բազում են եւ մշակք սակաւք.— Նախ զի զնոսա խոնարհեցուցէ թէ ո՛չ գուք այլ թէ այլք վաստակեցին եւ գուք հնձողք եղէք...:

էջ 179.— Վասն ետակատեաց բան: Հարցմունք.— Զի՞նչ է պահան, եւ ուտիան, եւ նաւակատեան...:

էջ 194.— Գլխ. Իէ, Հ. 5.— Ցուղտ չորս խեղդեցաւ...:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 194.— Զանարժան Ծրդոց գՊետրոս

փծուն պրչաւոր յիշեցէք ի սրբամատոյց յայօթս ձեր, եւ Աե· զձեզ յիշէ ամէն։

էջ 195–198, պատարկ նոր ճերմակ Թուղթ։

Գ·— ՄԵԿՆ· ՂՈՒԿԱՍՈՒ·— 9

Մատթէոս Վրդ·

էջ 199·— Ի Ղուկաս գլխոյ հաւաքումն քանից, եւ Գարոզքն, ի Մեկնութենէ Իգնատիոսի սուրբ Վարդապետի Հայոց ժողովեալ ... Մաթէոսի աշակերտի Մեծին Գրիգորի·— Ամենայն ոք որ ծոյլ է յաստուածաշնչին ուսումն, եւ ի բնդունել դիտաւոր հոգեշահ ...։

էջ 293–304, Նաւթապիրք, նոր Թուղթի վրայ։

Ցիշատակարան Հեղինակի·—

էջ 303·— Արդ ես վերջինս սպասաւորայ բանին, եւ տրուպս բանասիրաց Մատթէոս գահանայ ...։

էջ 305–308, դատարկ։ Նոյնպէս էջ 309–312, բայց տողերը Թուղթ։

Գ·— ՄԵԿՆ· ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ·— 3

Ց· Որոտնեցի

էջ 313·— Ցառաջաբան Աւետարանի Ցոհաննու եւ նախացուցումն Մեկնութեանն բոլոր գլխոյ·— Զի թէպէտ Դ Աւետարանիչք սակայն Ցոհան առաւել յայտնիչ է աստուածային գործոցն ...։

էջ 317·— Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, տիեզերալուր Վարդապետի արարեալ քան յԱւետարանէն Ցոհաննու, որ ասէ· Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր·— [Ի]ապուժք բազկալունք աչխարհի, նոքա որպէս սկզբնմանք արարչականք երիվք եւ երկրի ...։

Ե·— էջ 379·— Երանելի Սուրբ Հօրն մերոյ Նոամեծի խմաստասիրի եւ տիեզերահռչակ բաբունապետի Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, ի յառաջաբանս Աւետիսոյն Պօղոսի համաոտ և պայծառ տեսութիւն·— Ընդ ուսումնասէր եւ փոյթ լծ· Եւթաղ զրկ առ ճգնաւոր ոմն Ալեքսանս անուն ...։

Ցիշատակարան Գրչի·—

էջ 384·— Զ[Ա]ւորոս պահմամբ պրիչս յիշեցէք ի բուն բարին եւ Աստուած ողորմի առաջէք ուղիղ պոռիւք, ննջեցելոցն մերոց, եւ Աստուած ձեզ ողորմի եւ ննջեցելոցն ձեր. ամէն եղիցի եղիցի։

1283

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 17·5×13×4։ *էջք* 364։ Գրակք Ա–Թ ... ԻԲ–Խ։ Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ· Հնութենէ վնասուած։ Թուղթ յամպակեայ։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 25–26 տող։ Բոլորիր մարթ։ Համառօտագրութիւնք սովորական գրելիք։ Թղթակապ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ա·— *էջ* 1·— Ցվանակական ի Տարեմուտն։ Սկիզբը կը պակսի։

Բ·— *էջ* 18·— Վարդանա Վարդապետի, Ցառագս եկեղեցւոյ, բայց որ ասէ· Այլ Ցս· եկեալ·։— *Ի պերազանց լուսոյն պայծառացան արարածք անաւուրք միջաբեխ ...։*

Գ·— *էջ* 38·— Թհսաղոն· Ա· Թղթին։ Ոչ կամիմ եթէ տրգէտք իցէք, եղբարք·— *Գիտմ քրիստոնէութեան եւ հին աստուածապաշտութեան, հաւատն է ուղղափառ ...։*

էջ 54էն 55ի *մինչեւ մէկ Թերթ լինիան։*

Դ·— *էջ* 58·— Ցետ այսորիկ ազաչեաց զՊ[ետրոս Ցուսէփ, որ յԱրիմաթեայն էր աշակերտ Ցիսուսի ···:— *Սովորութիւն է*

պատմագրաց յորժամ բան կ՚ելնէ ուրուն ապա այլ նախերգան դնեն...:

Ե.— էջ 73.— Ցաղագս Վերացման Տիառն: Ի Վանկա: Միհիդեռ:— Ամենայն տունք ուրախականք, զոր պաշտէ եկեղեցի, անմուռք եւ հրաշալիք են...:

Զ.— էջ 87.— Գաւառս Գողտանի Տէտան յերեսաղէմ. Քերոբէի Վարդ.: Եւ դան յերիթով.— Ձմեռաքարշ եւ գոհեցուցանող ծաղումն իմանալի արեգականն արդարութեան, Տէտան մերոյ Ց. Քր. Քրիստի եւ իմանալի արարածս նախանձաւոր տեսութեամբ հոգւոյն Աստուծոյ տեսանողացն տուաք առակս եւ ուրիշներս զրոյցն բանեղծի յորմէ տիեզերաց բացայայտեցաւ գիտութիւն...:

Ծանօթ.— Երեւանի Քիւ 1204 ժողովածուին մէջ կայ «Քերոբէի Գաւառս յորանակամէմ գաւառեանն Տէտանն»: Ձեռագիրը օրինակուած է Մանահին 1231–1234 թուականներուն (Ցուցակ Ձեռագրաց, Երեւան 1965, Ա. Հատոր, էջ 500):

Ծանօթ.— էջ 114, առորին յուշանցքին, չեզոպիր. «Ասա վերջնաւ Ձառ Գաւառեան Տէտան»:— Ցաջորդ Ճառին սկիզբը կը պակսի, եւ ոչ այլգան միայն: Գրակատմարը Թէն կը ցաւթէ ԻԴ, ուրեմն կը պակսին Ժ–ԻԴ պրակները:

Ե.— էջ 115.— Մեկն երկինք պատմեն դիտոյ Սաղմոսին, վայելուչ հայկաբանութեամբ, քերի է ի սկիզբն. սկանի է բառս. «զարմանալոյն գեղեցկութիւնք եւ անբաւ մեծութիւնք արարածոց», ի յուշանցս նշանակին եպ. Ղ. եւ այլ մանուկան առնուն (Սաւալանեան, Ցուցակ, էջ 741):

Էջ 123.— . . . Եւ այժմ բարբառ քարոզութեան նոցա պաշտի յամենայն եկեղեցիս, ի պատիւ եւ ի փառս նախահաւանութեան նոցա. եւ այնու խաւսին որդիք Սիոնի ի փրկութիւն անձանց իւրեանց: Ցարեւու հնար դիտոր: Գեղեցկապոյն քարտմանիկին գայս երեքին, Ակեղաս, եւ Սիմաքոս, եւ Թէոտոն. ասեն զարեւ եղ ի խորանի իւրում, այսինքն զարեզական ի հաստատութիւն երկնից...:

Ը.— էջ 133.— Գաւառս ճառին զոր ասացեալ է (ընդդէմ ամ. հերձուածոզաց) Գրիգոր Աստուածաբան, զոր Քս. ծնեալն կոչեն.— Աստուածայայտնութեան խորհուրդ յայտնապէս քարոզեալ ծանուցաւ ապրի մարդկան, աւրինաւք եւ մարգարէիք եւ աւետարանաւք...:

Էջ 151.— Քս. ծնեալ յինի, փառաւորեցեալ: Քրիստոնեան անուն, ոչ սոսկ Աստուածութեանն է եւ ոչ յոկ մարդկութեանն, այլ միաւորութեան...:

Ը (կրկնուած).— Էջ 165.— Գաւառս Բանիկն Գրիգորի Աստուածաբանի, որ ասէ. Ի պահու. իմոյ կացից ասէ.— Ցետ համառօտեալս Տէտան մերոյ Ց. Քր. եւ իմման Հոգւոյն Սրբոյ ի գաւս առաքելոցն...:

Թ.— էջ 189.— Ցաջորդս Հոգւոյն Գաւառեան ի Վերնատունն.— Ի բազում տեղիս նշանակի Հոգին Սուրբ ի Գիրս Աստուածս...:

Ժ.— էջ 208.— Եպիկիէլի Մարգարէի Մեկնութիւն.— Եւ եգեւ յամին երեսնեւերորդի յամսեանն չորորդի, որ աւր հինգ էր ամսոյն, եւ ես էի ի մէջ գերութեանն, առ ամին Գոբար գետոյն...:

Ծանօթ.— Լուսանցքներու վրայ բազմիցս կ՚երեւին հետեւեալ անուններէն կամ. կոչ. Մարկատաւ, կամ. վանակ. այլ. եփ. Սո. Ցոհ. Ոսկ.:

— Նոր պիտակամարով Ժ նշանակուած այս գրութիւնը, նախկին քառատրութեան համաձայն կը կրկ ԻԳ համարպիրը: Ըստ այնմ յաջորդ գլուխն ալ ունի ԻԴ:

ԺԱ.— էջ 229.— Գաւառաբ եկեղեցոյ ի Մարգարէութենէն Զաքարիայ.— Եւ զարձաւ հրեշտակն որ խաւսէր ընդ իս, եւ զարթոյց զիս...:

ԺԲ.— էջ 254.— Ի ԻԲ Սաղմոսն, Աւրհնութիւն նուագաւորաց Տաճարին.— Աշ. գիտ ոչ արար, սակ աստուածային Սաղմոսն...:

ԺԳ (ԻԶ).— էջ 274.— Իւղարերից Աւետարան Ղուկասու.— Ի գիտս ամենասուրբ Երրորդութեանն, երրորդ առակի կացցէ մեզ տեսութիւնս Ղուկա, որ եւ երրորդ է բան կարգի գրութեան եւ գրութեան...:

ԺԴ (ԻԷ).— էջ 290.— Աւետարան Եղանթերից Մեկնութեանն.— Երջանիկ բարի եւ անկարատ բնութիւնն Աստուծոյ չարժեալ յիւրականն խնամոց եհեղ յանձախելի բարեացն ի գոյութիւն արարածոց...:

ԺԵ (ԻԸ).— էջ 294.— Եպարերից Ցոհ.:

— ի յաստուածընկալ հնորհս հոգւոյ աւետարանչացն յուսալով բուռն հարցուք եւ պչորրորդ Աւետարանէս Յոհաննու...։

ԺԶ.— էջ 301.— Մաթէոս.— Եւ յբնկոյին չարաթուն յորում լուսանայք մեսչարաթին...։

ԺԷ.— էջ 304.— Ի բանն Եսայեա Մարգարէի կարդացեալն ի գլուխ իրթեւ զի բարոյ.— Ի պիչբաց կանխել հոգի իմ առաւաւտ առնել առ քեզ Աստուած...։

ԺԸ.— էջ 320.— Աղաւթք Ամբակում, երգովք.— Տէր լսեր լուա եւ երկեա, Տէր հայեցա ի գործս քո եւ զարհուրեցա.— Զարդ պեղեցկութեան երկնի ժամն այնորիկ աբանչելի է...։

ԺԹ.— էջ 339.— Ի ձի Սաղմոսն, որ ասէ երգ աստիճանաց.— Համբարձի զաչս իմ ի լերինս ուստի գան։ Աստուածաբնն գիրք առաքեն գմարդիկ առ մեզուն, յաստմն եւ ի խրատ...։

Ի.— էջ 354.— Գաւգոս ծառայ Քր. Ծ.։ Որպէս ասէն մեստեան եւ յաքեպտուց է առնանել գԲրբխատասարքմադիրս աստուածբնկալն Գաւգոսի Առաքելոյ...։

Ծանօթ.— Ես ժ գլեսյ մինչեւ ի ի գլուխն Քուի եքէ միով հեղինակի էջէ գործ, որք թէ եւ մեկնութիւնք՝ այլ բան ձեւոյ քարոզք են ասացեալ հանդերձ վերջաբանական յորդորանօք (Սաւալանեան, Ցուցակ, էջ 743)։

ԻԱ.— էջ 363.— Գրիգորի Աստուածաբանի, ի Սբ. Գատքա.— Ի պահու խմում կացից առ աբանչելին Ամբակում։ Եւ ես բեզ նմա այսպէս...։

ԻԲ.— էջ 365.— Նորին ի Գնոստկոսէն.— Ցաղագս տասնից գուգնաբեայ խմաստասիրեացս...։

ԻԳ.— էջ 368.— Գատճառ Առակացն Սողոմոնի.— Ցաղագս խմաստութեանն Սողոմոնի եւ մեծութեան փառացն զոր բնկալաւ Յաստուծոյ. . . .— Վերջաւորութիւնք կր պակսի։

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 207, տողն 10.— Աս այս զառոյգ մեղաւորս յիչեսյ։ Եւ հանապազ զուք յիչեսյ յերսիք ի Քրիստոս։

Յիշատակագրութիւն.—

էջ 46–47, տողերն յուսանցքին, նոսբակերպ գրով.— Ստացող սորայ Ստեփանոս Քահանայ յիչեցէք և Տէր ողորմեսյին. պի փափաքէի Տէր ողորմեսյին։

էջ 60–61, բան նախորդին.— Ստեփանոս անարժան յիչեցէք ի Քրիստոս։

1284

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

(Ժե. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 18×13×5·5։ էջք 576։ Հանպամանք բաւարար. հնութենէ ապրեալ. նոբոյսութիւն կրած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ՝ Մարկոս Ղրիմեցի։ Գրութիւն՝ խորաքերնեբը, կլկաղիրներբը, եւ յաճախ բնաբաններբը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկհուն մեծագոյն մասամբ։ Գիր այլազան։ Գունաւոր պարզագիր եւ պչնազարդ, էջ 5ա, 15ա, հանդերձ լուսանցագարդով, էջ 247, 256։ Կաչկանդ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Գահպանակ մազաղաթեայ սկիզբը երկու քերբ, վերջը մէկ. ժամն ասորերէն աւետարանի։ Ստացող Ցոհան վարդապետ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, նոր թուղթ, գատարկ մեծապոյն մասամբ. կան կարգ մը պչտիտորներ, եւ յետնագոյն յիչատակագրութիւն մը։

Ա.— Մեկն. ցովհաննու.— 10

Գր. Տաքեւացի

էջ 5ա.— Գրիգոր եռամեծի և. քաջ հրոետաբի եւ. իմաստասիրի, աշակերտի Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, մականուն կախեղոյն ի սէրն Քրիստոսի, ի յիղձ բաղձալից քանսէր անձանց ընդին աշակերտաց, արարեալ յուծումն համառատ. Ցառաջաբան Աւետ.

Յովհաննու.— *Յառաջաբան։ Լծ. Նախերգութեան ոչ է Նահապետ Մեկնչի, այլ վարդապետին...։*

Էջ 10ա.— Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած.— *Եւ բնաբանս Դ խրատ ցուցանէ...։*

Էջ 15ա.— Համառատ Մեկնութիւն Աւետ. Յովհաննու, ուրիկ Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցւոյ, հատաճեալ ի հին եւ ի նոր բարգմանչաց, ի խնդրոյ համշոյնչ աշակերտաց.— *Ի սկզբան։ Նախ ասելի է զիարն սկզբան, զի բազում են սկզբունք...։*

Ծանօթ.— Գ. *պրակին առաջին թերթը ինկած է, էջ 52–53ի միջեւ։ Այս մասը, էջ 5–145, մանր նոտրագիր է, երկսիւն, 56 տող։ Գրիչն է Մարտիս Ղրիմեցի, բուն ան հակիրճ յիշատակարանեան, էջ 56բ, բառտրատ. «Եւ դիս զմեզաւոր գծոյս Մարտ. Ղրմցի.»։*

Էջ 146. դատարկ։

Բ.— ՄԵԿՆ. ՂՈՒԿԱՍՈՒ.— 10

Մատթէոս Վրդ.

Էջ 149–246, միասիւն, բոլորգիր մանր, 29–35 տող։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։

Էջ 147–148, դատարկ։

Էջ 149.— Ի գլխոյն Ղուկա Հաւաճումն բանից ի Մեկնութենէ Ինգլիատիոսի սուրբ վարդապետին Հայոց.— *Ամենայն ոք որ ծոյլ է յաստուածային յուսումն...։*

Էջ 180, առաջին յուսանգրքին, կարմրատառ. «Ի վայելումն Ծոհան Վարդապետին»։

Էջ 239.— Իսկ տեսցուք դերբ. *պուխն, թէ ուան էր ի Բեթանիա, եւ ի Զքեքենայ Լեռնէն Համբարձաւ։*

Էջ 242.— Նախերգան եկեղեցւոյ.— *Ամենակարող Աստ. որոյ խնամատարութեանն ոչ պո բաւ...։*

Էջ 245.— Աբդ տապանակն Նչանակէր զՍուրբ Կոյսն Մարիամ Աստուածածնին բազմագան օրինակ...։

Գ.— ՄԵԿՆ. ԹՂԹՈՑՆ ՊՕՂՈՍԻ.— 3

Յովհ. Որոտնեցւի

Էջ 247.— Երաւելի Սբ. Հաւրն մերոյ Եռամեծի խմաստասիրի եւ տիեզերահռչակ թարգմանչապետի Յովհաննու Որոտնեցւոյ, ի Յառաջաբանս Աւետիսյն Պաւղոսի համառոտ եւ պայծառ տեսութիւն.— *Ընդ առաքեալսն եւ փոքր։ Լծ. Եւքան գրէ առ Տղեմոսր ամն Աքիանոս անուն, որ խնդրեաց ի նմանէ գրանիլ Աւետարանս...։*— Հմմտ. *քխ 560, ք. Հատոր, էջ 590։*

Էջ 256բ.— Պաւղոս ծառայ Յիս. Քր.։ *Մի. Ով վասն էր առ միայն ի Քաղքս իւր գանուն իւր կոչեալաց, զոր ոչ տեսցուք եւ ոչ աւետարանիչքն եկին...։*

Էջ 268բ.— Մեկնութիւն համառատ և լուսաւոր, ի Հռովմայեցւոց թղթոյն, Պաւղոս. գլխատրական յեղանակաւ արարեալ Յովհաննու եռամեծի, հռետորի...։

Էջ 300բ.— Հց.— *Զի՞նչ է որ ի կորնթացւոց Առաջին Թղթին։ Ասէ եղեւ ինձ ի Քրիստոսէ անտի վասն ձեր եղբարցդ...։*

Էջ 326ա.— . . . *կատարումն Առաջին Թղթին Կորնթացւոց։*

Համառօտ տեսութիւն երկրորդ Թղթ. Կորնթացւոց.— *Պաւղոս Առաքեալ եւ Տիմոթէոս եղբայր...։*

Էջ 357ա.— Թուղթ Կորնթացւոցն Քահանայիցն առ Պաւղոս Առաքեալ.— *Ստեփաննոս եւ որ ընդ նմա երիցունք...։*

Ծանօթ. Գրչի, *էջ 360ա.*— *Ով եղբայր, յորինակս ի անդամ էր գրած Թուղթս այս, և պատճառն չիտրապի պիտէ։ Քէ քո կամբ է այնպէս գրվ, եւ ոչ նա ի Թուղթ յետ չորէ եւ պիտանն տես։ Եւ գեղեցիս յիշել մաղթեմ։*

Էջ 360ա.— Պատճառք երրորդ Թղթոյն Կորնթացւոց, եփրեմի ասացեալ.— *Կորնթացիքն յետ միտրանութեան իւրեանց ի ձեռն Թղթոյն Առաքելոյ...։*

Էջ 361բ.— Ան Կորնթացիս երրորդ.— *Պաւղոս կայսեռաւոր Յիսուսի Քրիստոսի...։*

Էջ 364բ.— Սրբոյն եփրեմի, Պատճառ Դաղատացւոց Թղթոյն։

Էջ 389բ.— Պատճառ Թղթոյն եփեսացւոց, Սրբոյն եփրեմի ասացեալ։

Էջ 413բ.— . . . *զի մեզքն Հղծանելիք եւ ապականելիք են, իսկ առաքինութիւնն անեղծ եւ անապական։*

Ծանօթ.— *Այսպէս կր վերջանայ։ Կր յաջորդէ գիծ մր։ Ցետոյ կայ սա յիշատա-*

կապրուքիւնը, պրչին անունը հղծուած։

Զեղկելի գծող սոքին ... անուն վարպապետ, անունակ գոլով տեսականքին եւ գործնականքին, բայց միայն սոսկ անուամբ ընդալեալ գիտչմունս, ազաչեմ եւ յոյժ պատեհ գտաբր գտաբր հանդիպողաց, զի յիշեսջիք ի Քս. եւ մեզագ Քողութիւն հայցիցէք։ Այլ եւ խոչորութեան պրոյս անմեղադիր լինել ազաչեմ, զի աւբինակս Քագուն էր եւ մեք կարի բչտապ։

Նեբքեւբ նոտրարիբ աւելցուած — Սարգիս պրողս յիշել ի Տէր, եւս զԳոհս նէս [շարունակութիւնը չորս տող՝ եղծուած]։

Գ.— ԼՈՒՄՄՈՒՆԳ ՄԵԿՆ· ՅՈԲԱՑ.— 9

Գր· Տաթեւացի

էջ 415ա.— Այս ինչ է ի Լուծմունս Գրոց Մեկնութեանն Ցոբայ։

էջ 421ա.— Նորին Գրիգորի անյաղթ փիլիսոփայի եւ բաջ հեռեւորի, աշակերտին հռայրենծին Ցովհաննու Որոտնեցոյ, համառատ լուծմունք գժուարիմաց բանից ի Մեկնութիւն գրոցն Ցովբայ եւ բանս Մեկնչաց — *Նեբպրծական յմն։ Լուծմունք։ Մաքուր եւ հզուեւոր սիբոյն չորս յատկութիւն գնէ ասես...։*

Յիշատակագրութիւն·—

էջ 428բ, նոտրպիբ.— Դարձեալ յիշեցեալ ի Քս· զԳոհաննէս Վարդապետն, որ նկն բնակեցաւ ի յԱքԹալ Սբ· Առաքելոցն, եւ ի նոյն տեղին վազճանեցաւ առ Մակարտեացոցն, եւ եղեն ի սուրբ գերեզմանի առ կաղնեաւն է Ծառն, որ նլեալ են ի եղբարցն վերայ, եւ մայր սոցա Սբ· Շամտնէ, եւ եղբայրա Սբ· Հահանային մասանցն, եւ կան ի հմմունս Սբ· Առաքելոցն, որ են բարեխաւս ամ· հաւատացելոցն։

էջ 429ա.— Նորին Գարոզ վասն փորձութեանց մեզաց, ի բանն որ ասէ· Վեցից վշտաց փրկեսցէ գԶեզ, եւ ի երորդում ոչ ւերիսնցի ատ Ճեզ չար·— [Հ]այրն համբարութեան, եւ քաջ նահատակն ճգնողութեան, Երանեալն Ցոբ, ասէ ուրեմն ի բանս իւր...։

էջ 438ա.— [Ն]որին Գարոզ, վասն փորձութեան և չարութեան կանանց, ի բանըն Ցոբայ որ ասէ· Ի[բրեւ զմի ի կանանց անզգամաց խաւսեցաք·— [Ի]աչ դաբաւարն հաւատոյ եւ անկեղծութեր խոստաւարն, մարգարէն Ցոբ...։

էջ 552բ.— Վասն փոնչելոյ.— *Զի՞նչ է փոնչել...։*

Ցիշատակարան Հեղինակի.— 1408

էջ 575բ.— Արդ ես վերջինս ի Ծնունդս եկեղեցոյ, Գրիգոր, մականուն խնդրող բանի, որ ի վաղուց հետէ փափաքէի բոլոր Մեկնութեան Ցոբայ, եւ ի Թուականութեան Հայոց ՑՄԷ ամի, ակեալ մեր յերկիբս ջանբերունի, եւ ձմեռեալ ի հրեչտակաբնակ վանքս Մեծոփոյ...— Հմմտ· Լ· Ս· Ջամչիկեան, Ցիշտ· ԺԵ· Դարբ, Ա· Մասն, էջ 86։

Այլ յիշատակագրութիւն·—

էջ 576բ, բոլորգիբ, մասամբ անընթեռնելի·

Ով սիբելի իմ եւ պատուական,
ինձ ղեժալի եւ յոյժ տեննչական,
մարմնով
հոգւով վերնոց ես դու նման,
աստուածպատան,
Եւ սաղմոսարան,
Հոգոյն Սրբոյ նուագարան,
երրորդութեանն [ճեմ]արան,
լցեալ չնորհաւք հօքնարսիեան,
լինես արժան
այժմ յապագան։

Արդ գանակ պինս ընկալ եւ գիս Սարգիս պՑատիրս յամ· բարեաց յիշեսս, եւ խոչորութեան անմեղադիր լեր, զի խոտան նեղացած կի ի չար ճճեաց եւ ի ճանճէ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·—

1·— *Վերջին պահպանակին գրոյ, նոտրպիբ.— [Ցունիս ամսոյ քան կատեցաւ ձեռամբ Վարդան տիրացուին։*

2·— *Թկ· 1802*

էջ 4, նոտր չեզպիբ.— Զատաբոյ գրբոյս Աւետիս Աբքեպիսկոպոսն, որ եւ սա եղաւ յիշատակ ի Գրքատունն յերուսաղէմ Սրբոց Ցակոբեանց, վասն հոգւոյն։ Ապա յիշեսջիք ի վայելչին· ՌՄՄԱ, նոյեմ· Դինս։

1285

ՆԱՐԵԿ.— 10

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատ. 18×13×7: էջք 546: Հանդամանք բաւարար. խոնաւութենէ սպրատած եւ սկսակերբ. նոքղուքիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ: Գրութիւն՝ խոշոր երկերը եւ բանդրոնաղերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, էջ 5–220 երկսիւն, էջ 221–544 միասիւն: Նոտրակեր էջ 5–6, բոլորկեր յատակ էջ 7–544: Առաջին մասը 21 տող, միջին մասը 17–20 տող, վերջին մասերուն մէջ կերբ հնուցհալ կը փոքրանայ եւ տողերուն քիւրը կը հասնի մինչեւ 32: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կարմրագիծ զարդագիր եւ յատանգատարդ իւրաքանչիւր կլուխի սկիզբը: Կաշեկազմ իսաւաբատեալ հնամաշ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–4, համաբեռ դատարկ:

Էջ 5ր.— Դրունք աղօթից յոգնաբաժանց բանից ողբերգականաց, յանձնառութիւնք կամաւորականք, եւ ցուցմունք ծածկեցելոց պատճառաց, հառաչանք եւ հեծութիւնք ի վիճակ ամենից անձանց եւ իրաց, ասացեալ Սրբոյն Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի, հոգերնկալ ճգնաւորի, աբդիւնական պահացօղի:

Աղօթք նորա ի կենդանի,
եւ խնդրողացն հասանի,
զորձ մի տեսի աքանչելի,
յայսմ աղօթիւք պարմանալի·
բայց հաւատով արտասուելի,
կարդալ եւ տես յան հրաչալի:
Թէ տառապեալ ես ողբալի,
առնէ զքեզ յոյժ սիրալի,
Քէ մէջ մեղաց ես դու դերի,
զքեզ ազատ միշտ անթերի·
Թէ նեղութիւն ունիս յերկրի,
առնէ զքեզ ուրախալի:
Ես վրեպեալս երեսալի,
յոյժամ գոհ կիս վշտալի,
եւ սրոգեաց ինձ խնդալի,
պետոցգոն պարմանալի,
անվհատացոն անպիտանի:

Էջ 6ա.— Զայն հառաչանաց հեծութեան ողբոց սրտից ապաշխ քէզ վերինձամբ տեսօղդ պատենաց...:

Բ.— Էջ 8ա.— Վերրատին յաւելուած կրկին հեծութեան ոգրին հսկողի առ նոյն ապերս մաղթանաց, բան ի խորոց սրտէ խոսք ընդ Աստուծոյ.— *Եւ արդ քանզի առ բարեգեաւն Աձ. յաղաւթ չբթամբք կարդաս...:*

ԺԳ.— Էջ 53բ.— Մադթանք գաւրաւորք արհաւրանաց գիշերոյ.— *Ընկայ քաղցրութեամբ, Տէր Աձ. հպարտ...*.— Հմմտ. Նարեկ, երեսադիմ, էջ 67, բան ԺԲ:

ԺԶ.— Էջ 61բ.— Նորին ի նոյն ասացեալ, խոսք ընդ Աստուծոյ.— *Իսկ դարձեալ վերրատին ասասա առ նոյն հեծութեան ...*.— Հմմտ. Նարեկ, երեսադիմ, 1897, էջ 77, բան ԺԵ:

Լ.— Էջ 132ա.— Նորին վարդապետի խոսք ընդ Աստուծոյ: Այս նուագ ընդդիմախարտից դիւասասուն ջերմութեանց Աստուծով փարատիչ.— *Արդ այսքանեաց անրաւից հրաչից հանդերձիչ...*.— Հմմտ. նոյն, էջ 153, բան ԻԸ:

ԼԶ.— Էջ 167ա.— Աղօթք, որ ասի ընդ պիտարագն մատուցանի.— *Ամենակալ, յարերար, մարդասէր, Աձ. բոլորից...*.— Հմմտ. նոյն, էջ 187, բան ԼԳ:

Լէ.— Էջ 169բ, տարբեր դրով, սխալ վերնագրբ.— Վերրատին յաւելեալ... խոսք ընդ Աստուծոյ.— *Ազաչեմք եւ աղերսեմք արտասուալից հառաչմամբ...*.— Հմմտ. նոյն, էջ 190, բան ԼԳ:

ԼԹ=ԼՐ.— Էջ 172բ.— *Ազաչեմ զանփոխելի սէրութիւն ամենազաւր Հոգւոյդ հպարտ...*.— Հմմտ. նոյն, էջ 193, բան ԼԴ:

Ա.— էջ 175ա.— Երբորդութիւն ա-նայլայլական նորոգ ստեղծարանութեան պղնձալ յԱստուծոյ, որ ինչ ի Նիկիայն սահմանեցաւ հաւատս — Խոստովանիմք եւ դաւանիմք... — Հմմտ. նոյն, էջ 195, բան ԼԴ։

Ե.— էջ 233— Այս Սողոմոնի յոտս պղնբանք իմոյս առեալ տիպ... — Հմմտ. նոյն, էջ 254, բան ԽԸ։

Զ.— էջ 429.— Աղաչեմ զքեզ, Տէր Յս. մինդ չկութենկդ... — Հմմտ. նոյն, էջ 412, բան ՀԵ։

Զ.— էջ 438.— Դաւանեմք ի հաւատ ուղիղ եւ անխոտորնակ... — Հմմտ. նոյն, էջ 417, բան ՀԵ։

ՃԼ=ՂԲ.— էջ 500.— Ի փայտն երջանիկ բարեբաստուրեան... — Գոհանամք ըզքէն, բարեգութ... : Հմմտ. նոյն, էջ 506, բան ՂԲ։

ՃԲ.— էջ 519.— Աղաւթք թարգմանեալ. վասն սրբալոյս նոցայն մեռոնի.— Սուրբ հաւատս անուն... — Հմմտ. նոյն, էջ 521, բան ՂԳ։

էջ 527–530, տարբեր թուղթ վրայ, երկսին, նոտրագիր։

ՃԳ=ՂԴ.— էջ 540.— Աղ. յաւերեանական, բարերար եւ ամենակալ... — Հմմտ. նոյն, էջ 563, բան ՂԴ։

ՃԴ=ՂԵ.— էջ 541.— Արեգական արդար, ճառագայթ աւրհնեալ...

էջ 544.— Ի Քուանկին Հայոց նվէր, ի հայրապետութեան տեառն Վահանայ, եւ ի թագաւորութեանն յունաց Վասլի եւ Կոստանդեայ ... որդի տեառն Յաւետիս Աբաժայացից եպիսկոպոսի, որդի պտեր եղ [Շարունակութիւնը կտրած]։

էջ 545–546, դատարկ մնծագոյն մասամբ։

Ցիշատակարան.— 1731

էջ 3ա, Նոտրագիր.— Արդ փոքրատար գիրս Ծրեցաւ Քիւին Ռձզ, գառնօրեակ և աննշավարան ժամանակիս, ի հայրապետութեան գերապայծառ, ամենպատկառելի յաբոոյն յերուսաղէմի Տեառն Գրիգորի տիեզերայոյս, երից երանելի, չնորհակիր, աստուածարանութեան Վարդապետին, արդիւնական անուանակցաց յար եւ նման։

Սուրբ Աթոռն ոսկով օծման,
պալատպարդ լուսով փայլման,
գեղեցկագոյն յոյժ աննման,
քան զդրախտն յաղենական,
եւ ծաղկաւարդ պերճ ճոխական,
անմահ կեանս եւ զանապան,
տուրք եւ բարիքն առատական,
որ տուեալ է վերուստ յինքեան։
Տէր տա կեանք երկարական,
անխորհ պահէ եւ անսասան,
չատ գովեստից է նա արժան,
բայց ես տկար եմ անպիտան։
Վայ իմ մտաց տպիտութեան,
եւ տարաբախտ յայղղութեան։
Ցրիստոսի փառք յաւիտեան,
արժան առնէ արքայութեան
առատաձիր իւր բարութեան,
Ամէն։

1286

ՄԱՇՏՈՑ (ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ).— 24

Ալազ Վաճէ, Երզնկա — ՋԻ=1471

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×13×3·5։ էջք 482։ Հանգամանք լաւ ընդհանրապէս. նորոգութիւն կլրած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ Ա. Մասին՝ Աւետիք կրօնաւոր, որդի նկարող Սամուէլի։ Գրութիւն կրկնատեսակ։ Կաչեկազմ խաւաքարտեայ զրոշմազարդ նորաձեւ։

Ա. ՄԱՍ.— Գրակ Ա–ԾԲ։ Գրութիւն՝ խորագիրներու եւ սկզբնատառերը կարմիր,

մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 16 տող։ Բոլորքեր պայծառ։ Համառօտագրութիւնք սովորական։ Գունաւոր զարդագիր եւ լուսանցագարդ ուղ տեղ, հանգերձ պլխագարդով, էջ 21, 47, 103, 168։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, զատարկ։

էջ 5.— Սահմանադրութիւն դատխափակութեան ընդածնելոց մանկանց, որք հրաւիրեցոց իցեն յաստիճան բահանայութեան. խրատ հարկաւորք եւ պիտանիք, արտաքոյ ւմեծ վարդապետին Գրիգորի հեղուտորին.— Արդ բան կարգի ժամանակին...։

էջ 18, զատարկ։

էջ 19.— Խրատ Ջեռնադրութեան։ Նատի եպիսկոպոսն յաթոռ՝ առաջի սուրբ սեղանոյն...։

էջ 21.— Ցետ այսորիկ մատիցէ առաջնորդ սուրբ ուխտին կալով առաջի եպիսկոպոսին եւ ասէ բարձր ձայնիւ.— Հայր սուրբ, ինդրէ ի քէն մայր մեր սուրբ եկեղեցի...։

էջ 37.— . . . Եւ նզովեմք զամ. հերձուածողաց դասքն, զԱրիոս, զՄակեդոն, զՆեստոր, եւ զամ. հերետիկոսաց դասքն։

էջ 38.— Ու հրամէ եպիսկոպոսն առնոյով զդաւանութիւն ուղղափառ հաւատոյ որ է սոյնպէս.— Հաւատամքիմք եւ հաւատամք ամենակատար սրտիւ...։

էջ 45–46, Երիոյ երրորդ մասր, վասրի կողմէն, կտրուած, հաւանաբար պատկերին համար։

էջ 47.— Սկիզբն աստիճանաց կզերիկոսաց, որք են սաղմոսերգու, աւետածու, եւ այլն, ըստ իւրաքանչիւր կարգի։

էջ 51.— [Ա]ռաջին կարգ Դռնապանին։

էջ 53.— [Բ]երկրորդ կարգն Ընթերցողութեան։

էջ 56.— [Գ]երրորդ կարգ Երգմնեցուցչաց։

էջ 58.— Չորրորդ կարգ Աստիճան Ջահրենկալութեան։

էջ 62.— [Հ]ինգերորդ կարգ կիսասարկաւագաց, որ է Դպիր։

էջ 74.— Կանոնն յորժամ սարկաւագ ձեռնադրեն։

էջ 102.— Կանոն Ջեռնադրութեան Քահանայի։

էջ 110–111ի մէջեւ կտրուած է մէկ Թերթ, որ է ի պրակին վերջին Քերքը։

էջ 165.— Աւրհնութիւն վեղարի.— Աղաչեմք զքեզ Տէր Ցս. Քս. . . . ։

էջ 166.— Ես փառս տան։ Եւ ապա արհիական տէրն ի պատարագ մտանէ...։

էջ 167.— Ցոհաննու Մանդակունւոյ Հայոց կաթուղիկոսի, Հիմնարկութիւն Սրբոյ Նկեղեցւոյ։

էջ 199.— Կանոն նուագատեաց Եկեղեցւոյ աւրհնութիւն։

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—

1.— *էջ 20, տողերն յուռանցքին, Նոտարտքեր.— Ով սուրբ ընքերցողք, զԱւետիքս անպարտաւ Քահէն, որ գիտիկոս եւ գծագիրկ սրտով ստկեցի, զի զնս առաքինն է եւ չեմ հաստատուկ յարուեստս. ապա յիշեցէք ի սուրբ ազատքս ձեր գՀայրն իմ Մամիկին, որ պատկերքն նոյ չինեաց եւ յարերեցաւ։*

2.— *էջ 161, տողերն յուռանցքին.— Ով սուրբ քահանայապետ, զԱւետիք գրիչս յիշեա յաղաւթս քո։*

3.— *էջ 198, տողքուշ.— Զաւետիք գծողս յիշեա յաղաւթս քո, ով սուրբ ընքերցող։*

Գլխաւոր յիշատակարան Գրչի.— 1471

էջ 261.— Փառք քեզ կիսնիքող արեգապատղի եւ Դեմետրի արաբիչ։

Արդ գրեցաւ գիրքս Ջեռնադրութեանս եւ հիմնարկութեանս եւ հկեղեցւս աւրհնէիմ, Թվ. ՋԻ, անպտեմբեր ծ, ի Սր. Աստուածս որ կոչի Աւագ վանք, ընդ հովանեաւ Սր. Կաթողիկին եւ Սր. Առաքելոցս, առ տուս Յովաննէս բարեպատեհին, ի ինդրոյ սրբոյ Թեան սիրոյ տէր Մարկոս արշիեպիսկոպոսին, ի վայելումն անձին իւրոյ, եւ յիշատակ ծնողաց իւր, ձեռամբ բարեմեղ եւ անարհեստ գրչի Աւետիք աւտառուն կբաւնաւորի։

Արդ ազաչեմ զպատահողդ որ կարդայք կամ աւրինակիք, յիշեցէք ի սուրբ ադաւթս ձեր զտատացաղ սուրբ գրոցս զտէր Մարկոս արշեպիսկոպոսն եւ զհաւրազատս եղբայրս իւր զպարոն Գակիմատուր, եւ զրբծնատս իւր զպարոն Յովանէսն եւ զքհնհան փառն եւ զայլ ամ. արեան մերձաւորս իւր։

Նաեւ զիս զանարժան գրիչս զԱւետիք

գրս եւ պ՚ասյր իմ պ՚Սամէլէն, նկարագիրն, եւ պ՚ասյրն իմ, եւ գհաւբեղբայրն իմ պ՚Սահակ քահանայն, եւ պատ. արիան մերձաւորս իմ, եւ որք յիշէք յիշեալ յիշելոց Քրիստոսի Աստուծոյ մերո աւրհնելոյն յաւիտեանս ամէն։

Այլ եւ պ՚ատեր Մարտիրոս Եպիսկոպոսն որ պատրիարքն Նորհաց որ պրեցի։

Էջ 264–268. պատարիկ բնդհանրապէս։

Ծ Ո Ղ Ո Վ Ա Ծ Ո Ց

Բ. ՄԱՄ.— Գրուքիւն՝ խորագիրներս, բնաբանները եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաձին, 21 տող։ Նոտրագիր։ Համաոտագրութիւնք բաւական առատ։ Էջ 269 ստորին լուսանցքը լսակապէս կորուած։

ՌՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 269.— Նախերգան.— Աստուածայինն Սողոմոն բացագանչէ ի լուր մարդկան, ասելով, Թէ՝ մի լինիր երաշխաւոր բարեկամին քո...։

Էջ 272.— Նախերգան.— Ճաստուածպաշտական պլխոյն խմաստիցն հնդեալ դեղեալ տեառննմք...։

Էջ 282.— Նախերգան.— Ճամենայն պլաբեացս որք միանգամ ի դերպող պլչն եւ ի սկրրինապետադոյն պատճառէն բռնկացան...։

Էջ 287.— Նախերգան.— Ասացաք ոմն իմաստուն յաղագս բանական արհեստից...։

Էջ 291.— Գարոզ վասն մահու, ի բանըն Ցոբայ, որ ասէ· Մահ մարդոյ հանգիստ է.— Արդ՝ կամիմ այժմ, որպէս եւ ի խոկ կարողութիւն մարդոյ...։— Հնիրատուր վարդապետի էն։

Էջ 315.— Երանելոյն Ցովհաննու Ոսկեբերան Հայրապետի ի Մատթէոսի Մեկնութենէն։ Գիրք երկրորդ.— Իրրեւ եմուտ Ցս. ի կապեռնաւում, մատեաւ առ նա հարիւրապետ մի։ Բորտն յորժամ էջ Ցս. ի լուսնէ անտի յայժամ մերձեցաւ, իսկ հարիւրապետն՝ յորժամ եմուտ ի կապեռնաւում...։ Փութացաւ ի տեսին գալ, զոր եւ Ցուդայ Ճարտար պիտէր (էջ 469)։

Ծանօթ.— Լուսանցքի վրայ տեղտեղ հնևրևւին կրճատ ձեւով, եւլ. կ. Փր.։

Էջ 460–482. պատարիկ, բայց պծուած ճնշումով։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւնք.—

1.— *Էջ 267. Նոտրագիր.— Մեղաւոր եսաքոին, որպէսզի զոր Տէր Ցս. բարով վայել տացէ, ամմէն։ Թվ. ՌՀԵ, Տայխի ժդ օր, 1626։*

2.— *Էջ 268. Չնդագիր, գոնաթռիի մելանով.— Եւ ի 1858 Ապրդ ամին գոնանեղի ձեռագրիցդ ի ձեռն Մոսիսեան Սահվանի, նորիցդաց ի վայելումն ընթերցողաց հոգեւորաց։*

1287

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ.— 19

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ —

Ծաւալ 16×12×6։ Էջք 570։ Հանդամանք գրեթէ բաւարար. ցեցերէ մխաստած. Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ՝ տէր Մարգիս։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաձին, 31 տող։ Բոլորգիր մինչև էջ 331, մնացեալը նոտրագիր։ Համաոտագրութիւնք առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ։ Գահպանակ բռնկիզրը մէկ թերթ լատիներէն. վերջը մէկ թերթ մաղաղաթ, անկիւնաւոր եղեամբերը, կրօնական բռնազատութեամբ։ Ստացող՝ Խաչատուր Վարդապետ։

ՌՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Գրիգորի աշակերտի եռամեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի Ցոհաննու Որոտնեցւոյ, հատուածոյ. Մեկնու-

թիւն Սրբոյ Աւետարանիւն Մաթէոսի: Նա- խերգաբար բաղդատութիւն չպիտ գիտաց ե- դեմաթուղթ, չորից Աւետարանչացն հոգե- բուղթ.— [Ալիր չորս գիտն նմանի չորից ա- ւետարանչացն···:

ԽԴ 14.— Ի ցանկն Աւետարանիւն տե- սութիւն, եւ վասն ի խորացութ, զոր ա- րարեալ է Հիճիճի եւ սեբեբա, ի խնդրոյ կար- պիանոսի եպիսկոպոսի, զոր եդբայր կոչէ:

ԽԴ 24.— Նորին սկիզբն եւ պատճառ Մեկնութեանն Աւետարանիւն կարճառոտ ասացմամբ:

ԽԴ 562–570, գաւառիկ:

Ցիշատակագրութիւնք.—

1.— Գրիչ տէր Սարգսի.

ԽԴ 319–320.— Զբաժամատեաս եւ գիւ- ղացեալս, գիտութեամբ ընդ հրէիցն քա- ղաքաց, եւ անպիտութեամբ ընկ սոգմանե- գիան, յորոց ինձէն վիպոյ եմ անձին համոյ, րիս բարդաւիկ առնոյ պատիժս առաւել քան գնացուցեն, քէ արդարութեամբ գտան- ցայց: Այլ պարտմութեան չնորհին ան- նեւոյ, յաւսոյ սպասեմ աւուրբ ընթերցողացդ պատրիցն յիշել զանարժան գրիչ գիր Սարգիս, որ եմ քաղաքէ ի բարեաց, եւ պարտաւորբ աւրինաց Տեառն: Ազաչեմ յիշել ի յոյն ամենեցուն, եւ գուք յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ աւրհնելոյն յաւիտեանս ամէն:

2.— Ստացողի.—

ԽԴ 561, մասամբ հպատակ.— Զաստ- ցաղ աւրբ գրոցս ··· գրարանագիան, րդ- ամէն Աստուածասան վարդապե- տին յիշեցէք ի Քրիստոս, եւ Աստուած րդ- ձեզ յիշէ իւր մեծ անգամ գայրաւանին, եւ նմայ փառք յաւիտեանս ամէն:

1288

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Գետակայ Վանիք

2ԻՌ=1273

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատ. 16·5×12×6: Թերթք 302: Հան- դամանք լաւ· նորոգութիւն կրած· ցեցերէ մեռաւած տեղեաց: Թուղթ բամպակեայ: Գրիչ եւ Ստացող Մխիթար, սրպի Գերպի եւ Մամախաթունի: Գրութիւն՝ խորագրեալքն կամ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալն սեւ մելանով, միասին, 28–30 տող: Բոյորգիր հնաձեւ: Համառօտագրութիւնք սովորական գրելիք: Գունաւոր խոշանկար, Թղ· 1բ, մարբ մասն փշացած· Ս. Անտոն, Թղ· 142բ: Կաշեկապ սահմանակալ ատղագործ հնա- մաց: Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբ եւ վերջը երկաւտան թերթ, յետնագին փոք- րատառ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ· 1ա, պրչակերպեր, հասյն:

Թղ· 1բ, նկար:

ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳԻՐՔ.— 2

Վանական Վրդ·

Ա.— Թղ· 2ա.— Հարցմունք գանա- գանք գոր ասացեալ է աւուրբ մարգպետն Վանականն, եւ պատասխանիք բարանաս- բար.— Երկու ապան ի մի երկանս, մինն ասգի եւ միւսն քոյսի: Աւազանն յայտնի է սրբոյն բանք···.— Համմա· քիւ 587, բ· Հատոր, էջ 620:

Թղ· 39ա.— Առաջարան փիլոնի: Ցա- յտ՞ կատարեցայ փիլոն: Գ· Գոյժարարն ի Գամանս ի Ջահատոր գաղաքի լինել է քէ փիլոն ասէ յՍհանձն, Զի՞նչ է Աստուած: Եւ նայ ասէ՝ ակր···:

Թղ· 43ա.— Հ· Վակաս ասի: Գ· Ապա- մանդ ասի ձեւացուցած գերիվերոյ գան բր- բանական, յայնոր վերայ երեւէր տարոյն պատահումն· վասն այն յանդիմանութիւն եւ ճշմարտութիւն ասէ: Հ· Ինչ երեւէր: Գ·

քէ հաչտ էր Աստուած իւր դէնոմն երեւէր, քէ փայլուն սուր էր գալոց, քէ սեւ սով, քէ կապոյտ մահ։

Թղ. 48ա.— Աստուածախիմ Աւրիմացւոյ Ալլաթաանութիւն.— Նախախնամութիւնն է յառաջ եւ ապայ այս...։

Թղ. 49բ.— Նախախնամութեան, Փիլոն.— Հ. Նախախնամութիւն։ Գ. Նախահոգութիւն...։

Թղ. 53ա.— Բարեղ, Պատուոց Գիրքն.— Գ. ի սատակէն Ցովհաննու եւ Վաղէսի համարձակութիւն տալ Արիանոսացն, զգալ ուրախութեան պարապեցին...։

Թղ. 58ա.— Հ. Ղերնջիւղն։ Գ. Զկոնքէն [χνγχύλη] ասեն բոլոր խեցեմորթ է որպէս կրայ, երկպատեանի եւ ի Տիբրոս հովիւ ջամբ էդիտ որ արիւնն ծիրանի ներկ է, որպէս գորդն որ ի Դիմա գաշտին լինի։

Թղ. 6 ա.— Հ. Վարաւարը ասաղն։ Գ. Ջմուղորմին ասեն։ Հ. Գուսպարն։ Գ. Բազմաստեղն։ Հ. Հեծանաին։ Գ. Զարդարողին ծիրն։

Թղ. 65բ.— Հ. Զերգո երգոցն։ Գ. Գաւդոս անուն ուսումնակից Նիւսացոյ մխիթարին, լսէր որ պարզամիտ արեղայք բանիրասէին, քէ սայ ինչ պիրք է յեկեղեցի կարդալոյ, հարան եւ փեսայ, եւ այլ այսպիսի անուանք. խնդրեաց ի Նիւսացւոյ բացատրել յայտ բերել...։

Թղ. 66բ.— կարգ Աստուածաբանի.— Հ. Քրիստոս Ծնեալ։ Գ. Աւծեին որ մարգարէքն ասէին...։

Թղ. 68ա.— Հ. Վերջին ծառայիցն ապտակն է։ Գ. Ըղծառայն երբ ազատ առնէին ուրէնք էր իշխանական ձեռաւքն զերեան ապտակել. յայն միտս Ք. ապտակ առեալ զմեզ ազատեաց։

Թղ. 76ա.— Հ. Վասն նւագրի։ Գ. զանառաւ Գանոտացի, քաղաքաւ Բերքացի, որդի երիցու գաւակարդի Սրբոյն Բարսղի, յԱստուածաբանէ սարկաւագ ձեռնադրեալ ի Բիւզանդիայ...։

Թղ. 84բ.— Հ. Կարգաւորութիւն ցուցման Աւրհնութիւնաւքեր ծուցակին։ Գ. Բանեղին Մովսէս Խորենացին Քարգմանիչ, որ էր գրիչ Սրբոյն Սահակայ...։

Թղ. 88ա.— Հ. Զաշակերտան որպէս ճանաչէին։ Գ. Աբրհատոսէլ երգոյ, որ քննէր եւ տեսանէր քէ զերազն ոնց են ի տեսանիլ. զի որ ինչ կամքն և յաւժարութիւնն է այնց է եւ երազն։...

Թղ. 98ա.— Հ. Զհայրդիր պրեանքդ ով է կարգեալ։ Գ. Տաւնականն Մաքենոցի հայրն Սողոման։ Զտաւնացուցական Վարագա հայրն Առոմն։ Զտաւնապատճառն Կարմրլաճորոյ հայրն Սմոուէլ։ Զներբոզնանն Գրիգորէս կլսեցի Վկասէրն։

Թղ. 108ա.— Հ. ԶԱռաքելոյն համառաւան ով է արաբեալ յառաջն։ Գ. Աճանիա անուն, Դիոսկորոսի Սանահնեցի կաթողիկոսին աշակերտ էր, եւ ոչ Շերակացին. նայ հրամանաւ Գիւորոսի կաթողիկոսին։ Հ. Ով է մխակեցն որ զբառնապ ճառերն է արաբել Բայտնութեան եւ Ծաչին։ Գ. Ուձնացի կաթողիկոսին վարդապետ է թուլ։ Հ. Ով է Ուխտանէսն որ դպաւթերքն եւ զԳատմութիւնն է արաբեալ։ Գ. Նարեկեցոյն Վարդապետին Անանիան աշակերտ է, եպիսկոպոս Սեւասդոյ։

Թղ. 111ա.— Հ. Ո՞ր են անբնդունելի պրեալք։ Գ. Ա. որ պրծոցն Գատդոսի կոչի։ Բ. Բայտնութիւն Գեւորոսի։ Գ. Թուղթն Բառնաբայ։ Դ. Աւետարանն Երբայեցոց։ Ե. Գլուխն Թոմասի։ Զ. Բարթողիմէի։ Եւ որ սոցին նման են, Տեսին Աստուածծնին, եւ Տեսին Սր. Գրիգորի։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— Թղ. 113, ստորագրը.— Այսպէս զիմ ճառն կտրեցին բայց ես չմոռամ. բայց եղուկ է լուէս պիտ նեղեցին յոյժ։

Թղ. 113բ.— Ցարտաքին գրոց բաղածու պիտանի յայծ։ Հ. Ցաստեղագիտութեան բուն աւգուտն ի՞նչ է։ Գ. Զմիտքն ի վեր ունել յերկնաւորսն եւ յԱստուած, եւ բուն մնասն ի հակատագիր, ի բախտ, եւ ի ծրնունդ, եւ յԱստուծոյ անդումն։

Թղ. 115բ.— Հ. Դաւիթ ի յԱքէնս ո՞րպէս չոգաւ։ Գ. Նախանձ ի վազուց հետ կայր ընդ ազգս, եւ յայտ ի Բաբդի Արձանականէն է, եւ պատճառ զայս իմացաք, որ սահմանակից, եւ արիւնքեամբ աւելի, եւ չատ ինչ յիշատակ քաղութեան պրոյ ունէին, եւ քան զայլ ազգատ յերուսով սեփական, եւ յար ի յոտմունս նոցայ, եւ փութով ծանաւթանալ լինէր։ Ցծրիծ ինչ իմացեալ ի վարս վարդապետին իւրեանց յերես հանին։ Նայ յառաջ նկարել եա ըղ-

պատկերս նոցայ, և յաղագս պատարագին ի վե-
րա նոցա, եւ արարքին որպէս յԱնտիոք ա-
ռաքելոցն, եւ հանին արտաքս։ Նոքա երթ-
նեալ ի Միլիպետս Ասորոց ուսան պիր եւ լե-
զու, յամենայ մինչ ի հաւատալոյն հնարացն
եւ մատուցին, ապա ամենեքին ասորի ժո-
ղովեալ մարին անդ։ Զոր իմացեալ հանին
վերջապէս, ուրկնս եղեալ մի ումեք հայի
մտանել անդ։ Եւ պի նախանձ եւ հեռ ուր
մտանել քահ, աւերեալ բարձաւ անդ ուսու-
մըն եւ արուեստս։— Հմմտ. Պատմութիւն
Հայ Մատենագրութեան, Եղիշէ Արք. Դուր-
եան, Երուսաղէմ, 1933, էջ 223–224։

Թղ. 118բ.— Հ. Մովսէս Խորենացի
այսպէս պրեալ է վասն արուեստից պիտի.
որպէս կ ատ է, Թ ատ Փ, Ծ ատ Ց, Շ ատ Ջ,
Ղ. Որ է այսպէս. Երկրաչափութիւն ատ ե-
րկրագիտ, Թուականութիւն ատ Փիւնի-
կեցիս, Երաժշտականութիւն ատ Թրակա-
ցիս, Աստեղարաշխութիւն ատ Քաղդէացիս։
— Հմմտ. Մ. Խորենացի, Ա. բ։

(Բ)— Թղ. 125բ.— Հարցուածն վա-
յելուչ իչխանի, եւ պատասխանի Գեորգ
Սիւնեցոյ.— Հ. Զի՞նչ է սահման Աստու-
ծոյ։ Ղ. Աստուած ոչ սահմանի, բայց այս-
պէս ասել է մարթ է. Քէ Ա՛ծ է կենդանի,
մշտնջենաւոր, բանական, անոխտ, առա-
ջին եւ երկնային...։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

Թղ. 128ա.— Զհղկելի գրիչս պմխե-
քար յաղաւթս յիշեցէք եւ գծնատան իմ,
եւ ղ. յիշ.։

(Գ)— Թղ. 128ա.— Ի Սադմոսէն
ֆաղածու յոյժ պիտանի.— Հ. Քանի տուն է
Սադմոսն։ Ղ. Մնձի։ Հ. Ո՞ր է առաջին։
Ղ. Աբրհնեալ անձն իմ զՏէր, Տէր Ա՛ծ իմ
մեծ եղեր յոյժ...։

Թղ. 131բ.— ՑԱռակացն է Քաղած.—
Հ. Ով է Համ[ամ] Առակաց մեկնիչն։ Ղ.
Բազբառունեաց իմաստասէր արեղայ Ծո-
հաննէս անուն։ Հ. Զի՞նչ արարեալ։ Ղ. ըզ-
վերջին գորգայթղ նայ է կարգեալ է ազ-
մանիզ վիճայ, եւ գԿնբականն մեկնեալ է։

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի.—

Թղ. 133ա.— Ով պատուական հա[ն]-
գիպղէ, գտատապեալ գրիչս Մխիթար յա-
ղաւթս յիշեցէք։

Թղ. 138բ.— Ակ վախ մէկդս խիստ կու-
գայի, ու Քանաճանճս ու լոյս խիստ նեղ
կու առնէ։

Թղ. 140ա.— Ցագոյս Շարականին քէ
ով է սարքեալ։

Որ գծորաւն հոգոյն արքին յիմանալի
ազգիւրէն երգեցին ի ժամանակս ժամանա-
կաս։ Զմնրդեանն Մովսէս Գերթողն։ ըզ-
Փախմանն, զվարդավառին, զմարգարէից,
եւ զվարդապետացն, զմեղաւ յատենայնի
մինչ յԱմաճեղոցն, ընդհան մանդակուռնոյ։
ԶԱպաշխարութիւն Մեսրոպ վարդապետի։
Զճարութեան Հարցնակարգն զրուանդակն
Անանիա Շիրակացին։ Զճարութեան Ա-
նիւրութեանն ի ձայնն Ստեփաննոս Սիւնեցին,
եւ զվառն Ներսէս Կաթողիկոս։ Զհանգստե-
ան, զմարտիրոսացն Պետրոս Կամրջա-
ձորեցին։ Զհաչին եւ զեկեղեցոյն տէր Սա-
հակ Կաթողիկոսն։ Զհառաստու երգն եւ ըզ-
ձայնից բարձանութիւն Պարթեւն.— Հմմտ.
Շարական, Երուսաղէմ, 1936, էջ 5։

Թղ. 141ա.— Նոյն տապանին հիւսան-
գրն անուն. Ամուրիկ, Ասղհ, Աստղա-
մէլ, Աշտուէ։

Զայն էլլենացոց փափուկ, եւ լեզուն
Հռոմաեցոց սաստիկ, Հոնն ազատական,
Ասորին ազաչական, Պարսիկն պերճական,
Ասանն վեհակնաձայն, Գուգն ծաղրական,
Եգիպտացին խարափաձայն, Հնդիկն ճճու-
ող, Հայն ամենազարդ եւ համեմական։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

Թղ. 142, ստորոտ.— Մխիթար ի մե-
ղս պատածեալ աղերսիս հայցէ յընթերցո-
ղացս Քրոյս Քիւնի ինդրել ի Ցհաւսէ բա-
զում յանցանացս, զի յոյժ չատ է։

Դ.— Թղ. 143ա.— Հին կտակարանիս
համեմատեալ ի նորս, Վանական Վարդա-
պետ.— Երկինքն, ի նորս երեզեցի։ Արե-
գակն, Տէր Ցս. Քս։ Լուսեհան, Յովան-
նէս։ Լուսինն, ուրկնք երեզեցոյ...։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

Թղ. 146բ – 147ա.— Եւ այս կատարե-
ցաւ, ո՛ եղբայր, Քէ քեզ հաճո Քրիստ դու-
խոխա, ապա Քէ ոչ դիս մի պարսաւեր, զի
եւս սիրեցի եւ գրեցի։ Ցիշէ եւ գտատու-
եալ վանական վարդապետն, որ ստատուեաց
գայ ատ ի յաւդուտ Քերամարժէցս։

է.— Թղ. 147ա.— Համագրութիւն ե-

26.— Ս. Աստոմ, Թ. 1288, Թղ. 142բ

կեղեցական, Յաղագս եւթանասուն աչակերտացն Տեառն, որք ընդ սիրելոս ընթացան.— Դորոթէոս եպիսկոպոս Տիւրոսի, Հնազոյն առն հովիւացի եւ մարտիրոսի եկեղեցւոյ ի ժամանակս Յուլիանոսի Թագաւորի։ Այս յառաջաւագեալ բարեհամբաւ տիրոջս Համայրաքիւնս էքող հոռոմացի եւ հելլենական . . . ։

Թղ. 150ա.— Յաղագս Բժանիցն.— Վասնական Դորոթէոս յիշատակումն առնէ եւ երկոտասան առաքելոցն . . . ։

Թղ. 151ա.— Եպիսիան այսպէս պատմէ.— Գետրոս ի Հռոմ ի ներքոյ կայսերէ . . . ։

Թղ. 151բ.— Զայնից պիտ լսոտ փրկասոփայից ։ Առաջին ի հիւսնականէ . . . ։

Զ.— Թղ. 151բ.— Բարպղի կեսարացոյն յաղագս ձայնից քէ ուստի գոան կամ յուէմ, զոր Քարզմանեաց Մատիանոս փիլիսոփայ, զի նայ եղեւ երաժիշտ եւ հմուտ ամենայն ձայնից . . . ։

Ցիշատակարան Գրչի.—

Թղ. 152ա.— Ոմ պատուական ընթերցողք, գնեզպարտ գնոդս գիմիրքս յիշեցէք, զի յոյժ բազում են յանցանք իմ եւ ծանր քան զաւազ ծովու։

Է.— Թղ. 152բ.— Տանցացոյց քանաձեռակ տոպհանն Հա ու Հռոմացի ամռով.— Նատաարդի ի միոն եւ Աւգոստոս ի տան եւ ի միոն տան Յովաննու Մկրտչի, զոր կարգեաց Սուրբն Գրիգոր . . . ։

Ցիշատակարան Գրչի.— Թղ. 162բ.— Զեղկելի, զոզորմելի, զաչխարելի, զյալի ոչխս յիշեցէք, ով սուրբք։

Ը.— Թղ. 162բ.— Յաղագս Խրատու և խմաստու Քեան խաւսք փիլիսոփէից.— Գրզատաւրգոս ասէ. Աւտարք ի ճանապարհէ, իսկ անխրատք յիրէ իւրեանց մոլորին հանապազ . . . — Հմմտ. տատ, Քիւ. 1016, էջ 28։

Թղ. 163բ.— Վասն բարկրախոից եւ վատաչնորհաց.— Գրզատաւրգոս ասէ. Ոչ հիւանդ (անդ) աց եւ ոչ բարկրախոտ Քիւն անմտաց։ Եւ հիւանդս չէ դեղատու, իսկ ան վատաբախոս, բարեկամս մեռձակաց պարտ է . . . ։

Թղ. 164ա.— Վասն մեղաց եւ խոտոհանու Քեան.— Թէոսիմոս ասէ. Նման են մեզք պատմողի որ որպէսն ի մէնջ գոդորմու Քիւն Աստուծոյ . . . ։

Թղ. 170բ.— Յաղագս Մահուան.— Աբիաստուէ ասէ. Ի կենցաղ աչխարհս որպէս ի սեզոնս պարտ է յառնել ոչ քաղցեալ եւ ոչ յագեալ, ոչ ծարաւի եւ ոչ արբեալ . . . ։ Փիլիսոն ասէ. Զհոգի մահ ոչ կորուսանէ այլ անմաքուր կեանք.— Ցորմէ եւ Տէր Ց. Գ. ապաուեաց պիմիրքարս հոգին ամէն։

Թ.— Թղ. 171բ, տարբեր գրով.— Վկայութիւն գան Գիմ. Քաղաւորքեանն, յառաջին փիլիսոփայից.— Ց. Գ. Աստուածաքեամբն Քաղաւորէ ամենայն արարածոց, իսկ բան մարմնոյ քաղաւորքեանն նշանակ, նման պիտ է քաղաւորական տոհմէ ծնաւ, եւ ի քաղաւորէ քաղաքի ծրնաւ . . . ։

Ժ.— Թղ. 172ա.— Յաղագս Աբէն հրաշչիցն որ ի Հռոմ, քէ որ ձեւով էր.— Ցրիւիրեն յերապարկս, որ է երեքգարեան . . . ։— Ցիշեա գմեզապարտ գնոդս գիմիրքար, ով պատուական ընթերցող, եւ գ կենայ գան Աստուծոյ սի . ։

ԺԱ.— Թղ. 172բ.— Անուանք Հերձուածողացն.— Ա.— Արիոն են առաջի հերցուածողք հերձանոք որ գատարիչն երկնի եւ երկրի որ է Աիծ ճշմարիտ, ոչ խառնուածն այլ փոխանակ նորոյ գատարկածոյ առաուածացուցին, եւ բամմասուածոքեամբն մոլորեցան ի ճշմարտէն Աստուծոյ.— Իբ.— Միւս եւս եւթիրէ անիծեալ ամն գանապան այսպէս ասէ, քէ որպէս արծաթ կամ ոսկի հալեալ գոր արկանին արուեստաւորք ի քանդահան կաղապար, որ գձին և գտիպն միայն առնու ի կաղապարէն գքանդակին, արծեալ ի նա ոսկին եւ արծաթն, այլ ոչ ի-քէ դղոյացուքիւն եւ գնիւթ կաղապարին չինչն կարէ ընդունել, նոյնպէս եւ Բանէն Աիծ. ասէ ոչ Հաւ. ի բնութենէ կուսին, այլ ձեւով երեւեցաւ միայն, ի կերպարան և ի պատկեր, ի հասակ եւ ի ձեւ մարդոյ. եւ մարմին լինել Բանին Աստուծոյ չինքանէ եւ ոչինչ հաղորդուքիւն ունելով ի կուսէն։ — Հմմտ. An Armenian List of Heresies, The Journal of Theological Studies, 1965, By R. W. Thomson։

Թղ. 175բ.— . . . Ցորմէ Գ. ապաուեաց պիմ ի չարեաց զոր գրեցաք ի վերս

յայսոսիկ։ վայ հոդոց նոցա զի յոյժ մո-
լութեալ էին ի ճշմարիտ պիտուքենէն։

Թղ. 176ա.— Հերմուածք զար սեր-
մանեաց սատանայ։— Ա.— Բարբարեա-
նոսք, որ կոչին խաւժադուժք, սկսեալք յԱ-
դամա մինչեւ ի Նոյ, զի ոչ գոյր առաջ-
նորդ, եւ ամենայն ոք ըստ կամս իւր գնայր
։— Բ.— Սկիւթիսմոսք, ի Նոյէ սկսեալ
մինչեւ ցայտարակն, եւ յԱդայաւայ սկսաւ
ի կողմանս Սկիւթացոց, որ եւ Թրակացիք
անուանեցան։ Սոքա զվինս եւ զընաթս դիս
պաշտեցին, ըստ խրատու դիւոյ ոմեմն
Լոխանդոսանոս անուն։— Ժ.— Ծանօթք
ոչ ումեք բնդդիմանան գնան հաւատոյ, այլ
որոց պատահէնն ընդ նոսա տանէնն։— Հ.—
Մարկեղանոսք, Մարկեդոս այս յԱսիւրա
Փաղատիս էր, եւ սայ առաջին սաբելեան
էր, եւ յանդիմանեալ ոչ եկն յուղղութիւն,
այլ եւ աչակերտք նորա ի նմին կացին։ սո-
քա դմարմինն Տեառն յարեւական ասեն եղ-
նայ։

Թղ. 181բ.— Հոմերիանոսք, որ ասին
հկոք յարիանոսաց, սոքա դԱս. յինքենէ ա-
ուն ստեղծեալ, եւ որդի անուանեն դնա վա-
սըն մերձենալո չարչարանաց նորա ի Հայր,
յորմէ արդիաւք համարելի է կալեալ վճա-
րումն. . . .— Լուսանցագրութիւն Գրչի.
«Զեմ ի հասկնալ թէ ինչ է ի յասել այս
մարդս»։

Թղ. 182բ.— Զե.— Սամսիրք. սոքա
յարեւական պաշտեն, եւ ջրո սպաս տանին,
եւ այլ բաղում սուտ աւանդս ունին։— ԱԺԲ
.— Մարկէդ Գաղատացի, գմարմինն Քրիս-
տոսի յերկրի Քաղեալ ասէ տակաւին։—
ԱՄՄ.— Եւտիքէս, փախուցեալ յերկուց բը-
նութեանցն զտէրունական մարմինն ոչ ի
մեր բնութենէն առաց, եւ ոչինչ առեալ ի
Մարիամայ, այլ որպէս կազմեցաւ ասէ եւ
ուստի կազմեցաւ, ըստ աստուածային կա-
րողութեանն, քայց ծնաւ ասէ ի Մարիա-
մայ, այլ ոչ ի Մարիամայ։

Թղ. 186ա.— ԱՄԲ.— Իսկ Ծուլ-
լոս, առաւել փախչելով ի քաղկեդոնա-
կանացն, գայթագղեցաւ, զի ասաց Թէ
մարմինն Քրիստոսի փոխեցաւ, եւ եղեւ ի
միաստուածեանն որ յաբգանդին, որպէս
պիտան բնութեամբ. եւ Թէ ոչ է արաբած,
եւ ոչ չարչարելի, եւ ոչ րուվանդակելի, եւ
ոչ մահկանացու, եւ եթէ երեւումն առ ա-
չաւք էր. . . .— Ծորոց սպատեսցէ պրագմա-
մեղ գծողս գմխիթար, յաբխոնեական տան-
ջանացն, եւ զծնաւղսն իմ. եւ ազատիչ Սր.
երրորդութիւնն աւրհնեալ եղիցի յաբխո-
նեաս յաբխոնեից։

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (Թերի).— 5

(Մ. Խորենացի)

ԺԲ.— Թղ. 186բ.— Ցաղագս Աչխար-
հագրութեան.— Ցաղագս Աչխարհագրու-
թեան ոչ ինչ գտանելոք յաստուածաչխ դիրս
ոճով ասացեալ, այլ դոյզն ինչ դուն ու-
[ր]եք, եւ այն գժուարահաս եւ տաժանելի
. . . .— Հմմտ. Մ. Խորենացի, Մատենա-
գրութիւնք, Վենետիկ, 1865, էջ 585։

Թղ. 198ա.— ԼԲ.— Երջանիկ Արաբիայ
յերի կալով ապառաժ եւ անապատ Արաբ-
իայ՝ մտանէ ընդմէջ խորչիցն կարմիր Ծո-
վուն որպէս ցամաք կղզի. . . . նոա անուչ.
ԺԵ. խալի, ջարբի, սալադ, խայոկ, ջծդի,
սիկունայ, խաստար, բուխտակ, կարդին,
բան, յասմին, նարան, վարդ, մանուչակ,
մադայոչ [Այսպէս կանգ կ'առնէ]։

ԺԹ.— Թղ. 198բ.— Անանիայ Շիրա-
կացոյ, Ցաղագս Գեղարդանց Լուսոյն.—
Լուսոյն դոր կոչեմք քահանցիկ այսպէս ա-
սաց Թէոփիլոս, եթէ ծագումն յաստուա-
ծաչն բնութենէն, ոչ բնութեամբ այլ նր-
չոյլք. . . .

ԺԹ.— Թղ. 199բ.— Նորին վասն երկ-
նի.— Արդ որովհետեւ ի մտաւորն եկաք
բան, հարկաւոր է Թէ յանմարմինն նյոյզ
ունակ. . . .

Թղ. 201ա.— Ցաղագս երկրի.— Զեր-
կիր, ոմանք ի բարեաց փիլիսոփաչն ասա-
ցին եթէ ձեւացեալ իբրեւ զկոմեդ, եւ ո-
մանք ասացին իբրեւ զդունդ, եւ ոմանք իբ-
րեւ զբուղե երկեռեալ կուժ մի, եւ ի մի-
ջոցի երկնի կառուցեալ. . . .

ցիշատակագրութիւն.—

Թղ. 203ա.— Ով սիրելիք, ամաչեսցէ
ոչ բնութիւն դանգուածոյս սակ ճարտարու-
թեան արուեստարկողին, այլ յեղուժն կա-

մողին, ունելով զրոդիս ապականացու մարմին, քան զնշխին որակութեան քարտիսոսա մնալ կե(ա)նդանի, եւ ինձ հոգնալ վաղվաղակի։ Բայց զի յարատեւութիւն մեզաստաւոր սեակիս, յարատեւելով յայլմէ յայլ, չահընկալ վիս ցուցանէ։ Ի նմանից մոգքանաց վատաճանամ զերազանցել յապայան յամենայն նիւթոյ յաղթութիւն վերբառին առնելոյ, անկարացեալ ապրանք ստորայնոյն զքայքայտոհմութիւն յուսոյն նուաստացուցանել։ Ուստի որք աննախանձաբար այսմ յուսոյ զգծանկից են ազատքիւք, ընկալցին եւ նոքայ առանց տարժանմանց ի համարաճառին ժամանակի պերճանաց ըղձից լրումն, ամէն։ Եւ Սուրբ Երրորդութիւնն յամենայն աբարեաց աւրհնեալ եղիցի, ամէն ամէն։

Թղ. 203բ.— ՁՍուրէն եղբայրք Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի տարաւ մանկարարձն իւր ի գաւառ Գարբից արքային, եւ ետ նմա զոր խոստացեալ էր Աշակ, եւ անաւ առ հաւրաքեռն իւր, որ էր կին որդոյ Ջուանչիրի Քաղաւորին Ճևիքաղէա։ Իսկ ի զարդանալ մանկանն ապատամբեալ բազում պատրաւք, զնա յերկիրն Ճննաց և Գարբանդաց, և գաւով իմն պատրեալ զիչխանսն, Բագաւորէ ի վերայ երկուց աշխարհացն ամբո Թ։ Իսկ Խոսրովուհի հաւրաքոյր Սրբոյն Գրիգորի, կին արքային Տիրանա, զոր Նսյան արքայն Լփնաւորդէս, եւ ի մնոանեն Խոսրովուհեա, որդի նորա Ճակոբ Մեցնա Հայրապետ, եւ քոյր նորա Սակդինեա Հանդերձ որդովն Հրաչէիւ գնաց ի կողմանս (ա)Գիթաց և անդ Քագաւորեալ Հրաչէ զաւրաժողով եղեւ ի վերա Դիոկղետիանոսի, զոր կալեալ Տրդատ բազում ինչ խոստացեալ էառ առ Քագաւորն Դիոկղետիանոս, եւ ի նմանէ Քագաւորեալ զա ի Հայս։

Ի ծնընդենէն Քրիստոսի մինչ ի տեսիլ Սրբոյն Գրիգորի ի Վաղարշապատ քաղաքի ՃՁ, անտի ի տեսիլ Սրբոյն Սահակա ՃԸ։ Այսպէս իմացիր. Գ ի երեկք ամաց եւ կէս ի երեկք, լինին ՃՄ ամք։ Իսկ զայս Գ կրկնել լինին ամք ՈՄ, ընդ չորս բաժանեա ընդ չորս ոտոց ձիթենեաց, ամէն մի ժամն լինի ՄԿԸ և կէս ամ։ Ապր Գ բաժինն որ բաբի էին անցեալ են ամք ՉՉԻ եւ կէս։ ի ՈՄԴ Քու. լցաւ այս։ իսկ ի վեց հարիւր եւ ՄԴ Քուին սկսաւ անբաւի ժամանակս, եւ կատարի այս յոբժամ Հայ Քու. լինի ՋՉ եւ կէս։

ԺԸ.— Թղ. 204ա.— Քաղաքք եւ Շէնք նաղդն.— Ամաւոյ Քաղաւորն զմաս չինեաց։... Հայրապատ դՀարանմասուր չինեաց։... Ազիքանդր Մակեդոնացի զրվկընդրուն եւ զԱղիքանդր որ յերկիսատս և այլ ի քաղաք անուանիք չինեաց։... Հրոմկլոս գՀռոմ չինեց։ Կոստանդիանոս բոկոստանդինուպաւլիս նորոգեաց։

ԺՋ.— Թղ. 204բ.— Վանք չորս գոտցն.— Փիսոն ի Հնդկաց եւ յԵփիոպիայ, Գանգէս կոչի, իսկ յոյնք Հնդկաց գնա ասեն, եւանէ յերմաուն լեռնէ...

Թղ. 205ա.— Այլ Ի եւ երկու գնաք եւ գնացք նոցին.— Նարանայ եւ Փարփարայ ի Դամասկոս ելանեն եւ անցանեն զնդ Բուժան քաղաք, եւ անկանեն ի ծոմն սրաբտացոց։... Երթիտ ի Կարնո ելանէ, եւ անցանի զնդ Ճաղուսաթճ, քանա զնկեղեց, գա ի Սամոսատ, իջանէ զնդ Ձուրեսիան, եւ անցանէ զնդ Ռհակա, գնա ի Բարեյոն, միաւորի զնդ Տիգրիս, բաժանի ի Հասբայ եւ անկանի ի ծոմն։...

ԾաՇԵՐ. Գրչի. ատորին յուսանդքին. «Անճաարացա խիտ, ոչ ի քաՇտոս եմ ոչ ի դիս, ոչ ի պահեին»։

Թղ. 206բ.— Անուանք ժԲ Մարգարէիցն։...

Որդիք Ճակոբայ ապատք։... Եւ ապահնորդիքն։...

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 8

(Առանց ժամ. ազիւսակներու)

Սամուէլ Անեցի

ԺԷ.— Թղ. 207ա.— Սամուէլ Քահանայ Հաւաքմունք ի պրոց պատմագրաց յաղագս պետի ժամանակաց անցելոց մինչեւ ի ներկայս.— Ճևբես որոշմունս բաժանեալ սահմանեցան Քիւք ժամանակաց, յամենայնէ, ի ներկայն, եւ յապառնին։...

Թղ. 231ա.— Արդ ով սրբազնաց ոմէր իմ Գրիգոր, հարիւցս ի Քահանձկոյն ձեր սեղկելի անձն իմ, եւ նոյն զանարհեստ անձն իմ ի մշակութիւն այսր գործոյ...

Քրիստոսի վարք, եւ Մխիթարայ մեզաց Թողութիւն, ամէն։

ԺԸ.— Թղ. 231բ.— Ի Քաշունէն Քաղաքն։— Ի ժամանակս Մահմեդի հասեալ առ մեզ այր ճշմարիտ, որ զրոյ եթող մեզ պատմութիւն սկսրանցն հաւատոյն Մահմեդի։ Քանզի այսպէս ասէ ինեւ բայում աշխարհապատմութեանցն, վասն առն որ դիմի չրջել էր Մահմէդի, ուր այսց տեսիլն ասէ առուղութեամբ, զոր կամեցա գրել ձեզ, դի ուսջիք...։

Ապր ծնանի Մահմէդ ի քաղաքին որ կոչի Մաղինայ, մերձ ի Մաքայ երկուց աւուրց դնացք եւ վախճանի ի նոյն քաղաքի։ Եւ ի դնալն Քի. Այ. մերոյ բարւոքմբ քրիստոնէութեան հաւանեցան, որք ունին պրնդութեամբ դհաւատն մինչեւ ցայսաւր ժամանակի, եւ որք ոչ հաւանեցան քրիստոնէութեան պաշտամունս իւրեանց զխորին անապատուին եառուն, մինչեւ ի ժամանակս Հերակլի Քաղաւորին Յունաց, եւ վերջին Յոստորոյ, որ Ապրուէդն կոչեցաւ, Քաղաւոր Պարսից։

Ապր եթէ կամիցիս դիտել դԹիւ ժամանակաց որ լինի յԱդամա մինչեւ ցՅաչելութիւնն Քի. ԲՃղը ամ, իսկ ասեի մինչեւ դի ամենն Կոստանդիանոսի մՂԱ ամ, եւ ի ամէն Կոստանդիանոսի մինչեւ ի Թէ ամն Հերակլի, յորում եղեւ դարձ Սբ. Խաչին ներուսապէս, ՁՉ ամ։ Ի ուրեն Հերակլի ժամանակ ասեն եւ ի Խոսրոյա պարսից արքային դյայտնութիւնն . . . Մահմեդի։ Եւ էր յայնժամ Հա Թուսիանն կե։ Եւ այլք ի Հերակլի Քոմինն ասուրքն ասեն Մահմէդ։

Եւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ այր ոմն անուն Մահմէդ, յազգէն որ կոչի Կուրէշ, յորոյն կեդրուս...— Հմմտ. Քիւ 889, Գ. Շաւոր, էջ 393–395։ Նոյնպէս եւ յայորդներբ։

Թղ. 232բ=393բ.— Եւ պատահել նմա արիւն ումեմն վաճառականաց, տեղեկացաւ ի նմանէ դկարգ եւ դհաւատն արէից. անգոսնաց եւ դայն. եւ մտացածին յինքենէ ասաց հաւատ նոր...։

Եւ երթեալ ի փողն Մաքայ, որ է ի ներքս պատն անապատին...։

Թղ. 233ա=էջ 394ա.— . . . իսկ ի ներքս ի տանն չուրջ գայով գորմատն երկրպագել ի մէջն որ մեւս եւս ծակ աւձիցն։ Դարձեալ զարտաքին մխոցն, ուր գտանեհան Աբրայամու ասաց, չուրջ գայով մխոտանի գպղելով ասեն. լրայք, լրայք...։

Թղ. 233բ=394ա.— Նոյնպես եւ գայլոյն ոչ գիտեն զոր ինչ առնեն, այլ միայն ասեն Քէ Մահմէդ այսպէս արար, եւ մեզ պատուիրեաց ասելով Քէ այդպէս արարէք, դի եւ Աբրայամ դոյնպէս արար։

Թղ. 238=էջ 395բ.— Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— Եւ զանպիտան գրիչս գրմխիթար յիշման արժանի առնէք եւ գծրնաւղն իմ, եւ յիշողդ յիշեալ լինիք յաւուրն աններեկի ամէն։

Տաճօք.— Վերադրեալ համեմատութիւնքեր հաւանական կը ցուցնեն Քէ քի. 888 ժողովածոյի գրիչը՝ Գրիգոր Դպիր Զկնաչորցի, ներկայ Հարցմանց Գրքէն արտահանած բլայ սոյն պատմական դրուագը։

ԺԹ.— Թղ. 238ա.— Սակս ուեւրմանն Իլխոնի, եւ չինեղոյն Հռոմայ.— Ի ժամանակս Ադդանի դատաւորի առաւ Իլխոն այսպէս...։

Ի.— Թղ. 239բ.— «Տոմարական Բանից».— Ի ցայտնութենէն մինչ ի Տեառն Կրնդհատաւքին յուցումն ԼԹ աւր է...։

Իև.— Թղ. 242ա.— Համառօտ ժամանակագրութիւն։

Ցոհաննու Քահանաի.— Ոչ է մեզ պետուկ դժամս եւ դժամանակս զոր Հայր եդ յիւրում իշխանութեան ուսանք ի Գրոց։ Ոչ եթէ երբ արդեաւք զաչքարհ Աե. սկ[ս]աւ գործել, այլ դի արար, և ոչ յոյնմանէ կամ անտի դԹիւ ժամանակաց, այլ յորմէ էին նախատեւնդքն ի գրախուէն։ Ապա ոչ ուրեմն գսկիբն ժամանակ(ակ)աց մեր է պետուկ, Թէպէտեւ արուեստիւ դիպողապոյնս ինչ կանոնեմք։ ԵԹէ կամիցիս յեանելոյն Ադամա ի գրախուէն գիտել դժամանակն, կայ ԲՃղը, եւ գամս որ ի Մնրնդհենէն Քի. ի վայր բեր։ եւ մի հաւատար որոց ասեն գիտենլութիւն աչքարհի գիտել դժամանակ, դի նա միայն գիտէ որ ստեղծն։ Իսկ մեզ յայտնի Թերեւս է յետ յանցանաց մարդոյն ժամանակն, բան մեծին Մովսէսի, որ հաւատ մինչեւ յինքն ամս ՎՁիՔ, բան եւ Քանանեացն Քարոյմանութեան, եւ մի որոց ասենն Ընի ամք լինել ի սկսմանէ աչքարհի մինչեւ ի Մնունդ Կենարարին հաւատացեալս։

Զի Թլպհոս յաւղեալ Թուրգն լսա պիսպրան լինելոյ այնպէս հանդիպեցուցանել բռնհինկ հարիւրեակն ընդ կրունկն դարձուցանել, այլ ոչ այնպէս առուելեալ վարկանելի ի դէսի ժամանակացն, եւ ոչ աւելի քան բռնդրեալսն հզով Աստուծոյ իմանալ կամ ասել պատշաճ է։ Քանզի մանպպունից առնուց եւ անձնանից արանց Թուրգաս հաճոյ, լսա տնորրէից իմն սեաւքիւն պրուեսատակել այնպէս։ Իսկ անուանիք եւ բարմահմուտք որեաք, եւ աչխատասէք ի հարցն ժողովոյին կյսյանի ժամանակագրութիւնն այսպէս։

Ցևդամա մինչեւ ի յեՆովքա փոխելն ամք ՌՆՉէ, ի փոխմանէն ենովքայ ի Ջրհեղեղն ամք ՋՄԵ, յնդամա ի Ջրհեղեղէն ՍՄԽԲ, ի Ջրհեղեղէն ցաչտարակն ՇԻԵ. ի յնդամայ ցաչտարակն ՍՉԿէ...։

Թղ. 243բ.—

Ցառաջին Թուսկանին Հաց յառաջին ամն Սուրբն Ծիղդրդիոս վկաեաց։ Հռոմոց Թագաւոր Ցուստիանոս, Պարսից Խոսրով, Հաց մարզպան Մեժէժ, կաթողիկոս ակր Մոիսէս։ Ցուստիանոս եւ Խոսրով հաչտեալ եւ ծանրկէր ուխտ եկեղեցոյ։— Համմտ. Ս. Ածեցի, Վաղարչապատ, 1893, էջ 75։ Նոյնպէս եւ յայլորդներ։

Ի Ժ Թուսկանին Հայոց եղաւ Շեսկին։

Ի ԺԱ Թուսկանին Խոսոն պատառեաց գնդանոն Ջատկին։

Ի ԺԴ Թուսկանին ազ Աստուածածնին երեւեցաւ ի Սուրբ Մատանն, այլ եւ նչան առնվ հրաչափայլ եւ սրեւնատեսիլ յերկինսն։

Ի ԼԱ Թուին յուղէր խռովութիւն վասն ժողովոյն Քաղկեդոնի։

Լէ Թուին Խոսհան պատրաստեաց սպառս հաւ ղերուսաղէմ։

ՀԳ Թուին ի բաց կացին Վիրք ի միաբանութենէս Հաց ի ձեռն Կիւրեղոսի։

ՀԶ Թսկանին մեծ պատրիարգն Կոմիտաս չինէ գՍուրբ տիկնոջն դՀոխմխիմէի գլխայարանն։

Զէ [= 638] Թուսկանին Հերակլ ժողով ազաթ ի Կարնո քաղաք. կոչէ եւ դեղր, որ տղխտարար հաւանեցաւ։

ՁՐ [= 653] Թուին Հայրապետն Ներսէս չինէ գՄուրբ Գրիգոր եւ գՄուրբ Սարգիսն ի Դվին, եւ գՎրթաղն։

ՃԺ Թուին Խոչն նրեւեցաւ ի Վարագ։

ՃՀԱ Թուին իմաստասէրն Ցոհան Ուժնացին պատճառ կարգաւ գարդարեաց գեկեղեցի, երթեալ ատ ամբարտան գործս պատուով։

ՄԻԳ [= 774] Թսկանին տէր Եսաի, ի Նիզ գասառէ, ի դեղջկ Եղայպատրուշայ, որդի կնոջ այրոյ, եւ չրջկր մուրացիկ, Հաս յաստիճան հայրապետութեան։

Շնհ Թուսկանին սկիզբն չրջանի Շ եկին։

Շմ Թուին պատատատմն Ջատկին։

ՇՀՐ [=1129] Թուին փոխեցաւ ի Քրիստոս մեծ վարդապետն Սարկաւագն։— Համմտ. նոյն, էջ 129։

ՇՁՐ Թուին չարժմամբ կործանեցաւ Գանձակ։

Նժէ Թուին չինեցան Հաղրատ եւ Սանահինն, ժՎ. ամաւ Հաղրատ յառաջ չինեցաւ ի կնոջկ Աչտոյ չհնչհի։— Համմտ. նոյն, էջ 100։

ՆԻԸ Թուին Թագաւորն Սմբատ պարսկ վանի, եւ հինն արկանէ կաթողիկէին։

ՆՄէ Թուին կինն Գագկայ Կատրայմէ տ չինէ գկաթողիկէն վանի։

ՆՇԹ Թուին Սմբատ Մպղհատոան չինէ պրկնայրն տուն Աստուծոյ։

ՇԺԳ [= 1064] Թուին Ալփասլան հաս վանի։

ՇՀԱ Թուին Դաւիթ Թագաւորն հաս ըպՏփխս։

ՇՀԳ Թուին նոյն Դաւիթ հաս վանի, առնու եւ ի նոյն ամին զԳագ։— Համմտ. նոյն, էջ 125։

ՈԳ Թուին Դեմետրէ Թագաւորն Վրաց ևհար գՍալտուխն, տէրն Կարնոյ քաղաքոյ, ի վանոյ դոանն եւ կալաւ։— Համմտ. նոյն, էջ 134։

Ոէ Թուին վախճանի Դեմետրէ, եւ ըստինի երկու ամաց մեռանի որդի նորայ Դաւիթ, եւ Թագաւորէ կրսեր որդի նորայ Գէորգէ։

ՈԺ Թուին Գէորգի հաս վանի, եւ ևհար գՇահիրամշէն ի դուռն Անոյ, գտէրն Խոսքայ։

ՈԺէ Թուին չարժն եկնկան։

ՈԻԲ վաճառի Գէորգի, եւ Թագաւոր Թամարն։

ՈԼԶ (=1187) դերուսաղէմ էառ Թուրքն։

ՈՒԳ (= 1194) Թամարն կոտորեաց զԹուրքն սաստիկ յոյժ ի դուռն Շամքորոյ։

ՈՒՁ (= 1197) Քվին խանգարեցին զՋաւախքն ... այլ ապիկ, իսկ ի գլուխ կատարման Սուրբ Յարութեանն աւուրց, բնակին յեղբարց մերոց դաւեսիս լուցման կանթեղն ի Գերեզմանն ի մեր Ջաւախքն, եւ յամաւթ եղեն հակառակողքն։— Հմմտ. նայն, էջ 145։

ՈՒՂ Քվին Ջաքարէ եւ Իւանէ առին զԱնբերդ։

ԻԲ.— Թղ. 244բ.— Յաղագս կաղանդոց Գիտութեան, Պրոկղի սուբբ եպիսկոպոսի ասացեալ.— ԵՔԷ ի կիրակէ Հանդիպոյ մուտ կաղանդոյն, ձմեռն պիտանի, գառնուն ալնիւ, աչունն հոդմային, ամառն չոր. պտղոց նուազութիւն, ոչխարաց (մամ) [մահ], մեղր չատ, կիր առաւել....

Թղ. 245ա.— Յաղագս չարժմանց եւ սլսոման.— Ցունուարի Քէ որոտա ցորեկ նայ առաւոտիւն է, Քէ չարժի մահ....

Աւուրք անարարիք դոր հեթանոսք առնեն այսոքիկ են.— Ցունուարի չէն եւ ի ծին չէ բարի....

Թղ. 245բ.— վասն կենդանակերպոց .— Խոյն, գլուխն որ են պարսիկք....

Թղ. 246ա.— Յաղագս խաւարման արեգական եւ լուսնոյ.— Ցորժամ հոսում վերայդիրն Թ լինի, արեգական խաւարի յաւուրսն ծի,եւ ի նմին ամի լուսինն խաւարի յաւուրսն իբ....

ԻԳ.— Թղ. 246բ.— Արեգական ժամանակութիւնքն այս են.— Գոյացութիւն օրակ, քանակ....

ԻԴ.— Թղ. 248ա.— Եղնկա վարդապետի վասն Արարչութեան աւուրցն.— Ցառաջնումն աւուրն եղեն գործք է, երկին ևերկիր, երկիր, ջուր, հողմ որ է աւդ, եւ հուր, լոյս, եւ հրեշտակք....

Թղ. 248բ.— Նշանք աւերածոյն երուսաղէմ....։ Հաւատք երուսաղէմի. . ..։

Թղ. 249ա.— Վասն Ինն պատուց եկեղեցոյ։

ԻԵ.— Թղ. 249բ.— Անանիայ Շիրակացոյ համարոզի, վասն կչռոց եւ կշռոցդաց — Յաղագս ասաբիոնի, դեփտռնի, եւ դանգի, կչիռ ի պարհատաց կոչի ասաբիոն ....։

Թղ. 250բ.— Վասն Ջափոց.— Ջափ, առաջնորդ չափոց քանստ....— Աւրինակ իմիանա ծուռ էր, Թողութիւն արարիք վասն Տճառն։

ԻԶ.— Թղ. 251բ.— Ի յերկնագրեանցն է.— Քերականս կոչի երկնագրեանք պիւգեալ ի Դաւիթ փիլիսոփայ, եւ ի հոմոս վարդապետէ, կոչեցեալ անուն Փիւնիկ ....։ Այս էր արուեստ վեցհայարեկին, զոր դոյզ Անանիա Շիրակացին եւ ասէ. Գանձ ծածկեալ էիր յերկիրս Հաւց, եւ ակն Թագուցեալ ի տունս Թորդոմայ. զի մայր ես ամենայն իմաստութեանց, այս է ի Թուոց, և աղբիւր ամենայն իմաստից, հանդերձ բանաձանամբ, եւ գրեա Քէ տեսին դեղ ճարտարքն յունաց ի մերում նահանգիս և գարմացան....

Թղ. 254բ, տարբեր գրոյ.— Յաղագս Աստուածաչունչ Գրոց, Քէ քանի գիրք, եւ րանի տունք նոցա.— Նախ Մնդոցն, տունք ՏԾԸ.... Ցոհանու. Տեսին: Այսք են ճշմարիտ գիրք որ Աստուծոյ գիակ են եւ իրաւունք, հոգւո փրկութիւն, ծարաւեցոց յաղբիւրէն է այլ գիրք որ ոչ են կարգեալ, այլ տպաւորել առ ի ընթեռնուլ հեռեւելոցն։

Իմաստութիւն Սողոմոնի, Գ, գիր աստուածունչ տունք ՒԹ։

Տուբիայ, եւ Հուդիւ ԶԸ։

Այս եւ ծածուկք բան հնոյն այսինչ։

Ադամ,

Ենովք,

Սիրիլայ,

Ի Նահապետացն,

Ադօքք Յովսիփայ,

Վերացումն Մովսէսի,

Ելիազար եւ Մովսեդն,

Սաղոմոնի Սաղմոսքն,

Եղիայի ծածուկքն,

Դանիէլի էրդ Տեսին։

Նորս այսոքիկ։

Մանկութեան Փիւսիս,

Թուխաթ Ալեսաբանն,
Ցայտնութիւն Փետրոսի,
Շրջայոյտ Պաւղոսի,
Բառնաբայ կաթողիկէ Քուղին,
Ցուցմ Թոմայ։ Ջի. Ալ. փոքր յա-
ւետեանս։

Է Ա Կ Ա Ց Գ Ի Ր Ք.— 2

Դաւիթ Փիլիսոփայ

Իէ.— Թղ. 255ա.— Դաւիթն վիլիսո-
փայ կոչեց Գիրքն Է.— ի քանիս բաժանի
Հայկ, եւ յորս։ երկայկ, ի պոյացութիւն
եւ ի պատաճումն։ ի քանիս բաժանի պոա-
ցութիւն։ երկայկ, յատկին եւ յերկրոր-
դին։ ի քանիս բաժանի պոյացութիւն։ Ցե-
րիս՝ ի տեսական, ի գործնական, ի սեռա-
կան...— Համմ. Քիւ. 401, Բ. Հատոր, էջ
333։

Թղ. 265բ.— Պերիսարմենիաս.— Ցա-
դաշ Մեկնութեան.— Նախ արժան է դնել
զինչ է անուն, եւ զինչ բայ...— Գերիբեր-
մէնեան այս է, բայց խիստ դժուար է,
յաւ կարդայ։

Իվ.— Թղ. 277ա.— Բժշկարան տո-
մար մեկնութիւն չորս տարերցս.— Ի նը-
մանութիւն չորից յեղանակաց տարոյն
խառնուածո՛ն են ի մարմնի չորս տպաւոր-
եալ. արիւն. խարտեաշ մազ, սեւ մազ,
մազաս, եւ ի յաւրն խաղայ յամենեսեան, և
առնէ զամենայն դժուարութիւն։ Խարտէշին
իշխանութիւն ի լերդին է, և խիստ աւգտու-
թիւնն ի ստամոքսին է։ Դեղին մազին իշ-
խանութիւն ի լեղեջն, եւ խիստ անաւգտու-
թիւն ի ստամոքսին է։ Սեաւ մազոյ բնու-
թիւն ի փածադանն է, իսկ արիւնն չերակ-
սրն. եւ խիստ անաւգտութիւնն ի լերդին։
Մազաս տպաւորեալ է ի թոքսն եւ ի կուծ-
սրն։ Եւ սոցայ շարժմունք հաւասարապէս
են։

Նոյնպէս եւ տարին ի չորս բաժանի։
Գարնանն իշխանութեան արեան շարժմանն,
ամառն խարտեաշ մազոյ, աշունն մազա-
սոյ. ձմեռն սեւ մազոյ։

Նոյնպէս տիւ եւ գիշեր, եւ ժամ,
շարժմունք ի նոսայ։ Առաջին ժամ աւուրն
մինչեւ յերեք ժամն իշխանութիւն արեան,
յետ երեք ժամին խարտեաշ մազոյն շար-
ժումն եւ զաւրութիւն մինչեւ ի Ջ ժամն,
ի վեց ժամէն մինչեւ յԹ ժամն սեաւ մազ-
ոյն, եւ անտի յառաջ մազասոյն։

Արդ ըստ չորից նիւթոց գոացութեանց
է եւ բաժանի յերկակաւթիւն կենաց այս-
պէս։ Ցարժամ առնու ժե ամ սկիսքն ման-
կաւթեան լինի, եւ անձնահաճութեան, եւ
գեղոյ, որ է արեան շարժումն։ Եւ ի ի ամն
խարտեաշ մազոյն ունի իշխանութիւն, եւ
լինի միտս պատուական եւ զաւրաւոր։ Եւ
ի խեէն յառաջ սեւ մազոյ, եւ ծանր լինի
ի խաւսս, եւ գեղեցիկ ի գործս, մինչեւ լի-
նի կ ամ։ Ապա մտանէ իշխանութիւն մազա-
սոյն, զի զաւրանայ եւ այլ ոչ փոխի որչափ
է կենդանի։ յայնժամ խորհի զառաջիկայն
եւ մոռանայ զանցեալն, բազմանայ խոր-
հուրդ եւ պակասին միտք եւ զաւրութիւն
զի մազասն ցրտային է։

Երկիր ցուրտ եւ չոր, սեաւ մազոյն է։
Հուր ջերմ եւ չոր, խարտեաշն է։ Աւդ ջերմ
եւ խոնաւ, արիւնն է։ Ջուր խոնաւ և ցուրտ,
մազասն է։

Արիւնն ջերմին է եւ խոնաւ, նման է
գարնան յեղանակի. եւ կողմն ընդայ հա-
րաւ, եւ հողմոց հարաւոյ և հասանաց պա-
տանեկաց։ Ցարեաւէ լինի խնդութիւն, վտրա-
գութիւն, ընկերսիրութիւն, ծիծաղ, ցան-
կութիւն։ Որ յաղթէ արիւնն լինի կարմիր
երեսաւք, դէղձանամազ, գալար, մարմնեղ,
յորդասազմն, յոյզսիրտուն, յոյզլմազ ան-
ձինն, ի նմանէ լինի բռուկ, եւ շիկացաւ,
գոյն մի ցեցու. տարագ մի աչացաւութեան
եւ ջերմ։

Խարտեաշն ջերմին է եւ չոր, նման ա-
մարաւնի. եւ հասուկ երիտասարդի, եւ կող-
մըն ընդայ արեւելք. ի նմանէ անձնասնու-
թիւն, թեթեւութիւն, թնտութիւն, ամ-
պարտաւանութիւն։ Գեղ ընդա դեղին, բա-
ցալեզու. սադմն պակաս։ Որոց յաղթէ
խարտեաշն, լինի թունդ, արտ չար, թեթև,
անաւսրամարմին, թաւայմազ, բերան
դալճլնահամ եւ չոր, չոր հատուտելիք, պա-
կասուն, շատխաւս։ Ի խարտեշէն լինի խե-
լագարութիւն, եւ բարբաջ, եւ գոյն ի ներ-
մանէ է։

Սեաւ մազն ցրտահն եւ չոր, յեղանակ
աշնանահն, եւ հասակ ալեւոր, եւ կողմն
ընդա հիւսիսի. ի նմանէ լինի լուկացու-
ցութիւն, համապազ ոխակալութիւն, ուղիղ

տեսութիւն. յանդգնութիւն զազանածեւ, վկնի քազում յոտութեան. հեզութեան և հանդարտութեան: Գեղն կապոյտ. սեւ. սեւամազ. հասապազ ոեդ. երկ(բար)արամտած. չոր ակն. չոր հոտոտելիք. քերան գոզահար. խաղաղերակ. սակաւասադմն:

Մաղաս ցրտին. գէջ եւ ապի. նման ծմեռայնի եւ ծերութեան. կոգմն ևորայ ա-բեւմուտ. եւ գեղ ևորայ սպիտակ, ծանր. յոյլ. կակուղ. դիւրահաւան. ցանկ ատեցող. հեզգ ի գործ. սակաւ ի ցանկութիւն. սադմն յոյով. գիջակն. գէջ հոտոտելիք. բերան ապի եւ խոնաւ. բոյլանձն. սակաւախօսուս: Ի մաղասոյ լինի կոգմնազազութիւն. սազարկաքափ. մոռացկոտ. կեղ. եւ որ ոէզն երթայ եւ ոչ գիտէ. սուզն. պիսակութիւն. եւ դանդաչկոտութիւն:

Ցուրիներաց Ած· զմարդն երկոտասան յաւդուած. ոսկերս Մհը. երակք Ցկն. եւ երէ յուզդոյն հաստատուն լինի մարդն ապա կատարեալ լինի ամ· իրաւք: Լեզուն տանուտէր է ամենայն մարմնոյն. ազդիւր արեան. եւ նա հանէ գկերակուրն ի ստամոքսէն. առնէ արիւն եւ քաշխէ յերական: Աման է ուսման եւ յիշութեան երիկամունքն. եւ աման ցաւման եւ խնաստութեան եւ չարութեան սիրտն: Աման ուշիզութեան եւ գիտութեան. հաւքերդութեան եւ խաւսողութեան ուղիղն է. իսկ աման հիւանդութեան ստամոքսն: Ընձայի հիւանդութիւն ի ստամոքսին, որպէս ասեմուկ յորովայնի. եւ ապա սփոհ ընդ մարմինն: Սկիսքն հիւանդութեան ի ստամոքսոցն ծանրութենէ· եւ որ կաճի առոդջ կալ. պատրաստ կացցէ յապահ կերակրոց: Քանզի Զ իրք են որ զմահու ցաւ շարժեն. որ գկերակուրն կերել լինի եւ դեռ չլինի հալեալ, եւ այլ ուտէ· եւ զոր ստամոքսն չսիրուժէ եւ ոչ ազահէ եւ ուտէ· եւ որ գիտէ զցաւոցն շարժումն եւ դեռ չտանու· եւ յորժամ պէտ զայ եւ յամէ· եւ որ ի գիջահոտ վայրի նստի:— Աւասիկ ոեդութեանցս:

*ԻԲ.— Թղ· 278բ·— Ցաղագս բնութեան մարդոյն, ի Բ-ի չորից գասցեալ ասի մարդ, զի Դ պատճառք են լինելութեան ամենայն մարդո պատճառքեան. հուր եւ ջուր, աւդ եւ հող· եւ ջուր է սերուն բնութեան եւ ծնրնդական բան նմանութեանն կնոջ· իսկ հուր է գործող բան առն բնութեան· Զի երկուսդ ի տաքերացս արարողք են, հուր եւ աւդ, իսկ երկուսդ կրողք, ջուր եւ երկիր· զի հուր եւ աւդ արքայականք են, իսկ երկիր եւ ջուր իրականք· Զի ջրոյ խոնաւութիւն, առանց ջերմութեան հրս ամուլ է, իսկ ջերմութիւն հրոյ ի խոնաւութիւն ջրոյ խառնեալք պլրտզարերք լինին ի ծնունդս· Արդ առաջին չարժութիւն ի չորից տարերցդ հուր է, զի նրբագոյն եւ մշտաչարժ եւ սրադոյն է բնութիւն հրոյ, որպէս բնութիւն ցանկութեան որ ի մեզ, զոր կոչեն ամպաչարժութիւն, որ ոմոտական եւ ցանկական, որով յարձակի կենդանին, զի առանց սոցա չէ հնար հասուտոյ կենդանւոյն:... Ի սեղծմանն նախ սիրտն գոանայ, եւ ի վախճանին յետոյ մեսանուի եւ յորովայնին յասն լինի մանուկն ի հնս մաւրն, որպէս էր Ադամ գաւոջինն, եւ ի ծնանելն չորի գլխիվայր, որ նչանակ գանկումն մարդոյն, որպէս գՏերոս յայտնեալ գոյ գինքն գլխիվայր խաչել, եւ ասէր. Ես գնմանութիւն առաջին մարդոյն ունիմ, որ անկաս գլխիվայր, որպէս ծնունդն ևգոյց· Վասն այնորիկ յասպանի արգանդին գլխիվեր մկրտանք, գվերջասերին կանգնելն գարձևալ Քրիստոսին նչանակեալ:... Բայց որ գոացոյց գհոգին, եւ առնէ գմարմինն, եւ միաւորեալ գնոսայ, գրովանդակ ինքն գինէ նմա փառք յաւիտեանս.— Հմմտ· Քիւ 1516, Գ· Հատոր, էջ 84:

*Լ.— Թղ· 286ա·— Մի՛ենդիմա սուիևաւկսն, որ են մերկիմաստք, ամենևին անդևրձա չպղենուն եւ անիրաւ ոչ գործեն, եւ մարմին կենդանեաց ոչ ուտեն, բայց կաթն, և բրենձ եւ գայլ սերմանս խոտոց, և բանջար, և պտուղ ծառոց, և պենի, և չաքար: Եւ սանն ի պարսից գևսպան առ Նոսայ սաքեալ, զոր բան իւրևանց սոյորութեան մերկացուցեալ այնպէս տապան առաջի քահդարին.... — Ով պատուական հանդիպողք, յորժամ բնձեռնոյք, գանարժան գրծոգս գմխիթար լիչևցիք ի սուրբ ատեան ձեր, եւ գուք·:

*ԼԱ.— Թղ· 286բ·— Շաթառի մասւս ի Փայտակարան քաղաք բնտիր ջերմուկ է, զի դղոդի եւ գպիտակ եւ որ գիւահարի նման

լինի ի մագաղ ի կամ յայլ իմիք զպատեաց, եւ զանդամալոյծ, եւ զայլ պէսպէս հիւանդութիւնս բժշկէ։ Զորմէ ասեն թէ պատուիր ան էր եւ քոյր ունէր եւ երթեալն ի Շամխաիկս, եւ յանկարծակի փոթորիկ եհաս եւ եւ զքոյր մանկանն վերացոյց յատակ եւ տա- նէր վերամբարձ, իսկ եղբայրն նեղեալ եր- կնչեալ կէր նմա եւ աչինչ էր ձեռնհաս ու- նել, միայն արտասուէր ասելով։ Վայ քոյ- րիկ, վայ քոյրիկ։ Եւ քանզացաւ փոթորկին եւ ազդկանն յերկիր անկեալ՝ յոտորմէն անդամն ջախջախել։ Իսկ եղբայրն բերեալ դնայ ի շամփարիկ, իջոյց զնա ի ջուրն, եւ յերկնեորդում աւուրն աղջացաւ։ ...

Առաւնաք վարչաց արեգականն, էնիկ եւ Մէնիկ, Սէնիկ եւ Բէնիկ։

Մ Թուականին չինեցաւ Գանձակ.— Ա- ւետ նեղութեանս, զի անսոյոր էի գոր- ծոյս։

ԼԲ.— Թղ. 287ա.— Հերմէսի խաս- տասիրի ասացեալ.— Աստուած իմանալի աչխարհ, աչխարհ դգալի Աստուած։ Մարդ կամելի աչխարհ, Աստուած անշարժելի աչխարհ։ Մարդ բանաւոր աչխարհ, երկիր չարժուն աչխարհ, ապայ ուրեմն երեք աչ- խարհ։ ...

ԼԳ.— Թղ. 291բ.— Բազում Հրեչտա- կաց անդիտութեան պատճառանաւ.— Եւ ա- րդ այս է գի եւ նոքայ զկնս ունէին հասա- ն է կասկածման էին յանդիմանէն ա- ստանաւ մինչեւ յաւր Համարձման Տեառն ։ ։ ։

ԼԴ.— Թղ. 292բ.— Նախերգան Է.— Ունակութիւն եւ պիտանութիւն բնդդէմ են միմեանց։ ։ ։

Թղ. 294բ.— Երեսք ահաւորք եւ յո- յսալից թոյժութիւն սոսկալ են տկարու- թիւն առնել արեական մասին։ ։ ։

Թղ. 295ա.— Քրիստոսածագ լուսով պայծառացեալ եկեղեցի առաքեաց դմեզ ի գաչտ մրգաբեր խաստից։ ։ ։

Թղ. 295բ.— Բաղձանաւն ցանկութեան խաստից դմեռս կազդուրահոս առնէ։ ։ ։

Թղ. 296բ.— Գրիգորի Աճրն. Գր. Նի- ։— Աստուծով եւ աստուածատուր պարգե- ւսւք ի չարժողէն բոլորեցուցեալ չարժեցեալ պիկու իմ ի սպասաւորութիւն քանի։ ։ ։

Թղ. 297ա.— Աստուած է պատճառ ամենայն եղելոցս, եւ եղելոքս պանապահն ։ ։ ։

Թղ. 297բ.— Բնութեամբ է յաւտ գտաբանաւոր։ ։ ։

Թղ. 299ա.— Բազմանք բանի բնա- ւորեալ են յոմին բանական, քանիւ դնա պարծէ յամենաւտ։ ։ ։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1273

Թղ. 300բ.— Փառք Հաւր անեղի, Որ- դոյ Միածնի եւ ապատիչ Սրբ. Հոգւոյն յա- ւիտեանս յաւիտենից ամէն ամէն։

Ծամ եւ քինհարիւրերորդի քսանեւրոր- դի երիսարդի թուականութեանս Հայոց, յա- յսմ ժամանակի հովիւս էր գտղապետաս- քին հասուտւոյ քրիստոնէական վերա- դիտողութեամբ ճշմարիտ սեռոտակալ Լու- սաւորչին մերոյ ածր Ծաիոր, եւ յԱղուա- նից ածր Ստեփաննոս, եւ ի տիեզերապա- տութեան Ապատս (գաղին, եւ յանիչխանու- թեան մերս աչխարհիս, յաթաբակութեան Սպասնին, եւ ի տկտութեան տեղոյս ձա- բին, տասանաւոր կատարեցաւ տաս Համա- նիս ի սուբ եւ ի հոչակաւոր Վանքս Գետ- կո, ընդ հովանեաւ Սրբ. Աստուածածնիս, եւ Սրբոց Նշանիս Մ(երկիւռ)իսի, այլ եւ տս տաս սուրբ եւ վամոտպատծաս վարդա- պետիս Յովաննէիս, որ է ամենայնիւ աւ- րինակ բարեաց վարիւք եւ բանիւ։ Վասն դի չէր բաւական մեր նուաստութիւնս մի բան մեզ պատմե(լ)ս գտաբանութեանս նորաց։ Վասն դի յոյժ գարգարեալ է գիտ- նականաւն (գրծ)նականաւն, արուեստիւք, ոգեշահս(ա)բեամբ, արդարութեամբ, (ո- գորմած)ութեամբ, գթած առ աւտարս եւ առ մերձաւորս, մանաւանդ առ մեզ եւս։ Զի յետ Աստուծոյ առ էր կենաց պատճառ պան- արհատութեանս մերոյ, այ միայն բանիւ մարգարտութեան, այլ եւ մարմնական պիտոյիւք, զոր հատուցէ սմայ այն որ ա- ռատն է ի ատեսս գհպարապատին եւ բա- րեբաստատին, յատուցն յայնմիկ, որ ոչ ոք աւդնական, բայց միայն գործք բարիք, ա- մէն։

Արդ ես յոգնամեղս Մխիթար, առ ո- ան սոքս կարի եւ յոգատեաս սոքայ ապա- ւինեալ եւ յԱստուած, մտռացում արարի ամենայն մարմնականիս եւս առատել ակա- տութեան մարմնոյս, առ յոյժ փափաքումն

*աստուածային մատենիս, եւ յոյժ նեղու-
[թ]եամբ եւ տառապանաւք պծապրեցի իմով
ձեռամբ ի վայելումն անձին իմոյ, եւ յի-
շատակ հոգւոյս։*

*Ուրդ երկրաքաւել դիմաւք աղաչեմ
պսպտահնչող, յիշեցէք ի սրբամատոյց
յաղաւթս ձեր, դվնքարդին ասացեալ վար-
պապետն պճոյասափ, եւ դըստ մարմնո ծը-
նուդսն մեր, դհայրն իմ պհեդդ և դմայր իմ
Մամախաթուն, եւ դհանդիսն իմ Գէնի, ընդ
նմին եւ պրա[բ]ձրդել ծառն արմատնի եւ
նորատունկ այսին, պխնձորն քաղցրահամ
ի մէջ անտառաց, դհոգաքէլ վարդա(պա)-
պետն, որ [ալից դ] պակասութիւն քարտիս
եւ յիշողդ յիշե[ա]լ լիջիք յ[աւուրն մ]եծի։*

*Կատարեցաւ ի յոհկի քան եւ իննն,
յաւուր [չարաթ]ու ընդ ծագել արեգականն,
ի վտառս Աստուծոյ ուրհնելոյն յաւ[իտեան-
նս]։*

*Ցայսմ ամի վախճանեցաւ [իշխանաց
իշխանն Սմպատ, եւ աւուդ մեծ էր տանս ա-
րեւելից, [վ]ասնդի բաղ[ում խաղաղութիւն
չնորհեաց Ած· ի ձեռս նորա] արեւելից,
մանաւանդ եկեղեցեաց։ Ցս· Ած· ի գալստ-
եան իւրում ի վերս տուն քաղաքաց կա-
ցուսցէ զնա։ Ամէն։*

Ծանօթ.— Ծիշատակարանիս եգերք-
ները չատ մաշած են։ Այնինքեանէլի դարձած
բառերը առինք կարծատիճերու մէջ, հետե-
ւելով Տ. Սաւասյանեանի արտագրութեան։

*Թղ· 301բ, բոյորկիր վերջ, ծայրերր
մաշած։*

[Ի թվին Հայոց] վեց ձիԲ [= 1173]
Զրնկրգ դանն նստաւ։

[Վեց ձ] ՂԸ [= 1249] թվին Հուլայաւն
նստաւ։

[Նաւթն հարիւր ԺԲ թվին Ապաղէն
նստաւ։

Նաւթն հարիւր Լ [= 1281] թվին Ահ-
մատն նստաւ։

Նաւթն հարիւր ԼԱ թվին Արդունն
նստաւ։

Նաւթն հարիւր եւ Ա թվին Գազանքան
նստաւ։

Նաւթն հարիւր ԽԱ թվին Ղազանն նր-
տաւ։

Նաւթն հարիւր ԽԳ թվին Մահմատն
նստաւ։

Նաւթն հարիւր ԽՁ թվին Մահմատն
նստաւ։

Նաւթն հարիւր ԿՆ [= 1316] թվին
Բուսայիտն նստաւ։

Նաւթն հարիւր ԿՐ թվին Երրնչին եւ
Ղաւռամշին նստաւ։

Նաւթն հարիւր ՀԶ թվին Վդմըշ? Խո-
ջէն սպանին եւ Զօպանն փախաւ։

Նաւթն ՃՁՆ [= 1336] թվին Աւփաճա-
ւուրն նստաւ եւ Մուսին։

Նաւթն ՃՁԶ թվին Մահմատ Ասլբար-
չին նստաւ։

Նաւթն ՃՁԸ թվին Սաթի Բէկն նստաւ։

Նաւթն ՃՂԳ թվին Թամուրբաշի որ-
դի Շեխ Հասանն կինն սպան։

Ուր ՃԶ [= 1357] թվին գԱշրափն րա-
պանեց Զանիբէկն։

· · · Ցախին նստաւ։

[Ուր] ՃԷ [= 1358] թվին Վայիս նրս-
տաւ։

[Ուր]ՃԻԳ [= 1375] թվին Վախսի որ-
դին Հուսայինն նստաւ։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.—
1624

Թղ· 302ա, բոյորկիր տողերր.— Ուրդ
յիշեցէք ի մաքուր եւ ի լուսափայլ յաղաւ-
թս ձեր, դվերատին նորոգող մատենիս,
որ կոչի Հարցմանց Վանական Վարդապետի
(Վարդանայ), որ ծագկաւէտ եւ լուսաւոր
լանիւք լի է, եւ նորոգեցաւ ձեռամբ յոհ-
նամեզ Աստուածատուրը Քահանայի, և աս-
տուանոն Սարգիս Ալեզայի, ի գաւառն Քա-
ջբերառնի ի գուռն Հրեշտակապետ եկեղեց-
ւոյ։ Եւ էր սայ ի ձեռս հոգեբնակ Գրիգոր
Վարդապետին, եւ անդադար ընթեռնոյր
դաս ի ձեռին ունելով։ Եւ էր խիստ հնաց-
ալ եւ փտեալ, եւ բայում ժամանակ ա-
ռանց կողքի էր։ Եւ մերոյ աւտ աստղատին
գոյով եւս դաս նորոգել մեզ, ի Քլարեբու-
քեան Հայոց ի ՌՀԳ ամին, եւ ի մայիս ամ-
սոյ ծգ[ն]։ Ուրդ ոմ եղբայրք ասացէք Աստ-
ուած ողորմի։ Ողորմածն Աստուած եւ ձեզ
ողորմեսցի ամէն։ Հայր մեր։

Թղ· 302բ.— Դուբեան եղիչէ Վաս-
բուրքի կողմէ նշուած կարգ մը չհեկան
տեղիքներ։

1289

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— *Մաւալ 16·5×12×6: Էջք 488: Հանդամանք՝ յոյժ ցեցակեր. վերջին պրակները քակուած ինչպէս: Թուղթ բամպակեայ: Գրութիւն՝ խորագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ. մելանով, միասիւն, 29 տող: Բոլորիկ վարժ: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կաշեկազմ տախտակեայ դրշմազարդ: Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, վերջիններըը կը մնան կիսով չափ միայն, վայելուչ երկաթագիր, մասն քերթոյն փխլիպեցուց: Ստացող Գրիգոր վարդապետ:*

Ծանօթ.— *Տ. Սաւալանեանի ծուցակին մէջ սակս ներկայացուած է. «Վարդանայ Մեկն. Սազմոսաց Դաւիթ, երգոց եւ պրոցն Դանիէլի. ի վերջն պոանին եւ յանք ինչ առաւպելայց հնքանոսաց, որք ոչ երեւին Նոնոսի պոլ, քէպէտ եւ անդենքեանի է յղ. ապահանեալ պոլոյ թղթոցն ի ցեցոյ: Գոն եւ յանք Սիրաքայ, որ ունի եւ Զօհրապեանն. «Միտք հնազանդ եւ որոգոր պարկեշտ»: Այս որպէս ասացաք խոպան խանգարեալ եւ մաշեալ է բոլորգիր և բամպակաթղ. օրինակս ի ցեցակերութենէ» (էջ 749–750):*

Ցաղաչեանի ծուցակին մէջ յիշուած են միայն Մեկն. Սազմոսաց եւ երգոց երգոյն, եւ Քուղքեսն Քիւը տրուած է 243 (Տետր 5, էջ 497):

Ա.— ՄԵԿՆ. ՍԱԼՄՈՍԱՑ.— 11

Էջ 1.— Աշխարհաիալուր եւ տիեզերալոյս Վարդապետին Վարդանա պարզ և լուսաւոր խորին խորհրդով, եւ դժուարագիւտ լուծմամբ եւ բանիւ Մեկնութիւն արարեալ Սազմոսիս, շարժեալ ի Հոգւոյն Սրբո եւ յարիեկամէն Հաղբատա եւ յաշակերտաց իւրոց, յոյժ աշխատեալ մտաւոր բովիւ, զոր ցուցանէ առաջիկա ամբարելս, ի վարժ մանկանց Սիոնի, ևաեւ զարգացն ի մի հաւաքեալ, ձեռնհաս սիրողացն, զոր եւ ինքն հասցէ իւրայաւքն երկնից արբայութեանն, ևաեւ Գրիգոր.— Մի է Աե. եւ մի միջնորդն Աստուծոյ եւ մարդկան, մարդն Քս. Յս. ասէ, Քրիստոսի կենդանին Գօդս...:

Բ.— ՄԵԿՆ. ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— 11

(Թերի)

Էջ 471.— Եռաւեծի սուրբ վարդապետին Վարդանայ պարզելոյ պարզութիւն նիւզս երգոյն, ի խնդրոյ շնորհազարդ Վարդապետին Կիւրակոսի, ի յոյսն Քրիստոս: Զստացող գրոցս զԳրիգոր Վարդապետն յիշեսջիք:

1290

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×10·5×4: Էջք 484: Հանդամանք բաւարար, անմաքուր էջերը ոչ սակաւ: Թուղթ հասարակ, ոչ միատեսակ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ դիպակերները կարմիր, մնացեալը սեւ. մելանով, միասիւն, 23–26 տող: Նոտրագիր անկանոն եւ խճողեալ: Կաշեկազմ տախտակեայ դրշմազարդ, առաջին կողքը վերջն վար կտրած:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

էջ 1·— Ցաղագս Ցոքայ:

էջ 3–9·— *Տէր Ողորմեաներ զանազան ոտնեղու համար:*

էջ 10–76·— *Բառապիրք, յոյժ խառնակ:*

էջ 77 – 86·— *Աչխարհացոյց·— Աչխարհապրական անուններ այրուբենի կարգով դասաւորուած:*

էջ 87–92, *դատարկ:*

էջ 93·— Ցեկեդեցական Պատմութիւն վասն Փիլիպոսի Առաքելոյն:

էջ 101–144, *դատարկ:* *էջ* 145, *անմաքուր:*

էջ 146·— Երգ պիտանի վասն խոստովանութեան·—

Եղերայր ինձ մխո զկր եւ լսէ,
եւ գհոգւոյդ աչչն ի բաց պահէ,
գչարի(ն)քն քո յիչումն բեր,
եւ զդ(ղ)ջալով ապաչխարէ:
. . . . . .
Ով որ լքսող լինի բանիս,
եւ գկռաքել երդոցս յիչէ,
նա ի հրեչտակս փառաւորի,
զօրհնեալ եկայք ձայնըն լքսէ:

էջ 151·— Պատմութիւն պատկերին, որ հղեալ է ի Ցռանկրստան ի Հռոմ, որ պատմեաց մեզ պատրի Անտոնի քաղերժշկըն·— *Ոմն արեգս ի կարդէ Ցռանչիսկոսի եկեալ ի Սր· Քաղաքս Երուսաղէմ···*·— Չմիւռն· *Քիւ* 804, Գ· *Համառ*, *էջ* 264–5, *կան մանր տարբերութիւններ:*

էջ 154–164, *զանազան հատուածներ:*

էջ 165·— Վասն ժրաքեան Օրինացն:

էջ 202·— Առաձին ժողովք Հայոց:

էջ 216·— Վասն առհասարակ աղօթից:

էջ 250·— Մեկնութիւն դ(ի)ժուարիմաց շարակացաց:

էջ 277·— Վասն կերակրոց եւ սեղանոյն:

էջ 291·— Ցոհաննու Ոսկեբերանի կոստանդինուպոլսի եպիսկոպոսի, յԱլբանուայ Մարզպանէի Մեկնութենէ:

էջ 299·— Վասն պատկերացուցութեան:

էջ 303·— Ծ Հատոր Հարցմանց: Առաջին·— *Վասն էր գկեանս դայս, եւ ապա յարհանդերձեալն տայ:*

էջ 305·— Վասն հանդերձելոյ փոխման մարդոյ:

էջ 308·— Վասն մեծութեան եւ ազգատութեան:

էջ 310·— Վասն հիւանդութեան եւ դեղոց:

էջ 313·— Վասն Մաեու:

էջ 377·— Թէ ոչ է *ֆաւաքան:*

էջ 389·— Վասն յարութեան հարց կարգաւ:

էջ 396·— Վասն յարութեան մարմնոյ ամենայն մարդկան:

էջ 430·— Վասն փառաց դատաւորին:

էջ 465·— Վասն ուրախութեան ընտրելոցն եւ փառացն:

էջ 481·— Սրբոյն Կիւրղի Հայրապետի ասացեալ վասն կազանդաց թէ գինչ լինիցի ·— *Եթէ կազանդ ի կիրակի լինի եւ ձմեռն սկիզբ եւ ձիւնամեծ···*

էջ 484·— *Քրիստոս անուն առ երբայեցիս ասի մսիհ, առ յոյնս Քրիստոս, առ յաթինացիս ունքքիուս, առ Հայս օծեցեալ կամ օծած, որոյ թարգմանութիւնն ի բարբառ պարսից է մալիռէ:*

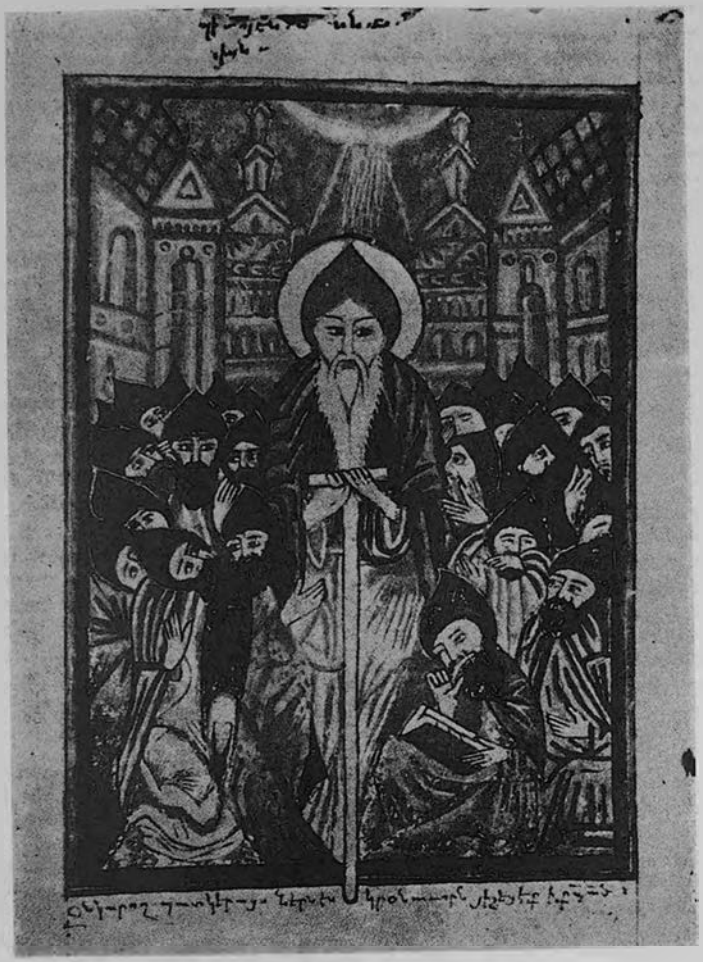
1291

ԾՈՂՈՎԱՏՈՑ (ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ)

(ԾԴ· ԾԷ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաշտ 16·5×11·5×9: *Թերթք* 648: *Պրակք* ԾԸ (*Թղ*· 2–176)+ԻԹ (177–518)+Ը (519–596)+Ը (597–648): *Հանգամանք լաւ: Թուղթ բամպակեայ ոչ միատեսակ: Գրչէք՝ Ներսէս Սարկաւագ*, 1337· *Գրիդոր* 1612, *եւ այլք: Գրութիւն՝ խորագիրներըը, սկզբնատողերը եւ մասամբ գլխագիրներըը կար-*

27.— Գր. Տաթեւացի հանդերձ աշակերտներով, Թ. 1291, Թղ. 3բ

մէր, մնացեալը սև մելանով, միասիւն, 31, 29 տող։ Բոլորգիր Թղ· 2–515ա, ապա կը վոխուի պիրը։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Նկարող՝ Ներսէս կրօնաւոր։ Գունաւոր զարդագիր, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ, Թղ· 4ա։ Նկար՝ Գր· Տաթեւացի հանդերձ աչակերտներով, Թղ· 3բ։ Կարմրագիծ զարդագիր, լուսանցազարդ եւ պլիսազարդ, տարբեր ոճներով, Թղ· 12ա, 303ա, 484բ։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Առաջին Քերքը մագաղաթ է լեցուած այլազան գիրերով։ Վերջը մէկ Քերթ մագաղաթեայ պահպանակ, անկիւնաւոր երկաթագրով, կրօնական բովանդակութեամբ։ Կնիքներ· Ա. «Տէր Սիմէոն Վարդապետ ծառայի Քրիստոսի», Թղ· 179ա, 367ա, 519ա։ Բ. փոակագիր, «Բիւ· ՃԻ· ծո· Կարապետ Վարդապետ», Թղ· 4ա, 165բ, 179ա, 319ա, 597բ։ Ստացողք՝ Նաչատուր կրօնաւոր Առանացի (1337), Մարտիրոս Եպիսկոպոս (1448), Յովհաննէս Վրդ· Բարիձորոյ (չ· 1600), Կարապետ Վրդ· Մոկացի (1631), եւ այլք ուրիշ կանուխ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ։—

Թղ· 1ա, բոլորգիր ։— Գրեանքն մեր այս է, մեծ եւ փոքր։

Հարցմունք մի ծ Հատոր։

Այս արտաքինս ծ պիրքս լուծմունքն եւ Մեկենիչ ի մի տուփ։

Արաբածոց Մեկենիչն ե, Դանիէլ, եւ էր ընդ եղբայրս, ի մի տուփ։

Քառղպիրք մի բոլոր։

Աւետարանի Քաղուածոց մի լիակատար։

· · · ու Քերականի Մեկենիչն ի մի տուփ։

Սաղմոսի Մեկենիչն։

Երկոտասան Մարգարէից Մեկենիչն։

Սաղմոսարան Աղօթամատոյցն Տաճառացոյց բոլորակ Շարականոց ամէնն մի տուփ։

Առաջարան մի տետրոփն ու Տօնացուցոյն, մի տուփ։

Արտաքին Գրոց Լուծմունք, Տաթեւացոց չինած, Արիստոտէլի գրքերոյն եւ Փորփիւրին։

Հին ոսկով Ճապտեր մի։

Նարեկացի մի։

Սողոմոնի քնարան · · ·։

Նաւտր Ճիսուս Որդի մի, չատ բանաբան ի հետն։

Ներքինը տարբեր գրով·

Ճիսուս Որդի մի։

Եղնակա Գիրք։

Աստուածաշունչ կիսատ է։

Գողոսի քնարան։

Տեսլեան · · ·։

Թղ· 1բ — · · · Տպագիրն ակն է յատկութիւն ունի · · ·։

Թղ· 2ա, բոլորգիր։

Ի թվին Հայոց Ռ և Զ [= 1631], ի ժամանակս յորում էր հայրապետ Սր· Երուսաղէմի Գանձակեցի Տէր Գրիգորն սրբասնեալ, որ զամ· Տեօրինական Տեղիս Քրիստոսի վերստին նորոգեաց, որպէս Զօրաբաբէլ ի հնումն յիսրայելի։ Ես նուաստ Մոկացի Կարապետ պիտակ անուամբ վարդապետ, ե պատուական պիրք տուի յիչատակ Սր· Երուսաղիմայ ի դուռն Սր· Քակորեայ · · · ։— Հմմտ· Բ. Հատոր, 1987, էջ 160–161։

Թղ· 3ա, դատարկ։

Թղ· 3բ — Գունաւոր Նկար Գրիգոր Տաթեւացւոյ չրջապատուած իր վեղարակիր աչակերտներով։ Նկարին ներքև Նոտրագիր· «Զնկարող պատերացս Ներսէս կրօնաւորն յիշեցէք ի Քս· Ա՛ն·»։

Ա·— ՄԵԿՆ· ՍԱՀՄԱՆԱՑ·— 17

Առ· Եպս· Սիւնեաց

Թղ· 4ա·— Տէր Առաքելի եռամեծի եւ փաղ հռետորի եւ ամենայնի փիլիսոփայի, աշակերտի երիցս երանելոյն Գրիգորի տիեզերալոյս Վարդապետի, արարիչ բանս խրատականս, ոգեշահս եւ հոգեվարս խնամատարեաց, ի Մեկնութիւն Սահմանաց Գրոց, յիշոց մաղթանաց ումանց քաջասիրաց, եղբարց հարազատաց ընդին աշակերտաց·— Սահման քէ քանի նշանակութիւն ցուցանէ · · · ։

Թղ· 12ա·— Նորին տէր Առաքելի, հոգեվարուց հայրապետի, վասն Սահմանացըն Դաւթի Քաղուածոյ բան·— Որք մինանգամ · · · ։

Թղ. 153բ.— Ինոքիի տէր Առաքելի, Սիւնեաց Եպիսկոպոսի, ի տեսութիւն քահնի որ ասէ. Ամենայն չար տանջելի.— Զի՞նչ է որ ասէ...:

Յիշատակագրութիւն Գրչի.—

Թղ. 165բ.— Ջատագով եւ պծոյս ի-մաստասիրական սուիեսոխս՝ մերոյ հայկազնի Փիլիսոփային Դաւթի, եւ մեկնողի սուրբ Առաքելի Սիւնեաց վերապետողի, իսկ-նեբսէս Արեւային յիշեա ի Քրիստոս, ով սուրբ բարուեաի, եւ դու յիշեալ լիցիս, ա-մէն:

Թղ. 166ա.— Սահմանիմ ասացեալ փիլիսոփայէ.— Ողջախոհ մոյքիւն, որ ցանկան իմաստասիքեան, որ հոգեւոր գործ է գինչն սրբէ մարդ, յորմէ փութա դաժե-նայն հակա քննել...:

Ցաղագս Սահմանի Գրոց, պատճառ եւ նախերգամի.— Մեծն Դաւիթ եւ եղեալ կոզ-բացին չոգան յԱքէնս եւ լուան եւ տեսին բիծ ի վարս վարդապետացն, եւ զայրաց-նալ մեղադրեցին...:

Թղ. 167բ.— Դ.— . . . Ցաւերժա-հարսունեաք, որ քաջք են, ասեն, թէ Նոյի յետ Ջրհեղեղին Ա որդի եւ Ա դուստր եղեւ. որդոյ անուն Մանիտան եւ դստերն Աստ-ղիկ: Նա Ասծ. էհարց թէ այլ որդի կամ դուստր ունիս: Նա ամաչեցաւ եւ ասաց թէ չէ: Նա այն որդին Մանիտան եւ դուստրն Աստղիկ քաջք պարծան եւ աներեւոյթ պար-ծան: Նա այնոր համար մահկանացու ա-ւէ, որ ծնանին եւ ապրկանին որպէս զմեզ: Ով որ կու տեսանէ նա զայր եւ դուստրս տեսնալ, եւ բնական ունին զդիտութիւն:

Թղ. 168բ.— Ժբ.— . . . կանչողն, իշխանութեան է, կամ ուսեալի չոր բարուկ բարակ, որ վայել է: Եւ ոչ անկատար՝ մի է: Իսկ ոչ քաջ է՝ լաքարդն: Իսկ ոչ հասն՝ մաչկաթևելին: Իսկ ոչ մարդ՝ կուրսն, կամ չէ գոքն:

Թղ. 172բ.— Իմ.— . . . եռամեծն Դաւիթ, որ ունէր զրնական չնորհն, եւ զըս-տացականն, եւ գաստուածատուրն. Գ. բը-նական է տղայութենէ չնորհաց էր, է աստ-ցականն, որ աշխատեցաւ. չարչարեցաւ. եւ խիստ ուսաւ զիմաստասիրութիւնն, յայն-ժամ Ասծ. այլ չնորհաց եւ յաջողեաց նմա, գիտն այն գամենայն յաղթեաց:

Թղ. 173–176, դատարկ:

Բ.— ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 6

Դ. Թրակացի

Թղ. 177ա.— Քերականական հատուած մի:

Թղ. 178ա.— Յիշատակագրութիւն, նոտարիք.— Արտաքին դիրքս է նուաստ Ցովաննէս Վարդապետիս Բարիձորոյ Սր. Ուխտին, գնով առացեալ ի վայելս ինձ եւ ուսումնասէր Սիմոնի մանկանէդ, նաեւ վա-յելողքն ի սմա գիտ յիշեցեն ի սուրբ յա-գօքս իւրեանց եւ Ասծ. ողորմիս ասացեն, եւ Ասծ. իւրեանց ողորմեցի հաւաքարարիկ ամէն:

Ծանօթ.— Ցովաննէս Վրդ. Բարիձո-րոյ պէտք կր յիշուի 1599–1601 թուականներուն:

Այլ յիշատակագրութիւն.— 1452

Թղ. 178բ յետդիրը.— Աբդ գրեցայ սա ձեռամբ անարժան Ցակոբ կրօնաւորի յերկիրս Մոկաց, ի Թիլականիս ՋՍ. յիշա-տակ ինձ:

Թղ. 179ա.— Քիւն է հրա-տարէքին, որ ի քերդողսն եւ ի չարաբերայ իրերս. բացում անգամ ասացիլոց: Եւ մա-սունք են նորա վեց...:

Թղ. 190ա, սառորուր, յետդիրը.— Փառք Աստուծոյ, որ ոգատեաց յայս գր-ժարս:

Ներբեւը նոտրագիր.— 1448

Լովին արհեպիսկոպոսն չնորհաց Մարտիրոս եպիսկոպոսի եւ նուիրակի Սր. Խզմիածնի եւ բանասիրի գայս գՊՂէ:

Թղ. 190բ, նոտրադիր.— Տէր Խաչա-տուր Վարդապետ, դիս գմեղուցեալս ի դա-հարժան անմաքուր անձն գԽաչատուրս գոր-գի Սամուէլ Տրապիզոնացոյ, ազաչեմ յէ-չել ի քրիստոսամատոյց սուրբ ազաւնեան քո: Ալ վայ է գիս

Գ.— ՎԵՐԼ. ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ.— 4

Նաայի Նչեցի

Թղ. 191ա.— Քերականութեանն Վեր-

յուծութիւն. Բաւ առ քաւ, ձեռամբ Եսայեայ հատաբեայ։— [ի] ձեռնտուութենէ Հոգւոյն հանդերձեալ եմք բուռն հարկանել առաքելոյ իրողութեանս. . . ։— Հմմտ. Հրատ. Լ. Գ. Խաչերեանի, Երեւան, 1966, էջ 55։

Թղ. 257բ։— Զեղուելի գրիչս յիշել առաջեմ։

Ներբեր ընտրագիր·

Զլուսացոյց տաճիս պլոկանուն Նուասա Ցովաննէս անարժան բանի սպասուոր վարպետս յիշեա, ով հանդիպող տաճիս, եւ տուր ղոլորմին, զի եւ քեզ լեցի ողորմութիւն յաճենեցունց Տեառնէն։

Փիլիսոփայից պիւտ սա հանճար,
Հնազունից ծերունեաց կար,
որոց են կամք ի յիլ կատար,
կըրքին սուաւ մինչ ի վրճար։
Քէ ի տորին սէրս չեն յաժար,
անցաւորիս ունայն ընդվայր
այլ ի յիմաստս խոհեմաբար,
տրքնիլ անդուլ միշտ անդադար։
Զդինին չարքին դիւութեան մայր,
դանասնութիւն ստացումն յիմար,
որոյ րորրոք է չարաչար,
բարեաց եղծումն քաւի եւ վրթար։
Այլ գրօք սրբոց լինիլ ճարտար,
մըտից ւելից դըտանել ճար,
Ծով կենցաղոյս մրքան խաւար,
կորրստեան լոյս իսկ կենարար։
Այս գրոց խնդրօղն պարտի կամկար,
ոչ կարճոպի այլ միտք երկար,
ղտեան համառօտ ներածաբար,
հասու լինել անչփոթաբար։
Ի յիմաստնոյ գերակատար,
զոր ուսանիլ պարտ է հրնար,
ոչ իւրովի մըտածաբար,
տարէկուսեալ կարծիւք չիւար։
Որ անվճհեր լեցի յարմար,
բանից մանուած յանգեալ ընդ չար,
ի յիսն եւ յասըն օգտակար,
չահ բաղմարդուն զոր է արար։
Զոր իմ գրեցի անձրս ախմար,
Ցովանիսիս զոր չեմ խաբար,
ոչ քէ ըմբէկն Քող քէ գհազար
զոր ոչ տեղակ եղէ աբդար։
Այլ կամ գեղեր եւ քաբմատար,
քէ ոք յորոյ ատեից ինձ տայր,
զոր Սուբբ Հոգւոյն սա է տալ յար,
ւես մեղուցեալս յախտէ տրկար։
Զամենայն սուրբս եւ գՏիրամայր,
տալոյ միկնորդ սիրտս զոր բղձայր,
զի Քէ Քերեւս Հոգին Սուրբ քաղցր,
չխոտէ եւ տա անխլտրարար։

Ծանօթ.— *Այս ոտանաւորին հետինս կր վերեւ յիշուած (Թղ. 178ա) Բարիձորոյ Ցովանէս Վարդապետն է, դատելով դրի սերտ նմանութենէն։— Յաջորդ Քերթ կտրուած է իմաստութենէն առաջ։*

Դ.— ՍԱՀՄԱՆՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ.— 10

Դաւիթ Անյաղթ

Թղ. 258ա.— Սահմանք իմաստասիրութեան, Դաւթի Անյաղթ Տիզ·։— *[Ո]րք միանգամ իմաստասիրութեան տենչան բանից . . .*։

Թղ. 299բ, Գրչէն.— Ցիշեա զկարաս։

Ե.— ՆՈՐՈՂԵԱՆ Ի Ս. ՀԱԶՆ

Դաւիթ Անյաղթ

Թղ. 303ա.— Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփայի Ներքոզեան ի Սբ. Խաչն Աստուածընկալ.— *Բարձրացուցչէ պՏէր Ած. մեր, մարդարէն ձայնէ . . .*։

Թղ. 310բ.— *Դարձեալ կատարեցաւ Նիրրոզեան ճառս խոստովանողական դանիւք պատմագրարար ի դէմս ամենապատուական ստորոգութեամբ մեծ եւ հրաշակաւոր Փիղիսոփին Դաւթի*։

Զ.— ՆԵՐԱՆՈՒԹ· ՊՈՐՓԻՒՐԻ.— 10

Թղ. 311ա.— *[Ե]կոյր հարկաւորի, Քրիսեաւորիչ, եւ յառս Արիստոտէլի ստորոգութեանցն վարդապետութիւն. . . .*։

Ծանօթ.— *Լուսանցքներու վրայ կան մանրատառ լուծմունքներ, բոլորգիր*։

Է.— ՎԵՐԼ. ՆԵՐՔ· ՊՈՐՓԻՒՐԻ.— 11

Դաւիթ Փիլ· Ներգինացի

Թղ. 320բ.— Դաւթի փիլիսոփայի Ներգինացւոյ, Վերլուծութիւն Ներածու-

թեան Պարփիւրի.— *Հանդերձեալք հանդերձ Աստուծով սկիզբն առնել առաքիկա չարաչարութ[եանս]...:*

Թաւօք.— *Դարձեալ յուսանցքներու վրայ կան մանրատառ համառօտ յուծմունք:*

Ձիշտ ատկագրութիւն Գրչի.— Թղ. 366բ, սուղագիր:

Զմամազդ մեսրոպ,
որ գօրինակն եւս անճառելի,
յիշեա, ով սպասաւոր բանի,
քանզի յիշման է արժանի,
ի սուրբ եւ մաքուր աղօթք բարեւ:
Եւ գծրոյս պյոյժ եղիկիս,
ի յաղօթից ոչ մոռասցիս:

Ը.— ՍՏՈՐՈԳՈՒԹ. ԱՐԻՍՏՈՏԷԼԻ.— 10

(Հանդերձ Մեկնութեամբ)

Թղ. 367ա.— [Հ]ոմանուն՛ *ասին՝ ոչ ոչ անուանք միայն հոմարակ, իսկ ըստ անուանն՝ բան գոյացութեանն այլ...*— *Հոմանուն են թիւն յիսի՝ ըստ երկուս յեղանակս...:*

Թղ. 433ա.— *Ալեքսանդ[ր]ացւոյ թագ[ա]ւորութ մարգասիրութիւնն Աստուծոյ պի աստուածացաւ:*

[Կ]ատարեցաւ *ոտան Ստորոգութիւնքն տուողեալ յեռամեծէն յԱրիստոտէլէ, որ ասի յոտնաբէն ձայնիւ կատարածութիւս, Թարգմանեալ եւ մեկնեալ ի Դաւիթ Նեղոփիացւոյ.*— [Ն]*ախ արժան է գնել զինչ է անուն, եւ զինչ բան, ապա զինչ է բացատութիւն եւ ստորոգութիւն, եւ բաժերեւութիւն եւ բան:*

Մեկ:— *Ձառեցաւ մեզ երբեմն...:*

Այս եւ յայլորդ էջի ստորին յուսանցքներուն գրուած են հետեւեալ ուրբ բառերը:

ա.— *Ծաղագս Մեկնութեան, ի Պեռիհերմենիա:*

բ.— *Վերլուծական, Անալուտիկ:*

գ.— *Ապացուցական, Եւպօդիկտիկ:*

դ.— *Շաբաբանական, Թիալեկտիկ:*

ե.— *Մտորոգութիւն, Կատեգոռիա:*

զ.— *Բացատութիւն, Ապօֆասիս:*

է.— *Բացեւիւական, Ապօֆանէս:*

ը.— *Նախոգուտ Քիւն, Պրօֆասիս:*

Լուսանցագրութիւն Գրչի, Թղ. 470ա *...Որ սխալիս ոչ նմանէն չատ է խոտ նեղկնայ. յիշեա ի Տէր. պղծելոյ ասեմ:*

Ձիշտ ատկագրութիւն Գրչի.—

Թղ. 484ա.— *Ոհ ոհ վեղկելիս ապաչեմ յիշեա եւ Թոզութիւն խնդրեա Աստուծոյ ամենայն յանցանաց իմոց: Եւ զծոմանդէս մահանուն Սամպատոր որ գօրինակս եւս, եւ յղօղդելն օգնեաց.*— Կան արբակութիւններ յուսանցքներու վրայ:

Ժ.— ՊԱՏՄ. ՅՈՂԱՓՈՍ ԱՇԽԱՐՀԻ.— 4

Արիստոտէլ

Թղ. 484բ.— *Իսկ բայում անգամ ինձ աստուածացելն ինչ եւ բարեբաստեալ ճրչմարտապէս իր, ով Ազնիքանդրէ, զոյ Քուեցաւ իմաստասիրութիւն...:*

Լուսանցագրութիւն, Թղ. 497բ, բուրվիր.— *Վարդապետն երեկ ի Տաքսայիճի մահուան յայս ժամս, Ա՛. սպտեմբ ոեր Տ[ա]ր[սա]իճին.*— *Մեռաւ ի հաւանաբար 1331 թուին: Հմմտ. Ճիւտ. ԺԴ Դարբ, էջ 231:*

ԺԱ.— ՅՂ. ԱՒԱՔԻՆՈՒԹԻՆ.— 4

Արիստոտէլ

Թղ. 498ա.— *Գովելի են վեղեցկիկն եւ պարապելի պարչելիքն, քանզի բարեացն յատկացեալ լինին առաքինութիւնքն, եւ պարչելեացն չարութիւնքն...:*

ԺԲ.— ԳԻՐՔ ԷԱԿԱՑ.— 3

Դաւիթ Փիլիսոփայ

Թղ. 502ա.— Դաւթի Փիղիսոփայի Դիրք Էակաց: Օգնէ Ցս:— *Ի քանիս բաժանի էակն, կամ յոքս: Երկակի, ի գոյացութիւն եւ ի պատահումն: Ի քանիս բաժանի գոյացութիւն: Երկակի, յատկին եւ*

յերկրորդ ...։— Հմմտ. Քիւ. 401. Բ. Հատոր, էջ 333։

ԺԴ.— Թղ. 514ա.— Նկատումն Արիստոտէի.— [Ո]ւսուցանէ մեզ ի յառաջաբանին զի նոցին, որ Հասարակաց ունականոց դոյանան, ի չնչականաց եւ անչրնչից, պրպտականաց եւ անպրպտից...։

ԺԴ.— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԻՑ «ԱՒԳ. ՋԱՐ ՏԱՆՉԼԻ».— 2

Ներսէս Կաթողիկոս

Թղ. 515բ, նոտրապիր հնատիպ.— ըզբանիւր հովուորական, հաւատով եւ սիրով հայցողաց; պարտիմք տալ յօժարութեամբ բան հրամանին Տեառն...։

Թղ. 518ա, ստորոտը.— Ոմ սուրբ ընթերցողք, ժանրութեան գծիս եւ անարհեստութեանն ազաչեմ չլինել մեղապիր, զի բանքս երկար էր, եւ քարտէզս սակաւ, եւ դիրդս կապած, եւ իմ կարս այլոյ էր, բայ է։

ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ.— 1337

Թղ. 518բ.— Նոտրագիր հնատիպ, մասամբ եղծեալ.— տէր սուրբ կրթեաւոր Ֆաչատուր, ընկալ զսակաւ պարտ հողըս ի սուտանուն սարկաւագէ Ներսիսէ, անմեղադիր լեր, զի անհմուտ էի, եւ տկար մարմնով ... արդ ազաչեմ, պաղատիմ, հառաչեմ, գոչեմ, ազերս արկանեմ մաղթանաւք, եւ յերեսս անկեալ մոխրաքաւալ դիմաւք, զի յորժամ ...յայնմ ժամու յիշեա եւ դիս տէր, քերեւս ի ձեռն ողոքից քոց ողորմեցի ինձ ողորմածն Աստ. Եւ ԹԼՓԱՒացուսցէ գծանրութիւն բեռանց մեղաց իմոց, եւ որ առատ ի տուրս բարեաց միոյն հազարապատիկ քեզ հատուսցէ աստ եւ ի հանդերձեալն ամէն։

Արդ որք սպասաւորքդ էք բանի, ճըշմարիտ բանասիրացն, սուրբ բարեւնպաւեք, եւ բարեւնիք, եւ աչակերտեալք, եւ համաւրէն դասք Նոր Սիոնի, յիշեցէք զանմնեմել հողիկս պիտականեան Ֆաչատուր կրաւեաւոր, որ եմ ի պաւառէ կիլիկեա, ի քաղաքէ Առանո, եւ տարաչխարհիկ գոլով յաչխարհի յարեւելք, տեսի զայս չարագործութիւն իմաստասիրացն եւ ցանկացա սմա, քանզի բազում իմաստք հաւաքեալ կա ի սմա, եւ առացա զսա յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց հոգեւորացն եւ մարմնաւորացն եւ ամենայն արեանառաւ մերձաւորացն, եւ յետո ի պաւարին եկեղեցի ի վանս Սրբոյն Գէորգեա գտի զսակաւ մերկնագծիւս՝ ոչնչ եւս նուաճեալն Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի, եւ մեկնիչ տիեզերայոյս կաթողիկոսին Հաւոց Տեառն Ներսէսի, եւ եառ գրել եւ զսա։

Արդ որք աւկտիք ընթեռնոյք, կամ պղտաիար առնեիք, յիշեցէք սրտի մտաւք ի սրբամատոյց աղաւթս ձեր զհամաւրէն աչխատաւեալսն ի սմա եւ զիմ անարժանաւթիւն, եւ Ած. ձեզ յիշողացս եւ մեզ յիշեցոցս առհասարակ ողորմեացի, ամէն ամէն եւ եղիցի, ի Թվին ՉՉՉ, ի յաւգուստս Լին պրնցաւ մերջի մանրագծիկս։

ԺԵ.— Թղ. 519ա, նոտրապիր.— Լուծմունիւ Պորփիւրի ի Սեռին ճառն.— Բն. Բայց երեւեցաւ։ Լծ. Սոցա ձայնն պարզ է եւ իմացումն բազադրեալ...։

ԼՈՒԽ. ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ.— 2

Վահրամ Վրդ.

Թղ. 521ա.— Լուծմունիւ Ստորագութեանցն Արիստոտէլի.— Բն. Աւտուստ ձևնաորկութիւն։ Լծ. Զայս չորս բանս մերայն մեկնէ եւ ասէ զսոսա՝ Թէ էն չարամանական բան, է ստորութիւն եւ բացաստութիւն, եւ են չորս նախադաստութիւնք ...։—Հմմտ. Քիւ. 925, Գ. Հատոր, էջ 461, ԺԴ.

Թղ. 529ա.— Լուծմունիւ Պէրիաւմէնիասին.— Բն. Ճառեցաւ մեզ։ Լծ. ի Գորփիւրն, ի ԺԹ ճառն տես...։

Թղ. 543բ.— Լուծմունիւ Արիստոտէլի Վասն Աշխարհաց Գրոցն.— Իմաստուն բաստորագրիչ դաչխարհէ՝ բնախօսելով զսկիզբն ի ճչմարտութենէ առնէ...։— Հմմտ. նոյն, էջ 461, ԺԴ։

ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ՊՈՐՓԻՒՐԻ.— 2

Թղ. 550ա.— Լուծմունիւ Պորփիւրի.— Բայց երեւեցաւ Թէ ոչ սեռ եւ ոչ տեսակ։

Լծ. Սևռ և տեսակ պարզաբար ոչ ասին, այլ ինքն միայնաբար, զի յոլովք են սեռք նմանապէս եւ տեսակ...— Հմմտ. նոյն, էջ 461, ժԳ։

Թղ. 557ա.— *Ի Մեկնիչն Է.*— *Ելոյր հարկ։ Լծ. Գոլ ասէ կարեւոր։ Ցանկացեալն նախերգ։ Լծ. Զիւրն ասէ, ոչ պորփիւրին...*— Հմմտ. նոյն, անդ։

Լուսանցագրութիւն Գրչի.— *Թղ.* 559բ.— *Աբրհնեալ ես Սր. Հոգի Աե. Քէ որքան ձանձրացայ ի գրել սորա, մինչ Աե. բարով խալիս սայ։*

Թղ. 560բ.— *Ցաղագս տեսակի ի Դատէ.*— *Ջառաւորաբար ասացեալ յաղագս սեռի եւ տեսակի։ Լծ. Ջառաւորաբար ասէ, զոր հանդերձեալ է ասել...*։

ԼՈՒԾ. ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ.— 2

Թղ. 570բ.— *Ստորագրեցաք Արիստոտէլի Լուծմունք.*— *Հոմանունք ասին, որոց անունն միայն հաս.։ Լծ. Հոմանունք այն ասին որ պահանն ունին եւ բանն՝ այլընդ սահմանն այլ եւ այլ...*։ — Հմմտ. նոյն, էջ 461, ժԵ։

Թղ. 579բ, կէս էջ պարապ ձգուած, *ապրակը է՝ կր պակսի։*

Լուսանցագրութիւն Գրչի.— *Թղ.* 586բ – 587ա.

Ով հանդիպողք այսմ կըրի,
աչակերտեալդ վարդապետի,
անմեղապիր լերուք ախալի,
զի էր պատճառ այս սրխալի.
այլ չկրեցի զի չյերկարի,
բայց Թող պատճառն անյայտ լիցի,
եւ պարապանքն ինձ վիճակի.
այլ դու ուշիմ մտօք արի,
կարդայ զբաներդ տողով իւր,
Թէ ամէն բան որքան լիշի,
մինչեւ որ տողըն աւարտի.
դիտեմ տեսլեամբ հեշտ երեւի,
այլ բանն աշօք ոչ կատարի,
մինչեւ գործիւ աւարտ առնի։

ԼՈՒԾ. ՊԵՐԻԱՐՄԵՆԻԱՍԻ.— 2

Թղ. 592բ.— *Ի Պերիարմենիասն.*— *Ճառեցաւ մեզ երբեմն։ Լծ. կամ ի Մտորոգութիւնն, կամ ի Պորփիւրն ճառեցաւ...*։ —Հմմտ. նոյն, էջ 461, ԺԶ։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1612

Թղ. 596ա.— *Զանարժան Գրիգոր Նստրոզս լիչեա ի Տէր Քրիստոս, որ բազում աշխատութեամբ գրեցի վասն չհամանալոյ բանիս, վասնորոյ կարի ձանձրացայ եւ հանգիստ յաւուրս սակաւ։ Բայց դու, ով կարդացող եւ աշակերտ բանիս, բազում ջանիւ կարգա եւ դանխմասս գծոցս լիշեա եւ Աե. ողորմի սաս, զի եւ քեզ լիցի ողորմութիւն յողորմածէն Աստուծոյ, Ամէն։ Թվ. ՌԿԱ։*

Թղ. 596բ, նստրապիր.— *Եւ այսպէս է յայտնի պատմութիւնք կուսին. զի ի ցեղէն Նաթանա, որդւոյ Դաւթի այր ոմն անունն Ղեւի, ծնաւ ի որդի, զմելքի եւ ըզԳանթեր. եւ ծնաւ Մելքի զՀեղի եւ զԹամիր, եւ Ցակովբ զԹամէփ։ Իսկ Գանթեր ծնաւ զվարապանքեր, եւ վարապանքեր ծնաւ զԹոմակիմ, եւ Թոմակիմ ծնաւ զՄորբ կոյսն Մարիամ։ Եւ այսպէս ի նզրօր Թոռունք էին Սր. կոյսն Մարիամ եւ արգարն Յովսէփ ի հօրց կողմանէ, Մելքեա եւ Գանթիրայ։ Իսկ մօր կողմանէ Մարիամ է քահանից ցեղէն, զի Մատթան քահանայն բրնակէր ի Բեթղհէմ եւ ունէր զ դուստր, Մարիամ, Սոփիէ, Աննայ։ Մարիամ ամուսնացաւ ի Բեթղհէմ եւ ծնաւ զՍողոմոն՝ զմանկարարձն Քրիստոսի, ոչ դանն որ մայր եղեւ որդւոցն Ջերեթեայ. զի այն Սողոմէ դուստր է Յովսեփայ աստուածահօրն։ Եւ Սոփիէ ի նոյն Բեթղհէմ ծնաւ զեղբարէր զմայր Յովհաննու։ Մկրտչի։ Իսկ Աննա ամուսնացաւ ի Գալիլիա ընդ Յովակիմ եւ ծնաւ զԱստուածածնին կոյսն Մարիամ, ի Գրոպատիկէ ի տունն Յովակիմայ եւ անտի տարեալ եղեւ ի տաճարն. եւ այսպէս Սողոմի եւ եղիսաբէթ եւ Մարիամ Աստուածածնին երից քերդ դստերք են։ Իսկ Յովակիմ արգարն էր ի Քաղաւորական ցեղէն Յուդայի ԼՀերթրոյ ի Թոռանցն Նաթանա որդւոյն Դաւթի, որպէսզի լիցի կոյս Մարիամ ի հօր կողմանէ ցեղէ Քաղաւորական եւ մօր քահանայական։*

Ի չառաւեղէ եղեալ,
ի գեղեցկատեղն ոստոց բնծայեալ...
ի պարգեւողէն լուսո յարդարեալ,
ի պսակողէն վկայից հաստեալ,
ի բարերարէն բարքառոյ աւրհնեալ
.— Հմմտ. Գր. Նարեկացի, Մատենադրու-

քիւնք, վէնետիկ, 1840. էջ 441. Նէրքոզ Մ. Ց. Մեքենայ Հայրապետին։

Թղ. 397ա, նոտրարիքը, պունաքափ մէլանով։— Գոյացութիւն, որակ, քանակ, ուրիշ, ուր, երբ, կալ, ունել...։

Թղ. 397բ, սեւ մելանով։— Արդ դիտ. ևն. յարանուն ասեն նեստորականքն, զի ոչ իր եւ ոչ անուն հաղորդին, այլ պանձն եւ պրնութիւնն բաժանեն։ Իսկ երկաբնակքն հոմանուն ասեն, զի անձամբ մի ասեն, այլ պրնութիւնն եւ դիմաքն, եւ դործք բաժանեն։

Իսկ մէք ուղղափառ դուանողքս պանուն ասեմք, որ մի անձն եւ մի բնութիւն մխաւորեալ, մի կամք եւ դործք Աստուծոյ մարմնացելոյ խոստովանիմք։

Գրիգոր Տաթեւացին ասէ.
Նախ քեռորդւոյն իմ բան մարմնի,
Ծնընդամիտ երդաբանի,
Առաքելոյ առաքինի,
Եւ Սիւնական պլուխ արի։

ժԹ.— ՄԵԿՆ. ՔՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ.— 5

Ան. եպս. Սիւնեաց

Թղ. 398ա, նոտրադիր։— Ցաղագս Քրիստոսական հաւատոյ, Համառօտ լուծմունք, ի տէր Առաքել Սիւնեաց Եպիսկոպոսէ. ի մեկնութիւն Քրիստոսականութեանն...։— Նախ պարտ է դիտել, զի ամենայն խորագիր ցուցանէ զասացող պրոցն...։

Թղ. 647ա.— Այս բառք Քրիստոսական, վէրծանութիւն, ընթերցողութիւն. . . ։

Թղ. 648բ, դատարկ։

Մանր յիշատակագրութիւնք Մոկացի կարապետ վարդապետի.

1.— *Թղ. 4ա, տուրքն լուսանցքին, բոլորիր։— Գիրքս կարապետ վարդապետն է, որ Սր. Երուսաղիմայ յիշատակ ևտուր։*

2.— *Թղ. 178բ.— Զվ[ե]ր[ջին տուացուղ տուբր պրոցս դկարապետ Մոկացին յիշեցէք ի Քս. եւ Աստ. ողորմի ասացէք նմա՝ զի Աստ. ձեզ ողորմեսցի, ամէն։ Աստ. ողորմի լաւ խնամ տարօղին։*

3.— *Թղ. 179ա.— Գիրքս Սր. Երուսաղէմայ է, զոր Մոկացի կարապետն աբար Աստուծոյ Սր. Ճաիորա յեկեղեցին յիշատակ։*

1292

ԽՐԱՏ.— 1

ՆՆԶՈՒ

Թիլկուրաք ՊԻՔ=1373

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×12×5։ Էջք 402։ Հանգամանք յաւ. ընդհանրապէս, Քացութենէ ադուտած, առաջին պրակէն երիւ քերթ ինկած։ Վերջացուածքին քերթ, նորոդուքին կրած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ՝ կարապետ երէց որդի Սիրունի։ Գրուքին՝ խորագիրներ եւ սկզբնատողերը կարմիր։ Մնացեալը սեւ մելանով, միատիպ, 19 տող։ Բոլորգիր անաբաւեայ։ Համառօտագրութիւնք սովորական։ Ուղղագրութիւն սակաւ։

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Նոյնպէս եւ սատանայ բառնա նախանձ պահարհուքին եւ դնէ պշպարտուքիւն ի տեղի...։

Էջ 3.— Եւբէն մահու չափ մեղացն առաջին է հպարտուքիւնն, եւ քէ դինչ է կաչեկայմ տախտակեայ դրոչմագրել։ Գահպանակ մագաղաքեայ սկիզբը եւ վերջի երկուական քերթ, երկաքաղիր ժանգոտ դոյն մելանով, մասն աւետարանի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Նոյնպէս եւ սատանայ բառնա նախանձ պահարհուքին եւ դնէ պշպարտուքիւն ի տեղի...։

Էջ 3.— Եւբէն մահու չափ մեղացն առաջին է հպարտուքիւնն, եւ քէ դինչ է

Հպարտութիւնն ասէ Աւդիսթինոս Քէ հը-պարտութիւն է ցանկութիւն մեծութեան փառաց, եւ Հպարտն է նման փիճի փայտի, որ Քէ ի հող կամ ի ջուր թաղեն, փուքով փախ . . . :

էջ 11.— Աեան սուրբքն Քէ նախանձն է րնդդէմ բարութեան այլոց, եւ սա առանց վարձու . . . :

էջ 16.— Երրորդ Գլուխ Վիշապին է բարկութիւն:— Եւ ինչ է բարկութիւն: Բարկութիւն, որպէս ասէ Աւդիսթինոս . . . :

էջ 25.— Զորրորդ Գլուխ Վիշապին է ծուլութիւն.— Եւ ծուլութիւն է հեղգութիւն հոգու . . . :

էջ 37.— Հինգերորդ գլուխ վիշապին է ագահութիւն, որ է կռապաշտութիւն . . . :

էջ 79.— Վեցորդ գլուխ վիշապին է որովայնամոլութիւն, եւ սա բերան է եւ դուռն ամենայն մեղաց . . . :

էջ 106.— Էերորդ գլուխ վիշապին է բղջղախռհութիւն, եւ սոյս անիծից զվախս սատանա առաւել պատերազմի եւ բմբրոնէ զմարդիկ . . . :

Ս Ր Ա Տ Ո Ն Ե Ղ Ո Ս Ի

էջ 157.— Նարին . . . հոգէշահ.— Ճա-նապարհ առաքինութեան հրաժարումն յաշ-խարհէս, եւ բարիոք եւ կարճահատ . . . :— Հմմտ. Թարգ. Նախնեաց, էջ 629, ԺԴ:

էջ 169.— Սր. Հաւրն Նեղոսի խրատ հոգէշահ.— Զերկեղն Աստուծոյ ունիջիր եւ զղջումն, եւ սուրբ ստացիր զքեզ, յամենայն ինչ վկայութեամբ մոտաց քոց . . . :

էջ 178.— Սր. Հաւրն Նեղոսի Ցաղագս Արծաթսիրութեան.— Արծաթասիրու-թիւն է արմատ ամենայն չարի[ե]աց եւ բու-ծանէ որպէս զայլ ախտս եթէ կտրես մի ոստ ի նոցանէ . . . :— Հմմտ. նոյն, 627, Գ:

էջ 181.— Սր. Հաւրն Նեղոսի վասն Տրտմութեան.— Տրտմութիւն է տխրութիւն անձին եւ բաղկանայ սա ի խորհրդոյց բար-կութենէ ի նուաղելոյ իրացն . . . :— Հմմտ. նոյն, 627, Ե:

էջ 185.— Նարին Սր. Հաւրն Նեղոսի Ցաղագս բարկութեան.— Բարկութիւն է ախտ զայրական, զընդունողս իւր յիմարե-ցուցանէ . . . :— Հմմտ. նոյն, 627, Դ:

էջ 188.— Սր. Հաւրն Նեղոսի Վասն Ցանձրութեան.— Ձանձրութիւն լքումն է անձին, եւ լքանի անձն որ ոչ ունի զպնդու-թիւն ըստ բնութեան, եւ ոչ կա ընդդէմ փորձութեանց արիաբար . . . :— Հմմտ. նոյն, 627, Զ:

էջ 191.— Նարին Սր. Հաւրն Նեղոսի Վասն Սնափառութեան.— Մնափառութիւն ախտ է անբնական եւ ամենայն պործոց ա-ռաքինութեան դիւրաւ չաղապատ . . . :

էջ 195.— Նարին այլ բան: Ողորմի Ած. կարդացողին.— Ես. ասաց Ես եմ ճըշ-մարտութիւն եւ ճանապարհ եւ կ[ե]անք . . . :

էջ 196.— Սր. Հաւրն Նեղոսի Խրատ . . . :— Արդ նախ յառաջ քան զամենայն ինչ ջան տար վասն որոյ մարգարէն ասէ. Աատուած փառաւորե[ալ] է ի խորհուրդ սրբոց . . . :

էջ 202.— Նարին Սր. Նեղոսի Վասն Խոհիրդոյց . . . :— Սկիզբն պատգէրեու-թեան ծաղիկ, եւ սկիզբն ժուժկալութեան ուսուքինութեան պահաց, որ յաղթէ որո-վայնին պակասեցուցանել զհաճն . . . :— Հմմտ. նոյն, 627, Ա:

էջ 207.— Նարին Նեղոսի Ցաղագս պոռնկութեան.— Սպասուքիւն ծնանի ըզ-ժուժկալութիւն, իսկ որովայնամոլութիւն է մայր դեխութեան ախտից . . . :

էջ 213.— Նարին Նեղոսի Սր. Հաւրն Վասն ամբարտաւանութեան.— Ամբար-տաւանութիւն է ախտ պայծա[ե]ալ ուռուց-եալ փքով, ուր հասանէ պայքէ եւ առնէ մինաս ժահահոտութեամբն . . . :— Հմմտ. նոյն, 628, Ը:

էջ 221.— Նարին Նեղոսի սուրբ ճգնա-ւորի Խրատ ոգեշահ:— Սկիզբն հրաժա-րելոյ յաչխարհէս երկիւղ Տեառն է, եւ ա-ներկիւղն արուեստ դրանն աւրհնեցէ . . . :— Հմմտ. նոյն, 628, Թ:

էջ 241.— Նարին Նեղոսի Սր. Հաւրն եւ ճգնաւորին Քրիստոսի.— Սկիզբն բար-[ե]աց երկիւղ Տեառն է, յաւ է քար ընդ վայր ճգել քան դրան . . . :— Հմմտ. նոյն, 628, Ժ:

էջ 244.— Նարին Նեղոսի Սր. Հաւրն Խրատ վերակացուաց.— Նաւապետ ուժէտ պատրաստ է ի կորուստ, եւ վարդապետ անխրատ կորուստ է աշակերտացն . . . :

էջ 247.— Նարին Սրբոյն Նեղոսի պատ-

վէր առ ուանգուս։— Ցարտ է մանդանց ձգնել եւ կրթել զմարմինս ի հանդարտու–թիւն պատիժրանաց, եւ ունել բարբառ չա–փաւոր, բան հեզ, կերակուր եւ ըմպելի կարգաւորութեամբ։ Մի անժամ եւ տարա–ժամ պրեան ընդ վայր ածել, եւ հասեւխած լինել, եւ անառակել։ Առաջի ծերոց յառա–ջիւն, խմաստնոց ունկնդրութիւն, առ ընկ–երս սէր, առ կրեսբեականս իրառ հոգեւոր։ Ի չար եւ ի մարմնաւոր եւ ի չոլմոզ եւ ի չառխաւս չարվարդիանաց հրաժարեայ։ Սա–կաս բարբառել եւ չառ խմնալ։ Մի յան–դգնն ի բանս եւ յամարս ի խաւսս։ Մի պատրաստ ի ծաղր։ Ամարթաձուութեամբ պարդարել գանձն հանապազ, եւ ընդ կա–նայս ամենեցին մի խաւսել։ Ի խոնարհ ու–նել դաչան եւ ի վեր գխոնան։ Փախչել ի հակա–ռակութենէ եւ ի խռովութենէ։ Մի վարդա–պետական պատիւս ցանկանալ, այլ վարուց սբոց։ Մի գարմանար ընդ մարդկան պա–տիւս, մանաւանդ ընդ այնոսիկ որ ոչ գիտեն դձմարիտ պատմականն։ Զհետ երթալ այ–նմ որ ընդունելին է միայն խմաստնոյ գան ի բարենացն գովութենան որ միայն Աստու–ծոյ է։ Եթէ ուսուցանել եւ խրատել բաւա–կան իցէ պայս, գանն վարձուցն որ Աստ–ուծոյ իցէ սրացէ պայն ի կամս Աստու–ծոյ, մի ի փառս մարդկային, այլ որպէս պղտոր Աստուծոյ, գի պարտ է կատարել եւ ի նմանէ ընդունել գփոխարէն դանոնց պար–գեւսն։...— Հմմտ. Քիւ. 985, Գ. Հատոր, էջ 584, որ ագէրապակից է սորա։

էջ 251։— Նորին Նեղոսի խրատ ոգէ–շահ.— Որ ախանի չինել պարտի կատարել, գի մի ծաղր լիցի անցատրուց։...

էջ 262։— Խրատ վարդապետութեան Նորին առ Կոյսանդր.— Սիր[ե]այ գՏէր եւ սիրեսցէ զքեզ։ Ծառայ[ե]այ Նմա եւ յա–ւաւրեսցէ զքեզ։ Ցառաչեայ գմայր քո իբրեւ գմայր Քրեստոսի։ Մի բարկացուցա–ներ գՏերս Քրիւս ծնողի քո։...

էջ 268։— Նրաճելոյ Սբ. Հաւրն Նեղոս–սի ձգնաւորի, ցաղագս Ազաւքից, Տուիճ ձՆ։— Ա.— Զի ոչ կամեսցի անուչահոս խուճնս կոտմել, զերեւելի կնդրուկն, եւ գաւչին, եւ զկաւեսյ, եւ զեղուկն, առ–հասարակ հանդերձեսցէ բատ աւրինացն։...— Հմմտ. Թղթ. Նախնեաց, 629, ԺԶ։

Ծանօթ.— էջ 272 ի քիւէն յետոյ էջ 273 լԳ համարը կու գայ։ Գրիչը կր նչէ. վասպես կր աւրինակն։ էջ 295 ձիր ին կր յաջորդէ ձլԳ, յաջորդ էջին վրայ։

էջ 301։— Պատմութիւն Սբ. Հարցն։ Տէր Ած. ողորմա գրազին։— Երբեմն Հարցն Անտոն ասացէր ի խրճքին իւրում, եւ ա–դեւ առ նա ձայն որ ասէր. Անտոնիէ, չէ–հասեր դու սմենայն հնդութեամբդ ի չափ առն միում կարուակի Աղեկսանդրացոյ...։

էջ 323։— Խրատ Վարուց Առաքինու–թեան Ամենեցուցց.— Ամենայն գիրք աստ–ուածային վերրորդ իրաց պատմէ. Նախ գաստուածաչուռն Քրիւն գխոսէ...։

էջ 331։— Խրատ հոգեւոր ամենայն Քրիստոնէից։— Վասն աչնորիկ, եղբարք իմ, արարիչն Ած. գմարդն խմաստուն ես–տեղծ, որ իմանայ գերաբանչիւր գաւկաս–կար գհնդոյ եւ գմարմնոյ...։

էջ 338։— Ցոհաննու Ոսկեբերանին ա–պաց[ե]այ է ի քան Պաւղոսի որ ասէ. Մի տրտմեսջիք որպէս։— Աւրհնեալ է ամե–նախնամն Ած. որ գամենայն ինչ ի բարի սահմանե[ե]աց սպի մարդկան...։

էջ 350։— Խրատ Վարդապետաց եւ ա–ւետեայն Քահանայից։— Վարդապետք սուն Քէ անպատչամ է պղիտութիւնս ծածկել եւ ոչ բաչխել այլոց վասն բաղում պատճառի ...։

էջ 392։— Պատճէն է ըստ Հայոց Տու–մարի։

Մամր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—

1.— էջ 169.— Բարեխաւսութեամբ Նեղոսի եւ այլ հնդութեացս ողորմա կարա–պետ երիցոյ եւ ծնողաց իւրոց եւ կարող–ցող։

2.— էջ 181.— Քս. Ած. ողորմա մե–ղաւորին Կարապետին տմմար գրչին եւ ա–մէն ասողին ամէն։

3.— էջ 268.— Զտմար գրողս խմաս–տուն ընՔերցող յիչա ի Տէր եւ լի բերանով թողութիւն խնդրայ։

4.— էջ 323.— Բարեխաւսութեամբ ի ազաւքից Սբոց Հարցս ողորմեացի Տէր Ատուած գրողի տերին եւ ծնողաց իւրոց եւ կարդացողաց եւ խոզաց, եւ Քրիստոսի փառք յ։

Բուն յիշատակարան Գրչի.— 1373

էջ 402.— Փառք Սուրբ Երրորդութեան Հայր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որ առաջնորդ[և]աց մեզ եւ հասոյց ի կատարումն սուրբ պրոցս, որ է Մեկնութիւն Տեսլ[ե]անն Յովհաննու, եւ Սրբոյն Նեղոսի ճգնաւորին, ի Խրատ Վարդապետաց եւ Քահանայից եւ սարկաւագաց եւ մխանձանց եւ ամենայն ժողովրդոց, որք յընթեռնուլն բարի ունիցին բաժինս[ի]մբ լուսեղէն եւ ժառանգեսցեն պսակս[ի]անն։

Արդ գրեցաւ սայ ձեռամբ անարժանի եւ թափմանդի կարապետի անուամբ քահանայի եւ գործով սա[տանա]յի, ի գիւղ Քիմ, ի Թիլկուրան գեղաքաղքի, ընդ հովանեաւ Սուրբ Կաթողիկէի, ի յամին մահատարաժամի եւ ի նեղութեան Հայոց ազգի։

Արդ ազաչեմ զամենեա[ն]ս որք կարդայք եւ լուսաւորիք ի սմանէ, մեզաց քոց դուխուն հայցեցէք ի Տեառնէ մերմէ Քրիստոսէ Բրիստոսէ բոլոր սրտիս ինձ կարապետի, եւ հաւր իմում Սիրունի եւ մաքրն իմում Մամախաթունի եւ եղբարս իմ [Այսպէս կ'ընդհատուի, յաջորդ թերթերը կորած]։

1293

ՁԱՒՐ.— 3

ՎԱՐԴԱՆ ԱՑԳԵԿՑԻ

(ԹՒՐ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×12×5։ Էջք 318։ Համամանեք լաւ ընդհանրապէս, հնութենէ վերնասուած, նորոգութիւն կրած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ Տիրացու Քահանայ։ Գրութիւն՝ վերնագրերունը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 22 տող։ Բոլորգիր վարժ։ Համաոատագրութիւնք սովորական։ Կաշեկազմ տախտակեայ գծազարդ։ Գհպանակի մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, երկաթագիր յատակ եւ վայելուչ, մասն աւետարանի։ Ստացող՝ Արիստակէս Արեզայ (1363, Խրիմ)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4.— Մագաղաթեայ պահպանակ։ — Ա· պրակին առաջին թերթը կը պակսի։

ՎԱՍՆ ՏԱՍՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՑ

Վարդան Այգեկցի

էջ 5բ.— Վասն ծ վաճառականաց.— Արդ ահա ծ վաճառական եկեալ ի մի վայր եւ յարուցեալ դնացին ի գործ վաճառականութեանց···։

էջ 13բ.— Մեկնութիւն ծ վաճառականաց.— Եւ արդ ծ վաճառականքն են բոլոր ամենայն ծնունդք Ադամայ, ի սկզբանէ մինչեւ ի կատարած աշխարհի···։— Համմտ. Քիւ. 256, Բ. Հատոր, էջ 37, նոյնպէս եւ յաջորդները։

էջ 20ա.— Վասն Հպարտութեան.— Մեծ եւ անեղական, չար եւ առաջին կորուստ հպարտութիւն է, որով կործանեցաւ սատիկ եւ ամենայն դևք նորա···։

էջ 28ա.— Վասն Ոխակալութեան.— Ահա գայան դառնադէմ եւ չարապատիկեր, եւ առաւել պատառող եւ արիւնարբու քան գառիւծ եւ գվիշապ ախտ ոխակալութեան ···։

էջ 36ա.— Վասն Լեզուաձաղութեան.— Ահա որդեակք եկաք հասաք եւ գտաք զբազադատեալսն աւձն անիծեալ եւ գանաւրէնն վիշապն, որ ի ձեռն լեզուի կորոյս զադամ մարդկան···։

էջ 42բ.— Վասն Որովայնամոլութեան.— Ահա՛ քէ քանի մեծ կորուստ է ախտ որովայնամոլութեան···։

էջ 50բ.— Վասն Զրկաձացն···:— Ով ժողովուրդք Աստուծոյ և խորհրդական ծրտնունդք վերինն երուսաղէմի, վա ինձ եւ ղուկ եմ ես, զի ահա չարադէմ գազան, եւ ախտ անպատմելի ապականիչ, որ ծածուկ եւ յայտնի զամենայն մարդ կորուսանէ···։

Լուսանցագրութիւն Գրչի, էջ 59, բս-

տորոտը· Մ՚ուրճն էր որ չկարցի տեսնել պիտոյից։— Աբդարեւ սիւնակներըը բաժնող կիծը չէ տեսած, եւ վերի հինգ տողերը սահմանը անցած են։

էջ 60ա.— Վասն Շնուքեան ի Վրդ· ասաց։— Վայ մարդկան որք ե- կին յաչխարհ անիծից, եւ որ գալոց են ըզ- հետ մեր, ով հոգեւոր որդեակք իմ, քանզի հասեալ ժամանեցաք ի կիրճսող պետն չա- րայորձան, որ է հոտ չարօձիսոն, եւ փերր- փրտուեսակ արիւնակերպ··· Ապա ասդին մի մեկ, դի այս ՌՄՀԵ [=1275] ամ է ի խա- չելութենէն Տեառն մինչեւ ի մեզ, որ պատ- հանապատ քարոզեն մեզ ամենայն սուրբք եւ ընտրեալ արդարքն Աստուծոյ եւ ասեն Քզ՝ ոպրոմեցարուք անձանց ձերոց···։

էջ 67ա.— Վասն կախարդութեան որ է։— Ահա խորխորատ կորուեան եւ դուռ խորտոյն մինչեւ յանդունդս ներքինս, որ բոցով եւ գպրելի պարչահուտ տղմով լի···։

էջ 74ա.— Վասն Անզգուշութեան ա- սաց։— Ամենայն բերանով մի մեղ, եւ ե- դուկ է յանէից եւ անձանց մերոց, ով քա- հանայք եւ ժողովուրդք Աստուծոյ, քանզի ակնով հասաք եւ ժամանեալ տեսաք դշար ի պիտատամած լեառն աչխարհակործան···։

էջ 83բ.— Վասն Դարձի Զգուշութեան — Ինչպէ որդիք մարդկան ամենեքեան, որք առէք պշնորհս Հոգւոյն Սրբոյ յաւա- պանին··· ···եւ ապաչիմ զամենեսեան ինձ ոդորմելոյս միայն Քրիստոս մեզոց խնդ- րեցէք յԱստուծոյ, Տիրացուիս, յետ մահ- ուան իմոյ, դի ապրեցայց ի սպառնալեաց դժոխոցն, եւ ի կլորմանէ իմմէ։ Գուշեմ առ ձեզ եւ առ որդիս ձեր, մինչեւ ի ե եւ ի ծ ապին եւ ի ծնունդն, եւ ապաչիմ, դիմել առ Աստուած դղիմմոր եւ ոչ անկանել ի մեղս, եւ տրամեցուցանել պրաբի արարիչն։ Եւ ա- մենայն քահանայ որ յիչէ տեղեկութիս վար- դան, զաբմարող գրոյս, ընդ նմին եւ բզ- Տիրացու զանմար գրէչ, ի Սր· Գատաբա- պին, որպէսզի ապատեցայց ի սպառնալեաց տանջանացն, եւ ի դժոխոցն, Մխածին Որ- դին Աստուծոյ արեամբն իւրով չիչեսցէ եւ ընկնացէ դմեզ նորա եւ գնեողացն···։

էջ 96ա.— Վասն անճուն որդացցն, զոր ասացեալ է Վարդանայ Վարդայ·։— Ե- կայք որդիք մարդկան, կայք աստանաւոր ի միասին որդիք Ադամա, քահանայ եւ բա- րեպաշտ իչխանայք, եւ աստուածասէր ժո- ղովուրդ, առաջի Աստուծոյ···։

Թ Ո Ի Ղ Թ Ռ.— 1

Եփրեմ. Խորին Ասորոց

ԺԱ.— էջ 111բ.— Թուղթ Ա· ցազգս խոստովանութեան վարուց Յանցանաց, զոր ասացեալ է Տեառն Եփրեմի Խորին Ասորոց։— Որք Սուրբ Հոգւոյն են ցանկացեալ· · · ·։— Հմմտ· Մատենադրութիւնք, Ց· Մանդակունի, Վենետիկ, 1836, էջ 1· Նոյն- պէս եւ յաջորդները։

ԺԲ.— էջ 121ա.— Թուղթ Բ· Վասն Աշխարութեան, զոր ասացեալ է տեառն Եփրեմի, Խորին Ա·։— Արմատք դէղոց բր- ժչկաց դցաւս մարմնոյն առողջացուցանեն ···։

ԺԳ.— էջ 131բ.— Թուղթ Գ· Վասն Պահոց պնդութեան, զոր ասացեալ է տեառն Եփրեմի։— Ագդո եւ ուխտակար եւ կարի- բնւոր են պահոց պնդութիւնք···։

ԺԴ.— էջ 141բ.— Թուղթ Զորրորդ, Վասն ընդունելի եւ անընդունելի ազատից ։— Ամփոփեալ դմիտս մեր խմացուք պրա- նոյս ճառիս···։

ԺԵ.— էջ 153բ.— Թուղթ Ե· Վասն Ո- ղորմութեան եւ անողորմութեան, զոր ա- սացեալ Եփրեմ։— Մի ոք տղայասար բա- րուվք եւ անընտրողական մտաւք ժպիրհիցի ի մատակարարութիւն բանին Աստուծոյ···։

ԺԶ.— էջ 167ա.— Թուղթ Զ· Վասն պտղոց եւ պատարագաց եւ ոդորմութեան ազգատաց, զոր ասացեալ է տեառն Եփր·։ — Բայցմ պաղտնի նեռիւք վիրաւորէ պմեզ սատանա···։

ԺԷ.— էջ 175ա.— Թուղթ Եւթներորդ, Վասն փախոց եւ Վաշխից, զոր ասացեալ է տեառն Եփրեմ։— Ցոյժ չար է ախտին չա- րութիւնն, եւ անհնարին չար քան դչարու- թիւն են փոխոցն տոկոսքք···։

ԺԸ.— էջ 188ա.— Թուղթ Ըերորդ, Վասն Միխիթարութեան ազգատաց Տեառն ։— Զոր պատմեցից եւ կամ զոր ասացից, եւ կամ զոր թողեալ արհամարհեցից···։

ԺԹ.— էջ 198բ.— Թուղթ Թերորդ, Վասն Գահանաից տեսչութեան ի վերա ժո- ղովրդեան Տեառն, զոր ա·։— Իմ անքիւ-

յանգանաւք լի եւ ունկն ի վարուց առաքե-
նոյ Քեւնի, Քափուր ի բարեաց...:

Ի.— էջ 212ա.— Թուղտ Տասն: Վասն
բանբասողաց, եւ չդատելոյ զվարդապետս,
տեառն Եփրեմի.— Մի՛ քեզ ոդոյ եւ աղջա-
մուղջ սրտմտութեան դիպնալ ի վերս իմ
...:

Իւ.— էջ 229ա.— Թուղթ ԺԲ. Վասն
բարկացողացն, տեառն Եփրեմի աս.:— Ա-
մէնայն չար բնութիւնք մեղացն ի պիղծ
խորհրդոց անաւրէնութեան ջանան ծած-
կեալ ի մարդկանէ...:

Իր.— էջ 241բ.— Թուղթ Վասն ա-
նաւրէնն աբբեցողաց, զոր ասացեալ է տես-
որն Եփրեմի.— Մեծաւ ոդով եւ ցաւագին
արտասուաւք պարտ է պատմել զմիտս ճա-
ռիս...:

Իգ.— էջ 252բ.— Թուղթ Վասն ա-
նաւրէնն թատերաց դիւականացն.— Ուր
երթեալ դադարեցից եւ յացից անդադար
պահեղ անաւրէնութիւնս որ դիս ճմլեցու-
ցանէ...:

Իդ.— էջ 264բ.— Դարձեալ ասէ Վա-
սրն ցաւուք եաճ կիւրակէիի, Սուրբն Եփ-
րեմ.— Թէ ոք գործիցէ ինչ բնդունի դպա-
տիւ պատուհասից, փոխանակ չհուն, որ
ի տունն արկանել կամի...:

Իե.— էջ 269բ.— Հարցումն Սրբոյն
Գրիգորի ընդ Հրեշտակին.— Մտախորհ եղ-
եալ Սուրբն Գրիգոր վասն հոգւոց մարդ-
կան, եթէ դիարդ լինին յորժամ վախճանին
հոգիք մարդկան...:

Իզ.— էջ 279բ.— Վարգ ԹրաՒեղոյն
(ԹրաՒեղոյն Ալէքսիանոսի, եւ սեմաչելայ-
զրած միայնակեցի.— Այր մի էր ի գոս-
տանդնուպաւլիս, որում անուն էր Երրբիա-
նոս...:

Իէ.— էջ 295ա.— Պատմութիւն ցով-
հաննու որդւոյ Զաքարիայ, ցաղագս դժո-
խոցն կործանման եւ վասն ատտալոյի, թէ
որպէս որոց Տէր զանմարմին թշնամին, և
ազատեաց զարգելեալսն ի նմանէ.— Քահա-
նայ ոմն անուն Զաքարիա ի դասակարգէ
Աբիա, էհաս վիճակ պաշտաման խնդոցն ի
տաճարին Երուսաղէմ...:

Իը.— էջ 306ա.— Պատմութիւն Աբ-
գարու թագաւորի.— Աւգոստոս Թագա-
ւորեաց, ի սորա ժամանակի աւետիք Աստ-
ուածածնին...:

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրչի.—
1.— էջ 74ա.— Աղաչեմ զձեզ վասն
սիրոյն Քրիստոսի զիս զանարժանս քահա-
նայ, որ անուամբ Տիրացու կոչի, որ յի-
շելոյ արժանի արասջիք եւ Աստուած զձեզ
յիշէ:

2.— էջ 111բ.— Ով երջանիկ եղբայրք,
աղաչեմ զձեզ, որք կարդայք, կամ աւրի-
նակէք, զիս զանարժանս քահանայ զՏի-
րացուս արժանի այնէք յիշել յաղաքս ձեր
ի մեղաց Թողութիւն խնդրել, եւ Աստուած
զձերն Թողու:

3.— էջ 175ա.— ԶՏիրացու երէցս,
եւ զեղբայրն իմ զԱստուածայայուր, երի-
տասարդ հասակաւ հանդուցեալ ի Քրիս-
տոս, աղաչեմ զձեզ, մեղաց Թողութիւն
խնդրեցէք եւ Աստուած զձեզ յիշէ:

4.— էջ 241բ.— Զստացողս սորա յի-
շեսջիք ի Քրիստոս,, եւ Աստուած զձեզ յի-
շէ:

5.— էջ 312բ.— Ընդ նմին և ինձ գրո-
ղիս, եւ ծնեալսդ իմոց Թողութիւն հայցես-
ցէք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, և Աստ-
ուած յիշողացդ ողորմեսցի: Եւ Աստուա-
ծայայրոյ, եւ ՍԹոմային կենդանեացն իմոյ:

Ցիշատակարան Ստացողի.— 1363
էջ 313, բոլորգիր, մխաչիւ.— Փառք
համայոյ եւ միասնական Սր. Երրորդու-
թեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ,
այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից,
ամէն:

Ըստ ամենայն աստուածաշունչ գրոց
յայտարարութեանց զվեհական եւ զգեր-
դոյական առ բնաւին արարածս խոր, կա-
տարեալ եւ հաստատեալ, կայուն և պատա-
րուն գործեալ, յաւէտ սխրալի եւ քաջմնեալ
յամենայն տեսակս եւ յերս, զանազանս եւ
երանգափայլս, տոսկալիս եւ պատկառելիս,
ի նախնւոյն քնաւից, մինչեւ ի վրաւ հոմա-
սևոհից, ի գարս յաւարտելս ամենայն լը-
րութեամբ, անճառելիս եւ անպատմելիս
տեսանի նկատողաց զիսկն գիտելոյ:

Եւ արդ բնաւին լրմամբ ճշգրտապա-
տում ընթացիւք արտափայլեալ ցուցաւ ա-
պեներալ փրկիչն, զսըարուկս փարթամացու-

ցիչ, պանարկա՝ յարգաւորիչ, ղեմատկեալս յաղրեա՝ բարձրացուցիչ, ղի ոչ ըստ մեղաց իմոց արար, եւ ոչ ըստ անաւրէնութեանց իմոց հատոյց, յամենայնի եւս առաւել պերարոյ ամենայնին։

Որոյ աստուածային բուրաստանիս տեսութեան ցանկացուղ անարժան հողս մերժելի եւ անպտուղի Աբրահամակս առեալ պայս ստացայ զսա ի վայելուչն անձին իմոյ եւ յիչատակ հոգւոյ իմոյ, ի Քրիստոսէ Յիսուսէ Հայոց Գիր, ի մայրաքաղաքիս Երիմ, ի հայրապետութեան տեառն Մեսրոպոյ, և յեպիսկոպոսութեանն տէր Մատթէոսի աւրհնեալ քահանայապետի։

Աւրդ աղաչեմ զամենեսեան ղգաստ լինել ամենայնիցէ, որք ընթեռնուք զսա, կամ ընդունիք, յիչեսջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր, զԱբրահամակէս աբեղայն, եւ զդպնաւաղս իւր, զհայրն իւր զՍուքիասն, եւ զմայրն իւր զԹեմնան ... եւ զեղբայրն իւր զԹաթիկոսն ... եւ զսնուցիչն իւր եւ զհաւրաքոյրն զՍիկղինդն, եւ զմարդապետն իւր զՅովհաննէսն, եւ զեղբարս իւր զՄարտիսն, եւ զԱմիրն, եւ զԳաւազտանն, եւ զայլ արեան մերձակայս նորա, զկենդանիս եւ զհանգուցեալս։ Եւ որ յիչէ սրտի մտաւք զյիչատակեալսդ ի սմա, եւ ինքն յիչեալ լիցի առաջի ահեղ եւ սոսկալի աւետեանն Քրիստոսի, որ է աւրհնեալ յաւիտեան։

Էջ 351–318, մաղաղաթեայ պահպանակ։

1294

ԳԻՐՔ ՀՈԳԻՈՑ ԵՒ ՀՐԵՇՏԱԿԱՑ.— 3

Թրգմ. ՏՐԱ ՋՈՒԱՆ

Ձեռագ վ.աճէ 1307

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×12×2։ Էջք 180։ Հանպատանք լաւ կազմը նորոգուած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ բակղնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 38 տող։ Բոլորգիր։ Համատապրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմապատ։ Սասպոյ Յովհաննէս Քահանայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1ա.— Համառօտ Հաւաքումն ցաղագս Հոգոց եւ զարթութեանց նորին.— Ահա Արքայասէր ի վերս Հոգոց Քէ հոգին կերպիւ ինչ է ամենայն, այսինքն պի կարէ ընդունել լինքն գիմանալութիւն ամենայն իրաց, որով կարէ ճանաչել գամենայն իր...

Էջ 56ա.— Ցաղագս Առաքինութեանց հոգոյն.— Ցետ ասելոյ յէութենէ հոգոյն եւ ի գաւրութեանց եւ ի ներգործութեանց, եւ ի յատուկ եղելոց նորին, այժմ սասցուք ի յունական բանս, որք են որակութիւն հոգոյն...

Էջ 101բ.— Համառօտ Հաւաքումն ցաղագս Հրեշտակաց.— Ասէ Աբրահամ ի վերս երկնաին Քահանայապետութեանցն Քէ սատուածային յայտնութիւնքն հասանեն առ մարդիկ, միջնորդութեամբ հրեշտակաց...

Էջ 102ա.— Ցաղագս Բնութեան Հրեշտակաց։ Նախ խնդրի թէ ամենեւին են աւմարմին.— երեւի Քէ ոչ. պի այն որ է անմարմին, միայն համեմատութիւն առ մեզ, եւ ոչ առ Աստուած...— Հմմտ. Քհ. 877, Գ. Հատոր, էջ 375։

Էջ 168բ.— Իբ.— Ցաղագս Ներգործութեան հրեշտակաց առ մարդիկ։ Նախ խնդրի թէ հրեշտակք կարեն լուսաւորել գմարդիկ.— երեւի Քէ ոչ...

Էջ 178ա.— Իե.— Ցաղագս դիւականմարտից։ Նախ խնդրի թէ մարդիկ փորձին ի դիւաց.— երեւի Քէ այ. քանզի հրեշտա-

կրջք կարկեալ են ի պահպանութիւն մարդկան...։

Ցիշատակարան.— 1306

Էջ 180ա.— Փառք ամենատուրք երրորդութեան Հօր եւ Որդոյ, եւ Հոգւոյն Սրբոյ։

Աւր ի յամի ծննդեանն Քրիստոսի Փրկչին մերոյ հայարբերդի, երբ քահանայապետութեան Հօրն երջանկագոյն Համազասպ Գրոց Հոդոց, եւ Աստուածընկալ Հաւատոյն Տեառն Յովհաննէսի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եւ Ամենայն Հայրապետի, եւ Հոգեւոր Հօր մերոյ Տիրացուի, եւ Հոգեւոր Հօր մերոյ Տէր Յովհաննէսի, եւ Հոգեւոր Հօր մերոյ Տէր Գրիգորի, եւ Հոգեւոր Հօր մերոյ Տէր Յակոբայ, եւ Հոգեւոր Հօր մերոյ Տէր Ստեփանոսի, եւ Հոգեւոր Հօր մերոյ Տէր Գրիգորի, եւ Հոգեւոր Հօր մերոյ Տէր Յովհաննէ

էջ 2.— Մանր յիշատակագրութիւնք առացողաց, տես յետոյ։

Ա.— էջ 3.— «Մեկն. Սաղմոսաց Դաւթի, մանաւանդ եւ հատուկտիք, Թուխ Եպիփանու կամ այլոյ ումեք Հարց նախնի պարուց»— Երանելոյ է այր որ ոչ գնաց ի խորհուրդս ամբարշտաց, ի ճանապարհի մեղաւորաց։— Ո աքաղելի եւ երանելի մարդաբէ եւ մեծ ի քաղաւորս Դաւիթ, որպէս մարան գոչեալ հնչէ Մխածնի Որդւոյն Աստուծոյ...։

էջ 13.— Ի Սաղմոս ի կատարած վասն գաղտնեաց որդւոյ, Սաղմոս ի Դաւիթ.— Սիմաթոս ասէ վասն յաղթութեան մահուան որդւոյն, իսկ Ակիւղաս վասն յաղթահատութեան մանկութեան որդւոյն, եւ Թէոդիտոն վասն տղայութեան որդւոյն։ Միթանանալ ամենեքեան յոյսի վարքի վասն որդւոյն յիշեցին...։

էջ 26.— Ծնութեասանեւորդ Սաղմոսն ի կատարած Սաղմոս ի Դաւիթ.— Զաստուածեղէն աւրինացն երիս ձեւս եւ երիս աւրինադրութիւնս վարդապետեալ ուսանիմք յաստուածընկալն Գաւդոսէ...։

էջ 36.— Ի բսանեւորդ առաջինորդ սաղմոսի ի կատարած վասն առաւաւտին տգնակալու[illegible]եան Սաղմոս ի Դաւիթ.— Այս սաղմոս գՏեառն մերոյ Ցիւ. Քրիստոսի յաստուածընկալն Գաւդոսէ...։

էջ 48.— Ի քսանեւորդ երկրորդ Սաղմոսն. Սաղմոս ի Դաւիթ.— Տէր հովուեսցէ զիս եւ ինձ ինչ ոչ պակասեսցէ։ Նոյն միտք եւ դէմք են սաղմոսին, զոր եւ յառաջագոյն մեկնեցաք...։

Բ.— էջ 64.— «Ընթ. Լամբ. Մեկն. Առակաց, մանաւանդ»— «ԵԹԷ պատմեցից ձեզ գհանապազորդ լինելոյն եւ յիշեցուցից որ յաւիտենից համարեալ էին» (Գլ. Ը.21)։

Գ.— էջ 116.— «Ընորին՝ Մեկն. Իմաստութեան, մանաւանդ»— Զի ամենեցուն հարատարապահն իմաստութիւն ուսոյց ինձ (Գլ. Է. 21)։

էջ 131.— «Մեկն. Առակաց, Գլ. Ա. 1»— Ճանաչել գիմաստութիւն եւ գխրատ ...։— Իմաստութեանս անուն ի զանազան տեսակս բացատրի...։

Դ.— էջ 155.— «Մեկն. Մատթ. Հատուած. Գլ, Ա. 18»— Եւ Ցիւ. Քրիստոս ծնունդն էր այսպէս։ Քանզի ասաց յառաջագոյն եթէ Ցակոբ ծնաւ զդայն Մարիամայ, զի մի կարծիցեն թէ բնութեան աւրինաւք ի Ցուսիփա իցէ ծնեալն...։

Ե.— էջ 187.— «Մեկն. Թղ. Հռոմ., Գլ. Ա. 1»— Պաւղոս ծառայ Ցիւ. Քրիստոս կոչեցեալ առաքեալ։ Մովսէս հինգ դիրս գ(է)ցեաց, և ոչ ուրեք զանունն իւր եդ...։

Զ.— էջ 197.— «Իգն. Վարդ. Հայոց, Մեկն. Ղուկ. Գլ. Դ. 14»— Դարձաւ ասէ Ցս. զաւրութեամբ Հոգւոյն ի Գալիլեա։ Զիա՞րդ ոչ զարհուրեցան նոքա որք վտրտրկացոյցին զպատիս Հոգւոյն...։

Է.— էջ 225.— «Մեկն. Ա. Կորնթ., Գլ. Բ. 6»— Զիմաստութիւն խաւսիմք ընդ կատարեալս։ Քաւար զան զլոյս պայծառապոյն Թուխ այնոցիկ որք այսուքեն հիւանդանան...։

Ը.— էջ 282.— «Մեկն. Բ. Կորնթ., Գլ. Զ. 16»— Եւ զի՞նչ միաբանութիւն է տաճարի Աստուծոյ ընդ մեհեանս։ Եւ նկ յայտնի զվճիռն, ասէ. Դուք էք տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ...։

Թ.— էջ 285.— «Մեկն. Թղ. Եբրայեցւոց, Գլ. ԺԲ. 1»— Այսուհետեւ մեք որ այսչափ չուրջ գմեսք ամածեալ ունիմք իրբեւ ամբ վրագմութիւն վկայից։ Ամենայն ուրեք գիրք գմխիթարութիւն չարչարանաց, ի դիպել ինչ իրաց առնուն...։

Ժ.— էջ 290.— «Մեկն. Թղ. Հռոմ., Գլ. Ե. 1»— Արդ արդարացաք մեք հաւատովք մկրտութեանն, եւ եղեւ մեզ խաղաղութիւն առ Ած. եւ հաչտեցաւ ընդ մեզ ի ձեռն Տն. մերոյ Ցիւ. Քրիստոսի։— Զի նովաւ ընծայիմք մեք ի շնորհս աւետարանիս այսորիկ...։

ԺԱ.— էջ 327.— «Իգնատ. Վարդ. Մեկն. Ղուկայ. Գլ. Ա. 26»— Եւ յամենեսեան վեցերորդի առաքեցաւ Գաբրիէլ հրեշտակ Աստուծոյ...։

ԺԲ.— էջ 344.— Կենարար խաչին պատճառ.— Ամենայն տուընչականաց, եւ համարձուն հոգեւոր ուրախութեանց եւ կարգաց աւարտուեմն իմանք խաչն կենարար...։

ԺԳ.— էջ 347.— «Մեկն. Ծոփ. Աւետ., Գլ. Գ. 13»— Եւ ոչ ոք եղ յերկինս

*ԼՔԼ ոչ որ էջն յերկնից։ Այս յարմարութիւն
բանի առ Նիկոդիմոս էր, որ էր իշխան հր-
էիցն . . .։*

*ԺԴ.— էջ 359.— Եղնկան ասացեալ
Վասն Աբարչութեան Աւուրց.— Ցառաջ-
նումն աւուրն արարաւ երկին վերին եւ
երկիր եւ ջուր եւ հողմն եւ հուր եւ լոյս եւ
հրեշտակք . . .։*

*էջ 360.— Դիոնէսիոս ասէ.— Առաջին
գործ հրաւիրակաց, որ են պատուականք
. . .։*

*ԺԵ.— էջ 361.— «Մեկն. Առակաց,
Գլ. Ը. 1».— Իմաստութիւնն չինեաց իւր
տուն։ Զանազան են իմաստք անուանա-
գրութեանց, եւ առանձնապէս ունին ի-
մաստասիրք պատուիրն . . .։*

*ԺԶ.— էջ 366.— Վասն Գալատեանն
Տեառն, ասացեալ արդոյ Վարդապետաց.—
Քանզի նշանք հրաշափառադոյնք բնաւորեալ
են չարժել զիմաս մարդկան ի զարհուրումն
. . .։*

*ԺԷ.— էջ 383.— «Մեկն. Մատթէի,
Գլ. ԺԶ. 13».— Եւ եկեալ Յս. ի կողմանս
Փիլիպպոս Կեսարիոյն։ Գաւառ եւ արժան է
իմանալ եթէ ուստի գայր Տէրն ի կողմանս
յայսոսիկ . . .։*

*ԺԸ.— էջ 418.— Երաձեղյն Նահապետ
Ասորւոց վարդապետի Մեկնութիւն Ցով-
հաննու Սրբոյ Աւետարանին.— Ի սկզբանէ
էր Բանն։ Գաւառ մեզ յիսկզբան ճառիս՝ Ներ-
կառեալ գառաւելութիւնն իմաստութեան Ա-
ւետարանչիս ի վերնոյ Սուրբ Հոգւոյն . . .։*

*ԺԹ.— էջ 443.— «Մեկն. Ղուկասու,
Գլ. Դ. 14».— Եւ դարձաւ Յեսուս։ Եւ այն
ի՞նչ ասէ, ոչ ոք կարէ մոռանել ի տուն հպա-
տին եւ ուստ հարկանել զպործիս նորա . . .։*

*Ի.— էջ 461.— «Մեկն. Յովհաննու,
Գլ. ԺԴ. 15».— ԵԹԷ սիրէջք զիս պատուի-
րանս իմ պահեսջիք . . .։ Գործոց պէտք են
մեզ ամենայն ուրեք, եւ ոչ ցուցմանց որ ի
ձևոն բանից . . .։*

*էջ 469.— «Մեկն. Ղուկասու, Գլ. Ժ.
30».— Եւ Յս. ասէ. Այր մի էջանէր յերու-
սաղէմ յերիքով։ Այրն որ էջանէր յերու-
սաղէմ Ադամ . . .։*

*Ծանօթ.— Լուսանցքի վրայ կան կրը-
նասուած անուններ. Իդ. Ստ. Կղ. Եփ.,
արագ յաջորդութեամբ, բազմիցս։*

*էջ 473.— Ղուկ. ԺԱ. 1.— Եւ եղեւ ի
տեղոջ ուրեք կալ յաղօթս։ Որպէս ամե-
նայն առաքինութեանց գանձն ուրեմն կա-
ցոյց, նոյնպէս եւ յաղօթքին, որ անկա-
րատան է . . .։*

*էջ 520.— «Մեկն. Մատթէի, Գլ. ԻԴ.
21, 27».— Զառաց ԵԹԷ երթայք և մի հա-
ւատայցէք . . .։ Որպէս փայլակն որ ելանէ
յարեւելից եւ երեւի մինչեւ յարեւմուտս . . .։*

*էջ 540.— «Մեկն. Ղուկասու, Գլ. Ժ.
21».— Ցայնժամ պատասխանեաւ Յս. եւ ասէ.
Գոհանամ ըզքէն Հայր։ Ցոյնն ասէ.
Գոհանամք ըզքէն Ած. Հայր, Տէր երկնի եւ
երկրի։ Տեսանեմք որչափ իրաւք փութամ ա-
ծել զնոսա ի հատուս գոհանալոյն . . .։*

*էջ 545.— «Մեկն. Մատթէոսի, Գլ.
ԺԲ. 38».— Ինդիր զպտուղն եւ փաթիլեացսն
որք կամէին նշան ինչ տեսանել . . .։*

*էջ 600.— «Մեկն. Ղուկասու, Գլ. ԻԲ.
41».— Եւ մինչդեռ տակաւին չհաւատային
ի խնդութենէն եւ զարմացեալ էին . . .։ Ի սմա
բնութենան, զի յորս մեծ ունի ցանկու-
թիւնս առատել երկրայարթ ունի վկարծի-
սըն . . .։*

Մաղթ յիշատակագրութիւնք Գրչաց.—

1.— *էջ 54.— Շնորհատուն բարեաց
Քեռուս, եւ ազդիւր բարութեանց Հոգին
Սուրբ, կամաւք Հաւր, որոյ տիեզերք
պայծառացան, ասացէ Հնոմս եւ ողորմու-
թիւն անուան իմոյ եւ հայրապատ եղբարց
Կոստանդեայ Վարդապետի, զի ողորմած ՛ի
եւ մարդասէր։ Ով բարեւնք ամենիմաստ
եւ հոգեւիցք, յարժամ փարթամանաք ի
սուրբ երկոյս, մեզայց թողութիւն հայցե-
սչիք յԱստուծոյ, որով առիք իշխանութիւն
կապել եւ արձակել։ Եւ իմ ժուժով եւ բա-
խեայ, եւ ապաւինեալ ի յուսարնիչ ա-
ջութիւս ձեր, հայցեմ յաստուա եւ ի ձեր պար-
գեւողէն մտանել յորդեղբութիւն Հաւրն
երկնաւորի։ Եւ որ առաւն է առ ամենեսեան
եւ բարին, ձեզ եւ մեզ եւ ծնողաց եւ եղ-
բարց մերոց եւ ամենայն հաւատացելոց ի
Քս. առհասարակ ողորմեսցի, եւ նմա փառք
այժմ եւ յանգրպատ յաւիտեանցն, ամէն։
Աղաչեմ չմեղադրել խոհրուեան պրոյս,
վասնզի չոյժ անմարժ էի բան հոգւոյ եւ
մա[բ]մնոյ։*

2.— *էջ 383.— Աղաչեմ յիշել զիսիկ։*

էջ 417, բոլորվիր վարժ ։—
Ով վարդապետ Կոստանդին,
Հոգւով լցեալ աստուածային,
դու քարոզող անմահ բանին,
եւ ճշմարտիւ մշակ նորին։
Ի սերմանել քո զպանծն անդին,
եւ ի յառնուլն զանհատ բարին,
չնորհեա եւ ինձ մասն ընդ քոյին,
առնուլ պսակ յաղթանակին,
եւ ժառանգորդ լինել դրախտին։

Բուն յիշատակարան Գրչի ։—

էջ 623–624, վերջն վար կէսը պատռուած եւ կորած վաղուց ։— Փառք քեզ Կոնստանդ [արեւպատոյն] կիսապետի եւ դեւնոր [ի արարչէ] վայել տացէ պսիրքս նորընձա... Ով պատուական եղբայր։ [ի վեցհարիւրորդի, եւ քանեսանեւերորդի էերորդի Քուլականիս, ի Հայրապետութեան աստուածարեալ [կոստանդեայ կաթողիկոսի, եւ ի քաղաւորութեանն Հեթմոյ... գրեցաւ... [ի Սկևռա]այ, ընդ հովանեաւ ամենաւրհնեալ Սուրբ Աստուածածնի եւ կենսակիր Նշանիս, որ ի մերմ յանդիմատոյց դղեակս Լամբրոնի]...

[Գրչեցաւ սայ ձեռամբ ... կոստանդ պիտակ ... յոյժ նեղեալ ազգաւս ... զրուանդակն գրեալ ... լեցի սա ... եղբաւր իմո Պաւղ ... եւ յետ ելից մեր...։

Մանր յիշատակագրութիւնք Ստացողաց ։—

1։— էջ 2, բոլորվիր ։— կենաց տէր Յս· ողորմեա աստուղ[ի] սուրս Հեթում վարդ[ապետի] եւ ծնողաց իւր, ամէն։

2։— էջ 2, նախորդին վերեւ, բոլորովիր չեղակերպ ։— Ջրբիկոր եալխոպոս, պիերջին աստուղ գրոյս յիշեսջիք ի Ցս· եւ ծնուղս իմ։

1296

ԾՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

(ԾԸ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ։—

Մաւալ 17×11×4·5։ էջք 572։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրութիւն՝ խոշոր տողերով եւ սկզբնատառերը կարմիր, ժնացեալը սեւ մելանով, մխաձեւ, 17, 18 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Կաշեկազմ խաւաքարտեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ։—

էջ 1–2, դատարկ։

Ա.— էջ 3.— Պատասխանի ԺԽԲ-ոյ Մեսրոպոլտին Սեփաստու, գրեալ հրամանաւ տեառն Խաչկայ Հայոց կաթողիկոսի, ընդդէմ երկաբնակ չար աղանդոյն Գադկեդոնի մոլար ժողովոյն.— Աստուածայինն վկհաղոյն քան զմիտս երկնային ձեր անբաղդատելի իսաղդութեան արժանացեալ բանականք...։

էջ 88.— Թէ զիարդ չարաչար մահուամբ սատակեցաւ մեսրոպոլիտն Սեփաստիու։ Եւ վասն թագաւորելոյն Բուլղարաց, որ սպանին զնա իբրեւ զչարագործ ։— Իսկ յետ ընդունելոյ զթուխթա զայս ամօթալից լինէք մեսրոպոլիան այն, բայց ոչ ինչ թուլացաւ յիւրմէ չարութենէն...։

Բ.— էջ 90.— Դարձեալ այլ խմն բանք պիտանիք ազգիս Հայոց, որ ասացեալ են սուրբ վարդապետի ընդդէմ երկաբնակաց, թէ բանի հրօք բաժանեալ են ամենայն քրիստոնէից։ Հարց· բանի օրինակ ազգն Ցբրիստոնէից։ Պատասխանի Ի.— Նախ զի Հոգին Սուրբ Ած· հայհոյեն, եւ երկուց ասեն սկսեալ, այսինքն ի Հօրէ եւ Որդւոյ...։

Գ.— էջ 101.— Դարձեալ այլ խմն բան շահաւէտ եւ օգտակար, վասն Աստուածածնութեանն Քրիստոսի, զոր ասացեալ է մեծն Եւսեբի ի գիրս ննջեցեալն Պամփիլիոն, Առաջին Դպրութեան Երկրորդ Գլուխն։— Երկրորդ հատած սկզբանց, զոր ասացեալ

ևն վասն կանխութեան Աստուածութեան փրկչին եւ Տեառն մերոյ Յն· Ք՚ի· Որդւոյն Աստուծոյ·— Արդ սկիզբն արարից ի բանս այս, որպէս յառաջագոյն կանխեցի և ասացի····

ԿՂ 122·— Երկրորդ վասն անուանն Յի· Ք՚ի· զի յայտնի էր եւ պատեհ առ սուրբ մարգարէսն·— *Զի երկրպագեալ եւ փառաւորեալ էր անունն Ք՚ի· զառաջինն, Մովսէս Լցոյց երկնաւոր օրինակօքն և առակօքն····*

Դ·— *ԿՂ 138·—* Հաւատալն ի Ք՚ս· մեծին Կոստանդիանոսի ի Հռոմ՚·— *Ընդ ժամանական ընդ այնոսիկ թագաւորեաց Կոստանդիանոս որդի Կոստանդեա արքայի····*

ԴԱՇՆՑ ԹՈՒԼՔ·— 8

Ե·— ԿՂ 164·— Վասն միաբանութեան երկուց բնագաւորացն, Սրբոյն Կոստանդիանոսի եւ Սրբոյն Տրդատայ՝ Հայոց թագաւորի: Թուխք սիրոյ եւ միաբանութեան մեծի կայսերն Կոստանդիանոսի եւ Սուրբ պապան Սեղբեստրոսի, եւ Տրդատա Հայոց արքայի եւ Սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի *·— Կամօք եւ կարողութեամբ Համայոյ սուրբ Երրորդութեանն····*

Զ·— ԿՂ 208·— Ցայտնութիւն եւ Տեսիլ հարցն սրբոց առաջնոց եւ հոգետես աբանց, ի վաղ ժամանակաց, վասն չար եւ սիդձ ժողովոյն Քաղկեդոնի եւ մոլար տումարին պղծոյն Լեւոնի····*— Ցայնմ ժամանակի քաւարանաց պարսից տղի տեսանէ, եւ արքայ Արկադէոս հիւանդացաւ····*

Է·— ԿՂ 301·— Հարցումն Պիւռոսի Կոստանդնուպօլսի Հայրապետին, եւ կամ խոստում. Հայոց կաթուղիկոսի Պատասխանիք·— Հայրապետն ասէ· Ած· դրութեամբ է ասուն, թէ բնութեամբ: Ուղղափառն ասէ· Դրութեամբ· զի ցմովսէս ասաց Ած· թէ Որ էնն առաքեաց զիս, եւ յայտ է Որ էնն մօտակաց ասուն է:

Հայրապետն ասէ· Ընդ Մովսէսի Հայր խօսեցաւ թէ Որդի:

Ուղղափառն ասէ· Ցարժամ ասաց Հայր ցկդամ թէ Ուր ես, այլ ոչ խօսեցաւ ընդ աբարածս մինչեւ ցմկրտելն Որդւոյն ի Ցորդանան, եւ ապա ձայն տուեալ բոլոր արարածոցս եթէ Դայ է Որդի իմ սիրելի, դմայ լուարուք:

Հայրապետն ասէ· Մինչ դու այդպէս գիտեական ես, ևկ զի Գրոց Սրբոց խօսեցուիր ընդ մխիթանս:

Ուղղափառն ասէ· թէ ուղղապէս խօսիս ևկ:

Հայրապետն ասէ. Որպէս կամիս այնպէս խօսիմ, միայն զի սիրով ի Գրոց լինիցի:

Ուղղափառն ասէ· Ասայ զինչ եւ կամիս:

Հայրապետն ասէ. գՔրիստոս դուք Աստուած ընդունիք եթէ ոչ:

Ուղղափառն· Ոչ որպէս դուք, այլ որպէս առաջին Սուրբ Հարքն ընդունէին:

Հայրապետն· Առաջին հարքն որ ի Նիկիայ, եւ որ ի Կոստանդնուպոլիս, եւ յԵփեսոս, եւ ի Քաղկեդոն մեզ այսպէս ուսուցին, խոստովանել զծնունդն, եւ զերկպատուրիւնն եւ զխաչելութիւնն:

Ուղղափառն ասէ· Որպէս ուսուցի՞ն:

Հայրապետն ասէ· Ուսուցին մեզ առնել ? Եւ ծնունդ ի դիկտեմբերի իդ, դուք ուստի ուսայք յունվարի Զն առնել:

Ուղղափառն ասէ· Ցակոբոս Եղբայր Տեառն ուսուցանէ յունվարի Զ, եւ կիւրեղ Երուսաղէմացին:

Հայրապետն· Աւասիկ կիւրեղ տրտուխջ բառնայ բէ այլ բաղաքաւն ծնունդ առնեն, իսկ Հայք Դաւթի եւ Ցակոբու:

Ուղղափառն ասէ· Ես ստոյգ կարծեմ զԲեզ այսոսիկ:

Հայրապետն· Եւ զի՞րդ ոչ:

Ուղղափառն ասէ· Ասայ ստոյգ զար հարցանեմս:

Հայրապետն ասէ· յասայ:

Ուղղափառն ասէ· Քրիստոս յԵրուսաղէմ խաչեցաւ բէ ի Հռոմ:

Հայրապետն ասէ· յԵրուսաղէմ:

Ուղղափառն ասէ· յԵրուսաղէմ թագնեցաւ բէ յԵփեսոս: Եւ կամ յԵրուսաղէմ էջ Հոգին Սուրբ յԱաքեաթեալսն, բէ ի Կոստանդիանուպոլիս:

Հայրապետն ասէ· յԵրուսաղէմ էր աւետեայն անդ:

Ուղղափառն· Առաքեալքն յԵրուսաղէմէ սփռեցան այլ բաղաքս, եթէ այլ բաղաքացն յԵրուսաղէմ:

Հայրապետն ասէ· յԵրուսաղէմէ այլ բաղաքն:

Ուղղափառն. Այլ բաղաքաց հպիսկոպոսքն աւագ քուին էիզ քէ յԵրուսաղէմին. ու ի ժողովսն Երուսաղէմին մեծ համարէին թէ զայլ բաղաքացն:

Հայրապետն ասէ. զԵրուսաղէմին:

Ուղղափառն ասէ. Հաւատամբ ես կանոնիզ միոյ յԵրուսաղէմ եւտուն առաքելոցն ի Հռոմ կամ յԱնտիոք կամ Ալէքսանդր դարձեալ էին ի Քրիստոս քէ ոչ:

Հայրապետն ասէ. Ոչ:

Ուղղափառն ասէ. Ու պատարագ առաջին յԵրուսաղէմ մատուցին քէ ի Հռոմ կամ այլ բաղաքաւ:

Հայրապետն. Ոչ այլ ուրեք. բայց միայն յԵրուսաղէմ:

Ուղղափառն. Ու Սուրբն Գրիգոր միոյ ի նիկիայ յղեաց գմեծն Աբիսոակես, յորմէ հրամայեաց առնուլ զժամուցն կամ զրուիերցուածոց կամ զաւետարանին:

Հայրապետն ասէ. յԵրուսաղէմի հայրապետէն ու ոչ այլ ումեքէ:

Ուղղափառն ասէ. Ու գիտես ստոյգն որ առաքելքն ամենայն բաղաքացն ընդերցուածս կարգեցին ու կանոնս:

Հայրապետն. Ոչ միայն յԵրուսաղէմի, զի կանոնիզ ու ընդերցուածսն ճակոբոս:

Ուղղափառն ասէ. զԱրտեմոն ընդունիզ քէ ոչ:

Հայրապետն. Ոչ:

Ուղղափառն ասէ. Բարւոք է որ ոչ ընդունիզ. բայց այս ի ՚ռոբա աւետեացն, ի ծննդեանն ու բ՚ւփտաւթեանն օրն դարցան? բնդերցուածք ձեր, ի մարտի ԻԲ աւետիքն ու ի դեկտեմբերի ԻԲ ծննունդն, ու դուք զԱրտեմոն ոչ ընդունիք ու զկարգ ՚ռոբա կատարէք. ու զճակոբոս ընդունիք. զկարգ ՚ռոբա ընդէր ասարգէք:

Հայրապետն ասէ. Վտանգ է ինձ բանդ:

Ուղղափառն ասէ. Կամ ընկալարուք զԱրտեմոն ու զգրեալս ՚ռորա, կամ ընկալարուք ճակոբոս, ու զԱրտեմոն ասարգեցէք:

Հայրապետն ասէ. Ընդունիմ զԱրտեմոն ու զգրեալսն ՚ռորա:

Ուղղափառն ասէ. Սակայն ՚ռզովս զճակոբոս ու զկիւրեղ ու զԵրուսաղէմի ըզկանոնսն որ առաքելոց եդան, ու ցոյց նախ զառաքելոցն, ու զԱրտեմոնին առանձին:

Հայրապետն ասէ. Ապա ասարծան քուի զառաքելոց աշակերտն ասարգել ու չընդունիլ:

Ուղղափառն ասէ. զճակոբոս քոգուս ու զայլ առաքեալսն որ ի Հոգոյն Սրբոյ ակնարկութենէ ՚ռոցա հրամայեցան, և իմեքանէ իւրաքանչիւր բաղաք ընկալան զնոսայն ու հաւանեցան. առաւել զի ակաճատես էր Քրիստոսի ծննդեանն ու մկրտութեանն, զի ամենայն տեղիս ընդ նմա էր, զի ստուգիւ գիտացեալ գրէր ի յունվարի Զ. ասէ ըզյայտնութիւն Տեառն Ցիտուսի Քրիստոսի: Այդ զայս անփոյթ առնես, ու դու անիծեալ զԱրտեմոնին ընդունիս, որ ոչ ծննդեանն էր սպասաւոր ու ոչ մկրտութեանն ու ոչ խաչելութեանն: Ցետ առաքելոցն բաժանման ընդ ամենայն երկիրս, ՚նկ անօրէնն այն ու աշակերտեցաւ Ցոհաննու Աւետարանչի, յետ լՀ ամի վերանալոյն Քրիստոսի···:— *Հմմտ. Գիրք Թղթոց*, 1901, *էջ* 483–484, *ուր կը ծանուցուի թէ վերջիր մի անկեալ էր յօրինակին, եւ պակաս պտանի ակիզբն Նարեկ պրուիեանն, որ է Ջրույցք կոմիտասայ Հայոց Հայրապետի, եւ պատրիարգի Կոստանդնուպաւլսոյ*:

էջ 313.— Հայրապետն ասէ. Աւաղ, ՚տանգ է ի սուտ փախստականէդ. բայց մի պարահարով լցնայ գար ի վերայ իմ. ժողովուրդն որ ընդ Ծովն կարմիր անցին ···:— *Հմմտ. նոյն*, *էջ* 487:

էջ 317.— ··· այլ զի գմահն ուրացայ գՔրիստոսի, եւ բաժանէ ի բնութիւն ըստ Պօղոսի Սամոսատացոյ, եւ ապ եւ ջուր զանգէ ի հաց սեղանոյն, որ սահմանութենէ եւ ի կարծաց ծննդ ասէր գՔրիստոս···:— *Հմմտ. նոյն*, *էջ* 489:

Ը.— *էջ* 336.— Հարցումն Ցորնեաղի, եւ Պատասխանիւ Մովսիսի Հայոց Քեղբռոնի, եւ Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի: Հարցումն.— *Խակք ե են ի բնութենեն Քրիստոսի եթէ անէակք: Պատասխանի. Խակք եւ ոչ անէակք*···:

Թ.— *էջ* 369.— Հարցմունիք պիտանիք Հայոց ընդ երկաբնակ հերձուածողին, որ են ապրատմայիք.— *Բայց հարցանէ ապա Հայոց քրիստոնէից ընդ քաղկեդոնացեան եւ ընդ համախոհս նոցա, համեմատ նիկիական կանոնաց եւ ասէ. Սրբուհի կոյս Աստուածածնին Մարիամ գրնութիւն մար-*

պոյն բան ինքեան պայծառութեան ծնաւ, եւ՝ քէ պրնաքինն Աստուածային բան իւրում կատարելութեան, եւ նքէ սիրելոյն ի միասին...։

Ժ.— էջ 376.— Այլ ոճ վիճելոյ ընդ երկաքնական, որ են ազգաւոյ Ֆռանկիկ.— Հարց պրաժանողան, քէ Մարիամ պոր բրնաքինն ծնաւ. քէ սանն Աձ. եւ մարդ, ապա Աստուածածին եւ մարդածին Քող անուն...։

ԺԱ.— էջ 384.— Անանիայի Հայոց վարդապետի, քան Հակաճառութեան ընդդէմ երկաքնականց, զոր գրեաց հրամանաւ տեառն Պետրոսի Հայոց դիտողի.— Արք իմաստութեան եւ բաղցացեալք միշտ յաբամեաց բարեան անփոխանցելի են սիրասիրեալ...։

ԺԲ.— էջ 486.— Վկայութիւնք Սրբոց վարդապետացն.— Եւ միւսին անուղղական ... մարմնոյն Քրիստոսի ամենայն սուրբք եւ ուղղափառ Հայրապետք...։

ԺԳ.— էջ 521.— Ցաղագս խաչին Քրիստոսի.— [Ի]րէ արբազանն Գողգոթա մի յայլ ինչ լեռի պարծել ինձ, բայց միայն ի Խաչ Տէառն մերոյ Յիս. Քի.։ Ընդմէ ընկալեալ և բնդ նմա բան նորին նմանութեան բարձրացոյ փոգով հնչմամբ վերածայնեմք զոր սոսկ հաստատացաք յարդարութիւն, զոյն բերանով խոստովանել...։

ԺԴ.— էջ 540.— Ցաղագս Առաքաւորացն Պահոց սուղ ինչ բան.— Վասն Առաքաւորաց Պահոցս մեր սկսեալ բանեն յանտեղի բացածութիւնն տարամերժեալ արտաչեցաք, ոչ ուղղակի պոյ պայպիսի խորհուրդն վարկաք...։ Եւ քէ ի կատարումն պահոցն ուսանամբեմք զօր յիշատակի մեծի օրացարին Քրիստոսի՝ Սրբոյն Մարգսի, որ ի պարսս նահատակեալ, զինչ մնաս պրտանէք յայդմիկ. զի ոչ նքէ հաւատոյ ինչ ինդիր գոյ ի գամ, այլ մաքսիրոսի յիշատակ։ Եւ ուսնամբի յիշատակի նորա հանդիպեալ ի մերոց վաճառականաց, եւ հայցեալ մասին ինչ ի նչխարացն, եւ սուղ ինչ քէրի պատմութիւն ըստ ասորեաց աղքատ եւ հատակոտոր լեզուին։ Եւ քերեալ զնչխարան ի հանգստարանի մերում ուսան Օշին կոչեցեալ, եւ կարգեցին զյիշատակ նորին յայսմ աւուր ամ յամէ ուսնել, որ գուք չանայք պարտաւանս ինչ յօգնել հակառակաբերութեամբ...։

ԺԵ.— էջ 545.— Առ Ներքինացեալսն.— Եւ արդ հարցիք սուղ ինչ բան ի ձէնջ պահանջելով քէ ուսանի ուսայք պիտանալն եւ արտամերժեալն ոչ միայն նկնգեցուցայլ ի բնութենէ սրանց եւ կանանց, զկերտացն ասեմ, ի պրտի պահերիցութեան կարգել...։

էջ 557–572, պատարիկ։

Տաճօք.— Առաջին կողքին վահած քերքին վրայ կայ մէկ հատուածը այբուբենական տառի մը, Ճ–Ջ. կ'ստանինք սկիզբի եւ վերջի տուները։

Ճանապարհս որ ես տեսի, Տէր
Հոգիս դողայ եւ պարհուրի, Տէր։
. . . . . .
Ջանամ պատմել եղերերգս որ կայ, Տէր,
պայս որուտմն տեսայ, Տէր։

Ցիշատակագրութիւնք.—

1.— էջ 3, նոտրպակիր.— 1740

Թվին ՌՃՁԹ, դեկտեմբերի իե, Սահմանուս Նախախկալի ուսնին, Այսինու երկրին, Սօքա պիւզաքաղաքն գնացաք պահչան ուրախութիւն պարոն Գասրարի հետն, Հանդերձ իւրայնօքն. հատաք սամայի տակրն, քաղոնս եւ ապոս սուման, կարմիր վարդն ի ձեռուս, գինին ի կիթսան, խաս, կանաչ սոխն եւ կուտմն ի սեղան, եւ այլ բարիքն լի եւ անհերի ամենայն. ուրախացուք ի փառս Աստուծոյ մնք ամենեքեան ամէն։

Ցունվարի ծը, նչենին ծուղիած եւ որքն կանաչ...։

2.— էջ 4, նոտրպակիր.— 1768

Ցիշատակ է պիրքս Սուրբ Ցակորայ, որ յերուսաղէմ, եւ մի ոք իշխեսցէ հանել զսա ի Սուրբ Աթոռոյս։ Ընթերցողդ ողորմի ասացէք աստուղին։ Եղեւ ի ԻՄԾէ թուին։

1297

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ· — 2

8· ԴԱՄԱՍԿԱՑԻ

Տփխիս ՊԺՔ = 1363

Նկարագրութիւն ·—

Մաւալ 17×12×6: Թերթք 251: Հանդամանք լաւ· Հնութենէ ապրուած: Թուղթ յամպակեայ: Գրութիւն խորագիրներու եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 30 տող: Բոլորգիր: Համաստաւորութիւնը բաւական առատ: Կազմուածագրութիւնը պարզ: Ստացող՝ Յովհաննէս Վրդ· Որոտնեցի:

Բովանդակութիւն ·—

Թղ· 1–14, պակասաւոր պրակ մը, այլայլած պարունակութեամբ:

Թղ· 1–3, բովանդակութիւն Աւետարանաց:

Թղ· 4ա ·— Եթէ կամիցես սպղմոսիլ զերեզման մեհենիլ···:

Տանօթ ·— Այս էջին վրայ կայ ուշագրաւ ծածկագիրը մը, զոր քննարկած է Ա· Գ· Աբրահամեան (Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն, Երեւան, 1959, էջ 45 և 229): Ծածկագրին մէջ կիրարկուած են առաւելապէս յունական տառերը, չափաւոր խառնուրդով հայերէն տառերու, եւ նորակերտ չորս նշանագրերու: Գր· Աբրահամեանի վերծանութեան երկրորդ նախադասութիւնը ուղղելի է ապէս· «Մ[սք] տեսանեն եւ մխոք լսեն, և այլն ամենայն խուլ և համր էֆ»·— Ծածկագրողին հրաւէրը, «Թէ զպիրք են ընթերցիր, եւ թէ տգէտ ես յիմաքեցիր», բացայայտօրէն ցոյց կու տայ որ մեր առջի ունինք սովորական մտամարզանք մը, եւ ոչ թէ նախամեսրոպեան գրութեան մը կրկնութիւնը:

Վերի նախադասութեան առընչութեամբ աւելորդ չենք համարիր ի մէջ բերել նաեւ հետեւեալ խօսքը եպիքարմոսի, որուն հանդիպեցանք Թուղթի մը վրայ, երջանկայիշատակ Դուրեան պատրիարքի պրով, մեր թիւ 1306 ձեռագրին մէջ· «Որպէս ասացեալ, զպին է աչք, մնացածն սմէնն՝ խուլ է եւ կոյր»:

Թղ· 5ա, բոլորգիր մեծ·— Դարձեալ յիշեցէք ի Ջս· վերջին ստացող սուրբ դրոցս, Ծակոր եպիսկոպոսն, եւ ծնօղն իւր: Ով որ յիշեսցէ յիշեալ լեցի ի Ջրխաւոսէ, ասէն:

Թղ· 6բ, բոլորգիր·— Ջմելքիսեդեկս յիշեա եւ Աբ· ղեզեզ:

Թղ· 7ա·— Թէ կամիս պժամուն տառուէրն···:

Թղ· 8ա·— Գումարման ազիւսակ ·— աաա, բ: աբ, գ:

Թղ· 8բ·— Հանումի ազիւսակ·— աժ, բ: ոք, բ:

Թղ· 10ա·— Բաղմապատկութեան ազիւսակ:

Ա·— ՅՂ· ԷՈՒԹԵԱՆ եւ ԳՈՑՈՒԹԵԱՆ·— 2

8· Դամասկացի

Թղ· 15ա·— «Սրբոյ եւ աստուածապատիւ Հօրն կոպմայի եպիսկոպոսին Մայումայ, ի Տէր խնդալ»·— [Ըղնուագութիւն մտացս եւ զաղքատութիւն լեզուոյ իմոյ պիտէլով յապաղէի, ոչ երանելի, ձեռնարկել ի վերադոյն քան զկար մեր պոծ, եւ հրսկել յանհպելի եւ յանկարելիս ինչ, իրբեւ զդողդոջ ոմն եւ զհպարտ, երկուցեալ յանյսիկ յաւգնութենէ····— Հմմտ· Թիւ 768, Գ· Հատոր, էջ 212:

Թղ· 16ա·— Ա·— Սրբոյ եւ աստուածազգից հօր մերոյ Յովհաննու Դամասկացոյ, համառօտեալ բան իմաստութեանց հոետորիցն, զնոցայն հաճել ասելով եւ ի բաց թողեալ զհակառակաբանութիւն այլոց

եւ զնդունայնաբան առասպելսն, եւ զայն յիշելով զոր ընդունի եկեղեցի· ցաղագս էութեան եւ գոյութեան· պրակ եւ պատահումն· պրակ առաջին.— *Էութիւն հասարակաց անուն է ամենայն էից, իսկ էութիւն տրամատի յիս, ի դուրիւն եւ ի պատահումն· եւ դուրիւն է գործ ինչ ինքն ինքեամբ կացեալ, ոչ կարօտեալ այլո հատուցի՝ . . .*

Թղ. 36բ.— Վասն ներհակաց.— *Ամենայն ներհակք կամ իրրեւ գործ ընդդիմապարձի կամ իրրեւ զրան . . .*

Բ.— ՈՒՂՂԱՓԱՌ ՀԱՒԱՏ.— 3

Թրգմ. Սիմէոն Գառնեցի

Թղ. 42ա.— Սրբո հօրն մերոյ Ցոհաննու էի. կրօնաւորի Դամասկացոյ Աւանդութիւն Ուղղափառ Հաւատոյ, վասնզի անհատանելի է Աձ· եւ եթէ ոչ է պարտ բննել եւ խնդրել զոր ոչ տուեալ է մեզ ի մարգարէիցն եւ յառաքելոցն.— *ԶԱստուած ոչ ոք եառն երբեք . . .*

Թղ. 149բ.— ձ.— վասն յարութեան ամենեցուն.— *Այլ հաւատամք ի յարութիւնն, վասնզի յինէն ստուպակս յարութիւն մեռելոց . . .*

Թղ. 152ա.— Կատարումն վաստակոց Ցոհաննու Դամասկացոյ. կոչեցեալ Մանսուր: Համառօտ ասացեալ, ոնրս շնորհաց աւանդութիւնք, եւ թարգմանեալ Սիմէոնի, ի վրաց լեզուէ ի հայ բառ:

Ծանօթ.— Թղ. 121բ, *վարի մասի եւ* Թղ. 122 *դատարկ թողուած, բայց հետապայնի օգտագործուած մասամբ*: Թղ. 121բ, *կը պտնուի երեք տող թէչկական ծածկագիր, որուն վերծանումը կու տայ սա ծանօթ խօսքերը.* «Փառք ի բարձունս Այ. եւ յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն, եւ աւրհնութիւն քեզ ի բարձունս»: *Իսկ յաջորդ էջին վրայ կը տեսնուի չորս տող ծածկագիր, նոյն կրկնութեամբ.* «Ուրիէլ, Ուղիէլ . . . առէք գայթ»:

Գ.— ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԱՌ ՀՐԷԱՑՍ.— 2

Թղ. 152ա.— Նորին Ցոհաննու Դամասկացոյ Պատասխանի առ Հրէայս.— *Զաստուածայինս զամենայն յԱստուած վրատահաճել պարտ է, եւ ի մարդ զմարգկայինն . . .*— Համմտ. աստ, թիւ 1035, բ:

Դ.— ԸՆԴԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՍՏՈՐԻՈՍԻ.— 2

Թղ. 208ա.— Նորին հատուն մերոյ Ցոհաննու Դամասկացոյ, Խթիսուն եկտաբի կոչեցելոյ, բանիւ վասն հաւատոյ, եւ ընդդիմադրութիւն Նեստորիոսի.— *Գարտ է մեզ փրկչեցոյս Աստուծոյ ի ձեռն Միածնի Որդւոյն լուրոյ, զոր եառ ի փրկանս մեզ յառաւուածածնէն բանիւ, հաւատալ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին . . .*— Համմտ. նոյն, գ.

Թղ. 216ա.— Նեստորի, *որք համահոհ էք, առ ձեզ բանս այս այսպէս սկսանիմք . . .*

Ցիշատակարան Գրչի.— 1363

Թղ. 229բ.— *Փառք Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ. Արդ գրեցաւ ի Քուսաբերքեանս Հայոց գ եւ ծի ի մայրաքաղաքս Տփխոս, ընդ հովանեաւ Սրբ. Ամենափրկչիս, ի ինդրոյ տիեզերալոյս վարդապետին Ցովհաննէի որս պատուոյ եւ հայրենիքն Որոտն է· որ Տէր Աձ· վայելել տացէ, եւ գմեղաւոր գրիչ [եղծուած] յիշեցէք ի ջս. եւ Աձ· զձեղ յիշէ:*

Ե.— Թղ. 230ա.— Ասացուածք ոէիֆարոզի· ցաղագս գիտելոյ թէ է հոգի. գրբ թարգմանեաց Բերդլմէ սկիւտցի յարաբացի գրոց.— *Եւ զայս խմանամք ի ձեռն երկուց աւրինակաց . . .*

Երկրորդ Ապացոյց.— *Ցուցանէ երեւելի գործքն գոնեբեւոյթ արարչին . . .*

Երկրորդ յառագս ցուցանելոյ թէ էութիւն հոգոց ոչ է մարմին եւ ոչ զաւրութիւն մարմնոյ.— *Եւ այս յայտնի է յերից աւրինակաց, և է առաջինն այս· Ամենայն մարմնաւոր զաւրութիւն ոչ կարէ զտկարն զգալ զինի զաւրաւորին· որպէս աչք ոչ կարէ տեսանել զիրոքր ճաճանչն զինի մեծ փայլատակմանն· իսկ հոգի մարդոյ իմանա զգալ կարէ զինի զաւրաւորին· եւ ահա յայտ է զի ոչ է մարմին եւ ոչ զաւրութիւն մարմնոյ:*

Թղ. 230բ.— Երկրորդ Ապացոյց.— *Ոչ իմանա մարմնաւոր զաւրութիւն զտկարն*

եւ պարտաւորն ի մխաճին · որպէս աչք ոչ կարէ տեսանել զլոյս ճրագի եւ զարեգական ի միասին, նաեւ ոչ պատեղս ի տուէ · · · ։

Երրորդ Ապացոյց ·— Մարմնաւոր զատութիւն ոչ իմանամ ինքն զինքն եւ ոչ զդործս իւր · · · ։

Զորրորդ Ապացոյց ·— Թէ որպէս մարդկան հոգի զոյանա բնի մարմնոյ զոյութիւն ։ Երեւելի եւ յայտ է, զի ոչ լինի հոգին հոգի բայց միայն ի մարմին, և զոյացութիւն մարմնոյ ոչ է յառաջ քան զոյացութիւն հոգոյ, եւ ոչ զոյացութիւն հոգոյ յառաջ քան զոյացութիւն մարմնոյ ։ Արդ յայտ է զի զոյացութիւն հոգոյ բնի մարմնոյ զոյութիւն ։

Չիմկերորդ ·— Ցաղագս ցուցանելոյ թէ ա՛րարչ միաւորի հոգի եւ մարմին եւ յարժամ ։ Եւ իմանի այսպէս · զի սաղմնն իւրով ջերմութեամբն եւ քանձրութեամբն անկանի յարդանդ ծնողականին յարժամ չազաչարին առ միմեանս, եւ ապա բնութեանն սպառեալն զոր ունի ոչ տա թոյլ հեղուլ սերմանն մինչեւ ջերմացուցանել ծնողական զործովքն զանց խոզոմակին հանապազ չիջոյն եւ հարկանելոյն · եւ այս ապան այնորիկ լինի զի մի զոմացի ջերմութիւնն և անաւարտնա քանձրութիւն սաղմին վասն փոզոյ ըղձին երկարութեան եւ հովութեան ։ Զի յարժամ անկանի ի սաղմնապարկն եւ խառնի բնդ սաղմ հինոյն եւ սկսանի յինքն զօրութիւն, որպէս սեաւն ի մասունս աչացն, եւ բաժանի մինն ի մեւսոյն, եւ առնու սմենայն բաժին եւ սմենայն անպատ պիւր կերպն, եւ չարժին ի նոսա բնութեան զործիքն ։ Առաջին զատութիւն ի կազոզութիւնն, եւ յետ այնորիկ յամանն զատութիւն, եւ ապա Հանա յինքն զատութիւն զդաչական ։ Եւ յարժամ կատարի իւր ուսեցմանն զատութիւն, յետ այսորիկ բանաւոր հոգի բխէ ի նայ զոր աւրինակ հոսումն կաշկանի չարէք, եւ Հասանէ իւր սրժանաւոր Հասմունք · բայց զործիքն եւ պատրաստեն մնա խափան մինչեւ ի ծնունդն, եւ յետ այնորիկ չարժի յինքն յարժամ պտղական զատութիւնն չարժի ։ Եւ այս յայտնի է յերկու իրաց · առաջին յարժամ սկսանի տղայն ժպտել, եւ երկրորդ յարժամ տեսանէ յանուրջս ծրծել զտին մաւրն եւ չարժել յաւդուածն եւ ինքն ի քուն կա ։

Թղ · 231ա ·— Վեցերորդ ·— Ցաղագս ցուցանելոյ թէ անմահ է հոգի յետ մեռանելոյ մարմնոյն ։ Եւ արդ ևթէ սպանանէր հոգի բնդ սպանանութիւն մարմնոյ, եւ կամ մեռանէր բնդ մահու մարմնոյն, արժան էր որ ի հասանել տկարութեանն մարմնոյն եւ կամ հատուն, եւ ինքն տկարանայր և հատանէր · · · ։

Թղ · 231բ ·— Եւթներորդ ·— Ցաղագս թէ որպէս պատկերութիւն ունի հոգի առ մարմին, յորժամ մխաւորին առ միմեանս · · · ։

Ութերորդ ·— Ցաղագս հաստատելոյ թէ ունի հոգի հեչտութիւն եւ ցաւ, բաց ի մարմնոյ հեչտութենանց եւ ցաւոց · · · ։

Թղ · 232բ ·— Իններորդ ·— Ցաղագս ցուցանելոյ թէ վիրաւ հնարս դտանեմք պերծանել ի նմանէ, եւ որպէս հասանեմք հանդերձելոց չահիցն · · · ։

Թղ · 233ա ·— Տասներորդ ·— Ցաղագս ցուցանելոյ թէ այն է բարի զոր ի հանդերձ եալսն ունի ժառանգել մարդ · · · ։

Թղ · 233բ ·— Ցաղագս Հրեշտակաց Հարցումն ։— Զի՞նչ է Սահման ։— Զի՞նչ է Հանճար ։— Զի՞նչ է Առակ ։

Զ ·— Թղ · 234ա ·— Սրբոյն Եպիփանու Ցաղագս Ակնից Պատուականաց ։

է ·— Թղ · 235բ ·— Ցաղագս Բնութեան ·— Արուագքին իմաստասէրքն այսպէս ասացին · Բնութիւն ոմանքն է որ երեւի · · · ։

Ը ·— Թղ · 237ա ·— Այլ բան վիճման բնի քաղկեդոնիտոն ·— Հարց թէ Մարիամ զոր բնութիւն ծնաւ ։ Թէ ասեն Ած · մրդ · ասա Աստուածածին եւ մարդածին Քոզ ասեն · · · ։— Չմմտ · Թիւ 1296, էջ 519, ժ ։

Թ ·— Թղ · 240ա ·— Հերմա եռամեծի առ Ասկղիպիա սահմանն ·— Ած · իմանալի աչխարհ, աչխարհ իմանալի Աստուած · · · ։

Թղ · 242–251, տարբեր պրոյ · առաջին հինգ քերթր կրօնական բովանդակութեամբ, վերջին հինգը կը պարունակէ զարձեալ Թուարանական ազիւսակներ ։

1298

ԿԱՐՈԶԱԳԻՐՔ

[Բերիա] [ԺՀ. Դար]

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×11×7: Էջք 12 + 634: Հանդամանք լաւ: Թուղթ տակուն. Գրիչ Եւ. Ստացող՝ Գէորգ Արզ. Սահրատեան Բերիացի: Գրութիւն՝ սկզբնատառերը նաբեղնագոյն, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 23 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ: Դասարկ թուղթք սկիզբը հինգ քերթ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Տրամաբանութիւն, որ բան յունաց թիւաբջտիկ ասի, այսինքն հարցումն եւ պատասխանի, ուստի սկիզբն տրամաբանութեան պարտ է ասել զհարցմանէ որ սահմանէ Արիստոտէլ...:

Ա.— Էջ 1.— Բարդ Գրիգորի Տաթեւացոյն ի բանն որ ասէ.: Մի երկնչիր հօտ փոքրիկ...:

Բ.— Էջ 17— Բարդ Գրիգորի Տաթեւացւոյն ի բանն՝ Եւ անբանահանն սերմանել...:

Գ.— Էջ 32.— Նորին Բարդ ի բանն. Անօրէնք իբրեւ զծով ծփեսցին, եւ հանդիստ մի գոցեն.— Բանս այս ի վերայ ամ. անօրինաց առնու...:

Էջ 229.— Բարդ ի բանն Ղուկասու, թէ պարտ է ամ. ժամ կալ յաղօթս եւ ոչ ձանձրանալ.— Վարդապետք ասեն թէ աղօթքն յոյժ օգտակար է վասն Գ պատճառի...:

Էջ 283–285, դասարկ. քստ երիցս թքին օրինակին Քերի բլլալուն պատճառաւ:

Էջ 304.— Բարդ դարձեալ վասն Ողջունի, չարագրեալ ի Գեւորգ Վարդապետէ Բերիացոյ Սահրատեան.— Եւ արդ պիտելի է դի Քս. պաշակերտան իւր առաքեաց ի քարոզութիւն յայնժամ որպէս հաւատաքիմ բարեկամ...:

Էջ 533.— Եւ արդ, ով եղբայր, ահա ցցուեի գրոյս այրենական արարի, եւ զքինն ի վերայ Քուոց երեսաց Քրիստոց ժողովեցի դի դիւրին լիցի:

Էջ 547.— Ի բանիկ Տաթեւացոյն վասն Հոգւոյն Սրբոյ:

Էջ 550.— Ծանուցումն Զեռնադրութեան:

Էջ 553.— Ալրուբենական ուրիշ ցանկ մր:

Էջ 560.— Ցանկ Ծանուցմանց:

Էջ 561–565, դասարկ:

Էջ 576, տարբեր գրով.— Կանոնք Նիկիոյ:

Էջ 577, այլ գրով.— Կանոնք հաւատոյ ամ. մեզաց պինչ որ գործեալ է աչխարհիս վասն փորձանաց սատանայի:

Էջ 591–612, դասարկ, բացի 595–598, ուր կան մի քանի հատուածներ, կրօնական նիւթերով:

Էջ 613.— Ի Նարեկայ Մեկնիչէն բան ի կինն մեղաւոր որ կոչի Մագդաղենացի:

Էջ 617–634, դասարկ: Վերջին մասերը, էջ 561–634, տարբեր, հաստարակ թուղթ են:

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐԱՐԻՒԱ ԳՐՉԻ.—

Էջ 253, ստորոտ.— . . . որում արժանի արասցէ Քրիստոս Աստուած զամենայն հաւատացեալս ողորմութեան իւրոյ, մանաւանդ զծողի գրոյս Գեւորգ եւեթ Արեւդայի Բերիացոյ, ամէն:

1299

ՆԱՐԵԿ· — 11

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Ս. Ցակոբ, Երուսաղէմ

ՌՃԻԹ=1679

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 16·5×11×4: էջք 696: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրիչ եւ ըմբռացող՝ Յովհաննէս Քհն. Հալէպցի, Ղալֆաքար: Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ նախատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ. մելանով, միասին, 21 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք սովորական: կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցագարդ չատ մը գլուխներու սկիզբը, հանդիպած գլխատարղով, էջ 5, 173, 265: կանխիկամ տախտակեայ զրկմտարդ: Դատարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ: կնիք անհատրոշմ, «Քհն. Ծոյ. Յովհաննէս Եպիսկոպոս Հալապցի, թվ. ՌՃԼՀ» [= 1688], էջ 5, 173, 265, 692:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1, դատարկ:

էջ 2·— Բանիմ նշանաւորիմ, որ ի գիրս յայս:

էջ 3·— Դրունք յաքնաթախանձ բանից ... ի ինդրոյ հայցմամն հարց միանձանց, եւ բարեաց անապատականաց, Աստուածեալ Մատեան Ողբերգութեան:

էջ 5·— Գրիգորի Նարեկացւոյ ասացեալ խօսք ընդ Աստուածոյ:

էջ 559·— Ցիշատակարան մատենիս դրութեան, ընդ Հակոբի, արարեալ, Սուրբըն Գրիգոր Նարեկացին·— Ըստ հոլովմանն ընթացից ամանակաց ...:

էջ 562·— Սուրբ Հայրն մեր, աստուածոյնշորհ քահանայն եւ վարուցաւոր Գրիգոր, ի ի Նարեկայ վանից ի Հայս, ի գաւառն Վասպուրականի ...:

Ցիշատակարան Նախկին Գրչին·— 1401

էջ 564·— Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն եւ մի Աստուածութեանն Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, աւրհնելոյն յաւիտեանս, ամէն:

Որոյ չնորհիւ աւարտեցաւ ողբերգութեան մատենիս աստուածային, գոր ի Հոգւոյն Սրբոյ չարժեալ՝ պրեաց սքանչելին ի պարս պրետիկոսաց հակաւղն եւ արթունն Սուրբն Գրիգոր՝ բարեփառ վարդապետն մեր Նարեկացի, ի խնդրոյ միանձանց եղբարց:

Որ[ում] ցանկացաւդ հղեալ քահանայս աստուածամերձ Աբրահամ անուն կոչեցեալ ... Մելտենցի ...: —Ձմմտ. Լ. Ս. Խաչիկեան, Ցիշտ. ժե. Դարի, Ա. Մասն, էջ 20. Ձեռագիր Երեւանի, թիւ 3863:

ՀԱՆԳԻՍՏ Ց. ԱԽՏԱՐԱՆՑԻ

Բ·— էջ 567·— Հանգիստ երանելոյն Յովհաննու Աւետարանչի·— Էր ընդ հզօրս երանելին Ցովհաննէս ...:

ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ·—

Գ·— էջ 581·— Աղաւթք Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին·— Աղաչեմ զքեզ փրկիչ աչխարհի Քս. Հայեաց յիս ...·— Տես· յիսոյ, էջ 668, յանուն Բնծիկ վարդապետի:

էջ 582·— Աղօթք Փոկասու Հայրապետին·— Ցս. Քս. Միածին Որդի Աստուածոյ Տէր, որոյ սուրբ է անունդ ...:

էջ 585·— Աղաւթք Մովսէսի Քերթողի ասացեալ·— Աղաչեմ զքեզ Տէր, Թող ինձ զմեղս իմ, որպէս կամիմ ...:

էջ 588·— Աղաւթք Անաստասայ Եսահայիի ասացեալ·— Տէր մի սրամտութեամբ քով անդիմաներ դիս ...:

էջ 604·— Ի խորոց սրտէ խաւսք ընդ Աստուածոյ, մաղթանք գթոյման գրեալ Սարգիս հոգևոր վարդապետին, ի խնդրոյ վար· Գրիգորի, ասացեալ Մատենիս Ողբերգու-

թեան և Ագաւթից, ի Սուրբ Գաղաթն Երուսաղէմ.— *Ծոյլ իմ եւ ապաւէն իմ, ակնկալութիւն իմ եւ մխիթարութիւն իմ, նաւահանգիստ իմ եւ անդորրութիւն իմ...*:

Ժամօր. Գրչի.— էջ 614–615, *առօրեայ յաւանգքին.— Անմեղապէր լերուք ամենայնի, օրինակին եղծածոց էր, հայր առաքը, զեղծառաքիս պահեան զոյգ եւ զմարգն ի հրեշտակս առնէք*:— էջ 618–619, *առ. յս.—Անմեղապէր լերուք մեղաւորիս, օրինակին եղծած էր, նորա համար տեղն պատուոյ քոյին, զպահեան հայր առաքը զոյգ ընդ*:

էջ 623.— Նորին Սարգսի ի Հայր Աստուած.— *Ամենակալ Աստուած, անապատ, անակիզըն, անհատանելի...*:

էջ 632.— Նորին ի խորոց սրտէ առ Որդի.— *Տէրդ մեր եւ փրկիչ, Քրիստոս, Որդի Աստուծոյ...*:

էջ 647.— Խուսէ ի Հոգին Սուրբ.— *Ակրիբէր կենաց եւ անմահութեան Հոգիդ Սուրբ...*:

էջ 652.— Նորին Սարգսի, Մաղթանիք յաւուր Մեծի Հինգշաբաթի.— *Մեծ են գործք քո Տէր եւ սքանչելի են խորհուրդք քո...*:

էջ 659.— Նորին Մաղթանաց քան յաւուր Մեծի Ուրբաթին Զարչարանաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի.— *Մեծ է ինձ ողորմութիւն քո եւ սքանչելի են խորհուրդք քո...*:

էջ 668.— Բեննիկ վարդապետի ասացեալ քանիք աղերսանաց ի նոյն գրոց.— *Ազաչեմ զքեզ փրկիչ աշխարհի Քս. հայեաց յիս եւ ողորմեայ ինձ...*.— Տես վերեւ էջ 581. յանուն Գր. Լուսաւորչի:

էջ 677.— Նորին ի նոյն գրոց.— *Անկշռելի Աստուածութիւն, համագոյ խոհութիւն, եւ միահեծան Տէրութիւն արդար, եւ ճշմարիտ յամենայնի, դիտեմ զմեզս իմ...*:

էջ 693–696, *դատարկ*:

Գրչի ազերսական տագիկներ.—

1.— էջ 12–13, *առօրեայ յաւանգքին.*
Եւ ըզմեղօքըս մթնական,
պայքեալ զրչիկըս սեւական,
պայծառացոյ ի յաւուրքեան,
որ եկն առատ ողորմութեան:

2.— էջ 36–37, *առ. յաւանգքին.*
Եւ ինձ զրչիկս մեղօք լիոյն,
որ բնակդիալ կամ ի տրամին,
ձեռնտուութեամբ հան վերսատին,
դի ողորմած է կամք քոյին:

3.— էջ 60–61, *առ. յաւանգքին.*
Եւ զիս մեղօք լցեալ զրչին,
ողորմեացիս զու վերսատն,
որ աղտեղեալ եմ ի ախտին,
առեալ յաւազես զիս կրկին:

4.— էջ 84–85, *առ. յաւանգքին.*
Եւ զիս մասին արայ արժան,
զմեղօք լցեալըս անպիտան,
արայ բնակիր եւ պիտեւան,
դի քոյդ կամին կատարման.

5.— էջ 108–109, *առ. յաւանգքին.*
Եւ ինձ զրչիկս մեղօք լիւն,
Տէր ողորմեայ յայնմ առանձ,
եւ քոյ զմեղս անյիշելի,
զպործիս ձեռացդ անտես մտանի:

6.— էջ 132–133, *առ. յաւանգքին.*
Եւ զիս արժան արայ մասանիդ,
զմեղօք մեռեալս եւ լրիտած,
կենդանացս հաստատ կանգնած,
դի ողորմած ես եւ գթած.

7.— էջ 156–157, *առօրեին և աջակողմեան յաւանգքին, նաեւ էջ 646, առօրեայ. Բարժամ պայքես կրկին երկիր, ի դաս ալ[ղար,*
հայցմամբ սրբոյս քո բնդ յառաջս Թուչին [պայծառ,
նայ զիս բնակալ ոխանէս պրչիկս և ըղխաւար,
մի գտանիցեմ արգարութեամբ այլ գԹարար:

8.— էջ 180–181, *առ. յաւանգքին.*
ողորմութեամբդ քո լըսայ ահայ պայծառ,
դի ամենայն անհրնարինըն քով է հրնար:

9.— էջ 204–205, *առ. յաւանգքին.*
Ծագեայ ի գլուխ քոյն սիրոյ Տէր բարեբար,
դի առաւատ բնդ քով մտցեն սիրովարար:

10.— էջ 228–229, *առ. յաւանգքին.*

եւ տէր Ովանէսս որ եմ մեղաց սիրով լըց-
[նալ,
պարծոյ ի տէր աստուածաւին քո սրբարար։

11·— էջ 252–253, աստ· յուսանցքին·
Մաքրեալ հրեղէ քոյին սիրոյ տաբայ պա-
[ծառ,
յի ողորմածդ ես պրքած տանչիչաբար։

12·— էջ 428, աստորոտ· նաեւ էջ 564–
565 յա·
Եւ յեղաւսարտ տէր Ովանէսին
պրծայրողի այսմ տառին,
Եւ պիս մեղօքս լուծելոյ,
օդեալ կրկին կենդանացոյ։

13·— էջ 561, աստորոտ·
Եւ ես մեղօք իլի եւ բարդ,
ապտեղացեալ պրիչս անկարդ,
Նոր նորոգեալ արալ դուարթ,
յի պրուքինդ է քո ստատ։

14·— էջ 566–567, աստ· յուսանցքին·
Եւ պիս մասին արա արժան,
պմեղօք մեռեալըս անպիտան,
կենդանացոյ աստ տարութեան,
յի ետո տուող ողորմութեան։

15·— էջ 568–569, աստ· յուսանցքին·
Ակօթկիւք սրբոյ Հրաշելոյս,
արալ բժշկութիւն ցաւոյս,
պիս ազատեալ, Տէր իմ Քրիստոս,
պմեղօք լրցեալ պրչիկս, Ճիսուս։

16·— էջ 570–571, աստ· յուսանցքին·
Եւ պիս արժան արալ մասանց,
պիտեալ պրիչս ի մէջ մեղաց,
կանդնեաց կրկին քան զնոր ծնած,
յի ողորմած ես եւ պրած։

17·— էջ 572–573, աստ· յուսանցքին·
Եւ պիս ընկալ, Տէրդ երկնային,
Եւ մի քաղար ձեռաց քոյին,
մաքրեալ որպէս աստազկին,
արժանացո սրբոց մասին։

18·— էջ 574–565, աստ· յուսանցքին·
Եւ պիս մասին արժանացոյ,
պիտեալ պրբիչս մեղօք աղտոտ
յուսոյ մաքրեալ պայծառացոյ,
դի անհնարքն հնար է քո։

19·— էջ 652, աստորոտը· Նաեւ էջ 692·
Զեռքս պրնալ դառնալ ի հող,
պերս մընալ յիշատակող,
Ովանէս երէց սոբալ պրբող,
ասից ձերոց կողման ի հող։

Մանր յիշատակագրութիւն Գրչի·— էջ 4, կարմրատառ, բացի վպարոն-ակրէչէն, որ սեւով է, ի յուսանցքի վրայ·— Աչխնեալ Հայիդ Սուրբ, մեղաւոր ծառայիս Հայապետի Ղալամքար տէր Ովանէս պատճառիւրեն· բարեխաւսութեամբ Սր· Աստուածածնին, եւ Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյն աղօթիւն ի կատար պրեալ ատաուեցի։

Բուն յիշատակարան Գրչի·— 1679 էջ 577·— Ցիշատակարան սուրբ գրոյս·— Փառք պատիւ գոհութիւն եւ երկրպագութիւնք համակոյ, համարուն երրեակ անճառութեանն եւ մի անբաժանելի Տէրութեան եւ Աստուածութեանն, Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ յաւիտեանս, ամէն։

Որ կարողութեամբ Աստուծոյ ցանկացեալ եղայ այս սուրբ գրքիս, որ կոյր նահանկ, եւ ապաշխիք եւ չնորհիւ սորին ակռայ եւ աստուածի ի յոյս եւ ընտիր աւրինակ եւս մեղաւոր ձեռամբս Հայապետի Ղալամքար Ովանէս քահանայս, որ անուանեմ եմ եւ պործովս մեղօք իլի, ի Սր· Քաղաքն Երուսաղէմ, ի դուռն Սր· Ջակոբեայ Հայոց վանքն, ընդ հովանեաւ յուսատուին Սր· Գեղգոմանին եւ այլ Տնաբերինականացն, եւ Սրբոյ Գրիգորիսին, ի Հայրապետութեան Տանն Հայոց եղիայար կաթողիկոսին· եւ ի թուականութեանս մերոյ ՌՃԻՐ ամին, ի ·ԱԿՀԸրեք ամաոյ ժը· օրն չորեքչաբթի, եղեւ աստատառն պրոյս, ի վախճուման մեծաւսուր Ովանէս քահանային, ոտ բաչում մեղաւք իլի եմ, որոյ ոչ եմ յիշեալ արժանի յիշման վասն չար պործոյն իմոյ· Որ բաւում փափագանաք պրեցի պայս սուրբ գիրքըս վասն անձին իմոյ, որչափ որ կենդանի եմ, եւ յետ վախճանելոյն իմոյ կապկէ եւ մնացեալ անձինդ յիշատակ սուրբ գիրքս

ի Սր· Քաղաքն Երուսաղէմ, ի դուռն Սր· Յակոբայ, ուստի մեղաւորիս հոգւոյն եւ իւրեցականաց Ախմատին, եւ հօրն Խէիրպային, եւ մօրն մահտեսի Կուլխատանին, եւ քրեւքս մահտեսի Մարիամին, որոյ յիշատակն աւրհնութեամբ եղիցի ամէն:

Արդ երեսանկեալ ազաչեմ զձեզ յոյսերամբ մանկունք Սր· Եկեղեցւոյս· Քէ կարգայով, կամ աւետանելով, եւ կամ օրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղագս ձեր պարախացեալս մեղաց վիրաւք զինամնէս պրիկիս· եւ դուք յիշեալ լիջիք ի միւսոյմ պալատանն Տեառն մերոյ եւ Փրկչին Քհստոսի Բրիստոսի ամէն:

Դարձեալ Ած· ողորմի ասացէք մեր վարպետին ուէր Աստուածատուր քահանային, որ մակ անուամբ Աւազակ կոչի, որ յաղագ աշխատութիւն ունի ի վերայ անարժանիս, զոր եւ երկիսեւր վարդապետն երեսան վաթսնհատուց լիցի ամէն:

Այլ եւ յաւ պահաւդն եւ խնամ տանուտերն սուրբ գրքիս, վարձն ի Քրիստոսէ առցէ, ամէն:

1300

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Նկարագրութիւն·—

Մաւալ 17×10·5×1·5: էջք 192: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն՝ խորագիրները եւ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 29 տող: Նոտրայիր մանր: Համաձայնագրութիւնք առաւ: Կաշեկազմ սահմանակալ ոսկեզրուած: Դասարկ թուղթք սկիզբը եւ վերջը երեքական թերթ: Կնիք սեւագրչի, փակագիր, «Հիբրահս Վարդապետ, 1256» [= 1807]. էջ 1, լս·: Սուացող՝ կիրակոս Արղ· Երուսաղէմացի:

Բովանդակութիւն·—

Ա·— էջ 1·— Բանիւ քնախօսիք ումանց, Հաւաքեալ ի ցակօք Աստուածարան Պատրիարքէ Կոստանդինուպոլսոյ: Թաղէս Միլէտացի·— Սա էր մի յեօթն իմաստասիրացն Ճոնաց···:

Բ·— էջ 95·— Պրոկղոսի Արքեպիսկոպոսի Կոստանդինուպոլսոյ ի Ծնունդ Տեառն մերոյ ճիսուսի Քրիստոսի·— Պայծառ եւ հրաշալի է յաւուրիկայ ծնեալս նորին···:

Գ·— էջ 100·— Սրբոյ հօրն մերոյ Պրոկղոսի Արքեպիսկոպոսի Կոստանդինուպոլսոյ, Ներբողեան առ Սր· Նախամարտիրոսն Ստեփաննոս·— Զոյժ աբեղական լեռնեղն ի վերայ երիցն, դնայիցն, դհայիցն, եւ պետրոսեանցն, եւ կամ վնոյն ինքն վերուսեանցն չուրջանակի դիրեբս ծագեալ ունի···:

Դ·— էջ 108·— Վկայութիւմբ ի վարդապետաց եւ ի փիլիսոփայից հաւաքեալ ի Բարսղականէն Կովտոնոյ·— Սուրբսէս թղթիլիսոփայութիւնն մանրախոյզ ի բնական իրս···:

Ե·— էջ 127·— «Քաղաքական Աչխարհայութիւն Եւթոպիոյ, ասմիկ յեզուաւ·— Ինկլիլիայոյ քաղաւորն ունի դերիս քաղաւորութիւնս, որք են՝ Անգլիա, Սգօսթիա, եւ Իրլանտիա· եւ ասցս ամենեցուն մայրաքաղաքն է Լօնտրան···:

էջ 133·— Այբբենական ցանկ անուանց քնախօսից գտեցելոց ի գիրքս այս:

Զ·— էջ 137·— «Քաղուածք ի պրոցն Բարսղի եւ եփրեմի»·— Բազմեալ հանդեսս, որպէս զառիծ, եւ որպէս կորիւն առիծու ո՞վ յարուցանէ զնա···:

էջ 144·— Ի ճառէն Բարսղի յորդիսն Զեբեդեայ:

էջ 146·— (Եփրեմի յայսմհետէ յԱյլակերպութենէ Տեառն): Ի բանէն որ ի վերայ մարգարտի·— Մարգարիտն քար է ի մարմնոյ ծնեալ···:

էջ 153·— Ի Գրացն սուրբ վասն շարժմանն եւ կործանմանն Նինուհիդեայ:

էջ 164·— Ցարարածոց Մեկնութենէն:

էջ 167·— Վասն Տեռատեսիճ։

էջ 177·— Վերջ բանից Սբրոյն Եփբեմ. Ծաղկաքաղ արարեալ ի Ցակորայ Գատրիարքէ Սբրոյ Երուսաղէմի···։

էջ 168–192. դատարկ։

Ցիշատակագրութիւն·— 1809

Սկիզբն դատարկ Թուղթերուն վերջին էջին վրայ·— Ի վայելումն կիրակոս Նրատաս արեղայիս Սադիմացւոյ, 1809, եւ սեպտեմբերի 25։

1301

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿՆԱՑ·— 2

Թղթ։ ԳՐԻԳՈՐ ԴՊԻՐ (1163)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Չաւալ 16·5×11·5×6·5։ Էջք 562։ Հանպամանք լաւ ընդհանրապէս։ Նորոգութիւն կրած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխիւն, 22, 21 տող։ Բոլորիր։ Համառօտագրութիւնի սովորական։ Կարմրագիծ գրպիչիր, լուսանցագրէ և վրձագրէ հեղինակին Թուղթի սկիզբը։ Կաշեկազմ տախտակեայ պրոշմագրէ։ Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, երկաթագիր, մասեր տարբեր ատեաններու։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1, դատարկ։

էջ 3·— Հաւաքումն Մեկնութեան ընդանեցուց Թղթոցն կաթուղիկէից։ Նախադրութիւն. Սրբոյն Ցակովբայ·— Արդարն Ցակոբոս, որ էր յառ մարմնոյ եղբայր Տեառն մերո, գրէ զայս Թուխթ···։ — Հմմտ. առա, թիւ 1072· նաեւ Տալեան, թիւ 48։

էջ 10·— Պիմենի հարսն յինձերդրդ պատուիրանացն·— Բարձ ի քէն զերկմտութիւն, եւ մի ամենեւին երկմտեր ի խնդրելն յԱստուծոյ···։

էջ 12·— Սրբոյն Ցովհաննու ի քանէն որ առ ուիզ ջեռութեանն եւ որ ի նմանէ կրթիցն···։

էջ 15·— Սէէոի արքեպիսկոպոսի Անդռեա ի սադմոսն յիսուերդրդ· Ամաւրէնութեանէ յոգացա···։

էջ 18·— Կամեցեալ Ծնաւ զմեզ բանին ճմարտութեան·— Որդւոյ Ծնունդն առ ի Հաւրէ տիրապէս ասի, իսկ մարդկան արարածոց փոխաւորապէս···։

Ցաճօք·— Այս պարբերութեան կից, լուսանցքի վրայ նշանակուած է կարմրատառ՝ ներս։ Նոյնպէս յաջորդ հատուածներէն չատերուն մօտ·— Հայկազեան բառարքի հեղինակները կը գրեն այս երկի մասին. «Շեղբայ մեկնութեան հօքանց Թղթոց կաթողիկեայց, առեալ ի քարգմանութենէ նմանեցաց, և չպիակապակ և յարմարեալ՝ որպէս երեւի, մասամբ ի Շնորհալւոյն, և մասամբ ի միոյ ի յաջորդաց նորա, կամ ի Գրիգորիսէ Ապիրատայ· զի ի վերջաբանս կըսկին հին օրինակաց եղելոց ի մեր ձեռս կան այլեւայլ լիչատակարանք՝ կրկին կարծեաց նշանակեր» (Ա. Չատոր, էջ 17)·— Համմտ. սակայն Ծուցակ Ձեռ. Անկիւրիոյ, Անթիլիաս, 1957, թիւ 50։

էջ 28·— Ապաւղինաբի·— Որպէս կամ իս դու լինել առ քեզ բնկերին քո արդարեւ մարդասէր, այնպէս եղիցես եւ դու հաւատոյն, եւ նորին գոլ Աստուծոյ, զայս իմացեր էական միտք առ որ եւ զամենայնն ի գլուխ եհան փրկիչն···։

էջ 60·— Այլ քանզի պչարութիւն առհասարակ ակր աչխարհի, իսկ պառաքինութիւն Աստուծոյ, եւ առաքինութիւն եւ չարութիւն ի միասին բնակել ոչ կարեն, ուրեմն ապա քշնամիք են։ Այլ որ յաղագս մեզոց սիրէ զաչխարհ, քշնամի պտառի Աստուծոյ։ Նոյնպէս եւ որ առ Ած· զկերն բարեպաչտութեամբ հատատուէ, ոգեմատակի

Քչնամէ պատճի աչխարհի . . . .— Հմմտ. *Թղթ. Նախինաց*, էջ 649–650:

էջ 95.— Նախադրութիւն Առաջին Թղթոյն Պետրոսի.— *Պետրոս ինքնին ղբրնաց գայս Թուխթ առ որս ի սփիւռս հրէայք հաւատացեալք էին իրատ վարդապետութեան . . .*:

էջ 98.— Որոգիի.— *Քանի՞ յատուկաւոր հաւատամբ պէտ. լինել, նայեցաւ յայնոսիկ որ դհաւատս եւ գգործս ուղղելոց էին աւետարանական վարդապետութեամբն, եւ կանխապիտապէս ընտրեաց որք առնոյց էին աւետարանական վարդապետութեամբն գորդեկրութիւնն: Վասնզի դիտութիւն ոչ այլով աւրինակաւ առհմանի, բայց միայն եղելոց իրացն տեսութիւնե, իսկ կանխագիտութիւնե ոչ այլ ինչ բայց միայն ապագայից իրացն յայտնութիւնե ի սիրտս նախատեսացն կերպարանեալ. ապա թէ բան կանխագիտութեան ընտրելոք էին, որպէս Պետրոս գրէ, այս է թէ ոչ այժմու հրաբխելոցն կոչմունս լինեն:*

էջ 116.— Թէոդորեա Երակլացո.— *Ցուցանէ մարգարէս մարմնոյս ունայնութեամբ գերկնային բարեացն մշտնջենաւորութիւն: Քանզի կարծեալս վառք մարդոյ ասէ վաղվաղակի լռէ. իսկ զոր Բանն Աստուծոյ աւետարանեաց յորիք մշտնջենաւոր մնայ:*

էջ 199.— Նախադրութիւն Պետրոսի Երկրորդ Թղթոյն.— *Գրէ զաբձեալ նոյն ինքն Պետրոս եւ գայս Թուխթ եւ առաքէ առ հրաբխելսն առ հաւատացեալսն զորս յիշատակեաց անուամբ . . .*:

էջ 253.— Նախադրութիւն Առաջին Թղխոյն Յոհաննու.— *Յոհաննէս որ գնեւետարան գրեաց նոյնն առաքէ Թուխթ առ հաւատացեալսն Տեառն . . .*:

էջ 304.— Որոգիի յերգ երգոցի առաջի բանէն.— *Համառօտ իրաց եւ անուանց պատահէ ներքինս մեր մարդ արտաքինս . . .*:

էջ 487.— Նախադրութիւն Յովհաննու Երկրորդ թղթոյն.— *Զառաջին Թղթոյն գրաւորութիւն և գմիտս ունի և այս Թուխթ, համառատ եւ կարճ բանիւ . . .*:

էջ 502.— Նախադրութիւն Երրորդ Թղթոյն Յովհաննու.— *Գրէ նոյն երանելի գայս երրորդ Թուխթ . . .*:

էջ 513.— Նախադրութիւն Թղթոյն Յուդայի.— *Զքուխթս գայս գրէ նորով հաւատացելոցն . . .*:

էջ 523.— Իսիքոսի Գահաճայի.— *Ի կարապել հաւատ լինել, մարդասիրութեան նորա, կամ ով պատմեալ գնչմարտութիւնն նորա . . .*:

Ցեսմագոյն յիշատակագրութիւնք.—

1.— էջ 242–243, *առաքին լուսանցքին, բոլորակիր*.— Գրիչոր Վարդապետն է գիրքս:

2.— էջ 364–365, *նման նախորդին*:

3.— էջ 144–145, *առ. լուսանցքին*.— Գրիչոր Վարդապետին էր Գիրքս, երեսս Աբրահամ աշակերտին:

4.— էջ 184–185, *առ. լուսանցքին*.— Գրիչոր Վարդապետն երեսս այս Գիրքս Աբրահամ աշակերտին:

5.— էջ 2, *նոտրագիր*.— 1768

Ձեռատակ է գիրքս, Սաքընջի ի գիւղէն Նջեցի Սիմէոն Վարդապետին ի գրքատունն Սբ. Յակոբայ, եւ ըստ իւր կտակին չունի ոչ իշխանութիւն հանելոյ գայս ի Սբ. Սիոնայս: Ընթերցողդ ասացէք Աւ. ողջմէ: եղեւ ի Ռմէի Քուէին:

1302

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· — 7

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Բարձրահայեաց Վաճէ ՌՄՀԳ=1824

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 17×10×3: Էջք 414: Հանգամանք լաւ: Թուղթ սպիտակ: Գրիչ եւ Ստացող՝ Մեսրոպ Վարդապետ: Գրութիւն ամբողջովին սեւորակ մելանով, միասիւն, 22 տող: Շեղագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կաշեկազմ խաւաթարեալ պրոշմազարդ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ 1·— Գիրք Պատմութեան, արարեալ տեառն Յովհաննէսի պերիմատ եւ երջանիկ կաթողիկոսի ամ· Հայոց, աշակերտի եւ ազգականի եբանէլոյն Մաշտոցի սրբոյ հայրապետի Հայոցս ազգի, որ եւ ըստ իւրում իակ յօրինողի անուանն կոչի Յովհաննէս Պատմագիր: Սկիզբն առնէ ի ծննդոցն Յարքեայ եւ ի Հայկայ նախնւոյն մերմէ, համառօտ եւ քաղցրարան ոճիւ, եւ հասուցանէ ի ժամանակն եւ ի վախճանն իակ, ի յիւրեք հարիւր եօթանասուն եւ չինն Թուականն մեր: Իակ ի բարձմանէ Քաղաւորութեանն ազդիս մերոյ եւ այլոց, մանաւանդ պղօրանալոյ ազդին Իամայէլեան եւ զանցից եւ գաղէտից զորս անցուցին նոքա ընդ ազգս Հայոց, սակաւ ինչ հետամտելով պատմել մոմմոդական բանիւք եւ կսկծելի ոճիւ, վիպասանելով ընդ նոսին եւ զոմանց բարեպատահ դիպուածոց ազգիս մերոյ՝ վիճակագրութիւնէ ցեղին Բագրատունեաց, եւ զայլոց այսպիսեաց· Օրինակեալ ի վարչութեան Դաւթի Սերաստացւոյ, ի դաղափիսէ Ձմշկածագեցի մահտեսի Մարտիրոսի որդւոյ Ալպուշլը պարոն Գևորսի, որ ի սրբալիր օրինակէ էջմիածնի, ի հովպարձութեամբ Իսահակայ Եպիսկոպոսի Գեղամացւոյ էր օրինակեալ, ի թվին ՌՄՀԹ [= 1790], եւ յամի Տեառն 1812, ի Կոստանդնուպօլիս:

Իակ այժմ եւ ես նուաստ Մեսրովբ վարդապետս ի սոյն դաղափարէ օրինակեցի ամենեւին յարեւմտեան բնագրին առանց ինչ յաւելլոյ կամ նուազելոյ, ի վայելումն նուաստութեանս իմոյ, ի Սր· Վանս Բարձրաբերդ, եւ ի 1824 թուին Հայոց, եւ ի ՌՄՀԳ թուին Քրիստոսի մեծոյ, եւ ի ՌՄՀԳ թուին Հայոց, ի մարտի սկիզբն մինչ ի վերջն մայիսի:

Էջ 3·— Յառաջաբանութիւն·— Զդատաստուն դարուց ժամուց եւ ժամանակաց Քէպէտ եւ իսկապէս զՀօրէ ասաց Բանն դրնել յիւրում իշխանութեան···:

Էջ 10·— Գլուխ Առաջին·— Ամենեքեան սոքա զբոլոր աշխարհաց գիւտս ծննդոց յերից որդւոցն Նոյի ասեն սերեալք եւ զոյացեալք եւ աճեցեալք···:

Էջ 408·— Ցիշատակարան Գրքոյս·— Փառք անբասական, պատիւ անչափական եւ զոհութիւն անդրեական, համապոյ երրորդութեան միասնական Աստուածութեանն···: ···որպէս եւ մեր իակ չարժեալ ի լինելիս ի կրից սրտիս՝ ստիպմամբ սիրոյն բաղձանաց ի տեսանելն զվիպագրելին մեր ի վաղուց հետէ, եւ գտեալ ի ձեռն բարեպաշտոն Քաւարար Ամէրայի որդւոյ պակլար աղայի, եւ Հայցեալ ձեռնտուութեամբ կիւմիւշհանացի Յօհաննէս Վարդապետի· եւ նա յերկրեալ ի խնդրելն մեր սիրալիր սրբութ, եւս փոյթ ընդ փոյթ սիրով ուրախութեամբ, եւ մեր առեալ եւ ապաստանեալ ի յամենազօր եւ յամենաբաւական կարողութիւնն Աստուծոյ, եւ ի բարեյաջողութիւնն իակ իւր ձեռնամուխ լեալ եւ սկսեալ զօրաւորեալ, եւ կարողացաք հասանել ի յաւարտ՝ պրոքեամբ օրինակելով ի լոյս ածեցեալ ցանկալի ընդհանուր պատմագրութեանս Հայոց աթոռոյ տեառն Յովհաննու Կաթողիկոսի, ի հայրապետութեան յուսանե-

կար եւ քրիստոսահիմն Ա[ք]ուռոյ մօրս մերոյ Սր. Էջմիածնի տեառն Եփրեմայ արքեպիսկոպոսի ընդհանուր Հայոց, եւ ի պատրիարգութեան Սրբոյն Սաղիմայ տեառն Գաբրիէլի երջանկազարդ բարուեսպետի, եւ ի պատրիարգութեան արքայապերճ քաղաքին Գօղոյ տեառն կարապետի ազգասէր բարուեսպետի, եւ ի վերատեսչութեան Սրբոյ Վանուցս Սր. Աստուածածնի Բարձրահայեաց կոչեցելոյ, եւ մխանդամային իսկ քաղաքին Տիրանակերտու, տեառն կարապետի չնորհաճեմ բարուեսպետի եւ հոգեւոր մերս ծնողի՝ մականուամբ Ա[ճամեան] առաջնորդելոյ ի նորընծայութեան մերում, ի Սր. Վանս իսկ հարթարահայեաց։ Ուստի որ հանդիպի եւ ընթեռնու., եւ առնու ծայրիս մատին դնաչակ ինչ ի սմանէ, յիշեսցէ ի մաքուր յաղօթս իւր զՊետրոսիր նուաստս վարդապետս, զպրապիծս սուրբ մատենիս, եւ ինչն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ ՚Ա[ստուածոյ մերմէ] ի մխ[անդամ պարտեան խնդրոյ յուրախութիւնն յաւիտեանս ամէն։

էջ 411–414, պատարկ։

1303

ԺՈՂՈՎԱՆԴՈՑ

Արմէն Ա[ռապատ]	ՉԽԶ=1297
Խորին Ա[ռապատ]	ՉՄ=1301
Ս. Թորոսի Ա[ռապատ]	ՉՄԶ=1307

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատեան 16·5×12×5։ էջք Բ+566։ Գրբարիկ Ա–Ո։ Հանդամանք լաւ. ընդհանուր տեսմամբ. կան կորած թերթեր. յուսանցքներ. մեղտեղ ցեցակեր։ Թուղթ կակուղ։ Գրչի՝ Թումաս Վանական Քահանայ։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 20, 19 տող։ Բոլորգիր յստակ։ Համաօտարութիւնք սովորական։ Կարմրապիճ գարդագիր, յուսանցագարդ եւ գլխապարդ, էջ 122։ Կաշեկազմ գրոշմագարդ հին նամաչ։ Գահպանակի մագաղաթեայ սկիզբը երկնակ մէկ թերթ, երկաթագիր, կբօնական բոխանդակութեամբ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա.— Գրութիւն գունաթոյր։

էջ Բ.— Դատարկ մեծապոյն մասամբ։

ԽՐԱՏ ԳՐՉՈՒԹԵԱՆ·— 6

Արիստակէս

Ա.— էջ 1·— Վերլուծութիւնք բացեայ ապէս բազմազան բառից եւ բայից յոյն նախատիպ շարադրութեամբ, արարեալ զան Արիստակիսի Գրչի, ի խնդրոյ բազմաց յարհաստ գրչութեան·— Աստուածապանից տանց առաջի եւ վարուք առաքինեաց Վարդանայ սրբոյ եւ կատարելոյ[ի], պարտ է իմացմս անհմտութեան եւ որք սովին մասին բերին, վերջանալ յառաւելութեան չալփախոտութեանց յիրս եւ ի բանս ...։

էջ 18իւ եւ 19իւ միջեւ կր պակսի մէկ թերթ։

էջ 87·— Աւարտ է Արիստակիսէ արարելոց բանիցն։

ԽՐԱՏ ԳՐՉՈՒԹԵԱՆ·— 4

Գէորգ Սկեւռացի

Բ.— էջ 87·— Գէորգեայ Վարդապետի արարեալ, ի խնդրոյ Ստեփաննոսի, մականուն Գայլներիցացոյ·— Անպարապ անձամբ ձեռնարկեցի ի պրել զաս սուրբ Քրիստոս, եւ ծաղկաբուղ արարեալ զմանն ինչ պրելոցն յԱրիստակիսէ հռետոր պրչէ եկի ասա ...։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 121·— Աղաչեմ յերեսս անկանելով մեղաւորիս անձս Թուման, զի յիշեսջիք ի Քրիստոս զիս եւ զծրնաւղն իմ, եւ զհոգեւոր հայրն իմ գԻդորզի Վարդապետն, զարթարուղ խրատուցս, եւ զգծուղս Թուման, այլ եւ զաբրիշիկն Յոհաննու Ստեփանոս Դոյնիրիցանց անհաս գրիչ, եւ Աստուած զձեզ յիշէ որ զմեզ յիշէք ողորմութեամբ, եւ դուք յիշեալ եղիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ։

ՀՌՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Թերի)·— 7

Դ· Թրակացի

Գ·— էջ 122·— Յաղագս Հերակլեացւոյն եաս·— Հերակլեացիքն է համառօտիւն սրբ ի քերթողաց եւ ի չարագոյ երրորդ բանում անպատմ ասացեալոց, եւ մասունք եւ նոքա վեց···։

էջ 166·— Բառք Հերակլիսի·— Վերծանութիւն, ընթերցողութիւն···։

էջ 174·— Հոլովք Անուանց·—

Աստուած, ուղղական։
Աստուծոյ, սեռական։
Աստուածոյ, տրական։
Աստուածով, առաքական։
զԱստուած, հայցական։
Ո՛ Աստուած, հոգական։

Դ·— էջ 175·— Սուրբ Վարդապետացքն Հայոց ասացեալ· իսկ Առաջաւորաց պատճառ բազում ի՛ն, բայց զսակաւս ասացուք առաւմնահարց·— Երանելին Բարսեղ ասէ, Թէ առաջին են պահք, և հասակակից մարդոյն ի դրախտին···։

ԷՒԿՍՑ ԳԻՐՔ·— 2

Ե·— էջ 193·— Սրբոց Վարդապետացն Հայոց, Մովսէսի եւ Դաւթի, Հարցմունիք ընդ երկաբնակ չարափառոն·— Որդիք լոսոյ եւ մերինն Սիմոն, տեսանեմ զձեզ աբասուր աստուածաչին եւ երկնային լուսով փայլեալ ի վարդապետաց սրբոց հարցն, որպէս զարեգական անմուաղելի եւ անկաբաւտ, ահաւոր տեսլեամբ ճառագայթիս արձակեալ, եւ լուսաւորեալ զաչխարհս Հայաստանեաց, զանյաղթելին եւ զանպարտելին ասեմ զԴաւիթ եւ զՄովսէս, աչս կերտք եւ որդիք Սրբոյն Սահակայ եւ Մեսրոպայ Վարդապետացն Հայոց Մեծաց···։ — Հմմտ· Թիւ· 68· Ա· Յատոր, էջ 219։

էջ 319·— · · · եւ խնդրեցին Մովսէսէ գրով տալ նոցա զՊատմութիւնն Հայոց։ Իսկ նա սկսեալ գրէր զՅոյց Պատմագիրն եւ այլ բազում ինչս պէսպէս ճառեալ ի տրնաւրէնութիւն փրկչին, եւ բազում ինչ աբար եւ զԿերպականին Մեկնութիւնն։ Եւ աբարին զեղանակս երաժշտականացն ձայնատրս բազումս ի պէտս եկեղեցւոյ։ Այլ վասն խաւսից վարդապետութեան ոչ էր առաւրեք, վասն պատն ժամանակին արար։ Եւ Դաւիթ զրեաց զՄահմանացն Գիրսն զոր էր առեալ ի փիլիսաւփայիցն, արար եւ զՄեկնութիւն Կերպականին։ Եւ ոչ ժամանեցին ևս լսելիս եւ խաղաղական ժամանակի, զի զատ լցեալ եւ զամբարեալ զլանձն զայն, զոր ի վաղ ժամանակաց ի յամանի պահեալ ունէին, զոր եւ ընդ իւրեանս տարան առ ատուածն պարգեւացն եւ ննջեցին բարեաւք ի Քրիստոս։ Այրար եւ Մամբրէ եւ Գաւգոս եւ Աբրահամ ճատս ոչ սակաւ պէսպէս խորհրդոյ։

Եւ արդ յետ բազում ժամանակաց գրեաց պիտիս գայս, իբրեւ Աստուած հաճոյ գմեզ ի ժամանակս յայս, յորում ելեւնաւսուն ու վեց էր Թուականն Հայոց։ Ես Գուրգէն քարտուղարս Հայոց Մեծաց եւ սուրբ Քաղաւորացն պատոյապաքար, ստացող ևդէ զրոցս այսմ։ Բայց զարմանալի է ի նախկի յիշատակի զրոցս այսմիկ, եթէ զրեցաւ զիրըս այս էակաբս հրամանաւ Քաղմանեայ ի յոշոց ի Հայս տեառն Յովաննիսի Հայոց կաթողիկոսի Գարնեցւոյ, ի քաղաքն Հռէհինեբորդի Թուականութեանն Հայոց։ Վկայ է Այսպէս կանդ կ՛առնէ, յայնորդ Թերթը ինկած ըլլալով։ — Տես վերջին մասր, Ցիւր· Ձեռագրաց, Թիւ 5։

Զ·— էջ 321, սկիզբը կը պակսի Թերթ ինկած ըլլալուն·— · · · Համայն եւ խորհոցն բան արժանեացն՝ դաւառք Հայոց եւ զեկմուտ յաբայն, ոսկայն զու և ոչ յայնմ րդեզ ամայի բոլորիցն ցուցեր··· ··· սոյք անբաւ եւ հիւանդութիւնք եւ մահք բազմաբերիկաք· աստուածպաշտութիւն մոռացեալ, եւ ակնկալութիւն գեհենին· յորմէ Ցս· բղմեզ պահեսցէ, եւ գամենայն որք

Երկրպագին նմա ճշմարտութեամբ, ամէն ամէն.— Համմտ. Մ. Խորենացի մատենագրութիւնք, 1865, էջ 272–277:

Է.— էջ 333.— Պատմեաց Յաղագս Հարցաքննութեան կեղեստիանոսի Հռոմայ Հայրապետի եւ Բարսղմայի Հարսափառի Անտիոքոս.— Ցաւուրս յարեպաչտ թագաւորին Թէոդոսի Ժողով եղեւ յԵփեսոս վասն Նեստորի, որ բան կամացն Աստուծոյ հաստատեալ եկեալ ի կողմանս Հռուժաստանեաց...:

Ը.— էջ 355.— Հարցմունք Մանազկերտի ժողովոյն. Հարցմունք Առորոց, եւ Պատասխանիք Հայոց:

Հարցումն.— Բանն Աստ. մարմին մարդկային միայն առնու ի կուսէն, քէ եւ դասցուքիւն մարդկային եւ ոչ մարդկային:

Պատասխանի.— Ըստ բնութեանն ոչ իւիք նուազի, իսկ ըստ միաւորութեանն ոչ ունի յերկուս բաժանել...:

Թ.— էջ 358.— Սրբոյն Աթանասի Ալեքսանդրի Եպիսկոպոսի եւ Արիոսի չարափառի:

Հարցմունք.— Աթանաս ասէ. Ուր գրեալ է քէ միայն է Հայր:

Արիոս ասէ. Ի Գաւդոսի Առաքելոյ, վասն որ ասէ. Մեղ մի է Աստ. Հայր յորմէ ամենայն...:

Ժ.—էջ 364.— Պատասխանի մեծի և փառաւոր իշխանին, որոյ մականուն Ոսկեձեռն կոչի, Յաղագս հարցմանն ընդ Սամոսէլի Վարդապետին, եթէ որպէս կարասցուք պատասխանի առնել անաւրէնն հերձուածողաց երկրնականացն, որք ի բնութիւնս եւ ի կիրս, եւ ի ներգործութիւնս ասեն ի մերայ տեառն մերոյ եւ փրկչին Ցի. Քի. և ոչ երբեք քոյլ տան մեզ, այլ հանապազ խոչդոտեն զմեզ նետիւք ստայեաղ պարծաբանութեամբն իւրեանց, հարցանելով, Թէ ընդէ՞ր ոչ ընդունիք լըզատանութիւն խոտոտիանութեան մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի որ քարոզի յեկեղեցիս ամենայն ուղղափառաց:

Զառն վսեմական եւ պատուական իշխանի, զհոգեմական հմտասէրն, եւ զիրք հրդեհական հանճարեղի, եւ դասատուածահաճոյ հաւատոց դաւանողի, զարդարութիւն և պարկեշտութիւն սիրողի, եւ յանապէն գործոց հրաժարողի, եւ ի տիս մանգուկեան ապաշխարողի, զմեծահարկի և զհզաւր իշխանի, զեղբարս մերոյ սիրելոյ զհարցուածս բնկալայ, որ յաղագս երկաբնականացն էիք հարցեալ, կամակրաւն քրիստոնէիցն, որք զմարտութիւնն անիրաւութեամբ ունին ըստ Առաքելոյ բանին... ...Այլ այս բանք քէպէտեւ սակաւք ի բարեաց ասացան, սակայն բաւական է քեզ՝ պատասխանի առնել այնոցիկ, որք ոչ ուղղապէս խոստովանին զՏէր մեր Քս.: Ողջ լեր, եղբայր իմ պատուական, եւ պլսեւ եւ փառք ամենայն իշխանաց Հայաստանեացս:

ԺԱ.— էջ 387.— Խաւսք Ցոհաննու Հայոց կաթողիկոսի ի գիտուքիւն պատուիրանացն Տիառն, զոր սուրբ հարքն եդին.— Նաեւ ես զձեզ ազաչեմ մի՛ նոյն աւրինակաւ դնել, որպէս եւ այժմ բազումք պարտողի գնան, որոց սրտիւք խաւարեալ էն, եւ ի միտս իւրեանց չխմաբանք...:

Էջ 393.— Ա.— Զի նախ յԱստուածեական կանոնն պրեալ հաստատութեամբ յաղագս պահոց քառասնից ուրբաթի եւ չորեքշաբաթի...:

Էջ 395.— Բ.— . . . Երկրորդ անգամ պրժնդակապտդն է այս, վի յուրբաթ և ի չորեքշաբաթ մխս անխոիր ուտել...:

Էջ 396.— Գ.— Իսկ երրորդն պարձակ լինելն ի յամուանութիւնս առ ազգականս . . .:

Ծանօթ.— Դ-ի յօդուածներն կը պակասին, դեղտուած են:

Էջ 398.— Ը.— Ուրբաթորդի աղանդ նոցա այս է. քանզի ուտեն պանսուբր կենդանիս...:

Էջ 412–413.— . . . աստ ապաշխարել եւ աստ չանալ մտանել ընդ նեղ դուռնն որ հանէ ի կեանսն. դուցէ քանձրամտութեամբ ոչ մտանել ընդ անձուկ ճանապարհն. զի վախտ մարմնով եւ քիչ անգամուք հրամայեցաւ ճանապարհորդել...:

ԺԲ.— էջ 419.— Խաւսք Գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի, որ ծախ վահրամ առաձայնեալ, եւ յորժամ կաթողիկոս ձեռնադրեցաւ, Գրիգորիս կոչեցաւ, յառուն ծախ-

[Ի]նոյն իսկոյ Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, ասացեալ վասն պատուիրանացս Աստուծոյ։— *Զկնի յարութեան Միածնի Որդւոյն, յերեք հարիւր եւ հնգետասան ամի, Սարկ[ի] եւ Աբիոս, դ[ի]ոզի սրաբած սասցին, եւ ոչ ծնունդ Հաւր ...։*

ԺԳ.— էջ 451.— Խաւսք երանելոյն Սրբոյն Սահակայ Պարթեւի, Հայոց Հայրապետի, վասն կարգաւորութեան եկեղեցւոյ Քրիստոսի։— *Սրբոց եւ բարեպաշտից առաքինութեանց պարտ է հաւատալ, եւ պատիւ պաշտամանս այսորիկ պայծառացուցանել ...։*

էջ 489.— . . . *Այս սահմանադրութիւնս պրեցայ հրամանաւ Երանելոյն Տեառն Սահակայ Հայոց Հայրապետի, զոր լինելոյ ի քաջ նահատակէն Տեառն Գրիգորիոսէ, եւ ի Սրբոյն ներսիսէ, քարոզմանեցեալ ի յունականէն ի Հայս։ Այլ թէ ոք անհնազանդ լինել կանոնիս, եւ յանդգնեսցի նորաձեւել զկարգելոյ սահմանադրութիւնս, մի ընկալցի նա մասն եւ վիճակ ժառանգութեան յարքայութենէն Քրիստոսի Աստուծոյ։ Եւ որ ոք միաբանեալ կատարեսցէ զասացեալս, ընկալցի նա զարհնութիւն ի Տեառնէ Աստուծոյ, հասանելով անվախճան պսրկութեացն, հանդստեանն ընդ երջանիկ Տեառն Գրիգորիսի Հաւր մերոյ, եւ Տեառն ներսիսի, եւ Սրբոյն Սահակայ, լուսաւորչացն մերոց, եւ նոցին հետեւելոցն, ճշմարիտ ուղղափառաց, որք ի մեծ եւ յերեւելի աւուրն են պահելոց յամենանպաստական աջոյն Քրիստոսի, եւ անթարգմանելի պայծառութեամբ մշտնջենաւորեալ ի Քս. Ած. մեր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։*

ԺԴ.— էջ 490.— Խաւսք մեծի ծոցւոյն վասն պատուիրանացն Տեառն։— *Արժան է հաւատացելոց Քրիստոսի մի ամաւնացուցանել զնզրաւորդիս միմեանց, եւ մի զոս ի նոցանէ ծնունդս ...։ Այլ զոս ըզդոյչ լեր, քահանայ, եւ զամենայն պատգամս Աստուծոյ հանապազ ազազակելով քարոզել ...։ Այլ թէ վասն նոցա փրկութեան սոյմամբ եւ ծարաւամբ հասանել լինել, ընկա՛յ զոհութեամբ ...։ Նմանող լեր առաքինեացն, եւ ոչ պայլացելոցն հովուացն, որք անուամբն միայն են հովիք ... ոչ հոգս հոգւոց հոգան ... ոչ դիւականն քաւեսցան են արդելիչք ... եւ ոչ զդոհապահանչն թշնամանեն ...։ Արդ պիտոյ է դպուշանալ յաներեւոյթ նեռից սատանայի, որ զումարեալ է զաւրաւք իւրովք, եւ պատնէշս ի քեզ չբջի, եւ նեռք նորա որպէս յամպոց տեղ(անս) յամենեսեան. յոմանս ապահութիւնս, յոմանս զայլայրկութիւնս ... յոմանս վաճառակցութիւն ... յոմանս ազատաւոր եցութիւն ... յոմանս չար ազանդ մծղնէից, յոմանս մարդապղծութիւն ... յոմանս քրիստոսատեցութիւն, յոմանս սատանայական վնասմարութիւն ... յոմանս պրատրութիւնք, յոմանս դեղահատութիւնք, յոմանս ձեռնածութիւնք, յոմանս անասնապանցութիւն ... յոմանս կախարդութիւն։... Արժան է քահանային անաւրաւ անառս լինել Աստուծոյ ... մի՛ յանդուգն ... մի՛ կռուաբար, մի երկրան ... մի՛ դինեսէր, մի՛ ժամակոծոյս, մի՛ խափանիչ տաւնի, զի կարող լիցի աւրհնել զՏէր մեր Ց. Քս. որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն։*

ԺԵ.— էջ 508.— Երանելոյն Ցոհաննու փիլիսոփայի Հայոց, մականուն Սարկաւագ կոչեցեալ, ընդդէմ Քաղկեդոնեացս կանացն չարափառաց.— *Զի՞նչ է անպատեհութիւն կարծեացդ այդոցիկ ձերոց, ով ի մաստունքդ, անկարութիւն ասել խառնիլ կամ իմանալ, անմարմին բանին ըստ մարմնոյ քանզիմամանուէլի, իբր զարհուրելացք, մի՛ զուցէ ասել քուխիքդ ի մարմնոյ փոփոխել բնութիւնն Աստուծոյ ...։*

ԺԶ.— էջ 539.— Գրիգորիսի Վկայասիրի, Հայոց Վերադիտողի, վասն Զատկին մոլորութեանն։— *Ի թուականութեանն Հայոց ՇԺԱ. ի Սր. Զատկէն մոլորեցան ի ազգ հաւատացելոց, եւ Հայք եւ Աւորիք միայն մնացին հաստատուն, եւ Հռոմք եւ Ցունաց երք հետեւեցան Իռենէոսին, որ արկանէր ըստումարն յայսրեալի [Հինգ], եւ զլրուսն յանուն հանդիպեցուցանէր ի տաւնն Ղազարու, զոր Հայք եւ Աւորիք, եւ Եբրայեցիք արկանէին յայսրեալի Զ, որ հանդիպեցուցանէր ի տաւնի Մագկաբայեցին։ Ցոր-*

ժամ ժողով արարին եւ զիւրեանս ոչ կոչեցին, եւ նախանձեալ ընդ նոսա, եւ եկեալ պատ առեալ՝ բռվեցին ե արաբ, վասն որոյ յաժէն Ղե ամ մոլորին յոյնք ի Զատկէն: Յայնժամ դասք քահանայիցն, որք էին ի քաղաքն Ուռհայ, ապ արարին տեառն Գրբրիգորեսի Վկայասիրի՝ Հայոց կաթողիկոսի, եւ նա զրով ձեռին իւրով հաստատեաց զնոսա անչարժ կ(է)այ ի հաւատս ուղղափառութեանն: Եւ էր պատճէն թղթոյն ա՛յսպէս, զոր գրեաց յՈւռհայ:

Քրիստոսի ճշմարիտ սիրողացդ, եւ դաւանողացդ Սրբոյ Երրորդութեանն, բահանայիցդ եւ իշխանացդ, եւ այլ ամենայն հաւատացեալ ժողովրդոցդ՝ ողջո՛յն:

Զաստուածսիրութեան զգիրս ձեր ընթերց(ե)աք եւ զխնդիրս ձեր լուաք, վասն ստուգութեան Սուրբ Զատկին, եւ յոյժ գոհութիւն մատուցաք Աստուծոյ, որ շարժեաց զձեզ յայդ: Եւ արդ Տէր ցիտաւս գաւրացուսցէ զձեզ յայդ կ(է)ալ հաստատուն եւ տալ պատասխանի ընդդիմացողացն: Գիտէ իմիքն ամենագէտն ողորմութեամբն իւրով, եւ ամենաճանիին զաւրութեամբն իւրով, որ թէպէտ գործովք մեզանիւք Աստուծոյ, այլ հաւատովս, ես եւ հաւտս իմ ամենիճեան, զուդիղն եւ զճշմարիտն ունիմք: Եւ եթէ ի վերայ ճշմարտութեանն պատոյց հանդիպիմ, մի՛ զանգիտէք եւ մի երկնչիմ, զի վարձ ի Տեառնէ առնուք, եւ մերն է ժամանակն փրկութեան: Եւ պարտ է այսմ ամենայնի կատարել, զի երեւեսցին ճշմարտեալքն: Եւ ես որ խրախոյս տամ ձեզ, եւ բաջալերեմ համբերել ամենայն իմաստութեամբ, կամաւորութեամբ մահակից ես ձեզ գտանիմ յամենայն գործս եւ ի տեսակս տանջանաց: Եւ եթէ քանիւք եւ կամ բնութեամբ էր մեզ ընդունելս կամ հարցափորձութեամբ, ահա պատրաստ կամք յամենայն իրս տալ պատասխանի զոր ինչ եւ հարցանիցեն: Եւ եթէ տանջանաւք և կամ բռնութեամբ, եւ ոչ յայնմանէ յաստ կամք: Եւ գոհանամք զԱստուծոյ յամենայն ժամ, որ մինչեւ ցայժմ յանաստուած հեթանոսաց դատէաք, եւ այժմ ի քրիստոնէիցդ ճո՛յնպէս: Բայց դուք մի՛ վրհատիք, կարաւղ է Աստուած ընդ փոքրաթանցն եւ զելսն առնել· սակայն որչափ կար ձեր է, ամենեցեան, որպէս զհաջ զիւոր Քրիստոսի, մարդիք գրաքիսք ճանաչակութիւնն Քրիստոսի ի վերայ ճշմարտութեանն: Վկայ է ինձ Տէր Աստուած իմ, վասնզի չեմք ի սխալումն ինչ, եւ ոչ եմք ի բերութիւն հաւատոց, եւ կամ յանդգնաբա՛ր իրաւ զմեզ կարծեմք· վասնզի այդ աշզզուածաց է գործ եւ անմըտաց: Այլ շնորհաւքն Աստուծոյ եւ սրբոց լուսաւորչացն մերոց եւ առաջնորդացն, զարբուսկամն և զճշմարիտն ունիմք [զճանապարհն] որ ի Քրիստոս ճիտաւս, եւ ոչ յայ խոտորելով մեր եւ ոչ յահեակ, եւ ի պատուիրանացն Աստուծոյ ոչ աւտարացեալ, եւ ոչ հպարտացեալ եւ ամբարտաւանեալ, որպէս դայլս ումանս:

Եւ արդ՝ եթէ խարդախութեամբ ինչ ունիմք գրերութիւն հաւատոյ, վասն է՞ր չարչարիմք իբրեւ պատժապարտս, եւ ոչ ունիմք հանգիստ, այլ տագնապաւ շրջիմք ընդ ծով եւ ընդ ցամաք, որպէս գաւղոս պատուէ զինեմեն, [զնեղութիւնս, զվիշտս, զչարչարանս, զհալածանս եւ զայլս ամենայն], զնոյն եւ ես ասեմ, եթէ սնոտի յուսով էր այս ամենայն շրջագայութիւնս, եւ փախուստս, եւ նեղութիւնս, եւ անճոռնի, ինձ տուբապարտ է անցեալ, եւ թէ վասն պարսաւելի հաւատոյս զայս գործեցի, եւ ես ամ կամ իւրով շրջագայութեամբս եւ հայրապետութեամբս, եւ զնմ հայրենի տումն ի ժամանակի խաղաղութեանն թողի եւ յայս փախեցայ: Ապա ուրեմն խաբեալ ես միայն եղէ· բայց յուսոյն Աստուծոյ եմ եւ վկայութեամբ Սուրբ Գրոց· բանզի զուղղափառ եւ զանբիծն ունիմ զհաւատն:

Արդ ամենեցեան որ իմում հայրապետութեանս և հաւատոցս կցորդ էք· մի՛ թուլութեամբ և կամ այլաւաւաւ պատկառէք, եւ կամ երկնչիք եւ զԱստուած վաճառէք վասն սնոտի կենացս· վասնզի ահա այս է ժամանակ ընդունելոյ, եւ առնուլ պակ ի Քրիստոսէ· եւ երաշխաւոր ես եմ առ Քրիստոս, վասնզի որ զսուրբ հարցն զցանկն ոչ պատառէ, ընդ սուրբսն պսակեցի· ապա եթէ ոք զմարդկան փառս առաւել սիրեսցէ քան զԱստուածոյն, ի դատաստանի Երդեայն Աստուծոյ՝ ընդ ուրացողսն զտցի, որք զՔրիս-

տաս Աստուած ոչ խոստովանեցան, և ի մեր հաւատոյս եւ յաւրինաբանէս անմասն եղեալ է: Իսկ հաւատացեալքն ի հաւատս մեր աւրհնեալ եղիցին յերկնաւորացն և յերկրաւորացս և ի մէնջ եւ յաստուածոյ որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն.— *Հմմտ.* Գ. Հաւոր, 1954, էջ 55–56:

Ժէ.— էջ 545.— Ցիշատակարան. տես յետոյ:

ԺԸ.— էջ 550.— Կանոնք Սուրբ Ժողովոյն որ Ժողովեցան ի Թէոդոսուպաւլիս, որ այժմ կոչի Կարնոյ Գաղաք.— *Սուրբ եւ աստուածասէր Ժողովն որ Ժողովեցան յամենայն աշխարհաց, յուենց, ի հռոմոց, և ի մեծն Հռոմայ, հրամանաւ մեծ Թագաւորին Ճուստինա...:*

էջ 553.— Կանոնք Ժողովոյն Կարնա.— *վասն մեծի ծայռնութեանն զոր կարպեցին առաքեալքն ի Հոգւոյն Սրբոյ, ի յունուարի ի վեցն կատարել մեծաւ ուրախութեամբ ի փառս Աստուծոյ...:*

Ցիշատակարան Գրչի.— 1307

էջ 545.— *Ով սուրբ մանկունք նկեղեցւոյ, որք հանդիպիք այսմ սուրբ տառիս, կամ ստանալք ըզսա, եւ կամ ուզտիք ինչ ի սմանէ, յիշեսջիք աղաւթիւք ի Տէր զանխիստ եւ զմեղապարտ գրողս գԹուանս անարժան վանական քահանայ, և զծնուցաքս իմ, եւ զամենայն ազգատոհմն իմ, զկենդանիս եւ զհանգուցեալս: Եւ խոչորութեան եւ սխալանացս անմեղադիր լերուք, ողաչեմ, զի առ փափաղանաց սրտիս գրեցի, եւ դարձեալ զի անկարժ եւ անհմուտ արուեստին. արուեստն պատերազմ է:*

Եւ գրեցաւ սա յաշխարհիս Կիլիկեցւոց, գԱռիտակէսն գրեցի ի լեառն Տորոսի, յԱնապատին որ կոչի Ամէնն, ընդ հովանեաւ Սր. Աստուածածնին եւ Սր. Նշանին, առ ոտս սուրբ եւ երջանիկ վարպետին Գէորգեայ, յաւրինակէ Նորին, ի թուին ՉԽԶ, ի չար ժամանակի, յորժամ Սրմաթան Թայաւորեաց, եւ ըմբռնից զանդրանիկ եղբարն իւր, զՀեթում, յորմէ զպարոնութիւնն ընկալ, եւ եղ ի բանտի ի Մոլսոյնն, եւ զԹորոսն ի հարձրբերդ: Եւ յետ է սմասոյ զՀեթումին աչսն եհան, ու ըզԹորոսն խեղդամահ արարեալ սպան: Ապա միւս եղբարքն Կոստանդին զաւրաժողով արարեալ գնաց ի վերայ Սմբատայ, եւ փախուցեալ զնա յաշխարհն Հռոմոց: Վասն որոյ ըմպռնեալ գնա գլխաւորք աշխարհին բերին առ նա, եւ նա եղ գնա յարգելանս ի դղեակին իւր կոչեցեալն կապան, եւ յետոյ փոխեցին յայլ տեղի: Կալեալ զպարոնութիւնն եւ հանեալ զաւագ եղբարքն իւր ի բանտէ կապանացն, եւ աղաչեալ առնուլ զպարոնութիւնն իւր, և նա ոչ առ յանձն: Եւ կացեալ Կոստանդին ի պարոնութեանն ամիս ի, եւ ապա դարձեալ Հեթումն ըմբռնեց զԿոստանդինն եւ եղ յարգելանս ի Սիս, եւ անտի ի հարձրբերդ, և ամիս եւ ապա ցկնի այնորիկ դնա եւ զՍմբատն առաքեաց ի Կոստանդնուպաւլիս յաքսորս, եւ ինքն կալեալ զպարոնութիւնն ամ, եւ ապա ի թուին ՉՌԵ, եղ յաթոռն զեղբարորդին իւր Թորոսի ղէեւոն մանուկ տիաք. եւ աւծին զնա Քաղաւղ Հայոց ի վերայ Կիլիկեացւոց, ի տաւնի Սր. Առաքելոցն, ի յունիս Լ. յորում ժամանակի գրեցի զսուրբ հայրապետացն հաւատոյ նամ(ե)ակն:

Եւ զարձեալ ի միւս ամին, ՉՄՋ, սուղ մեծ ժամանեց ազգիս Հայոց· վասնզի ի յորդորմանէ պարսից եւ տաճկաց, որ դառնութենէն ունի ազգին նեռտոց, որ կոչի Ղարպանդուղղուլ, հալածանաս յորոց քրիստոնէից յաշխարհն արեւելից եւ որ ընդ իշխանութեամբ նորա են:

Իսկ յերկրիս Կիլիկիոյ, որ յետ բազում գերութեանցն եւ սպանութեանցն եւ աւերման աշխարհիս, զոր կրեաց յանաւրէնն ազգէն տաճկաց, սակաւ մի անդորրացան յառաջնէն նեղութենէն, նա ատանայ կրկին պատերազմ յարոյց եկեղեցւոյ ի ձեռն աբեղոցիկ, որ զառաջնորդականն ունին տեղապահութիւն, եւ Ժողովեալ զեպիսկոպոսունս Երկրիս Կիլիկիոյ ատաղ պարոնն, որ Հեթում կոչի, ի Սիս, եւ հրամանաւ նորա սահմանեցին, ոմանք վասն փառաց, ոմանք վասն երկիւղի, ջուր ի կիր արկանել ի Սր. Խորհուրդն ըստ փոանույց եւ այլ ազգացն, եւ զտուն Մննդեանն եւ զամենայն տաւնս ընդ նոսա տաւնել, և զձուկն զոր Սր. Բարսեղ գտան, եւ Գաւղոս առաքեալն մարթին

ասացեալ, նոքա ջուր ասացին, եւ պահոց կնքահուր սահմանեցին։

Եւ քան զայս եւս անմխիթար սուղ, զի մերքա ընդ մեզ պատերազմին, ոչ միայն այլասեռ քրիստոնեայք վիճին ընդ մեզ վասն հաւատոյ, այլ եւ մեր իսկ թագաւոր և կաթողիկոս, հանել չանան զմեզ յաւանդութենէ Սրբոյն Գրիգորի եւ այլոց Սրբոց Հարցն, զոր ամենակարող աչն Ցիսուսի ի լարրին զարձուսցէ, ապաշխիւք Սր. Հաւատուրացին եւ նորին Սուրբ դասակացն արդարութեան եւ աքոռակալացն։

Եւ արդ՝ գրեցաւ գատմութիւն Սուրբ Վարդապետացն Հայոց Մովսէսի Քերթողի եւ Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփայի, որ կոչի Եակբ, ի Սր. Ուխտն, որ կոչի Խորին, ի Թուին ՉՄ, եւ այլն որ գնին ի յԱմապատիս Սր. Թորոսի, որ է ընդ իշխանութեամբ դեպատգրական Սր. Ուխտին Դրապետին, եւ ասացեալ ի Թուին ՉՄԶ, ի փառս Քրիստոսի, որ է աւրհնեալ յաւիտեան։

Ծանօթ.— Թումաս գրչի սոյն յիշատակարանը չափով մը կրնայ լուսաբանել պարագան Թղթոց Գրքի համանուն գրչին, որ նոյն անձը պիտի լինի, գտեալով իր կնքարկած նմանատիպ բանաձեւերէն. «Թումաս անարժան քահանայ, եւ զծնուդսն իմ եւ ումենայն ազգատոհմն զկենդանիս եւ ըստհանգուցեալսն» (Գ. Թղթոց, էջ 219)։ «...Զատուանուն վանից քահանայ զԹումա մասն, եւ զծնուդսն իմ, և զամենայն ազգատոհմն իմ» (Նոյն, էջ 525)։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— էջ 366, ատորին լուսանցքին, ժանգոտին մնտնով, բոլորիր նոտրակիրպ, մասամբ փնատած.— [Թ]ո[ր]ոսին է գիր[ք], ո[է]ր ծոհանիսի քա[հ(որ)դ]ոյն։

1304

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Ս. Գործ Առաքելոց ՉՉԱ=1332

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատեան 17×12×5։ Թերթք 256։ Համապատանք բաւարար. հնութենէ եւ խոնաւութենէ ազդուած. նորոգութիւն կրած։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ և Ստացող Ծովհաննէս կրօնաւոր։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ ակրոնաւորները կարմիր, մնացեալ սեւ մելանով, միասիւն, 18 տող։ Բոլորագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորական դրեթէ։ Կաշեկազմ խաչաքարտեայ գծագրուշ, կողքերուն մէջ ասորերէն դրութիւն։

Ա.— ԽՐԱՏ ՄԻԱՆՁԱՆՑ.— 4

Ցովի. Աստուածաբան

Ծանօթ.— Սկիզբը թերի է. առաջին պրակը բոլորովին կը պակսի։ Երկրորդ պրակին առաջին երկու թերթերը տարբեր թուղթ են, մին համաբերա գատարկ, միւսը անհարթ նոտրագիր։ Բուն ձեռագիրը կը սկսի երրորդ թերթով, որ է մասն է պրուխին։

Թղ. 8ա.— Ը.— Թէ որպէս յայտնին սր. հրեչտակք առ Քսիանոսն եւ մխիթարեն զնոսա, եւ յայտնութիւն մոգոնութեան ուխտին գինի այնորիկ։

Թղ. 10բ.— Թ.— Ցոյց ներգործութեան ժամանելոցն ի չափ հոգեւոր տեսութեանն աստուածարարելոցն։

Թղ. 34ա.— Ի.— Ցադագս պատուոյ կիրակէի եւ առ նոյն զգուշութեան խրատու.— Սիրելիք իմ, պարտ է զգուշանալ ի խորհրդական մխաչարաթոչն...։

Ցիշատակարան.— Թղ. 40ա.— Որք ընթերնոյք եւ լսէք, մեղայ Թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ զծողի սուրբ, Թեսթէ քահանայի եւ ծնողաց իւրոց. եւ Ծոհաննէս մեղաւորի, սուտանուն եւ չեմարժան քահանայի, եւ իւրոցն ամենայնի. եւ Ա՛ն. զծերն Թողցէ դանցանս, ամէն։

իև.— Թղ· 40բ.— Սուրբ Հաւրն Նեռոսի խրատէ եւ պատուէրէ.— Ձանապարհք յաւիտենութիւն՝ հրաժարումն յաչխարհս ...։

Ցիշատակարան Գրչի.— Թղ· 47ա.— *Մեղապարտ գրողի սուտանուն եւ անպիտան հոգիս Ցովհաննիս եւ ամենայն մեղաւք ելիւ, նայ հայցեցէք յԱստուծոյ մեղայ Թողութիւն, եւ մեր Ծնողացն· եւ Աստուած գձերն քաղս եւ գձեր Ծնուղացն ամէն։*

իբ.— Թղ· 47ա.— Ազաւքբ Անաստաս Քահանայի յոյժ ուգտակար.— Տէր մի սրամտութեամբ քո յանդիմաներ զիս ...։

իգ.— Թղ· 50ա.— Ազաւքբ Ցովհաննու Ոսկիբերանին եւ տիեզերաց վարդապետի.— Անսկիզբն Աստուած և անհասանելի, բայց գայր սրտի իմոյ բանիւ գիտութեամբ քո ...։

Ցիշատակարան Գրչի.— Թղ· 60բ.— *Ազաւքսակը Հաւրս Ցովհաննու Ոսկիբարեխօս բարեխաւսութեամբ Քս· Աձ· ողորմեա բազմամեղ գրողիս Ցովհաննիւ, սուտանուն եւ չեմաբժան հոգիս· եւ իմ Ծնողացն եւ իմ բ ևղբարցն, որ ի Քս· Աձ· են հանգուցեալ, մեղաց Թողութիւն հայցեցէք, եւ Աձ· գձեբյն Քողս, ամէն· եւ որ գամէնն ասէ· եւ որբ աչխատեցան ի սա· եւ քեզ փառք յաւիտեանս։*

իդ.— Թղ· 60բ.— Ազաւքբ յորժամ յորոգայթ անկանի ոք· Ասացեալ Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մեռոյ.— Աւրհնեալ ի մարդասիրութիւն քո, Տէր իմ եւ Փրկիչ Ցս· Քս· յիդէ՞ր լքանեն զիս ...։

իե.— Թղ· 62ա.— Նորին Լուսաւորչին Ազաւքբ.— Ազաչեմ զքեզ փրկիչ աշխարհի Քրիստոս ...։

իզ.— Թղ· 63ա.— Ազաւքբ Փոկասու Հայրապետի.— Ցս· Քս· Մխածին Որդի Աստուծոյ ...։

իէ.— Թղ· 64ա.— Մովսէսի Քերթողի ասացեալ.— Ազաչեմ զքեզ Տէր, Թող ինձ գմեղս իմ որպէս կամիմ ...։

իը.— Թղ· 65բ.— Ոգր ազօթական, ասացեալ Ցուսկանեայ.—

Ցիսուս Մխածին, Աստուած բոլորից,
Հաւր անեղակից, Հոգւոյն փառակից,
Ծառայս յանցաւոր եւ ամաւթալից,
գոչեմ քեզ մեղայ, ստեղծաղդ ամենից·
չնորհեա գԹողութիւն ինձ մեղաւորի,
եւ միշտ աւրհնութիւն քեզ բարերարի·
Որ խնարհեցար յանպատում փառաց,
մարմին զգեցար ի հոգեղինաց,
անմեղդ մեռար րդդ մեր յանցանաց,
գմեզ ազատեցեր յանէծից մեղաց·
չնորհեա գԹողութիւն ...։— Հմմտ· առա, էջ 202։

իթ.— Թղ· 66.— Խրատ ոգեշահ սուրբ վարդապետին Եզնկայ Կողբացոյ առացեալ վասն ուգտի կրաւնաւորաց.— Աստուածասէրն իւր կամացն որպէս Քչնամոյ գրուչանայ· Լաւ է յիստակ խորհրդով ննջել, քան զկղծ խորհրդով ազատիլ եւ վարձս ոչ առնուլ ...։

Թղ· 71բ.— Հարցումն.— Ընդէ՞ր լինի կրաւնաւորն անժոյժ ...։

Լ.— Թղ· 74ա.— Սուրբ Հօրն Նեղոսի խրատ. Ցազագս խորհրդոց զգուշութեամբ.— Արդ նախ յառաջ քան զամենայն ինչ խորհրդոց մաքրութեամբ ջան տար ...։

Լև.— Թղ· 76բ.— Պատուէրէ սբ· Հօրն գԵղեսի հարցն.— Ասաց երանելին Ցովհաննէս Ոսկիբերան· Նաեւ[1] զի յընթերցուածս աստուածային գրոց նախ ապաչեա զԱստուած ...։

Լբ.— Թղ· 80բ.— Ազաւքբ պար առաքելոյ է Տեառն Ներսէսի կաթուղիկոսի Հայոց, զոր պարտ է ուսանել ամենայն քրիստոնէից, եւ ազաւքել սոյա յամենայն աւուր երկիւղածաւն Ծնորհուրդս Քիստոս.— Հաւատով խոստովանիմ եւ երկիր պապանեմ քեզ ...։

Լգ.— Թղ· 84ա.— Հարցումն Աշուոյ որդոյ Սրմբատայ Հայոց թագ· ի պատոսիանի Եզնկա Կողբացոյ Հայոց վարդ·։ — Թագաւորն ասէ· Զի՞նչ է Առաքելորդոց խորհուրդն անպատրաստ և անդնքերգուած ...։

Լդ.— Թղ· 87բ.— Բանք Սբ· Հարանցն Եզնիկայ ոմն ի երբեմն ի Ծերոցն զի տեսուղ յիցի որ ինչ Քէ գործեցէ մարդ ...։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1332

Թղ· 93բ–94ա.— *Փառք քեզ միայնոյ սիրդանդ եւ անկրկրանդ եւ սիրդնաւորիդ*

[1] Նաեւ

սկզբանց Սբ· Երրորդութեանդ եւ միւոմ սատուածութեանդ, աւրհնեալ եւ փառաւորեալ համապատիւ եւ միակամ տէրութեանդ, յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Ի ՉՉԱ. Թուաբերութեան հայկազեան ազգիս մարիս աւարտեցաւ դիրքս այս ձեռամբ նաթաչուտա եւ մեղապարտի Յոհաննիսի, ի յԱնապատիս որ կոչի Սուրբ Գորգ, ընդ հովանեաւ Սբ· Գորգիս եւ Սբ· Մարինէս, եւ այլ բազմահաւաք սրբոցս որ ատա կան։

Արդ եւ մեղաւոք լեալ զեղիս, եւ որքան գաւրովիցիս, որ ձեւոյս մէջն վանական, եւ ոչ գործով, զղեցի ըզատուա զայս յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց եւ եղբարց։

Արդ յերեսանկեալ ազաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա դիմել աւրինակաւ եւ խցէ, Քողուքիւն մեզաց հայցել յԱստուծոյ, բազմաբեղուն մեղաւք լցեալ անձին իմոյ եւ ամենայն գարմից եւ սիրելեաց, եւ այնց որ մեզ ողորմութիւն են պարգեւել։ Եւ Ած· որ առատն է ի տալն քան քէ ի ճչդելն, յիշողացդ եւ յիշեցելոցս ողորմեսցի, եւ նմա փառք յաւիտեանս ամէն։

Լե։— Թղ· 94ա։— «Զկնի յիշատակարանիս հետեւի անընդմիջապէս յօդուած մի անվերնագիր ,որ է իբր քաղուած յԱրիստոտէլի գրոցն Առաքինութեանց՝ հանդերձ կանխիարանութեամբ իւրք, ի վերջոյ յարէ եւ ի գլաւոնէն»։— Որ ոք զքաղցրագոյնն ճաչակեցէ դառաքինութեանցն ճաչակն, եւ ընդ բաղձալի նորա պչնուցու դեղապատչաճութիւնս յախորժելեացն, եւ ի տենչալացն ըստ մարդոյ···։

Թղ· 97ա։— Գլաւոն եւսմանեան ասաց լինել դանճնաւորութիւն···։

ՄԵԿՆ· ԱՄ· ՉԱՐ ՏԱՆՉԵԼԻ.— 3

Ներսէս Կթղ·

ԼՉ։— Թղ· 98բ։— Մեկնութիւն բանից Դաւթի փիլիսոփայի, որ ի կատարումն Նոբին տաւր, որ ասէ Սահմանաց Իմաստասիրութեան։ Ասացեալ Տեառն Ներսէսի Կաթողիկոսի Հայոց, ի խնդրոյ Ստեփաննոսի՝ իմաստութեան սիրողի։— Զինդիր հոգեւորական հատատով եւ սիրով հայցողաց պատրաստ տալ յաւժարութեամբ···։

Լե։— Թղ· 113ա։— Գրիգորի Լուսաւորչի Ճառախաչատուն Գրոց։— Զի որպէս սրեւ եւ յոյս եւ ջեր՝ միով արեգական ասի եւ ոչ այլով···։

Նոբին ի Նոյն Գրոց։— Գաւառական ասէ մարդաբէն զմահ սրբոց առաջի Տեառն ամենակալի···։

ԼՀ։— Թղ· 116ա։— «Գովեստ ի Սբ· Խաչն՝ ուսանելոյ բանիւք, առանց անուսն հեղինակի»։— Ի յապացոյցն որ էր միայն յառաջագոյն քան զի միայն յառաջագոյն որ էր միայն յառաջագոյն որ էր միայն յառաջագոյն որ էր

Հաւր, Աստուած ճշմարիտ, որ նզիր մարդ կատարեալ...։

ԽԶ.— Թղ. 163ա.— Նարին ի Հոգին Սուրբ Ադաւրէ է.— Անբաւելի եւ բազմապէս չնորհ(ա)ց առատապէս մատակարար եւ բաշխիչ Հոգի Սուրբ...։

ԽԷ.— Թղ. 165բ.— Սդաւրէ Սրբոյն Մեսրոբայ.— Ո՛վ որ անճդ ես և անստեղծ եւ արարիչ ամենայն արարածոց...։

ԽՀ.— Թղ. 169ա.— Ադաւրէ Երանելոյն Եփրեմի.— Տէր Յս. Ք. մի մտանիր ի դատաստան ընդ ծառայի քո, եւ մի տար այլում դատաստանս իմ...։

ԽԹ.—Թղ. 161ա.— Յահանու Վարդապետի Հայոց.— Հայեա Տէր ի տառապանս սրտի իմոյ...։

Ծ.— Թղ. 174բ.— Ի լուսոյ ճշմարտէ համագոյակ յոյս...։

ԾԱ.— Թղ. 176ա.— Նարին սրբոյ.— Կարասկայ անձին իմոյ այցելու մարդասէր...։

ԾԲ.— Թղ. 179բ.— Նարին.— Անբաւական յոյս եւ վստահացիչ բնութեան լուսոյ...։

ԾԳ.—Թղ.181բ.— Նարին.— Տէր Հայր եւ Աստուած կենաց իմոց...։

ԾԴ.— Թղ. 182ա.— Նարին.— Աբարիչ ամենայնի յանդգնութիւն եւ յանապարհան կատարութիւն...։

ԾԵ.— Թղ. 186ա.— Նարին սրբոյ.— Ճշմարիտ յոյս, ծնունդ լուսոյ ճշմարիտ...։

ԾԶ.—Թղ. 188ա.— Սրբոյն Եփրեմի.— Տէր երկնի եւ երկրի, իշխան մահու եւ կենաց...։

ԾԷ.— Թղ. 192ա.— Խոստովանութիւն Հաւատացելոց ուղափառաց.— Քրիստոս արդի Աստուծոյ, արարիչ եւ ստէր, պատուր կենդանեաց եւ մեռելոց, որ տարածեցեր զսուրբ եւ պանարատ բարութիւն քո ի վերայ կենդանարարատ փայտին...։

ԾԸ.— Թղ. 198ա.— Ի խորոց սրտից խաւսք ընդ Աստուծոյ, վասն հանդերձեալ պատաստանին.— Ճիչեա, Տէր զթութեանց սիրող իրաւանց, Աձ. ճշմարիտ...։

ԾԹ.— Թղ. 202ա.— Նարին առ Նոյն խորհուրդ ազեբս մաղթանաց Հակոդի.— Եւ արդ զի ժի փրկութեանն վստահութիւն ի պատ կարելոյ...։

Կ.— Թղ. 205բ.— Նարին ի Նոյն խորհուրդ, Ազերս առ Աստուած.— Որդի Աստուծոյ կենդանի, աւրհնեալ յամենայնի, Հաւրդ ահաւորի անքննին ծնունդ...։

ԿԱ.— Թղ. 206ա.— Տնառն եփրեմի ասացեալ, վասն Հանդերձեալ Գալստեանն.— Եկայք ամենեքեան եղարբք, լուարարք ինձ անարգի եփրեմի...։

ԿԲ.— Թղ. 209ա.— Նարին Յաղագս Ապաշխարութեան.— Որ էջն Տէր մեր ի ծոյոյ Հաւր...։

Ծանօթ.— Թուղթ 228ի եւ 229ի միջեւ կը պակսին ԻԱ-ԻԹ պրակները։ Այդ պատճառաւ եփրեմի պրուքիներ քերի է։ Կը պակսի նաեւ, 229րդ թերթին վրայ չարունակուղ Ալէքսիանոսի պատմութեան սկիզբը։

Ցիշատակարան Գրչի.— Թղ. 231ա.— Սուրբ Ձիններին Ալէքսիանոսի բարեխաւսութեամբ Ք. Աձ. ողորմի Ցհաննիսի գրողիս, տուտ եւ անպիտան հողիս, եւ ծնողաց իմոց ամէն. և որ յիշէ և մեզաց քոց թութիւն խնդրէ, նայ Աձ. պիրն քոզու ու պիր ծնօղին, ամէն. եւ որ պամէնն ասէ, ամէն։

ԿԳ.— Թղ. 231բ.— Դաւանութիւն Հաւատոյ Ուղափառ Քրիստոնէից, որ պատրի ի ժամ Հանդուտեան քնոյ [ի պիչերի] աղաւթել ի վերա մահճացն.— Հաւատամ պՀայրն Հայրութեամբ անհասանելի, Հաւատամ պՈրդին ղանքնին ծնունդն, Հաւատամ պՄուրբ Հոգին անրաժանելի եւ անմեկնելի։...

ԿԴ.— Թղ. 232բ.— Գրիգորի Նարեկացոյ Սբ. Վարդապետի ասացեալ Աղաւթք պիչերոյ ի ժամու Հանդրստեան.— Ընկալ քաղցրութեամբ, Տէր Աձ. Հայաբ...։

ԿԵ.— Թղ. 233բ.— Ազաւթ Նոյն Հանդրստեան պինի եկեսցէին.— Սփոփա Տէր զՀոգիդ Սբբոյ...։

ԿԶ.— Թղ. 234ա.— Վարք եւ Գաւմութիւն Սուրբ Հաւրն մերոյ Երիցս երանելոյն Ոնոփրեա անապատականի, որ պատմեաց Սբ. Հայրն Գափնոտիոս.— Ի ժիւմ աւուր փութացաք ընթանալ...։

Տաճօր.— *Մինչեւ թուղք 249 հին բո-լորագրով է, չորեքակուսիքիւնը անհարթ նստորագրով, տարբեր նոր թուղթէ վրայ։ Թղ. 256, պատուրկ.— Գրչի մանր յիշատա-կարանքիւնները ընտրուիլ առիթ չտան մր հատ մնայն։*

1305

ԱԻԵՏԱՐԱՆ.— 6

Ձէյթուն — Ռ.Ճ.Հ.Թ.=1730

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×11×3·5։ Էջք 576։ Հանդամանք չատ լաւ. անշէն մնաս ցեցերէ։ Թուղթ հաստակ։ Գրչէ եւ Մաղկով՝ Սահակ Երէց։ Գրութիւն՝ սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մե-ծանով, երկսիւն, 21 տող։ Բոլորգիր վարժ կամբրագիծ զարդարիր եւ յատանցաղարդ՝ իւրաքանչիւր հատուածի սկիզբը։ Գունա-տոր խորանազարդ իւր սաօրք, էջ 37, 189, 287, 451։ Նկարք Աւետաբանչաց էջ 36 Մատթէոս, 188 Մարկոս, 286 Ղուկաս, 450 Յովհաննէս։ Կաշեկազմ տախտակեայ դը-րոչմապարոյ։ Ստացողք՝ Աւետիք Վրդ. եւ ծնողքը։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–8, պահպանակ թուղթեր։

Էջ 9–11, դատարկ։ Նոյնպէս 14–15, եւ այլք յաջորդաբար։

Էջ 12–13.— Թուղթ եւսեբի։ Նկարք անաքուեստ։

Էջ 16–29.— Կանոնական տախտակք. խորանազարդք կարմրագիծ մեծագոյն մա-սամբ։

Էջ 31.— Գլուխք Մատթէոսի Աւետա-րանին։

Էջ 37.— Աւետարան Ըստ Մատթէոսի։

Էջ 189.— Աւետարան Ըստ Մարկոսի։

Էջ 287.— Աւետարան Ըստ Ղուկասու։

Էջ 451.— Աւետարան Ըստ Յովհան-նու։

Ցիշատակարան Գրչի.—

Էջ 563.— Փառք անբաժանելի եւ մի-ասնական Սուրբ Երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, ամէն։

Շնորհիւ ամենակարող փրկչին Տեառն Յիսուսի յանկ Նլեալ աւազանեցաւ ունող ա-ւետաց արքայութեան քառավրտակ գետա-րուղն Սր. Աւետարանս ի յերկիրս Գերմա-նիկոյ, ի վիւրգաքաղաքս ի Զէյքուն, ընդ Հովանեաւ սրբուհւոյ ամէնօրհնեալ Սր. Աստուածածնին եւ Սրբոյն Թէոդորոսի եւ Գաբրամայ ճգնաւորին, եւ Սրբոյն Գրիգորի մեծոյ Լուսաւորչին, եւ Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին, եւ Սրբոյն Յակովբայ Մրծ-բոնայ Հայրապետին, եւ Սր. Հրեշտակա-պետին, եւ Սրբոյն Սարգսի Զօրավարին, եւ այլ սմ. սրբութեանցս որ աստ կան բարեխօս եւ օդնական սմ. քրիստոնէից, ի Քվին Հայոց Ռ.Ճ.Հ.Թ. ի կաթողիկոսութեանն Կիւրիկեցւոց տէր Երրորդ Յովհաննէսին, եւ յաստղնորդութեան մեծի՛ դատաւորի փո-խանորդ տէր Կարապետ աստուածարան Վարդապետի։

Բայց գծագրեցաւ եւ ծաղկեցաւ սա ձեռամբ անպիտան հող եւ փոշի կոխան ա-մենայնի Սահակ նուաստ երիցուկ անուսմ-բրս, եւ գործով ոչ. ի խնդրոյ աստուա-ծաբեր եւ հեզահոգի յԱւետիք Վարդապե-տի, եւ ծնօղին Հրեսիսիմէին. ոչ եթէ մարմնաւոր ինչ վարձատրութեան այլ յա-ղա(ն)գս երկնային յուսոյն եւ հանդերձեալ կենացն լինիլ բանաւոր բարեխօս անմահա-կան ի գրունս Սիոնի, որ անուն Սր. Ե-խորան ևկեղեցւոյն, այլ եւ որպէս ի խըն-դիր Նլեալ ոք բժիշկի ման ախտալի ցաւոց իւրոց։ Նոյնպէս եւ դՍր. Մատեանս համա-բնեցայ բժիշկ ոյոյ իմոյ, որ մրափայլ կամ

տատանեալ ի մեզաց մէջի, զի թերեւս մի ամաչեսցի ոք իմ ի տոկալի առեանն Քրիստոսի։

Աբդ հարք եւ եղբարք, ylուխ ի դեմին դնելով եւ երեսս ի մոխիր սուրբ պարչապաց ձերոց, աղերսեմ որք հանդիպիք ամս յիշեցէք դանդիտան գծօղս զԱահակ եւ զկց, եւ գտացօղս զԱեւտիք վարդապետն, եւ զհայրն տէր Ղազար, եւ զմայրն դՀռիփսիմէն, եւ գհարսն գՈւրվանուէն, եւ գամենայն արիւնամերձ ազգայինս ամէնս։ Հայր մեր որ։

Արդ գրեցաւ կրօնաւոց Աեւտարանս ի քաղն ՌՃԺԹ [= 1710]։

էջ 565–568, գտուարկ։ էջ 569–576, իրրեւ պատճառանակ։

1306

Ա·— ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ·— 7

ՄՈՎՍԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻ

Խոսրովու Անապատ (Վարագ Լեռ)
Վարագայ Վանք

Պծ=1361
Պիե=1376

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 16·5×11·5×8·5։ Թերթք Գձջ։ Գրակք է+ծջ+թ։ Հանգամանք լաւ։ Նորոգութիւն կրած։ Թուղթ զոլորտակ։ Գրչչք՝ Ա· Մասին Ծովհաննէս Կրօնաւոր, Բ· Մասին՝ Սիմէոն Վարդապետ որ Ստացողն է մինպատճան։ Գրութիւն՝ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւոն, 22, 23 տող։ Բոլորգիր ոչ մխաուեսակ։ Համաօտապատութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ։ Գահպանակ սկիզբը եւ վերջը թափանցիկ մորթ· վերջը երկու թերթք մայապաթ, մասն երիմաթիր աւետարանի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ծանօթ·— Առաջին պրակին առաջին թերթը կորուած է իւրակապ թերթէն առաջ։ Նոյնպէս է պրակին վերջին թերթը· առաջին մասի վախճանին։

Թղ· Ա· 1·— Նեբսէսի նախ· սկսեալ իմ դու կատարեա, Հոգի Սր· Ած·, աղաչեմ զքեզ·— Զյաճ ճանաչել անձին ուսուցանեն մեզ աստուածային պատուիրանք · · · ։— Հմմտ· Քխ· 778, Գ· Հատոր, էջ 227։

Թղ· Գ·1·— Ճառայաբանութիւն պատմութեանց Թէ որպէս կարգեալ է պօթիք մերոց հայոց։ Ստեփանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի·— Ճառատուածաբնին ժամանեալ խաղաղութեան խորհուրդ ի չարեն մրդումանց · · · ։

Թղ· Դ·1·— Բացայայտութիւն կարգաց եկեղեցւոյ, քարոզութեանց եւ պաղօթից, ըստ իւրաքանչիւր ժամուց։ Երանելոյն ուխտաւոր Յոս· եպիսկոպոսի Անձեւացւոյ·— Ընդ Աստուծոյ եւ վասն Աստուծոյ խօսելով · · · ։

Ցիշատակագրութիւնք·—

Ա·— Ցովաննէս Գրչի·— 1361

1·— Թղ· ԻԸ2·— Տէր Ած· բազում բարութիւն չնորհեա երջանիկ եւ ընտրեալ ի հոգւոյս օծմանէ օրացեալ եւ հոգեւոր հայր Սիմէոն Վարդապետի։ Ընդ նմին եւ գմեղսուրս ծնօղս եւ ծնող։ եւ գհոգեւոր հայրս մեր՝ Տիրացու Քահ· յիշեց։

3·— Թղ· ՀՍ2·— Տէր Ած· բարեխաւսութեամբ Սր· Աստուածածնին, քո անարատ ծնողին, բազում բարութիւն եւ ողորմութիւն չնորհեա, եւ աւրհնեա աստուածային աւրհնութեամբդ զերջանիկ եւ զընտրեալ

Սիմէոն Վարդապետ, եւ վհայր եւ վմայր իւր, եւ զամենայն արենայ· իւր· զհանգուցեալսն աւրհնեա, եւ զկենդանիս պահեա ի հնարից չարին· եւ դիս զմեղաւորս, եւ զքո փառաց։

4.— Թղ· 22.— Գրեցաւ գիրս ի խնդրոյ երջանիկ եւ ընտրեալ՝ հայր Սիմէոն Վարդապետի, ի լեառնս Վարագայ, ընդ հովանեաւ Սբ· Նշանիս եւ երկոտասան աբեղ յուսոյ, ի յԱնապատս որ կոչի Խոսրովու, ձեռամբ յոհնաժեղ եղկելոյս՝ մեզաւոր Ծոփանէի, ի Թվի Հայոց ՉԺ [= 1361]։

Արդ անկեալ ի վերայ երկնաց երկիրս պակելով եւ պաղատանօք աղաչեմ զքեզ, ով ընտրեալ հայր, զմեղուցեալս եւ զննողսն իմ եւ զերախտաւորս ի վերայ իմ, յիշեա, եւ Ցս· զյիշաղդղ յիշէ· և նմայ փառք յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։

Բ.— Սիմէոն Վարդապետի.— 1362

Թղ· 2ա1, բոլորգիր անհաւրէ·— Բաղձանք հոգեւորական սիրո՝ զերապանց պոյոյ քան ամենայն էս ցանկալիս, մինչ զի որոց առնել ունիցին զնայ՝ ամ· մարմնական իրաց մոռացումն առնելով· որում եւ ևս կցորդեալ լսատ կարի՝ ամենաքրտասուս հոգով Սիմէոն սպասաւոր քանի, ուժամամբ երկոց չանացեալ, սատարութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ, ձեռնտուութեամբ սատուածնաէր եւ խաչընդուս միամիտ կրաւնաւորի Ծովաննիսի, ընդ գրիր սորա զմեկնութիւն Աղաւթից, և ևս գրեցի զմեկնութիւն սրբո եւ մեղսաքաւիչ Պատարագի։

Արդ որք աւգտիք ի սմանէ, յիշեսջիք բարի մտաւք առ բուն բարին Ցս· գործապատ ոսի գտատուիպ տառիս զՍիմէոն եւ զԾովաննէս, հանդերձ ծնողսաւք եւ ամենայն արեան մերձաւորաւք· եւ յիշատդղ յիշեալ լիցիք առ Քրիստոս։ Ի Թվ· ՉԾԱ։

Ներբիւը տարբեր բոլորգրով·

Ընդ նմին եւ զվերջին ատացող սորայ զՍտեփ· սերող աստուածային տառիս, որ յերկրէ յերկիր գնալով մեծս փափագանօք գնեցիք։

Գ.— Ստեփանոս Վարդապետի·—

Թղ· 2ա2, բոլորգիր խոշոր եւ անհաւրէ·— Ես Ստեփանոս Վարդապետս լսուցա[ս] պատերիլ գիրքս, եւ գլանքս եւ զեկեղեցիս չհնեցի, եւ սկի մի եւ Բիծն վարդապետական գիրք, եւ չուրքան մի ի սմա եղիր· ոմ որ յանդգնի եւ հեռացուցանէ զատսայ ի գրանէ Սբ· Եկեղեցւոյս նորոգեալ եկեցի [երկու տող եղծուած]։

Եւ Բիծն գրեանքս են ատոքիկ·
Աղաւթիկ Մեկենիչս, եւ.
Ծոհանու Աւետարանին, եւ.
Ղուկասին, եւ
Առակացն, եւ
Տուեալապատճառն, եւ
Դատաստանապիրքն, եւ.
Քերականքն երկուս, եւ Լուծմունք, եւ
Գործք եւ Առաքն Սողոմոնի։

Ով որ ընթեռն[ն]ոյք եւ ուկտիք Ած· ողորմի ասացէք մեզ· եւ Ած· ձեզ ողոր[մ]նացի ամէն։ Եւ մի ոք զատսայ հեռացուցցէ ի գրան[ն]է Սբ· Եկեղեցւոյս Բալուսայ? Վանից։ եւ որ յանդգնի եւ տանիլ զայս գրեանքս ի Վանից, բարկութիւնն Աստուծոյ մբհայ ի վերայ նորա, ատա եւ ի հանդե[ր]ձեալն, ամէն։

Թղ· 2ի1.— Ստեփանոսի Սիւնեցւոյն.— Արդ տաւնէ եկեղեցի Աստուծոյ հանապազ···։

Թղ· 2ի2.— Ծոհանու Աւծնեցոյ, վասն միաչարաբերին.— Իսկ միաչարաբերի աւտուր առաւաւտի աղաւթքն ոչ ըստ այլ խորհրդոնն կարդեալ են···։

Թղ 2Գ2.— Մեծին Խոսրովու Գարոյ Հարցերին·— Եկեալքս ամենեքեան միաբանութեամբ···։

Թղ· 2Ա1.— Երզ Հրեշտակաց.— Փառք ի բարձունս Աստուծոյ···։

Ցիշատակարանք Սիմէոնի Գրչի·—

1.— Թղ· 2Ի1, ատորոտը.— Զատաստատող եղեռնապիծ գրիս զՍիմէոն սպասաւոր բանիս յիշել աղաչեմ ի Տէր, ծնողօք եւ ամենայն աղգայնաւք· Նաեւ զհոգեւոր ծնողն իմ գԳրիգորիոս բարեխնամ յիշեսջիք ի Քրիստոս։ Եւ յիշոդացդ Աստուած ողորմի։

2.— Թղ· 2Ի1.— ԶՍիմէոն սպա[սաւո]ր բանի եւ զծնողս իմ, հանդերձ ամենայն արեան մերձաւորաւք, յիշեսջիք առ Քրիստոս· եւ ձեզ լիցի յիշ· ի Տեառնէ։

3.— Թղ. ՃՀԱԼ.— *Զողորմելի պերիս պՍիմէոն սպասաւոր բանի, ծնողաւոք իմովք և պարմիւք եւ վարդապետաւք, յիշեցէք ի Քրիստոս. եւ Աստուած զձեզ յիշէ յաւրհ.։*

4.— Թղ. ՌՃԺԱԼ.— *Զանարժան ան-ձն եւ պրպտմավէր ոպի, պՍիմէոն սպա[սա]-տար բանի, ծնողաւք եւ վարժապետաւք յի-չել աղաչեմ ի Տէր, եւ դուք յիշ։*

Թղ. ՌՃԺԱ.— Ցաղագս կիրակա-մարտին Աւրհնութեան.— Լոյս զուարթ սուրբ փառաց անմահի Հօր երկնաւորի սրբո-ւթ կենարարի Ցս. Քս.։ Նախճան զտիսուր-թիւն բանիս պաստշաճ վարկանիմ զոգբեր-զական բերել յառաջ զբան, եւ զտարտա-մութիւն ազգիս ասպին, զի յանփութու-թենէ եւ ի բարձի թողի առնելո. գրեթէ միշտ մոլար, եւ ի խաւարի ընթանամք, որ-պէս եւ զառաջինսյս է տեսանել. զի զբաո աւրհնութեանս, որ ի սրբոցն կարգեալ է, յաւրհնայն մատս կիրակէի երգել, ոմանք յորժամ տօնախմբեն, ձայնիւ երգեն, եւ ա-ռանց ձայնի բնաւ ոչ յիշեն. և այնճաո մո-ռացօնք տիրեալ են, մինչ զի ահեղնիւն ոչ գի-տեն թէ աւրհնութիւն է սա ցաւութեան ե-լեկոյին, եւ յաւրհնայն կիրակէմատ պարտ է երգել զսա, կամ ձայնիւ, կամ ի թիւ, որ-պէս զՕրհնեալ Տէր Բնակեալն՝ ի լուր ա-ւուրսն։ Եւ թէ ոք ուրեմ յիշէ՝ հիսանան, զարմանան, եւ ասեն. Օտարացուցիչս իմն բերես ի լսելիս մեր. եւ ընդաձեւութեան ի-րիս համարին։ Նրպէս եւ այն զի կարգեալ է յառաջինցն, զի յաւրհնայն կիրակէի առա-ւօտուն Հանգստեան Աւետարան ընթեռնուն. եւ բազումք ի գարնանային ժամանակի, յոր-ժամ ի դուրս ելանեն ընթեռնուն Հանգստ-եան Աւետարան. իսկ յետ խաչավերաց տօ-նին, զի այլ ի դուրս ոչ ելանեն, բազումք ա-ռնիցյր առնեն. եւ ամենևին այլ ոչ ըն-թեռնուն յաւուրս կիրակէիցն առաւօտուն Հանգրստեան Աւետարան։ Եւ թէ ոք յիշէ՝ հակառակին եւ ընդդիմանան, իբր թէ քնաւ չեն տեսեալ կամ լսել։ Եւ այսպէս ամենայն ի ծուլութենէ լինի, եւ ի հեդգութենէ, եւ յանփոյթ առնելո։ վասն որոյ եւ մոռացօնք տիրեն։ Եւ զայսպիսի անկարգութիւն ազ-գիս մերս, թէ յառաջ բերեմք յանբաւս ե-լանեն. այլ լուութեամբ պատուեցցին առ այժմ. զի զգարշելիսն էաե յայտնել, ծած-կե՛լն է բարեք։ Ցորժամ վիճաբանելով մարտնչին ընդ այլազգ հրիստոնեայս՝ զան-գինս արդարացուցանեն տգիտաբար, իբր թէ միայն Հայք են ի ճշմարտութեանն. եւ որպէս տեսանելիք էաե ի ջրել կարգաւորութիւն։ Եւ թէ ոք այլոց ազգաց խրատուես տացէ յիրս ինչ վասն ճրշ-մարտութեան՝ ծադ կարդան. եւ թերի ի հատատս, ձաղակած առնեն, եւ հալածեն, և մահ սպառնան. մինչ գրեթէ մազապուրծ լինիցի։ Այլ մեք առ այժմ դարմանիմ ի կարգ բանիս տեսութեան։

Ցիշատակարան Մխիթար Գրչի.—

Թղ. ՌՃՄԲ. բուլորվիր.— Զերրաչա-*լիդ եւ դյորյոմայան եւ պՔեթեւախոնջս բոլ-մարդիչս մեր, եւ պերամատուրս մեր, բո-տիեպերալոյս պՍիմէոն Վարդապետս յիշա-տակի արժան արարէք, որ յետ բազում ինդրս եւ յուժման տառնայս մատենս, եւ պրեղով պերս, պրենց եւ պայս յուսահատ մատենս, բան կարի եւ բան յօժարութեան այսմ, եւ այլում հետեւելով, ի վաերումն անձին իւրոյ, եւ յիշատակ բարի հոգւո իւրո եւ ննջեցելոցն իւրոց, եւ ամենայն աբեան-տաու մերձաւորացն։ Արդ որք պատահիք և ճաչակիք ի քաղցրահամ անգանոյս, անմո-ռաց յիշեցէք ի Քս. պՍիմէոն Վարդապե-տին, եւ ձեզ յիցի մասն բարի։ Ընդ ամին եւ դիպելիս հոգով պՄխիթար, որ հուն ինչ աատարութեամբ նպաստ եդէ ի սմա, արժանի արարէք յիշման։*

Թղ. ՌՃՄԲ.— Ցհանդիս.— *Եւ ապա ասպիսօղքն հասարակ մաղթեն ընդ հո-վանին. Բարձրելոյն յինել, եւ յերկինս հանդստեանն արժանաւորել...։*

Ցիշատակարանք Սիւրէոն Գրչի.— 1376

Թղ. ՌՃՇՉ.— *Զմեղսանեարկս մարմնով եւ պրազմավէրս հոգով պՍիմէոն սպասաւոր բանի, պծող սուրբ տառիս, ծնողաւք եւ ապդականվք, երախտաւորաւք եւ վարժապե-տաւն Գրիգորիոսի անյաղթ փիլիսոփայե-ւրն, յիշել ի Տէր աղաչեմ պրարի ընթեր-ցաղաղ։*

Թղ· ՌՃՀՀ·— Շնորհաւք և առատ զբաղութեամբ մարդասիրին Աստուծոյ, Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ· այն ոք վասն կամելոյ զինանս ամենեցուն ընդարձակեալ ածելոյ զաբինակս ի զճանապարհս փրկութեան, լսատ այլևայլ բարուցից մարդկան, այլևայլ ձևս և արուեստս փրկականս, բարձրացուցիչս եւ խոնարհեցուցիչս, ներքաւելիս և անդորրեցուցիչս, յոլովաջանս եւ քեզեւանոնջս, նախապատիս եւ երկրորդականս· զի բան կարի կամ յաւժարութեան այսմ կամ այլում հեռուելով ոք, մի յուսահատ եղեալ ի դժուարութենէն վերջնոնեալ անհաղորդ մնասցէ փրկական ճանապարհի խմիք, այլ բան չափոյ զաբութեան կամ յաւժարութեան, ընդ մի կամ ընդ հոլովս ի ճանապարհեց հեռուեալ ժամանեցէ փրկութեան։

Ցայսմ ամենասատ զթութիւնս Աստուծոյ հայեցեալ, յոլնամեզս բազմավէրս անձամբ, Սիմէոն սպասաւոր բանի, չանարդիս ի կարգս վարժապետաց, զի տեսեալ զիս ի բարձրադոյն առաքինութեանցն չուզացան յետնեալ ընդ կրունկն գարտուղի գնացիւք, մանաւանդ յաղթեալ ի ծանրութենէն հողեղէն յարկիս պայաշեալ մարմնով, և ոչ ունելով այլ ինչ տեսակ բարեաց, գոնեա յայս վրատահացեալ յուսով գրել զիս բրս բայսմս ի յաւետութիւն մանկանց Սիմէոնի, քէպէտ անյարմար եւ փցուն գրով, այլ պիտանի ուսումնասէրք անձանց· զի որք զմայլին ի քաղցրահամ եւ ախորժափափաք մտաց յայտնեալ Աղաւթից Մեկնութեանս, լինին սուաւ բարձրացեալ ի վարժ մակացութեան ճոխ և բարդաւած, պատճառաւ զիտելոյ զկարգեալ սահման իննն ժամուս, կարելոյ զկարգադրութիւն լեկեղեցի։ Ցայն ժամու յորում եղ Ադամ ի դրախտին, նոյն ժամու կարգեալ աղաւթական բանս խորհրդականս, մինչ ի լինն ժամն, նոր Ադամն Քրիստոս մեր Աստուածն ի խաչին խոստացաւ աշխարհիս աւազակին, թէ այսաւր ընդ իս լեսն ի դրախտին։ Նորին պատճառաւ կարելոյ կարդ ժամուց խորհրդարար։ Սովին յուսով եւ զրեցի ընդ բազում Մեկնչաց զոր գրեցի եւ զայս Մեկնիչս Աղաւթից, եւ զՍրբ· Պատարագին Մեկնիչ։

Ահր որք աւգտիք լինի ի սմանէ և զայլս եւս ապագուցանիցէ, սի վամախոհ եւ կորովարբր բարունք եւ դասք քահանայից, լիշեցէք ի Քս· զխեզապարտ ոգի զՍիմէոն Վրդ· եւ զմայ· երախտաւորս իմ, որ ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ· զրաբունապետն իմ զԴրիփսիմէ եւ զծնուցս նորին, նաեւ զեղբարսն իմ հոգեւոր, որ են յատեհան հասեալ ի բարձր գործառնութեան, զՍտեփաննոս, զծոհանէս, զՍիմէոն, զՄիքիթար, եւ զայլ հետեւող ընկերս սոցին։ Եւ զոր լիչուզդղ եւ լիչեալքս՝ լիշեալ լիցուք առ բուն բարին յաւրն վերջին, ամէն։

Գրեցաւ ի Թվ· ՊԻԵ [= 1376], ի Սուբբ Ուխտս Վարագ։

Բ.— Մեկն· ՊԱՏԱՐԱԳԻ·— 4

Մովսէս Վրդ·

Թղ· ՌՃՀԲ1·— Հաւաքումն Համառաւտ Մեկնութեան Սրբոյ Պատարագին, զոր յառաջագոյն արարեալ է սրբոց լուսաւոր հարց·— Աճ· որ մեծն է ողորմութեամբ, անսկիզբնն եւ անվախճանն, անպատճառն յամենայնի·····:— Հմմտ· Թիւ 68, Ա· Հատոր, էջ 222։

Թղ· ՌՃՀԲ1·— Երանելոյն Ներսէսի Տարսոնի Եպիսկոպոսի բացայայտութիւն քէ զինչ յայտ առնէ յաւանդատունն պատարագութեանդ։

Թղ· ԳՃ2·— Մեծին Յոսրովու Մեկնութիւն, զոր արարեալ է քարոզին, որ յետ Աւետարանին եւ զՀաւատամքն ասելոյ։

Ծանօթ·— Լուսանցքի վրայ յաջորդաբար նշանակուած են երկու մեկնիչները, Յոս· եւ Ներ· կրճատումներով, ինչպէս նաեւ՝ այլուստ, Դիոնէսիոսի, Կիւրղի, Սարգսի, Եփրեմի, Տիմոթէի, Սեւերի, Ամոնի, Աստուածարանի, Իգնատիոսի, Նեսսացոյ։

Մաղր յիշատակագրութիւնք Սիմէոն Գրչի·—

1·— Թղ· ՌՃՀԲ2·— Զբաղմամիէր ոգիս յիչէ·։

2·— Թղ· ԳՃ1, ստորոտը·— Զբաղմամիէր ոգի զՍիմէոն յիչեսիք ի բարին Քս· եւ Ած· յիչողացդ ողորմ·։

3·— Թղ· ԳՃԻՄ1, ստորին յուսանց-

քին, երբորդ տողը փնաստած.— Ոչ ոհ ըզքեզ, թափուրս եւ դամախս յամենայն գործոց բարեաց, զԻմիէոն տառատիպ կտակիս· անյարմար է դերս եւ պիտանի քանզ· վասն աւելոր խմո գրեցի, անմեղադիր լերուք:

4.— Թղ· Գ՚Ճ21, տորին լուսանցքին.— Հայրապետ եղբայր քան զիմ դերս այլ մատ գրեցեր.— Արդարն կայ քանի մր տող անհարթ խոչոր բոլորգրով:

Թղ· Գ՚Ճ22.— . . . Գոհացուք եւ մեք զմարդասիրէն Աստուծոյ, երկրպագեցուք անճառ բարերարութեան նորա, պատմատրանեցուք զմեծապանիչ ողորմութիւն նորա, աւրհնեցուք զՀայրն երկնաւոր, զոհ վիճուք զիմրդին Միածին, բարերանեցուք զՀոգին ճշմարիտ, եւ մի մոռացուք զմեծածոյն եր [այսպէս կանիզ կ՚առնէ· յաջորդ էաճի մր թերթերը արմատէն կտրուած]:

1307

ԾՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 16·5×10·5×6: էջք 638: Հանդիպանակք լաւ: Թուղթ տոհմուն: Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 17–20 տող: Նոտր բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի: Ուղղագրութիւն տկար: Կաշկապատ խաւաքարտեակ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–3· դատարկ: էջ 4–7 մանր հատուածներ: էջ 8–20 դարձեալ դատարկ: էջ 21 կր սկսի առաջին պրակը, անվերնագիր պրութեամբ մր, աստուածաբանական բովանդակութեամբ:

Ա.— էջ 21.— Եւ տալմանտր կենդանի ոչ մնաս ի հրոյ, այլ չիջուցանէ զհուրն . . . :

Բ.— էջ 29.— Վասն Նախանձու.— Վասն այն աստուածահաճոյ մարգարէն Դաւիթ քաղցրութեամբ խրատէ զմեզ եւ ուսուցանէ . . . :

էջ 41.— Վասն Ապահութեան.— Որպէս ասէ Սողոմոն, Ոչ յագի աչքն ի տեսանելոյ . . . :

էջ 48.— Վասն Որկրամոլութեան.— Որպէս ասէ Դաւիթ· ուրախ լիցին ամենեքեան որք յուսացեալ են ի քեզ . . . :

էջ 56.— Վասն Աբբեցութեան.— Բայց չորրորդ աբբեցութիւնս է զիւրով աշխարհիս: Վասն այս աբբեցութեանս ասէ Սիրաք· Գինի ըստեղծեալ եղեւ վասն ուրախութեան եւ ոչ աբբեցութեան . . . :

Գ.— էջ 77.— Որպէս պի մեծ են գործք քո Տէր, եւ յոյժ խոր են խորհուրդք քո, ասէ աստուածայինն Դաւիթ· եւ առաքեալն հիանալով ասէ· Ո խորք մեծութեան եւ իմաստութեան Աստուծոյ . . . :

Դ.— էջ 104.— «Ի Սր· Զատիկն».— Այժմ եկայք դուք նոր ժողովուրդք Քրիստոսի Աստուծոյ, արժանացեալք աւուրս չընորհի ի Սր· Զատկիս երեկոյիս չաբաթու, յորում լուսանայ մխաչաքարին . . . :

Ե.— էջ 109.— «Մեկն· Տէրունական Աղօթից».— Ամենայն աղօթք յոյժ պատուական եւ գովելի գործ են . . . :

Զ.— էջ 136.— Վասն Հաւատոյ.— Ասէն վարդապետք, եթէ առաքինութիւն է առնելն, եւ ոչ պիտելն միայն· պի ոչ է օգուտ գիտելն եւ ոչ առնելն, այլ մեռս . . . :

էջ 152.— Վասն Արիութեան.— Զվասուտկ արիութեան գործոց ունիմք ի յոյս խոց հաստատեալ . . .

էջ 170.— «Վասն Ողորմութեան».— Ասէն վարդապետք եթէ զամ· ինչ գոր տուեալ է Աստ· մարդոյս . . . :

էջ 186.— Վասն Խոստովանութեան.— Նախ գիտելի է . . . :

էջ 203.— Վասն Աղօթից.— Նախ գիտելի է զի երեք են տեսակ բարի գործոցն, այսինքն, պահքն, աղօթքն եւ ողորմութիւն . . . :

էջ 209.— Վասն Խրատու.— Ամենայն խրատ առաջամայն տրամութիւն է մարդոյ . . . :

էջ 212.— Վասն Մահու.— Որպէս ասէն վարդապետք, ոչինչ է որ այսպէս ուսուցանէ զերկրի կառավարութիւն կենաց մարդկան, որպէս յիշատակ մահուն...:

է.— էջ 227.— Յօհաննու Ոսկեբերանէն.— Ահա ևկն եհաս թագաւորն երկնաւոր...:

Ը.— էջ 242.— Թղենի ոմն ունկնալ յայսպէ խրատ...:— Սկի(գ)բն խմաստութեան է Հայոյն Սիրոյ է, բայց մեք ըստ կարի մերում յուզարկեցուք զայնս մեր ի յանկիս աստուածաստէր ժողովրդեանս...:

Թ.— էջ 257.— Մարկոսի Աւետարանէն.— Արդ, արքունն կացէք...:

Ժ.— էջ 275.— Եղեբուկ սուրբք, զի ևս սուրբ եմ...:

ԺԱ.— էջ 292.— Արդ ևկն եհաս եւ ժամանեաց մեզ օրն այն, եղեալքդ, յորժամ երթայցէ ոգ մեր...:

ԺԲ.— էջ 339.— «Քաղաքս Գահոց».— Դարձեալ արժան է քրիստոնէից դնել զքաջաբաշխն եւ զուրբսն պինդ պահել եւ պօքել...:

ԺԳ.— էջ 360.— Յոհան Ոսկիբերանի.— Զ[ո]երորդ եւս ճանապարհք ապաչխարութեան, զի ի բաղմութենէ ճանապարհացն զիւրաքանչիւր գտանիցեն զիրկութիւն: Առաջին ճանապարհն հաւատն է, երկրորդն կր[ն]քոն աստուածպաշտութեան, երրորդն խոնարհութիւն...:

ԺԴ.— էջ 365.— Անանիայ Վարդապետի.— Արդ երէկ կամիս որ յաղթեալ աչխարհս...:

ԺԵ.— էջ 381.— Աբար Ած. գմարդն հոգի եւ մարմին եւ միաք, եւ զարդարեաց յիւր պատկերն եւ ի նմանութիւն...:— «Յոհ. Գլուղ Վարդապետ...: ի սոյն յաբին անմերթապէր՝ և Խրատք Նեղոսի» (Սատրանեան, Յուցակ, էջ 773): Վերջինը իր կողմէ թուագրուած է ԺՉ, եւ կը սկսի էջ 388էն:

ԺԶ.— էջ 412.— Անառակ որդին. Առ կիրեղեանի ասացեալ.— Առն մինչ էին Բ որդիք...:

ԺԷ.— էջ 434.— Մարգիս սուրբ Վարդապետի ասացեալ.— Եւ արդ երէկ այսպիսի տէր ունիմք...:

էջ 511.— Եւ արդ վասնզի եւ մեք ի կարգի որդւոցն Աստուծոյ եմք...:

էջ 612.— Ցոյժ վազվազակի հասանէ քեզ օր մահու, տես թէ պինչ առնելոց իցես...:

էջ 618–638, դատարկ:

1308

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 16×11×5·5: էջք 616: Հանդիմանք լաւ: Թուղթ հաստատակ: Գրութիւն՝ խոպալիրներբը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասեան, 21 տող: էջ 3–76 բոլորգիր, ապա նոտրագիր մարժ: Համառօտագրութիւնք սովորական գրելոյ: Գունաւոր խորանադարդ, էջ 3, 211: Կաչեկազմ տախտակեայ պրեզմատարդ: Ստացող՝ Առաքել Վարդապետ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դատարկ:

Ա.— էջ 3.— Քրիստոսի ձեւաստ ծառոյ ծառայից, Աստուածստուր՝ բանի բանասաւորս, գուշարեցի ի մի վայր զվկայութիւնս յԱստուածաշունչ Գրոց, այսինքն ի հին եւ ի նոր կտակարանաց, ի պէտս ուսումնասէր մանկանց Սիօնի, տիճա սակս խրոգչաց աստուածպաճառ վարդապետաց, յոյժ պիտանիք եւ վայելուչք, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ, եւ ի պատիւ մօր իւրոյ ամէնօրհնեալ Սր. Աստուածածնին.— Ա.— Ակնառութիւն անպատշաճ եւ ոչ Ածականն առնու:— Անբաւութիւն դատաստանի մի առնիցես եւ ոչն ազքատի մի առնուցուս, եւ մի երեսաց այտառիցես կարօտ·

արդարութեամբ դատեսցես զընկեր քոյ· · ·։

էջ 7·— Բ·— Անկառուցիւն կաշառաց ·— Եւ կաշառ մի առնուցուս, զի կաշառ կուրացուցանէ զաչս իմաստնոց, եւ ապականէ զբանս արդարոց· · ·։

էջ 9·— Գ·— Ազօթել զիարդ պարտ իցէ յայտնիցս անգիտացամբ։

էջ 23·— ԺԱ·— Ամաչել ոք ոչ պարտի յաւետարանելոյն, այսինքն խարտզիլն։

էջ 31·— ԺԲ·— Աչաց պահպանութիւն բուռ որթատնեաց իցէ հարկաւոր խորշիլ ի մեզանից։

էջ 130·— ԿԷ·— Ձափ եւ կշիռ պարտին գոլ արդարի։

էջ 162·— ՁԴ·— Քրիստոս է լոյս հեթանոսաց եւ հանդերձ աշխարհի։

էջ 179·— ՂԲ·— Օր Տեառն եւ ժամ ոչ ումեք ծանուցեալ է։

էջ 180·— ԵՒւարտ վկայութեանցս որ ի յԱստուածաշունչ Գրոց, ի վառս Ամենասուրբ Երրորդութեանն, որ է աւրհնեալ անդրաւ յաւիտեանս, Ամէն։

էջ 181·— [Մ]ոլսէս ոչ յիշեաց զնաւ անունն սատանայի վասն պատշաճ ժամի· · ·։

էջ 184·— Երկոտասան պարգեւք էին ի պրակտին որ կորոյս Ադամ· · ·։

էջ 186·— Նորին Քարոզ Վասն Խնդրոյ, ի բանն· Խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն Աստուծոյ եւ զարդարութիւն նորա, եւ այդ ամ. յաւելցի ձեզ·— Ի ձեռնտուութենէ Հոգւոյն Սրբոյ, եւ օժանդակութեամբ աղօթից ձերոց, կամիմ աստանօր յաղագս երից իրաց տեսութիւն տալ բանիս որ ասէ. Խնդրեցէք· · ·։

Բ·— էջ 205·— Ցանկ է ժողովածու գրչիս։

էջ 207·— Նախերգան Քարոզի։

էջ 211·— Համառօտ ժողովածու վարդն առ ի պատրաստ գոլոյ ի պէտս մտառուածին եւ սերտողութեան բանասիրաց, ոչ իմաստնոց այլ նմաձեաց իմոց իմաստակաց եւ տգիտաց, տիմս թէ մոռացկոտաց, հաւաքեալ ի նուաստ Մովսէսէ մեղսամածէ Զուղայեցւոյ, ի թվին ՌՃՆԴ [= 1695], ի փառս Աստուծոյ Հօր·— Պզս·— Ծորհուրդ մարմնոյ մահ է· · ·— Հմմտ. Քիւ. 266, Բ· Հաւատ, էջ 69։

էջ 387·— Լ·— Բան վասն Ողորմութեան·— Երանի ողորմածաց զի նոքա ողորմութիւն գտցեն· · ·։

Ցիշատակարան·—

էջ 401·— Կատարեցաւ Մաղկանց գլուխս ի պէտս քարոզողաց, արարեալ եւ ժողովեալ ի սրբազան վարդապետին Մովսէսէ, որ եւ ցանկացեալ սրբազան Վարդապետ Առաքել, որ եւ ծրել զսայ եւ առաջի ի հալալ արդեանց իւրոց, յիշատակ Տոհոյ եւ ծնօղաց իւրոց, զոր Տէր Ած· վասլելոյ տացէ զսուրբ գրոցս, մինչ ի մարմնի է, եւ յետ աստեացս անջատելոյն ոմ ոք հանդիպին սմա կարդալով եւ կամ օրինակելով, մեով Տէր ողորմեսցի տուք զողորմին, ամէն։

Գ·— *էջ 403·— «Պատմ. Վարուց կըրաւնաւորաց ոմանց»·— Պատանեակ ոմն Յովհաննէս անուն, որդի միամօր եւ յոյժ մենատուն· · ·։*

էջ 408·— Քահանայ ոմն սուրբ եւ առաքինի էր ի վանս միաբանակեցաց, եւ էր ամաց ութսունից· · ·։

էջ 411·— Կրօնաւոր ոմն ամ. առաքինութեամբ զարդարեալ· · ·։

էջ 413·— Ի վանս կուսանաց էին կուսան կրօնաւորք իբրեւ ՆՃ [= 500]· · ·։

էջ 415·— Ի վանս միաբանակեցաց էր ոմն կրօնաւոր մանուկ տիօք եւ կատարեալ առաքինութեամբ· · ·։

էջ 417·— Քահանայ ոմն մատուցանէր պիրկական պատարագն· · ·։

էջ 428·— Ի վանս սուրբ հօրն Փօլիայ էին կրօնաւորք ՃՃ [= 800]· · ·։

էջ 437·— Ի վանս սուրբ հօրն Մօրիայ էր ոմն արեզայ որ ոչ երբէք մտանէր յեկեղեցին ընդ եղբարսն· · ·։

էջ 454·— Եղբայր ոմն մանուկ տիօք իբրեւ ամաց Իխ, յոյժ արդար եւ սուրբ յամենայնի· · ·։

Դ·— *էջ 458·— Վկայութիւնք ի գրոց Սրբոյն Դիոնէսի։ Իսկ այն որ մերձ բանիցն հանդէպ լուսացիցին Բեռն է, նշանակէ թէ բանս այս ի բնաբանէն է· իսկ մեռն՝ այսինքն մեկնիչ եմ·— Հայրենասիրութիւն լուսաւորչութիւնն որպէս հասանելի է մեզ հայեցուք· · ·։*

էջ 519.— Մադկաթազ հաւաքեալ ի բանից Սրբոյն Ցոհաննու Ոսկիբերանի ա-ւետարանական մեկնութեանս որ ըստ գըլխոյն Ցոհաննու:

էջ 548.— Արիստոտէլ ասէ.— *Գովելի են կենդանիքն եւ պարսաւելի են պարկեշտքն ...:*

էջ 550.— Նորին ի Ցոյն կիրակէ, վասն Հիւրընկալութեան, ի բանն առաքելոյ որ ասէ. Զհիւրասիրութիւն գիտ երբայր.— *Ի մէջ ամ. կենդանեաց ...:*

էջ 556.— Երկրորդ կիրակէին. Նորին Պարզ բառս ըստ օրինաց: Պահեալ գն տիս եւ գի գիշեր, ապա բաղցեալ.— *Ցաղագս քահանայապետին պահոցս Գ իբր ինչ հարցանելի է ...:*

էջ 577.— Ի Ցոյն կիրակէն դարձեալ *ի բարոզ վասն զգըջման եւ խոստովանութեան ի դէմս անառակ որդւոյն: Առն միոջ էին Բ որդիք ...:— Դիմք առակիս առ ամենակալ բնութիւնն արարչին հայի ...:*

Ե.— էջ 596.— Ի հաւատոյ թղթէն Գէորգեայ Հայոց Կաթողիկոսի առ Ցովաննէս պատրիարգն ասորոց, վասն ուրբաթագնելի զի ուտէ աւեւնայնի.— *Արդ եկեսցուք եւ այնք որ պղիչներ յառաջագոյն դնէք քան ըզմեզ ...:*

Զ.— էջ 601.— Թուղթ Սրբոյն Գիոնէսիոսի եպիսկոպոսի առ Սուրբն Տիմոթէոս, ցաղագս մահուանն Պետրոսի եւ Պօղոսի, գլխատեալ առաքելոցն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.— *Ով աչակերտ առաւելագոյնին եւ որդի հոգեւոր ...:*

էջ 615–616, *դատարկ:*

1309

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՐՈՑ

Գլուխ? ՉԿԱ=1312

ՑԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×12×4·5: էջք 444; Հանդամանք լաւ. Նորոգութիւն կրած: Թուղթ յամպակեայ: Գրիչք՝ Ա. մասին Մարգարէ, վերջինն մասին՝ Խապար = Գրվեդր սարկաւագ: Գրութիւն՝ վերնագիրներըը, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը մասամբ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխալուն, 26 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Գունաւոր պլխազարդ, էջ 1, 150: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Գահնամակ մատագրեալ, յունարէն, սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ: Նոր թուղթ սկիզբը ի վերջը երկուական թերթ, դատարկ, բացի մէկ էջէն: Մատեաղ՝ վարդան Վարդապետ [Բարձրբերդցի?]:

Ա.— ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ՊՈՐՓԻՒՐԻ.—11

էջ 1.— Ներածութիւն Պորփիւրի.— *Ելոյր հարկաւորի Քրիստոսէ, եւ յառնն Աքիստոտէլի առորոգութեանցն վարդապետութիւն, գիտել պիՆչ սեռ, եւ պիՆչ տարբերութիւն ...:*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 28.— *Ով երջանիկ ընթերցողք, աղաչեմ Ած. ողորմի ասել մեղուցեալ պրչիս, եւ Ած. ամենեցուն ողորմի:*

Գարուն առուին միշտ համայնից,
փառք եւ պատիւ յաւիտենից.
իբր չնոյոյ տիպ անանուց,
բանք իմաստնոյ գոյ արուաքնոյ:
հոգոյն ողոց կատարելոց:

Բ.— ՎԵՐԼ. ՆԵՐԾ. ՊՈՐՓԻՒՐԻ.— 12

էջ 28.— Դաւթի փիլիսոփայի Ներկեցոյց վերլուծութիւն նեղածութեան Պորփիւրի.— Հանդերձեալք Աստուծոյ ա(կ)իկըրն առնել առաջիկայ չարագրութեանս ըղծովորականն պատմողաց խնդրել զդէպսեա, ուր զոլ Քուսի խնդրեացուք, եւ են այսոք ...:

Ցանօթ.— Լուսանցքներու վրայ կան

մանրատառ համառօտ լուծմունք։

Գ·— էջ 138·— Ցաղագս Հանրակա-
նաց սեռից եւ տարբերութեանց։

Ցիշտատակարան Գրչի·— 1312

էջ 149·— Փառք եւ անձնեայ եւ միա-
յոյն տէրութեանն Հայր եւ Որդոյ եւ Հո-
գւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
յաւ·։

Ի Քուկ ՁԿՒ դրեցաւ գիրս Գործերի և
պունեայս ի Մեծէն Դաւթէ, ի վարժումն այն
ինչ առեանդիաց բանի, ձեռամբ Մարկաբէի,
աուտանուն եւ տիմարադիր գրչի մեղաւո-
րի։ Աղաչեմ զընթերցաղդ յիշել զրաբու-
նիս իմ գրաբի, որ եղեւ Քեւագիր մերոյ
տկարութեանս։ Նայ եւ զանձն իմ եղկելի,
զծնողսն իմ։ Եւ զքածն յամենայնի, ամե-
նեցուն ողորմեսցի։

Գ·— ՍՏՈՐՈԳ· ԱՐԻՍՏՈՏԷԼԻ·— 11

էջ 150·— Ստորոգութիւնք Արիստո-
տէլի·— Համանունք ասին, որոց անունքն
միայն համարակ, իսկ բուն անուանն բան
պատճառութեանն այլ···։

էջ 300·— կատարեցաւ տուան Ստորո-
գութիւնն ասացեալ յեհամեծէն Արիստո-
տէլէ, որ ասի ըստ յունարէն ձայնի, կա-
տիղորիաս, Քարոզմանեալ եւ մեկնեալ ի
Դաւթէ Ներգինացւոյ։

Ներքիւը·

Ոհ ոհ զողորմելի մեղօք գերի զգծօղս
աղաչեմ յիշել, եւ որք յիշեն՝ յիշեալ լիցին։

Ե·— ՊԵՐԻԱՐՄԵՆԻԱՍ·— 10

էջ 309·— Սկիզբն եւ Նախադրութիւն
գրացն, որ ասի ըստ յունացն Պերիարմեն-
իաս, եւ հայերէն Ցաղագս Մեկնութեան,
արտադրեալ ի մեծ իմաստնոյն Արիստոտէ-
լէ. թարգմանեալ եւ մեկնեալ ի Դաւթէ·—
Նախ արժան է դնել զինչ անուն, եւ զինչ
բան···։

Ցիշատակարան Գրչի·— 1312

էջ 444, նոտրադիր·— Փառք անմահին
անեղի Աստուծոյ, երրակի անձնաւորու-
թեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Սբ. Հոգւոյն, եւ
մի յաւտուկ բնութեան և աստուածութեանն,
ամէն։

Արդ եղեւ աւարտումն իմաստասիրա-
կան եւ յոգնեմաստ գրոցս, որ է Գիմաբար-
մենիաս, ձեռամբ մեղապարտ եւ անհմուտ
գրչի, Խապարի արկաւագի, որ երկան-
ւամբ Գրիգոր կոչի, ի կատարմանս ՁԿՒ
Քուիս, յոր եւ սկիզբն լինի միւս չբղագա-
յութեանն ՁԿՒ, հրամանաւ իմաստասիրաց
վարդապետին Վարդանայ։ Եւ եղեւ աւարտ
գրոցս ի դեկտեմբերի ԼԱ, որ եւ չորս ա-
ւուրբք յառաջ վարդապետս Վարդան էած
հրաման իշխանական եւ պատգան վար-
դապետական։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·—

էջ 444, տողին լուսանցքին, չեղա-
գիր·— Ցիշատակ է գերոյս Ղրիմեցի Մար-
տիրոս Վարդապետին, Սբ. Երուսաղիմայ,
ի դուռն Սբ· Յակոբայ։

1310

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ՀԱՐԹՈՂԱԿԱՆ)

Ս· Յակոբ, Երուսաղէմ Ռ·ձ·ի=1668

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 16·5×10·5×3։ էջք 416։ Հան-
պամանք լաւ մեծագոյն մասամբ։ Թուղթ
հասարակ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Գրիգոր Ա-
րեղայ։ Գրութիւն՝ խորագրերըեր, սկզբնա-
տողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնաց-

նեալը սեւ մելանով, միասիւն, 20 տող։
Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք սովո-
րականէն քիչ մը աւելի։ Կաշկակաձ տախ-
տակեայ գրոյմազարդ։ Դատարկ Թուղթք
սկիզբը չորս Քերք։ Կնիք սեւագրոյմ փա-
կադիր· «Գրիգոր Վարդապետ», էջ Ա1 լ·։

Ա.— ԱԴԱՄԳԻՐՔ.— 3

Առ. Նպս. Սիւնեաց

էջ Ա1.— Ադամգիրք վէցօրեայ Ա-րարչութեան եւ կազմութեան Նախնեացն: Տուեալ ի՝

Նախ քան զերկնայոք ամենեքեան,
Երբորդութիւն անեղական,
անուր աներր եւ անահման,
Նախ գոյացեալ զկոյս ամենայն...:

էջ Մխե.—

Ի յոթ հարիւր Հայոց Թուին,
յիսուն ւերկու մրտեալ նոր ամ,
Խորհրդաւոր բանիս գրեցան,
ի խրախութիւն սրտից մարդկան...:

Բ.— *էջ Մէ.*— Դարձեալ յԱռաքել վարդապետէ, արքեպիսկոպոսէ Սիւնեաց, ոգեալ տագաչափութեամբ զառաջնումն հերձուածողական Գաբրիէլի առ կոյսն Մարիամ, եւ վասն հաւանելոյ կուսին, եւ վասն յղութեանն, եւ ֆահամայից կոչելոյն զնոսա եւ փորձելոյն, եւ ի բեդղեհէմ յայրին ծնանելոյ զԲանն Աստուած վասն մեր:

Աւրհնեալ Հայրն երկնաւոր ծրնօղ անքըն-[նին,
դովեալ Որդին անճառ ծրնունդ ծոցածին,
բարեբանեալ Հոգին փառակից նոցին,
որ են իմաստութիւն սղպիս հոդածին...:

էջ Մշթ.—

Ես Առաքել մեղօք լըցեալ աչխարհի,
որ նախնեաց սկսեալ եւ յառաջ եկի,
լալով զձեզ ազաչեմ որդիք Սիոնի,
ար լի սրտով ասէք Թ Աե. ողորմի, ա-[մէն:

էջ Մշթ.— Մեկն. ծ խորանացն:

Հայոց մեծաց Ի [= հազար] Թուին
եւ սրեւեան երիւք կրկին,
ընդ ժու Թագիւ պայն պսակին,
պրբեցաւ պանձս աստուածային:

Աւետարան խորհրդով լին,
պրաւիք չորրորդ գոր կարգեցին,
Սուրբ Առաքեալքն անեղ Բանին,
յատ Սուրբ Հոգւոյն քաղցր հրամանին:
. . . . . .
Այս մեկնութիւն ծ [= տասն] խորանին,
համառօտիկ սուրբ քարոզին,
չորրորդ գրւոյն համակարգին,
յատ Եւսեբիա մեծ պատմագրին:

Դ.— *էջ Մէթ.*— Ներբողեանիք կենսատու Սուրբ խաչին, զոր մեծ ֆահամայապետրն Աստուծոյ, եւ հովիւն ֆաջ տէր Ներսէս Տարսոնեաւն շարայարեա, ոտանաւոր չափ, առ ի սուրբ հօրէն մերմէ Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի, որ ասէ, տեառն Ներսէսի կրլայեցւոյ ասացեալ Հայոց կաթուղիկոսի:

Բարձրացուցէք բոլոքէր Աստուած մեր մխ-[րան,
մարդարէն կանխաճայնեալ տայ մեզ հրա-[ման...:

էջ Ճ.— Տեառն Ներսէսի ասացեալ, ցաղագս կենսաբեր փայտին:

Աւրհնեալ են փայտ քրիստոսական,
առաուածազարդեալ Սուրբ Նըշան,
որ զու միայն եթառնութեան
յէից հասեր գեր քան ըզրան...:

Դ.— *էջ Ճժթ.*— Գովեստ Ներքոյսկամ՝ պատուագրական քաւիւ, ցաղագս վարդապետին Հայրապետին Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթուղիկոսի, և տիեզերական վարդապետին, ասացեալ տեառն Ներսէսի սրբոյ Վարդապետի եւ սորա հարազատի որդւոյ դրստեր եղբօր:

Շարժեալ առիթ հարկ սէրունի,
ըզդպրաբանն իմս բանի,
նուէր գովեստի տալ յայսմանի,
հօրն որ արժան վարուց պատմի...:

էջ ՃՀԱ.— Ցորդորակ Գարոզի:

էջ 412–416, դաստարի:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1668

էջ ՃՀ.— Գրեցաւ Ադամգիրքս Քուին ՌՃժէ, ի Սուրբ Գաղաքս Երուսաղէմ, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Յակոբայ, ձեռամբ յոհնամեղ Գրիգոր Աբեղայի. ով ոք հանդիպիցէ սմա կամ վայելիցէ ի բերանօք Աե. ողորմի ասացէք, զի կար մեր ասչափ էր, ամէն:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1738

էջ 411·— Յիչատակ Հ Ադամդիրքս Նկինայ Հոգալրակ կոչեցեալ վիւղէն, խոստովանահայր Գրիգոր Վարդապետին, ի Սր· Երուսաղէմ, ի դուռն Սր· Յակոբայ: Եւ ով ոք որ անդղնի եւ իչխեսցէ հանել սատի, ըղմսան կայնի եւ Յուդայի ընկալցի: Եւ դուք ընթերցօղդ Աստ· ողորմի սասցէք հեզահոգի Գրիգոր Եպիսկոպոսին, եւ ծնողաց նորա եւ համայն զարմից նորա: Ի թվին ՌՃՁէ ամին եղեւ այս:

1311

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ՀԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ)

կարմրւոր վաճէ, վասպուրական ՌԺԱ=1602

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 16×11·5×6: էջք 842: Համապատիկ լաւ, բայց լուսանցքները ցեցակիւք: Թուղթ բամպակեայ: Գրիչ՝ Գրիգոր Մոկացի: Գրութիւն՝ խորադիրներդը, սկզբնատողերը եւ մասամբ ղլխագիրներդը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաձեւ, 20 տող: Բոլորդիր վարժ: Համառօտագրութիւնք սովորական գրելոյ: Գունաւոր զարդագիրք եւ լուսանցազարդ, էջ 58, 503, 633 եւայլն: Հանդերձ ղլխազարդով, էջ 651, 759: Խորանագարդ իւր սարօք, էջ 7: Լուսանցանկար, էջ 70: Նկար, էջ 6: Կաչեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Փակապնակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ քերթ, անկիւնաւոր երկաթագիր, մասին Աւետարանի: Ստացող Հայրապետ վարդապետ:

Ա·— ՀԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ·— 8

Դ· Թրակացի

էջ 7·— Ցաղագս Հերակաւութեան·— Հերակաւութիւն է հմմուտիւն որք ի քերդողաց, եւ ի չարագրացն իբրու բազում անկամ ասացելոց, եւ մասունք են սորա վէց···:

Լուսանցագրութիւն Գրչի, Կոփեմ բայլի խոնարհման առթիւ, էջ 52–53, ստորոտը·— Վայ է ձեզ, եղկելի հիւսանք, որ դուք այլ այսպէս նեղանայք ի փայտ տաշելն, պինչ գծողս ի կոփկոփելն:

Բ·— ՄԵԿՆ· ՀԵՐԱԿԱՆԻ·— 1

Ցովհ· երզնկացի

էջ 58·— Նախադրութիւն բանի, Հաւաքման Մեկնութեան Հերականի, եւ աղերս խնդրոյ աշխատասիրիս Ցուհաննիսի, առ սպասաւորդ բանի·— Ճշմարտութեամ հաւատոյ բանիւն ուղիղ դաւանութեամ պահոզաց, եւ անախտ երկանց ծնընդոց, դաստիարակ որդւոց հոգեւորաց, բան գինեղու եւ կաթին բաղցրոյ ճաշակաց, խմաստութեամն ստեամբ սնընդագործաց, ընդ ձեզ եւ մանկանց ձերոց նորաթոյս եւ ուսումնատենչ համբակաց, որոյ Սիոնի Սրբոյ գերագոյն գրկաց զըգուեալ զաւակաց, ագարակին գանձոյ և մարգարտին մեծագնոյ՝ ընդ անցաւոր գոյիս գնողաց, որոց ցանկալի ճոխութիւն բանի՝ բան սովերականնն ոսկի եւ բան գակուն լուսաճոյլս՝ լոյս մտաց եւ ուրագ ընթացից շաւղաց, խմաստութեամն ջահ տեառդաց, ընկալարուք զաղերս բանի ի շրթանց, եւ ապա զընծայս կարկառեալ բազկաց: Եթէ համոյ թուեցի ձեզ ըմպել ջուր ի ստամանէ, կաթի ջրոյ կարաւտացելոյ, եւ կերակրիլ ի նկամակէ հացից բաղցի անկեալ փշրանաց: Հաւանիցուսցէ զձեզ յայս անմխամճութիւն բարուց, եւ հեզութիւն հոգւոյ, եւ խմաստութեամն բաղցր բաղճանէ, մի ներհակաբար վարիք ի վարժ էրտանց վաստակաւորի, եւ մի սիրով տչերբցելոյ ի գուբ ուսումնակացցն ազգի, զանընդունակն գթութեամն, շնորհեցէք զատելութիւն: Զի

28.— Յովհ. Պլուզ Երզնկացի? Թ. 1311, էջ 6

թէպէտ ոչ ազթելր ջրոյ նոր պատառեցաք, եւ ոչ ի կորդ ազարակի սերմանց (զայս) [զորայս?] բարդից հնձեցաք. այլ միայն ըզխցեալ ջրհորս հարց մերոց քացաք. և ի նոցունց հատարաց ցորենոյ հաց ի կերակուր գործեալ հասուցաք: Բայց ոչ առանց աշխատութեան ուշոյ, եւ խոտիւ զտիճս խորհրդոց ճմլելոյ:

Ն յայս ոչ իրմնաձեռն համարծակութեամբ վստահացեալ ի զաւրութիւն, և կամ զգիտութեան փառս՝ յանձն անփառունակ ձգելով, այլ հնազանդ երամեայուդ հարանց, հզրարց հարազատաց խնդրոյ եղաք. եւ ի յորդորմանէ յարուկցաց յայս յանդարեցաք:

Զի ի պատահելն մեր յերբեմն ժամանակի, Ձկ [= 1281] թուին մերոյ, գնալ յաստուածային էզդաքս ծրուսպէմ, ի տեսութիւն փրկագործ տնաւրէնութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ: Եւ եկաք առ վիրադիտողն պրոռոյ Սուրբ Լուսաւորչին մերոյ կաթողիկոսն Հայոց տէր Ցակոբ. հեղինակ հոգւոց, եւ հանճարոյ իմաստութեամբ վարժն Աստուածաշունչ Գրոց. հըմուտ եւ գտաւղ բանից իմաստնոց. ամենախուճճաբար սիրողն եւ պատուաւղն ուսումնասիրաց: Որ եւ հայրն մեր հոգեւոր հրամայեաց մեզ ասել զԲերականնն դաս իւրոց աշակերտաց, եւ ախորժելի եւ հաւանական եղեւ: Վասնորոյ խնդրեաց ի մէնջ պարզութիւն առնել մեկնութեան նորին, և յնոյր յերին ունացեալ ի վիրլուծական բանից մեկնողացն: Որ և առուրս ինչ մնաց գործն անկատար. սակս անպարապ գոլոյ. եւ անառնդորլ ի տեղւոյ:

Եւ ապա շնորհազարդ ոմն ի վարդապետաց հկեղեցւոյ. Ցոհաննէս անուն. հեզ հոգի եւ առաքինասէր. կացեալ ժամանակս յոյնոմս ի պաշտաւն սպասաւորութեան հկեղեցւոյ. ի դուռն Սուրբ Կարապետին որ ի Տարաւն. եւ ըստ շնորհի յաջողելոյն Աստուծոյ հասեալ ի վարդապետական աթոռ ասել դաս եւ մեկնել զԳիրս Աստուածաշունչ՝ աշակերտելոցն հկեղեցւոյ մանկանց. նա իսկ թախանձելի թղթով եւ աղերսական բանիւ խնդրեաց ի մէնջ զայս իրագործութիւն. իբր յոյժ տեղեակ գոլոյ իւր լուծողական մեկնութեամբ յայտնեցելոցն և անյայտ եւ ծածուկ մնացելոցն: Այլ եւ որ առ մեզ էին ուսումնակիցք եղբարք փափաքելով փութացուցանէին գմեզ յայս: Եւ մեր՝ զի թէպէտ առձեռն էր պատճառն տկարութիւն մարմնոյ. եւ անքաւականութիւն բանի. եւ տեղի եւս անյարուցեալ ունողի. եւ կեանս ամբախականս. վասն ձեղութեանցն որ յաւուրս մերոյ ժամանակիս. մնայր անգործ յարժարութիւն խնդրոյն:

Իսկ շնորհ ողորմութեանն Աստուծոյ գրացեալ ի մեզ, այն որ տա թեւս ազատեալ հոգւոյն պրծանատրաց, եւ յարուցանէ զանկեալ բազմամեա անդամալոյծն, արձակեաց եւ զիս ի կապոյ շղթայից երկրաւոր ցնորից, եւ ետ դուզնաբեա Աստպատի հանգիստ եւ գիւտ ապեւվանի. եւ հասոյց ի լեառն հանգստեան Սուրբ Լուսաւորչին մերոյ Տրդատի. յԱստպատն որ ընդ հովանեաւ նորին. յորում ի մանկական հասակին էաք վարժեալ յուսումն դպրութեանց. Աստպատն որ յանուն Սր. Միհնասին: Անդ սկիզբն արարաք եղբարց ումանց ասել զԳիրս Աստուածաշունչս. եւ ի յիշումն ածաք զխնդիրս պատկառելի եղբարցն. հ. յԱստուած ապահինել. եւ ի շնորհս Սուրբ Լուսաւորչին. եւ Նկեղեցւոյ Սուրբ Լերինս. եւ յաղաւթս եւ յայս խնդրողացն. զայս առաջին պտուղ յԱստպատի կենաց րնծայեցաք Սուրբ Նկեղեցւոյ մանկանց:

Բայց ցուցից ձեզ եւ զայս. զի մի յաւելորդ եւ յանպէտս թուիցի աշխատութիւնս մեր: Վասնզի մեծապատիւ իշխանն Մագիստրոս՝ որդի Վասակայ մարտիրոսի եւ հայր կաթողիկոսին տճառն Գրիգորիսի. տէր Վահրամ կոչեցեալ. աշխատեալ էր ի հաւաքմունս մեկնութեան սորա. եւ միանչ առ մերս ժամանակս այնու վարձեին վարդապետին մեր աշակերտքն իւրեանց: Ասյա զի՞նչ հարկ էր այլոց ի մէնջ զայս խնդրողաց. կամ մեր այս ձեռնարկութիւն յաւժարելոյ:

Եւ ասացից նախ զպատճառ. եւ երկրորդ գմերն յաւելուած բանից, եւ երրորդ սակաւ ինչ պատուէր հանճարսիրացդ աւանդելոյ:

Զի հմուտ իմաստութեան Մագիստրոս իշխանն աշխատեալ ի սմա, եւ երեք մեկնչաց բանս առ միմեանս եդեալ՝ գԹաւրի փիլիսոփայի. եւ զՄովսէսի Տիրդոզի.

եւ զիւս խաստնոյ, որոյ ոչ էր գրեալ ա-նուանն· արարեալ եւ իմն յաւելուած բանից յիմոթեոսէ, որոյ տացէ Տէր վարձս աշխատու-նացն, զի ընդ իշխանական հոգաբարձու-թեանն եւ զայս ընծեռեաց մեզ աւժիտս: Բայց գրաւս մեկնողացն ոչ էր խառնել ընդ միւեեանս, եւ ոչ զհւրաքանչիւր մեկ-նութիւն հանդէպ եւ կշիռ բանին եդեալ:

Էին եւ այլ Մեկնիչք, որք ոչ էին հան-դիպել նմա, եւ բազումք ի մասանց բանին ոչ ունէին գմեկնութիւն, եւ էր զի կրկին եւ եւ երեկին էր եդեալ գերից Մեկնչացն. եւ կարգ շարադրութեան, թէ ո՞ր առաջին, և ո՞ր երկրորդն, ոչ ունէր գյարմարութիւն:

Սակս այսորիկ որոց ոչ գայր լուծու-մըն՝ տարակոյս առնէր մտաց, և որոց կըր-կին էր՝ ծանձրութիւն ընծեռցուին: Եւ ևա-խադասութիւն, եւ ստորադասութիւն, ոչ ըստ տեղւոյ գոլով, աշխատանս էր շարա-բանութեան:

Իսկ մեր՝ ժամանակս տարեալ հոգ ժողովել զմեկնութիւնս հերականին, եւ գտաք առանձնակի զամենցունց արարեալ-սըն եւ եդեալ ի մի գիրք, զոր ուսումնասէր Պարանն Ցոհաննէս, որդի մեծապատիւ ե-պիսկոպոսին Տէր Սարգսի մայրաքաղաքին Տզնկայի, գտեալ ուրէմ աւրինակս հին, եւ տուեալ փոխել, յորում էր Դաւթի փիլիսո-փայի, եւ Մովսիսի հերթողին, եւ այլ Գ Մեկնիչս առանց անուան Մեկնողին: Էր լի նմա եւ Բարսղի Մեկնութիւն, գտայ եւ յԱ-ճապատն Դերջն ,գՀամա-մայ արեւելից Վարդապետի Մեկնութի-ւնըն· այլ եւ ի բառագրացն Ըռբստակիսի, յայտնիկ մեկնողաց գրոց· այլ եւ աստի եւ անտի լուծումն բանից արարեալ մերոց ի մասանց, եւ էր զոր յայլ իմաստասիրական գրոց, գյարմարն, եւ զդէպն, եւ զնմանն բերեալ եդաք ընդ համազուրի բանին, եւ յայտնացաք ամենեցունց արարաք զմեկնու-թիւնս զայս: Եւ էր զի զօրաւթեամբ տացուց եւ ի շնորհաց, մերս ծնաւեր պիտանութիւն բանի ի միտս: Եւ զամենայն մեկնողացն բան կշիռ եւ հանդէպ բանին եդաք: Զկրկինն եւ զերեկին բանիցն երկարութիւն ի միա-ւորութիւն խառնեցաք, և որոց ոչ գայր լու-ծումն մասանց բանի, լիով և անթերի գըտ-եալ լցաք գերութիւն: Բազում եւ այլ դը-րուս բանական արուեստի յայլմէ տեղւոյ առ ազգակիցն խառնեալ յաւելաք: Էր զի եւ յարուեստ բանականութեանս անուանց գյա-լոյս որ անծանաւթ էր մերում ազգի, որոց հասու եդաք, փոխ ի շատ նշանակելով՝ ծանաւթ մանկանց եկեղեցւոյ արարաք: Եւ այսպէս զմեր դիտաւորութիւն աւարտեալ մօր մեր եկեղեցւոյ արդոյ ընծայեցաք: Եւ զմանկունս ուսման ի փոյթ առին յաւժարութիւն արարաք:

Վասն որոյ պատուիրեմ ձեզ, եւ յոյժ աղաչանաւք հայցեմ, մի անփոյթ առնէք կրթիլ վարժմամբ փոխն այսու գրովք, զի մեծամեծ եւ յոյովս է տուաւղ զանուն մը-տաց, եւ բազմաց է սա բանալի խոստու-թեան դրանց: Եւ յոյժ արտաբերեալ խոցիմ, յորժամ տեսանեմ զազգս մեր անփոյթ ա-րարեալ զհմաստասիրական ուսմանց, և զգ-ուխս արհեստից բանականաց, մինչ զի գհանգամանս անուանց իմաստասիրացն գրոց անտեղեակ գոլով, գրոս յայտնեալ են հարքն մեր ի գիրս իւրեանց, գոր ընթեռ-նուիմ, գոր այժմ երկարութիւն համարիմ յիշել զանուանսն, եւ կամ գպատճառս հեղ-գութեան ազգիս: Այլ միայն գայս պատուի-րեմ, մի ոք որ անտեղեակ է արհեստի գըր-չութեան՝ ձեռնարկեսցէ գրել զոտ, եւ տա-պալել գերկս աշխատութեան բանաձիրացն, այլ ստոյգ եւ ուղիղ գրչաց տացէ փոխել, զի իւր եւ այլոց լիցի պիտանացու:

Եւ մի ոք ձեղասրտեալ ծանձրութ-եամբ, թողցէ զսակաւ բանիճ ձախադրութ-եանս, իբրեւ զաւելորդ, որք փոխէդ աւրինակաւ. կամ որք ասէք զոյն աշակերտաց. իբր յոյով աշխատութեան, զսակաւն ոչ տալով բարեմտութեամբ փոխարէն սի-րոյ, եւ այսոքիկ այսոքան:

Այսուհետեւ ի սկիզբն եկեսցուք առա-ջիկա գրոցս, զոր Տէր առաջնորդեսցէ:

Էջ 70·— Ի խնդրոյ տեառն Ցակոբայ Հայոց կաթողիկոսի, եւ վարդապետաց մեր-ոց եղբարց, արարեալ հատառմամբ Գերա-կանին Մեկնութեան, Ցոհաննիսի Եզնկա-ցոյ, ուսմնականի ի գրոց·— Ցաղագս բանական արհեստիս վարժողական հմտու-թեան ունելով մեզ բաղձանս, զսովորա-կանն տեսցուք, որպամարանական որոշու-

29.— Ցովհ. Պուզ երզնկացիի Թ. 1311, էջ 70

մըն, որ է վիւռ բանասիրացն եւ ուսումնասիրութ[ե]ան՝ ...։

Էջ 77.— Իսկ յետ սորա [Ենովսա] Եբեր-Նիւրորդն յԱդամայ ենոք, արարեալ նշանակիրս կարճուտունս եւ բազմատարս, եւ այնու եթող զկեանս վարուց առաջնոցն, եւ զիւր մարդարէութեանն տեսիլս, զերկն եւ նա նոյնպէս զուղղակի անուանս ի պղինձ և ի խեցի, զի ամբողջ պահեսցին նշանակք անուանց եւ իրաց, եւ մի պակասեսցէ ընդհոյլք բանական չնորհին բանականաց։ Եւ վասն այսմ եթէ գոյ նշանադիրք առ ի նմանէ, Ծուղա Ծակոբեան զոր ասէ ի հանրական իւր Քղքի, Քէ եւԵնիւրորդն յԱդամայ ենովք գրեաց ի մարգարէութեան իւրում՝ եթէ եկն Տէր բիւրովք հրեշտակաւք։ Վասն որոյ յենովսա եւ ի սմանէ խմանամք սկսեալ դձեւ նիւթաւոր դծի, որով առաջինքն վարեցան, մինչեւ ի ժամանակս համակործան պատուհասին, որ ի ջուրցն հեղեղէ։

Էջ 80.— Ի մի խոշոր լեզուէն ի յոլովս եւ ի զանազան զօրութիւնս որոշեալ։ դիպիկախաւս հելլենն, սաստիկ հռոմայեցին, սպառնական հունին, ազաչական ասորւոյն, պերճական պարսիկն, զեղազարդ այանն, ծաղրական գուդն, խափարաճայն եւպիպատացին, ճըճուղական հնդկին, համեմական Հայն, այլ եւ համեմատիչ, զի կարէ ոյոլովիցն առ ինքն ամփոփել։

Էջ 164–5.— Երկին եւ առ հիւանդս, զի աւտտակար է ի պէտս բժշկութեան· որպէս ըմբռնիլք դեղոց ընդ ճաշակելիսն, եւ սա ընդ լսելիսն։ Եւ զի ձայն անմարմին է, եւ մեծ զաւրութիւն ունի, եւ ազգակցութիւն առ հոգին։ Եւ սակս այսր պատճառի դուին զձայնական դործիքն իմաստունքն առաջինն, զի ուրախացուցիչ է հոգւոյ· եւ ընդունելով հոգի զուրախականն կիրք, ներդործէ առ մարմինն, եւ տրամադրեալ փոխ[ի] զնա յիւրմէ բնութենէն։

Լուսանցագրութիւն Գրչի.— Էջ 314, *ստորոտը.— Ոհ զդառնագոյն բօթս որ լսեցի Քէ Սբ. Ծակորայ առաջնորդ Ստեփաննոս եպիսկոպոսն սպանեցին ի Հիպոն· վայ է մեզ ի բերան [որ] աչխարհ իմ սուտ է· Ա՛ծ· իբրն ողորմի։*

Ցիշատակագրութիւն Հեղինակի.— Էջ 415.— *Դերանուն խիստ անյայտ և խառնակ էր ի Մխիթարն, այլ եւ զոր հնար էր ըստ կարի մերում պարզեալ եղեւ։ Ի համանալն քում իմաստից, ով ուսումնասէրդ, ազաչեմ յիշել զսակաւ աչխատութիւս ի սմա ըզՑոհաննէս Վարդապետ։*

ՄաՒոբ.— *Լուսանցքներու վրայ հետագիտելի նշանակուած կը տեսնենք, Պատմութենէ, Ստեփ., յԱբրահամոց Մխիթ., Մագխտար., այլուսա, Դաւթի, Դաւթի Սահմանաց, Մովսէս, անանուն, Դաւթի է Պորփիւրէն, ի Թէոփհաստէն, Համամայ, Մովսէսի եւ Թարգմանչացն, Գէորգ, Բռնտուկէսի բառապրոցն քաղեալ։*

Գ.— Մ ԵՆՆ· ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ.— 2

Էջ 503.— Մովսէսի Քերդողի, Ցաղագս Քերականութեանցն.— Քերդող է որ զմասունս դիտէ բանին, և ճանաչէ զդմս խաւսեցեալս, զոր ինքն տեղական է լեզուին։ Զի քերումն ի վերայ ողորկութեան բանին առացաւ, զի քերէ եւ սրբէ ըստ ամենայն դատողական հրամանաց...— Հմմտ. Քեր. 925, Գ. Հատոր, էջ 459։ Նոյնպէս եւ յաջորդներըն։

Էջ 557.— Դաւթի փիլիսոփայի, Ցաղագս հասարակ շաղաշարաց.— Հասարակութիւնս այս ըստ երկուց իմն ունի նչանակութիւնս...։

Էջ 587.— Մովս. Քերդողի, Ցաղագս Ընդունելութեան.— Ընդունելութիւն յանուանէ եւ ի բայէ ունի զիւրն էութիւն...։

Էջ 596.— Ցաղագս Արուականի եւ Իգականի, Մովս. Քերդ.— Սկերքս այս ասին ընտրութիւնք մտացն առ բանին տեսութիւնն...։

Էջ 617.— Ստեփաննոսի Ստորոգութիւն.— Գիտութիւն, կամ հանուր է, կամ մասնական...։

ՄաՒոբ.— *Լուսանցքի վրայ Ստեփաննոս անունը կը տեսնուի կրճատուած ձեւով ինր տեղ, իսկ Մովսէս՝ երեք։*

Դ.— *Էջ 633.— Մովսիսի Քերդողահօր Մեկնութիւն Քերականի.— (Ջ) [Գ]րաւկանութիւն ստուգագանի քերականութիւնդ, եւ հմուտն Զ մասամբ կարէ վարել զարուեստն...։— Հմմտ. նոյն, էջ 459–460։*

Էջ 634.— Ցաղագս Մասանց.— Մասն

ի բոլորէ, եւ տեսակ ի սեռէ· մի տեսութիւն որ է մարմին, մասն մի է, որ ոչ ունի զբոլորն։ Նոյնպէս մի մասն ոչ է բաւական արուեստիս, այլ բոլոր վեցն։

էջ 642·— Մամբրէի Վերծանողի։ Պատուոյն Գեղդածաց Ասէ որ ի կատարման աշակերտութեանն նստի ընդ կատարեալսն, եւ տայ նոցա պատասխանի հարցմանն փոյժ, Մասուիճ են բաւի Ը· Անուն, բայ, ընդունելութիւն, յօղ, դերանուն, նախադրութիւն, մակբայ, շաղկապ։

Բան է աւարտումն խորհրդոյն, եւ առաջին մասն անունն, որ զդոյացութեան սահմանն ունի, ընդ որով է մարմին եւ անմարմին։

Ապա զնէ եւ զրայ, որ գանոյնն եւ ըստ ոյժն պատմէ· որպէս, այս անուն գնաց, եւ կամ գայս ինչ գործեաց։

Իսկ յատկն զԵրէն եւ զՀեռին ցուցանէ, զխաւարն եւ զրատմատրն, գաս, նա, գա, մարդս, մարդն, մարդ, մարդք։

Իսկ դերանուն է փոխանուն, փոխանակ անուանն· ասա, նա, դու, նա, ասա։

Նախադրութիւն, երբ ճոխացուցանես խոսա զրանն, հնդ ինչ գասես, որպէս, արտաճայնեալ, ներքսարտանկեալ· արտն եւ ներն ոչ ինչ նշանակեն, բայց միայն ճոխութիւն, կամ չարամտանեալ, չարն ոչինչ է, մտանեալն բանն է։

Մակբայն է վերնադրեալ· երկաքանչիւր, իւրաքանչիւր, միանգամայն։

Շաղկապն կապէ զբանն եւ միտք նշանակէ· եւ գնաց, ցուցիր Քէ եկին ասա զբանաց։

Կրթական բան·— Հարցանեն, այս իրք, ո՞ր մասն է բանի, ե հետեւանք դէնի գան· կերպ, ձեւ, Քիւ, տեսակ, հոգի։ Ասե· որ մասն է բանի։ Պի· անուն է···։

էջ 645·— Բառք Գերականի·— Վերծանութիւն, ընթերցուղութիւն· Ներկուս, բառ կուտ···։

Ե·— ԽՐԱՏ ԴՐՁՈՒԹԵԱՆ·— 7

Առիստակէս Գրիչ

էջ 651·— Վիրաւորութիւն բացերեւութիւն բազմազան բառից եւ բայից, յոքնախոտմբ շարադրութեամբ, արարեալ գան Առիստակիսի գրչի, ի խնդրոյ բազմաց յարհաստ գրչութեան· Աստուածազանից առանց առաջի եւ վարուք առաքինեաց վարդապետաց արդոց···։

Ծաոնօգագրութիւնք Գրչի·— *էջ 709 առ· լուսանցքին·— Աւրինակն ի վերայ Տաթեւացոյ գրած աւրինակին է, հանց խոսէր գրեր· տեր վարդապետ աչացս յոյս։— էջ 715, առ· լուսանցքին, նուորակիր·— Աչս ի տողէն եւ ի չաս մարդոյ ձայնէ· ահ ու վայ ինձ։*

Զ·— ԽՐԱՏ ԴՐՁՈՒԹԵԱՆ·— 5

Գէորգ Սկեւռացի

էջ 758·— Գէորգեայ Վարդապետի աբաթեայ ի խնդրոյ Ստեփաննոսի, մականուն Դոյնեորդիցացոց, կայծառաւուն։— Անապատ անձամբ ձեռնարկեցի ի գրել գոս, եւ ծանկաքաղ արարեալ գման ինչ գրելոցդ յԱհռետակիսէ հռետոր գրչի նկի առա···։

էջ 798·— Խրատ Գրչութեան, զոր արարեալ էր գոս յառաջագոյն Գէորգեայ Վարդապետին, ի խնդրոյ ումեանէ, գորոյ պատկան է ամանէ յետոյ իմ ի վարդապետէն խնդրելոյ։ Եւ նա կատարեաց գխնդրուածս իմ, եգեալ յառաջ գԱրիստակիսի արարեալն, եւ գԲերնէ ի նմանէ կատարեաց ինքս, ինձ հետաւոտս Մաւիքանայ Գունդերեցոյն։ Որոց ողորմեացի Տէր արարողին եւ խնդրողին։

Ցառաջաբան սակաւ Խրատուս·— *Ցառագոս գրչութեան արուեստի, գի կատարեալ եւ պարզարան հանդիպեցի չարագրութիւնն···։*

էջ 819·— Առրստակիսի բառագրոցն ֆագեալ եւ այս վասն Լծորդութեան։

էջ 834·— Ցաղագս վանկի եւ փաղաոութեանց եւ հեգի եւ հասարակ շաղաշարաց եւ բառի, ասացեալ սուրբ հօրն Գէորգեայ, եւ խրատ կէտիւք բաժանմանն հեգիցդրն·— Երեսուն եւ մեկ գիրս՝ բոլանդակի նիւթ է խաւսից···։

էջ 842·— Նշանագիրք, Քուսի 38։

Ցիշատակագրութիւնք Գրչի·— 1602

1·— *էջ 344·— Ո՜հ ազազակեմ ընդդէմ ձեզ լայագին պագասանաւք եւ աղաչեմ րդսրբութեանդ ձեր, ոմ սուրբ վարդապետք, Քողութիւն հայցեցէք սասցողի սուրբ գր-*

թացս տէր Հէրապետ սրբասնունդ քաջ բա-
րեբանապետին, եւ եղբօր տղային տէր Ներ-
սէս մանկանն, զորոց աշակերտի, որ յոյժ
սիրէ զընթերցմունք զրոց անյաղ բաղձա-
նօք: Եւ դիս ընդ նոսին յիշեցէք, զԳրիգոր
գծաւղս, եւ զգուերորդին իմ զԱւետիս վար-
պետն, որ ժ ամաց առ Ած. փոխեցաւ. լիով
ուսեալ էր զամենայն ուսումն: Եւ Ած. ըզ-
յիշողքդ յիշէ, ամէն:

2.— էջ 415, Հնդկնակի յիշատակա-
պրութեան իրը չարունակութիւն.— Ընդ
նմին եւ զմեղաւոք զառածեալ անձնս զգրող
սորին, զԳրիգոր Մոկացիս, եւ զքրւերս տը-
զայն իմ զԱւետիս սարկաւագին, որ երեք
սուտ ինձ անտանելի. եւ զծնողսն մեր յիշել
եւ մեզաց Քողութիւն խնդրել ի Քրիստոսէ:
Եւ որք յիշէք յիշեալ լինիք ի բարերարին
Աստուծոյ:

3.— Ո՛հ զմեղաւք տառապեալ հոգիս
Գրիգոր Մոկացի, աղաչեմ յիշել ի Տէր:
Թվին ՌՄԱ գրեցաւ:

4.— էջ 502.— Ո՛հ ո՛հ, ընդ որս եւ ես
ա.զաչեմ աղերսանուէք, զրող սորին, յիշել
պմիւղ հանդերձ ծնողօք մերովք, ի մեզաց
խոզութիւն. եւ յիշողացդ գտանել յԱստու-
ծոյ զողորմութիւն: Եւ սխալանաց եւ պա-
կասութեան, զոր ինչ ի գրիս, աղաչեմ չյինիլ
մեզադրելի, զի միաքս յոյժ չփոթեալ էր,
նա եւ չէր խելկունքս ի վերայս: Գրեցաւ
ձեռամբ Գրիգորի Մոկացոյ, ի խնդրոյ տէր
Հայրապետ բարեւնապետին, եւ աշակերտ-
եալ մանկանց նորա, տէր Ներսէսին, եւ
տէր Յովհաննէսին, եւ տէր Ստեփանոսին, ի
վայելուչն անճանց նոցա. յիշեցէք ի Քս.
եւ Ած. ողորմի ասացէք նոցա: Եւ Ած. որ
առատն է ի տուրս բարեաց, ձեզ և մեզ առ-
հասարակ ողորմեսցի, Ամէն:

5.— էջ 650.— Գրեցաւ գիրքս յիշա-
տակ Հայրապետ քաջ հեռեսորին, եւ եղ-
բօրորդւոյն, տէր Ներսէսին, զրոց աշակեր-
տին. Ած. բարով վայելել տացէ տոցա ըզ-
գիրքս: Դարձեալ Ած. ողորմի ասացէք մե-
զաւոր Գրիգոր գծողիս, եւ զքրէր տղային
իմոյ, Աւետիս քաջ եւ արի սարկաւագին,
որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Ած. ի յոյս կե-
նացն յաւիտենից. եւ Ած. զձեզ յիշէ, ամէն:

6.— էջ 757.— . . . Զի աւրինակս
կտրած է. Քողոքի կտրողին, եւ մեզ, ամէն:
Գրիգոր Տաթեւացին հանց էր գրեր. ես այլ
գրեցի, դու այլ գրիր. Ած. ողորմի ասայ
Գրիգոր Մոկացոյն, ամէն: Աւարտ է յԱ-
ռիաւակիակ արարեալոց բանիցն: Թվին ՌՄԲ:

7.— էջ 818.— Փառք Փրկչին Քիստո-
սի, եւ յիշատակ գրիչորի, պիտակ
անուն Մոկացի, Աստուած ողորմի, Ամէն
:— Քս. Ած. լուսաւորեա զհոգի ստացողի
սորա տուրս տուիս, գոչէ Հայրապետ Վարդա-
պետին, ամէն:

8.— էջ 842.— Քրիստոսի՝ սրբոց պը-
սակողին, փառք յաւիտեանս, ամէն: Աւրհ-
նեալ է Ած. որ եհան զիս ի ցամաք յայս
մեծ եւ անպարսպ ծովէս, որ կոչի Քեբա-
կան:

9.— էջ 3.— Փառք Աստենասուրբ եր-
րորդութեանն, անեղին եւ եղելոյն, անթա-
կդրնականին եւ Որդւոյն Միածնի, անպա-
տմելոյն եւ պարագրելոյն ի Կուսէն, ան-
փոխանակին եւ մահացելոյն ի գերեզմանի,
Հոր տուողի, Որդւոյ ներոգողի, Հոգւոյ
ճշմարտի, երիցս եղակի եւ միասւ Աստուա-
ծութեանն, յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Որ եւս կարողութիւն անարի եւ ան-
մար գրչի Գրիգորի, հասանել ի յաւարտ
սուրբ տուիս, որ կոչի Քեբական. ի դառն
եւ ի նեղ ժամանակիս, ի յերկիրս Վասպու-
րականի, ի Սուրբ Ուխտս որ Կարմրուղ կո-
չի, ընդ հովանեաւ Սր. Աստուածածնին, և
Առաջնորդութեան Սր. Ուխտիս տէր Զա-
քարիա վարպետին. Ած. զինքն անսասան
կենսաւ պահել մինչեւ ի խորին ծերութիւն,
ամէն:

Որ լաւ հարկիք արաք մեզ եւ պահեաց
գինի ի գործ գրչութեան, ի Թուականիս
Հայոց ՌՄԱ. յիշատակ արի եւ քաջ վար-
դապետին տէր Հայրապետ բարեւնոյն, եւ
աշակերտեալ մանկանն իւրոյ, տէր Ներսէս
նորարողրոյ ծաղկին, անուշահոտ վարդին,
անկախօրէ աղրերին, պտղաէտ բուրաս-
տանի, տունկ պալատանին, որ ճոխացեալ
է եւ փառաւորեալ յաչս ամենեցունց տղայ
հասակաւ, ըստ նմանութեան Սրբոյն Գրի-
գորիսի Աղուանից կաթուղիկոսի. բարով
վայելել տացէ Տէր Աստուած զգիրքդս տոցա,
ամէն: Եւ իւր ուսուցանողին տէր Բարեղ
աշխարհալոյս եւ տիեզերալոյս քաջ եւ արի
անյաղթ փիլիսոփային: Ով որ կարդայք
կամ տեսանէք զԱծ. ողորմին ասացէք տո-
գա, ամէն:

1312

ՁԷՆ ԸՆԴԴԷՄ ՎԻՇԱՊԻՆ ԲՕԹՆԳԼԽԵՆԻՈՑՆ.— 5

ՊԵՏՐՈՍ ՎՐԴ. ԹԻՖԼԻՋԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×12·5×3: Էջք 248: Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն՝ խոշոր գիրերով եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 24 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Դատարկ թուղթք սկիզբը վեց թերթ, վերջը հինգ: Առաջին պրակին առաջին թերթն ալ դատարկ է եւ իբրեւ մէջ չէ առնուած:

Էջ 1.— Ձեռ Ընդդէմ Վիշապին Բօթնգլխենիոցն, այսինքն, Ընդդէմ Բօթն Մահացու Մեղաց, Արտահանեցեալ ի Լատինացւոց գրեանց, եւ շարադրեցեալ ի Պետրոսէ վարդապետէ Թիֆլիզեցւոյ: Գլուխ Առաջնորդ: Ցաղագս Հպարտութեան:

Էջ 242.— Ցանկ Գլխոց այսորիկ գրկեալ:

Էջ 248, դատարկ:

1313

ՀԱՐԻՒՐԵԱԿ.—1

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×11·5×1: Էջք 140: Հանգամանք լաւ: Թուղթ կապտորակ: Գրութիւն ամրողջովին սեւագրակ մելանով գրեթէ, միասին, 23 տող: Նոտր չեզոգիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կարմիր կիսակաշկի խուզաքարտեայ անարեւատ: Մատեանս՝ ենթեմա վրդ. Տէր Կարապետեան:

Ծանօթ.— «Հարիւրեակք յանձնեալ ի տան տանեակ գլուխս, որք են տասնեակ եւ պատմութիւնք դուարճախառն, քարոզմանեալք յօտար լեզուէ» (Մատենադարան, Ցուցակ, էջ 776):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Հարիւրեակ Առաջնորդ: Տանեակ Ա.— 1.— Ցանմանութիւն ծնանիլ պատուականութիւն: ... 10.— Լաւ է կորուսանել ոսկի քան լեզուաւ:

Պատմութիւն.— Այր մի ցաւէր եւ պատասուէր, որ կինն իւր կախեալ էր ինքն ինքն ի պարանի իւրում դանձենեաւ մի ոչ ...

Էջ 2.— Դարձեալ պատմութիւն.— Այր մի քաղեալ էր յերկրի պատաբ ինչ պրամոց, զոր ոչ ոք գիտէր ...

Էջ 20.— Հարիւրեակ երկրորդ: Տանեակ Ա.— Իմաստուն է նա որ ոչ հաւատայ բայց միայն այնմ զոր տեսանէ:

Էջ 21.— Պատմութիւն.— Այր մի պարապատ եւ յոյժ գիրքեամ խոստացեր, քողեալ զամ· ինչս իւր ...

Էջ 23.— Պատմութիւն.— Այր մի ի նվատօլիս քաղաքի բռնեալ համարձակութիւնս գտեալ էր ի ծաղրածութիւնս ...

Էջ 43.— Հարիւրեակ Երրորդ: Տանեակ Ա.:

Էջ 58.— Հարիւրեակ Զորրորդ: Տանեակ Ա.:

Էջ 73.— Հարիւրեակ Հինգերորդ: Տանեակ Ա.— Որ ոչ գիտէ լուռ լինել, պիտոյ պատիւ ոչ կարէ ունել:

Էջ 84.— Հարիւրեակ Վեցերորդ: Տանեակ Ա.— Որ չատ գիտէ, սակաւ խօսեացի:

Էջ 90.— Տանեակ Ջ.— Աղքատն ոչ կարէ, եւ գիրքամն ոչ կամի: ... Շուն քաղցեալ ոչ երկնչի ի գաւազանէ:

Գամուբիէն.— Փէլէկպոս Առաքելբորդ Քաղաւոր Սպանիոյ ունէր զաւազ մի, որ ալացնալ դհետ արծըւոյ միոյ, եւ ժամանակ սպան գնա. եւ վասն այսորիկ եռ հատանէր զղլուխ բաղէին՝ ասելով. Ոչ ոք մեզ արժան է մնալ անպատիժ որ յառնէ ի վերայ վհատութեան քան զինքն։

էջ 91.— Տաճեակ է.— . . . Մի առներ չար այնմ, որ չարագոյն կարօղ է քեզ առնել։

Գամուբիէն.— Հայ ոմն Վրացի ճանապարհորդեալ ի Գաբակատանէ գնայր ի Բաբա լրնդ միում Գաբակահալի, որ էր փարթամ յոյժ, բայց կերակուր իւր էր իրրեւ յետինն չքաւորի։ Սա տեսեալ զՎրացին, որ համադամ կերակրօք ուրախ լինէր հանապազ առատապէս, կոչէ գնա ի յանդիմանել զչոպայութիւն նորին, եւ հարցանէ գնա, թէ ո՞րքան ընչից հասանէ ձեռն իւր։ Գաւազահանէ Վրացին, թէ իրր երկու հազար դահեկանի։ Ասէ փարթամն. Ես ունիմ յամի ամի եկամուտս աւելի քան զդ հեանս քո, եւ ահա տեսանես զպարտուք տնտեսութիւն իմ. իսկ դու այդքանօք միայն ո՞րպէս համարձակիս վատնել այսչափ ի կերակուր։ Գաւազահանէ Վրացին. Գաւրան, մինչ ունիմ, այսպէս փարթամօրէն կեամ, եւ յորժամ պակասեսցին ինձ, յայնժամ կեցից իրրեւ զքեզ։

էջ 92.— Տաճեակ Ուքերորդ.— Այնմ, որ զոր ինչ ունիս՝ առնուլ կարօղ է՝ տուր մինչ քաղցրութեամբ խնդրէ ի քէն ինչ ինչ։

էջ 93.— Հարիւրեակ Եօթներորդ։ Տաճեակ Ա.— Բարեպէս մեռանիլն՝ պակէ զրոյր կեանս։

էջ 107.— Հարիւրեակ Ուքերորդ։

էջ 118.— Հարիւրեակ Իններորդ։

էջ 121.— Տաճեակ Դ.— Եթէ առնես չար, սպասեաց այլում չարի։

էջ 126.— Գամուբիէն.— Սոկրատես ողբունեաց զմն մեծատուն ի ճանապարհի եւ նա ոչ համարելով դնս արժանի՝ ոչ բնկալաւ զողջոյն նորա։ Ընդ որ խոժոռեալ զպյրանային բարեկամէն Սոկրատայ, որոց ասէ Սոկրատէս. Ընդէ՞ր ցասուցեալ բարկանայք բարեկամք, վասն այնորիկ թէ այրըն այն պտիոս քաղաքավար է քան զիս։

էջ 131.— Հարիւրեակ Տասներորդ։

էջ 132.— Տաճեակ Բ։

էջ 133.— Գամուբիէն.— Տիկին ոմն արամբէ. . . ։

էջ 135–140, դատարկ։

Ցիշատակարան.— 1838

էջ 27. տոհրոսը.— Ցիշատակ է եբուսաղէմի միաբան Անդրէասեան Գալուստ Նախկին պատրիարգ մեծին Գօլօյ, Գօղոս սրբազան արքեպիսկոպոսին, ձեռնասուն աշակերտ Զօրուցքի Տէր կարապետեան Նուիրակ հանդուցեալ երեմիայ Հնորհազարդ Վարդապետին, ի դուռն Սրբոց Յակոբեանց Մայր Աթոռոյն սբ. Հայոց. 1888 սեպտ. 6։

1314

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— 1

ԹՈՒՂԹ. ՆՊՍ. ՄԱՐԱՂԻՈՑ

Տեղի ժԳ. Դար

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×12×6։ էջք Ի+606։ Հանդամանք անբաւարար. ցեցակեր. Նորոգութիւն կրած։ Թուղթ դոլչորակ։ Գրիչ՝ կիւրեղն Վարդապետ։ Գրութիւն ամբողջական սեւ մելանով գրեթէ, մխաչիւն, 22 26 տող։ Նոտրագիր՝ տարբեր թուղթ էջ 1–136, բոլորգիր 137–604։ Համառօտագրու-

քիւնք բաւական առատ։ կաշեկազմ խաչաքարտեայ նորագրչի։

Ա.— ՎԵՑՕՐԵԻՑ ԳԻՐՔ.— 8

Բաւք. նպս. Մարապետ

էջ Ա–ԺԱ, դատարկ։

էջ ԺԲ, նոտր չեղագիր.— Ցանկ Գրքոյս։

էջ ԺԶ–Ի. դատարկ։

էջ 1.— Գիրք ցաղագս Վեցօրեայ Գործոց Արարչութեանց. Առաջին Աւուր։ ըմբռնելի եղեւ գիտութիւն էո, առէ սաղմոսերգուն Դաւիթ.— Վարդապետք ասեն Քէ մարդն է բաղադրեալ ի հոգւոյ եւ ի մարմնոյ...— Հմմտ. Քիւ. 921, Գ. Հատոր, էջ 454։

էջ 9.— Ի սկզբանէ արար Ած. գերկինս եւ գերկիր.— *Ի սկզբանէ ստեղծեաց Ած. զերկինս եւ զերկիր։* Վարդապետք ասեն Քէ...։

Ծանօթ.— *կազմի ժամանակ Բ. պըրակը սխալմամբ դնխիվայր դրուած է։*

էջ 124.— Ցաղագս երկրորդ Աւուրն։

էջ 168.— Բայց Վասն Գործոյ երրորդ Աւուրն։

էջ 188.— Բայց ի Գործոց Չորրորդ Աւուրն։

էջ 245.— Ցաղագս Վեցերորդ Աւուրն։

էջ 303.— Ցաղագս Ութ-ներորդ Աւուրն Հարցումն։

էջ 413.— Երեսներորդ Հինգերորդ Հարցումն. Եթէ մեղքն Ադամայ Ծանրագոյն է քան զեւային։

էջ 416.— Արդ կատարեցաւ Գիրք Վեցօրեայ Գործոց Արարչութեանն, հաւաքեալ ձեռամբ բարգուղիմէայ Մարաղոյ եպիսկոպոսի, ի կարգէ քարոզողաց սրբոյն Դոմինիկոսի ազգաւ Հռոմայեցի։ եւ Թարգմանեցաւ ի լատին բարբառոյն ի հայ լեզու, որոյ էր Թարգմանն Ճակոբ Վարդապետն հայ ազգաւ։— Հմմտ. Քիւ. 879, Գ. Հատոր, էջ 378։

Բ.— ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 1

էջ 417.— Եւ զի խօսելոց եմք ի դիալէքթիկայէն, նախ տեսցուք Թէ զինչ է Դիալէքթիկայն։ Իսկ դիալէքթիկայն սահմանի այսպէս։ *Դիալէքթիկայ է արուեստ արհեստից առ ամենայն մեդոտայիցն՝ այսինքն դիտութեանց սկզբմունս ճանապարհ ունել։* Իսկ Քէպէտ դիալէքթիկայն իցէ արհեստ արհեստից, բայց ոչ հետեւի Քէ պատուականագոյն է ամենեւին քան զայլ դիտութիւնս, այլ միայն ըստ իւրոց ինչ, այսինքէն ըստ այնմ որ է բանալի եւ ճանապարհ ցուցանօղ այլոց դիտութեանց...։

էջ 419.— Իսկ յորժամ ասի Քէ դիալէքթիկայն ուսուցանէ զկերպ դիտելոյ, ընդարձակ առեալ լինի դիալէքթիկայն վասն լօճիկային, իսկ լօճիկայն ասելով եւ ուսուցանէ գնասարակ կերպն դիտելոյ՝ եւ ի յայլ ամենայն դիտութիւնս, վասնզի ասելովդ զհաւասար կերպ հաւաքականելոյ։ Արդ բովանդակ լօճիկայն, կամ է ի մասանց հաւաքարանութեան, կամ է ի հաւաքարանութենէն։ Քէ ի մասանց հաւաքարանութենէ, այս է եռակի, վասնզի մասունք հաւաքարանութեան ոմանք են հուպ եւ ոմանք առաւել հեռի։ Հուպ են բացերեւութիւնքն եւ նախադասութիւնքն, յորոց խօսք Գէրիարմենիան գիրքն։ Հեռի մասունք են հաւաքարանութեանն, գոյացութիւնն, քանակն, որակն, եւ այլքն ի ստորոգութեանցն. եւ ի մասանցս յայսցանէ ուսուցանէ Ստորոգութեան գիրքն։ Առաւել հեռի մասունք են, սեռն, տեսակն, տարբերութիւնքն, յատուկն, պատահումն, եւ յայսցանէ ուսուցանէ գիրքն Գորփիւրի...։

էջ 432.— . . . Իսկ անշարամանեալ ձայնն բաժանի յերկուս, այսինքն յանուն եւ ի բայ։ Իսկ անունն սահմանի այսպէս. Անունն է ձայն նշանական ըստ կամաց, առանց ամանակի...։

էջ 435.— Ցաղագս բայի.— Բայ սահմանի այսպէս. Բայ է ձայն նշանական ըստ կամաց, ամանակաւ, որոյ մասն ոչ է նշանական զատեալ...։

էջ 440.— Ցաղագս բանի.— Իսկ բանն սահմանի այսպէս. Բան է ձայն նշանական ըստ կամաց, որոյ մասունքն նշանակ են զատեալ...։

էջ 482.— Ցաղագս Հաւաքաբանութեան.— Ըստ Արիստոտէլի գիտելն է ճանաչել զպատճառս իրին. իսկ հաւաքաբանութիւն ունի Դ պատճառս...։

Դ.— էջ 513։— Սկիզբը թերի է։ Սա-
ւարեանն սակայն ներկայացուցած է.
«Պաշտպանութիւն պղխաւորութեան սքո-
ւոյն Հոմայ, որ տարտամ եւ դիւրամեր-
ժելի նախադասութեամբ ջանայ ապացու-
ցանել Լև կլիմոլք, եւ է առանց կարծեաց
նորին Բարդուղիմէոսի յառին Նպիսկոպո-
սի» (8ուցակ, էջ 777)։

էջ 514.— Դ.— Վանդի Ռս. առաւել
սերեաց գեղեցիկ քան գժողովուրդն հին,
վանդի էհեղ զարիւն իւր տուբբ...։

էջ 544.— ԻԹ.— Եւ արդ սովորու-
թիւն էր Քրիստոսի յորժամ կամէր առնել
զդէպն մեծամեծս յառաջագոյն խօսէր յա-
դասս հանդերձեալ իրացն...։

Յիշատակագրութիւն Գիչի.—

էջ 549.— Զկիւրիոն կարօտ բանի մի
մոռանար ի յարի մտաց յիչելոյ ի Քրիս-
տոս։

Դ.— էջ 549.— Առաջին Գլուխ. ընդ-
դէմ նոցա որք ասեն ոչ գոլ Աստուած.—
Վարդապետն հերձանոաց եւ քարոզն ճըշ-
մարտութեան Սր. Առաքեալն Պօղոս պրէ
ատ հերրայեցիսն Ամ պլուխն այսպէս, Թէ
հաւատալ արժան է այնմ որ մերձանա ատ
Աստուած Թէ է Աստուած...։

էջ 573.— երկրորդ Ճառ Թէ մի է
Աստուած.— Մի Ած. լինել կրկին կերպիւ
հաստատեմք։ Առաջին բնական իրաց քրն-
նութեամբ։ եւ երկրորդ՝ Աստուածաչունչ
Գրոց վկայութեամբ...։

էջ 604.— . . . Այսպէս բարին բնու-
թիւն ունի բայց չարն ոչ է բնութիւն, այլ
պակասութիւն է բարոյն...։

էջ 605–606, դատարկ. տարբեր
թուղթ։

1315

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԺԹ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 16·5×12×2։ էջք 270։ Հանգա-
մանք բաւարար գրեթէ. տեղտեղ բազմաթիւ
թերթեր կորուած են եւ արմատները մե-
ծաւն կը մնան։ Թուղթ հաստարակ։ Գրութիւն
ամրողջովին սեւորակ մելանով, միասիւն,
21–24 տող։ Շեղագիր այլազան։ Համառո-
տագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Կաչի-
կասպ խաւաքարաեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Ջննութիւն կարեւոր առ ո-
րոչելոյ Թէ ո՞ր մեղք հակառակի ո՞ւմ է ի
պատուիրանաց անտի, և Թէ ո՞րպիսի պարա-
տուորութիւն իցէ խոստովանահօր ի ճա-
նաչել դայն։

էջ 54.— Թարգմանութիւնն եօթա-
նանից եղև յամի աչխարհի 4926, 273 յա-
ռաջ քան զվերկիչն մեր Քրիստոս Աստուած
...։

էջ 59.— Հայր մեր՝ Թարգմանեալ ի
հայ բարբառոյ ի լեզու հնդկաց։

էջ 61.— Մի ըստ աչս դատիք, այլ ու-
ղիղ դատաստան արարէք։

էջ 63.— Եւ յանկարծակի եղեւ ընդ
հրեչտակին ընդ այնմիկ բազմութիւն զո-
րաց երկնաւորաց· Ղուկ. Բ. 13.— Մեկնէ
ճակօր պատրին ի մեկնութեան Աւետարա-
նին...։

էջ 65.— Ճայս միտ տես զքարոզն Բեր-
թումեան Պետրոս Վարդապետի...։

էջ 67.— Ի վերայ յԱստուած ամենա-
կալ Տեառն մերոյ յուսալոյ բանիւ եւ օրի-
նակաւ քաղելոյ յԱստուածաչունչ Գրքոյն
Համառօտ Համառօտ քոտ մտաց պատմու-
թեանն, սկսեալ ի չարադրել 1856 Թիւ փրկ-
չին մերոյ, ի յունվ· 20։

էջ 75–124, դատարկ։

էջ 125.— Եւ Յովսէփ այր նորա՝ քան-
դի արդար էր, ոչ կամէր առակել զնա...։

էջ 133·— Եթէ կամիս կատարեալ լինել, երթ, վաճառես զինչ ես···։

էջ 155·— Նման է արքայութիւն երկնից առն վաճառականի···։

էջ 171·— Առաքինազարդ սիրելի հոգւոյ որդւոյ մերոյ մահտեսի կարապետի ողջոյն փրկաւէտ եւ օրհնութիւն յիսուսանէ·— Ընդ ժամանել հոգեսէր տեառնդ համեմատել քեզի ձերոյ ի ձեռս մեր՝ խընդացաք հոգեպէս···։

էջ 177·— Առաքելատիպ հոգեբան մեր սիմաթանագիրդ մեծապատիւ հօր Ովսաննոսի աստուածարարձ աջոյդ խանդակաթ համբուրեմ խոնարհմամբ ողջոյն պատկառանաց եւ սեռն սիրով խնդալ ի Տէր·— Բազումք մեկնաբանութիւնքս ի մէջ ածեն պէսպէս յայն բանն Քրիստոսի Ես եմ որթ, եւ դուք ոտ···։

էջ 185·— Զգօնամիտ առաքինասիրդիդ հաւատացեալ որդւոյ միաբանութեանս մերոյ դերապատիւ Հ· Բարսղի սիրայորդոյդ ողջոյնի ի տեառնասէրդ օրհնութեամբ խնդալ ի Տէր·— Այն ինչ իրրեւ եհաս ի ձեռս մեր յաւուրս յայսմիկ լրաբերից դիր հայրութեանդ···։

էջ 189·— Առաքինասէր պատուական ծնողաց իմոց պարոն Սերովբեայ՝ և Հռիփսիմեայ խաթունին ողջոյն սիրոյ ի Քրիստոս·— Ցայտ լիցի իմոց հարազատ ծնողացս···։

էջ 197·— Իզէթլի վէ սաատէթլի պէնիմ սեվգիլիլիս ռուհանի պերատէրիմ հաճր Գեորս հուզուրլարընա տէրանտէն սէյմի վէ օրհնութիւն սունարըմ։

էջ 199·— Բարեացապատս հոգեհրանդ իմում բարերարիդ առաքելաքարող արժանացելոյդ պաշտաման ամենապատիւ Ծայհաննու վարդապետի ողջոյն խոնարհական։

էջ 201·— Կոնդակ պատրիարքական·— Ցիտասի Քրիստոսի ծառայ Գրիգոր հինդերորդ Գեորս կաթողիկոս հայոց ուղղափառաց՝ պատրիարք ի վերայ տանն կիլիկիոյ հաստատեալ ի սրբազան գահէն Հռոմայ·— Օրհնութիւն Հօր ամենակալի, զօրութիւն Որդւոյն Մխածնի···։ Եւ առ ի ճշմարտութիւն իրացս դրոշմեցաք զվկայականս հայրապետական կնքով մերով, յամի Տեառն 1806 · · · յութեւտասներորդ ամի հայրապետութեան մերոյ, ի լեառն Լիբանան, ի Վանս Փոխման Սր· Աստուածածնի, ի պատրիարքարանն մեր։

էջ 213·— Առաքինասէր պերճապատիւ Մխիթար աղայի յարդոյամեծար ողջոյն սիրոյ եւ օրհնութիւն արարչականդ։

էջ 226·— Գերամարձ աչոխճանին արժանացելոյդ մեծապատիւ դիտապետի դոլովալից հօր մերում Աբաննա դերապաշծաւի ողջոյն սիրապատար եւ համբոյր խոնարհական։

էջ 241–242, դատարկ։

էջ 243·— Կարեւոր բացայայտութիւնք հաւաքականական արուեստի ի հեչտրնկայ դիւրութիւն նորագործից յուսումն որա մարանութեան։

Ցիշատակագրութիւն·—

Առաքին կողքին ներսի կողմը·— Ինկիլիզի թագաւորին տօնն է այսօր, ի մայիսի 12։ 21 թօփ նետեցին ի Սր· Երուսաղէմ։

1316

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·— 1

ՄԻՆԱՍ ՎՐԴ· ԱՄԴՆԵՑԻ

Երուսաղէմ, Կ· Պոլիս, Եւայլն 1680–1704

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 16×11×4։ Թերթք 292։ Հանդամանք լաւ. ընդհանրապէս· սկիզբի թերթերուն աջակողմեան վերի անկիւնը մնասուած, նոյնպէս Թղ· 261–271։ Թուղթ հասարակ։ Գրիչ եւ Տէր Մխիթար Վրդ· Ամդնե-

ցի։ Գրութիւն ամբողջովին սեւագրակ մեքենով, մխաձուն, 36–41 տող։ Նոտարագիրը մանրը յոյժ։ Համառօտագրութիւնք չափազանց առատ։ Կէտադրութիւնն յոյժ պակասաւոր։ Կաշեկազմ խաւաքարտեայ դրոշմազարդ։ առաջին կողքը աւելի փոքր.— Հմմտ. Մխսրոպ Աբգ. Նշանեան, Օրագրութիւն ե. Զ. Քհ. Ամբեանի, երուսաղէմ, էջ ձվե։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Թղ. 1ա.— Թվին ՌՃԻԹ [= 1680] հոկտեմբեր ԻՌ օրն ուրբաթ եյաւ ի Վանացն [Շնչ.յոյ]...։

Թղ. 21ա.— [ՌՃԼԲ = 1682] Սեպտեմբեր ԻԵ, Սուրբ Խաչ։ Հոգեւոր Տէրն Յակոբ մարթ ի Սուրբ Էջմիածնէն եւ մեք սրբութիւն առաք...։ Սեպտ. ԻԲ, օրն Գաբրաթ, պատարագ ոչ, մխարանքն այդեկութ Սուքիաս Վարդապետն ի Սաղմոսայ Վանքն եւ այլ վանորայն չբջիւ. գինբակոս թխվեցին չթողին գնալ ընդ ինքն։ Տէր Կարապետի փախած զարմանն զգլպաչն ալսօր եկաւ Երեր։ Վեհի գլուխն ցաւէր՝ յԱթոյն կրպոն կկիզգութիւն։ Նահապետ Վարդապետի խչխանութեան կիրն յանձնեցաւ ի նայ։ Սեպտ ձուղեցի Խօճայ Ոսմանէն։ Գիտրաս Վարդապետն մեզ մէկ օրսկէ պահչեց։ Հարց ԴԶ ուրախ լեր խալատ ասին գի Տապանակին գՀարցն պարտ էր ասել...։

Թղ. 45ա.— Յունվարի մէկ օրն Գչրթի պարզ եւ քամի։ Թվին ՌՃԼԳ [= 1684], եւդոկիա)։ Գիր տարոյն Ժ, Տանուտէր Զուկն, եւ նահանճ. առաւօտս ծանուցումն։ լաթ չհագնին եւ պարկեշտ մնան, կին չկա ժամըն, եւ բանիք էտպտլ գնան, գի թուրքերն այլ եւ այլ կուբ խօսին, մանաւանդ իւրեանց խօճան հակառակ եկեղեցւոյն, Ա՛ւ ապառ գմնդ...։

Թղ. 185ա.— [երուսաղէմ, ՌՃՄԳ = 1694] Յունիս ԺԳ, օրն ուրբաթ, գիշերս ըստ ճարտարիւնին զդուռն եւ զպատն չհինսին ի սահաթին պրծան։ Առաւօտս ժամ չըգնացի։ Գատարագ ի Սր. Յարութեան դուռն. եւ Սր. Յարութիւնն բացուեց, Թէրզիպաչին եամուտ ի ներս եւ անդ մնաց գիշերըս։ եւ օրս չոզ էր։

Թղ. 188ա.— Սեպտեմբեր ԻԹ, օրն շաբաթ, ոսն Գէորգեա Զօրավարին. եբեկոյն նախատօնակ ի Սր. Գէորգ գնացին. Վաղ-գնկս պատարագ ամ. ուխտաւորք անդ, եւ պատն Իսահ չալապոց. խաչամպուր ժ ապանլի նոցա եկեղեցոյն։ եւ օրս քամի եւ չոզ էր։

Թղ. 191ա.— Յունվարի մէկ, Շնորհաւոր տարի։ Թվին ՌՃՄԴ [= 1695], վեբաղիբ ԻԳ, Տանուտէր Զրհոան է։ Օգուտ օրտուրէն Ահմատ փաչային տվին պերատսղկմ եւս ի վերայ Բամիկու եւ Ղազայու. փաչայէ սրդին մուսկիմ եկաւ, մեք բնդղկմ գնացաք ի մէյտանն, եւ չոզ էր օրս։

Թղ. 195ա եւ բ, երկու Քերք, վերջն վար կտրատած. վերջին էջը մեծագոյն մասով դատարկ ձգուած։

Թղ. 196ա.— [ՌՃՄԴ = 1695, Հայկ] Յունիս ԺԱ, նչրքի, Տօն Մննդեան Յովհաննու ոսնկնցաք պատուրցին, մեք ի գետրոսենց հաք. Գրիկոս քօռօն սատկեցաւ. Ձոխոտ բոկնիքն պրեցաւ. գետուրս չունն կտրատեց. գմշակնին չատն ի դուրս տարբր. եւ չոզ յոյժ։...

Յունիս ԺԳ. չարաթ, Նախահարցն։ Չհոգեւոն պաշխօլիքն և պապաքն պրծան մարգեանքն Զօրին մէջ, եւ մուք օտայնի վկնճէրէ բացին. եւ խրատ չոզ։

Թղ. 212ա.— [ՌՃՄԶ = 1697 երեւան] փետրվարի ԺԲ, օրն չորեքչաբթի. Բատեփանոս կաթողիկոսն եկաւ. մօտ Նահապետ կաթողիկոսին քէ ինձ օղնա, գՔուրդստ եւ գԴողքնայ Տան նուէրակութիւնն տուր որ Աղէքսանդր Վարդապետն գնա նուէրակէ եւ գհապար քոմանն չահին վճարէ, եւ ես ծառայ ձեզ, եւ գնաց գարձաւ։

Թղ. 290ա.— [ՌՃՄԳ = 1704, երուսաղէմ] Ապրիլ ԻԲ, օրն չարաթ. Յովհաննու. պատապարն կանուխ արին քէ Յորդանան գնային բայց վախեցան չգնացին...։

Յիշատակագրութիւնք.—

Թղ. 292ա, տարբեր գրով.— Մահ եղ խապար կաթուղիկոսի էջմիածին, ՌՃՄ, օգոս. ԺԸ։

Վախճան առնէ կենաց Մինաս գաղբարսեղ Ամբեցի ի քիւ. Հայոց ՌՃՄԳ, նոյեմբ. 24, եւ հոգի լ, յաւուր ուրբաթու ի ժնհարդի ժամու...։— Տես, նոյն, էջ ձվեԶ։

1317

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Տեղի Զկ=1311

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 16·5×12×5: Թերթք 181: Գրաքակք Գ–Մ+Ը: Հանդամանք գրելոյ բաւական· սկիզբը եւ վերջը թերթ· հնութենէ աղտուած· Նորոգութիւն կրած: Թուղթ դոբշորակ: Գրիչ Առաջին մասին՝ Սիմէոն Սարկաւագ: Գրութիւն՝ խոշորգիրները կաղմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաթէն, 23 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւնք սովորական գրեթէ: Կազեկազմ տախտակեայ ծոած: Պահպանակ, վերջը երկու թերթ նոր թուղթ, վկայագիր եսայի պատրիարքէն տրուած Ներսէս Մ· Վարդապետին, չեղաւ գիր սեւագրութիւն:

Բովանդակութիւն.—

Ցանօթ.— Ա եւ Բ պրակները կորսուած են, հետեւարար Ա–ի դուխները կր պակսին:

Ը.— Թղ· 1ա.— Ցիշատակ Ազախնոյն Քրիստոսի Թէոդորոսի.— Ցաւուրսն Ջենոնի արքայի ի քաղաքն Աղեկսանդրիա էր Թէոդորոս առնականն, եւ էր զեղեցիկ տեսլեամբ···:

Թ.— Թղ· 9ա.— Վարք Ազախնոյն Աստուծոյ եփրոսինիա.— Ցաւուրսն փոքր Թէոդոսի բարեպաշտ արքային էր այր մի մեծատուն եւ երկիւղած Աստուծոյ···:

Ժ.— Թղ· 13բ.— Վարք Երաքելոյն Թէոփանոսի եւ Ազախնոյն Աստուծոյ Պաւսէմեայ.— Երանելին Թէոփանոս էր ի քաղաքէն Անտիոքա, անհաւատ ծնողաց զաւակ···:

ԺԱ.— Թղ· 15ա.— Ցիշատակ Ազախնոյն Քրիստոսի Վարդենիա.— Աղախինն Քրիստոսի Վարդենի կոյս կրաւնաւոր նըստուկալ ի յարկսն իւր լուսեհամբ եւ մեծաւ հնութեամբ հոգւոյր զհոգին իւր պահաւք եւ աղաւթիւք···:

ԺԲ.— Թղ· 16ա.— Վարք Երաքելոյն Մարտիանոսի.— Ժառայն Աստուծոյ Մարտիանոս էր ի Կեսարիա Պաղեստինեա···:

ԺԳ.— Թղ· 21ա.— Վարք Սրբոյն Պատրոսի Անապատականի.— Պատրոս անապատաւորն էր ի Թէբաիդէ եգիպտացւոց···:

ԺԴ.— Թղ· 25ա.— Սրբոյն Պատրհա Անապատականին.— Երանելին Պատր չինականն էր···:

ԺԵ.— Թղ· 25բ.— Ցիշատակ Երաքելոյն Դանիէլի մի(ն)այնակեցին Ցաճախպլիայ.— Այս երանելի ծերունիս Դանիէլ···:

ԺԶ.— Թղ· 26ա.— Ի վարուց Սրբոյն Սրապիոնի.— Տեսի վանս Սրապիոնի թէ այնպէս եղեն վարք նորա···:

ԺԷ.— Թղ· 27ա.— Վարք Երաքելոյն Մարիամու եգիպտացւոյ.— Կինս այս էր ի քաղաքէն Աղէկսանդրեա եգիպտացւոյ···: ··· եւ յետոյ Սոփրինոս հայրապետն Երուսաղէմի զրեաց զպատմութիւն երիցս երանելոյ երջանիկ աղախնոյն Աստուծոյ Մարիամու եգիպտուհոյն, եւ ինքն փառք յաւիտեանս ամէն:

ԺԸ.— Թղ· 31բ.— Վարք Երաքելոյն Մարիամու որ Մարինոսն կոչեցաւ.— Այր մի աշխարհական մեծատուն եւ բարեհաճոյ վարուք, որոյ անուն էր Ներգինես···:

ԺԹ.— Թղ· 34ա.— Վարք Երաքելոյն Ցոհաննու որ վասն Քրիստոսի ապճատացաւ.— Այրս այս Ցովհաննէս որդի էր մեծատան իշխանի ի Կոստանդնուպաւլիս···:

Ի.— Թղ· 37ա.— Երաքելոյն Ցոհաննու Ոսկեբերանի Կոստանդինուպաւլսի եպիսկոպոսի Վասն Ադամայ.— Ի սկզբանէ արար Աստ· զերկինս եւ զերկիր···:

ԻԱ.— Թղ· 55, տաբեր թուղթ, նոյնը բոլորգիր.— Գրիգորի Աքանչելագործին, նոյեմբերի Ի?.— Սուրբն Գրիգոր Աքանչելագործն էր ի քաղաքէն Նէոկիսարիա···:

ԻԲ.— Թղ· 59բ.— Կտակ Եփրեմի

.— ես եւթերիմ մեռանիմ, պիտութիւն լիցի ձեզ, արք եղեալա...։

ԻԳ.— Թղ. 62բ.— Վայր եւ Վկաութիւն եւագկա Ազախնոյն Քրիստոսի.— երանելին Եւդոկիա էր ի քաղաքէն Իկոնիա, ի սահմանս Փիսիդիացւոց...։

ԻԴ.— Թղ. 64բ.— Վարք երանելոյն Իլարիոնի.— երջանիկ հայրն Իլարիոն...։

ԻԵ.— Թղ. 65ա.— Վարք եւ գործութիւն Իրինի կուսին.— Ընդ ժամանակս ընդ այնորիկ էր քաղաք մի Լիկիանոս անուն...։

ԻՋ.— Թղ. 83.— Զամաթիայի Հայոց Նաբոզիկոսի եւ Մովսէսի Գիդոզայիատր, ասացեալ ի փոխումն Աստուածայմարն, եւ վասն պատկերի ճորին.— Արարչին սրտի պլուսաւորս մեծամեծս եւ փոքունս...։— Չմխտ. քիւ 145, Ա. Հատոր, էջ 413։ Ներկայ ձեռագրին մէջ անուններն նշանակուած չեն յատանգքի վրայ։

Թղ. 92, դատարկ. տարբեր թուղթ։

ԻԷ.— Թղ. 93ա.— «Ծովհ. Եղեկացւոյ Նիւսա Հասարակաց Քրիստոնէից, այն է ի վերայ Հաւատոյ, Մկրտութեան, անուցանելոյ պղտայս. ի սկիզբն քերթ մի պակասէ»։

Թղ. 93բ.— Հաւատն տունկ է արմատացեալ ի սիրտս մարդկան...։

Թղ. 95ա.— Ցաղագս Մկրտութեան։

Թղ. 96բ.— Ցաղագս պղտոյն անուցանելոյ։

Թղ. 97բ.— Ցաղագս Պասկի եւ Խրատ ամենացեալոց։

Թղ. 99, տարբեր նոր թուղթ. Բ. էրեսը դատարկ։

Թղ. 100ա.— Վասն Գողութեան։

Թղ. 105բ.— Ցաղագս Խոստովանութեան։

Թղ. 106–116.— Կանոնական Հատուածներ։

ԻՀ.— Թղ. 117ա.— Ի Նուաստ Ցոհա. Ինձ խրատական բանիւ ի Ձեռնադրութիւն Քահանայից, զոր եպիսկոպոսն կանգնի ի դուռն եկեղեցոյն եւ ասէ առաջի ամենայն ժողովրդեան՝ Սարկաւագ, որ եկեալ ես ի Ձեռնադրութիւն Քահանութեան.— Լսեցէք եղբարք հաւատացեալք քրիստոնեայք զոգ սարկաւագութիւնք, որ քահանայութեան չնորհացն էք ի խնդիր...։

ՄԵԿՆ. ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՑՆ.— 12

Վարդան Վրդ.

ԻԹ.— Թղ. 120ա.— Պարգութիւն նոր գոյ երգոյն, ի յոյնն Քրիստոս.— Նման է արքայութիւն երկնից գանձի ծածկելոյ յագարակի, ասէ Տէրն գանձուն եւ արքայութեանն, զոր գտանէ խնդրողն...։

Նաեւ.— Լուսանցքներու վրայ յաջորդաբար եւ յաճախակի կ'երեւին օգտագործուած հեղինակներուն անունները կրճատեալ ձեւով Գր. Որ., իսկ Հիպ.ին առնուած տողե'րն ալ կը գտնուին լուսանցքի վրայ։

Ցիշատակագրութիւնք Սիմէոն Գրչի 1311

1.— Թղ. 13բ.— Ես. Ա՛ծ. քո սրբոցս աղաւթիւք ողորմեա ստացողի սորա եւ դրբողին եւ կարդացողացն եւ լսողացն ամէն։

2.— Թղ. 25ա.— Սոցին բարեխաւսութեամբ ողորմեա միդապարտ գրչի Սիմէի։

3.— Թղ. 54բ.— Ես. լոյս աչխարհի, լուսաւորեա անվազօնն լուսով քո զհոգի պծողի սորա գԱիմէոնի անարժան սարկաւագի։

4.— Թղ. 91բ.— Ես. Ա՛ծ. քո Սբ. Որդւոյդին բարեխաւսութեամբ ողորմայ պղոի սորա եւ կարդացողին եւ լսողին ամէն։ Թվիս ՉԿ [= 1311], ի յուլիս ամսեան։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւնք.—

1.— Թղ. 99ա, նոտրագիր.— 1596

Ցիշատակ է կանոնադրքս Ուսուցչին, եւ հաւրն Մելքիսէդեկին, և մաւրն Շահպատին, և կողակցին Կուլտարքին, և Շահփաչին, եւ որդոցն Ցովանիսին եւ Փիրզատին, եւ գստերացն Նարինին և Շահզատին, ի դեղն ի հոզէքն, ի դուռն Սբ. Աստուածածնին, ի Թիֆին Ռեմ, զոր Տէր Աստուած մեր զրէ ի գպրութիւն կենցաղ ամէն։ Երանի որ ունկնդիր եւ գործակից էմ։ Ամէն։ Հայր մեր որ։

2.— Թղ. 119, տարբեր նոր թուղթի վրայ, նոտրագիր անհաւթ.— Ես գրուագս ունի ցայ հնոնդիրդս յիշատակ ինձ եւ

իմ ծնողաց. որդոյն իմոյ յԱւետիսէն։ Ով որ կարդաք կամ աւրինակէք, լի սրտով ողորմի ասէք, Ած. ձեզ ողորմեսցի։ Ած. ողորմի Շահղատին, Գեորգոսին, Վարդեվանին, Ամիրվարդին, Հոմսիմին, Հացբէվարդին, Վարդէքուրին։ Ով որ կարդաչք մէկան ողորմ ասէք։ Տվի Ոհանէս իրիցուն, Աւետիսի հոգոյն յիշատակ եւ ոչ ում բան չկայ։ Ամէք ասէչլի բեր[անով?] ողորմի Աւետիսին ամէն. Հայր մեր.

1318

ՓԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 2

ՍԻՄԷՈՆ ՎԱՐԴ. ՋՈՒՂԱԵՑԻ

Ս. Ծբեւռւմայ Վաճէ Ռ-ՃԿՒԲ=1713

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×12×2·5։ Էջք 274։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ տոկուն։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Սիմէոն կարուչեցի։ Գրուքիւն՝ խոյակերպները եւ գլխագիրները կարմիր, մըհացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 23 տող։ Նոտրայիք։ Համառօտագրութիւնք սովորական։ Ուղղագրութիւն շատ տկար։ Կազմակերպ տախտակեայ դրոշմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–4, դատարկ։

Էջ 5.— Սիմէոնի Վարդապետի Ջուզայեցւոյ պարտեալ Գեղակամութիւնն, ըստ լեզուի մերում հայկեանց.— Գեղականութիւն է դիտութիւն տարից եւ ատութեանց, եւ կիրառութեանց սորին, ըստ չարադրութեան քերթողացն...։— Հմմտ. ատտ, Թիւ 1036։

Էջ 166–186, դատարկ։

Էջ 187.— Մեկնութիւն Գեղականին։ Հարց զինչ է Գեղականութիւն։ Հարց զինչ է ծանօթութիւն, Պատասխանի, տեղեկութիւն է։ Հարց զինչ է տեղեկականն։ Պատասխանի՝ բաժանի յերիս. ճանաչել ի իրէ, իմանալ ի գործոյն, հասկանալ ի ձայնէ...։

Էջ 266, ստորոտը.—

Թիւ գրգռելիս աւաքտեցման,
գոյդ չրջանիկ եզ յոբելեան,
եւ մակ նոակ քառապատկեան,
քառիկ դարձեալ եւ մուլ քան։

Էջ 267.— Բազումք են կանոն գրչութեան.— Նախ ուղայպէս ձեւակերպել զգիրս։ Երկրորդ ուղայպէս ընթանալ ի վերայ տողին...։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1713

Էջ 268.— Ընորհօք եւ օժանդակութեամբ Սր. Հոգւոյն եղեւ աւարտումն գեղականիս, ի Քվին Հայոց Ռ-ՃԿՒ, ձեռամբ ապիկար եւ ապիրատ, եւ մա. մեղաց պատրուճ կրծող Կարուչեցի Սիմէոնին, զի կարի յոյժ ցանկացայ կնղեցիկ արհեստիս, եւ զերեցի զգերգուսկս, զի սայ է բանալի մատուռից սրբոց։ զի ըղեայ որք ոչ ընթեռնուն եւ հմ(պ)տանան, ոչ կարեն ուղապէս ընթեռնուլ զաստուածայնին դիրս, այլ ոմանք սղայանս եւ հայհոյութիւնս խոսին, եւ խաւարեցուցանեն զաստուածայնոյս կտակարանս։ եւ որք ուսանիք եւ հմ(պ)տանաք զհերեսս զայս, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, եւ անմեղադիր լերուք ի սըգալանաց եւ անյարմար դրոյս, զի կարս մեր այս է։

Եւ գարձեալ եղեւ գայ ի Վանքն Սր. Երեւումայ, մենաստան հռչակաւոր եւ անուանի եւ աստուածայրնակ սուրբ տաճարին, յիշատակ ինձ եւ հօր իմոյ Պողոսին, եւ մօրս Դչխոյին, եւ կողակցոյս, եւ մաւրեան մերձաւորաց։ Որք ընթեռնոյք Աստուած ողորմի ասացէք. եւ զձեզ անմեղազրելի պահեցէք ի սղայանացն եւ յանյարմար դրոյս։

էջ 270.— Տաղ ի Գալուստ Վարդապետէ ասացեալ.— *Կիր առնելեաց կիրառութիւն կրեն յաւէտ իրութիւն...*— Կայծակ;

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1738

էջ 271.— *Ցիչատակ է Քերականութեան դիրքս, Ակնայ Յողագրակ կոչեցեալ դիւղէն խոստովանահայր Գրիգոր Վարդապետին, ի Սբ. Երուսաղէմ, ի դուռն Սբ. Յակոբայ: Եւ ով ոք որ անդրնի եւ իշխեցէ հանել ասէ, զմասն կայծնի եւ Յուդայի բնկալցի: Եւ դուք ընթերցողք Աստ. ողորմի ասացէք հեզահոգի Գրիգոր եպիսկոպոսին, եւ ծնօղաց նորա, եւ համայն զարմից ցին: Ի թվին ՌՃՉԷ ամին եղեւ այս:*

էջ 272–274, դատարկ:

1319

ՆԱՐԵԿ.— 12

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Նրուսադէմ Ռձվէ=1688

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաշալ 16·5×11×4: Էջք 624: Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. ստորին լուսանցքները ցեցակեր: Թուղթ հաստակ: Գրիչ՝ երեմիա երէց: Գրութիւն՝ խոշոր-գիրները եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 21 տող: Նոտրագիր: Համառօտագրութիւնք սովորական: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ քաթաւոած: Ստացող՝ Գրիգոր Արեզայ Տիգրանակերտցի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, դատարկ:

էջ 5.— Վարք Սրբոյ Առն Աստուծոյ Գրիգորի Նարեկացւոյ.— *Ի չորեքհարիւր յետուն եւ մի թուին Հայոց է զգիրս արարեալ Նարեկացին Գրիգորիոս...:*

Սուրբ Հայրս մեր, աստուածաշնորհ քահանայս եւ վարդապետ Գրիգոր, էր ի Նարեկայ Վանից...:

էջ 8.— Բանիւ ձշմարտորէ, որ ի գիրս յայս:

էջ 9.— *Դրունք յոքնաթաղանճ բանից օծոմակարաց ապաշաւանաց հոգեչահ խրատուց...:*

էջ 10, դատարկ:

էջ 11.— Գրիգորի Նարեկացւոյ ասացեալ ի սօսփ ընդ Աստուծոյ.— *Զայն հառաչանաց...:*

Ր.— էջ 14.— Վերստին յաւելուած, կրկին հեծութեամբ...:

Ղբ.— էջ 543.— Ի փայտն երկաթիկ բարեբաստութեամբ ժամահարին խորհրդածութեամբ աղաչանս...:

Ղգ.— էջ 559.— Վերստին յաւելուած...: Աղօթք բարգմանօրէիւ վասն սրբալոյս իւղոյն մեռոնի:

Ղե.— էջ 606.— Վերստին յաւելուած...:— *Արեգակն արդար, ճառագայթ օրհնեալ...:*

էջ 609.— Ցիշատակարան մատենիս դրութեամբ նոյն Հակոբի սրարեալ:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1688

էջ 612.— *Փառք քեզ միասնոյ սկզբանցնող եւ անբոսկըզբանդ եւ սկզբնաւորիդ սկզբանց, Սբ. Երրորդութեանդ եւ միում Աստուածութեանդ, աւրհնեալ եւ փառաւորեալ համապատիւ եւ միակամ Տէրութեանդ յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն: Որոյ չնորհիւ աւարտեցաւ մատեանս այս աղօթական, զոր ի Հոգւոյն Սրբոյ չարժեալ դրեաց Սուրբն ի Հարս Գրիգոր Նարեկացի:*

Արդ ցանկացօղ եղեալ աստուածախօս մատենիս, որ ունի հաւաքեալ յինքեան ըղ-

կիրս ամենայն մեղանաց խաստովանողա-
կանաց ղղյացելոց սրտի մտօք, զի Քէ ոք
որպէս արժանն է պաղատեսցի սուրբ առ
ողորմած ամենակալ Տէրն, հաւատամ ըս-
տուգապէս Քեթեւանալոյ ի ծանրութեան
կրիցն մեղանացն։

Արդ ստացաւ պատ հրեշտակակրօն կը-
ծնաւորն Գրիգորը Աբեղայն, ի յիսկրէն
Տիպրանակերտոյ, ծամիթ կոչեցելոյ, որ
ինքնայօժար կամօք եւ մեծաւ փափագանօք
պիտեաց յաստուածակոխ քաղաքս Սր. յե-
րուսաղէմ, առ ի ծառայութիւն աստուա-
ծարեալ Աթոռոյս Սրբոյն Յակորայ եղբօր
Տեառն, եւ դամբարանի Սրբոյն Յակորայ
պլպայրի որդոյն Զեբեդեայ՝ Եղբօրն Յո-
հաննու աւետարանչին։

Որոյ ողորմութեամբ մարդացելոյ Բա-
նին փառն մեր, էառ աստ զկարգ քահանա-
յութեան կուսակրօն աբեղայութեան, հբա-
մանաս եւ կամակցութեամբ վերապիտոյի
Սր. Աթոռոյս եւ Առաջնորդի Սր. Քաղաքիս
Գագեսթինոյ, Տեառն եղիազար կաթողիկո-
սի, ի թվականին մերոյ Ռաի [= 1671]։ Եւ
եղ զկերոյ պրեալ արեզակս սպասաւոր եւ
աւետչաձոյ հրկնահանգէտ տաճարիս Սրբոյն
Յակորայ, եւ ի ծառայութիւն Սրբոյդ Տնո-
րինականաց Տեառն մերոյ Յիս. Քի. ար ի Սր.
Քաղաքս կան հաւաքեալ, ի յօգնութիւն եւ
ի պահպանութիւն հաւատացեալ անճառն
բրիստոնէից։

Արդ չնորհիւ Տեառն եւ ողորմութեամբ
նորին, վերոյ պրեալ Գրիգոր աբեղայս առ
պրել պատ ի վայելումն անձին իւրոյ, ի յա-
փոխանս եւ ի դաստիարակութիւն ոյոց,
եւ յիչատակ անջինջ, յետ կատարման կե-
նաց իւրոց։

Վասն որոյ պաղատիմ, ժոռմ, յերկնս
անկեալ ողորմիմ, եւ հայցեմ ի քրիստոսա-
կիր անձանց, հարց եւ եղբարց, որք փար-
քամանալք ի սեղանոյ երկնային պանդան
խորհուրդս, դպրոմպարք եւ սրտասքան մր-
տօք յիշեսջիք պատեղօ ասուր պրոյս ի Քր-
բիստոս պիեալ պրեալ ասրուկ գերբերոր ա-
րեզագս, եւ գծնօդոն իմ, գհայրս գԱպահին և
գմայրս գՎարահին, եւ գեղբայրքն իմ բդ-
մահտեսք Մարտիրոսն, գնիկողոսն, գծո-
հաննէս, եւ գնահատակեալ գկարապետ եղ-
բայրն իմ, որ վասն անուան Տեառն մերոյ
Յիս. Քի. մարտիրոսացաւ ի քաղաքն Ա-
մասիայ՝ այրմամբ հրոյ ի յանօրինաց ապ-
գայ Թուրքաց, ի թվականին մերոյ Ռաի
[= 1671] և գայլ ամենայն արեանառատ մեր-
ձաւորսն իմ, եւ գուք յիչեալ լիջիք ի Քր-
բիստոսէ Աստուծոյ մերոյ ամէն։

Արդ՝ գրեցաւ եւ աւարտեցաւ աստ-
ուածահաճոյ մատեանս ի Սր. Քաղաքս յերու-
սաղէմ, ընդ հսկանեաւ Սրբոց Տնօրինակա-
նաց Տեառն մերոյ Յիսուսի օծելոյն, ի Քր-
ւաբերութեան հայկազեան տումարիս Ռձիէ
[= 1688] ամին, յամսեանն Նոյեմբերի իբ,
պատկեր աւուր Բշ-ի, պահոց յիսնակամատ,
ծննդեան եւ մկրտութեան Տեառն Յիսուսի,
ձեռամբ եղկելի եւ ստորադրեալ երեմիա
էրէցի, անարհեստ գրչի եւ անպիտան յոր-
նամեղի։

Վասնորոյ յերեսանկեալ ապաչեմ, յի-
շեսջիք ի սրբամատոյց աղօթս ձեր գկերոյ
պրեալ պատացօղս, եւ գրպամամեղ գծօղս,
յորժամ ստոպանէք քաղցրաբուխ արտաս-
ուօք գյանգ մտաց ձերոց, գի Քերեսս աղօ-
Քիւք արժանաւորացել գտից նեղումն յա-
հեղ աւուրն սոսկալի, արդար դատաստա-
րին, ուր բանք սպառին եւ գործք թպա-
տորեն։

Այլ եւ ապաչեմ յիշել ի Քրիստոս գհա-
գեւոր ծնօղքն իմ, որ ունին երախտիս եւ
աչխատանս ի վերայ բարեմամիդիս, ի
կարզացնելն եւ գիր յուսացանելն, որոյ
հոգոց վարժապետացս Տէրն ողորմեսցի,
գծացի եւ քաղցրասցի, աղօթիւք որբա-
գանիցդ։

Այլ եւ գմարմնաւոր գծնօղսն իմ, եւ գա-
մենայն արեանառատ մերձաւորսն իմ, ապա-
չեմ յիշել ի Տէր, միով հայր մեղադիր, եւ
գուք յիչեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ
մերմէ։

Եւ ես եղկելի գրիչս թափուր յամե-
նայն բարի գործոց, եւ սարսելով եւ դող-
յով երկնչիմ, եւ ոչ գիտեմ գինչ արարից,
այլ ապաւինելով ի Տէրն մեր Յիսուս, եւ ի
սրբացան յաղօթս ձեր, եւ ի բարեխօսու-
Քիւն Տիրածին Կուսին Մարիամայ, եւ յեր-
ջանիկ ստուգաբանն, Քերեւս սակաւ մի նե-
րումն գտից բաղում եւ անՔիւ մեղաց ի-
մոց, արդարանալով սրբապանիցդ անձանց,
ի Քրիստոս Յիսուս Տէր եւ Աստուած մեր,
որում փառք յաւիտեանս, Ամէն։

էջ 617–624. դատարկ։

1320

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Ներուսաղէմ, Բերիա ԺԸ. Դար

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 17×11×2·5: էջք 304: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրիչք՝ Սէֆեռն Վարդապետ, եւ Գօղոս Վրդ. Կ. Գոլոսեցի: Գրութիւն ամբողջովին սեւորակ մեանով, միասիւն, 25–35 տող: Նոտր չեզաւիր այլազան: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կազմակոմ խաւարտեայ յարմարածոյ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դատարկ:

Ա.— էջ 3.— Հաւաքեալ ի դիմէն Սրբոյ Գրիգորի Նարեկացւոյն:

էջ 9.— Աքսահանեալ ի Նարեկայ գեղջէն, որ առ ուէր Ստեփաննոսն:

էջ 11, դատարկ:

էջ 12.— Նարեկացեան ի Ծ դիւղէն ասէ:

էջ 27.— Գարապամն 1 Գլուխ:

էջ 38–42, դատարկ:

էջ 43.— Ոսկերբերան, Գլուխ 39:

էջ 55.— Այլ մի իմանէր յերուսաղէմ:

էջ 59.— Ճովսէփոս.— Ամ. ոք ազգնուական ծանր վարկանի հնազանդիլ նըմանեաց իւրոց:

Բ.— էջ 67.— Ճերինային Քահանայապետութենէ, Գլուխ Ա:

էջ 77.— Ի վերայ Երինային Քահանայապետութեանց ի Մեկնչէն: Գլուխ Ա:

Ցիշատակագրութիւն.— 1747

էջ 132, առորոտը.— Կատարեցաւ հաւատառօտութիւն Սրբոյս Դիոնէսիոսի ի Բերքայ ի ՌՃՂԶ [= 1747] ի Գօղոս Վարդապետէ Կոստանդնուպոլսեցւոյ:

Գ.— էջ 133.— Սահմանք իմաստասիրին Դաւթի: Սահմանք իմաստասիրական իրը հարցմամբ: Զի՞նչ է Աստուած: Աստուած վեհմական եւ ինքնաբուն գոյութիւն ...:

էջ 139.— Բայ. ձայն նշանական ըստ չարադրութեան, հանդերձ ամանակաւ...:

էջ 171.— Օրէն. բան ուղղակի, կարգաւորական գործելի...: Օգ. մարմին խոնաւուտ եւ թոյլ...:

էջ 172, դատարկ:

Դ.— էջ 173.— Արիստոտէլի Վերլուծական.— Դիտաւորութիւն Արիստոտէլի ի վերլուծականէն բուն հարկանել...:

էջ 220.— Այս ԺԴ Գլուխք, զոր մեկնեալ է Դաւթի փիլիսոփային Արիստոտելական Վերլուծականէն, եւ առ ի յիւրմէ տրտմամարանեալ զձեւս բանի, զոր ոչ է իմանալ ամենայն արհեստաւորն...:

Ե.— էջ 221.— Արիստոտելի իմաստասիրի Թուղթ առ Ալեքսանդր Քաղաւոր, Պատուիրելն Ցաղագս Աչխարհէ.— Իսկ բաղում անգամ ինձ աստուածային ինչ եւ բարերախտեալ ճշմարտապէս իբր, ոմ Աղեքսանդրէ...:

Զ.— էջ 253.— Ցաղագս Մեկնութեան որ կոչի Պերիարմենիա, ասացեալ Արիստոտելի.— Նախ արժան է դնել, զինչ է առնուն, եւ զինչ է բայ...:

Է. 255.— Ելից Գ. Գլուխ, ԺԴ. համար.— Ես եմ Որ էն: Սուբքն Ցուստինոս վարկէ Քէ այս ասի ի տարբերութիւն կռոց ...:

էջ 259–264, դատարկ:

էջ 265.— Առաքինութիւնն ալխատութեամբ խնդրի, խոնարհութեամբ ուսուցանի, եւ սիրով ստացեալ լինի:

էջ 282.— Գլուխ Առաջին.— Սրտից ազատակի, առաքել առ քեզ, բանիցս յօդուած...:

էջ 299–304, դատարկ:

Ցիշատակագրութիւն.— 1758, 1761

1.— էջ 10.— Ի թուին ՌՄԷ, եւ ի Նոյեմբերի Ե, ի Սբ. Հրեշտակապետաց պահոցն, յաւուր Երկուշաբթի, յեկեցէի ժա-

մուն Քհօսէ Ճովանէս վարդապետն վանքս նեցաւ։ եւ ի նոյնում դիչերի ի Զ ժամուն, Զուղայեցի պարոն մահտեսի Խոջամալն հանդեաւ՝ հիւանդանալով դաւուբս մեւսան։ Սակայն յաւուր ուրբաթուն ի երկ ժամու տուընջեան երկոքին ի միասին քահիցան ի Սր· Փրկչայ հողն· որոց հոգւոց Տէր ողորմեսցի։

2·— ի Թուին ՌՄԷ, եւ ի նոյեմբերի ԻԱ, յաւուր չարաթու, երեկոյին ի ժամուն, Համքայ Նուբրակն Սարգիս Վարդապետն Գ կանոնրք Համբեայի ուխտաւորաց Եմուտ ի Սր· Գահս։ Ընդ միով կնոջն եւ քեռորդին իմ նէն յիւրհայու, տիրացու փոքրիկ Սարգիսն, որոյ Տէր դչնորհս տացէ եւ գօրացուսցէ ի կործս բարութեան։ Եւ միւսոյ գրեալ օրն էր Տօն Սր· Աստուածածնի Երից ամացն նորին, որ ծնողքն գնա ի Սողոմոնի Տաճարն ընծայեցին եւ սնուցին սրբութեամբ։

3·— էջ 53·— Ուրդ՝ ի Թուին ՌՄԺ, եւ ի դեկտեմբերի Զ, յաւուր հինգշաբաթու գիչերի, որ լուսանայր օրն ուրբաթու, եւ էն դեկտեմբերի, ի չորրորդ ժամու գիչերուն, սրբազան հոգեւոր Հայրն մեր՝ տէր Թէոդորոս արքեպիսկոպոսն եւ պատրիարքն Սրբոյ Քաղաքիս Երուսաղէմի, հանգեաւ ասս քա· բարւոք եւ քաղցր մահուամբ։ Ուստի գրոյոր Հայրապետական Քաղման կարգն կատարելով, ուրբաթու ի Ծրդ ժամու տուընջեան իջուցաք դինքն ի հող դնելումանէ, մեծ տապանի երկուց պատրիարքաց ի ներս Փրկչայ առաջի մեծ դրան։ Եւ յետոյ պատասր կատարեցաք պօքՆօրն։ Եւ պա մինչ լրացաւ ԺԵ օրն, որ էր դեկտեմբերի ԻԱ, յաւուր ուրբաթու, ես նորին յետին սպասաւոր եւ աչակերտ Սիմէոն Վարդապետս, ժամարար եղէ ի Սր· Փրկչին, եւ օրհնեցաք գօրհնեալ գերեզմանն հանդերձ վարդապետօք, որ Տէր Աե· յաստուածեսցէ գհոգի նորին։

1321

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 16×10×3·5։ էջք 776։ Գրակք ԺԳ (էջ 9–320) + Զ–ԻԲ (էջ 321–702)։ Հանգամանք յաւ։ Թուղթ հաստաբակ։ Գրութիւն՝ խոտոտիներով, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 20 տող։ Նոտրագիր։ Համատատրութիւնք յոյժ առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ գրշմարտով։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–4· պատարկ։

էջ 5·— ցանկն է ժողովածու Գրքիս։ Ա–Լ· Գրութիւնք։

էջ 8–10· պատարկ։

Ա·— էջ 11·— Համառօտ ժողովածու վասն ատ ի պատրաստ գոլոյ ի պէտս մրտատութեան եւ սերտողութեան բանասիրաց, ոչ իմաստնոց եւ գիտնականաց, այլ նմանեաց իւրոց իմաստակաց եւ տգիտաց, ոմիսկ իբէ մտաւոյկոտաց, հաւաքեալ ի նուաստ Մօվսիսէ մեղսասմածէ Զուղայեցւոյ, ի թիվն ՌճկԻ։ Ա·— Խորհուրդ մարմնոյ մահ է, եւ խորհուրդ հոգւոյն կենդ եւ խաղաղութիւն···։

էջ 24·— Բ·— Բան վասն մեղաց·— Որպէս ի մեղկէ մարդոյ մեղք յաչխարհ մրտին եւ ի մեղոյ անող մահ···։

էջ 227·— Լ·— Բան վասն Ողորմութեան·— Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն։ Սահման։ Ողորմութիւն է առաքինութիւն, որով չարժի հոգին ի միւսոյ թչուառութեան եղկելոյն···։

էջ 242–248· պատարկ։

Բ·— էջ 249·— Յաղագս վիպաբանութեան, Հարց եւ Պատասխանի, վասն միութեան եւ երկուութեան, եւ այլ բանիւ մեկնողականիւ ատի եւ անտի ժողովեալ ի նոյն Մօվսիսէ մեղսասմածէ·— Սահման·— Աստուածաբանութիւն է դիտութիւն եւ մտացութիւն էից, որով ճանաչեալ լինի անեմանային էութիւն···։

Գ.— էջ 298.— Թիւմ Արտաքին Գրոց թէ ովքեր են ասացեալ.— Նախ Պորփիւրն ասաց զնա եւ կոչեաց զանուն իւր Պորփիւր...:

էջ 300.— Օգոստինոս մեկնիչ Վարդապետաց Յունական արար գիրք մի, որ կոչի Դեալէքտիկայ, եւ է սահմանք իմաստութեան, եւ գիտութեան, դրախտին Աստուած եւ հակառակութիւնք ընդդէմ Հայոց եւ Յունական թէ Հռոմայ փափկի է դլուխ մարդոց Հայաստանեայց: Զոր է ժամանակն Օհաննու. Որոտնեցոյն, Յակոբ անուն վարդապետ մի ի կողմայ դարձաւ ի յաղանդն Յունական, եւ դարձոյց ի Հայոց ծ վարդապետս այլ իւր չար աղանդն, եւ Թարգմանեաց զայն դիրքն ի Յունական ի մերս, եւ այնու կամեցան պատրել զազգն Հայոց, եւ բազում հրձիգ ձգեցին ի Հայաստան: Շատ խրատեաց զնա Ցոհան Որոտնեցին, եւ Գրիգոր Տաթեւացին, և ոչ լուան նոցա: Ցետոյ կալան զնա իշխանքն Հայոց եւ պղնձե եղեալ հալեցին զնոսա, եւ այնպէս բարձան ի միջոյ:

Դ.— էջ 308.— Պատմութիւն Մարխամու Մագդաղենացոյն.— Մուրք աղաչեն Քրիստոսի Մարիամ էր ի սահմանացն Մադդաղինեայ ասորոյ...— Տես նաև ըստորեւ էջ 648:

էջ 321–368 = Զ եւ է պրակներ դասուարկ. նոյնպէս 369–370:

Ե.— էջ 371.— Տագկաճաղ հաւաքեալ ի բանից Սր. Ցոհաննու Ոսկեբերանի, յաւետարանական մեկնութենէ որ ըստ գլխոյն Ցոհաննու:

էջ 401.— ԵՒացեալ ցոյն Սրբոյն Ցոհաննու Ոսկեբերանի յայլ գիրս:

Զ.— էջ 403.— Խրատ Սրբոյն Եւագրեայ, ամփարմոյն ի մարմին, որ զարդ եւ միտ ամապատի կոչի, ոգեշահ եւ զգաւշակաճ.— Ճիշման Տեառն մերոյ մեալ ի մեզ յարակայ, այս են առիքք, օտարութիւն, առանձնութիւն...:

էջ 440.— Արիստատէլի.— Գովելի են դեղեցիկքն, եւ պարսաւելի են գարշելիքն ...:

էջ 441.— Պղատոն ասէ.— Որպէս յոմեմն է պահպանում ամք, ոչ է պարտ ումեք զինքն կամ զայլս ի բաց ձգել է մարմնոյն, է կենաց աստի, մինչեւ նա որ կապեացն՝ վերստին լուծցէ...:

Հասարակ Փիլիսոփայիք առացեալ.— Հաւատարիմ բարեկամս դեղ է կենաց մարդկան...:

էջ 445.— Ամբրոսիոս ասէ.— Որ անարժանութեամբ առնու զԲրբեստոս, այնպէս է, որպէս թէ սպանանէ զնա...:

էջ 446.— Օգոստինոս.— Աչխարհս այս է պանդխտութիւն եւ ճանապարհ անցից յայլ կեանք...:

էջ 453.— Զերոնիմոսի առացեալ.— Մինչ զործնա ինչ բարի, զի բանաւարկուն դատաւիչ զբեղ զրաղեալ, եւ ոչ մերձեացի առ քեզ...:

էջ 455.— Գրիգորի է ասացեալ.— Ով ոք էցէ ի հաւատացելոցն յերկրայս...:

էջ 459.— Բեռնարտոսի առացեալ.— Առաքինութիւնն աչխատութեամբ խնդրի, խոնարհութեամբ ուսուցանի, եւ սիրով ըստացեալ լինի...— Հմմտ. առա, էջ 571:

էջ 461.— Սեմեոնայի առացեալ.— ըՍկիպրն փրկութեան է ճանաչումն մեղաց...:

էջ 463.— Թաղիոսի ասացեալ.— Հեչտութիւնն չիկուացանէ զամենայն լոյս հոգւոյն...:

էջ 464.— Իզիդորոսի առացեալ.— Որ զահերիցութեան ցանկայ կամ ջանայ ստանել, նախ որոնեսցէ զինքն...:

Հասարակ Վարդապետաց առացեալ, զորոց անուանիքն ոչ գոսէ.— Մեծ են գործքըն աստուածային...:

էջ 486.— . . . Ամենայն մոլութիւն ծերանայ ընդ ծերոյն, բայց ազահութիւնն մանկանայ:

Է.— էջ 486.— Ցերաքեոյն Սարգսի շնորհալից Վարդապետի բանից ժողովեալ ի կաթողիկէից Մեկնութենէ:

էջ 506.— Ի Մեկնութենէ Սրբոյ Պատարագին տեառն Ներսէսի Լամբրօնացոյ արխիեպիսկոպոսին Տարսոնի կիլիկեցոց:

էջ 513–514, դասարկ:

Ը.— էջ 515.— Ծոամեծիք եւ երիցս երջանկի վարժապետին իմոյ Ցոհաննու Որոտնեցւոյ ասացեալ ի յօրհնութիւն նորակերտ չինուածոյ տաճարին եւ զանգակատանն առաքելական աթոռոյ Վանիցն Սուրբ էջմ, որ է գլուխ եւ աթոռ Սիւնեաց վիճա-

կէ ի բանն որ ասէ. Տէր ի տաճար սուրբ իւրում, Տէր յերկինս յաթոռ իւրում.— Սկիզբն ամենայն գոյութեանց Աստուած, սկիզբն ամենայն բարեաց սէր, սկիզբն ամենայն չնորհաց խոհականութիւն...:

Թ.— էջ 613.— Ցոհաննու Ոսկերերանի կոստանդինուպոլսոյ Նպիսկոպոսի, Յմաքսիմոսէ Մարգարէին Մեկնութենէ.— Տէր պուր քո լռեալ եւ երկեալ...:

էջ 621–632. դասարկ:

Ժ.— էջ 633.— Ցազագս Գիւտի Նըշխարաց Սրբոյն Ստեփաննոսի.— Որպէս ի Դարձս Առաքելոցն պատմի եւ ասի...:

էջ 636.— Թէ որպէս վերափոխեցաւ յնորհաւորէմէ ի կոստանդնուպոլիս մարմին Սրբոյն:

էջ 648.— Պատմութիւն Մարիամու Մագդաղենացւոյն.— *Սուրբ աղախինն Քրիստոսի Մարիամ էր ի սահմանացն Մագդաղինեայ ասորոց...*.— Տես նաեւ վերեւ էջ 308: Ասա կայ հետեւեալ աղերսր, էջ 655:

Ո՛վ Մարիամ Մագդաղինի,
դժեկ աղերսեմ միչտ խոկումի,
որ փարեցար արտասուալի,
կոյս պերկեմանն Տնառն Քհստոսի:
Էհան դևերն յեօթանեքին,
ի քէն հանեալ մեծի աստուին,
քոյ երեւեալ ի պարտեզին,
յորժամ յարեաւ պերկեմանէն:
Երանուելի սուրբ աղախին,
յեր բարեխօս առ մեծ Հովին,
որպէս մոլորեալ ոչխարքին,
առցէ եւ դիս ի նոյն հօտին:

էջ 657. *յոյսրդիր.*— Դարձեալ ժողովեալ Ազեքսանդրի եւ բանասիրի. Վհատացուց Գլխէ:

ԺԱ.— էջ 661. *յոյսրդիր.*— Օրհնութիւն ի մեծէ վարդանայ Վարդապետէ առաջեալ գկնի էարոզի.— *Ծոցածին Որդին Աստուծոյ Ցս. Քս. որ հծող դէբանելի պատառն...:*

էջ 676. *յոյսրդիր.*— Պատմութիւն յոյժ պիտանի որ գկնի էարոզի ասեն.— *Եւ էր ոմն մեծատուն յոյժ, եւ ունէր կին մի բարի եւ խնամատուն...:*

ԺԲ.— էջ 683. *երկսիւն, յոյսրդիր փոքր.*— Մեկնութիւն տումարի, զոր արարեալ է Ցովհաննէսի Վարդապետի, զոր մակ անուն Մարկաւագ կոչեն.— Արդ՝ վասնզի յարաց ամաոյ է հանդիպեցաւ դնել զդիր քրիստոնէական Հայոց աղդիս...:

ԺԳ.— էջ 692. *մխսիւն, յոյսրդիր.*—

Պատճէն Հռոմայ մեծ տումարին,
պարդեալ Հարանցն մեր Նախկին,
բայց արդ Ղուկասու կնդեցի,
ոտանաւոր չարադրեցեալ...:

ԺԴ.— էջ 703. *երկսիւն, նուագրակիր.*— Գիղեկոյսարար Համեմատութիւնք Հոյ կոստկարանացն ընդ Նորոյս. *արար եալ Վանականայ սուրբ Վարդապետին.*— Երկինք, եկեղեցի: Արեգակն, Քս. եւ Աւետարանն: Լուսին, Օրէնքն...:

էջ 717–718. դասարկ:

ԺԵ.— էջ 719. *չեղագիր.* Հօրինակեցաւ ասա յայսմ ամի 1868 առ անկրտուստ *Մկոյտ ի յիշատակ ապագայիցս* (Տ. Սուալանեան, Ցուցակ, էջ 781).— Ցակորայ կարճնեանց Վարժապետի Թիֆլիզեցւոյ, պատաս. Թղթոյ, կամ. Մատթէոսի.— Վհատաւ Հայրապետ. Անապանեցի պատրաստացս իմոց Հատուցանել պատկ է կատարութեան վհատանձնական հրամանի Զերոյ վերանշնութեամբ երկոցունց տեսուրակաց յօրինեալոց ի Զէնջ...: Աղաչեմ, բնկալարուք գրանս իմ իբրեւ պծնունդ սրդիական սիրոյ, եւ մի՛ յանդուդն հպոյց պատուդ, որով եմ եւ մնամ մեծ քահանայապետիդ միչտ պատրաստական եւ մտերմագոյն ծառայ՝ Ցակոր կարճնեանց.— Ի 26 սեպտեմբերի 1859 ամի փրկչին:

Օրինակեցաւ ասա յամի 1868 ի 26–28 սեպտեմբերի:

էջ 747. *չեղագիր.*— Գիր դղյման եւ մեղայի տեառն Դանիէլի արքեպիսկոպոսի որ հակառակեցաւ եղեւ Դաւթի կաթողիկոսի.— Ցետ վախճանի տեառն Ղուկասու նրանեալ սրբազան կաթողիկոսին, մինչ էր յաթոռ պատրիարքութեան ի Կ. Պոլիս Դանիէլ արքեպիսկոպոս...:

էջ 758–776. դասարկ:

1322

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՃԱՇՈՒ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՈՑ.— 2

Դարաւագեաց Գաւառ ՉՄԹ=1310

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×11×10: Թուղթք 486: Գրքակք ԻԸ+ԾՉ: Հանդամանք ոչ բաւարար. ինչպէս Սաւարանեան կը նշէ. «Մաշեալ է ի հնութենէն եւ ի գիրութենէ եւ ի բաղում տեղիս խալտ անընթեռնլիս: Թուղթ բամպակեայ: Գրիչ՝ Բարսեղ (Բասիլ): Գրութիւն՝ խորագիրներըն եւ սկզբնատողերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 28–30 տող, Բոլորգիր նոտրակերպ: Համաօտապրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կաչեկազմ տախտակեայ գրոմմարդ: Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ թերթ երկաթագիր, մասն աւետարանի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— Թղ. 1ա.— Հաւաքումն Մեկնութեանն Ծննդոց.— *Հաւատարիմ դանձուդրն Աստուծոյ...:*

Բ.— Թղ. 23բ.— *Եւ ասաց Աստ. ապատցուք ... պատկերի մերում...:*

Գ.— Թղ. 27ա.— Դպրութիւնի Սկիզբ:

Դ.— Թղ. 27բ.— Վերնագիր Դպրութիւն:

Ե.— Թղ. 28ա.— Թիւ:

Զ.— Թղ. 28բ.— Բ. Աւրէնք.— *Թեւաւոր արարչական եւ անճառելի խնամոյ ամենատուրք հոգւոյն...:*

Է.— Թղ. 29բ.— Կիւրղի՝ Ցեղու որդի Նաւեայ.— *Ընդէ՞ր քարեղէն սրովք հրամայեաց թլփատել...:*

Ը.— Թղ. 30բ.— Նորին Կիւրղի ի Դատաւորս.— *Տացես ինձ ասէ զրաւանս ջրոց ...:*

Թ.— Թղ. 31ա.— Նորին ի Թագաւորութիւնն.— *Զդպրութիւն արարածոց եւ զթագաւորութեան ոչ նոյն գրեաց...:*

Ժ.— Թղ. 37բ.— *Ողբացաւ Դաւիթ զՍաւուղ եւ զԵռոբաքան...:*

ԺԱ.— Թղ. 45ա.— *Եւ իջուցին զնա ի Գիհոն, զՍողոմոն, եւ աւծ զնա Սադովկ քահանայ: Գիհոն զԵիղովհա կոչէ, քանզի յերրայեցին Գիհոն յորդումն է, որ յաղբերէն Ճէլովհա որ յանկարծաբուղխ է, կոչի անուն տեղւոյն Գիհոն...:*

ԺԲ.— Թղ. 46բ.— *Զխորդ զէնւայ որ էաւծն եղիչս, եւ նա էառ զիրէժ տանն Նարովքայ...:*

ԺԳ.— Թղ. 47բ.— *Իբրեւ նչանակաւոր աչխոսիկ որ այլագունակս քարգմանեցին...:*

ԺԴ.— Զկայ:

ԺԵ.— Թղ. 49ա.— Դաւթի փիլիսոփայի Նախադրութիւն Սաղմոսաց.— *Անպարապիծ աստուածեղէն տուրէ յոգի արդարոց սրանց ձեւացեալոց...:*

ԺԶ.— Թղ. 50ա.— Ներսէսի Ղամբրոնացւոյ Ցառաջաբան Սաղմոսաց.— *Նախ քան զսկիզբն մեկնութեան Սաղմոսարանիս, ի դէպ վարկանիմ քննութեանց տեղի տալ ...:*

ԺԷ.— Թղ. 53ա.— Պատճառ ըստ եպիփանեայ եւ Դաւիթեղի Մեկնչաց, Ցադագս ձՔ Սաղմոսացն Դաւթի, թէ զո՞ր վասն որ զոյ ասաց.— *Աստ վերնագիրք Ա. Սաղմոսիս զայս մխայն ասէ՝ Սաղմոս Դաւթի...:*

ԺԸ.— Թղ. 80ա.— Տեսութիւն Առաքեալ Սոդոմոնի, Ներսէսի Ղամբրոնացւոյ:

Թղ. 81ա.— Տեսութիւն Ուսեալ Ութեանցն Ծոզովոզին:

Թղ. 82ա.— Նախադրութիւն Երգոյ Երգոցն, Վարդանեայ:

ԺԹ.— Թղ. 84բ.— Նախադրութիւն Ցորայ.— *Աւրէն եւ արժան է...:*

Ի.— Թղ. 86բ.— Գէորգեայ Վարդապետի Համառատ Ժողովումն Մեկնութեան Սուրբ Մարգարէին Եսայեայ:

ԻԱ.— Թղ. 92բ.— Մեկնութիւն ԹԺ Մարգարէիցն, Նիւխիմի եւ Ներսէսի Ղամբրոնացւոյ:

ԻԲ.— Թղ. 100ա.— Սրբոյ Եպիփանեայ

կիպրացոյ յականց գրոց՝ սակս Դանիէլի Մարգարէի։

ԻԳ.— Թղ. 101բ.— Նախադրութիւն Մարգարէին Երեմիա, համառատ Մեկնութեամբ, Մխիթար Վարդապետին։

ԻԴ.— Թղ. 105բ.— Ստեփաննոսի Պատմագրի եւ Թէլադրութիւնք Առաջին Տեսլեանն Եզեկիէլի.— *Համառ. Քիւ. 69. Ա. Հատոր, էջ 228. ԻԴ։*

ԻԵ.— Թղ. 121.— Ցամենայն ժամ պահն Տեառն մերոյ յանձինս մեր կրեսցուք...։

ԻՋ.— Թղ. 129բ.— Նոր կիրակէի.— *Հաճեցար Տէր ընդ երկիր քո եւ դարձուցեր գերեվարութիւն Յակոբայ...։*

ԻԷ.— Թղ. 133բ.— Աշխարհամատրան.— *Գոհասիցեն զՏէր ի քոց արուեստ վարստակոց...։*

ԻԸ.— Թղ. 137բ.— Երեւման Խաչին. *Տէր թագաւորեաց ցնծասցէ երկիր...։*

ԻԹ.— Թղ. 141ա.— Ցաղագս Համբարձմանն Տեառն.— *Իսկ այս ոչ է որ գիմեալ գայ յերդամայ...։*

Լ.— Թղ. 150ա.— Ի խորհուրդ իջման ամենասուրբ Հոգւոյն յԱռաքեալսն.— *Թեւք աղաւնոյ արծաթաստատ...։*

Ծանօթ.— *Լուսանցքի վրայ գտնուող կրճատեալ անուններ կատարած են մատեմար, ինչպէս նախորդքն եւ հետեւեալ գրութեանց կից։*

ԼԱ.— Թղ. 164ա.— Մոցուէ ի յարկս նորա...։

ԼԲ.— Թղ. 173ա.— Ցաղագս Պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ի Թաբոր.— *Քո են երկինք եւ քո է երկիր...։*

ԼԳ.— Թղ. 188բ.— Խորհուրդ Շողակաթին.— *Աստուած հիմունս արկ նմա...։*

ԼԴ.— Թղ. 197բ.— Փոխման Աստուածածնի.— *Ընդ քեզ է սիրուն աւուր գործեան...։*

ԼԵ.— Թղ. 208բ.— Նաւակատեաց Խաչի եւ Եկեղեցւոյ.— *Կացցէ ըզխոյ ընդ արմէ քումմէ...։*

ԼԶ.— Թղ. 212բ.— Ցաղագս Սրբոյ Խաչին.— *Ետուր երկիւղածաց քոց Նշան Նշան...։*

ԼԷ.— Թղ. 227ա.— Ցաղագս Հրեշտակապետացն եւ ամենայն երկնային զաւրացն.— *Աւրհնեցէք զՏէր ամենայն հրեշտակք նորա...։*

ԼԸ.— Թղ. 235ա.— Ցաղագս Առաքելոցն.— *Ամրարձան գետք ի Տէր եւ ամբարձին գետք զձայնս իւրեանց...։*

ԼԹ.— Թղ. 242ա.— Ցաղագս Մարգարէից.— *Վասն այդորիկ ահաւասիկ եւս առաքեմ առ ձեզ մարգարէս եւ իմաստունս եւ գպիրս...։*

Խ.— Թղ. 248բ.— Ցաղագս Սրբոց Հայրապետաց, եւ նախ Սրբոյն Գրիգորի.— *Համբերեալով համբերի Տեառն...։*

ԽԱ.— Թղ. 258ա.— Ցաղագս Թագաւորաց.— *Տէր կեցո զթագաւորն եւ լուր մեզ, յաւուր յորում կարդացուք առ քեզ...։*

ԽԲ.— Թղ. 263ա.— Ցաղագս Սրբոց կուսանաց.— *Ամենայն փառք դստեր Քրիստոսի ի ներքուստ ի վերջնոյս յոսկեհուռս զարդարեալ եւ պաճուճեալ...։*

ԽԳ.— Թղ. 265բ.— Ցաղագս Սրբոց Մարտիրոսաց, եւ նախ Սրբ. Խիցն.— *Փորձեցեր զմեզ Աստուած եւ քննեցեր, որպէս եւ քննի արծաթ...։*

ԽԴ.— Թղ. 277բ.— Ցաղագս Քեռնադրութեան.— *Լուացայց սրբութեամբ զձեռս իմ...։*

ԽԵ.— Թղ. 287ա.— Ցաղագս ննջեցելոց հաւատովքեցելոցն.— *Տէր մի սրամտութեամբ քո յանդիմանես զիս...։*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

Թղ. 300բ, տողատակ.— Լոյս հայրական ԱՀ. իմ Ցա. ողորմեա աշխատողաց ձեռնոտուց աւժանդակաց ի գիրս յայս մանաւանդ եւ որք խնամով պահիցեն, եւ քեզ փառք պատիւ եւ գոհութիւն, յաւիտեանս ամէն։

ԽԶ.— Թղ. 301ա.— Ցաղագս Աւետեաց իջման Բանին առ կոյսն Մարիամ.— *Կացցէ եւ մնասցէ ընդ արեւու յաւուրս քան զլուսին...։*

ԽԷ.— Թղ. 313ա.— Ցաղագս Ծննդեան Տեառն.— *Ճնեան գոյով ընութեանս բարւոյն ցանկալի...։*

ԽԸ.— Թղ. 329բ.— Ցաղագս Աւրհնութեան ջրոյ.— *Ձայն Տեառն ի վերայ ջուրց...։*

ԽԹ.— Թղ. 331ա.— Ցիչեալս ողորմութեամբ իւրով գնահատիմ...։

Ծ.— Թղ. 337ա.— Եւ եղեւ բան Տեառն առ Յովհան Ամաթեայ եւ ասէ...։

Ծա.— Թղ. 339բ.— Բուն Բարեկենդանի կիրակին.— Զայս պիտասջիք զի ժամ ի մեզ ի քնոյ գարթնուլ...։

Ծբ.— Թղ. 346ա.— Տէր, ողորմեաց մեզ, զի ի քեզ յուսացաք...։

ԾԳ.— Թղ. 349բ.— Ասաց Տէր, հաշտեալ եմ ընդ քեզ ատտապիւղդ եւ խախտեալսդ...։

ԾԴ.— Թղ. 353ա.— Այսպէս ասէ Տէր, զդոյչ կացէք ի բաւանից, զործեցէք զարդարութիւն...։

Ծե.— Թղ. 357բ.— Այսպէս ասէ Տէր. Զոր աւրինակ ելէ երեւեսցի ճիւ ի մէջ ողկուզից...։

ԾԶ.— Թղ. 361ա.— Զկ [= վեցերորդ կիրակի].— Այսպէս ասէ Տէր. Երկինք աթոռ իմն են եւ երկիր պատուանդան ոտից իմոց...։

Ծէ.— Թղ. 366բ.— Յարութեանն Վաղարտ.— Բարձր առնեմ զքեզ Տէր, զի ընկալար զիս...։

ԾԸ.— Թղ. 371ա.— Գալստեան Տեառն յերուսաղէմ.— Վէմն զոր անարդեցին չինուղքն, նա եղեւ գլուխ անկեան...։

Ծթ.— Թղ. 381բ.— Եւ այդուհետեւ լրեալ պարծանս անդրէն ի քաղաքն քաղցեալս...։

Կ.— Թղ. 383բ.— Զդոյչ լերուք անձանց, քանզի մեռաք բամմապատիկ են որ չրջին դմեզ...։

ԿԱ.— Թղ. 385բ.— Մեծ Դշ.:— Որդեակ մի խոստացեն զքեզ արք ամպարիշտք...։

ԿԲ.— Թղ. 387ա.— Մեծի նշարաբիճ.— Որսացան զանձն արդարոյն եւ զարիւն սմանի պարտաւոր առնէին...։

ԿԳ.— Թղ. 392ա.— Մի ի բացեա առնիր յինէն, զի նեղութիւնք մերձեալ են...։

ԿԴ.— Թղ. 402ա.— Մեծի Շբ.:— Եղէ ես որպէս մարդ առանց ուգնականի...։

ԿԵ.— Թղ. 410ա.— Ցաղագս Սուրբ և կենսաբեր ցարութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.— Գոլեա երուսաղէմ զՏէր, եւ աւրհնեա զԱստուած քո Սիոն...։

ԿԶ.— Թղ. 419ա.— Ի նոյն խորհուրդ.— Ցարիցէ Աբ. եւ ցրուեցին ամենայն թշնամիք նորա...։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

Թղ. 425բ.— Զնուաստ գրասէր տառիս զԲաբեզ՝ ազաչեմ յիշել ի Տէր, յորս եւ դուք լիջիք յիշել։

ԿԷ.— Թղ. 425բ.— Սակս Տասն խոքանաց Աւետարանին.— Մատեանք աստուածպիւծք եւ հոգեբուղխ վարդապետութիւնք իմաստից...։

ԿԸ.— Թղ. 431բ.— Նախադրութիւն Սրբոյ Աւետարանին Ղուկասու, Իգնատիոսի վարդապետի.— Լինուլ պայս իմաստ աստուածային քո լուծից պարտ համարեցայ, ամ Գրիգորեոս քահանայապետական կլուխ...։

ԿԹ.— Թղ. 433ա.— Պատճառ ի թելադրութիւն չորից Աւետարանացն, թէ որպէս գրեցան եւ յորմէ ժամանակս, եւ թէ որպէս աւրինակաւք յառաջինսն խորհուրդ սոցա երկնէր եւ գայր մինչեւ ի սուբէնութիւնն.— Ցարեւելս ասի տնկեալ ըստ գրատան, ուստի եւ տգրեալ էլանէր գնաս հետեալ յորդիք, յորմէ եւ Դ առաջս բաժանին...։— Հմմտ. Թիւ. 69, Ա. Հատոր, էջ 236, ԿԹ։

Հ.— Թղ. 452բ.— Վասն վերնագրութեան Գործոց Առաքելոցն.— Սկզբ նորին լուսոյ Աստուծոյ տեսցուք զդիերնադիպրս Թէ ընդէ՞ր Գործք Առաքելոց...։

Թղ. 453բ.— Նախադրութիւն հատառատ մեկնութեան տեառն Եփրեմի եւ իրանելոյն Յովհաննու Ոսկէբերանի, զոր աբարեալ է Գէորգեայ Վարդապետի լայն տեսութեանցն.— Գործոցս Առաքելոց մատենագիրք է Ղուկաս Աւետարանիչ...։

ՀԱ.— Թղ. 455բ.— Պատճառ նաւթաձգութեանց Թղթոցն կաթողիկեաց, Մարգսի վարդապետի.— Զիր պարզեւացն Քրիստոսի զոր հոգւոյն իւրով սրբոյ ետ եկեղեցւոյ իւրում սրբոյ, անչնջելի են մատց...։

ՀԲ.— Թղ. 464ա.— Յոհաննու Ոսկէբերանի Նախադրութիւն Հռովմայեցւոց Թղթոյն Պաւղոսի.— Յանկ եւ հանապատ ընթեռնելոյ գործոցն Պաւղոսի...։

Ցանօթ.— Ցայսորդ Թուղթերու Նախադրութիւններն ալ կան, վերջինն բլլալով Թուղթ առ Փիլիմոն։

ՀԳ.— Թղ. 481բ.— Նախագրութիւն Մեկնութեան Տեսլեանն Յովհաննու Աստուածաբանի.— *ի տիեզերական ժողովոյն կամս որ եղեւ յաստուածապահ քաղաքն Կոստանդնուպաւլիս…*։

Թղ. 482բ.— Համառատ տեսութիւն, սուրբ եաւրն Անդրէի արքեպիսկոպոսի Կեսարու Կապ. և Արխաս եպիսկոպոսի ճմին Իսպահի. Ցայտնութեանն Յոհաննու.— *Ցաստուածային խորհրդական բանիցս անհասութիւն ոք հայելով, մի բամբասեցէք դմանս համարձակութիւն…*։

ՀԴ.— Թղ. 485ար.— Ի նոյն գրոց, Հանգիստատութիւն Առաքելոցն յականն.— *Եւ հիմունք քաղաքին յամենայն ականց պատուականաց…*։

Ցիշատակարան Գրչի.— 1310?

Թղ. 486բ, *մասամբ եղծուած խոնարհեալ.*—

Բայց ես կարաւտ եմ քէ յիշէք,
եւ պաղատիմ քէ միտ դնէք,
որ յետ մերում դուք ժառանգէք,
դի մեր երկոցս փոխատրէք։
Ազաւթիւք ձեր առ Տէր մաղթէք,
մաղուր վարուք յողորմ ածէք,
սիրով հոգւոյն ի դուք չարժէք,
սէրտ հաւատով բռնաբարէք։
Ս[ահման?] դիւրոյ բնութեան պահել,
դպրծս ձեռաց անտես չառնել,
աղաչանաց մերոց լսել·
զմեր յոգնակի մեղս ընդել։
Ի միւս անդամ իւր գալստեան,
պհաւատացեալս իւր հաւաքել,
բարոյն գեղոյ տեառաւղ լինել,
զանանց բարեխոն վայելել։
Լրութեամբ ի նոյն հեզ յարմարել,
որք ի մաղթանս մեր եկեալ,
եւ որ ի [մեզ?] արգահատեալ,
գՀայր ընդ Որդոյ փառաւորել,
եւ Սուրբ Հոգւոյն երկրպագել։

Ցաւարտումն եկեալ այս գիր ի Քաղքութեանս Հայոց ի ՋԻ? եւ Թ, ի գաւառիս Դարանաղեաց, առ ոտս Սրբոյ Հաւրս մերոյ եւ Լուսաւորչի Սուրբ Դամբարանի, յանապատն կոչեցեալ Ուխտս։ Բայց վասն թագաւորութեան մերոյ դրոհի եւ հայրապետութեան զինչ պարտ է ասել, դի երկրորդ մեզ եղեալ եզր, մանաւանդ Քէ ինքեանցն եղ ալ այնքան որպէս նա. իսկ մեք ոչ կարծեաւք ի ճշմարտութեան գնացեալք, զյուսոյն մերոյ Ցիսուսի բուռն հարցուք պահել դմեզ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն։

Ցեռնագոյն յիշատակագրութիւն.— Թղ. 1ա, *ստորին լուսանցքին, չեղարկեր* — Ձարթանոց Մեկնիչս յիշատակ է եսայի Վարդապետին, յերուսաղէմ, ի դուռն Սր. Ցակոբայ։

1323

ԾՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

(ԾԵ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 17×12·5×4·5։ Էջք 370։ Ցբակք Թ+է։ Հանգամանք բաւարար գրելոյ. յուսանցքները ցեցակեր. սկիզբը Թերի. Նոր ողուքիւն կրած։ Թուղթ կրկնատեակ, յամպահեաս։ Գրիչք՝ Ցակոբ Աբղ. Կողբացի եւ Ցովհաննէս Ջհն. Սեաստացի։ Գրութիւնն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւիւն, 20 տող։ Բոլորգիր կրկնատեակ։ Համաօտապրութիւնք սովորական գրելոյ։ Զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը, երկրորդ մասին մէջ։ Կաշեպատ տախտակեայ գրոչմազարդ, հնամաշ։ Ստացող՝ Ցակոբ Եպս. Կողբացի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— «Ջաղուածոյ Մեկնութիւն Սաղմոսաց»։

Էջ 6.— Ես առ Ած. կարդացի եւ ՏԷր

լուս յերկոյս, ի վաղորդ[այն], եւ ի հասարակ աւուր.— [*Սդմ. ՄԴ. 17, 18*]·— *Վասն բազում պատճառաւ յայսքան ժամանակս ազօթելի է...:*

Էջ 11.— Զհերս կարճովին որ գնաց [*Սդմ. կէ, 22*]·— *Նախ զհերս...:*

Էջ 25.— Տասնադեաւ սաղմոսարացաւ ի ձայն աւրհնութեան գովել [*Սդմ. ՂԱ. 4*] .— *Բոլոր թուոյ ի մասանց...:*

Էջ 167.— Ղե.— *Հրց· Վասն էր ասէ Հղիացաւ իմ մէնջսխնէք եւ ոչ հաճեցաւ ընդ նոսայ Տէր [Սդմ. ձԺ· արտաքոյ Բրուց, 5]* — Պխ· *Վասն Զ պատճառի· Նախ զի զերեսխոխէն Աստուծոյ հանդարտակ ի մխոս ածէ...:*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

Էջ 168.— *Եւ դիս զեղկելիս զԱկոր աբեղէս կոդրայցի յիշեալ ի Տէր աղաչեմ, եւ զմանու(ն)կ եղբայրն իմ զԱղաջարն ապաչեմ:*

Բ.— Էջ 168.— *Կահաւորիմ ով է կայհոտ յոյներումիզ եւ դասք սրսիրէից, սակս տրամայրանութեան երկուց ներհակ համանուանց...*:— կը մնայ թերի:

Էջ 194–206, *դատարկ բնդհանրապէս:*

Մ Ա Շ Տ Ո Ց (Մաշտակի)·— 25

Դ.— Էջ 207.— Ցոհաննու Մանգակունոյ Հայոց կաթողիկոսի արարեալ· Հիմնարկութիւն Սուրբ Նշխարացն:

Էջ 224.— Ի Նաւակատիս նշխարացն:

Ցերեկաւրեա հսկումն լինի միանգամայն միաբան ուխտիւն միշչեւ յառաւաւտն ի ձըւին նշխարացն...:

Էջ 265.— Աւրհնութիւն յարժամ ընդ դուռն դնեն նշխարացն· հաստատեն ի տեղւոջ իւրում, եւ ասեն...:

Էջ 266.— Կանոն Աւազան Աւրհնելոյ:

Էջ 273.— Կանոն Նաւակատեաց նշխարացն, պղծելոյ յանաւրինութեաց, եւ շարժեալ սեղանոյն վերըստին հաստատելոյ:

Էջ 288.— Կանոն սկի եւ մաղզմա աւրհնելոյ:

Էջ 289.— Կանոն ժամահար աւրհնելոյ:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

Էջ 291· *Բոլորգիր մաշտ.— Եւ դիս դանպիտան եւ զիցցուն ըրիչս զՑոհաննէս աուտանուն քահանայս աղաչեմ յիշել ի Տէր:*

Դ.— Էջ 292.— Ձեռնադրութիւնք եպիսկոպոսաց աշտիճանաց հանանաւոյ թեանց, ըստ Հայաստանացս նշխարացս...:

Էջ 296.— Երկրորդ կարգ ընթերցողի:

Էջ 298.— Երրորդ Դռնիացութեան:

Էջ 299.— Զորրորդ կարգ Երդումնեցուցչի:

Էջ 301.— Հինգե(ր)րորդ կարգ սկսպիտա, որ են Զահրնկալք եւ Լուսարարք յեկեղեցի:

Էջ 303.— Վեցերորդ կարգ եպոդիակոնաց, որ են կիսասարկաւագունք:

Էջ 309.— Եաւթներորդ կարգ Դպրի: Բայց նախ Դպրութեան իշխանութիւն տալն է եւ ապա կիսասարկաւագութեան, այլ աւրինակն այսպէս էր: Կանոն Դպիր Աւրհնելոյ:

Էջ 312.— Ութ(ե)րորդ կարգ Ձեռնադրութեան Դիկաւնաց, որ են աւազ սարկաւագունք:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

Էջ 328.— *Աղոթ եւ դիս դանպիտան եւ զիզգատ լցեալս զիրծուն ըրիչս զՑոհաննէս սուտանուն քահանայ, աղաչեմ յիշել ի Տէր, եւ սգալանաց պրոյս մի մեղադրէք, զի կար մեք այսչափ էր: Եւ պատառական հայրապետն մեր պոէր Ճակոբ Կողբացին, որ ետ դրել զսա յիշատակ իր եւ Ծն.:*

Ծանօթ.— «Ճակոբ եպս. ոմն Կողբայ պոսս ի ժողովն էջմիածնի, յորում բաժանեալ զաթոռն Սրսոյ հաստատեցաւ կիր. Վիրապեցի, 1441» (*Տ. Սաւալանեան, Ցուցակ, էջ 785*):

Էջ 329.— Ձեռնադրութիւն: Ցորժամ ի Գահանայութիւն զոք կոչեն ի սարկաւագութենէ...:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

Էջ 354.— *Ով պատուական եւ սրբանձնալ եւ երջանիկ հայրապետ տէր Ճակոբ Կողբա, յորժամ զձնունդրութիւնս առնես, յիշեա եւ զիս դանպիտան եւ զոխմաթ զրիչս զՑոհաննէս սուտանուն քահանայն զԱնբաստացին. եւ Աստուածն ամենի եւ տուիչն բարեաց յիշեսցէ զձեզ ի յիւր միւսանգամ գալուստն ահէն: Եւ սգալանաց պրոյս մի մեղադրէք զի միտք իմ չմոռնալ էր ի մեղս:*

Ե.— Էջ 355.— Գանձ Ձեռնադրու-

թեան, ոգեալ ի տէր Մանուէլ համբակ եպիսկոպոսէ Բզնոյ և Այրարատեան ընտանի. ի խնդրոյ հարց եւ եղբարց·— *Տեսող պաղտեի զործոց էակաց . . .*:— Տէր Մանվէլ Բզնոյ

Յետսագոյն ձիշատակագրութիւնք

1·— *Էջ 195. բոլորգիր մեծ·— Վերջի առածող տարիս որ կոչի եկեղեցաբհնէք, և այլ հովխրատ բանք աւգուստ հակացոյց, էատ գիրս Աղաւէկին, յիշատակ իւր հոգւոյն, եւ ծնողացն, հաւրն Խաչին եւ մաւրն Շիրաղին, եւ ամուսնոյն իւր Գուրգեկոյն, եւ որդոցն, Ռստակէսին, Հախնազարին, առ Ած· հանգոյցեալ սարկաւագ որդին իւր ղՀազարն, այլ եւ դստերքն իւր Մարգարիտն, Հռոմսիմէին:*

2·— *Էջ 207. վէրի պարապ մնացած չրխանակին մէջ, նոտրագիր·*— 1656

Քէլիսցի Զաքարիայն եղ յիշատակ ի Սր· Երուսաղէմ ի դուռն Սր· Յակոբայ, Թվին ՌՃ եւ ե:

1324

ՆԱՐԵԿ·— 13

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 16×11×6: Էջք 758: Հանդամանք լաւ: Մատեանք Էջ 1–622, Թուղթ 623–758: Գրիչ՝ Մարտիրոս Քահանայ: Գրութիւն, մատեանքեայ մասին, խորհրդերնըր կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխասին, 22 տող: Բոլորգիր: Համառօտագրութիւն տողորական: Շեղատուրեայ ծայրէ ծայր: Իւրաքանչիւր գլուխի սկիզբը կարմրագիծ զարդագիր եւ լուսանցազարդ: Գունաւոր նկար, էջ 4, Ցիսուս և Նարեկացի: Կաչկանդ սովորական դրոշմազարդ: Գահպանակ մատեանքեայ սկիզբը երկու թերթ, մասն երկաթագիր աւետարանի: Ստացող՝ Խաչատուր Վարդապետ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ 1·— Ցանկ Գրիգորի Նարեկացւոյ:

Էջ 5·— Վարք Նրանեցւոյն Սրբո առն Աստուծոյ Գրիգորի Նարեկացւո, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիսկոպոսին տէր Ներսէսի՝ առաջնորդի Սուրբ Ոլխտիս Սկեւռաի: Յաջողեա մայր Աստուծոյ Մարիամ·— Սուրբ Հայրս մեր աստուածաշնորհ քահանայս եւ կրաւնաւոր Գրիգոր էր ի Նարեկա Վանից ի Հայս . . .:— Հմմտ· Ճիլտ Ձեռագրաց, Ամերիկաս, թիւ 66:

Էջ 7·— Դրուագ յոգնաբախանձ բանից ասկատարաց . . .:

Ա·— Էջ 8·— Բան Առաջին: Աւգնական կարող յամենայնի·— Զայն հաւատացանց հնծութեան ողորց . . .:

Բ·— Էջ 11·— Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեամ, ընդին հսկողի, առ նոյն ապերս մաղթանաց բանի, ի խոր սրտից խաւսք ընդ Աստուծոյ: Բան երկրորդ·— Եւ արդ քանզի առ բարձրեալն Աստուած յաւդատորական չրթամբք կարգաս . . .:

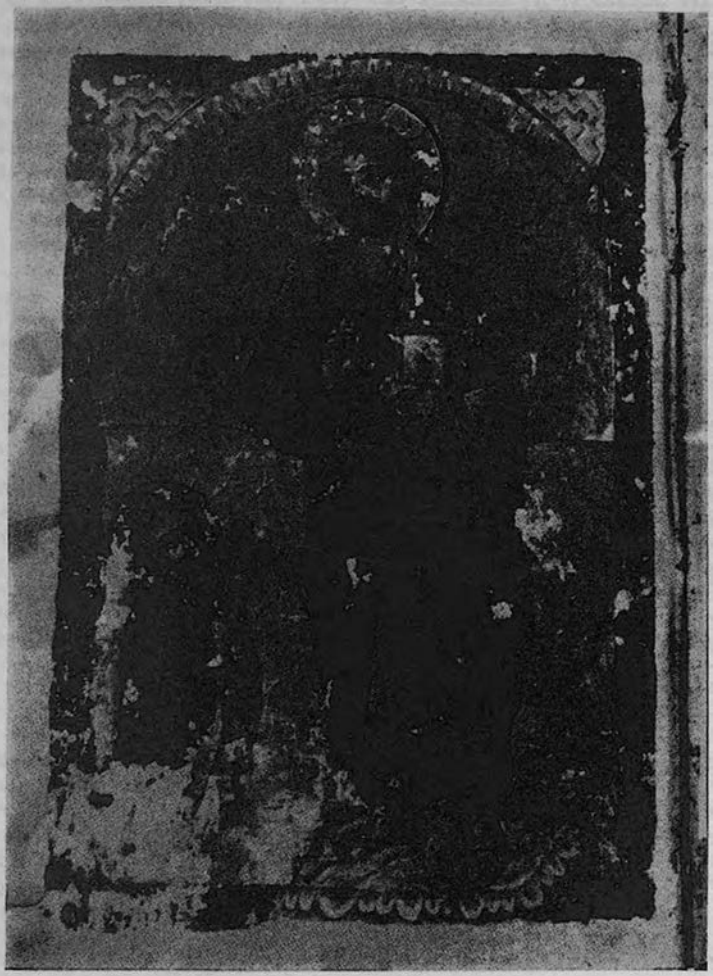
Գ·— Էջ 18·— Վերստին յաւելուած, խաւսք ընդ Աստուծոյ·— Տէր իմ Տէր, տէր, պարգեւաց, ինքն[ե]արուն բարե . . .:

Դ·— Էջ 27·— Վերստին յաւելուած . . . ի խորոց սրտից խաւսք ընդ Աստուծոյ: Բան Դ·:— Եւ քանզի սկիզբն կալա խաւսել ընդ քեզ . . .:

ԶԱ·— Էջ 490·— Վերստին յաւելուած . . .:— Ընդ Աստուածածնին Մարիամայ, ահա եւ դիմիրոցն . . .:— Ով մարեմագութ, ողորմեա՛ ստացողի տուս, եւ մեռապա՛րտ դրչի, եւ որ դամէ՛ն ասեն· եւ քեզ փառք յամենայն արարածոց:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

Էջ 520·— Ցաւուր սուսկալի եւ մեծ տագնապի չարչարանաց Տեառն մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի մեծի, Ողորմեա Տէր իմ Ցիսուս վասն քո սուրբ չարչարանացդ, աստուցողի սորա Խաչատուր Վարդապետի, և ծր-

30.— Քրիստոս ու Գր. Նարեկացի. Թ. 1324, էջ 4

նոցաց խրոց, եւ ինձ ամենամեղ գրչի եւ յամենայն բարեաց հեռի, եւ ի նորին հատակէն փարթամ եւ լի, սուտանուն քահանայի Մարտիրոսի, եւ ազգականաց իմոց ամենայնի, եւ բովանդակ ամենայն քրիստոնէիցն, յորս վերա Ա. այսաւր խաչի, եւ այնոցիկ որք դամենն ասեն, զի յայսմ աւուր հասի յայսմ տեղի։

էջ 614։— Վերստին յանդուած ։— Ուրե՞կն արդ՞ր, ճառագա՞յթ աւրհնե՞լ, լուսո՞յ կերպարա՞ն ։

էջ 617։— Յիշատակարան Մատենիս Դիւրթեան։— Ըստ հոլովման ընթացից ժամանակաց ։ Որով եւ դուք եղիջիք դրեալ ի մատեանս կենաց վերին դպրութեանն ։

Շնորհս քո, բարեբար փրկիչ աշխարհի Քրիստոս աւրհնեալդ յամենայնի, որ յանդ հանելով կատարեցի զխոստովանականս մատեան ողոց աղաղակի, որ է կընճռոտեմրող եւ կոփիչ անձինս մեղապարտի, եւ յայսկոյն պաղատանաւք որդւո անառակի, զի սովաւ զդիացեալ դարձայց ամաչեցեալս ի պատիքս հայրենի, առաջի Հաւր քո պծածի եւ մարդասիրի, եւ հոգւոյդ նորոգչի եւ կենսաբաշխի, քեւ եւ բանիւ քո, ի յոյս քո համարձակեալ յեցեալ եւ հաստատեալ իրախուսեալ ի հրաման խնդրել ի բանիդ ավրտնի, որ զիրկաւէտ քո աստուածային նկաւորութիւն առացեր լինել, ոչ ի սակս արդարոց, այլ փրկչական քո պաշտելի ձայնիւ կոչել դմեզաւորս յապաչխարութիւն, եւ որ այլն եւս ի քէն ճառեցեալ առակաւոր խորհրդականութեամբ, որ բացայայտ զարարչական սիրո քո պծածաւրէն ինաման առ մեզուցեալսն, ցուցանելով յանդիմակալութիւն։

Վասնորոյ ոչ վտտիմ բաղմաղայս յանցաւորս խոցեալս յոգի վիրաւորս, ոչ խայտս բանաւոր մոլորականս եւ յոգնախտորս։ Դարձեալ կարաւտիմ ի ձայն քո հովիւ բարի երկնաւոր, քէ կոչեսցես վերստին եւ մուծցես ի փարախս հաւտի քո երանաւորս, եւ նմա սպիղանեաց քաղցրութեան դեղոյդ քո աղերսաւոր, քէ պատեսցես ըստկերս իմ թժիշկդ հնարաւոր, եւ արկցես ի նոյն ձէթ եւ գինի խորհրդաւոր։ Այլ եւ յայսմ մատենէ շնորհեսցես ինձ զղջումն դարձի ապաշխարութեան։ Բարեխաւսութեամբ բարեբգակ ողբացողին Գրիգորի մեծի հեռաւորին, աղաւթանուէր վարդապետին, այսմ մատենի մատենաւպրին, ընկալցիս եւ զիմս ձեռաց աշխատութիւն, եւ արժանի արասցես դիս յետին ահեղ աւուրն համառաւտին, դասիլ ընդ աջմէ սիրոդացն զքեղ յաւիտին համապրական պայծառ փեսաարանին։ և քեղ փառս վերառաքեցից աստիճրմ և յանխափան յաւիտենին, որ ես դովեալ յայժմուս, եւ ի յապառնին, եւ յամենայն արարածոց յանխափանին յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Ներբեւը գանաթափ տառերով, բոլորգիր. էջ 622։

Զվերստին ստացաւղ սուրբ պրոցս Գրիգորի Նարեկացոյ զմիմէոն արդարոյն, փիլիսոփայն այժմուս եւ զվարպետն ձայնատարաց եւ տեառրի [Շարունակուի՞ւը վեց տող եղծուած եւ յոյժ ապօտ]։

ԼՈՒՄՄՈՒՆԴ ՆԱՐԵԿԻ.— ն

Սուրխաթ Պկև=1412

էջ 623–718, Քուղք, նոտրադիր մանր լուծելի բառերը կարմրատառ, համառոտագրութիւնք չափազանց առատ։ Գրիչ՝ Սիմէոն։

էջ 623։— Լուծմունք հոգելից քանից Սրբոյն Գրիգորի։— Զայն հառաչանաց։ Զայնն յերկուս բաժանի, յօդեալն եւ յանյօդն ։— Համմտ. Քիւ 1210, էջ 347։

Յիշատակարան Գրչի.— 1412

էջ 716։— Փառք միայնոյ սկիզբան եւ անսկզբանն, ընդ սկսականն եւ սկզբնաւորին սկզբանց Սր. երրորդութեանն, որում պատհաղորական աւրհնութիւն եւ բարեբանող փառատրութիւն յամենայն գոյեղէն բնութեանց, ի վեհագունից մինչեւ ի հուսկ յետինն, յիմանալեացն սեռից, եւ ի զգայականացս տոհմից, միայնոյ եւ միչտ էին, Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միչտաւս յաւիտեանս ամէն։

Ասասնօր իրաւապէս զկայ առեչ ի կատարումն եւ ի գլուխ ասարտման այսմ աստուածապատում մատենիս, որ կոչի Նարեկ, զոր սրաքեալ է մեծ վարդապետն Հայոց Գրիգոր Նարեկացին, եւ գլուծումն սորին զոր արար յետոյ վանմամիան եւ մար-

տաբաքանն Սարգիս Վարդապետն, ի յառաջին ձայնէ մինչեւ յաւարտ չնշոյն, լիակատար վկուծումն արել է։

Այժմ ազերսեմ եւ խնդրեմ ի խորոց սրտէ, դնարազատ դուք հարց եւ եղբարց մերոց հոգեւորաց, դի կաք մի արտասուաց ի կաթել դուշ ձերդ մաղթանաց ցաւելեսցէ, վասն կենաց հարազատին իմ եղբօր Ծովանէս կոչեցելոյ, եւ ինձ տառապեալ ոդոյս Սիմէոնիս, եւ լուսացէ դրազմաշաբաւ ոսկերս մերօք մեռելոյս· դի մեք երկոքեանս եմք գրել դրերքս։ Սակաւ մի ի Նարեկացւոյն եւ դկուծումն ես դրեցի, եւ դդիւրաւրիր ընթեռնելոյն դձեռնադիրն նա դրեց։ Որք իրրեւ դմի մարմին բանական, ի յերկուց առ մի կերպարան չինել դիմաց կենցաղակցելով, ոչ միայն հարազատք, այլ եւ միաչունչ, համապատիւք, դուպահասան, ի չորից աչաց առ մի եւ նոյն չափիդ խորհրդոյ տեսանելք։

Եւ մաղթեմ եղբայրական սիրով, ի ձայնակոդաց յայսմ սեղանոյ յոգնօրէն եւ ախորժահամ հանդերձեցելոյ, յիշատակել ի մաղթանս ուղիղ գծնօղն մեր եւ գեղբարն մեք, որ համանուն է առենահաս զօրավարին, եւ զարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ, դի յիշման արժանի առնէք գծոմահիս կրօնաւորն, դմականունն մի մոռանայք, դի սա ծնօղ է մեզ հոգեւոր, եւ նախախնամող մեր տիրապետեանս, որ եւ յիշողացդ եւ մեզ յուսացելոցս առ հասարակ ողորմեացի բարերար և բազումդորդն Աստ. Ծ. Ք. ամէն։

Շրջապատեալ դմեզ չրջագայութեամբ տումարի հայկազեան սեռից, հարիւրից կրկնակի քառից, եւ մեոյ թուոյ եւ ժանց վեցից, յորում ամի թագաւորեալ էառ բդդանուէիսն ձալայատին սուլտանն, որդի Թօղրամէլէին, եւ տիրեաց աշխարհիս մերում, որ կոչի Սուրխաթ։ Գրեցաւ սայ ի յայսմ նահանդիս, ի հրեշտակաբնակ վանօրեայս առ դուրս Սր. Լուսաւորչիս, որ է հուպ Սր. Ծոյանէսին, որ կոչի ՕՓուղ։ Նաեւ պատուելի ծերոնեին դՁաւնական վարպետն, եւ դհեզահոգի եղբայրն մեր դԹադէոս կրօնաւոր, եւ դՍարգիսն յիշ։

էջ 718, դատարկ։

էջ 719–735, մագաղաթ, բոլորգիր։ Ամանային էջը դատարկ։

էջ 720.— Աղիւսակ էերեակի.— Ամասամուտ այսպէս արա...։

էջ 722.— Աղիւսակ աւազ լրմանց.— Ձմուտ յուանաորդոյն եւ լրմանց այսպէս արացես...։

էջ 724.— Առաջաւոր է Վերապրմին...։

էջ 726.— Ձմուտ Բուն Բարեկենդանին այսպէս արա...։

էջ 728.— Ձմուտ Ջատկաց բոլորիս այսպէս արա...։

էջ 730.— Ձմուտ Վարդավառաց այսպէս արա...։

էջ 732, դատարկ։

էջ 733.— Զոր հարցէք, խնդիր այս է ուսումնասիրացն։ Եթէ հայածնացիս չընդունեաց, եւ բազումք յարուցեալ ի վերայ քո նեպեացեն դբեզ, ասա դերբորդ սաղմոսն...։

էջ 733–4.— Աղինք որ են ի ներքո ապայ Ջրխաւոլնայք։

Բոռան դիր եւ լեզու, Աւանն դիր եւ լեզու, Զաբլապա, Խրփչախ, Ասն, Արմայուղ, Տադն, Լուսն, Սուլտանին, Վլախն, Սրտան, այսոքիկ յունաց աթոռոյն ներքեւ են։

Մանճարն, Սապուէն, Սասն, Լեբնն, Վլխոն, Նեմէին, Ալամանն, Որմանն, Ասորեն, Արուանքան, Սկլաւունքն, Դուչին, Ընկլէզն, Սկօթպրիթն, Գրթուն· այսոքիկ Հռոմայ եկեղեցւոյն ներքեւ են։

Սրբէն, Վրացին, Հապաշէքն, Քրպոխքրն, Նուպիքն, որ մերձ են ի Հնդ, Հայոց եկեղեցւոյն Հնդոյան են։ Եւ Հնդիկք ինքնապէսիս է։ Որ է ջումն ԼԶ (= 36) ազգ։

էջ 735–746, հին թուղթ, առաջին էջը դատարկ։

էջ 736–742, տումարական բանք։

էջ 743–746, դատարկ մեծագոյն մասամբ։

էջ 747–758, ասլիտակ նոր թուղթ։

էջ 747, անհարթ չեզոպիր.— Լուսին մէկ թէ հինգշաբաթի ժ օր մեռնի։ Բայն՝ Ը օր անցէ ապրի...։

էջ 748–758, դատարկ։

1325

ՔԱՐՈԶԱԳԻՐՔ·— 5

ԲԱՐՔ· ԼԱՑԻՆ ՅՊՍ·

[Վարագայ Վանիք] [Ժե· Դար]

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 16·5×12×6: էջք 502: Հանգամանք անբաւարար· չատ տեղ ցեցահար· Նորպուքիւն կրած՝ ժամանակին· սկիզբը և վերջը թերի: Թուղք բամպակեայ: Գրիչ՝ Քէ[րոփէն]: Գրուքիւն՝ մասամբ սեւ և մասամբ ժանգագոյն մելանով· կարգ մը մատենաց մէջ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր: Բոլորգիր բազմազան, կարգ մը մատեանց մէջ նոտրակերպ: Համատառագրութիւնք առատ: Կաշեկազմ տախտակեայ հնամաշ: Գահպանակ ոչ ազատագրեալ սկիզբը մէկ թերթ, վերջին երկու թերթերը՝ մասն մեկնութեան աւետարանի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–2, դատարկ մնացագոյն մասամբ և մաշած:

էջ 3·— Ցանկ ·— Ա–Ի, Գլուխներ:

էջ 16·— Նախերգան ·— Սկիզ է Ա·· և սիւոյ աղբիւր ըստ Ցոհաննու ձայնին···:

էջ 20·— Նախերգան ·— Ցաստատագիտական գլխոյն իմաստիցն հեղեալ դեղեալ տեսանելոյ···:

էջ 33·— Նախերգան·— Գանգի սովորութիւն է ներգրկիլ անձանց ոչ դանց առնել դիմերդարուն, եւ քէ այսպէս է, պարտ է դիմերն[ագիր սարմանս ի մէջ առնուլ···: Այլ ես ծանծաղագոյնս, ընդ ծայրագոյնս սաղմոսիդ խորութեան պատճառաւ էզերբ անցեալ, զդուզնագիտեալ երկոցյոս մեծիդ, քեզ առաքեցի խնդրողիդ, որ սիրո օրհնօք բռնադատեալ, եւ զքանեզէ[ն] ի մէնջ պահանջեցեր զհարկ· աղաչեմ, ոյի Քէովփիլէ, չլինել մեղադիր խոյս յածդրնութեան առ աղալանս, բանակազմի մտորդոյդ, զերարտարիկ քո հանճարոյդ զքիւք վայելուչ ի վերս քեզագրեացես ճառուանս, ողջ լեր ի Տէր· այլ եւ զԻսխէոն դիմիր աղօթիւք յիչեացես:

Ով պատուական եղբայր Մարգարէ եւ զիս զանպիտանս մի մոռանար (էջ 37–38):

էջ 38, տարբեր գրով·— Երեք եղանակաւ ասացեալ լինին ամ· ընթացք բանից վարդապետականացս· այսինքն է, ի վատաբանէն, եւ ի դերակատարն, եւ ի յանկատարն···:

էջ 40·— Բանն մարմին·— Արդ ի Դից աւետարանչացն պատուականագոյն գտանի աւետարանիչն Ցովհաննէս · · ·— Հմմտ· Քիւ 1274, տետ էջ 459:

Գ·— էջ 62·— Այր ոմն էր մեծատուն եւ այսպէսր բեհեզս եւ ծիրանիս···:

Ե·— էջ 96·— Այլ Ճարոզ·— եւ քէ ակն քո պայքագրեցուցանէ զքեզ···:

Զ·— էջ 113·— Այլ Ճարոզ·— Ճրոյց մարմնոյ ակն է···:

Ծաղօթ·— էջ 114ի եւ 115ի մէջն կորուած քերթերու արմատներ: էջ 115 մեկնեալ եւ դիր կը փոխուին:

Ը·— էջ 134·— Փոխմանն է·— Ես նրչան երեւեցաւ յերկինս, կին մի արկեալ դիւրեաւ զարեգակն···:

Թ·— էջ 144·— Այլ Ճարոզ·— Ամենայն ծառ որ ոչ առնէ պտուղ բարի՝ հատանի եւ ի հուր արկանի···:

Ժ·— էջ 152·— Զգոյշ լերուք ի սուտ մարգարէից···:

ԺԱ·— էջ 160·— Այլ Ճարոզ·— Ծառ բարի պտուղ բարի առնէ···:

ԺԲ·— էջ 168·— Այլ Ճարոզ·— Ոչ կարէ ծառ բարի պտուղ չար առնել···:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 178·— Հոգին Սր· Ա՛ծ· որպէս և հոգի ի Սր· Աստուածային ըստ չնորհս իւր, հոգեչ ի սուրբ եւ յերջանիկ բա(յ)ռնիս(յ)պետն Մարգարէ զամ· չրնորհ խմաստութեան եւ զգիտութեան եւ զամ· առաքինութեան, որպէս եւ է խոյ եւ

պահեալ զծողս զԲե[րովբէ] ընդ հովանեաւ նորին պահեացէ, զի է տեսուչ եւ վերակացու հոգոց մերոց։ Եւ խոչորութիւնն այնո զրոցս անմեղայդիբ լինել, զի այս չափ էր կար մեր. եւ Քի. վասք։

Էջ 178.— Նախերգան Քարոզի զրոց սրբ արաբեալ է տէր Բարթողոմէոս Ծռանկ եպիսկոպոսն եւ Թարգմանեալ ի հայս.— Գրեալ է ի Մաքէոս երիցէ քաղուկեցէք...։

ԺԴ.— Էջ 207.— Ելի ի Հաւրէ եւ եկի յաշխարհ...։

ԺԵ.— Էջ 217.— Քարոզ Ամենայն Սիրոց.— Ողջոյն տան ձեզ ամենայն սուրբք...։

ԺԶ.— Էջ 222.— Քարոզ Վասն Արեւմտեան եւ Դժոխոցն, եւ այլ քազում օգուտ.— Ուրախութիւն եղիցի յերկինս ի վերայ միոյ մեղաւորի որ ապաշխարիցէ։ Ի Սր. Գրոց բազում կերպիւ ցուցանեն մարդարէք եւ առաքեալք զերանութիւն արդարոց...։

ԺԷ.— Էջ 243.— Քարոզ Վասն օգտի.— Ուրախ եղերուք ընդ իս զի գտի զոչխարն իմ զկորուսեալ, Ղկ. ԺԵ։

ԺԸ.— Էջ 247.— Քարոզ Ցաղագս խոստովանութեան.— Խոստովանիմ քեզ Տէր զի յարկացար ինձ...։

ԺԹ.— Էջ 255.— Քարոզ Աւետեաց Աստուածածնին.— Ես եմ լոյս աշխարհի...։

Ի.— Էջ 261.— Քարոզ Փիլիպպոսի Առաքելոյն.— Տէր ցոյց մեզ զՀայր եւ չատ է մեզ...։

ԻԱ.— Էջ 264.— Քարոզ Փոխման Աստուածածնին.— Ով է սայ որ ելանէ երբեւ զառաւօտ ընտիր...։

ԻԲ.— Էջ 271.— Քարոզ Ցարութեան Մեծ Զատկին.— Արդարեւ յարեաւ Տէր եւ երեւեցաւ Սիմոնի...։

ԻԳ.— Էջ 275.— Քարոզ Համբարձման Տեառն մերոյ Յի. Քի.:— Եթէ բարձրացայց ես յերկրէ ձգեցից զամենեսեան առ ես. Ցհ. ԺԲ.— Հմմտ. Ցվհ. ԺԲ. 32։

ԻԴ.— Էջ 281.— Քարոզ Մոխրին.— Ահա ել ընդ յառաջ...։

ԻԵ.— Էջ 287.— Քարոզ ի յօգտութիւն հոգոց.— Երանի սգաւորաց զի նոքա մխիթարեսցեն...։

ԻԶ.— Էջ 292.— Այլ քարոզ ի յօգտութիւն հոգոց.— Տէր մեր Ցս. Քս. երբեմն մերձ եղեւ ի դուռն [Նաին] քաղաքին, եւ ահա նէր մեռեալ մի...։

ԻԷ.— Էջ 297.— Քարոզ Ծնընդեան Տեառն մերոյ Ցի. Քի.:— Ահաւ աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ...։

ԻԸ.— Էջ 303.— Քարոզ Նկեղեցոյ.— Տուն իմ տուն աղօթից կոչեսցի...։

ԻԹ.— Էջ 305.— Քարոզ Փոխման Մօր Տեառն մերոյ Ցի. Քի.:— Նստաւ ընդ աջմէ ի բարձունս։ Եբր. Ա.։

Լ.— Էջ 311.— Երկրորդ Քարոզ Փոխմանն Աստուածածնին.— Դասիք եւ ամենայն տունն Իսրայէլի բերկին զտապանակ կտակարանաց ուխտին Տեառն յոյժ ուրախութեամբ...։

ԼԱ չկայ։ Նախադիր ցանկին մէջ ալ միայն Քիւը կը դնուի։

ԼԲ.— Էջ 316.— Քարոզ Անդրէի Առաքելոյն.— Եւ ընդ Քրիստոսի ի խաչ ելից...։

ԼԳ.— Էջ 320.— Քարոզ Վասն Դատաստանին Քրիստոսի ի հանդերձեալն.— Ե՛ւ եղիցին նշանք յարեգակն եւ ի լուսին եւ յաստեղս...։

ԼԴ.— Էջ 327.— Քարոզ Սրբոյ Գալստեան կիրակէին.— Իբրև լուաւ Յովհաննէս զգործսն Քրիստոսի...։

ԼԵ.— Էջ 333.— Քարոզ Խաչին.— Եւ ընդ Քրիստոսի ի խաչ ելից։ Գաղատ. Բ. Գլ.։ — Վարդապետք ասեն Քէ սբ. եկեղեցին նման է քաղաքի...։

Էջ 335–378, տարբեր Թուղթ, տարբեր խոչոր բոլորգիր։

Ծանօթ.— Նախադիր ցանկը կը չբունակուի սապէս.

ԼԶ.— Ծննդեանն Տեառն։

ԼԷ.— Ցայժմամ բարկացաւ տանուտէրն։

ԼԸ.— Քառասնաւրեայ Գալստեան։

ԼԹ.— Ցս. Իրբեւ էջ ի լեռնէն գնացին դհետ նորա ժողովուրդ բազում։

Ա.— Առաջաւորի կիրակէին։

ԱԱ.— Վասն Հինկ նկատակին։

ԱԲ.— Նշանած քանք։

ԱԳ.— Գիրք Ցարութեան։

ԱԴ.— Գիրք ի մահու չափ մեղացն։

ԱԵ.— Վասն մեղաց լեզուին։

Առնցմէ չատ բան բոլորովին կը պակսի, իսկ հայածներն ալ ուղիղ դասաւորուած չեն կազմի ժամանակ։ կը հետեւինք Նախկիր ցանկի կարգին։

ԽԳ·— էջ 475·— Գիրք Ցաղագս Ցաւոյ թեան Մեռելոց··· : Առաջին պատճառ ·— Խնդրի թէ յարութիւն մեռելոց լինելոց է թէ ոչ :— Երեւի Թէ ոչ··· ։

էջ 479·— Բ·— [Խ]նդրի եթէ յապաղեալ մարմնոյն ապականեսցի հոգին բանականն թէ ոչ·— Երեւի Թէ այոյ··· ։

էջ 502·— է·— Խնդրի եթէ··· ։

Գլուխ Լ կը պակսի։

էջ 380·— Թ·— Խնդրի թէ յարութեանն հանդերձեալ է լինել ընդոգումն աշխարհի·— Երեւի Թէ ոչ··· ։

էջ 385·— ԺԱ·— Խնդրի թէ յարիցեն մարդիք ի կենդանութիւնս կենդանեաց. ուտելով եւ սերմանելով·— Երեւի Թէ այոյ ··· ։

էջ 391·— Խնդրի թէ յետ մահուան ճառաւանի լինի, յորում հոգիք ննջեցելոցն մաբրին, նախ քան զհասարակաց յարութիւնն·— Երեւի Թէ ոչ··· ։

էջ 416·— Խնդրի եթէ իցէ երանութիւնն ի մարմնաւոր բարութիւնս·— Երեւի Թէ այոյ··· ։

ԽԴ·— էջ 422·— Ցաղագս եւթն մահու չափ մեռոց Գիրք·— Ես եմ այր, եւ ես եմ ո, սիրէրն եւ կատարած··· ։ ···Վասն այն եւ ես յետինս ի կարգէ սրբոյն Դամինիկոսի, որ կոչի քարոզողաց, սկս գայս իր Քարոզանել ի Հայս ։

Այլ մեղքն ձեր որոչէն ի մէջ ձեր եւ Աստուծոյ··· ասէ երանելին Թոմա ի Նաթինս··· ։

էջ 426·— Օրէնսգէտ արայ գիս Տէր ի ճանապարհս իրաւանց Քոց··· ։

էջ 429·— Եւ ահա նշան երեւեցաւ յերկինս, եւ վիշապ մեծ··· ։

էջ 431·— Գիրք Ցաղագս եւթն մահու չափ մեռոցն·— Եւ նշան մեծ երեւեցաւ յերկինս, եւ երեւեցաւ այլ նշան յերկինս, եւ ահաւասիկ վիշապ հրեղէն մեծ սրոյ էին պատիք է··· ։

էջ 436·— Երկրորդ Գլուխ մահու չափ մեռոցն·— Երկրորդ պատին է վիշապին, նահատնձն··· ։

էջ 439·— Երրորդ մահու չափ մեռոց ·— Երրորդ պատիս է վիշապին բարկութեան ··· ։

էջ 442·— Զորրորդ մահու չափ մեռոց Զորրորդ պատիս է չար վիշապին ծուլութիւնն եւ ծուլութիւն է հեղգութիւն հոգւոյ ··· ։

էջ 448·— Ե·— Հինգերորդ պատիս վիշապին է, ագահութիւն··· ։

էջ 467·— Վեցերորդ···:— Վեցերորդ պատիս է վիշապին որոմաչնամոլութիւն··· ։

1326

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

(ԺԹ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաշալ 16×11·5×5 : էջք 490 : Գրակք Ը+ԺԳ : Հանգամանք յատ· Նորոգութիւն կրած ։ Թուղթ բամպակեայ, ոչ միատեսակ ։ Գրութիւնն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ յաճախ պլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն ։ Գիր այլազան, էջ 5–173, բոլորգիր մանր եւ նոտրակերպ· էջ 177–486. բոլորգիր մարտ ։ Կալնկատմ տախտակեայ դրոշմատպարտ ։ Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ քերթ, միջին երկաթպտրով, կրօնական բռնանկատ թեամբ ։

Ա·— ՀԱՐՅԻՐԱՒՈՐՔ ՎԵՑԵՐՈՐԴՔ·— Ջ ե ւ ա գ ր

էջ 1–4. դատարկ, նոր Քուղթ ։

էջ 5·— Եւագրեա Հարիւրաւորք Վեցհոյսդիմ : Առաջին, Ցաղագս՝ Ընդդէմ բա-

նաստեղծիցն Արտաքնոց·— *Առաջին բարոյն ոչ դոյ հակառակ՝ զի էութիւն նորա անեղ եւ միաս[որ]իր է, եւ ներհակ ոչ ունի...*:— Չմխտ. *Քիւ* 620. Գ. *Հատոր*, էջ 21:

էջ 11·— Նորին երկրորդ Հարիւրն·— [Հ]*այելի բարւոյն, ուժոյն, եւ իմաստիցն Աստուծոյ, են յոչէից գոյացեալ արարածքս...*:

էջ 16·— Նորին եւագրեայ երրորդ Հարիւրն·— [Հ]*այր միայն դիտէ զԱծնեալն իւր, եւ Որդին զՀայր իւր...*:

էջ 21·— Նորին եւագրեայ Զորրորդ Հարիւրն·— [Ած.] *անկեաց իւր բանաւորք եւ անոյշ դնոսա իմաստութեամբ...*:

էջ 27·— Նորին եւագրեա Հարիւրեակ Հինգերորդ·— [Ա]*զամ օրինակ է Քրիստոսի, եւա՝ մերում բնութեանս...*:

էջ 32·— Նորին Վեցերորդ Հարիւրեակս·— [Զ]*ինչ եւ է դիտութիւն եղելոց, Սուրբ Գիրք մեզ ոչ պատմեաց...*:

էջ 38·— Նորին եւագրեա Պակասորդիրն Վեց Հարիւրեկացն·— [Ա]*րքայութիւնն Երկնից դիտութիւն բարձր...*:

Բ.— ՄԵԿՆ. ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐԱՑ·— 5

Կիրակոս Երզնկացի

էջ 44·— Արդիւնաբան եւ հոգիաճերկ վարդապետին Կիրակոսի Եզնկեցոյ արարեալ Մեկնութիւն Հարիւրաւորացն եւագրեայ, ի խնդրոյ Ցովաննէս Վարդապետի ի նոյն գաւառէն Նկեղեաց ի Սբ. Կիրակոս·— [Տ]*իտանս հաւատարիմ եւ իմաստուն յամենենգեցոյ Տեառնէն բնտրեալ եւ կարդեալ ի վերայ դերդաստանի տան նորա...*:— Չմխտ. *Նոյն* էջ 22:

էջ 174. *դատարկ*:

Գ.— ԼՈՒԾ. ՄԵԿՆ. ՑՈՐԱՑ·— 10

Գր. Տաթեւացի

էջ 177·— Այս ինչ է ի Լուծմունս Գրոց Մեկնութեան Ցովքայ:

էջ 186·— [Ն]*որին Գրիգորի ամչաղած փիլիսոփայի եւ ֆաջ հռետորի, աշակերտի հռամեծի Ցովհաննու Որոտնեցոյ, Համառօտ Լուծմունք դասարիմաց քանից ի Մեկնութիւն Գրոցն Ցոքայ, եւ ի քանս Մեկնչաց·— Նեցուցածական խն...*:

էջ 388·— *Եւ Ժողովոյն Մեկնութեանս է Վանական Վարդապետն...*:

էջ 390–392, *դատարկ*:

Դ.— էջ 393·— Ցոհաննու Որոտնեցոյ Ասացեալ·— [Մ] *Տէր Ած. իմ Ցս. Քս. Բան Հաւր եւ Որդի Կուսի, տուր ինձ անկաստաբիս՝ զկատարեալ բանից քոց Թարգմանութիւն...*:

էջ 394·— Ի սկզբանէ Տէր զերկիր հաստատեցեր...:

Ծանօթ·— *Լուսանցքներու վրայ կը տեսնուին մանրատառ լուծմունք* (էջ 411):

էջ 487–489. *դատարկ*:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·—

էջ 490. *բոլորգիր*·— *Գիրքս յիշատակ է Սր. Աթոռոյս Երուսաղիմայ Սրբոյն Ցակովբայ Առաքելոյն:*

Փառք Ամենասուրբ Երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Արդ նորոգեցաւ սուրբ գիրքս, որ է Հարիւրաւորք Եւագրի, եւ Լուծմունք Ցովքայ, եւ Նախերգանք Սրբոյն Ցոհաննու Որոտնեցոյն, ի թուականիս Հայոց ՌԿԶ: Աղաչեմ դհանգիպողսդ, զի ասիցէք Ած. ողորմի Առաքնորդիս մեր, Տէր Գրիգոր Եպիսկոպոսին, երախտաւորի Սր. Ուխտիս: Եւ մեղաւոր Ստեփանոս կազմողիս աստցէք Ած. ողորմի, եւ ձեզ յիցի:

1327

ԴԱՐՈՁԱԳԻՐՔ

(Ժե· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Մաւալ 16·5×13×5: *Էջք 454*: *Հանդամանք բաւարար ընդհանուր առմամբ· սկիզբը և վերջը թերի· մէլանին խստութենէն կարգ մը էջեր ճեղքուած փշրուած, նոյնպէս ուրիշներ կրած· Թուղթ վորշորակ· Գրիչ՝ Թումայ· Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը և սկզբնատառերը կարմիր, մըցնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 33· 36 տող· Բոլորքիր· Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ· Կաշեկազմ տախտակեայ·*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Բ·— Էջ 2բ·— Նորին տէր Առաքելի Գարոզ Ծննդեան, ի բանն որ ասէ· Սիրելիս ի սեռեակ մեր, երգեսցուք զսէր·

Գ·— Էջ 12ա·— Նորին առ նոյն, Գարոզ Ծննդեան ի բանն Սոգոմոնի որ ասէ յերգսն, ի դէմս Աստուածածնի կուսիս այսպէս· Արտացոլեր զմեզ·:

Ե·— Էջ 14–15բ մէջն, հօր մերոյ ինիան է, նայելով նախապէս արարածոց Թուանշաններով կատարած թվբահամարին·

Է·— Էջ 29բ·— Նորին տէր Առաքելոյ ի նոյն բանն Սոգոմոնի որ ասէ· Դեղեցիկ ես մերձաւոր իմ·:

Զ·— Էջ 43բ·— Նորին Գարոզ Ծննդեան Տեառն ի կուսէն ի բանն Եսայեայ Մարգարէի որ ասէ· Ես յաւել Տէր խօսել·— *Ահա մեծ և անճառելի քաղցրութիւն անճառելոյն Աստուծոյ առ մարդկային ազգս···:*

Է·— Էջ 55բ·— Նորին Գարոզ Ծննդեան Տեառն ի կուսէն, ի բանն որ ասէ· Գոհասյ զքեզ արտաքոյ հաւքարնեցից·:

Ը·— Էջ 66ա·— Գարոզ ի բանն· Լուսոյ եղիցին երկինքք ի վերուստ եւ ամպք ցօղեսցեն···— *Արդ որպէս ի պայ մեծի եւ տիեզերական թագաւորի···:*

Ծանօթ·— *Ըստ երեւոյթին չուրջ երկու պրակ –ե եւ Զ– կը պակսին դարձեալ·:*

Ժե·— Էջ 84ա·— Մաքէոս Վարդապետի Գարոզ, վասն Աղուհացիցն առաջին աւուրն, ի բանն, Լուացարուք, սրբեցարուք ···— *Ահ ամն ի սրբոցն Քէ Ա֊ն· բարեացն բարկոյն է, և· պղծեցեալն պղծեցեալոյն ···:*

Ժզ·— Էջ 88ա·— Նորին Մաքէոս Վարդապետի Գարոզ, Պահոց, վասն առաջին Գշքին· ի բանն· Արդարութիւն արդարոյն ի վերայ ծորին եղիցի·— *Նիւթական բնութիւնս մեր կրկին փոփոխմն ունի···:*

Ժէ·— Էջ 94ա·— Նորին Մաքէոս Վարդապետի Գարոզ պահոց յառաջին Գրշքին· ի բան, ընթերցուած յելից·— *Առաւուածային պիրք ամանք մեր ի խրատ պրեցան ···:*

Ծանօթ·— *Դարձեալ քանի մը Քերթ կը պակսի, նկատել առնելով քարզնեաց համարոյցերը, որոնք նախնական կերպարանք ունին, կարմիր երկաթագրով նշանակուած·:*

Ի·— Էջ 99ա·— Նորին Մաքէոս Վարդապետի Գարոզ ի բանն· Մի առտ վկայեր·— *Գիտելի է պի կրկին է դէմք ամենայն արիութեան աստուածային···:*

Իա·— Էջ 111ա·— Նորին Մաքէոս Վարդապետի Գարոզ ի բանն· Մի շնար, մի ցանկար·— *Գիտելի է պի երեւելի արարածքոս յայտնի առնեն պանծաւ պիտութիւնն Աստուածոյ···:*

Իբ·— Էջ 112ա·— Նորին Մաքէոս Վարդապետի Գարոզ, ի բանն, Մի գոգանար·— *Դիտութիւնն երկրաւս բաժանի···:*

Իգ·— Էջ 118բ·— Նորին Մաքէոս Վարդապետի, ի բան, Եթէ կոյրք էիք ոչ էր ձեր·:— *Անդրելի է Քէ կուրութիւն մասոյն պատճառէ դմեզս, առ ի փոքրիացուցանել: Երեւի Քէ ոչ···*

Իդ·— Էջ 120բ·— Նորին Մաքէոս Վարդապետի Գարոզ եւ խրատ վասն խոնարհութեան, ի բանն· Որ խոնարհեցուցա֊

նէ գանձն։— *Արդ հիմն ամենայն առաքինութեան է խոնարհութիւնն*...։

Իե.— էջ 122բ.— Նարին Մաքէոս վարդապետի Գարոզ, ի բանն։ Արթուն կացէք եւ յամենայն ժամ։— *Գիտելի է դի ի դիրս սուրբս չորս տղ քուն լսի*...։

Իզ.— էջ 126բ.— Գարոզ Մեծի Ոշոյն, ի բանն։ Զի ես ընկալայ ի Տեառնէ զոր ի մեզ ասացի։— *Գերապոյն չնորհաց վիճակեալն ի Քաղաւորս խոյակեդեան գրնդին*...։

Իէ.— էջ 142ա.— Նարին Մաքէոս վարդապետի Գարոզ, ի բանն, Տէր սիրեցի զվայելչութիւն տանն...։— *Ոմ որդիք Նադիւի վերնոյն Սիոնի*...։

Ծանօթ.— *Ժ պրակին առաջին թերթը կորած*։

Իը.— էջ 156բ.— Նարին Մաքէոս վարդապետի Գարոզ Սբ. Առաքելոցն։ Դուք էք լոյս։— *Ի վերայ բանիս այսորիկ բազում ինչ հանդիսանալի է*...։

Իթ.— էջ 167ա.— Նարին Մաքէոս վարդապետի Գարոզ մահու։ Իմաստութիւն յելս։— *Նախ գիմաստասցուք, եւ ապա թէ գինչ է գործ իմաստութեան*...։

Լ.— էջ 174ա.— Գարոզ վասն մահու, ի բանն Ցոդայ որ ասէ։ Մահ մարդոյ հանգիստ։— *Արդ կամիմ այժմ*...։

Լա.— էջ 185ա.— Գարոզ վասն Մահու, ի բանն, Մահ մեղաւորի չար է։— *Արդ ի բանէս յայսմանէ պընդրիմամբ սորա ճանաչեմք*...։

Լբ.— էջ 193ա.— Գարոզ Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, ի բանն Դատի մարգարէին որ ասէ։ Տէր ով կացցէ ի խորանի քումմ...։— *Ի մարդոյն առաքինոյն Ագամայ*...։

Լգ.— էջ 203ա.— Գարոզ Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, ի բանն Սաղոմոնի որ ասէ. Ցայնժամ կացցէ արդ։— *Արդ գիտելի է նախ դի որպէս ընդհանուր է որակութիւն քան զորակ, այսպէս արդարութիւնն քան զարդարն*...։

Լդ.— էջ 209բ.— Ցովհաննէս վարդապետի, աշակերտի Մեծին Գրիգորի, հանգեպէս տեսութիւն եւ Գարոզ ի չարչարանքն Սբ. Լուսաւորչին։— *Եւ ապա ակաւնի քապատարն վանական տանքանօգ չարչարանքս Սուրբն Գրիգոր*...։

Լե.— էջ 219ա.— Նարին Գարոզ, Ցովհաննէս վարդապետի, վասն Աղաւթից, ի բանն, Հոգի է Աստ. եւ երկր։— *Եւ համամատութիւն հոգոյ եւ նմանութիւն է բազմատարակի պրանալ ի դիրս Հարցմանց, դիտ եւ կարդալ։ Եւ թէ հոգի է Աստ. ոչ խնդրել պարանոցի կորացումն եւ ծնկանց մաշումն կամ ձայնի բարձրացումն, այլ հոգւով եւ ճշմարտութեամբ երկիր պագանել*...։

Լզ.— էջ 224ա.— Նարին Ցովհաննէս վարդապետի Գարոզ վասն յիշողութեան, ի բանն, Որ արհամարհէ զնա։— *Գիտելի է դի որք յիշողք տան՝ բազում մեղանչեն*...։

Լէ.— էջ 229բ.— Նարին Մաքէոս վարդապետի վասն ազաւթից Գարոզ, ի բանն։ Պատուեա զՏէր ի քո։— *Նախ գիտելի է թէ վասն էր այսպիսի օրէնք կարգեաց Աստ. քանզի դժուարին թմն է*...։

Լը.— էջ 238բ.— Գարոզ վարդավառին, նախերգաբար.— *Երեւի արեգակն ի ծագելն իւրում*...։

Լթ.— էջ 241բ.— Գարոզ վարդավառին ի բան մարգարէին որ ասէ. Քո նն երկինք եւ քո է երկիր...։— *Ասէ բերանն աստուածային եւ. քնարն հոգւոյն սրբոյ, մարգարէն եւ աստուածահայրն Դաւիթ*...։

Խ.— էջ 247ա.— Պատմառ վարդավառին։— *Մեծ է պատիւ աւուրս, եւ վերապոյն եւ բարձրագոյն յոյժ*...։

ԽԱ.— էջ 252ա.— . . . վարդավառին ի բանն Մաքէոսի Աւետարանչին։— *Եւ յետ վեց աւուր առնու*...։

ԽԲ կը պակսի։

ԽԳ.— էջ 257բ.— Նարին Մաքէոս վարդապետի Գարոզ վասն Շողակաթին, ի բանն։ Աստ. իմաստութիւն իմ։— *Եւ գիտելի է դի ամ. որ չինուածս առնէ բազում ինչ դմտաւ ածել արժան է*...։

ԽԴ.— էջ 265բ.— Գարոզ Վերափոխման Աստուածածնին, ի բանն որ ասէ Սդոմոն։ Բազում դստերք ստացան մեծութիւն։— *Զնախատեսութիւն աստուածապաշակ արքային Սողոմոնի*...։

ԽԵ.— *կը պակսի*։

ԽԶ.— էջ 280ա.— Բարոզ վասն Նաւակատեաց.— *Երկու իբս ասելի է առա՛ջ…*։

ԽԷ.— էջ 282բ.— Բարոզ Վարդավառի՛ն. ի բանն որ ասէ· Ու յետ վեց աւուր առնու։— *Ի վերայ այսմ բանիդ ծե՛ խմ դիւրաւ՛ն բանս խնդրելի է մեզ…*։

Յիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 292բ.— *Որ ողորմի՛ քարոզիս արարողդ Ղրիմցի՛ Յակոբ վարդապետի, եւ ծերացողդ սորա Թումայի՛*։

ԽԸ.— էջ 292բ.— Բարոզ Խաչի՛, ի բանն, Ած. խօսեցաւ ի սրբութիւն։— *Առ պրանս ի լինելութիւն արարածոց իւրոցդ՝ չիւրոցդ…*։

ԽԹ.— էջ 296բ.— Բարոզ վասն Ցառուրբեան։ Ձի հնոյնի Տէր հրամանաւ ի ձայն հիւ·։— *Ասա պիտի՛լի է…*։

Ծ.— էջ 309ա.— Նորին Մաթէոս վարդապետի՛ Բարոզ երկրորդ Գալստեանն, ի բանն· Եղիցին զօտիք պնդեալ ընդ մէջ։— *Ասրս այս կոչի երկրորդ Գալուստ, եւ կրկին Յաղկազարդ…*։

ԾԱ.— էջ 314բ.— Նորին Մաթէոս վարդապետի՛ Բարոզ Խաչի՛, ի բանն· Բարձր արարէ՛ զՏէր Ած. մեր…— *Ի վերա՛ այսմ յոյնի՛ տեսանելի՛ է մեզ պլուխս ճե՛…*։

ԾԲ.— էջ 320բ.— Նորին Մաթէոս վարդապետի՛ Բարոզ, ի բան. Ես եմ Հովիւն Քա՛ջ.— *Գներացոյց բարւոյն Գ ևն յատկութիւնք…*։

ԾԳ.— էջ 330ա.— Նորին Մաթէոս վարդապետի՛ Բարոզ վասն Հաւատոյ Ցատկութեանց, ի բան· Նման է առն ի·։— *Գիտելի է դի Տէր մեր դհաւատքն ի ծե՛ իրս նմանեցուցանել…*։

ԾԴ.— էջ 342ա.— Նորին Մաթէոս վարդապետի՛ Բարոզ, ի բանն· Ես առ Ած· կարդացի՛.— *Գիտելի է դի երեկոյի՛ նմանի մահն մեր…*։

ԾԵ.— էջ 348ա.— Նորին Մաթէոս վարդապետի՛, ի բան, Յագեցից երկիւղած ծաց իւոց…։— *Եւ դի Տեառն մերոյ նմանի՛ արեգակի՛…*։

ԾԶ.— էջ 351ա.— Բարոզ Վասն է մահու չսպ մեղացե, ի բան· Ու ՚ի՛նչ երեւեցաւ յերկինս, եւ…։— *Գաւդոս ասէ· Նախանձու բանարկուին համառ մահ յաչխարհս…*։

ԾԷ.— էջ 372բ.— Բարոզ Վասն Հարդարութեան, ի բան· Փորձեսցէ մարդ զանձն եւ ապա…։— *Եւ արդ վասն հաղորդելոյն բազում ինչ ասելի է…*։

ԾԸ.— էջ 381ա.— Բարոզ վասն Ադաւթից, ի բան· Եաւթն անգամ աւրհնեցից։— *Ցեղանակ աղաւթից ուսուցանէ մարդպարէն…*։

ԾԹ.— էջ 384բ.— Բարոզ ի բան մարգարէին որ ասէ· Ես առ Ած· կարդացի՛…։— *Եւ այս վասն բազում պատճառաւ…*։

Կ.— էջ 388ա.— Բարոզ Գէորգեա՛ Եպիսկոպոսի, Վասն Ադաւթից, ի բան· Խոնարհեցոյ Տէր զ·։— *Զամենայն բարեգործութիւն սկիզբն պիտոյ են հաւատոք ճշմարիտ…*։

ԿԱ.— էջ 395ա.— Վասն Ադօթից եւ վասն Առաքելոցն· Տիրատուր Վարդապետի՛ Բարոզ, ի բան· Դարձեալ ասեմ ձեզ, Բ ի ձէնջ միա։— *Արդ՝ ճշմարտիւ պիտ՚ի՛մք դի նախ առաքելոցն խոստացաւ Տէրն պարգեւս պայ…*։

ԿԲ կը պակսի։

ԿԳ.— էջ 408բ.— Բարոզ Ապաշխարութեան, ի բան Աւետարանին որ ասէ· Ապաշխարեցէ՛ք, զի մերձ·։— *Նախ տեսցուք ՚ի՛նչ է ապաշխարութիւնն· Ապաշխարութիւնն յասլանք է դործնեայ մեղսցն…*։

ԿԴ.— էջ 412բ.— Բարոզ ցասման, ի բան· Այս աւ· ենկ ի վերա մեր վասն մեղաց.— *Աւ՚ետ ուրեմն մարդարէն սոդոմական-սյս Դատի՛ք…*։

ԿԵ.— էջ 418ա.— Բարոզ վասն ցասման, ի բանն· Տէր Ած· մեր տուր մե·։— *Աւ՚ետ ուրեմն ի մարգարէս դիրն Աստուածաշունչ, ՚ի՛նչ անօրէնք իրրեւ դեռ ծի՛ւնգին…*։

ԿԶ.— էջ 422ա.— Բարոզ ի բան Աւետարանին որ ասէ· Եթէ աչ ակն Ֆո գայր·։— *Արդ դոր աւրինակ ոք կամիցի ի նաւարկութիւն վաճառաշահութեան ընթանալ…*։

Ցանօթ.— *Գրակահամարներուն նայելով իւ պրակր կը պակսի։— Հ ի Հ Քառորդներր սխալմամբ դրուած են ՀԴ-էն յառա՛յ*։

էջ 430ա.— Նախերգան ի Սբ· Աստուածծինն.— *Աստուածադարձ եւ յուսալի՛ տաւնախմբութեանց…*

ՀԲ.— էջ 431բ.— Բարոզ Վերափոխման Աստուածածնին, ի բան Սողոմոնի որ

ասէ· Սրտացուցեր զմեզ էօյբ իմ։— *Ասէ ի-մատնացեալն յԱստուծոյ Սողոմոն փա-պակչական դիմաւք եւ հառաչական ձայնիւ· · ·։*

էջ 439ա։— Նախերգան խաչի·— *Ամ-բնութիւնք տարրեղէն արարածոցս· · ·։*

ՀԴ.— էջ 444բ.— Նորին Գէորգեա Քարոզ խաչի, ի բանն· Զի որպէս փայլակն· · ·։— *Վասն այն ասէ որպէս փայլակն· · ·։*

Հ.— էջ 445ա.— *Արդ պարտ է · · · ա-մէնայն հոգեկեաց ըժիշկս պնդել· · ·։*

ՀԱ.— էջ 449բ.— Քարոզ Նիւմանն Սբ· Աստուածածնին ի բանն· Տեսի թագա-ւի մի որ զգեցեալ էր զարեգական, եւ զլու-սինն ի ոտն։— *Եկեղեցի Սբ· պատկեր է աստուածային փառացն· · ·։*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1715

էջ 169, առորին լուսանցքին, նոյն չեղապիր.— Զմեղաւոր Աբրահամ կրեատացի պիտակս յիշեցէք· Թվին ՌՃԿԴ, յուլիս Ը, Գալաթ, Հրեշտակապետ։

1328

ՑԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՑԻՆ ՔԱՀԱՆԱՑԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ.— 8

Թրգմ· Ս Տ· Ս Ի Ւ Ն Ե Ց Ի

Հերմոնի Վաճք 22է=1338

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաշտ 16·5×11·5×4·5։ *էջք 408։* Հանդամանք լաւ· Նորոգութիւն կրած։ Թուղթ յամպակեայ։ Գրիչ եւ Ստացող Գր-իչդոր, աշակերտ Տիրատուր Վարդապետի։ Գրութիւն՝ սկզբնատառերը կարմիր, մը-նացեալը սեւ մելանով, միասին, 26, 25 տող։ Բոլորիչք վարժ։ Համառօտագրու-թիւնք բառական առատ։ Կարմրագիծ գլխա-գարդ, *էջ 5, 7։* Ծածկոյթիք բառեր, *էջ 155, 159, 165, 168, 341, որոնք մնացին անվեր-ծանելի։* Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմա-գարդ։ Գահագանակ մաւզապաթեայ սկիզբը երկու թերթ, բոլորիչը խառն երկաթագիր տառերով, մասն Գործոց Առաքելոց, Գլուխ Իվ։ Նաեւ վերջը մէկ թերթ, անկիւնաւոր երկաթագիր, մասն Աւետարանի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, դառարկ գրեթէ։ Առաջին է-ջին չեզապիր գիտուց Անապատին էր։

էջ 5.— Դիմաքարս եպիսկոպոսի Աբե-ղացոց առ Տիմոթէոս, ցաղագս երկեցայիցն Քահանայապետութեանց·— *Ա.*— *եթէ ա-մենայն աստուածային լուսափայլութիւն լոյս բարեխառնութեանն· · ·*— Հմմտ· *Թիւ 342, Բ· Հատոր, էջ 232։*

ՀԱ.— *էջ 449բ.*— Քարոզ Նիւմանն Սբ· Աստուածածնին ի բանն· Տեսի թագա-ւի մի որ զգեցեալ էր զարեգական, եւ զլու-սինն ի ոտն։— *Եկեղեցի Սբ· պատկեր է աստուածային փառացն· · ·։*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·— 1715

էջ 169, առորին լուսանցքին, նոյն չեղապիր.— Զմեղաւոր Աբրահամ կրեատացի պիտակս յիշեցէք· Թվին ՌՃԿԴ, յուլիս Ը, Գալաթ, Հրեշտակապետ։

1328

ՑԱՂԱԳՍ ԵՐԿՆԱՑԻՆ ՔԱՀԱՆԱՑԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ.— 8

Թրգմ· Ս Տ· Ս Ի Ւ Ն Ե Ց Ի

Հերմոնի Վաճք 22է=1338

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաշտ 16·5×11·5×4·5։ *էջք 408։* Հանդամանք լաւ· Նորոգութիւն կրած։ Թուղթ յամպակեայ։ Գրիչ եւ Ստացող Գր-իչդոր, աշակերտ Տիրատուր Վարդապետի։ Գրութիւն՝ սկզբնատառերը կարմիր, մը-նացեալը սեւ մելանով, միասին, 26, 25 տող։ Բոլորիչք վարժ։ Համառօտագրու-թիւնք բառական առատ։ Կարմրագիծ գլխա-գարդ, *էջ 5, 7։* Ծածկոյթիք բառեր, *էջ 155, 159, 165, 168, 341, որոնք մնացին անվեր-ծանելի։* Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմա-գարդ։ Գահագանակ մաւզապաթեայ սկիզբը երկու թերթ, բոլորիչը խառն երկաթագիր տառերով, մասն Գործոց Առաքելոց, Գլուխ Իվ։ Նաեւ վերջը մէկ թերթ, անկիւնաւոր երկաթագիր, մասն Աւետարանի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–4, դառարկ գրեթէ։ Առաջին է-ջին չեզապիր գիտուց Անապատին էր։

էջ 5.— Դիմաքարս եպիսկոպոսի Աբե-ղացոց առ Տիմոթէոս, ցաղագս երկեցայիցն Քահանայապետութեանց·— *Ա.*— *եթէ ա-մենայն աստուածային լուսափայլութիւն լոյս բարեխառնութեանն· · ·*— Հմմտ· *Թիւ 342, Բ· Հատոր, էջ 232։*

Ցիշատակարան Թարգմանողի·— 712

էջ 405.— Ի վեցհազարերորդի, երկ-երիւրորդի, քսաներորդի, ամէ արարածոց աշխարհիս ըստ յունարէն Թուոյ, ի չորեք-տասաներորդի դիքտիկոնին, յերկրորդ ա-մին Թագաւորութեանն Փիլիպպոսի, Թագա-ւանեցան դիրքս այս Սրբոյն Դիոնէսիոսի Արիսպագացւոց, ի ստոյգ աւրինակաց ի կոստրեղնուպաւլսի ի ձեռն Դաւթի Հիւպա-տոսի, եւ Թագաւորական սեղանոյն կինեա-ոի· եւ ի ձեռն Ստեփանոսի քահանայի եւ ք՛րիմոզի, աշակերտի տեառն Մոսիսէի Սիւնեաց եպիսկոպոսի։

Արդ մաղթեմ զքրիստոսասէրս պաշ-տաւնեայսդ սրբոյ սեղանոյ, որք առնոյք յաւրինակէս յայսմանէ, գրեսջիք եւ զամս զայս, առ ի յիշատակ բարեխաւսութեան

առ Քս. ի դրեալք եղիցիք եւ զուգ ի ճըշմ-
րտութեանն կենաց.— Համմտ. Քիւ. 451, Բ.
Հատոր, էջ 417:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1338

էջ 406. Նախորդին ներքեւ.— Փառք
Սրբոյ Երրորդութեանն Հաւր եւ Որդւոյ եւ
Հոգւոյն Սրբոյ այժմ եւ յաւիտեանս յաւի-
տենից ամէն:

Արդ ի յիշեցաս չրջապատութեան ա-
մանակաց յատաջարժութեան, որ բատ յր-
բապատարն յուսարերի, ականն արեւու եւ
առեղծականն արուսեկի, որ ժողովէ չա-
փէ, կուտէ, բատ Հոլովման՝ ամաց յատ-
վութիւն, ի չափս գարուց եւ ի յերիս որշ-
մունս անթերեւութի, որ ջնուացնէ եւ կեն-
դանանէ, անուացնէ եւ զարձեալ խաղըն-
ցուցանէ ի ընչասպառ եւ կենդանանորոգ առ
ուղեկան յաւիտենից, ի յաւարտման ՃՃ եւ
ի երորդի թուականութեանս Թորդոմեան
տոհմի, ես անեխտատ եւ անվարժս ի յա-
չակերտեալս բանի Գրիգորոյ, ցանկացող եղէ
այմ սահելի, եւ գծագրելի ի գիմս քար-
տանի, աչխատութեամբ երից, եւ գոր-
ծակցութեամբ եղբարս իմով Կիւրակոսի,
գաստատածաչարժ եւ հոգևորիս մատենա-
դիւանիսս, ի նահանգիս Վայո Ձոր, ի վա-
նիս Հերմանի, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Գրի-
գորի, ի վայելումն անձին իմոյ հիւանդի,
եւ յիշատակ բարի հոգւոց մերոց եւ ծնո-
ղաց։ Ի յիշատակութեան եւ տէրութեան տե-
դոյս մեծ եւ բարեպաչտ իչխանին Հռուբիկ-
լի, եւ զաւակաց նորին Գէչդենի եւ Իւանի։
Եւ ի վարժապետութեան ընդհանուր հայ-
կազեանս սեռի, երջանկի մենի եւ երիցս և-
րանելոյ Հոռոմոց Տիրատուի առաքնելոյ,
առ որ կամք դեկնելոյ ի վարժս կրթու-
թեան, փափաքելով բանական սեռանց առ-
նել, որպէս մանուկ առ մայր եւ որպէս դա-
ւակ առ ծնող, որ սիրով պկեանս մեր բատ
Հոլովոյ եւ բատ մարմնոյ։

Արդ աղաչանս բարմապիսիս մատու-
ցանիմ Հանդիպողացդ եւ աւգտելոյց յար-
սիմ Հոգևոր յուսատուրութեանց, յիշեսջիք
յարի միտաք առ Քս. պմերով գրեալքս ի
սմա կարդացեալս անուանք, որպէսզի եւ ի
մչտապոյ յաւետնին պերանականի փիճա-
կեսցին Հանդիսաւ, եւ միչտ ընդ Աստուծով
եղիցին, որ քան զամենայն բարութիւն կ
գնհպատչն, Հանդերձ յիշեցելոյդ։ որում
փառք յաւիտեանս ամէն.— Համմտ. Լ. Ս.
Աչխիկան, Ցիշատակարանք ԺԴ. Դարի,
Քիւ 377:

Ներբեւր մասն բաղդրգրով.

Նա եւ գմեծ բարեգործեան Սարգիս,
դաչակերտեալն մեծին Գրիգորի գծագի ա-
սմա տառի, յիշեսջիք ի Քրիստոս, Հանդերձ
ծնողօք եւ ամենայն արեան մերձաւորաբ,
ամէն։ Զի սմա տառնդեացաւ այս տառ։

էջ 408. գտառարկ մեծապոյն մասամբ։

1329

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԱՑ.— 1

Տեղի ՌՄԻ=1771

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 16·5×10·5×2·5: էջք 288:
Հանդամանք լաւ: Թուղթ կապտորակ: Գր-
ութիւն՝ պիճերը եւ պլիսպիրներր կար-
միր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին,
21 տող: Նոտր չեղագիր: Համատատպրու-
թիւնք բաւական առատ: Կաչկակած տախ-
տակեայ պրոչմապարզ: Կնիք սեւագրչմ
Հաւիճածեւ, ԷՔՒ. Ծո. Տիրացու Թադէոս,
էջ 9 յ.: Ստացող՝ Թադէոս վրդ. Կեսա-
բացի:

Վանօր.— Տ. Սահակեանն ներկա-
յացուցած է ապէս. «Օսմանեան Պատմու-
թիւն Համառօտեալ յընդարձակ պատմու-
թենէ Հանգուցեալ մինչեւ ի Մուսաֆա
Բ. յամ Տեառն 1699, եւ ապա չարունակեալ
ի Քարտմանչին (որ Քան ի ինեն Մաղաքիայ
ձկվակերհնոց հետեւողի երեմիա չելէպ-

ւոյ) մինչեւ ցՀամիտ Ա. յամ Տեառն 1780: Գոյ եւ գաւազանադիր Քաղաւորացն տոճկաց, եւ անուանք դաւառաց յորս նստէին երեք Թուղլու փաշայք, եւ երկու Թուղլուք եւ վոյվոտայք, եւայլն: Այլ եւ ներբողեան տաճառաւոր ի լեզու տաճկաց ի վերայ Զաքարիա աղկասէր պատրիարքի Կ. Պօլսոյ (Յուշակ, էջ 788–9):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դառարկ: Նոյնպէս էջ 4, 6, 8:

էջ 3.— Ի վայելումն Թագէոս Վարդապետիս Կեսարացւոյ ի Մխարանութենէ Սրբոց Յակոբեանց:

էջ 5.— Ձակատ·

Գիրք: Գաւմուլթիւն Օսմանցւոց Թագաւորաց· համառօտակի ժողովեալ եւ արտաքանեալ ի լինակատար պատմութենից նոցին զգլխաւորք գրոցս եւ զգրծիս Ծաղկաքաղ արարեալ յոմեմնէ բանասիրէ վասն պրօսնոյ ազգիս մերոյ: Եւ հասեալ մինչեւ ի 22երորդ Թագաւորն Մուստաֆա երկրորդ, եւ այն եւս ոչ լրացեալ պատմութեամբ, եւ մեք իբր Քէ լրացուցաք եւ իսկ յինքենէ նոյն Գաւմուլթինէն: Եւ ապ յամի Տեառն 1771, եւ ի մեզս հաշուի ՌՄՒ, ի յամսեանն յունվարի: Գաղափարեալ եղեւ ի յանուրզալ օրինակէ, բայց յոյժ հնացեալ պրըքէ, կարի չրջահայեաց խուզմամբ եւ խոհ անձկութեամբ, վասն գոյոյ օրինակին չզաղիր, եւ բազում տեղիս խանգարեալ եւ աւերեալ գոյոյ:

էջ 7.— Ի յօթն կարգ լինելն Գաւմուլթեանս համառօտիւ ցուցանի յըստորեւ:

Նախ Քէ ո՛րն է որոյ որդի, եւ ի քանի թվում ծնեալ, եւ քանի թւականի եւ քանի տարուց ի գահ նըստեալ, եւ քանի ամ թագաւորեցին իւրաքանչիւրքն:

Երկրորդ, ո՞րքան ի մարտ դիմեցին:

Երրորդ, քանի՞ ֆէթիհ ունի:

Չորրորդ, ո՞րքան խայրաթ ունի:

Հինգերորդ, ո՞րքան չահզատէք:

Վեցերորդ, ո՞րքան վէզիրք:

Եօթներորդ, ո՞րքան միւֆտիւք:

Զրօսանք խնդրողաց, եւ անաչխատ պատասխանի հարցողաց բառուպագոյն Գաւմադիրս:

էջ 9.— Համառօտ Գաւմուլթիւն Օսմանցոց Թագաւորութենից Ալիօսման կոչեցելոց:

Ի Քարիխն իւրեանց 611, յորժամ ձին կիսկիան Թաթարաց զքաղաքն Գալիս աւերեաց, եւ զինեվաբեմ չհան ի Թագաւորութենէն փախոյց...:

էջ 10.— Առաջին Թագաւոր Օսմանցոց.— Սկիզբն իշխանութեան Սուլթան Օսմանայ: 656 աչխէն ծնեալ լինի, եւ 699 աչխէն, եւ 43 ամին կենացն իւրոց հրամանաւ Ալայիդինի Թագաւոր լինի...:

էջ 113.— Իրերորդ Թագաւոր.— Սուլթան Մուռատ Գազի, իսկ Մուհամմէտ խան, ծնունդն 1074, եւ 1106 աչխէն նստուցանեն ի Քահ...:

էջ 154.— Իվերորդ Թագաւոր.— Սուլթան Ալա էլ Ճամիթ առաջին, իսկ Ահմէտ խան: Ծնունդն 1137 աչխէնն, եւ յետնորդ ամի կենի իւրոյ իբր, նստաւ ի գահ, եւ 1187 աչխէնն, դիւքաւաէ լուսնի 9, յաւուր ուրբաթու, ժամ իբրեւ ութն լուաք բարձրանալն ի յաթոռ Թագաւորութեան, որ էր Քիւն մեր ՌՄԻԳ, յամսեանն յունվարի, ժնեզորդում, օրն ութօրեկից, Սրբոյ Ծննդեան Գրիստոսի...:

էջ 185.— Ի ՌՄԼ, յունվարի ԺԶ, 1195, սեֆէբրի 2, յաւուր չարաթու լուաք ծնանիլ Թագաւորիս դաւտր մի՝ Մէլէքշահ ռուլթան...:

էջ 187–228, դառարկ:

էջ 229.— Թագաւորք Օսմանցւոց, որք Ալիօսման կոչեցան· աչխէնէ Նոցա լուկրնաւորեալ ի աչխէնէն 700ին, կարգաւորեալ յորդւոց յորդիս մինչեւ ցայժմ:

էջ 239–244, դառարկ:

էջ 245.— 1.— Սուլթան Օսման, 699 աչխէնէ ճիւլիւս· 27 աչխէ 3 այ սալթանաթ:

էջ 250.— 27.— Սուլթան Ապա էլ Ճամիթ, 1187 աչխէնէ ճիւլիւս· 16 աչխէի չափ սալթանաթ:

28.— Սուլթան Սէլիմ, 1203 աչխէնէ ճիւլիւս, 19 աչխէ սալթանաթ:

29.— Սուլթան Մուռատ Ֆայ, 1222 աչխէնէ ճիւլիւս, մէկ տարուց չափ սալթանաթ:

30.— Սուլթան Մահմուտ, իրաւի մահ մուտ՝ ղի սուդ ակեցուց տիեզերաց: 1223 աչխէնին ճիւլիւս, 17 ամ է որ դեռ վարէ ղէշ

խանութիւնն իւր շարաչար ազահութեամբ։ Տէր Աստ. տայ կամ դարձ եւ կամ բարձումն կեն։

էջ 251։— 31։— Սուլթան Ապտլմաճիտ 1255 սէնէին ի գահ իշխանութեան նստեալ լինի ի քան եւ երկու տարեկան. Քէպէտ ունի ջանս բարեկարութեան եւ խաղաղութեան այլ դեռ պտուղ ինչ ոչ վայելեցաք. տեսցուք հետեւեսող իցէ՞ վայելեմք, զի սակաւ ինչ կայ յոյս Քէ ինչն զինչեան քարզուն։

Ներբեւը շեղագիր։

Ցաւուրս Քաղաւորութեան սորա բազում մեծ պատերազմ Ռուսաց ընդդէմ տէրութեան Օսմանեան յամի Տեառն 1853, որոյ ի մէջ մտեալ եւ արեւմտեան տէրութիւնք Անգղիոյ եւ Գաղղիոյ. զկողմն կալան սոքա զՕսմանցւոցն, խոստանալով պաշտպանել զտէրութիւնն նորա ընդդէմ յարձակմանն եւ պահանջմանց Ռուսաց։ Եւ սկսաւ պատերազմ, եւ տեւէ տակաւին մինչեւ ցայսօր ցամ Տեառն 1856, յերկրին Ղըրիմու, ուր բազում արիւնահեղութիւն եղեւ. յերկուց կողմանց եւս։ Բայց առաւել եւս անպակունելի իմն կերպիւ խորտակեցան զօրք եւ նրեւելի զօրապետք Անգղիացւոց եւ Գաղղիացւոց, որք անհնարին կոտորածովք լցան յաղթահարեցան, առանց զօրելոյ առնել ինչ եւ ստանձնել քաջալաղթ զօրութեանն Ռուսաց։ Քէպէտ օրագիրք ի չնորհուկս ստացան եւ Օսմանեան տէրութեան հրատարակիցն առ ի պահել զպատիւ նոցա։ Ի վերջ ամին անցելոյ, այսինքն 1855, էառ Ռուսն պկարս եւ զերեաց զԱլի փաշայն եւ զայլս բազումս, ի ձեռն հայկազուն զօրավարին Իւհրուքմալի։ Տէր Աստ. խաղաղութիւն տացէ աշխարհս, գթալով ի տառապեալ այգրս մեր եւ ի նեղութիւնս զոր կրեն աղքատք յաղագս քանկութեան որ տիրէ յամենայն իրս։— Տ. Հ. Թ. Սամսաւանանց, 1856. Յունվ. 2։

էջ 253–260, դատարկ։

էջ 261ա։— Երեք Թուղթի փաշայք։

էջ 261բ։— Երկու Թուղթոր փաշայք։

էջ 262բ։— Վոյվոտայք։

էջ 263ա։— Տէֆթէր օյտուրքի Իսլամպուլոյ հնգերկրեայ գՔէրեստէ վարնէ, վազի օլին մէնզիլի պէյան իտէր։

էջ 264ա։— Մէնզիլան Իսլամպուլ էլ իլ Շամ։

էջ 266ա։— Կարգ եւ քիւջ և անուանք ալայ էյալոզ արհեստից Հայոց եւ այլազգեաց։

էջ 267բ – 276, դատարկ։

էջ 277։— Ի վերայ ազգապահ սրբազան և աստուածաբան Զաքարիայ պատրիարքին։ Տիվանի՝ էվվէլի միմ ախըրի իլէ։

Մուհաֆիզ իսմի ֆայիզ սին,
կիւլշին զինուէ միւնեքա զիր,
միւլքաղըն չօք պամու նա տա,
հազ եաթաթմէ լա նէ զիր։

. . . . . .

Մէչհուր ատըն տիւշտիւ տիւէ,
քէլամն տըր ճէվահիր,
մէսիհի տիր քուլ Սէրունի,
հազ եօրունատըր չայիր։

էջ 278։— Տիվանի։

Ձանտան ազիզ եէք փէտէրիմ,
սէֆա կէլտին տիւր սէֆա...,
Նիհանտան պիր կիւնէ սօղտուն,
էրմէնի մէլլէքինէ,
Սէրունի տէր միտէվվէրիմ,
սէֆա կէլտին տիւր սէֆա։

էջ 279։— Վարսաղ Գօչմա։

Էզպէրիմ չիրիմէ պիր նազար իլլէ,
ան այ իտի չէքէր իտիմ հասէքին,
պին եիւզ տօքսան այր քարքաւէ կէլտին,

. . . . . .

չաղ օլուպ կիւտիւքր ճիւմլէ մէլլէքին։

. . . . . .

Սէրունի տէր եէին պէրաւէ կէլմէմիշ,
տինինա քուրուլար պէօյլէ օյմամիշ,
սանա տիւշման օլան սինաւէ կիւլմէմիշ,
ճիւմլէ ալէմ պիլտի դատրի գըյմէքին։

էջ 280։— Վարսաղ Գօչմա։

Նիւքիր օլուն չահի փէրվէրտիկարէ...,
Սէրունի տէր չիւքիր կէօրտիւմ եիւզիւն,
տիհանտան կիւչ իթտիմ քէլամ սէօվիւնի,
Հազ քէօռ իթտին տիւշմանլրն կէօրիւնի,
տէրթլէրէ տէրմանտմ խուպ սէֆա կէլտին։

էջ 281։— Սէմայի չար պէյք։

Մէքեանրնա քատէմ պատրն,
չահ սուլթանմ սէֆա կէլտին,
արչա չիքտր տատ լիսանրն,

սիւզէնտանըմ սէֆա կէլտին։

. . . . . .

Քուլ Սէբունէ մէտհին խոէբ,
Միւտէմ պայրէքինէն կիւտէբ,
Ձիմզէքսէնէ օյտուն մէտաթ,
սիւզէմանըմ սէֆա կէլտին։

էջ 282։— Վան սրբազան Հօրն մերոյ պայտառանն պատճառս լինող ամիրայիցն եւ իշխանացն եւ ամ հատարակ ժողովրդոյն։ — Վարպապ Գօչմա.

Տիհանա այմազա լայլոյ տէյիւեմ...։
Սէբունի տէբ խամին էյլէտիմ նիհան,
ասքուդ նիւդ այթմէ խոշ պիւլէնէ պէյան,
Հաքտան պուլսուն ամանա քիմ խտէբ զիյան,
տէստին իլէն եափտըն տիւնեա ափրէքին։

էջ 284։— Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որ եւ բարեխօսութեամբ երանուհւոյ Կուսին՝ կարօտակէզ եղեալ որդիքս կրկին ուրախացոյց, տեսլեամբ ապրպաէր սրբազան Հօրն մերոյ, երիցս երանեալ տէառն Զաքարիայ աստուածաբան պատրիարգին։—

Որ եւ ի խնդրոյ եղերաց ամանց ճըշմարտաբէր անճանց, տո ի դրօանս եւ ի պատճառութիւն իւրոցն սրբոցաց։

էջ 285–288, դատարկ։

1330

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 8

ԱՂՊԵՐՔ

Նկամ[ագրութիւն.—

Ծաւալ 16·5×12×3·5։ էջք 300։ Համապատանք լաւ. քիչ մը ցեցահար։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրութիւն՝ խոշոգրիները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 30 տող։ Բոլորակիր։ Համառօտագրութիւնք բաւական առատ։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրօշմազարդ։ Պահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, դատարկ։ Նաեւ թղթեայ, դատարկ կամ ծածկուած գրչագիրներով. կայ նաեւ յետնագոյն լիքատառագրութիւն մը սկիզբը երկրորդ թերթին վրայ։ Կնիք սեւադրոշմ բոլորշի, էջ 79, 80· «Ցի. Քի. Ծո. կիրակոս Վարդապետ, Թիւ. Ռճ» [= 1651]· Նոյնպէս, էջ 226 առ. յա· «Սր. Եղմ. Գոբծակալ կիրակոս Վրդպ. Թիւ. Ռճ»։— Համմտ. Թիւ 808, Գ. Հատոր, էջ 277։

Բովանդակութիւն.—

էջ 1։— Գիրք Առաջին]։ Ցաղագս Աստուածային Բնութեանն։...

Սկիզբն նախադրութեան գրոց ի Ցոյժմարիտ Աստուածաբանութենէն։— Ճշմարիտ բարձրութիւն Աստուածարանութեան՝ չ' լոյս վերին ճառագայթին որ լուսաւորէ միմացականս...։

էջ 43։— Գիրք երկրորդ· Վասն Արարչութեան Աստուծոյ։

Ծանօթ.— Լիւ հատուածէն կը ցատքէ Ծիրին, պարապ ձգելով մէկ ու կէս էջ, 74–75։

էջ 89։— Սկիզբն երրորդ Գրոց։ Գլուխ Առաջին. Վասն մեղաց առ հասարակ.— Զար երիս օրինակաւ է. Ա. ախտ, Բ. ցաւ, Գ. պակասութիւն, որք ընդդէմ են Գ բարոյ, պարկեշտութեան, հանդուստեան, եւ օրտակարութեան...։

էջ 126։— Գիրք Չորրորդ. Վասն մարմնացեալոյն Քրիստոսի.— Ա.— Վասն ապրումին հրեչտակապետին...։

էջ 164։— Գիրք Հինգերորդ. Վասն զօրութեանց եւ շնորհաց.— Որպէս Աս. յերկնից ոչ իջանէ անխորհրդելի էութեամբ իւրով ...։

էջ 227–228, տարբեր գրչէ, բոլորովիր նոտրակերպ. վերջաւորութեան կայ սա յիշատակարանութիւնը.— ...սա ղէ՛պ է մեծ նուաղ, կիրակոս եռուտանի տգէտ անհամեստ հետաքրքիր, որ միշտ ամօթ առնէ գրեղ բան չգրճանցդ· երանեալ ընթերցօղ՝

Ճշմարիտք չնորհապարդք սուրբք և անզբաղբք, ի բաղդաւորիլն զղճալորակս մխով ողորմիւ։

Էջ 230–231։ — Սկիզբն Գրոց Ձերթողի։ — *Երկնաւոր բժիշկն եւ մարդկային ապանց նորոգիչն, այսպէս բժշկեաց զհիւանդսն...։*

Էջ 274։ — Գիրք է։ — *Առաջին վասն չաւարանին...։*

Էջ 299։ — *Իթ.* — Թիւ երկնաւոր ուրախութեան։ — *Երկնից վերջին ուրախութիւնն բան ժողովման համարեմք...։*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն։ — 1683

Սկիզբն պահպանակ Թուղթին վրայ, նուագարիր։ — *Զդիրքս, զոր արարեալ է Ալպերտիոս վարդապետն Փռանկաց, եաւթ կերակուս Վարդապետն Ցամքեցի, Պատուականի որդի կոչնցեալն, ի Սր· Քաղաքն յԵմ· ի դուռն Սրբոյն Ցակոբայ, ի Քվին Ռձվ և երկու· որք ընթեռնուք ասացէք Ած· ողորմեացի իւր հոգոյն, ամէն։* — Հմմտ· Ազատնունի, *Մխայեանք*, էջ 208։

1331

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ· — 3

ՓԻԼՈՆ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ —

Չափալ 16·5×12×8։ *Թերթք* 409։ *Հանգամանք լաւ· խոնաւութենէն ազդուած· նորոգութիւն կրած։ Թուղթ բամպակեայ։ Դրիչ՝ Ներսէս։ Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 26 տող։ Բոլորգիր վարժ։ Համաոտագրութիւնք սովորական։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Գահպանակ մազապարեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ, անկիւնաւոր միջակ եռկաթազվով, մասն մեկնութեան ապմոսաց։ Կ'առնենք երեք տող· ՀԴարձա ի քըշուառութիւն զի հաքաւ յիս փուշ։ Ոչ ընդվայրահար ասէ ածեր զխրատս քո ի վերայ իմ...։ Ստացող՝ Վարդան Վարդապետ։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ։ —

Առաջին թերթը նոր թուղթ է, առանց իմաթիւր։ Առաջին երեսը դասարակ· երկրորդ երեսին կը տեսնուի հանդիպակաց էջին ընդօրինակութիւնը· չեզապիր, մանրագրութեամբ։

Թղ· 1ա։ — *Փիլոնի Ցաղագս Ցառաջախառնաւութեան առ Ադէքսանդրոս· Բան Առաջին։*

Թղ· 15, դարձեալ նոր գլուխ չեզապիր։ Այդ կերպով նորոգուած կ'ըլլան Ա· պրակին կորսուած առաջին և վերջին թերթերը։ Երկրորդ պրակին թերթերը սխալ դրուած են։

Թղ· 28բ։ — Փիլոնի Ցաղագս Նախախնամութեան։ Բան Երկրորդ։

Թղ· 68բ։ — Փիլոնի Ցաղագս բան ունել եւ անասուն կենդանեացդ, առ Լուսիմաքոս։

Թղ· 98բ։ — Փիլոնի կեանք Խամաստնոց։ — *Տէրունեան աւրինացն ի հինդ գիրս վերսպրեցելոց առաջինն կոչի և մակագրի Լիննելութիւն աշխարհիս...։*

Թղ· 145ա։ — Փիլոնի Աստուածային Աւրինացն Այլաբանութիւն։

Թղ· 191բ։ — Ցաղագս կենաց Վարուց Տեսականի։ — *Հեսեսայեայն սակս խաւսեցեալ որք զզործական նախանձն առին...։*

Թղ· 210բ – 211, դասարակ։

Թղ· 212ա։ — Փիլոնի այնոցիկ որ ի լինելութեան նմանեալ եւ Լուծմանց, Բան Առաջին։

Թղ· 248ա։ — Փիլոնի այնոցիկ որ ի լինելութեան է նմանեալ եւ Լուծմանց, Բան Երկրորդ։

Թղ· 297ա։ — Փիլոնի այնոցիկ որ ի լինելութեան են նմանեալ եւ Լուծմանց, Բան Երրորդ։ Զի՞նչ է ես իմ Տէր Ած· ես որ հա-

ևի զհեզ յերկրէն Քադդէացւոց միթէ զի տալ հեզ զերկիրս զայս ժառանգել։— Ա.— Ձաոիղ յայտնիայ, զայն որ ի կարծիս բնութիւնն հաստուցանելի է այսպէս...։

Թղ. 340ա.— Փիլոնի այնոցիկ որ ի լիճնութեան է խնդրոց եւ լուծմանց, Բան Ջորրորդ.— Եւ երեւեցաւ Տէր Աբրահամու ի կաղնոջն Մամբրէ...։

Թղ. 408բ.— ՃԺԶ.— Զի՞նչ է պնաց հարցանել ի Տէ.— Ըաջորդ Քերբր տարբերն Քուրթ է, ուր կայ չեզապիր. «Ի Ջորրորդ բանէն Փիլոնի պահանին ուքատն եւ վեց խնդիրք եւ լուծմունք»։

Յիշատակարանիճ.—

Ա.— Ներսէս Գրչի.

1.— Թղ. 145ա.— Քս. Ա՛ծ. ողորմեա ստացողի սորա Վարդանա բանի սպասաւորի, եւ գծողիս սորայ Ներսէսի, ի միւս անգամ քո պայծառեանն։ Որք ընթեռնուք զամէնն եւ դեղիցին հաստուցէք աննախանձ, զի եւ ձեզ ողորմեսցի. աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն։

2.— Թղ. 191բ.— Ջդրող սորա, ըստ Ներսէսի յիշեցէք ի ձեր յաղաւթս։

Բ.— Նարոգոդի.— 1610

Թղ. 409բ, յոյրդիր սեւ մելանով.— Նայողեցաւ սուրբ գիրքս ի Թիւկանիս ՌՃԹ, ձեռամբ տրուտ Ըրստակէս խարեբայի եւ աչ արհղայի, որ անուամբ արեզայ եւ գործով խարիչայ, ի Սր. Քաղաքս Յերուսաղէմ։ Թողուքիւն առնէք հարք եւ եղբարք, այլ աւրինակ չկայր միայն այս էր վասն այն գիրքին չկարացաք գրել, Լքէ լինի որ աւրինակ հանդիպի, վասն Աստուծոյ գիրքերին լուռք, եւ գտառապեալ Ըրստակէսս յիշէք, որ եմ Շամբեցի Սր. Յակոբեանս Նախամիկայի Վանացն։

Գ.— Ցուցակագրի.— 1891

Թղ. 409ա, չեզապիր, մանրչակագոյն թանաքով.— 1891, յուլիս 7. յիշեցէք ընդպատարագ Սահակ եպիս. Խարբերդցի վաղամեայ։

1332

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

(ԺԸ. ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 16·5×11×1·5։ էջք 212։ Գրաքկը Դ+Զ, կամ ԺԶ-ԻՆ։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հաստաբակ։ Գրուքիւն՝ մէկ մասին մէջ խորագիրներըը եւ սկզբնատառերը կարմիր, այլք սեւագոյ մելանով, մխաիւն, 20, 21 տող։ Նոտր չեզապիր։ Համառօտագրութիւնք յոյժ առատ։ Կազմ կիսալաք խաւարքարտեայ։ Կնիք սեւադրոյմ ուքանկիւն. «Մահտեսի Գրիգորի», էջ 204 յ.։

Ա.— ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
(Մասնակի)
Թ. Ագուլիսցի

էջ 1.— Սբրոյն Թոմայի Ագուլիսացոյ հրեշտակական վարդապետին, գնախագիտութենէ եւ գնախասահմանութենէ. բնձեռուած Առաջաբանութեանն.— Ըստ խնդրոյ եւ աղաչանաց ձերոց, սիրելի եղբարք, զի ձեզ գհամառօտ ընձեռուած ինչ դիւրագոյն ոճիւ, գնախագիտութենէ եւ գնախասահմանութենէ ասատուածայնոյ...։

էջ 2.— Գլուխ Առաջներորդ.— Որպէս այսոքիկ չորիքկին, այսինքն, գիտութիւն, նախապիտութիւն, նախատեսութիւն, եւ նախասահմանութիւն, գինքեանս ունի ի յԱստուած...։

էջ 47.— Գլուխ Եօթներորդ.— Ընդէ՞ր Ա՛ծ. որ նախագիտ գմարդն գոլ դատապարտելի արարեալ առնէ։

էջ 64.— Ցանկ։ Ա–Ի Գլուխներ։

Յիշատակարան.—

էջ 66.— Գիրքս այս որ կոչի Նախա-

աահմանութեան, [illegible] ընտակական վարդապետ, եւ թարգմանեցեալ լսոտ խնդրոյ, եւ յօժանդակութեամբ արՀի եւ պանծալի եւ աստուածաբանութեան Ճօհաննէս Վարդապետի Բաղիշեցւոյ պատրիարգի կաստանդինուպօլսոյ, միշնորդութեամբ Սարգիս Վարդապետի, աշակերտի իւրոյ Ալինցւոյ, ի Ղուկաս Վարդապետէ Խարբերթացւոյ, ի լատինական լեզուէ, ի հայկական բարբառ, ի փառս ամենամեծին Աստուծոյ, եւ ի պատիւ Սրբուհւոյ Կուսին Մարիամու, եւ ի յօդուտ հայկազեան ազին, եւ ամ. հոգւոց հաւատացելոց։ Քանզի յայսմիկ պրպոջ գտանի փրկութիւնն եւ դատապարտութիւնն հոգւոց։ Եթէ բարեպէս վարիցէ ոք՝ գտանի ղշահաւէտութիւնն հոգւոյ իւրոյ, եւ ոչ պարտի տրամադրել Քէ ով փրկի, եւ ով դատապարտի, այլ պարտ է Հետեւիլ բարեգործութեան, կամ պարզամտօրէն, եւ ոչ քաւանցել ի խորին խորս նախատահմանութեան Աստուծոյ, դի անքննելի է յամենայնի։

1734. *ի Կոստանդնուպօլիս։*

Բ.— էջ 67.— Շնչամաքուր արծիւն երկնաւոյց ազնուագոյնն ի չորից կենդանեաց՝ երջանիկն առաքելոց երանելին Ցովհաննէս գրէ ի յիւնթանգաղոյ Քրիստին իւրում ևքէ՝ եւ դուք ցօնութիւն ունիք առ ի Սրբոյն...։

էջ 75–78, դատարկ։

Գ.— ԼՈՒՄՈՒՆՔ
ՊԼՈՒԻԱՐՄԷՆԻԱՍԱՑ.— 2
Սիմէոն Սրկ. Երեւանեցի

էջ 79.— Համառօտ Տեսութիւն Պէրիպարէնիա կոչեցելոյ գրոցն, իբրու ծաղկաթաղ արարեալ, ի բանից Սրբոցն գերիմաստից՝ Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի, եւ ի բից երանելոյ Գրիգորի Տաթեւացւոյն, ուսմամբ ապիմաստ Սիմէօնի, իբրու սարկաւագ կոչեցելոյ։

Խա դայս ինչ, ով ընթերցող,
եթէ ուսմանց ես հետեւող,
սա պատկանի պարզից մտաց,
որք ի գրագիտից յոյժ կան ի բաց։
Ուրեմն դու առեա խոպատ,
որք անուսմանց լինին պատճառ,
զինին ասեմ եւ զնամեան,
որք քէնամիք ուսմանց կան յար։
Զի քարց զինող քէ կարես կալ,
Հնար է քեզ յայս մեբծենալ,
իսկ քէ զինով կաս մեռեցեալ,
քոզ զայս ի բաց եւ զքունն կալ։—
Համմտ. քիւ. 845, Գ. Հատոր, էջ 331։

էջ 172–186, դատարկ։

էջ 187.— Մատ. 10, 12.— Աւէ Տէրն մեր Ցս. Քս. առ աշակերտան իւր Քէ, եւ իբրեւ մտանիցէք ի տուն, ողջոյն տուիքեզ նմա եւ ասացէք...։

էջ 196, դատարկ։

էջ 197.— Ի Սբ. Երրորդութեան վերայ է։

էջ 199.— Մխոյ Բնութեան Քրիստոսի։

էջ 202, դատարկ։

էջ 203.— Վասն Սրբալոյս Մեռոնին։

էջ 205–209, դատարկ։

Ցիշատակագրութիւն.— 1747

էջ 210, տարբեր գրով.— Թվին ՌՃՂՋ ին, վասն Ցովհաննէս մեզաց մերոց, եղեւ աստուածասաստ բարկութիւն ի վերայ ամ. Հայաստանեաց, որ եւ չարժեաւ, սրբազան վեհն մեր Ղազար կաթողիկոսն ամ. Հայոց ի Սբ. յաթոռոյն էջմիածնա, ի յահէ չահ Թէհմազին, երկրորդն Ցուլհանոսին, եւ եկրն փախստեամբ ի քաղաքն Կարին, եւ առաքեաց գնոցածին գաւազան իւր, այսինքն գհոգեւոր որդին, գտէր Մարութիոս աստուածարանութեան վարդապետն, որպայոյս մեռոնաւն, նուիրակ Մուշ քաղաքին, և բոլոր գիւղորէից իւրոց, որ եւ բազում նեղութիւնս կրեաց ցաւօք եւ հիւանդութեամբ, եւ Ած. գիմերսն ի բարին կատարեաց։ Եւ ես ոչէր Մինաս փոքրագոյս ծանօթացա սմա տեսանելով զսքանչան վարս նորա, եւ ձեռամբ իմով կազմեցի զայս գրքոյկուկս յիշատակ հոգւոյ իմոյ։ Աղաչեմ դեռ հայր սուրբ մի մոռանար գմեղապատ ծառայս քո, այլ հանապազ յիշել ի մաքրափայլ յաղօթս քո, ամէն։

էջ 211–212, դատարկ։

1333

ԿԱՐՈՉԱԳԻՐՔ

Նրուսագէմ ԺԸ. Դար

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 16·5×11×2··: *Էջք* 300: *Հանդամանք յաւ*: *Թուղթ հաստաբակ*: *Գրութիւն՝ խոշոր գիրերով եւ պլխագիրներբ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին*, 20–23 *տող*: *Նոտր չեզոգիր*: *Համառօտագրութիւնք առատ*: *Գունաւոր խոշորագարդ, էջ* 5: *Կաշեկազմ ատխատակով զրոշմազարդ*:

Բովանդակութիւն.—

Էջ 1–4, *դատարկ*:

Էջ 5·— Կտակ եւ Կարգ ճաղագս մեծի Ուրբաթի սգոյն, ասացեալ եւ շարադրեցեալ ուխտիւնէ բանասիրէ·— *Այսօր սպասի է մեզ ասէ, եւ յոյժ կարի ողբալի*···:

Էջ 75·— Կտակ Զաքէարեանց Տճառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ճաղագս ընծայաշարժման ի լաց եւ յողբ, ուրեմն վասն Զաքէարեանցն Քրիստոսի, զորս մեզէ մեր պատճառեցին·— *Ով անճառելի փեսայիդ Հարսնոց տիրայի*···:

Էջ 143·— Վասն Երուսաղէմայ պատուոյն եւ իշխանութեանն, եւ զանճանակի մահու եւ կենաց ողորմութեան հարկատուութեանն·— *Բարեբարն Աստ. գնահատին ամանց գուցէ Քէ առ ինքն համարի*···: *Եւ մի ոք ապաւինեցի ի պետութիւն իւր և եղծիցէ գԱստուածեւական ատենդս, եւ ինքնահաճ համօք արարեսցէ նորս ընդդէմ նախնեացդ որպէս եւ առնեն ամանք հաստատեալ գնոր կերակէս գոչխրանական Աստուն յաճուն սըբոց կէր արկանելոյ, գոչ պատուոյ գսուրբ եւ գերախտաւորս համարեալ գնահինս մեր*···:

Էջ 165·— Ծանուցումն Սբ. Գլխադրի·— *Զի Քէպէտ Տէրն մեր Ես. Քս. Քաղաւոր է Թագաւորաց*···:

Էջ 173·— Սբ. Գլխադրի վերայ Ծանուցումն·— *Ցայտնի է աստուածասէր հաւատացելոցդ*···:

Էջ 179·— Նահ. Ծանուցումն Սբ. Գլխադրին·— *Զի Քէպէտ Աստ. է յամ. ուրեք*···:

Էջ 187·— Ծանուցումն ի վերայ Սբ. Յարութեան Տաճարին դրան բացմանն·— *Զի Քէպէտ Աստ. իրր ի պարծանս իւր առեալ ի հնումն ասէր, ես եմ Աստ. Աբրահամու*···:

Էջ 191·— Ծանուցումն եւ ի վերայ Սբ. Յարութեան դրան բացմանն·— *Աստուածասէր հաւատացելոցդ եւ ջերմեռանդ ուխտաւորացդ*···:

Էջ 196·— Ծանուցումն ի վերայ Սըրբոյն Մեռկեհիոսի·— *Բարեբարն Աստ. վասն փրկութեան մարդկան բաղում կերպիւ հըրնար արար*···:

Էջ 203·— Ծանուցումն ի վերայ Սրբոց Մարտիրոսաց որոց եւ կամիս·— *Ի հրնումն ի մէջ խորանին վկայութեան*···:

Էջ 209·— Կարգ ի վերայ Սրբոց Հրեշտակապետաց քէ որպէս պահպանեն զմեզ·— *Ծորժամ փախաւ ի Հայբական տանէ մեծ նահապետն Յակոբ*···:

Էջ 219·— Ծանուցումն եւ Կարգ եւս ի վերայ Սուրբ Աստուածածնին·— *Աւետնահարեցաւն Աստ. որոյ իմաստութեանն ոչ գոյ բաւ*···:

Էջ 224·— Կարգ ի վերայ սարսափելի Սուրբ Գողգոթային·— *Զի Քէպէտ ի Սբ. Գիրս բազում լերինք յիշատակին, Քէ ի Հինս եւ Քէ ի Նորս*···:

Էջ 246–300, *դատարկ, բացի մէկէն*:

Էջ 229, *Նոտր չեզոգիր*:

Թէրճիման մահտեսի Մկրտչին վերայ Ի ղրչ·:

Սաղաքիէլին կատ. տուաջ Ես ղրչ·:

Զաքկապօր Գայուստի վերայ Լ ղրչ·:

1334

ՇԱՂԿԱՊՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆՈՒ ՊՐՈԿԼԻ·— 10

ՄԿՅՈՒ· ՍԻՄԷՈՆ ՆՊՈՒ· ԳԱՒՆՅՈՒԻ

Տեղի ՌՃՂԸ=1749

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 17×11×2: *Էջք* 218: *Հանգամանք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրուքիւն՝ խորագիրները եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաչիւն,* 29 *տող: Նոտր չեզապիր: Համառօտագրութիւնք բաւական առատ: Կաչեկազմ տախտակեայ, քակուած: Դասարկ Թուղթք սկիզբը և վերջը չորսական թերթ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Էջ 1·— Սիմէոնի Գաւառոյ Եպիսկոպոսի արարեալ Մեկնութիւն Գրոյն Պռկղի: Յառաջաբանութիւն թարգմանողի·— *Ի թարգմանչացն մերոց առաջնոց, Մովսէսի ասեմ եւ Դաւթի, եւ ընկերաց սոցին···:*

Էջ 3·— Ցանկ Գրոցս:

Էջ 5·— Պռկղի Դիտադխոսի, Պղատոնական իմաստասիրի, Շաղկապէ Աստուածաբանականի· Հատորք Մծն·— *Ամենայն բազմութիւն հաղորդի միոյն···:*

Էջ 216·— Ցիշատակարան թարգմանողի Գրոցս·

Ներքեւը Ցիշատակարան Գրչի·—

Արդ օրինակեցաւ աստուածային պերգըս այս ի Թվի Հայոց ՌՃՂԸին, ի հայրապետութեան տեառն Ղազար կաթուղիկոսի, եւ ի պատրիարգութեան Ծայրագոյն երկուց աթոռոցն Երուսաղէմի Տեառն Գըրիգորի սրբակաց Վարդապետի, եւ Կոստանդնուպօլսոյ տեառն Յակոբու չնորհալի վարդապետի:

Անկիրք գծօղ զրոյս ներումն չնորհել հայցեմ· Նախ զի ոչ եմ ուսեալ գարհեստ քերականութեան, ի յորդութիւնս զրոց բազում աղալ գտանի, երկրորդ զգաղմունք աչխարհս առաւել եւս քան զեւս ինչ տիրեալ են ի չգաւորութենէ, եւ սակս անմտան ի հոգոյ եւ ի մարմնոյ չնորհաց իմ գոյ:

Էջ 217–218, *դասարկ:*

1335

Շ Ա Ր Ա Կ Ա Ն·—7

(ԾԳ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 16·5×11×8: *Էջք* 668: *Հանգամանք անքաւաքար· գործածուածքենէ մաչած եւ ազտոտուած· Նորոգութիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ: Գրուքիւն՝ խորագիրներ եւ սկզբնատառերը կարմիր, մընացեալը սեւ մելանով, մխաչիւն,* 21 *տող: Բոլորգիր մաշած: Համառօտագրութիւնք եւ խաղագրութիւն սովորական: Գունաւոր հընոտիպ խորանաձեւ կամ պչկաձեւ, իւր սաթօք, էջ* 503, 575: *Կարմրանկարի խորանաձեւ, իւր սաթօք, էջ* 5: *Կաչեկազմ տախտակեայ դրոչմազարդ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ծանօթ·— Այս ձեռագրին մէջ չարաքանչելու դասաւորումը կը տարբերի տպագրեալէն: Հնագոյն խմբագրութեան վրայ ուեւելցուած են յետնագոյն չարաքանչներ, ըստ յարմարութեան, օրինակուած տարբեր նոր Թուղթի վրայ:

Էջ 1–4, *դասարկ:*

Էջ 5·— *Նոր Թուղթ·— Երդեցէք որդիք Սիմէնի երդ նոր···:*

Էջ 17·— Կանոնք Աւետեաց Աստուածածնին·— *Տէրհուրդն անճառ···:*

Էջ 23, *տարբեր Թուղթ·— Այլ Հարցն*

Աւետաց Աստուածածնին, որ Յիսուս· Դ՟ ·— *Ուրախ լեր Մարիամ Սուրբ Աստուածածին՝ն* ···:

Էջ 25·— Կանովն Յայտնութեան Ձրագալուցին, Աւրհնութիւն·— *Ուրախացիր Սրբուհի՝* ···:

Էջ 29·— Կանոն Աստուածայայտնութեան Առաջի Աւուրն·— *Խորհուրդ մեծ՝* ···:

Էջ 59·— Մեծացուցէք Ցարութեան:

Էջ 108·— Կանոն Նիհուէացւոցն·— *Որ պանծաւելի ծածկապէս խորհուրդ՝* ···:

Էջ 111, *տաբերք Թուղթ*·— Շարական Ի Խոստաբարակացն·— *Ցաւուր վերջին ժամանակի՝* ···:

Էջ 114. *տաբերք Թուղթ*·— Շարական Սրբոյն Սարգսի·— *Ամենասուրբ Երրորդութիւնն ընտրեալ ծառայ՝* ···:

Էջ 116, *տաբերք Թուղթ*·— Շարական Ի յանաահման Ծովէն՝ ···:

Էջ 119·— Շարական Բուն Բարեկենդանին· Աւրհնութիւն·— *Բանն որ ընդ Հաւր յաւիտեան՝* ···:

Էջ 123·— Երկրորդ Կիւրակէին·— *Որ գաւրէնքս սրբութեան պահող՝* ···:

Էջ 128·— Երրորդ Կիւրակէին·— *Աւրհնեմք ըղքեզ անբոլկիզքըն Հայր՝* ···:

Էջ 133·— Չորրորդ Կիւրակէին·— *Որ տաբերք գաւրութեամբ՝* ···:

Էջ 137·— Հինգերորդ Կիւրակէին·— *Որ պատուիրան ճշմարտութեան՝* ···:

Էջ 143·— *Բջ*·— *Որ ըզխորհուրդ քո գայտառնանդ՝* ···:

Էջ 149·— Կանովն Ապաշխարութեան·— Հարց Դ՟·— *Որ հայիս քաղցրութեամբ՝* ···:

Էջ 201·— Համբարձիք Ապաշխարութեան:

Էջ 204·— Մանկունք Ապաշխարութեան:

Էջ 207·— Կանովն Ղազարու, Աւրհնութիւն·— *Այսաւր գոյով ի բեթանիա՝* ···:

Էջ 210·— Կանոն Գալըստեան Տեառն յերուսաղէմ·— *Որ վերաւրհնիս՝* ···:

Էջ 214·— Կանովն Երկրորդ Աւուրն, Աւրհնութիւն·— *Թաղաւոր գոյով քո յաշխարհ՝* ···:

Էջ 232, *տաբերք Թուղթ*·— Կանովն Մեծի Ուրբաթի·— *Այսաւր ի կատարումն* ···:

Էջ 238·— Երգ Տեառն Ներսէսի Հայոց Կաթողիկոսի ասացեալ Ցաղագս Մեծի Ուրբաթին գիշերին աւետարան·:— *Այսաւր անճառ լուսոյն ծագումն՝* ···:

Էջ 256·— Կանոն Մեծի Շաբաթուն Խաղման·— *Գարշելասուն ամենեցուն՝* ···:

Էջ 259·— (*Կանոն Սրբոյ Զատկին*)·— *Այսաւր յարեաւ ի մեռելոց՝* ···:

Էջ 262·— Կանովն Սր· եւ Կենսագիր Ցարութեանն·— *Որ եկիր ի փըրկութիւն՝* ···:

Էջ 270·— Շաբաթ աւր Ցովանու Մըկրտչին·— *Նախայարեսեան Բանին պատմող՝* ···:

Էջ 272·— Կանովն Նոր Կիրակէին կըրկին Զատկին·— *Նորոգեալ կըզիքք՝* ···:

Էջ 335·— Կանոն Համբարձման Տեառն· Աւրհնութիւն·— *Համբարձաւ Տէրըն մեր յերկինս՝* ···:

Էջ 339· *տաբերք Թուղթ*·— Այս Կիրակիս Երկրորդ Ծագկազարդ է·— *Մեծա(յ)հրաչ այս խորհուրդ՝* ···:

Էջ 342·— Կանովն Պենդակոստէին· Աւրհնութիւն·— *Առաքելոյ ազատող՝* ···:

Էջ 347, *տաբերք Թուղթ*·— Կանովն Երկրորդ Աւուրն· Աւրհնութիւն·— *Նոյն եւ Նրման Հաւր եւ Որդոյ՝* ···:

Ծաւօթ·— *Հոգւոյ Գալստեան Կանոնիս, ըստ նախկին իմարգութեան, կը յաղորդէ Ցովհ· Մկրտչի կանոնը, «Զմարգարէ բարձրելոյն՝»*·— Հմմտ· *Հետագային Քիւ* 1654 *Շարակնոցը, Էջ* 375:

Էջ 367, *տաբերք Թուղթ*·— Կանովն Ծնրդեան Ցովանու Մկրտչին·— *Արեգականն արդարութեան՝* ···:

Էջ 378·— Եւ այլ Կանովն Ցովանու Մկրտչին·— *Զմարգարէ բարձրելոյն՝* ···:

Էջ 385·— Կանոն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին·— *Ով երջանիկ Տէր Սուրբ Գրիգոր՝* ···:

Էջ 389·— Շարական Սրբոյն Ներսէսի Հայրապետին·— *Որ ըզլոյս անճառ չնորհաց՝* ···:

Էջ 394·— Կանոն Սրբոց Հռիփսիմեանց·— *Այսաւր զանյաղթելի Սրբոյն Հռիփսիմեա՝* ···:

Էջ 396·— Ներբողեան ի Սր· Հռիփսիմեանէ, Տեառն Կումիտասս·— *Անժինք նրւիրեալքդ՝* ···:

Էջ 406·— Կանոն Տապանակին· Աւրհ-

նութիւն·— *Հզօրիդ քաղաք Աստուածոյ*···։

էջ 409·— կանոնն վարդավառին առաջի առաւրն·— *Որ ի յերինն այլակերպեալ*···։

էջ 414· *տարբեր թուղթ*·— կանոնն Սրկրորդ Աւուրն·— *Ձառագայթ փառաց Հաւր*···։

էջ 417·— կանոն երրորդ Աւուրն վարդավառին·— *Այսաւր որ էն ի յերկինս*···։

էջ 422·— կանոնն Շողակաթին· Աւրհնութիւն·— *Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի*···։

էջ 425·— կանոն փոխման Աստուածածնին·— *Այսաւր ժողովեալ սրբոցն*···։

էջ 437·— կանոն Նաւակատեաց Խաչին· Աւրհնութիւն·— *Ի վերս վիմի հաստատեալ*···։

էջ 457·— կանոն վարագա խաչին· Աւրհնութիւն·— *Նշանաւ ամենայաղթ խաչիդ քո*···։

էջ 460·— կանոն Գիւտ խաչին· Աւրհնութիւն·— *Հրաշակերտ և դիւրելի*···։

էջ 464·— Տէր Թագաւորեացք Ցաւութեան Ճաշոյ։

էջ 466·— կանոն Սրբոց Մարգարէից· Աւրհնութիւն·— *Որ գաստատեաց զիին*···։

էջ 470·— կանոն Մեսրոպա Վարդապետին·— *ՁԴ· Հ*·— *Սքանչելագործ Աստուած*···։

էջ 472·— Շարական Դաւթի Դվինեցւոյն·— *Լրացեալ աստուածային չնորհիւ*···։

էջ 473·— կիրակոսի ու Ցուդիտայ·— *Ցարմատոց բարեաց*···։

էջ 474·— Սրբոց Ոսկեհանցն·— *Որք արժանաւորեցայք*···։

էջ 478·— Քահանաիցն Վեւոնդեանց·— *Փայծառացան այսաւր*···։

էջ 479·— Շարական Սրբոց Վարդանանցն·— *Աքրիցեալք*···։

էջ 480·— *Այլ չար*·— *Նորահրաչ պրսակաւորս*···։

էջ 482·— կանոն Սրբոց Հայրապետացըն Նիկիայ Սբ· ԹԺԸ·— *Այսաւր սրբոց Հայրապետացն*···։

էջ 486·— *ՁԶ· Մկ*·— *Ով հրայրալի նախահարք*···— *Ութ տուն*։

էջ 487·— *Այլ Մանկտի աւելի*· *Շարականն Սրբոյն Թրատակից, Վրթա*·, *Ցուսկ*·, *Թրիփսրւթի, Դանիէլի*·— *Աստուածածին Հաւատոյ*···։

էջ 488·— *ՁԴ· Մկ*·— *Որ ընտրեցար յԱստուածոյ*···։

էջ 489·— *Որ յարմատոց Հարցըն Սրբոց*···։

էջ 490·— *Որ գԵրապոյն քան բզեզնուքիւն*···։

էջ 490·— Սրբոյն Իգնատիոսի Աստուածազգեաց Հայրապետի·— *Որ հրաւիրեցեր*···։

էջ 491·— Շարական Բարսեղի կեսարու Հայրապետին·— *Լուսապայծառ իմաստութ*···։

էջ 491·— Գրիգորի Աստուածաբանի Շարական·— *Որ յուսով աստուածային բնին*···։

էջ 492·— Շարական Ցոհաննու Ոսկիբերանին·— *Որ յաներկիւղն ի Հաւրէ*···։

էջ 493·— կանոնն Սրբոց Հրեշտակապետացն Գաբրիէլի եւ Միքայէլի եւ ամենայն երկնային պետացն·— *Որ յանէից ստեղծեալ*···։

էջ 497·— կանոնն Սրբոյն Ցակոբա Մծբնա Հայրապետին·— *Ցաղթող եւ սուրբ Հայրապետ*···։

էջ 500·— *ՀԲ*·— *Հայրապետ սուրբ եւ անբիծ*···— *Հովիւ հովուեցր*···— *Հաստատութիւն հաւատոյ*···— *Ի տաճարի քում սրբութեան*·····— *Հայրապետաց փառք եւ պատիւ, քահանից փառք եւ պսակ, ընդ նոսին ի հոգեղէն գաւրացն ես դու մեծարեալ*· *տո Ռս*· *բ*· *Քրմիկի ՀԱՆ պած*։

էջ 501· *տարբեր թուղթ, բարմահալ դիշերութիւն*·— կանոնն Մեսրոպ Վարդապետին·— *Որ զարդարեցին*···։

էջ 502·— Շարական Սրբոյն Նիկողայոսի Հայրապետին·— *Հիացան անմարմինքն*···։

էջ 503·— կանոնն Համաւրէն Մարտիւրոսաց։

էջ 544·— [*կանոն Համաւրէն Ննջեցեալ*]·— *ԱՁ· Հ*·— *Աւրհնեալ ես դու Քրիստոս*···։

էջ 575·— Աւրհնութեանք Ցաւութեան Տեառն մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի։

էջ 616· *Նոր թուղթ, ցիներջ*·— Երգ Աւրեւագալի։

էջ 618·— Երգ երեկոյին Ժամու Խաղողակալին·— *Նայեա սիրով*···։

էջ 621.— Եւ ի խորհուրդ սպարչութիւն, եւ ի Յարութիւնն Քրիստոսի.— Նորաստեղծեալ բանն յանկից...:

էջ 631.— Երգ երրորդ ժամու առաւօտ, զկնի Ողորմեաիմ.— Աբրհնեմք զըզեզ Հայր անբաւիդրն...:

էջ 634.— Երգ Ներսէսի, ասացեալ առ. ննջեցելոց ի վերայ գերեզմանաց.— Աստուած անեղ անժամանակ...:

էջ 640.— Մեղեդիք ննջեցելոց.— Աբարիչ եւ մարդասէր...:

էջ 645.— Խորհուրդ խորին...:— Բանից բոլորից տիրապէս աստուածպետական...:— Խակից բանդ Աստ. կամաւորութեամբ ակիր ի յանապատ, եւ մանանայիւ կերակրեցեր զազգն Իսրայէլի. ընկալ զհացըս զայս ձեզ ի քաւութիւն:— Թագաւոր երկնաւոր...:

էջ 646.— Ցայս յարկ նուիրանաց...:

էջ 647.— Ասացեալ է յարքունեացն կիրակոսի, ի Սուրբ Աստուածածինն.— Արեւելիք դերարիին...:

էջ 653.— Անճիճիք Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, ասացեալ ի Պղուզ Վարդապետէ.— Այսաւր գուարճացեալ ցրնծա եկեղեցի...:

էջ 658.— Լերինք ամենայն...:

էջ 661.— Գկ.— Լեառն վիմածին...:— Դշ.— Բացմերամք վեհապետքեզն...:

էջ 622.— Հայց Մարգարէից.— Գշ. Հ.— Որ ընդ հովիղէն բնութեան մերոյ խառնեցեր...:— Ո.— Որ աւետաւոր քումդ պայքառանալ...:— Տ.— Այսաւր ժողովուրդք...:— Դկ. Մկ.— Այսաւր ցրնծա պատրաստեալ...:

էջ 665–668, պատարկ:

Ցիշատակագրութիւնք.—

1.— էջ 436, տարբեր լուսանցքին, բոլորգիր.— Թվականի ՈՂԷ [= 1248], կատարեցաւ փառաւոր եկեղեցիս:

2.— էջ 613, բոլորգիր.— Զվերջին կոտմս. պիմանէս առա անուն (հ)արեգան աղաչեմ յիշել ի Տէր, եւ Աստ. գձեղ յիշէ ամէն. Թվ. ՋՀԹ [= 1540]:

3.— Նախորդին ներքեւ, բոլորգիր տարբեր.— Զիրկին վերջին կատմոս, Մարտիրոս երէս ի ձեր ծառա. Թվին ՌՂԷ [= 1646], յունուարի Ա.:

4.— էջ 544, յոյժ անհարթ գրով.— Ցիշատակ Շարակնոցս Ոսկէ հովին, Կուլիտին հովին, ... հովին, Տայլեանին հովին, Սարգիսին հովին, Ռուբատանին հովին. Աստ. ողորմի համարէն հաւասար ննջեցելոց հովից. յիշատակ խոտ ի ձեռն տէր Սիմէոնին:

1336

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Տեղի

ՌՃՀԷ=1729

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 16·5×11×2·5: էջք 252: Հանդիմանաք բաւարար: Թուղթ բամպակեայ: Գրութիւն՝ խորագիրներուն եւ սկզբնատառներուն կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 33 տող: Նոտրագիր: Համաօտարգրութիւնք բաւական առատ: Կայնիկամ տախտակեայ: Կնիք սեւագրոշմ քառակուսի, Վարդապետ, ՌՃՀԵ» [= 1726], էջ 66, 145, 188: Ստացող՝ Կարապետ Աբեղայ, որդի Գրիգորի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դանազան մանրուք:

էջ 3–4.— Ճանկ. Լէ–ՀՁ Գլուխներ: Սկիզբը կորած, նոյնպէս եւ վերջը:

էջ 5.— Ակնառուքիւն անպատշաճ եւ ոչ Աստ. ակն առնու.— Անհրաւէրին դառաստանի մի առնիցես, եւ ակն աղբատի մի առնուցուս, եւ մի երեսաց աչառիցես հարստի, արդարութեամբ դատեացես դնկերն քո...:— Հմմտ. Քհ. 1308:

էջ 7.— Ակնառուքիւն Կաշառաց.—

եւ կաշառ մի առնուցուս, դի կաշառ կուրացուցանէ պարս իմաստնոց ···։

էջ 26·— ԺԲ·— Աչաց պահպանութիւն ըստ օրէնսից իցէ հարկաւոր ի խորշիլ ի մեզից։

էջ 106·— ԿԲ·— Ջափ և կշիռ պարտին զոյ արդարք։

էջ 130·— ՃՋ·— Քրիստոս լոյս հեթանոսաց եւ հանրոյ աշխարհի։

էջ 143·— ՂԲ·— Օր Տեառն եւ ժամ ոչ ումեք ծանուցեալ է։

էջ 144·— Աւարտ վկայութեանցս որ ի յհատուածաշունչ Գրոց, ի փառս Ամենասուրբ Երրորդութեան, որ է սուրհնեալ անպրատ յաւիտեանս, Ամէն։

Ցիշատակարան Գրչի·— 1729

էջ 144·— Գրեցաւ ի քհին Ռաֆէլ արմին, օսմտոսի ժէ, ի վայելումն եւ յիշատակ Գէյհենցի մահտեսի Գրիգորի որդի, ումէր կարապետ կոստակրօն եւ ծդեղդեաց արեգակին, եւ մօրն իւրոյ մահտեսի Մարիամին, եւ այլ ամենայն արեանատուս մերձաւորացն, ամէն։

էջ 145·— Նախնեացն Գարագի

էջ 152·— Աւրհնութիւն ի վերջ Գաղատացւոց, կարգաւ·— *Աւրհնութիւն Հոգ անձդականի ···։*

էջ 164·— Դարձեալ Աւրհնութիւնք ի վերայ այբուբենից։

էջ 175·— Ցագզագս շինմանն Երիւովի ·— *Բայց դիտել արժան է ի դայն, քէ յումէ եղեւ չինեալ Ցերքոմ ···։*

էջ 178·— Բանիւ խրատականաւ ասացեալ յիմաստնոց։

էջ 186·— Զինչ է Հիւրասիրութիւն· *Նախ յԱրրահամէ ուսցուք ···։*

էջ 189·— Պատմութիւն Ցովսիմոսի եպսկոպոսի առն Աստուծոյ, որ խորհեցաւ, եւ զնաց յերկիրն երանելեաց, ըստոյգ եւ ճշմարիտ յօրինակէ, որ ոչ երկմտիմ· այլ զնաց եւ դարձեալ եկն ի տեղի իւր·— *Ընդ ժամանակս ընդ այնոսիկ ···։*

1337

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ – ՈՍԿԻՓՈՐ·— 6

(ԹԴ· ԴԱՐ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 16·5×12×6։ *Էջք* 508։ Գրակք Ա–Դ (*էջ* 61–156), Ա–Է (*էջ* 157–328, *ամբողջ–ջումբն սեւ մելանով*), Ը–Ի (*էջ* 334–508)։ *Հանդամանք անքաւարար· չատ Քերքեր ցնցակեր· սկիզբը եւ վերջը Քերի· Թուղթ բամպակեայ, ոչ միատեսակ։ Գրիչք Գօդոս (ՋՂ=1341, Լեւբոսիա, Կիպրոս)· Ցովհաննէս Արեգակ· Թագէոս Սարկաւագ՝ աչքերը Ցովհաննէս Արեգակի։ Գրութիւն՝ խորագիրներն եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 22–27 տող։ Բոլորակիր բազմատեսակ։ Կազմակամ տախտակեայ դրոշմազարդ· առաջին երեսին երկաթագիր՝ Ցովհաննէս։ Գահավանակ մագաղաթեայ, սկիզբը չորս Քերք, միջակ երկաթագիր, յոյժ դունաթափ։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ա·— ԴԱՇԱՆՑ ԹՈՒՂԹ·— 9

էջ 1·— ռեկամբք բաթթրապահ իշխանութեանս մերոյ եւ հաւատարիմ հպարտապետք խորին խորհրդոց մերոց ···։

Ցիշատակարան·— 1341

էջ 36·— Ախղ գրեցաւ սակաւ գիծս միաբանութեանս եւ սիրոյ ի ազգաց, Հայոց եւ Հոռոմոյեցւոց, ընդ միմեանս, կամաւքն Աստուծոյ, ձեռամբ ամենամեղ ոտիւղ Գոդոսի, ի Քուին Հայոց ՋՂ, ծունկիս իբ, ի կիպպոս կղզւոջ, ի քաղաքիս Լեւբոսիա, ընդ հովանեաւ Սր· Սարգսիս, ի տէր Անդրոնիկոսէ պրած աւրինակէ· Որք հանդիպիք սմա՝ մեզաց Թողութիւն հայցեցէք սմանայն հաւատացելոց եւ ինձ գծողիս եւ խղճողն սմենայնի, եւ որ գամէնն ասէ, ամէն։

Բ.— էջ 37, տարբեր դէպս բաժանմունք.— Յաղագս Քրիստոսի մարմն(ւ)ոյն մահու եւ խաչին, եւ ջրոյն որ ելն ի կողէն, եւ վասն Մկրտութեան յորդ մաքրի հատատով եւ սիրով գործոյ.— Զխորհուրդ Խաչին եւ դմահն Քրիստոսի մարմնոյն, զմտաւ ածելով անհնարին ըմբռնել դիս աքանչելիցն հնարաւորս...:

Ցիշատակարան.—

էջ 60.— Զամենայն բարեաց տարաժամս եւ ամենայն մեղաւոր փաթթամս, յերեսս անկեալ կողոզանամս, զհեղուկ Յովհաննէս արեղայս, զիս յիշել յաղաւթից ժամս:

Դ.— էջ 61, պրակ Ա. տարբեր դիպ.— Հաւատալոյ ժողովեալ ի կանոնաց սրբոց հարցն. յեպիփանեայ կանոնաց.— Որ զլրնթերաբար կամ դուրբար կամ զառաջաւորն կամ զպաղուհացան, զպահս Վարդավառին, եւ Աստուածածնին, եւ զՄր. Խաչին, եւ Յայտնութեանն չարաբար, ակամայ լուծցէ, ի սաբ պահեսցէ...:

էջ 106.— Կանոնիք զգուշաւորիք էահաւնից.— Քահանայից պարտ եւ արժան է սրբութեամբ ապաւաւորել մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի...:

էջ 144.— Յովհաննու Ոսկեբերանի Յաղագս սահմանի կանոնաց կարգաւորաց, որ գան ի խոստովանութիւն.— Եթէ ոք զդեցութեամբ սատանայի անկանիցի յարուսադիտութիւն...:

Ժամանակագրական նօթեր.—

էջ 156, աղճատ բոլորգրով.

Թվական ՉՒ [= 1453], Թուրքն Ըստամբաւլ առաւ, ի ԺԱ. Տրապիզոն առաւ: Ջի Յեղնկան չարժ եղաւ: ՋԼԱ. զարձեալ չարժեցաւ Յեղնկան, եւ Լի մարդ մեռաւ:

Թվական ՉՄ [= 1501], Շահ Իսմայէլն Յեղնկան եկաւ: Ջկի Մելիմն, Շահ Իսմայէլն կոտորեաց: Ջկդ Սուլեմանն Թաղաւորեաց, դնաց Պաղտատ առաւ:

Դ.— էջ 157, պրակ Ա. առաջին Թերթ բոլորգիր նոտրակերպ.— Վասն անառնագիտաց եւ արուադիտաց եւ իգացելոց.— Ողբալով յիս հոգի իմ հիացեալ զարմանամ...:

Ե.— էջ 168.— Գիւտ Սրբոց Խաչին որ յերուսաղէմ.— Եւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ...:

Տաճօր.— Սաւալանեան կը նչէ. «Ընտրելագոյն օրինակ Թուխ այս քան զոր դտանի ի ձառընտիրս» (Ծուշակ, էջ 792):

Զ.— էջ 177.— Գիւտ Բեւեռաց Սրբոց Խաչին.— Երանելին Հեղինէ լցեալ հաւատով որ առ Աստուած...:

Է.— էջ 179.— Սրբոյն Յակոբայ ասացեալ ի Յարութիւն Տեառն եւ ի զինուորն որք պահէին դէպ եհզեման նորա.— Յարութիւն քո Ցս. զարթուցանէ զիս ճառել զքէնէ...:

Ը.— էջ 199.— Վասն ահեղ հարուածոց կարկտի որ է աստուածային խրատ.— Բազում պատուհասք եւ սպառնալիք են յԱստուածոյ...:

Թ.— էջ 212.— Վասն փոխոց եւ վաշխից տոհմանց.— Ցոյժ չար է ընչասիրութիւն...:

Ժ.— էջ 226.— Վասն սիրոյ եւ Մանանց եւ նախանձու.— Ոչ ինչ պիտո են յաղագս սիրո նորադրոյն ինչ խնդիր...:

ԺԱ.— էջ 235.— Վասն չամբասելոյ եւ չդատելոյ դատհանային եւ զվարդապետս.— Մի՛ եւ սպո եւ աղշամտիցդ պղտութենէն դիպիալ ի վերայ իմ կուտին հանապազ...:

ԺԲ.— էջ 249.— Վասն երկիւղիւ եւ դողութեամբ ի Սր. խորհուրդ մերձենալու.— Մոսկան ոսկերք իմ դողութեամբ...:

ԺԳ.— էջ 264.— Թուխթ վասն ոխապահացն եւ քինահանացն.— Ահեղ անաւրէնութիւնք եւ աստիկ չարութիւնս տեսանեմ...:

ԺԴ.— էջ 274.— Թուխթ վասն սակաւ ինչ դողութեան որ ոչն ապաչխարեն.— Անկայծ դողանա եւ աներեւոյթ յաչխատակէ զմիսս մարդկան սատանայ...:— Հմմտ. Ց. Մանդակունի, Ճառք, Վենետիկ, 1836, էջ 106:

ԺԵ.— էջ 280.— Թուխթ Մխիթարութեան Վաղքանելո յաչխարհէս.— Հայեաց դու ի յոյն վերին, որ իջեալ ես ի խորս խաւարային ադոյթ...:— Հմմտ. նոյն, էջ 168:

ԺԶ.— էջ 295.— Պատճառք Առաջաւորաց Պահոցն.— Ահդ առաջաւորաց պատճառք բազում են...:

ԺԷ.— էջ 303.— Հարցումն. Ընդ աղաղաս ոմանք յաւուրս աղուհացիցն ուտեն ի

Հայոց եւ ոմանք ոչ։— Զի Քաղաւորն յուն-նաց Հերակղ ժողով արաբ· · ·։

ԺԸ։— էջ 306։— Երանելոյն Աբրա Եփրեմի Ծարին Ասորւ Ներբողեան ասացեալ Ձառ ի մեծի ուրբ Վարդավառին, յայլ-կերպուժն Ցեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոս։— Ցերկրէ հունձք եւ ուրախութիւն· · ·։

ԺԹ։— էջ 321։— Ցաղագս Նաւակատեաց Սուրբ Խաչին։— Արդ ծագեցէ մեզ առեւտին ի բարձանց· · ·։

Ցիշատակարան Գնոզի։—

էջ 328, բոլորգիր։— Ցանունն Աստուծոյ ամենակալին, եւ Աստուածամուրս որդի Մենծպարոնին, դնեցի զդիրքս որ կոչի Ոսկիփոր, յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց, Հարսն իմոյ Մենծպարոնի, եւ մարդն իմոյ Մկրտչին, եւ եղբարսն իմ եւ ամ· արեան մերձաւորացն, եւ տուի ի ձեռն Գրիգորի Քահանային, որ քանի որ սպրի բռնէ եւ կարդայ, եւ ծաղ չիայ պրոցս եւ ոչ յետ մահուան։ Ակրղ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք ասա, յիշեսջիք յաղաւթս ձեր պարտն Աստուածատուրն եւ դնեաղան իւր եւ զամ· արեան մերձաւորսն, որոց ոգորմի Քս· Աած· մեր, ամէն։

Ի։— էջ 329։— Մարգարէութիւն Դանիէլի։— Եւ էր այր մի բնակեալ ի Բաբելոն եւ անուն նորա Յովակիմ· · ·։

ԻԱ։— էջ 334։— Հարցումն ի Սրմպատա Հաոց Քաղաւորի, եւ պատասխանի Եղնայիա Վարդապետի Կողբաց։— Քաղաւորն ասէ· Զինչ է ատաջաւորդ ուրիւն խորհուրդն անպատասխան և անդիտելոցուած· · ·։

ԻԲ։— էջ 340։— Վարդան Վարդապետի Խրատ հոգեչահ։— Արդ ով ցանկալի եւ հոգեւոր ուստերք իմ եւ դստերք· · ·։

ԻԳ։— էջ 350։— Պատմութիւն Վասն Հաոց հանդիպմամն, եւ սուրբ հանդերձիցն Քրիստոսի, եւ պատկերին· · · որ ընկարեցաւ ի դաստառակին։— Ի ժամանակս Աւդոստոս Քաղաւորին եղեւ աւետիս Կուսին· · ·։

ԻԴ։— էջ 357։— Երանելոյն Ցոհաննու Ոսկիբերանի ասացեալ յաւուր Բարեկենդանի, Վասն Սիրոյ, եւ խրատ վասն պահոց եւ ազաւթից եւ ողորմութեան եւ խոստովանութեան։— Տէր մեր Քս· Քս· ճշոյց մեզ· · ·։

Ցիշատակագրութիւն։—

էջ 366· Մէջտեղը։ Կր Քուի խանդարեալ։— Ջանարժան գր· ս· դիպդէոս սարկաւագս, եւ դիարպետն իմ, դիովհաննէս արեզա, աղաչեմ յիշել ի Տէր։— Չհմտ· յաջորդին հետ։

Իե։— էջ 366։— Ցեառն Բարսղի ասացեալ ցաղագս ողորմութեան եւ անողորմութեան։— Մի ոք տղայարարաւք եւ անհնարողական ինչ մտաւք ժպրհնցի· · ·։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի։—

էջ 381։— Ջանարժան գրող սուրս, դիպդէոս սարկաւագս եւ դիարպետն իմ բոլ· Ցովհաննէս արեզա, յիշեցէք ի Քրիստոս։— Նման յիշատակագրութիւններ կը դտնուին նաեւ էջ 396, 500։

ԻՋ։— էջ 381։— Հարցումն եւ Պատասխանի. Սբ· Գրիգորի եւ Հրեշտակին։— Սուրբն Գրիգոր դքաոտասն տիւ եւ դքաոասուն դիշեր հաց ոչ ևկեր եւ ջուր ոչ ևարբ· · ·։

Իէ։— էջ 396։— Վասն Լեզուաւուրթեան։— Ահաւ որդեակ, եկաք հասաք եւ գտաք պատրաստուած ուժն անիծեալ, եւ պանարէն վիշապն· · ·։

Իը։— էջ 405։— Վասն Որովայնասիրութեան։— Ով Քէ քանի չար եւ ահեղ կրնաս ի սխալ որովայնամոլութեանս· · ·։

Իթ։— էջ 417։— Վասն Զրկանաց։— Ով ժողովուրդք Աստուծոյ եւ խորհրդակից ծնունդք վերինն երուսաղէմի· · ·։

Լ։— էջ 434։— Վասն Շնութեան։— Վայ ամենայն մարդկան, որք եկին յաշխարհս յայս անիծից· · ·։

ԼԱ։— էջ 447։— Սկիզբն քրիստոնէութեան հաւատոց մկրտութիւնն է· · ·։

ԼԲ։— էջ 460։— Տեսիլ սուրբ վարդապետին Հաոց Եռհանրեի, որ մակ անուն կոչի Կոսկոն։— Դարձեալ ի Քէի Հայոց Նշէ· · ·։

էջ 463։— Ցայսմ տումարիս եւ ի Քէի Հայոց Նշէ խօսեցօ սրբոյն· · ·։

ԼԳ։— էջ 470։— Ցաղագս Հաւատոյ։— Նախ պարտ է իմանալ եթէ դինչ է քրիստոնէութիւն· · ·։

էջ 472։— Փառք [Շարունակութիւնը հեղծուած]։

ԼԴ։— էջ 473։— Ցաղագս Ակրկի և-

ուրբեւոյն եւ նորին սքանչելեացն...— Ցեւո համբառնալոյն Տեառն յերկինս...։

Տաճօք.— *Այս գլուխին առաջին մասը, պրակ Ծ, էջ 473–492, ցածորակ մատենադարանի մերձաւորաց իմոց, ամէն։ Թվականիս Հայոց ՌԼԴ։*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.— 1585

էջ 500, բոլորգիրը նոտրաձեւով.— Ես Խոճայ Պարոնս եւտու. Կանոնգիրքս ի ձեռն ահր յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց, հաւրն իմոյ Փիրումին, եւ իւր կողակցին, եւ եղբաւրն իմոյ, Տղայպարոնին եւ Շահպարոնին, եւ Խուիլուչին, եւ ամ. արեան մերձաւորաց իմոց, ամէն։ Թվականիս Հայոց ՌԼԴ։

Լե.— էջ 501.— Կանոնն Զաքարիա Սեբաստաց, դչեղջ եւ գհնձան աւրհնելոյ։

Լզ.— էջ 505.— Ցձառն Յոհաննու Ոսկիբերանին ի գալուստն.— Ես իրրեւ մատուռ եղեն յերուսաղէմ...։

1338

ՑԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ.— 4

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×12×4։ էջք Դ+236։ Պրակք Ա–ԻԹ։ Հանգամանք ոչ բոլորովին բաւարար. սկիզբը եւ վերջը թերի. նոթագուրիւն կրած։ Թուղթ բամպակեայ, տեղտեղ լրացուած նոր ճերմակ թուղթով, քանի մը տնեղ դեռ եւս պակասաւոր։ Գրութիւնն՝ բաց կպրնատառերը կարմրիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 19 տող։ Բոլորգիրը։ Համատօտագրութիւնք սովորական։ Կաշեկազմ տախտակեայ դրոչմազարդ. մասամբ փնասուած։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–Դ, նոր թուղթ. Բ եւ Գ էջերուն վրայ կան ժամանակագրական նօթեր, նոտրակիր անհարթ. տեղտեղ փճացած։

Թվին ՌՃ [ԶԸ?], փետրվարի ԺԵ օրըն առ Ա՛ն. փոխեցաւ Զաքարայ.— Հոդտեմբերի ԺԵ օրըն առ Ա՛ն. փոխեցաւ Ոհաննէս.— Հոդտեմբերի Լ օրըն առ Ա՛ն. փոխեցաւ Մօվսէս.— Դեկտեմբերի ԺԱ օրըն առ Ա՛ն. փոխեցաւ Հայրապետ։ Օվ որ կարդայ Ա՛ն. ողորմի ասէ։

Թվին ՌՃԶԲ, դեկտեմբերի Ժ օրըն հայրըս կամ մայրըս գնացին Սբ. Երուսաղէմ, Ա՛ն. ախտներըն ուղղեալ առնէ, Ա՛ն. վերջին բարի անէ.— Ցունիսի առաջի օրըն մղդեսիները եկաւ։ Ա՛ն. ամենայն քրիստոնէից առժամի անէ լուսափուղ Սբ. Դերեզմանըն տեսուն։

Ես մեղաւոր եւ անարժան Մատուրոս Թվին ՌՃՂԲ նշան դրի, Ա՛ն. վերջին բարի անէ։

Թվին ՌՃՂԱ, փետրվարի առաջին օրըն կարդացեր, Ա՛ն. վերջին բարի անէ, Աստուծոյ ծառայ Մատուրս ի բարին, ամէն։

Թվին ՌՃՂԱ, Ցունիսի ԺԲ օրըն, ես մեղաւոր եւ անարժան Մատուրոս Ըստեբանոս Վարդապետ սարկաւագ օրնեաց Նալուխանին ժամումըն. ով որ կարդայ յի բերան առէ Ա՛ն. վերջին բարի անէ։

Թվին ՌՃՂԲ, հոդտեմբերի ԺԲ օրըն իմ խորբար Աստուածին եղայ Ա աճեմիկ, անուն դրին Մարեամ, Ա՛ն. մնացական դոմակ անէ։

Թվին ՌՃՂԲ, դեկտեմբերի ԺԱ ումն եղայ մեղաւոր եւ անարժանիս Ա աղեմիկ, անուն դրին Մարինոս, Ա՛ն. բարի դոմակ անէ, ամէն։

էջ 1ա.—

Ի թիւ եւթանց տանց հարիւրոց
կատարեցաւ բանս հաւատոց,
Ի վեց հարիւր թուական Հայոց,
ինն հարիւր չորք Հռոմոց...։

էջ 6բ.— Ներսիսի ձուէր մագթաձաց

ներչափական տաղիւ, տուռզին քանից, ըզ-
ձումն ազաւթից ներաձնական հոգւոց, զար-
թուցեալոց մտաւ ի թըմբրութենէ կրից,
յիշատակաւ անցելումն իրի՝ ներկայի եւ ա-
պագայի, յոգրումն հեծութեան սրտի,
խառնեալ ընդ Աստուծոյ:

Ցիսուս Որդի Հայր Միածին,
եւ Ճառագայթ կերպարանիդ,
Ծնունդ անճառ սկզբնատիպին,
անհատարար քում Ծնողին...:

Էջ 209ա.— Տեառն Ներսէսի Սրբոյ, տիեզերական Վարդապետի, եւ Կաթուղիկոսի Հայոց, ցաղագս երկնի եւ զարդուց ոռւա, ի դիմաց ոռիին բարառնաբար, ի չափ երկոտասանիցն պարզել ոտից, ի խնդրոյ առն բժշկապետի եւ աստեղագիտի Մրխիթարայ:

Իմ հզակաւ գոլով բնութիւն եւ սկզբնա-
[կան,
ի յանեղէն ձգեալ կամաբ անզուգական...:

Էջ 224ա.— Տունիմ ձ, ոռիին ի խնդրոյ աճուռն նախագիծ տաճիս տանց սասցեալ:

Միշտ էիդ անեղ բնութիւն բնաւորեցան,
անեղիդ անմահութիւն հետեւեցան...:

Էջ 229ա.— Տեառն Ներսէսի Բան խրատու ուսումնականաց մանկանց, ի դիմաց այբուբենից տառից, ոտանաւոր չափով:

Ա առաջին լոյսեղ տղայ,
Հանէ յիմաստըն գերակա...:
Ք ի ձեւոյն իւրով,
դմեզ յորդորէ խաչակնքով,
դի եւ փառաց Նորա յուսով.
[Շարունակութիւնը կորած]:

1339

Ն Ա Ր Ե Կ (Գակասաւոր).— 14

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 16×12×3·5: Էջք 184: Համ-
պամանք բաւարար. հնութենէ տղդուած,
Նորոգութեան կրած: Թուղթ բամպակեայ:
Դրութեան՝ հնագոյն մասք սեւ մելանով,
յոյզերդիր, Նորոգ գրուած մասք, սպիտակ
թուղթի վրայ, Նոտրագիր, կարմիր խորա-
դիրներով, 24, 23 տող, մխաձեւ: Համա-
ռոտագրութիւնք սովորական: Լուսանցք-
նիւթ վրայ կան մանրատառ յուծմունք:
Կազմեկամ տախտակեայ: Գահավանակ մա-
գաղաթեայ, սկիզբը եւ վերջը երկուական
թերթ, սրճագոյն մեքանով, մասն երկաթա-
դիր աւետարանի: Նորոգող՝ Աստուածա-
տուր Եպս. Տարօնացի (1593):

Բովանդակութիւն.—

Էջ 1–2, գատարկ, նոր թուղթ:

Էջ 5.— *Ոմն եւ պատերք իւր... ոմն եւ*
դիմումնք իւր...— *Հմմտ. Բան Ջ. Հատ-*
ուած Գ.:

Էջ 15.— *Թ.*— *Եւ արդ դինչ ապծանա-*
ւոր...:

Էջ 17–44, նոր թուղթ, նոտրագիր:

Էջ 17.— *Գագաթեա առ Որդին.*— *Ո-*
դի եւ բան Հայր, Աստ. ճշմարիտ, որ եղեր
մարդ կատարեալ...:

Էջ 19.— *Աղաւթեա առ Հոգին Սուրբ*
.— Աներատուեր լոյսդ եւ զոյացուցիչ բը-
նութեան լուսոյ...:

Ցիշատակագրութիւն.—

Էջ 23.— *Ով եղբայր ուղւոյ թասվր,*
մաղթանաց որ ի սա է, յիշեա զԳէդրդ
փակակալ Սր. Ուխտիս առ Տէր: Ընդ նմին
և զողորմելի զերիս զնոստանդին զդծող առ-
բին, եւ Աստ. զքեզ յիշէ, ամէն:

Էջ 23.— *Նորին Ասացեալ.*— *Անեղա-*
նելի բնութիւն եւ Բան Հայր...:

Էջ 29.— *Ը.*— *Վերստին յաւելուած*
կրկին հեծութեան ոռիին հսկողի խօսք ընդ
Աստուծոյ.— *Եւ արդ դինչ զործեացես անձն*
իմ կորուսեալ...:

Էջ 30.— *Իէ.*— *Վերստին յաւելուած*
կրկին հեծութեան ոռիին հսկողի խօսք ընդ
Աստուծոյ, Բան Իէ.— *Եւ քանզի բոտ ող-*
բաձայնիցդն բանասուեղծութեանց . . .:

էջ 35.— Ազաւթք առ Սբ. Աստուածածնին.— Ամէն աբեւու եւ աթոր փառաց...։

էջ 37.— Բեռնիկ վարդապետի Ազաւթքըս, առ Հրեշտակապետսն.— Անկանիմ առ ամ. ցաւակցութեանց երկնաւոր գօրացդ...։

էջ 39.— Ազաւթք Ճամապարհի.— Աւաղիսդող կենաց եւ ճանապարհ ճշմարտութեան...։

Ցիշատակագրութիւն.— 1593

էջ 42.— Զսակս գծող սուրբ Նարեկացի Գրոցս զՄարոնացի մեղապարտ զանարժան եւ զանպիտան Աստուածատուր եպիսկոպոսն եւ զիւր հանգուցեալ ննջեցեալքն յիշեցէք առ Ցս. եւ զուք յիշեալ լինիք առ Ցս.։ Ն եւ ՅՒ թվին, դեկտեմբեր ամսոյ ԻԻ նորոգեցօ։

էջ 43.— ԺՒ.— Վերատին յաւելուաց կրկին հնծութիւն Նորին Հայոզի, առ նոյն աղերս մաղթանաց, ի խորոց սրտից Ասւած Ընդ Աստուծոյ.— Եւ արդ քանզի յառաջնումն զղջմանն...։

էջ 44.— Մաղթանք զաւրաւորք զարհուրանաց գիշերայնոյ.— Ընկալ քաղցրութեամբ...։

էջ 45.— ԺԳ.— Վերատին յաւելուած ...— Աստուած բարերար, հզաւր, ահաւոր ...։

էջ 55.— Վերատին յաւելուած կրկին հնծութեան Նորին Հայոզի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի ի խորոց սրտից խաւսք ընդ Աստուծոյ, Բան ԺԶ։

էջ 153.— Բան ՂԱ.— Նորին Հայոզի առ նոյն աղերս.— Տէր տէր գթութեանց ...։

էջ 155, առորին յուսանգքին, գրչէն. «Կու տեսնո՞ւս զայն անիծեան յԱստուծոյ»։

էջ 156. յուսանգքներուն, գրչէն. «Ի վայ քեզ, Պետրոսակ, դի անկենդան, առանց զղայութեան, Քէ ի յո՞րջան աներեւոյթ սլաքաց խոցոտիս աւր ըստ աւրէ, եւ ոչ իմանաս, ո՛վ [Շարունակութիւնը կրտրուած Նորոգութեան ժամանակ]։

էջ 157.— Բան ԺԳ.— Վերատին յաւելուած, կրկ.— Տէր տէր զաւրութեանց ...։

էջ 162.— ՄԸ.— Նորին Բան ՄԸ.— Աւրհնեալ Տէր Ցիսուս ընդ Հաւր...։

էջ 167.— կե.— Վերատին յաւելուած, կրկին հնծութեան, Նորին.— Եւ արդ եւ նախնին ամպարշտաց...։

էջ 171.— կԶ.— Վերատին յաւելուած ...— Արդ որ ոք եւ առցէ զայս զեղ մաղթանաց այսր մատենիկ...։

էջ 180.— ՀԸ.— Առ որ ի Նիկիական սահմանեցաւ բան, այլ իմն խոհրդածութիւն աստուածային աւանդութեան.— Փաստաւորեմք վերածայեալ նուագաւք ...։

Ցիշատակարան Գրչի.—

էջ 182.—

Ով եղբարք եւ սիրելիք,
որք մատենիս այս հանդիպիք,
Որ ունի զիմ համարոց
յայտնի զործոց եւ որ պատմիք.
Եւ որք ի մտաց ծնեալ լինին
մատունքըն բիւրք եւ աւելիք,
Զորս յանծանաւքն գրեցի,
Քէպէտ եւ իմք են ընտանիք։
Արդ ես զերիս մեզաց ախտի,
ապաշնորհ եւ անբարիք,
Ժառեմ հայցեմ աղերսանաւք,
որք ի ամանէ աւտեալ լինիք,
[Զիս] եւ զնաղելիքն իմ յիշեսջիք,
զի զուք ձերովքն աւրհնեալ լեցիք
Եւ պարգեւացն այն հանդիպիք,
որ ի հրեշտական դասեան դասիք։
Հաւր եւ Որդոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն,
փառք եւ պատիւ անլռեալիք։

Ցիշատակարան Նորոգողի.— 1592

էջ 183, Նոր Թուղթի վրայ, բոլորիր.— Զվերջին Նորոգող սուրբ Նարեկ գրոցս, զեղեկեալ Քշւառական ողորմելի զերիս, իսկ Տարոնացի անպիտան Աստուածատուր եւ սիսկոպոսն եւ զիւր ննջեցեալքն յիշեցէք առ Ցրիստոս, եւ զուք յիշեալ լիցիք ի յԱստուծոյ։ Ռ.ՌՀ, կրկին Նորոգեցայ ի յաստուածակոխ Սուրբ Ցաղքն յԵրուսաղէմ, բնդ հովանեաւ Սրբոյն Յակոբա Տեառնեղբարն, Որոշոն Որոտման Յակոբա եւ Ցհաննու Աւետարանչին, ի հայրապետութեան Կիրիկոսոյց տէր Ազարիա կաթուղիկոսին, որ էր քաջ բարեշնորհ։ [Այսպէս կանգ կ'առնէ· բերթին մնացեալ մասերը դատարկ]։

1340

ՃԱՌ Ի.— 7

ԳՐ. ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆ

Էջմիածին ՌՄԱ=1752

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×10×2: Էջք 256: Հանգամանք լաւ, թուղթ հասարակ, գրիչ եւ նրբագրութիւն՝ մարգարէ Վարդապետ, գրութիւն՝ խորագիրները և գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաչուն, 30, 22 տող, նոտր չեզոգիր, ոչ միեւնոյն գրչութեամբ: Համառօտագրութիւնք առատ: Կաւեկամ տախտակեայ դրոչմազարդ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1–2, դատարկ:

Էջ 3.— Այս ինչ է ի գիրս որ կոչի Առ Որս. Աստուածաբան Գրիգորի Հայրապետին:

Էջ 4.— Գրիգորի Աստուածաբանի Ա. զազագոյ. Առ Եւոմոմիացիսն.— Առ որս բանս, են պաճուճեալ...:

Էջ 10.— Նորին ճառագս Հաւատոյ:

Էջ 17.— Նորին ճառագս Որդւոյ:

Էջ 33.— Առ այնոսիկ որք ասեն մեծ է Հայր քան զՈրդի:

Էջ 47.— Նորին ճառագս Որդոյ Բան:

Էջ 63.— Նորին ճառագս Սրբոյ Հոգւոյն:

Էջ 83.— Նորին ճառագս Աստուածաբանութեան.— Եւ արդ՝ վասնզի մաքրեցաք բանիւ պաստուածաբանութիւնն . . .:— Հմմտ. յետոյ, էջ 177:

Էջ 112.— Ճառագս Աստուածաբանութեան, Որոնին տու Աբիանոսոս:

Էջ 128.— Առ Կոդոնէոս:

Էջ 140.— Առ Կլիտոփիոս:

Էջ 145.— Առ Կլիդոպիոս ի մարգարէական քանն. Որովայն իմ որովայն ցաւէ:

Էջ 158.— Ճառագս բարեկարգութեան ի խօսս:

Էջ 177.— Նորին ճառագս Աստուածաբանութեան.— Եւ արդ՝ վասնզի մաքրեցաք բանիւ պաստուածաբանութիւնն . . .:— Նախկինը այլ դրչութեամբ էր, աւելի խիտ տողերով:

Էջ 209.— Խաղաղական երկրորդ:

Էջ 220.— Խաղաղական ի միաբանութեան միայնացելոյն յետ լռութենէ:

Էջ 237.— Խաղաղական երրորդ:

Էջ 255, դատարկ:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1752

Էջ 256.— Շնորհիւն Աստուծոյ եւ ողորմութեամբ ամենազօրին որ ես յեղկելիս սեւերես յանարժան եւ յամենայնի մեղաւոր լցեալ Թշուառացեալս յեղկելի տրուպ եւ նուաստ Մարգարէ Վարդապետս, որ անուամբ միայն եմ եւ գործովս ունայն, եւ զան զամենայն որդիս մարդկան վառեցար եւ անպիտան: Արդ՝ յորժամ եկի ի սուրբ եւ ի գերահռչակ փրկչական Աթոռս յերուսաղէմ առ ի յերկրպագութիւն պերկմանին Քրիստոսի, եւ այլ տնօրինական տեղիան, յիշատակ եղու զայս գրչադրքս, որ կոչի Առ Որս, որ իմոյ անարժան ձեռաքս ծրեցի ի Սբ. Գահս էջմիածին, բարւոք նեղութեամբ եւ չարչարանաք: Վասն որոյ խնդրեմ սիրելի հարցդ, եւ ցանկալի եղբարցդ, դի որք հանդիպիք սմայ սրբոյ մատենիս բնձեռնելով եւ կամ օրինակելով, յիշեսջիք միով Տէր ողորմեայիս, միքէ Տէր Ես. ձերին սուրբ աղօթիւքն ի միւսանգամ դարստեանն արժանի առնէ իւր օրհնեալ տեսուն, դի եւ դուք եւս յիշեալ լինիք ի միւսանգամ գալըստեանն տէրն: Արդ՝ եղեւ յիշատակս դիրքս՝ ի թվականութեանս ՌՄԱ թվին, ի հայրապետութեան Սրբոյ էջմիածնայ տեառն Մինասայ, եւ ի տեղոյս պատրիարգութեան տեառն Թորոսայ Աստուածաբանութեան Վարդապետի: Վերջ:

1341

ՁԱՐՈԶԳԻՐՔ

(Թղթի)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×11: *Էջք* 76: *Հանգամանք լաւ: Թուղթ հասարակ: Գրութիւն մեծ մեջտեղով, մխասիւն*, 18, 17 *տող: Նոտրագիր: Կազմ կիսալաթ խաւարաբտեակ:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Էջ 1.— Ձարոզ Գովեստի եւ դրուատ ներքոյեցի, վասն Քառասնօրեայ Գալստեանն Քրիստոսի, ի հրաշակերտ տաճարն Սողոմոնի, ասացեալ ի Սիւնեաց պետէ յԱռաքել Վարդապետէ.— *Անճառ ծնունդ Հօր Որդի Ցս. Քս. սրբեա զաղտեղացեալ դիմիս իմ...:*

Էջ 28–30, *դատարկ:*

Էջ 31.— *Նոր երկին եւ նոր երկիր՝ այսօր հաստատեցաւ զերեզմանն փրկչին մերոյ: Նոր երկինք եւ նոր աքսանչելի զարմանք...:*

Էջ 73–76, *դատարկ:*

1342

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 15·5×10·5×5: *Էջք* 578: *Հանգամանք լաւ: Թուղթ տոկուն: Գրութիւն՝ խորագիրներու եւ պլխատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխասիւն*, 20 *տող: Նոտրագիր անարուեստ: Համաձօտագրութիւնք յոյժ առատ: Գունաւոր նկար Լպիսկոպոսի, էջ* 4, *անարուեստ գրիչէ: Կազմ տախտակեայ պրոշմատարդ:*

Ա.— ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 3
Սիմէոն Վրդ. Ջուղայեցի

Էջ 1–2, *դատարկ:*

Էջ 3, *կարմրատառ, անհարթ գրով.— Ցիչատակ է երուսաղէմ ի դուռն Սր. Ցարութեան ով ոք հանցէ զողութեամբ առցէ պատիճն կելնէն եւ ծուռայի եւ լիցի անիծեալ Աստուծոյ ամէն:*

Էջ 3.— Սիմէոն Ցարդապետի Ջուղացւոյ արարեալ Քերականութիւն ըստ լեզուի մերում հայկազունցս.— *Քերականութիւն է դիտութիւն տառից եւ առութեանց եւ կիրառութեանց սոցին ըստ չարադրութեան քերթողացն...:*

Բ.— ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 5
Սիմէոն Վրդ. Ջուղայեցի

Էջ 151.— *Համառօտ Հաւաքումն Տրամաբանութեանն, արարեալ ի Սիմէոն ֆայ բարուցապետէ Ջուղայեցւոյ:*

Ցաղագս Տրամաբանութեան.— [Ի] սկիզբն տրամաբանութեանն պարտ է գիտել ինչ ասել գհարցմանէն զոր առհմանէ Արիստոտէլ այսպէս...:

Էջ 237.— *Ցաղագս Շարամանութեան, որ է Հատոր երկրորդ:*

Էջ 274.— *Ցաղագս Շարաբանութեան, որ է Հատոր երրորդ:*

Գ.— *Էջ* 373.— *Կարապետի մեծի Վարդապետի ասացեալ խրատ պիտանի մանկանց եկեղեցւոյ, ոտանաւոր Կտոհիմ.— [Ա]մենայնի ըսկիզբն եմ ես...:*

Դ.— ՍԱՀՄԱՆ
ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵՆ.— 11
Դաւիթ Ալիպագ

Էջ 383.— *Սահմանք Իմաստասիրութեան.— [Մ]րք միանգամ իմաստասիրու-*

Քեան տունչան բանից եւ առ ի նմանէն հնչուածքեանց ծայրեւ միայն մատին հանդիպին ճաչակեալք...:

էջ 444–445, պարապ մէջոց ձգուած:

էջ 551.— Ամենայն չար տանջելի· ոչ ոք տանջեալ անապական...:

էջ 553.— Ներածութիւն Պորփիւրի.— վարդապետութիւն Պորփիւրի իմաստասիրի, պիտեալ զինչ սեռ եւ զինչ տարբերութիւն և զինչ տեսակ, զինչ յատուկ, և զինչ պատահումն...:

էջ 562.— Յաղագս առ էից հասարակացն եւ յատկից, սեռից եւ տեսակաց, եւ տարբերութեանն, յատկից եւ պատահման Հասարակ ամենեցուն գոյովիցն ստորոկ...:

էջ 572.— Հարցումն· Քանիք են մարմնոյ գոյացութիւն: Պես· Քառակի, ի հրոյ, յաւդոյ, հողոյ, ջրոյ: Հրց· Զինչ տարբերութիւն նոցա...:

էջ 575–578, դատարկ:

1343

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳԻՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×10·5×4: Էջք 284: Համադամանք լաւ: Թուղթ տոհմեան: Գրութիւն՝ խորագիրներըը եւ գլխագիրներըը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 21 տող: Նոտր չեզոգիր: Համառօտագրութիւնք սահուն: Կաշեկազմ տախտակեայ դրօշմապարտ: Գահավանակ մալաղաթեայ սկիզբը մէկ թերթ, մասն երկաթագիր աւետարանի· նաեւ մէկ թերթ դատարկ թուղթ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դատարկ:

Ա.— էջ 3.— Բաւիղ պիտանիք ի յԱստուածաշունչ Գրոց, վարդապետաց իմաստնոց ժողովեալ եւ համառօտեալ.— Առաջին աւրն աւրար գլուսաւորս, երկրորդ օրն բգհաստատութիւն...:

էջ 32.— Արարածք եւ նիւթ.— Այս են անուանք որդոցն Իսրայէլի մտելոցն յԵգիպտոս...:

էջ 156.— Զորրորդ թագաւորութեանց.— եւ նչկահեաց Մուաբ դիսրայէլ յետ մեռանելոյ Աքաաբու...:

Բ.— էջ 181.—

Ազգիս Հայոց քրիստեանին,
կրկին քառակ երկ հարիւրին,
եւքնասաւան տերկու ամին [= 1623],
գրեցաւ գանձս աստուածային:
. . . . . .
Այս մեկնութիւն ծ [= տասն] խորանին,
համաձայնից սուրբ քարոզին,
չորրորդ գլուխ համակարգին,
ըստ եւսեբեայ մեծ պատմագրին:

էջ 186–202, դատարկ:

Գ.— էջ 203.— Ի մխասին, մի ըստ մխոյ, այսուհետեւ: եւ տարորոշանք· բաց, գաս, առանձին, եւլք...:

էջ 206.— Ցաղագս շաղկապի.— [Շ]աղկապ է բան անհոյով որ չաղկապէ եւ մեկնէ գործամահոհութիւնն ոճով . . .:

էջ 211.— Խրատ ի Գերակացութիւնն:

էջ 213.— Ցաղագս յիախմելոյ գութեան:

էջ 215.— Ցաղագս տոհմագրութեան:

Դ.— էջ 217.— Համառաւտ պատմութիւն ցեսուայ որդւոյ Նաւեա.— [Ց]եսու որդի Նաւեա էր յազգէն եփրեմի...:

էջ 249–250, դատարկ:

ե.— էջ 251, տարբեր Թուղթի վրայ, տարբեր գրով.— Նորին Գրիգորի Թուխտ վանն յԱղթամարայ եպիսկոպոսաց.— Դարձեալ գործոյց առ ձեզ բանիս եւ Քրիստոյ...:— Հմմտ· Կիւրէղեան, Գաւտ. կթղ· Կիւրիկիոյ, էջ 1379:

Զ.— Տաղք, բոլորգիր մեծ։

էջ 279.— [Ե]րազ է ու սուտ եղբայրք ...։

էջ 282.— Քեզ հովնոր խրատ մի տամ ...։— Հմմտ. Ց. Թլկուրանցի, Տաղարիրք, երեւսադէմ, էջ 42։

էջ 284.—

Ջրնկի ծառին նրման ես,
պըտուղ դու քաղցրա(յ)համ ես,
բարի պտուղ բերեալ ես,
Աստուածածին մեզա քեզ։
. . . . . .
Դու հոգանխուռի զարմէ ես,
հարան ի յերկրէ յերկինս ես,
Թագաւորին դու մայր ես,
Աստուածածին մեղայ քեզ։
[Շարունակութիւնը կորած]։

1344

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Արմուտ Թաղ գիւղ, Տիւրիկ Դ(+1616)=1619

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×10×3·5։ էջք 484։ Հանդամանք ոչ բոլորովին բաւարար, հնութենէն ազատուած եւ մասամբ ցեցակեր։ Թուղթ լսմպակեայ։ Գրիչ եւ. Ստեցող՝ Բաբսեղ կրօնաւոր որդի Մխիթարայ։ Գրութիւն՝ խորագրերը եւ տեղատեղ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 25–31 տող։ Բոլորգիր մեծ։ Համաօտարգրութիւնք յոյժ առատ։ Ուղղագրութիւն տկար։ Կանոն եւ դիմեն խորանարդող, էջ 1, անարուեստ։ Կաշեկազմ տախտակեայ խաչազարդ։ Գահպանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը մէկմէկ թերթ, մասն երկաթագրեր աւետարանի։

Ա.— ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ Ս. ՏԵՂԵՑԻՑ.—
Վարդան Վարդապետ

էջ 1.— Վարդան Վարդապետի ասացեալ զՀզուէթս Տճաւրիմեանցացն Քրիստոսի, ի Սբ. Մայրաքաղաքն Յերուսաղէմ. կշտամբութիւն տճաւրէնութեան Քրիստոսի անձին ողորմելոյս Վարդանայ եւ ամ. մեզաւորաց, եւ ի խորոց սրտէ աղերս մաղթանաց առ Ցս. Քս. Միածին Որդին Աստուծոյ եւ Ած. ճշմարիտ ամ.։ Երբեմն յամ. տեղիս ուր կատարեաց Քս. զմարդեղութիւն իւր տճաւրէնաբար, զոր գբեցին տեսանողք վասն նորա, եւ ընթեռնուլ անդէն որբէ որբէ, եւ հայցել զիողութիւն մեզաց ի նմանէ։ Զոր մեզաւորս Վարդան, ստանուն մխակից, պրեցի յայն յաւբինակէն ի դուռն Սբ. Փրկչին, յէջատակ ինձ եւ ծ.— նուղաց իմոց, որ բաղում աշխատութեամբ գրեցի զսրբնաւբինականքն Քրիստոսի. լի բնարանով եւ ուղիղ սրտիւ. Ած. ողորմի ասացէք տէր բարսեղ միակեցին, և որ զԱծ. ողորմին ասէ, Ած. իւրն ողորմի ամ.։— Հմմտ. Քիւ 939, Գ. Համառ, էջ 486։

էջ 3.— Վարդանա Վարդապետի ասացեալ պաղատեանիմ.— Ծպտումն անիմանալի եւ անհետազատելի...։

էջ 14.— Ի Բեթղեհէմ յայրի առ մսրովրն...։

էջ 31.— Առ հասանս Ցորդանանու առաջի Ցհաուսի Քրիստոսի աճարատ Գառինն Աստուծոյ...։

էջ 38.— Զ.— Ի փորձութեան լեառն, ազերս մախթանաց Վարդանա եւ ամենայն մեղաւորաց...։

էջ 45.— Է.— Ի Լերինն Թափաւրական եւ ի Ծով Տիբերական եւ ի ջրխորն Ցոսեփայ որ ի Սամարիա...։

էջ 54.— Ը.— Ի Բեթանիա, ի Լեառն Ձիթենեաց....։

էջ 62.— Ի Սբ. Վերնատունս առաջի Ցհաուսի Քրիստոսի, Ցոցածին Բանին Աստուծոյ...։

էջ 69.— Ժ.— Ի Ջորս Կեդրոնի եւ ի տեղիս Ծնդրոյ ռորա, առաջի Ցհաուսի Քրիստոսի աճարատ Գառինն Աստուծոյ...։

էջ 75.— ԺԱ.— Ի տեղիս որ ըմպոնիե-

ցին զԿրիստաս, եւ ի ձաղանս նորա···։

էջ 80·— ԺՐ·— Ի քարձումն խաչին եւ ի Գոհգոթայն ահաւար···։

էջ 86·— ԺԳ·— Ի դուռն աստուա-ծընկալ Գերեզմանին ուր եդաւ Բանն Հաւր մարմնով···։

էջ 93·— Ի Լեառն Ձիւթենեաց ուստի համբարձաւ Քրիստոս···։

էջ 100·— ԺԸ·— Ի Սուրբ Վերնատու-նըն···։

էջ 109·— ԺԶ·— Առ Հայրն քարի ի Սբ· Սիոն խորհրդական որ է յներուսագէմ, եւ յամ· եկեղեցիս, զի ընդ ամ· տեղիս է Տէրութիւն նորա···։

էջ 118·— ԺԿ·— Առ ամէնօրհնեալ Աստուածածինն Կոյսն Մարիամ եւ ի տեղիս ննջմանի, եւ ի գերեզմանս նորա ի ձորս կեդրոնի···։

էջ 124·— ԺՐ·— Ի տեղիս հառաչմանն Պետրոսի···։

էջ 129·— ԺԹ·— Ի տեղիս էարկածման եւ նախատակութեանն Սրբոյն Ստեփաննոսի ···։

էջ 133·— Ի·— Ի Պրոպատիկէ Աւա-զանին ուր կռչի Ե սրախ···։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 138·— *Եւ սկիզբն ամենայն չար-հաւք լի Բարեզ գաւանեաց յիշեցէք ի Քրիստոս Աստուածն ամենայնի, եւ Աստուած ողորդի յիշէ ամէն։*

էջ 138·— Վարդանա Վարդապետի Ա-դաւթ ի Սբ· Աստուածածինն։

էջ 142·— Տճառն Ներսէսի ասացեալ վասն հաւատոյ եւ դաւանութեանն·— *Հաւա-տոյով խոստովանիմ զքեզ ամենասուրբ Երրորդութիւն···։*

էջ 146·— Ադաւթ ամ· Հաւատացե-լոց···։— *Հաւատով Աստուածիմ եւ երկիր պագանիմ քեզ···։*

էջ 150·— Ադաւթ երեկոին ժամու ասացեալ է Սբ· Հայրապետն Ցոհան Ոս-կեբերանն։

էջ 152·— Գրիգորի Նարեկա Վարդա-պետի ասացեալ ընդդէմ դիւաց·— *Ընկալ քաղցրութեամբ Տէր Աստ· հզաւր···։*

էջ 155·— Ադաւթ Սրբոյն Նարեկա Վարդապետի ասացեալ·— *Աստ· անսկիզբն, Աստ· անճառ···։*

էջ 160·— Ադաւթ ի Սբ· Աստուածա-ծին, եւ յամենայն սուրբս ազաչանք։

էջ 161·— Ադաւթ յորժամ յորոգայր անգանի ոք· զոր ասացեալ է Սրբոյն Գրի-գորի Լուսաւորչին Հայոց·— *Աւրհնեալ ես մարդասիրութիւն քո Տէր իմ···։*

էջ 162·— Նորին Լուսաւորչին Սրբո ասացեալ·— *Աղաչեմ զքեզ փրկիչ աչխարհի Քրիստոս···։*

Ցիշատակագրութիւն Գրչի·—

էջ 165·— *Քրիստոս Աստուած բարե-խաւսութեամբ Սուրբ Լուսաւորչին Գրիգո-րի՝ մեղուցեալ ծառայի Բարսեղի եւ ամե-նայն հաւատացելոցն ողորմի, ամէն և ղիցի։*

էջ 165·— Ադաւթ Փոկասու Հայրա-պետին ասացեալ։

էջ 167·— Մաթաւոսի Բեհնիկ Վարդա-պետի ասացեալ առ Քրիստոս·— *Անկանիմ առաջի ամենայն դատակոութեանց···։*

էջ 168·— Նորին·— *Տէր Աստ· զաւրու-թեանց որ մնձդ ես եւ անուն քո ահաւոր ա-հեղ եւ սքանչելի·····։*

էջ 206·— Ադաւթ առ Սբ· Աստուա-ծածին·— *Ամէնաւրհնեալ Աստուածածին, տաճար բարձրելոյն···։*

էջ 216·— Ի Վերափոխում Տիրամաւրն Աստուծոյ ի յերկինս·— *Իսկ ի լնուլ բժան տմաց յետ վերացման Փրկչին···։*

էջ 286·— Բան զրուատեաց յերջանիկ եւ փառաւորեալ դաս առաքելոցն Բժանիցն եւ Հրեիցն, ի սեփհական նոցին ծառայ եւ մահաքանց հայցողէ, Գրիգոր Վարդա-պետէ Նարեկացոյ, յընտրելոյն ի Հոգոյն Սրբոյ։

էջ 374·— Ցաղակս չարչարանաց Տեա-ռն մերո, զոր առաքեն Աւսկէրմոս խնդրեաց յամէնաւրհնեալ Սուրբ Կուսէն Մարիամա·— *Սուրբն Աւսկէրմոս ընդ երկար ժամանակս արտասուաւք աղաւթից եւ պահուց աղա-չէր զերանելի Տոյնն Մարիամ···։*

Ցիշատակարան Գրչի·— 1619

էջ 397·— *Արդ աղաչեմք զամենեսեան-նըդ սիրոյն Քրիստոսի, որք հանդիպիք յուսադարձ տառիս եւ վաելիք յուրախա-րար բուրաստանիս կարդալով կամ աւրի-նակելով, մեզաց Թողութիւն խնդրեցէք եւ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զմե-

զաւուր հոգս եւ զծուխայնալս մեղաւք իւիս, զիարանալ առաւ մահդասիս, որ զանունս ունիմ եւ զպարծս ոչ։ Եւ ծնողքն իմ զմիմիքս եւ զոգուխմարին եւ զեղբարքն իմ ըզ-Սարգիս, զՍարխաւշ, եւ զմկրտիչ, եւ առհասարակ ամենայն արեան մերձաւորաց մինչեւ։ Ի մարդն առաջնաստեղծն Ադամ։ Արդ զրեցաւ զիրքս յերկիրս Տիրիկի, ի գիւղն որ կոչի Արմուտքաղ, ի դուռն Սուրբ Թէոդորոսի եւ Սուրբ Քրկչին եւ Սուրբ Սահականնոսին, ի ն[ո]ր Թվիս Հայոց Գ։

էջ 398·— *ի Հաց կաթողիկոսէ Սահակէ։* — *Արդ Թէպէտ եւ հայրքն առաջինք յիշեցին···։*

էջ 399·— Անուն Աստուծոյ դրականաւ եւ իմաստոմ·— *Ած. անժամանակ եւ անսկիզբն···։*

էջ 401·— Անուն Աստուծոյ արաբի·— *Ալհահ, Ած.։···*

էջ 403·— Հարցումն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին ընդ հրեշտակին։

էջ 423·— Սկիզբն Խոստովանութեան եւ յայտնումն գաղտնեաց պատմութիւն յանցանաց Գրիգորի Ցեսուանց Մարաշեցւոյ ասացեալ մեղաւ···։

էջ 440·— Խրատ յԱստուածայշունչ գրոց եւ պարզ բանիւ յայտնումն բարոյն եւ չարին, զոր սուրբն արի եւ բաշ բարուսպետն վարդան վարդապետն գրեց···։

էջ 455·— Վասն Ազաւթից···։

էջ 460·— Վասն աւուր չարի ի բան, Ոչ աւգնեացեն ինչ այլ արդարութիւն փրկէ ի մահուանէ·— *Նախ տեսցուք թէ քանի չար է աւր մարդոյ···։*

էջ 473·— Բանիւ եւ դիմադրականաւ եւ պատասխանիւ···։

էջ 479·— Մխսեդիւ Ցինացւոյ···։

էջ 480·— Մխսեդիւ Պահոց։

էջ 481–484, *դատարկ։*

1345

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

Բիւզանդիոն ՌՄԼԹ=1790

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 17×11×2·5։ էջք Բ+270։ *Հանգամանք բաւարար։ Թուղթ կապտագոյն։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 22–25 տող։ Նոտրագիր անարուեստ։ Կաշեկազմ խաւաքարտեայ հասարակ։ Կնիք սեւադրոյմ փակագիր· «Ֆ· Ծ· Մինաս վարդապետ, ՌՄԼԹ» [= 1790], էջ Ա, 268։ Այլ կնիք սեւադրոյմ, «Ծունանց», էջ 270։ Առաջող՝ Մինաս Աբեղայ։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ Ա·— *Թոխաթցի տէր Յարութիւն բնական Սեբաստացի։— Մայասիլի դեղ· սիդխիաթու կամ խարտապաշ օդի, յաւ մի չորացնէ եւ տրորել իրթեւ զանուա, եւ ընդ մեղրով ուտէ, կամ եթէ ջուրը խմէ։*

էջ Բ·— Ցիշատակարան·— 1789

Ցիշատակ է Սրբոյն Յակոբայ որ յԵրուսաղէմ։

Ցիշատակ է զայս փոքրիկ բառիս լըցնալ երուսաստանս Հին եւ Նոր Կտակարանաց ժողովեցեալս, աշխատասիրութեամբ Տեառն Սրբոյ Նշանի տրուպ Ծառայս, որ ի Սեբաստիոյ, ի կարկէ Սրբոյ Ստեփանոսեան, եւ ի քաղաքէ Բիւզանդիոյ, ի Քաղն Պէկօղլի կոչեցեալ, անուն եւ վարժեալ, եւեթ անուսումն Մնացականն։

Արդ որ հանդիպիցէ զիմնոյս ծաղկանց ի սմա վերնագրելս առ ի խանդաղատիլ սովաւ, կամ օրինակելով, յիշեսցիք զհոգեւոր եւ զմարմնաւոր ծնօղս իմ, եւ դուք յիշեալ լիցիք ի Տէր, Թուին ՌՄԼԸ, փետրվարի Ե։

Ա·— Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն·— 11

Մենացական Սեբաստացի

Ծանօթ·— «*Բառարան հասարակ ան-*

ուանց քաղեալ յԱստուածաշունչ Գրոց եւ ի Հարանց Վարուց, Թուի լինել Մինաս Արեղպալի բնիկ Սեբաստացւոյ արաբեալ ի Քվ· ՌՄԼՀ (1789), եւ է ինքնագիր» (Տ· Սահակեան, Ցուցակ, էջ 795)։

էջ 1·— Ա·— Աբեղայ, կրօնաւոր կամ մոնոզոն, իբր Քէչ ապեղայ, այսինքն ի բաց եղէ յաչխարհէ։

Ագաբակ, ռմկ· չիֆտլիկ, կամ զեղ։

Ագանիլ, օթեվանիլ, ռմկ· զօնմիշ ընալալ, կամ, կօչիկ հագնիլ։···

էջ 10·— Բ·— Բագին, որ նշանակէ սրճանն կոտց, կամ տանգարն, որ է մեհեան։

էջ 19·— Ե·— Եփուտ, որ Թարգմանի վակաս, որ նման է բանկոնին։

էջ 49·— Ղ·— Ղաբանոս, նշանակէ ետմասուն կամ խմաստասէր։

էջ 71·— Ջ·— Ջարդուն, Քիվնոց, որ է վերարկու, կամ փէլոն, կամ վեղար։

էջ 81·— Տ·— Տաքսա, կոստանդէն։

էջ 90·— Օ·— Օգոստոս, չքեղ կամ չքնաղ, կամ գերապանծ։···Օճան, օժանդակութիւն, ռմկ· եարտըմ, կամ ճար։

էջ 91·— Ողբ կոտակի Աւագ Ուրբաթու Աւուր Մեծի, Մօր Աչէցեցոյն Տեառն Քիստոսի·— Կանայք ամենայն զորք իմ սիրականս, եկայք Գողգոթայ զուգ ամենեքեան ···։

էջ 94·— Ջայս ասացեալ է ի Պետրոսէ վարդապետէ, որ երբեմն էր սէր ի Նիկոմիդեայ, այսինքն է Իզնիմիտ։

էջ 95·— Ա·— Ագաս։ Աբրահայ, որ է բարձուն։

էջ 98·— Բ·— Բաղմաբեղուն, արդասաւոր, բազմածին։

էջ 102·— Ը·— Ըղոթձել, ընծայել, մատուցանել։

էջ 113·— Ս·— Սադդայ, Թարգմանի ամենակալ, ամենաթագաւոր։

էջ 118·— Օ·— Օղերձել, ուղերձել, նուիրել, ընծայել։

Ցիշատակարան·— 1790

էջ 118·— Գոհութիւն ամենակարող Փրկչին մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի, որ եւս կարօղութիւն ետուր ինձ հիդոյս զայս քաղցրապտուղ բառըս ժողովեցաք ի մի յամի Տեառն ՌՄԼԲ, եւ յուլիսի Դ։ Կրկին եւս աչխատեցաք աստ եւ անդ մնացեալ Հին եւ Նոր Կտակարանաց բառքն, եւ Հարանց Վարուց մէջի եղեալքն, եւ Նարեկացւոյն, որ կայ այժմ ամփոփեալ ի մէջի, առ ի տեղւոյ կանալ յօդուտ եղերաց եւ բանասիրաց, ի փառս մարդացելոյն Ցիսուսի, եւ միշտ կուսին Մարիամու։

էջ 119· դատարկ։

էջ 120·— Ցետնամնացինն է·— Արիւհադէմ յուսապայծառ, որ փայլեցար որպէս վարդ վառ···։

Բ·— ԿՏԱԿ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ·— 2

Ցակոբ Պտր· Նալեանց

էջ 121·— Ձեզ ասեմ, ձեզ ասեմ, ով հարք իմ եւ եղբարք իմ, ըստ Երեմիայի մարգարէին···։

Ծանօթ·— Կտակը ունի առանձին իւրաքանչիւր, 1–57։

Գ·— էջ 179·— Կտակ Չարչարանաց, Սամուէլ Վարդապետի ասացեալ·— Ով օր դառնութեան եւ սգոյ, ով կիրեր կսկծալի եւ ողբալի···։···Այնուհետեւ ոչ եւս յաւելցան այն անօրէն վինուորքն, հանին ի բանտէն, տարան կապեցին ձիքենեաց ծառն, բսկան անողորմաբար ձաղել եւ գանել· այնքան ձաղեցին որ միով ի անդգայ ծառն այն, չհանդուրժեալ անտանելի չարչարանացն ստեղծօղին իւրոյ, ինքն ինքեան ճղատեալ ի բունէն մինչ ի վեր, առ ինքն ամփոփեաց զՏէրն մեր եւ Քաղցրեալ ի ծոց իւր, որ այնուհետեւ ձաղօղքն կուրացեալ այօք զձիքենեաց ծառն կու ձաղէին եւ ոչ զՏէրն ծառին։ Օրհնեալ ծառն այն այնպէս ծնաւտեալ եւ ճղեքեալ կայ մինչեւ ցայսօր ի պարծանս Հայոց ազգիս, որ է ի մէջ Սուրբ Հրեշտակապետի վանիցն։

Դ·— էջ 215·— Ցետ Քարոզի օրհնութիւն այս է։

Ե·— ՏԱՂԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆ·— 2

Գր· Մագիստրոս

էջ 225·— Տաղասացութիւն Գրիգորի Մագիստրոսի, ճշմարիտ եւ ուղղափառ վարդապետի։ Ի յամի Տեառն 1746։

Մեծ են գործք աստուածային,

լսքանչելի նորա բանին,
Հրաշալի անպատմելին,
յամենայնի զարմանալին . . . :

Ցիշատակարան.— 1790

Էջ 268.— Շնորհիւ Տեառն մերոյ եւ Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, վերստին եղեւ կարմեալ պայս հոգելից բուրաստանս, ի Քւին Հայոց ՌՄԼԹ, եւ նոյեմբերի ԻՓին: Որ կայ աստ ի մէջ ամփոփեալ Հին եւ Նոր կտակարանաց ժողովեցեալ բառքն, եւ Հաբանց Վարուց եւ Նարեկացւոյն: Նաեւ Յաղոր պատարագարգի կտակքն, եւ Սաղմոսէ վարդապետի կտակքն, եւ Պետրոս Վարդապետի ասացեալ ողբքն: Այլ եւ յետ քարոզի Օրհնութիւնք: Եւ Քրիզոգոնի Մագիստրոսի ասացեալ Տաղասացութիւնքն: Ի փառս Մանկացելոյն Յիսուսի եւ Մօր նորին Միշտ Կուսին Մարիամու:

Ի վայելումն Միննոյ եւեթ աբեղայի, որ եմ ձեռնադրեցեալ ՌՄԼԹին, Նաչէ Կիւրակէն:

Էջ 269–270, Ա. տառով չարք մը բառեր, եւայլն:

1346

ԹՈՂՈՎԱԾՈՑ

[Կ. Պոլիս] 1747

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մատեան 16·5×11×2: Էջք 72+40+164: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստաբակ: Գրիչ՝ Նիկողայոս Դպիր: Գրութիւն՝ խորագիրք՝ նեղը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալն ան: մելանով, միասիւն, 19 տող: Նոտը չեզդագիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կազմեցեալ խաւաքարտեայ: Կողքի պարապ քուղթերուն վրայ մանկական գծագրութիւններ ան: մատիտով: Կնիք անհաղորդ, ուքանկիւն, փակագիր· ՀԿիրակոս Վարդապետ, 1255» [= 1806], էջ 1:

Ա.— Բ Ծ Շ Կ Ա Ր Ա Ն.— 1
Հ. Բեռնարտոս Գրիսք-ինի
Թրգմ. Ղուկաս Վրդ. Խաբեբեդցի

Էջ 1.— Փորձառուցմն Դեղօրէական վերապատուելի կրօնաւոր հօրն Բեռնարտոսի կռչեցեալ Գրիսք-ինի.—

Արհեստն բժշկութեան· Նախկին կացուցմն կանոնի, հարկաւոր ասացելոյ բժշկական արհեստիւ: Ընծեռուած Առաջին:

[Թ]էպէտ ի մեր աչքում գրգռէ, որ նախ ուսպգրեցաւ, անդ ի սկզբան գրեալ է ըստկացուցմանց եւ զկանոնաց պատկանաւորք զեղօրէից, եւ բժշկական արհեստի, համաոատապէս . . . :

Էջ 29.— Ցաղագս դատարկութեանցն ի հասարակի եւ տպրերութեանցն ցոցին.— [Ո]րինաւոր բժշկութեանն հակադրի ապրինաւորն . . . :

Էջ 44.— Ցաղագս ենթադրութեան, այսինքն, մրդոյ, որ լինին ի միզի, եւ իրոց տեսակացն.— [Բ]ժշկէ կոչեն ենթադրութիւն պատճառի գոյացութիւն, որ ի միզում բաժանի ի ջրականնութենէ . . . :

Էջ 55.— Ցաղագս ոսվախտաի հետ խոնաւութեան:

Էջ 72.— Թարգմանեցեալ իտալական լեզուէ ի հայկական բարբառ, ի Ղուկասու Վարդապետէ Խաբեբերցւոյ, ըստ խնդրոյ կարապետի բժշկի:

Բ.— Էջ 1.— Ցաղագս կազմութեան Մարդոյն, մեծին Գրիգորի Նիւսացւոյն ասացեալ, համաօտեալ բառդատարար.— [Գ]իտացիր, որ ի չորից գոյացեալ ասի մարդն, զի չորք պատճառք են եղելութեանն այնոցիկ գոյից, այսինքն, հուր եւ օդ, ջուր եւ հող . . . :

Էջ 31.— . . . բայց որ գոյացոյց ըստկոդին, եւ ստեղծ զմարմինն, եւ միաւոր-

Լաց պտաս պրան, եւ զբովանդակ նոյն ինքն պիտէ ծածկագիտեն, եւ նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից, Ամէն։

էջ 32, դասարկ։

Գ·— *էջ 33·*— Խրատ ցաղագս Սննդեան Մանկանց·— [Մ]ծծ *բժշկապետն Գալենոս ասէ Քէ, յորժամ մանուկն ծնանի, պիտի որ յայնժամ պականջն յիւսուածէ ...։*

Ցիշատակարան·— 1747

էջ 39·— *Փառք և պատիւ ամենասուրբ երրորդութեանն, որոյ օգնականութեամբն դպաւարեցաւ պատուականագոյն գիրքս, յամէ ներմարմնութեան Փրկչին, 1747ին, ձեռամբ Նիկողայոս չնչին դպրի, ի վանս Աստուծոյ, եւ ի վայելումն հողեաէր եղբարց Հարազատից։*

Դ·— *էջ 1·*— *Օրինակք նամակաց· կաթուղիկոսի, եպիսկոպոսի, Վարդապետի, Վանահօր, Քահանայի, Մարկաւագի, Միայնակեցի, Ճղնաւորի, Կրօնաւորի, Կուսի, Թարգման Վարդապետի, Փիլիսոփայի, Երաժշտի, Տիրացուի, Բարեբարի, Եղբօր, Հօր, Մօր, Քեռ, Պապի, Թոռին, Որդւոյ, Երեսասարդի, Մանկան, Կնոջ, Հարսի կամ Խաթունի, Տիկնոջ, Իրիցուհւոյ, Թագաւորի, Դպրի, Ծօհայի, Իշխանի, Գարոնի, Իշխանազուն Զինուորի, Բաժընկերի (օրինակ), Հիւանդ։*

1347

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Ս· Ցարութիւն, Երուսաղէմ ԹՎՂԻ=1745

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաշալ 16×10·5×3։ էջք 362։ Գրակազմ Ա–Ի (էջ 85–354)։ Հանգամանք բաւարար։ Գիրք ցեցակեր։ Թուղթ հաստաբակ, ոչ միատեսակ։ Գրութիւն ընդհանրապէս սեւ մելանով, միասիոն, 19 տող։ Բոլորգիր տրժէ։ Մէնագոյն մասամբ։ Համաւոտաղրութիւնք սովորական գրեթէ։ Կաշեկազմ տախտակեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

Ա·— *էջ 1·*— *Նոտրագիր·*— կարգ եւ կանոն Ազօթից, զոր խնդրեալ է հոգեկիր պաւղ յուխտիմէ միայնացելոյ Աբբայն եւ զուարթուն հոգոյ Գրիգորի Նարեկացւոյ, որ եւ ցուցանէ նախադրութիւն բանիս թէ ոչ համարի զանձն արժանի այսպիսի իրի, վասն այն զառաքելոյն ի մէջ առեալ դնէ ընկիզգրն կանոնիս պատմութեամն եւ ոգեշառն խրատու·— *Աստուածային առաքեալն Պօղոս անօթն ընտրութեան ...։*

էջ 36, 38–40, դասարկ։

Բ·— *էջ 41·*— *բոլորգիր Նոտրակերպ*·— *Ազօթք Սրբոյն Ցոհաննու. Ոսկիբերանի Ամենակալ անթարտող Աստուած ...։*

Գ·— *էջ 49·*— *Այլ Ազօթք Ցոհաննու*·— *Տէր մեր Քրիստոս Քրիստոս ...։*

էջ 73–74, դասարկ։

Դ·— *էջ 75·*— *Ոչ է պարտ, որպեսզի, այլ իբրեւ ցանկալ մարդոյ քան Քէ բարի լինի ...։*

Ե·— *էջ 84·*— *Գիրք Ազօթից Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ ՝ ասացեալ*·— *Վայ ինձ մեղաւորիս, դի պարարեալն իմ բարեկացւոյն ...։*

էջ 88·— Ը·— *Եւ արդ զինչ գործեցեմս անձն իմ կորուսեալ ...։*

էջ 92·— Թ·— *Եւ արդ զինչ արժանաւոր ...։*

էջ 98·— ԺԹ·— *Նայեաց ամենահայեցդ տեառն Քրիստոս ...։*

էջ 111·— *Իե*, Գ·— *Արդ էգ՞ Քէ յուելից հայեյ ...։*

էջ 148·— ԿԶ·— *Արդ որ ոք եւ ասցէ պայս դեղ մաղթանաց այսր մատենէն ...։*

էջ 193·— ԼԳ·— *Ամենակալ, բարեբար, մարդասէր Աստուած բոլորից ...։*

էջ 204·— Հէ·— *Եւ արդ քանզի օր է*

օրհնաբանեալ եւ լուսանցորդ...։

էջ 277.— Ղե.— Աբեղային արդար, ճառագայթ օրհնեալ...։

էջ 281.— Գումարք խմբից դասուց Լրջանկացն...։

էջ 321.— Նորին վերատին ի վերայ պրոյ անուան իւրոյ.— Գերազանց չափոյ կլիմայն...։

էջ 336, դատարկ։

էջ 337.— Աւետարանս որ ըստ Մատ-թէոսի։

էջ 341.— Ըստ Մարկոսի.— Եւ մտա-նեն ի կախարհայսմէ...։

էջ 343.— Աւետարանիս ըստ Ղուկա-սու.— Եւ էջ ի կախառնաւոյ...։

էջ 349.— Սրբոյ Աւետարանիս ըստ Յոհաննու։

Թիշատակարան Գրչի.— 1745

էջ 352.— Փառք Ամենասուրբ Երրոր-դութեանն, Հօր եւ Որդւոյ և Հոգւոյն Սըր-բոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան յաւի-տեանից, Ամէն։

Գրեցաւ ի Սուրբ Քաղաքս Երուսաղէմ, ի մէջ Սուրբ Յարութեան Տաճարիս, ի Քր-ւականութեանն ՌՃՂԴ. և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն։

էջ 353–362, դատարկ մեծագոյն մա-սամբ։

1348

ՁԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 3

ՄԵԾԱՒԱՐ ԱՐԲԱՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Թուաւալ 16·5×10·5×1·5։ Էջք ծ+182։ Հանդամանք լաւ. լուսանցքները քիչ մը ցե-ցակեր։ Թուղթ հաստաթուղթ։ Գրութիւն՝ խո-շոր գրերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 23 տող։ Նոտարգիր վարժ։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Գունաւոր զարդա-կիր, լուսանցազարդ եւ խորանազարդ, էջ 1։ Գունաւոր նկար. Ճարտարապետական կամարի մը ներքեւ՝ վերը եկեղեցի, վարը՝ Սուրբն իսահակ բազմած, դիմացը Մովսէս Խորենացի ուղի վրայ, էջ ծ։ Կազմ սեւա-կաշի խաւաքարտեայ դրոշմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ Ա–Բ, դատարկ։

էջ Գ.— Ճակատ.—

Համառօտ Ճարտասանութիւն, դիւրին ուճիւ եւ վայելուչ օրինակաւ, չարդարեց-եալ աշխատասիրութեամբ տեառն Մխիթա-րայ Վարդապետի Սեբաստացւոյ, արբա-հայր կոչեցելոյ։ Ի յօդուտ այնց ամենից, որք ունին պիտաիք զատութիւնս իւրեանց պարզարել դիւրագիտութիւնք բառիւք, եւ մանաւանդ հաճոյացուցանել պիտոս ունկնդրողաց անճանց։ Ի փառս մանկացելոյն Քհուսի եւ ի պատիւ Մօր իւրոյ ամէնօրհնեալ Կուսին Մարիամու։ Ճամի Տեառն 1733, ի վէնէտիկ, մեծաւորաց ակնարկութեամբ։

էջ Դ.— Մխիթար Արբային հանճա-րեղ, չքնաղ ըղձալի յայլ իմն կերպ. . .։— Մ ա շ ա կ։

էջ Ե–Զ, դատարկ։

էջ Է–ծ, երկու քերթ մաղաղաթ։ Է-Թ, դատարկ։

էջ 1.— Ցաղագս արհեստի ճարտասա-նութեան։ Գիրք Առաջին։ Ցաղագս սահմա-նի ճարտասանութեան եւ բաժանումն մա-սանց նորին։ Գլուխ Առաջնեղորդ։

էջ 171–182, դատարկ։

1349

ԱԻԵՏԱՐԱՆ·— 7

[Ձեռագիր] Ռ·ՃՂԸ = 1709

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Ծաւալ 16×10·5×4: Էջք 542: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստարակ: Գրիչ՝ Դաւիթ, որդի Աւետիքի եւ Մարգարտի: Դրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ սկիզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, երկսիւն, 21 տող: Բոլորգիր վարժ: Կարմրագոյն պարզագիր եւ լուսանցագրով իւրաքանչիւր հատուածի սկիզբը, բաւական յղող եւ ինքնատիպ: Խորանապարզ իւր սաւօք, էջ 9. 163, 267, 429: Գունաւոր նկարք Աւետարանչաց, էջ 8, 162, 266, 428, անարուեստ: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Պահպանակ թղթեայ սկիզբը եւ վերջը չորսական թերթ, մասն բոլորգիր սաղմոսարանի, կարմիր սկզբնատառերուն տեղերը թաց մնացած:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ·—

Էջ 1–2, պատառիկ:

Էջ 3·— Գլուխ Մաթէոսի Աւետարանին:

Էջ 9·— Աւետարան Ըստ Մատթէոսի:

Էջ 157·— Գլուխ Մարկոսի Աւետարանին:

Էջ 163·— Աւետարան Ըստ Մարկոսի:

Էջ 259·— Գլուխ Ղուկասու Աւետարանին:

Էջ 267·— Աւետարան Ըստ Ղուկասու:

Էջ 424·— Գլուխ Յովհաննու Աւետարանին:

Էջ 429·— Աւետարան Ըստ Յովհաննու:

Էջ 540–542, պատառիկ:

1·— Էջ 156ա, բոլորգիր մանր, նոյնպէս եւ յաջորդները·— Ողորմեա եւ ինձ ի կատարածի աւուր ահեղ պատաստանի Դաւիթ Նուաստի, որ եմ գործով թերի, եւ պարտացեալ մեղաց միջի· ողորմեա, ողորմեա, Տէր Յիսուս, եւ ծնողաց իմոց եւ ապականաց·

Եղև մահ ի յերկիրս մեր Թվին ՌՃՂԸ, որ էր Տանուտէրն Խոյն:

2·— Էջ 258բ·— Ճառագայթ փառաց ի լոյս անչիջանելի, Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, ողորմեա Դաւիթ Նուաստ հոգիկ եւ կոխան ամենայնի, եւ ծնողաց իմոց Աւետիքի եւ մօրն իմոյ Մարգարտին, եւ եղբարց իմոց, եւ քրեբց, հանդերձ ամենայն արիւնամերձ ազգականաց իմոց:

3·— Էջ 423բ·— Փառաւորեալ եւ անճառելի ահեղանուն, ով Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս Աստուած ճշմարիտ, մի ամաչեսցէ ի սոսկալի ատեան քո Դաւիթ մեղօք լցեալ տարտամ ոգի, այլ լսո մեծ ողորմութեանդ քո պատեսցես յաջակողմեան քոմ, եւ զծնօղքս իմ եւ զեղբարքս եւ զամենայն արեան մերձաւորս, եւ հաւատար ամենայն քրիստոնեաքս, ամէն. Հայր մեր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ·—

Էջ 7, Նոտր չեղայիր·— Յիշատակ է այս Սուրբ Աւետարանս՝ Ղուկասու որդի տէր Գարբելիս, եւ յղկին իւր Հրուսիմէ և յորթքին իւր Շուշանն, եւ այլ ամենայն պարմից եւ դաւակաց նորին, եւբս առաւել այս Սուրբ Աւետարանս օվ ոք կու կարգայիսէ, մէկ րերան ասէ Աստուած ողորմի պարմից եւ դաւակաց նոցին, ամէն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գրչի·— 1709

1350

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×10·5×5·5: Էջք 544: Հանդամանք բաւարար. հնութենէ չատ ազդեցուած. խնամքով նորոգուած: Թուղթ դոքտրոպակ: Գրիչ՝ Սիոն Վրդ. Սեւաստացի: Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 25 տող: Բոլորգիր վարժ: Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի: Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Կնիք սեւագրչի, «Յովհաննէս վարդապետ», էջ 3, վերեւը: Այլ կնիք սեւագրչի «Ծօղոս վարդապետ», էջ 5, տողերին յուսանգքին:

Ծանօթ.— «Ջուրնի Թուական, թէպէտ եւ այլք նախ քան զմեզ գտեալ կարծին զքրիստուականն Հայոց ՋԼԲ» (Տ. Սաւալանեան, Ծուցակ, էջ 800): Այդ Թուականը կը տեսնուի հաւատրիս կոնակին վակցուած Թուղթին վրայ:

Ա.— ՊԻՏՈՑԻՑ ԳԻՐՔ.— 2

Էջ 1–4, ոստարի մեծագոյն մասամբ:

Էջ 5.— Ցաղագս Պետրոյ.— Պէտք են յացայիւատակք համառօտ քաջագիտութիւնք, ի դէմս ինչ վերբարերեալ...:

Էջ 11.— Պետր Բանակաւէբ: Զի զՍահակատէս ոմն եհարց խմատնաւար, թէ զմէ՞ ի բաց մտառուացն եւ ի վատառուած զճոյնս պահանջես հատարս. ետ ասէ. թէ ի նոցանէ՝ վասն փութոյն, իսկ ի վատառուացն ի միտ՝ վասն ջանիւն:— Հմմտ. Մատենադրութիւնք, Յորենացի, 1865, Վենետիկ, էջ 347:

Էջ 317.— Աստուած ի բարձրագոյնս վերաքեւոյ...:— Հմմտ. նոյն էջ 580:

Ցիշատակարան.—

Էջ 320.— [Փ]առք Հայրն անեղի, անհասի, անքաւի, եւ էացուցչին ամենայնի, ւիւսք Որդւոյ երեւելոյ եւ ծնեալոյ, եւ ընդ իւր յարուցանելոյ զիւրայինն ամենայն: Փառք եւ պատիւ հոգւոյ, եւ աղաւաղարար անճառ անուշաբուրիչ Սուրբ Հոգւոյն: Փառք երեքեւրեակն երկրորդական Աստուածութեանն, եւ անրաժանելի մխիթեանն, այժմ եւ յաւիտեան յաւիտենից, ամէն: Որ արժանացոյց զմեզս, զբեղ զերիզս Հայոց առաջնորդացն Սրբոյն Սահակայ եւ Մեսրոպ սասգեալ վասն աւգտի մանկանց:

Բ.— ՅՂ. ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆՑ.— 5

Արիստոտէղ

Էջ 320.— Արիստոտէղի Ցաղագս Առաքինութեանց առ Ալեքսանդրոս թագաւոր.— Գովելի են դեղեցիկքն, եւ պարտաւելի են գարշելիքն...:

Էջ 329.— Արիստոտէլէս Ստագիրացի էր ի Քամշկիէք պատառէ մերձ յօշինթոս...:

Գ.— *Էջ 330.— Գրիգորի Մագիստրոսի առ հեզզս յաւսումն իմաստից.— Գամպռուսկան պեղանամ...:*

Դ.— *Էջ 333.— Այլ ի նոյնս.— Մրրպուպ վանաւք ծրդեալ ծեքեալ...:*

Ե.— *Էջ 334.— Նորին Գրիգորի առ հեզզ աշակերտս յաւսումն եւ հպարտս գալ.— Գանգիւն բախիւն հասեալ...:*

Զ.— *Էջ 335.— Նորին առ որդին իւր զօրաւոր ընդ պատերազմին հասելոյ ի չտաբարաստ ծերուհոյն Նիկոլաս. այլ պարտաւոյ ծերոյ.— Լուսք թէ եկ պապն պառղակ, վարդանաս սարն պիտակ...:*

Ե.— *Էջ 336.— Տօմար Լեւոնի: Գլուխ Առաջին.— Շինօղին իւր տուն, բանն մարմին եղեւ...:*

Էջ 338, անմատոյց բլլայուն դատարկ ձդուած:

Ը–ԺԲ.— *Էջ 340.— Նախադրութիւնք.— Աստուածոյ եւ աստուածաստուած պարզեւատ...:— Աստուած է պատճառ ամենայն հոգեյոգս...:— Մնունդ բարեպաշտութեան սէր...:— Բնութեամբ է լուսոյ գուարճանալ...:— Աստուած զմահ ոչ արար, ասէ*

աստուածայինն Սողոմոն. . .:— Որպէս տունկ մի բազմատեսակ և յոգնապտուղ...: — Բնութեամբ է լուսոյ խնդալն...:— Սոլորութիւն՝ երկրորդ բնութիւն է ասացեալ ...:— Առանց ամենայն հակառակութեան՝ երկբաւորս պատկեր երկնաւորին է ասացեալ գրոց սրբոց...:— Շնորհք խնամոցն Աստուծոյ, եւ աղքատահայեաց ողորմութիւնն Քրիստոսի...:

ԺԳ.— էջ 349.— Եպիփանու կիպրացւոյ, Ճաղատն կատարման Առաքելոցն, եւ ցլեզուն.— Պետրոս ի ցեղէն Նեփթաղիմայ ...:

ԺԴ.— էջ 351.— Թուղթ ցակոբայ կաթողիկոսի.— Ցակովբ Աստուծոյ եւ Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ և ողորմութեամբ նորին կաթողիկոս Հայոց. ողջոյն սիրոյ եւ խաղաղութեան յաստուածընկալ սրբոցս եւ ի մէնջ...:— Հմմտ. ե. Հատոր, 1960, էջ 151:

էջ 355.— Թուղթ Ընդհանրական Ներսէսի կաթուղիկոսի Հայոց առ համօրէն հաւատասեռ ազինս եւ տեսչութիւն հաւատացաւ նմա ի Տեառնէ յԱստուծոյ.— Նեբսէս ծառայ Քրիստոսի և ողորմութեամբ նորին կաթողիկոս Հայոց...:

ԺԵ.— էջ 459–460.— Խրատ Հաւատոյ եւ Դաւանութիւն Սբ. Երրորդութեանն յամենայն Աստուածաշունչ Գրոց հաւաքեալ ի պէտս հաւատացելոց առ հասարակ ամենեցուն, ֆահաձայից եւ ժողովրդոց, արացք և կանացք, ի յուսումն փրկութեան, ի վարժումն աստուածպաշտութեան.— Զաստուածութիւնն անճառելի եւ անհասանելի եւ անիմանալի ուսուցին մեզ ամենայն Աստուածաշունչ Գիրք...:

Ցիշատակարան.—

էջ 482.— Զոծող սորին զՍէթեան Սեւասացի սպասաւոր բանի, եւ զվարդան Վարդապետ համահաւատօղ սորին, ազաչեմ յիշել ի Տէր:

ԺԶ.— էջ 482–483.— Դարձեալ խրատ վարուց առաքինութեան ի Սբ. Գրոց հաւատոյ աստուածպաշտութեան եւ սրբութեան ի պէտս ֆահաձայից եւ ժողովրդեան, ցոյն Վարդանայ որ բարեկամն է եկեղեցւոյ, եւ հարսնածու Երերդութեանն.— Աստուած բարի է եւ լոյս, եւ ամենայն բարեաց պատճառ եւ սիրող...:

ԺԷ.— էջ 499.— Պատմութիւն և բանիւ վասն դժոխոցն թէ ստոյգ է եւ կայ դժոխ՝ Աստուծոյ վկայութեամբ եւ առաքելոցն, եւ ոչ է լոկ և սուտ սպառնալիք միայն, որպէս եւ կարծեն տգէտք եւ մեղասէրք եւ աստեղաբաշխք եւ այլք, որ կարապետիւ Նեռինն.— եւ արդ եկայք այսօր դասք առ մեզ աւետարանչաց եւ չարադործաց առ իս որ եմ ղլխաւոր ձեր...:

ԺԸ.— էջ 512.— Այլ և գայդ հարցեր՝ թէ զիարդ կարէ մարդ արհամարհել զերկիւղս...:

ԺԹ.— էջ 516.— Նորին. Ցաղագս խորհրդոց Զգուշութեան.— Արդ նախ յառաջ քան զամենայն ինչ՝ խորհրդոց մաքրութեան ջան առաք...:

Ի.— էջ 518.— «Ոտարոյիւք նամակաց գարդարուն եւ յարդարուն ոճոյ»:

ԻԱ.— էջ 521.— Ցորդորակ եւ Աւրհնութիւն ժողովրդեան:

ԻԲ.— էջ 527.— Խոստովանութիւն, զոր ասացեալ է սրբոյն Գէորգեա Վարդապետ.— Հաւատամ զհայր անեղդին...:

ԻԳ.— էջ 539.— Պատմութիւն վասն անճուն որդացն, եւ վասն խստութեան եւ չարութեան նոցա, եւ թէ զինչ են նոճա եւ ուստի իցեն. փոքր ի շատէ կարճառօտ պատմեցցուք.— Եւ արդ եկայք այսօր ժողովեցարուք ի միասին առաքեորդք և քարոզուորք...:— Կր մնայ թերթ, թերթեր հնգեւ րյլայուն:

էջ 541–544.— Նոր թուղթ, դասարկ մեծագոյն մասամբ:

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն.—

1.— *էջ 480, ստորին յատանգրին ասորեր մելանով, բոլորգիր անհաւր.— Եւ Մելխսեդեկ քահանեցի զայս պերքս պերու քինէ յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց:*

2.— *էջ 541, բոլորգիր մեծ.— 1643 Փառք ամենասուրբ Երրորդութեանն, որ եւս կատարութիւն տիպոս յոգոյ եւ մեղսաթաւալ Թումայ որչէ, որ կատեցաք բոլսուրբ Գիտոյից Գիրքս, որ է Ընձեռնարան*

նուս, ի վայելումն տէր Ազաթիայ Վարդապետին, եւ իւր հալալավաստակ եւ անդրանիկ որդին Նահապարկեաւ Գողոսին. որ եւս զսա կարմել ի հալալ վաստակոց իւրոց, ի յաթոռս Սր. էջմիածնի, ի հայրապետու-

թեան տեառն տէր Փիլիպոս կաթողիկոսին, ի թագաւորութեան պարսից Շահ Ապասին երկրորդին, ի թվին Հայոց ՌՂԲ ամին, յոր-տում վախճան յաւետեան, Ամէն։

1351

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 16×10·5×5·5։ Էջք 810։ Հանպամանք անբաւարար ամենևին. «Ճողովմանէ ջուրց ապականեալ եւ եղծեալ տարբն ի բազում տեղիս»։ Թուղթ հասարակ։ Գրչի՝ Աւետ։ Գրութիւն՝ խոշագիրներըդ եւ պլխակիրներդ կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 22 տող։ Նոտրագիր։ Կազմ չնկատեցինք հնամաշ։ Կնիք սեւադրոշմ ուռանկիւն, «Ջի. Մո. Վարդապետ Վարդապետ, ՌՃՂԲ» [= 1743], էջ 17, 339։

Բովանդակութիւն.—

«Ճարտղք եւ նիւթք քարողից խառնիխուռն»։ Կարեւորները միայն կը նշանակենք։

էջ 1, տարբեր գրով.— Հրց· Ջինչ է կէտ, գիծ, մակերեւոյթ, մարմին...։

էջ 5–16, դատարկ։

էջ 17.— «Մովսէսի Զուղայեցւոյ հաւաքեալ ի Սուրբ Գրոց և ի վարդապետական դրեանց բանս ի սէտս քարոզից»։— Ներհուրդ մարմնոյ մահ է...։— Հմմտ· Քիւ 266, Բ· Հատոր, էջ 69։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

էջ 220.— Աղաչեմ զորբազանդ եւ ղլուխ եղեալ համբուրեցից զերբան ոտից ձերոց ընթերցողացդ՝ յիշեսջիք յամենայնի անարժան զԱետ գրչիս, եւ դուք յիշեալ լիջիք ի միւսանգամ։

էջ 221–222, դատարկ։

էջ 223.— Ցաղագս վիպաբանութեան, հարց եւ պատասխանի վասն միաբանեան եւ հրկուսութեան, եւ այլ բանիւ մեկնողականիւ, աստի եւ ասեի ժողովեալ, ի ձոյլ Մովսէսէ մեղսամածէ։— Հմմտ· Քիւ 629, Գ· Հատոր, էջ 33։

էջ 251.— Մեկնութիւն այլաբանութեամբ տեսլեանցն Եսայեայ։

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

Էջ 282.— Զոր բազկատարած աղերսանօք աղաչեմ զսրբազանդ, յորժամ ընթերնուք զծաղկանոց բուրաստանս եւ մխաւերտիւ հայր մերով յիշեսջիք զանարժան եթ անուն Աւետ զծրօղ սորայ, եւ դուք։

էջ 283.— Թիւ Արտաքին գրոց թէ ով ին ասացեալ։

էջ 293.— Պատմութիւն Մարիամու Մագդաղենացւոյն։

Ցիշատակարան Հեղինակի.—

էջ 304.— Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն եռանձնեայ եւ համազոյ Սրբ. երրորդութեան հօր և որդոյ եւ Սրբ. Հոգւոյն, Ամէն։

Արդ ես անարժանս եւ տրտմիս ի բանասխրաց եւ դատարկաբանս ի բարեաց Մովսէս սուտանուն բանի վատնողս, ժողովեցի փոքրիկ զրկուկս յաղագս Բ պատճառի։ Նախ վասն ասատկի մոռացկոտութեան մոացս ժողովեալ ի միասին եղէ, զի դիւրընկալ լիցի ի սերտելն։ Երկրորդ՝ զի ուր և երթիցեմ զաս ընդ իս պահիցեմ, վասն փոքրկութեան եւ թերեւութեան, քանզի զմեծամեծ գրեանսն ոչ լինի այր եւ անդր չրջեցուցանել։ Աղաչեմ վասն Աստուծոյ ներել յանդգնութեանս։ Քանզի ոչ էր արժանի ինձ ձեռնարկել այսպիսի բան, այլ վասն պակասութեան խոյ արաբի։ Շըննորհեցէք ինձ զայս աղաչեմ զգաղտաբա-

բոզող պրեղ եւ պայս փոքր յիշատակարանս։ Աղր առ ոտոզ անկեալ աղաչեմ զհանդիպօղսդ յայսմ ծաղկենոց բուբաստանիս յիշել [Այսպէս կանգ կ'տանէ· յաջորդ թերթը դատարկ]։

էջ 323·— Աղօթք սրբոյն Ներսիսի Լամբրոնացւոյ·— *Սուիպիմ ի սիրոյ սրտիս* ···։

էջ 325–338, *դատարկ*։

էջ 339·— Վրկայութիւնք պիտանիք եւ հարկաւորք վասն առ ի պատրաստ գոյոյ ի ձեռս խնդրողաց բանի եթէ ի պէտս բարօգուտիւն եւ ոչ ի պէտս վինաբանութեան մանաւանդ *ուրեքեան*։

Երկրորդ Օրինաց·— *Կաչառ կուրացուցանէ զաչս իմաստնոց եւ ապականէ բերանս արդարոց*···։

էջ 349·— «*Սիմոնիկի ձեռամբ ժողովեալ առակք եւ բանք*»·— *Սկսեալ պիրքն, ըստ օրինակին կուզղի, եւ մնք յորժամ սկսեալք ի միգս, Քրեատսիս ուղղիմք խոստովանութեամբ*···

էջ 665·— Նարիճ Գարագ Սբ. Նշանագրաբանեցի, ի քանի· Հոգի է Ած· եւ երկրպագուաց նորա պարտ է հոգւով եւ ճշմարտութեամբ եր·։— *Երբորդութիւնդ զնբակայ, զերարդոյդ Աստուած*···։

էջ 676·— Նարիճ Գարագ վասն Հրեշտակաց, ի քանի որ ասէ· Աթոռ անկանէիմ ···։— *Իսկ լսա սրտիս զերազանց հնութեամբ զերագոյնն արտապայլեալ*···։

էջ 705·— Գատնատ Վասն ահագին դատաստանին, ասացեալ ի Գրիգոր Վարդապետէ·— *Իսկ ի ժամանակին իւրում եկեսցէ այն որ պատրաստ է*···։ *Որոց եւ զմեզ արժանիս արասցէ Ած· Քս· խաչեալ Թագաւորն դյօրհնող ճառիս զԳրիգոր Վրդապետիս*։

էջ 718·— Վասն Մարիամայնցն։

էջ 732–810 *դատարկ, բացի մէկ թերթէն*։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւն·—

էջ 808, *անհարթ գրով*·— *Ցիշատակ է Գալուստ Վարդապետին· ի յետ իմոյ բնդերցողաց Քէ զողորմիս ասացեն, եւ ինքեանք զողորմութիւն ի Տեառնէ ընկալցին ամէն*։

1352

ԾՈՂՈՎԱՆԴՈՑ

Ս· Ցակոբ, Երուսաղէմ

ՌՃԼԷ=1688

Նկարագրութիւն···

Մաուլ 15·5×10·5×5·5։ *էջք* 840։ *Հանգամանք լաւ ընդհանուր սոմամբ· Նորոգութիւն կրած։ Թուղթ Հասարակ։ Գրիչ եւ Ստացող՝ Գաւրա Վարդապետ։ Գրութիւն՝ խոշորակերպերը, սկզբնատողերը եւ յատկեր գլխակերպերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 27 տող։ Նստարանի մանր։ Համաստօտապրութիւնք չափազանց առատ։ Կաչկանդամ տախտակեայ գրոյ մատարդ։ Կնիք սեւագրչի, փակագիր, «Գաւրա Վարդապետ», *էջ* 1, 834։ *Այլ կնիք սեւագրչի բոլորչի «Գուտ կէչի, ՌՃԼԴ»* [= 1685], *էջ* 1։

Ա·— ՀԱՑԵԼԻ ՎԱՐՈՒՑ·— 8
Թրգմ· Ստ· Լեհացի

էջ 1·— Ցաղագս Ագահութեան։ Գլուխ Ա·— *Տէրն մեր Ած· Քս· հրամայէ ի փրկական Աւետարանին*···։

էջ 223·— Ցաղագս Քրիստոսի Անուան։ Գլուխ ՀԱ·— *Զօրական ոմն մեծապէս հրաւիրեաց երկնէն զոմն ի հաչ*···։

Բ·— *էջ* 225·— Ցաղագս Խոստովանութեան·— *Տէր մեր Ած· Քս· հրամայէ քէ անհնար է առանց եղբայրսիրութեան եւ ապաքսորութեան յԱստուծոյ սէրն խառնիլ*···։

Դ.— էջ 229.— Պահէ ընդունելի եւ անընդունելի.— *Զինչ օգտիցիս վասն ի պահ լինելոյն, բերանն չորակեր՝ եւ սիրտն լի ոխակալութեամբ, բերանն բանջաբաշուտ՝ եւ լսելիքն ի խնամս չարին, բերանն ծաքաւի՝ եւ բանկունքն առնուն զհոտ բոզիցն չաղախարիս, բերանն ազաչող զԱստուած՝ եւ ձեռն սպանող նզբօր...:*

Դ.— էջ 233.— Պատճառ վասն գեղջուկ խրատուց.— *Աբար Ած. զմարդ հոգի եւ մարմին եւ պարզարեաց յիւր պատկերն ...:*

Ե.— էջ 241.— Պատճառ վասն եռգեւար խրատուց.— *Որք Սր. Հոգւոյն են ցանկայացեալք եւ ատաւուածային սիրոյն բազձացեալք...:*

Զ.— էջ 245.— Խրատ վասն Քահանայից.— *Աբղ քահանայից աստիճան յայտնի է...:*

Է.— էջ 263.— Բանիւ Առակաւորի, զոր ասացեալ է Բարվախօսն.— *Զբարս խաչաքանչիւր անասնոցն քննել արտասահմանել ունի յինքեան տառս...:*

Ը.— էջ 277.— Խրատ ի Հարց, ի վարուց նոցին.— *Ասաց հայրն Եսկիան...:*

Ցիշատակարան.— 1688

էջ 296, տառորոշ.— Գրեցաւ ի Սուրբ յերուսաղէմ ի դուռն Սուրբ Յակոբայ Գըլխայրերին, ի թիվն ՌՃԼ եւ էին, ի ձեռն Տէրտոս վարդապետին. տեսողքդ ասէք զոդորմին:

Թ.— Բ Ա Ն Գ Ի Ր Ք.— 11

էջ 297.— Հ(ե)բրա, հայր: Աբրահամ, հաւր աւրհնութիւն: Աբրահամ քար, որ երկրպագէին, կամ կուռ տուն, կամ բաղանիք, կամ յուացման տեղիք:...

էջ 318.— Բ(ա)ասա, եթէ արտս ապրատամբութիւն: Բասղիմ, դեւք վերադոյն :...

էջ 329.— Գ(ա)բրա, հող: Գաբաաղ, բլուր: Գաբաայ, հընձան:...

էջ 414.— Ղ(ա)արտոս, իմաստասէր: Ղաթորան, նշանակ:...

էջ 436.— Ն(ե)ապատ, կամաւոր: Նապեր, հարաւ:...

էջ 476.— Վ(ա)խճան, աւարտ եւ վերջ :...

էջ 482.— Տ(ա)բաատ, մեջօք չափ եւ բարձիք: Տաբուն, հանապազ: Տազոծնել, նեբկել:...

էջ 501.— Բ(ա)հահանայարան, աղօթից տուն:... Ջըքռուով, հեծեծանօք:

էջ 505–510, դատարկ: Նմանապէս դատարկ էջեր ձգուած են իւրաքանչիւր պերճ վերջը:

Ժ.— էջ 511.— Մեկնութիւն Սաղմոսաց Գր. Տաթեւացւոյ, պակասաւոր.— ձԻԲ.— Հարիւր եւ ի եւ ը Սպսմոս: Պատճառ ունի գդարձ գերոյն: Դիտումն վասն դարձի բնութեանս:

էջ 636.— ձԺ.— Հարիւր Ժ Սպսմոս: Պատճառ ունի ոյսպիսական յաւրհնութիւն, ի հինն մարմնոյ, եւ ի նորս հոգոյ թշնամեաց...:

էջ 653.— Վասն իժի եւ էայրի.— Սրտմտութիւն նոցա բան նմանութեան օձի իժի եւ քարբի խցեալ է պականջս...:

ԺԱ.— էջ 656.— Օրհնութիւններ եւ մաղթանքներ:

էջ 666–678, դատարկ:

ԺԲ.— էջ 679.— Մեկն. Սաղմոսաց Ն. Լամբրոնացւոյ, պակասաւոր.— ... Ջոյ է տիւ եւ քոյ է գիշեր, ոյոյս եւ արեգակն դու հաստատեցեր...:

էջ 684.— Ի կատարած մի ապակաձեր: Սաղմոս Ասափայ: [Ա]ստուածն եղիցուք առ քեզ Աստուած...:

էջ 702.— Խմաստութիւն Ասափայ.— Նայեցարուք ժողովուրդք յօրէնս իմ...:

էջ 755.— ՁԳ.— Ի կատարած վասն հնձանաց: Սաղմոս որդոցն Կորխայ.— Իրբեւ զի սիրելի են յարկք քո: Սիրելի յարկք Աստուածոյ ոչ զոյիս իմանամք, այլ զիմանալին...:

էջ 834.— Օրհնեալ Տէր Ած. յաւիտեանս յաւիտենից եղիցի եղիցի.— Օրհնէ զԱծ. զկնի այս Թշուառական եւ տրտմութեան բանից...:

էջ 835–840, դատարկ:

1353

ՅՈՂՈՎԱԾՈՑ

Նկարագրութիւն.—

Մաւալ 16×12×6: *Թերթք* 310: *Գրաքկլոք է* (*Թղ.* 1–84) + *է* (*Թղ.* 85–170) + *ԾԳ* (*Թղ.* 171–310, *անկանոն, խառնակ եւ պակասաւոր*): *Հանգամանք լաւ ընդհանուր առմամբ. Նորոգութիւն կրած: Թուղթ բամպակեայ. Գրիչք՝ Առաջին մասին Ցուցիչ Արեղայ, վերջին մասին Աստուածատուր. Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ տեղտեղ գլխագիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին,* 20–25 *տող. Բոլորգիր այլազան. Համառօտագրութիւնք բաւական առատ. Կաշկանդ տախտակեայ դրոշմազարդ: Գահավանակ մագաղաթեայ սկիզբը եւ վերջը երկուական թերթ: Վրացերէն գրչութեամբ:*

Բովանդակութիւն.—

Ա.— Թղ. 1*ա.—* Անաւիաի Հայոց Վարդապետի հաւաքումն մաքառման երկաբն կարծիս
ՅՀմարտութեան
ասեն, երկակս ի միմիւ մուծ
ոյ է Ած. քասն Ած. մարգն Ցս. Ցս.: *Ով պատուականդ ինձ եւ սրտի [սիրեց]եալդ Նկրայր պատուական հարցատաս եւ համաձնունեց, յոգնեռանդն սիրով պարապնդեալ եւ համայմիաւորեալ... եւ ի մէնջ պահանջեա ի նոյն խոհս... յաւժարական սրտիւ տալ սուղ ինչ պլատճառ րանի...* Հմմտ. *Մխ.* 1001. *Ա. որ ըստ երեւոյթին ներկայ ձեռագրէն օրինակուած է:*

Բ.— Թղ. 48*ա.—* Նորին Դաւանութիւն Հայոց, յառաջին թղթոյն Փոկայ վիթադիտողին կոստայ վասն հաւր. *Խոստովանիմք զՈրդին դիւրին Ած. էչակիցն եւ դիտաւակիցն Հօր եւ Սր. Հոգւոյն...:*

Գ.— Թղ. 49*ա.—* Ցովհաննէս Վարդապետի, մականուն Սարկաւագի, ընդդէմ Քաղկեդոնականացաց. *Ջինչ է անպատեհութիւնն կարծեացդ այդոցիկ ձերոցդ, ով խմաստունքդ...:*

Դ.— Թղ. 58*բ.—* Կիրակոս Վարդապետի, ցաղագս Ը խորհրդոցն տրտրնալ

Մեկնութիւն.— Ջարմանալին քննութեամբ, եւ անաւիքն ընտրութեան Գաւազս . . .:— Հմմտ. *Քխ.* 171, *Հգ:*

Ցիշատակարան Գրչի.—

Թղ. 64*բ.— Ով պատուելի եղբարք, պմեղաւորս գծողս, գՑուսիկ արեղա, յիչեցէք յաղաւթս ձեր եւ Աստուած զձեզ:— Ցաջորդ հատուածներն ալ ունին նման մանր յիչատակարութիւններ: Օրինակ Թղ.* 69*ա. Աղաչեմ մոխրաթաւալ երեսաւք գմեղաւորս գծողս գՑուսիկ յիչեցէք եւ մեղաց Թողութիւն խնդրեցէք յԱստուծոյ, զի յոյժ չարաչք յցեալ եմ: Թղ.* 72*ա. Ջմեղապարտս գծագրս յիչեա, զի յոյժ մեղաւոր եմ, եւ Աստուած զմեզ եւ զձեզ յիչէ, ամէն:*

Թղ. 64*բ.—* Նորին Կիրակոս Վարդապետի, ցաղագս Շնութեան.— *Երկրորդ տախտակին եւքն պատգամացն գրեալ մատամբն Աստուծոյ...:*

Թղ. 69*ա.—* Նորին Կիրակոս Վարդապետի, ցաղագս Արծաթասիրութեան.— *Արմատ ամենայն չարեաց արծաթասիրութիւնն է, ասէ առաքեալն Գաւազս...:*

Թղ. 72*ա.—* Նորին Կիրակոս Վարդապետի, ցաղագս Տրտմութեան.— *Տրտմութիւն երկակի է...:*

Թղ. 74*ա.—* Նորին Կիրակոս Վարդապետի, ցաղագս Բարկութեան.— *Բարկութիւն է եռանդն չուրջ զսրտիւն արեանն...:—* Հմմտ. *Քխ* 1262, *տառ, էջ* 438:

Թղ. 77*ա.—* Նորին Կիրակոս Վարդապետի, ցաղագս Ձանձրութեան.— *Ձանձրութեան դէն քան զամենայն դէսն ծանրագոյն է...:*

Թղ. 80*ա.—* Նորին Կիրակոս Վարդապետի, ցաղագս Ամբարտաւանութեան.— *Ամբարտաւանութիւն է սկիզբն եւ կատարումն ամենայն չարեաց...:*

Թղ. 82*բ.—* Գատմութիւն ցաղագս Հանդերձին Տեառն եւ Դաստատակին.— [*Ա*]*ւդոստոս Քաղաւորեաց Հռոմայեցոց...:*

Թղ. 85*ա.—* եւ է առաջին դա-

ւանութիւն յերրորդութիւնն.— Թէ որպէս է եւ որպէս իմանի...:

ե.— Թղ. 86բ.— Առաքութիւն եւ նոմիանոսաց եւ եղծմունք եւ ընդդիմադրութիւնք, Գրիգորի Աստուածաբանի Ամբոս Գրոց, յառաջին ճառն որ Ցաղագս Որդոյ.— [Հայր կամ՞ւ Ծնող զիրդի եթէ յոչ կամ...:— Ի նոյն յարին ի վերայ տոյն նիւթոյ Մարդեղութեան Որդւոյն եւ յարյոցն:

Թղ. 165բ.— Տեառն Ցոհ. Ոսկէբերանոյ ի Մեկնութիւն տեսլեան Գաւթոսի որ ի Գործս Առաքելոցն.— Եթէ ետես անաւթ կուսուոյ կախեալ...:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.—

Թղ. 170բ, տողորումբ.— Ոմի սրբասնեալ եղբայր մեր, յորժամ ընձեռնուս, յիշեսայ դմեղուցեալ դծօղիկս:

Զ.— Թղ. 171ա.— Տեսիլ Բեռնիկ Վարդապետի Վաճանցոյ, զոր ետես մինչ էր ի վերին աշխարհին ի Գանձակ Շահաստանի.— Ես էի հասեալ յատակս մոլորութեան...:

Թղ. 180բ.— Նորին ի նոյն գրոց: Աւգոնա Հոգի Աստուծոյ ինձ մեղաւորիս.— Ամենասուրբ երրորդութիւն, անկշռելի Աստուածութիւն, համապոյ իսկութիւն...:

է.— Թղ. 187–188.— Ի խորոց սրտէ խաւսք ընդ Աստուծոյ. Մաղթանք զգլուխն գրեալ Սարգսի հոգեւոր վարդապետի, ի խնդրոյ վար. Գրիգորի, ասացեալ մատեանն ողբերգութեան եւ աղաւթից, ի Սբ. Գաղտ. Հրն Ցրուսադէմ.— Ցոյս իմ եւ ապաւէն իմ, ակնկալութիւն իմ եւ մխիթարութիւն իմ...:— Չմմտ. Թիւ 1299, աստ, էջ 524, որ ըստ երեւոյթին այս ձեռագրէն օրինակուած է:

Ծանօթ.— Ներկայ ձեռագրիս վնասուած Թերթերն են, Թղ. 193 եւ 195:— Թղ. 198ա. Զ Աստուածաստուր յիշեա ի Տէր:

Ը.— Թղ. 198ա.— Նորին Սարգսի ի Հայրն Աստուած.— Ամենակալ Աստուած, անարատ, անբաւիդրն...:

Թ.— Թղ. 203ա.— Նորին ի խորոց սրտէ առ Որդի.— Տէրդ մեր եւ փրկիչ Ցս. Քս. Որդի Աստուծոյ...:

ժ.— Թղ. 211բ.— Նորին խաւսք ի Հոգին Սուրբ.— Աղբիւր կենաց եւ անմահութեան, Հոգիդ Սուրբ...:

ժԱ.— Թղ. 215ա.— Նորին Սարգսի Մաղթանք յաւր Մեծի Հինգշաբաթին.— Մեծ են գործք քո Տէր եւ աքանչելի են խորհուրդք քո...:

ժԲ.— Թղ. 219ա.— Նորին Մաղթանաց քան յաւր մեծի Ուրբաթին չարչարանաց Տեառն.— Մեծ էր ինձ այսաւր քան զամենայն աւուրս իմ...: Քրտնեցաք արիւն պէս զբտնաղանկ հացն Քեթեւացուցեաս...:

ժԳ.— Թղ. 224բ.— Բեռնիկ Վարդապետի Ասացեալ քանիմ աղերսանաց ի նոյն գրոց.— Աղաչեմ զքեզ Փրկիչ աշխարհի Քրիստոս...:

ժԴ.— Թղ. 230.— Նախերգան. Կերակոս Վարդապետի ասացեալ.— Ցորժամ արդասանդաչհող եւ պարարտ իցէ երկիրն...:

Թղ. 233.— Նախերգան.— Աստուած դմահ ոչ արար ասէ աստուածայինն Սողոմոն...:

ժԵ.— Թղ. 234.— Ճներ. Լամբր. ի Մեկնութենէ Սաղմոսաց ի բանն՝ Զայն Տեառն ի վերայ ջուրց: Ի նոյն յարին երկար բանք յղ. ձայնից եւ կողմանց ժամասացութեան. եւ այլ բանք մեկնականք յղ. չորից կենդ դրախտին եւ ժԲ ականց: Ի սկիզբն անկեալ Թուխ Թերթ մի (Տ. Մատենադանց, Ցուցակ, էջ 803):

Թղ. 237.— Ա.— Արդ առաջին ձայնն նախաստեղծին պարգեւեալ յԱստուծոյ, բանաւոր եւ անմահ եւ մարգարէական եւ քահանայական եւ թագաւորական շնորհիւ, ի հանդիսի անցանելով: Իսկ յորժամ արատասահմանեցաւ ի դրախտէն՝ եւ յօրհնութենէն գրկեալ գտաւ: Իսկ ի ծնընդեան Քրիստոսի հրեշտակք զգնոյն առաջի ձայնիւ գաւետեալ հովացն զգփառս ի բարձունսն երգել զերգս ուրուցանելին: Եւ ի մկրտելն Ցհաւսէփ յայտնեալ Սուրբ Երրորդութիւնն. բանզի իբրու մկրտեցաւ Ցհաւս եւ վաղվաղակի ի ջրոյ ասէտ, եւ ահա բացան նմա երկինք, եւ տեսս զհոգին Աստուծոյ զի իջանէր իբրու գաղաւնի եւ գայր ի վերս նորա. և ահա ձայն ի յերկնից որ ասէր. Դա է Որդի իմ սիրելի ըստ որ

հաւնեցա: Եւ Յովաննէս զօրհնութիւնս եւ փառս մատոյց, եւ զկնի աւրհնեալ Տէր բազ-մակեալն ձայն, եւ հրեշտակային կարգա-ւորութեամբն. եւ այլ յառաջնածայն նման սոցին:

ԱԿ.— Իսկ առաջնակոդմն ձայնս կոչի մեծին Մովսէսի անցանելն ընդ ծովն ժողո-վրդեամբն. մարգարէութեամբ հրգեաց կողմածայնիւ Օրհնեսցուք զՏէրն, ի ծա-վուն քաջանալոյն վերօրհնէին: Ըստ նմին օ-րինակի եւ երից մանկացնցն զհաւրն ի ցօղ փոխեալ աստուածային կոմաւն· նոյն գու-նակ զՀարցն ընձայեցուցին Աստուծոյ: Իսկ ի ներքուստ որ ի ձրագաղուծին պաշտի յԵկե-ղեցոջ Քրիստոսի, աւրհնեսցուք որ ի կար-գէ ձայն, զոր եւ երբայական դասքն յար-մատեսեաց աւուրն երգէին զօրհնութիւնն ավանձնային գթիսաւս եւ մանկտին զխաղա-դութիւն տային, որպէս եւ հրեշտակք յեր-կինիս նոյն ձայնիւ, զոր եւ ասէ մարգարէս· Ձայն Տեառն ի վերայ ջուրց, այսինքն ի վե-րա Կարմիր Ծովուն, եւ ցօղոյն երից ման-կանցն:

ԲՋ.— Իսկ որ երկրորդ ձայնս կոչի յի-ջանելն Աստուծոյ ի Սինէականն Լեառն ամ-բեղէն խարանաւն հրեշտակական բարբառոն պարզ փողոց հնչիւնս գոլով, ուստի եւ Մովսիսի փողս կազմեալ աւրհնելով զԱստ-ուած երկրորդ ձայնիւ, եւ զնոյն աւր փո-ղոց անուանէր տալնս: Իսկ ի ներքուստ նոյն երկրորդ ձայնիւ ի յարութեան Փրկչին ի վերա վիմին հրեշտակն փողելով աւետա-յաւէր կանացնցն գյարութիւն տիեզերաց, ըստ աստուածաբանի տեսլեանցն. եւ այլ նմանապէս ձայնիւ որ վասն Տեառն յարու-թեանն որ եղեն գետոցն բանականաց:

ԲԿ.— Իսկ որ երկրորդ ձայնի կող-մանակս կոչի հարկանելով բահաձայից զե-բիբով կոթծանմամբն եւ զերիւթն ուիրական փողոն առ Մովսէսիւ եւ առ Յեսուա պատ-րաստեալ: Իսկ ի ներքուստ շնորհեցաւ մեզ ողբերգականաւ ասել զաղմոսս յաղուհաց-սրն, զոր եւ յԱւրքաթուն Մեծի զԱստուած-աւրհնութեան ձայնն կարգեալ, նոյն գու-նակ եւ յամենայն ձայնի կարգս ներին ձայ-նիւք յարմարեալս:

ԲԿ. ՍՏ.— Իսկ որ ստեղ ներուն կոչի, առ Սամուէլիւ մարգարէիւ իջեալ ի Բամա դասք մարգարէիցն փողով, սրնկիւ, և թըմ-կով երգել զօրհնութիւնսն Տեառն: Իսկ ի ներ-քուստ կամաւորապէս եղելոյն ի գերեզմանի փրկողին զմեզ, զոր կարգեալ է Շաբաթուն Մեծի սաղմոս· Եդին զիս ի գբի ներքնում, եւ նմանապէս ձայնիւ:

ԴՋ.— Իսկ երրորդ ձայնս առ Դաւթա մարգարէիւ, զոր Ը դասիւքն երգէր առա-ջի տապանակին, զոր հիմեան շինեալ վեր-նատուն սուրբ դէր ի նմա: Իսկ ի ներքուստ յաւուր Պենդակոստէին իջեալ Հոգին Սուրբ ի Վերնատունն յառաքեալսն հնչմամբ մե-ծաւ եւ ուրախութեամբ լցոյց զնոսա· եւ տօնախմբաց ձայնս սաղմոսաց որ հանապազ կատարեմք յեւս եւ ի մուտս կենաց մերոց:

ԴԿ.— Իսկ որ կողմն ներուն կոչի, Նա-ւակատիք լեալ տաճարին, եւ ձայնիւ բահա-ձայիցն, զոր և Սողոմոն շինեաց, որով Մով-սէս զխորանն աւրհնեաց: Իսկ ի ներքուստ զեկեղեցիս սրբել եւ պայծառացուցանել ի ձեռն բահաձայապետին· եւ ներուն սաղմո-սաց ձայնիւ, եւ կարգի պաշտամանց:

ԴՋ.— Իսկ չորրորդ ձայնս բահաձայի աստ ի տաճարին հանապազ ի կիր առեալ նւագէին յեւս եւ ի մուտս փառաւորութեան սեղանոյն· եւ ի Զօրաբաբելին շինելն նմա-նապէս ձայնիւ: Իսկ ի ներուստ նոյն ձայնիւ-բըս զապականեալ եկեղեցի վերրստին նո-րոգել եւ պայծառացուցանել եւ սրբել ի ձե-ռըն բահաձայապետին, եւ որ ի Նիկիական ժողովն հաւատամբն, զոր ասէ Տէր ասե-լով, եւ բեզ վայելէն, որ հանապազ պաշտի ի Սիոն կատարեալ յաւուր յարութեան Տեա-ռըն մերոյ եւ Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի:

ԴԿ.— Իսկ կողմանակ ձայն չորրորդիս Մակաբաեցիք զերգս ի հրեշտակաց լուաւ ալէլուօվն հանդերձ, ըուդա Մակաբաէ ըզ-պղծեալ տաճարն սրբեցին աւրհնութեամբ եւ գոհութեամբ ալէլուաւ հանդերձ: Իսկ ի ներուստ նոյն կողմն ձայնիւ երջանիկ առա-քեալոցն ընկալեալ զՀոգին Սուրբ եւ ներին եղանակաւ եւ ալէլուաւ ստեղգիքն կար-գեցան ի Պենտէկոստէիցն աւուրսն, որ բե-րեն զՔրիստոսի ներ խորհուրդս եւ զձեռ-նադրութիւնդ:

ԴԿ. ՍՏ.— Իսկ որ վերջին ստեղն կո-չի զակերձէիցն բարբառս լվեալ մեծի մար-գարէին եսայեա, եւ որ շուրջ կալով գիպա-ռացն աթոռովն Տեառն Յիսուսի եւ նմա երբ-գել զսրբասացութիւնն ընդ Հաւր եւ ընդ

Հոգոյն Սրբոյ, զորս և Սուրբ Սուրբ Սուրբ Տեառն Զաւրութեանց վերառաքելով նովին ստեղական ձայնիւ: Նաեւ երաժելին Դաւիթ բազում երգոց եղանակաց եդեւ պատճառ, ոչ միայն ի յերրորդ ձայնին առ տապանակ աւգր պարելով, այլ տասնապի սաղմոսարգութիւնն գծ ձայնից բերէ զօրինակս եւ զբ-խորհուրդս: Իսկ ի նորումս նոյն ստեղական ձայնիւ զսուրբ խորհրդեանն գկենարար մարմնոյ ուսաւ յառաքելոցն, եւ ի հոգեկիր տարեւ ուսաւ յառաքելոցն, եւ ի հոգեկիր վարդապետացն յաղագս այնորիկ որ ընշ-մարիտ գենեալ է եւ միշտ կենդանի, այն որ իմն գինւոյ պատարագ տա Հօր կամաց եւ հաճութեան. եւ իմն գինւոյ ընդունի յաղագս աշխարհիս կենաց. զոր եւ այլ մարգարէ հուր ի բերան մերձնցեալոյ սրբեալ եդեւ, այլ եւ զաւեհնցուն մաքրել զմեզս:

Արդ այսմաճառիւ ձայնիւ զարդար-եաց գեկեղեցի փառացն Աստուծոյ ոչ միայն յերկրի այլ եւ յերկինս. եւ ըստ հա-ւատոց իմանալեաց արժանաւորեաց ելանել հոգւոց արդարոց, նախ ի Բեթլեհէմ ման-կացն կատարելոյ, եւ գկնի բազմահոյլ վր-կայիցն, որ ելին եւ խառնիճգան ի գաւրս գրւարթնոցն, ձայնակից լեալ նոցին լցին գթի անկելոցն հրեշտակաց, զոր եւ մար-գարէսն Դաւիթ ասէ. Ձայն Տեառն ի վե-լա.:...

ԺԶ.— Թղ. 250ա.— [Մ]եծ է իմաս-տութիւն յաղագս պահոց եւ նաւակատեաց իմանալ, թէ յորոց ոմանց եղան:

ԺԷ.— Թղ. 255բ.— Յովհաննէս Վար-դապ. բան կարեաւոտ ի Մբ. Առաքեալսն .— եկեղեցւոյ երկինք կենդանակերպք ճրչ-մարիտք...:

ԺԸ.— Թղ. 258ա.— Ցաղագս Մարգա-րէիցն.— Առէ Ճիսուս. Ամենայն մարգարէք մինչեւ ցՅովհաննէս մարգարէացան. եւ թէ եւ սկիզբն ոչ դնէ մարգարէիցն...:

Թղ. 262բ.— Քարող գեղեցիկ.— Պարտ է եւ զմեզ խրատել յիրագործութենէ նորս ...:

ԺԹ.— Թղ. 273ա.— Բազում ախտք են ի մարդ վասնզի ունի մարմին չարչարե-լի...:

Թղ. 278ա.— Այսոքիկ են վրոցս նչա-նակրեքն, տես եւ ուսիր, որ ի կարգալն չը-սխալիս, եւ անմեղայդիր լիր, զի ուղէաք որ պարկեշտ պար գիրցս. եւ գմեղայպարտ յիշեսայ ... Այսպէս տես պտտս եւ զիւր չտգիականի հետ, որ բանն ըղդրդ գայ:

Ծաղօք.— Տրուած են աւելի քան եր-կու տասնեակ նշանակրեր: Ապա յուսանց-քի վրայ ալ աւելցուած են տասնեակ մը: Բնագրին մէջ տրուած նշանակիրներէն չա-տերը պարծածուած են յայտնի պրուիճանց րնթացքին:

Թղ. 278ա.— Ցորդորակ.— Արդ նոյն ինքն Բանն Աստ. որ բանիւ. Հաստատեաց զեր-կիղեայն իւր սուրբ...:

Ի.— Թղ. 282բ.— Զինչ են համբաս-տակք, եւ յուշակարիկք, եւ ծովացուլք, եւ յարայլէզք, եւ պայք, եւ քայք, եւ խո-սիլիկք, եւ պարիկք, եւ հադեան, եւ չի-պարք, եւ այլ ինչ սոսկ անուանք: Պատաս-խանի: Նախ զայս պարտ է ասել, զի ոչ այլ քաղաքք գոն քան զմարդիկ, եւ գհոյլս, որ-պէս Գիրքն Սուրբ ասեն, եւ դիւք ապստամբ-եալք միշտ չարք են առ ի մոլորեցուցանել զմարդիկ. եւ անուամբ կերպս ի կերպս լի-նելով, զի որասցեն զմեզ ի կորուստ: Եւ անխնատք ի մարդկանէ կարծեն թէ են ինչ, այլ նոքա են դիւք անմարմինք, ոչ ծնընդ-եան բան որում կերպի երեւին եւ անուանին զնոսին:

ԻԱ.— Թղ. 283ա.— Խորհուրդ եկեղե-ցոյ նման է գանձի ծածկելոյ...:

ԻԲ.— Թղ. 299ա.— Ցոլովք են բանք վասն այսր պահոց, այլ զոսկուէն ասացուք փոխանակ բայմացն...:

ԻԳ.— Թղ. 302ա.— Աւետիսքի Վար-դապետի ասացեալ.— Երեւեցոյ Տէր քր-ձնորհս քո ի ծառայս քո...:

ԻԴ.— Թղ. 304բ.— [Վասն] Աղաւթե-լոյ: Ի թուտ Աւետիսքի Վարդապետի.— [Մ]ի աստուածասէր սիրելի եղբայր սիրոյն Աստուծոյ զրանն զոր առաչեցեր դիս ցո-ցանել քեզ, յայտնի զղջման եւ արտասուաց ...:

1354

ՃԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 4

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×10·5×2: Էջք 196: Հանպամանք լաւ: Թուղթ հաստաթուղթ: Գրութիւն՝ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւիւն, 21 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ:

Էջ 1.— Ճակատ.—

Համառօտ ճարտասանութիւն դիւրին ոճով եւ վայելուչ օրինակաւ: Շարադրեցեալ աշխատասիրութեամբ տեառն Մխիթարայ Վարդապետի Սեբաստացւոյ Աբբայ Հայր կոչեցելոյ... Ծամի Տէառն 1753, ի Վենետիկ, մենաւորաց ակնարկութեամբ:

Էջ 3.— Ցաղագս Արիստոտէլի ճարտասանութեան, Գիրք Առաջին:

Էջ 196.— Ահա այս է հռետորութիւն, որոյ խրատաքանչիւր գլխաւոր հնդեակ մասունքն համառօտաբար ճառաբանեցան յումեմնէ յանապիրէ, այսինքն ի Մխիթար Աբբայէ:

1355

Ա.— ՃԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 5

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՑ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×10×2·5: Էջք 216: Գրակք 9: Հանպամանք լաւ: Թուղթ հաստարակ: Գրութիւն՝ Դրիսպոր Դպիր կ. Պոլսեցի: Գրութիւն՝ խորագիրներըր, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւիւն, 19 տող: Նոտր չեղագիր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կաշեկազմ խաւաքարտեայ որդնահար: Ընդ ուրաքանչիւրն փակագիր. «Վարդիս Վարդապետ»:

Էջ 1.— Ճակատ.—

Գիրք ճարտասանութեան, շարադրեալ ի Մխիթարայ Վարդապետէ Սեբաստացւոյ Աբբահայր կոչեցելոյ: Ի փառս աստուածածին Երրորդութեանն եւ ի վայելուչ ոգուտ ուսումնասիրաց մանկանց սրբոյ Մօր յուսոյ եկեղեցւոյ, յամի Տեառն 1735, ի Վենետիկ:

Էջ 3.— Ցաղագս Արիստոտէլի ճարտասանութեան: Գիրք Առաջին:

Ցիշատակարան Գրչի.— 1747

Էջ 22.— Փառք, պատիւ, եւ երկրպագութիւն կոտւածեամբ հանդերձ, Սրբոյ Երրորդութեանն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ անպրաւ յաւիտենից ամէն:

Որ եւս կարողութիւն ինձ մեղապարտիս զաղափարել զգրքուկս այս ճարտասանութեան ի թուին փրկչին 1747ին:

Արդ որք վայելչէք զսա ընթեռնուով, կամ օրինակելով, յիշեցէք ի լընդունական աղօթս ձեր զգծող գրոյս, զմեղապարտ Գրիգոր եւեթ դպիրս կոստանդնուպօլսեցի:

Բ.— ԲԱՒՒՒՔ ԳԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ.— 1

Էջք 120: Գրակք 2: Հանդամանք լաւ: Թուղթ հաստարակ: Գրութիւն՝ խորագիրներըր սկզբնատողերը և սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, մխաւիւն, 24 տող: Նոտր չեղագիր մանր:

էջ 1.— Բառք գիրականութեան պարգեալք ըստ այբուբենից, ի Մխիթարէ Աբբայէ:

Ապուպայ: Այն տեղէն, յորմէ ջուրն, թորելով, եւ ծորելով իջնայէ:— Ազգան. ամի. քերթութին, այսինքն, բեւեռաքարշ, — Ապատորպի, որդի իշխանի, այսինքն, պէյզատէ:— Ազդատոհմ, ազգական...— Հմմտ. թիւ 1038:

էջ 14.— Բ.— Բազէ. Թռչուն մի մեծ խայտաւիւռուբ, այսինքն, տօղան:

էջ 27.— Ե.— Եդեմ. գաւառ մի ի կողմն արեւելից, յորում անկաւ Աստուած պղտիկան փափկութեան, առուգրաբանի ծագկաձա վայելչութիւն:

էջ 35.— Ը.— Ըղերձել. ուղղել, կամ կարգաւորել:

էջ 93.— Ս.— Սալամանդր. է պաղան մի, որ կիսուր ուտէ, եւ ոչ վնասէ. տէմէ կուչուռ:

էջ 106.— Բ.— Բազ. նուագ, սակաւ:

էջ 116–120, դաւառք:

Գ.— ԲԱՒՌ ՆՈՑՆԱՆՇԱՆՑ.— 1

Մատթէոս վրդ. Մխիթարեան

էջ 76: Գրակք է–ժ: Հանդամանք՝ մասամբ որդնակեր: Գրութիւն եւայլն ըստ նախորդին:

էջ 1.— Բառք նոյնանշանք ժողովածք ըստ այբուրենից ի Մխիթարեան Մատենէսն պերթղանիկ վարդապետէ:

Ա.— Ազահ. ընչասէր, արծաթասէր, ժլատ, ըռիչտ, կծծի, անողորմ:

Ալէ. ցեղ, տուա, պոչ, դմակ:

էջ 26.— Մախել, վտանեք, ապառել, մաշել:

էջ 68.— Օ.— Օգնել. օգնական լինել, յօգնութիւն ժամանել, ի թիկունս հասանել, ձեռնտու լինել, նպաստ լինել, օժանդակ լինել, ձեռնկալու լինել, ատաբել:

էջ 71–76, դաւառք:

Յիշատակագրութիւն.—

Սկիզբն դաւառի թերթին վրայ, անհարթ գրով.— Ես կիսասարկաւագ Աստուածատուրս գրեա գիրքս առեալ ընթերձայ առ վարժապետն իմ ... որ եւ Տէր տայցէ նմա կարողութիւն եւ գօրութիւն, Ամէն:— Կախման կէտր իրն է: Էջին վերեւր տարրեր գիրով կայ «Գեւորս եպս.»:

1356

ՃԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 6

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՑ

Կեսարիա 1752

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×9·5×2: Էջք 238: Հանդամանք լաւ. կան որդնեղ ծակուած թուղթեր: Թուղթ հաստատ: Գրութիւն՝ խորագրերնեբը, սկզբնատողերը և սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 21 տող: Նոտագրեր: Համառօտագրութիւնք առատ: Կազմակոփ խաւաքարտեայ: Կնիք սեւագրոշմ, «Ի. Մո. Գրիգոր», էջ 5, ըստորին յուսանցքին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–2, դաւառք:

էջ 3.— Ճակատ.

Հաւաքածոյ ութիւն ճարտասանութեանց, դիւրին ոճիւ եւ վայելուչ օրինակաւ: Շարադրեցեալ աշխատասիրութեամբ տեառն Մխիթարայ Վարդապետի Սեբաստացւոյ Աբբայ Հայր կոչեցելոյ ... Ամի Տեառն 1733, ի Վենետիկ, մեծաւորաց ակնարկութեամբ:

էջ 5.— Ցաղագս արհեստի ճարտասանութեան: Գիրք Առաջին:

էջ 94–95–ի միջեւ մէկ թերթ ինկած:

էջ 217.— Բանիք ընտիրք վերաբաղձ-

եալ ի յԱզօթական Գրոց Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկացւոյն· — կչտամբեալս զեր քան զմուբ· · · ։

Ցիշատակարան· — 1752

է 233· — Հաղորդարանութիւն եւ զնդեղծկութիւն ճարտասանութեան յարկելի Մխիթար Վարդապետի Արբայ Հայր կոչեցելոյն, նաեւ զնդեղծկաղարդութիւն օրինակացն եւ ապացուցացն (որոց ոչ բաւէ դոյութիւն) մտրակեաց զիս յոյժ խայթողաբար· Վանորոյ եւ ես մինչ դուն անսխալ օրինակ իմն՝ ոչ ինչ յապալեցի առ ի գծապրել զնոյնս, այլ ճեպամբերք փութով ակնասոյ պղտրծս զայս հանդերձ աչիսատութեամբ, դժայդ եւ զցերեկ, զդիչերն տիւ առնելով, այլ ոչ զսիւն զիչեր· Եւ զի այսպիսանման արհնաւոքն, որոմն, հերձակաութիւնն, Տրամարանութիւնն, մանաւանդ ներկայացեալք, յոյժ բազուք քուեցան ինձ· եւ եւս առաք են զրունք, կամ անդուդաք աստուածամոնոց պիտութեանցն, որովք վարիմք զնդ աստուածաբանականս, և զնդ փիլիսոփայականս· բայց դանազանապէս եւ ոչ է հնար զի ամենեւիմբ այսոքիւք ոչ վարբելոմն, այսինքն, հերձականութեամբ, և Տրամարանութեամբ, առ Աստուածաբանականս, եւ սորին նմանեցն հպպիլ· Ապա զի ոչ՝ որպէս ասաց անյաղթն Դաւիթ ի դէպս Սաշմանաց, զնամանն կրեմք այնոցիկ՝ որք ի բազում ժամանակս յաղթամղէին տեղւոյ կացեալք այն ինչ առ արեւելեան հայիլ ձեռնարկէն, որք զկուրացումն աչաց իւրեանց առընծայեն· Սոյնպէս եւ մեք որ նքէ ոչ նախապէս ձեռնարկիցեմք զսոցունց՝ եւ այնպէս առ այնս ձկտիմ՝ կարի անճահութիւն է եւ անպատկանաւորութիւն· Նաեւ յրութիւն ասացեալսմն Դաւթի· Վանորոյ Բողեալ զերկարն ասա վերջ լեցի· Ամէն·

Գրեցաւ զիրքս Ճարտասանութեան ի զնդեղծկի օրինակէ, Թվականիս Հայոց 1201, ի քաղաքն Կեսարիոյ, ձեռամբ յոդնամեղ նուաստս եւ անպիտան զրչի· ազաչեմ ամենից, զխոհս զեհեհին չիչել մխով Հայր մեր իւ·

է 235· — Մխիթար Արբայն Հանճարեղ· · · ։

է 236–238, դատարկ ։

1357

ՑԱՂԱԳՍ Բ· ԲՆՈՒԹԵԱՆՑ· — 4

ԲԱՐԹ· ՖՒԱՆԿ ՆՁՍ·

Տեղի Ռ·ՃՁԴ=1735

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ· —

Ծաւալ 16·5×10·5×2: էջք 212: Հանդիմանք լաւ· վերի լուսանցքները որդնած կեր: Թուղթ հասարակ: Գրուքիւն՝ սակաւ խորագիրներն եւ նախատառեր կարմիր, մրնացեալք ան· մելանով, միասին, 24 տող: Նուորդեր անարուեստ: Համառօտագրութիւնք առատ: Կալեկամ տախտակեայ դրոյմազարդ ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ· —

էջ 1· — Ի սրբոյն Թոմայէ Վարդապետէ ի կարգէ սրբոյն Դոմինիկոսի: Ցազագ Բնութեան: Խնդրի թէ զինչ է բնութիւն եւ իմաստ զի նոյն է բնութիւն եւ բնական ասի: Պատասխանի· — Ասեմ թէ անունս բնութիւն, զրազումս նչանակէ եւ բազում յեղանակաւ առեալ լինի· քանզի Ը յեղանակաւ ասի· · · — Հմմտ· Թր 486, Բ· Հատոր, էջ 479:

էջ 58· — Խնդրի թէ զինչ է անձն: Պատասխանի· — Ասեմ թէ անձն հասարակ առեալ ոչ կարի սահմանիլ յատուկ սահմանաւ · · · — Հմմտ· նոյն անդ ։

էջ 139· — Այժմ խնդրի, թէ Որդին Աստուծոյ էառ զանձն մարդոյ, թէ զբնութիւնն միայն· — Ասեմ թէ առ այս կրկին են կարծիք: Առաջին կարծիքն, թէ Որդին Աստուծոյ էառ զանձն մարդոյ, եւ ոչ միայն

պրնաբիւնն. եւ կարծիքս այս սուտ է եւ անհնարին...։

էջ 196.— Կատարեցաւ Գիրք երկու բնութեանց եւ մի անձնաւորութեանն ի Քս. ի ձեռն Յովհաննու Քռնեցւոյ, եւ. առաքք Բարդուղիմէոսի եպիսկոպոսի, ի փառս Յիս. Քրս. որ է օրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

Թվին Հայոց ՊՎականի ՌՃՉԴ։

էջ 197.— Յանկ։

էջ 198–212. դատարկ։

1358

ՁԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 7

ՄԱՏԻԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՅ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 16·5×10×2։ էջք 220։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ հասարակ։ Գրութիւն ամրողջովին սեւ մելանով, միասիւն 25 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կաշեկազմ խաւաքարտեայ։ Դատարկ թուղթք սկիզբը երկու թերթ, նոյնպէս եւ վերջը։ Սկիզբէ երկրորդ թերթին վրայ կայ մէկ ու կէս տող ծածկագիր, «Բժշկականց յորդորուած դըրբոյով ընդհանրապէս, եւ աւելի կամ պակաս տարբերակներով Գ Կ Ձ Ջ Բ Ի Ք տառուրուն համար. ծածկագրէն վերծանումը տուաւ, «Գիրք որ կոչի Ճարտասանութիւն»։

էջ 1.— Ձակատ.

Համառօտ Ճարտասանութիւն, դիւրին ոճիւ, եւ վայելուչ օրինակաւ չարադրեցեալ. աշխատասիրութեամբ տեառն Մխիթարայ Վարդապետի Սեբաստացւոյ Աբբայ Հայր կոչեցելոյ ... յամի Տեառն 1733, ի վէնետիկ, մեծաւարաց ակնարկութեամբ։

էջ 3.— Ցաղագս Արհեստի Ճարտասանութեան։ Գիրք Առաջին։

էջ 177.— Ցանկ։

էջ 179–217. դատարկ։

էջ 218–220, քանի մը տանր հատուածներ։

1359

ԾՈՂՈՎԱՏՈՑ

Տեղի ՌՄ=1751

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւալ 16·5×11×2։ էջք 169։ Հանգամանք անբաւարար. սկիզբը պակասաւոր. վնասուած ցեցերէ։ Թուղթ հասարակ։ Գրիչ՝ կիւրեղ երէց Տիվրիկցի։ Գրութիւն՝ խորագիրները, սկզբնատողերը եւ սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն, 18–21 տող։ Նոտրագիր էջ 1–106. բոլորգիր 106–119, 27 տող։ Կաշեկազմ տախտակեայ քայքայուած, դրոշմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ա.— էջ 1.— «Ներ. Շնորհալւոյ Թուղթ Ընդհանրական. Առ Քահանայս»։

Բ.— էջ 33.— Սրբոյն Կալիստրատոսի Պատմութենէն, որ էր ազգաւ լատին, որ վկայեաց եւ նահատակեցաւ ի Դիոկղետիանոսէ եւ բազումս դարձոյց աճեաւտատից ի յոյս աստուածգիտութեան, բարոգութեամբ Քրս իւրով, սեպտեմբերի ԻԲին գիտ.— Ըստուգեալ մի ոմն ի նոցանէ որում անուն էր Դաղմատիոս...։

Ցիշատակարան Գրչի·— 1751

Էջ 81–82·— Աբդ լուսաբուք եղբայրք որք հանդիպիք ի յայսմ գրոցս, զոր գտի ի միոյ գրքէ, որ կոչիւր Ժողովածու, ի հնոյ սրբոց հարանց, ի մեծի Քեականուքենէս Հայոց ՉՉՀ [= 1339], ի հայրապետութեան տեառն Յակորայ, եւ թագաւորութեանն Լեւոնի եւ էր տէրս տղայ եւ քահանայ Հայոց· ի նորա ժամանակն բազում քրիստոնեայք սկսին վարիլ եւ յեղիփառս, որ է մարդ· ի մէջ սկսելոցն Վասիլ առնուն աշխարհական այր մի գրեալ էր զայս պատմութիւնս մանաւանդ վասն պատմութեանն Քրիստոսի, ի Յօհաննէ Ոսկիբերանէն, և ես ներսէսի Կայեցոյն Ընդանրական թիւռէն կանոնք եւ խրատ իրրեւ կեբակուր սիրով ընդունող քահանայ եղբարցդ· եւ ես անիմաստ եւ անարժան անցոյ օրինացն Աստուծոյ, Տիրոմիկի կիւրղի էրէցս, վասն զրոյս աղաչեմ անմեղադիր լինել· Գուցայ զայս պատուածային օրինաց բանից, որ խիստ դնդեցիկ եւ ցանկալի էր մանաւանդ հին· վասն որոյ բչտադով ծրեցի· Ցիշեցէք զիս· Քէն Ռմ·

Գ·— Էջ 83·— Ցաղագս զտղայս սրնուցանելոյ, ի վարս պարկեշտս, ամարատ մնալոյ ի չարաբարոյից մանկանց, որք ոչ խրատեցին ծնօղք իւրեանց· ի ճոյն հնագոյն գրէէն· զայս խրատս ճօհաննէս Վարդապետ ասէ Պիւզ կոչեցեալ·— *Սրբոյ Քեամբ եւ աստուածային Քեամբ սնուցանէք զորդիս ձեր…*·

Դ·— Էջ 87·— Վարդան Վարդապետէ խրատ, ի ճոյն հնագոյն գրէէն, Վասն Դժոխոցն եւ դառնագոյն տանջանացն ևորա, եւ բէ որպէս է·— *Զարաչար է անուն գժոխոյն ի լսելիս մարդկան…*·

Ցիշատակարան Գրչի·— 1751

Էջ 106·— Աբդ ով սիրելիք, զատուիք ծրոյ զրոյս գվասիլն եւ գեղբայր նորին բանհանման և գծնօղս նորին, և զամենայն զարմն յիշեցէք Աստուած ողորմեսցի, և Աստուած ձեզ ողորմածի քան մեծի ողորմութեան իւրում·

Ներբեւը կապարադեզով բոլորգիր·

Եւ արդ, ով սիրելիք, ազաչեմ զդձեզ զվանն իմ մի անչահ եւ վատասին իմ անօգուտ համարիք, միմեանց նայելով զդիր սորին, այլ ծակեցէք բնբանով եւ տեսէք, դի կաք մեր այսքան էր· Գատուական է ծանելին եւ ցանկալի, զոր ի սիրտ ձգտանն կըտանեն ի մէջ առնացեալ ձիւնի· Աբդ սիրելիք զայս Դ պատմութիւնս ի հնագոյն գրոցէ միոյ գտի եւ օրինակեցի· Թվպէտ ցամաքեր է սէրն եւ սառնացեալ պղեր է սիրտ մեր ի սիրոյն Աստուծոյ· Զայս կըրկուս նուիրեմ ձեզ իրրեւ դնաղիկ ձմեռայնոյ, բայց հոտօտելով ջերմացուցէք, և յիշեցէք գԻւրղի էրէցս, եւ գամենայն զարմս, բաւ է· Թէն Ռմ գրեցաւ, յուխտի Ա·

Էջ 107·— Անվերնագիր·

Զար մարդն ի աչխարհի է որպէս խաս վայրի,
որ այսօր է գալաբ՝ վաղն ցամաքի·
իսկ արդարք որք յուսան ի Տէր ամենի,
ժառանգեն գրարիս կենդանեաց յերկրի·
. . . . . .
Ով ոք որ սիս մեզադրէ,
ընդէ՞ր այսքան չատ խօսիր է,
չատ խօսիլն ձանձրութեան մայր է·
Զվերս ի վերայ ցամոյս եղեալ է,
գի առակաց ասացեալ է,
աչերին խօսքն խիստ չատ է·
Գրեցաւ սա Հայոց Թվականի է,
հազար երկու ճ [=հարիւր] ի հինդ յամէ,
եւ ի տասն ամսոյն նոյեմբերի է,
Զնամբր մեզապարտ քահանայէ,
գի ի նմանէ չարագրեալ է,
Հասարակաց մեծ խրատ է·
Բիւր քանքարոյ պարտականէ,
փող մի չունի հատուցանէ,
պայոց չիւղն որանեալ է,
Զայոց կերանն Քողեալ է·
գայս միայն ձեւանից ինդրէ,
գի Քէ օգտիք ի սմանէ,
եՔէ պատահի ոք բնդհրցոզէ,
տուք պղտրմի բոլոր սրտէ,
մէՔէ Աստուած ձեզ եւ մեզ այց արասցէ,
Ամացէք Հայր մեր որ յերկինս է·

Էջ 116·— Անվերնագիր·

Մատեր յատաջ, ով քահանայ,
նորոյս կրօնի սուրբ պաշտօնեայ…·

Էջ 117·— Զի լեզուն ամանց կենդանեայ է Քունաւոր եւ մահաբեր, որպիսի է օ-

ձից, վիշապաց, նաեւ կաստաղեալ չանց, որոց լեզուն միշտ երեւի առընթեր բերա-նոյ եւ կաթեցուցանէ պղտոյնս եւ ապականէ պղուրս եթէ անկցի ի նմա, յորմէ եթէ ըմ-պիցէ ոք կաստաղեալ եղանի, որպէս ասէ Ա-ւիքենա...։

էջ 120–160, դատարկ։

էջ 161–165, այլազան պեղեր։

էջ 164.— Թեփուկի.— Զչօխպամն եւ ղկաղամբն եփէ, ջրովն Գ անգամ ղղլուխդ ծեփէ որ Թեփուկն կորչի։

էջ 166–167, դատարկ։

էջ 168–169, վերջինը կողքին փակած։ Մանր հատուածներ։

1360

ԹՈՒՂԹ Ք.— 2

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱԳԵՑԻ

Նւդոկիա ՌՃՀԹ=1734

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16·5×11×1։ *Էջք* 120։ *Հանգա-մանք լաւ ընդհանուր առմամբ։ Թուղթ հա-սարակ։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ նա-խատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելա-նով, միասիւն 20 տող։ Նոտրագիր վարժ։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն քիչ մը աւելի։ Կազմ խաւաքարտեայ։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Թուղթ երանելոյն Իգնատիոսի Նպիսկոպոսի Անտիոքայ, գրեալ ըստ ի-րամանչիւր բաղաքաց, յորժամ ելանէր վը-կայել ի Հռոմ, ի բազատութենեն Տրա-յիանոսի.— *Իգնատիոս, որ է Աստուա-ծազգեաց, եկեղեցւոյդ Աստուծոյ Հօր, եւ սիրելեաց Նորա Քիստոսի Ջրխատոսի, որ է ի Զմիւռնիայ ասիացւոց, եւ հանգուցեալ է ամենայն չնորհօք...։*

էջ 10.— Նորին Թուղթ երկրորդ առ Պողիկարպոս Եպս. Զմիւռնիայ բաղաքին։

էջ 17.— Նորին Թուղթ երրորդ Եփե-սոս։

էջ 37.— Նորին Թուղթ Զորրորդ ի Մաղնիսոս բաղաք։

էջ 45.— Նորին Թուղթ Հինգերորդ ի Տրալլիոս բաղաք։

էջ 53.— Նորին Թուղթ Վեցերորդ ի Ֆիլատէլֆեայ բաղաք։

էջ 61.— Նորին Թուղթ Եօթներորդ առ Հռոմ բաղաք։

էջ 70.— Նորին Թուղթ Ութերորդ յԱնտիոք Ասորւոց։

էջ 79.— Թուղթ Թերորդ, Մարիայ կնոջ միոյ ի կապպոզոն բաղաքէ առ Իգնատ-իոս երանելի գրեալ։

էջ 84.— Թուղթ Տասներորդ, պատաս-խանի Թղթին Մարիա երանելոյն Իգնատիո-սի գրեալ.— *Իգնատիոս, որ է աստուա-ծազգեաց...*— Հմմտ. *Թիւ.* 611, Գ. *Հա-տոր*, էջ 9։

էջ 88.— Թուղթ Մետասաներորդ ի Տարսոն բաղաք։

էջ 96.— Թուղթ Երկոտասաներորդ առ Ուրիոն Սարկաւագ։

էջ 104.— Նորին Թուղթ Երեքտասա-ներորդ ի Փիլիպպոս բաղաք։

էջ 119.— *Կատարեցաւ Գործն Թուղթ-քրս Սուրբ Եպիսկոպոսին եւ առաքելոյն Իգ-նատեա պրեալք յանցս իւր ի քաղաքս Կնոսի-դրուչատրոս մանկանց եկեղեցւոյ ի ժամա-նակին յորժամ ելանէր նա վկայել ի Հռոմ։*

Ձարտեցաւ սուրբ գիրս Իգնատիոսի Հայրապետին ի յԵւդոկիայ, ՌՃՀԹ [=1734] ամին, ի դեկտեմբերի Չին, ձեռամբ ու.։ [էջին մնացեալ մասը դատարկ· ձոյնպէս եւ յաջորդ էջը]։

31.— Խորանազարդ, թ. 1361, էջ 1

1361

ՇԱՐԱԿԱՆ.— 1

(Խմբ. Ըստ ԴՐ. ԱՆԱՀԱՐՋՅԱՆՑ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 16×11×5·5: *էջք* 630: *Հանգամանք չատ լաւ: Մատաղաթ: Գրիչ Մտեփաննոս: Գրութիւն՝ խորագիրները կարմիր, սկզբնատողերը եւ պատկերասկիզբի տառերը ոսկեգոյն, մնացեալը սեւ մելանով, մասին, 23 տող: Բոլորգիր մաքուր՝ վարժ ոչխ: Համառօտագրութիւնք սակաւ եւ սովորական: Խազագրութիւն լաւ պատշաճ: Գունաւոր ոսկեխառն զարդագիր եւ լուսանցազարդ իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը: Գլխազարդ, էջ* 19, 95, 178, 312, 397, 507, 548, 589: *Խորանազարդ իւր սարօք, էջ* 1, 227: *Կաշեկազմ տախտակեայ դրոշմազարդ: Դատարկ նոր քուղքք սկիզբը եւ վերջը մէկ մէկ քերթ· առաջինին վրայ կայ նատրպիզը, «Ճիչատակ է գիրքս ի դուռն Սբ· Յակոբայ որ յերուսաղէմ»:*

Ծանօթ.— Զնոպգրիս մէջ վանուոյ պարականոն չարականներէն ոմանք քերթով կտրուած հանուած են, ուրիշներ աւելի կամ նուազ չափով եղծուած, իսկ ոմանք կը մնան անեղծ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1.— Կանովն Յգնեցեան Սրբուհւոյ Աստուածածնին ի ծնողաց իւրոց Յովակիմայ եւ Աննայէ.— *կարողաբար զաւրութեամբ հայր հիմն արկեր ընտրութեամբ ...:*— *Հմմտ. Ա. Աբք· Սիւրմէեան, Նկարագիրք Օձին Թագաւորի Զեռ· Ժամագրքին, 1933, Անթիլիաս, էջ* 51:

էջ 2, *եղծուած:*

էջ 3.— Գկ.— Կանովն Յգնեցեան Սրբուհւոյ Աստուածածնին ի ծնողաց իւրոց Յովակիմայ եւ Աննայէ.— *Երգեցէք որդիք Իսրայէլ երգ նոր ...:*

էջ 8.— Ակ.— Կանովն Յգնեցեան Սրբուհւոյ Աստուածածնին ի ծնողաց իւրոց Յովակիմայ եւ Աննայէ.— *Որ նախխմաց ի-մաստութեամբ տնաւրինեցեր ...:*

էջ 12.— *ձշ.— Աստուածաստեղծ տա-նէն Աղամայ ժառանգ փառաց ...:*— *Եղծուած է. յաջորդ քերթն ալ կտրուած:*— Հմմտ. Ս. Վրդ. Ամատունի, Գաբականոն Շարականներ, Վաղարշապատ, էջ 2:

էջ 13.— *Տ.—*

Յղնծայ այսաւր երկին հրեշտակաւք, պայծառացեալ սուրբ լուսաւորաւք, *էհրովբէիդ* ճորոյ բանայ գոչրանս իւր մըտանել, եւ ի սըրբութիւնսն վերին կարգել:

Յղնծան այսաւր արեւ և լուսին, աւրինակեալ էհզ Աստուածածին, լուսինդ յար եւ մերձեալ այսաւր ըզլոյսն ընդունել, եւ առ ի հաւրէ զՈրդին մեզ ծագել:

Յղնծայ այսաւր տաճարըն Սողովմոնի, եւ գերագոյն երկնից յարդարի, զի բարձրելոյն վերացեալ աթոռոյ ի նմա արկանի կոյսդ որպէս հուռս ճախկին Նսայի:

Յղնծայ այսաւր խորանըն վըկայութեան, վկայեալ յարկդ Աստուծոյ առեալ ի յիւեբեան, հանգչին աւրինակիսն ըզգընշմարտութիւնդդ մերմ կոչելով, գծերացեալ պաշտաւնն յաւարտ ածելով:

Յղնծան այսաւր ծերբն աւրինակաւք, եւ երիտասարդ ճորոյս տանենն խրնդութեամբ, կուսաւիք յապտերաւք գկոյսդ ի կուսական քերեն հարսնարան, զոր եւ *էհաճայ* երգովք ընկալան:

Յղնծայ հոգւով նոր եկեղեցի, եւ յրղանայ այսաւր գորդիս արգանդի, զի մայրդ և հարսն եկն յառագաստի, որ ընդ *էհզ* փոդէ գիտաւոն իւր Միածնի:

էջ 14·— Կանովն Աւետեաց Սրբուհոյ Աստուածածնին, Աւրի·:— *Խորհուրդն անաւատ···*:

էջ 19·— Կանովն Հրազալուցի Յայտնութեանն Քրիստոսի, Աւրհնութիւն·— *Ուրախացիր Սրբուհի···*:

էջ 22·— Կանովն Ծնընդեանն եւ Յայտնութեանն Քրիստոսի·— *Խորհուրդ մեծ եւ աքանչելի···*:

էջ 48·— Մեծացուսցէ Ցարութեան Տեառն:

էջ 72·— Կանովն Սբ· Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի:

էջ 85·— Շարական Թադէոսի Առաքելոյն·— Դ·— *առեղ· Մկ·— Շարականը հղծուած է Նոյնպէս յաջորդ Համբարձին:*

էջ 90·— Կանովն Նիւնէացւոցն·— *Որ պանծաւորի ծանկապէս խորհուրդ···*:

էջ 93·— «Շարական Համամայն·— *Հայր երկնաւոր]···*·— *Առաջին երեք տունքերը հղծուած են· յաջորդ էջին վրայ կը մնան վերջին երկու տուները:*

էջ 95·— Կանովն Բուն Բարեկենդանին, Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ·— *Բանն որ ընդ Հաւր···*:

էջ 146·— Կանովն Սրբոց Գառասնից, Աւրհնութիւն·— *Աչսաւր ընդ անմարմնոցն դասս պարծեն···*:

էջ 162·— Կանովն Սիրոյն Գրիգորի: Աւրհնութիւն· Արմատ ճրշմարիտ աստուածային աւրի·:— Դ·· *Հ·— Որ ի Հաւրէ առաքեալ արեգակն արդար···*:

էջ 178·— Կանովն Ղազարու Ցարութիանն·— *Աչսաւր գոյով ի բնթանիս···*:

էջ 181·— Կանովն Գալըստեան Տեառն յերուսաղէմ·— *Որ վերարձնիս···*·— *Որ ի քերովբէական աթոռ···*:

էջ 183·— *Ա2· Հ·— Որ գերիս մանկունս ի հնոցին ապրեցուցեր···*·— Համմտ· Պար· Շարականներ, էջ 88:

էջ 185·— Կանովն երկրորդ Դաղկազարդին·— *Թագաւոր գոյով քո յաչխարհ···*·— *Բարեբանեալ ես Քրիստոս Թագաւոր···*·— *Ուրախ լեր մայր լուսոյ Աստուածածնին···*·— Համմտ· Նոյն, էջ 90:

էջ 210·— *Ցահեղ աւուր ուրբաթին···*·— Համմտ· Նոյն, էջ 95:

էջ 227·— Կանովն մեծի եւ կենսաբեր Ցարութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, Տեառն Ներսէսի Կաթողիկոսի ասացեալ·— *Աչսաւր յարեաւ ի մեռելոց···*:

էջ 230·— Կանովն մեծի կենսաբեր Ցարութեանն·— *Որ եկիր ի փըրկութիւն տիեզերաց···*:

էջ 273·— Ցայս կիրակէ կամ ի մայիսի չի· Երեւման խաչին տուն է·— *Հրց·— Կամ մատուռքեամբ եկիր ի չաբշաթան Տէր···*:

էջ 312·— Կանովն Պենտակոստէին:

էջ 397·— Կանովն Նաւակատեաց Սբ· Խաչին:

էջ 439·— Կանովն Մեսրոպեայ Վարդապետին·— *Որք պարզարեցին տառերինաբար···*:

էջ 465·— Շարական Սրբոց Վկայիցն Տարագոսի, Անդրոնիկոսի եւ Պրովքոսի·— *Տնկեալք տաներ· · · ·*·— Համմտ· Նոյն, էջ 162:

էջ 479·— Կանովն Սրբոց Վեռանդեանց, Աւրհնութիւն·— *Որ յառաջագոյն սահմանեցեր···*:

էջ 506·— Կանովն Հաւատբէն Մարտիրոսաց:

էջ 546·— Կանոն Ամենայն Սրբոց· Աւրհնութիւն·— *Անճառ խորոց քո պիտութեամբ հայր հիմն արկեր իմաստութեամբ ···*·— Համմտ· Նոյն, էջ 145:— *Ներկայ ձեռագրին կը պակսին Դ–ը տուները:*

էջ 548·— Կարգ Հանգըստեան·— *Աւրհնեալ ես դու Քրիստոս···*:

էջ 575·— *Միեղեղ·— Ի հանդերձեալ նորոգմանն···*·— Համմտ· Նոյն, էջ 187:

էջ 589·— Աւրհնութիւններ Ցարութեան:

էջ 627·— *Ձ2·— [Ամուլ ուրախ լեր···] հղծուած· ի տնկոյն անմահութեան···*·— Համմտ· Նոյն, էջ 114:

էջ 627·— Կանովն Սրբոյն Ներսէսի Հայրապետին·— *Որ բոլոյս անճառ չնորհաց···*:

Մանր յիշատակագրութիւնք·—

Ա·—Ցռհաննէսի·

էջ 124, *առորոտ·— Զանարժան առաւտանաւ Ցոհաննէս յիշեցէք ի Քրիստոս:*

Բ·— Ստեփաննոս Գրչի·—

15·— էջ 177, *առորոտ·— Զառաւտաւայ գրիչս պատեփաննոս եւ պեգրայրն իմ*

32.— Խորաձագարդ, Թ. 1361, էջ 227

բատ հոգւոյ դկարապետն աղաչեմ յիշել ի Տէր, որ եւ բղձեղ յիշեսցէ։

2·— էջ 347. առորոտը·— Ամենայն սրբոց քոյ բարեխաւսութեամբ Քրիստոս ողորմեա զողջմէ սորա Ստեփաննոսի եւ եղբարս իմ կարապետի, եւ այլ ամենեցուն որ դմեզ յիշեն։

3·— էջ 388. առորոտը·— Զանարժան գրիչս գՍտեփանոս եւ զեղբայր իմ բատ հոգւոյ գկարապետ եւ զմերսն աղաչեմ յիշել ի Տէր, զոր եւ յիշողացդ տացէ Տէր Աստուած։

1362

ՃՈՂՈՎԱԾՈՑ (ԿՐՕՆԱԿԱՆ)

[երուսաղէմ] [ՃԸ · Դար]

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Ծաւալ 16·5×11×3։ էջք 356։ Հանդամանք լաւ։ Թուղթ հաստաբակ։ Գրիչ՝ կիւրեղ Արեղայ։ Գրութիւն՝ խորագիրները եւ պիտակիրները կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասին, 19–22 տող։ Նոտրագիր։ Համառօտագրութիւնք սովորականէն աւելի։ Կաշեկազմ տախտակեայ գրոշմազարդ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1–10, դասարկ։ Վերջին քերթին կայուած է մէկ քերթ տպագիր նկար, որուն առաջին երեսին նշանակուած է, «Գիրք Այրբունական։ Որ է գուն ընթերցական ուսման։ Շարադրեցեալ սակս նորաստիժ հաւատոցդ։ (1172)»։ Իսկ երկրորդ երեսին կը տեսնուի Ս· Կոյսը, գիրկն ունենալով Յս· Մանուկը։ Նկարին ներքեւ սա տողերը.

Կոյս բարեբասո,
չնորհաբեր լասո,
Տուր մեզ իմասո,
եւ յիր նրպասո։

Ա·— էջ 11·— Վերստին յաւելուած, կրկին հեծուբեամ, ոորին հսկողին առ ոեղն աղերս մադրանաց, քան ի խորոց սրտից. Խօսք ընդ Աստուծոյ·— Ե՛ւ արդ ի վերայ այսքանանց յուսահատութեանց . . . ։

էջ 15–16·— Վերստին յաւելուած, կրկին հեծուբեամ ոորին հսկողի առ ոեղն աղերս մադրանաց, քան ի խորոց սրտից Խօսք ընդ Աստուծոյ·— Գումարք իմոյ պատուց երջանկացն . . . ։

Բ·— էջ 51·— Պետրոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի ասացեալ ներբողեան վասն Սբ· Աստուածածնայ Սբ· Կոյսի·— Մի ոք իշեսցէ զրածնէլն ի Սրբոյ Կուսէն ասել առակ մարդ . . . . . Արդ աղաչեմք զքեզ, ազդիր ստոյգ Սբ· Աստուածածնին, բարեխօսեալ առ որդիդ քո եւ Աստուածդ մեր միշտ փրկել զմեզ ի փորձութենէ, ի նա հաստատեալ յուսով հոգ եւ մտօքս, կիւրեղ աստ յարեղէս, որ զերծիս եմ եւ կազատ քո տեառն. Ամէն։

Գ·— էջ 59·— Պետրոս Առաքեալն, վերոյ հաւատոյ, գովասանք է, արարեալ վասն ամէնօրհնեալ Սբ· Աստուածածնա, աւուր Փոխմանն Տիրամօրն·— Եւ ասէ. Ոյ ամենաբրուհի Կոյս Մարիամ, որ զարմացուցեր զվերին զօրութիւնս ի յայտնութիւն ծածկեալ խորհրդոցն Աստուծոյ . . . ։

Դ·— էջ 64·— Ազօթք Սբ· Աստուածածնայ Սբ· Գերեզմանին վերայ, ասացեալ վարդան վարդապետի·— Ոյ համապոյ Աստուածածնութիւն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, փառաւորեմք զքեզ անխափակ . . . ։

Ե·— էջ 74·— Ի Նազարէթէ, ուր ընկալաւ Սբ· Կոյսն զաւետիքն ի հրեշտակապետէն եւ յղացաւ Բանն Աստուած·— Ծանուցմն իմանալի եւ անհետացուցիչ . . . ։

Զ·— էջ 81·— Ի տունն Զաքարիայ եւ տալ ողջոյնն ողիսաբէթի, մօր Ովհաննու ·— Տէր Աստ· իմ Ցս· Քս· . . . ։

Է·— էջ 85·— Ի Բեթղեհէմ ի յայրն եւ մսուրն առաջի Յիսուսի Քրիստոսի, ի

խոյոց սրտէ ապերս մաղթանաց, Վարդապետ Վարդապետի, եւ այլ ամ. մեղուտրաց .— *Ճառապայթ փառաց եւ կերպարան էութեան Աստուծոյ Հօր* . . . :

էջ 94–96, *դասարկ* :

Ը.— *էջ* 97.— Նոամեծի եւ բաջ Վարդապետի Մխիթարայ Գոշի խստակրօն ճգնաւորի եւ բանիբուն հռետորի ասացեալ վկայօքս ի ժամ Սբ. Պատարագին, և ասէ.— *Տէր Աստ. իմ Ցս. Քս. բան Հօր եւ կերպարան* . . . :

էջ 110–112, *դասարկ* :

Թ.— *էջ* 113.— Մաթէոսի Աբեղայի Մեկնութեան.— *Ամենայն ոք լսէ զբանս իմ պայծառիկ* . . . :

Ժ.— *էջ* 118.— Վասն չարչարանացն Քրիստոսի. Յանուցումն տնօրինականացն Քրիստոսի.— *Հրամայէ Տէր մեր Ցս. Քս. ի մէջ Սր. Աւետարանին* . . . :

ԺԱ.— *էջ* 147.— Այս է ծանուցումն Տնօրինականացն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.— *Գոհանալ պարտիմք զԱստուծոյ յամենայն ժամ վասն ձեր* . . . :

Յանօթ.— *Սուրբն լուսանցքին՝ չնշագիրը. «ի Մեկ. կաթ. Սարգսի Չորհ.»* :

էջ 168.— Մեկնութիւն Կաթուղիկէ Առաքելոյն Պետրոսի, Վասն Քրիստոսի Տնօրինականացն.— *Սիրելիք, մի օտարասուի համարեալ զեռանդն ինչ* . . . :

էջ 262–264, *դասարկ* :

ԺԲ.— *էջ* 265.— Գարոզ Վասն է մահացու մեղաց.— Սիրելի աշակերտն Քրիստոսի, Սուրբն Յոհաննէս, հրամայէ ասելով, ի մէջ տեսլեանն.— *Եւ երեւեցաւ յերկինս այլ նշան* . . . :

էջ 307–328, *դասարկ* :

էջ 329.— Եւ տեսեալ Յիսուսի զժողովուրդս բազումս եկ ի լեառն.— *Տես զանմեծարութիւն նորա* . . . :

էջ 338–356, *դասարկ* :

1363

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՑՏՆՈՒԹԵԱՆ (ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ).— 1

ԿՈՐՆԵԼԻՈՍ

Կ. Պոլիս

Ռձվ=1750

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Թուղթ 16×10·5×2·5: *էջք* 336: Համապատմանք լաւ: Թուղթ հաստաբուկ: Գրիչ՝ Պօղոս Դպիր Սաղմոսաց: Գրութիւն խոշոր գիրերով եւ սկզբնատառերը կարմիր մելանգաջալը սեւ մելանով, միասին, 22, 25 տող: Նոտր չեզոգիր, ոչ մխակերպ գբչութեամբ: Համառօտագրութիւնք առատ: Կազմ չեկազմ տախտակեայ գծագրօք: Կնիք հաւկիթաձեւ սեւագրօք. «Տէր Գէորգեան Տէր Մարգար, ՌՃՍ» [= 1834], *էջ* 7: Սուացող՝ Մարկոս Աբգ. Կ. Պոլեցի:

Յանօթ.— *էջ* 7, վերի լուսանցքին, տարբեր մելանով կը տեսնուի, «Մարկոս վարդապետ»: Վերջին յիշատակարանին մէջ սուացողին անունը խանգարուած է:

ՆՁՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

էջ 1–6, *դասարկ* :

էջ 7.— Մեկնութիւն Յայտնութեան Սրբոյն Յոհաննու Աւետարանչին: Յառաջաբանութիւն.— Ի մարգարէէ եւ յաւետարանչէ Հնոյ կտակարանի, յետասյ ասեմ . . . .— Հմմտ. *Քխ.* 399:

էջ 37.— Յառաջաբանութեան Ընդերք Յայտնութեան.— Ընդերկ նախ զհեղինակութենէ եւ զհեղինակէ յայտնութեանց . . . :— Հմմտ. *Քխ.* 61:

Ցիշատակագրութիւն Գրչի.— 1750

էջ 89, *տողս*, անհարթ գրով.— Ի կոստանդնուպօլիս գրեցաւ, յամի Տեառն 1750:

էջ 90, գաւառակ։— Ասպա Թուղքը եւ գերը կը փոխուին։

էջ 91։— Մեկնութիւն ի վերայ Ցայտնութեան Սրբոյն Յոհաննու Առաքելոյն։— Բան առ բարեմիտ ընթերցօղս։— Ամենադժուար եւ մթագունեղ բոլոր Աստուածաշունչ Գրոցն է՝ որ ունի զայնքան խորհուրդս, որքան բանս կամ խօսս···։

էջ 95։— Գլուխ առաջին երրորդ։— Վերնագիր մատենիս՝ Թուղք նուիրակական առ Լօքն Եկեղեցիս Ասիոյ···։

էջ 109։— Գլուխ երկրորդ։— Առաջադրին յայտնութեան Լօքն Թուղքն առ Լօքն Եպիսկոպոսս և եկեղեցիս Ասիոյ···։

էջ 122։— Գլուխ Տասներորդ։— Հերետիկոսի պղծեալ գամպ, եւ ծիածան ի գլուխ իւր, եւ ունէր գայ ոտն ի վերայ ծովոյ···։

էջ 258։— Գլուխ Ութուտասներորդ։— Կործանումն և այրումն Հռոմայ ի ներքոյ անուան Բարիլօնի···։— Մեկնութիւն ···։— Երկիրս լուսաւորեցաւ ի փառաց նորա, այսինքն ի պայծառութենէ, եւ ի հաւատալէ Լրեւացն հրեշտակին···։

էջ 315։— Գլուխ Քսաներկուերորդ։— Նկարէ պիտոն երկնայոյզ քաղաքին···։

Ցիշատակարան։— 1750

էջ 327։— Փառք պատիւ եւ երկրպագութիւն եւ շնորհակալութիւն ամենասուրբ երրորդութեան, Հօր եւ Որդւոյ եւ Ոգւոյն Սրբոյ, միոյ Աստուծոյ կենդանւոյ, որ պարգեւեաց զվերջ այսմիկ Քարքմանութեանս, որ սկսեցաւ եւ յաւարտ եհաս միջնորդութեամբ ամենեքեանցեալ կուսին Մարիամու, մօր Աստուծոյ, եւ Սրբոյ Հօրն Յովհաննու Առաքելոյ եւ Աւետարանչի, կուսան եւ սիրելի աշակերտին Քրիստոսի, որոյ նաեւ եւ գրեալ գտեսիլս գայս, որոց նմանապէս պատիւ, շնորհակալութիւն եւ փառք միշտ յաւիտեան, Ամէն։

Արդ՝ օրինակեալ եղեւ գերս Տնելեան Սրբոյն Յովհաննու ի մայրաքաղաքն մեծ Կոստանդնին, ի վայելումն Մարկոս իմաստասիրու աթեղային Կոստանդնուպոլիս, Գէկ Օղլի, ձեռամբ յոգնամեղ ումեմն գպրի Գօղոսի Սաղխացւոյ։ Արդ որք ընթեռնուք ի սայ, ոմ Աստուածարան Հայրք, մի դանդաղիցէք գնելոյն մեղանացս, ուստի որդոյնութեան բուքից եւ կնտից եւ չէշտից եւ այլ ի պղտարձութիւնս տոգից, գորս պատրեն ի սա սգալս, զի ոչ եմ տեղեակ քարտկանութեան արհեստին զինին պատճառք· գարձեալ խնդրեմ ի ձէնջ գնելոյն։ եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս յաւիտենից, Ամէն։

Ի Թուականութեանս Հայոց ՌՃՂԹ-ին։

էջ 329–336, գաւառակ։

1364

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ·— 4

ՍԻՄԷՈՆ ՎՐԴ· ՋՈՒՂԱՑԵՑԻ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ·—

Մաւալ 15·5×10·5×4։ էջք 354։ Գրատակք Թ + Ա + Բ + Դ։ Հանգամանք լաւ։ Թուղթ տոկուն։ Գրութիւն՝ խորագրերը, սկզբնատողերը և սկզբնատառերը կարմիր, մնացեալը սեւ մելանով, միասիւն,19 տող։ Բոլորգիր։ Համառօտագրութիւնք տարօրինակ։ Վարդապետն զարգագրէր, լուսանցապարգ և գլխագարդ, էջ 3։ Կաշեկազմ տախտակեայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ·—

էջ 1·— Ամենայն իր սահմանաւ Հանապէ։ Զինչ է Քերականութիւն։ Քերականութիւն է հմտութիւն գրոց որ ասի գուռն գրոց···։

էջ 3·— Սիմէոնի Վարդապետի ասացեալ Զուղայեցի արարեալ Քերականութիւն ըստ լեզուի մեռում հայկազանց·— Քերականութիւնն է գիտութիւն տառից, եւ առութեանց, եւ կիրառութեանց սոցին···։

էջ 208–210, դատարկ։

էջ 211–278, Նստրագիր։

էջ 211.— Կռմկական բայ է.— Նրկ. Դատ. Կորլ. եկիր. Հրամայական, եկ...։

էջ 217.— Բառ Քրիստոնէութեան.— Առաջաբերութիւն. յառաջ բերումն։ Առաւանութիւն, առաւաւցութիւն...։

էջ 232.— Հրց. Ջի՞նչ է առաքինութիւն։ Սահման է բան կարճառօտ այսոքիչ բնութեան իրի որով յայնց լաւանալ լիցի, եւ յինքն ինքեան բովանդակիր...։

էջ 236–238, դատարկ

էջ 239.— Սահմանի Քրիստոնէութեան.— Քրիստոնէութիւն է արուեստ գործելոյն բնականաբար, առաքեալ եւ պրակաո, եւ մասունք են սորա չորք. Գիր, Վանգ, Բառ, Բան։

Ցաղագս Տաճի.— Գիր է յօդուտ ձայնի մանն նուագաց, եւ նոյնս տառ կոչի, ունի տարրումն իմն եւ դասուածութիւն...։

էջ 276.— Ցաղագս Ստուգաբանութեան.— Ի ստուգաբանութիւնն որ յաղագս հոլովմանց, եւ է որ յաղագս բառից քերթուքեան...։

էջ 279–280, դատարկ։

էջ 281.— Ցաղագս Շարադրութեան.— Շարադրութիւն է գրութիւն կարգաւոր բառից եւ բանից...։

էջ 305.— Ցաղագս Դերանունաց Խնդրոյ.— Դերանունն զգայն ըստ անուան առնու եւ անդրադարձեալ...։

էջ 334.— . . . Սոյնպէս եւ գործոյն եւ պրայ աւարտականն իմասիր։

էջ 335–340, դատարկ։

էջ 341–356, տարբեր թուղթ, դատարկ, բացի երկուց յիշատակագրութենէն։

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւնք.—

1.— էջ 318, վերի լուսանցքին, անհարթ գրով.— Ցիշատակ Սիմէոնին եւ որդւոյն Վարթանէսին։

2.— էջ 326, ձախակողմեան լուսանցքին. Նախորդին նման։

3.— էջ 353.— Ցիշատակ Մղտսի Սիմէոնին եւ որդուն Վարթանէսին։

1365

ԺՈՂՈՎԱԾՈՑ – ՁԱՒՐԸՆՏԻՐ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.—

Մաւալ 15·5×11×7։ Թերթք 298։ Գրաքիք Դ–ԻՀ։ Հանդամանք լաւ. սկիզբը եւ վերջը թերի։ Թուղթ բամպակեայ։ Գրիչ՝ Աբաթչահ։ Գրութիւն ամբողջովին սեւ մելանով, միասիւն, 17 տող։ Ռուլորդիր մեծ։ Շատ յաճախ գրութիւնք սովորական։ Կայնք կազմ տախտակեայ դրոշմազարդ։ Ստացող՝ Մկրտիչ Վարդապետ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—

Ծաւօր.— Առաջին երեք պրակներըը կը պակսին, Դ. պրակը կը պարունակէ Մե հատուածին վերջին մասը։

Թղ. 1ա.— Ժ.— Ցորժամ նոր եղբարք դարձ յաչխարհէ կրաւնաւորել յանապատն...։

Թղ. 1բ.— Մէ.— Ասացաւ երբեմն ի ժողովս կրաւնաւորացն...։

Ա.— Թղ. 2բ.— Ձառ եփրեմի, Ցաղագս դարձի ապրիլին չանապէսաց, ի ձեռն Սրբոյն Անդրէի Առաքելոյն.— Ամենակալն Ցս. Աձ. մեր յաղթեալ ձայնին չարչարանաւք՝ կարծեցեալ իշխանին աշխարհի...։ — Հմմտ. Թղմտ. Նահնեաց, էջ 460։

Բ.— Թղ. 21բ.— Վասն մուխթիւն Սրբոյն Գէորգեայ Զաւրավարին՝ յաղթող վրկային Քրիստոսի Փրկչին մերոյ.— Մինչդեռ էր եկեղեցի Քրիստոսի յալեկոծութեան...։ Թագաւորեցաւ Ճառս ի յասորի դրոց ի հայս, ի ՇՀԹ [= 1140] թուի Հայոց, ձեռամբ կիրակոս Ջահանայի, որոյ ողորմեայ Աձ. եւ ամենայն աշխատողացն ի սմա

աժէն.— Հմմտ· Ճիչտ· Ջեռագրաց, Քիւ· 167։

Գ.— Թղ· 52բ.— Սրբոյն Ցակոբա Սրմո Եպիսկոպոսի, ի խորհուրդ տապանակին.— Ով ամենահարող Տէր իմ Ցա· Ած· Իսրայելի հնոյն ի նորոյս···։

Դ.— Թղ· 83բ.— Սրբոյն Ցակոբա Սրմո Եպիսկոպոսի, Ներբողեան ի Սբ· Աստուածածին Թադէոս եւ ի յԱբգար արքա Հայոց եւ Աստղոց.— Որդի Աստուծոյ, որ ետուր սրբոց առաքելոցն զքան քարոզութիւնս քո···։ Որոյ սկիզբն եւ առաջին Աւետաւր արքայ, եւ ազգն եւ քաղաքութիւնն իւր է։ Գարգեաց մեկնեաց զանունն իւր նահապետին Քրիստոսի Աբգարիոս։ Քանզի յատ հայկական բառին ասացեալ է Աւազ Այր, որ է երէց եւ անդրանիկ աւազ արանց ի Ցա· հաւատացելոց, այսինքն Քաղաքացոյց։ Եւ յատ Ասորւոց կոչեցեալ է Աբգարիոս, որ Քարտմանեալ կոչի Հայր Գաւակի, եւ Հայր Վարձուց···։ Ի ՈՂԵ [= 1246] Քրիստոս Հայոց Թագաւորութիւնն իւր է։ Գարգեաց մեկնեաց զանունն իւր նահապետին Քրիստոսի Աբգարիոս։ Քանզի յատ հայկական բառին ասացեալ է Աւազ Այր, որ է երէց եւ անդրանիկ աւազ արանց ի Ցա· հաւատացելոց, այսինքն Քաղաքացոյց։ Եւ յատ Ասորւոց կոչեցեալ է Աբգարիոս, որ Քարտմանեալ կոչի Հայր Գաւակի, եւ Հայր Վարձուց···։ Ի ՈՂԵ [= 1246] Քրիստոս Հայոց Թագաւորութիւնն ճառս յատորոց, ի ձեռն Շմոնի քահանայի ասորւոյ, Հրամանաւ վարդան Վարդապետի.— Հմմտ· Ճիչտ· Ջեռագրաց,, Քիւ 439։

Ե.— Թղ· 131բ.— Սրբոյն Ցակոբայ Սրմոյ Եպիսկոպոսի, Վասն առաջին խորհրդոյն եւ ի վերա նահապետացն եւ մարգարէիցն.— Ի ծով խորհրդոց քոց ահա խոյանեմ ի վաճառ, Որդի Աստուծոյ···։ Զայս ճառս ներբողենից Սրբոյն Ցակոբայ եւ այլ յոյժ բանք Քարտմանեաց Վարդապետն Վարդան·— Հմմտ· նոյն, Քիւ 440։

Զ.— Թղ· 157բ.— Ցաղագս Երկոյտասան Սուրբ Առաքելոցն.— Վահմականն Դորոթէոս յիշատակումն առնէ երկոտասան առաքելոցն···։

Է.— Թղ· 161ա.— Ցաղագս Հի Աշխէտացն Տհառն.— Դորոթէոսի եպիսկոպոսի Տիւրոսի, Հնադոյն առն հոգեզարդի եւ մարտիրոսի···։ Զայս ամ· ահա երիցս երանեալ եւ ամենաիմաստ Դորոթէոս ի Հռոմի եղեւ ի ձեռն Հռոմայական գրոց յիշատակարան եթող, յորոց եւ մեր յեղափոխեալ յելլադացւոցն ձայն փոխաբերեալ մանեալ յայտնի բոլորից արարած զեւքառնասնից առաքելոցն զկարզն, եւ զհաւատոյ եւ ճշմարտութեամբ զայս առընկալեալք, քանզի եւ առաքեալն գրեալով յաղագս սոցա, որք եւ յառաջ քան զիս էին ի Տէր։

Ը.— Թղ· 173ա.— Պատմութիւն Սբրբոյն Ղուկասու Առաքելոյ եւ Աւետարանչի.— Սուրբ Առաքեալն Ղուկաս Աւետարանիչ Անտիոքացի էր եւ արուեստիւ բժիշկ···։

ԳԻՐՔ Ի ՎԵՐԱՑ ԲՆՈՒԹԵԱՆ.— 4

Իշալիս Փահաճայ

Թ.— Թղ· 176ա.— Անուամբն Աստուծոյ։ Գիրք ի վերա բնութեան, հանրական եւ մասնական, Քահանայի ուսմանն աշխատեալ Իշալիս անուն Ցեսու.— Ինդիր ուսան բնութեան այսպիսի արասցուք···։

Ժ.— Թղ· 214բ.— Հարցմունք Դրչոխոյին Հարաւոյ ընդ Սաղոմոնի՝ որդւոյ Դաւթի.— Զի՞նչ է Աստուածն քո, եւ ո՞ւմ նման է, եւ որո՞վ կերպարանի···։

ԺԱ.— Թղ· 221ա.— Հարցմունք եւ Պատասխանիք.— Ընդէր Բ նախասահեզծ ···։

ԺԲ.— Թղ· 238ա.— Այլ բան։ Վահոեղծուածք։

Մեռելն.— Որ է ապրական անասունն, որ ունի ե դլուխ, եւ հինդ հոգի· Դ դործեն եւ մին դատարկ, եւ բնութիւնն մի է, եւ ի Դ իցէ, եւ սահման մի՛ ունի; Ճ եդունեն, եւ Ժ աչք, Ը տեսնու, եւ Բ ոչ։···

Մեղք.— Որ է, որ սէրն յառաջ է քան զինքն, եւ առելութիւնն զկնի։

Հրեշտակք.— են որ սիրելիք են Քրիստոսի եւ չեն քրիստոնեայք։

ԺԳ.— Թղ· 240բ.— Ցոստոսի· որ էր Գ· եպս· երուսաղէմի.— Ի ձեռն Ցակոբայ՝ եղբաւր Տհառն լուսոյ քահանայութեն Քիւնն Ղևտական···։

ԺԴ.— Թղ· 241բ.— Այլուստ.— Ցորժամ չոգան Սբ· Լուսաւորիչն եւ քրիստոսասիրական արքայն Տրդատ ի Հռոմ···։

Ժե.— Թղ· 243բ.— Կղեմայ Քէ քանի դիրք ընդունելի է·

Գործքն,

Կանոնք Առաքելոցն,

Աւետարանչին Ցովհաննու Տեսիլն, որ կոչի Գիշալիմսիս,

Որսու Աստուածածնին Առաքելոցն, եւ

Գիրքն Դիոնեսեայ Աբեհացւոյ, եւ

Գիրքն Տիմոթեայ,

Թուղթն եւ Գիրքն Կրիսպոսեայ, եւ

Բանքն Ցոստոսի, եւ

Քարող Ուղղափառացն, եւ
Թուրքին Բառնաբայ:
Զայս ես եւ Աշոնէ գրեցաբ ի Վիմի
քաղաքի, ուր ևկեղեցի աւրհնեցաբ:

ԺԲ.— Թղ· 244ա.— Այլ բան.— Ի
պատահաւաբման առաքելոցն ի փոխանն
Աստուածածնին, Բարթողոմէոս առաքեալ
ոչ էր ընդ նոսա...:

ԺԷ.— Թղ· 245բ.— Սրբոյն Դիոնէս-
իոսի Արիսպագացւոյ, Յաղագս Աստուա-
ծածնին.— Չի արժանացաւ ղԱծ· բանն Հօր
յոտոյ քան զամանակս ծնեալ...:

ԺԸ.— Թղ· 246բ.— Մանուէլի.—
ի ձեռն կոստանդիանոսի մեծի հաստատե-
ցաւ տաճարս յմբրութիւնս սրբոյ Խաչին...:

ԺԹ.— Թղ· 247ա.— Կդեմս Հռոմա-
նպիսկոպոսի.— Սահմանք եւ հաստատու-
թիւն ևկեղեցւոյ...:

Ի.— Թղ· 247ա.— Աչակերտք Սրբոյն
Սահակայ եւ Մեսրոպա Թարգմանիչք·

Երանելին Յովսէփ, Ղեւոնդ, Յովս-
նէս, Տէր Աբրահամ, Արձան, Մուշէ, Եզ-
նակ, Կորիւն:

Ցետ սոցա, եղիչէ, եւ Դաւիթ, Մով-
սէս Քերթող, եւ Մամբրէ եղբայր իւր:

Չկին սոցա, Արձան Արծրունի, կրաս-
նասէր, եւ Խորոմ, եւ Ղազար պատմիչ, ի
մարդպանութենէն Վահանայ:

ԻԱ.— Թղ· 247բ.— Այլ բան.— Սըր-
բուհոյ Աստուածածնին հայրն Յովաիմ
որդի էր Բարայ, որ կոչէր Գանքեռ...:

ԻԲ.— Թղ· 249ա.— Անուանք քա-
դաքացն Հնդկաց, եւ սահմանք Պարս-
կաց·—

Պանիաս քաղաք Ը աւրեայ ճանապարհ ընդ ցամաք պիտոյ է ընթանալ: Պանիասու գաւառին ի Հնդիկք են, բայց ի խազնոյ թուին խառնի, զի վաղուց հաւանեցուցեալ է Պարսիկն եւ առեալ:

Տիկնաւայ քաղաք է մեծ, եւ ի խազնոյ խառնի, կաս եւ սակաւ մի պարսիկք· Զ աւուր ճան գնազնի ի վայր է:

Պաստ քաղաք է մեծ, մեծագանձ եւ մեծահարկի, եւ ունի թիւ ընդարմանչ, եւ Դ աւուր ճանապարհ է ի Տիկա ի Պաստ· բընակիչքն Հնդիկք են եւ խազնի խառնին:

Պուրշաւուր մեծաշահ քաղաք, եւ թիւ ընդարմանչ· ելանէ շատ լդազ եւ հիւսա ադեկ· ի խազնոյ ի Պարշաւուր Ծ աւուր ճանապարհ է:

Քաբուլէ Ի քաղաք մեծ, մեծաշահ եւ մեծահարկ· ելանէ յիւրմէ հելիճ, եւ բուլի, եւ այլ ազգտակար դեղեր· ի փարսից է ի Պարսաւուրէ ի Դիգնաէ:

Լհաուր քաղաք է մեծ, մեծագանձ, եւ երկիր ընդարմանչ, եւ գեաւղս ունի Նի· Մահմուտ սուլտանն գիւրեանքն հարկատու· եւ գինչ յաւելնայն երկիրն լինի, գտանի ի քաղաքն ի ծախ բերեալ· եւ վաճառականք առնուն եւ տանին ընդ ամենայն երկիր· ի ճանապարհի է քաղաքն, եւ թագաւոր է եւ մեծազաւր:

Խըշմիր քաղաք է մեծ եւ գաւառս ունի հարուստ եւ մեծաշահ· ի լընտուրա ի աւրն երքաւն ի խշմիր: Մուշկն փալխ սահեցած մուշկ է, ամդ շատ կա· ելանէ սնիհալ եւ դարանիպալ, եւ այլ ամենայն դեղեր· եւ քաղաքն լեառն է եւ մայրի եւ կապաննի:

Պանկլար քաղաք է մեծ, Հնդիկք, եւ կարի հարուստ մայրի ի մատ, և ամենայն փայտն ծխելիք, եւ զաղնկն գտանին ի ցեխսրն թաղած· եւ իւրեանց թագաւոր ընի փեղ ունիա: Ի խմշիրայ լ աւուր ճանապարհ է ի Պանկլու: Երբ այլ ուղով Նահրաւալա գնա ին աւուր երթա ի Մոլթան քաղաք: Չի Նահրաւալա, Մոլթան, քաղաքք են մեծաշահք, մեծագանձ, եւ ընդարմանչ գաւառունին գեաւղս Գնի, Հնդիկք են եւ խազնի խառնին:

Տելոլ քաղաք է մեծագանձ, ի աւուր է ի Տելոլա ի Սնդիկ:

Տեղուլ մեծ քաղաք եւ դժուար մայրի, եւ շինած է քաղաքն ի վերա փոքր ձելոլ գետոյ, ի Նարուալոյ թիմն խօսի:

Սուլմնադ քաղաք Հնդիկ, ծովեզր մեծաշահ· Հնդկացն հաջիին անդ գան ի յոլխտ իւրեանց իրիցնոյն եւ ալաւկերդոյն բահրամանա կոչեն, ամենայն քաղաքն ոռոյ են· շատ ծիծուռք ելանեն անտի ճաւերով, եւ Նահրաւալայ կոչեն խառնին:

Պտրաստ քաղաք է փոքր:

Քամբայթ քաղաք մեծ, մաւտ ի Պրտռատ:

Պուրճ քաղաք ծովեզերեա, մերձ ի Քամբայթ, Բ աւուր է: Պուրճն յամեն Դ տարի աստուած մի պաշտէ, եւ բարբաջեն թէ ջրհեղեղ չէ առ մեզ եկեալ:

Աասլայ մեծ քաղաք ծովեզեր, շա-

ֆար եւ լեզակ շատ ելնէ. եւ ամենայն պատուական իրք:

Պլոտրա ֆաղաք ծովեզեր. քաղմագանձ. ՀՒի գետ ունի. եւ ամենն շուրջ զծովուն, և նաւով երթան ընդ ամենայն երկիր ի վաճառս. այս ֆաղաքս եւ գեղեր Մի. շամմի են եւ ամենն շամմի խուսին:

Մլէպարն ֆաղաք մեծ եւ առաջին, ուստի երթան ի Պարաւ ի մեծ ֆաղաք, անտի ի Սուփերա. անտի ի Թաճա, անտի ի Փռաւէ. անտի ի Սնդայուր.ուր շատ պղեղ եւ հումեռնի լինի, եւ ամենայն ֆաղաքնիս հետ իրերաց են: Ի Սանտապուրէն երթան ի Պանիսուր ֆաղաք, անտի ի Պանկլուր. անտի յԵպինիթոն. անտի ի Զլհայ, անտի ի Պանդրիաճէ. անտի ի Շիկլ. ուր շատ հրիստոնեայք կան եւ շատ եկեղեցիք: Անտի երթան ի Ռուչի, անտի ի Ռոլոյ. ամէնս ֆաղուքք են ծովեզր. շատ հրիստոնեայք կան յամենայն ֆաղաքսն եւ եկեղեցիք. եւ ամէն Մելապար գաւառ խասի:

Զոլիան անուն է թիւրքն. յայս քէմս է Սուրբ Առաքեալն Թովմա վկայեալ· թիւրքն առաջին ֆաղաք պիտեն. մեծաշահ: Անտի երթան ի Պնիպպտին ծ աւր: Անտի ի Խոտոյն ֆաղաք յաւր մի: Նախ Եփթին ֆաղաք է մեծ. շատ եկեղեցիք և շատ հրիստոնեայք կան: Անտի երթան ի Շահպտին, անտի Սուրբ Առաքելոյն Թովմայի գերեզմանն ի Մալլապն. ծովեզեր է եւ կա յինքն սակաւ մի հրիստոնեա: Անտի երթան ի Զունար մեծ ֆաղաք, ուր Առաքեալն կա· ամէն ազգիւր-քրն տզրուկ եռացեն, բայց միայն որ մերմ է ի ներ, յստակ է ջուրն եւ սուրբ ի տզրուկ: Այս ամենայն ֆաղաքս Զոլիան կոչին:

Սելան կղզի Հնդիկ անուամբ է, և Սոմոնտիկ տաճիկ անուամբ է: Ասեն Հնդիկք զԱդամ հանեալ Աստուած յայն կղզիս բնակեցոյց: Պատուական գոհար եւ յակունք յոլով ելնէ, եւ ակն որ կոչի հնդկերէն կատոի, տաճկերէն՝ այն իլլիհօռ· այլ ակն որ կոչի պարսկերէն չաշմգուրպս· այլ ակն որ կոչի իլէ, կապայտ, հընդկերէն նիսլ է· այլ ակն դեղին՝ պոյտրէ կոչի, լինի եւ կարմիր յակունք, որ բան զամենայն պատուական է. եւ այլ իրք ազնիւ:

Ոսկեգետնին գաւառ, թիւրքն Զար կոչեն· բազում ոսկի ելնէ բանի աշխատել կարէ: Առաջին ֆաղաք եւ կղզի Լամրի, ուստի շատ արդևպայտ ելնէ: Աստի երթան ի Պանչուր ֆաղաք և կղզի մեծաշահ, ուստի պատուական ֆապուրն ելնէ:

Լամրոսի ի մատ կղզի կա, կոչի Քրրատ· հյներ թթխաւագին անտի ելնեն եւ կազմի:

Քրուդայի ֆաղաք մեծ մերմ կղզի մի՝ Սամաի ասի, եւ իւր ներքոյ այլ կղզի Պուրէ կոչի. մեծաշահ. այլ ներքո Փանէս կղզի· ֆապուր ելնէ յիւրմէ շատ· եւ զինչ մարդ ուզէ ի Պուրէ գտնէ: Է ի ներքոյ կղզոյն ֆաղաք, Լեւանկ կոչի. ֆափուր ելնէ: Ի ներքոյ սորա Պլայս է· թագաւորն ոսկէգետնոյ աստ նստի: Զապիճաց թագաւորըն երբ իւր հայր կամ մայրն մեռանի, ի չափս ծնաւղացն կուռս զուգէ ոսկի· սոցա ազգս կռապաշտ են եւ չեն Հնդիկ· զիւրեանց մեռեալս ուտեն եւ որսան գայլ սահմանաց մարդ եւ ուտեն· եւ ընդ որս կուին եւ յաղթեն ուտեն: Բայց վաճառականի եւ ճանապարհորդի ոչ մեղանչեն, զի իւրեանց ապաւրն ի վաճառականաց լինի:

Ռամբ կղզի է, եւ իւր ներքոյ այլ կղզի մի· ելնէ կլայիկ շատ, եւ ամենայն պատուական իրք որ թագաւորաց վայել է: Ու մերմ յայս կղզիս է Հալա եւ Քալա եւ Կակալէ: Այս է Ոսկեգետնոյն գաւառքն եւ կղզիքն եւ ֆաղաքքն, եւ գայէն լեզուէն:

Զին եւ Մաչին Դի եւ Ըճ ֆաղաք են բարիաշատ, եւ ամենն կռապաշտ, եւ երկիրն ցամաք է, բայց չեն հաւանեալ ոչ որ ազգի, զի թագաւորն բազում եւ զաշանաբռու հեծեալ ունի, եւ սիրեն զքրիստոնեայս, եւ լաւ ընդունին յԱղէքսանդր թագաւորէն ի վեր, զի ի նմանէ շատ ազեկ եւ ազատութիւն են գտեալ, եւ զհոռոմն խիստ սիրեն: Ու այն տերեւն որ Հնդիկք ուտեն, եւ անուն թմուլ ասեն, իւրեանցն ճուղ եւ ապուր այն է, եւ առողջութիւն տա· եւ մեծ-րիկ է, եւ կարմիր, եւ անուն ձուձըր ասեն, եւ մազան ծառոյն ասեն, որ տերեւն ե կանկուն է: Բնակիչքն ասեն թէ զնորա տերեւն ծածկեցաւ Ադամ յորժամ ի դրախտէն ելաւ: Հնդիկ իրիցնոյն Վահրամ կոչեն եւ կոոցն դեւ:

Այլ ֆաղաք է ի Թուրքաստան, ամուր լեառն եւ շատ հրիստոնեայք կան յայն գաւառս:

Սուլտրի քաղաք, ելանէ յիւրմէ խուցն եւ սապո սկսուցդրի։

Այս քաղաքի են Հնդկաց, եւ Պարսից։ Եւ Քրիստոսի փառ յաւիտեան ամէն։

ԻԴ.— Թղ. 257ա.— Գիր որ եղեւ ի Նեղոսէ Կրետասրէ, մակակոչեցելոյ Դոքսպատիր, ի խնդրոյ բարեպաշտ քաջատրին Փռանկաց Ռոճերի, ի Սկիլլա կղզին, ուստի է պատրիարքդացն աթոռոց, եւ որ նոցունց են արհեպիսկոպոսք, եւ վիճակք աթոռոցն սահմանեալք. եւ քէ որպէս հաստատեցան աթոռք, և ուստի կարգաց նոցայ, եւ յատկական իւրաքանչիւրոցն անանց։ Եւ դնագրեցաւ ի Քէլս ՅՈՎԱ։

Ուանօր.— «*Թարգմանեալ է ձեռամբ Նէր. Լամբրոնացւոյ. իսկ Նշանակեալ Թուականս քուի քէ իցէ օրինակողին այն է Քուսականն եօթանասնից որ համապատասխանէ 1449 Քուսոյ Փրկչին.— Քուզքս ոչ է ամբողջական*» (*Տ. Սաւալանեան, Ցուցակ, էջ 807*).— *Գրիչը կը նշէ Քուզքին վերջը.* «*Այս մեզ հերիք է*»։

ԻԴ.— Թղ. 265ր.— Թուղթ Պիղատոսի Դատաւորի, զոր գրեաց յաղագս Տէառն մերոյ Յի. Քի. եւ առաքեաց առ Տիբերիոս կայսրն ի Հռոմ քաղաք.—

Ի ժամանակին յայնմիկ, յետ խաչելութեան Տեառն մերոյ Յի. Քի. որ առ Պոնտացւով Պիղատոսի, այն որ ունէր զդատաստանան իշխանութիւն Պաղեստինացւոց, եւ փիւնիկեցւոց աշխարհին, եղեւ յիշատակարանս այս ի քաղաքին Երուսաղէմի, եւ որ ինչ գործեցաւ ի վերա Տեառն մերոյ Յի. Քի. ի ձեռն հրէիցն, զոր ձեռագրով իւրով առաքեաց Պիղատոս առ կայսրն ի Հռոմ, գրեալ այսպիսի աւրինակաւ։

Իմիճակալ մեծի սերաստոսէդ, փառաւորիդ եւ հզաւրի, Տիբերեոս կայսեր, ի Պիղատոսէ, որ գարեւելից ունիմ պետութիւն իշխանութեան տեառն իմոյ Յեղոյ։

Հարկ եղեւ ինձ ծանուցանել մեծութեանդ իմում, վասն որոյ ահ և դողումն ածկաւ ի վերայ իմ, ով իմիճակալ, յաղագս իրացս այսոցիկ, որում ես իմիճին եղէ ականատես, որ ինչ գործեցաւ ի ժամանակին յայնմիկ։ Քանզի դժնդակ իրք պատահեալ, զոր եւ զնոսին պատմեմ էիզ, եւ ազաչեմ ընդունիլ զկատարումն եւ զյայտնութիւն բանին։

Քանզի յաշխարհիս յայսմիկ որ ընդ իմով իշխանութեամբս է, Ե՛ եղաւ մի զոր անուանեալ կոչի Երուսաղէմ, ուր ամ· քազմութիւն հրէից անդ ժողովեալ, ետուն ի ձեռս իմ զայր մի, որ անուանեալ կոչի Յիսուս· վասն որոյ պատուէր ունէին հարքն նոցա երէ առաջէ առ նոսա Ա՛ծ· զսուրբն իւր յերկնից, որ եւ թագաւոր նոցա կոչեցաւ· զսա խոստացեալ ի ձեռն կուսի յերկիր առաքեալ։ Սա ապա յիմում դատաւորութեանս եկն ի Հրէաստան, եւ բազում նշանս սքանչելից արարեալ, զոր եւ պատմեմ էիզ։ Իսկ բահանայապետքն նախանձեալ ընդդէմ նորա շարժեալ, կալան զնա եւ ինձ մատնեցին, եւ այլ ընդ այլոյ ասէին մոլորեցուցիչ զնա, եւ ընդդէմ աւրինացն մեա գործեալ· եւ բազում իրս արժանի մահու ասելով բզնմանէ, զոր եւ ոչ միով բանիւ իւիք կալացին զնա յանդիմանել։

Որ եւ մի ի հերձուածոցն այս է, երէ զշաբաթս ոչ պահէ, զոր յոյժ խտիրս հաւմարէին նոքա։ այլ եւս յաւուր շաբաթու բազում բժշկութիւնս կատարէր, կուրաց տեսանել տայր, զկաղս գնացուցանէր, զբզնեռելս յարուցանէր, զորոտս սրբէր, զանդամալոյծս բժշկէր, զորս ոչ բնաւ ունէին կարողութիւն շարժել յանդուստց իւրեանց՝ բայց միայն բարբառոց նոցա լսելի լինել, կամ իբրեւ զտեսիլ մարմնոյ ինչ երեւել նոցա, ճա տայր զաւրութիւն նոցա գրեալ եւ ընթանալ վաղվաղակի։ Եւ զայս ամ· բանիւ միայն բժշկէր, եւ դարձուցանէր զբզնիւանդս ի տկարութենէ իւրեանց։ Որ եւ այլ զաւրաւոր ինչ գործեաց, զոր ոչ ոք կարող է առնել յաստուածոցն մերոց։ Քանզի զայր ումն աւտար, մեռեալ չորեքաւրեայ՝ բանիւ միայն յարոյց ի մեռելոց, կոչելով զանուն մեռելոյն· որոյ եւ մարմինն յորդանց ապականեալ էր, եւ լցեալ առ հասարակ ծանտահոտութեամբ· հրամայէր նմա ընթանալ, ոչ բնաւ նշմարանիք մեռելոյ ունելով ի մարմինն իւր· այլ իբրեւ զինեալ որ հյառագաստէ, այնպէս երեալ ի գերեզմանէն լցեալ բազում անուշահոտութեամբ գնայր։

Եւ զամանս այսահարս աւտարացեալս

ի քնակութենէ իւրեանց, ունելով զքնակութիւնս յանապատ տեղիս, ուտելով զմարմինս իւրեանց. իբրեւ զանասունս ողորմելիս. կացուցանէր զնոսա քնակիչս հաղագս. եւ բանիւ միայն համեստացուցեալ զգաստացուցանէր զնոսա առնելով խոտս տուս. եւ զաւրաւոր. եւ փառաւորս, եւ կերակրօք միաբանիլ ընդ միմեանս: Եւկ ըզքանսարկուն պիղծ. և զմարտնչողսն մարդկան. եւ զքնակեալն ի նոսա, կործանեալ առաքէր ի խորս անդնդոց ծովու: Զոր եւ դարձեալ զայլ ումն որ չորացեալ էր ձեռնն, եւ մի կողմն մարմնոյն գաւազացեալ մինչ զի քնաւ ոչ եւս երեւեալ նմա ի կերպարանս մարդոյ. եւ ոչ նմանութիւն յանձին ունելով. եւ զնա բանիւ միայն բժշկեալ կացուցանէր ողջանդամ: Այլ եւ զկին ումն ունելով բրխումն արեան, մինչ զի ի բղխմանէ արեանն ցամաքեալ լինէին անդամք ի նրանէ մարմնոյ նորա, եւ ոչ ունելով ամենեւին զաւրութիւն մարդոյ. անկեալ դէպ ի մահինս իբրեւ զմեռեալ, զոր եւ բժիշկք աշխարհացս այսոցիկ ոչ կարացին բժշկել, եանզի ոչ զոյր ի նմայ կենդանութիւն մարմնոյ. որ եւ խորհրդեամբ կամեցաւ նրբալ անդր ցիսուս. եւ նորա սակաւ ինչ զաւրութիւն ընկալեալ, յարուցեալ մերձեցաւ ի հղանցս հանդերձի նորա, եւ նոյն ժամայն ընկալաւ զբժշկութիւն, և առողջացաւ այնպէս, իբրեւ թէ ոչ իցէ անկեալ յախտ հիւանդութեան· եւ ի նմին ժամու ընթացեալ երթացաւ զպէս երթայր ի հաւքմն իւր կապեռնաւում. որ է մերմ ի սահմանսն յայնոսիկ իբրեւ աւուր եւթանց:

Զայս ամենայն ի մտի ունելով ծանուցի ձեզ, յաղագս այնր զոր ի շաբաթու կատարէր Քրիստոս: Բազում եւ այլ մեծամեծ նշանս սքանչելեացս զորս գործեաց ցիսուս, առաւել եանզ զաստուածսն մեր զոր պաշտիմք. զոր եւ ծանեայ երթ վերագոյն իցէ գործեցեալ սքանչելիքս ի նմանէ:

Զսա զոր պատմեցի, Հերովդէս եւ Արքեղայոս, Փիլիպոս, Աննաս, եւ Կայիափաս, մատնեցին ի ձեռս իմ, հանդերձ միաբանութեամբ ամ· ժողովրդեանն հրէից, եւ յաղագս ոչ կամելո իմ հանել ի խաչ զնա, բազում ժխտրումն եւ աղաղակ արարեալ ի վերա իմ, մինչեւ հրամայեցի ի խաչ հանել զնա: Բայց նախ քննեալ ստուգութեամբ, ոչ ինչ պատճառս գտի ի վերա նորա յամեղայն չարեացն եւ մեղաւացն. զոր ինչ պատմեցին վասն նորա:

Իսկ նա իբրեւ խաչեցաւ, խաւար կալաւ զամ· տիեզերս ի միջաւրէի· արեգակն խաւարեցաւ. եւ աստեղք յայտնեցան. ոչ քնաւ ունելով պայծառութիւն լուսոյ· եւ լուսինն խաւարեալ ի բաց եդ զլոյս իւր: Եւ անդունդք երկրի դողացեալ շարժեցան. եւ տեղին զոր ունէին իմխեանց տանեայ սրբութեան՝ վարագոյր նորա պատառեցաւ, եւ երկիր որոտմամբ հանդերձեալ ի բաց մրնայր. տեսանելով զահեղութիւն փառաց նորա, եւ մեռեալք յարեան, որպէս եւ իմխեանք հրեայքն վկայեցին իսկ, թէ ահաւասիկ տեսաք զվբրաւսք եւ զիսահակ եւ զՅակովբ. հանդերձ երկոտասան ահաւոցտուէն: Բազում եւ այլ զոր եւ ես իսկ տեսի յարուցեալ մարմնով ի մեռելոց, որք զադաղակ բարձեալ լային յոյժ յաղագս անաւրէնութեան եւ չար գործոց նոցա զոր արարին. եւ վասն մեծի կորստեանն հրէից եւ անիրաւ աւրինաց նոցա:

Եւ մնայր երկիւղ շարժմանն այն ի վեցերորդ ժամէ աւուրն մինչեւ ցիններորդ ժամն: Եւ իբրեւ երկոն եղեւ միաշաբաթին՝ թնդիւն եղեալ յերկնից, պայծառագոյն երեւեցաւ երկինքն եւրնպատիկ հաս զամ· աւուրս, եւ ի չերրորդ ժամու գիշերոյն երեւեցաւ արեգակն, զոր ոչ ուրուք երբեք տեսեալ էր ի գիշերի լոյս պայծառ ասել հաս զամ· լուսատուս. եւ իբրեւ զաստեղս որք երեւին յաւուրս ամերայնոյ· այսպէս երեւեցաւ որ փառաւորագոյնք լուսապայծառ զգեստիւք, անթիւ բազմութիւնք յոյծ, որոց եւ ձայն նոցա լսելի լինէր առ ամենեսին, որք աղաղակէին գոչելով ի ձայն մեծ եւ ասէին· Ցիսուս խաչեալն յարեաւ ի մեռելոց, ելէք ի դժոխոց որ ըմբրռնելդ էիք ի ծառայութիւն բանասարկուին ի խորս անդնդոց: Եւ այնպէս մնայր պատառուած երկրին՝ որպէս թէ լեալ իցէ ի սկզբանէ· համզի երեւեցան ամ· հիմունք աշխարհի: Իսկ զկնի աղաղակի նոցա յերկնից, եւ ի շրջելոյ նոցա մարմնով ի մէջ յարուցելոցն, զոր յարոյց ի մեռելոց, եւ ի կնքել նորա գդժոխս, ասէ ցնոսա· Ասացէք աշակերտացրն իմոց, եթէ յառաջանա հաս զձեզ ի Գալիլիայ, անդ տեսանիցէք զնա:

Եւ զգիշերն ամ. ոչ շինչաւ լռյսն աճ-
ռաւելի, եւ բազումք ի հրէիցն անկեալ մե-
ռանէին ի պատառուած երկրին որ բացաւ
ի ժամուն յայնմիկ, զորս ի վաղուանէ ա-
ւուրն խնդրեցին եւ ոչ գտանէին այնք որք
հակառակ կային Ցիսուսի: Տեսանէի զի յա-
ներեւութից յառնէին զորս ոչ երբեք էի
տեսեալ: Եւ ազգ մի միանգամայն որ եղեւ
մնացեալ ի ժողովրդեանն հրէից, որք էին
յերուսաղէմ, իսկ այլք բազմաք անկեալ
կորեան ի վիհն կորստեան: Արդ յերկիւղէն
յայնմանէ և ի սաճչելեացն զոր տեսի ի ժա-
մուն յայնմիկ, ի զարմացման եղեալ, գըր-
եալ ծանուցի հիմնականութեանդ էում կար-
գաւ զամենայն մի ըստ միոջէ որ ինչ եղեւ
ի հրէիցն ի վերա Ցիսուսի. եւ պատմեցի
ստուգութեամբ, առաքելով առաջի տէրու-
թեանդ էում. ողջ լեր:

Եւ իբրեւ հասաւ հռովմայեցւոց այս ի
հաղաքս հռովմայեցւոց, եւ ընդ երեքեցեալ ե-
ղեւ առաջի կայսերն, ոչ սակաւուց լինելոյ
ասի ի մեծամեծացն հռովմայեցւոց, ամե-
նեցուն ի զարմացման եղեալ յայժ՝ ասէին.
երբ յաղագս անաւրէնութեանն Պիղատոսի
եղեւ խաւարս այս եւ շարժմունս ընդ ամ.
տիեզերս: Եւ կայսրն բարկացեալ յոյժ, ա-
ուաքեաց զինաւորս ըմբռնել զՊիղատոս եւ
կապանաւք ածել առաջի իւր: Իսկ զինաւո-
րացն երթեալ բերին զնա ի Հռովմ: Եւ իբրեւ
լսելի եղեւ կայսերն գալուստն Պիղատոսի,
ննստեալ ի տաճարի կռոցն հանդերձ ամ.
սինկղիտոսաւուն, եւ մեծամեծաւուն հռով-
մեացոցն եւ ամ. զաւրաւք զինաւորացն եւ
բազմութեամբ խորհրդականացն, եւ հրա-
մանաց կացուցանել զՊիղատոս առաջի իւր,
եւ ասէ ցնա. Ընդէ՞ր համարձակեցար գոր-
ծել այդպիսի իրս յայրն այն, ով երիցս թըղ-
ւառական, եւ առնել այսպիսի չարիս, եւ
կորուսանել զամ. տիեզերս: Եւ Պիղատոսի
պատասխանի տուեալ ասէ. Ով թագաւոր
հիմնական, աներարտ եմ ես յիրացդ յայդմա-
նէ. այլ նախարարք եւ բազմութիւնք ժողո-
վրդեանն հրէից եղեն դատապարտ ընդ ես:
Եւ ասէ կայսրն. Եւ ո՞ որ էին ընդ ես: Պա-
տասխանի ետ Պիղատոս եւ ասէ. Հերովդէս,
Արքեղայոս, Փիլիպպոս, Անննա, եւ Կայա-
փաս, եւ բազմութիւն ժողովրդեանն, եւ
բահանայքն: Եւ կայսրն ասէ ցնա. Եւ
գիա՞րդ եղեր լսաւղ խորհրդոց նոցա: Պա-
տասխանի ետ Պիղատոս եւ ասէ. Անհաւան
եւ անհնազանդ եմ ազգն այն, եւ ոչ երբեք
հնազանդին հրամանաց իշխանաց: Եւ կայս-
րըն ասէ. Պարտ էր ինձ պահել զգաւշու-
թեամբ զնա, յորժամ հաւն ի ձեռս էս, եւ
ոչ հաւանել կամաց նոցա, եւ հանել ի խաչ
զայնպիսի այր արդար, որ այդպիսի նշանս
բարիս իցէ գործեալ, որպէս եւ գրեցեր ի
նամակին էում. երբ կամաւ իւրով հան-
դերձեալ էր ի խաչ բերեալ, սա ինձ Ցս. որ
թագաւոր էր հրէիցն:

Եւ իբրեւ զայս ասաց կայսրն եւ յիշ-
եաց զանուն Քրիստոսի, նոյն ժամայն ամ.
բազմութիւն կռոցն եւ պատկերք աստուա-
ծոցն անկեալ կործանեցան եւ փշրեցան առ-
հասարակ. եւ ամ. ժողովուրդքն ի յահէն
եղեն իբրեւ զմեռեալս. եւ կայսրն հանդերձ
ամ. սինկղիտոսաւուն եւ ամ. խորհրդակա-
ւուքն պակուցեալ ի տեղւոջն յորում կա-
յին. եւ այլ սմբռխ բազմութեանն որ կա-
յին առաջի կայսերն, հանդերձ ամ. զինա-
ւորաւքն, ի դողմամ մեծի եղեալ ի վերայ
բանիցն ասացելոց եւ կորստեան աստուա-
ծոցն: Իսկ կայսրն հրամայեաց պահել զՊ-
ղատոս զգաւշութեամբ, մինչեւ ինձեսցէ
ստուգութեամբ վասն Քրիստոսի:

Եւ ի վաղորդեան աւուրն ննստեալ ի
Կապիտոլիոն, հանդերձ ամ. սինկղիտո-
սաւուքն եւ խորհրդականաւուքն, սկսաւ հար-
ցանել դարձեալ զՊիղատոս եւ ասէ. Ասայ
ինձ զճշմարիտն, ով երիցս թշուառական,
վասն էոյ ամպարշտութեանդ եւ չար գոր-
ծոցդ զոր գործեցեր եւ համարձակեցար ի
վերա Ցի., յայտնի եղեւ ատ անաւրէնու-
թիւն չարեաց էոց կորստեամբ եւ կործան-
ւմամբ աստուածոց մերոց:

Արդ ասասցես մեզ ստուգութեամբ,
երբ ով իցէ խաչելն այն որ անուն միայն
կործանեալ կորոյսն զաստուածսն ամենայն:
Ասէ Պիղատոս. Գիտեայ, ով թագաւոր, զի
յիշատակարանիցն որ վասն ներայ ճշմարիտ
է, որում եւ ես իսկ հաւանեցայ ի սճաչելի
գործս ներայ, երբ պատուականագոյն եւ
մեծագոյն է քան զաստուածոց մերոց: Կայս-
րըն ասէ. Զիա՞րդ եւ որպիսի աւրինակաւ
ածեր ի վերա ներա գայսպիսի գործս չար-
չարանաց, որ այդպէս դու ինձինն վկայես,
ո՞չ ապաբէնն յաղագս հակառակութեան թա-
գաւորութեանն իմոյ արարեր զայդ: Պա-

տասխանի եւ պիղատոս եւ ասէ· Ոչ այդպէս թագաւոր, այլ յաղագս անիրաւութեան և հակառակութեան անաստուածիցն, եւ անարիացն հրէիցն գործեցի զայդ:

Եւ կայսրն լցեալ բարկութեամբ, խորհուրդ արարեալ ընդ սինկղիտոսն եւ ընդ խորհրդականսն եւ ընդ բազմութիւն ամ· ժողովրդեանն հռովմայեցւոց, հրամանաւ գրել հրովարտակ յաղագս անարիացն հրէիցն այսպիսի աւրինակաւ:

Լիկիաձոսի նախարարի կողմանց արեւելից աշխարհիդ՝ խնդալ:

Ծանուցանեմ ձեզ զոր ինչ ի ժամանակս յայսմիկ գործեցաւ, համարձակութիւն բնակչացդ երուսաղէմի եւ ի բնակչաց մերձակայ հաղաքացդ հրէից, մանաւանդ զգործս անաւրէնութեանց զոր գործեցին ի վերայ ցի· որ անաւանեալ կոչի որդի Աստուծոյ, այն որ ի պիղատոսէ ամբարշտէ դատապարտեալ էր ի խաչ, որ յաղագս անիրաւ չարչարանացն խաւար կալաւ զամ· տիեզերս, մինչեւ մերձ լինիլ ի կորնչել:

Արդ վասն այսորիկ կա՛մ լիցի ձեզ հրամանաւ մերով փութանակի հանդերձ ամ· զաւրաւք երթիցես ի կողմանսն յայնոսիկ, եւ ոչնչես ի գերութիւն զամ· բնակիչս նոցա. եւ հրամանաւս այսուիկ հնազանդեցուցեալ ածցես ի վերայ նոցա զամ· վիշտս եւ զնեղութիւնս բստ արժանեաց իրացն, եւ գրուեսցես զազգս նոցա ընդ ամ· հեթանոսս եւ լինիլ ի ծառայութիւն· համաձակաւ առնել զնոսա զի մի երեւեսցին ի վերս երկրի· ճանգի լի ես ճոմս բազում չարութեամբ:

Եւ իբրեւ հասս հրովարտակս այս ի կողմանս աշխարհին արեւելից առ Լիկիաճոս, երթեալ հրամանաւս այսու հնազանդեցուցաւէր զազգսն ամ· հրէից· զամանս ի նոցանէ ընդ սրոյ պատուհասիւ արկանէր եւ զայլս բազումս հանեալ ի Հրէաստանէ գրուէր զնոսա ի ծառայութիւն ընդ ամ· ազգս հեթանոսաց, ուր եւ ես մինչեւ ցայսաւր ծառանեի:

Եւ յայտնի եղեալ կայսերն ամ· որ ինչ զործեցաւ ի ձեռն Լիկիաճոսի յաղագս հրէից ի կողմանս արեւելից եւ պաղեստինացւոց, հաճո թուեցաւ նմա, և սկսաւ թագաւորն միանգամայն վասն պիղատոսի եւ հարցեալ եւ ծանուցեալ զամենայն: Եւ հրամայեաց միում ի մեծամեծաց իւրոց, որում անուն էր Ալբիտան, սրով հատանել զգլուխ նորա, ասելով· Սա ամբարշտութեամբ զձեռս իւր յարդարն յայն, որ անուանեալ կոչէր Քրիստոս, մխեաց. հրամայեմ զայդս մահուամբ ճշմարիտ զդա, որպէս եւ կամաւք իւրովք հեռի եղեւ ի փրկութենէ:

Եւ այսոցիկ այսպէս գործելոց, փառաւոր լինէր անունն ցի· Քի· առ ամենեսեան, որում փառ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:— *Հմմտ. Ագաթանգեղոս Գրիգ. Նոր կտակարանաց, էջ 359, Ա. Արեւնակ, որուն պահպանները կ'ամրողջացուին ասով:*

Իե·— Թղ· 283բ·— Ցասմամբ գրոց վասն որք յերկն հաճախեսցին, մարգարէք և առաքեալք, եւ Քրիստոսէ եւ դատաստանէ·— Ոտքէն որդի ի Լիայ, յարկէ սորա մարգարէ՝ եղիսէ, Գնեզի, Ծոմէլ, որ յերեսնէցն···

Իզ·— Թղ· 293ա·— Գաւառախոսիւ տեառն գնեւորսի կաթողիկոս· զի խնդրեաց յաչակերտաց նորա զհարսանեաց եւ զերեխ·— Զմամոնային մոլորանուէքին սրբագնարար բնակեալ քո···· ··· Մանկունք իմ զոր ես ինձ ևս Աե· եւ ահա դու բնակ ի վերին (Այսպէս կանգ կ'առնէ· չարունակութիւնը կորած):

Մանր յիշատակագրութիւնք Գրիգ·—

1·— *Թղ· 21բ·— Ես· Աե· բարեխաւսեցեալ Սր· Աստուածին քո Անդրէի, եւ ամ· սրոց քով հաճոյացելոց, ողորմիա առացիր զբիս Մկրտիչ Վարդապետին եւ հոգեձին զաւակիցն իւր Մեսրոպին եւ անարժան ծառայ զբիս Աբրապհամին ամմէն:*

2·— *Թղ· 172–3·— Ի բարեմ ամաց ի խնդիր էի անուանց եւ դնացից Հ աչակերտաց Փրկչին՝ յոյնամեղ ծառայս Աստուծոյ Մկրտիչ Վարդապետս, եւ խնամքն Աստուծոյ ելից զիսաչալ իմ· զի զամ եւ տուի զդէմ ձեռամբ Աբրապհամին. որք աւրհնեալ ի ամանէ յիշեսջիք զմեզ ազաւթիւք:*

3·— *Թղ· 232–3·— Ջմկրտիչ Վարդապետս յիշեցեք ի Քս· եւ զԱբրապհամ անչիմամոտ զբիչս եւ զեղոց Քողոքին խնդրելոք յԱստուծոյ զբրիչէն վերամ· անմոռա-*

պիր լերուք հարցմանս, պի աւրինակս ոչ էր յաւ դրած, բայց զոր կարացաք գրեցաք քիչ յաւ էր աւրինակն ու քէչ չէ, պի պէտք էր խոստ այս։

Զպարոն Վարունչահս եւ զմեծոպս յիչեցէք եւ մեզաց քողուքիւն խնդրեցէք յԱստուծոյ։

4.— Թղ. 257ա.— *Ողորմեա Ցս. Մըկրտիչ Վարդապետին եւ Արապչահին գրոպին գրիս։*

Ցետնագոյն յիշատակագրութիւնք.—

1.— Թղ. 67–68, *ստորին լուսանցքին, աղճատ գրով.*— Ցս. *ողորմի Աւետիս իրէցու հոգուն...։*

2.— Թղ. 157–8, *ստորին լուսանցքին, խոշորիկ անհաւրք.*— Ցս. Ած. *ողորմեայ կիրակոս Վարդապետին եւ քոզ մեղք նորին պմահոյ չափն եւ դներելին, բարեխոսութեամբ Սուրբ Աստուածածնին եւ ամենայն սրբոց։*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիւ.		Էջ
1001	Ժողովածոյ Կրօնական	1779 1
2	Նամականի	Ց. Նալեան 3
3	Բարոզագիրք	Ց. Ծործորեցի 4
4	Ժողովածոյ – Բառգիրք	1613 6
5	Ժողովածոյ Կրօնական	Նոտրապէր 8
»	Թուղթ առ Պատրի Դանիէլ	Մ. Ջհէն. Բեբիացի »
6	Բանիմ Ցորդորականի	Հ. Գ. Վ. Պաղտատեան 9
7	Բարոզգիրք	Մարտիրոս Վրդ. 10
8	Բառգիրք	Բոլորգիր 11
9	Ժողովածոյ	1779 12
1010	Պարսկէ Ծագկաւէտ	Գ. Կ. Պոլսեցի 12
1	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	Ն. Համբրոնացի 14
2	Բարոզգիրք	Ղ. Լոռեցի 16
»	Ժողովածոյ	Բոլորգիր 18
3	Աստուածպաշտութիւն	Մկրտիս 19
4	Մեկնութիւն Ցովհաննու	Ց. Որսանեցի 20
5	Ժողովածոյ Կրօնական	Բոլորգիր »
6	Ժողովածոյ	Ժէ. Դար 27
»	Աշխարհագրութիւն	Մ. Խորենացի 28
»	Առակագիրք	Նոտրապէր »
»	Հաճելուկք	Ն. Շնորհալի 29
»	Պատմ. Պղնձէ Քաղաքին	Թրպմ. Գր. կթղ. 29
»	Պատմութիւն Խիկարայ	1614 30
7	Ցղ. Երկ. Քահանայապետութեան	Թրպմ. Ստ. Սիւնեցի 31
8	Մեկնութիւն Ղուկասու	Մատթէոս Վրդ. 32
9	Լուծմունք Ստորոգութեանց	Գրիգոր Տաթեւացի 33
»	Լուծմունք Պէրիարմէնիասոյ	» » 33
»	Ստորոգութիւնք Արիստոտէլի	1732 »
»	Մեկնութիւն Տոմարի	Ց. Ղրիմեցի 34
1020	Պատմութիւն	Ցովհաննէս կթղ. »
1	Պատարագամատոյցք Ցունաց	Թրպմ. Գ. Մխայիմպատէ »
»	Պատարագամատոյց	Ց. Ռակեբեան 35
»	» »	Բ. Կեսարացի »
»	» »	Գ. Նպհանդացի »
2	Հերքումն Վահան Հաւատոյ Գրոց	Նոտը չեղագիր 36
3	Նրեւոյք Կրից	Գ. Կ. Պոլսեցի »
4	Ժողովածոյ Կրօնական	Բոլորգիր »
»	Մեկն. Նրգոց Նրգոյն	Գ. Տաթեւացի 37
5	Մեկնութիւն Մարկոսի (Բ.)	Բարսեղ Վրդ. »
6	Մեկնութիւն Ցայտնութեան	Անդրէաս Եպս. 38
7	Ժողովածոյ Կրօնական	Նոտրագիր »
8	Մարգարէութիւն	Հ. Ազաթանգիղոս 39
9	Վիճաբանութիւն Ց. Պախճէճիկցւոյ	Կ. Տէր Գրիգորեան 40

Թիւ		Էջ
1030	Պատմ. Ստամպօլոյ (Տաղաչափեալ)	*Եր. Զէյէպի* 41
1	Մեկնութիւն Մատթէոսի	*Ն. Շնորհալի* 42
»	» »	*Գ. Տաթեւացի* »
2	Ճառընտիր	*Նոտրապիբ, բոլորբիբ* 43
3	Սաղմոսարան	1306 45
4	Յղ. Յօթն խորհրդոց Եկեղեցւոյ	*Գ. Մխալյիմօղլու* 49
5	Մատենագրութիւնք	*Ց. Դամասկացի* 50
»	Ուղղափառ Հաւատ	*Թրպմ. Մ. Գառնեցի* »
»	Պատասխանի առ Հրէայսն	1604 »
»	Ընդդիմադրութիւն Նեստորիոսի	*Նոտրապիբ* 51
6	Մեկնութիւն Հնգամատեանի	*Վարդան Վրդ.* 52
»	Քերականութիւն	*Մ. Ջուղայեցի* »
»	Տրամաբանութիւն	» » »
7	»	» » 53
8	Բառգիրք	*Նոտր չէզոպիբ* 54
9	Ժողովածոյ	» » 55
»	Յղ. Սկզբանց Բնական Մարմնոյ	*Կ. Գալանոս* »
»	Իմաստասիրական Վիճաբանութիւնք	» » »
»	Տրամաբանութիւն Փոքր	*Ռ. Մաւփանեան* »
»	» Մեծ	» » »
»	Լծ. Մեթաֆիզիկոյ Արիստոտէլի	*Սա. Լեհացի* 56
»	Հարցմունք Ընդ Երկաբնակսն	*Նոտր չէզոպիբ* »
1040	Ժողովածոյ Կրօնական	*Նոտրապիբ* 57
1	Մատենագրութիւն	*Գ. Նարեկացի* 58
2	Հաւաքածոյ (Գանձտետր)	*Ժէ. Դար* 59
3	Յղ. Երկ. Քահանայապետութեանց	*Թրպմ. Մ. Սիւնեցի* 61
»	Լուծմունք Դիոնէսիոսի	*Դ. եւ Ց. Վարդապետաց* »
4	Մեկնութիւն Յովհաննու	*Գ. Տաթեւացի* 62
5	Մեկնութիւն Մատթէոսի	» » 63
6	Մեկնութիւն Յովհաննու	*Նահա Ասորի* »
7	Ժողովածոյ	*Ժէ. Դար* 67
»	Քարոզգիրք	*Ղ. Լոռեցի* »
»	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	*Գ. Տաթեւացի* 69
8	Մեկնութիւն Գործոց Առաքելոց	*Մատթէոս Վրդ.* 71
9	Տրամաբանութիւն	*Գ. Փէչտմալճեան* 73
1050	Խոսք Ցիներ Երանութիւնն	*Գ. Նիւսացի* »
1	Ժողովածոյ Պատմական Գրոց	*Նոտրապիբ* 74
»	Պատմութիւն Մեծին Ներսէսի	*Մեսրոպ Երէց* »
»	Ժամանակագրութիւն	*Մ. Ուռհայեցի* 75
»	Պատմութիւն Լանկթամուրի	*Թ. Մեծոփեցի* »
»	Ժամանակագրութիւն	*Սամուէլ Անեցի* 76
2	Մեկնութիւն Տոմարի	*Ց. Ղրիմեցի* 77
3	Պատմութիւն Ազեքսանդրի	*Բոլորբիբ* 78
4	Բանք Ոսկիականք	*Ց. Ոսկեբերանոյ* 79
5	Մեկնութիւն Հնգամատեանի	*Վարդան Վրդ.* 80
6	Ժողովածոյ	1708 81
7	Մեկնութիւն Եսայեայ	*Գէ. Սկեւռացի* 82
8	Հաւաքածոյ (Նամականի)	*Եր. Զէյէպի* 83

Թիւ			Էջ
1059	Հաւաքածոյ	*Երեմիա Չէլէպի*	85
1060	Ժողովածոյ կրօնական	*Շեղապիբ*	88
1	Թափօրատետր	1796	»
2	Վեցօրէից Գիրք	*Բ·կեսարացի*	89
3	Մաշտոց	1665	90
4	Գարոզագիրք (Համառօտեալ)	*Բ· եպս· Մարաղոյ*	92
5	Մեկնութիւն Ծննդոց եւ նլից	*Գ· Խլաթեցի*	93
6	Խորհրդատետր	1704	94
7	Ժողովածոյ	*Նոտրպիբ*	»
8	Ժողովածոյ	»	95
9	Ժամանակագրութիւն	*Գ· Դարանաղցի*	96
1070	Ժողովածոյ	*Նոտրպիբ*	97
1	Ժողովածոյ (Ձափաբերական)	*ԺԲ·Դար*	102
2	Ժողովածոյ կրօնական	1611	103
»	Մեկնութիւն ցայտնութեան	*Անդրէաս եպս·*	104
»	Մեկնութիւն Նիկիոյ ծովեանցու	*Ն· Լամբրոնացի*	105
»	Մեկնութիւն Բարձրացուցէք ձաոին	*Նէրսէս կիղ·*	»
»	Պարապմունք	*Կ· Աղնքսանդրացի*	»
»	Ցանախապատում	*Գ· Լուսաւորիչ*	106
»	Պատասխանի առ Թէոփիստէ	*Գ· Տարօնեցի*	107
3	Տիսական Մատեանք (*Կոթսուած*)		108
4	Ցղ· երկն· Քահանայապետութեան	*Թրգմ· Ս· Լեհացի*	108
5	Պատմութիւն Հայոց	*Մ· Խորենացի*	110
6	Ցայտնաւորք Հաւաոօտ (Թիւրբերէն)	*Եր· Չէլէպի*	112
7	Սաղմոս	1624	113
8	Սահմանք Իմաստասիրութեան	*Դաւիթ Անյաղթ*	114
»	Մեկնութիւն Սահմանաց	*Ա· Սիւնեցի*	115
9	Մեկնութիւն Սահմանաց	» »	»
1080	Պատմութիւն Ադեքսանդրի	*ԺԶ· Դար*	116
1	Մեծտոր Մանկանց	*Թրգմ· Տ· Մաւսէսեան*	117
2	Մեկնութիւն Երեմիայի	*Մխիթար Գոշ*	»
3	Նամականի	*Մ· Աբծրունեան*	119
4	Ոսկեփորիկ (Ժողովածոյ)	1604	120
»	Հարցմանց Գիրք	*Գ· Տաթեւացի*	124
5	Նամականի	*Ն· Շնորհալի*	126
»	Ձառք	*Գ· Նաղխանգացի*	128
6	Մեկնութիւն ԺԲ Մարգարէից	*Ն· Լամբրոնացի*	130
7	Համառօտ Որպիսութիւն եկեղեցւոյ	*Մ· Երեւանցի*	131
8	Մեկնութիւն Սահմանացն Դաւթի	*Ա· Սիւնեցի*	132
9	Հարանց Վարք	1681	133
»	Ժողովածոյ	*Նոտրպիբ*	134
1090	Աստուածաշունչ (Մասնակի)	1638	135
1	Գարոզգիրք	*Շեղապիբ*	138
2	Մաշտոց (Մասնակի)	*Բոյորգիբ*	139
3	Վեցօրէից Գիրք	*Բ· Կեսարացի*	»
4	Գիրք Հոգեաց եւ Հրեշտակաց	*Թ· Ակռնեցի*	140
5	Ցաղագս Բնաբանութեան	*Կ· Գալանոս*	141

Թիւ			Է՛
1095	Ցաղագս Է խորհրդոց	Կ. Գալանոս	141
»	Վիճաբանական Աստուածաբանութիւն	» »	»
6	Ժողովածոյ	1633	142
»	Մեկնութիւն Գերականութեան	Ա. Սիւնեցի	143
7	Հայր Մաշտոց	1630	145
8	Գարգզգիրք	Շեղապիր	147
9	Շաղկապ Աստուածաբանականք	Մեկն. Ս. Գանձեցի	148
1100	Ալալոքիա (Թերթ)	Մարտինոս Գէչ	149
1	Պատմութիւն Հայոց	Ծովհաննէս կթղ.	150
2	Ժողովածոյ	ԺԸ. Դար	151
3	Մեկնութիւն Ղուկասու	Մատթէոս Վրդ.	153
»	Մեկնութիւն Ցովհաննու	» »	»
4	Կանոնագիրք	1609	154
5	Ժողովածոյ	1409	156
6	Վիճաբանական Աստուածաբանութիւն	Կ. Գալանոս	161
7	Պատմութիւն Մեծին Ներսէսի	Մխիթար Երէց	»
»	Ժամանակագրութիւն	Մ. Ուռհայեցի	»
8	Ցղ. երկն. Բահանայապետութեան	Թրգմ. Ստ. Սիւնեցի	162
9	Ժողովածոյ	ԺԹ. Դար	164
1110	Ձառընտիր	1355 :1363	165
»	Դիրք Վայից եւ Մեղայից	Դր. Ճեսուացի	169
1	Վարդապետութիւն Ճշմարտութեան	Գ. Թլկատցեցի	174
2	Ծառ կենաց (Կոթառած)		»
3	Ժողովածոյ Կրօնական	Բոլորգիր, Նոտրագիր	»
4	Ժողովածոյ	1818 :1821	175
»	Վարդ. Նկեղեցւոյն Գաղղիոյ	Շեղապիր	176
»	Դիշերային Մտածութիւնք	Էղուարդ Եւնկ	176
5	Մարգարէութիւն	Հ. Ագապանգեղոս	177
6	Մեկն. Սիմեսացւոց Թղթոյն	Գ. Ագամալեան	178
7	Պատմութիւն	Մոկրատ	179
»	Պատմութիւն Ս. Վարդանայ	Եղիշէ	»
8	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	Վարդան Վրդ.	180
9	Ժողովածոյ Կրօնական	1594	181
1120	Ցղ. երկն. Բահանայապետութեանց	Թրգմ. Ս. Սիւնեցի	183
1	Մեկնութիւն Եզեկիէլի	Ե. Նչեցի	185
»	Մեկնութիւն Դանիէլի	Վարդան Վրդ.	186
2	Ժողովածոյ	ԺԷ. Դար	187
»	Ցղ. Բնութեան Մարդոյ	Դ. Նիւսացի	»
»	Տես. կազմութեան	» »	»
»	Լծ. Բնութեան Գրոց	Նոտրագիր	»
»	Ներածութիւն Պարփիւրի	Բոլորգիր	188
»	Վերլուծութիւն Ներծ. Պորփիւրի	»	»
3	Մեկնութիւն Հնգամատեան	Վարդան Վրդ.	»
»	Մեկնութիւն Դանիէլի	» »	189
4	Սաղմոս (Թիւրքերէն)	Նոտրագիր	190
5	Ցղ. Հաւատոյ Քրիստոնէից	Գ. Փերոմայլի	191
6	Ցղ. Ծօթն Խորհրդոց	Կ. Գալանոս	192

Թիւ			Էջ
1127	Աստուածաշունչ	1635	192
8	ժողովածոյ Մեկնութեանց	Գ· Տաթեւացի	196
»	Մեկնութիւն Առակաց	» »	»
»	» ժողովոյի	» »	»
»	» Իմաստութեան	» »	»
»	» երգոց երգոյն	» »	»
»	Լծ· Մեկնութեան Ցռեայ	» »	197
»	Մեկնութիւն Մատթէոսի	» »	»
9	Ճարտզագիրք	» »	198
1130	ժողովածոյ (Աղօթագիրք)	*Բոլորգիր*	199
»	Աղօթագիրք Ս· Տէղեաց	Վ· Մարաթացի	200
1	Մեկն· Ցայտնութեանն Ցովհաննու	Անդրէաս Եպս·	203
2	Մեկն· երգոց երգոյն	Գ· Նարեկացի	204
3	ժողովածոյ	1663	205
4	Մեկն· Ցայտնութեանն Ցովհաննու	Անդրէաս Եպս·	209
5	Քրիստ· վարդապետութիւն (Քրք·)	Շեղապիր	210
6	ժողովածոյ	Նոտրապիր	211
»	Պատմութիւն Ագեբսանդրի	» *Բոլորգիր*	213
7	Աղօթագիրք (ժողովածոյ)	» »	216
»	Մեկն· Նըջման Ցովհաննու	Ն· Համբոնացի	217
8	ժողովածոյ	1668	218
8	Մեկնութիւն երգոց երգոյն	Վարդան Վրդ·	218
»	Հարցմունք ընդ երկաբնական	Նոտրապիր	»
»	Ցղ· Հաւսպտ· ԺԲ· Առաքելոց	Մ· Սկեւռացի	219
»	Աշխարհացոյց	Մ· Խորենացի	»
»	»	Վարդան Վրդ·	»
»	Բառարան Ս· Գրոց	Նոտրապիր	220
»	Բանիք Իմաստասիրականք	Մտ· Լեհացի	»
»	Մեկն· Հարիւրաւորացն Եւագրեայ	կիր· Երզնկացի	»
»	Գիրք Թղթոց (Մասնակի)	Նոտրապիր	»
9	Ճարտզագիրք	ԺՀ· Դար	222
1140	Շարականք	1645	223
1	Մեկն· ժամակրգ· եւ Պատարագի	*Խմբագիր*, 1317	224
2	ժողովածոյ	Նոտրապիր	227
»	Առակագիրք	»	228
3	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	Վարդան Վրդ·	230
4	Տրամաբանութիւն	ԺԲ· Դար	231
5	Քերականութիւն	Դ· Թրակացի	232
»	Վերլուծութիւն Քերականութեան	Ե· Նչեցի	»
6	Քննութիւն Նզովից	Գ· Փէչտմալճեան	234
7	Համառօտ· Վրդպ· Քրիստոնէութեան	Շեղապիր	236
8	Ստուգաբան	Շեղապիր	236
9	ժողովածոյ Պատմական Գրոց	ԺԷ· Դար	237
»	ժամանակագրութիւն (Թերի)	Մխ· Առաբ	»
»	Պատմութիւն Տարօնոյ	Զ· Գլակ	»
»	» »	Ցովհան Եպս·	»
1150	Աստուածտրանութիւն	Ալպերտ	238

Թիւ			Էջ
1151	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	Գ. *Տաքեւացի*	239
2	Մեկնութիւն Սահմանացն Դաւթի	*Ա. Սիւնեցի*	240
3	Հին Կտակարան (Մասնակի)	1358	»
4	Մաշտոց Ձեռնադրութեան	*Շեղապիր*	242
5	Գիրք Հարցմանց	Գ. *Տաքեւացի*	243
6	Նամականի	*Ն. Շնորհալի*	244
7	Մեկնութիւն Հնգամատենի	*Վարդան Վրդ.*	248
8	Առակագիրք	*Նոտրագիր*	249
9	Մեկնութիւն Եզեկիէլի	*Ե. Նչեցի*	252
1160	Քարոզագիրք	1634	253
1	Հերքումն վահան Հաւատոյ Գրոց	*Շեղապիր*	255
2	Մեկնութիւն Երգոց Երգոյն	Գ. *Նաբեկացի*	256
»	Մաշտոց (Վրդ. Իշխանութեան)	1726	»
3	Մեկնութիւն Քերականի	Դ. *Քհնյ. Զէյթունցի*	257
»	Քարոզգիրք	*Բոլորգիր*	»
4	Ժողովածոյ	1779	258
»	Անալոգիա	*Մարտինոս Գէչ*	»
»	Մեկն. Մննդոց, Ելից, Ղեւտացւոց	*Շեղապիր*	259
»	Վարդ. Նկեղեցւոյն Կալլիայի	*Թրպմ.* 1767	»
5	Մեկն. Գործոց Առաքելոց	*Մատթէոս Վրդ.*	260
6	Մեկնութիւն Ցովհաննու (Թերի)	Գ. *Տաքեւացի*	263
7	Մաշտոց Ձեռնադրութեան	1588	»
8	Ժողովածոյ Մեկնութեանց	*Ն. Լամբրոնացի*	265
»	Մեկնութիւն Առակաց	*Նոտրագիր*	»
»	Մեկնութիւն Ժողովողի	»	266
»	Մեկնութիւն Իմաստ. Սաղմոնի	»	»
9	Շաղկապ Աստուածաբանականաց	*Մկհն. Ս. Գաոնեցի*	»
1170	Կոտակ Նահապետաց	1787	267
»	Նախադրութիւնք Ս. Գրոց	*Նոտրագիր*	268
1	Ժողովածոյ	1407	»
2	Պատմութիւն	*Ա. Լաստիվերցի*	271
3	Ժողովածոյ	*Ժէ. Դար*	»
»	Բառգիրք	*Նոտրագիր*	272
»	Թուղթ Կաթուղիկեայք	»	»
»	Իմաստութիւն	*Ց. Ո. Սերաքայ*	»
»	Քարոզգիրք	*Նոտրագիր*	»
3	Հարանց Վարք	»	273
4	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	Գ. *Տաքեւացի*	274
5	Հայելի Վարուց	*ԺԸ. Դար*	275
6	Պատմ. Օսմանեան Թագաւորաց	*Ե. Զէլէպի*	»
7	Ցաղագս Բնութեան Մարդոյ	Գ. *Նիւսացի*	277
8	Վարդապետութիւն Ճշմարտութեան	*Գ. Թիֆլիզեցի*	»
9	Ճարտասանութիւն	*Մխ. Աբբայ*	278
1180	Տառ կենաց	*Գ. Թիֆլիզեցի*	279
1	Ժողովածոյ Մեկնութեանց	*Բոլորգիր*	»
»	Մեկնութիւն Նայահայ	Գ. *Տաքեւացի*	280
»	Մեկնութիւն Առակաց	» »	»
»	Մեկնութիւն Ժողովողի	» »	»

Թիւ			Էջ
1181	Մեկնութիւն Իմաստութեան	Գ . Տաթեւացի	280
»	Մեկնութիւն երգոց երգոյն	» »	»
»	Մեկնութիւն ԺԲ . Թղթոյն Պօղոսի	Յ . Որոտնեցի	»
2	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	Գ . Տաթեւացի	281
3	Ժողովածոյ	Բոլորգիր	282
»	Իմաստութիւն	Յ . Ո . Սերաքայ	»
»	Բանիւ Իմաստասիրաց	Բոլորգիր	»
»	Օրէնիւ Թագաւորաց	» Նոտրագիր	»
4	Մեկնութիւն Տումարի	Յ . Ղրիմեցի	283
»	Քերականութիւն	Դ . Թրակացի	284
»	Համառօտ Տես · Քերականին	Յ . Մոբծորեցի	»
5	Փոքր Քրիստ · Վարդապետութիւն	Թրգմ . Յ . Երզրումցի	285
6	Մէյվէ Խիլաէսի	Շէշպիր	286
7	Ժողովածոյ կրօնական	Շ · 1415	»
8	Մեկնութիւն ցովհաննու (Թերի)	Գ . Տաթեւացի	291
9	Ժողովածոյ	1797	292
1190	Ժողովածոյ Մեկնութեանց	Գ . Տաթեւացի	293
»	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	» »	»
»	» Առակաց	» »	294
»	» Ժողովոյի	» »	»
»	» Իմաստութեան	» »	»
»	» երգոց երգոյն	» »	»
1	Դանճագիրք	1487	295
2	Աստռոլապ	Մ · Վանանդեցի	299
3	Տաղարան (Եկեղեցական)	1476	»
4	Կերակուր Հոգեւոր	Ս . Ալանեան	316
5	Ժողովածոյ	1644	»
»	Առակագիրք	Նոտրագիր	318
6	Ժողովածոյ Մեկնութեանց	Բոլորգիր	320
»	Մեկնութիւն Մատթէոսի	Գ . Տաթեւացի	320
»	Մեկնութիւն Տումարի	Յ . Ղրիմեցի	320
»	Վեցօրէից Գիրք	Մատթէոս Վրդ ·	321
7	Ժողովածոյ	ՃՔ . Դար	322
»	Մեկնութիւն երգոց երգոյն	Որոգինէս	»
»	Հայելի Ծանօթութեան	1802	»
8	Ժողովածոյ	1452	324
»	Մեկնութիւն Նսայեայ	Գ . Տաթեւացի	»
9	Ժողովածոյ Մեկնաբանական	Նոտրագիր	327
»	Մեկնութիւն Նսայեայ (Թերի)	Գէորգ Վրդ ·	327
»	Ցաղագս Մարգարէութեան	Նոտրագիր	327
»	Մեկնութիւն Առակաց	Գ . Տաթեւացի	327
1200	Նարեկ	Գ . Նարեկացի	328
1	Ժողովածոյ (Կրօնական)	ՃՀ . Դար	»
2	Մաշտոց (Հայրապետական)	Նոտրագիր	330
3	Մեկնութիւն երգոց երգոյն	Յ . Սիմոնեան	331
4	Ժողովածոյ (Կրօնական)	1768	332
5	Ջուգայ · Հայ Եկեղեցւոյ (Թերի)	Եր · Ջէլէպի	333
6	Պարապմունց Գիրք	Կ . Աղէքսանդրացի	334

Թիւ			Էջ
1207	Ժողովածոյ (Կրօնական)	*Բոլորգիր*	337
8	Ցիսաւս Որդի	*Ն. Շնորհալի*	340
»	Ադամգիրք	*Ա. Սիւնեցի*	»
9	Ժողովածոյ	1414	341
»	Պարապմանց Գիրք	*Կ. Աղեքսանդրացի*	»
»	Գանձուց Գիրք	» »	343
1210	Ժողովածոյ Կրօնական	1437	345
»	Լուծմունք Նարեկի	*Նոտրագիր*	347
1	Ժողովածոյ	1656	348
»	Աշխարհացոյց	*Մ. Խորենացի*	»
»	Լուծմունք Նարեկի	*Բոլորգիր եւ Նոտրագիր*	»
2	Մեկն. Տրամաբանութեան Կովտնոյ	*Շեղագիր*	»
3	Մատենագրութիւնք	*Դաւիթ Անյաղթ*	349
»	Սահմանք Իմաստասիրութեան	» »	»
»	Բառգիրք (Իմաստասիրական, Թերի)	*Բոլորգիր*	»
»	Ներածութիւն Պորփիւրի	»	350
»	Վերլծ. Ներածութեան Պորփիւրի	*Դ. Ներկինացի*	»
»	Ստորոգութիւն Արիստոտէլի	» »	»
»	Պերիարմէնիաս Արիստոտէլի	» »	»
»	Պատմութիւն Ցաղագս Աշխարհի	*Արիստոտէլ*	»
»	Ցաղագս Առաքինութեանց	»	»
»	Վերլուծական	»	351
»	Ցաղագս Դոյի	*Ց. Դամասկացի*	»
4	Աստղաբաշխութիւն	*Շեղագիր*	»
»	Առածք Իմաստասիրաց	*Զաքարիա*	352
5	Նարեկ	*Գ. Նարեկացի*	»
6	Վերլուծութիւն Բերականութեան	*Ե. Նշեցի*	356
»	Բերականութիւն	*Դ. Թրակացի*	»
7	Մեկնութիւն Հնգամատեան	*Վարդան Վրդ.*	»
8	» Առակաց Աւետարանի	*Գ. Բերդումեան*	357
9	Ժողովածոյ (*Կորսուած*)		358
1220	Սանդուխտ Աստ. Նոից (Թերի)	*Ց. Կլիմաքոս*	359
1	Ժողովածոյ	*ԺՉ. Դար*	»
2	Պարապմանց Գիրք	*Կ. Աղեքսանդրացի*	360
3	Մեկնութիւն Մատթէոսի	*Գ. Տաթեւացի*	361
»	» Տումարի	*Ց. Ղրիմեցի*	362
4	» Մատթէոսի	*Գ. Տաթեւացի*	363
5	» Երգոց Երգոյն	*Գ. Նարեկացի*	365
6	Շաղկապք Աստ. Պրոկղի	*Մեկն. Ս. Գառնեցի*	366
»	Տրամաբանք. Կովտնոյ (Համառօտեալ)	*Նոտրագիր*	»
7	Աւետարան	1640	367
8	Ձառ եւ Թուղթ	*Ց. Մայրագոմեցի*	368
9	Մեկնութիւն Մատթէոսի	*Գ. Տաթեւացի*	373
1230	Շարական	1661	374
1	Խորհրդատետր	*Բոլորգիր*	376
2	Ժողովածոյ	*ԺԷ. Դար*	377
»	Հին Կտակարան (Մասնակի)	*Նոտրագիր*	»
»	Ժամանակագրութիւն (Մասնակի)	*Գ. Դարանաղցի*	378

Թիւ			Էջ
1232	Մեկնութիւն Դանիէլի	*Վարդան Վրդ·*	379
3	Ժողովածոյ Մեկնութեանց	*Գ· Տաթեւացի*	»
»	Մեկնութիւն Առակաց	» »	»
»	» Ժողովողի	» »	»
»	» Իմաստութեան	» »	»
»	» Երգոց Երգոյն	» »	»
4	Տօնացոյց երից Ազգաց	*Կ· Ղևօմիւրճեան*	381
5	Մակացութիւն ճշմարտութեան	*Յ· Վ· Սպահանցի*	382
6	Ժողովածոյ Կրօնական	1356	383
»	Խոյիրդատետր	*Բոլորգիր*	384
»	Մեկնութիւն Պատարագի	*Մ· Երզնկացի*	385
7	Նարեկ	*Գ· Նարեկացի*	386
8	Մատենագրութիւնք	» »	387
»	Ցիսուս Որդի	*Ն· Շնորհալի*	389
9	Ժողովածոյ	*ԺԷ· Դար*	391
»	Բառգիրք	*Երեմիա Վրդ·*	»
»	Քարոզք	*Նոտրագիր*	393
1240	Բանք Ձափաւ	*Ն· Շնորհալի*	394
»	Ողբ Եդեսիոյ	» »	397
1	Դիցաբանութիւն	*Թրպմ· Դ·կ· Պոլսեցի*	398
2	Ներածութիւն Աստուածաբանութեան	*Թ· Շաբաֆէա*	399
3	Մեկն· Առակաց Աւետարանի	*Գ· Բերբերեան*	400
4	Բառգիրք	*Նոտրագիր*	401
»	Տումարագիտութիւն	*ԺԶ· Դար*	»
5	Ժողովածոյ (խառնակ)	*ԺԵ· Դար*	402
6	Թափօրատետր	*Բոլորգիր*	404
7	Գանձուց Գիրք	*Կ· Աղեքսանդրացի*	405
8	Ոսկեփորիկ–Ժողովածոյ	1422	406
»	» »	*Գ· Տաթեւացի*	»
»	Մեկնութիւն Եսայեայ	*Ց· Կոլոտիկ*	407
»	» Ղուկասու	*Մատթէոս Վրդ·*	408
»	» Յովհաննու	» »	»
»	» Տումարի	*Ց· Ղրիմեցի*	»
9	Գանձագիրք	1744	411
1250	Տօնապատճառ	*Բոլորգիր*	414
1	Ժողովածոյ	»	418
2	Մեկնութիւն Ժամակարգութեան	*Մ· Երզնկացի*	420
»	» Պատարագի	» »	»
3	» Ժամակարգութեան	*Ի· Աճեւացի*	421
4	» Պատարագի	*Ն· Լամբրոնացի*	422
5	Ճաշոց	1341	423
6	Մեկնութիւն Տումարի	*Ց· Ղրիմեցի*	428
»	Բժշկարան	*ԺԶ· Դար*	»
7	Ժողովածոյ	1322	429
»	Լծ· ճառից Գր· Աստուածաբանի	*Ց· Կրակկացի*	»
»	Քերականութիւն	*Դ· Քրակացի*	430
»	Հաւո· Տեսութիւն Քերականին	*Ց· Ծործորեցի*	»

Թիւ			Էջ
1258	ժողովածոյ	*ԺԵ. Դար*	431
»	Մեկնութիւն Վուկասու	*Մատթէոս Վրդ.*	434
»	» Ցովհաննու	» »	»
9	Գիրք Հոգեաց եւ Հրեշտակաց	*Ծերա Ջուան*	435
1260	Հաւաքբն. Աստուածաբանութիւն	*Գ. Հռոմկլայեցի*	436
1	Վաստակ Ոսկեդէմ	*Սամուէլ Ինքբէ*	437
2	Մեկն. Հարիւրաւորացն Եւագրեայ	*Կ. Երզնկացի*	438
3	ժող. Մեկն. Իմաստասիրական Գրոց	*Մ. Երեւանցի*	439
4	ժողովածոյ կրօնական	*Բոլորգիր*	440
5	Նարեկ (Մասնակի)	*Գ. Նարեկացի*	442
»	Աղօթագիրք	*Բ. Վանանդեցի*	»
6	ժողովածոյ	*Նոտրաձիր*	443
6	Ճերակալութիւն	»	»
7	Տյամաբանութիւն	*Մ. Ջուղայեցի*	444
8	Ճառք	*Գ. Աստուածաբան*	»
9	Մեկն. Առակաց Ալեւտարանի	*Գ. Բերթուժեան*	448
1270	Բանիք Վարդ. Ըստ Ոկզ. Հռոմմայ	1848	449
1	Կոչնակ Ճշմարտութեան	1849	450
2	Տօնապատճառ–ժողովածոյ	1290	
3	ժողովածոյ կրօնական	*ԺԳ. Դար*	456
4	Քարոզագիրք	*Բարթ. Եպս.*	459
5	» »	1351	460
6	Ներածութիւն Պարփիւրի	*Նոտրաձիր*	462
6	ժողովածոյ Մեկնութեանց	*Գ. Տաթեւացի*	»
»	Մեկնութիւն Առակաց	» «	»
»	» ժողովոդի	» »	»
»	» Իմաստութեան	» »	»
»	» Երգոց Երգոյն	» »	463
8	ժողովածոյ կրօնական	*Բոլորգիր*	»
9	» »	*ԺԴ. Դար*	465
1280	Մեկնութիւն ԺՔ. Մարգարէից	*Ն. Համբրոնացի*	469
1	ժողովածոյ կրօնական	*Բոլորգիր*	470
2	» Մեկնութեանց	»	473
»	Մեկնութիւն Նայէեայ	*Գ. Տաթեւացի*	»
»	» Մատթէոսի	*Ց. Որոտնեցի*	473
»	» Ղուկասու	*Մատթէոս Վրդ.*	474
»	» Ցովհաննու	*Ց. Որոտնեցի*	»
3	ժողովածոյ կրօնական	*Բոլորգիր*	»
4	» Մեկնութեանց	*ԺԵ. Դար*	476
»	Մեկնութիւն Ցովհաննու	*Գ. Տաթեւացի*	»
»	» Ղուկասու	*Մատթէոս Վրդ.*	477
»	» Թղթոցն Պօղոսի	*Ց. Որոտնեցի*	»
»	Լուծմունք Մեկն. Ցոբայ	*Գ. Տաթեւացի*	478
5	Նարեկ	*Գ. Նարեկացի*	479
6	Մաշտոց (Եպիսկոպոսական)	1471	480
»	ժողովածոյ	*Նոտրաձիր*	482
7	Մեկնութիւն Մատթէոսի	*Գ. Տաթեւացի*	»
8	ժողովածոյ	1273	483

Թիւ			Եր
1288	Հարցմանց Գիրք	*Վանական Վրդ·*	483
»	Աշխարհագրութիւն (Թերի)	*Մ· Խորենացի*	488
»	Ժամանակագրութիւն	*Ս· Անեցի*	489
»	Էակաց Գիրք	*Դաւիթ Փիլ·*	473
9	Ժողովածոյ Մեկնութեանց	*Վարդան Վրդ·*	»
»	Մեկնութիւն Սաղմոսաց	» »	»
»	» երգոց երգոյն (Թերի)	» »	»
1290	Ժողովածոյ	*Նոտրագիր*	487
1	» Իմաստասիրական	*ԺԴ· ԺԵ· Դար*	498
»	Մեկնութիւն Սահմանաց	*Ա· Սիւնեցի*	500
»	Քերականութիւն	*Դ· Թրակացի*	501
»	Վերլուծութիւն Քերականութեան	*Ե· Նչեցի*	»
»	Սահմանիք Իմաստասիրութեան	*Դ· Անյաղթ*	502
»	Ներքոդեան ի Ս· Խաչն	» »	»
»	Ներածութիւն Պորփիւրի	» »	»
»	Վերլուծութիւն Ներծ· Պորփիւրի	» »	»
»	Ստորոգութիւնիք	*Աբխաստուէլ*	503
»	Պէրիհարմէնիաս	»	»
»	Պատմութիւն ճաղազս Աշխարհի	»	»
»	ճաղազս Առաքինութեանց	»	»
»	Գիրք Էակաց	*Դաւիթ Փիլ·*	»
»	Մեկն· Բանից՝ Ամ· Ձաք Տանիէլի	*Ն· Շնորհալի*	504
»	Լուծմունիք Ստորոգութեանց	*Վահրամ Վրդ·*	»
»	» Պորփիւրի	*Նոտրագիր*	»
»	» Ստորոգութեանց	»	505
»	» Պէրիհարմէնիասի	»	»
»	Մեկնութիւն Քերականութեան	*Ա· Սիւնեցի*	506
2	Խրատ	*Նիզոս*	»
3	Ճառք	*Վ· Այդեկցի*	509
»	Թուղթք	*Եփրեմ Խուրի*	510
4	Գիրք Հոգւոց եւ Հրեշտակաց	*Ծքաս Ջուան*	512
5	Ժողովածոյ Կրօնական	1228	513
6	» »	*ԺԸ· Դար*	516
»	Դաշանց Թուղթ	*Նոտրագիր*	517
7	Մատենագրութիւնիք	*Ց· Դամասկացի*	520
»	Ցղ· Էութեան եւ Գոյութեան	» »	»
»	Ուղղափառ Հաւատ	*Ա· Գառնեցի*	521
»	Պատասխանի առ Հրէայս	*Բոլորգիր*	»
»	Ընդդիմադրութիւն Նեստորիոսի	»	»
8	Քարոզագիրք	*ԺԸ· Դար*	523
9	Նարեկ	*Գ· Նարեկացի*	524
»	Ագօթագիրք	*Նոտրագիր*	»
1300	Ժողովածոյ	»	»
1	Մեկնութիւն Կաթուղիկեայց	*Թղմ· Գր· Դպիր*	528
2	Պատմութիւն	*Ցովհաննէս կթղ·*	530
3	Ժողովածոյ	1297–1307	531
»	Խրատ Գրչութեան	*Աբխաստակէս*	»
»	» »	*Դէ· Սկեւռացի*	»

Թիւ			Էջ
1303	Քերականութիւն (Թերի)	*Դ. Թրակացի*	532
»	Նակաց Տիրք	*Բոլորգիր*	»
4	Ժողովածոյ	1332	537
4	Խրատ Միանձանց	*Ց. Աստուածաբան*	»
»	Մեկն. Ամենայն Զար Տանջելի	*Ն. Շնորհալի*	539
5	Աւետարան	1730	541
6	Մեկնութիւն ժամակարգութեան	*Մ. Երզնկացի*	542
»	» Պատարագի	» »	545
7	Ժողովածոյ կրօնական	*Նոսր բոլորգիր*	546
8	» »	» »	547
9	» » Իմաստասիրական Գրոց	1312	549
»	Ներածութիւն Պորփիւրի	*Բոլորգիր*	»
»	Վերլուծութիւն Ներծ. Պորփիւրի	*Դ. Նէրգինացի*	»
»	Ստորոգութիւնք Արիստոտէլի	» »	550
»	Պերիարմենիաս	» »	»
1310	Ժողովածոյ Քերթողական	1668	»
»	Ադամգիրք	*Ա. Սիւնեցի*	551
1	Ժողովածոյ Քերականական	1602	552
»	Քերականութիւն	*Դ. Թրակացի*	»
»	Մեկնութիւն Քերականի	*Ց. Երզնկացի*	»
»	» »	*Մ. Քերթող*	557
»	Խրատ Դրչութեան	*Արիստակէս*	558
»	» »	*Գ. Սկեւռացի*	»
2	Զէն Ընդդէմ Վիշապին	*Գ. Թլկատեցի*	560
3	Հարիւրեակք	*Շնորհալի*	»
4	Մատենագրութիւնք	*Բարթ. Եպս.*	561
»	Վեցօրէից Գիրք	» »	562
»	Տյամաբանութիւն	»	»
5	Ժողովածոյ	*ԺԲ. Դար*	563
6	Օրագրութիւն	*Մ. Ամդեցի*	564
7	Ժողովածոյ կրօնական	1311	566
»	Մեկնութիւն երգոց երգոյն	*Վարդան Վրդ.*	567
8	Քերականութիւն	*Ս. Ջուղայեցի*	568
9	Նարեկ	*Գ. Նարեկացի*	569
1320	Ժողովածոյ	*ԺՀ. Դար*	571
1	» »	*Նոտրադիր*	572
2	Մեկն. Ճաշու Ընդհանրական	1310	575
3	Ժողովածոյ կրօնական	*ԺԵ. Դար*	578
»	Մաշտոց (Մասնակի)	*Բոլորգիր*	579
4	Նարեկ	*Գ. Նարեկացի*	580
»	Լուծմունք Նարեկի	1412	582
5	Քարոզագիրք	*Բարթ. Եպս.*	584
6	Ժողովածոյ կրօնական	*ԺԵ. Դար*	586
»	Հարիւրաւորք Վեցհարդք	*Ե. Ապր*	»
6	Մեկնութիւն Հարիւրաւորաց	*Կ. Երզնկացի*	587
»	Լուծմունք Մեկնութեան Ցորայ	*Գ. Տաթեւացի*	»
7	Քարոզագիրք	*ԺԵ. Դար*	588
8	Ցղ. Երկ. Հահանայապետութեանց	*Թլկտ. Մ. Սիւնեցի*	591

Թիւ			Էջ
1329	Պատմ· Օսմանեան Թագաւորաց	1771	592
1330	Աստուածաբանութիւն	*Ալպհեթս*	595
1	Մատենագրութիւնք	*Փիլոն*	596
2	ժողովածոյ	*ԺԸ· Դար*	597
»	Լուծմունք Պէրիարմէնիասայ	*Մ· Երեւանեցի*	598
3	Հարցագիրք	*ԺԸ· Դար*	599
4	Շաղկապք Աստ· Պրոկղի	*Մ· Գառնեցի*	600
5	Շարական	*ԺԳ· Դար*	»
6	ժողովածոյ	1729	603
7	» » –Ոսկիփոր	*ԺԴ· Դար*	604
»	Դաշանց Թուղք	*Բոլորգիր*	»
8	Յիսուս Որդի	*Ն· Շնորհալի*	607
9	Նարեկ (Պահաւոր)	*Գ· Նարեկացի*	608
1340	Ճառք	*Գր· Աստուածատրան*	610
1	Հարցգիրք (Թերի)	*Նոտրակիր*	611
2	ժողովածոյ	»	»
»	Քերականութիւն	*Մ· Ջուղայեցի*	»
2	Տրամաբանութիւն	» »	»
»	Սահմանք Իմաստասիրութեան	*Դ· Անյաղթ*	»
3	ժողովածոյ	*Նոտրակիր*	612
4	»	1619	613
»	Աղօթագիրք Ս· Տեղեաց	*Վարպան Վրզ·*	»
5	ժողովածոյ	1790	615
»	Բառարան	*Մ· Ալբատացի*	»
»	Կտակ Զաքչարանց	*Ց· Նալեան*	616
»	Տաղասացութիւն	*Գր· Մալխասրոս*	»
6	ժողովածոյ	1747	617
»	Բժշկարան	*Բ· Քրխքինէ*	»
7	ժողովածոյ Կրօնական	1745	618
8	Ճարտասանութիւն	*Մխ· Աբրայ*	619
9	Աւետարան	1709	620
1350	ժողովածոյ	*Բոլորգիր*	621
»	Պիտոյից Գիրք	*Մովսէս Քիրդոզ*	»
»	Ցաղագս Առաքինութեանց	*Աբխաստէ*	»
1	ժողովածոյ Կրօնական	*Նոտրակիր*	623
2	»	1688	624
»	Հայելի Վարուց	*Թրգմ· Ս· Լեհացի*	»
»	Բառգիրք	*Նոտրակիր*	625
3	ժողովածոյ	*Բոլորգիր*	626
4	Ճարտասանութիւն	*Մխ· Աբրայ*	630
5	»	» »	»
»	Բառք Նոյնաձշաձք	*Մ· Մխիթարեան*	631
6	Ճարտասանութիւն	*Մխ· Աբրայ*	»
7	Ցաղագս Բ· Բնութեանց	*Բարթ· Եպս·*	632
8	Ճարտասանութիւն	*Մխ· Աբրայ*	633

Թիւ			Էջ
1359	Ժողովածոյ	1751	633
1360	Թուղթ ք	Իղնատիոս	635
1	Նարեկան	Բուրդիր	637
2	Ժողովածոյ կրօնական	Ժէ. Դար	640
3	Մեկն. Ցայտնութեան (Համառօտեալ)	Կուռնելիոս	641
4	Հերետիկութիւն	Մ. Զուզայեցի	642
5	Ժողովածոյ–Ճառընտիր	Բոլսրգիր	643
»	Գիրք ի Վերայ Բնութեան	Իւսէֆ Քհնյ.	644

ԲՆԱԳԻՐՆԵՐ

	էջ
1.— Պատմ. թագաւորին որ քնաւ ոչ ուրախանայր	18
2.— Վասն հոգեվարին եւ ճանապարհի հոգոց	21
3.— Համառօտ ժամանակագրութիւն	30
4.— Գովեստ Գրիգոյս.— Ստեփաննոս Քահանայ (1411)	197
5.— Աճուռամբ երկոտասան Հրեշտակաց	201
6.— Ողբ Աղաւթական.— Ցուսիկ	202
7.— Գովասանիք Թուչնոց.— Ցովհաննէս Եպս.	206
8.— Խոզ ի դեզ մարդոյ	208
9.— Խրատ մագաղաթի	212
10.— Մդոնաչափութիւնք Քաղաքաց ի Դվնայ	219
11.— Ցորդորակ զկնի Տէր Հովսեփեցէին	223
12.— Շարականն ննջեցելոց, Դ.— Ի հանդերձեալ նորոգմանն	224
13.— Աղաւթք վասն ճանապարհորդաց	226
14.— Հանգիստ	230
15.— Թուղթ Աղեքս. կթ.ի առ Գլիմենտոս Հայրապետ	234
16.— Մանրավէպեր (9)	249
17.— Առակ Առաքին — Իշառիւծ	287
18.— Առակ Երկրորդ — Այծ եւ Գայլ	288
19.— Քրիստոսի Աստուծոյ Աւուրքս. (Տաղ)	302
20.— Տաղ Գրիգորի Լուսաւորչին	309
21.— Կոնդակ Մեսրոպ Արքեպս.ի Լեհաց (1628)	317
22.— Կոնդակ Փիլիպպոս Կթ.ի (1644)	317
23.— Ցիշտ. ժամանակագրութիւն.— Դաւիթ Երէց	324
24.— Թուղթ վասն կնաթողաց	370
25.— Տաղ Սիրոյ եւ խրատ ամենայն մարդոյ	391
26.— Տաղ Հիւրոյ Ցորժամ Գայ.— Մարտիրոս	392
27.— Տաղ Հաւուց Որպիսութեանն.— Ցովհաննէս Եպս.	392
28.— Փիղը եւ իրեք կոյրերը	403
29.— Նուսխայ եփելոյ զքանաք ազգիւ	449
30.— Վասն Վարդավառի Տաւնին	452
31.— Թիւ Մանկանցն կոտորելոցն ի Բեթղեհէմ	454
32.— Վասն Ցովսեփա եւ կանանցն նզաբերից եւ Մաւր Տեառն	454
33.— Թէ ֆանի աւր ստեղծանի մանուկն	472
34.— Սուրբք յիշել յատենի	472
35.— Ցաղագս Շարականին թէ ով է արարեալ	485
36.— Համառօտ ժամանակագրութիւն.— Ցովհաննէս Քհն.	490
37.— Բժշկարան տումար մեկնութիւն չորս տարերցս	493
38.— Ցղ. Բնութեանն մարդոյն, ի Բժշկարանէն	494
39.— Խանիք Մանդուայց	496
40.— Ազգաբանութիւն Ս. Կուսին եւ Ցովսեփայ	505
41.— Պատուէր առ Մանկունս.— Նեղոս	508

էջ
42.— Հալցումն Պիւռոսի եւ Պաւռասխաճիէ կոմիտասու 517
43.— Ասացուածք Ռէիֆարոզի 521
44.— Վասն Զատկին Մոլորութեանն.— Գր. Վկայաբեր 534
45.— Ցաղագս կիրակամտին Աւրհնութեան 544
46.— Նախագրութիւն Մեկն. Քերականի.— Յ. Երզնկացի 552
47.— Դատումն Քերդածաց: Մասումն Բոսի.— Մամբրէ Վերծաւոդ 558
48.— Վրահայն ու Պարսկահայր 561
49.— Ագինք Քրիստոնեայք 583
50.— Ցաղագս Զայնից 627
51.— Շարականն.— Ցընծայ այսաւր երկին հրեշտեակաւք 637
52.— Աւուանք Խոպհացն Հնդկաց 645
53.— Թուղթ Պիղատոսի Դատաւորի 647

ՆԿԱՐՆԵՐ

	էջ
1.— Դաւիթ Թագաւոր	46
2.— Զարդագիր	46
3.— Եզեկիա Արքայ	47
4.— Նապի Մարգարէ	47
5.— Նապի Մարգարէ	135
6.— Պօղոս Առաքեալ	137
7.— Խորանազարդ	137
8.— Աբրահաս եւ կիւրեղ	152
9.— Կիսախորան	194
10.— Նապի Նչեցի	233
11.— Քեռնադրութիւն Կղերիկոսաց	264
12.— Քրիստոս եւ Ս. Գր. Նարեկացի	353
13.— Ս. Աստուածածին	355
14.— Խորանազարդ.— Սարգիս Կրօնաւոր	364
15.— Աւետում.— Սարգիս Դպիր Ատանացի	374
16.— Ընծայում.— Սարգիս Դպիր Ատանացի	375
17.— Յարութիւն Ղազարու.— Սարգիս Դպիր Ատանացի	375
18.— Այլակերպութիւն.— Սարգիս Դպիր Ատանացի	376
19.— Գրիգոր Տաթեւացի ?	380
20.— Երկրաչափական ձեւեր	409
21.— Կաղանդ	425
22.— Բնագիր, թ.կ. 1167.— Աւետիս Գրիչ	445
23.— Բնագիր, թ.կ. 1167.— Աւետիս Գրիչ	446
24.— Ցիշատակարան, թ.կ. 1167.— Աւետիս Գրիչ	447
25.— Կազմի կտոր	451
26.— Ս. Անտոն	486
27.— Գր. Տաթեւացի հանդերձ աշակերտներով.— Ներսէս Կրօնաւոր	499
28.— Յովհաննէս Երզնկացի Պլուզ (կանգնած)	553
29.— Յովհաննէս Երզնկացի Պլուզ (ծնրադիր)	556
30.— Քրիստոս եւ Գր. Նարեկացի	581
31.— Խորանազարդ	636
32.— Խորանազարդ	639

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿ

Ե. Դար

466 ·— էջ 56

Է. Դար

611 ·— էջ 30
627 ·— 56
638 ·— 491
653 ·— 491

Ը. Դար

712 ·— էջ 184, 591
774 ·— 491

Ժ. Դար

950 ·— էջ 226
977 ·— 366
983 ·— 480

ԺԱ. Դար

1018 ·— էջ 30, 96
1064 ·— 30, 491

ԺԲ. Դար

1102 ·— էջ 534
1129 ·— 491
1140— 643
1149 ·— 170
1167 ·— 444, 447, 448
1170 ·— 127
1173 ·— 496
1187 ·— 492
1194 ·— 492
1197 ·— 76, 265

ԺԳ. Դար

1216 ·— էջ 360
1228 ·— 513
1246 ·— 644
1248 ·— 603
1249 ·— 496
1268 ·— 360
1273 ·— 483, 495
1274 ·— 360
1275 ·— 510
1281 ·— 554
1283 ·— 621
1284 ·— 469, 470
1289 ·— 360
1290 ·— 450, 455
1292 ·— 496
1293 ·— 385
1297 ·— 531
1300 ·— 76

ԺԴ. Դար

1301 ·— էջ 531
1303 ·— 252
1306 ·— 45, 513
1307 ·— 228, 512, 531, 536, 537
1309 ·— 3, 127, 246
1310 ·— 575, 578
1311 ·— 566, 567
1312 ·— 549, 550
1316 ·— 496
1317 ·— 222, 226
1322 ·— 429, 430
1331 ·— 503
1332 ·— 537, 538
1337 ·— 48, 504
1338 ·— 591, 592
1339 ·— 634

1341·— 76, 423, 427, 604
1351·— 460, 461
1355·— 170
1356·— 128, 225, 246, 383, 384
1358·— 240, 241
1361·— 542, 543
1362·— 543
1363·— 172, 173, 511, 520, 521
1373·— 506, 509
1375·— 124, 183, 184, 496
1376·— 542. 544, 545
1378·— 438
1387·— 431
1391·— 408, 455
1392·— 252, 253
1393·— 261
1400·— 334, 335

ԺԵ· Դար

1401·— Էջ 242, 524
1405·— 239, 458
1407·— 268, 269, 270, 406
1408·— 403, 478
1409·— 156, 159
1410·— 293, 294
1411·— 196, 198, 361, 362
1412·— 390, 582
1413·— 243, 244
1414·— 341, 342
1415·— 291, 407
1416·— 402
1422·— 406, 410
1426·— 366
1430·— 385
1437·— 345, 346
1439·— 385
1441·— 30
1448·— 75, 501
1450·— 324
1451·— 324
1452·— 324, 325, 501
1453·— 276, 325, 605
1454·— 325
1456·— 325
1457·— 326
1471·— 480, 481
1475·— 214
1476·— 299, 314
1481·— 435, 436
1482·— 96
1487·— 295, 298

ԺԶ· Դար

1501·— Էջ 605
1506·— 215
1508·— 360
1519·— 30
1546·— 49
1552·— 282
1555·— 402
1564·— 358
1576·— 428
1581·— 31
1582·— 180
1583·— 281
1585·— 607
1588·— 122, 263, 264
1592·— 609
1593·— 609
1594·— 181, 182
1595·— 96
1596·— 567
1597·— 132, 133, 321
1599·— 501

ԺԷ· Դար

1602·— Էջ 552, 558
1603·— 354
1604·— 50, 51, 120, 123
1605·— 321
1606·— 126, 129
1607·— 100, 260, 262, 358
1608·— 160
1609·— 154, 156
1610·— 244, 247, 597
1611·— 103, 106, 247
1612·— 505
1613·— 6
1614·— 30, 232
1617·— 587
1619·— 117, 231, 613, 614
1620·— 117
1621·— 51, 116, 118, 365
1622·— 265
1623·— 612

1624.— 113. 496
1626.— 482
1630.— 145. 146
1631.— 165
1632.— 29
1633.— 142
1634.— 253. 254
1635.— 192. 194. 349. 350
1637.— 174
1638.— 135. 136
1640.— 367
1641.— 319
1642.— 317
1643.— 622
1644.— 316. 318
1645.— 223, 224
1649.— 32, 280
1650.— 390
1651.— 108
1656.— 62, 348. 580
1657.— 162. 163. 209
1659.— 344
1660.— 421
1661.— 97. 374. 375
1663.— 205. 208
1664.— 63, 198
1665.— 91. 110, 111
1666.— 109. 119
1667.— 224
1668.— 61. 72. 97. 218. 550, 551
1670.— 97
1673.— 185
1674.— 97
1679.— 186. 283. 284. 524. 526
1680.— 239. 564. 565
1681.— 133, 134
1682.— 393, 565
1683.— 596
1684.— 115, 565
1685.— 185. 212. 394. 397
1686.— 292, 394, 397
1688.— 395. 569. 570. 624, 625
1690.— 382
1692.— 62
1693.— 179
1694.— 116, 565
1695.— 14. 93. 548. 565
1696.— 70
1697.— 108. 188. 357. 565
1699.— 381. 382

ԺԸ. Դար

1701.— էջ 390
1703.— 274
1704.— 94. 564. 565
1706.— 199
1707.— 222
1708.— 81
1709.— 620
1711.— 52. 82. 236
1712.— 53
1713.— 204. 379. 381. 568
1714.— 198
1715.— 591
1718.— 180. 232
1726.— 256
1729.— 82. 603. 604
1730.— 541
1731.— 15. 57. 480
1732.— 33
1733.— 114
1734.— 598. 635
1735.— 632
1737.— 57. 420
1738.— 37. 551. 569
1739.— 209. 295. 607
1740.— 328. 468. 519. 607
1741.— 381
1742.— 191
1744.— 411, 414
1745.— 190. 618. 619
1747.— 262. 277. 278, 571. 598. 617 618. 630
1749.— 125. 258. 413 600
1750.— 3. 641. 642
1751.— 3. 633, 634
1752.— 610. 632
1754.— 10
1756.— 285
1758.— 571. 572
1761.— 58. 572
1762.— 115. 377
1768.— 266. 332, 402. 519. 520
1769.— 109
1771.— 10. 592 593

1774·— 330
1775·— 323
1779·— 1, 12, 258
1780·— 164
1781·— 153
1783·— 283
1786·— 185, 186
1787·— 267, 268
1788·— 130, 131
1789·— 615
1790·— 79, 204, 205, 616, 617
1792·— 448
1793·— 216
1796·— 79, 89, 230
1797·— 164, 292

ԺԹ· Դար

1802·— Էջ 32, 138, 478
1803·— 436
1804·— 322
1805·— 131
1806·— 323
1807·— 12, 271
1809·— 528
1811·— 34, 400, 401
1815·— 331
1817·— 6, 38
1818·— 176, 399
1820·— 234
1821·— 176, 275, 276
1822·— 209
1824·— 36, 102, 148, 357, 358, 437, 530
1826·— 150, 399
1828·— 39
1834·— 153
1837·— 243
1838·— Սեպտ· 6·— 79, 231, 255, 349 400, 444, 561
1839·— 316
1844·— 92
1845·— 119
1848·— 449, 450
1849·— 450
1853·— 234, 594
1856·— 594
1858·— 482
1859·— 574
1860·— 237, 462
1861·— 255
» Սեպտ· 14·— 10, 49, 89,
1865·— 164
1866·— 126
1867·— 93, 315
1868·— 574
1891·— 597

Ի· Դար

1906, Սեպտ· 1·— Էջ 108, 174
1915·— 97
1927·— 41

ՅԱՆԿ ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

Ա·

Աբգար թգր· Հայոց· Է՛ 644
Աբիսողոմ Շիրուանցի 394
Աբիւռնցի 168
Աբրահամ եպս· 188, 190
» Դպիր, որդի Կուկէմիրի 428
» Երէց (1728) 285
» Երէց (1392) 424
» Արք· Զմիւռնիոյ (1782) 331
» Քհն· Մելտենցի (1401) 524
» Չէլէպի (1661) 3, 60, 87
» Կրետացի (1715) 591
Ագաթանգեղոս 279
Ագաթոն 182
Ագաթրոն իմաստասէր 99
Աղամ Նախահայր 70, 169, 457, 464, 490, 491, 615, 646
Ադրիանուպոլիս 267, 268
Սզոյիա Գրիչ (1665) 90, 91
» կթղ· 359, 609
» Սասնցի 118
» Վրդ· (1643) 623
Ազեքսվրա, Ֆոյր Արէլի 246
Ազիչի (1603) 354
Արախայ Վանք 343, 478
Արանագիմէս? Վրդ· 132
Արանաս եպս· Աղեքսանդրիոյ 2, 124, 152, 289, 290, 342
Արէնիք 484, 501
Աժտարխան 131, 276
Ալան 557
Ալէքսան սրկ· Արեւելցի (1783) 283
Ալէքսանդր Բաբչովսքի 317
Ալբուն Պրուսացի 459, 460
Ալիանախ 250
Ալի պակ· որդի Ճհանկրի 326
Ալի Շահ-Բար պակ (1457) 325
Ալպերտ Ռոթիզբոնացի 238, 595
Անակիոս հայրապետ կ· Պոլսոյ 221
Անարոն մահտեռ 224
Անարոն Վանանդեցի 238
Աղաբէկ, որդի Խաւջին 580
Աղազար *Կողբացի* 579
Աղափխոս Սրկ· 292
Աղափիր Գրիչ Նոր Ջուղայեցի (1761) 58
Աղեքսանդր Մակեդոնացի 78, 211, 213, 571
Աղթամար 612
Աղուանից 453
Ամասիա 198, 570
Ամբակում մահտեսի (1658) 60
» տիրացու (1772) 204
» դպրիկ (Գր· Վրդ·) Բէօսիւրմեան 59
Ամբրոսիոս եպս· Մեդիոդանացոց 106, 573
Ամիք 321, 324, 325
Ամիր 512
Ամիրամէտ 253
Ամիր Խաւճայ 397
Ամիրվարդ 568
Ամիրտօղու Մեհմաստան 260, 262
Ամիրտովլար Բժիշկ 435, 436
Ամոն Քհն· 194
Ամստրդամ 58
Այտին 519
Անակ *Պարթև* 489
Անահիտ 452
Անանիա Վրդ· 197, 289, 338
» Վրդ· *Նարեկացի* 1
» Շիրակացի 122, 159, 167, 485, 488 492
» Վրդ· *Յանահհնցի* 2, 519, 626
Անապատ Ուխտ (1322) 429
Անաստաս Քհն· 202
Անբերդ 492
Անդրէաս Գրիչ (1635) 349, 350
» Երէց Գրիչ (1668) 71, 72
» Վրդ· 308
» Վրդ· (1788) 130
» Վրդ· Ագնիւեան Ակնեցի (1815) 331
» Եպս· Կեսարիոյ 38, 104, 203, 209
» Վրծ· Փախչեան 255
Անդրոնիկոս Գրիչ 604

Անքափ 97
Անքիլիաս 106, 354, 454, 528
Անի 491
Անկիւրա, Անկուռիա 247, 245, 346
Անսելմոս 167, 614
Անտոն Եպս· Սր· Աղբերկայ (1802) 322
» պատրի 498
Աշխարհամատուռն 576
Աշխէն տիկին 314
Աշոտ Դ· Աբրահամեան 520
Աշրաֆ սուլտան Մսրայ (1375) 424
Աչֆապակի (1317) 227
Ապահունեաց Վանք 243
Ապաղա խան 495, 496
Ապողինար հերձուածող 2, 222, 528
Ապտլմաճիտ սուլթան (1839) 594
Առաքել Աբղ· (+ 1635) 195
» Գրիչ (1422) 387, 390
» Վրդ· 257
» Վրդ· (1273) 496
» Վրդ· Բաղիշեցի (+ 1454) 304, 313, 325, 411, 412
» Սաւալանեանց 276
» Քհն· Գրիչ 463, 464
» Եպս· Սիւնեաց, 21, 59, 91, 96, 115, 116, 132, 142, 143, 215, 240, 312, 340, 396, 500, 501, 506, 551, 611
Առիւծ իշխան Թլկուրաձի 453
Առիւծ պատանեակ 539
Ասափ 453, 625
Ասլան, բեռորդի Ցովհ· Եպս·ի 397
Առաքելեան պահպանակ 476, 537
Աստապիւէլ հիւսն 485
Աստապատ 281
Աստղիկ, դուստր Նոյի 501
Աստուածատուր Դպիր, որդի Աւագի (1604) 51
» Քհն· մականուն Աւազակ 397, 527
» Գրիչ, որդի Գրիգորի (1708) 81, 82
» սրկ· Գրիչ (1481) 435, 436
» կրօն· (1659) 341, 344, 345
» Վրդ· Եզնկացի 405
» Երէց Կեսարացի 67, 69
» Եպս· Մշեցի (1584) 455, 608, 609
» Ծ· Վրդ· (1867) 8, 93
Աստուածատուր Քհն· (1624) 496
» Վրդ· 547
» որդի Մեծպարոնի 606
» Գրիչ 626
Ատանա 8, 93, 164, 374, 375, 504
Ատոմ Վրդ· Մակաց՝ի 311
» Երէց Ոստանցի 300, 306, 411
» Հայր Վարագայ 484
» Գրիչ (1745) 190
Արաբիա 488
Արաբացիք 383
Արամազդ 452
Արապշահ պակ (1456) 325
Արապշահ Գրիչ 643, 650, 651
Արգելան Վանք 251
Արեւ տիկին 294
Արզրում 298
Արթուն Գրիչ (1594) 181, 182
Արխոս 335
Արիստակէս 308, 412
» Աբղ· (1363) 509, 512
» Լաստիվերցի 271
» Հոռոմոս 531, 558
» Սեբաստացի 159
» Վրդ· Տարօնացի (1595 – 1605) 320, 321
Արիստոտէլ 7, 8, 33, 350, 351, 435, 443, 484, 487, 503, 504, 512, 550, 571, 621
Արիստոտէլ Վրդ· Պարսից 472
Արծկէ 71, 72, 215
Արձախ 393
Արձան 337
Արղի 280
Արմաշ 150, 234
Արմէն Անապատ 531, 536
Արմէնուհի Սրապեան 305
Արմուտքաղ գիւղ 613, 615
Արշակ Այպօյաձեան 60
Արշակունիք 150, 395
Արտեմոն 518
Աւազ Վանք, Երզնկա 156, 160, 361, 480, 481
Աւազ Վրդ· Գաղատացի (1594) 181, 182
» Դպիր Ստացող (1635) 349, 351
» Երէց, Կազմող (1363) 172, 173
» Պարտն, Ստացող (1487) 295
Աւետ Գրիչ 623
Աւետիս Դպիր Գրիգորեան (1818) 399

Աւետիս Ալեքսանեան 140
» Վրդ. Ազթամարեցի 414. 417
» Արք. (1829) 35. 478
» Գրիչ (1167) 444. 447. 448
» սրկ. վարպետ (1602) 559
Աւետիք Կրօն Գրիչ (1411) 316. 362
» Կրօն. Գրիչ, որդի Ոսկարոզ Սամուէլի (1471) 480. 481
» Վրդ. (1411) 197
» Վրդ. (1730) 541
» Եպս. (1711) 53
Ախսենա 229
Ախթիկէ 219
Ախրոդիտէ 452
Ակճատօս 327

Բ.

Բարգէն Ա. Կթղ. Կիւլէսէրեան 59. 612
Բաբելոն = Պաղտատ 125. 448
Բաբերդ 32. 256
Բազնայր 491
Բազրատունեաց Մամիկոնէի 351
Բազրեւան 323
Բալու 543
Բաղէշ 262
Բանա 628
Բանարգէս 427
Բառնաբաս 484. 493. 645
Բասիլ Գրիչ 187
Բասիլիոս Եպս. Երուսաղէմի († 1356) 225
Բասրայ 489. 561
Բարթողիմէոս Եպս. Մարաղոյ 92. 459. 561. 563. 584. 632
Բարիձորոյ Վանք 501
Բարձրաբաւայեաց Ս. Աստուածածին 280. 530. 531
Բարձրբերդ 536
Բարուախօս 625
Բարսեղ Վրդ. Հաղբակեցի (1607) 260. 262. 266. 559
Բարսեղ Կեսարացի 35. 89. 139. 348. 360. 473. 487
Բարսեղ Գրիչ (1310) 575. 577
Բարսեղ Քհն. Գրիչ (1290) 450. 455
Բարսեղ Վրդ. *Մաշկեւորցի* 37
Բարսեղ Վրդ. որդի Սմբատայ 95
Բարսեղ Գրիչ որդի Մխիթարայ (1619) 613–615
Բարսեղ Բաբուճապետ (1633) 143. 144
Բարսումայ 168. 533
Բերթանիա 408
Բերդեհէմ 421. 505
Բերսայիդա 7
Բենեդիկտոս 338. 440
Բենիկ Վրդ. Վանանդեցի 170. 201. 289. 442. 534. 525. 609. 614. 627
Բեռնարդոս 573
Բեռնարդոս Գրիսբինի 617
Բեսելիէլ 416
Բերդկունք 219
Բերդլմէ սկիւռեցի 521
Բերիա 9. 523. 571
Բէրսէոս 398
Բիաս Պրիէնացի 352. 433
Բիւիտան 98
Բիւզանդիոն 615
Բուլղարք 516
Բուրդել պարոն. Բուրբել իշխան (1337. 13389 48. 250. 592

Գ.

Գաբրիէլ Նրէց Գրիչ (1679) 283. 284
Գաբրիէլ խմաստասէր 254
Գաբրիէլ Քհն. որդի Վռկաան 620
Գագիկ բգր. Վասպուրականի 221
Գալիանոս Բժշկապետ 11. 618
Գալոյ Ձոր 220
Գալուստ Գալիր Թորոսեան (1853) 234
Գալուստ Զաքկազօր 599
Գալուստ Քհն. (1794) 149. 151. 176
Գալուստ Վրդ. Կայծակ 569. 624
Գալատիա 10
Գանգր 219
Գանձակ 442. 491. 495. 627
Գասպար ամիրայ 530
Գարեգին Արք. Յովսէփեան 103
Գաւազան 512
Գեհոն 575
Գեղարդ Ս. 29
Գեղինեսարէթ 454
Գեչբօր Գղ. 220
Գետկայ Վանք 483. 495
Գերմանիա 40
Գէնի 496
Գէորգ Վրդ. Երզնկացի 158–160. 204. 229. 321. 344. 362. 590. 591

Դէորգ եպս· Առաջնորդ Թադէոս Առաքելոյ (1802) 322
» Կթղ· *Լոռեցի* 169, 549
» Դպիր Կ· Պոլսեցի (1780) 398
» Հռետոր (1167) 444, 448
» Վրդ· Մխլայիմզատէ (1713) 34, 49
» Վ· Պաղտատեան (1754) 9, 10
» Աբգ· Սահրատեան 523
» Վրդ· Սկեւռացի 82, 327, 531, 532, 536, 539, 558, 575
» փակակալ 608
Ս· Դէորգայ Վանք 504
Դլակայ Վանք 237
Գլաձոր 549
Գոզ եւ Մազոզ 17, 67
Գոյներոմ 354
Ս· Գորգ Անապատ 537, 539
Գուբֆ 489
Գուլմանհիմ 441
Գուրգէն արքայ 365
Գուրգէն Եարտուղար 56, 218, 532
Գրացանկ 500, 543
Գրիգոր Վրդ· Ազթամարայ 100
» Վրդ· Անաւարգեցի 637
» Վրդ· Ամթեցի (1699) 381, 382
» Ամթեցի, որդի Յովհաննիսի (1781) 153
» Ապիրատ 528
» Վրդ· Բաթերդցի (1763) 137
» Վրդ· Բջնեցի († 1298) 104, 105
» Վրդ· Բանասէր 76
» Վրդ· Գարաճաղցի 96, 378
» Վրդ· (1624) 496
» Գրիչ (1338) 591, 592
» Գրիչ (1612) 498, 505
» Գրիչ (1788) 292
» Երէց Գրիչ 63, 67, 222
» Սրկ· Գրիչ (1821) 275, 276
» Վրդ· Գրիչ 211, 215
» Երեւանցի Գրիչ 140
» Դպիր Թարգմանիչ (1163) 103, 528
» Լուսաւորիչ 213, 287, 464, 511, 538, 539
» որդի Խաչերեսի (1723) 217
» Խլաթեցի Ծերենց 93, 301, 306, 313, 314, 330, 624
» Վրդ· Խոզագարակցի 37, 552, 569
» Կթղ· 301, 305
Գրիգոր Կարապետեան (1840) 216
» Վրդ· Կեսարացի 59
» Կոստանդեան 102
» Կիւսասարկ· Կ· Պոլսեցի (1807) 12
» Դպիր Կ· Պոլսեցի (1747) 630
» Վրդ· Կ· Պոլսեցի 36
» Սրկ· Հաճընցի (1824) 357, 358
» Դպիր Զկնաջրցի (1779) 1, 12, 258, 259, 490
» Մագիստրոս 106, 345, 350, 351, 412, 441, 554, 616, 621
» Վրդ· Մեկնիչ (ԺԳ· Դար) 456
» Գրիչ Մոկացի (1602) 552, 559
» Ցեսուացի 169, 170, 615
» Նագիանզացի 35, 126, 128, 129, 444, 475, 476, 610, 627
» Նարեկացի 58, 204, 226, 256, 303, 304, 328, 347, 348, 352, 354, 365, 386, 387, 412, 442, 479, 505, 524, [illegible], 580, 608, 614, 618
» Նիւսացի 73, 123, 187, 277, 484, 617
» Վրդ· Ոստանցի 412
» Որոտնեցի 313
» ուստայ (1665) 91
» Կթղ· Ուրհայեցի 59
» որդի Սէֆէրի 257
» Ե· Պետրոս Կթղ· ուղղափառաց (1806) 564
» Սկեւռացի 339, 458, 468
» Վկայասէր 1, 74, 245, 533, 535
» Տաթեւացի 33, 37, 42, 62, 63, 69, 124, 143, 144, 175, 239, 243, 263, 274, 279, 281, 291, 293, 320, 324, 327, 361, 363, 373, 379, 406, 431, 432, 462, 473, 476, 478, 482, 500, 506, 559, 587, 612
» Կթղ· *Տղայ* 127
» Աբգ· Տիգրանակերտցի 550, 551, 569, 570
» րաբունապետ 185
» Վրժ· Փէշտըմալճեան 73, 234
» Դպիր Քահիեազատէ (1747) 277,
Գրիգորէս Գրիչ 422, 423
Գրիգորիս Կթղ· Ազթամարայ 29

Դրիգորիս կաթողիկոս (1603) 354
Դրիգորիս Վրդ. Քէօմիւրճեան 112
Գրիգորիս Իւաժշտապետ (1322) 430
Թոլոնիա 174

Դ.

Դադիմատիոս 633
Դամասկոս 119. 489
Դանիէլ Մարգարէ 123, 575
» Կթղ. Էջմիածնի (1802) 322, 574
» պատրի 8
» Ս. Վանէ 322
Դաստառակ 30
Դավրէժ 406
Դարաճաղեաց գաւառ 375, 578
Դաւիթ (Գանձասար) 347
» Դպիր 42
» Եպս. (1439) 385
» Գրիչ. որդի Աւետիքի (1709) 620
» Եպս. Երուսաղիմայ (1608) 160
» Քհն. Զէյթունցի 257
» Կթղ. Էջմիածնի (1594) 183
» թգր. Հրէից 45. 629
» Հիպատոս 105. 163. 184, 187. 591
» Նրէց *Մկրտչի* (1452) 324
» Ներգինեացի Անյաղթ 114, 123, 143, 187, 230, 349, 350, 493. 501–504. 532. 537. 549. 550. 557. 611
» Սեբաստացի 530
» Վրդ. (1774) 330
» Վրդ. Ստացող 422, 423
Դգղար 457
Դեմետր 182. 481. 516
Դիդիմոս 103
Դիմլիք 354
Դիոնէսիոս Արիսպագացի 512
Դիոնէսիոս Թրակացի 232, 284. 356. 430. 501, 532
Դիոսկորոս Կթղ. Սանահնեցի 484
Դոլոթէոս Եպս. Տիւրոսի 487. 644
Դուին 219, 484
Դրազարկ 537

Ե.

Եասմո (1626) 482
Երրայական պյքուրեճ 46
Երրայերիճ 6. 11, 272. 466
Եգլիպտոս 41. 132
Եգեսիա 395
Եզեկիէլ Նրէց Գրիչ (1713) 379. 381
Եզնակ. Եզնիկ. Վրդ. Կոզբացի 134. 153. 168. 246. 290. 440. 492. 515. 538, 606
Եզր Կթղ. 12. 491. 578
Եթիոպիա 457
Եյդատ եւ Մովդատ 492
Եյհոս հրեշտակապետ 201
Եկատարինէ կայսրուհի 276
Եկեղեաց գաւառ. լեռ 504. 554
Եղեայպատրուշ 491
Եղրայրիկ Վրդ. 80
Եղեգից Ձոր 220
Եղիա Մարգարէ Թեսբացի 16
Եղիա Վրդ. (1641) 279
Եղիա Վրդ. Կեսարացի (1744) 411. 413, 414
Եղիազար սրկ. Գրիչ (+ 1640) 367, 368
Եղիազար Արդ. Գրիչ (1682) 391. 393
Եղիազար Վրդ.. Կթղ. Հռոմկլայեցի 119. 280
Եղիշէ Վրդ. 179. 329, 330. 426
Եղիշէ Արք. Դուրեաճ 370. 485. 496. 520
Եղիշէ Վրդ. Մտեփանեան (1860) 237. 462
Եղիսէ Վրդ. 229
Եմաւոն Լեռ 489
Եմովս Նահապետ 557
Եմովէ Նահապետ 401. 456, 557
Եուրօ. բան 482
Եպիփան Կիպրացի 44. 165. 193. 222. 522. 622
Եպիփարմոս 520
Եսայի Նրէց Գրիչ (1704) 94
Եսայի Վրդ. Կեսարացի 80, 81, 180, 181. 198. 203, 204. 233, 275, 295. 328. 363. 365, 448, 465, 468
Եսայի Վրդ. Նչեցի 3, 104. 127. 157, 185 232. 245. 252. 356. 467. 468. 501
Եսթեր 378
Եսնացիէ 488
Երասաւլիս 487
Երեմիա Վրդ. *Մեղրեցի* 11. 344. 391
» Մոսոռեացի 317
» Նրէց Գրիչ (1688) 569
» Վրդ. Տէր Կարապետեան, Զօրլուցի 39, 79, 231, 255, 348, 398, 444, 561
» Չէլեպի Քէօմիւրճեան 41, 59, 83, 85. 112. 275, 276, 333, 592

Սրեճիոս 102, 167
Սրեւաճ 30, 154, 195, 232, 475, 565
Ս. Սրեւումայ Վանք 568
Սրգնկաւ, Սգնկա 30, 251, 298, 324–326, 605
Սրիճով 29, 222, 461, 603
Սրուսաղէմ 1, 3, 12, 48, 88, 119, 165, 171, 200, 202, 225, 240, 241, 254, 258, 288, 316, 344, 357, 382, 394, 400, 404, 411, 437, 492, 517, 527, 550, 554, 564, 569, 571, 572, 587, 599, 610, 613, 615, 618, 624, 627, 640
Սւագր Պոնտացի 484, 586
Սւայ (կնիք) 444
Սւդոկիա 110, 565, 635
Սւթաղ 474, 477
Սւմոմիոս 335
Սւստաթէի Վանք 406, 410, 431
Սւտիճէս 487, 488
Սւֆարայ 14
Սփրատէս Վրդ· Հայոց 472
Սփրեմ Կթղ· Էջմիածնի (1821) 176
Սփրեմ Կթղ· Կիլիկիոյ (1780) 8, 164
Սփրեմ Խուրի 44, 166, 216, 289, 329, 338, 393, 473, 477, 510, 540, 606
Սօքնագրեանք 122

Զ·

Զախմօ 246–7
Զատիկ 247
Զաքարիա (110) 352
» առաջնորդ Կարմրւորի Ուխտին (1602) 559
» Քհն· Ալտաճացի 15
» Քհն· հայր Յովհաննու 511
» Կթղ· 166, 419, 567
» Սրկ· 391
» Քիլիքացի 580
Զաքայրէ Վրացի (1731) 57
Զաքարիա Պտր· Տարօնացի 119
Զաքարիա Պտր· Կ· Պոլսոյ 594, 595
Զեռռ Գլակ պատմագիր 111, 237
Զեռռն արքայ 221, 566
Զէյթուն 265, 541, 620
Զիկմունտ Գ· թգր· Լեհաց (1604) 51, 124, 182
Զմիւռնիա 102, 175, 331
Զօրաքաղել 628

Է·

Էդուարդ Նուիլ 176
Էլբիկ 513
Էլլիճացիք 398, 399
Էլխութլու 407
Էլզաճ 471
Էլմաստ խաթուն 397
Էլտւզմիշ 407
Էմաճուէլ 168
Էմիր 147
Էնիկ 495
Էջմիածին 75, 84, 97, 118, 119, 212, 235, 236, 317, 322, 331, 394, 397, 501, 530, 565, 598, 600, 623
Էջմիածնի ժողով 579
Էտիլշահ Խոճայ 407
Էտիրնէ 83, 85
Էրզրում 180, 195, 331
Էրիկլի 53

Ը·

Ընկլէզ 583
Ըոզաց աշխարհ 358

Թ·

Թադէոս սրկ· Գրիչ 606
Թադէոս Քհն· 288
Թադէոս Նպս· (1866) 126
Թադէոս Վրդ· Կեսարացի (1771) 592, 593
Թաթարիոէ 110
Թաթուլ Վանահայր 122
Թախրաթաճ 251
Թաղէս Միլէտացի, Թաղիոս 527, 573
Թամուր Ծաղկող Անկցի 179
Թանահատի Վանք 220
Թառաքուր 74
Թաւրէզ 30, 324
Թափովթակաճ Լեռ 452
Թեմճա, մայր Արիստակէս աթեոզի 125
Թեսթէ Քհն· 537
Թեսաւրոս 174
Թեւաճթորոս 92
Թէսդիոտն 514
Թէոդոս թգր· 167
Թէոդոր Նրաթլացի 529

Թէոդորոս եպս Անկիւրեայ 105. 342
Թէոդորոս Պտր. Խարբնացի 115. 572
Թէոդորոս Պտր. Վանից՝ 31. 138. 276
Թէովմաս 557
Թէոտիմոս 487
Թէոփիլոս 289. 329
Թէոփիստէ 453
Թէքիրտաղ 126. 496
Թիլգուրան 324. 506
Թիւրքերէն 210
Թղթոց Գիրք 12. 168. 169. 334. 518. 537
Թորգոմ նպս. Գուշակեան 41
Թորգոմայ Տուն 299. 492
Թորգոմեան տոհմ 592
Ս. Թորոսի Աճապատ 531. 537
Թորոս (1356) 225
» արծռուկաձ 347
» Պսպիր. որդի Աբապէյի (1609) 154. 165
» Թորոսովիչ 246
» Վրդ. 421
» Քհն. (1409) 160
Թումայ Ագուլիսացի 9. 140. 597. 632
» սրկ. Գալստեան (1815) 331
» Վրդ. Գրիչ (1407) 268–270
» նպս. Գերմանիկեցւոց 204
» Կաֆայեցի Գրիչ (1422) 406. 407. 410
» Գրիչ. որդի Մարտիրոսի (1410) 293. 294
» վրդ. Մեծոփեցի 57. 75. 365. 366
» Շարմէս 399
Թումայ Գրիչ 588. 590
Թումայ Գրիչ (1643) 622
Թումաս վանական Քհն. Գրիչ (1297–1307) 531. 532. 536. 537
Թուաբաձական Խնդիրք 122
Թուականիք 182
Թուականիք Խրթնաբաձիք 85
Թրեստ 323
Թօխաթ 97. 185. 354. 377
Թօղթամիշ 583

Ի.

Իգնատիոս Աստուածազգեաց 635
Իգնատիոս Գրիչ (1732) 33
Իգնատիոս Վրդ. (1656) 62
Իզիդորոս 573
Իզմիր 133. 148. 15 . 209
Իզմիրիտ 618
Իէ րկիոս Սուդտուրիս 35
Իթայէլ Հրեշտակ 201
Իլարիոն 567
Իլիոն 490
Իլիուպոլիս 567
Իլով 50. 244. 246. 319
Իմիրզա 527
Իննուացեցիքոս պապ 203
Իշուխ Քհն. 644
Իչուան գիւղ 238
Իոիոն 534. 535
Իսախ չէլէպի 565
Իսահակ Վրդ. (1731) 15
» Վրդ. Մակուեցի (1666) 108. 109
» Ի. Վրդ. Տէր Գրիգորեան 92
» նպս. Գեղամացի 530
Իսիդոռոս Եզիսեոյտացի 169
Իսիքօս Քհն. 104. 529
Իսիսուսս 398
Իսլամպուլ 594
Իսրայէլ Գրիչ (1636) 349. 351
Իսրայէլ դեսպան 235
Իվանէ ամիրա Որուտան 48
Իվաշէօ 246. 247
Իրլանտիա 527

Լ.

Լակզաստան 315
Լայերտիոս 352
Լատիներէն պահպանակ. 67. 103. 244. 482
Լեհաստան 50. 118. 154
Լեւոն թգր. Հայոց 221
Լեւոն Քհն. Գրիչ (1306) 45
Լեւոն Գ. Խաչէրեան 502
Լեւոն Ս. Խաչիկեան 65. 71. 244. 253. 261. 294. 315. 343. 407. 408. 410. 478. 524. 592
Լեւոսիա 604
Լէոպոլիս 181. 182
Լիբանան 286. 449. 564
Լիկիանոս 650
Լիմայ Աճապատ 109
Լհաուր 645
Լով 120. 125. 126. 129. 317. 501
Լուլուա քերդ 360
Լուսաւորչի Դամբարան 578

Լուտերոս 399
Լուտովիկոս թգր· Ֆրանցու (1687) 84
Լոհանդոսանոս 488
Լփնիբ 489
Լօոի 249
Լօֆսիա 229

Խ·

Խազալ մահտեսի 222
Խալիլ Ռահման – Քեբրոն 228
Խախ գիւղ 295
Խանբէկ 368
Խաչատուր երէց (1582) 181
» Կրօն· Ատանացի (1337) 500, 504
» Վրդ· Առաջնորդ Արզրումայ (1724) 137
» Վրդ· Բաղիշեցի 266
» Վրդ· Կեչառեցի 78, 98, 211, 220, 302, 411
» Կթղ· Կիլիկիոյ (1661) 375
» Ստեփաննոս Սիւիւստրացի 381, 382
» Վրդ· Ստացող (1400) 334, 337, 580
» Քհն· Կազմող (1167) 444, 448
» որդի Տրապիզոնցի Սամուէլի 501
» Վրդ· 482
Խաչիկ Կթղ· 516
Խաչի Աքոռ 145
Խապար=Գր· Սարկաւագ (1312) 549, 550
Խասգիւղ 222
Խարիսխան Խոճայ 97–100
Խարպանդուղղուլ 536
Խափուարաաք, ի Պոլիս 323
Խըպտիբ 583
Խըփչախ 583
Խրշմիր 645
Խիզան 354
Խիկար իմաստուն 29, 81, 100, 213, 228, 464
Խլաթ 219, 360
Խնդրակատարի Վանք 441
Խնուս 30
Խոզագրակ գիւղ 552, 569
Խոնդ 354
Խոջամալ Զուղայեցի (1758) 572
Խոջաջան 441
Խոռհան զօրավար 491
Խոսրով Անձեւացի 225, 226, 421
Խոսրով Խոճայ Աղուլեցի 60
» Վրդ· 169
» Ասլրուէզ 490
Խոսրովու Անապատ 542, 543
Խոսրովուեի 489
Խոտրջուր 179
Խոր Վիրապ 118
Խորին Անապատ 531, 537
Խորոս 39
Խուբլուշ 607
Խուբլուշահ 124
Խուպաթ 247
Խտրշայ (1405) 458
Խրիմ 512, 594
Խրիւսոմենեկտաբ Ց· Դամասկացի 521
Խռիկ 246
Խօջասար Նաղաշ 382

Ծ·

Ծառաբարի Վանք 220
Ծաւով Ս· Յակոբ· երկնկա 383, 384
Ծատուր 91
Ծատուր (1750) 607
Ծերուն 253
Ծիլիդեան Վանք 357, 390, 420, 424
Ծոազպտիկ 30, 254

Կ·

Կալուարի Լեռ (Գողգոթա) 202
Կայեն 246
Կայծառաւան 558
Կամռնաց Լրմունք 169
Կանչուար Վանք 226
Կապան 536
Կապոյտ Բերդ 220
Կաստաղօն 219
Կատիհիմէ Կոյս 203
Կարապետ Կթղ· Աղթամարայ (1802) 322
» Վրդ· Աճեմեան (1824) 531
» Ճահատակուած 1671–ին յԱմասիա 570
» Աբէհոս· (1606) 126, 128, 129, 358
» Վրդ· Բաղիշեցի 307, 314
» Գրիչ (1797) 292
» Վրդ· Երզնկացի, Քօթ 59
» Սրկ· Մկրտչեան, Թէֆիրտաղցի

(18479 444
Կարապետ վրդ. Մոկացի (1631) 500. 506
» վրդ. Ծորոգաց Փրկչի Վանուց 172
» Պալբօզլի 255
» վրդ. Պէշէնկցի (1729) 603
» Գրիչ. արդի Պարոնտատի (1341) 423. 427
» սրդ. Սեւերակցի 237
» Երէց. արդի Սիրունի (1373) 506. 508. 509
» Քհն. Տէր Գրիգորեան (1838) 40
» վրդ. Տիգրանակերտցի 400
» վրդ. (1677) 462
» վրդ. (1730) 541
Կարսիաւարիմ 452
Կարին 76. 331. 424. 598
Կարմիր Ծով 457
Կարմրաւոր վանք. վասպուրական 552. 559
Կարնեցի արդ. 133
Կարպետակ Գրիչ 281. 282
Կարպիանոս նպս. 483
Կասբս 594
Կաֆա 118. 214. 334. 337
Կեղեստիանոս նպս. Հռոմայ 2, 221
Կեղի 326
Կենդանակերպի 110
Կեսարիա 118. 322. 447. 631
Կեստոսմանի 97
Կէօղլով 379. 381
Կրովանոց Աւետարան (1710) 542
Կիլիկիա 323. 450. 465. 536
Կիպրիանոս նպս. 361
Կիպրոս 48. 225, 226. 604
Կիրակոս վրդ. Ամթեցի (1651) 595. 596
» աբգ. Գեղամանկցի (+ 1815) 330
» վրդ. Գրիչ 242. 243
» վրդ. Երզնկացի 211. 220. 384. 418. 438. 587. 626
» նպս. Երուսաղէմացի 4. 6. 37. 437. 528. 617
» Քհն. (1140) 643
» Քհն. արդի Լիպարի (1624) 113
» սրդ. արդի Խաչատուր Քահանայի (1356) 384. 385
» կթզ. Սասյ 164
» Թվնեցի (1682) 565
Կիւրեղ Աղեբսանդրացի 105. 106. 334. 341. 343. 360, 405
Կիւրեղ Երուսաղէմացի 345, 426
Կիւրեղ Աբգ. 640
Կիւրեղ Երէց Տիվրիկցի (1751) 633. 634
Կիւրիոն Վրդ. Գրիչ 561. 563
Կլիմաս. բոյր Կայենի 107
Կղեմէս Վ. Գալանոս 55, 57, 141, 161. 192
Կղեմէս նպս. Հռոմայ 644. 645
Կղիտաւրոս 282
Կոզմա նպս. Մայումայ 520
Կողոնիոյ քեղդ 219
Կամիտաս կթզ. 168. 169. 517. 518
Կամիտաս Քհն. Քէօսիւրճեան 59. 87. 88. 381. 382
Կոստան Տէր Գասպարեան (1867) 140. 141
Կոստանդին Քհն. անհաս Գրիչ 48
» բգր. Հայոց (1355) 171. 246
» կթզ. Լամբրոնացի 228
» իշխան Լամբրոնի 459
» կթզ. Կեսարացի 228
» կթզ. Վահկացի (1437) 346
» Ստացող 163
» Գրիչ 608
» Սրիկ 301. 302. 304. 305. 309. 312
» Վրդ. (1228) 513. 515. 516
Կ. Պոլիս 15. 34. 41. 59. 79. 83. 130. 185. 212. 230. 231. 271. 275. 276. 285. 331. 617. 641
Կուլիստան, մայր Ցովի. եպիսկոպոսի 397
Կումոնիլիոս 641
Կաւոդուբէ բազաբ 154
Կուրէշ 490
Կուց Անապատ 591
Կրաւնոս 452
Կրպօ Ամթեցի 565
Կրիսպոս 644
Կօկսու 97

Հ.

Հաբէլ 246
Հազարպէկ 170. 173
Հազրբպետ Գրիչ (1487) 295
Հալապ 118. 161. 565
Հաղբատ 45. 118
Հաճկատար Ս. Աստուածածնի Վանք 129
Համամ աբգ. Վրդ. Արեւելից 485. 555
Համզայ սուլտան (1454) 325
Համիթ 142. 143. 192. 205, 232
Հայրապետ աբգ. Կազմող (1355) 172

Հայրապետ (1376) 546
» ճգն· 470, 471
» Վրդ· (1602) 552, 559
Հասան իշխան Սիւնեաց 48
Հասան պէկ (1452) 325, 326
Հարսնմատուր 126, 489
Հացունեաց խոչ 165
Հաւաղուսն 220
Հեթում 310, 412
» թգր· (Ա·) 358
» Վրդ· 516
Հեծանակ=Ցարդագոզի Տիր 484
Հերիճ, դուստր Յովասափի 238
Հերմէս փիլիսոփայ 344, 394, 495, 522
Հերմոգի վանիճ 341, 343, 407, 408, 591, 592
Հերոնիմոս Ագաղանգիոս 39, 177
Հերովդէս թգր· 326
Հերովդիադայ 454
Հիզան 557
Հիպպոդիտոս 567
Հնդիկք 287, 453, 489, 563, 583, 645–647
Հնդստան 10, 457
Հոգետուն (Հալէպ) 565
Հոմերական տաղտ 7
Հոմերիաճոսք 488
Հոմերիոս Վրդ· Հռոմայ 472
Հովիւ Գիրք 492
Հռոմ 317, 489, 563
Հռոմկլայ 250, 360
Հռոյք 378
Հրայէլ 489
Հրեշտակապետաց Վանիճ 423, 427, 616
Հրէաստան 647

Ջ·

Ջիրեհեաց Լեռ 81, 98, 207, 426, 477, 613, 614
Ջուիծր 646

Ղ·

Ղաբլան Գրագիր, որդի Սարգիս Դպրի 376
Ղազան դան 496
Ղազար Գրիչ 27
» Կրօն· Գրիչ (1409) 156, 160
» Վրդ· (1414) 343
» Կրօն· (1597) 132
» Դպիր, Արդ·, Գրիչ (1604, 1606) 120–129
Ղազար Վրդ· որդի Բախտիարի (1693) 179
» Վրդ· Եւդոկիացի (1733) 93, 114
» Նպս· որդի Կիրակոսի (1638) 135
» , Ղազրուկ Գրիչ 239
» Կթղ· Էջմիածնի (1747) 598
» Պատմիչ 645
Ղազարի Գօղ 251
Ղալաթիա 59, 413
Ղամար 160
Ղամբար 101
Ղանլիպէղ 97
Ղարա Ղոյրլու 324
Ղարաման 57
Ղարաման 62
Ղեւտացիք 98
Ղըմաք 204
Ղըփչախ, կողակից Շամսի 253
Ղովտ 104, 169
Ղուկաս Աւետարանիչ 312
» Կթղ· Էջմիածնի 176, 205, 574
» Վրդ· Լոռեցի 16, 67
» Վրդ· Խաբեթդցի 39, 598, 617
» Վրդ· Կեղեցի 574
Ղուկիէղ հրեշտակ 201
Ղուճայ 393
Ղուռումչի 496
Ղուտահէ? 153
Ղրիմ 84, 334, 337

Ճ·

Ճալալատին սուլտան (1412) 583
Ճամալ 424
Ճար (1273) 495
Ճարակ, որդի Աւագպարոնի 298
Ճեճաց Երկիր 489
Ճեպեմիոս, Ճեպիմոս 28
Ճգիրայ 325
Ճէմկիզ խան 276, 593
Ճէնիմ 457
Ճիհանճիսշա, մայր Սարգիս Արք·ի 481
Ճիպս գիւղ, 45, 48
Ճհանկիր (1452) 325, 326
Ճհանշահ ամիրզայ Թավրիզու 324
Ճոհար 427
Ճուան 47
Ճուրեպիս 489
Ճտեսէ (Հալէպ) 565

Մ.

Մազդեքուրկ 70
Մադիամ 220
Մալզաբայ 278
Մակաքայեցիք 162. 447. 478. 628
Մ'ակար Վրդ. (1875) 465
Մահմուտ սուլթան (1825) 593
Մաղաքիա Դպիր Կ. Պոլսեցի 39. 592
Մադուսա 224. 226
Մամախաթուն (1355) 172
Մամախաթուն. մայր Մխիթար Գրչի 483
Մամբրէ Վեղծանող 532. 558. 645
Մանազկերտի ժողով 2. 533
Մանասէ Վրդ. 164
Մանիսոյ. մայր կիրակոս աբեղայի 384
Մանիտան. որդի Նոյի 501
Մանուէլ Եպս. (1356) 384
» Եպս. Բզնունոյ 580
» Եպս. Վարդիճոր Վանից (1802) 323
» Գրիչ 431. 434
» (կնիք) 161
Մաշտոցեան խոնա Դաւրիժեցի (1407) 406
Մատթէոս Վրդ. Մխիթարեան 631
» Ուռհայեցի 75. 161
» Վրդ. Զարազցի (1769) 109
» Վրդ. Ջուղայեցի 32. 71. 72. 153. 260. 273. 321. 408. 431. 434. 474. 477. 588–590
» Վանանդեցի 299
» Ծիռ. կազմարար (1341) 427
» Ծիռ. Ստացող (1358) 240. 241
Մարաշ 170. 265
Մարգար Խոջենց Երեւանցի (1799) 131. 175
» Ծիռ. Տէր Գէորգեան (1834) 641
» Տէր Գրիգորեան (1834) 36
Մարգարէ Վրդ. (1306) 513
Մարգարէ Գրիչ (1312) 549. 550
Մարգարէ բարեւնաւոյտ 584
Մարգարէ Վրդ. Գրիչ (1752) 610
Մարդոպաւունեաց Ս. խաչ 393
Մարեմ տիկին Սիւնեաց 65
Մարիամ=Մարտիրոս (1780) 164
Մարիոն թագուհի (1375) 424
Մարխաս 215
Մարկիդոս Դաղատացի 488
Մարկոս Վրդ. Շէնմուշցի (1660) 421
» Գրիչ 199–203
Մարկոս Կրօն. Ստացող (1351) 386. 387 461
» Ակռ. Կ. Պոլսեցի (1750) 641. 642
Մարչա 407
Մարտինոս Պէտ 149. 258
Մարտիրոս Արզ. (1413) 244
» Վրդ. Ամիթեցի (1701) 390
» Կթզ. 254
» Վրդ. Ղրիմեցի 110. 218. 363. 365. 392. 406. 410. 411. 550
» Գրիչ (1358) 240. 241
» Գրիչ (1737) 57
» Ծիռ. Գրիչ 580. 582
» Ծիռ. Գրիչ (1706) 199
» Վրդ. Ստացող 373
» Տէր Ստեփաննոսեան 92
» Վրդ. (1771) 10
» Եպս. (1448) 500. 501
» Երէց Կազմող (1646) 603
» Եպս. (1471) 482
» Գրիչ 470. 471
Մարմայ 490
Մարմարիանոս Կրօն. 104
Մեծեծ մարգպան 491
Մելիքզազիկ 622
Մելքիսեդեկ 169
» Գրիչ 180
» Կրդ. (1604) 51
Մելքեսէթ Վրդ. (1686) 444
Մելքեսէթ Վրդ. (1631) 165
Մելքիսէթ Երէց (1649) 31
Մելքիսեդեկ (1774) 437
Մելքոն Ծիռ. Գրչապետ 224
» Խոնա (1674) 94
» Ասպէրեցի. Ծաղկող (1410) 293. 295
» Վրդ. (1803) 436
Մեծոպաւուն 241
Մեծոփայ Վանից 252. 366
Մեծոպաւուն Սրկ. (1422) 410
Մեհենաւան. հայր Ստեփաննոս Գրչի 170. 173
Մենէքիս 39
Մեսրոպ Երէց 74. 161
» Արք. Լեհաց (1628) 317
» Կրդ. Հայոց (1363) 173
» Վրդ. Կաֆայեցի (1621) 117. 118
» Ակռ. Կ. Պոլսեցի (1804) 322. 530. 531

Մեսրոպ Երէց, արդի Մկրտիչ Նազաշի (+ 1451) 325
» Վրդ·, Արխ· Նշանեան 59, 61, 86, 87, 96, 97, 108, 174, 358, 378, 565
» Սրկ· 405
» Վրժ· 13
Մէրտին 313, 324, 325
Մէրտին, կողակից Խազարի 222
Միխայէլ Ասորի, Պատրիարք 127, 237
Միհնաս Վրդ· Ամթեցի (1655–1685) 31, 184, 185, 272, 291, 383, 385, 421, 564
Միհնաս Կթղ· Կիլիկիոյ (1624) 114
Միհնաս Գրիչ, արդի Ստեփանոս Գահանայի (1635) 192
Միհնաս փաղերայ (1747) 598
Միհնաս Աբղ· Ստացող (1790) 615–617
Ս· Միհնասի Անապատ 554
Միսայէլ Եպս· 168
Միրզայխան 97
Միւֆայէլ Եպս· Անտիոքու 287
» Աբղ· Բաղիշեցի (1608) 161
» Գրիչ (1663) 205
» Սրկ· Գրիչ 19
» Աբղ· Գրիչ 67, 70
» Դպիր Մանուկեան (1756) 285
» Վրդ· (1713) 379
» Վրդ· Սալլանքեան 102
Մլէպար 646
Մխիթար Աբբայ 278, 619, 630, 631, 633
» Բժշկապետ 395, 608
» Գոշ 117, 217, 248, 254, 576, 641
» Կթղ· Գանձերցի (1355) 171, 228
» Սկեւռացի 219
» Գրիչ (1362?) 544
» Գրիչ, արդի Գեղգի (1273) 483–495
Մկրտիչ Եպս· Ազաւնուկի 596
» Վրդ· Ստացող 643, 650, 651
» Վրդ· Արծրունեան 119, 449, 450
» Դպիր Աւագեան, Կեսարացի (1811) 400, 401
» Վրդ· Մարտիրոսեան, Բաղիշեցի (1837) 242
» Կրօն· Գրիչ, ի Գլաձոր 104
» Երէց Գրիչ (1665) 110
» մոնոզոնեակ Գրիչ 228, 229
» Եպս· Նազաշ 215, 314, 325, 412
» Եպս· (1622) 263, 265
» Եպս· (1864) 132
Մկրտիչ Վրդ· (1805) 131
» բէյիզ Եաֆայու (1774) 330
Միամատ, արդի Ճհանշահի 325
Մնացական Սեբաստացի (1789) 615
Մոլավոն 536
Մոկաց Երկիր 501
Մոսկուա 102
Մովսէս Արծկեցի 413
» Սրկ· Գրիչ 405
» Վրդ· Երզնկացի 128, 246, 385, 420, 542, 545
» Խոճա Խարբերդցի 116
» Խորենացի, Պերդող 28, 110, 143, 188, 223, 219, 229, 246, 338, 348, 419, 484, 485, 488, 532, 533, 537, 557, 567
» Մարգարէ 454, 458
» Զուղայեցի (1695) 548, 572, 623
» Վրդ· Տարեւացի 60
Մուշ 598
Մուշեղ զօրավար 314
Մուրատ Երզնկացի 247
» պէկ (1456) 325
» սուլթան (1635) 195
Մուրատշահ Խոճայ 407
Մսրը 424
Մսխս 489
Մսրմելիք, կողակից Ամիրմուլքի 253

Յ.

Յակոբ Ս· վանիք, Երուսաղէմ 288
» Զոբենց Աբուլեղցի (1769) 109
» Վրդ· Ասորւոց 3
» Եպս· *Թէքիրտաղցի* (1807) 271
» Վրժ· Կարինեանց, Թիֆլիզեցի 574
» Կթղ· *Կլայեցի* (1281) 554, 555, 622
» Եպս· Կռզրացի 578, 579
» Վրդ· Կրակկացի 429, 465, 468
» Վրդ· Սիմոնեան, Կարնեցի (1782) 331, 332
» Վրդ· Ղրիմեցի 7, 34, 77, 121, 283, 304, 320, 362, 408, 410, 428, 590
» Վրդ· Մահլեցի (1811) 34
» Պտր· Նալեան 3, 616
» Եպս· Նետրարնեց 311, 312
» Վրդ· Ովսաննեց 71, 260
» Վրդ· Պալաթեցի (1706) 199
» Վրդ· Պաղտասարեան (1722) 84

Յակոբ Վրդ. Զուզայեցի 60
» Վրդ. Սաճահնեցի 95
» Կթղ. Սսեցի 228
» Սպս. Սրճոյ 57. 290. 329. 644
» Վառաճիոյ 79
» Արզ. Ցղնցի (1737) 420. 421
» Վ. Քոռնեցի 562
» Արզ. (1401) 242
» Դպիր (1606) 126. 128
» Ռհն. (1633) 142. 144
» Սրէց Դրիչ (1697) 205
Յակոբիկ կրօնք 2
Յակոբշահ 407
Յակոբոս Դրիչ 36
Յակոբոս Վրդ. Տաշեան 528
Յարալէզք 629
Յարութիւն Արզ. Վրդ. (1831. 1747) 15. 16
» Ազայ 4
» Սպս. (1745) 190
» Հովուեան. Ապուչեխցի 437
» Դրիչ Եւթարացի (1695) 14
» Նոտար Թաւգարացի (1824) 437
» Ռհն. Թոխաթցի 615
» Արզ. Լիմայ (1744) 190
» Ռուճեանց (1865) 164
» Վրդ. Ստանպոլցի (1747) 262
» Տէր Յովհաննեանց 236
» Վրդ. 435
Յաւերժահրսուիճ 501
Յիսու, որդի Նաւեայ 16. 612
Յիսու Սպս. Խոսխոսուճեաց 106. 334. 342
Յիվտրուգիտ 491
Յիվտրուգիս Ուխտ 287
Յոբ 157. 461
Յոբճեաղ 518
Յուպէլ 330
Յոստոս Սպս. Երուսաղէմի 644
Յովասաբ Վրդ. (1273) 495
Յովհաննէս Ռհն. Դրիչ (1284) 469. 470
» Ռհն. Դրիչ (1290) 450. 455
» Ռհն. Ստացող (1307) 512
» կրօն. Դրիչ (1332) 537–540
» կրօն. Դրիչ (1361) 542. 543
» Արզ. Կազմող (1540) 603
» Արզ. Դրիչ 605. 606
» Վրդ. (խմբագրող. 1317) 224. 225
» Դրիչ (1322) 429. 430
» Վրդ. (1382) 252
Յովհաննէս Ռհն. Երաժիշտ (1400) 337
» Արզ. Դրիչ (1413) 243. 244
» Երէց (1506) 215
» Վրդ. (1588) 122
» Սրկ. Դրիչ (1656) 62
» Դպիր Դրիչ 356. 357
» Վրդ. 554
» Ռհն. Ալքըպաւրմախեաճ (1818. 1821) 175. 176
» Ռհն. Ամասիացի 14
» կթղ. Անթէպցի 132. 133
» որդի Առաքելի (1776) 276
» Աստուածաբաճ 537
» Վրդ. Ատանացի (1695) 14
» Վրդ. Արճիշեցի 420
» Վրդ. Բաղիշեցի 598
» Վրդ. Բարիծոյոյ (?. 1600) 500–502
» Դարբնճնց. Բաղիշեցի (1680) 239
» Ե. թգր. Բօլօնիոյ 87
» կրղ. Գաթեզճեաճ 56. 219. 532
» Վրդ. Գաւոնեցի 25. 120
» Դամասկացի 50. 57. 124. 351. 520. 521
» Սպս. 392
» Եզնկացի. Պյուզ 5. 24. 25. 107. 120. 146. 182. 213. 223. 290. 306. 311. 346–7. 418. 432. 455. 464. 467. 547. 552. 555. 557. 567. 603. 634
» Սպս. Երուսաղէմի (1341) 427
» Սպս. Երուսաղէմի († 1697) 103. 187. 188. 356
» Ռհն. Զմիւռնացի (1822) 209
» Վրդ. Էրզրումցի (1747) 285
» Թլկուրացի 215. 270. 297. 305. 309. 613
» Խազոդեցի 254
» Վրդ. Ծործորեցի 4. 6. 65. 121. 270. 284. 430
» կթղ. Կարբեցի 119
» Վրդ. Կիւրիւշհանացի 530
» Կլիմաքոս 359
» Վրդ. Կոզճոն 270. 452. 606
» Վրդ. Կոլոտկաց (1415) 407. 410. 589
» Կ. Պոլսեցի, թարգմանիչ 238
» Երէց Հալէպցի, Ղալէմքեար

(1686) 394, 397, 524–526
Յովհաննէս Կթղ· *Հաճընցի* (1730) 541
» Համիթացի Գրիչ (1614) 232
» Երէց, որդի Ղուկաս Երիցու (+ 1453) 325
» Դպիր Ճոնեան (1817) 38
» Խոճայ Ճուղեցի (1682) 565
» Մայրագոմեցի 81, 368, 454
» Մանդակունի 26, 156, 212, 329, 330, 337, 338, 368, 453, 481, 579, 605
» Վրժ· Մավեան (1853) 234
» Քհն· Միրզայեան 119
» Մկրտիչ 454
» Մկրտիչ Ծօնեան 236
» Ոսկեբերան 35, 167, 225, 289, 290, 324, 329, 330, 332, 393, 419, 538, 539
» Վրդ· Ոստանցի, Բըրգուք 266
» Որոտնեցի 20, 48, 105, 142, 143, 156–158, 190, 280, 418, 432, 473, 474, 477, 520, 521, 573, 587
» Վրդ· Ուրհայեցի (1614) 232
» Քհն· Ուրհացի, սահաթչի (1803) 436
» Պախճէհիկցի 40
» Կրդ· *Վատմաբան* 34, 150, 530
» Եպս· *Վատմիչ* 237
» Վրդ· Զուղայեցի, Մբխուզ 450
» Սամաղար 503
» Պր·, որդի Սարգիս Եպս·ի 555
» Քհն· Սեբաստացի 578, 579
» Վրդ· Սպահանցի (1687) 382
» Վրժ· Քհն· Վանանդեցի 102, 149, 151, 210
» Վրդ· Քեօսէ (1758) 572
» Վրդ· Քոնեցի 513, 633
» Քրովբենց 314
» Օձնեցի 12, 37, 155, 432
» Քհն· որդի Օձոփրիոսի (1824) 148, 150
» Եպս· Օրպէլի 467
Յովսէփ Գրիչ 386, 387
» Եպս· Անկիւրիոյ (1437) 346
» Վրդ· Աստապատցի (1583) 281
» Վրդ· (1666) 108, 109
» Վրդ· որդի Խաչատուր Քահանայի 391, 393
Յովսէփ Քհն· (11730) 51
» Վրդ· (1778) 149
» Վրդ· 373
Յովսիմոս 603
Յորդանան Գետ 146, 565
Յուդա Մակաբէ 628
Յուդա մատենիչ 246
Յուդիթ 378
Յուլիանոս Եպս· Աղիկառնացի 441, 488
Յուստաստաճ 102
Յուսարէն 503
Յուսարէն պահպանակ 161, 483, 549
Յուսիկ ճգն· 3
Յուսիկ 202, 538
Յուսիկ Սրդ· Գրիչ 626
Յուսնիխան 92
Յուսուփշան 407

Ն·

Նարեկ 625
Նազարէթ Քաղաք 285, 454, 640
Նալուխան 607
Նախիջեւան, Նախչվան 39, 281
Նահապետ Վարպետ Երուժիշտ (1696) 129
» Ստացող 368
» Կթղ· (1682–97) 87, 565
» Տէր Աւաքեանան (1793) 216
Նանա Ասորի 63, 65, 66, 175, 515
Նանէ 92
Նանիկ 92
Նատեր Գրիչ 337
Նաբեկայ Վանիք 386
Նարին 567
Նաւասարդ, որդի Սարգսի (1630) 145, 147
Նաւատիոս 335
Նեղոս ճգն· 457, 507, 538
Նեղոս Դոքսապատիր 647
Նեոն 99
Նեստոր 51, 168, 169, 334, 335, 481
Ներսէս Լամբրոնացի 3, 14, 15, 105, 130, 217, 224, 225, 265, 340, 395, 396, 412, 422, 469, 551, 575, 624
» Սրկ· Գրիչ (1337) 498, 504
» Վրդ· Կ· Պոլսեցի (1703) 274
» Վարիպ 214
» Գրիչ 596, 597
» Գրիչ, որդի Մելքոն Քահանայի 223, 224

Ներսէս Շինող 155, 491
» Շնորհալի 29. 42. 91, 122, 126, 135. 153. 213. 244. 290. 292, 300–312. 332. 339. 340. 387. 389. 394–396. 504. 539. 551, 607. 608. 622
» կրօն. ճկարող 500. 501
» կուս. Քհն. Թաղկող (1607) 260. 262
» Գրիչ (1619) 118
» Վրդ. Առաջնորդ Խարբերդի (1726) 256
» Վրդ. կազմող (1749) 126
» Վրդ. (1866) 126
» գրաց աշակերտ (1602) 559
Նէապոլիս 560
Նիկիոյ ժողով 3. 628
Նիկիաբ 219
Նիկոլայ Սրկ. որդի Վարդան Քահանայի (1437) 346
Նիկողայոս Դպիր (1747) 617. 618
» Վարպետ 315
» Արզ. Գրիչ 271. 273
» Երէց (1631) 165
» Եպս. Աղբերմանցի 347
» Արք. Լեհաց 317
Նիկոմիդիա 527
Նիկօն 57
Նշան Ս., Անապատ 293
Նշանագիրք 51. 95. 237. 629
Նումիանոս Վրդ. Ասորւոց 472
Նոյ Նահապետ 456. 485. 501
Նոյ ճգնաւոր 220
Նոնոս 497
Նոշրվան Թգր. 94
Նոր Նախիջեւան 216
Նոր Զուղայ 132, 236
Նորատունկ Դպիր 211. 216
Նուռնէի խաչ 238
Նուրիէ Գրիչ (1726) 256
Նուրիճան 247
Նպատ Լեռ 216

Շ.

Շաբրր Երէց 84
Շահան 469
Շահզատ 567
Շահմելիք 136
Շահպարոն 607
Շահպտին 646
Շահվերտի 368
Շահփաշայ 567
Շամ 30. 424. 594
Շամբ 101
Շամիրամ 326
Շամռնէ 478
Շամս պր. 253
Շամրին 130. 469
Շամքոր 492
Շապուհ արքայ Պարսից 221
Շափտիկ 495
Շէլովհա=Շիղովհա 575
Շէմիռուշ 421
Շիհշու Վանի 116. 565
Շէրիֆ 15
Շիրազ fագաf 100
Շիրազ, մայր Աղաբէկի 580
Շիդարբ 629
Շինլ 646
Շիրուան 394
Շմաւոն որդի Յակոբայ 267
Շմոն ասորի Քհն. 644
Շմքո 246. 247
Շողակաթ 416. 576. 589
Շուշան մզոտեսի 180
Շրիշաի 291
Շօշ 90. 91. 135

Ո.

Ոզիա Թգր. 469
Ոծոփրիոս անապատական 540
Ոսկան Դպիր 271, 272
Ոսկան Վրդ. Երեւանցի 348
Ոսկեձոռն իշխան 2. 533
Ովսէէ մրգ. 469
Որոգինէս 103. 104. 169. 322, 529
Որստահան Որդիք 415. 453. 609
Որոտն գաւառ 521
Ուայիս պէկ (1457) 325. 326
Ուզիէլ 521
Ուխտանէս Եպս. Սեւաստոյ 484
Ուղրուշ իմաստասէր 299
Ուշի 348
Ուռհայ 155. 219. 320. 321. 436. 464. 535 572
Ուռճայի Կալ 410
Ուռումզակէ 228

Ուսլուպէկ 567
Ուսկուտար 228
Ուտռա=Ոքոմ 70
Ուրբաննոս Ը· (1639) 317
Ուրիէլ 521
Ուրիոմ սրկ· 635

Չ·

Չալտրան 30
Չաղաքայ 325
Չարգագ 583
Չրնկրգ Ղաճ 496
Չինար 196
Չին եւ Մաչին 646
Չիչիրայ 92
Չուշկածագ 530
Չոլիան 646
Չօրլու 400

Պ·

Պալաթ 591
Պակքամար 481
Պահլուլ թգր· 27
Պաղշիշ Գրիչ (1476) 299, 314
Պաղտասար արքայ 329
» Դպիր Անթափցի 57
» Դպիր 139
» Վրդ· (1743) 623
Պաղտատ 29, 100, 605
Պանթեր 505, 645
Պանիան 645
Պանկլար 645
Պապ Ագեխսանդրացի 219
Պաստրայ 219
Պատմոս Կզզի 221
Պատուական 596
Պարխուխ 424
Պարոն Խոճա (1585) 607
Պարոնշահ 651
Պարռնտատ 427
Պարսիկք 647
Պարսկաստան 561
Պարտաւ 219
Պարտիզակ=Պաղչէճուխ 40
Պեննաւս գիւղ 69
Պիշգին, արդի Բուրթէլի (1338) 494, 592
Պետրբուրգ 175
Պետրոս ապայ 3
» Նպս· Ագեխսանդրացի 106, 220, 342
» Արք· Բերդաւմեան, Ագամալեան, 178, 357, 400, 448
» Կոմերցածորեցի, Գնաւոդարձ, 485, 519
» Գանիզիոս 285
» Գրիչ 473, 474
» պտր· Եւդոկիացի (1796) 89
» Արզ· Գրիչ (1792) 448
» Վրդ· Թիֆլիզեցի 149, 174, 258, 277, 279, 560
» Ծաղկող (1422?) 64, 66
» Կթղ· 165
» Վրդ· 617
» Վրդ· Նպս· Կեսարացի (1786–1806) 63, 79, 130, 185, 230
» Վրդ· Հռոմկլայեցի 436
» Կթղ· Սսայ (1726) 256
» Սիւնեցի 485, 640
» Վրդ· (1740) 53
» Վրդ· (1688) 624, 625
» Դպիր Քէֆէեցի 71
Պետրոսակ Գրիչ 609
Պերգամիոս Ագաստղիոս 221
Պերդամայ 82
Պէլէնկ 603
Պէշտէկիրմէն 52
Պիթագորոս 318
Պիղատոս 358, 647–650
Պիր Քաղաբ 250
Պիւռոս պտր· Կ· Պոլսոյ 517
Պլուտարքոս, Պղիտարքոս 28, 94, 345, 351, 487
Պղատոն 539, 573
Պոզօնիա 40
Պողտան 116, 118
Պոյիճվիճոզ 20
Պորփիւր 188, 462, 502, 504, 549, 562, 573, 612
Պորփիւրիոս գուսան 394
Պուրշաւուր 645
Պրավաքի 28
Պրոխորոս արզ· (1723) 217, 298
Պրոկղ Նպս· 492
Պրոկղ Նպս· Կ· Պոլսոյ 527
Պրոկոպիոս Ս· 394

Պրոպատիկէ 505
Պրուսա 38
Պօղոս Գրիչ (1341) 604
» սրկ. Գրիչ 16. 18. 19
» արդ. (1391) 455
» եպս. (1624) 114
» Վրդ. (1749) 126
» Վրդ. Ամասիացի (1664) 62. 198
» Վրդ. կ. Պոլսեցի (1747) 571
» միայնակեաց 207
» մահտեսի 470
» Վրդ. Պետրոսեան 9. 10. 49. 89
» Դպիր Սազիւացի (1750) 641. 642
» Վրդ. Տարօնեցի 70. 107. 212. 228. 453
» Վրդ. Տէվրիշեան 286
» փիլիպուպոլի 191

Ջ.

Ջահաւոր ֆազաք 142. 483
Ջանիբէկ (1357) 496
Ջանփաշայ 101
Ջերմուկ ֆազաք 165. 325
Ջերոնիմոս 573
Ջլիայ 646
Ջուլպա. մայր Նաւասարդի 147
Ջուանշիր քգր. Ցեփքաղեա 489
Ջուղայ 145. 146, 565

Ռ.

Ռապատ 488
Ռակայ 489
Ռահաք 220
Ռամք կղզի 646

Ս.

Ռաշիայ Վ. Ստեփանեան 55
Ռովբինեանք 384
Ռոտոսլոյ 96
Ռուբէն որդի Լիայ 650
Ռուստամ Թարխանօղլի 324, 325
Ռուսիա 40
Ռուսք 102, 583, 594
Ռստակէս 184
Ռստակէս արդ. Շահբեցի (1610) 597
Ռստակէս կրօն. (1409) 160
Ռստակէս կուսակրօն Ռհն. 464
Ռասըլէմ 324
Ռաֆայէլ հրեշտակ 201. 229
Ռիղէս արքայ 489
Ռշտուենաց երկիր 57. 184
Ռոճեր քգր. Սիկիլեոյ 647
Սադաղ երէց Ոստանցի 302. 411
Սադուն Աբաբակ (1273) 495
Սաբրիելիք. կողակից Ահարոնի 224
Սաքի Բէկ 496
Սալջուկ Խաբուն 49
Սակդիանես 489
Սահակ Պարթև 155. 334
» Վրդ. 169. 221
» որդի Խոսրով Եպիսկոպոսի 226
» արդ. Տարօնացի (1610) 244. 247
» արդ. Դպիր (1613) 6. 7
» Դպիր (1631) 165
» Վրդ. Ամատունի 637
» Ռհն. Ատանացի (1867) 93
» Կրդ. Խապայեան 207. 237. 358. 497. 597
» Երէց (1730) 541
Սաղաքիէլ. եզր 289
Սաղմոսավանք 118. 162. 565
Սազմոսք 377
Սամազար 503
Սամարիա 613
Սամուէլ Վրդ. 616
» Անեցի 76. 326. 359. 489. 491
» Վրդ. Կամրջաձորեցի 2. 484. 533
» Ռաբբի 437
» Ոկարող (1471) 480–482
Սարյտապատ 4
Սայլ 527
Սանահին 118
Սապահ 326
Սարագիէլ հրեշտակ 201
Սարգիս Ս. 519
» Ս., վաճառական 348
» Վրդ. Ակնցի 598
» Դպիր Ատանացի (1661) 374. 375
» Եպս. Արաբացի 56, 219
» Ռհն. Բերթացի 8, 9
» Եպս. Երզնկայի 555
» Վրդ. Թէֆիրտաղցի (+ 1670) 462. 463
» Կրօն. որդի Թոյռոսի (1603) 354
» Վրդ. Կիպրացի 366
» Վրդ. Կուզիկեան (1764–1791) 189

Սարգիս Վրդ· Հաճընցի (1824) 357, 358
» Գրիչ Ղրիմեցի (1414) 341, 343, 476–478
» Վրդ· Մոկացի 315
» Դպիր Նիկտացի (1588) 263, 264
» Մետրոպոլիտ Սիւնեաց (1337) 48, 49
» Վրժ· Տէր Թորոսեան (1867) 8
» Գրիչ 482, 483
» Արդ· (1355–1363) 170, 172
» միակեց (1363) 172
» ռաբռւնապետ (1392) 253, 592
» Արք· (1471) 481
» Արքեպս· (1588) 264
» Վրդ· (1707) 222
» Վրդ· (1758) 572
» Վրդ· 583
» Վրդ· 627
» Կրօն· Գրիչ 211, 216
» Գրիչ Գանձասաց 297
» Կրօն· Գրիչ եւ Նկարիչ 363, 365
» Վրդ· Գրիչ 27, 28
» Դպիր 188
» Վրդ· Ստացող 141
» Վրդ· 524, 525
Սարի Ս· Գէորգ Անապատ 183, 184
Սարկաւագ Վրդ· Ցովհ· Քահանայ 1, 45, 113, 166, 201, 216, 259, 260, 290, 387, 409, 410, 442, 453, 454, 491, 534, 574, 626
Սարսիէլ հրեշտակ 201
Սաւալան պակ 325
Սաւրա 325, 326
Սափար 92
Սափար Գրիչ (1635) 115, 116, 195, 196
Սեբաստիա 214
Սելեւկ կղզի 646
Սենեկաւիդոս իմաստասէր 351
Սեպբեստրոս Քհն· Գրիչ 361, 362
Սենեբա 573
Սենեբերիմ թգր· Վասպուրականի 30
Սեռափոխութիւն 164–5
Սերովբէ, որդի գիհեվաճառականի (1797) 164
Սեւերիոս Եպս· Անտիոքացի 103, 104
Սեւեռիանոս Եպս· Գաբաղու 104
Սեբերիաճոս Եպս· Եմեսու 43
Սեփորա 458
Սէթ Երէց (1508) 360
Սէջով 117, 118, 217, 316, 319
Սէրունի (աշուղ) 594, 595
Սթոռմ, կենակից Տիրացու գրչի 511
Սիբիլայ, ծածուկ գիրք 492
Սիկիլիա 177
Սիմաճոս 475, 514
Սիմէոն Եպս· Գառնեցի 50, 148, 266, 366, 521, 600
» Վրդ· Երեւանցի 439, 598
» սրկ· Թիֆլիզեցի (1796) 88
» Եպս· Նչեցի 266, 401, 402, 529
» Վրդ· Ջուղայեցի 52, 53, 109, 444, 568, 611, 642
» Գրիչ (1412) 582, 583
» Վրդ· Գրիչ (1375) 183, 184, 545, 546
» ռաբռւնապետ (1410) 294
» Դպիր 584
» Դպիր 97, 248, 317, 358
» Խոճայ 317
» Կարուշեցի (1713) 568
» Վրդ· Հռետոր 82, 83
» միայնակեաց 167
» տաղասաց 214, 313
» Սրկ· Գրիչ (1311) 566, 567
» Կրօն· Գրիչ (1351) 460, 461
» Վրդ· (1362–1376) 542–544
» Վրդ· Գրիչ (1761) 571, 572
» Արդ·, Ձայնաւորաց Վարպետ 582
Սիմոն ռռռտ 94
Սիմաճ, որդի Թորոսի (1603) 354
Սիմէական Լեռ 628
Սիոն Ս· 172
Սիոն Ամսագիր 47, 59, 78, 115, 133, 189, 197, 211, 214, 220, 221, 232, 338, 348, 370, 397
Սիոն Վրդ· Սեւաստեցի 621, 622
Սիս 74, 132, 133, 536
Սիսգիհիդ 512
Սիրաւարգ, մայր Ստեփաննոս Գրչի 170, 173
Սիրաբ 183, 193, 344
Սիրեմայ 291
Սիրայ, մայր Ցովհ· արեղայի 244
Սիրուն, հայր Կարապետ Գրչի 509
Սիւնիք 469, 470
Սկեւռայ Վանք 513
Սկիւթացիք 167
Սկոթոս 19
Սմբատ Բագրատունի 65

Սմբատ Իշխանաց իշխան (– 1275) 496
Սմբատ քգր. Կիլիկիոյ (1297) 536
Սմբատ Մագիստրոս 491
Սոկրատ պատմագրիր 179
Սոկրատ իմաստասէր 561, 621
Սողոմոն եպս. Սիւնեաց 423
Սողոմոն քգր. 183, 228, 229, 240, 644
Սողոմոն հայր Մաբեռնոցի 484
Սուլթան Մահմատըր 264
Սուէնկէֆորք գիւղ 513
Սուրբն *Գարբիէլ* 489
Սուրխաթ 582, 583
Սուհայէլ հրեշտակ 201
Սուհիաս վրդ. (1679) 186, 565
Սուհիաս վրդ. (1784) 253
Սուհիաս Արք. Պարգեւեաց 97
Սոփրինոս պտր. Երուսաղէմի 566
Սպիլ 48
Ստաքէի վանք 573
Սուսանդ 191, 263, 265
Ստեփաննոս Արդ. Գերմանեցի (1806) 63
» Դոյնիդերիցաց 531, 532, 558
» Դուշտեցի 450
» եպս. Եռավեան (1824) 148, 150
» վրդ. Լալուկ 159
» Լեհացի 56, 108, 109, 140, 220, 624
» եպս. Կափայի (1400) 337
» Արդ. Կափայեցի (1711) 52
» Արդ. Կիւմիւշխանեցի (1796) 88
» Գրիչ, որդի Մեհեւանի (1355–1363) 165, 170–173
» Մովսէսեան (1858) 482
» Քհն. Գրիչ, որդի Նետեր Գրչի (1400) 334
» եպս. (1602) 557
» որդի Պապի, (1663) 205, 208
» Կազմող (1617) 587
» Վրդ. Զաւզայեցի. (1762) 403
» Վրդ. 543
» եպս. Սեբաստացի 214
» եպս. Սիւնեաց 31, 52, 61, 65, 107, 128, 162, 183, 246, 432, 557, 576, 591
» ամիրայ Փէնկցի (1787) 268
Ստեփան Օհանէեանց 39
Ստեփաննոս Վրդ. Օրբէլեան (1284) 469, 470
» Քհն. (1306) 45
Ստեփ. Նոս երէց Գրիչ (1356) 283, 384
» Քհն. Գրիչ (1411) 196, 197
» Գրիչ (1437) 345
» Գրիչ 637, 638, 640
» Քհն. Գրիչ եւ Ծաղկող (1630) 145, 146
Սրապիոն Վրդ. Ուռհայեցի 321
» Արդ. (1806) 323
» Վրդ. Ասլանեան (1839) 316
Սօմայ գիւղաքաղաք 81
Սօֆա գիւղաքաղաք 519

Վ.

Վազգէն Ա. Ցակոբեան 154, 326
Վախախ տիկին 48
Վահագն 452
Վահանշինեաւ վանք 49
Վահրամ Վրդ. 1, 221, 406, 465, 504
Վաղարշապատ 38, 118, 215, 489
Վաղթանկ Պր. 120
Վաչիս (1358) 496
Վաչո Ջոր 592
Վանական Վրդ. 2, 128, 158, 166, 246, 415, 431, 460, 483, 485, 496, 574
Վանանդ 238
Վասիլ Առաքելոդեղ Երուսաղէմի (1355) 171
Վասիլ իշխանաց իշխող 459
Վասիլիոս 432
Վասպուրական 559
Վարագայ Վանք 365, 542, 543, 545, 584
Վարազտիրատ քգր. 162
Վարախ, մայր Գր. սբեզայի 570
Վարապաներ 505
Վարդան Այգեկցի 166, 287–289, 470–472, 509, 622
» Վրդ. Արեւելցի 52, 80, 180, 188, 189, 218, 219, 230, 248, 356, 358, 497, 567, 644
» Վրդ. Բաղիշեցի 14, 15, 266
» Վրդ. *Բարձրբերդցի* (1312) 549, 550
» որդի Բէրբէրի (1604) 50
» Քհն. հայրպետ (1400) 337
» Վրդ. Մարաղացի 200, 216, 613
» բարեւնապետ ստացող 67
» Վրդ. ստացող 596, 597
Վարդավառ 158
Վարդենի 114, 566

Վարդեվան 568
Վարդէրուփ 568
Վարդէշաղ 568
Վարքաւէս որդի Սիմէոնի 643
Վարեհետ Շիրին 270
Վեներտիկ 235
Վեննայ 285
Վերին Խաչէնիք 249
Վերիտոն=Պէրութ 449, 450
Վիրք 453
Վլախ 583
Վրաստան 346
Վրացերէն պահպանակ 626
Վրքաւէս Վրդ· (1719) 253

Տ·

Տաթեւ 48
Տաճիփարախոյ Անապատ 261
Տարսայիճ (1248) 469
Տարսայիճ (1331) 503
Տարսոն 265, 396
Տարօն 554
Տարօնից Բերդ 251
Տիբերիոս կայսր 647
Տիգրան Սեւալանեան 9, 12, 70, 73, 88, 92, 95, 96, 106, 108, 112, 117, 119, 120, 121, 154, 158, 164, 174, 191, 227, 254, 255, 259, 275, 286, 290, 292, 358, 378, 404, 415, 449, 467, 472, 475, 476, 496, 497, 547, 560, 574, 575, 579, 592, 594, 605, 616, 621, 627, 647
Տիգրանակերտ 195, 315, 531, 570
Տիրամօր Վանք 185
Տիրատուր սրդ· Գրիչ 337, 339
Տիրատուր Վրդ· 158, 250, 269, 482, 590, 592
Տիրացու Աբդ· (1355) 175, 509–511, 542
Տիւրիկ 613, 615
Տիւրոս 460, 484
Տղապարոն 362
Տմիսար 324
Տովբիթ 278
Տրապիզոն 246, 424, 605
Տրդատ թգր· 8, 517
Տփղիս 315, 520, 521
Տօմարգու Վանք 118
Տօնական Պր· (1356) 384
Տօնական Գրիչ (1378) 438
» Վարպետ (1412) 583
» Հիւ· Գրիչ (շ· 1415) 286, 289, 291
Thomson R. W. 487

Ր·

Բամլէ 565

Փ·

Փալեմոն 229
Փայտակարան 72, 494
Փանդուրակ 11
Փարէզ, Փարիզ 70, 81
Փարփարայ Գետ 489
Փիլաքսոն Մննպեճացի 290
Փիլիմոն 577
Փիլիստոն 28, 487
Փիլիպպոս Կթղ· 87
Փիլիպպոս Ա· Թգր· Սպաճիոյ 561
Փիլոն 142, 144, 229, 483, 484, 596
Փիսոն 457
Փիրզատ 567
Փիրի պակ (1457) 325, 326
Փիրուզ 607
Փիւնիկեցիք 485, 567
Փոկաս 454
Փոտ 1, 221, 626
Փուճիկ Վրդ· Հռոմա 122, 492
Փրկչի Վանք, Երուսաղէմ 165, 202
Փօլիա 548

Ք·

Քաբուլէ 645
Քադալանք 424
Քաղքաճ, Քոյր Կայենի 246
Քաղդէացիք 453
Քուշուն 28
Քաջքերուանիք 68, 478
Քաջ 629
Քերովբ միայնակեաց 337, 339
Քերովբէ Վրդ· 475
Քերովբէ Գրիչ 584, 585
Քիլիս 113, 223, 224, 565
Քոքաճ Խլաթեցի 305
Քոչէկ 414

Ռոմոյ Վանք 512, 513
Ռքիստոս 506
Ռրծիկ 602

Օ.

Օգոստինոս 507. 564. 573
Օգոստոս թգր. 606
Օգսենտ Ս.. եկեղեցի. Վանք 62. 118. 317
Օթուզ 583
Օլեայ Բէկ 82
Օմար. Տէրի 265
Օնօփրիոս. հայր Ցովհ. Քահանայի. 149. 151. 177
Օշին աւան 519
Օշին գաւառ 326
Օշին Պր. 95
Օշին. տէր Կանչոյ 292
Օշինքոս 350. 621
Օսման սուլթան (1619) 231
Օսմանցիք 40. 178. 276
Օրէլ=Աւրէլ քաղաք 325
Օրքագիւղ 421

Փ.

Փաէթոն 399
Փառուխ 92
Փարէզ. հայր Աստուածատուրի 465
Փիլատէլփիա 635
Փիլէմէնկ 176
Փիլիէմոն 229
Փոռնզ. Փոռնկ. 30. 99. 182. 225. 227. 404. 413. 420. 423. 424. 428. 433. 516. 519. 534. 573
Փոռնզստան. Փոռնկստան 49. 208. 498
Փոռնչիսկոս 498
Փրա Զռւաճ (1306) 435. 512. 513
Փրաճնձոյ 259
Փրիկ 100. 101. 305

ՈՒՂՂԵԼԻՔ

Էջ	Սիինձակ	Տող	Սեռև	Ուղիղ
54	բ	վերեն 20	ընուլ	լնուլ
73	բ	վարեն 12	Գրիգորայ	Գրիգորոյ
79	բ	» 12	ՌՄեխ	ՌՄեխ
92	բ	վերեն 19	յորմն	յորմե
109	բ	վարեն 10	Զոբեենց	Զոբենց
112	ա	» 18	բաեն	բուեն
124	ա	» 15	Խաթլուբահ	Խուբլուբահ
126	ա	վերեն 2	Հարսնմօուր	Հարսնմսուր
197	բ	վարեն 21	արաչիե	արարչիե
327	բ	վերեն 7	Սիմաե	Սիմոե
330	բ	» 20	—	մահեեսի Մկրտիչս
489	ա	վարեն 18	Լփնաուիդես	Լփնա Ռիդես
555	ա	» 19	լի	ի
657	բ	վերեն 20	Լաւրոնացի	Լամբրոնացի
659	ա	» 3	Թլթոյն	Թլթոցն
663	ա	վարեն 11	Պաեասախաեի	Պաեասախաեի
674	ա	» 4	Ռոթիզբոնացի	Ռութիզբօնացի
681	բ	վերեն 1	Ացուլեցի	Ագուլեցի

ԱՅՍ ՀԱՏՈՐԻՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՒԱՐՏԵՑԱՒ 1969 Թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ
ՆՐՈՒՄԱՒԼՆԻՄ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ
ՏՊԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ։

ԳԱԱ Հիմնարար գիտ. գրադ.
FL0070020

ЦЕНА
1 11
370

Տպ. Արդաց ծախսիւք, Ե[illegible]
The Armenian Current Printing Press